

AZƏRBAYCAN

QƏZETİ

1918-1920

XIII CİLD

(Oktyabr 1919)

TRANSLİTERASIYA EDƏNLƏR

Mehdi Gəncəli

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Azad Ağaoğlu

Filoloq, tərcüməçi

ELMİ REDAKTOR

Teymur Kərimli

Akademik

**ADA Universitetinin
təşəbbüsü və dəstəyi ilə nəşr edilir.**

MÜNDƏRİCAT**Ön söz****Oxucuların diqqətinə**

Nömrə 287 (1 oktyabr 1919)	1
Nömrə 288 (2 oktyabr 1919)	27
Nömrə 289 (3 oktyabr 1919)	53
Nömrə 290 (8 oktyabr 1919)	79
Nömrə 291 (9 oktyabr 1919)	109
Nömrə 292 (10 oktyabr 1919)	137
Nömrə 293 (12 oktyabr 1919)	159
Nömrə 294 (13 oktyabr 1919)	189
Nömrə 295 (14 oktyabr 1919)	217
Nömrə 296 (15 oktyabr 1919)	245
Nömrə 297 (16 oktyabr 1919)	273
Nömrə 298 (17 oktyabr 1919)	301
Nömrə 299 (19 oktyabr 1919)	329
Nömrə 300 (20 oktyabr 1919)	355
Nömrə 301 (21 oktyabr 1919)	381
Nömrə 302 (22 oktyabr 1919)	409
Nömrə 303 (23 oktyabr 1919)	435
Nömrə 304 (24 oktyabr 1919)	461
Nömrə 305 (26 oktyabr 1919)	487
Nömrə 306 (27 oktyabr 1919)	515
Nömrə 307 (28 oktyabr 1919)	541
Nömrə 308 (29 oktyabr 1919)	569
Nömrə 309 (30 oktyabr 1919)	597
Nömrə 310 (31 oktyabr 1919)	627
Adlar göstəricisi	655

ÖN SÖZ

ADA Universitetinin təşəbbüsü və dəstəyi ilə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Hökumətinin orqanı olan “Azərbaycan” qəzetinin (1918-1920) tam külliyyatı ərəb qrafikalı əlifbadan latın qrafikalı müasir Azərbaycan əlifbasına köçürülərək, lüğət, izahlar, şərhlər və adlar göstəricisi əlavə edilməklə nəşrə hazırlanmaqdadır. Təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, bu istiqamətdə ayrı-ayrı təşəbbüslər olsa da (mərhum professor Şirməmməd Hüseynovun çalışmaları xüsusilə yada salınmalıdır), “Azərbaycan” qəzeti kimi mühüm bir nəşrin müasir oxucu üçün əlçatan olmasını təmin edəcək bu səviyyədə bir iş, 30 illik müstəqillik dövründə həyata keçirilməmişdir.

“Azərbaycan” qəzetindəki materiallar Azərbaycan Cümhuriyyətinin bilavasitə tarixini əks etdirir. Qəzetin səhifələrində Azərbaycan Hökumətinin qərarları, Parlament üzvlərinin çıxışları, paytaxtda və bölgələrdə baş verən hadisələrin təfərrüatları, müxtəlif təhlillər, xatirələr öz əksini tapıb. Günümüzdə xüsusi əhəmiyyət kəsb edən Qarabağ, Zəngəzur bölgələrinə dair materiallar oxucularda böyük maraq doğuracaqdır. Eləcə də, Azərbaycan Cümhuriyyətinin xarici dövlətlərlə münasibətləri, dövrün ab-havası müfəssəl şəkildə qəzetin səhifələrində əks olunub. Ümumiyyətlə bu qəzetin transliterasiyası Azərbaycan Cümhuriyyəti tarixşünaslığında yeni bir səhifə açacaq və gələcək tədqiqatlar üçün mühüm stimül olacaqdır.

İlk dörd nömrəsi Gəncədə, sonrakı nömrələri Bakıda nəşr edilən “Azərbaycan” qəzetinin 15 sentyabr 1918 – 28 aprel 1920 tarixləri arasında 443 nömrəsi çapdan çıxmışdır. Qəzetin redaktorları müxtəlif vaxtlarda Ceyhun bəy Hacıbəyli, Şəfi bəy Rüstəmbəyli, Üzeyir bəy Hacıbəyli və

Xəlil İbrahim kimi dövrün qabaqcıl ziyahıları olmuşdur. Qəzet əksəriyyətlə 4 səhifə həcmində çıxsada, bəzi nömrələrdə səhifələrin sayı fərqlilik göstərir. Hər səhifədəki sütunların sayı və səhifələrin ölçüsü, qəzetin çap olunduğu 19 ay yarımliq müddət ərzində bir neçə dəfə dəyişmişdir.

“Azərbaycan” qəzetinin nüsxələri Azərbaycan Respublikasının Milli Arxiv İdarəsində, Azərbaycan Respublikasının Dövlət Arxivində, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin İşlər İdarəsinin Siyasi Sənədlər Arxivində, Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda və Azərbaycan Milli Kitabxanasında pərakəndə halda saxlanmaqdadır.

Qəzetin müasir oxucu üçün əlçatan olması tariximizin Cümhuriyyət dövrü kimi zəngin səhifəsinin öyrənilməsi baxımından çox əhəmiyyətlidir. Azərbaycan xalqının tarixi mirasını qorumaq və gələcək nəsillərə ötürmək işinə töhfə verməkdən ADA Universiteti qürur duyur.

Hafiz PAŞAYEV,
ADA Universitetinin Rektoru

OXUCULARIN DİQQƏTİNƏ

“Azərbaycan” qəzetini transliterasiya edərkən, mətnin orijinallığını qorumaqla birgə, materialların müasir oxucu üçün mümkün qədər anlaşılan olmasına çalışdıq. Bu səbəbdən, bəzi sözlərin imlasını müasirləşdirmək lazım gəldi. Məsələn, “çox” yerinə qəzetdəki kimi “çoq”, “yox” yerinə “yoq”, “etməyi” yerinə “etməgi”, “kimi” yerinə “kibi”, “nömrə” yerinə “numero” və s. yazmaq, oxucunun işini çətinləşdirməkdən başqa bir şeyə yaramayacaqdı. Üstəlik, bu sözlərin fərqli yazılışları qəzetdə bəzən eyni səhifədə yanaşı istifadə edilmiş, yəni imla birliyi prinsipi nəzərə alınmamışdı. Bu qəbildən olan sözlərin müasir yazılışına üstünlük verməyin, daha doğru bir addım olacağına inandıq.

Eyni zamanda, “teatro”, “qəzetə”, “böylə” kimi bəzi sözlərə toxunmadıq. Çünki əvvəla, bu sözlər qəzetdə həmişə eyni cür yazılmışdır; ikincisi də, mütaliəni çətinləşdirmədən dövrün ab-havasını saxlamağa xidmət edir.

Osmanlı türkcəsində və müasir Türkiyə türkcəsində indiki zaman şəkilçisi olan “-yor” qəzetdə qaydasız və pərakəndə bir şəkildə işləndiyi üçün (eyni cümlədə həm “-yor”, həm “-ır, -ir, -ur, -ür” şəkilçisindən istifadə edildiyini görmək mümkündür) mətndən çıxarılmışdır. Şeir parçalarında vəznin pozulmasına yol verməmək üçün “-yor” şəkilçisinin saxlandığı istisnalar da var.

Yer adlarını, fərqli versiyaların işlənməsi baxımından (Bolqarıstan – Bolqariya, Lehistan – Polşa, Macarıstan – Venqriya və s.) qəzetdəki kimi saxladıq, fəqət yazılış baxımından müasirləşdirdik (“Bulqarıstan” yerinə “Bolqarıstan”, “Kiyef” yerinə “Kiyev” və s.). Eləcə də, “Bakü” yerinə bugünkü kimi “Bakı” yazdıq. Soyadı sonluqlarını da (“-of”, “-yef” və s.) müasirləşdirməyi (“-ov”, “-yev” və s.) məqsədəuyğun hesab etdik.

Çətin anlaşılan söz və ifadələr üçün cildin sonuna lüğət əlavə etməyi münasib görmədik. Əvvəla, hər dəfə mütaliəni kəsərək lüğətə baxmaq oxucu üçün çətinidir, ikincisi, bəzi sözlərin bir çox mənası içindən məhz hansının nəzərdə tutulduğunu təyin etmək bəzəndə oxucu tərəddüddə qala bilər. Çətin anlaşılan söz və ifadələrin necə başa düşülməli olduğunu mətnin içində kvadrat mötərizədə göstərdik. Bu halda, kvadrat mötərizədəki sözlər normal mətndən daha kiçik şriftlə verilmişdir. Məsələn: “...xəstəliklərin bittamam rəf”inə [tamamilə aradan qaldırılmasına] qədər...” Qəzetdəki mətndə səhvən buraxılan sözləri də kvadrat mötərizə içində əlavə etdik. Bu halda, kvadrat mötərizədəki sözlərlə normal mətnin şrifti eynidir. Məsələn: “...Xarici [İşlər] nazirinin...”

Hər nömrədən sonra əlavə edilən “Qeyd və şərhlər”də, oxucular üçün faydalı məlumatlar yer alır. Qəzetdəki mürəttib xətalardan bəziləri (xüsusilə əhəmiyyətli olanları) də burada göstərilmişdir. Əlbəttə, bütün xətalara göstərmək lazım və mümkün deyildi. Xüsusilə Birinci Dünya müharibəsində Qərbi cəbhəsi xəbərlərində keçən toponimlər qəzetdə demək olar ki, həmişə səhv yazılmışdır. Bu toponimlər mümkün qədər bərpa edilmiş, eləcə də “Adlar göstəricisi”nə əlavə edilərkən, toponimin aid olduğu dildəki yazılışı da verilmişdir.

Şeir parçalarında rastlanan çətin anlaşılan söz və ifadələrin lüğəti də “Qeyd və şərhlər” bölməsində verilmişdir.

Cildin sonunda “Adlar göstəricisi” verilmişdir. Mətnədəki bütün şəxs, yer, dövlət, xalq, qurum, idarə, təşkilat, şirkət və s. adları, hətta bəzi xüsusi terminlər “Adlar göstəricisi”nə daxil edilmişdir.

Mehdi Gəncəli

Azad Ağaoğlu

Çərşənbə, 1 oktyabr 1919-cu il, nömrə 287

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 6 məhərrəmül-haram sənə 1338. 1 təşrinəvvəl 1919 sənə.

Türk və islamliğa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axırıncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırıncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

“AZƏRBAYCAN” QƏZETƏSİ KANTORU TƏRƏFİNDƏN

Qəzetəni nəşr etmək üçün məxaric və mətbəə qulluqçuları və xidmətçilərinin maaşı artdığından və bir para mətbəə materiallarının bahalığından dolayı “Azərbaycan” qəzetəsi nəşriyyatı işbu oktyabrın 1-dən qəzetənin tək nüsxəsini 2 manat 50 qəpiyədək art[ır]mağa məcbur olmuşdur.

SİRK “MODERN”

Çarşənbə günü oktyabrın 1-ndə 1919-cu ildə məşhur komik Sıpkinin qastrolu. Madmazel Kostandinin məftul üstündə gəzməyi və növ-növ şəkillər. Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Boqatıryov – Gənc Əli.

2-nci: Oleynikov – Əhmədov.

3-ncü: Yermak – Raqenbaum.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11421

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT BANKI

Qorçakovski küçədə 214 nömrəli evdə

Bu sentyabr ayının 30-ndan etibarən açılır. Bank qərarəddə mövcubincə izn verilən bütün müamilatı icra edir.

T-270

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

29 sentyabr iclası

Sədr: Həsən bəy Ağayev

Katib: Əhməd Cövdət

Sədr iclası açaraq məsaili-yövmiyyəni [gündəlik məsələləri] elan edir. Birinci növbədə darülfünun [universitet] haqqındakı layihəyi-qanuniyyənin [qanun layihəsinin] ikinci qiraəti məbədidir.

Darülfünun məsələsi

Mehdi bəy Hacinski məruzəçi sifəti ilə nizamnaməni fəsil-bəfəsil oxuyur. (İbtidası [əvvəli] keçən icaslardan birisində oxunmuş olduğundan, bu gün 4-cü fəsildən başlanır.)

Əhməd Cövdət (Hümmət) - Darülfünuna daxil olmaq üçün edadi məktəb bitirmək şərt qonulmasına etiraz etmədiyini bəyanla deyir ki:

Fəqət əsasən razı olmaqla bərabər, əhəlinin ehtiyacı və dövlətin mənafeyi naminə bəzi təkliflər etmək istəyəm. Məlumatınız ki, son illər hər-cəmərc, bənzamlıq və sairə kimi şəraitdən dolayı bir çox şəhərlərdə dərslər qaydası ilə gedənməmiş, bir çox yerlər tamamilə dağılmış, pərişanlıq olmuşdur. Ona görə də məzkur [adı çəkilən] şəhərlərdə oxuyan müəllim və müəllimələr [oğlan və qız şagirdlər] məktəbləri ikmal etməmişlərdir. Bunlar 6, 7 və 8-ci siniflərdə qalmışlardır. Şimdi bu qanunu olduğu kimi qəbul edərsək, böylələri darülfünuna girmək ixtiyarından məhrum olacaqlardır. Binaənileyh [ona görə], mən təklif edirəm bu kimi müəllim və müəllimələrə izin verilsin tam tələbə hüququ ilə məktəbə daxil olsunlar. Fəqət ikmal etməmiş olduqları bir-iki ilin dərslərindən imtahan vermələri şərt qoyulsun.

Bir də təklif edirəm Tağıyev (Aleksandrin) məktəbini ikmal etmiş olan xanımlar müəyyən və xüsusi fənlərdən imtahan vermək şərti ilə darülfünuna qəbul edilsinlər (tam hüquq ilə).

Həm də mənim bu təklifim daimi olmayıb, ancaq bu il böylə olsun və bu hüquq ancaq Azərbaycan təbəələrinə verilsin.

İkinci təklifim də budur ki, darülmüəllimin [pedaqoji seminariya] bitirmiş müəllimlər dəxi müəyyən xüsusi dərslərdən imtahan vermək şərti ilə darülfünuna qəbul olunsun.

[Əliheydər] Qarayev (sol Hümmət) - Təklif edir ki: Universitəyə realni məktəblərin 5, 6 və 7-ci və zükur edadiyələrinin 6, 7 və 8-ci siniflərini qurtarmış müəllimləri və şəhadətnaməsi olan müəllimləri ümumiyyətlə qəbul edəlim və bir də zaçot haqqındakı qeydi tamamilə bu qanundan ataq və yazaq ki, hər bir tələbə istədiyi zaman zaçot verə bilər.

(Ümumi gülüş və səs-küy)

[Qasım bəy] Camalbəyov (Hümmət) - Müəllimlərin qəbulundan bəhslə deyir ki: Bu xüsusda mən tamamilə yoldaşımız Əhməd [Cövdət] bəyin təklifinə iştirak edirəm. Çünki onun təklif etdiyi kimi olmazsa, çox adam darülfünuna girə bilməz. Halbuki çox məlumatı olan adamlar şəhadətnamələri olmadığına baxmayaraq darülfünuna qəbul edilsələr, 4 il zərfində hazırlaşb imtahan da verə bilərlər.

Qənizadə Sultanməcid (ittihad) - Əhməd Cövdətin təkliflərinə etirazla deyir ki: Bir adam darülfünuna qəbul edilib orada oxuduqdan sonra bilməm ki, edadiyə ikmal haqqında imtahan verməyə nə ehtiyac qalar? Çünki mənəcə, edadi məktəbi qurtarmaq yalnız bir parça möhürlü kağız almaq üçün deyil, onun üçündür ki, müəllim darülfünunda leksiyləri anlamaq, dərk etmək qədər məlumat kəsb etmək üçündür. Qaldı ki, əgər sairələrini qəbul etməyə az-çox imkan olsa belə, Tağıyev məktəbini qurtaranları darülfünuna qəbul etmək əsla mümkün deyildir. Çünki zükur edadiyə 5-ci, 6-cı siniflərini qurtarmış olanlar da bəri o dərəcə hazır olurlar ki, az bir zamanda məlumatlarını artırıb təkmil edə

bilərlər. Amma Tağıyev məktəbi ibtidai məktəblər dərəcəsinə idi və orada lazımlı olan qədər elm və fənlər oxunmayıb. Hətta orada müəyyən bir sistem üzərinə müəyyən bir kurs yoxdur. Ümum fənlər orada ibtidai dərəcədə keçilirdi. Riya-ziyyat isə nəhayət dərəcə az keçilirdi. Binaənileyh, edadiyələri tamamilə etməmiş yarımcıq müəllimlərin qəbulunu mümkün ədd [hesab] etsəm belə, Aleksandrin qız məktəbini qurtaranların qəbulunu heç mümkün bilməyirəm. Məzkur məktəb ibtidada 4 sinifli ibtidai məktəb kimi idi. Sonra bir qədər darülmüəllimata [qızlar üçün pedaqoji seminariya] yaxlaşdırmaq qəsdinə Mariinski ünvan [qızlar] məktəbləri ilə bərabərləşdirildi. Nəhayət, son zamanlar həman məktəb nəzdində iki illik bir pedaqoji kursu açıldı. Bu kurs isə ancaq müəlliməliyə xidmət edirdi. Binaənileyh, məktəb yenə ibtidai payəsində qaldı. Odur ki, onların darülfünuna qəbul edilmələri darülfünunun mənasını alçaltdı.

Doğrudur, darülfünunun qapısı açıq olmalıdır. Lakin ümum hazırlığı olanlar üçün, nəinki hər kəs istəsə onun üçün. Müəllimlərə gəlinəcə, darülmüəllimin qurtarmış şəxslər arasında bəlkə istedadlı, məlumatlı bir çox adamlar tapılar. Fəqət onlar da bir çox şeyləri bilməyirlər. Məsələn, əcnəbi lisanlarını bilməyirlər. Darülfünuna qəbul edildikləri təqdirdə onlar ümum tələbələrə bərabər dərslər keçə bilməzlər. O halda onları tələbələrdən ayırmaq lazım gələr, bu da ki, mümkün olmaz. Ayırmasaq da, keçə bilməzlər. Binaənileyh, onlar tələbə ola bilməzlər. Bu mülahizələrlədir ki, mən deyirəm: müəllimlər, məktəbi qurtarmamış yarımcıq müəllimlər və Tağıyev məktəbində

pedaqoji kursunu qurtaranlar tam hüquqa malik tələbə sifəti ilə deyil, bəlkə ancaq meyilli (volni sluşatel) kimi qəbul edilə bilərlər.

Malxazov - Qənizadənin rəyinə iştirakla deyir ki: Tələbələrin miqdarından ziyadə, dərəcəyi-məlumatını ölçmək lazımdır. Yoxsa tələbə çox olsun deyə hamını qəbul edəcək olarsaq, darülfünunun əhəmiyyəti azalar.

Bir də, 6-cı və 7-ci sinif qurtarmış müəllimlər darülfünuna qəbul edilsələr, edadiyələr boş qalarlar. Zira hankı tələbədir ki, 2 il artıq məktəbdə davam etsin, vəqta ki [o halda ki], az da oxusa, çox da oxusa darülfünuna qəbul ediləcəkdir. O halda, hankı müəllimdir ki, neçə il də artıq oxusun. Əlhəmdüillah, Azərbaycanda dərslər yaxşı qaydası ilə gedir. Binaənileyh, darülfünunu yarımcıqlar ilə doldurmağa lüzum yoxdur. Zira tələbə çoxalar, amma darülfünun qiymətdən düşər. Ona görə, mənəcə onların miqdarının çoxluğuna deyil, məlumatlarının çox olmasına çalışmaq lazımdır.

Zaçot məsələsinə gəlinəcə, burası professorlar heyətinə aid daxili bir məsələdir ki, bizə əsla dərslər yoxdur. Darülfünunun daxili işlərinə qarışmaq bizim işimiz deyildir.

Tələbələrin tez-tez zaçot vermələrinə qaldıqda, bu xüsus dəxi 50-ci maddə ilə təmin edilir. Tələbələr tez-tez zaçot vermək istəsələr, 50-ci maddə mövcubincə [əsasında] kəndilərinə verilən hüquqdan istifadə edə bilərlər.

Nəhayət, diplomsuzların darülfünuna girə bilmələri haqqında da bunu demək istəyirəm ki, onları təmin üçün də 45-ci maddə var ki, onları təmin edir.

(məbadi var)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

*(Azərbaycan radio mövqifi
tərəfindən qəbul edilmişdir)*

Marseldə tətil

İsveç qəzetləri xəbər verirlər ki, Marseldə gəmi inşa edən əməllər [fəhlələr] ümumi tətil elan etmişlərdir. 8 saatlıq iş və 20 frank məvacib tələb edirlər.

İngiltərə və Litva

Royter agentliyi xəbər verir ki, İngiltərə hökuməti Estoniya və Latviya ilə bir əsasda olaraq Litva Hökuməti-Cümhuriyyətini müvəqqədən etiraf [qəbul] etməyə razı olduğunu Londonda olan Litva nümayəndələrinə izhar etmişdir [bildirmişdir].

İngiltərə, Fransa və Almaniyada tətil

Dəmiryol əməlləri tətili-əşğala [tətillə, işi dayandırmağa] başlamışdır. İngiltərə hökumətinin tətili dayandırmaq üçün sərf etdiyi fəaliyyət təsirsiz qalmışdır. Lloyd Corc dəmiryol əməlləri ilə mübarizə etməkdən ötrü onları güllələmək, döymək, həbsxanaya almaq və yaşadıkları mənzillərdən çıxarmaq kimi vasitələrlə [vasitələrlə] təhdid edir. Tətil ilə mübarizə etməkdən ötrü İngiltərə ordusu müharib [döyüş] halına gətirilir. Əsgərlərin tərxisi və onlara məzuniyyət verilməsi dayandırılmışdır. Ərzaq payları hökumət tərəfindən azad edilmişdir. Əhalidə olan avtomobil və karetdlər cəm edilir.

Fransada Marselin ən mühüm limanında gəmi inşaedicilər əməllər tətil etmişlərdir.

Berlində tətil artmaqdadır. 2400 fəh-

lə işdən əl çəkmişdir. Siemens zavodları dayanmışdır.

Varşavada

Varşava qəzetləri xəbər verirlər ki, işsiz qalan əməllər dəstəsi Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] ətrafına cəm olmuşlar. Cavab ala bilmədiklərindən, Nəzarət binasına soxulmuşlar. Polisə dəvət edilib dəstəni dağıtmışdır.

Belçikada

Belçika hökuməti Belçika sərhədində olan Almaniya əhalisinə xəbər vermişdir ki, məzkur vilayətlərin Belçikaya iltihacı [birləşməsi] məsələsi Belçika məmurlarının nəzarəti altında araya [səsə] qoyulacaqdır. Hərgah, bu oblastların Almaniyada qalması üçün rəy verənlərin miqdarı çox olsa, o zaman Almaniya nəfinə [xeyrinə] rəy verənlər arasında həbslər icra ediləcəkdir.

Qafqaziya haqqında “doğru xəbərlər”

Qafqaziyada inqilab hərəkatı artmaqdadır. İngilislərin Qafqaziyadan getmələri ilə Denikinin təhdidi Qafqaziya əhvalını ciddiləşdirmişdir. İşsizlikdən Bakı əməllərinin halı təsviri qeyri-qabildir. Bakıda Denikin lehinə təbəddülat [iğtişas] törətmək niyyətində olan Denikin agentlərinin sui-qəsdini kəşf edilmişdir. Sui-qəsd başında Bakı qradonaçalniku Qudiyev dayanmış imiş. Denikin tərəfdarı olan [Hacıbəy] Seyidbəyov Bakı Əmələ Konfransı sədri [Levan] Qoqoberidzeni tapança gülləsi ilə yaralaymış, [Mirfəttah] Musəvi ilə [Əliyev] Həsini öldürmüşdür. Bunun müqabilində Denikin nümayəndəsi Bendeberyanın evində cəhənnəm

makinası patlamışdır. Tiflisdə Denikin nümayəndəsi general Baratov və Gürcüstan Hərbiyyə naziri Şeraşidze (?)avtomobildə getdikləri yerdə bomba atılmışdır. Baratov ağır yaralanmışdır. Şayiata görə, Denikin ilə Gürcüstan münasibəti qət edilmişdir [kəsilmişdir]. Dağıstanda üsyan hərəkatı artmaqdadır. Üsyançılar Qroznı rayonunda müvəffəqiyyətlə hərəkat etməkdədirlər. Dərbənd üsyançılar əlinə keçmişdir.

İdarədən: Hərgah indiyə qədər alınan teleqraflar bu cür doğrudursa, insanların zəlalətə düşməklərini təhqiq etmək olar.

Müttəfiqlər və Şura hökuməti

“Pravda” qəzetəsi Finlandiya burjuaziya liberal qəzetəsinin məqaləsini dərc etmişdir. Məqalə sahibi nə Müttəfiqlərin Şura hökumətini abluka [blokada] edəcəklərinə inanır, nə də müsəlləh [silahlı] surətdə Rusiya işlərinə qarışa biləcəklərinə. Məqalənin axırında deyir ki, Müttəfiqlər gec-tez Rusiya Şura hökuməti ilə bilavasitə siyasi müzakirata girişəcəklər.

SÜLH XƏBƏRLƏRİ

(Müttəfiq heyətlərinin məlumatı)

Sülh müahidənaməsi və Amerika

Noks Amerika Senatında sülh müahidənaməsinin [sazişinin] təsdiq edilməsi əleyhinə söylədiyi nitqində demişdir ki: Almaniya, Rusiya və Yaponiya arasında etilaf [razılıq] hüsula gələcəyini söyləmək çətin deyildir. Bu ittifaq Cəmiyyəti-Əq-

vama [Millətlər Cəmiyyətinə] müxalif olaraq Qərbi Yevropanı tamamilə dağıtmaq qüvvətində olacaqdır. Biz sülh müahidənaməsini imza etdikdən sonra, Yevropanı öz xüsusi qüvvələrinə vagüzar etməməkdə [tapşırımağa] səhv etdik. Bizə lazım gəlirdi ki, Yevropa hökumətlərini öz siyasi mühasibələrini qurtarmağı özlərinə vagüzar edək. Biz özümüz isə məğlub olanlarla mümkün qədər ədalətli bir surətdə işləri sülhlə bərtərəf etməyə [aradan qaldırmağa] çalışmalıyıdık.

Hazırda Noks Amerikanı Sülh Konfransından kənara çəkilməyə üz tutduğu yolunda durub, Almaniya tərəfindən olacaq hədiyyədən imtina etməyə dəvət etmişdir.

İtaliya və sülh müahidənaməsi

Romadan xəbər verirlər ki, Tittoni iş-tirəki ilə sülh müahidənaməsinə baxmaqdan ötrü Vəkillər Palatası komissiyonu sentyabrın 27-nə dəvət edilmişdir.

Sazonov Almaniya sülhü haqqında

Parisdən İstanbula xəbər verirlər ki, Sazonov Sülh Konfransına böylə ərizə-hal vermişdir:

“Almaniya ilə sülh müahidənaməsi əqd edildiyi [sülh sazişi bağlandığı] zaman Rusiya nümayəndələri iştirak etmədiklərindən və sülh müahidənaməsi ləğv edildiyindən, bu yaxın vaxtda bir şəhər təyin etmək lazım gəlir ki, orada sülh şəraitini hazırlamaqdan ötrü Şura hökumətindən başqa Rusiyada vücuda gələn hökumət nümayəndələri Almaniya nümayəndələri ilə görüşsünlər.”

Sazonovun bu ərizə-halı Sülh Konfransına yaxın siyasi dairələrə təsirbəxş ol-

muşdur. Birja Rusiya və Almaniya qiy-mətli kağızlarının yuxarı qalxmasını qeyd etmişdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Bahalıq

Rostovdan xəbər verirlər ki, Ticarət və Sənəət [Sənaye] idarəsinin məlumatına görə, müxtəlif məmləkətlərdə bahalıq atıdək [aşağıdakı] rəqəmləri baliğ olmuşdur [rəqəmlərə çatmışdır]:

İtaliyada ərzaq 481 faiz, Fransada 368 faiz, İsveçrədə 220 faiz yüksəlmişdir. Hər-gah, rublənin kursu nəzəri-etibara alınar-sa, xarici dövlətlərə nisbətən Rusiyada həyat qayət ucuzdur.

Şura hökuməti ilə sülh müzakirəti

Helsinqforsdan [Helsinkidən] xəbər ve-rirlər ki, Finlandiya hökuməti bolşevik-lərin sülh təklifini baxılmaqdan ötrü fraksiyalara təqdim edəcəkdir. Riqada olan Finlandiya, Estoniya və Litva so-sialistləri ictimasi [yığıncağı] qərar qoy-muşlar ki, öz hökumətlərinə müraciətlə, sülh əqd olunmasına sərfi-hümmət edil-məsini [səy göstərilməsini] xahiş etsinlər. Bundan əlavə, ictima Müttəfiq məm-ləkət[lərin] əmələ firqələrinə müraciət edib, Müttəfiqlərin sülh müzakirətinə mü-maniət [maneçilik] göstərməmələri üçün öz nüfuzlarını sərf etmək xahiş etmişdir.

DAĞISTANDA QIYAM

Dərbənd işğal edilərkən

Dərbənd işğal edilərkən dabravollar-dan 18 top, 36 mitralyoz və bir çox fişəng

zəbt edilmişdir. Dağıstanlılar Müttəfiq Məclisi aşağıda əsamisi [adları] dərc edil-miş Parlaman və hökumətin sol əzasını [üzvlərini] kəndi sırasına dəvət etmişdir:

İbrahim bəy Heydərov (Paris heyəti-mürəxxəsəsi [nümayəndə heyəti] üzvü), Nurməhəmməd Şahsüvarov (səbiq Da-ğıstan Cümhuriyyəti Maarif naziri), Səfər Dudarov (səbiq dövlət müfəttişi heyəti üzvü) və tələbə Alberqoyev (Müttəfiq Məclis üzvü).

Doktor [Cior] Urusov (səbiq Parlaman üzvü və Səhiyyə heyəti müfəttişi) Müt-təfiq Məclis tərəfindən Dağıstana tibbi-səhiyyə işləri müvəkkili təyin edilmiş və dağıstanlılara tibbi müavinətdə bulun-maq da öhdələrinə tərk edilmişdir.

- Bu günlər Teymurxanşurada 8 aylıq təlimdən sonra əvvəlinci feldşer dəstəsi məzun olmuşdur. Feldşerlik məktəbi mü-vəkkil doktor [Cior] Urusovun ehtimamı [səyi] ilə təsis edilmişdir.

Dağıstan qaçqınları

Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Bakı valisindən rica edir ki, Azərbaycan torpaqlarına vü-rud edən [gələ] Dağıstan qaçqınlarını yerləşdirmək üçün Yalama mövqifinə [stansiyasına] göndərilmiş Nəzarət [Nazir-lik] məmuruna müavinətdə bulunmaq üçün binagüzarlıq etsin [sərəncam versin].

Dağıstan hadisətinin təsviyəsi

Ən mövsuq [etibarlı] mənbələrdən ve-rilən xəbərlərə nəzərən, Dağıstan və ümu-miyyətlə Şimali Qafqaziya hadisətinə təs-viyə etmək [aradan qaldırmaq] üçün Bri-taniya dövləti Zaqafqaziya baş komissarı mister Vordrop iqdamatda [təşəbbüsdə]

bulunmuşdur. Ümid var ki, Dağıstan ilə dabravollar arasında bitərəf məntəqə təyin edilsin.

- Xariciyyə Nəzarəti məlumat şöbəsi Dağıstan qiyamı haqqında atıdək [aşa-ğıdakı] məlumatı almışdır:

Eylülün 9-da Qasıməkənd qəryəsi [kən-di] əhalisi ictima əqd edərək [yığıncaq keçirərək] nümayəndə seçmiş və nüma-yəndələrini həman qəryədə olan Dab-ravol ordusu dəstəsi nəzdinə göndərib sülhlə qəryəni təxliyə etmələrini təklif etmişlərdir. Nümayəndələrin bu təklifinə cavab olaraq, dabravollar yığılmış əhali üzərinə atəş açmışdır. Atəş sədasına qon-şu köylərin əhalisi də toplanaraq dabra-volların bu qədər şəniyə iqdamlarından [çirkin, əxlaqsızca addımlarından] sonra on-ları Qasıməkənddən çəkilməyə məcbur edərək, Dərbənd üzərinə yürüş etmiş-lərdir.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- İşbu eylülün 25-də leytenant Hill bir vaqon ərzaq ilə Tiflisdən Gəncəyə azim olmuşdur [yola düşmüşdür]. Ərzaq Gəncə və Göyçaydakı qaçqınlar miyanında [ara-sında] təqsim ediləcəkdir [paylaşdırıla-caqdır]. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] naziri leytenantı layiqincə qəbul və müavinət etmək haqqında Gəncə na-hiyə müfəttişinə müraciətdə bulunmuş-dur.

- 3-cü dairənin Məsai [Əmək] müfət-tişi Məsai Nəzarətinə müraciətən mə-

lum etmişdir ki, dövləti işlər üçün son vaxtlar əmələ tutulduqda, polis bir çox fəlakətlər törədir. Məsələn, “KAMVO” vapor cəmiyyəti körpüsündə fəhlənin birini hissiz düşənədək döymüşlərdir. Böylə həvadisın [hadisələrin] fəna təsiri olacağını qeydlə, tədabir ittixazını [təd-birlər görülməsini] rica etmişdir. Məsai Nə-zarəti bəratülqövlü [protokolu] Daxiliyyə Nəzarətinə göndərib, böylə işin təkrar olmamasını rica etmişdir.

Xan Təkinskinin təyini

Ermənistan hökuməti nəzdindəki sa-biq Azərbaycan siyasi nümayəndəsi [Mə-həmməd] xan Təkinski cənabları Xariciy-yə naziri müavinliyi vəzifəsi ifasına təyin edilmişdir.

- Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti Gəncə na-hiyə müfəttişliyinə Gədəbəydə bir darü-leytam güşadına [yetimxana açılmasına] icazə verilməsini xəbər verməklə, təşkili üçün tədabir ittixazını [tədbirlər görülmə-sini] rica etmişdir.

- Gəncə litoqrafiyası üçün elektrik mövqifi [stansiyası] təşkilinə icazə ilə xü-susi məbləğ də təxis edilmişdir [ayrıl-mışdır]. Şimdi bir çox makinalar alınmış-dır. Bu günlərdə oraya göndəriləcəkdir.

NÖVBƏDƏKİ MƏSƏLƏ

İnsan mədəniyyətinin ən əvvəlinci amilləri bilgidir. Hankı millətin ki biliyi artıqdır və elmə intişar vermişdir [elmi yaymış, elmin yayılmasına şərait yaratmış-dır], o həpsindən mədəni olub, gözəl hə-

yat apara bilir. Bəşəriyyətə bilik və fənn dairəsində tərəqqi əksərən Avropa və Qərb xalqı vermişdir. Elə ki, siyasi və ictimai həyat eyi bir surətə salınır, insanıyyət məfkurəsi və amalı olan azadəlik, bərabərlik və qardaşlıq doğruluqla vücudə gətirilir, o halda tamam insanlar mədəniyyət feyzindən istifadə edəcəklər və dünyada elə bir behişt əmələ gələr ki, bir çox yaxşı adamların fikrində vardır. Onda da yenə şimdilikdə insanıyyətə bir çox faydalar verən elm və fənn əhəmiyyətli olacaqdır.

Sabiqdə insan təbii həyatını saxlamaq üçün böyük qüvvələr sərf edib böyük zəhmətlər çəkirdi. Lakin bilik [və] elmin artması ilə insanın halı get-gedə əhvənləşir [yüngülləşir]. Bir çox alat və makinalar tətəbbüatından [alətlər və maşınların tədqiq edilməsindən] və təbiətin çox həvadisi [hadisələri] icadından, məsələn, elektrik, maqnetizm və başqaları bərkətindən insan şimdi zavod, fabrika, dəmiryolu, dəniz və hava müxabirəti [rabitəsi], teleqraf, telefon sahibi olmuşdur. Bunlar həpsi insan işlərini əhvənləşdirib məhsuldar edirlər. Hər bir adamın az bir zəhmət və qüvvəsindən əmələ gələn məhsuldan kəndini doydurub geydirməsi və bütün bəşəriyyətin maddi və mənəvi ehtiyaclarının təmini vaxtları artıq yetişmişdir.

Əgər yalnız bir elektrik icadını nəzərə götürsək, insan həyatı üçün böyük mənafe verməsini müşahidə edəriz. Eyni zamanda, insanın hər cür işləri elektrik qüvvəsi ilə yapılırlar. Onu suların axıntı qüvvəsindən istifadə etdikdə asan vəchlə [asan yolla] almaq olur. Mütəxəssislərin verdikləri məlumatlarından görünür ki,

tamam Zaqafqaziyada axan suların axıntı qüvvələrini toplayıb, elektrik istasyonları tərtib verib və onlarda turbinlər vəz edilsə [qoyulsa], öylə bir qüvvə almaq olar ki, qırx milyon adamın yapıdığı işlərinə müvafiq olsun. Deməli, qaç dəfə Zaqafqaziya qüvvəyi-ümumiyyəsinədən fəzlə olar. Bu qüvvə ilə Zaqafqaziya xoşbəxt olub, heç bir iş görmədiyi halda fəravan yaşaya bilər.

İnsanların maddi cəhətcə ehtiyacları təmin olunsə, onların miyanında [arasında] bulunan hər növ niza [çəkişmə], milli, dini və siyasi mübahisə, münəqişələr məhv olub gedərlər.

Bəşəriyyətə millətlərin mədəniyyəti az səmərələr verməmişdir. Lakin əksərən Şərq millətləri cəhalət içərisində qalmışlar. Xüsusən müsəlmanların son tarixdə nəinki bir şey kəndiləri mədəniyyətə verməmişlər, hətta mədəni millətlərdə mövcud şeyləri də pək çətinliklə alırlar. Bir taqım tarixi həvadislərdən qeyri, müsəlmanların böylə tənəzzüldə qalmalarına demək olmaz ki, bizim əlifbamız [səbəb] olmamışdır.

İştə, hankı millət ki, ərəb əlifbasını istəmal edir [işlədir], o həpsindən geridə qalıb, fəna şərait üzrə yaşamaqdadır.

Necə ki, ümum millətlərə məlumdur, əlifba müəyyən hərflərdən ibarətdir ki, təqriri və təhriri [deyilməsi və yazılması] zamanında nə surətini və nə də mənasını dəyişməyir. Rus əlifbasında bulunan “a” hərfi hər bir məqamda və hər bir yazıda eyni surətdə yazılıb, əlifbada o qiraət olunduğu səslə orada da oxunur. Eyni halı ümum Avropa xalqında da müşahidə ediriz. Hətta başqa xaçpərəst və qeyri-müsəlman millətlərində də görü-

rüz. Məsələn, erməni, cuhud və yaponların hürufatı da bu halda olub.

Fəqət ərəb əlifbası istisna olunur. Hansı ki, yalnız müsəlmanlar istəmal edirlər.

Bu əlifba hərflərinin hər birinin təklidə ayrıca surəti vardır, lakin yazı və peçat (təb) əsnasında elə şəkillərə düşür ki, oxumağına böyük müşkülət törədir. Bundan məda [bundan başqa], səslə hərflərin az olduğundan dolayı bir hərflə qaç səsdə oxunub, yazıda müxtəlif mənalar verir.

Götürəlim “کل” kəlməsini, hansı ki, iki hərfdən ibarətdir “ك” və “ل”. Bu kəlmənin əhəmiyyəti vardır və işarə olunduğu surətdə də yazı və çapda istəmal olunur. Onun əvvəlinci mənası “kəl”, digəri “gəl”, üçüncü mənası “gül”, dördüncüsü, “göl”, beşinci, “kül”dür. İştə bu kəlmələr həpsi bir səyaqda yazılıb, lakin bütün cümlə mənasından asılı olaraq müxtəlif mənalarda təqrir olunurlar.

Həmçinin qeyri sözlər də vardır ki, fəqət [ancaq, yalnız] mənası üzrə düz oxunurlar. Bir sözə aşna olmayan bir adam hərgiz onu düz oxuya bilməz. Ta kim [ta ki], həman sözə aşna olan başqa bir adam onu o adamın yanında oxumaz isə! Şəksiz, bu hal böyük bir qəbahətdir. Yanlış və qəbul olunmayan bir fikirdir.

Şərqdə elmi adamlar onlardır ki, hər növ kitab və yazı çabuc oxuya bilsinlər. O adamlar ki, sənələrlə məktəbə getmişlər və ya Avropa üsulu məktəblərdə ana dili öyrənməyə vaxtlar sərf ediblər, onlar asan bir kitabı, ya qəzetəni də çətinliklə oxurlar. Avropa xalqı və Şərqdə məskun qeyri-müsəlman millətlərinin nəzərində bu bir qəbahətdir.

Az bir taqım adamlar böyük zəhmət, qüvvət və vaxtlarını böylə təlimə həsr

etməklə, kəndilərini kafi dərəcə savadlı hesab edirlərsə, qiraət qəvaidində [oxuma qaydalarında] qeyri kəmsavad xalqlar adamlarından fəzlə olaraq vəqti-nafilə tələf edirlər [hədə vaxt itirirlər].

Son zamanlar mədəniyyətin tərəqqisi qayət sürətli müşahidə olunub, insanlar bir dəqiqə də olaraq vaxtlarını nəzərə alıb, ondan bəşəriyyət nəfinə [xeyrinə] istifadə etmədikdə, heç təəccüb olamamaz ki, Şərqdə ərəb əlifbasını istəmal edən millətlər mədəniyyət feyzlərini çətinliklə qəbul edib, kəndiləri də ona bir şey verəmməyirlər.

Əgər xalqın qiraət üsulunda sərf etdiyi qüvvəsini toplasaq və bundan onun fikirlərinin genişlənməsinə dəyən zərərləri nəzərə götürsək, böyük bir hesab rəqəmi alarız.

Əgər ümum dünya müsəlmanlarını nəzərə götürüb güman etsək ki, bunların hər biri kitab, qəzetə və başqa yazı şeylərinin qiraətinə qeyri millətlərdən fəzlə olaraq bir gündə beş dəqiqə nafilə vaxt tələf edirlər, kəza [eləcə də] ərəb əlifbasını istəmal edən bütün müsəlman xalqını 300 milyon hesab etsək, görəriz ki, bunlar kəndi zərərlərinə olaraq 8 saat gün işi hesabla gündə bir milyon adamın qüvvəsini tələf edirlər. Həqiqət üzrə, bəlkə də, yuxarı olsun. Burada bəşəriyyət istedad və məharəti qayət miqdarda məhv olur. Əgər Edison ərəb əlifbası ilə uğraşmış olsaydı, kəndi tətəbbüat və ixtiraatının [tədqiqat və ixtiralarının] ondan bir qismini də insanıyyətə verə bilməzdi.

Müsəlmanların məişətində böylə xarriquladə əhval [qeyri-adi vəziyyət] qəbul olunmayan bir keyfiyyətdir. Bu ana qə-

dər Şərq aləminin həyatı ağır və yavaş bir surətdə tərəqqi edib və bundan da Avropa xalqı onları kəndilərinə qul etmək üçün istifadə ediblər. Şimdi onların yaratmış həyatını oyadıb hərəkətə gətirmək üçün ən əsaslı məsələləri həll etmək lazımdır.

Burada tarixi bir taqım şeylər üzərində bənd olmaq heç də lazım gəlməyir. Fəqət xalqın mənafeini və feyzini nəzərə almalıdır.

Rusiya inqilabı tamam məfhumları dəyişdirib, qiymətlərə dəxi başqa surətlər vermişdir. Bir halda ki, Azərbaycan müsəlmanlarının müstəqil yaşamaları yeni-yeni başlanır, icab edir [lazım gəlir] ki, bu məsələ ən əvvəlinci olaraq əsasən və icab edərsə, inqilabi bir surətdə həll olunsun. Zira gələcək həyatın mədəniyyəti bundan asılı olacaqdır. Labüd əlifbanın kökündən dəyişməsinə şüru olunmalıdır [başlanmalıdır]. Bunun üçün də latın əlifbasının bir qəç təğyiratla [dəyişikliklə] qəbulundan çəkinməməliyimiz gərəkdir.

*Türük və Məabir [Naqliyyat və Rabitə]
naziri: Xudadad Məlikaslanov*

Felyeton

ƏLİFBAMIZ, YAZILARIMIZ VƏ İBTİDAİ KİTABLARIMIZ

*Xacə dərbəndi-nəqşi-eyvan əst
Xanə əz-paybəst viran əst!*

Bütün Azərbaycan hökumət dairələrində hal-hazırda rəsmi lisan və yazı-

larımızın rusca olduğu məlumdur. Bu hal isə artıq davam etməyəcəyi də şübhəsizdir. Binaənileyh [ona görə], ibtidai məktəb müəllimləri hazırlamaq üçün müəllimlər kursu açıldı. Hökumət dairələrində müvəzzəf bulunan [işləyən] türkcə savadı olmayan müsəlmanlara savad öyrətmək və qeyri ruslara dəxi türkcə oxuyatmaq təlim etmək və bu yol ilə hökumət idarələrini milliləşdirmək mülahizəsi ilə illik kurslar daha açılmaqdadır. Bir tərəfdən də yeni əlifba icadı üçün komissiyonlar, məxsusi şəxslər tərəfindən təşəbbüs edilməkdədir.

Əski əlifbamızı ləğv, yeni əlifba qəbulu tezlikdə mümkün olmayıb, bir qəç sənədlər ərəb əlifbası ilə oxuyub-yazmağa məcbur olduğumuzdan, yeni əlifba qəbul edincəyə qədər min sənəddən bəri istemal etdiyimiz [işlədiyimiz] və bundan bir qəç sənədlərə qədər də istemal etməyə məcbur olduğumuz əski müş-tərək və qarma-qarışıq əlifbamızı islah etmək uğrunda çalışmaq və tədrici təkamülə tabe olmaq lüzumu hiss edildiyindən, bu barədə əlifbamıza dair bir qəç mülahizəti-acizanəmizi möhtərəm türk münəqqid və müdəqqiqlərimizə [təndiqçi və tədqiqatçılarıımıza] ərz etməyə cürət edirəm.

“Əlifbamız çətinidir” hökmü münəqqidlərimiz nəzərində haqlı olduğu halda, əvvəla, çətinliklərini təyin edəlim:

- 1) Əlifbamızın ərəb, fars və türk millətləri arasında müştərək olması;
- 2) 17 hürufi-əslıyyəyə [əsas hərfə] nöqtə vəzi [qoyulması] ilə 34 hərf əmələ gətirməklə, hürufat təyininə qənaət etmək;
- 3) Hürufi-müttəsılə [bitişik yazılan hərf-

lər] və hürufi-münfəsılə [ayrı yazılan hərf-lər];

4) Bu hürufun müxtəlif əşkalı [şəkil-ləri, formaları];

5) Əşkalı müxtəlif, əsvatı [səsləri] müş-tərək bir qəç (ت س کیمی) hərf-lər;

6) Hürufi-şəmsiyyə, hürufi-qəməriyyə;

7) Hürufi-ımla, yəni yerinə görə səslı, yerinə görə səssız (ا و ی) hərf-ləri;

8) Hərəkətlər.

Şimdi yuxarıda yazılan maddələri bir-bir-təhlil və islah edəlim:

1) 34 hərfdən ibarət hürufi-müş-tərəkədən türkcədə müstəməl [işlədilən]:

گ ک ق ف غ ش س ز ر د خ چ ج ت پ ب ا
ی ه و ن م ل ک
hərflərini çıxaralım. Lisanımızda əksəriyyət qazanan ərəb və fars sözlərini türkləşdirəlim. Fəqət türkləşdirmək məsələsi pək mübahisəli olduğundan, əlifba kitablarımızda türk hərflərindən istifadə etməklə, ərəb və fars sözlərindən adi bir sənəlik dərs kitabı tərtib edəlim. Ərəb və fars sözlərinə və hərflərinə dair ilin axırına münhəsir [məxsus] xüsusi bəhs açalım, dərs-lər təyin edəlim ki, mübtədə [yeni başlayan] oxucular sırf türkcə oxu-yazıya aşına olduğdan sonra dilimizə müsəllət olmuş [dərəşmiş] və imlamızı pozmuş ərəb-fars sözlərinin xüsusi imlası olduğunu sezsın-lər, yaxud haqlı olaraq türkcədə peyda etdiyi qüvvə sayə[sin]də farsın “bərabər”ini “baravar”, ərəbin “övrət”ini “arvad”, “dunyā”sını “dünya” yazmaqla imla islahatı yolunda ilk addımı kəndiləri atsın-lar.

2) Nöqtə məsələsində bir tərəfdən əlifba qolaylığı zahir olur. Məsələn, rusca е, н, т, п, б hərflərinin yazısını beş-altı günə öyrədincəyə qədər, biz bir dişin

altına bir nöqtə qoymaqla “be”, üstünə iki nöqtə qoymaqla “te”, altına üç nöqtə qoymaqla “pe”, altına iki nöqtə qoymaqla “ye”, üstünə bir nöqtə qoymaqla “ne” hərflərini bir saatda öyrətmiş olarız. Fəqət hərfimizin ən yaramazlığı nöqtə imlasından olmaqla, “göz”ümüzün “kor” olduğu, “məqbul”umuzun “məqtul” oxunduğu və bu üz-dən bir qəç zavallıların edam olunduğu tarixdə məz-kurdur [yada salınır]. Və bizi də yeni əlifba icadına vadar edən halların ən ümdəsi işbu nöqtə məsələsidir.

3) Mübtədiləri ən müşkül vəziyyətdə buraxan halların biri də hürufi-müttəsılə və hürufi-münfəsıləldir. Hərflərimizin həpsi ya birdəfəlik hürufi-müttəsılə, yaxud hürufi-münfəsılə olsaydı, deyəcə-yimiz yox idi və bu halın ibtidai əlifba təlimində pək uyğunsuz nəticələr törətdiyi də müqtədir müəllimlərcə mü-səlləmdir [qəbul edilməkdədir].

Buna da bir çarə olmaq üzrə üsulitədrişi qanununca qolaydan gücə [asandan çətinə] getmək üzrə əlifba kitabla-rımızın birinci dərs-ləri hürufi-münfəsıləldərdən (و ز ر د ا) mütəşəkkil olmalıdır ki, zavallı mübtədi müəyyən və qeyri-müxtəlif şəkilli və qeyri-münfəsıl hərf-lərdən mürəkkəb [əmələ gəlmiş] sözləri oxuyub-yazmağa alışandan sonra, tədrici surətdə qolaylıqla müttəsıl hərflərin bəlasına giriftar olsun-lar. Nəinki birinci dərsdə “at”, “ata”, “tat”, “tata” verməklə bir tərəfdən “t” hərfinə müttəsıl, digər tərəfdən eyni hərfdən münfəsıl surətdə yazılan “a” hərfini görməklə şaşırıns və hərflərimizin əhvali-ruhiyyəsini anlamaqdan aciz qalsın. Düşüncəsiz olaraq mü-əllimin təkrarlaması ilə “at”, “ata”, “tat”,

“tata” sözlərini tutivari əzbərləsin, dərdi də ürəyində qalsın.

Acizləri 45 yaşına çatıb 26 sənə müəllimlik etdikdən sonra indicə başa düşürəm ki, Ā hərfi mabədinə bitişərsə ج, ر hərfi و, س hərfi isə ق olarmış!

4) Hərflərin əşkali-müxtəlifəsini təhlil etdikdə ا و ا ذ د و ا hərfləri müstəsna olmaq üzrə, qalan hərflərimiz müxtəlif şəkillərə düşürlər. Mətbəələrimiz üçün hazırlanan hərflərin də hər birini “tək”, “baş”, “orta”, “axır” surətlərində olmaq üzrə dörd qəlibə salmışlar. Halbuki hər bir hərfin əslini təşkil edən şəkillər hərfin əsli; hərfin sonunu, yaxud quyruğunu təşkil edən dairələr və xətlər hərfin yaraşığı və mütəmmimi [tamamlayanı] məqamındadır. Məsələn, ج چ ح خ hərflərinin dairələrini pozsaq, nə şəkln, nə də sövtən [səs baxımından] heç bir təbəddülat [dəyişiklik] əmələ gəlməz. Çünki əsli-hərf [hərfin əsli, əsası] adlanan, hərfin əsasını təşkil edən baş xətlərdir. Hərflərin quyruqları isə kəlmənin bitməsini göstərmək üçün çəkilən fəzlə dairələr və xətlərdir. Məsələn, bir çocuğa آج [ac] sözü imla deyərkən چ آ yazarsa, məmnun olaram. ن ج [can] deyərkən ا ج [can] yazarsa, yanlış yazmış olduğunu tənbeh edəram.

Xülasə, hər hərfimizin bir qaç müxtəlif şəkli olduğuna hökm edənlərin əleyhinə olaraq, hər hərfin ancaq bir cə şəkli olduğunu iddia edə bilərik.

Əlifba kitablarımızda da bu halı nəzərə alıb öylə sözlər düzməliyiz ki, hərflərin quyruğu əhəmiyyətsiz qalsın. Məsələn, “c” bəhsində “ac”, “tac”, “yamac”, “yalavac”, “sac” sözləri ilə bütün yazılan hərflərin çocuqların dimağında birinci

mövqe tutmamaları üçün “ac”, “ca”, “can”, “uca”, “baca”, “cula”, “cala”, “cular” kimi sözlər tərtib etmək pək münasibdir.

5) Əşkalı müxtəlif, əsvatı müştərək hərflər barəsində demək olar ki, türkcəmizə məxsus hərflərimizdən heç bir müxtəlif şəkilli müştərək sövtlü [səslil] hərflərimiz yoxdur. Bu hal ancaq ərəbcəyə məxsus hərflərə münhəsirdir. Bizdə isə ancaq “nun” ilə “sağır nun” məsələsi var. Bunun da o qədər əhəmiyyəti yoxdur və Azərbaycan türkcəmizdə də dənışiqdə nun ilə sağır nunun fərqi zahir olur.

6) Hürufi-şəmsiyyə və hürufi-qəməriyyə də bizim türkcəmizdə bilmərrə yoxdur. Ərəb lisanına məxsus bir haldır.

7) Əlifbamızın nöqsanlığını sübut edən halların ən birincisi hürufi-implamızıdır. Yəni yerinə görə səslil, yerinə görə səssiz adlanan hürufi-impla denilən ا و ا ی hərfləridir ki, onları da, bir növ islah etməklə və müəyyən işarələr qoymaqla qaydaya salmaq, müvəqqəti olaraq səslil hərflər yaratmaq məcburiyyətindəyiz.

Əvvəla, əlif hərfini götürəlim. Üzərinə “mədd” işarəsi qoymaqla baş آ adlandırırıb; söz arasında, söz axırında “mədd”siz olaraq ا şəklinə yazalım. Söz başında isə “mədd”siz ا, yaxud آ yazıb “ə” adlandıralım.

و hərfini götürəlim. Söz başında əlif ilə bərabər, söz arasında əlifsiz yazıb üzərinə “mədd” işarəsi qoymaqla ismi-ışarə adlanan “o” səsinə meydana gətirəlim. Həman şəkildə, həman üsul ilə “mədd”siz olaraq “uzun” sözündə olduğu kimi “u” səsinə təyin edəlim. “Ördək” sözündə iki nöqtə, “üzük” sözündə bir

nöqtə qoymaqla səsləri müəyyən edib vav hərfinin üzərinə “cəzm” qoymaqla “vav” sözündəki səssiz “v” hərfini qəbul edəlim. و hərfini müsəvvitə [sait], ه hərfini samitə, ی hərfini işarəsiz “it” sözündəki “i” səslisi, ا ی hərfinin altına bir cızıq çəkməklə “qaldı” sözündəki qalın səslil “ı” səslisi, üzərinə cəzm qoymaqla səssiz “ye” hərfi təyin edəlim ki, mübtədilərə, ələlxüsus qeyri-müsəlmanlara qolaylıq olsun ki, “olmaq” məsdərindən gələn “oldu” sözünü “ölmək” məsdərindən gələn “öldü” kimi oxumaq bəlasından xilas olaq.

8) Hərəkələr ərəbcəyə məxsus olub türkcəmizdə hərəkə istemalı xəta olduğu hər kəscə məlumdur. “Mən”, “sən”, “gəl”, “nəvə” kimi sözlərin birinci hecalarında səslil hərfin yazılmaması qəideyi-külliyədənir [əsas qaydalardandır]. Ləvahiqləri [şəkilçiləri] də ahəngə tabe etməsək, müncəmid [dəyişməz] halda qalırlar.

Xülasə edəlim:

Əlifbamızın içərisində türkcəmizə məxsus hərfləri alalım. Əlifba kitablarımızda hürufi-müttəsilələri əvvəla salalım. Hərflərin surətini müxtəlif əşkala salmayıb “bütün”, “yarımçıq” adlandıralım. Hürufi-implamıza işarə qoyalım. Hərəkələri, hürufi-şəmsiyyə və hürufi-qəməriyyələri ərəblərə verəlim. Böylə olarsa, müəyyən hərflərimiz və implamız meydana çıxar.

Kitablarımız

Əvvəla, əlifba kitablarımızdan Qaf-qaziyada birinci olaraq Çernyayevski tərəfindən tərtib edilmiş, vaxtında hər tərəfdə intişar tapmış [yayılmış] və son vaxtlarda əhəmiyyətdən düşmüş “Vətən dili” kitabını alalım.

Bu kitabın başında “ət, bülbül, at aladır, lal, dil bəladır” dərşinə; ikinci səhifədə “hal, hacət, rahat, hərərət” dərşinə baxdıqda görürüz ki, Çernyayevski hərəkəldən istifadə etmiş, əski imlaya tabe olaraq kitab təlif etmiş [yazmış] və yazısı da təliq xəttidir. Ərəb hərfləri ilə türk hərflərini bir-birinə qarışdırmış və bu üzədən son sənələrdə “Vətən dili” müəllimlərin nifrətini qazanmış, yeni çıxan “Türk əlifbası”, “Uşaq gözlüyü”, “Birinci kitab” kimi əlifba kitabları “Vətən dili” nə qələbə çalmış.

Saniyə [ikincisi], Təlifat Komissyonu (?) tərəfindən intixab olunub [seçilib], bu sənə Maarif Nəzarəti əmri ilə hökumət parası ilə təb’ə [çapa] verilmiş [Mahmud bəy] Mahmudbəyov cənablarının “Türk əlifbası və ilk qiraət” nam [adlı] kitabı barəsində ətraflıca mülahizə və mütalidə bulunalım. Çünki məzkur [deyilən] kitabdan minlərcə təb olunmuş, məktəblərdə oxutdurulacaqdır.

“Türk əlifbası”nın yazısı Avropa üsulu ilədir. Bəzi basma xətti ilə yazı xəttini bir arada göstərmək istəmiş ki, bu barədə “Yazılarımız” ünvanlı məqalədə ifadəyiməram edərik.

Ən əvvəl “Türk əlifbası”nın tərtibinə göz gəzdirəlim. Birinci: “at, ata, tat, tata” dərşinə baxdıqda görürüz ki, müəllif cənabları müttəsilərlə münfəsilləri bir arada başlamış, bunun da xətasını əvvəlcə söylədik.

“Türk əlifbası”nın maddə-bəməddə tənqidindən şimdilik vaz keçib, zahiril tərtibatından bəhs edəcəyik.

4-cü səhifə “taya” sözü ilə “ya” hecası, 18-ci səhifədə “yol” sözündə, “yük” sözündə ي hecaları şayani-təəccübdür

[təəccübə layiqdir]. Əcəba, bizim əlifbamızda ruslarınki kimi “ya”, “yu”mu var imiş!

“Ya”, “yu” hecaları ilə “y” hərfini göstərmək mülahizə olunmuşsa, nə üçün ی hecasız göstərməmişdir. Zərər yox, bu da rus dilinin, rus əlifbasının təsirindən naşı olaraq [təsirindən irəli gələn] bir səhvdir.

Əlifba təliminə dair düzülən “tat, ta-ta, o at, o tat, ot, əl” kimi qaba və ahəngdar sözlərdən vaz keçib, gələlim “q” dərsinə.

“Oq, ayaq, çanaq, papaq, otaq, ya-taq” sözlərini təbii surətdə Azərbaycan çocuğuna oxudalım. Əgər “ox, ayax, çanax, papax, otax, yatax” deməsə, bir dəyəcəyim yoxdur.

Vəilla [yoxsa], əlifba kitabında tələffüzü qeyri-müəyyən, təhriri müəyyən sözlərdən ictinab etmək [qaçmaq] lazım gəlirmiş.

Bütün əlifba dərslərindəki pək uyğunsuz, mənasız, tərtibsiz sözlər və cümlələrlə aralığa soxulan kiçik məfhumlu dərslərə də ayrıca diqqət etmək gərəkdir.

Gələlim 20-ci səhifədəki ھ – ۛ – ۛ dər sinə. Bu dərstdə imla hərfləri göstərilmiş, fəqət, məəttəəssüf [təəssüf ki], “dəre”, “dəvə”, “dərz”, “dəyə”, “kürk”, “xörək”, “çörək” sözlərini zəbər ilə göstərmiş, “nənə”, “məmə”, “sirkə” sözlərini adamağıllı [əməlli-başlı] hərəkə ilə göstərdikdən sonra “sən, mən, dər, tərs, rəcəb, bədəl, bilmək, getmək, görmək” sözlərində təkrar ərəb zəbərlərini işə salmış. Çocuqlarımızı dəngəsər edən, qeyri-türklərə “çort yəvo znayet” dedirdən birinci dərstdir ki, meydana çıxdı.

Türk dilimizi, türk əlifbaları, türk imlamızı bərbad etdi. Bundan sonra imla deyən zavallı müəllimlər çocuqların “zəbər” yazmaq, yoxsa ۛ, ۛ yazılacaq mı, buraxılacaq mı suallarına cavab versinlər!..

“Türk əlifbası”nı 28-ci səhifəyə qədər vərəqlədikcə, məəlməmnuniyyə [məmnuniyyətlə] türkcəyə məxsus hərflərin irəli düşməsi nəzərə çarparkən, məəttəəssüf, türk hərfləri bitər-bitməz, 29-cu səhifədə ərəb hərfləri başlanır. Gəlişigözlə [təsədüfi] ərəb sözləridir bir-birinin ardınca düzülmüş. İştə qarelərə təqdim edirəm, kəndiləri mülahizə buyursunlar:

“Əli, Əbdül, Adil, Abdulla, müəllim”. Bunları yazarkən “Abdulla” sözündə “l” hürufi-şəmsiyyədən olduğunu nəzərə almayıb. “Müəllim” sözünün təşdidini nəzəri-diqqətimi cəlb etdi. Əcəba, irəlində keçmişmi deyə kitabı tərsinə vərəqləyirəm. Xeyr, təşdid yox imiş. Yəqin ki, müəllif əfəndinin kitabı çox aydın yazılmış, müəllim də bir qədər zəhmət çəkib deyəcək a bala, müəllim sözü bir az şəddəli deyiləcəkdir.

“Ha” dər sinədə: “Həsən, Hüseyn, Həmid, Məhəmməd, Mahmud.”

“Sad” dər sinədə: “Biz hər sabah saat 9-da məktəbə gəlirik. Sadıq ilə Sabir söhbət edirlər.”

[“Zad” dər sinədə:] “Rza ərizə veribdir. Mən buna razı deyiləm.”

“Ti” dər sinədə: “Tavus çox yaraşlıq quşdur. Artıq tamah baş yarar” və qeyri zəlik [və bunun kimi].

“Sə” dər sinədə: “Fəqirlərə pul vermək savabdır. Qızılı misqal ilə satarlar.”

“Zəl” dər sinədə: “Bu kağız çox ağdır. Bu dər si öyrəncəyə qədər mən çox əziyyət çəkdim.”

(Əlbəttə, bu dər si öyrəncəyə qədər çox əziyyət çəkəcəklər, bəlkə, türkcə oxumaqdan zəhlələri gedəcək.)

“J” dər sinədə: “Əjdər bir şəkilli kitab alıbdır. Bu dər sedən qijiltı gəlir.”

Vəssalam-şüdtamam, ərəb hərflərini də verdi, iş bitdi. Daha hekayələr, ciddi dər slər başlanır.

(məbədi var)

Gəncə, Abbas Abbaszadə

ERMƏNİ CÜMHURİYYƏTİNDƏ

Zəngibasər müsəlmanlarının hal[ı]

Mərkəzi Uluxanlı dəmiryol mövqifini [stansiyasını] təşkil edən Zəngibasər mahal müsəlmanlarına ermənilər olmanın əziyyətlər verməkdədirlər.

Zəngibasərdə olan erməni komissarı və Uluxanlı mövqifindəki erməni komendantı Zəngibasər kəndlilərinin hər birinə qüvvələrindən artıq xərclər bağlayırlar. Bununla bərabər, həman qüvvədən artıq müəyyən xərci aldıqları vaxt eyni miqdarın ikiqat artığını tutub cəbrən [zorla] alırlar. Vermədikləri halda döyülüb həbs edirlər.

Bundan əlavə, İrəvanda olduğu kimi Zəngibasər mahalında da müsəlman kəndlilərinə hankısının pulu olduğu anlaşılsa, komissar yaxud komendant tərəfindən çağırılıb lazım miqdarda pul istənilir. Vermədiyi halda bəzi töhmətlərlə İrəvan qalasına göndərilib, səbəbsiz yerə aylarca həbsdə saxlanırlar. Zəngibasər müsəlman kəndlilərinin bir çoxları dəfələrlə bu kimi təcavüzlərə düşər olmuşlardır.

Bu səbəblərdən dolayı, nəhayət, Zəngibasər müsəlman kəndliləri ermənilərin və erməni hökumətinin böyləcə təcavüzlərinə artıq davam edəmməmişlər. Özləri indi aralarında təşkilat düzəltmişlər. Zəngibasər müsəlmanları erməni məmurlarını içlərindən çıxarıb qovmuşlar. Bir daha aralarına, mahallarına erməni komissarını və məmurlarını buraxmayırlar.

Erməni hökumətinin də mövcud və kifayət qədərində əsgəri qüvvəsi hazır olmadığına görə, Zəngibasər müsəlman kəndliləri üstünə əsgəri qüvvə göndərməyə hələlik cəsarət edəmməyir. Ancaq bəzi deleqatlar [nüməyəndələr] göndərərək onları könlünü alıb sakit etmək istəyirlər.

Erməni hökuməti hər bu kimi hallarda müsəlman nüfuz sahiblərindən istifadə etməkdədir. Bunun üçün də Zəngibasər müsəlmanlarının yanına qabaqca Əli xan Makinski, sonra da Mirbağır Mirbabayevi deleqat olaraq göndərmişdir. Zəngibasər kəndlilərinin isə bu deleqatlara sözləri bu olmuş:

“Erməni hökuməti bizi idarə edəmməyir. Haqqımızda zülüm və təcavüzdən başqa bir hökumət vəzifəsi göstərməyir. Ermənilərin haqqımızda etdikləri zülümlərə, təcavüzlərə artıq davam edəmməyəcəyiz. Və buna görə də erməni məmurlarını qətiyyənlə aramıza qoymayacağız. Ancaq erməni hökuməti nə xərc istərsə, sizin kimi deleqatlarından birini tərəfimizə göndərsin, qüvvəmizə münasib olan müəyyən xərci biz aramızda toplayıb onun vasitəsilə təslim edəriz.” – demişlərdir.

Böylə. İndi erməni hökumət məmur-ları Zəngibasar müsəlman kəndlilərinin yerinə gedəmməyirlər. Ermənilər ancaq Zəngibasar içindən Uluxanlı təriqi [yolu] ilə keçməkdə olan dəmiryol ilə gəl-get etməkdədirlər.

İndi İrəvanda Zəngibasar və bilxassə Uluxanlı üstünə hücum üçün erməni hökuməti tərəfindən şiddətli hazırlıq görülməkdədir.

Eçmiyədzin mahalı müsəlmanları

Eçmiyədzin uyezdində Qarxun adlanan dəmiryol mövqifinin üç verst kənarında vəqə Qarxun nam [adlı] müsəlman kəndinə avqustun 20-də erməni komissarı gəlib camaatı hüzuruna istəyir və kənd camaatının qüvvəsi çatmadığı miqdarda olaraq xərc vermələrini amirənə surətdə tələb edir. Kənd ağsaqqallarından birisi komissarın əlində hökumət tərəfindən verilən hökəməni istəyir və bu qədər xərci verməyə qüvvələrinin çatmadığını bildirir.

Bunun üzərinə komissar açıqlanıb camaat içində məzkur [deyilən] danışan ağsaqqalı bihörmət edib döyür.

Binaənileyh [buna görə], ağsaqqalın qövmləri [qohumları] komissarı gülləyə tuturlar. Komissar qurtarıb qaçar. Və o günü bir bağça arxa tərəfdə saxlamış olduğu bir batareya erməni qoşununa hücum üçün əmr verir.

Naqafil müsəlmanlar ansızın halda erməni saldatlarının hücumuna düşər olurlar.

Erməni müntəzəm saldatları silah gücü ilə kənd müsəlmanlarını dərhal vurub kənddən qırırlar. Qırılan qırılıb, qaçan qaçandan sonra kənd evlərindəki müsəl-

manların bütün əşyalarını həmin nizami erməni saldatları talayıb İrəvana – evlərinə, kazarmalarına aparmışlardır.

Qarxun müsəlman kəndinin adamlarını erməni saldatları qırıb qaçırandan və mallarını da talayıb aparandan sonra kəndin xali [boş] qalan damlarının ağac-larını da erməni camaatı gəlib söküb aparmaqdadırlar.

Erməni saldatları eyni zamanda Eçmiyədzin mahalında Qarxun müsəlman kəndini dağıtdıqdan sonra o ətraf və civardakı müsəlman kəndlərinin beş-altısının da adamlarını əksəriyyətlə qırıb, qalanlarını qaçırmışlar və mallarını, əkinlərini talamışlar.

Bu fəlakətə uğramış, yeni erməni məzaliminə [zəlmünə] düşər olmuş Qarxun ətrafı müsəlman kəndləri isə bunlardır:

Axcaarx, Mollabədəl, Canfəda, Kərimarx, Xoca Yarəli, İydəli, Armudlu və qeyrə...

Bu kəndlərin talanmış malları, azu-qələri və əkinlərdən biçilmiş buğdaları, arpaları tamamilə erməni hökuməti arabaları ilə daşınıb İrəvana aparılmışdır.

Vaqonla gəlməkdə olan 17 nəfər kəndli müsəlmanları Eçmiyədzin mövqifində ermənilər vaqondan endirib aparmışlar. Sonra anlaşıldığına görə hamısını kəsmişlərdir.

Eçmiyədzin mahalının dördüncü hissəsində vəqə müsəlman kəndlərindən Guş, Ucan, Aran Qaracalar, Aran Mağda, Diyan, Bağçacıq, Yaşıl, Əkərək, Aşağı Ağcaqala və Yuxarı Qarğaqaonmaz Bir və İkinci – bu kəndlərin müsəlmanlarını erməni nizami saldatları ilə erməni camaatı yerlərindən çıxarıb qaçırmaq üçün sıxışdırmışlar.

Nəhayət, məzkur müsəlman kəndlərinin camaatını müsəlləh [silahlı] erməni qüvvələri qovalayıb Mehriban, Əylinli və Eşənək nam üç kəndə doldurmuşlar və ətraflarını sarıb mühasirə etmişlərdir. Bunların sonra nə olduqları məlum deyil.

Bu müsəlman kəndlilərinin qaça bilənləri isə bütün əkinlərini, var-yoxlarını qoyub, ancaq yalnız əhli-əyallarını götürə bilib gecə ikən qaçmışlardır.

Eçmiyədzin uyezdində vəqə Talın mahalı ki, 50-60 kənddən ibarətdir, bunlardan yarısı erməni, yarısı müsəlmandır.

Ermənilər ümumiyyətcə Erməni Cümhuriyyətini müsəlman ünsüründən təmizləməkdədirlər və böyləliklə, orada süni bir surətdə Ermənistan yaratmaq istəyirlər. Buna görə Erməni Cümhuriyyətinin hər yerində müsəlman kəndlilərinə, müsəlman camaatını incidirlər, qırırlar, talayırlar, yerlərindən, kəndlərindən cəbrən [zorla] çıxarıb qovalayırlar.

Nasıl ki, Erməni Cümhuriyyətinin hər tərəfində müsəlmanlar haqqında başlanan bu hərəkətlər eynilə görünməkdədir.

Hətta ingilis və Amerika nümayəndələrinin “mədəni” gözləri də ermənilərin bu hərəkətlərini eynilə görüb şahid olmaqdadırlar.

Fəqət Amerika və ingilis nümayəndələrinin mədəni nəzərlərinə ermənilərin müsəlmanlar haqqındakı bu hərəkətləri iqtisadi siyasət qəbilindən bir şeydir. (?)!

Zira böylə olmazsa idi, məzkur mədəni nümayəndələr Azərbaycanın hər bir halına əngəllər çıxardıqları kimi, heç olmazsa ermənilərin vəhşətinə də bir “sədd” qoyarlardı. Fəqət nə gəzər?..

Ermənilər bu yaxınlarda Talın mahalının Pirməlik və Aşağı Talın nam mü-

səlman kəndlərinin camaatını arvad-uşaq ilə güclə çıxarıb qovmuşlar, yerlərinə, kəndlərinə isə yezidi kürdlərini və erməni mühacirlərini doldurmuşlardır.

İndi məzkur kəndlərin müsəlmanları açıq səhralarda mühacir qalmışlar.

Talın mahalının qalan müsəlman kəndlərinin halından xəbər yoxdur.

Lakin bunların da ermənilər tərəfindən ya qırılıb qurtarıldıqları, ya ki yerlərindən çıxarılıb qovalandıqları və yerləri isə özlələri tərəfindən işğal edildikləri əhvaldan anlaşılmamışdır.

Sürməli mahalı müsəlmanlar[ı]

Təqətdən artıq qoyulan xərcləri müsəlman kəndlərindən cəbrən yığmaq üçün erməni hökuməti Sürməli mahalı müsəlman kəndləri üstünə də hərbi halda müntəzəm qüvvələr göndərmişdir.

Erməni hökumətinin siyasəti (daşnak təlimatı dolayısı ilə) müsəlmanlar haqqında nədən ibarət olduğu orada yaşayan müsəlmanların halından məlum olduğu kimi, bunlar haqqında erməni saldatlarının da nə fikirdə ola biləcəkləri məlumdur.

Binaənileyh [ona görə], erməni komandanı, komissarı münzəm [nizami] qüvvələri ilə Sürməli mahalına gedər-getməz ufacıq bəhanə ilə müsəlmanlar üstünə sətvət və sövlətlərini [güclərini, hücumlarını] göstərməyə başlamışlar.

Erməni saldatları erməni camaatı ilə birlikdə, komandanlarının əmri ilə müsəlman kəndlərini birdən-birə atəşə tutmuşlar. Böyləcə, Mələkli, Güllük, Göyçəli, Sultanabad, Həsənخان və daha bir çox kəndlərin müsəlman kəndçi və əkinçilərinin əksərini qırıb tələf etmişlərdir.

Müsəlman kəndləri

Erməni Cümhuriyyəti daxilində müxtəlif vaxtlarda ermənilər tərəfindən dağıdılmış, bəzi adları bizə məlum olan müsəlman kəndləri:

İrəvan uyezdi 1-ci hissədə Qırxbulaq mahalında dağıdılan kəndlər: Göykilsə, Zar, Kamal, Taya, Damagirməz, Güllücə, Mənkus, Gözəcik, Oqçavert, Kərpici, Abdallar, Qurbəğalı, Tezəxaraba, Bitlicə, Qarçı kəndi, Koxt, Arnız, Əkərək, Yüzkosa, Qaş Abdallar və sairə...

Genə İrəvan uyezdi 1-ci hissədə (Qarakir hissəsi, Milli dərəsi) müsəlman kəndlərindən: Əlimərdan, Tərəkamələr, Ballica, Bayburd, Böyük Gilanlar, Kiçik Gilanlar, Xudaverdi, Tap kəndi, Qaladin, Körpü kəndi, İmirzik və İkinci Göl kəndləri, Mollaəhməd, Şəhriyar, Xarabakotanlılar, Seyidlər, Əlirzalar, Günüz, Ağkənd, Çəmənlər və qeyrə...

Novo-Bayəzid (Göyçə gölü) mahalının müsəlman kəndlərinin tamamı isə erməni münzəm saldat və komandanları vasitəsilə dağıdılıb, camaatları qırılıb, qalanları yerlərindən qovalanmışlardır.

M. B.

MƏTBUAT

Sosial-mənşevik naşiri-əfkarı [fikirləri-ni yayan orqanı] “İskra” qəzetəsi Kabinə istefası haqqında bəyani-əfkar edərək [fikir bildirərək] yazır ki:

“Denikinçi «Qolos Rossii» mühərrirləri də Yusifbəyli Kabinəsi fəaliyyətindən məmnun olmadıqlarını yazırlar. Onlar, o denikinçi əfəndilər hökuməti dürlü qü-

suratda [qüsurlarda] müttəhim edərək, tənqidlərində o qədər irəli varırlar ki, hətta hökuməti fəhlə və kəndli işlərinə etinasızlıqda da tövbix [məzəmmət] edirlər.

«Hökumət bu iki mühüm məsələyə aid nə kimi bir iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmuş?» sualını təbəsbüs ilə [riyakarlıqla] edərək, kəndliləri də cavab verirlər ki, heç yərə fəhlələr bu vaxta kimi vəd edilmiş layiheyi-qanuniyyətsiz və kəndlilər də torpaqsız qalmışlardır.

Bu əfəndilərin nə qədər fəhlə və kəndli tərəfdarı olduqları, onların Dabravol təhti-idarəsində [hakimiyyətində] olan yerlərdə gördüyü işlərdən bizə açıqcasına məlumdur. Onların torpaq və qanun əvəzinə fəhlə və kəndliləri qurşunlarla anam etmələri də bizə gizli deyildir.

Hansı bir sadədil fəhlə və kəndli, qanına həris olub, öz səadətlərini fəqərəyikasibə sinfinin boğulması üzərində təsis etmək istəyən kadetlərin hiddətlənməsinə inanar? Denikinə göz dikib onun cinayətlərini təqdir edən, fəhlə və kəndli qanı ilə yanıqlı ürəklərini təskin etmək istəyən «Qolos Rossii»çilərə etibar edər?! Bunların Kabinə fəaliyyətini tənqid etmələri ancaq həqiqi demokratların nifrətini və zəhərli gülüşünü mövcib olar və olur da.”

Məqalənin axırında “Qolos Rossii”-çilərə xitabən denilir ki:

“Denikin düşkünü olan kadet əfəndilər, siz qanlı əllərinizlə fəhlə və kəndli işlərinə müdaxilə etməsəydiniz, pək gözəl olardı. Sizin arzu edilməyən müdafiəyə fəhlə və kəndlilərin ehtiyacı yoxdur. Sizin bizimlə işiniz olmasın. Hökumətlə isə özümüz, bir növ, rəftar edərək.”

Həman bu nəsihəti “İskra”çılar kəndlərinə də verib Azərbaycan xalqı müqəddəratına barmaqlarını sallatmasaydılar, daha gözəl olardı.

NƏSİB BƏY HƏZRƏTLƏRİNİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

Müdiri-möhtərəm!

Neçə gün bundan müqəddəm [qabaq] biz Azərbaycan dəmiryolu fəhlələri “Azərbaycan” qəzetəsinin 274 nömrəli nüsxəsində Rəisi-vükəla [Baş nazir] Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərinin istefasını oxuyub mütəəssir olduq və ümum müsəlman fəhlələri iclası çağıraraq ümumi bir protest qətnaməsi ilə “Azərbaycan” qəzetəsinə dərc olunmağı qəti qərara almışdıq və qəzetənin Bakı xəbərlərində dərc olunmuşdu. Şu fəhlələrin etdikləri etiraz haqqında “Zəhmət” qəzetəsinin 21-ci nömrəsində böylə bir qəç etiraz yazılmışdı. Qəzetə vasitəsilə xəbər verməyi biz dəmiryol fəhlələri borc bilirik.

Türk “Azərbaycan” qəzetəsində dəmiryol fəhlələri tərəfindən Nəsim bəy istefası barəsində yazılan kağızı oxuduq. Biz məlum edirik, biz dəmiryol əmələləri bu barədə qərar verə bilməmişik. Biz cidiyyətlə dəmiryol əmələlərinin tərəfindən kağız verənlərə etiraz edirik.

“Zəhmət” qəzetəsinin bu yazıları münasibətilə biz bütün dəmiryol fəhlələri qəzetə vasitəsilə deyirik ki, Nəsim bəy həzrətlərinin istefasına biz fəhlələr etiraz etməyimiz ümumi fəhlə qətnaməsi ilə olmuşdur. Hansı ki, sədri Kərim Mahmudzadə, katibi Novruz Heybətzadənin

təhti-idarəsində [idarəsi altında] vüqu bulmuş iclasda, ümumiyyətlə, təhti-qərara alınmışdı.

Bizim ümumi iclasımızın qətnaməsi mövcubincə [qətnaməsinə əsasən] etdiyimiz etirazı bu gün yalan hesab edib minlərcə fəhlə yoldaşların hüququna təcavüz edənlərə qarşı bütün qəlbimizdən protesto izhar edirik.

Sədr: Kərim Mahmudzadə
Katib: Novruz Heybətzadə

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Nəsim bəy Yusifbəyli ziyarət

- Dünən saat dördə İngiltərənin Zaqafqaziyadakı heyəti rəisi Vordrop Rəisi-vükəla [Baş nazir] Nəsim bəy Yusifbəyli həzrətlərinin görüşünə getmişdir. Bir qəç saatdan sonra Baş vəzir, Vordropun bazidində bulunmuşdur [görüşündə olmuşdur].

- Bakıya varid olan [gələn] yunanlılar missiyası dünən Rəisi-vükəla həzrətlərinin huzuruna getmişdirlər.

Polkovnik Palitsının vürudu

Eylülün [sentyabrın] 28-də Cənubi Rusiya qüvayi-əsgəriyyəsi [qoşunu] nümayəndəsi polkovnik Palitsin Bakıya övdət etmişdir [qayıtmışdır].

Rüşvət

Polis müfəttişi kəşf etmişdir ki, sabiqdə quberniya idarəsi başında durub da şimdiki qulluqdan çıxarılmış olan baş məmurlardan birisi 150 min manat Niko-

lay pulu (beşyüzlük) almış və nəticədə məşhur polkovnik Voskresenski təhtimühafizədən [mühafizə altından] azad edilmiş imiş. Bu işdə bir neçə də kənar adamın əli varmış. Təhqiqat və təftişat polis müfəttişinin beşəxsən iştirakı ilə icra edilir. Bu işdə əli olanların həpsi həbs ediləcəkdir.

Dövlət Bankının rəsmi-güşadı

Dün saat 11-də başda rəis və üzvlər, hərbiyyə və mülkiyyə məmurları, Məşixət [Şeyxülislamıq İdarəsi] sədrləri və əcnəbi dövlətlər nümayəndələri və bir çox sairələrinin hüuru ilə Azərbaycan Dövlət Bankının rəsmi-güşadı [açılış mərasimi] olmuşdur. (Təfəsilat yarın.)

Bələdiyyə İdarəsində

Vaqonları təqsim edici [paylayıcı] büro Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən şəhər üçün odun gətirmək üçün nə qədər vaqon lazım olması haqqında məlumat verilməsini rica etmişdir.

Yeni kurslar

Rüşdiyyə məktəblərinin təcrübəli müəllimlərindən bir dəstə Üçüncü Rüşdiyyə məktəbində kurslar güşad etmişdirlər [açmışlar]. Kurslarda Hərbiyyə məktəbinə və rüşdiyyə məktəbləri şəhadətnamələri qazanmasına və başqa məktəblərə hazırlıqlar tədris ediləcəkdir. Dərslər istənilədiyi təqdirdə türk və rusca veriləcəkdir. Daxil olmaq istəyənlər Şamaxı küçəsində məktəb evində hər gün saat 9-dan 2-yədək məktəbin müdirinə müraciət etməlidir. Qəbul olunacaq müstəminin [dinləyicilərin] miqdarı məhdud olacaqdır.

Birjada

Kerenski minlik 1.100 manat, 250-lik 1.060 manat və xırda bir faizdir. Nikolay 500-lüyü 1.100 manat, yüzlüyü 270 manat və xırda yüz faizdir. Gümüş manat 58 manat və xırda 24 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 625 manat və kağız lirəsi 160 manatdır. Tiflis parası 3 faizdir.

“MÜSAVAT”DA

- Türk Ədəmi-Mərkəziyyət fırqəsi “Müsavat”ın Suraxanı şöbəsi səşənbə [çərşənbə axşamı] günü sentyabr ayının 30-da saat 6 tamamda olacaq ümumi iclasa cəmi rayonda olan üzvlərini dəvət edir. Müzakirə olan məsələ Bakı Komitəsinin yenidən intixab olunmasıdır [seçilməsidir].

Sədr: Əbdüləli Məhəmmədzadə

- Binəqədi Əlif. M. Hüseynov və şüurəkası [ortaqları] 28-ci uçastokdakı mədənlərini qapayıb fəhlələrini buraxmışdılar. Fəhlələr işsiz qaldıqlarından Hacıkişi Babakişi oğlunu və Əli Şami oğlunu kəndiləri tərəfindən nümayəndə intixab edib [seçib], “Müsavat”ın Müsaliyə və Mürəfiyə [Barışıq və Məhkəmə] şöbəsinə şikayət etmək üçün göndərmişdirlər. Şöbə müdiri mədən rəisi ilə bu xüsusda müzakirə etdikdə, rəis mədənin zərər eylədiyi cəhətcə qapanmasına lüzum göründüyünü söyləyir. Müsaliyə və Mürəfiyə şöbəsi müdiri bunu təhqiq etmək üçün bir komiya təşkil etməyi lazım gördüyündən, mədən rəisi təhqiqatın nəticəsində mədənin işləməsinə müvafiqət etmişdir [razılıq vermişdir].

Bolşeviklərdən qalan barkas

Xaçmaz istasyonunda dəniz kənarında vaqə Nizovaya rus köyünə yaxın məsafədə bolşeviklərin bir kiçik gəmi qalmışdır. Məzkur [deyilən] gəmi hökumət malı olaraq, Həsən Mustafayev himayə və idarəsi altında bulunmasını “Müsavat” Türük və Məabir Nəzarətinə [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyinə] xəbər vermişdir.

Nəzarətin məktubu

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətindən “Müsavat”a böylə bir məktub varid [daxil] olmuşdur:

23 eylül [sentyabr] tarixli 345 nömrəli məktubunuza cavabən məlum edirik ki, yeni Kabinə rəisi Nəsim bəy həzrətləri hökumət işlərinin başına keçdikdə, nəzarətlərin [nazirliklərin] vəzifələri və fəaliyyətləri haqqında verdiyi bəyanatda Ərzaq Nəzarətinin get-gedə ləğv olması icab etdiyini [lazım gəldiyini] və ərzaq məsələsi tamamilə əhalinin kəndi əlinə verilməsi lazım gəldiyini bəyan etmişdir. Ona istinadən Ticarət Nəzarəti hökumətin bu qərarını yavaş-yavaş qövldən feilə gətirməkdədir. Bunun üçün Ticarət Nəzarəti Ərzaq Nəzarətinin ətrafında bulunan mövcud anbarlarını ərzağı ilə məa [birgə] Hərbiyyə və İşə Nəzarəti ixtiyarına vermişdir. Binaənileyh [ona görə], Ticarət Nəzarəti məəttəəssüf [təəssüf ki], köy əhalisinin toxum tələb etmələri haqqında etdikləri istidalarına [xahişlərinə] əncam verə bilməyəcəkdir. Köylülərin şu xüsusda Ziraət [Əkinçilik] Nəzarətinə müraciətdə bulunmaları icab edəcəkdir. Məsəcidlərə qənd və çay verilməsi məsələsinə gəldikdə, Ticarət Nəzarəti ancaq təziyə

[yas] yerlərinə şəkər və çay verə biləcəkdir.

Ticarət Nəzarəti idarəsinin müdiri:

A[bbasəli] Makinski

AZƏRBAYCANDA

Nuxuda müəllimlər kursu

Bu sənə Nuxuda hökumət tərəfindən açılmış müəllimlər kursu çox tənənəli keçdi. Kursu 150-yə qədər tələbə və 30-a kimi də talibə [tələbə qız] davam edirdi. Oxunan dərslər: pedaqoji, qiraət, sərf [morfologiya], nəhv [sintaksis], imla, təbiyyat [təbiətşünaslıq], hesab, üsuli-tədrisi-hesab, üsuli-lisan və qiraət, coğrafiya, tarix, ədəbiyyat, jimnastik – bunlardan ibarət idi.

İyulun ibtidasında [əvvəlində] dərslər başlanıb, sentyabrın 15-də tamam oldu. Ümum Azərbaycanda bizim kursumuz təqdir olunası bir kursdur desəm, səhv etməyirəm zənnindəyəm. Çünki tələbələrə çalışqanlıqı və dərs verən müəllimlərin iqtidarı kursu artıq dərəcədə rəv-nəq verirdi.

Pedaqoji dərslərini öhdəsinə götürmüş Abdulla bəy Əfəndi[zadə] bu pedaqoji elmini ruscadan türkcəyə tərcümə edib, kəmə-hüvə-haqqa [haqqıyla, layiqli bir şəkildə] gözəlcəsinə tələbələrə öyrətdi. Bədən, ruh tərbiyəsini və sənəti-tədris (didaktika) qanunlarını gözəl bir plan təhtində [daxilində] ifadə etdi. Abdulla bəy cənabları tamamilə bir pedaqoqdur deməyə hər kəsin haqqı vardır.

Qiraət, sərf, nəhv, imla və təbiyyat dərslərini Xəlifəzadə Məhəmmədəli əfən-

di verirdi. Bu təcrübəli və müqtədir əfəndiyə ümum kurs tələbələri bir əllamə [hər elmə vəqif şəxs] namı verirlərdi. Xəlifəzadənin təbiyyat, sərf, nəhv, imla dərslərində göstərdiyi məharət və etdiyi ifadə fəvqəladə idi. Xəlifəzadə təbiətin yetirdiyi bir xariqüladə insandır deməyə cəmi kurs yoldaşlarımı şahid tuturam.

Üsuli-tədrisi-hesabdan müfəttiş Ələkbər əfəndi dərs verirdi. Ələkbər əfəndi bu üsulda tamam bir məharət qazanmış, təcrübəli bir müəllim olmaqlığı ilə bərabər, ciddi və müdəqqiq [tədqiqatçı] bir adamdır. Bu üsulu anlatmadan bir kim-səni belə keçmədi.

Hesab dərslərini Məhəmməd bəy cənabları layiqincə ifadə edə bildi. Məhəmməd bəy əxlaqının gözəlliyi ilə hər kəsin hüsn-rəğbətini qazandı.

Üsuli-qiraət və lisan dərslərini verən cavan müəllimimiz Veysəl əfəndi [Mustafazadə] öyrətdiyi üsulları bir kitabça düzüb təb [çap] etdirsə, maarifə böyük bir xidmət etmiş olar. Yorulmaq bilməyən bu müəllimimiz şayani-təqdirdir [təqdirəlayiqdir].

Coğrafiya dərslərini verən Həşim əfəndi Məhəmmədzadə coğrafiyayi-riyaziyyəni [riyazi coğrafiyanı] və ümum Azərbaycan dairəsini və onun təqsimatı-mülkiyyəsinə [inzibati bölgüsünü], coğrafiyayi-təbiyyəsinə [təbii coğrafiyasını] gözəlcəsinə ifa etdi.

Ədəbiyyat dərslərini ədibi-möhtərəm Rəşid bəy Əfəndi[zadə] cənabları verirdi. Bu dərslərin gözəlliyini təsvir etməyə bilmirəm nə dil ilə danışmış, hətta bir qələm ilə yazam. Bu cənabın verdiyi yeni fikirlər, söylədiyi nəsihətlər qızıl ilə tarixə yazılmalı bir lövhədir. Köhnə və təzə ədə-

biyyatın fərqləri, millətə olan xidmətlərini və ilaxır, ədəbiyyatın ən gözəl nöqtələrini tələbələrə öyrətdi. Öyrətdi də, bəlkə, neçə-neçə Rəşid bəylər meydana gətirdi deməyə cəsarət edirəm. Rəşid bəy cənabları bir qədər vaxt dərs verib getdi. Amma getdi də hər kəsin hüsn-rəğbətini qazandı. Hamının gözü onun dalınca qaldı. Onun dərslərindən kimsə doymadı. Hər kəs bu arzuda qaldı ki, tükənməz bir ömür, yorulmaz bir Rəşid bəy olaydı, onun şairanə və ədibanə sözlərinə qulaq asaydıq.

Tarix dərslərini Məbud Əfəndizadə verirdi. Cəzirətülərəb [Ərəb yarımadası] və bidayəti-islamdan [İslamın başlanğıcından] ta Səlib müharibəsi, Çingiz, Teymurləng, xanədanı-Osmaniyə [Osmanlı xanədanlığına] kimi olan vəq'əni öyrətdi və yazdırdı.

Bu kursda ən maraqlısı tələbələrin təşəbbüsü ilə hökumət tərəfindən zabit gətirib təlim almaları idi. Ümum tələbələr bir ay zərfində idman və ayaq təlimlərini mükəmmələn öyrəndilər. Cavan zabitimiz Məhəmməd əfəndi cənabları həqiqətdə də söyləndiyi kimi türk qanlı, çalışqan, millətpərəst bir zabitdir.

Bu kursda imtahan olunub, 60-a qədər müəllim və müəllimə əhliyyətnamə (attestasyon) qazandılar. Əhliyyət qazananlar gələcək kursa və açılacaq dərülmüəlliminə [pedaqoji seminariyaya] girib ikmal etmələri [bitirmələri] tövsiyə olundu.

Kursun tənqid olunacaq bir yeri varsa, onu da söyləməyib keçməyəcəyəm. Əvvəla, kurs ikiyə bölündü. Biri zükur [oğlan], digəri ünas [qız]. Bu isə müəllim əfəndiləri yorurdu. Həm də, mənəcə, bu ayrılığın bir əhəmiyyəti yox idi. Çünki

tərəqqi və təməddünə [mədəniyyə] qədəm atmış Azərbaycan Cümhuriyyətində nəinki ünas və zükur kursu, hətta ünas və zükur sözünü belə aralamaq istəməyirəm. Çünki “mədəniyyətin bir xütvəsi [bir ayağı] qadın, bir xütvəsi erkəkdir” fəhvasınca [mənasına müvafiq olaraq], mütləqə biz azərilər də gərək bacılarımız və analarımızla yekvücud çalışaq.

İkinci, bizim kursumuzda bir qədər milli şərqilər öyrənilməli idi. Çünki yarın məktəblərə gedən müəllim əfəndilər lazımdır ki, məktəbi camaata sevdirsən. Buna da uşaqların nizam üzrə milli şərqini oxumasının çox əhəmiyyəti vardır.

Üçüncü, hər bir kurs tələbəsinin fikrindən keçən bir iş vardı ki, o da kursun axırında bir cəmiyyət [yığıncaq] tərtib edib, nitqlər söylənib, ümum müəllim və müəllimələrin, tətbiqat dərslərində iştirak edən uşaqların heyəti-ictimaiyyəsinin rəsmi alınmaq idi. Bu da olmadı. Ancaq bizim Azərbaycan tarixində belə rəsmlər artıq mövqə tutacaqdır.

Ümumiyyətlə, deyə bilərəm ki, hökumət gözlədiyi məfəvvəqündə [üzərində, fəvqündə] kursumuz parlaq keçdi. Qoyduğu xərc, çəkdiyi zəhmət hədəfə və əbəslə getmədi. Hökumətimizi xatircəm edirəm ki, bu sənə kursumuzdan məktəblərə dərülmüəllimin qurtarmış dərəcədə müəllimlər getdilər desəm, səhv etməyəm.

“Millətin varlığı müəllim ilə.”

Ey məfhumu düşünən şanlı hökumətimiz! Heç bir addımda yanılmayıb, çalışqan və sevgili hökumətimiz! Atdığın qədəm, getdiyin yol nicat yoludur! Usanma, yorulma, çalış, yürü! Sənə türk ruhlu, türk qanlı azəri balaları bəsləyirik. Biz zəhmətkeş müəllimlər nəinki tərbiyə

və təlim zəhmətinə, bu gün həyatımızdan və qanımızdan belə keçməyə hazırız. Türk milləti ölməyibdir və ölməz də. Var ol, sağ ol, yaşa, ey sevgili Azərbaycan!

Ümum kurs arxadaşlarımdan vəkalətən hökumətimizə və möhtərəm ustalarımıza izhari-təşəkkür edib deyirəm:

İlahi, bu günü bizə əbədi qıl! Xalqım, sən Azərbaycanı Turan baydağının ələmdarı eylə!

H. Əfəndizadə

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

**Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası
Gövhər xanım Qazızadə**

Vəzi-həml edən hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Diş həkimi B. M. Şternin

Voronsovski küçə, nömrə 22, Karantinnin küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-adək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Doktor Hacı Fətulla Ağaalizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərziləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-adək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnı-

dan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

İtibdir

Bikəxanım Hacı Tağı qızı Rzayevanın kəbin kağızı itib. Etibardan sağıtdır [etibarsızdır].

11412

Elan

Bununla elan olunur ki, Lənkəran qəzasında və Muğanda taxıl almaq və qeyri yerlərə aparmaq qadağandır. Bu rayonlarda taxıl almaq ancaq Ticarət və Sənaye və Hərbi nəzarətlərin ixtiyarındadır.

*Ticarət, Sənaye və Ərzaq naziri:
[Ağa] Əminov.*

T-274

Qusarda olan Birinci Tatarski süvari alayı üçün aşağıdakı yazılan şeylər torqa [hərraca] qoyulur:

Ət, piy, inək yağı, kartof, düyü, kələm, ot, saman, arpa və un. Torq başlanacaq alay idarəsində, oktyabrın 18-də 1919-cu ildə gündüz saat 11-də. Torq olacaq həm şifahi və həm də təhriren [yazılı] örtülü paketlərdə. Xahiş edən qabaqca 4000 nağd pul zaloq verməlidirlər. Torq şərtlərini saat 9-dan 1-ə cən alay idarəsində bilmək olar. Adlanan şeyləri tək-tək də torqa gətirmək olar. Onda zaloq ümumi məbləğdən 10 faiz vermək olar.

Alay komandanı

T-273

**Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 4. “cəhənnəm makinası” [machine infernale]: müxtəlif çaplı partlayışlar meydana gətirmək məqsədi ilə istifadə olunan, bəziləri saatlı mexanizmlə təchiz edilmiş mərmə yaxud çoxlüləli top.

səh. 5. “Hərbiyyə naziri Şəraşidze (?)”: qəzetdə eynilə belə getmişdir; “Şəraşidze” yerinə “İlyə Odişelidze” olmalıdır.

Dağıstanda qiyam

səh. 6. “Səfər Dudarov”: qəzetdə “Səfi Dudarov” getmişdir.

“Teymurxanşura”: İndiki Buynaksk şəhəri. Rusiya Federasiyasının tərkibində Dağıstan Respublikası Buynaksk rayonunun inzibati mərkəzi. Əsası XIX əsrdə qoyulan şəhərin adı 1922-ci ildə dəyişdirilərək Buynaksk olmuşdur.

Nəzarətlərdə

səh. 7. “KAMVO”: Gəmiçilik şirkəti. Rusiyada inqilabdan əvvəl fəaliyyət göstərən böyük gəmiçilik şirkətlərdən “Qafqaz-Merkuri” [Кавказ и Меркурий] ilə “Şərq Ticarət Anbarları Şirkəti”nin [Восточное общество товарных складов] birləşməsi nəticəsində 1913-cü ildə təsis edilmiş, adını da bu iki şirkətin adının bəzi hərflərinin birləşməsindən götürmüşdür.

**Əlifbamız, yazılarımız
və ibtidai kitablarımız**

səh. 10. “Xacə dərbəndi-nəqşi-eyvan əst / Xanə əz paybəst viran əst”: “Xacə eyvanın naxışları fikrindədir, [halbuki] ev himindən dağılır” (farsca)

səh. 11. “hürufi-şəmsiyyə” – ərəb əlifbasında özündən əvvəl gələn “əl” artiklinin “l”sinin tələffüz edilməsinə səbəb olan hərflər; “hürufi-qəməriyyə” – ərəb

əlifbasında, özündən əvvəl gələn “əl” artiklinin “l”sinin tələffüz edilməsinə səbəb olan hərflər.

“hərəkələr”: ərəb əlifbasında hərflərin üstünə yaxud altına əlavə edilən diakritik işarələr.

səh. 12. “mədd”: ərəb əlifbasında əlif hərfinin üstünə qoyulan və bu hərfin “a” kimi oxunduğunu göstərən diakritik işarə.

səh. 13. “təliq”: ərəb əlifbasında xətt növü; İranda meydana çıxmışdır.

“Təlifat Komissiyonu”: əsərlər (xüsusilə dərs kitabları) yazmaq yaxud yazdırmaq məqsədi ilə qurulmuş komissiya.

“Təlifat Komissiyonu (?) tərəfindən”: sual işarəsi qəzetdə getmişdir.

səh. 14. “zəbər”: ərəb əlifbasında “ə” səsini bildirmək üçün “ə”dən əvvəlki samitin üzərinə qoyulan işarə (hərəkə).

“təşdid”: ərəb əlifbasında, samitin qoşa samit kimi oxunduğunu göstərən diakritik işarə.

Erməni Cümhuriyyətində

səh. 18. “M. B.”: bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

Mətbuat

səh. 18. “İskra”: menşeviklərin 1918-1920-ci illərdə Bakıda nəşr etdikləri qəzet.

“Qolos Rossii”: Bakıda 1919-cu ildə nəşr edilmiş denikinçi qəzet.

“Müsavət”da

səh. 21. “Nizovaya rus köyü”: Xaçmaz rayonunda indiki Niyazoba kəndi.

“qövldən feilə gətirməkdədir”: qəzetdə “qövldən” yerinə “qüvvədən” getmişdir.

Azərbaycanda

səh. 23. “H. Əfəndizadə”: bu imza güman ki, Şəki-Ağdaş Müəllimlər İttifaqının mühasibi Həsən Əfəndizadəyə məxsusdur.

Cümə axşamı, 2 oktyabr 1919-cu il, nömrə 288

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 7 məhərrəmül-həmə sənə 1338. 2 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və İslamla müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Təx nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rubla, 2 aylığı 130 rubla, 3 aylığı 180 rubla. Bakı üçün 1 aylığı 60 rubla, 2 aylığı 110 rubla, 3 aylığı 150 rubla. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək hesab olunur. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 8 rubla, axırıncı səhifədə sətri 6 rubla, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rubla axırıncı səhifədə, 6 rubla birinci səhifədə.

SİRK “MODERN”

Pəncşənbə günü oktyabrın 2-ndə 1919-cu ildə bu gün Naməlumun benefisidir.

Bu gün Naməlum öz böyük gücünü göstərəcək.

Bu gün Naməlum öz umuzlarında böyük bir taxta saxlayacaq və bu taxtanın üstündə altı yerli avtomobil sürəcəklər və axırda böyük türk pəhləvanı Gənc Əli ilə əzmkar mübarizəyə çıxacaq.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Gənc Əli – Naməlum.

2-nci: Jan-de-Kolon – Arnold.

3-ncü: Yemelyanov – Student.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11422

ELAN

1919 sənə oktyabrın 2-də pəncşənbə [cümə axşamı] günü gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olaraq elan olunur.

T-275

QİSMİ-RƏSMİ

[RƏSMİ HİSSƏ]

Bakı Hərbiy general-qubernatorluğuna əmr

13 sentyabr 1919

Bakı şəhəri

Nömrə 1

Dövləti Tədafö [Dövlət Müdafiə] Komitəsinin həmin sənə sentyabrın 13-ü tarixli qətnaməsi mövcubincə [qətnaməsinə əsasən] mən bugünkü tarixdən Bakı hərbi general-qubernatoru vəzifəsini ifa etməyə başlayıram. Bakı qradonaçalstvası da həmin general-qubernatorluğa daxil olur.

Bu cür məsuliyyətli vəzifə mənə tapşırılan zaman hökumət tərəfindən mənə göstərilən etimad və ümidi həqiqətə çıxmaqdan ötrü mən bütün var qüvvəmi ədalətli və bitərəfanə bir surətdə işə sərf etməyə və mənə tapşırılan rayonun mənafeyi, asayiş və nizamı mühafizəsinə və vətəndaşlarının asudə olmalarına çalışacağam.

Buna nail olmaqdan ötrü:

1) Mənim məqsədim Bakı hərbi general-qubernatorluğunda cinayəti məhv etməkdir.

“Azərbaycan” qəzetinin 288-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

2) General-qubernatorluqda yaşayan vətəndaşlara, dövlətin nəşvü-nümasına [inkışafına], xüsusi və ümumi işlərdə gənş bir surətdə müavinət göstərməkdir.

3) Hər bir vətəndaş bilafərqi-millət və məzhəb [millət və məzhəb fərqi olmadan] öz mənafeyində məni bitərəf və ciddi mühafizəkarı görə biləcəyinə əmin ola bilər o vaxta kimi ki, onun mənafeyi dövlət mənafeyinə zidd olmamış olsun.

4) Ümum vətəndaşları özləri üçün, həm də ictimai işlərdə asudə və səmərəli işləməyə dəvət edirəm.

Tacirlərdən, iş sahiblərindən xahiş edirəm ki, geniş fəaliyyətə başlayıb xatirlərində saxlasınlar ki, mən onların məsuniyyəti-şəxsiyyə və mülkiyyətləri [şəxsiyyətlərinin və əmlaklarının toxunulmazlığı] müdafiəsində olacağam.

5) Əmələlərdən [fəhlələrdən] xahiş edirəm işə başlayıb əmin olsunlar ki, onların iqtisadi əhvalını və məsuniyyəti-şəxsiyyətlərini [şəxsiyyətlərinin toxunulmazlığı] hər cür mənə mümkün olan vəsilələrlə mühafizə edəcəyəm.

6) Gənc Azərbaycan Cümhuriyyətinin asayişini və dövlət tərz-i-idarəsini xələldar edənlərə [pozanlara] qanun üzrə mənə vagüzar edilən [tapşırılan] dairədə hərbi general-qubernator kimi amansız müharibə elan edirəm.

7) Başqa yerdən gəlmiş, paytaxtda hərc-mərclik vücuda gətirməyə və asayiş pozmağa çalışan məsuliyyətsiz adamlara təklif edirəm ki, bilatəxir [dərhal] Bakı hərbi general-qubernatorluğunu tərk etsinlər. Bunu da xəbər verirəm ki, onlara aman yoxdur. Hökumətin isə Azərbaycan Cümhuriyyətini müdafiə və asayiş saxlamaq üçün qüvvəsi kifayət qədərindən artıqdır.

Vətəndaşlardan rica edirəm yadlarında saxlasınlar ki, mən Azərbaycan Cümhuriyyətinin abadlığını həyatımdan məqsəd ədd [hesab] edib, bunu xələldar edənlərə isə aman olmayacaqdır.

*Hərbi general-qubernator
general-mayor Tlexas*

Türüq və Məabir Nəzarəti [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi]

Azərbaycan Dəmiryolları İdarəsindən mühafizə xidmətinə təəllüq [aid] əmr-namə

Nömrə 127

22 eylül 1919

Azərbaycan Cümhuriyyəti qoşunu Ərkani-hərb naəalnikinin [Hərbi qərgah rəisinin] 3945 nömrəli təmiminə [ümumi bildirişinə] görə, əsgəri fərarilər sivil [mülki] əlbisə geyərək dəmiryollarla qaçırlar. Bütün uəastok naəalniklərinə əmr edirəm ki, mövqif [stansiya] komandanları iştirakı ilə dəmiryollarla gedən əsgər yaşında sivilərin vəsiqələrini müayinə edərək tövqif ed[il]ənləri [saxlananları] Əxzi-Əsgər [Hərbi Çağırış] İdarəsinə göndərsinlər.

İmza etdilər:

*Yollar naəalnikisi və mövqif
dəmiryollar general-qubernatoru
mühəndis T[eymur bəy] M[əlik]Aslanov
Mühafizə naəalnikisi əvəzinə
[Osman] Mirzabəyov
Əslinə mütabiqdir: Kargüzar (imza)*

MÜHÜM MƏSƏLƏ

Keçən səfər Parlamenin Sosialist fraksiyası təklif etdi ki, Parlamenin gələn növ-

bəti iclasında (yəni bu gün) yer və torpaq məsələsi ruznameyi-müzakirətdə [müzakirə gündəliyində] birinci sərəya qoyulsun.

Sosialistlərin intizarı xaricində olaraq “Müsəvat” və sair fraksiyalar dəxi bu təklifə razı olmaqla, təklif əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul edildi.

Yer və torpaq məsələsi mühüm bir məsələdir. Qədim romalıların “patric” və “plebey”lərini andıran, bu günə qədər əhalini biri mümtəz [imtiyazlı] və digəri qeyri-mümtəz olmaq üzrə iki sinfə ayıran “bəy” və “rəiyyət” kəlmələri, zətən yer və torpağın qeyri-mütəşəvi [qeyri-bərabər] bir surətdə bölünməsinə və ədalətdən kənar tərz-i-təməllükünü [yiyələnilməsinə] ifham edən [bildirən] sözlərdir.

Yer və torpaq məsələsi Yevropa sosioloji alimlərinin çoxdan bəri fikrini məşğul edən ictimai bir məsələdir ki, biləxirə [axırda] siyasi firqələrin proqramına dəxi daxil edilib, bunun həlli və çarəsi haqqında hər firqənin xüsusi bir nəzəri vardır.

Əvvəlcə ixtilaf əsas üzərində idi. Yəni yeri bərabər olmaq üçün bir çoxlarının xüsusi malikiyyətlərinə əl vurmaq və malik olduğu yeri əlindən almaq caizdirmə və ya deyilmi məsələsi üstündə ixtilaf vardı. Lakin bu günə qədər davam edən inqiləblar nəticəsi olaraq bu ixtilaf həman aradan götürülüb, bu gün bütün demokratik firqələrin cümləsi yer və torpağın bərabərcəsinə bölünməsi tərəfdarıdır və arada bir ixtilaf varsa o da “bədəllə” və “bədəlsiz” sözünün üzərindədir. Bəzilər deyirlər ki, yeri özgələ arasında təqsim edilmək [paylaşdırılmaq] üçün əlindən alınan şəxsə bu maddi ziyan və zərər əvəzində bədəl vermək

lazımdır. Digərləri isə, məsələn, sosialist firqələri bədəlsizliyi iltizam edirlər [lazım bilirlər].

Azərbaycan Cümhuriyyətində mövcud olan siyasi firqələrin – istər sosialist, istər qeyri-sosialist – yer və torpaq proqramı əsl və əsas etibarilə həman bir-birinin eyni olub, fəruatında [xırdalıqlarında] mövcud olan ixtiləfləri da bu firqələr arasında münaqişə sala biləcək mahiyyətdə qəliz deyildir.

Bundan aşkardır ki, yer və torpaq məsələsi Azərbaycan Cümhuriyyətində “bərabər təqsim” [bərabər bölünmə] əsası ilə həll edilib, bu xüsudakı siyasətimiz və hökumət tərəfindən sadir olacaq [veriləcək] qanun və qaydalar da bu əsasa müvafiqət edəcəkdir [uyğun olacaqdır].

Bir çoxları var ki, yer və torpaq məsələsinin bu yolla həlli məmləkətimizdə bir çoxlarının, bəxusus [xüsusilə] bəy və xan sinfinin narazılığını mövcib olub da anarşi törətməsinə səbəb ola bilər, deyə əndişələrə düşürlər. Böylələri də yox deyil ki, zətən məmləkətimizdə anarşi törətmək və bunun sayəsində xüsusi məqsədlərini yeritmək üçün yer və torpaq məsələsinə bir vasitəyi-iğtişaş ümidi ilə baxırlar.

Fəqət Azərbaycan dövlətinin bugünkü yer və torpaq işləri, yəni “aqrariya” haləti sair məmləkətlərə nisbətən öylə bir kəskin vəziyyətdə deyil ki, birincilərin əndişəsinə və ikincilərin ümidinə məhəl [yer] verilmiş olsun. İş bundadır ki, bu məsələ üzərində bizdə “sınıf mübarizəsi” əmələ gələ bilməz. Çünki bizdə “bəy və xan” sinfi yer və torpaq və malikiyyəti cəhətinə “rəiyyət” qismindən bir o qədər mafövq [üstün] deyildir. Bu saat biz-

lərdə bəylər və xanlar var ki, yalnız bir quru addan başqa heç bir şeyə malik deyildirlər. Bunlar Haqverdili cənablarının məşhur “Dağılan tifaq”ında ustadanə bir surətdə təsvir edilən səbəblər nəticəsi olaraq hər nə mal və mülkləri varmısa hamısını satmaq və başqa bir yol ilə əldən buraxmaq məcburiyyətində bulunub, var-yoxdan çıxıbdırlar. Digər tərəfdən, “rəiyyət” denilən adamlar vardır ki, böyük yerlərə, mal və mülkə malik olub, rus təbiri ilə “kulak” adlanan böylə bir sinif təşkil edəcək dərəcədə mahiyyəti-ədadiyyətləri [sayca əhəmiyyətləri] vardır. Xırda kəndçilərin dəxi hər kəsin özünə məxsus az-çox yeri olub və ancaq bunlardan bir paraları alati-ziraiyyə [əkinçilik alətləri] və işçi heyvanatdan məhrum olduqlarına görə özgələrə – istər bəy olsun, istər “kulak” olsun – rəncbərlilik edib bu yol ilə imrari-həyat edirlər [güzəran keçirirlər].

Əlavə, yer bölünmək işinə gəldikdə vətənimizdə rusdan qalma bir çox münbit və qeyri-münbit yer dəxi o qədərdir ki, yer məsələsi həll edildikdən sonra hər kəsin, hər ziraətçinin böyük vüsətdə yeri olacaq. Narazı qalan olsa da yalnız artıqtamahlıq saiqəsi [səbəbi] ilə baş verə biləcəkdir.

Bu üzdən ümid etməlidir ki, bizdə aqrariya islahatı feilən həyatımıza tətbiq edilərkən azarsız bir surətdə keçib, heç bir şuluqluğa və sair bu kimi vəqələr eh-dasına [hadisələr meydana gəlməsinə] məhəl [yer] qalmayacaqdır.

“Aqrariya” əhvalımızın kəskin deniləcək qədər bir cəhəti varsa, o da yalnız bir su məsələsidir ki, indiyə qədər ziraətçilər [əkinçilər] arasında istər bəy, istər qeyri-

bəy hər nə münaqişə olmuşsa, yalnız bu məsələ üzərində vəqe ola gəlmişdir. Əgər su xüsusi malikiyyət təhtindən [altından] azad edilib də ümumun istifadəsinə verilmək üçün dövlət malı olarsa, məsələ, zənn edirik ki, bununla bitmiş hesab olunur.

Hər halda, yer və torpaq məsələsi, mövcud olan xüsusi malikiyyət tərtibi-idarəsini aradan götürməklə arada böyük bir ictimai təhəvvül [dəyişiklik] və başqa bir idarə əmələ gətirəcəyindən, mühüm bir məsələdir! Böylə olan surətdə bu mühüm məsələni Parlamamız heç bir hazırlıqlara girişmədən həll edə bilərmiz? Yaxşı olmazmı ki, bu vacib məsələni camaat tərəfindən vəkalət və ixtiyarı bugünkü Parlamandan daha artıq və daha geniş olan Məclisi-Müəssisən həll etsin?

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

29 eylül [sentyabr] iclası

(məbəd)

Ağamalıoğlu Səməd ağa (Hümmət) - Əhməd Cövdətin fikrinə iştirak edərək deyir ki: Azərbaycanın oxumuş adamlara ehtiyacı çoxdur. Binaənileyh [ona görə], darülfünunun [universitetin] qapısını hamının üzərinə açmaq lazımdır və bundan qorxmamalıdır. Çünki oraya ancaq hazırlığı olan adamlar gələcəklərdir, gəldikdən sonra davam etməyi bacarmayanlar

isə dərhal özləri gedəcəklərdir. Amma darülfünun qapısı açıq buraxılmadığı təqdirdə işlər axsayacaqdır.

Aşurov - Cövdətin də, Malxazovun da rəylərini əsaslı hesab edir, fəqət həqiqəti bu ikisinin arasında görür. Fəqət heç birisinin təklifinə qəti surətdə razı olmayaraq, qanunun eyni surətdə qalmasını təkliflə deyir ki:

Ancaq biz arzu edə bilərik ki, Darülfünun Komissiyası Nəzarət [Nazirlik] və hökumətin iştirakı ilə şimdiki qanun mövcubincə [qanuna əsasən] darülfünuna girə bilməyən, lakin girmələri münasib və lazımlı görülen zəvatin [şəxslərin] daxil ola bilmələrini təşkil [asanlaşdırmaq] haqqında bir məruzə (?) təqdim etsin.

Malxazov - Əhməd Cövdətin və ümumiyyətlə açıq qapı tərəfdarlarının təkliflərinə etirazla deyir ki:

Burada çox təkid edirlər ki, ikmali-təhsil [təhsili bitirmək] haqqında şəhadətnaməsi olmayanlar ancaq bu il qəbul edilsinlər. Mən bilməyirəm, nə üçün onlar böylə güman edirlər ki, Azərbaycan darülfünununun birinci kursu, yaxud ilk məzunları savadsız olmalıdır?! Biləks [əksinə], mənəcə ilk kurs və ilk məzunlarının ən yaxşı, ən parlaq olmasına çalışmalıdır ki, darülfünun[un] hazırlığa malik və həyata müstəid [istedadlı] adamlar buraxmağa qabil olduğu isbat olunsun.

Hacinski Mehdi bəy (məruzəçi, Müsavat) - Ümumiyyətlə darülfünuna ancaq tədris ediləcək ülm və fənnun [elmləri və fənləri] dərk edəcək dərəcə hazırlığı olanların qəbulu lazım olduğunu qeydlə deyir ki:

Komissiyada bu məsələ müzakirə olunan zaman mən realni məktəblərin 6-cı və zükur [oğlan] edadiyyələrinin 7-ci sin-

findən qurtaranların darülfünuna qəbul edilmələrini müdafiə edirdim. Şimdi yenə həmin təklifimdə ısrar edirəm.

4-cü fəsil səsə qoyulduqda qabaqca təklif rəyə vəz edilərək [səsə qoyularaq], Əhməd Cövdətin təklifi 4 qismə təqsim edilir [bölünür]:

1) Darülfünunun birinci sənəsi, Azərbaycan təbəələrindən edadiyyənin 7 və realnının 6-cı sinfini ikmal etmiş müttəlimlər [şagirdlər] dəxi tam hüquqa malik olmaq üzrə darülfünuna qəbul edilsinlər.

Təklifin bu qismi əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul olunur.

2) Zükur edadiyyələrinin 6-cı sinfini bitirmiş olanlara da eyni hüquq verilsin.

Təklifin bu qismi əksəriyyəti-ara ilə rədd edilir.

3) Sabiq Aleksandrın (Tağıyev) qız məktəbi nəzdində pedaqoji kurslarını qurtarmış Azərbaycan təbəəsi xanım əfəndilərə də eyni hüquq verilsin.

Təklifin bu qismi rəyə vəz edildikdə, əksəriyyəti-ara ilə rədd edilir.

4) Darülmüəllimin bitirmiş müəllim əfəndilərə (Aleksandrovski Müəllimlər İnstitutu da buraya daxildir) təyin olunmuş xüsusi elmlərdən imtahan vermək şərti ilə eyni hüquq verilsin.

Əksəriyyəti-ara ilə təklifin bu qismi də qəbul olunur.

4-cü fəsil əlavə və təshihlərlə [düzəlişlərlə] bərabər qəbul olunur.

5-ci fəsil səsə qoyulduqda kvorum olmadığından 5 dəqiqə tənəffüs elan edilir.

Tənəffüsdən sonra

Darülfünun nizamnaməsinin 5-ci fəslə bəlaetiraz [etirazsız] qəbul olunur.

Bəxşiş, mükafat və rüşvət

Bədəhu [sonra] bəxşiş, mükafat və rüşvət almaq cəzasının tənqiyəsi [artırılması] haqqındakı qanun layihəsinin 3-cü qiraətinə keçilərək, ümum maddələri və qanun tamamilə bilaetiraz qəbul olunur.

Üsyan və hökumət əsaslarına qarşı cinayət

Növbədə üsyan və hökumət əsaslarına qarşı cinayət işləyənlər xüsusundakı cəza qanunlarının təgyir və təbdili [dəyişdirilməsi] haqqında qanun layihəsidir. Məruzəçi Rüstəmbəyli Şəfi bəy.

Rüstəmbəyli Şəfi bəy - Sabiq Rusiya hökuməti tərəfindən verilmiş və Seym tərəfindən təsdiq edilmiş olan qanunlar, necə ki, məlumunuzdur, Məclisi-Məbusanın qərarına görə bizdə dəxi davam edir. Fəqət şimdi bir çox qanunlar var ki, artıq lüzumsuz olmuşdur, yəni bizim həyatımız şəraitinə uyğun deyildir. Ona görə böylə qanunlar ləğv, yəni təbdil və təgyir edilməlidirlər. O cümlədən olaraq, bəzi siyasi hərəkətlər müqabilinə cəza qanunları var idi. Məsələn Rusiyada padşahlıq olan zaman padşaha, yəni xanədan əzasına [üzvünə] sui-qəsd və yaxud dövlət əsası və sair müqabilinə sui-niyətə qarşı böyük cəza qanunları var idi. İndi bizdə padşahlıq olmadığından, padşah və xanədan əzasına qarşı işlənən cinayətlər də olammar.

Amma həman qanunun 100, 101, 103 və 121-ci maddələrini bir qədər dəyişdirərək baqi saxlamalıdır. Sabiqdə çar və ailəsi əzasına sui-qəsd müqabilinə olan cəza maddələrini şimdi dövlət əsası, hökumət üzvləri, Rəisi-vükəla [Baş nazir] və Parlaman rəisi haqqında tətbiq

etməlidir. Sonra 103-cü maddəni üsuli-idarə və əsasi-dövlət əleyhinə sui-qəsd kimi cinayətlər müqabilinə tətbiq etməlidir. Eyni qanunun 124, 127, 129, 132, 134, 173-cü maddələri hökumət idarəsini dəyişmək, üsyan qaldırmaq və sairə kimi sui-niyyətlə təbliğat icra etmək, mətbuat vasitəsilə təhrikat və təşviqatda bulunmaq, böylə sui-qəsd ilə təşkilat təsis etmək müqabilinə tətbiq olunur. Bu maddələrdən 134-cüsü üsuli-idarədən razı olmayıb dəyişmək fikrində olanlar müqabilindədir.

Komissiya bunun saxlanması razı olmadı. Çünki bu iş siyasi hürriyyətə aiddir. Bu gün maddə qalarsa, hürriyyəti pozmuş olarız.

Əgər bir adam bu fikirdə olub fikrini mətbuat ya təbliğat vasitəsilə başqalarına da təbliğ edəcək olarsa, əlbəttə onun müqabilinə başqa yol ilə mübarizə etmək olar. Lakin cümhuriyyət əsası ilə idarə olunan bir məmləkətdə hürriyyəti-kəlam, mətbuat və ictimaya [söz, mətbuat və yığışmaq hüququna] riayət edilməlidir və onların müqabilinə cəza təyin etmək olmaz.

Bir də 129-cu maddənin 2-ci fəslində hökumət və Parlaman əleyhinə sui-niyət müqabilinə cəzadan bəhs olunur. Məlxazov komissiyada bu maddənin qaldırılmasını tələb etdi, komissiya razı olmadı.

Sosialist və Əhrrar fraksiyaları nümayəndələri qanunla ətraflı aşna olmadıqlarını qeydlə, müzakirəsinin təxirini tələb edirlər.

Müsəvat nümayəndəsi fraksiya namından [adından] müzakirənin gələcək iclasa qədər təxirinə etiraz olmadığını bəyan edir.

Təxir haqqındakı təklif bilaetiraz [etirazsız] qəbul olunur.

Əsgəri vergi

Nəhayət, əsgərlikdən azad olunanlardan alınan verginin ləğvi haqqındakı layihə-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir.

Rüstəmbəyli Şəfi bəy (məruzəçi) - Sabiq Rusiya hökuməti zamanında əsgərlikdən azad olunanlardan 28 manatdan 200 manata qədər (mədaxilə görə) naloq [vergi] alınırdı. Əvvəla bütün rəiyyətlərin mədaxilini təyin etmək, ona görə də vergi almaq mümkün olmayırdı. Saniyə [ikincisi] də təcrübə göstərdi ki, bu naloq çox mədaxilsiz bir şeydir. Buna binaən [buna görə], 1917-ci ildə Rusiya hökuməti o xüsusdakı qanunu ləğv etdi və əmrnamə verdi.

Fəqət qarışıqlıq düşüb həman əmrnamə Qafqaziyaya yetişmədi və binaənileyh [ona görə], burada tətbiq edilmədi. Bir məqama gəlmişdi ki, hətta o naloq öz məxaricini ödəməyirdi. Həm də qayda pək də köhnəlmişdir. Doğrudur, əsgərlikdən azad olunanların hökumətə, dövlətə başqa bir təriq [yol] ilə xeyir və mənfəət vermələri bəlkə lazımdır da. Amma rus hökumətinin o qanunu artıq davam edəmməz. Binaənileyh, Maliyyə naziri bu qanunun ləğvinə lazım bilərək, bu xüsusda bir qanun layihəsi tərtib vermişdir. Bundan əlavə, köhnə Rusiya naloqlarından 29 min manata qədər qalıq (nedoimka) var. Onu da yığmaq həm çox müşküldür, həm də heç xərcini ödəməz. Ona görə, həman qalığın da götürülməsi təklif olunur. Parlaman komissiyası bu layihəni bilaetiraz qəbul etmişdir. Məclisi-Məbusandan dəxi qəbulunu rica edir.

Qanun layihəsi birinci və ikinci qiraətdə bilaetiraz qəbul edilərək, 3-cü qiraəti nizamnamə mövcubincə [nizamnaməyə əsasən] gələn iclasa qalır.

Nəhayət, Sultanməcid Qənizadə növbədən xaric söz alaraq deyir ki, hazırda Darülfünunun ticarət məktəbi və gimnaziya binalarından ibarət iki binası var ki, lazım olan təmiratının böyük məxarici var. Digər tərəfdən, keçən il Hacı Zeynalabdin Tağıyev cənabları mərhum oğlunun mərasimi-dəfnində özünə məxsus pasajını türk darülfünununa xidmət etmək üçün millətə bağışladığını xəbər vermişlərdi. Şimdi vaxt yetişmiş, Bakıda darülfünun açılmışdır. Binaənileyh, təklif edirəm Parlaman bir komissiya seçib Hacı cənablarının hüsuruna göndərərək, vədlərinə vəfa qılmasını təklif etsin.

İclas bununla qapanır.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən qəbul edilmişdir)

Cəbhələrdə

Hacı-Tərxan səmtində düşmən süvariləri Hacı-Tərxanın 30 verst qərbində hücum etmək istəmişlərsə də, dəf edilmişlərdir.

Kizlyar tərəfdə Hacı-Tərxanın 100 verst cənub-qərbində Olenoviç mövqeyi işğal edilmişdir. Düşmən cənuba çəkilməkdədir.

Uralsk səmtində düşmən Uralskın 45 verst cənub-qərbində hücum etmək istəmişsə də, böyük tələfatla geri atılmışdır. Düşməndən 12 pulemyot alınmışdır.

Uralskin 25 verst cənub-şərqində düşmənin inadlı hücum etmişsə də, geri qaytarılmışdır. Eyni zamanda düşmənin İlutsk şəhərinin 20-25 verst cənub-qərbində hücumu keçib böyük tələfatla geri atılmışdır.

Tsaritsında tətil

Tsaritsından Saratova gələn xəbər verir ki, Denikin ordusu komandanlığı bolşeviklərin Tsaritsına yaxınlaşmağına görə müharibəyə yarar adamların hamısını əsgərliyə dəvət etmişdir. Bütün əməllər [fəhlələr] əsgərlikdən imtina edib, ümumi tətil elan etmişlərdir. Həmkarlar ittifaqı və kooperativlər Denikin komandanlığı tərəfindən qapadılmışdır.

Denikin əhvalı

Borisoqlebskdan xəbər verirlər ki, Denikin ordusu əsgərləri əsgərlikdən qaçmaq-dadırlar. Alaylarda 150-200 adam qalmışdır. Əsgərlikdən qaçanlar məhkəməyi-hərbiyyəyə verilib bir çoxları güllələnirlər.

Kəndlilər Kolçak əleyhinə

İşim rayonunda Vaqay çayı yaxınlığında bir neçə kənd əhalisi Kolçak əleyhinə üsyan qaldırmışdır. Kəndlilər Qırmızı ordu əsgərlərinə qarşı Kolçak əleyhinə mübarizəyə başlamışlar.

Şuşadan

(Rəsmi)

Qarabağda asayış tam bərpa edilmişdir. Axır zamanlar beynəlmiləl bir hadisə baş verməmişdir. Yarın əhali ehtiyacatı ilə aşına olmaq və ətrafda hökumət idarələri təşkil etmək üçün Xaçın ətrafına

şura üzvləri doktor Yaramışev və [Qarabəy] Qarabəyov, Vərəndə mahalına Batılasanov və Sultanov, Dizaq mahalına da Vartapetov və [Əliəkbər] Şahsüvarov əzimet edəcəklərdir.

Denikin arxasında

Saratov “Kubanski kray” qəzetəsi xəbər verir ki, ləvazimati-hərbiyyə hazırlayan Yekaterinodar zavodları tətili əqəbincə [ardınca], dəmiryol əməlləri də ümumi tətil elan edərək iş vaxtının azalmasını və məişlərinin artırılmasını tələb etmədədirlər. Tixoretsk mövqifi [stansiyası] ətrafında Denikin ordusu əsgərləri içində intizamsızlıq vücuda çıxmış, əsgərlər vətənlərinə göndərmələri tələb etmişlərdir. Üsyançı əsgəri qitəatlar [hərbi hissələr] tərksilah edilərək Armavirə göndərilmişlərdir.

Almaniyada

Ali Şuranın aldığı məlumata görə, [Rüdiger fon der] Qolts ordusu 50 min kişini bəliğdir [nəfərə çatır]. Onun yarım milyonluq bir ordu cəm etməyə müvəffəq olacağından əndişəyə düşmüşlərdir. Almaniya hökuməti dəfələrcə izhar etmişdir ki, Latviyanı təxliyəyə Qoltsu məcbur etmədən acizdir. Almaniya hökumətinin bu bəyanatına Sülh Konfransı dairələrində inanırlar. Almaniya hökumətinin vəziyyəti mətin olmadığı üçün əsgəri dairələrə qarşı tədbir ittixaz etmədən [tədbir görməkdən] ehtiyat edir.

Fon der Qolts Cəmiyyəti-Əqvamdan güclüdür

[Rüdiger] fon der Qolts ordusunun tərksilah edilməməsi fəqərəsi [faktı] mü-

xalif dairələrin Cəmiyyəti-Əqvamı [Millətlər Cəmiyyətini] təzir [məzəmmət] etmələri üçün böyük bir dəlil olmuşdur. Onlar deyirlər ki, Cəmiyyəti-Əqvam Fransanı müdafiədən aciz qalıb, fon der Qolts ondan güclü olmuşdur.

Almaniyada tətil

Simens zavodlarında işlər qat edilmişdir [kəsilmişdir]. 240 min əmələ [fəhlə], maşinistlər tətil etdiyindən işləri qat etməyə məcbur olmuşlardır.

Rusiya-Almaniya münasibəti

Cenevə [Cenevrə] - “D. L.” qəzetəsi xəbər verir ki, Almaniya Kurlanda [Latviya] qoşunlarının intibahnaməsi [bəyannaməsi] Almaniya ordu naçalniklərinin və rus zabitlərinin təhriki ilə buraxılmışdır. Bu rus zabitləri çoxdan bəri Almaniya ilə ittifaq əqd etmək [bağlamaq] fikrindədirlər. Rus zabitanının başında knyaz Liven durmuşdur. Onlar istəyirlər ki, əqd edəcəkləri ittifaqlarla Rus-Almaniya orduları vəziyyətini yaxşılaşdırıb daxili siyasətlərinə də icrayı-nüfuz edərək monarxizmi bərhəyat etsinlər [dirçəltsinlər].

İngiltərədə dəmiryol tətili

Lion - İngiltərədə dəmiryol tətili gecə saat 12-də başlanacaqdır. Lloyd Corc və müavinləri tətili bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün nə qədər çalışmışlarsa da bir nəticəyə müncər olmamışdır [nəticə əldə edilməmişdir].

Klemansonun nitqi

Klemanso Məclisi-Məbusan cəlasəsində [iclasında] söyləmişdir ki, Versay müahidənaməsinin [Versal sazişinin] imzası,

hərgah Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlər] imzalanmış müahidədən imtina edərsə, Fransaya nə kimi təminat verər, sualına bir cavabi-şafı [qənaətbəxş cavab] verəmməyir.

Klemansonun nitqi öz tərəfdarlarını da məyus edib, müarizlərinin [müxaliflərinin] mövqeyini daha da bərkətməmişdir. Ona görə də Məclisi-Məbusan cəlasəsi səşənbə [çərşənbə axşamı] gününədək təxir edilmişdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Zaqafqaziya cümhuriyyətləri haqqında

“P.” qəzetəsi yazır:

İstanbuldan alınan məlumata görə, neçə gün bundan əqdəm [qabaq] İngiltərənin Avamlar Kamerası cənbində [nəzəndə] olan Xarici İşlər Komissiyası tərəfindən Zaqafqaziya cümhuriyyətləri məsələsi müzakirə edilmişdir. Həmin məsələ İngiltərənin İranı təhti-himayəsinə [himayəsi altına] alması ilə əlaqədardır.

Komissiya üzvlərinin bir çoxu bu rəy-də olmuşlardır ki, İngiltərənin İran siyasəti Zaqafqaziyadakı xətti-hərəkətin müəyyən edilməsini tələb edir.

İrandakı vəziyyəti-siyasiyyənin bir daha mətin bir hala salınması icab etdiyindən [lazım gəldiyindən], Zaqafqaziya cümhuriyyətləri qəbul edilməklə bərabər Avropa dövlətləri sırasına daxil və bununla İngiltərənin İrandakı mövqeyi daha da möhkəm edilməlidir.

Bundan əlavə, Rusiyanın indiki vəziyyəti-siyasiyyəsi qeyri-müəyyən və gələcəyi dəxi bir çox çətin və ixtilafli mə-

sələrlə mərbut [bağlı] olub da rus üsuli-idarəsinin əsaslı olmadığından, Zaqafqaziya cümhuriyyətlərini ondan ayırmaqqla bərabər, Avropa dövlətləri cərgəsinə daxil etmək lazım gəlir.

İngilislər Batumda qalırlar

Batumdakı İngiltərə Komandanlığı qəzetələr vasitəsilə məlum etmişdir ki, İngiltərə qoşunları daha bir neçə vaxt Batumda qalacaqlardır. Batum general-qubernatorunun binagüzarlığına [sərəncamına] görə, şəhərdə və mahalda Donskoy pulların [Don pullarının] məcburi olaraq qəbul edilməsi ümumi əhaliyə elam edilmişdir [bildirilmişdir].

Moskvada Gürcüstan heyətinin tövqifi

Tiflisdə alınan məlumata görə, Moskvada Gürcüstan heyəti konsul Xundadze başda olmaq üzrə İcraiyyə Komitəsi binagüzarlığı [sərəncamı] ilə tövqif [saxlanmış] və həbs edilmişdir.

Heyətin tövqif edilməsinə, neçə vaxt bundan əqdəm [qabaq] Qafqaziyada Voyenno-Qruzinski yolda gürcülər tərəfindən bir neçə bolşevikin tövqifi səbəb olmuşdur. Bolşeviklər, heyəti rəhn olaraq tövqif edib saxlamışlardır.

İstefa

Gürcüstan Təchizat Şurası sədri N. K. Xumrili istefa etmişdir.

Annunsio Fiume haqqında

Roma - Fiume məsələsi italyanların arzularına müvafiq surətdə həll edilmədiyinə görə, Annunsio gizli könüllü dəstələri təşkil edərək Fiumeyə daxil olmuş

və müvəqqəti İtaliya hökuməti təsis etmişdir. İtaliya hökuməti Annunsionun bu hərəkətindən narazı qalaraq əski qaydanı bərpa etmək üçün Fiumeyə general Badolyonu göndərmişdir, lakin general bir şey edəmməmişdir.

Hərbi ittifaq

Helsinqforsdan [Helsinkidən] xəbər verirlər ki, Estoniya, Litva, Ukrayna və Latviya arasında Stokholmda başlanmış olan müzakirə həmin yeni hökumətlər arasında hərbi ittifaq yapılması ilə nəticəpəzir olmuşdur [nəticələnmişdir]. Amerikada yaşayan Estoniya, Litva, latış və ukraynalılar həmin millətlərin ümumi mənafeyini müdafiə etmək üzrə bir cəmiyyət təşkil etmişlərdir. Həmin cəmiyyət nümayəndələri Parisdə mister Polk tərəfindən hüsurə qəbul edilmişlərdir. Məzkur [adı çəkilən] Polk kiçik millətlərə hüsn-təvəccöhü olduğunu izhar etmişdir [bildirmişdir]. Nyu-Yorkda 5 mindən ziyadə adam Polşanın Qaliçya və Litvaya soxulması əleyhinə protesto olaraq böyük mitinq tərtib etmişlərdir. Senator Lodj və qeyriləri təbrik teleqrafları göndərmişlər.

TÜRKİYƏDƏ

Sultan ilə müsahibə

Parisdən bildirildiyinə görə, “Jurnal de Deba” qəzetəsinin İstanbul müxbiri bu günlərdə Sultan Məhəmmədi-Sadis həzrətləri tərəfindən hüsurə qəbul olunub, onunla müsahibədə bulunmuşdur. Müsahibə əsnasında Sultan həzrətləri buyurmuşlar ki, Türkiyənin Böyük Avro-

pa müharibəsinə iştirak etməsinə bir neçə canilər və xainlər səbəb olmuşlardır. Türkiyə ümum cahan millətlərinə məlum edir ki, Türkiyə məmləkətində yaşamaqda olan millətlərə müsavi [bərabər] hüquq və təminat veriləcəkdir. Anadoluya gəldikdə, orada bir neçə şəxslər tərəfindən qoşun dəstələri təşkil edilir. Anadolunun əcnəbilər tərəfindən işğal edilməsinə mümaniət [manecilik] göstərilməklə bərabər, Türkiyə hökuməti əleyhinə dəxi düşmənanə hərəkətdə bulunurlar. Sultan ümid edir ki, tezliklə həmin asilər hökumətə təslim olub onun əmrlərinə itaət edəcəklərdir.

Türkiyə Kabinəsinin istefası

Trabzondan “Sədayi-millət” qəzetəsinə xəbər verirlər ki, İstanbuldan alınan məlumata görə, Türkiyə Kabinəsi istefa vermişdir.

İRAN İŞLƏRİ

Yenə Kiçik xan

Erməni “Araç” qəzetəsi yazır: Neçə vaxt bundan əqdəm [qabaq] İran hökuməti qoşunları tərəfindən məğlub və pərakəndə edilmiş olan Kiçik xan yenidən böyük bir dəstə cəm edərək hərəkətə başlamışdır. Bu günlərdə onun dəstəsi ilə hökumət qoşunları arasında toqquşma vaxt və nəticədə hökumət qoşunları ricətə [geri çəkilməyə] məcbur olmuşlardır. Kiçik xanın dəstəsi bir neçə əsir dəxi almışdır.

Kiçik xan əsir aldığı kazakları tərk silah edərək onlara böyük mükafat və bəxşiş verdikdən sonra azad edir və bu-

nunla onların hüsn-rəğbətini kəndisinə cəlb edir. Kiçik xanın yenidən üsyana qalxıdığı İran hökumətini və İngiltərə səfərətini böyük əndişələrə və narahatlığa sövq etmişdir.

İran-ingilis qoşunları

İngiltərə ilə İran hökuməti arasında əqd olan müahidə mövcubincə [bağlanan sazişə əsasən] ingilislər İran yerli əhalisindən ibarət hər biri 13.000 nəfər olmaq üzrə 5 firqə [diviziya] qoşun təşkilinə şüru etmişlərdir [başlamışlar]. Həmin firqələrə müxtəlif silah və nizam üzrə olaraq qoşun dəstələri daxil olacaqdır.

DAĞISTANDA QİYAM

Qroznı ətrafında

Tiflisdən alınan məlumata görə, dağıstanlılar üçüncü dəfə Qroznıya hücum edib müvəffəqiyyətsizliklə geri çəkilməyə məcbur olmuşlardır. Bu günlərdə dağıstanlılar yenidən Qroznıya hücum edərək Qroznı neft mədənləri dairəsini təhti-mühasirəyə [mühasirə altına] almışlardır.

General Erdeli Dabravol ərkani-hərb [hərbi qərargah] idarəsinə müraciətən, tezliklə külli miqdarda qüvvə göndərilməsini rica etmişdir. Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən alınan məlumata görə, Dabravol ərkani-hərb idarəsi general Erdelinin Dağıstandakı hərəkət və fəaliyyətindən nəhayət dərəcə narazı olub, Dağıstan məsələsinin yenidən baxılmasını təhti-qərara almışdır. Deyirlər ki, Dağıstan məsələsi yenidən bir çox təbəddülata [dəyişikliyə] uğramaqla bəra-

bər, dağstanlıların nəfinə [xeyrinə] həll ediləcəkdir.

* * *

Petrovskda general Şkuro süvari qo-lordusunun qitəti təhəşşüd etmədədir [süvari korpusunun hissələri toplanmaqdadır]. General özü Kursk altında yüngül yaralandığı üçün məzunən [icazəli] gedəcəkdir. Əsgər daşdığına görə, Qudermes ilə Qroznı arasında sərnəşin qatarları hərəkəti münqəte olmuşdur [kəsilmişdir].

Axırncı xəbərlərə görə, Qroznı ətrafında pişdarların müsədiməsi [avanqard dəstələrin toqquşması] davam etmədədir.

Bəhri-Xəzər donanması naçalnikliyinə kapitan Ryabinin təyin edilmişdir.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Maliyyə nazirinin Bakı neftçilərinə borc vermək haqqındakı təqriri [rəsmi məktubu] nəticəsində bir para dəyişikliklərlə təsvibi [bəyənilməsi] təhti-qərara alınmışdır.

- Maliyyə nazirinin 1919-cu sənə üçün dövləti qiymətli kağızlar hazırlamaq üçün təqdim etdiyi smetası haqqındakı təqririndən sonra təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılması təhti-qərara alınmışdır.

- Post və Teleqraf nazirinin Bakı post-xanasının boşaldılması haqqındakı təqririndən sonra Post və Teleqraf Nəzarəti Ticarət və Sənaye, Dövləti Müfəttişlik və Maliyyə Nəzarətləri nümayəndələrindən mürəkkəb [ibarət] bir komisyona posta-

xanada qalmış malların açılması tapşırılması təhti-qərara alınmışdır.

- Maarif nazirinin kağız qiymətinin ləğv edilməsi haqqındakı təqririndən sonra məruzənin qəbulu təhti-qərara alınmışdır.

- Xariciyyə nazirinin Qars nahiyyəsi müsəlmanları əhvalı haqqındakı təqriri nəticəsində qərara alınmışdır ki, Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] əhvalı təhqiq üçün kəndi nümayəndəsini oraya göndərməsi tapşırılsın. Təhqiqatın nəticəsi yaxın Şərqdə Amerika müavinət komisyona təqdim edilməlidir.

- Rəisi-vükəlanın [Baş nazirin] İran hüdudunda sərhəddarlar [sərhədcilər] təşkilatı haqqındakı təqririndən sonra, Maliyyə nazirinə təcili surətdə sərhəddarlar təşkili tapşırılması təhti-qərara alınmışdır.

- Post və Teleqraf nazirinin telefon qiymətinin bahalaşdırılması haqqındakı təqriri nəticəsində, nazirə, Vükəla Şurasına xüsusi bir layihə təqdimi tapşırılması təhti-qərara alınmışdır.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Zaqatal quberniyasının Suvagil icmasının nümayəndələri Daxiliyyə Nəzarətinə bir istida [ərizə] verib məlum etmişlər ki, onlar dağlarda yaşadıkları üçün fəqət sürüçülükə imrari-həyat edirdilər. Anarşi zamanı bütün sürüləri oğurlandığından aclığa məhkum olmuşlardır. Şimdi, bilməcbur, əkinçiliklə yaşamalıdırlar. Halbuki əraziləri yoxdur. Dağların

ətəklərində isə bir çox məxsusi ərazilər vardır ki, sahibsiz qalaraq başqa köylülər ondan istifadə etməkdədirlər. Köylülər rica etmişlərdir ki, onlara ya icarə və yaxud məccani [pulsuz] olaraq o ərazidən hissə verilsin. Əks surətdə aclığa məhkum olacaqlardır.

ERMƏNİLƏRİN NİZAMSIZLIĞI

Qarabağ general-qubernatoru X[osrov] b[əy] Sultanov Daxiliyyə nazirinə məlumat vermiş ki:

“Zəngəzur qəza qaimməqamının [qəza rəisinin] təqriratına [məktublarına] nəzərən, eylül ayı ibtidalarında [əvvəllərində] müsəlmanlara qarşı erməni çıxışları atidəki [aşağıdakı] qərar üzrə icra edilmişdir:

1) Eylülin 4-də sübh vaxtı bir çox miqdarda erməni müsəlləh əşqiyası [silahlı qulduru] Qurdqalağı qəryəsi [kəndi] üzərinə hücum edərək qadın, erkək və çoculardan 10 adam qətl etdikdən sonra əhalinin mülkünü talan etmişlərdir.

2) Eylülin əvvəlinci həftəsi içində Zəngəzur qəzasının 3-cü və 4-cü mahalının həmhüdə erməniləri bilafasılə [fasilsiz olaraq] müsəlmanlar ilə məskun qəryələrə hücum edirdilər. Böylə anlaşılr ki, ermənilər bizim qüvvəmizin təhəşşüd etdiyi [toplandığı] yerləri öyrənmək niyyəti ilə bu hücumları yapaaraq, bizi qarşılamaq üçün hazırlıqlar görmək istəyirlər. Yetişən məlumata nəzərən, erməni qüvvələri hər tərəfdən Canan dərəsinə toplanaraq sövqülceyş [stratejik] əhəmiyyəti olan Qapazlı səngərlərinə

qəflətən hücum etmək əməlindədirlər [niyyətindədirlər].

21 ağustosda axşamçağı Zeyvə erməniləri müsəlmanlara hücum edərək, Çardaxlı və Tarovı səngərlərindən müsəlmanları çıxarmışlar. Uzun atışmadan sonra müsəlmanların inadlı əks-hücumları sayəsində ermənilər yenə öz səngərlərinə çəkilməyə məcbur olmuşlardır. Bu atışma əsnasında Tarovı qəryəsi əhli Muxtar İldırım oğlu ağır surətdə yaralanmışdır.

2) 10 ağustosda Tarovı qəryəsində dayanmış qaraqollar üzərinə gecələyin ermənilər hücum edərək çöllərdə yığılmış dərzləri yandırmaq istəmişlərdir. Yenə müsəlmanların qarşı atışları ilə ermənilər geri çəkilməyə məcbur edilmişlərdir.

3) Ucanis qəryəsi erməniləri öz qonşu erməniləri ilə birlikdə Saldaş qəryəsini talan etmək niyyəti ilə ağustosun 7-ci gecəsi böyük qüvvə ilə o ətrafa gəlirlər. Çöldə məhsullarını yığan 5 nəfər Saldaş əhli bunlara təsadüfən rast gəlcək, onlar üzərinə atəş açarlar. Nəticədə Salah Xanpirəli oğlu ağır surətdə yaralanar.

4) 16 ağustos sübh vaxtı Aqaraq, Ağavurt və Ucanis erməniləri müttəfiq qüvvə ilə üç tərəfdən Yeməzli və Birinci, İkinci Xoştəb müsəlman qəryələrinə şiddətli hücum etmişlərdir. Atışma bütün gün davam etmiş və nəticədə ermənilərin hücumu dəf edilmişdir. Müdafiədə bulunan müsəlmanlar tərəfindən səngərlərin birində xalq milisi məmurlarından biri məqtul düşmüş [qətl edilmiş], bədənində yüzdən ziyadə yara olduğu kimi, başı da ermənilər tərəfindən kəsilərək qənimət olaraq aparılmışdır.

5) Səbzman qəryəsi qaçqınlarından Fərcan qəryəsində yaşayan Baxış Abbas oğlu talan edilmiş qəryəsinə baş çəkmək arzusu ilə yola düşmüş və yolda Hacı-qurbanlı qəryəsi yanında Ucanis ermənilərinə rast gələrək onlar tərəfindən qətl edilmiş və tufəngi ilə patrondaşı da alınmışdır.

6) Xoçamusaxlı qəryəsi əhli Seyid Mirim özünün talan edilmiş Əfqanlı kəndindəki evinə baxmaq üçün getdikdə erməni qaraqollarına rast gəlmiş və onlar tərəfindən atı ilə bərabər əsir alınaraq erməni kəndlərinə aparılmışdır.

7) Ağustos ayı ibtidalarında [əvvəllərində] Qafan mahalı erməniləri həmhüdd müsləman qəryələrinə hücum edərək biçinçilər və heyvan saxlayan naxırçıları atəşə tutmuşlar və bununla müsləmanları əks hərəkətə məcbur edərək güclü qüvvələrlə onlar üzərinə hücum etməyə bəhanə arayıb, qış hücumlarından salamat qurtara bilən müsləman kəndlərini talan etmək istəmişlər. Bu hərəkət əsnasında müsləmanlardan dörd məqtul və bir əsir düşmüş və bir çox heyvan atəşlə tələf edilmişdir.”

YENİ HÜRUFAT MƏSƏLƏSİ

2

(*Şahtaxtılı*
Məhəmməd ağaya cavab)

Azərbaycan əfkari-ümumiyyəsinə [ictimaiyyətinə] işğal [məşğul] edən əlifbamızın təğyiri [dəyişdirilməsi] məsələsi haq-

qında “Azərbaycan” qəzetəsinin 271-ci sayında “Yeni hürufat məsələsi” sərlöv-həli məqalədə bəyan etdiyim mülahizə-mə cavab olaraq, Şahtaxtinski Məhəmməd ağa əfəndi 283 nömrəli “Azərbaycan”da mənə xüsusi bir məqalə ithaf etmişdir.

Milli həyatımızda böyük təbəddülat [dəyişiklik] törədəcək, həyat və məmat [ölüm] qədər əhəmiyyəti olan bu məsələ haqqında mətbuat sütunlarında mübahisə açmağı pək arzulayanlardanam. Zira bu vasitə ilə bir çox qaranlıqlar aydınlaşar, bir çox şübhələr rəf olar [aradan qaldırılar], istilahi-məxsusə ilə – “mübadileyi-əfkardan bariqeyi-həqiqət doğar” [necə deyərək – fikirlərin toqquşmasından həqiqət şimşəyi doğular].

Fəqət mənə etiraz etmiş olan möhtərəm Məhəmməd ağa əfəndi ilə mübahisəmiz bir qədər ümumilikdən uzaq kimi olacaqdır. Zira hal-hazırda Məhəmməd ağa əfəndi bitərəf şəxs deyil, müəyyən bir proje təqdim etmiş “hürufatçılarından” biri, həm də Nəzarət Komissiyonunda projesini qəbul etdirmiş olan bir mücəddiddir [yenilikçidir]. Ona görə “Azərbaycan”ın 283-cü sayında yazmış olduğu “İslahi-xəttə dair” məqaləsi cavabdan qabaq kəndi projesini müdafi-ədən ibarət bir çıxışdır. Fəqət yenə bu çıxışda müşahidə edilən bəzi nöqsanları təshih etməyə [düzəltməyə] həqiqət nəminə məcburiyyət hiss edirik.

Məhəmməd ağa Şahtaxtinski mənə yeni əlifbaya zidd və düşmən kimi qələmə verir, ya vermək istəyir. Ona görə uzun-uzadıya tərəqqidən, təməddüddən [mədəniləşməkdən], millətimizin hürufat cəhətcə axsaqlığından bəhs edib, mənə

əlifbamızın dəyişməyə möhtac olduğunu isbat etmək istəyir. Vəhalonki [halbuki] məqaləmizdə hürufatın dəyişməyini rədd edən bir işarə də yoxdur. Orada aydın yazılır ki, “Məqsədim yeni hürufatın əleyhinə deyil. Hürufat qəbul edərkən onun texniki cəhətindən başqa milli və siyasi cəhətini də nəzərə almaqdır...”

Bununla da onu bəyan etmək istəyirik ki, bu gün yeni əlifba təqdim edən əfəndilər ancaq aramızda mövcud olan hürufat çətinliyini rəf etməyi nəzərə almışlar və yeni əlifbanı pedaqojiyə qanunlarına müvafiq gəlmək şərti ilə təbdil edirlər [dəyişdirirlər]. Vəhalonki bu gün türk aləmində bu əsasdan başqa daha ayrı əsaslar və şərtlər təklif olunmaqdadır.

Ümumiyyətlə, türk aləmində hürufatın çətin olduğu etiraf olunur və təğyiri lazım görünməkdədir. Lakin yeni hürufat qəbul olunarkən biri Avropaya, digəri isə əski türk uyğurluğuna dardır. Hətta türkləşmək və türkcəni sadələşdirmək tərəfdarı olan möhtərəm Ziya Gökalp həzrətləri ərəb hürufatından ayrılmağı təklif etməkdədir.

Bu kimi cərəyanlar Kazan, Ural və İstanbullarda böyük qüvvə təşkil etməkdə ikən və Məhəmməd ağa əfəndi əski türk hürufatını “İnşallah, Mirzəbala ağa və ya digərləri bu əlifbanı yenidən istemala vəz yolunda [istifadəyə qoymaq yolunda] sərfi-məsai edərək [çalışarlar]” deyərək arzulamaqla bərabər, yenə deyir ki:

“Yeni əlifba çıxdığı kimi, islam millətlərinin hamısı eyni zamanda görəcək və fənalığından, qəbula şayan [layiq] olub-olmadığını eyni zamanda müzakirə etməyə fürsətləri olacaqdır. Zira yeni əlifba kəndisini ancaq mətbuat vasitəsilə

göstərə bilər. Lihaza [buna görə], məsələn, Bakıda çıxan qəzetədə, Bakıda basılan risalədə dərc olunan təzə əlifba ən çoxusu bir aydan sonra islam paytaxtlarının hamısında görülmüş olacaqdır...”

Ondan sonra məruzəçi əfəndi ümid edir ki, böylə ictimai müzakirədən sonra islam millətlərindən biri qəbul edərsə, gec, ya tez digərləri də qəbul edəcək. Çünki yaxşı həmişə pisi ortadan çıxarar. Vəhalonki Məhəmməd ağa əfəndi daha yuxarıda etiraf etdi ki, böylə məsələlərdə iki rəy vücuda gəlir: biri lehinə, digəri əleyhinə.

Mən bu həqiqətə istinadən deyirəm ki, ola bilər, islam millətlərinin bəzində əleyhinə fikir cərəyanı qalib gələ, onda necə olar? Məruzəçi əfəndi nədən əmin olur ki, mütləqə lehinə fikir cərəyanı qalib gələcəkdir?

Ehtimal ilə böylə mühüm bir işə iqdam olunarmı [addım atlarmı]?

Biz bu işə görə ümumi milli türk qurultayı dəvətini təklif etmişdik. Məhəmməd ağa isə qurultay və ictima [yığıncaq] yerinə mətbuatı təklif edir.

Əvvəlcə Azərbaycan qəbul etməlidir, sonra da başqa millətlər bizə təqlidən yeni hürufatımızı qəbul edəcəklərmiş.

Burada Məhəmməd ağa ilə 14 ağustosda vəqə olan hürufat müzakirəsi ictimiasında sosialist Ağəli Qasımovun bəyan olan fikri çox yavuuq gəlir. O vaxt Qasımov əfəndi də təklif edirdi ki, Azərbaycan heç kimə baxmayaraq, yalnız başına qəbul etməlidir. Sonra digərləri də bizdən alarlarmış. Çünki onun rəyincə, yeni şeylər ümumi deyil, əvvəlcə tək-tək fərdlər tərəfindən ixtira olunar, sonra başqaları arasında intişar tapar [yayılar].

O vaxt Qasimov əfəndiyə bəyan etdiyim etirazı burada da təkrar edəcəyəm.

Doğrudur, ixtira və icadlar ittifaqi [təsədüfi] olaraq ayrı-ayrı fərdlər tərəfindən icad olunur. Məsələn, bu gün gördüyümüz vaqonlar, paroxodlar, aeroplanlar və başqa bu kimi silah və alətlər tək-tək adamlar tərəfindən tapılıb, sonra bəşəriyyətə qəbul edilmişdir. Fəqət kim etiraf etməz ki, aeroplanlar cürbəcür sistemdə, vaqonlar növbənöv üsulda, teleqraflar, paroxodlar getdikcə yeni və asan hallara salınıb işlənir.

Kim deyər bilər ki, bu gün Azərbaycanın qəbul etdiyi hürufatdan daha asanını farslar və ya ərəblər tapmayacaqdır? Mədam ki, məsələ ancaq hürufatın asanlıqdadır və siyasi, milli rabitə rol oynamayı, nə üçün bizdən sonrakı millətlər yapıqları yeni asan hürufatı qəbul etməyib də, Azərbaycanın ixtirasını tətbiq etsinlər?

İstər Qasimov əfəndi, istər Şahtaxtılı cənabları məni ittihadı-islamçılıqda [islam birliyi tərəfdarı olmaqda] ittiham edirlər və hürufat ilə ittihad olmayacağı, ittihadın ancaq mənəvi olacağını öyrətmək istəyirlər.

Əvvəla, federasyon fikirli bir türkçü olmasaydım, Məhəmməd əfəndinin bu təklifinə razı olmazdım. Lakin nədən ötrü bilməyirəm, ittihadın hürufat ilə deyil, mənəviyyat ilə olacağını iddia edən məruzəçi məqaləsinin axırında:

“Əminəm ondan ki, rəqəmli xətt kəndini aləmi-islama qəbul etdirəcəyindən mədə [əlavə], islah olunmuş latın əlifbası vasitəsilə tövhidi-implaya arzuqış olan [vahid imla arzulayan] Avropaya dəxi

qəbul etdirib, bəni-növi-bəşərin yeganə və bimisli əlifbası olacaqdır” – deyər yeni əlifbasını bütün dünyaya qəbul etdirmək və bununla millətlər arasında imla birliyi (tövhidi-imla) yapmağı arzulayıb.

Məhəmməd ağanın bu son fikri pək doğrudur. O cəhətə deyil ki, onun hürufatı qəbul olacaqdır, ya olunmalıdır. O cəhətə ki, imla və dil birliyi millətlərin birliyində böyük və həm də başlıca bir rol oynayır.

Bu gün türk, ərəb, fars biri-birlərinə nə qədər dini cəhətcə yavuydursa, bir o qədər də hürufatlarının ümumi [ümumi olması] cəhətcə yek-digəri ilə mər-butdurlar [bir-birinə bağlıdırlar]. Vəhalonki qan, ruh, cinsə qardaş olan iki millət hürufat və din ayrılığı sayəsində biri-birini tanımaz hala gəlmişdir.

İman edərdim ki, “Şahtaxtılı Məhəmməd” imzası ilə meydani-mətbuata çıxmış məşhur Məhəmməd ağa Şahtaxtinski çox təcrübələr görmüş olduğundan, bu işdə də təcrübə ilə davranar və etiraf edər ki, mən hürufatın təzələşməsinə tərəfdaram, hətta bir sənə bundan qabaq, keçən ilin oktyabrında Tiflisdə nəşr olunan “Gələcək” nam [adlı] qəzetdə yeni hürufatın lazımlığı barəsində uzun məqalələrim dərc olunmuşdu.

Mənim söylədiyim hürufatın asanlıq deyil, onun törədəcəyi inqilab və təbəddülatdır.

Məhəmməd ağa mənim bu qorxuma “ixtilaf” rəngi verir vəhalonki mən ixtilaf olmamaq üçün, ümumi türklük və islamlıq birliyini qırmamaq üçün ehtiyat və etilaf [uzlaşma] ilə hərəkət etməyi təklif edirdim. Bizcə, yeni hürufatı islam mil-

lətləri mətbuat vasitəsilə deyil, ümumi mədəni qurultay vasitəsilə qəbul və tətbiq edə bilərlər.

Məhəmmədzadə Mirzəbala

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Bələdiyyə İdarəsində

* Bakı müstəhkəm [möhkəmləndirilmiş] dairəsinin hərbi general-qubernatoru şəhəri təmizləmək haqqındakı təliqəsinə [rəsmi məktubuna] cavabən Bələdiyyə İdarəsi xəbər vermişdir ki, şəhər səhiyyə arabalarının atları Şura hökuməti zamanında və şəhərin Türk ordusu tərəfindən mühasirəyə alınması zamanında əksərən həcz [müsadirə] edilərək aparılmışdı. Mabaqi [qalan] atlar da anarşi zamanı naməlum bədəfkarlar [cinayətkarlar] tərəfindən çalınmışdı. Sonra, Bələdiyyə İdarəsi böyük məbləğlər sərf edərək bir az at almışdır ki, şimdi çalışırlar.

Bələdiyyə İdarəsinin məlumatına görə, şimdi şəhəri təmizləmək işləri bəbət bir surətdə getməkdədir. Təbii ki, Bələdiyyə İdarəsi yenə də eyiləşdirilməsinə var qüvvəsi ilə çalışacaqdır.

Təliqənin sonunda Bələdiyyə İdarəsi qoşun hissələri olan yerlərin qoşunlar tərəfindən təmizlənməsi haqqında lazımi tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

* Bələdiyyə İdarəsinin Yalama mövqifində [stansiyasında] olan odunların daşınması üçün bir sənə də vaxt istəməsi istidasına [xahişinə] Ərazi Nəzarəti rəddi-cavab vermişdi.

Nəzarətin məlumatına görə, Bələdiyyə İdarəsi xidmətçilərinin sui-istəməllərindən naşi [sui-istifadələri səbəbindən] 4 sənədir ki, odunlar orada qalaraq xəzinəyə böyük zərər gətirmişdir.

Bələdiyyə İdarəsi ikinci dəfə müraciətlə məlum etmişdir ki, odunlar Bələdiyyə İdarəsinin ixtiyarına fəqət iki aydır ki, verilmişdir. Bələdiyyə İdarəsi rica etmişdir ki, heç olmazsa şimdi daşınmağa icazə verilsin. Əks surətdə qışda bir xəstəxanalardan mədə [başqa], əhali də ya odunsuz və yaxud möhtəkirilərlə möhtac qalacaqdırlar.

Qarabağ general-qubernatoru

Bu günlərdə Qarabağ general-qubernatoru Xosrov Paşa bəy Sultanov cənabları vəzifə işlərindən ötrü Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir].

Məsumovun qətlə ətrafında

Necə ki, məlumdur, bir qəç gün əvvəl Petrovskdan gəlmiş “Feniks” nam bir vaporda bir milyonəq pul ilə İran tüccarından [tacirlərindən] Məcid Məsumov müsəlləh [silahlı] vapore alınıb, sonra isə nasıl olmuşsa da qətl edilmişdi.

İran konsulu bundan naşi [ötrü] Xariyyə Nəzarətinə müraciətən, canilərin həbs və cəzası ilə İran tacirlərinə edilmiş qətlə təsirini bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] mümkün olacağını qeyd və lazımi tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

Əzi

Bakı qubernatorunun əmri ilə Cavad qəzası qaimməqam [qəza rəisi] müavinləri Mirzəəliyev və Sultanov və sərhəd

böliüyü komandanı Maliyev mənəslərlərinə müvafiq olmadıqlarından xidmətdən əzl edilmişlərdir [uzaqlaşdırılmışlar].

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

- Gəncəyə göndərmək üçün 5 nəfər İrəvan qaçqını Cəmiyyəti-Xeyriyyə Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] göndərmişdir.

- Hacı Səfiyyə Davud qızı (türk qadını) bikəs olub Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə müraciət etməsinə cəhət, məzkurəni [adı çəkilən qadını] Cəmiyyət darüleytə [yetimxanaya] göndərmişdir.

- Tiflisə göndərilmək üçün 7 nəfər qaçqını Cəmiyyət Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinə göndərmişdir.

- Zülqərneyn Həsənov adında bir dağıstanlı qaçqını Cəmiyyəti-Xeyriyyə Dağıstana göndərmişdir.

- İskələ məntəqəsi pristavı eylülün 30-da gecə bulvarda Cəbrayıl Saleh oğlu adında bir nəfər Məşqətə [Maşağa] kəndli bir çocuq taparaq Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə gətirmişdir. Cəmiyyət isə darüleytə göndərmişdir.

Parlaman komissiyalarında

Dövləti əmanət sandıqları [kassaları] haqqında Maliyyə Nəzarətindən Məclisi-Məbusanın Maliyyə-Büdcə komissiyasına bir qanun layihəsi varid [daxil] olaraq, bəzi təğyir və təbdil ilə [dəyişikliklərlə] qəbul edilmişdir.

Ehtida

Petrogradlı knyaz Yuri Şamxali-Tarkovski (rus zabiti) islam dinini qəbul edərək, oktyabrın əvvəlindən Məşixəti-İslamiyyə [Şeyxülislamı] İdarəsi tərəfin-

dən ona Yunisxan Qəhrəmanxan oğlu Şamxalzadə (Şamxalski) adı ilə şəhadətnamə verilmişdir.

Birjada

Kerenski minlik 1.090 manat, 250-lik 1.040 və xırda faizsiz olmuşdur. Nikolay 500-lüyü 1.140 manat, 100-lüyü 300 manat və xırdası 80 manatdır. Gümüş manat 58 manat və xırda isə 26 manat olmuşdur. Osmanlı altun lirəsi 660 manat və kağız lirəsi 160 manatdır. Tiflis parası 35 manatdır.

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT BANKSININ RƏSMİ-GÜŞADI

Dün Azərbaycan Dövlət Bankasının mütəntən [təntənəli] bir surətdə rəsmi-güşadı [açılış mərasimi] olmuşdur.

Gündüz daha saat 11-də bankın rəsmi-güşadına mədün bulunan [dəvət edilmiş] bəy əfəndilər, xanımlar, nazirlər, Məclisi-Məbusan üzvləri, xarici dövlət nümayəndələri, camaat xadimləri, məmurlar, zabitlər və sairə bankın böyük və möhtəşəm salonuna toplanmış idilər.

Bütün simalarda bir bəşarət [müjdəli xəbər] görülməkdə, hər kəs səmimiyyətlə bank xadimlərinə təbriklər etməkdə idi.

Bankın böyük və müzəyyən [bəzəkli] salonu milli bayraqlarla donadılmış, orta və kənarlarda süslü yemək masaları qonulmuş və lətif bir intizam ilə təşrif edənlər isikəmlələri [stulları] tutmuşlardı.

Saat 12-də Rəisi-vükəla [Baş nazir]

Nəsib bəy Yusifbəyov cənabları təşrif etmişlər və rəsmi-güşad məclisi də açılmışdır.

Baş masaya Baş vəkil həzrətləri, şeyxülislam əfəndilər həzərati, Məclisi-Məbusan rəisi, Hərbiyyə nazir vəkili, Maliyyə naziri, Ticarət, Məsai [Əmək] və Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirləri oturmuşlardır.

Əvvəla, müfti Mustafa əfəndi Əfəndizadə cənabları tərəfindən bəliğ [təsirli, bəlağətli] bir dua oxunaraq bankın rəsmi-güşadını müsəlmanlar üçün bir xeyrül-fal [yaxşı əlamət] ədd [hesab] etmişlər. Sonra axund Molla Ağə Ağəlizadə cənabları dəxi bir nitq irad edərək [nitq söyləyərək], “İslamiyyətdə rəhbaniyyət [rahiblik, dünya işlərindən əl çəkmək] yoxdur” (Larubaniyyətə fid-din) hədisi-şərifinə görə, bütün ümməti-islamın ticarət və sənəat [sənaye] və sair ülumi-maddiyyə və dünyəviyyə ilə iştigal etməyə [maddi və dünyəvi elmlərlə məşğul olmağa] dinən borclu olduqlarını və bu bankın dəxi ondan bir nümunə olduğunu söyləmişlərdir və alqışlanmışdır.

Bundan sonra Maliyyə naziri Əliağa Həsənov cənabları tərəfindən bank və bankın lüzum və əhəmiyyətinə dair müfəssəl məlumat vermiş və uzun nitqi ilə mədünvının [dəvət edilənlərin] nəzəri-təqdirini cəlb etmişdir.

Bundan sonra bank müdiri danışmışdır.

Sonra Baş vəkil Nəsib bəy əfəndi tərəfindən müxtəsər və müfid [faydalı] bir nitq söylənilərək, iqtisadiyyatın siyasiyata olan təsir və nüfuzunu və iqtisadiyatsız siyasiyyatın nə qədər zəif olacağını və bugünkü açılan bankın Azərbaycan

həyatı-siyasiyyəsindəki əhəmiyyətini izah etmişlərdir.

Bilxassə nitqindəki şu sözlər nəzəri-diqqəti cəlb etməkdə idi:

“Bugünkü ticarət və iqtisadiyyatımız bir ehtikardan ibarət olması dövlət və millət nöqtəyi-nəzəri ilə zərər olduğu halda, işlə böylə bir mali təşkilatın – bankının açılması bizim gələcəyimizə və hali-hazır iqtisadiyyatımıza pək faydası olacağına ümid və imanım qəvidir [güclüdür].”

Və nitqin axırında bankı güşad edənləri təbrik və fəaliyyətlərindən dolayı “Allah sizdən razı olsun” cümleyi-iltifatı ilə müqabilə etmişlərdir.

Nəsib bəy əfəndidən sonra Parlaman rəisi doktor Həsən bəy Ağayev cənabları da nitq [irad] etmişlər və Məclisi-Məbusan tərəfindən bankın rəsmi-güşadını və mütəşəbbislərini [təşəbbüskarlarını] təbrik etmişlər.

Sonra Hərbiyyə naziri vəkili Əliağa Şıxlinski cənabları maliyyə və iqtisadiyyatın hərbiyyədəki əhəmiyyət və cidiyyətinə isbat etmək üzrə iradi-nitq edib demişdir ki:

“Napoleon müzəffəriyyət üçün üç şeyi tələb etmişdir: pul, pul, pul. Bu gün də o dahiyi-hərbin fikri hərbdə və həyatı-əsgəriyyədə ən məşhur bir qayda və düsturdur. Dinimiz bizə “Utlubul-elmə minəl-məhdi iləl-ləhdi” buyurur ki, elmin də bu gün ən müsbət və əlamə hökm edən pul çıxarmaq elmidir. İşlə bu gündə biz Azərbaycan bankasına nail olmaqlığımız böylə bir müzəffəriyyətdir ki, bütün müsəlman xalqımızı məsud edə bilər.”

Möhtərəm Hərbiyyə naziri vəkili sürəkli alqışlarla sözünü bitirdikdən sonra

Rəsulzadə Məhəmməd Əmin cənabları söz söyləmişlərdir.

Məhəmməd Əmin cənabları Napoleonun kəlamı-məşhurunu tövzi [izah] edib demişdir ki, pul, ancaq öylə bir pul ki, onun qiyməti olsun. Halbuki bizim pulumuzun qiyməti düşmüşdür. Buna çarə tapmaq lazımdır. Xalq çox kağız para ilə deyil, az para, fəqət qiymətli para ilə sər-vətini artdırmalı və Cümhuriyyətimiz də böylə bir sərvətdən istifadə etməlidir.

Məhəmməd Əminin nitqləri alqışlanıb, sonra sıra ilə Neft Mədən[çi]ləri Cəmiyyəti tərəfindən, Tacirlər İttifaqı tərəfindən təbriklər edilmiş, Sultanməcid Qəniyev cənabları tərəfindən dəxi gözəl bir nitq söylənilmişdir.

Gürcüstan Cümhuriyyəti siyasi nümayəndəsi cənabları, İran konsulu həzrətləri tərəfindən dəxi təbriklər edilib, ən nəhayət, yenə şeyxülislam Mustafa əfəndi Əfəndizadə cənabları bəliğ və qayət istifadəli bir nitq irad edib alqışlanmışdır.

Bank müntəsib və məmurları [bankla əlaqədar olanlar və bank işçiləri] dəxi ayrıca nitqlər söyləmişlərdir.

Məclisdə şirniyyat və sairə ilə xəfif təamlar edilib saat 2-yə qədər davam etmiş, sonda Baş vəkil həzrətləri son bir məmnuniyyət bəyan edib, məclisin dağılmasını təklif etmişdir. Bu surətlə məclis qapanmışdır.

Bankın rəsmi-güşadında xəzinə dəxi ilk dəfə açılıb, Baş vəkil həzrətləri tərəfindən pul müayinə olunmuşdur.

Alınan məlumatlara görə, şimdiyə qədər hesabi-cari olaraq bankaya 33 milyon rublə daxil olmuşdur.

Banka mütəşəbbislərinə və Maliyyə Nəzarətinə biz də müvəffəqiyyətlər diləriz.

“MÜSAVAT”DA

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarə-tindən

23 eylül tarixli 347 və 350 nömrəli müraciətnaməyə Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti zeyldəki [aşağıdakı] qərarla cavab vermişdir:

Hökumət[in] Ərzaq Nəzarətini ləğv etmək qərarından sonra Nəzarət ərzaq alıb gətirmək və ya paylamaq vəzi-fəsindən sərf-nəzər etməkdədir. Bu vəzi-fəni sabiqdə olduğu kimi xüsusi adamlar və camaat təşkilatı etməlidir. Son zamanlarda Ticarət Nəzarəti anbarlarında ərzaq və başqa şeylər azalıb qurtardığından dolayı, Nəzarət nə Mərkəzi Ev Komitəsinə və nə kooperasiyalara bir şey buraxmamışdır. Şayəd fəhlələr əhaliyikasibənin ehtiyacını dəf etmək arzusunda isələr, bu vəzifəni, yəni ərzaq alıb paylamaq zəhmətini kəndi öhdələrinə almaq istəyirsələr, o vaxt istədikləri təqsimedic [paylayıcı] aparatları nə kimi bir əsas üzərinə və hanki yerlərdə və nə kimi bir üsul ilə təqsim etmələri haqqında Nəzarətə bəyanat vermələri xahiş olunur.

Hökumətin mədən dairələrində çörəkçi dükanları açması məsələsinə gəldikdə, bu iş hökumətin qərarına müvafiq gəlmədiyi üçün Nəzarət bu kimi bir vəzifəni öhdəsinə almaqdan imtina edib, heç bir növlə ifa etməməyəcəkdir. Bəlkə, bu məsələni fəhlələr əvvəlki məsələlər kimi kəndiləri həll edə bilərlər.

*Ticarət Nəzarəti İdarəsi müdiri:
A[bbasəli] Makinski*

İclasi-ümumi

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Mü-

savat”ın Əmirhacıyan şöbəsi pəncşənbə [cümə axşamı] günü axşam saat 7 tama-ma oktyabrın 2-də olacaq ümumi iclasa cəmi üzvlərini dəvət edir.

Müzakirə olunacaq məsələ:

Bakı Komitəsinin yenidən seçkisi.

İclas ikinci dəfə dəvət olunduğu üçün hər bir halda qanunidir.

İclasi-ümumi

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Mü-savat”ın Suraxanı şöbəsi çaharşənbə gün-ü oktyabr ayının 1-də saat 4 tamamdə olacaq ümumi iclasa cəmi rayonda olan üzvlərini dəvət edir.

Müzakirə olan məsələ:

Bakı Komitəsinin yenidən intixab ol-masıdır [seçilməsidir].

Seçki ikinci dəfə olması üçün nə qə-dər üzv olsa, qanunidir.

Təshih

Keçən nömrələrimizin birisində “Mü-savat”ın Suraxanı şöbəsinin üzvü [Rə-sulzadə] Dəməneli əfəndinin “Müsavat” firqəsinin üzvlüyündən kənar edilməsini xəbər vermişdik. Firqə bu xəbərin səhv olmasına binaən [görə], təshih edilməsini [düzəldilməsini] rica etmişdir.

* Əmin Sultan oğlu Bakı darülfünununa daxil olmaq niyyəti ilə Tağıyevin fabrikindən xidmətini buraxıb darülfünuna ərizə vermişdi. Lakin sinninin ədəmi-müsaidəsi həsəbi ilə [yaşı icazə vermədiyindən], darülfünuna qəbul olunmadığından “Müsavat”a müraciətlə fabrikada əski xidmətinə qəbul edilməsini rica etmişdir.

Sabunçuda

“Müsavat”ın Sabunçu şöbəsinin üzvü Hüseyn Məhəmmədzadə Sabunçu polis xəfiyyə nəfərindən Nəcəf Ələkbər oğlu nam [adlı şəxs] ilə xəfiyyə polis müdiri tərəfindən təhqir edildiyi cəhətcə, firqə [partiya], məzkurun [adı çəkilən şəxsin] şikayətini ümum mülkiyyə müfəttişi idarəsinə xəbər vermişdir.

AZƏRBAYCANDA

Gəncədən

Həbsxanada cinayət

Eylül [sentyabr] ayının 20-də gecə saat 12-də Gəncə vilayət dustaqqanasında məhbus olan Qızılhacılı Məşhədi Qədərə həbsxananın pəncərəsindən silah atılıb ağır surətdə yaralanmışdır. Təfəsilat böylədir:

Məzkurun [adı çəkilən şəxsin] saxlandığı bölmənin pəncərəsi çölə tərəf baxdığından, gecə saat 12-də birisi pəncərəyə yanaşaraq Məşhədi Qədirdən kibrit istəmişdir. Məzkur kibrit istəyəni qaraqol hesab edib şübhələnməyərək kibriti uzatmışdır. O zaman careh [yaralayan; canı] Məşhədi Qədərə iki qurşun vurmuşdur. Birisi qolunu qırıb, birisi də qarnını dağıtmışdır.

Bunun üzərinə qaraqolda bulunan polis nəfərləri atışmağa başlamışlardır. Atılan qurşunlar yaxındakı ağac yarpaqlarını deşməkdən başqa bir iş görməmişdir. Careh də aradan çıxıb getmişdir.

Məşhədi Qədir bir neçə ay bundan əqdəm [qabaq] hökumətdən qaçdığı halda axırda öz razılığı ilə hökumətə təslim

olmuşdu. Hökumət də onu həbsxanaya göndərərək işini təhqiqat üçün məhkəməyə vermişdi.

Əhali arasında deyirlər ki, Ədliyyə Nəzarəti məzkuru zamanətlə buraxması üçün müddəyi-ümumiyyə [prokurora] əmr vermişdir, fəqət nəticəsi görülməmişdir. Dövlət həbsxanasının oyuncaq olmasına, əlbəttə, hökumət razı olmayıb bu məsələni gözəlcə və ciddi surətdə təhqiq edib əlaqədar olanlardan hesab sormalıdır. Məşhədi Qədir hələ ölməmişdir.

Nəbiəğalıda

Eylül ayının 19-da Gəncə həvalisində [yaxınlığında] Nəbiəğalıda xüsusi ədavət üzərinə kəndlilərin arasında atışma olmuşdur. Orada da bir neçə ölənlər və yaralanan vardır.

Topalhəsənlidə

Yenə söz üstündə Topalhəsənlidə atışma olmuşdur. Atışma əsnasında bir uşaq ölüb, üç arvad yaralanmışdır. Müqəssirlərin tutulması üçün hökumət binagüzarlıq etmişdir [sərəncam vermişdir] deyirlər.

Kurslar

Maarif Nəzarəti tərəfindən Gəncədə məmurlar üçün açılan kurslar müvəffəqiyyətli bir surətdə davam etməkdədir. Bu kursda Gəncənin ən müqəddir müəllimləri dərs verdiklərinə görə, hər halda, nəticənin gözəl çıxmasına ümid çoxdur. Qeyri-müslimlər [müsəlman olmayanlar] ciddi bir surətdə türkçə öyrənməyə çalışırlar.

Müəllimlər ittifaqında

Gəncə Müəllim və Müəllimləri İtti-

faqının 20 eylülündəki iclasında Heyəti-Vükalə rəisi Yusifbəyli cənablarının istefasını müzakirə edib Parlaman sədarətinə və hökumət rəyasətinə təəssüfimiz [təəssüf bildirən] teleqraf çəkməyə qərar verdi.

“Müsavat” idarəsində

“Müsavat”ın Gəncə şöbəsi xalqın fikri tərbiyəsinə yardım etmək məqsədilə Gəncədə qəzetə çıxarmaq fikrinə düşmüşdür. Bu xüsusda ətrafıca məlumat toplamaq üçün üzvlərdən birisi məmur edilmişdir. Müvəffəqiyyət davamdadır. Gəncəyə qəzetə çox lazımdır.

Məktəblərdə

Bura məktəblərində yavaş-yavaş dərslər başlanmaq üzrədir. Əhali məktəbə çocuğunu vermək üçün, adətən, müsəbiqə edər kimi məktəblərə gedir. Təəssüf ediləcək bir məsələ varsa, o da Maarif Müfəttişliyinin milliləşməyə olan etinasızlığıdır. Bu da aradan götürülsə, milli maarifimiz xeyli ilərilər. Maarif müfəttişinin ən böyük xidməti builki yay kurslarında görüldü. Həmi özünə, həm də bir neçə müəllim və müəllimələrə gün əgladı. Bu xüsusda ona duaçı çoxdur. Allah xeyrə səbəb olanların evini abad eylesin.

Əlif. C.

ELANLAR

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)
15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Diş həkimi S. İ. Kobılitskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişlərə müalicə edir, kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Vorontsovski, nömrə 12, Poçtovı küçənin küncündə. Telefon 22-17.

9026

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-adək, axşam saat 4-

dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Doktor

Hacı Fətulla Ağaalizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-adək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Petroqraddan gəlmiş doktor

İshaq Avetisoviç Atayans

(professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çərşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Doktor

Mustafa bəy Hacıqasımov

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Doktor

Nikolay Mixayloviç Mdivani

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Daxili naxoşluqlar. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-10-dək, axşam saat 5-7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski 15, Qubernskinin küncündə. Telefon 6-78.

9047

Diş həkimi S. M. Hamburq

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Diş həkimi Viraxobskaya

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Kauçuk və qızıl üzərində dişlər qayırır. Voronsovski, nömrə 21. Gimnaziçeskinin küncündə.

9022

Berlin Darülfünunu doktoru

N. Melkumyan[s]

Daxili, zöhrəvi, sifilis, “606” və “914” müalicələrini qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 12-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 9-11. Kolyubakinski küçənin küncündə. Telefon nömrə 34-34.

Diş həkimi R. M. Altman

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat 8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Məsəlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olunan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20. Aptekin qarşısında.

11417

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat

5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

9090

Elan

Bununla elan olunur ki, Lənkəran qəzasında və Muğanda taxıl almaq və qeyri yerlərə aparmaq qadağandır. Bu rayonlarda taxıl almaq ancaq Ticarət və Sənaye və Hərbi nəzarətlərin ixtiyarındadır.

Ticarət, Sənaye və Ərzaq naziri:

[Ağa] Əminov.

T-274

Qusarda olan Birinci Tatarski süvari alayı üçün aşağıdakı yazılan şeylər torqa [hərəcə] qoyulur:

Ət, piy, inək yağı, kartof, düyü, kələm, ot, saman, arpa və un. Torq başlanacaq alay idarəsində, oktyabrın 18-də 1919-cu ildə gündüz saat 11-də. Torq olacaq həm şifahi və həm də təhrirən [yazılı] örtülü paketlərdə. Xahiş edənlər qabaqca 4000 nağd pul zaloq verməlidirlər. Torq şərtlərini saat 9-dan 1-ə cən alay idarəsində bilmək olar. Adlanan şeyləri tək-tək də torqa gətirmək olar. Onda zaloq ümumi məbləğdən 10 faiz vermək olar.

Alay komandanı

T-273

Müdir:

Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qismi-rəsmi

səh. 28. “3945 nömrəli təmininə görə”: qəzetdə “təmininə” yerinə “təliminə” getmişdir.

Mühüm məsələ

səh. 29. “patriçilər”: (patrisilər) Qədim Romada hakim sinfi əmələ gətirən zadəganlar zümresi.

“plebeylər”: Qədim Romada sadə xalqı əmələ gətirən azad əhali.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 31. “Aleksandrovski Müəllimlər İnstitutu”: Tiflisdə fəaliyyət göstərmiş pedaqoji institut.

səh. 32. “Bu gün maddə qalarsa, hürriyyəti pozmuş olarız”: güman ki, gələcəkdə olmalı idi: “Bu kimi maddə qalarsa, hürriyyəti pozmuş olarız.”

Teleqraf xəbərləri

səh. 34. “Yekaterinodar: Rusiyada indiki Krasnodar şəhəri.

Qəzetələrdən

səh. 35. “Avamlar Kamerası”: ikipalatalı İngiltərə Parlamentinin aşağı palatası olan İcmalar Palatası nəzərdə tutulur.

səh. 36. “Voyenno-qruzinski yol”: Hərbi Gürcüstan yolu, Vladıqafqaz və Tiflis şəhərlərini birləşdirən yol.

Türkiyədə

səh. 36. “Jurnal de Deba” (yaxud “Jurnal de Deba Politik e Literer”) [Journal des Débats Politiques et Littéraires]: 1789-1944-cü illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik qəzet.

səh. 37. “Sədayi-millət”: 1919-cu ilin martından 1920-ci ilin iyuluna qədər Batumda nəşr edilmiş qəzet.

Yeni hürufat məsələsi

səh. 42. “Gələcək”: 1918-ci ildə Tiflisdə Azərbaycan dilində nəşr edilmiş qəzet; “Hümmət” partiyasının orqanı idi.

Bakı xəbərləri

səh. 43. “Petrovsk”: Dağıstanda, indiki Mahaçqala şəhərinin köhnə adı.

Azərbaycan Dövlət Bankasının

rəsmi-güşadı

səh. 45. “Utlubul-elmə minəl-məhdi ilələhdi”: “Elmi beşikdən məzara qədər tələb edin.” (Hədis)

Azərbaycanda

səh. 48. “Nəbiəğal”: indiki Samux şəhəri.

“Azərbaycan” qəzetinin 289-cu nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Cümə, 3 oktyabr 1919-cu il, nömrə 289

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 8 məhərrəmül-haram sənə 1338. 3 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəll-i-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Təx nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rubla, 2 aylığı 130 rubla, 3 aylığı 180 rubla. Bakı üçün 1 aylığı 60 rubla, 2 aylığı 110 rubla, 3 aylığı 150 rubla. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 6 rubla, axırncı səhifədə sətri 6 rubla, itan şeylər və yer axtarınlar üçün 4 rubla axırncı səhifədə, 6 rubla birinci səhifədə.

SİRK “MODERN”

Cümə günü oktyabrın 3-ndə 1919-cu ildə təzə gələn artist və artistkaların qas-trolu olacaqdır. Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayevič Yelizarov tərəfindən mükəm-məl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Zakoroyko – Buyvolov.

2-nci: Yemelyanov – Əhmədov.

3-ncü: Boqatırov – Jan-de-Kolon.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanmısı saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mü-barizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nə-zarəti altında] olacaqdır.

11424

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Ticarət, Sənəət və Ərzaq Nəzarətinə təəllüq [aid] əmrnamə

Nömrə 135

25 eylül [sentyabr] 1919 sənə

-1-

Təşrini-əvvəl ibtidasından [oktyabrın əvvəlindən] Ağəli Fəthəliyev Nəzarət dəf-

tərxanası Sənəət [Sənaye] şöbəsinin mü-vəqqəti naəalnikliyi vəzifəsini ifa etmə-dən azad edilərək, kəndi vəzifəsi ifası ba-şına, yəni həman şöbənin kargüzarlığını ifa etməyə qaytarılır.

-2-

Nəzarət dəftərxanası Sənəət şöbə-sinin naəalniklik vəzifəsi təşrini-əvvəlin 1-dən etibarən Bakı vilayəti Baş fabrika müfəttişi mühəndis V. A. Kultepin üzə-rinə həvalə edilir.

Ticarət, Sənəət və Ərzaq naziri:

Əminov

Kargüzər müavini:

S. Məhəmmədyarov

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT BANKSININ AÇILMASI MÜNASİBƏTİLƏ

Keçən gün mütəntən [təntənəli] bir surətdə açılan Azərbaycan Dövlət Ban-kasını, həqiqətən, mali və iqtisadi həyat-da birinci xətvə [addım] olaraq qəbul edə biləriz.

İqtisadi siyasətdən ayırmaq nə qədər boş isə, siyasiyyatı da iqtisadsız yürüt-mək o qədər faydasız və mənfəətsizdir.

Bankalar isə bir millətin və ya bir dövlətin iqtisadiyyatını ali bir dərəcədə müvazinədə bulduğu üçün bir dövlətin və ya bir millətin siyasi varlığına da müsbət bir surətdə təsir etməkdən xali [uzaq] qalammaz.

Adı yadımdan çıxan bir alman şairi para və banka haqqında təhəkkümümüz [hikmətli] bir söz söyləmişdir:

Para məbud, bankalar məbəd.

Əvət! Dolayısı ilə bilinməsini istədiyimiz şudur ki, “kapitalizm”, “sosializm”, “aristokratiya”, “demokratiya” yek-digər-lərini [bir-birlərini] mütləqə məhv edən məfhumlar deyillərdir. Nə sərmayədarların kasıblərə [kapitalistlərin proletariata], nə kasıblərin sərmayədarlara, nə arıflərin cahillərə, nə də cahillərin arıflərə təhəkküm [hökm] etməsini qəbul edə bilməz. İnsaniyyətin mənfəəti, səlaməti, millətin səadət və rifahı mötədil bir dairədə bütün sinfi cərəyanların bir qərar və qayda üzrə olmalarından asılıdır. Bir fransız şairi məşhur bir şeiri ilə böyük və mənadar [mənalı] bir həqiqəti söyləmişdir:

*Au soleil chacun a sa place;
Le manteau d'un heureux qui passe
Offense notre nudité;
La terre est la commune mère;
Et faire l'aumône à son frère,
C'est nier la fraternité!**

Sərmayəsiz əmələ nəsil ki işsizliyə dü-

* Mənası: “Hər kəsin səadətə haqqı vardır. Yoldan keçən bir məsudun mantosu bizim çılpaqlığımızı təhqir edir. Dünya ümumi və müştərek anadır. Qardaşdan dilənmək isə qardaşlığı inkar etməkdir.”

çar olursa, əmələsiz sərmayə də öyləcə səmərəsizliyə məhkumdur. Bankasız sərmayə isə şairin demək istədiyi haqsızlığa meydan açdığı məlumdur.

Çünki banka öylə sərbəst bir ticarət-xana deyildir ki, sırf xüsusi mənfəətlər dairəsində fəaliyyəti təyin və təhdid edilmiş [məhdudlaşdırılmış] olsun.

Qədim romalılarda məşhur bir kəlam var idi: “Para paranı doğurmaz” deyər-lərdi.

Əvət, öylə idi. O zaman, məsələn, 100 manatın 110 manat edəcəyini kimsə qəbul edəmməzdi. Fəqət şimdiki bunu qəbul və izah etmək qolaydır.

Bankaların ümumi sərmayəsi sosialistlərin iddia etdikləri kimi para deyildir. Əsas sərmayə, bir məmləkətin torpağı, malı və ümumiyyətlə, təbii sərvətidir. Parasız yaşamaq mümkündür, fəqət təbii sərvətdən olan ətmək və susuz həyat mümkün deyildir. Odur ki, təbii sərvət mənqul olmayan [daşınmaz] sərmayələri çıxardığı üçün əsl bir millətin zənginliyini işlə bu mənqul olmayan sərvət, yəni binələr, yollar, şöməndüflər [dəmiryolları], mədənlər, kanallar, sairə daha ziyadə göstərmiş olur. Fəqət bir millətin sərvətini, bir dövlətin iqtisadi müvazinəsini mühafizə edən müəssisələr isə bankalardır.

Şu beş sənə hərbi içərisində para işləri o qədər alt-üst olmuşdur ki, əgər bankalar da bulunmamış olsaydı, bütün dünyaya mali bir böhran [bir maliyyə böhranı] içərisində qalardı.

Rusiyada kağız paranın qiymətsizliyi və bilxassə işlə Azərbaycanda hər gün gördüyümüz kağız para tənəzzülü səbəbləri aranarsa, heç şübhəsiz, bankasız

və bankirsiz müamilələrin [əməliyyatların] artmasından, yəni fəvqəladə əhval icabı [gərəkliliyi] olaraq hökumətlərin kağız paranı məcburən qəbul etdirmək əmr və qaydalarını qoyduqlarından asılı olduğu görülür. Fəqət bunu düzəltmək üçün təzədən banka müamiləsini təsis etməkdən başqa çarə yoxdur.

“Pis paralar eyi paraları qaçıdır” deyən ingilis maliyyunundan [maliyyəçilərin-dən] məşhur Qreşem bazar və iqtisadi ehtiyacın dərəcəsini nəzərə alaraq çoxluğun pis də olsa, eyi paraya təhəkküm etdiyini iddia etmişdir ki, Rusiyanın şu son sənələrdə halı və bizim hali-hazırımız bunu isbat edir.

Fransa və Osmanlı bankaları banknotları kimi qarşılıqsız çıxan bir pul, banka müamilələrinin olduqca bərhəyat [canlı] olması üzündən qiymətləri daima üstün durduğu halda, Rus Dövlət Bankası tərəfindən çıxarılan pullar tamamilə qiymətlərini itirmiş kimidirlər.

Bankanın məbəd olması məbudlarını, yəni paraları yalnız kəndi itaəti altına aldığından deyil, bir də paranın qiymət və müvazinəsini mühafizə etdiyiindən-dir.

Azərbaycanda neft kimi böyük və paydar [davamlı, sabit] bir sərvətin bulunması para məsələsini, paranın qiyməti keyfiyyətini, şübhəsiz, başqa məmləkətlərə nisbətən daha qolay həll etmiş olacaqdır.

İşlə bu mülahizəyə görə, Azərbaycan Dövlət Bankasının açılmasına həm siyasi, həm iqtisadi, həm də etibari-mali [maliyyə reputasiyası] cəhəti ilə yeni bir tərəqqi dövrünə doğru gedəcəyimizi göstərən bir işdir, deyə bilərik.

Ə. Həmdi [Qaraağazada]

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

*(Azərbaycan radio mövqifi
tərəfindən alınmışdır)*

(Bolşevik xəbərləri)

Ukraynada üsyan

Nauəndən xəbər verirlər ki, Ukrayna Mətbuat Bürosunun verdiyi məlumata görə, Ukraynada Denikin əleyhinə üsyan artmaqdadır. Kəndlilər yenə təzədən Kiyevə ərzaq gətirməyirlər. Şepetovka yaxınlığında əsgəri qatar qəzaya uğramışdır. Həmin qatarda neçə yüz Denikin əsgəri tələf olmuşdur. Kəndlilər silahlanırlar. Əhəlinin taxılını əlindən alan kazak dəstələri ilə kəndlilər mübarizəyə hazırlanırlar.

Denikin ordusunda

Kuban və Don vilayətlərində Denikin səfərbərlik elan edərək 17 yaşındakı əsgərliyə dəvət etməkdədir. Kolçak ordusu münhəzim [məğlub] olduqdan sonra xüsusi bir ziyalılar səfərbərliyi elan etmişdi. Şu səfərbərlik büsbütün müvəffəqiyyətsiz qalmış və bütün sibiryalılar savadsız olduqlarını məlum etmişlərdi. Omskda 200 adam, Barnaulda 116 adam, Novo-Nikolayevksdə 123 adam əxzi-əsgər [hərbi çağırış] idarələrinə gəlmişdi. General Erdeli şimal-qərb Rusiya vilayətlərində kəndi başına 18-dən 45 yaşına qədər səfərbərlik elan etmişdir.

İngiltərə Denikinə

Bolşeviklərlə mübarizədən aciz olduqlarına görə, İngiltərə qoşunlarının bir az vaxt da qalmasını rica edən Qubernski Zemski Upravaya cavab olaraq İngilis Ko-

mandanlıqı demişdir ki, ingilis qitəatının [hərbi hissələrinin] vətənlərinə göndəriləcəyi qəti surətdə həll edilmişdir.

İngiltərə hökuməti dayanammaya- caqdır

Henderson intixabatda [seçkidə] müvəffəqiyyətə nail olduqdan sonra söyləmişdir ki, mənim müvəffəqiyyətim hökumətin məmləkət daxilində etibardan düşdüyünü bir daha sübut edir. İrtica macərası, külli məsarifat yaxın zamanda hökumətin yıxılmasına bais olacaqdır. Hökumətə qarşı adamağillı hərəkətdə bulunmaq dəvətləri də ona görə müvəffəqiyyətə nail olmadadır.

QƏZETƏLƏRDƏN

General Harbord Sarıqamışda

Tiflis qəzetəsi “Slovo” yazır:

General Harbord məiyyət ərkanı [müşayiət edənlər] ilə 7 avtomobildə Sarıqamışa vürud etmişdir [getmişdir]. Generalı 100 nəfər süvari təşyi [müşayiət] etmiş. “Ofiserski sobraniya”da rasimeyi-xoşamədi [qarşılama mərasimi] icra edildikdən sonra qəlyanaltı edilmiş, göstərilən istiqbalın [qarşılamanın] təşəkkürünü edərək, general Qarsa əzimet etmişdir [yola düşmüşdür].

General Harbord Qarsda

General Harbordun vürudu [gəlişi] münasibətilə bütün tabyalardan [müdafiə istehkamlarından] 21 salam toplanı atılmışdır. General Bələdiyyə rəisi tərəfindən təbrik edildikdən sonra, rəsmi-keçidi və əhali nümayəndələrini qəbul edərək 300

süvari rəfaqətində [müşayiəti ilə] mövqe komandanı tərəfindən şəraflərinə kəşidə [tərtib] edilmiş ziyafətə getmişdir. Generalın üburu [gəlib keçdiyi yol] üzərində əsgəri nəfərat [sırası əsgərlər] sıra ilə düzülərək, bir çox əhali yığılmış imiş. General və məiyyət ərkanı avtomobilləri keçərək əhali tərəfindən alqışlanaraq, əsgərlər tərəfindən “ura” sədələri ilə qarşılanmışdır. Generalı komandanın xanəsinə qədər bütün vilayət məmurları təşyi etmişdir.

Batum həyatı

“Naş kray” qəzetəsində atıdaki [aşağıdakı] elan nəşr edilmişdir:

Bununla əhalinin nəzəri-diqqətinə elan olunur ki, bugünkü tarixdən etibarən Batum vilayətində Don pulları Zaqafqaziya bonları ilə bərabər işləyəcəkdir. Yəni əhali, hökumət və camaat müəssisələri rubləni rubləyə bədalə olaraq qəbul etməlidirlər. Bu tələbin xaricində iş görənlər, yəni Don pullarını qəbul etməyənlər olarsa, 3000 rublə cəzayı-nəqdiyyəyə və ya üç ay həbsə məhkum ediləcəkdirlər.

Hərbi qubernator əvəzinə imza etdi:
mayor İ. Arvis

- Yenə həman qəzetədə İngiltərə hərbi polis naçalnikı tərəfindən elan edilmişdir ki, Batumda yaşayan əhali nəzdlərində hüviyyətlərini mübəyyin [şəxsiyyətlərini təsdiq edən] vəsiqə saxlamalıdır. Vəsiqələri olmayanlar tövqif ediləcəkdirlər [tutulacaqlar].

Edam

İngiltərə hərbi məhkəməsi tərəfindən ölüm cəzasına məhkum edilmiş üç nəfər

gürcü eylülün 20-də edam edilmişlərdir. Məzkurlar [deyilən şəxslər] talan edərkən dərdəst edilmişlər [ələ keçirilmişlər] imiş.

“Frans Ferdinand”

21 eylildə Batum iskaləsinə vürud etmiş [Batum limanına daxil olmuş] “Frans Ferdinand” adlı İtaliya vaporunda 372 tay manufaktur (bəzzaziyyə malı), 56 qutu (yaşık) qaloş, 23 tay pənbə qumaş, 4 qutu sap, 1 qutu isot, 17 qutu cığara kağızı, 7 tay sarı kağız, 26 qutu spirt, 5 qutu əttar malı, 3 fuçı [çəllək] və 2 qutu mıx, 19 tay probka, 8 fuçı alkol və 50 tay valks vasil olub boşaldılmışdır.

- Batumdan cənubi Rusiya iskalələri-nə gedən vaporlarda, “Naş kray” qəzetəsinin yazdığına görə, bir çox zabıtlar ailələri ilə məa [birlikdə] Dabravol ordusuna əzimet etmədədirlər [getməkdədirlər].

Əmtəə vürudu

24 və 25 eylildə İstanbul, Suxum, Novorossiysk, Feodosiya və başqa iskalə-lərdən Batuma vürud edən [gələn] vaporlarda aşağıdakı mallar yetişmişdir:

Un 35 min pud, arpa 4 min pud, qəhvə 15 kisə, şəkər (baş) 636 kisə, pesok (narın şəkər) 31 min pud, manufaktur (bəzzaziyyə malı) 145 tay, sap 3 qutu, qaloş 3 qutu, şərab 23 fuçı [çəllək], dəri 44 tay, çəkmə 16 qutu, çulki 1 qutu, pambıq 274 pud, kibrıt 41 qutu, soda 1 fuçı, makina hissələri 20 min pud, kerosinka 88 paket, elektrik lampoçka 14 qutu, elektrik ləvazimatı 3 qutu, karbid 60 fuçı, mişar 2 qutu, kağız 25 tay, cığara kağızı 23 qutu, mürəkkəb 2 fuçı, boş dəmir və ağac fuçı 179 ədəd, qarpız

1800 ədəd. Bu mallar içinə “Frans Ferdinand” vaporundan boşadılan mallar da daxildir.

Şura hökuməti tərz-i-hərəkətini də- yişir

Axırncı yetişən xəbərlərdən məlum olur ki, Türküstan oblastı yerli əhalisi (sartlar və qırğızlar) və Mavərayı-Bəhri-Xəzər [Zakaspiysk] türkmənlərinə qarşı Şura hökuməti tərz-i-hərəkətini dəyişir. Bu dəyişiklik əsbabı [səbəbindən] bolşeviklər yerli əhalini Qırmızı orduya cəlb edərək təbliğat işinə böyük məbləğlər sərf edir və gözəl nəticələr hasil olur. Sartlar və qırğızlar Qırmızı orduya həvəslə yazılırlar. Hal-hazırda Türküstan Qırmızı ordusunun çoxu onlardan ibarətdir. Bolşeviklərə qarşı mübarizələrdə iştirak edən türkmənlərə gəlincə, Aşqabad alındıqdan sonra bolşeviklər onlara təklif etmiş ki, ya evlərinə getsinlər, ya ki Qırmızı orduya daxil olsunlar. Türkmənlər hələ ki, əvvəlinci təklifi qəbul etmişlərdir.

Göy kitab

Moskva Mərkəzi Şura hökuməti “Hindustan hindustanlılarıdır” şüarlı bir göy kitab nəşr etmişdir. Məzkur [deyilən] kitab çox miqdarda Türküstan əhalisi içində paylanmışdır.

Əfqan, hind və İran inqilabı

Türküstanda bolşeviklərin qızgın təriqlə [qızgın surətdə] işləmələri əfqan, hind və İran inqilabı yaratmaq üçündür. Türküstan müsəlman bolşevikləri Daşkənddən Moskvaya göndərmiş olduqları teleqrafnamələrində deyirlər ki, “Türküstanda milli siyasət müvəffəqiyyətlə keç-

məkdədir. Əfqanıstan və başqa qonşu xalqları iqaz [oyatmaq] üçün lazımi tədabirə [tədbirlərə] girişilmişdir.”

Moskva Şura hökumətinin Türkünə köçürülməsi ehtimalı

Daxili Rusiyada Şura hökumətini müdafiə etmək mümkün olmadığı təqdirdə, Xalq Komissarları Şurası mərkəzini Türkünə köçürmək planı 1918-ci sənə əvəlində [əvvəllərində] ortaya sürülmüşdü. Şu plan şimdi də ortaya sürülərək Mərkəzi Şura hökumətinin Türkünə köçməsi ehtimalı dərkədir [gündəmdədir]. Bolşeviklərin Türkünə əhatə etmələri və Şura hökuməti görkəmli üzvlərinin Türkünə gəlmələri bu planın varlığını sübut edir.

TÜRKİYƏDƏ

Əhməd Rza bəy

Türk “Milli Blok” frəqəsinin rəisi Əhməd Rza bəy İstanbuldan Cenevrəyə əzimet etmişdir [getmişdir].

Türkiyə və Əqsayi-Şərq məsələsi ətrafında

Axır vaxtlar Avropa və ələlxusus ingilis mətbuatı Türkiyə məsələsi ətrafında dolaşib onun və onunla sıxı bir surətdə əlaqə və irtibatda olan Əqsayi-Şərq [Uzaq Şərq] məsələsi haqqında bir çox fikir və mütalilər [düşüncələr] yürütməkdədirlər.

O cümlədən İngiltərədə böyük nüfuzə malik olan “Deyli meyl” qəzetəsi Türkiyə və Əqsayi-Şərq məsələsinə dair yaz-

mış olduğu bir məqaləsində atidəki [aşadığı] fikri dərmian edir [meydana atır]:

“Lloyd Corcun dediyi kimi, Türkiyə İngiltərə üçün böyük əhəmiyyəti haizdir [daşıyır] və İngiltərənin gələcəyi Türkiyə məsələsinin alverişli bir surətdə həll edil-məsindən asılıdır. Əlbəttə böylə də ola-caqdır. İngiltərənin gələcəyi bir tək Türkiyə məsələsinə deyil, bəlkə daha bir çox mühüm və həlli vacib məsələlərə vabəs-tədir [bağlıdır]. Bunlardan birincisi maliyyə məsələsidir ki, hərgah yaxın bir vaxtda o həll edilməzsə, İngiltərə müflisliyə düşər ola biləcəkdir.

Bundan əlavə, İngiltərənin bir çox daxili və xarici məsələləri dəxi vardır ki, onların həlli İngiltərənin həyat və məmət [ölüm-dirim] cəhətlərini müəyyən edir.

Xarici məsələlər dedikdə, bir tək Türkiyə məsələsi xəyalə gəlməsin. Türkiyə məsələsinə ən yaxın olan bir çox müstəqil məsələlər də vardır ki, o cümlədən Misir, Suriya, Ərəbistan, Ermənistan, Kürdüstan, Beynənnəhreyn, İran, Əfqanıstan... Hamısından cətin və mərkəzi hesab edilən İstanbul məsələsidir.”

Bundan sonra qəzetə erməni məsələsindən bəhs edərək deyir ki:

“İngiltərə hökuməti martda belə Sülh Konfransına bildirmişdi ki, o, özünün Ermənistan və Kürdüstanda olan iki frəqə [diviziya] qoşunlarını bu yerlərdən apar-maq istəyir. İndi həman qoşunlar məzkur [deyilən] yerlərdən çıxarılmaqdadır.

Bu məsələ ətrafında böyük gurultu qopdu. Dedilər ki, İngiltərə kəndi qoşunlarını çıxardıqdan sonra, türklərin çəngə-lindən [caynağından] xilas edilmiş olan ermənilər yenidən kürd və türklərin ara-sında məhv olub gedəcəkləridir.

Lütsern şəhərində davam etməkdə olan Sosialist Konqresi qoşunlarımızın Qafqaziyada qalmasını tələb etdi.

Təəccübdür ki, həman Beynəlmiləl Sosialistlər Konqresi bir tərəfdən ingilis qoşunlarının Şimali Rusiyadan çəkilməsini tələb edir. Görünür ki, onların rəyinə görə bir tərəfdən camaatı məhv etmək üçün bolşeviklərə imkan vermək və qeyri tərəfdən isə türklərə bu işdə mane olmaq lazımdır.

Səbiq Tiflisdəki Amerika konsulu söyləmişdir ki, İngiltərə qoşunları Qafqaziyadan çıxmamalıdır. Çünki erməniləri kəndi müqəddəratına buraxmaq olmaz.

Öldürülülər. Amerika komitəsində işləyən bir çox şəxslər də mütezərrir olar. İngiltərənin böylə hərəkəti iki dost dövlətin ingilis-Amerika münasibətinə xələl yetirə biləcəyindən, ondan vaz keçməlidir.

Buna cavabən biz söyləyirik ki, Amerika Senatının, ondan icazəsiz rəisi-cümhuri Vilsonun Ermənistan və İstanbul haqqında heç bir iqdamat [təşəbbüs] və münasibətə başlamağa haqqı olmadığı qərardadı konsula və bütün amerikalılara məlumdur. Siz Ermənistanı mühafizə edirsinizsə, bu necə qərardaddır və əlavə, mühafizə edirsinizsə kəndi qüvvənlilə ediniz.

İngiltərə hər il Amerikaya 37 milyon lirə istiqraz faizi verməlidir. Bizim yorulmuş qoşunlar çox vaxt evlərini görməyib Zaqqafqaziyada qala bilməzlər.

Lloyd Corcun dediyinə görə, Zaqqafqaziyaya qoşun göndərdiyimiz hökumətimizə 30 milyon lirəyə tamamlmışdır.

Bizim Ermənistanda heç bir siyasi və ya qeyri mənfəətimiz və yaxud heysi-

yətimiz yoxdur. Hindustanın müdafiə və mühafizəsi üçün Ermənistanın heç bir əhəmiyyəti yoxdur. Ermənilərin böyük müstəmləkəçiləri Amerikada yaşayırlar. Onların müdafiəsi Amerikanın vəzifəsidir.

Qulağımızın dibinəcən borc içərisində olduğumuz halda, bizi müttəhim edirlər ki, nə üçün qoşunlarımızı Ermənistandan aparırıq. Hələ bizi təhdid də edirlər. Guya biz Ermənistanda yaşayan amerikalıları müdafiə etməli imişik. Halbuki amerikalılar Meksikada da yaşayırlar. Onları da mən biz müdafiə etməliyiz?

Ermənistan haqqında ciddi surətdə müzakirətdə bulunmaq vaxtı artıq yetişmişdir. Biz bir çox erməniləri tanıyırıq. O bədbəxt tayfanın dərdlərinə şərik olur və halına təəssüf edirik. Lakin ermənilərə bu gün böyük təhlükə üz verib və məhv olmalarına belə ehtimal varsa, müqəssir biz deyil, Cəmiyyəti-Əqvamdır [Millətlər Cəmiyyətidir]. Bundan gələcək hər bir məsuliyət bizim deyil, onun – Cəmiyyəti-Əqvamın üzərinə yüklənməlidir.

Çünki Qarsdan İskəndərun xəlicinə [körfəzinə] qədər “Böyük Ermənistan Cümhuriyyəti” təşkil etmək bir xülya olduğu kimi, boş, çürük bir fikir, yanlış bir düşüncə idi. Bu fikir və düşüncə[də] olanlara isə ağıl və idrak sahibi şəxslər demək olmaz. Onlar bilməliyidilər ki, bu qədər böyük bir məmləkəti idarə və onu hər bir təcavüzdən müdafiə etmək üçün bir neçə qolordu (korpus) Müttəfiq qoşunları belə kifayət etməyəcəkdilər.

Böylə olan surətdə o böyüklükdə cümhuriyyət nəyə lazım olmuşdu?

Hərgah Amerika Ermənistan üzərinə mandat qəbul etməzsə, nə qədər acı həqiqət və təəssüf olunsada, ermənilər

məhv olacaqlardır. İngiltərə təbəələri isə insaniyyətin fəqət bir hissəsinin müdafiələri ola bilməz ki, biz kəndimiz də bir dərəcə milli təhlükə qarşısında bulunuruz. Hələ hökumətimiz kəndisinin Zaqafqaziyadakı ağılsız siyasəti haqqında izahat verməklə bərabər, bundan nəşət edəcək [irəli gələcək] hər bir məsuliyyəti üzərinə qəbul etməlidir.”

Məqaləsinin axırında qəzetə Beynənnəhreynəndəki ingilis məxaricatına qarşı protesto edir və deyir ki:

“Bizim vəzifəmiz kəndi vətənimiz olan Böyük Britaniyanı təmir və abad etmək, nəinki öz pulumuzla Beynənnəhreyni pəyidar etmək [yaşatmaq] olmalıdır.”

MÜXTƏLİF XƏBƏRLƏR

(Teleqraflardan)

Amerikada həyəcan

Amerikada sinif mübarizəsi şiddətlənməkdədir. Çıkaqoda sosialist əmələ firqələri nümayəndələrinin axırıncı müşavirələrindən sonra Amerikada iki kommunist firqəsi vücuda gəlmişdir.

- Estlandiyada [Estoniyada] dəmiryol əmələləri professorlar ictiməsinin qadağan edilməsi əleyhinə protesto olaraq ümumi tətillər elan etmişlərdir. Estlandiya alaylarından birində üsyan başlanmışdır.

Müşavirədə

Bolşeviklər tərəfindən təklif edilən sülh müahidənaməsini [səzişini] müzakirə etməkdən ötrü sentyabrın 28-də Yuryev

şəhərində Latviya, Litva və Estlandiya Rəisi-vükəllərinin [Baş nazirlərinin] və Xari-ciyyə nazirlərinin müşavirəsi olacaqdı.

Denikin hakimiyyətində

Nauendən xəbər verirlər ki, Denikin ordusu Kiyevə daxil olan gündən indiyə qədər orada inanılmaz dərəcə vəhşilik haqqında məlumat alınmaqdadır.

Kamenets-Podolskidən xəbər verirlər ki, Kiyevdə öylə bir tədhiş [terror] davam edir ki, indiyə qədər Ukrayna böylə bir şey görməmişdir.

Denikin ordusu əsgərləri Ukrayna siyasi xadimlərini, Mərkəzi Radası üzvlərini və Getman əleyhinə üsyan edənləri arayıb həbs etməkdədirlər. Yeni təşkil edilmiş cəndarmalar Ukrayna əhalisini təqib etməkdədir.

Denikin əmrinə görə, rus dili Ukraynada dövlət lisanı elan edilmişdir. Bütün Ukraynada olan kitab mağazaları hökumət əmrinə görə qapadılmışdır. Qəzetələr sansürdən [senzurdan] keçirilir, Ukrayna qəzetə və kitabları nəşr edilməyir. Ukrayna dilində olan dükən lövhələri rus dili ilə yazılmaqdadır.

Lehista da bolşevizm

“F.” qəzetəsi xəbər verir ki, Lodzda polyak fəhlələri arasında bolşevizm hərəkatları artmadadır. Lodzda işsiz fəhlələrin ədədi 100 minədəkdir. Varşavada dəxi işsizlərin miqdarı o qədərdir.

Amerikadan gətirilməsinə baxmayaraq, məkulat [ərzaq] qıtlığı gündən-günə artmadadır. Fəhlələrə müavinəti-nəqdiyyə verilməsi kəsildiyindən, bolşevik mübəlləğləri [təbliğatçıları] hüsn-rəğbətə qarşılınmadadır. Lehistan [Polşa] hökuməti

hərəkata qarşı tədbirlər itti xaz edirsə [tədbirlər görürsə] də, qəti bir nəticəyə müvəffəq olammayır. Qəzetə bütün bu hərəkatdan dolayı rusları və Rusiyadan yeni övdat etmiş [qayıtmış] Lehistan kommunistlərini təkdir edir [günahlandırır].

Sülh təklifi

Finlandadan yetişən xəbərlərə görə, Şura hökuməti Ukrayna ilə sülh təklifi edərək onun istiqlalını qəbul edəcəyini vəd etmişdir.

- Xəbər verirlər ki, bu yaxın zamanda Foş və Klemanso Amerikaya və Puankare İngiltərəyə əzimət edəcəkdir [gedəcəkdir].

DAĞISTANDA QİYAM

“İskra” qəzetəsinin aldığı məlumata görə, Petrovsk dabravolların əlindədir. Dağıstanlılar hücumə keçmək üçün qüvvə toplamaqdadırlar.

* * *

Tiflisə yetişən xəbərlərə görə, Qroznıdan təzyiq edilmiş dağıstanlılar yəni-dən hücumə keçərək Qroznı neft mədənlərini hər tərəfdən əhatə etmişlərdir. General Erdeli təcili surətdə Denikindən müavinət istəyərək, qiyamçılara qarşı böyük qüvvələr atılmasını təkid etmişdir.

Şayiata nəzərən [şayiələrə görə], Dabravol komandanlığı general Erdeli tərzihərəkatını yanlış ədd [hesab] edərək Dağıstan ilə dabravol əlaqəsini dəyişmək niyyətindədir.

“Pun”

Qroznıda yanğın

Vladıqafqaz dəmiryolunun iki neft rezervuarı eylülün [sentyabrın] 20-ci gecəsi atəş alaraq sübh zamanı 4 milyon pud-dan ziyadə neft mühafizi olan 15 rezervuarı bürümüşdür. Vladıqafqaz cəmiyyəti Seylan neft zavodu daima qorxu altında olmuşdur.

Zavodun ətrafındakı böyük neft və benzin mühafizləri tamamən yanımışdır. Dəmiryol ehtiyacatı üçün nefti Nobel qardaşları və başqaları verirlər. 300-dən ziyadə neft ilə dolu vaqon da yanımışdır.

“İskra”

ƏLİFBAMIZ, YAZILARIMIZ VƏ İBTİDAİ KİTABLARIMIZ

(dünənkı nömrədən mabəd)

Birinci dərs:

Məktəbdə

Səidin məktəbə getməsi:

Bu dərsin ancaq ünvanını, ünvanından da Sayid - Seyid tələffüzü mülahizə olunan “Səid” ərəb adından keçib “məktəbə getməsi” sözlərini götürüb bir çocuğa imla deyəlim. Hecaları uzadaraq açıq-aydın surətdə “məktəb-də” deyiriz. Çocuq yazır “mək”. Yox, olmadı, “ə” yazılmaz. Çocuq islah etdi [düzəltdi], yəni-dən yazdı: “mktəbdə”. Yox, olmadı, “təb” hecasında “ə” yazılmaz! Pək eyi, çocuq yazdı: “mktbd”.

– Mirzə, “d”dan sonra “ə” yazımmı?

– Yaz, – deyəcəkdir.

Çocuqdur! Qorxusundan dinməz-söy-

ləməz oturub niyə “məktəb” sözündə yazmadım burada yazıram deməyə cürət etməyəcəkdir.

“Səidin məktəbə getməsi” sözləri böylə qeyl-qaldan sonra stenoqraf surətində yazılıb “getməsi” sözünü də çocuq “getmsi” yazarsa, mən utandığımdan çocuğa bir söz deyə bilmərəm. Çünki o sözlər ərəbcə idi, “getməsi” isə türkcədir, türkcələrdə səli hərlər meydanda olar, ərəbcədə olmaz qəvaiddi [qaydasını] 8 yaşında səbi çocuğa söyləməyə üsulitədris [tədris metodikası] qanunu yol verməz!

Və qis əla haza [və yenə bunun kimi] səhifələrcə ərəb və fars qarışıqlı ciddi dərslər.

Gələlim ciddi dərslər dediyimiz türk əlifbasının məvaddi-tədrisiyyəsinə [tədris materiallarına], yəni beibarət [eynilə] rus materiallarına.

Mətləbimizə həşiyə olmaq üzrə “ata-oğul” həyatımızdan birini ərz edəlim. Oğlum Ənvər 6-7 yaşından nağıl maraqlısı idi. Hər gecə nağıl söylərdi. Xoşuna gəldiyi nağılı bir qaç dəfə təkrar etdirdi. Xoşuna gəlmədiyi nağılı eşitmək istəmər. Bir gün həm onu oxumağa təşviq etmək, həm də başımdan salmaq üçün dedim:

– Balam! Sən çalış oxu, oxu-yazı öyrən. Bax bu dolabda gördüyün kitabların içi nağıl ilə doludur. Mən də bu nağılları onlardan öyrənmişəm. Sən də oxuyarsan, istədiyin qədər nağıl bilərsən!

Bu ittifaqdan [hadisədən] sonra əlimdə islah və ikmal etdiyim [düzəlişlər edərək kamilləşdirdiyim] “Birinci kitab” əlifbamın hekayə qisimlərinə artıq diqqət etdim. Çocuq aləmindən, çocuq həyatın-

dan milli nağıllar, masallar, qoşmalar, tapmacalar, yanıltmaclar toplamağa başladım.

Gələlim “Türk əlifbası”nın ciddi dərslərinə:

“Qoyun sürüsü və qurd”

Otlaqda qoyun sürüsü otlayırmış. Tülkü uzaqdan duran qurda demiş: Niyə yaxın gəlmirsən? O da demiş ki, qoyunları görürəm, amma yanlarındakı yaramaza bax!

Möhtərəm müəllif əfəndi! Bu bir timsaldır ki, dünyagörmüşlər yanında məşhurdur. “Yanında yaramaz var, uzaqdan deməyə hu” bir məsəldir. Bunu həyatı anlamışlar bilər, anlar. Böyük adam məclisində “lətifə” yerinə söylənər. Çocuq yaramaz sözünün kinayə olduğunu nədən anlar? Və anlarsa, çocuğa məlumat və əxlaqca nə fayda verə bilər?

“Tülkü ilə qurd”

Qurd acmışdı. Tülkü quyuq yeyirdi. Qurd ət istədi. Tülkü dedi: Budur, burada çoxlu ət var. Nə qədər istəyirsən, verim ye.

Təcrübəsiz, həyatdan və heyvanların əhvali-ruhiyyəindən bixəbər çocuq bu hekayəni oxuyarkən nasıl mühakimə yapacaq, bilməyirəm.

Ciddi dərslər arasında 23-cü səhifədə “ki” ədatını öyrənmək mülahizəsi ilə yazılan “Uşaq gördü ki, atası kitab oxuyur. Atam dedi ki, dərstdən çıxanda dükana gəl. Mən gördüm ki, uşaqlar dərslər oxuyur” cümlələri pək dəngəsəranədir.

Əlifba aralığına girən ciddi dərslər bitdi. Şimdi məktəb aləmindən və ailə həyatından verilən məvaddi-tədrisiyyəni alalım.

“Səidin məktəbə getməsi”, “Dərs ota-

ğı”, “Miz”, “Səndaliyə”, “Dəftər”, “Kitab”, “Yazı taxtası”.

Yenə bir həşiyə çıxalım. Deyirlər ki, alaman [alman] məktəblərinə gedən çocuqlar öylə gedirlər ki, guya əyləncə və toy məclisinə gedirlər. Amma məktəb dərsləri bitəndən sonra evlərinə qayıtmaq istəməyirlər. Çünki məktəb dərsləri onlara o qədər maraq verir ki, məktəbdən çıxıb evlərinə getmək istəməyirlər!

Görünür ki, alman çocuqları oxuduqları dərstdən nəhayət dərəcədə maraqlanırlar. Əlbəttə, biz də çocuqlara öylə dərslər verməliyiz, öylə şey öyrətməliyiz ki, maraqlansınlar, oxumağa həvəslənsinlər.

Əcəba, “Bu da dərslər otağıdır. Bu otağın dörd pəncərəsi, iki qapısı, dörd divarı, dörd küncü, başımız üstündə səqfi, ayağımız altında döşəməsi var. Bu otağın divarları əhənglə ağarılıbdır.” – dərslərini oxuyan, birinci məktəb günlərində şifahi dərslərdə öyrəndiyi, altı aydan bəri içində oturduğu dərslər otağını oxumaqdan çocuğa nə kimi fayda yetişəcəkdir?

“Miz”, “Səndaliyə”, “Dəftər”, “Kitab”, “Yazı taxtası” dərsləri də həmçinin.

“Səndaliyənin dörd ayağı, bir söykənəcəyi, bir də oturacağı var imiş. Özünü də dülgər ağacdən qayıdırıb, üzünə qara rəng çəkibdir.”

Təhzi-əxlaq [əxlaq tərbiyyəsi] dərsləri deyil, sənət dəxi dərsləri deyil, çocuğun ruhundan xəbər verən dərslər deyil. Bəlkə ruscadan tərcümə, lüzumsuz, mənasız dərslərdir. Rus kitablarında böylə dərslər varsa, o da qeyri-ruslara lisan öyrətmək məqsədilə yazılmış dərslərdir.

Zavallı çocuq altı aydır zəhmət çəkmiş, bizim yeroqlif [heroqlif] yazımızı öyrənmiş, şimdi həvəslənərək yazını oxuyur. Ona öz aləmindən xəbər verən, ço-

cuqluq həyatından bəhs edən milli nağıllar, masallar, qoşmalar, yanıltmaclar ver ki, çocuq öz aləmindən xəbər versin. Evində arxadaşlarına söylədiyi “Tap tapmaca, gül yapmaca, məməli xatın, dişləri yox” kimi tapmacaları kitabda oxuyub yeni dünya kəşf etmiş kimi olsun, oxuyarının faydasını anlasın.

Götürək 41-ci səhifədə “Bizim küflət” (zəbər ilə lamdan əvvəl fa) dərslərinin qeyri-müəyyən, qarma-qarışıq imlasından sərf-nəzər, məalını [mənasını] götürəlim.

“Biz beş baş küflətik: anam, atam, qardaşım, bacım, bir də mən.”

Sonra bunların məşğuliyyətləri.

Bu dərstdə xoşbəxt bir ailə əhvalını təsvir edir. Məktəblərdə atalı, atasız, yetim, fağır hallı çocuqlar bunu oxuyacaqlar. Biz beş baş küflətik sözü heç bir uşağın halına şamil ola bilməz. Qeyri-təbii çıxar. Bu dərsləri ata-anası sağ bir çocuğa da oxudalım, yetim bir çocuğa da. Dərsləri qurtarandan sonra çox ehtimal var ki, yetimin gözləri yaşaracaq, ah çəkəcəkdir.

Xülasə, burası da ruslaşmış bir dərslərdir. “Bizim ev” dərsləri də qeyri-təbii. Çocuq “Bizim küflət” və “Bizim ev” dərslərini oxuduqca kəndi-kəndinə bilməcburiyyə [məcburən] həqiqəti aramamağa başlayır. Mənasız dərslərini danışığa alışı.

43-cü səhifədə mənzum “Bağça” dərsləri çox ağırdır.

45-ci səhifədəki “Hər şeyin öz yeri gərək” ilə “Nizamsızlığın nəticəsi” dərsləri lisan və mətləbcə ağır və tulanidir [uzundur]. Mübtədilər [ibtidai sinifləri] yor.

48-ci səhifədəki “Ürəyiyumşaq uşaq” maraqlandırıcı deyil.

49-cu səhifədəki “Qarğa və arı” dərsi həqiqətdən pək uzaqdır.

53-cü səhifədəki “Məhərrəm”, “Səfər”, “Rəbiüləvvəl” dərsi əski məktəbdarlığı yadıma salır. Çünki o vaxt metodika, didaktika nə olduğunu bilməzdim.

“Hüvə'l-fəttahü'l-alim” deyib hürufi-şəmsiyyə, hürufi-qəməriyyə nə olduğunu bilməyən uşaqları təciz edərdim. Burada da müəllif cənabları yeddi yaşında uşaqlara zorla “rəbiüləvvəl”, “rəbiüləxir”, “cəmədiyəvvəl”, “cəmədiyəxir”, “zilqədə”, “zilhicca” sözlərini öyrədəcəyəm demiş!!

Dörd fəsil və vaxtlar barəsində verilən dərslər də mövsümsüz olaraq tulani [uzun-uzadı] cümlələrlə təbiəti öyrədir.

62-ci səhifədən çalışqanlıq dair dərslər başlanır. Buraya qədər uşaq həyatından, uşaq dilindən çıxma bir dərse rast gəlmədik. Məbədinə [ardına] baxalım:

“Səbatlı Münir”

Elə bu “Münir” sözü nəzəri-diqqəti cəlb etdi. Əlbəttə, qolaydan gücə, yaxından uzağa, bəsitdən mürəkkəbə, məlumdan məchula getmək üsuli-tədrisin qanuni-küllisidir [tədris üsulunun ümumi qanunudur].

Şimdi mülahizə edirəm, 8 yaşında oğlum bu münir sözünü “minbər” oxuyacaq, “mənəbər” oxuyacaq, “mənər” oxuyacaq, “fətir” oxuyacaq, “qənəbər” oxuyacaq, “penir” oxuyacaq, daha-daha çox şeylər oxuyacaq. Amma heç vaxt “Münir” oxumayacaq. Çünki öylə isim Azərbaycanımızda yoxdur.

Bilməyirəm bizim “Dursun”, “Dəmir”, “Qara”, “Qaya”, “Tapdıq”, “Bayram”, “Uğur”, “Oğuz” kimi adlarımıza nə gəl-

miş ki, “Münir” ismi intixab edilmiş [seçilmiş].

Götürəlim “səbat” sözünü. 7 yaşında türk uşağını eninə-boyuna ölçəlim. Görək nə çıxır.

Bəli, Münir qardaşından soruşmuş: “Qardaş, belə gözəl surət çəkməyi necə öyrəndin?” Münir cavab verdi: “Qardaş, səbat ilə öyrəndim.”

Bax bütün didaktika, metodika burada camədir!!

“Ləzzətli şorba”ya sözüm yoxdur. Uzunudur, fəqət dadlı və ləzzətlidir.

Vərəqi çevirək: Bir ot arabası, iki malakan urusu.

“İştə milli məktəblərimizə milli kitab!”

“Bildiyini soruşma”

– Xoş gördük!

– Sağ ol.

– Nə daşıyırsan?

– Odun.

– Bu ki, odun deyil, otdur.

– İndi ki, görürsən otdur, daha bir də niyə soruşursan?

“Bildiyini soruşma” dərslərini görər-gör-məz 8 yaşında bulunan qızımı çağırdım, təcrübə üçün dedim:

– Qızım, sənə bir nağıl söyləyəcəyəm.

Dedi:

– Söylə.

Başladım:

– Xoş gördük.

– Sağ ol.

– Nə daşıyırsan?

– Odun, – deyərək hekayəni axıra çıx-dım.

Qız öylə bildi ki, başıma hava gəlmiş.

Hələ gözləyirdi ki, görüm nə deyəcək.

Dediyimi düşündüm. O da bir şey anlamadı, mən də utandım. Ancaq onu soruşdu ki, hara getmişdin? Kimlə xoş-beş

etdiniz? Və bu yayın istisində odun nəyə lazım idi?

“Çalışqan uşaq”

Çəkməçi uşaq oxumaq istəmiş, varsın oxusun. Deyəcəyimiz yoxdur. Uşaq xə-rəyi arayıram...

“Tənbəl”

Çox yatma, dur, a tənbəl!

Bundan da fayda çıxmadı. Tənbəl olma deyərək inadən tənbəl oluruz.

67-ci səhifədə nəzərə çarpan rəsm: Xalis rus oğlu rus dilində cırıp aparır.

Zərər yox, məktəblərimizdə, kurslarımızda oxuyan rusların xoşuna gəlir. Kitablarımız da tədrici surətdə milliləşir.

Şimdi dərslər oxuyalım. Xeyr-xeyr oxumayalım. 8 yaşında bir uşağa söyləy-elim:

Bir qoca kişi dilində bir yekə şələ odun meşədən gəlirdi. Yazıq, şələnin ağırlığından yeriyə bilməyirdi. Bu, axırda şələni yerə qoyub dedi: Haradasan, Əzrail? Gəl canımı al, bu zəhmətdən məni qurtar! Daldan gələn qara yapıncılı bir kişi bu sözləri eşidib dedi: Kişi, mən Əzrailəm. Gəlmişəm. Niyə məni çağırırdın? Qoca qorxub cavab verdi: Başına dönüm, zəhmət çək, bu şələni mənim dala qalxız.

Mühakimə yapaalım. Əvvəla, bu bir timsaldır ki, böyük adamların məclisində münasibətcə söylənər, anlaşılır. Saniyə [ikincisi], dünyaya yeni gələn, həyatda təcrübə hasil etməyən körpə uşaq bu timsalın ruhunu anlayıb maraqlanmaz. Salisən [üçüncüsü], tutalım ki, iqtidarlı müəllim müqəddimə söhbəti ilə Əzrailin nə olduğunu, adamların, övlətlərin canını alan Əzrail olduğunu anladandan sonra hekayəni anlatdı. Əminəm ki, 8 yaşına

qədər anaları tərəfindən “xoxan gəldi” qorxuzması ilə qorxudulan uşaq bu dəfə də Əzrail ilə qorxuduldu. Artıq zavallı uşaq yol ilə gedərkən qara yapıncılı adam görəndə Əzrailə oxşadıb anasının üstünə qaçacaq. Rəbiən, xamisənlərini [dördüncü, beşincilərini] buraxalım, kitabı vərəqləyəlim.

Çörək, su, paltar, ayaqqabı, şəhər uşağı, ev heyvanlarının məhəbbəti, vəhşi heyvanlar, ev quşları, cücələr, vəhşi quşlar, qaranquş və balaları.

Kitab bitdi. Amma kitabın axırı əvvəlindən bir qədər dadlı çıxdı. Uzun-uzadı dərslərlə yenə vaxtsız olaraq təbiətdən xəbər verildi. Aradığımı bulamadım. Milli dərslərə, uşaq həyatına dair sözlərə rast gəlmədim. Məəttəəssüf [təəssüf ki], kitabı qapadım.

“Türk əlifbası”nda intixab olunan [seçilən] yazı barəsində “Yazılarımız” ünvanlı məqaləmizdə bəhs edərək.

Abbas Abbaszadə

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Qars nahiyyəsi və İrəvan quberniyası müsəlmanlarının əhvalı

Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] müvəkkilinin Ermənistandakı müsəlmanların iqtisadi əhvalı haqqındakı məruzəsi:

Məhəlli [yerli] səbəblərdən naşi [ötrü], Ermənistan müsəlmanlarına müavinət ediləcəyi təqdirdə, ilk qədəmdə qaçqınlar, ac və çılpaq qalmışlara ətfi-nəzər etməlidir.

Müsəlmanların siyasi əhvalı öylə olmuşdur ki, böyük kütləsi Cümhuriyyətdən kənar yerlərdə yaşamaqdadırlar, Şərur, Naxçıvan və Sürməlidədirlər ki, onlarla əlaqə bütöün qət edilmişdir [kəsilməlidir]. Məmləkətin içərisində isə, müsəlman qaçqınlarının hesabı pək azdır. Onlar da fəqət İrəvan şəhərin[d]ə və bu kimi az qorxulu yerlərdə məskun olmuşlardır.

1918-ci sənəsinin baharı qanlı həvadis [hadisələri] nəticəsində müsəlmanların bir qismi 5-6 dəfə kəndi yurdlarını buraxmaq və yenidən qayıtmaq məcburiyyətində qaldıqlarından, bütöün mallarını, sürülərini, ziraət və fəllahət [əkinçilik] alətlərini qeyb etməklə, qaçqınlardan da fəna bir halda qalmışlardır. Bunların torpaqlarının bir hissəsi Türkiyə erməniləri tərəfindən qəsb [edilmiş], digər hissəsi isə hökumət tərəfindən digərlərinə icarəyə verilmişdir.

Son zaman həvadis isə müsəlmanların əhvalını daha da fəna etmişdir. Belə ki, 50-60 köyün əhalisi yenidən dağıdılaraq, canlarını qurtarmışlar isə, onsuz da dağılmış digər köylər əhalisi boynundan asılmışlardır.

Bütöün bunları nəzəri-etibara alaraq müavinət təşkilatını bir qaçqınlara deyil, qaçqınlıq dövrünü keçirmiş, şimdiki kəndi yurdlarında məskun olmuş və həvadisdən xəsarətdidə olmuşlara da şamil etməlidir.

Denildi ki üzrə, qaçqınların böyük kütləsi, yəni 15000-ə qərib [yaxın] əhali cəbhənin o biri tərəfində toplanmışlardır. Hal-hazırda Ermənistan hüdudu boyunca yağma [talan] və çapqıncılıq qorxusundan pək az qaçqın qalmışdır. Novo-

Bayəzid xəttində şimdiki əhali qalmamışdır. Zira işbu baharda mabaqəsi [qalanları] kəsilərək dağıdılmışdır. Onların müqəddəratları haqqında heç bir məlumat yoxdur. Fəqət kəsilmələri, köylərinin təxrib edilmələri şayiəti [şayiələri] dövrən edir. Can qurtarmışları isə az miqdarda Göyçə gölü şərq kənarında oturmuşlardır.

İrəvan qəzasının hökumətə tabe yerlərində müsəlmanların miqdarı 25.000-dən ziyadə deyildir. Eçmiyədzin qəzasında 25.000, Sürməli qəzasının da tabe hissəsində 15.000-dir. Əlavə, İrəvan ətrafında 13.000-dək qaçqın yaşayır. Gümrü qəzasında həmişə müsəlman az olmuşdur. Onların əhvalı qayət fənədir.

Qars nahiyyəsi haqqında doğru məlumat yoxsa da, fəqət ora müsəlmanlarının əhvalı bilmüqayisə [nisbətən] digərlərindən eyi olması məlumdur.

Böyləliklə, müavinət ediləcək müsəlmanların miqdarı-ıfratı [ən çoxu] 80.000, təfriti [azı] isə 70.000-dir ki, bunlara hər halda müavinət təşkil etməlidir.

Hal-hazırda müsəlmanların əhvalı həqiqətən dəhşətlidir. Bunların ziraət və fəllahət alətləri olmadığı kimi, çoxlarının məlcələri [sığınacaq yerləri; yurd-yuvaları] belə təxrib edilməklə, heç şeyləri qalmamışdır.

Oradan-bura, buradan-oraya köç edərkən, bunlar bir sürü ərzaq deyil, para və başqa mühimmatlarını da belə qaib etmişlərdir. Bütöün bunların nəticəsində Ermənistanda olan müsəlman əhalisi torpaq və rəncbərlərdən [əkinçilikdən] məhrum olmuşlardır.

Şimdiyədək müsəlmanların köylərində Türkiyə erməni qaçqınları oturaraq, mallarından və mülklərindən istifadə edir-

lər. Halbuki sahibləri isə səhralarda dolşırlar. Bunu da əlavə etməlidir ki, Ermənistanda yaşayanların həpsi aclığa məhkumdur. Fəqət müsəlmanların aclığı ən dəhşətlisidir. Zira bunlara heç yerdən müavinət getməyir.

İrəvan şəhərində məsələn müsəlmanlar gündən-günə ölməklə azalırlar. Bunun da səbəbi, bu şəhərə işə yaramayanların toplaşmasıdır. Buradakı qaçqınların əksəriyyəti qadın, çolma-çocuq və qocalardır.

Bunların paraları olmadığından, kəndi paylarını belə alammayırlar. Zira, böylə payın qiyməti 4 manat 50 qəpəkdir. Müsəlmanlar kartoçkalarını digərlərinə satırlar. Özləri isə zir-zibil ilə imrari-həyat edirlər [güzəran keçirirlər]. Əhali arasında ölü artmaqdadır. Zira müavinəti-tibbiyyə [tibbi yardım] əsla yoxdur. Əlavə, gələcək qış mövsümü bir qədər də işi müşküləşdirəcəkdir. Qaçqınlar demək olar ki, çılpəqdırlar.

Yuxarıda denilmişdir ki, müsəlman köyünün əhvalı dəhşətlidir. Qış gələndə isə əhval çox müşkülə girəcəkdir.

Binaənileyh [ona görə], müsəlmanlara ediləcək müavinət, ərzaq, tibbi, toxum və darüleytamlar güşadından [yetimxana açmaqdan] ibarət olmalıdır. Əlavə, ev və əlbisə üçün fikir etməlidir.

Şimdi 40-45 min əhali üçün ərzaq hazırlamalıdır. Bunlardan ötrü heç olmazsa 230.000 pud taxıl hazırlamalıdır.

Ola bilsin ki, qaçqınların miqdarı bir qədər də artsın. Bundan əlavə, əqəllən [ən azı] 8.000 külfətə toxum verməlidir ki, ərəzilərini əkə bilsinlər. Bundan ötrü də, hər külfətə bir xalvar verilərsə, 240.000 pud verilməlidir ki, cümlətanı 470.000 pud taxıl lazımdır.

Tibbi və xeyriyyə müavinətlərinə gəldikdə, bu işdə ixtisaslı əfəndilərin dediklərinə görə, əvvəla İrəvanda 400-500 nəfərlik bir darüleytam güşad etməlidir. 2) İxtiyar və qadınlara məxsus bir darü-ləcəzə [möhtaclər evi]; 3) İrəvan şəhəri üçün bir nəfər, köylər üçün isə iki nəfər doktor göndərməlidir. İrəvanda bir xəstəxana açılarsa fəna olmazdısa, böyük məsarifəti nəzərə alınarsa, mövcud xəstəxanalarda bir qəç yer tutmaqla iktifa [kifayət] etmək olar.

Müavinət təşkilatına gəldikdə, Azərbaycan kimi təşkilat yaramaz. Zira Azərbaycanda həman təşkilat hökumət işləri kimi getməkdədir. Binaənileyh, təşkilat böylə olmalıdır:

Məhəllərində [yerlərdə] köy komitələri intixab edilməlidir [seçilməlidir] ki, üç nəfərdən az olmamalıdır. Bunların başında köy muxtarı durmalıdır. Böyük köylərdə hər 20 evə bir nəfər adam intixab edilməlidir. Bu təşkilat möhtacların siyahısını tərtiblə, onlara pay təqsim edəcəkdir [bölüşdürəcəkdir]. Dörd nəfərdən ibarət bir kontrol komissiyası intixab edilməlidir ki, bir nəfəri İrəvan şəhəri, biri Sürməli dairəsi, 2 nəfəri isə Eçmiyədzin qəzasında çalışacaqdır.

Eçmiyədzin, Novo-Bayəzid və Sürməli qəzasında təxrib edilmiş 50 müsəlman köyünün dağılması müsəlmanların maliyyə cəhətlərini bir qədər də bərbad etmişdir. Bunların bir böyük kütləsi İrəvan şəhəri yaxınlığında, Zəngəzurda toplanmışlardır. Son xəbərlərə görə, Tələk dairəsində 5000 nəfər qaçqın Arpa çayını keçmişlərdir. Novo-Bayəziddən isə canlarını qurtarmış qaçqınlar Qazax qəzasına keçmişlərdir. Zəngəzurda olan qaç-

qınlara tərəfimdən müavinət edilmişdir.

İşləri siyasi məsələ bir az korlamışdır. Zira qəzaları gəzmək mümkün deyildir.

* * *

Azərbaycan Cümhuriyyəti Adres-Təqvimini hazırlanmışdır. Bu günlərdə təbdən [çapdan] çıxacaqdır. İşbu ünvan-təqvim olduqca gözəl olacaqdır. Hökumətin buraxdığı 122.000 manat az olduğu üçün Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] naziri Vükəla Şurasından [Nazirlər Kabinetindən] borc kimi olaraq əlavədən 178.000 manat da istəmişdir ki, kitab satıldığı təqdirdə qaytarılacaqdır.

* * *

Mərkəzi Ev Komitəsi cənbindəki [nəzdindəki] işə məntəqələrinin bir sənəliyi münasibətilə Mərkəzi Ev Komitəsi Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə bu yolda çəkdiyi zəhmətdən dolayı təşəkkürlər izhar etmişdir.

MÜƏLLİMƏ YOXLUĞUNA ÇARƏ QILMALI

Çocuqlara tərbiyə bir neçə qismə bölünür. Ən əvvəl və ən ümdə, çocuğa tərbiyə verən kəndi validəsi [anası] olur. Uşaq yeddi yaşınadək məktəbə getməmiş, annəciyi qucağında – “ana məktəbində” tərbiyəyi-ruhaniyyəsinə [mənəvi tərbiyəsinə] məşğul olur.

Yeddi yaşında çocuq ana məktəbini bitirdikdə, daxil olur ümumi şəhər mək-

təbinə. Bu ruhda və bu məsləkdə tərbiyə tapmış çocuqlardan get-gedə alim və fəzil [fəzilətli] şəxslər çıxır.

Əcəba, bu nədəndir? Əlbəttə, ananın çocuğunda bəslədiyi tərbiyəyi-ruhaniyyəsinə. Əfsus ki, biz Azərbaycan balaları o tövr Yevropa üsulu tərbiyədən məhrum olmuşuq. Buna səbəblər nədir? Yəqin ki, validələrimizin oxumamağı, məktəb görməməkləri.

Əvət, biz gələcək analarımızın mədəni, elmli olmağı üçün ünas [qız] məktəbləri açmaq lazımdır. Həm şəhərlərdə və həm köylərdə. Fəqət həman məktəblərdə dərs verən Azərbaycan müəllimləri yox, yox!

Elmə həvəskar bacılarımız şəhərlərdə, köylərdə kəndi ana lisanlarında oxumağı artıq arzu edirlər. Hətta Cavad uyezdinin bəzi kənd əhlləri məktəblər müdirlərinə ərizə vermişlər ki, ünas məktəbi açılsın. O cümlədən Xilli, Şixəlibəyli, Qalaqayın köyləri. Bu köylərdə maarif nazirləri [maarif müfəttişləri] məktəb açıb bacılarımızı elm tərəqqisinə aparmaqda idilər ki, şimdi bu vaxtadək heç bir əsər yoxdur. Buna da səbəb müəllimələrin yoxluğudur.

Bu barədə maarif nazirləri və millət xadimləri müəllimələr hazırlayıb, elmdən məhrum qalmış bacılarımızı, hansılar ki gələcəkdə bizlərə milli ana olacaqlar, onları elm və tərəqqi yoluna sövq etməli [ki], daha qaranlıq guşələrdə qalıb, oxumaqdan bibəhrə olmasınlar və qəlbləri elm nuru ilə həmişə parlaq olsun.

*Qazax Darülmüəllimininin tələbəsi:
Məhəmmədzadə Feyzulla*

MÜXTƏSƏR İZAH

Parlaman iclaslarında Qarabağ hadisəti müzakirə edilərkən bəzi səbəblərdən dolayı əzayi-möhtərəmənin [möhtərəm üzvlərin; deputatların] əksəri kəndi nöqtəyi-nəzərlərini ibraz etmədilər [bildirmədilər]. Yalnız ifadədə bulunanlar Rəisi-vükəla Yusifbəyli həzrətləri olub və şundan maəda [başqa] Qarabağa hadisəni təhqiq üzrə göndərilmiş Məclisi-Məbusan heyəti-məxsusəsi [xüsusi heyəti] izahat verdi. Hətta müxtəlif fırqələr [partiyalar] rəisləri də bu məsələyə dair sükut ixtiyar etmişdilər.

Xaricdən baxanlar buna çox da təəccüb edirdilər ki, əcəba Qarabağ məsələyi-mühümməsi müzakirə edilərkən ən əvvəl işbu məsələ üzərində xeyli dayanmaq və Qarabağ müsəlmanlarının mənafeini müdafiəyə qalxışmaq, daşnaklar tərəfindən müttəhim olmağa qoymamaqlıq vəzifeyi-müqəddəsəsi zədən Qarabağ məbuslarının öhdələrinə tərəttüb edirdi [düşürdü]. Məəttəəssüf [təəssüf ki], müşarünileyhdən [deyilən şəxslərdən] heç birisi ağızlarına bir kəlmə də olsa belə söz alıb danışmaq xahişində olmadılar. Ağızlarına su aldılar.

Məsələnin bu tərəfi bir çoxlarının təbii marağını mövcib edirdi [marağına səbəb olurdu]. Hətta “Azərbaycan” qəzetəsinin sütunlarında bu məsələyə dair “Qarabağlı” imzası ilə “Azdır” sərlövhəli uzun və müsəlsəl məqalat [silsilə məqalələr] dərci ilə bütün Qarabağ məbuslarını və xüsüsən bəndələrini [məni] əhali miyanında [arasında] fəaliyyətsizlik və ehmal ilə töhmətləndirmişdir.

Yuxarıda söylədim ki, Parlamanın Qa-

rabağ hadisələrinə münhəsir olan [həsr edilən] icaslarda bəzi səbəblərdən dolayı yalnız bir qəç nəfər məbusların danışmaları iqtiza edirdi [lazım gəlirdi].

Parlamanın bu məsələyə kamali-ehtiyatla baxması lazım idi. Odur ki, lazımı sözlər xüsusi icaslarda danışılmışdı və görülcək tədbirlər tökülmüşdü. Veriləcək cavablar hazırlanmışdı. Zənn ediləməsin ki, Qarabağ məbusları bu hadisəyə soyuqqanlıqla baxaraq fəaliyyətlərində qüsurlar göstərmişlər. Fəqət hər icaslarda və fraksiyonlarda danışan şəxsin ismini və danış[ıl]an sözlərin məzmununu qəzetələrə xəbər vermək Parlaman üzvlərinin vəzifəsi deyil. Görünür ki, müşarünileyh hər bir şəxsin fəaliyyətini kürsiyi-xitabətdən irad etdiyi [söylədiyi] nitqi ilə ölçür.

Əlavə, məqalənin üçüncü hissəsində Ağdamın şimdüyədək şəhər olmasına səy etmədiyimizi fəaliyyətsizliyimizdən ədd [hesab] edərək “Nə üçün şu anadək Ağdam şəhər olmadı vəhəlonki [halbuki] türklərin vaxtında bu işə iqdam edilmişdi [girişilmişdi]” deyə sualda bulunur və Ağdamın Qarabağda nasıl bir mərkəzi-ticarət olmasını tərifə başlayıb, Şuşa tacirlərinin Ağdama nəqli-məkan etmələrini [köçmələrini] zikr eyləyir.

Bilməyirəm, şimdi məzkur [deyilən] tacirlərin Ağdamdan Bakıya, Gəncəyə və başqa yerlərə köçmələrinin səbəblərini nə üçün şərh və izah etmədən çəkinir və səbəblərini qarelərə [oxuculara] bildirməyir?

Ağdamı Qazax və Zaqatala ilə qiyas [müqayisə] edir. Zədən düşünməyirəm ki, hansı tərəfdən Ağdam Zaqatala və Qazaxla müqayisə olunur. Əgər övzayi-siya-

siyyəsi [siyasi vəziyyəti] tərəfdən isə, bit-təb [təbii ki], Ağdam fəvqəlzikr məhəllərlə qətiyyəq qiyas olunmaz. Çünki Ağdamın vəziyyəti və əhvali-siyasiyyəsi tam mənası ilə Zaqatala və Qazaxıncından xeyli təfəvütü var.

Qarabağ məsələsi ixtilafli və mübahisəli olduğundan, ağustosun əvaxirində nədək [axırındak] nəinki Ağdamın, hətta Qaryagin və Tərtər kimi böyük ticarət mərkəzlərinin müqəddəratı həll olmamışdı. Hətta bir zaman oldu ki, Qarabağ general-qubernatoru Şuşaya əzimet etməsəydi [getməsəydi], Andranik və Sokratın əşqiya [quldur] dəstələri tərəfindən gərək Şuşa və gərək Əsgəran və tədricən Ağdam və həvalisi [ətrafı] işğal ediləcəyi ehtimaldan xali [uzaq] olmazdı. Şunu kimsə inkar edəmməz.

Şimdi işbu mülahizat iləmi Ağdamın şəhər olmasını mütəlibə [tələb] edirik?

Ağdamın şəhər olmasına keçən sənə əvvəl türklər tərəfindən iqdām edil-məsini və bu uğurda bir bələdiyyə təsis olunduğunu qeydlə, mənim də məzkur [deyilən] bələdiyyədə üzv olmağımı etiraf edir. Nəilsə müşarünileyh [haqqında danışılan şəxs] işbu bələdiyyənin fəaliyyətindən əsla bəhs etməyir. Yalnız ifadə etdiyi mənasından mütələzziz olaraq [ləzzət alaraq], məzkur bələdiyyənin yenedən təcdidini [bərpa-sını] tələb edir. Həmin bələdiyyənin dövründə xoler[a] və başqa əmrəzi-müsriyyənin [yoluxucu xəstəliklərin] əhalini tələf etməsindən, bazar-da bir uzun sıra mağazaların yanmasından, məmurlar tərəfindən fəqir və tavanasız [imkansız] əhaliyə min dürlü zülüm və əziyyət edilməsindən bəhs etməyi kəndisinə vacib və əl-zəm [lazımlı] gör-

məyir. Ağdamlıların bu dövr xatirindən çıxmaz.

Bəndə [mən], həqiqətən, məzkur bələdiyyədə nə üzv və nə başqa bir sifətlə iştirak etməmişəm.

Həqiqətən, nəinki Ağdamın, bəlkə, Bərdənin, Tərtərin və Qarabağın başqa ticarət nöqtələrinin şəhər olması bizim başlıca amallarımdandır. Lakin Ağdam şəhər olduqda, Şuşatək mühüm bir nöqtənin havi [sahib] olduğu həm siyasi, həm də iqtisadi əhəmiyyəti itərdi. Bu isə sonradan Zəngəzur kimi, bütün Qarabağın istehkamətə ədd [hesab] olunan bir gözəl qəzanın əlimizdən çıxmasına səbəb olardı.

Zəngəzurun təsərrüfümüzdən [əlimizdən] çıxması ilə Qarabağın digər üç qəzası da cümlə iqtisadi əhəmiyyətini qeyb edərdi. Çünki Zəngəzurla başqa qəzalar yek-digərləri [bir-birləri] ilə pək sıx iqtisadi rabitələri olduğundan, bir-birindən də münfəridən [ayrı] yaşamağa müqtədir olammazlar.

Əgər işlər böylə surət kəsb etsə [hal alsə] idi, bununla iqtisadi cəhətcə Cavad qəzasına fəna təsir bəxş edəcəyi ehtimaldan xali [uzaq] olammazdı.

Doğrudur, bu üç qəzanın qan tökül-məksizin təslim olmasını məəlməmnuniyyə [məmnuniyyətlə] qarşıladıq. Fəqət ən əhəmiyyəti haiz olan Zəngəzur qəzasıdır ki, müqəddəratı həll olunarsa, bütün Qarabağda hər dürlü islahatı-laziməni yapma[q]dan və hakəza [eləcə də] bu uğurda Qarabağ məbusları faydalı təşəbbüslər qalxızma[q]dan bir an qafil ol-mazlar.

Zəngəzur digər üç qəzanın və əlavə olaraq Cavad qəzasının ruhu və mən-

beyi-həyatı mənzələsindədir [dərəcəsin-dədir, yerindədir]. Əgər bir-cə sənə köçərilər aran yerlərində qalsalar, bilkülliyyə [tamamilə] əmrəzi-müxtəlifdən [müxtəlif xəstəliklərdən] tələf olmaları bədihidir [şübhəsizdir].

Odur ki, şimdiiyədək Qarabağ məbusları övzəyi-siyasiyyəni [siyasi vəziyyəti] nəzərdə tutaraq öz fəaliyyətlərində davam etmişlər. Onların xatirindən nə Ağdamın şəhər olması və nə başqa zəruri məsələlər çıxmayıbdır.

Məttəəssüf, əksər övqat [çox vaxt] böylə gənc siyasiyyunların [siyasətçilərin] bimövqə [yersiz] məsləhəti gərək fərdin və gərək bütün cəmiyyətin fəaliyyətinə xələl yetirə bildiyini iqrar [qəbul, etiraf] etməlidir.

*Qarabağ məbuslarından:
Qara bəy Əliverdili*

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

İxtar [xəbərdarlıq]

Matəm münasibətilə şənbə, bazar və bazar ertəsi günləri idarə və mətbəəimiz tətillikdən, qəzetəmizin növbəti nömrəsi çarşənbə günü çıxacaqdır.

Quba əfəndisi

Quba qəzasında Quba şəhərinin sakini Əhməd əfəndi Əbdürrəhiməfəndizadə Azərbaycan Cümhuriyyəti Məşixəti-İslamiyyəsi [Şeyxüislamliq] İdarəsində əfəndilik naminə vəz olunan [qoyulan] qərar üzrə imtahan olduğunda, müvəf-fəqiyyət attestatı qazanmışdır.

Quba qəzasında

Quba qəzasının Xaçmaz məntəqəsin-dən Məcdəni kəndinin sakini Mirzə Əhməd Mirzə Məhəmməd oğlunun evin-dən İran təbəəsi Qaradağlı[lı] Əminulla Eynulla oğlu 250 min manatlıq nağd pul ilə qızıl əşya oğurlayıb fərar etmişdir. Xaçmaz pristavı Məhəmmədəli bəy Heydərbəyov mumaileyhi [adı çəkilən şəxsi] təqib edərək Xuray kəndində tutub, oğurladığı əşyanı tamamilə alıb siyahı üzv ilə sahibinə qaytarmışdır.

Komitə intixabı

“Müsavət”ın Bakı komitəsinin intixabı [seçkisi] cümə günü təşrin-əvvəlin [oktyabrın] 3-də səhər saat 10-da olacaqdır.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

Bir çocuq tapılmışdır

Muxtar Kərimov vasitəsilə Əbdülhüseyn nam [adlı] 5 yaşında bir nəfər bisha-ib çocuq Cəmiyyətə verildikdə, Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə gətirilmişdir. Cəmiyyət çocuğu darüleytəmə [yetimxanaya] göndərmişdir. Çocuğun dediyinə görə, anasının adı Zəhra və dayısının adı Məhəmməd-hüseynidir.

Böyük bir rüşvət mənbəyinin qapanması

Rəisi-vükəla [Baş nazir] həzrətləri əmr etmişlər ki, Şəhər Klubundan özgə cəmi klublar bağlansın. Rəisi-hökumət tərəfindən verilən bu əmrə-ali [uca əmr] o gündən cəmi pristavlara bildirilib ic-rasına təşəbbüs ediləcəyi yerdə, əmr-namə nədənsə ertəsi gününə buraxılmış.

Oktyabrın 1-də pristavlar açılmayacağına dair mövcud klub sahiblərindən im-

za almışlar və bununla vəzifələrini bitirmiş hesab etmişlər.

Bu əmri-alini də bəzi təhriri [yazılı] əmrlər kimi rəsmi bir müamilə [prosedur] və yazı-pozu halında tutmuşlar və tamamən tətbiqinə əsla etina etməmişlər ki, klublar köhnə məşğuliyyətlərindən, qanunsuz hərəkətlərindən zərrə qədər olsun ayrılmamışlar.

Klub sahibləri öz işlərində sərbəst və sahibi-ixtiyar qalmışlar, klubların bu qeyri-məşru və müzür [qanunsuz və zərərli] ticarətxanalarını guya heç bir əmr almamışlar kimi açıq bulundurub, müştərilərini hələ bir az daha artırmağa başlamışlar. Polis məmurlarının burunları ucunda, bəlkə də gözləri qabağında qumarbazlığın tövsisinə [yayılmasına] və bu sayədə gecədə yüz minlərcə pulların arada oynanmasına, on minlərcə manatların havadan ciblərinə girməsinə bütün güclərini sərfə qeyrət etmişlər.

Böyləliklə, gecədə yüzlərcə həris və adətkərdə adamların ciblərini boşaltmaq, evlərini xarab etmək, cavan hökumətimizin cavan ünsürünün əxlaqını zəhərləmək, istiqbal [gələcək] üçün qayət qorxulu əxlaqsızlıq xəstəliyi törətmək cinayətindən bir an geri durmamışlar.

Camaatın maddi və mənəvi həyatına, məmləkətin istiqbalına böyük zərərər vuran mikrobxanalardan biri də “Jokey klub” adını “Beynəlxalq sobraniya” adına çevirən klub idi. Bu klubun qapanmasına bizzat [şəxsən] Rəisi-vükəla həzrətləri əmr etdiyi halda, polisə idarələrinin pozğunluğundan, bilməm nəliyindən məzkur [deyilən] klub dünənki gecəyə qədər açıq qalmış və qeyri-qanuni ticarətində tamamən sərbəst buraxılmışdı.

Dünən gecə əmri-alinin icra edilmədiyini və klubun açıq bulunub qumarbazlığın köhnəsindən də daha vase [geniş] bir halda davam etdiyini xəbər alan polis və hökumət idarələri Baş müfəttişi Ömər Faiq [Nemanzadə] əfəndi, Rəisi-vükəlanın xüsusi katibi Ağazadə ilə birlikdə məzkur kluba gedib qumar oynandığını görmüş və dərhal bağlanmasına əmr verməklə bərabər, 5-ci uçastokun pristavı ilə bəzi məmurlarını təhti-məsuliyyətə [məsuliyyət altına] almışdır.

Şamaxıdan

Bakı Dağıstan camaat məktəblərinin müdiriyyətindən Bakı qubernatoruna xəbər verilir ki, kanselyariyalar [dəftərxanalar] üçün məktəblər həcz [müsadirə] olduğundan dərslərə şüru edilməmişdir [başlanmamışdır]. Kanselyariyadan ötrü Şıxəli Əlibəyov və Solovyovun evləri təmir edilir. Bunların təmiri itmama [tamama] yetdikdən sonra, məktəblər təxliyə ediləcəkdir. Bu da çox uzun çəkəcəkdir. Şamaxıdan başqa hər yerdə dərslərə şüru edilməmişdir. Sizin nə dərəcədə məarifpərvər olduğunuzu nəzərə alaraq, məktəb imarətlərinin tez həczdən azad edilməsi haqqında təşəbbüsatda bulunmağınızı rica edirəm.

BİRJADA

Kerenski minlik 1.080 manat, 250-lik 1.030 manatdır. Nikolay 5 yüzlüyü 1.100 manat, yüzlüyü 330 manat və xırdası 70 faizdir. Gümüş manat 63 və xırda 23 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 675 manat və kağız lirəsi 170 manatdır. Tiflis parası 35 manatdır.

“MÜSAVAT”DA

- Cümə günü təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 3-də, səhər saat 10-da Türk Ədəmi-Mərkəziyyət [firqəsi] “Müsavat”ın yeni komitəsi intixabı üçün şəhərdən yeni muntəxəb [seçilmiş] 12 nəfər Şura üzvləri ki, ibarət olsun Məhəmməd Əmin Rəsulzadə, Kərbəlayı Vəli Mikayılzadə, Seyid Hüseyn Sadiq, Cəfər Cəbbərzadə, Hilal Bağırzadə, Əsədulla Məhəmmədzadə, Novruz Ağazadə, Əli Yusifzadə, Ağaməhəmməd İbrahimzadə, Baxış Ağayev, Hacıağa Nurizadə və Seyid Hüseyn Haşımzadədən və mədən dairələrində Şuraya intixab olunmuş nümayəndələrin isbatı-vücut [iştirak] etmələri mətlubdur [tələb olunur].

- Bibiheybətdə “Rapid” mədəninə işləyən Həsən Fulad oğlu “Müsavat”a şikayət etmişdir ki, xidmətdən çıxdıqda beş günlük məvacibini mədəndən verməyirlər. “Müsavat”ın Müsaliyə və Mürəfiyə [Barışıq və Məhkəmə] şöbəsi bu xüsusda müzakirədə bulunur.

- Bibiheybətdə Lapşinin mədəninə işləyən Səlim Bədəl oğlu “Müsavat”ın Müsaliyə və Mürəfiyə şöbəsinə şikayət etmişdir ki, ustanın sözü ilə onu mədən müdiri ixrac etmişdir. Şöbə bu xüsusda təhqiqatda bulunur.

- Tuğraxanım Atamoğlan qızı “Müsavat”ın Müsaliyə və Mürəfiyə şöbəsinə şikayət etmiş ki, əri Məşhədi Ağabala Məhəmmədov 22 ildir ki, işləyirdi. İndi mərhum olmuş, bir qaç yetimləri qalmışdır. Onlardan Hənifə və Şəfi adlı oğlanlarını

fabrikaya işləməyə qəbul etməyirlər. Şöbə bu xüsusda təşəbbüsatdadır.

- Şubanıda yəhudi Rəhmanovun mədəninə işləyən Ağabəy Hüseynbəyov ixrac edilməsinə cəhət şikayət etməsi münasibətincə, “Müsavat”ın Müsaliyə və Mürəfiyə şöbəsi təhqiqat etməkdədir.

- Cavad qəzası camaat[ı] bəylərin onlara ziraət [əkinçilik] üçün yer vermədiyinə görə, şikayət etmişlərdir. “Müsavat”ın Müsaliyə və Mürəfiyə şöbəsi bu xüsusda Ərazi və Əmlak Nəzarətinə müraciət etdikdə, Nəzarət qəbul etmişdir.

ERMƏNİSTANDA

Ermənistanda nə var?

Bir həftə bundan irəli İrəvandan dəmiryol ilə Tiflisə, sonradan Bakıya varid olan [gələn] Eçmiyədzin uyezdiinin Canfəda kəndi əhli müxbirimizə son hadisələr haqqında böylə məlumat vermişdir:

Təqribən 20 gün bundan irəli erməni hökuməti məmurları Canfəda kəndinə gəlib demişlər ki, kənd əhlindən 80 nəfərini komissar çağırır. Kəndin başbirlərlərindən 80 nəfəri cəm olduqdan sonra onlara xəbər vermişlər ki, torpaq işlərindən ötrü komissarla danışmaqdan ötrü Şəhriyar kəndinə getməlisiniz.

Bu əhvalatı müxbirimizə nəql edən şəxs də həman 80 nəfərin arasında imiş. Həmin şəxs deyir ki, bizi kənddən çıxarkən kənd içərisində tufəng və pulemyot atəşi başlanıb, ermənilər kəndi talan etməyə başlamışlar. Onlar kənddən

uzaqlaşdıqlarından kəndin başına nə gəldiyini düürüst bilməmişlər.

Axırda bu 80 nəfəri Şəhriyar kəndinə gətirib bir otağa doldurmuşlar. Sonradan bunları bir-bir, iki-iki adbaad çağıraraq apar-mışlar.

İçəridə qalanlar dışarı aparılanların başına nə gəldiyindən xəbəri yox imiş. Axırda içəridə qalan 17 nəfərdən biri söyləmiş ki, bayıra aparılanları ermənilər kəsirlər. Çarəniz nədirsə görünüz.

İçəridə olanlar birdən-birə dışarı hü-cum edib qaçmağı qərara almaqla, qa-pıda olan qaraqolu itələyib qaçmağa başlamışlar. Ermənilər qaçanları atəşə tutub 14 nəfərini vurub öldürmüşlər. 17 nəfərdən 3 nəfəri salamat qaçıb qurtar-mışdır ki, bu qurtaranların biri də həman bu əhvalatı nəql edən şəxsdir. Həmin 3 nəfər oradan qaçıb Zəngibasara, son-radan İrəvana gəlib çıxmışlar.

Məzkur [deyilən] şəxs nəql edir ki, Can-fədə kəndində qəlt-qarət başlanan gün ətraf kəndlərdə də ermənilər müsəl-manları qırmağa başlamışlar. Canfədə kəndindən salamat qalanları qaçıb Zəngibasara gəlmişlər. Mağda kəndində olan 360 nəfər kişi və arvaddan ancaq 6 nəfər arvad 16 gün əsir saxlandıqdan sonra buraxılmışdır. Həman ətrafda İydəli, Kərimarx, Ağcaarx və Mollabədəl kəndləri qarət edilib, əhalisindən ələ keçəni qətl edilmişdir.

Talın mahalında xarab edilən kəndlər bunlardır: Quytul, Avan, Qaracalar, Ucan, Guş (erməni ilə müsəlman yaşayır), Talışkərki, Bağcacıq, Diyan, Yaşıl, Aşağı Ağcaqala, Aşağı və Yuxarı Qaraqoymaz kəndləri, Əylənli, Mehribanlı, Rind, Aralıq, Şeyxhacı, Talin, Pirtikan, Pirmələk, Əhəngçi, Quldərviş və Əşnək kəndləri.

Axsanlı mahalında: Kürdalı, Qulunəbi, Qaracören, Giriştin, Babakişi, Gələşəm, Ağörən, Dəlilər və qeyriləri.

Mühasirədə saxlanan kənd[lər] bunlardır: Əkərək, Axis, İrgi, Qoşabulaq, Par-pı, Tikə, Nəzər, Van, Hoşun, Pirsı, Kiçik-kənd, Hamamlı.

Bu kəndlərin qaçqınları fəlakətli bir halda ətrafa dağılıb, mümkün edənləri Şərur mahalına qaçmaqdadırlar.

İrəvana cəm olan qaçqınlar İrəvan-dan çıxmaq üçün erməni hökumətinə müraciət etdikdə, 107 nəfər üçün Tiflisə qədər dörd yük vaqonu verilmişdir. Bun-ları Tiflisə qədər bir erməni zabiti müşa-yiyyət etmişdir. Gümrüdə (Aleksandropol-da) qaçqınların vaqonunu qatardan açıb saxlamaq istəmişlərsə də, erməni zabiti mane olmuşdur. Sonra qatar Kolagirən adlı mövqeyə çatdıqda ermənilər qaç-qınları axtarmağa başlamışlar. Üç nəfər-dən min manata qədər para da almışlar. Qaçqınlar Tiflisə çatdıqda Azərbaycan siyasi nümayəndəsi hər adama 20 ma-nat para verib məccani [pulsuz] olaraq dəmiryol ilə Bakıya tərəf yola salmışdır. Bunlardan bir paraları Gəncəyə, qalan-ları isə Bakıya gəlib çıxmışlardır.

Qaçqınlar Azərbaycan Cümhuriyyəti-nin İrəvanda olan Ümuri-Xeyriyyə nüma-yəndəsinin adambaşına 20 girvənkə un paylamasından xeyli razıdılar. Bu un qaç-qınları aclıq bəlasından qurtarmışdır.

İrəvan həyatına gəldikdə, məzkur [de-yilən] şəxs nəql edir ki, şəhər ətrafında ələ düşən müsəlman şəhərə salamat qayıtmayı. Şəhər daxilində isə müsəl-manlara cürbəcür zülmələr edirlər. Bu yaxınlarda erməni hökuməti üç ayın müd-dətinə min, beş yüz, əlli və iyirmi beş ma-

nat qiymətində təzə kağız pullar burax-mışdır. Ermənilər bu pulları xırdalamaq istədikdə, müsəlman dükançılarında beş manat qiymətində bir şey alıb min ma-natlığı xırdalamağa verirlər. Xırda pul ol-madıqda aldığı şeyin bahasını verməyib çıxıb gedirlər.

Hər halda, Ermənistanda yaşayan mü-səlmanların halı xeyli fənadır.

Ermənistan haqqında erməni mət-buatı

Erməni Xalq Fırqəsinin mürəvvici-əf-karı [fikirlərini yayan orqanı] olan “Joxovr-di” qəzetəsi daşnakların azadəlik sözü-nü nə surətə anladıqları haqqında böylə yazır:

“Bizim məmləkətimiz azaddır. İndiki erməni hökuməti geniş bir surətdə qa-pını hər kəs üzərinə açmışdır. Hamının hökumətə yolu vardır. Elmi-elmsiz, bir sözlə, hamı hökumət çarxını hərəkətə gətirməkdə iştirak edir. Onlar hamısı pul sərf etməkdə, bəxşiş almaqda və qarət-gərlik kimi hərəkətlərdə azadadırlar.

Azad məmləkətdə “cəza” yoxdur. Ha-mı hökumət qarşısında “bərabər”dir. Ha-mı “təvəris” olub və onların bütün işləri “demokratik” xasiyyətdədir.

Bu azad məmləkətdə belə hökumət təşkil edilmişdir. Hərçənd bunlar bir-bi-rinə mümaniat [manecilik] edib bəzən onların hərəkəti fəlakətli nəticə verirsə də, hər ikisi işləməkdədirlər. Daşnaks-a-qan firqəsi məmləkətin hər yerini kəndi şöbə və agentləri ilə doldurmuşdur. Bu firqə hər yerdə hakim olub hökumət də ancaq bu yoldaşlara təbəiyyət etmək-dədir [təbə olmaqdadır].

Hökumət işləri ağır hərəkət edir. Böy-

lə bir hərəkət altında da ac və çılpaq füt-qərayi-kasibə ahu-zar etməkdədir. İşlərin bəti [yavaş] hərəkətindən fütqərayi-kasi-bə yetimləri artıb, xalq çörəkdən və evin-dən məhrum edilir. Məmləkət top gurul-tusundan titrəyir.

Sosialist yoldaşlar azad məmləkətdə fütqərayi-kasibədən yersiz-yurdsuz yetim-lər vücuda gətirirlər. Bunlar da gələcək sosialist təcrübələrindən ötrü xidmət et-məlidirlər.

Məmləkətimiz azaddır.”

ELANLAR

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Təzəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çə-hərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çəhar-şənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şəhsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çəharşənbə günü saat 4-də. *Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri*

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də. *Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri*

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

**Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası
Gövhər xanım Qazızadə**

Vəzi-həml edənələr hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

**Doktor
Əliheydər Allahverdiyev**

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-adək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

**Doktor
Hacı Fətulla Ağaalizadə**

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Doktor M. İ. Lurye

Əmrazi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-adək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopeliovic**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-adək, axşam saat

5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

**Diş həkimi
B. M. Şternin**

Voronsovski küçə, nömrə 22, Karantinninin küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

Xiromant

Kitablar müəllifi: “Gizlini bilmək” və “Xiromantiya təcrübəsinin əsasları” A. K. Xodunov ancaq əllərin xəttləri ilə insanın xasiyyətini, keçmişini, hal-hazırını və gələcəyini söyləyir. Qəbul edir hər gün saat 10-dan 4-adək. Katibdən xəbər almaq və yazılmaq olar. Ünvan: Mariinski küçə nömrə 18, Gimnazikeskinin küncündə.

9093

İstanbul

Darülfünunu müdavimlərindən türkcə dərslərinə bir oda arayır. Rusca təhsili də var. Adres: telefon nömrə 33-39. Saat 4-7-yə qədər.

11423

Elan

Bununla elan olunur ki, Lənkəran qəzasında və Muğanda taxıl almaq və qeyri yerlərə aparmaq qadağandır. Bu rayonlarda taxıl almaq ancaq Ticarət və Sənaye və Hərbi nəzarətlərin ixtiyarındadır.

*Ticarət, Sənaye və Ərzaq naziri:
[Ağa] Əminov.*

T-274

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

**Azərbaycan Dövlət Bankasının
açılması münasibətilə**

səh. 54. “Para məbud, bankalar məbəd”: Türk şairi Əbdülhaq Hamid Tarhanın 1879-cu ildə nəş edilən “Səhra” adlı şeir kitabında eynən bu misra var.

“Au soleil...”: misralar fransız şairi Kloviz Hüqə məxsusdur; qəzetdə fransızca verilmişdir.

Qəzetələrdən

səh. 57. “valks”: bu sözə mənə vermək mümkün olmadı.

“Göy kitab”: siyasi və diplomatik sənədləri özündə ehtiva edən, müxtəlif rəngli cildlərlə çap edilən və cildinin rənginə görə adlandırılan kitablar xüsusilə XIX əsrin axırlarında və XX əsrin əvvəllərində Avropada dəbdə idi.

Türkiyədə

səh. 58. “atidəki fikri dərmiyan edir”: qəzet səhifəsinin kənarı kəsildiyindən, bundan sonrakı 7 paraqrafda müəyyən kiçik və əhəmiyyətsiz qeyri-dəqiqliklər ola bilər.

səh. 59. “İskəndərun xəlicinə”: İskəndərun körfəzi – Aralıq dənizi sahilində, Türkiyənin Hatay və Adana illəri arasında yerləşən körfəzdür; qəzetdə “İskəndərun” yerinə “İskəndəriyyə” getmişdir.

Müxtəlif xəbərlər

səh. 60. “Yuryev”: Estoniyada şəhər; indiki Tartu şəhərinin köhnə adı.

**Əlifbamız, yazılarımız
və ibtidai kitablarımız**

səh. 63. “sənət dəxi dərsi deyil”: qəzetdə “sənət” yerinə “sifət” getmişdir.

“gül yapmaca”: qəzetdə “gül tapmaca” getmişdir.

“(zəbər ilə lamdan əvvəl fa)”: “zəbər” – ərəb yazısında samit hərflərin üzərinə əlavə edilən və o samitdən sonra “ə” saiti gəldiyini göstərən diakritik işarə; “lam” – ərəb əlifbasında “l” hərfinin adı; “fa” – ərəb əlifbasında “f” hərfinin adı.

səh. 64. “Hüvə’l-fəttahü’l-alim”: Quranın Səna surəsinin 26-cı ayəsinin axırı; mənası: “Hər şeyi bilən Odur”.

“hürufi-şəmsiyyə, hürufi qəməriyyə”: ərəb əlifbasında hərflərin növləri.

“rəbiyülvəvvəl, rəbiyülxəyir, cəmədiyəlvəvvəl, cəmədiyəlxəyir, zilqədə, zilhiccə”: hicri təqvimin (ərəb təqviminin) ayları.

səh. 65. “vəhşi heyvanlar”: qəzetdə səhvən “və həttə heyvanlar” getmişdir.

“vəhşi quşlar”: qəzetdə səhvən “və həttə quşlar” getmişdir.

Nəzarətlərdə

səh. 66. “Şəhur, Naxçıvan və Sürməlidədirilər”: qəzetdə belə getmişdir: “Şəhur, Naxçıvan, Şəhur və Sürməlidədirilər”.

“Ecmiədzin qəzasında 25.000”: qəzetdə “25.000” yerinə “225.000” getmişdir.

səh. 67. “bunların bir böyük kütləsi”: qəzetdə belə getmişdir: “bunların bir türk kütləsi”.

Müxtəsər izah

səh. 70. “bir bələdiyyə təsis olunduğunu”: “bələdiyyə” sözü burada və yazının davamında təhrif edilmişdir.

Bakı xəbərləri

səh. 71. “Məcdəni kəndinin”: qəzetdə kəndin adı belə getmişdir.

“Xuray”: kəndin adı qəzetdə “Furay” kimi getmişdir.

Çərşənbə, 8 oktyabr 1919-cu il, nömrə 290

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-davamiyyəsi. Çarşənbə, 13 məhərrəmül-həram sənə 1338. 8 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və ictimaiyyətə müfəddis məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Təx nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək həsb olunur. Elan fiati: birinci səhifədə sətiri 8 rublə, axırncı səhifədə sətiri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Hacı Hadi Cəfərov kamalı-hüzn və təhəssürlə [böyük bir hüzn və kədər] öz qövəm-əqrəbə və dost-aşnalarına mərhum qızı üçün bu oktyabr ayının 8-də və 9-da cüz-xan olduğunu məlum edir.

Ünvan: Bolşaya Krepostnaya küçədə, nömrə 11.

11431

SİRK “MODERN”

Çarşənbə günü oktyabrın 8-ndə 1919-cu ildə təzə gələn artist və artistkaların qastrolu olacaqdır. Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Gənc Əli – Yermak.

2-nci: Staroşvilinin tələbinə görə Staroşvili – Oleynikov.

3-ncü: Naməlum – Jan-de-Kolon.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11428

BAKİ ŞƏHƏR BƏLƏDIYYƏ İDARƏSİ

Min iki yüz (1200) pud quru dəniz otunun almağını podrata verir. Arzu edənlər bu oktyabrın 9-da şəhər saat 10-da Ləvazim şöbə idarəsinə müraciət etməlidirlər. Təklifləri örtülü paketlərdə də oktyabrın 9-da saat 12-yədək vermək olar. Xahiş edənlər əvvəlcə 5 min manat zəloq verməlidirlər və podrata götürən şəxslər bu məbləği 10 faizlə bütün podratın məbləğindən artırımalıdırlar. Podrat şərtlərini hər gün saat 9-dan 3-ədək Ləvazim şöbəsinin karguzarından bilmək olar.

T-276

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Məşixəti-İslamiyyədən

Azərbaycan Cümhuriyyətinin Məşixəti-İslamiyyəsi [Şeyxülislamıq idarəsi] – ki ibarətdir sədrilər şeyxülislam Axund Molla Ağə Ağəlizadə, müfti Mustafa əfəndi Əfəndizadə, üzvlər Ələddin əfəndi Sübhənkuluzadə, Hacı Məhəmmədcəfər axund Axundzadə, Əbdülxalıq əfəndi Əfəndizadə və Hacı Şeyx Həsən axund Molla-

sadiqzadə və katib nadvornı savetnik Əfəndizadədən – bunların hüuru [iştirakı] ilə səma etdi [dinlədi] zeyldə [aşağıda] yazılan bəyanatı:

Metrik dəftərlərinə səbt [qeyd] olunması vəqayeyi-ərbəa [dörd hadisə] ki, təvəllüd, nikah, talaq və vəfatdır, bəzi ittifaqlarda [hallarda] təəllüqü olan [əlaqədar] prixod mollasına məlum olmadığı üçün həman dəftərlərə yazılmamış qalır. Bunun nəticəsi dəxi aşkardır – əsgərlik işinə və hüquq davalarının həman vəqələmə dəxi təəllüqü olan əşxasın [dəxli olan şəxslərin] kəndi tələbatına aid nisyan etmək [özünün işinə yaradığı şəkildə yaddan çıxarmaq] kimi.

Bunlara səbəb bu olur ki, həman vəqələrin ümuri-ruhaniyyəsinə [ruhani işlərini] icra etməyə prixod mollasını dəvət etməyib, ümuri-ruhaniyyəyə mübaşirət [girişməyə] və müdaxilə etməyə ixtiyarı olmayan kəsləri dəvət edib, onların vasitəsilə icra edirlər və bəzi vaxt prixod mollaları özləri qüsurlar edib və icabatından gərdənkeşlik edirlər [işlərindən boyun qaçırırlar].

Mənhus hökumət zamanı ixtiyarı olmayan kəslərə sud divanının [məhkəmənin] hökmü ilə tənbeh müqərrər olunmuşdur [cəza verilməsi qərara alınmışdır] və prixod mollaları kəndi vacibətini bitirməmək üçün [öz vəzifələrini yerinə yetirməmələri müqabilində] idareyi-ruhaniyyələr qərarnaməsi ilə 50 manata kimi cərimə qərar vermiş idi. İndi isə məzkur əmrə [deyilən iş] xələl verənlərlə həman təriqlə [eyni qaydada] rəftar namünasib görünür. Çünki sud məhkəməsinə iş rücu olunanda [iş düşəndə] neçə dəfələrlə müqəssir hazır olmayıb, axırda ya onu mü-

qəssir görməyib tənbehdən azad edirdi və ya qüsuru sübut olandan sonra ancaq iki-üç günə kimi dustaqlıq qərar verirdi.

Binəənileyh [ona görə], İdareyi-Məşixət məzkur nöqsanın bilmərrə tərk olmağı üçün və metrik tənzimatı [metrik dəftərlərin yazılması] dürüst yol ilə icra olunmaq üçün lüzum görür ki, məzkur maddədə qüsuru zahir olan prixod mollaları hər bir qüsurdan ötrü əvvəlminci dəfə 300 manat cərimə olunsun, ikinci dəfə 500 manat və üçüncü dəfə mənsəbindən əzl olunsun [uzaqlaşdırılsın]. Və ixtiyarı olmayan şəxslər prixod ümratına [işlərinə] prixod mollasının hüuru olmamış müdaxiləsi zahir olduqda, onlara dəxi cərimə təyin olunsun. Həman qərar ilə ki, yuxarıda məsturdur [yazılmışdır], yəni əvvəlminci dəfə 300 manat, ikinci dəfə 500 əlavə. Bu kimi ittifaqda [haldə] əcnəbi mollaları ruhani işinə mürtətib qılanlara [daxil edənlərə] dəxi 300 manatdan 500 manata qədər cərimə təyin olunsun.

Məzkur qüsurların [deyilən qüsurların] istintaqı məhəlli [yerli] qazılar vasitəsilə icra olunsun və yaxud Məşixətin səlahədidə [Şeyxülislamıq İdarəsinin razılığı] ilə polis vasitəsilə. Əhali bu qərardan müxbir [xəbərdar] olmaq üçün qərarnamə hökumət qəzetəsində elan olunsun və Nəzarətə [Nazirliyə] də göndərilsin.

8 eylül sənə 1919

Məşixət sədriləri: Ağaalizadə,

Mustafa Əfəndizadə.

Üzvlər: Məhəmmədcəfər

Axundzadə,

Ələddin əfəndi Sübhənluluzadə,

Əbdülxalıq Əfəndizadə, Şeyx Həsən

Mollasadiqzadə.

Katib: Əfəndizadə.

Əmrnamə 29

Göyçay qəzasından İkinci Ləkçilpaq prixoduna öz əhlindən Molla Məhəmməd Hacıqədirdəfəndizadə molla təyin edilmişdir.

Əmrnamə nömrə 30

Gəncə Şahsevən məhəlləsi prixoduna həman məhəllə əhlindən Mirnəsrulla Hacıseyidəlizadə molla təyin edilmişdir.

Əmrnamə nömrə 31

Şuşa qəzası qəzaxanasına Şuşa şəhəri əhlindən Məhəmmədəli Oruczadə həmin təşirini-əvvəl ibtidasından [oktyabrın əvvəlindən] etibarən kargüzar təyin edilmişdir.

Məşixət sədriləri: Mustafa

Əfəndizadə, Ağaalizadə

MÜXALİFƏTMİ, MÜNAFIQƏTMİ?!

Parlaman üsulu ilə idarə olunan məmləkətlərdə hökumətin tərəfdarı olan firqələrlə bərabər, onun əleyhində olan firqələr də mövcud olur. Birincilərinə müvafiq, ikincilərinə müxalif denilir.

Müvafiqət firqəsinin [hökuməti dəstəkləyən partiyanın] vəzifəsi, kəndi müvafiqəti ilə təşəkkül edən hökuməti yürütdüyü siyasətində tutaraq onu müdafiə etməkdir, müxalifət firqəsinin rolu da bunun əksidir.

Müvafiqətin şərait və üsulu olduğu kimi, müxalifətin də üsul və əndazəsi vardır.

Müxalif firqənin müvafiq firqə və yaxud hökumətlə mübarizə etməsinə məxsus olmaq üzrə mövcud olan vasitələrdən ən mühümü Parlaman kürsüsüdür. Bu kürsüdən hökumətin qanunsuz hərə-

kətlərinə qarşı sorğu (sual) və yaxud soruş (istizah) verərək heyəti-nüzzar rəisini [nazirlər heyətinin başçısını, baş naziri] və yaxud müəyyən bir naziri dindirib, sonra da tənqidatına başlar.

Avropalılardan alıb da həyatımıza tətbiq etdiyimiz Parlaman üsulunda hər şeyin qaydası müəyyən və məzbut [nizamlanmış] olduğu kimi, “soruş”un da bir qaydası vardır. Soruş hər şeydən əvvəl müəyyən maddələri ehtiva etdikləri. Qanunsuzluğu iddia olunan vəqəni aşkar göstərər və bu xüsusda cavab istər. Yoxsa Parlaman soruşuyla bazar və küçə dediqoduları arasında heç bir təfəvüt olmaz.

Fəqət Azərbaycan müxalifəti böylə düşünməyir. Qara bəy [Qarabəyli] imzası və “İttihad” fraksiyonu tərəfindən verilən və Parlaman nizamnaməsi ehkamına [hökmlərinə] müvafiq olmadığı üçün rədd edilən soruş işbu qaydaya riayət etməyə lüzum görməmiş, əcib və qərib bir soruş şəkli ixtira etmişdir. Parlamanın yarım saatdan ziyadə vaxtını işğal edən bu, soruşdan ziyadə taxtası yüngül bir qəzetə məqaləsinə bənzəyən “ədəbiyyat” müəyyən olaraq heç bir şeydən bəhs etməyir. Öylə deyirlər, böylə söyləyirlər, rüşvət alırlar, adam öldürürlər deyər ümumi və qeyri-müəyyən cümlələrlə məmləkətdə təhqir edilməmiş bir müəssisə, palçıq atılmamış bir şey buraxmayır.

Soruş adı verilən bu kağızda hökumətin firqə təəssübü güdərək kəndinə zidd olanları “hətta öldürür” deyər bir iddiası var. Harada və kimi öldürmüşlər deyər bu vəqəyə bənzər bir şey olsa da, göstərilməyir. Ricalı-dövlət [dövlət adamları] rüşvət alır denilir. Fəqət yenə də isim verilməyir.

Soruşu böylə laübalı bir şəkə qoy-
mağa, hər halda, müxəlifət adı vermək
mümkün olammaz. Bunun daha mü-
vəfiq adı var ki, ona münəfiqət [fitnə çı-
xarmaq] deyərlər. Münəfiqət zahirdə bir
mətləb söyləyib, batində [daxildə, əslində]
digər məqsəd güdən hərəkətə denilir.
“İttihad” soruşu da öylə bir xətti-hərəkət
üzərinə qurulmuş bir şeydir.

Məclisi-Məbusan nizamnaməsinin sor-
ğu-soruş babına aid fəslinin gevşəkliyindən
[zəifliyindən; qeyri-dəqiqliyindən] isti-
fadə edərək, Kabinəni haqqən və nahaq-
qən [haqlı-haqsız] soruşdurmaq istəyən
“İttihad”ın məqsədi məmləkətin nəvaqi-
sini [nöqsanlarını] islah etmək olsaydı, o
zaman müəyyən nöqsanlardan bəhs edər,
soruşunda nəyə cavab istədiyini aşkar
edərdi. Halbuki bunu yapmayıb, o nə
kimi vəqə və sübutları varsa da, soruşun-
da deyil, cibində saxlamışdır.

Qəribədir, nə qədər ki yeni Kabinənin
təşkili müəyyən bir nəticəyə gəlmək ümi-
dini verirdi, “İttihad” soruşunu unudub
səsini çıxarmayıb, Nəsim bəydən başqa
Kabinə təşkil edəcək bir “mərd” tanıma-
dığını söyləyib dururdu. Öylə ki, müəy-
yən bir ultimatum qarşısında qalan Nə-
sib bəy “bu şərtlərlə” Kabinə təşkil edəm-
məyəcəyini bildirdi, “İttihad” fraksiyonu
soruşunun müstəcəl [təcili] olduğunu xə-
tirlədi.

Böylə bir tərz-hərəkətin müxəlifət
deyil, münəfiqət olduğunu anlamaq üçün
pək o qədər də diqqətli bir siyasi [siya-
sətçi] olmaq lazım deyildir.

Bir tərəfdən müəyyən bir zəti [şəxsi]
yeni Kabinə təşkilinə təklif etməyə, di-
gər tərəfdən isə o şəxsin rəisi olduğu hö-
kumətə və naziri olduğu Nəzarətə [Na-

zirliyə] olmazın günahları, təsəvvür edil-
məyən cinayətləri istinad etməyə, əlbət-
tə, təqdir edərsiniz ki, müxəlifət deyil,
ey-ni münəfiqətdir.

Hər bir soruşun son məqsədi hö-
kuməti istefaya məcbur etməkdir. Feilən
istefa etmiş bir hökumətə tövcihən ve-
rilən istizahın [hökuməti hədəf alaraq veri-
lən sorğunun] isə başqa bir məqsəd güd-
məsinə təqdir etmək də müşkül deyildir.
Bu, hər halda, yeni Kabinənin təşkilini
asanlaşdırmaq deyil, çətinləşdirə bilər.

Bu nöqtəyi-nəzərdən dəxi Qara bəy
soruşunun müxəliflik deyil, ən fəna bir
münəfiqlik olduğu təhəqqüq edir [meyda-
na çıxır].

N.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

*(Azərbaycan radio mövqifi
tərəfindən alınmışdır)*

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Şimal cəbhəsi – Plesetsk-Savinsk isti-
qamətində bizim hücumumuza düşmən
şiddətlə müqabilə etmədədir. Jondukon-
Arxangelsk istiqamətində şiddətli top
atışından sonra düşmən hücumu keç-
mişdir. Petropavlovsk istiqamətində qi-
təatımız [hərbi hissələrimiz] düşməni təz-
yiq edir. Başqa istiqamətlərdə tufəng və
mitralyoz atışmaları davam edir. Lujsk
istiqamətində düşmən tərəfindən işğal
edilmiş Struqa, Belaya mövqiflərini [stan-
siyalarını] almaq üçün müharibə davam
edir. Düşmən Dvinanın kənarından tərd

edilmişdir [qovulmuşdur]. Ranql istiqamə-
tində düşmənin təzyiqəti altında geri
çəkilməyə məcbur olmuşuq.

Cənub cəbhəsi - Syusk dairəsində qi-
təatımız müvəffəqiyyətlə irəliləmədədir.
Lvov istiqamətində Dmitrovu qitəatımız
işğal etmişdir. Kursk dairəsində qitəa-
tımız hücumu keçərək mütəəddid qər-
yələr [çoxsaylı kəndlər] işğal etmişlərdir.
Pavlovsk dairəsində düşmən Don nəhrini
keçmək istəmişsə də, tərəfimizdən püs-
küldülmüşdür. Tsaritsın istiqamətində qi-
təatımız irəliləmişlərdir.

Türküstan cəbhəsi - Tsaritsın istiq-
amətində dumandan istifadə ilə düşmən
hücumu keçmək istəmişsə də, qitəatımız
tərəfindən dəf edilmişdir. Çornı Yar dai-
rəsində düşmən təyyarələri 30-a qədər
bomba atmışdır.

Şərq cəbhəsi - Kurqan dairəsində mü-
haribə davam edir. Polutrov dairəsində
müharibə müvəffəqiyyəti bizim tərəfdə
olaraq, əsir və mühimmatı-hərbiyyə [hər-
bi ləvazimat] zəbt etmişik. Başqa cəbhə-
lərdə sükunət davam etməkdədir.

İdareyi-örfiyyə

“Priazovski kray” qəzetəsinin əxbə-
rətinə nəzərən [xəbərlərinə görə], Rostovda
Vladiqafqaz dəmiryolu xidmətçilərinin
ümumi tətillər elan etməsi dolayısı ilə şə-
hər idareyi-örfiyyə [hərbi vəziyyət] altında
elan edilmişdir. 300-dən ziyadə dəmiryol
xidmətçiləri və 400-dən artıq fəhlə həbs
edilmişdir. Mətbuata sansür [senzura] qo-
yulmuşdur. Paroxod körpülərində və də-
yirmanlarda iş münqəte olmuşdur [da-
yanmışdır]. Rostov-Novocerkassk dairəsi
əsgəri qaraqollar tərəfindən mühafizə
edilir.

İsveçrədə

Nauen - Hökumət böhranı qarşısında
İsveçrə əfkari-ümumiyyəti [ictimaiyyəti]
Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] əley-
hinədir. İsveçrənin Cəmiyyəti-Əqvama da-
xil olması məcburi olmuşdur. “Sosial-
demokrat” qəzetəsi yazır ki, İsveçrə Cə-
miyyəti-Əqvama daxil olduqda hər bir
şədi təhqir edir. Başqa qəzetələr də hə-
man ruhda məqalələr nəşr edirlər. Hö-
kumət böhranı ehtimalı vardır.

Latviya həyatı

Alman hökuməti istibdadından xalq
təzəllüm [şikayət] etmədədir. Latviyada
60 yaşına kimi ümumi səfərbərlik elan
edilmişdir. Kəndlilərdən məkulat [ərzaq]
pulsuz olaraq həcz [müsadirə] edilir və
ordu üçün vergi namı ilə hər adam ba-
şına bir çift çəkmə və camaşır alınır.

Sülh müzakirəsi

Baltik hökumətləri Şura hökuməti Xə-
riciyyə komissarına radio ilə xəbər ver-
mişlər ki, Estlanda, Latviya və Litva cüm-
huriyyətləri Şura hökumətinin sülh tək-
lifini müzakirə edərək müzakirəyə baş-
lamağa razı olmuşlar. Müzakirə məhəlli
[yeri] üçün Yuryev şəhəri intixab edilmiş-
dir [seçilmişdir].

SÜLH ƏTRAFINDA

Fransa mətbuatı

Keçən gün Fransa Palatası 73 səs ver-
məyən və 53 səs əleyhinə, 372 səsə Ver-
say Sülh Müahidənaməsini [Sazişini] təs-
diq etmişdir. 49 sosialist müxəlifdir.
Lakin firqənin qəti qərarına baxmayaraq

33 sosialist səs verməkdən saqınmışlardır. Sonradan Fransa, İngiltərə və Amerika arasında olan hərbi müqavilənamə bilamüzakirə [müzakirəsiz] bir rəy əleyhinə 501 rəylə təsdiq edilmişdir. Qəzetələr bu kimi rəy verməyi məmnuniyyətlə qarşılayıb, əksəriyyətlə rəy verilməsinin nə qədər əhəmiyyəti olduğunu qeyd və bəyan edirlər.

Bohemiya almanlar

Bohemiya olan Almaniya hökuməti teleqrafla Lodj və Noksa müraciət edib xahiş etmişdir ki, sülh müahidənaməsi Amerika Senatı tərəfindən təsdiq edilməyə qədər Bohemiya və Yuxarı Sileziya yaşayan almanların səsi eşidilməsi üçün əlindən gəldiyi qədər səy etsin.

Fransa Palatasında

Havas agentliyinin verdiyi teleqrafa görə, Fransa Palatasında sosialist Lonqe demişdir ki, Lloyd Corc Amerika və İngiltərə hökumətləri namından sülh təklifi ilə Şura hökuməti nəzdinə bir nəfər amerikalı göndərmişdir. Bu münasibətlə Klemanso demişdir ki, Sülh Konfransında Lloyd Corc heç kəsə bu barədə bir söz deməmişdir. Sosialist Lonqe Rusiya Şura hökuməti ilə münasibət başlamağın lazım olduğunu söylədikdə, Pişon demişdir ki, biz hamımız Rusiya Şura hökuməti ilə münasibətə girişmək mümkün olmadığına həmrəyik.

İngiltərə ordusunun tərxisi

Mütərikə əqdindən [atəşkəs imzalanmasından] bu sənə eylülün [sentyabrın] 8-nə kimi İngiltərədə 144 min 956 zabıt və

3 milyon 81 min 88 əsgər tərxis edilmişdir.

Gəmi inşaatı

Fransa və İngiltərə inşaat dairələrində gəmi inşaatı işləri şiddətlə artmadır. Klaydda olan ingilis [gəmi] inşaatı dairələri ağustos ayı içində 22 gəmi inşa edərək suya buraxmışlar.

QƏZETƏLƏRDƏN

Avropa və Rusiya

Londondan bu yaxın günlərdə Rusiyaya övdət etmiş [qayıtmış] “Kadet” firqəsinə mənsub rus mühərrirə və ədibəsi V. A. Tirokova “Yu. q.” qəzetəsi ilə müsahibədə bulunaraq, Avropa əfkari-ümumiyyəsi [ictimai fikri] haqqında atıdiki [aşğıdakı] məlumatı vermişdir:

“İngiltərə əfkari-ümumiyyəsi bolşevizmə qarşı dostanə bir xətti-hərəkət təqib etməməsi ilə bərabər, Rusiya işlərinə müdaxilə etmək məsələsində də pək ehtiyatkarənə davranır. Bolşeviklər [in] yerini tutmaq istəyənlərin siyasi simaları nəzəri-tədqiqdən keçirilir. İki-üç ay irəli Kolçaka monarxizm ruhlu bir irticapərəst kimi baxılırdı.

Fransaya baxdıqda isə insanın qəlbi sıxılır. Fransa qalib gəlmişə, böyük fəlakətlərə də məruz qalmışdır. Fransanın var qüvvəsini müdhiş müharibə sarsmış, şimdiki ora ixtiyar, qadın və şil çocuqlar məmləkətindən ibarət olmuşdur.

Parisdə olan Rus Siyasi Müşavirəsi buraxılmışdır. Knyaz [Georgi Yevgenyeviç] Lvov və [Vasili Alekseyeviç] Maklakov irəliyə nisbətən nüfuz və əhəmiyyətlərini

qayıb etmişlərdir. Kerenski, Avksentyev, [Andrey Aleksandroviç] Arqunov və başqa Məclisi-Müəssisən əzası [Təsisçilər Məclisi üzvləri] Fransa əfkari-ümumiyyəsinə icrayi-təsir edirlərsə də, fəqət Kolçak və Denikin lehinə olmayıb, onlara həman əski nəzərlə baxırlar. P. N. Milyukov heç dürlü nüfuza malik deyildir. Kolçak hökumətini tanımaq məsələsində N. V. Çaykovski böyük rol oynaya bilmişdir.”

Vilson və siyasəti-xaricə

Amerika Senatında Ermənistan haqqında danışarkən Vilson demişdir ki:

“Vəziyyəti-faciə [faciəli vəziyyət] həllini bəklərkən insanların uzun müzakirələrlə vaxt keçirərək mənəvi məsuliyyətə göz qapamalarına təəccüblər edirəm.”

İrlanda mürəxxəslərinə [nüməyəndələrinə] Rəisi-cumhur [Prezident] bəyan etmiş ki:

“Bizim müdaxilə etməmizi siz tələb edə bilməzsiniz. Zira müdaxilə etdikdə, Avropaya qoşun göndərmək lazım gəlir. Rəsmi olaraq heç bir iqdamatda bulunammarız [heç bir addım ata bilmərik]. Fəqət mən İrlandiya xalqına və onun işinə hüsn-nəzərlə baxıram.”

Rusiya barəsində demiş ki:

“Rusiya Hökuməti kəndi mahiyyətini göstərmiş, şu hökumət başında çardan da müstəbid bir adam oturmuşdur.”

Almaniya təzminatı

Fransa naziri Klots Almaniya təzminatı haqqında Palatada demişdir ki:

1921-ci sənə martına kimi almanlar kömür, gəmi və başqa mallarla “təviz” [əvəz, kompensasiya] olaraq Fransaya 20 milyard franka qədər verməlidirlər. Xüsusən ən mühümü budur ki, müharibə-

də məqtul olanların [öldürülənlərin] ailələrini və əlilləri təmin üçün almanlar təqaüd maaşı verəcəkdirlər. Şu məbləğdən Fransa hissəsinə düşəni 200 milyard qədər bir yekun təşkil edir.

Cəmi almanlar 36 sənə müddətində 375 milyard verməlidirlər. Müharibədən sonra iki əvvəlinci illərdə Almaniya bir şey verməyəcəkdir. Fəqət sonra hər sənə 13 milyard 36 milyon verməlidir. Sənəsinə 5 faiz ilə Almaniya 463 milyard təzminat tədiyyəsinə [ödəməyə] məcbur olacaqdır. Almanlar isə birdəfəlik 100 milyard verməyi təklif edirdi.

İtaliya-Qafqaziya Bankası

“Tayms” xəbər verir ki, Romada 1 milyon 600 min ingilis lirəsi sərmayə ilə İtaliya-Qafqaziya Bankası açılmışdır. Bankanın şöbələri Tiflisdə, Bakıda və Qroznıda da açılacaqdır.

İngiltərəyə qarşı həyəcan

Oyskerxində (Kinin cənub-qərbində) 5 eyluldə İngiltərə əsgərləri ilə almanlar arasında ağır müsadimələr [toqquşmalar] vüqu bulmuşdur. Bir çox almanlar ingilis əsakiri [əsgərləri] üzərinə saldırib, əsgərlərdən birini təhqir etmişlərdir. Şəhər 100 min marka cəzayi-nəqdiyə [pul cəriməsinə] düçar edilib, hadisədə başçılıq edən fəhlə Kopper nam [Kopper adlı fəhlə], ingilis məhkəməsi tərəfindən edama məhkum edilmişdir.

Denikin Bolqariya əslihesi ilə təchiz ediləcək

Arxangelsk qəzetələri Parisdən alınan aşağıdakı teleqrafnaməni dərc etmişlərdir:

“Müttəfiqin [Müttəfiqlər] Ali Məclisi Bolqariyadan 90 min tüfəng və başqa ləvazimatı-hərbiyyə almaq üçün müzakirəyə başlamışdır. Şu əsliyə [silahlar] İstanbula göndərilərək, oradan da Denikin üçün göndəriləcəkmış. Əvəz olaraq Denikin də Müttəfiqlərə taxıl verəcəkdir.”

Purişkeviçin məqaləsi

“Nedelimaya Rossiya” qəzetəsində Purişkeviç yazmış ki:

“Avropada müharibə olmayacağını fikirləndirmək səhvdir. Müharibə olacaq, bəlkə də çox tez zamanda Brest-Litovsk və Versay müahidələrinin [sazişlərinin] nəticələri bir olacaqdır. Almaniya övzası [vəziyyəti] ağırdır. O, Rusiyanı bolşevizmə düşürəcək, kəndi yaxasını da qurtaramamışdır. İngiltərə övzası da sükunət bəxş deyildir. Zira o da bolşevizm təhdidi qarşısında durur.”

İngiltərədə tətillər

İngiltərə dəmiryollarında tətillər davam edərək məmləkətin hər tərəfini bürümüşdür.

Yaxın Şərq övzası

Asiyanı-Süqra [Kiçik Asiya; Anadolu], Suriya, Fələstin, Beynənnəhreyn və Ermənistan möhtaclıqlarına müavinət edən Amerika Komissiyası rəisi Doktor Ceyms [Barton] səkkiz aylıq Yaxın Şərq səfərindən övdət edərək [qayıdaraq] bəyan etmiş ki, Yaxın Şərq övzası [vəziyyəti] getdikcə həyəcanlaşır, ədavətə qarşı çıxışların geniş dairələri işğal etməsi qorxusu vardır.

Fransa və İngiltərə

Klemanso general Allenbi və general Franşe D’Esperi ilə Şərq övzasını [vəziyyəti]

yətinə tədill [mötədilləşdirmək, gərginliyi aradan qaldırmaq] və Suriya məsələsində Fransa ilə İngiltərə arasında “statükö” [status-kvo] tərtib etmək üçün yenidən Lloyd Corc uzun müəhəbbətdə bulunmuşdur. Zənn edirlər ki, müzakirə şu iki dövlət dairəyini-nüfuzunun [nüfuz dairələrinin] Suriyada təhdid edilməsinə [sərhədlərinin müəyyənləşdirilməsinə] xidmət edəcək.

Çeppeleinlərin məhvi

Müttəfiqlərə təslim ediləcək yeddi Almaniya çeppeleinini komandaları məhv etmişlər. Almanlar əvvəlcə təslim olunacaq gəmilərini də qərq etmişdilər. Bu barədə təhqiqatə başlanılmışdır.

İngilislər əleyhinə fransızlar

Yuxarı Suriyada olan İngiltərə əsəklərini [əsgərlərini] Fransa əsəkiri əvəz etmək məsələsində Klemanso ilə Lloyd Corc arasında etilaf [razılıq] hüsulə gəlmişdir.

Lenin müsəlmanlar haqqında

Radio vasitəsilə bir Amerika mühərriri [yazıçısı] Leninə 5 sual vermiş və sualların 2-cisini nəşr etmişdir:

“Rusiya Şura Cümhuriyyətinin Əfqanıstan, Hindustan və Rusiya xaricində olan sair müsəlman məmləkətləri haqqında tərz-i-hərəkəti nasıldır?”

İkinci suala cavab bu olmuşdur:

“Bizim Şura Cümhuriyyətinin Əfqanıstan, Hindustan və Rusiya xaricində olan sair müsəlman məmləkətlərindəki fəaliyyəti Rusiya daxilində yaşayan bir çox islamlar və qeyri-rus başqa millətlər arasında yürüdülmə fəaliyyət və tərz-i-hərəkətin eynidir. Biz başqırdlara imkan

verdik ki, Rusiya daxilində muxtariyyətli cümhuriyyət təşkil etsinlər. Biz hər millətə müstəqil və hür olaraq yaşamasına, ana dilləri və ədəbiyyatlarının nəşr və tövsi etməsinə [yayılmasına və genişlənməsinə] müavinət edirik. Qərbi Avropa və Amerika burjuazları sərmayəsinin əsiri olub müstəmləkələrdə inləyən millətlərlə bədbəxtlər arasında Şura məşrutəsi hüsn-rəğbətdə də məzhər [nail] olmuşdur.”

TƏTİL GÜNLƏRİ XƏBƏRLƏRİ

(Bolşevik xəbərləri)

Amerikada

Amerika qəzetələrində xəbər verirlər ki, Amerika və Almaniya mətbuatı əleyhinə cəza tədbirləri görülməkdədir. Amerika Senatına bu barədə bir neçə təklif daxil edilib, bir para nəşriyyatın dayandırılması istənilir. Buna da Almaniya qəzetələrinin bolşevizmə hüsn-təvəccöh [rəğbət] göstərməsi səbəb olmuşdur. Məclisi-Əyan üzvlərindən bir paraları əcnəbi lisanında nəşr edilən mətbuat əleyhinə dirlər.

Amerika əleyhinə

Parisdə nəşr olunan “Çikaqo tribün” qəzetəsi xəbər verir ki, Yaponiya ilə İngiltərə və Fransa arasında gizlin müahidənamə əqd edilmişdir [saziş imzalanmışdır].

Beynəlmiləl konfrans

Xəbər verilir ki, millətlərin bir-birinə yaxınlaşması üçün sentyabrın 30-da La-

heydə [Haaqada] beynəlmiləl bir konfrans olacaqdır.

Elzasda ümumi tətillər

Elzas-Lorendə başlanmış olan mədəni əməllərinin [fəhlələrinin] tətili ümumi tətillər surətini almaqdadır. Loren əməlləri ictimiasında [yığıncasında] qətl etmişlər ki, mədəni əməllərinin tələbatı təmin edilmədiyi təqdirdə, ümumi tətillər elan etsinlər.

Fon der Qolts

Liona xəbər verirlər ki, bu gündən etibarən Almaniya əleyhinə iqtisadi təzyiqlər başlanmışdır. Bu təzyiqlər [Rüdiger] fon der Qoltsun Baltik sahilini tərk etməsinə qədər davam etdiriləcəkdir. Eyni zamanda Almaniya hökuməti də fon der Qoltsa Kurlandanı [Latviyanı] tərk etmək haqqında rəsmi əmr vermişdir.

Müharibə qarşısında

Varşava mətbuatının verdiyi xəbərə görə, çex dairələrində Polşa ilə müharibə etməyə hazırlaşirlər. Bu məqsəd üçün Denikin ilə Qaliçə naziri Petruşevič ilə müzakirə davam edir.

Sibiryada

Alınan xəbərlərə görə, çex-slavlər Sibiryadan getdikdə, onları Yaponiya və Amerika əsgərləri əvəz edəcəklərdir. Çex-slavlər Vladivostoka varid olduqda [çatdıqda], vaqonları amerikalılara təhvil verib özləri Amerika paroxodları ilə öz vətənlərinə azim olurlar [yollanırlar].

Albaniyada

İtaliya hökuməti alban əsgərləri komandanlarına təmimnamə [direktiv] gön-

dərmişdir ki, Albaniyada olan ictimai təşkilatları məmləkət həyatında istiqlalıyyət mənafeini genişləndirmək qəsdilə Al-ban Müvəqqət Hökumətinə təhvil ver-sinlər.

Fin xəlicində

İngiltərə donanmasının Fin xəlicini [Fin körfəzini] tərk etməsi xəbərləri əsil-sizdir. Fin xəlicinin ablukası [blokadası] da-vam edir.

Saratov ilə Penzanın işğalı

Saratov ilə Penza şəhərinin Dabravol ordusu generalı Mironov tərəfindən iş-ğal edilməsi İngiltərə Hərbiyyə Nəzarə-tinə xəbər verilmişdir.

Yaponiyanın müavinəti

Tokio qəzetəsi yazır ki, Yaponiya za-bitlərindən birisinin rəyinə görə, Kolçak üçün külli miqdarda yapon əsgəri gön-dərilməsinə əqəllən [ən azı] yarım il vaxt lazımdır. Qəzetə axırda deyir ki, bu qərar üzrə müavinət xeyli gec gələcəkdir.

İmperialistlərin təhdidi

Varşavada Polşa dairələrində Ukray-nanın Müttəfiq dövlət əsgərləri tərəfin-dən işğal ediləcəyi planı intişar tapmışdır [yayılmışdır]. Müttəfiq nümayəndələri ko-mitəsi Polşa nümayəndələri ilə bərabər 20 il müddətində Ukraynanı abad etmə-yə məşğul olacaqlardır. Bu iş qurtardıq-dan sonra həman komitə ləğv edilib, Uk-rayna müəzzəm [böyük] dövlətlərdən bi-rinə bitişdiriləcəkdir.

İtaliyada hökumət böhranı

- İtaliya Məclisi-Məbusanında iki gün davam edən müzakirət hökumət böhra-

nını bərtərəf edə [aradan qaldıra] bilmə-mişdir. Hərgah Baş nazir istefa versə, baş-qa nazirlərdən bir paraları da istefa ve-rəcəklərdir. Bundan əlavə, Tittinin is-tefası böyük böhrana səbəb olacaqdır. Vəziyyət hələ aydın deyildir.

- Romadan xəbər verirlər ki, Palata-nın keçən günkü qərarı mövcubincə [qə-rarına əsasən], Şura sədri Palatanı tərxis etmişdir.

Serbiya və İtaliya

Xəbər verirlər ki, Serbiya əsgərləri İta-liya sərhədinə gətirilməkdədir.

Çikaqoda üsyan

“Deyli Herald” qəzetəsi xəbər verir ki, Çikaqoda üsyan edən zəngilər [zəncilər] polis dəstələri tərəfindən müharisə edil-mişlərdir. 40 min nəfər mühasirə edilən zəngilər ərzaqsız qalmışlardır.

Lodzda əmələ həyəcanı

Lodzda 10 min əmələ işdən kənar edil-diyinə görə böyük həyəcan vardır. Bö-yük nümayişlər olmuşdur. Polisa əmələ-lərə qarşı atəş açmışdır. Şəhərdə böyük həyəcan vardır.

İngiltərədə dəmiryol tətili

Londondan xəbər verirlər ki, dəmir-yol tətili əhvalı hələ təbəddülsizdir [sta-bildir]. Hərəkət etməkdə olan qatarların ədədi artmaqdadır.

TÜRKİYƏDƏ

Ərzurumdakı qolordu [korpus] koman-danları tərəfindən Zati-həzrəti-padişə-

hiyə çəkilən bir teleqrafda İstanbul hö-kumətinin Ərzurum konqresini və Vilay-ati-Şərqiyyə Təşkilatını dağıtmaq üzrə tədbirlərə girişilməsi protesto edilmişdir. Məzkur [deyilən] teleqrafnaməni əhə-miyyətinə binaən qəzetəmizə dərc edi-riz:

Baş komandani-əqdəsimiz [Çox mü-qəddəs Baş komandanımız] şövkətli, məha-bətli [əzəmətli] padişahımızın ətəbeyi-ülyayi-mülukanələrinə [şahlara layiq uca as-tanasına]

Şövkətpənah [həşəmətli, ulu] əfəndi-miz!

Bu gün vəsaiqi-səhiheyi-rəsmiyyə ilə sabit [səhih rəsmi sənədlərlə təsdiqləndi] və kəməli-təəssürlə hər tərəfə şayə oldu [xəbər yayıldı] ki, Daxiliyyə naziri Adil bəy-lə Hərbiyyə naziri Süleyman Şəfiq paşa xəfi bir plan təhtində [gizli bir plan altında] Ələziz valisi [Əli] Qalib bəyi bəzi din, və-tən xaini casuslarla bərabər ötədən-bə-ridən bir qisim müsəlləh [silahlı] kürdləri toplayaraq çətələr təşkil və rəyasət [baş-çılıq] etdirmək və bunları Sivasda iniqad eyləyən [təşkil edilən] və hər dürlü mənə-si ilə milli və məşru [qanuni] və bundan dolayı da Orduyi-hümayunlarının əmniy-yət və müzahirətinə məzhər olan [Padşa-hın ordusunun etimadını qazanan və ondan dəstək görən] Konqreni bilmüharibə [mü-haribə ilə] basdırmaq surəti ilə beynəl-islam səfki-dimaya təsəddi olunması [mü-səlmanlar arasında qan tökülməsinə təşəb-büs edilməsi] və ayrıca məmaliki-məhrus-eyi-şahanələrinin qeyri-münfək [bir par-çası] və məqami-əqdəsi-səltənət və xi-lafəti-səniyyələrinə layəzal bir hissi-rabi-tə ilə mərbut olan [Padşahın məmləkətinin ayrılmazı bir parçası olan, müqəddəs səltə-

nət və uca xəlifəlik məqamına əbədi bir bağlılıq hissi ilə bağlı olan] Kürdüstanı guya ayaqlandırmaq surəti ilə vətəni parçalat-maq kimi məzhən [məhz, ancaq] düşmən-lərə xas bir planın tətbiqini külliyyətli pa-ra müqabilində təəhhüd etmiş [öhdələri-nə götürmüş] olduqları tamamilə təzahür etmişdir [aşkar olmuşdur].

Şifrəli müxabirəti [yazışmaları] əldə et-mək və bu canıyanə hərəkəti təqib ey-ləmək surəti ilə müttəle olan [xəbər tu-tan] bura qolordularının sövq etdiyi müx-təlit qüvayi-əsgəriyyə [qarışıq bir hərbi qüvvə] Qalib bəy xain[in]in rəyasətindəki çətəni Malatyada təzyiq etmiş və Ma-latyadan xasirən fərara icbar [uduzaraq qaçmağa məcbur] eyləmişdir. Təqiblərinə şiddətlə davam olunur.

Ləhül-həmd [şükür olsun], işbu mələ-nət planı [lənətə gəlmiş plan] vaxtından əvvəl kəşf edilmiş və tədabiri-qətiyyə it-tixaz olunmuşdur [qəti tədbirlər görülmüş-dür].

Beynəl-islam səfki-dimaya və məmlə-kətdə iğtişaş ehdəsi ilə fəlakətlər inta-cına [iğtişaş əmələ gətirməklə, nəticədə fə-lakətlər törətməyə] çalışan bu zümreyi-ixə-nət [xəyanət dəstəsi] təqibat nəticəsində qanunun və şəriəti-qərrayi-Əhmədiyyə-nin [Peyğəmbərin nurlu şəriətinin] pənceyi-icraatına tövdi olunacaqlardır [tapşırıla-caqlar].

Düşmən parası ilə və vətənsizlik hissi ilə tərtib olunan və bu ixanətə müttəle olan Ələziz əhaliyi-islamiyyəsi pək dərin bir nifrət və qələyan izharıyla [nifrət və həyəcanlarını göstərməklə], casusların bil-feil [şəxsən, əməli olaraq] təqibinə də qo-yulmuşlarsa da, ədalətin tətbiq oluna-cağı vədi ilə sükunətə irca olunmuşdur

[sükunətə dəvət edilmişdir, sakitləşdirilmişdir].

Şövkətpənah əfəndimiz!

Dövləti-Aliyeyi-Osmaniyyənin və xanədanı-cəlilüşşanın [Uca Osmanlı dövlətinin və şanı böyük xanədanının] altı buçuq əsrlik tarixi-mübarək[in]də və xəsətən həyat və məmat [ölüm] ilə çırpınan şu tarixi dövrdə dövlət və millətin qəlbəghinə tövcih olunmuş [ürəyini, mərkəzini hədəf alan] bu qədər xainanə bir misala təsadüf ediləmməz.

Zati-əqdəsi-hümayunlarına kamali-təzim və übudiliyyətlə mərbut olan bütün milləti-nəcibələri ilə Orduyi-hümayunları [Padşahın müqəddəs şəxsinə böyük bir hörmət və qulluq hissi ilə bağlı olan bütün nəcib millətləri və padşahlıq ordusu] vətən və millətin və zati-əqdəsi-xilafətpənahilərinin [ən müqəddəs xəlifəlik məqamında olan sizin şəxsinizin] xilasi-məsudu [mübarək xilas] kimi bir qayeyi-müqəddəsə ətrafında toplanmış olduğu bir sırada, düşmən tərəfindən satın alınmış bir zümrəyi-ixanətin əsakiri-şahanələri ilə müsədiməni və beynəl-islam səfki-dimanı mövcib [padşahın əsgərləri ilə toqquşmağa və müsəlmanlar arasında qan tökülməsinə səbəb olan] sui-qəsdlər tərtib etməsi və bu sui-qəsdin mehərini [təkarini] bilxassə Daxiliyyə naziri ilə Hərbiyyə nazirinin tədvir və tətbiq etdirməsi [fırlatması və tətbiqə qoydurması] hökuməti-mərkəziyyədən dərhal etimad və əmniyyəti nəz etdirmişdir [mərkəzi hökumətə etimad və etibarı dərhal aradan qaldırmışdır].

Ayrıca, xaqani-cəlilüşşanımızla [şanı böyük xaqanımızla] millətin arasında hailimüzirr [zərərli bir maneə] olmaq cürmü [təqsiri] dəxi tarixən əfv edilməz bir cina-

yətdir. Ümum millətin məşru olan amalı və bir araya gələn qüvvətini inkar və təvil edib [başqa məna verib] də bunu itti-hadçı manevrası göstərmək və zati-əqdəsi-xilafətpənahilərdən kətmə-həqiqət eyləmək [həqiqəti gizlətmək] qədər əzim [böyük] bir günah və məsuliyyət olammaz.

Sevgili padşahımız!

Ümum millətin qüdrəti-müştərekəsi [müştərek, ortaq gücü] siyasi təsirlərindən külliyyə [tamamilə] azadə və münəzzəhdır [uzaqdır]. Orduyi-hümayunları isə bil-külliyyə siyasi cərəyandan münəzzəh və ancaq ümum vətən və millətin və zati-əqdəsi-hümayunlarının [padşahın müqəddəs şəxsiyyətinin] məsuniyyətinə [toxunulmazlığına] əhd və əzm eyləmiş olan millətə müzahirdir [dəstəkdir].

Binəniləy [ona görə], amali-məşru-eyi-milliyəyə [millətin qanuni arzularına] istinad edəcək; dininə, vətən və millətinə mərbut [bağlı, sadıq] və zati-əqdəsi-hümayunları ilə məqami-müəllayi-səltənət və xilafətə [uca padşahlıq və xəlifəlik məqamına] bəhəqq təzimkar [layiqincə hörmət edən], namuskar zəvətdən mürəkəb [şəxslərdən ibarət] və məşrutiliyyətə tamamilə sadıq bir heyəti-cədidəyi-hökumətin [yeni hökumət heyətinin] təşkili ilə milləti-nəcibələrinin və orduyi-hümayunlarının tətmini [razı salınması] və bunu mütəəqib [bunun ardınca] vətən və millətinə ixanət eyləməkdə olan casus şəbəkəsi haqqında təhqiqat və icraati-səriyyə-i-adiləni ifasını [araşdırma və tədbirlərin ədalətli və sürətli bir şəkildə həyata keçirilməsini] və bu sürətlə bir heyəti-adileyi-hökumət [ədalətli bir hökumət heyəti] təsisinə qədər mərkəzi hökumətlə bir vəch-

lə [heç bir surətdə] müxabirə və münasibətdə bulunmayacağına qərar vermiş olan millətdən ordunun ayrılmayacağını zati-vəqəyə müttələ və məhəllinə mücavir [hadisənin əsl mahiyyətindən xəbərdar olan və hadisə yerinə yaxın] olan qolorduları komandanları xaki-payi-şahanələrinə ərzə [padşahın ayağının torpağına ərz etməyə] məcbur olduq.

Ol babda və qatibeyi-əhvalda [bu barədə və ümumiyyətlə hər barədə] əmrü-fərman şövkətli padşahımız əfəndimiz həzrətlərinindir.

11 eylül [1]335 [11 sentyabr 1919]
Q[olordu] 13 miralay Cövdət
Q[olordu] 3 miralay [Hüseyn]
Səlahəddin [Kösəoğlu]
Q[olordu] 20 mirliva [Əli] Fuad
[Cəbəsoy]
Q[olordu] 15 mirliva Kazım
[Qarabəkir]

DAĞISTANDA

Aldığımız məlumata görə, Qarabulaq və Sleptsovski mövqifləri [stansiyaları] miyanında [arasında] əməliyyatda bulunan general Şkuro firqəsi [diviziyası] çeçen və inquşlar tərəfindən pərakəndə edilmişdir. Mühəribədə məzkur [adı çəkilən] Şkuronun 4 alayı bərbad olaraq, üsyançıların əlinə altısı qaubitsa olaraq, üzrə 28 top, 31 mitralyoz, 6 min tüfəng, külli patron və başqa mühimmatı-hərbiyyə keçmişdir.

Gürcüstan hökumətinin notası

Gürcüstan Xariciyyə naziri oktyabrın 2-də Müttəfiqlərin Zaqafqaziyada olan

Baş komissarı polkovnik Haskellə, İngiltərə Baş komissarı [Oliver] Vordropa, İtaliya əsgəri heyəti rəisi polkovnik Qabbaya, Fransa və İtaliya hərbi heyəti rəislərinə böylə bir nota ilə müraciət etmişdir:

“Səbiq Cibaliyyə [Dağlılar] İttifaqı cümhuriyyətləri olan Dağıstan və Şimali Qafqaziyada nəticələri xeyli ciddi olan qanlı hadisələr vüqu bulmaqdadır. Hal-hazırda Dabravol ordusu tərəfindən işğal edilmiş məzkur [deyilən] oblastların xalqı Dabravol ordusu əleyhinə qalxıb, hal-hazırda onların arasında şiddətli müharibə olmaqdadır.

Şübhə yoxdur ki, bu üsyanı yatırmaq qəsdinə Dabravol ordusu hücumu keçəcəkdir. Bu da qan tökülməsinə, kəndlərin, şəhərlərin xarabazara dönüb xalqın məhv olmasına bais olacaqdır. Bu hadisələr hərc-mərclik qaldırıb, nəinki məhəlli [yerli] dinc əhalini, hətta qonşu cümhuriyyətləri, o cümlədən Gürcüstanı – ki biləşübhə [şübhəsiz] bu hərc-mərclik oraya da sirayət edə [keçə] bilər, – təhdid edir.

Gürcüstan hökuməti həyəcanla bu hadisələri təqib edib bunlara yabançı ola bilməz. Çünki qonşuluqda şiddətlənməkdə olan hərc-mərclik Gürcüstan Cümhuriyyətinin hökumət qanunu və camaat asayişini xələldar etməklə [pozmaqla] təhdid edir.

Bu təsəvvürata görə, Gürcüstan Cümhuriyyəti məsələlərin silahla həll edilməsi əleyhinə protesto edib, sizin müdaxilə-nizlə qanlı hadisələrə və hərc-mərcliyə bir nəhayət verilməsini xahiş edir. Həmçinin bu həyəcana və hərc-mərcliyə bais olan məsələlərin silah gücü ilə deyil, millətlərin azad fikri və istiqlaliyyətə olan

haqları ilə həll edilməsi üçün tədbirlər görülməsini xahiş edir.”

İRAN İŞLƏRİ

Fransa və İran

Fransa ilə İran arasında ticarət münasibəti düzəltməkdən ötrü İran şahının yavəri Merton xan Tumanıyans Parisə varid olmuşdur [gəlmişdir].

İngiltərə və İran

Londonda İran Xariciyyə naziri şahzadə Firuz Mirzə Nüsrəttüddövlə şərəfinə kəşidə edilən [tərtib edilən] ziyafətdə lord Kerzon İngiltərə-İran etilafı [razılaşması] münasibətilə söylədiyi uzun-uzadı nitqində demişdir ki: İngiltərə hakimiyyətinin İran üzərində bərpa ediləcəyi şeyi tamamilə əsilsizdir. Böyük müharibə nəticəsində İngiltərənin onsuz da Şərqdə işi çoxdur. İngiltərənin istədiyi bir şeydir. O da İran xəzinəsinin hesabına olaraq İrana təcrübəli inzibat idarəsi verməkdir.

Sonra Kerzon Nüsrəttüddövlə ilə mübadileyi-əfkardan [fikir mübadiləsindən] sonra İngiltərə və İran hökumətləri namından söyləmişdir ki, əqd ediləcək [bağlanacaq] ittifaqın heç bir gizlin maddəsi olmayıb, Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] davam etməyə başladığı zaman dərhal oraya təqdim ediləcəkdir.

Prins Nüsrəttüddövlə verdiyi cavabında İngiltərə-İran dostluğunun daimi olmasından bəhs edib demişdir ki, bunun müavinəti ilə İran tərəqqi yoluna çıxıb azad və abad olar.

İngiltərə əsakininin təhəşşüdü

Türkiyə qəzetələrinin əxbarətinə [xəbərlərinə] nəzərən, Beynənnəhreyyindən vürud edən [gələn] İngiltərə əsakiri [qoşunu] Şimali İranda təhəşşüd etmədədir [toplaşmaqdadır]. Ənzəli, Məncil və Qəzvin İngiltərə qarnizonları tərəfindən işğal edilmişdir. Lazım olduğu təqdirdə şu əsəkir Şimali İrandan Qafqaziyaya atdırıla bilər.

(“Aşxatavor”)

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Maliyyə Nəzarəti dəftərxanasının Gömrüxana vergiləri şöbəsi bütün Azərbaycan gömrüxana idarələrinə xəbər vermişdir ki, qızıl, gümüş və ağ qızıl mallarının Azərbaycandan çıxarılması işlərinə məhkəmə qaydası üzrə baxılacaqdır. Müsadirə edilən məzkur [deyilən] mədənlər [metallar] xəzinədə saxlanacaqdır.

- Yenə məzkur Nəzarət tərəfindən tərtib edilmiş sərnişin və malların keçirilməsi qaydalarını havi [əhatə edən] nizamnamə tərtib verilib, bütün gömrüxana idarə və şöbələrinə göndərilmişdir.

- Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] dəftərxanası Neft və Mədəniyyət [mədəncilik] işçilərinin müştərək ittifaqının 3 oktyabrından verdiyi isticvaba [sorguya] cavabən məlum etmişdir ki, göstərilən işdən ötrü Nəzarət tərəfindən lazımı tədabir itixaz edilmişdir [tədbirlər görülmüşdür].

- Məsai Nəzarəti dəftərxanası Məclisi-Məbusanın Sosialist fraksiyonuna, su-

rəti “Müsavat” firqəsi Mərkəzi Komitəsinə və Neftçilər İttifaqına olmaq üzrə bir təliqə [rəsmi məktub] göndərib, gündəngünə həyatın bahalaşması münasibətilə zəhmət haqqını artırmaq məsələsi müzakirəsi üçün xüsusi bir iclas təyini xəbər vermişdir. İclasda məzkur [deyilən] firqə və ittifaqdan nümayəndələr iştirak etməlidirlər.

BİTƏRƏF MƏNTƏQƏ

Zaqafqaziya Baş komissarı polkovnik Haskell cənablarının bitərəf məntəqə namı [adı] verilmiş Naxçıvan, Ordubad və Şərur nahiyələrinin hüdudu və təzi-idarəsinə dair elan etdiyi maddələr bir qəç gün əvvəl qəzetələrdə dərc olunmuşdu. Məzkur [deyilən] maddələrin əksəri bütün-bütünə nəinki məzkur məntəqədə yaşayanların, bəlkə ümum Zaqafqaziya-da yaşayan islamrlara bu işdə yenə də bir erməni mənfəəti düşünülüyünü aşkara isbat edir.

Məzkur [deyilən] məntəqənin əhalisi ümumiyyətcə Azərbaycan türkləri olduqları halda, hal-hazırda parlaq bir surətdə təşəkkül etmiş Azərbaycan Cümhuriyyətinə yapışdırılmayıb, bitərəf məntəqə namı ilə təsmiyə olunub [adlandırılıb] ortalıqda bir oyuncaq cümhuriyyəti, yaxud məntəqəsi yapılması, əcəba, nədən nəşət edir [irəli gəlir]?

“Bitərəf məntəqənin Ermənistanla olacaq hüdudu Dəhnə “Volçi varot” nam kəçid təyin olunur.”

Böylə olduğu halda, aylarca erməni hökuməti-zalimanəsi [zalım erməni hökuməti] qarşısında sinələrini qurşunlara hədəf edib, yüzlərcə qurbanlar verib hü-

quqlarını müdafiə edən Böyük Vedi ətrafında bulunan 40-dan mütəcaviz [artıq] müsəlman köylərinin əhalisi yenə də ermənilərin təhti-təzəllümlərinə [zölmü altına] keçmək məcburiyyətində bulunacaqdır. İşbu maddəni məzkur köylərin əhalisi deyil, bəlkə bitərəf bir kimsə dəxi qəbul etməyə meyl göstərsə, zalım olduğuna şübhə olammas.

“Naxçıvan-Culfa dəmiryolu Ermənistan dəmiryolunun bir hissəsi hesab olunaraq ermənilər tərəfindən idarə olunacaqdır.”

Şu maddə aşkara olaraq erməni barmağının məzkur məntəqəyə soxulacağını gözəlcəsinə isbat edir. Deməli ki, bitərəf məntəqə daxilində ümum hərəkət alat və vəsaili [hərəkət alətləri və vasitələri] ermənilər əlində olub, gələcək üçün həzirlədikləri əfkari-xainənlərinə [xəyanətkar planlarına] gözəlcə bir zəmin olacaqdır.

“Bitərəf məntəqənin lüzumlu məxarici Azərbaycan hökumətindən alınacaqdır.”

Bu maddə daha qəribədir. Əcəba, dəmiryollar məzkur məntəqənin canı düşmənləri olan ermənilərə verildiyi halda, məxaricini Azərbaycan hökuməti nə səbəbə verəcəkmis?

“Bitərəf məntəqə amerikalı qubernator tərəfindən idarə olunacaqdır və məzkur məntəqədə yaşayan əhalisi milliyyət və ictimə hesabınca məmuru kəndilərdən olacaqdır.”

Deməli ki, amerikalı qubernator tərəfindən idarə olunan şu məntəqədə Xanlıqlar Aza, Əylis və başqa bu kimi ufaqtəfək köylərdə bir erməni hökuməti təşkil olunacaqmış.

Haskell cənablarının layihəsində Sürməli uyezdində hal-hazırda erməni zalımları əleyhinə qiyam edən müsəlmanlara dair bir kəlmə də olsun yazılmamışdır. Bitərəf məntəqədə iki-üç erməni köyləri imtiyaz və hüquq cəhətcə müsəlmanlarla bərabər olmalarını nəzərə alan Haskell cənabları iki sənədən müvafiq [artıq] və şimdi də erməni “igidlərinin” pəncəyi-zalimlərinin müxtəlif qalan [iztirab çəkən], Sürməli, Zəngibasar, Vedibasar, Üçkilsə, Qırxbulaq və ələlxüsüs İrəvan şəhərində evlərindən dışarı çıxma bilməyən biçərə müsəlmanların hallarını nəzərə almayırmı?

Bəhərhəl [hər halda], Haskell cənabları ermənilərin apdıqlarını nəzərə alaraq müsəlmanların rifahətinə [xoş güzaranına] bəis olacaq bir əmr də Ermənistan hökumətinə versəydi, Zaqafqaziyada beş dəfələrcə ermənilərdən nüfus [əhali] cəhətcə ziyadə olan müsəlmanları məmnun buraxardı.

Ayn. Məhzun

POSTA VƏ TELEQRAF MƏKTƏBİ

Posta və teleqraf idarələri vətənin ən lüzumlu və əhəmiyyətli bir müəssisələrindən olduğunu kimsə inkar edəmməz. Sevgili Azərbaycanımızın bir çox nöqtələrində posta, teleqraf və telefon təsis etdirmək üçün pək ehtiyacımız vardır. Hazırkı idarələrdə istixdam etdirmək [xidmətə götürmək] üçün nəinki kafi miqdarda, bəlkə də, kal-mədu [yox kimi] dərəcəsində xidmətçilərimiz bulunduğu halda, gələcəkdə güşad olunacaq [açılacaq]

yeni idarələrə xidmətçi bulmaq mümkün olamayacağı aşkardır. Lihaza [buna görə], ciddi surətdə çalışıb xidmətçi hazırlamağa məcburuz.

İşbu məsələni həll etmək üçün Posta və Teleqraf məktəbi güşad olunmuşdur. Hal-hazırda məzkur [deyilən] məktəbə ərizələr qəbulu başlanmışdır. Məktəbə daxil olanlar əsgərlikdən azad olacaqlar. Məktəbin kursu altı aylıq olaraq və məktəbi bitirən zəvət [şəxslər] isə kafi maaşlarla məsuliyyətli yerlərə təyin olunacaqlar. Posta və teleqraf məktəbində hər kəs təhsil edə bilər. Dərslər axşam saat 5-də başlandığı üçün hər bir iş sahibi işindən qalmayaraq məktəbə daxil ola bilər. Lihaza həmin posta və teleqraf idarələrində lüzumlu və ləyaqətli xidmətçilər bulunmasını arzu edən hər bir vətəndaş vətən istiqbalını nəzərə alaraq firsəti fəvri etməksizin həmin məktəbə daxil olub vətən və millətə nəfə [faydalı] şu məsuliyyətli xidməti ifa etməyini tövsiyə edəriz.

*Azərbaycan posta və teleqraf
nəhiyəsi müdiri:
Bəhlul bəy Vəzirov*

ERMƏNİ CÜMHURİYYƏTİNDƏ

İrəvan və ətrafında

Avqust və sentyabr aylarında Eçmiyadzin uyezdində ermənilər tərəfindən müsəlmanlar haqqında yapılmış qırğın və talanları məhəllində [yerində] görüb anlamaq üçün Amerika nümayəndəsi Haskellin müavinini İrəvandan erməni Parlamentin üzvü Mirbağır Mirbabayev və tər-

cümanlıq üçün də Miryusif Mirbabayev ilə birlikdə avtomobilə əyləşib Eçmiyadzin uyezdinə gedirlər.

Nümayəndələr məzkur [deyilən] uyezd daxilində ilxı qoruğu denilən müsəlman kəndinə gedirlər.

Müavin orada müsəlmanlara xitabən müfəssəl bir nitq söyləyir. Nitqdə Cahan müharibəsinin məqsədi, xırda millətlərin hüququ təkrarlanır. İrəvan quberniyasında Erməni Cümhuriyyətində yaşayan yerli müsəlmanların əhvalının fəlakətliyi etiraf edilir.

Sonra müavin İrəvan quberniyasında müsəlmanlarla məskun yerləri bitərəf məntəqə qərar qoyur və ermənilərin, erməni hökumət məmurlarının bundan sonra müsəlman içinə gəlməyə haqları olmadığını bildirir.

Ancaq müsəlmanlar sabıqkı qərar üzrə verəcəkləri maliyyəti verməkdə davam edəcəklər. Fəqət həmin maliyyəti müavinin kəndsinə verəcəklərini, kəndsinin bu maliyyəti nəyə sərif edəcəyini də özü bildiyini anlatmışdır.

Müavin müsəlman kənd əhalisinə əlavə söyləmiş ki, bundan sonra adambaşına yarım girvənkə buğda veriləcək. Hər kəs öz hissəsini hər gün gəlib Amerika heyəti idarəsindən aparsın və qaçqın müsəlmanlar da öz yerlərinə qayıtsınlar. Onlara da əkin üçün taxıl veriləcəkdir.

Və uyezdə yaşayan müsəlmanlar bu gündən etibarən özləri içindən komissarfilan seçib təyin edə bilərlər. Bu vəchlə [bu surətdə] müsəlmanlar özləri özlərini idarə etsinlər, demişdir.

Bu əsnada müsəlmanlar müavinə xəbər verirlər ki, bu saat erməni saldatları və camaatı yığışib Sürməli mahalında

Mələkli, Qaraqoyunlu və qeyri müsəlman kəndlərini qırıb-dağıtmaqdadırlar.

Müavin bu xəbər üzərinə şoferinə əmr edir. Avtomobilə yığılıb dərhal Sürməli mahalına, həmin kəndləri və əhvalatı bilmək üçün İğdırə tərəf yollanırlar.

Nümayəndələr Araz nəhri üstündə vəqə Dəyrə körpüsünə yaxınlaşdıqda, bütün şose yolunu və körpü üstünü ev əşyaları ilə dolu arabaların, mal-qaraların, qoyun və inəklərin qapladığını görürlər. Hətta bəzən heyvanların da arabalara yüklənib gətirildiyi müşahidə olunur.

Bunların hamısı dağıdılmış müsəlman kəndlərinin mal və əşyaları olduğu və erməni camaatı ilə saldatları tərəfindən qəzet edilib daşınmaqda bulunduğu bəlli olur. Bütün heyətlər içində avtomobil güc hal ilə bu qəzetlərin içindən keçib İğdırə tərəf yollanırlar.

Nümayəndələr yol kənarında vəqə böyük müsəlman kəndi olan Qaraqoyunluya çatırlar. Qaraqoyunlunun əhvalını bütün bərbad halda görürlər.

Böylə ki, Qaraqoyunlunun camaatı qırılıb, qaçanı qaçmış, kəndin hər qisim mal-əşyası isə erməni saldatları və camaatı tərəfindən talanıb daşınmaqdadır. Talançılar nümayəndələrə heç bir əhəmiyyət və etina etməmişlərdir.

Nümayəndələr oradan keçib yol üstündə vəqə müsəlman kəndi Mələkliyə çatırlar. Burada da eyni hal görünür. Mələklidə ancaq sahibsiz bir neçə balaca uşaqların ağlaşıb oraya-buraya qaçdıqları müşahidə olunur.

Kəndin hər qisim mal-davarlarının, ev əşyalarının genə Qaraqoyunluda olduğu kimi müsəlmanları qırıb qaçırdıqdan son-

ra erməni nizami saldatları və erməni müsəlləh [silahlı] camaatı tərəfindən talanıb aparılmaqda olduğunu nümayəndələr gözləri ilə görmüşlər. Burada da nümayəndələrə etina edilməmişdir.

Nümayəndələr buradan keçib İğdır gedirlər. İğdirdə Amerika xeyriyyə heyəti idarəsinə gedib, orada nahar edirlər. Sonra erməni qoşun komandanı Dronun İğdirdə bulunduğunu bilib nümayəndələr onunla görüşməyə gedirlər.

Nümayəndələr Dronun yanına yetişdikləri və müavin kəndisini tanıtdığı halda, Dro məğrur bir fəth kimi Napoleonvari gəzişini heç pozmamış və nümayəndələrə lazımi etina və iltifat göstərməmişdir.

Amerika nümayəndəsi müavini Drona nə üçün bu müsəlman kəndlərinin qırılıb-dağıtdırıldığını və özünün nə səbəbə bu halların qabağını almadığını soruşmuşdur. Dro isə eyni təkəbbürə hal ilə (?) hökumətinə qarşı üsyan edən camaatın cəzası budur deyər cavab vermişdir.

Nümayəndələr avtomobillərinə əyləşərək İğdirdən çıxıb İrəvana tərəf yollanırlar. Dəyrə körpüsünə çatdıqda erməni saldatları tərəfindən dayandırılırlar. Keçib getmək üçün nümayəndələrdən vəsiqə istəyirlər. Bu əsnada erməni zabiti gəlib, o da vəsiqəsiz keçib gedəmməyəcəklərini bildirir. Müavin kəndisinin Amerika heyətindən olduğunu və bu halı kəndisi üçün təhqir ədd [hesab] etdiyini bildirərək protesto edir, səmərə bağışlamayır [xeyri olmur].

Məgərsə Dro, nümayəndələrin dağıdılmış kəndlər içindən keçib erməni məzalimini [zülümkarlığını], erməni saldat-

larının və camaatının vəhşətlərini gözləri ilə müşahidə etdiklərini və böyləcə keçib İğdır qədər gəlmiş olduqlarını bildiyi zaman əhvalı təgəyir tapmış [halı dəyişmiş], guya Amerika heyətinin şəhadətindən [şahidliyindən] utanmışdır. (?)

Binaənileyh [ona görə], körpü mühafizlərini və zabitlərini telefon ilə çağıraraq, nümayəndələrin buraxılmasından dolayı tövbix [məzəmmət] edibmiş.

Müavin ermənilərin bu hərəkətinə qarşı protesto etməklə bərabər, amerikalılar tərəfindən ermənilər haqqında edilən azuqə müavinətinin də bundan sonra kəsiləcəyini bildirmişdir.

Lihaza [bu səbəbdən], İğdır ilə telefon ilə danışmışlar, müavinin dediyi sözləri Droya anlatmışlar, ancaq ondan sonra nümayəndələrin vəsiqəsiz keçib gedə bilmələrinə izin hasil olmuşdur.

Müavin əhvalatı eynilə yazıb Haskellə bildirəcəyini məlum etmişdir.

* * *

İrəvan və ətrafında olan mühacir ermənilər qabaqca bütün-bütünə möhtac olduqları halda, indi müsəlman mallarının talanı üzündən hər biri yarım milyon, bir milyona sahib olmuşlar.

Bunlar o ermənilərdir ki, keçən fevral ayında bunları İrəvanda gördüyümüz vaxt quru bir skeletə bənzəyirdilər. Aclıq bunları o hala salmışdı ki, vağzallarda ingilis vaqonlarından dışarı atılan kartof qabıqlarını kişili-arvadlı, hətta itlərə qarışaraq boğuşa-boğuşa qapışırdılar.

İndi isə milyonlar oldular.

Bunlar dağıtdıqları müsəlman kəndlərindən taladıqları malları özgə kəndlə-

rin müsəlman arabaçılarına cəbrən yükləyib İrəvana gətirirlər. Malları evlərinə boşaltdıqdan sonra arabaçıların özlərini öldürüb araba və öküzlərini də sahiblənilirlər.

Bu hal bir-iki deyil, mütəəddid [çoxsaylı] dəfələr vəqə olmuşdur və olmaqdadır.

* * *

İrəvanda müsəlman qaçqını arvadları, gəlin-qızları uzun sıralarla Azərbaycan Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Təminat] nümayəndələri qapısında günlərcə növbələr gözləməkdədirlər. Möhtaclər o qədər çoxdur ki, vaxt və un çatmayır. Həmin qaçqınların mallarıdır ki, erməni qaxtaqanlarını milyon etmişdir.

Azərbaycandan İrəvan möhtaclıqlarına göndərilən un nə unu olduğu bilinməyir. Qalibə [çox ehtimal ki], dəyişdirilmişdir. Buğda unu əvəzinə başqa un, yaxud başqa şey göndərildiyi anlaşıdır. Çünki bu unun çörəyi palçıqdan başqa bir şeyə bənzəməyir. Azərbaycan hökuməti bu məsələni təhqiq etməyi lazımdır.

İrəvan qaçqın möhtacları Azərbaycan hökumətinə dualar etməkdə və İrəvan xeyriyyə nümayəndəsi Məşhədi Nəsrulla Şeyxova razılıqlarını bildirməkdədirlər.

* * *

İrəvan quberniyasının Novo-Bayəzid mahalında erməni nizami saldatları və müsəlləh [silahlı] erməni camaatı tərəfindən dağıdılmış müsəlman kəndlərindən bəziləri: Babakişi, Allahverdi, Qayaqoca, Ağörən, Bezni, Dəllər, Ozanlar, Gümüş-

dü, Tifit, Kəkan, Qızqalas, Dəvəxarabası, Qoblu, Dəlləkli, Qaraqala, Musakəndi, Hacı Muxan, Biğli, Ağzıbir, Əfəndi, Ağkənd, Qaraoğlu, Başkənd, Atdaş, Xartlıq, Qızılxaraba və qeyrə.

M. B.

“ERMƏNİ MƏSƏLƏSİ VƏ BİR TÜRKÜN NÖQTEYİ-NƏZƏRİ”

Berində Türk Yurdu Cəmiyyəti tərəfindən türk professorlarından Həmdullah Sübhü bəyin qələmi ilə fransızca olaraq “Erməni məsələsi və bir türkün nöqteyi-nəzəri” ünvanı ilə bir risalə [broşura] yazılmışdır. Erməni məsələsi haqqında bir Osmanlı türkün nöqteyi-nəzərini bilmək, bizcə, istifadəli olacağından və risalə bir çox həqayiq [həqiqətlər] və ciddi təhlilatı [təhlilləri] havi bulunduğundan [əhatə etdiyindən], tərcüməsini lazım ədd [hesab] etdik:

“Almaniya Mütərikə [Atəşkəs] Komissiyasının rəisi Erzberqerin ermənilər üzərində yapılan məzalimdən bahis [zülümlərdən bəhs edən] bəyanatı tamamilə məlum oldu.

Müsyö Vaqnerin “Berliner taqebblatt”-da eyni məsələ haqqında nəşr edilən məqaləsi və eyni mövzuya dair verdiyi konfransı kafi dərəcədə göstərir ki, Almaniya Etəlaf [Antanta] dövlətləri mətbuatından ermənilərə yapılan məzalim [zülümlər] haqqında çıxan töhmətləri üzərindən atmaq istəyir. Almaniya kəndi məsuliyyətindən xilas olmaq və əllərini yuyub-təmizləmək arzu edir. Buna qarşı biz bir şey yapammayız.

Bu almanlar da bir az gecikmişdir. Yalnız bizi buraxınız, bildiyimizi biz də söyləyəlim. Bu hücumlar çox da bizə zərər verməz. Biz müsyö Vaqnerə mütəşəkkiriz ki, mövzumuz bir saiq [sövq edici] olmuş və ümidvarız ki, batini nəzəriyyələr və şairanə hüznərlə qarışdırılmış olan bu məsələni tənvir etməyə [ışıqlandıрмаğa] əsərimiz xidmət edəcəkdir.

Biz erməni millətinin düçar olduğu bədbəxtliyə bizzat [şəxsən] erməni millətinin, inqilabçı əllərin əsas etibarilə müttəhim olduğunu və sükunəti bizzat ixlal etdiklərini iddia edirik.

Türkiyədə İngiltərənin erməni müqəddəratı ilə işğal etdiyi [məşğul olduğu] gündən etibarən onların bədbəxtliyi dəxi başlamışdır.*

Hər kəs bilir ki, Türkiyədə türk olmayan ünsürlər bu, yaxud o dövlətin siyasi bir müştərisi olmuşdur. Biz burada başqa ünsürlərlə işğal etməyəcəyiz.

Fəqət erməni milləti arasında biz gürürüz və təcrübə ilə də biliriz ki, rus və ingilis agentləri dərin bir surətdə işləmiş, çalışmışlardır. Cənuba, Ağdənizə [Aralıq dənizinə] doğru hər şeydən əvvəl bir yol açılmasına və digər tərəfdən və mütəşəkkil və muxtar bir dairədə Moskvanın yolunu qapamağa bu vəchlə xidmət edirdi.

Misirin ingilislər tərəfindən işğalından sonra bizim şərq vilayətlərimizdə intizamsızlıqlar, uyğunsuzluqlar şayaniqeyd [qeyd edilməyə layiq] bir surətdə olduğundan, Türkiyə hökumətinin bu iş-

* Abon Borason, “İngilis-erməni təhriki”, Paris, 1896.

ğala qarşı nəzəri-diqqətini cəlb etmişdi. Berlin və Kipr müahidələri [sazişləri] Şərq vilayətlərində islahat vəd etdiyi üçün bu, ingilis və rus agentlərinə erməniləri mütəmadiyən [daim] türklərin əleyhinə təhrik etməyə xidmət etmiş və iğtişas o dərəcədə qızdırılmışdır ki, bizim məmləkətlərimiz bütün cahanda hilməyyət [həlimlik, yumuşaqlıq] və sükunətlə yaşarkən, anarşi və şuriş [işğal] ocağı olmuşdu.

1888 sənəsində isə erməni komitələri Londrada əqdi-ictima edərək [yığışaraq] yeni bir fəaliyyətlə və şayani-təəssüf [təəssüfə layiq] bir surətdə Avropanın erməni məsələsinə müdaxilə etməsinə qərar vermişdir.

İngilis diplomatlarına istinad edərək ermənilər arasındakı fikirlər və inqilabçıları cürətləndirən bəzi nöqtələrə təqdiri-qiyəmət edə bilmək üçün İstanbulda Fransa səfiri olan müsyö [Pol] Kambo-nun 1893-1897 sənəsində nəşr edilən “Sarı kitab”dakı raporuna bir göz atalım. Şayani-diqqət olan səhifələrin birisindən şunu alırıq:

“Ermənilər Londrada əla bir hüsn-qəbul buldular. Qladston Kabinəsi xilafgir-ləri [müxalifləri] və bütün camaatı cəlb və cəzb edərək kəndi himayəsini vəd etdi. O zamanları Londrada propaqanda komitəsi təəssüs etmiş və təlqinatına [təlqinlərinə, propaqandalarına] başlamışdır.”

Anadoludan keçib-gedən səyyahlar bir erməni şurişini görüb milçək də düçari-zəhmət olmaz.* Yunanıstan, Serbis-tan, Bolqarıstan misalı işdə oradadır. Eyni vasitələr təqib edilərək eyni nəticəyə va-

* Şanter, “Dövri-ələm”, səhifə 480.

sil olunmuş idi. Bundan başqa, Avropa guya təzyiq edilmiş bir millətin tez və ya gec müdaxilə edəcəyi səhih deyilmi idi?

Neyçün ermənilər arasındakı xoşnudsuzluqlar [narazılıqlar] artdırılmışdı? Onların müqəddəratı nədən dəyişmişdi? Səhih və həqiqi bir nəzər onlara qarşı zidd və başqa bir vəziyyət alanın Türkiyə hökuməti olmadığını göstərir.

Ərzurum və Van rus general-konsulu Mayevski müstəsna bir hürrəndişlik [azad-fikirlilik] ilə “Ermənistan məzalimi” ünvandakı kitabından şunu bir sübut kimi alırız:

*“Zaman-zaman Avropanı mütəəssir edən Şərq şuriş və ixtilallarından daima və tamamilə türklərə və qismən də Osmanlı hökumətinə töhmətlər atılmaqdadır. Fəqət Avropa üçün şu həqiqəti qəbul etmək qabiliyyəti yoxmudur ki, bu vilayətlər əhalisi arasında çıxan ixtilallar hökumətin təzyiqi ilə deyildir. Onların əhvalı çox hürriyyətpərvərənə olduğu kimi, dil və milliyyətləri də hüsn-surətlə mühafizə edilməkdədir.”**

Bir zamanlar rusların gizli heyəti-məxsusələri, sivil qiyafətdəki əsgəri məmur-ları erməniləri kürdlərə, kürdləri ermənilərə qarşı təhrik edirlərdi. Və Qafqaziya rus hakimiyyətinin gözləri önündə təşəkkül edən əşqiya və haydudlar [quldurlar] yatağı olmuş idi ki, vilayətlərimizə sarqıntılıq etmək və əhalinin sükun və asayişinə sui-qəsd etməyə xidmət edirdi.

Qafqaziyanın Ermənistanda oynadığı rol Makedoniyanın Bolqarıstanda oynadığı rolun eyni idi. Türkiyə hökuməti in-

* Səhifə 67.

gilis, yaxud rus konsuloslarının mütəma-di müdaxilələri ilə nasil əlləri bağlanmış olduğu və bir təhlükəyə qədər varıb dayanan bu qarışıqlıqları nasil həll edəcəyiz bilməyirdi.”

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Həsən Mustafayevin tövqifi

Bakı Nahiyə Məhkəməsinin müddə-iyi-ümumisi [prokuroru] binagüzarlığı [sərəncamı] ilə məşhur Bakı tacirlərindən böyük neftçi Həsən Mustafayev tövqif [tutulmuş] və həbs edilmişdir. Məlum olduğu üzrə, Mustafayev polkovnik [Vasili Qriqoryeviç] Voskresenskinin işində əla-qədar və həbsdən ehtiyat edərək Bakıdan Şimali Qafqaziyaya qaçmışdı. Neçə gün əqdəm [qabaq] onun Bakıya gəlməsini xəbər alaraq, Azərbaycan Baş Mülkiyyə müfəttişi tərəfindən tövqifinə əmr verilmiş və müddəyi-ümumiyyə göndərməklə həbsi tövsiyə edilmişdir. Müddəyi-ümumi Mustafayevi istintaq etdikdən sonra Mərkəzi həbsxanada həbs etmişdir. Mustafayevi zaminə almaq üçün dostlarından bir milyon manat təklif etmişlərsə də, qəbul olunmamışdır.

Saxta pul fabrikanı

Balaxana-Sabunçu qalabəyisi və 6-cı uçastokun pristavı Ağabəy Əfəndiyev Fatmayı bağlarında saxta pul hazırlayan bir fabrika olduğunu xəbər alaraq, srağagün oraya getmiş və ciddi təftiş nəticəsində Azərbaycan və Aşqabad pulları (bonları) hazırlayan mükəmməl bir mətbəə, böyük bir yeşikdə torpağa basdırılmış imiş. Mətbəə böyük bir çap ma-

kinası, daşlar və ona lazım olan bir çox şeylər, rəng, yağ, məngənə və qeyrilərindən ibarətdir. Mətbəə müsadirə və zəbt edilmiş, saxtaçılıqda müttəhim edilən Əliqulu Kərbəlayı Göyçə oğlu həbs edilmişdir. Onunla bərabər iştirakda müttəhim edilənlər Qurov və Qurin familiarı iki rus dəxi tövqif edilmişdir ki, təftiş əsnasında onlardan 30.700 manat Aşqabad bonları və Bakı bonlarının 25 manatlığı tapılmışdır. Müqəssirlər həbs edilib, istintaq davam etməkdədir.

“Yaşıl qələm”də

Bu gün təşri-i-əvvəl [oktyabrın] 8-də axşam saat 6-da Parlaman binasında “Yaşıl qələm” heyəti-idarəsinin xüsusi yığıncağı təyin edilmişdir. İdarə üzvlərinin vaxti-mövduddə [vadə verilən vaxtda] iclasda hazır olmaları mütəmənnadır [xahiş olunur].

General Harbord Missiyasında

General Harbordun Amerika Missiyası kəndi baş idarəsini Tiflis şəhərində təşkil edib, Zaqafqaziyanı öyrənməyə başlamışdır. Zaqafqaziya cümhuriyyətlərini ayrı-ayrı öyrənmək üçün xüsusi komissiyonlar təşkil edilmişdir. Təhqiqat xüsusi məramnamə və sual vərəqələri üzrə davam edir. Azərbaycan təhqiqatı[nı] təsvirdən ötrü bir komissiyon sədri miralay [polkovnik] Brinton tərəfindən Tiflisdəki Azərbaycan siyasi nümayəndəliyi müavininə verdiyi suallar kifayət edəcəkdir.

Suallar şunlardır:

A) Hökumət və Məclisi-Məbusan haqqında:

1) Məclisi-Məbusanın təşəkkülü və tarixi;

2) Məclisi-Məbusanın əzasının [üzvlərinin] miqdarı;

3) Məclisi-Məbusanın toplanan gününü;

4) Məclisi-Məbusan məşrutıyyə [konsultasiya] layihəsi vermişmi?;

5) Mövcud hökumətin şəklini havi [əhatə edən] qanunlar;

6) Hökumətin məşruıyyəti [qanuniliyi];

7) Nazirlərin miqdarı;

8) Verilən qanunların surətləri.

B) Maarif işləri (səbiq hal və gələcək-də).

C) Mövcud məhkəmələr (məhkəmə şəkli):

1) Məhkəmə müəssisələrinin təşkili;

2) İstinaf [Apelyasiya] məhkəməsi və qeyrə;

3) Həbsxana təşkilatı və əhvalı.

D) Hökumət və qəza idarələrinin qaydaları:

1) İntixabat [seçki] şəkli;

2) İntixabatda iştirak etmək hüququ;

3) Səs vermək qaydası.

Bundan Amerika heyətinin siyasi məsələlərlə uğraşacağı gözlükülür.

Bələdiyyə İdarəsində

- Beşinci dairənin polis müfəttişi Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən məlum etmişdir ki, həman dairədə olan Şollar su yolundan natəmiz su soqaqlara [küçələrə] buraxılaraq palçıq olur ki, əhali üçün hifzüssihhə [gigiyena], gediş-gəliş nöqteyi-nəzərindən fənadır. Müfəttiş tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

- Kontrol şöbəsi Bələdiyyə İdarəsinə bir müxtirə [xəbərdarlıq məktubu] gön-

dərərək payız və qış zamanı gəldiyi üçün Bələdiyyə İdarəsindən səkilərin qaydaya salınması və küçələr üçün körpülər qayırılması üçün tədabir ittixaz etməsini rica etmişdir.

Gömrükxanada

- Ticarət və Sənaye Nəzarəti tərəfindən Azərbaycandan məmaliki-əcnəbiyyə [xarici ölkələrə] aparılacaq mallara baxmaq üçün məzkur [deyilən] Nəzarət tərəfindən xüsusi əmr məmuru Əbdülbəqi İsmayilov cənabları gömrükxana idarəsinə göndərilmişdir.

- Astara gömrükxanası müdiri kəndi vəzifəsində sui-istemalda [sui-istifadə] bulunduğu üçün xüsusi hökumət müvəkkili tərəfindən əzl edilərək [vəzifədən uzaqlaşdırılaraq], əvəzində Mirəli Şahverdiyev təyin edilmişdir. Eyni zamanda oranı təftiş üçün xüsusi bir təftiş komissiyonu göndərilmişdir.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

Bələdiyyə İdarəsinin baş mühəndisindən

Cəmiyyəti-Xeyriyyə Bakının alındığı zaman şərbəti-şəhadət [şəhidlik şərbətini] içənlərin şərafinə qəbiristana su gətirilməsi üçün təşəbbüsatda bulunub, Bələdiyyə və bələdiyyə mühəndisləri ilə bir çox müzakirətdə bulunaraq təşri-i-əvvəl [oktyabrın] 4-də Bələdiyyə İdarəsinin baş mühəndisi tərəfindən böylə bir məktub almışdır:

Şühəda [şəhidlər] yadigarı üçün mövcud su kəmərlərindən qəbiristanın yüksək mövqedə bulunduğu cəhətinə [yüksək mövqedə yerləşdiyi səbəbdən] su isalı [çatdırılması] imkan xaricində bulundu-

ğundan, qəbiristana və ətrafına su gətirmək üçün yeni su xətti çəkmək üçün bir layihəni vermək lazımdır.

Qaçqınlar

- Yardım alayının vəsiqəsi ilə üç nəfər türk əsirləri kəndi vətənlərinə göndərilmək üzrə Cəmiyyəti-Xeyriyyə Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] göndərmişdir.

- İrəvan qaçqınlarından beş nəfərini Cəmiyyəti-Xeyriyyə Gəncəyə göndərmişdir.

Hacı-Tərxandan bir gəmi

Təşri-i-əvvəl [oktyabrın] 3-də gecə saat 12 radələrində 30-cu körpüyə bir gəmi yaxınlaşması müşahidə ediləcəkdə, isklə məntəqəsi pristavı Abutalıb Sadıqova xəbər verilmişdir. Pristav gəlib gəmini bəkləmişdir. Körpüyə 20 nəfər yolçu ilə bir qayıq yetişdikdə məlum olmuş ki, bunlar Moskvadan Hacı-Tərxan [Həştərxan] təriqi [yolu] ilə gəlmiş qaçqınlardır. Bunlardan ikisi rus olub, başqaları erməni və qeyriləri imişlər. Bunların dediyinə görə, geridə müsəlman qaçqınları ilə dolu bir gəmi də vardır, gərək bu günlər varid olsunlar [gəlib çıtsınlar]. Qaçqınların verdiyi məlumata görə, Hacı-Tərxanda nəhayət dərəcədə aclıq davam etməkdədir. Böylə ki, çörəyin girvənkəsi 75 manatdır. Bunun üçün camaatın həyatı balıq ilə təmin edilir.

Gömrükxanada

15 eyluldə [sentyabrda] Rəhim nam [adlı] bir nəfər, gömrük xidmətçilərindən Mehdi nama 159 dənə altun lira vermişdir ki, İrana gedən gəmi ilə keçirsin.

Mehdi isə altunları alıb sahibinin yanında “Amerika” gəmisinin komandanı Kərbəlayı Ağabala Cəfərova vermişdir ki, Ənzəliyə gedəndə altunları sahibi Rəhimə versin.

Rəhim xatircəm olub başqa gəmiyə minərək Ənzəliyə getmişdir. “Amerika” gəmisi Ənzəliyə varid olduqda [çatdıqda], Rəhim altunları istəmiş və Cəfərov cavab vermiş ki, Mehdi sonra gəlib lirələri ondan geri almışdır və ona görə bir kağız yazıb lirə sahibi Rəhimə vermişdir ki, gəlib Bakıda Mehdidən qızilları geri alsın.

Rəhim Bakıya gəlib Mehdidən lirələri istədikdə, Mehdi cavab verir ki, Cəfərov ona yalan deyib, qızillar ondadır. Bir kağız verib dübarə Rəhimi Ənzəliyə göndərmişdir. Ənzəlidə genə Cəfərov qızillar məndə deyil deyib, gəmiyə minib Rəhim ilə bərabər Bakıya varid olmuşdur. Mehdiyin yanına gəlib danışdıqda məlum olmuş ki, lirələr Mehdidədir fəqət bu sürətlə altunları yemək istəyirmiş. Çox vəsitə və ricalardan sonra Mehdi sahibinə 65 lirə verib qalanını guya tələf etmişdir. Sahibi isə bu işi məhkəməyə vermişdir.

Katib

Cəmiyyəti-Xeyriyyə üçün bir nəfər türk və rusca savadı olan katib lazımdır.

BİRJA

Bu son günlərdə paraların qiyməti genə düşməkdədir. Bazar satıcı ilə məm-lu [dolul] ikən alıcı yox mənziləsindədir [dərəcəsiyəndədir]. Kerenski minlik 1.050, 250-lik 1.030 manatdır. Xırda isə kəndi qiymətindən bir qaç faiz də əskiyyə gedir.

Ona cəhət [ona görə], bir şey aldıqda Kerenski xırda verirsən, dükançı qəbul etməyir. Nikolay 500-lüyü 1.150 manat, 100-lüyü 300 manat və xırda 80 faizdir. Gümüş manat 52 və xırda 22 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 635 manat, kağız lirəsi 160 manatdır. Tiflis parası 25 faizdir.

“MÜSAVAT”DA

Lənkərandan mərkəzi idarəyə böylə bir teleqraf gəlmişdir:

“Lənkəranda “Müsəvat” şöbəsi əzası [üzvləri] bir yerə yığılaraq, məclisdə Nəsim bəy Yusifbəyov cənablarının istefası haqqında şura etdilər və onun istefasından narazı qaldıqlarını bəyan etməyi qəat etdilər. Nəsim bəyin xidmət və fəaliyyətini biz nəzərdən unudammayız.”

Qaçqınlara müavinət

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsəvat” firqəsi beş nəfər Zəngəzur mühacirlərinə müavinət olunması üçün Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] müraciət etmişdir.

Suraxanı fəhlələrinin ərzi-halı

Suraxanıdakı Bakı-Tiflis Cəmiyyətinin mədən fəhlələri “Müsəvat”a zirdə mühərrər [aşağıda yazılan] 9 maddəni havi [əhatə edən] ərzi-hal [ərizə] vermişdir:

- 1) Mədənlərdə işləyən fəhlələrə içilməyə qabil su verilsin.
- 2) Ev kirayəsi almayan ailə sahibi fəhlələrə ev kirayəsi verilsin.
- 3) Dizel sistem motorlarda işləyən fəhlələrə başqa zavod və vətəgələrdə işlə-

yən fəhlələrin maaşı qədər mükafat verilsin.

4) İdarə hər kəsə lüzumu qədər pal-tar sabunu versin.

5) Fəhlələrin əlbisəsi yuyulmaq üçün camaşırxana açılınsın.

6) Başqa firmalar kimi şu fəhlələrə də qışlalarında [kazarmalarında] çarpayılar və yataqlar verilsin.

7) Fəhlələrə məxsus hamamlarda adi suların başqa saf və təmiz su dəxi olmalıdır.

8) Kəlləçarx əməllərinə [fəhlələrinə] başqa firmalar verdiyi miqdarda maaş verilsin.

9) Bəzi ailələr [evli] fəhlələrin kəndi ailələrini mədən dairəsində saxlamağa imkanı olmağından, kəndlərdə və ya şəhərdə onlara ev və ya ev kirayəsi və bu kimi fəhlənin evinə gedib-gəlməsi üçün yol kirayəsi verilsin.

“Müsəvat”ın Müsəlihə və Mürəfiə [Barışıq və Məhkəmə] şöbəsi bu xüsusda təşəbbüsatda bulunmaqdadır.

İtibdir

Sentyabrın 23-də Əlirza Mirzə oğlu adında 10 yaşında bir uşaq itibdir. Və qulluq edirdi Əbdürrəhim İslamovun yanında. Tapanlardan xahiş edirəm, bu adresə xəbər versinlər: Bazarnı küçə, İslamov qardaşlarının dükanı.

11427

İtibdir

Anaxanım Hacıdadaş [qızı] və Sadıq Sadıq oğlunun adına vərəsəlik şəhadətnamə itib. Etibardan sağıtdır [etibarsızdır].

11425

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazizadə

Vəzi-həml edən hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armysanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor

Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-adək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski

küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Doktor

Hacı Fətulla Ağaalizadə

Daxiliyyə və canda olan mərzələrə və həmçinin uşaqlara məxsus azarlara müalicə edir. Mərizləri [xəstələri] hər gün səhər saat 7-dən 10-adək və axşam saat 4-dən 7-yədək qəbul edir. Adres: Şamaxı küçəsində 14 nömrəli evdə. Telefon 19-27.

9016

Doktor

M. İ. Lurye

Əmrazi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-adək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Petroqraddan gəlmiş doktor

**İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Doktor

Mustafa bəy Hacıqasımov

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat 4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Kabinə telefonu 34-78.

9032

Berlin Darülfünunu doktoru

N. Melkumyan[s]

Daxili, zöhrəvi, sifilis, “606” və “914” müalicələrini qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 12-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 9-11. Kolyubakinski küçənin küncündə. Telefon nömrə 34-34.

Diş həkimi

R. M. Altman

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat 8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Müsəlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olunan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20. Aptekin qarşısında.

11417

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-adək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Diş həkimi

B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-adək, axşam saat 4-dən 8-adək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

9090

Diş həkimi

B. M. Şternin

Voronsovski küçə, nömrə 22, Karantinninin küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır,

dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

Təbib Əmir bəy Aslanov

Qəbul edir naxoşları (daxiliyyə və cildiyə) axşam saat 4-dən 6-yədək. Adres: Ofiserski küçədə (Nikolayevski küçənin küncündə) nömrə 6. Telefon 41-14.

11430

Diş həkimi A. A. Mirkin

Dişlərə müalicə olunub və doldurulur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur: gündüzlər 9-dan 2-yədək; axşamlar 4-dən 7-yədək. Ünvan: Gimnaziçeski küçə, nömrə 164.

11426

Elan

Azərbaycan Posta və Teleqraf məktəbində dərslər başlanıb, qəbul olunmuş əfəndilər məzkur [deyilən] məktəbə müraciət etmələri təşrinə-əvvəlin [oktyabrın] 7-dən etibarən lazım gəlir.

Daftərxana müdiri: Blajevski

T-277

Müdür:

Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

İnna lillahi və inna ileyhi raciun

səh. 79. “cüz-xan”: “cüz” – Quranın bölündüyü 30 hissədən hər birinə deyilir; “cüz-xan” – Quranın cüz-cüz, hissə-hissə oxunub başa çatdırılması.

Sirk “Modern”

səh. 79. “Çaharşənbə günü oktyabrın 8-ndə...”: qəzetdə “8-ndə” yerinə səhvən “3-ndə” getmişdir.

Qismi-rəsmi

səh. 80. “nadvornı savetnik”: Rusiya imperiyasının Mülki Məmurlar Məcəlləsində 7-ci sinif məmur; quberniya məhkəməsi müşaviri.

Teleqraf xəbərləri

səh. 83. “Yuryev”: Estoniyada, indiki Tartu şəhəri.

Sülh ətrafında

səh. 84. “Gəmi inşaatı”: xəbərin adında və içində “gəmi inşaatı” yerinə səhvən “yeni inşaat” getmişdir.

“Klayd” [Clyde]: Şotlandiyada çay. Britaniya imperiyasında gəmiqayıрма mərkəzlərindən biri olmuşdur. Qlazqo şəhəri bu çayın sahilində yerləşir.

Qəzetələrdən

səh. 84. “Kadet”: Kadet partiyası; kadetlər (Konstitusion-Demokratik Partiya) XX əsrin əvvəllərində Rusiyada fəaliyyət göstərmiş siyasi partiya. 1905-ci ildə qurulan partiya, 1917-ci ilin axırlarında bolşeviklər tərəfindən qadağan edildikdən sonra da bir müddət gizli olaraq öz fəaliyyətini davam etdirmiş, Ağqvardiyaçılar hərəkatını müdafiə etmişdir.

“Rus Siyasi Müşavirəsi” [Русское политическое совещание]: Keçmiş Rusiya imperiyasının xarici strukturlarının birləşmiş nümayəndəliyi kimi 1918-ci ilin axırlarında Parisdə yaradılan siyasi qurum. 1919-cu ilin ortalarında öz fəaliyyətinə son vermişdir.

səh. 86. “çeppelein”: seppelin, dirijabl; içərisi qazla doldurulmuş uçucu aparat.

Tətil günləri xəbərləri

səh. 87. “Məclisi-Əyan”: İki palatalı qanunverici hakimiyyət orqanı olan ABŞ Konqresinin yuxarı palatası (Senat).

səh. 88. “Deyli Herald” [Daily Herald]: 1912-1964-cü illərdə Londonda ingilis dilində nəşr edilən gündəlik (Birinci Dünya müharibəsi dövründə həftəlik) qəzet. Fəhlə hərəkatını və Leyboristlər Partiyasını dəstəkləmişdir.

Türkiyədə

səh. 89. “Ələziz”: Türkiyənin Şərqi Anadolu bölgəsində, indiki Ələziz vilayəti.

“səfki-dimaya təsəddi olunması”: qəzetdə “təsəddi” yerinə səhvən “təəddi” getmişdir.

səh. 90. “xanədani-cəlilüşşanınızın”: qəzetdə səhvən “xanədani-cəlilinizin” getmişdir.

“ittihadçı”: Osmanlı dövlətində 1889-cu ildə siyasi cəmiyyət olaraq qurulan, sonra öz fəaliyyətini siyasi partiya kimi davam etdirən “İttihad və Tərəqqi” üzvü.

səh. 91. “xaki-payi-şahanələrinə”: “padşahın ayağının torpağına”, hörmət və təqdis mənasında “padşaha” deməkdir.

“miralay”: Osmanlı ordusunda hərbi rütbə; polkovnik.

“mirliya”: Osmanlı ordusunda hərbi rütbə; briqada generalı.

Dağıstanda

səh. 91. “qaubitsa”: qısalüləli ağır top; qəzetdə “qaubiç” kimi getmişdir.

İran işləri

səh. 92. “Firuz Mirzə Nüsrəttüddövlə”: qəzetdə “Firuzüddövlə” kimi getmişdir.

“Sonra Kerzon Nüsrəttüddövlə ilə... Prins Nüsrəttüddövlə...”: qəzetdə hər dəfə “Nüsrəttüddövlə” yerinə “Firuzüddövlə” getmişdir.

“Beynənnəhreyn” (yaxud Mesopotamiya, İkiçayarası): Yaxın Şərqdə tarixi-coğrafi bölgə, Dəclə və Fərat çaylarının arasında qaldığından, bu adı almışdır.

“Aşxatavor” (Fəhlə): Tiflisdə nəşr olunan erməni qəzeti.

Bitərəf məntəqə

səh. 94. “Ayn. Məhzun”: “Azərbaycan” qəzetində bu imza irəvanlı şair və publisist Əli Zeynalabdin oğlu Rəhimova məxsusdur.

Erməni Cümhuriyyətində

səh. 97. “qaxtaqan”: ermənicə “qaçqın” deməkdir.

“M. B.”: “Azərbaycan” qəzetində bu imza Mirabbas Mirbağırzadəyə məxsusdur.

“Erməni məsələsi və bir türkün nöqtəyi-nəzəri”

səh. 97. “Erməni məsələsi və bir türkün nöqtəyi-nəzəri” [La Question Armenienne Et Un Point De Vue Turque]: türk yazıçısı Həmdullah Sübhi Tanrıövrin 1919-cu ildə Berlində nəşr edilən broşürası.

“Berliner taqebblatt” [Berliner Tageblatt]: 1872-1939-cu illərdə Berlində nəşr olunan almanca qəzet.

səh. 98. “Abon Borason, “İngilis-erməni təhriki”, Paris, 1896.”: Bu müəllifi və əsərini müəyyənləşdirmək mümkün olmadı.

“Berlin sazişi”: 1877-1878 Rusiya-Türkiyə müharibəsindən sonra baş tutan Berlin Konqresi nəticəsində 1878-ci ildə imzalanan saziş.

“Kipr sazişi” (yaxud Kipr konvensiyası): 1878-ci ildə İstanbulda İngiltərə ilə Türkiyə

arasında imzalanan gizli saziş. Rusiyanın Asiyadakı türk torpaqlarına yiyələnmək istəməsi halında Britaniyanın Türkiyəyə hərbi yardımını, eyni zamanda Kipr adasının Britaniyanın protektoratı altına verilməsini nəzərdə tuturdu.

“Sarı kitab”: Fransa Xarici İşlər Nazirliyinin XIX əsrin axırları – XX əsrin əvvəllərində nəşr etdiyi diplomatik sənəd toplusunun ümumi adı.

“Şanter, “Dövri-ələm”, səhifə 480.”: Bu müəllifi və əsərini müəyyənləşdirmək mümkün olmadı.

Bakı xəbərləri

səh. 100. “Harbord Missiyası”: Birinci Dünya müharibəsindən sonra, Türk-erməni münasibətlərini araşdırmaq və ABŞ-ın Ermənistanla münasibətlərini tənzimləmək məqsədi ilə Vilson tərəfindən Yaxın Şərqə göndərilən hərbi heyət. Missiyaya ABŞ generalı Ceyms Harbord başçılıq etmişdir.

“Suallar şunlardır”: bundan sonrakı əsas maddələr qəzetdə ərəb əlifbasının hərf sırasına uyğun olaraq A, B, T, S kimi sıralanmışdır; A, B, C, D kimi göstərdik.

“6) Hökumətin məşruyyəti”: qəzetdə “məşruyyəti” yerinə “məşrutyyəti” getmişdir.

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 14 məhərrəmül-haram sənə 1338. 9 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və İslamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Quberski küçələrin künkündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək hesab olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axıncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer xataranlar üçün 4 rublə axıncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

ELAN

1919 sənə oktyabrın 9-da pəncşənbə [cümə axşamı] günü gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası ola-çağı elan olunur.

T-278

SİRK "MODERN"

Pəncşənbə günü oktyabrın 9-nda 1919-cu ildə təzə gələn artist və artist-kaların qastrolu olacaqdır. Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Qara Maska – Starosvili.

2-ncj: Buyvolov – Ciovani.

3-ncü: Gənc Əli – K. Muznik.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Təməşə başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11432

ELAN

Azərbaycan Dövlət Teatrosu müdiri
Qulamrza Şərifov elan edir ki, Maarif na-
zirinin binagüzarlığına [şərəncamına] gö-

Əmrnamə nömrə 98

Mənim dəftərxanamın kargüzarı Rəsul Rəhimli öz ərizəsinə görə, məmuriyyətədən və vəzifəsindən kənar olunur təş-rini-əvvəlın birinci günündən.

Posta və Teleqraf naziri:

Camo Hacinski

Dəftərxana baş müdiri: Blajevski

Azərbaycan Cümhuriyyəti Türlük-Məabir Nəzarəti

Əmrnamə nömrə 107

4 sentyabr 1919, Bakı

Azərbaycan dəmiryolunun mühafizə müdiri müavini Osman bəy Mirzəbəyov xidmətə daxil olduğu gündən öz xidmətində sədaqət və ciddiyyət göstərmişdir. Onun fəaliyyətinə görə, xidmət namından Mirzəbəyova razılıq izhar etməyi kəndi vəzifəm ədd [hesab] edirəm.

Yollar müdiri və müvəqqəat damiryol

general-qubernatoru mühəndis:

T[eymur] M[əlik]Aslanov

Əslinə mütabiqdir

Kargüzar (imza)

Məşixətdən [Şeyxülislamıq idarəsindən]

Əmrnamə 32

Quba qəzasının İbrahimhaput prixduna Aşağı Talabı əhli Molla Fəttah Hacı Məhəmməd əfəndi oğlu molla təyin edilmişdir.

Əmrnamə 33

Şamaxı qəzasından Ərəbuşağı prixduna Cəmcəm[li] əhli Molla Gülməhəmməd Ağaməhəmməd oğlu molla təyin edilmişdir.

Məşixət sədriləri:

[Mustafa] Əfəndizadə,

[Axund Ağ] Ağaalizadə

RUSİYA ƏHVALI

Rusiya işlərinin surəti sanki bəlli olmaq üzrədir.

Sovetski hökumət ilə Denikin, Kolçak və sairələri arasında indiyə qədər davam edən müharibədə kimin qalib və kimin məğlub olacağını təxmin etmək bu günə qədər çətin idi. Kolçakın bolşeviklər tərəfindən yediyi həzimetlər [məğlubiyyətlər], Denikin bolşeviklər üzərindəki müvəffəqiyyətləri ilə tələfi edilməklə [əvəzi çıxılmaqla], vəziyyəti-ümumiyyə [ümumi vəziyyət] dəyişməyirdi. Bolşeviklər də müqabil tərəfdə bir tərəfdən basıb, digər tərəfdən basılmaqla hər iki tərəfin hal və övzası [vəziyyəti] tərəzu [tərəzi] gözləri kimi ələssəviyyə [taraz; bərabər] idi.

Lakin bu günlər ərzində vüqu bulan hadisələr, yəni bolşeviklərin cənub tərəfdən düçar olduqları böyük həzimetlər və bu həzimetlər dolayısı ilə sövqülceyş [stratejik] nöqtəyi-nəzərindən pək əhəmiyyətli sayılan bir çox yerlərin əldən getməsi, baxşus [xüsusi], ümdə istinad-gah olan Moskvanın süqutunu təhdid edən təhlükə bolşeviklər halını fəna bir vəziyyətə qoyub aliheyi-hərbin [hərb ilə həsinin] müqabil tərəfə ruyi-himayət döndərdiyini [üz çevirdiyini] göstərmək üzrədir.

Hal və övzalarının [vəziyyətlərinin] fəna və təhlükəli olduqlarını bolşeviklər özləri də etiraf etməkdə və ona görə də cürbəcür çarələr aramaq təşəbbüslərinə girişməkdədirlər.

Təleyi-hərbin o tərəf və ya bu tərəfə dönməsi mövcud şəraitin müsaidəsinə bağlıdır. Doğrudur, bu yolda lütfi-təsədüf dəxi hər bə taleyini o tərəf və ya bu tərəfə

döndərəcək bir əmil mahiyyətini haiz ola [daşıya] bilər. Fəqət böylə təsadüflər nüdrədən [nadir hallarda] vüqu bulan bir şeydir. Əsl mətləb tərəfeynin [hər iki tərəfin] hamil [malik] olduğu şəraiti-mövcudənin müsaid və qeyri-müsaidliyindədir.

Birini qalib və digərini məğlub halına salan bu şərtlər isə hər tərəfin daxili və xarici vəziyyətindən törənər. Əgər daxili və xarici vəziyyət müsaidkar isə, müsaid şərtlər törənər, vəillə [yoxsa] iş əksinə olar.

Həman hər tərəfdən əhatə olunmuş, hər yerdən yolları kəsilmiş, mənabeyi-həyat [həyat mənbələri] ədd [hesab] ediləcək bir çox yerlərdən əli üzölmüş olan bolşeviklərin daxili işləri getdikcə fənallaşmaqda idi. Aclıq, əmrəzi-sariyyə [yoluxucu xəstəliklər], bunun üzərinə əlavə olunan sui-idarə [pis idarə], zalımanə rəftar, ədalətsiz işlər, bunlar hamısı bolşeviklik daxilini hərc-mərc bir hala salmaqda və bu halın fənalığı getdikcə tərəqqi etməkdə idi.

Müqabil tərəfin daxili vəziyyəti isə müntəzəm deniləcək dərəcədə deyildisə də, hər halda binnisbə [nisbətən] yaxşı idi.

Xarici vəziyyətə gəlincə, bu xüsudə Denikin və kolçakların işləri bolşeviklərinkindən neçə qat müsaidəkar olduğunu bilmək üçün yalnız bu kafidir ki, bolşeviklərə tərəfdar olan ancaq bolşeviklər özləri idi. Halbuki bütün “Antanta”, yəni qalib dövlətlər Denikin və Kolçaka müzahirət [köməklik] göstərib nəinki yalnız bir mal, azuqə, sursat, hətta can ilə də kömək vermələrində bu günə qədər davam edirlər.

İbtidada [başlanğıcda] bolşeviklərin dəxi ümid nəzərləri Yevropa tərəfində olub, özləri üçün kömək gözləməkdə idilər. La-

kin gözlədikləri kömək maddi və cismanidən artıq, mənəvi kömək idi, yəni bolşeviklər bu zəndə idilər ki, Yevropa dövlətlərinin millətləri, baxşus, sosialist fir-qələri dəxi öz məmləkətlərində bolşevikvari inqilablar törətməklə Rusiya bolşeviklərinə müzahirət göstərib hər bir maneləri məhv və imha [tələf] edərlər.

Məğlub dövlətlərdən Almaniyada və-qə olan “Spartak” və Macarıstandakı bolşeviklik hərəkəti rus bolşeviklərinin ümidlərinə o dərəcə cəsərat vermişdi ki, artıq bütün dünya bolşevik olacaq deyə öz-özlərinə təminat verməkdə idilər. Kolçak həzimetlərinə təsadüf edən o zamanlarda rus bolşeviklərinin ruhu yüksək və başları da qürurla dolu olduğundan, heç nəyi və heç kimsəni belə tanımaq istəməyirdilər. Böylə zənn olunurdu ki, heç bir qüvvət və heç bir cümhuriyyət bu bolşevikləri təqib edə gəldikləri məsləklərindən döndərə bilməz və bunlar məsləklərinə toxuna bilən heç bir “kompromis” və ya başqa bir növ etilafı [razılıqlara] ruyi-riza göstərməzlər [razılıq verməzlər].

Bolşeviklərin heç nəyinə inanmasaq da, heç olmasa məsləklərindəki səbat və istiqamətlərinə [inadkarlıq və dönməzliklərinə] bir növ qənaətimiz var idi. Lakin bu axırkı həvadis [xəbərlər] dolayısı ilə bu qənaətin də yanlış olduğunu etirafa məcburuq.

Əvvəlcə hər kəsə meydan oxuyan, heç bir kompromisə razı olmayan, heç bir növ etilaf, müahidə [saziş] və şərtə meyl göstərməyən bolşeviklər, Yevropa millətlərinin bolşevikliyə rəğbət və həvəsindən və əlhasil müzahirətindən məyus olub və təleyi-hərbin bunlardan üz dön-

dərdiyini görüb nə edirlər? Nə kimi çarələrə təvəssül [müraciət] edirlər?

Hər kəs ilə hər bir etilafa girməyə, şərtlər bağlamağa və hər növ güzəştlərdə bulunmağa razı və hazır olduqlarını elan edib, böylə hallarda mötad [alışıl-mış] olan ən adi çarələr təvəssütünə [və-sitəçiliyinə] əl aparırlar. Kapitalist dövlətlər ilə müahidə əlaqələrinə girməyə və Rusiyadan ayrılmış olan yeniyetmə dövlətlərin istiqlalını tanımağa razı olurlar...

Qərər, məqsədimiz bolşeviklərin fəlakətlərinə qarşı zəhrəndəlik [istehza etmək] deyildir; ancaq səbati-məslək və istiqamət məzaclarında [xasiyyətlərində] heç bir fəvqəladəlik olmadığını bildirmək idi. Çünki əgər bugünkü “güzəştlər” gələcəkdəki “müvəffəqiyyətlər” xatirəsi üçün isə, bunda da bir fəvqəladəlik olmayıb, ən adi və ələlamya cari [ümumiyyətlə baş tutan] bir politika yoludur.

Əsl mətləb bundadır ki, bolşeviklərin məğlubiyyət və süqutu və irticapərəst denikinçilərin müzəffəriyyət və süudu [qələbəsi və yüksəlişi], Rusiyadan ayrılmış və elani-istiqlaliyyət etmiş olan yeni cümhuriyyətlər üzərində nə növ təsir icra edə bilər?

Bu təsirin fənalıq və ya eyiliyi, yaman-yaxşılığı denikinçilərin yeni cümhuriyyətlər haqqındakı məslək və münasibətinin müsbət və ya mənfiyyətinə məربutdur [bağlıdır].

Denikinçilərin bu yoldakı məsləki müəyyəndir və bu müəyyən məslək mənfidir. Öylə olan surətdə, bunlar istiqlalımızın bədxahıdırlar. Bədxahlarımızın müvəffəqiyyət və müzəffəriyyəti bizə və başqa yeni doğma cümhuriyyətlər üzərində hüsn-təsir [yaxşı təsir] buraxa bilərmi?

Ancaq burası var ki, iş əksinə olsa idi, yəni bolşeviklər basıb, denikinçilər basıl-sa idi, bunun da bizim üzərimizdə hüsn-təsiri olmazdı. Çünki denikinçi Podşib-yakin “Vahid Rusiya Bakısız yaşayamaz” dediyi kimi, bolşevik Nərimanov dəxi “Sovetski Rusiya Bakısız yaşayamaz” deyir və bu gün onların da, bunların da dil dəyişdirmələri, yəni bizə guya “xeyirxah” görünmək istəmələrinin adi bir politika olduğunu gözəlcə bilirik.

Odur ki, bu məqamda “Hər tərəf küş-tə şəvəd mənəfəti-islam əst” demək olmaz, çünki bu müharibələrdən [döyüşən tərəflərdən] hankı birisi qalib gələrsə, düşməninə basandan sonra bizim üzərimizə gəlməyi və “üşyançı” olmaq, “sərkeşlik” [dikbaşlıq] etməyimizə görə cəzamızı verməyi sıradakı vəzifəsindən ədd [hesab] edəcəkdir.

Əgər Rusiya bolşevikləri bu gün bizə dedikləri sözləri ki, “Biz heç kəsin yerini əlindən almaq istəməyiriz” özləri üçün əvvəldən bir şüar ədd edib də əsir millətlərin istiqlalını mərdi-mərdanə tanımış olsa idilər, şübhə yox ki, bugünkü zərurət məqamında böyük müzahirətlər görmüş olardılar. Lakin vaxtında bunu etmədilər, biləks [əksinə] istiqlal əvəzində xarabazırlar vəd edib də qatı imperializm yolunu ixtiyar etdilər.

Bugünkü vəzifəmiz Rusiya işlərinə kənardan baxmaq və Rusiya daxilində vəqə olan hadisələrə qarşı bitərəf qalmaqla bərabər, oradan bizi təhdid edən təhlükələrdən özümüzü qorumaqdır. Yeni cümhuriyyətlərdən Azərbaycan olsun, Gürcüstan olsun, Ukrayna, Litva, Estlandiya [Estoniya], Finlandiya, qərər, özgə bir məqsəd təqib edən Ermənistandan

başqa bütün hamısının fikri ancaq budur: Rusiya işlərinə qarışmamaq və Rusiya təhlükəsindən qorunmaq. Təhlükə bolşevik tərəfindənmi və ya Denikin tərəfindən vəqə olacaqmı, bizdən ötrü təfavüt yoxdur – qorunmaq və hər bir vəsitə ilə istiqlalımızı mühafizə etmək! Və-salam.

Hacıbəyli Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Denikin və Müttəfiqlər

Moskvadan xəbər verilir ki, Denikin ilə İngiltərə və Fransa dövlətləri arasında mal mübadiləsi başlanmışdır. İngiltərə və Fransa imperialistləri Denikinə silah verməkdədirlər. Denikin isə əvəzində onlara taxıl göndərir. Təzədən xəbər alınmışdır ki, İstanbul tərifi [yolu] ilə Denikin üçün 90 min tüfəng gətiriləcəkdir.

Polşada bolşevizm

Polşada bolşevik hərəkəti müşahidə edilir. Polşada olan sosialist fırqələri ən sol kommunistlərlə işləyirlər.

Müharibə neçəyə tamam olmuşdur

“K. j.” qəzetəsi xəbər verir ki, Parisdə Vəkillər Palatası iclasında Maliyyə naziri Klots müharibənin 1092 milyard franka baliğ olduğunu [çatdığını] söyləmişdir. Bu

hesabla Fransa 145 milyard, İngiltərə 180 milyard, Amerika 144 milyard və Rusiya 94 milyard sərf etmişdir.

Beynəlmiləl mitinq

Çelyabinsk şəhərində böyük bir beynəlmiləl mitinq olmuşdur. Bu mitinqdə madyar [macar], alman, çex-slav, rumin və polyaklar iştirak etmişlərdir. İrad edilən [söylənən] nitqlərdən sonra Qırmızı ordu səflərinə [sıralarına] daxil olmaq qərarı çıxarılmışdır.

Xarkovda

Xarkovda dəri işlərində işləyən əmələlər [fəhlələr] tətillər edib məvaciblərinin artmasını və müştərək müqavilə əqd edilməsini [kollektiv müqavilə bağlanmasını] tələb edirlər.

Kiyev həyatı

“V. v.” qəzetəsinin verdiyi məlumata görə, Kiyevdə şiddətli aclıq başlanmışdır. Unun pudu 4 min manat, yağın girvən-kəsi 600 manat, piy 700 manat, yumurtanın onu 220 manatdır.

Rostovda

Qəzetələrin verdiyi xəbərlərə görə, Rostovda sərpəmə yatalaq xəstəliyi vardır. Əhalinin bir çoxu həlak olmuşdur.

Petlyura və Polşa

Petlyuranın əmrinə görə, Ukrayna əsgərləri Proskurov və Podolya rayonlarını tərk etmişlərdir. Bu rayonların əksər əhalisi polyaklardır. Polşa hökuməti Volində olan şəhərlərdən bir neçəsini ukraynalılara güzəşt etmişdir. Ukrayna heyəti Varşavadan çıxmışdır.

Arxangelskin təxliyəsi

Şimali Rusiyanı tərk etməkdə olan əcnəbi heyətlər, ələlumdə [başlıca olaraq] İngiltərə heyəti axırıncı vaponla [gəmi ilə] Arxangelskdən əzimet etmişlərdir [yola düşmüşlər].

Denikin qərarı

Denikin qərarının Taqanroqa nəql ediləcəyi xəbər verilir.

Ukraynada

Ukraynada kəndlilər arasında Denikin əleyhinə həyəcan artmaqdadır. Nəşr edilən intibahnamələrdə [vərəqələrdə] deyilir ki:

“Denikin işğal etdiyi yerlərdə istihzari-əsgəriyyə [hərbi çağırış] elan edib 15 yaşından 50 yaşına qədər olanları əsgərliyə alır. Hətta 14 yaşında olanlar işləmək üçün cəbhəyə göndərilirlər. Denikin işğal etdiyi yerlərdə ancaq mülkədarlar aqalıq edirlər. Bizim xilasımız qalibiyyətimizdədir.”

Şimali Rusiyada

İngiltərə imperialist hökuməti əmələsinfinin təkidinə görə öz əsgərlərini Rusiya şimalından aparmağa məcbur olmuşdur. Tezliklə Arxangelsk bizim olacaqdır. Litva, Latviya və Estoniya hökumətləri əhalinin təkidatına görə, Şura hökumətinin sülh təklifini qəbul etməyə məcburdurlar.

Amerikada böyük tətillər

450 min nəfər dəmiryol, bəhriyyə [dənizçilik] kompaniyaları və anbar əmələləri əvvəlcədən tətil edənlərə qoşulub ya əşyanın ucuzlanması və yaxud məvacib-

lərin artmasını tələb edirlər. Dəmiryollar Baş müdiri dəmiryol əmələləri nümayəndələrini müşavirə üçün Vaşinqtona dəvət etmişdir.

Litva və bolşeviklər

Londondan xəbər verirlər ki, Sülh Konfransında olan Litva heyəti xəbər vermişdir ki, bolşeviklər Litva cəbhəsində məğlub edilmişlərdir. Bolşevik hökuməti Litvaya sülh təklif etmişlərsə də, Litva ordusu hücumu davam etməkdədir.

Moskvanın təxliyəsi

Tiflisdə nəşr olunan “Q. D.” qəzetəsi “Y. F.” qəzetəsindən iqtibasən yazır ki, general Mamontov ilə polkovnik [Filipp Kuzmiç] Mironovun müvəffəqiyyətinə görə, bolşeviklər Moskvanı Samara, Orenburq tərəfi ilə Türküstanə köçürmək niyyətindədirlər.

Zaqafqaziyanı və Şimali Qafqazı işğal etməkdən ötrü plan hazırlanmışdır. Bundan əlavə, İranda və Əfqanıstanda İngiltərə əleyhinə üsyan qaldırmaqdan ötrü bolşeviklər mübəllighlər göndərmişlərdir.

Tsaritsında tətil

Moskvadan xəbər verilir ki, Tsaritsında Denikin əhalini əsgərliyə dəvət etməsinə cavab olaraq fabrika və zavodlarda ümumi tətil başlanmışdır. Tramvay, su yolu və elektrik işləməyir. 150 nəfərdən ziyadə mütəxəssis əmələ həbsə alınıb bir çoxu güllələnmişdir.

İngiltərədə tətil

İngiltərədə tətil artmaqdadır. Dəmiryol əmələləri ittifaqı hökumət tərəfindən təklif edilən sazişi rədd etmişdir.

Vilson xəstələnmişdir

Vaşinqtondan xəbər verilir ki, təbiblərin dediyinə görə, Vilsonun səhhəti təhlükəlidir. Vilsonun əsəbləri pozulmuşdur. Vilsonun qızı atasının yanına dəvət olunmuşdur.

Qaradağda

Qaradağ oblastlarını işğal edən Serbiya əsgərləri ilə Qaradağ əsgərləri arasında neçə həftədir müharibə davam edir.

SÜLH XƏBƏRLƏRİ

Yevropa sülhü

Sülh müahidənaməsinin [sazişinin] qüvvəyə girməsindən ötrü Sülh müahidənaməsini beş müəzzəm [böyük] dövlətlərdən əqəllən [ən azı] üçün təsdiq etməsi lazım gəlir. İndi isə Sülh müahidənaməsi İngiltərə və Fransa tərəfindən təsdiq edildiyindən, Yevropada sülhün bərpa edilməsi Yevropa dövlətlərindən başqa Yaponiya ilə Amerikanın təsdiq etmələrindən asılıdır.

İzmir haqqında Türkiyə notası

Türkiyə hökuməti Sülh Konfransına bir nota vermişdir. Notada deyilir ki, Türkiyə hökuməti Aydın və İzmir tərəfdə baş verən vəhşiliklər haqqında, həmçinin Fransa, İngiltərə və İtaliya anket komissiyalarının nəticəsini xəbər verəcək “Bəyaz kitab” hazırlamaqdadır.

Avstriya müahidənaməsi

Romadan xəbər verirlər ki, kralın əm-

ri mövcubincə [əmrinə əsasən] Vükəla Şurasının [Nazirlər Kabinetinin] bugünkü iclasında Avstriya Sülh müahidənaməsi [sazişi] təsdiq ediləcəkdir.

Amerika Senatında

Vaşinqtondan xəbər verirlər ki, Amerika Senatı Sülh müahidənaməsində [sazişində] birindən başqa hamı qeydləri rədd etmişdir. İclaslar təxirə salınmışdır. İclaslar başlandıqda qəbul edilən maddə müzakirə ediləcəkdir. Bu maddə Amerikanın müharibə zərərini təyin edici komissiyada iştirak etməsi məsələsi ilə əlaqədardır.

Sülh müahidənaməsi əleyhinə

Nauendən xəbər verirlər ki, Peru şəhərində olan Sosialist firqəsi Versay Sülh müahidənaməsi [sazişi] əleyhinə protesto elan etmişdir. Məzkur [adı çəkilən] firqə Beynəlmiləl Sosialist firqəsinin sülh əleyhinə olan protestosuna şərik olub, ədalətli bir sülh bərpa edilməsi üçün Cənubi Amerika əhalisi arasında hərəkət qaldırmağa dəvət edir.

Cəmiyyəti-Əqvam

Klemanso Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] Şurasının tezliklə birinci iclası[nın] dəvət edilməsini izhar etmişdir [bildirmişdir].

Norveç hökumətinin Cəmiyyəti-Əqvama daxil olması məsələsinə məşğul olan komissiya müttəhidül-qövl [yekdilliklə] Norveç hökumətinin Cəmiyyəti-Əqvama daxil olmasına tərəfdardır.

İsveçdə isə əfkari-ümumiyyə [ictimaiyyət] Cəmiyyəti-Əqvam əleyhinədir.

MÜXTƏLİF XƏBƏRLƏR

(Teleqraflardan)

Bolşeviklər və Baltik hökumətləri

Finlandiya mətbuatı xəbər verir ki, Rusiya bolşevikləri ilə Baltik sahilı hökumətləri arasında müzakirə tamamilə qatılmışdır [kəsilmişdir].

Polşa və Litva

Polşa ilə Litva hökumətləri arasında davam edən müzakirə heç bir nəticə verməmişdir. Polyaklar Litva əsgərlərinin xətti-fasilə [ayırıcı xəttə] çəkilmələrini tələb edirlər. Litva hökuməti isə qəti surətdə bunu qəbul etməyir.

Ali Şura və Macarıstan

Parisdən xəbər verirlər ki, Ali Şura [Stefan] Fridrix hökumətini təsdiq etməyi və Sülh müahidənaməsini [sazişini] ona təslim etməyi təhti-qərara almışdır.

Şura hökumətinin ablukası

Versaydan verilən xəbərlərdə deyilir ki, Ali Şura Rusiya Şura hökumətinin ablukada [blokadada] qalmasını və ərzaq şeylərinin Rusiyaya aparılmasına mümaniat [maneçilik] göstərmək üçün ittixaz edilən [görülən] tədbirlərin öz qüvvəsində davamını lazım görmüşdür.

Yuxarı Sileziya muxtariyyəti

Yuxarı Sileziya nümayəndələri ilə Prussiya Şurası nümayəndələri arasında vəqə olan müzakirə əsnasında məzkur [adı çəkilən] vilayətə muxtariyyət verilməsi təsvib [təsdiq] edilmişdir.

Finlandiya və bolşeviklər

“O. S.” qəzetəsi xəbər verir ki, Rusiya Şura hökumətinin sülh təklifini müzakirə etməkdən ötrü Baş nazir Vennola Seym fraksiyası nümayəndələrini dəvət etmişdir. Hökumət əzası [üzvləri] Şura hökuməti notası ilə Finlandiya, Litva və Latviya nümayəndələri Şurası haqqında məlumat vermişlərdir. Bu axırıncılar müttəhidül-qövl [yekdilliklə] etiraf etmişlərdir ki, Finlandiya xüsusi bir vəziyyətdədir. Çünki onun istiqlalıyyəti təsdiq edilmişdir və onun idareyi-örfiyyəsinin [hərbi rejiminin] əhəmiyyəti yoxdur. Çünki onların rəyincə bu hökumətlər Rusiya Şura hökuməti əleyhinə müttəhid [birgə] çıxma-lıdırlar. Nəinki Baltik hökumətləri ilə, bəlkə müəzzəm [böyük] dövlətlərlə müttəhid hərəkət etməlidir.

Yeni hökumət

“Tayms” qəzetəsinin verdiyi məlumat görə, Harbində [Qriqori Mixayloviç] Semyonov təhti-idarəsində [rəhbərliyi altında] təşkil olunan müstəqil hökumət hərəkətinə müavinətdən ötrü Moğolistanın uzaq yerlərinə Pekindən iki min Çin əsgəri göndərilmişdir.

TÜRKİYƏDƏ

Müttəfiqin təhqiq heyətinin İzmir-dəki fəaliyyəti

“Jurnal d’Orient” qəzetəsinin İzmir müxbiri Müttəfiqin [Müttəfiqlər] Təhqiq Komissiyasının fəaliyyəti haqqında bərvəçhi-ati [aşağıdakı kimi] məlumat verir:

“Keçən məktubumda bildirdiyim kimi Müttəfiqin Təhqiq Heyəti bazar ertəsin-

dən etibarən vəzifəsinə başladı. İctimalar [yığıncaqlar] hökumət tərəfindən komissiyonun əmrinə tərk edilən sultani [lisey] binasında əqd edilir [baş tutur]. Bu həftə içində müzakirətdən hüsula gələn ilk nəticə İngiltərə namına [adına] Peterson, İtaliya namına Riççi, Fransa namına Sabunçuoğlundan müştəkkil bir komissiyonun təşkilidir. Bu komissiyon İzmir və Aydında yunan işğalından dolayı mütəzərrir olan [zərər çəkən] Etilaf [Antanta] təbəəsinin zərər və ziyanını təhqiq edə-cəkdir. Bundan məəda [bundan başqa], Bələdiyyə rəisi ilə iki yunan ədliyyə məmurundan müştəkkil bir komissiyon türk və yunan təbəəsinin şikayətlərinin təhqiqinə məmur edilmişdir. Bu iki komissiyon Müttəfiq Təhqiq Heyətinə son vəqayə [hadisələr] üzərinə təhəddüs edən [meydana gələn] zərər və ziyanlar haqqında müfəssəl və ətraflı birər rapor [raport] verəcəkdir.

Heyət məsaisini təqibən [işini qurtarandan sonra] gələcək həftə, vaxtilə o qədar şən bir şəhər ikən şimdi türk və yunan qüvvətlərinin müsadimələri [toqquşmaları] üzündən Bondi çölünə dönən Aydına gedəcəkdir. Türk əhali arasında İzmir məsələsi haqqında nikbinə bir təhəvvüli-əfkar vardır [fikir dəyişikliyi]. Türk mətbuatı, başda “Köylü” olmaq üzrə İzmirdə bir ingilis mandası lehində nəşriyyatda bulunurlar.

Təhqiq heyətinin Aydın vilayətindəki müxtəlif ənasirin [ünsürlərin; xalqların] mütalibatını [tələblərini] istemaya da [dinləməyə də] səlahiyyəti varmı? Bu tikanlı məsələdə intizar edilən hadisəti-siyasiyyə zühura gələr-gəlməz bu nöqtə də anlaşılmış olacaqdır.”

2 eylül [sentyabr] tarixli “Tan” qəzetəsindən:

“İzmirdən gələn məlumata görə, yunan işğalı zamanında təhəddüs edən vəqayeni [meydana gələn hadisələri] təhqiqə məmur Müttəfiqin [Müttəfiqlər] heyəti məsaisinə ibtidar etmişdir [işinə başlamışdır]. Vəziyyəti-ümumiyyə adil bir nəticəyi-həllə dəstrəs olunacağı [ədalətli bir nəticə əldə ediləcəyi] qənaətinə verir. Vilayət daxilində sükun təəssüs etmişdir [sakitlik əmələ gəlmişdir]. İngilis generalı Hambro Aydın və Nazilliyyə getmişdir. Həman kamilən təxrib edilmiş olan Aydın şəhərindəki türk məqamatının [məqamlarının] yəni-dən təsisinə qərar verilmişdir.”

Sədrəzəm paşanın bəyanatı

[Damad] Fərid paşa həzrətləri Etilaf [Antanta] dövlətlərinin haqşünaslığından əmin.

Sədrəzəm paşa [Baş nazir] İstanbuldakı “Ajans Havas” müxbirinə [müxbirinə] atidəki [aşağıdakı] bəyanatda bulunmuşdur:

“Mütərikənin əqdini mütəəqib [Atəşkəs imzalandıqdan sonra], intizar edildiyi vəchlə [gözləndiyi kimi], məğlub məmləkətlərdə, bilxassə Avstriya-Macarıstan və Almaniyada iğtişəşat baş göstərdi. Yalnız Türkiyə Fransa və İngiltərənin ənənəvi ədalətinə və rəis Vilsonun 14 maddəsindən mühləm olan [ilham alan] bir Məclisi-Ali müqərrəratının [qərarlarının] ən yüksək qəvaidi-haqqa [ədalət qaydalarına] müvafiq olacağına əmin bulunduğu üçün sakin qaldı.

Müzəffər, fəqət hər şeydən əvvəl məfkurəsinə hörmətəkar olan Fransa, övladlarının tökdüyü qanın müqəddəs bir hala

*ifrağ etdiyi [müqəddəsləşdirdiyi] bu qəva-
idə [qaydalar] təcavüz etməmək üzrə
Ren sahilləri və Saar hövzəsi məsailində
[məsələlərində] ən məşru [qanuni] mənə-
feyini bilatərəddüd [tərəddüdsüz] fəda
etmişdir. Bu hal Türkiyənin ümidini təyid
edir [gücləndirir]. Türkiyə hər kəsdən əv-
əl kəndisinin tələhhüf etdiyi [heyfləndiyi]
xətalara rəğmən, tamamilən təbiiqini
arzu etdiyi bitərəf ədaləti əldə etmək
üçün Müttəfiqlərin haqqşünaslığına güvən-
məkdədir.*

*İzmirin sayani-təəssüf olan [təəssüf do-
ğuran] işğalı türk vətənpərvərlərinin qəl-
bini alt-üst etmişdir. Bu işğalı məzur [üzür-
lü] göstərmək üçün fəlakətdə türklərin
böyük bir mücrim [günahkar] olduğunu
iddia edən mahirənə iftiralər işə edildi
[yayıldı]. Fəqət həqiqət nəhayət təzahür
etmişdir.*

*İğtişasata yeni iğtişasat xələf olar [iğ-
tişaslardan yeni iğtişaslar törəyar]. Hücüm
müdafiəni tövlid edər [doğurar]. Bu mü-
cadilat əsnasında yağmacılar həqiqi və-
tənpərvərlərin üstünə keçdilər. Məmafih
[bununla belə], daima asayışə tərəfdar
olan Osmanlı hökuməti yavaş-yavaş in-
tizamı təsisə müvəffəq olur. Təşvişə sə-
bəb olanlar cəzadidə ediləcəklərdir [cəza-
landırılacaqlar]. Daha şimdindən Hərbiyyə
nazirinin şədidd [şiddətli, sərt] fəaliyyəti
sayəsində hərəkəti-ixtilalpərvəranə hə-
rəkətlər zəval bulmağa [sona çatmağa] üz
tutmaqdadır. Hər halda, Müttəfiqlər ara-
sında heç kimsə Berlini işğal etməyi dü-
şünməmişdir. O halda İzmir və Aydın nə-
dən işğal olunmalıdır?*

*Osmanlı heyəti-mürəxxəsəsinin [səla-
hiyyətli heyətinin] Parisə övdət etməsini
[qayıtmasını] görməkdə istəcal edirəm [tə-*

*ləsirəm]. Bu səfər sözümlərin dinlənəcə-
yinə və müsyö Klemansonun dinləmək is-
təyəcəyinə və anlama biləcəyinə qanə-
yəm. Eyni zamanda, haqqşünas İngiltərə
və böyük Amerikanın da ədalət və haqqa
istinad edən dəlillə [dəlillərə] yabançı qal-
mayacaqlarını da bilirəm. Mütərikə xeyli
zamandır davam edir. Sülhün imzasında
vüqu bulacaq təəxxürat [gecikmələr] bü-
tün eyi və müfid əməllərimizə [faydalı niy-
yətlərimizə] mane olacaqdır. Büdcəmiz
zorla təvazün etməkdədir [tarazlanmaq-
dadır]. Böylə bir vəziyyətə mütəvəkkilənə
[təvəkkül edərək, tələyə ümid bağlayaraq]
hankı millət təhəmmül edə [döza] bil-
mişdir?”*

İRAN İŞLƏRİ

Siyasi əhval

Erməni qəzetələrinin yazdıqlarına gö-
rə, Tehrandə İran-İngiltərə etilafından [ra-
zılığından] narazılıq səbəbi ilə əhali arasın-
da böyük həyəcan və hökumət əleyhinə
hərəkət müşahidə olunmaqdadır. İranın
indiki Kabinəsinin fəaliyyətindən böyük
şikayətlər eşidilməkdədir. Hərəkət get-
gedə geniş bir dairə almaqdadır. Rəisül-
vüzərə [Baş nazir] Vüsuquddövlənin bina-
güzarlığı [sərəncamı] ilə ümum demokrat
təşkilatı və qəzetələri qapanmış, bir çox
məşhur xalqçı şəxslər paytaxtdan sürgün
edilmişlərdir. Sürgün edilənlərin arasın-
da sabiq nazirlərdən də bir neçə nəfəri
vardır. Onlar Kaşana göndərilmişlərdir.
Əhali Kabinənin xalq nümayəndələri haq-
qında bu dərəcə qatı tədbirlər itxizazin-
dan [tədbirlər görməsindən] nəhayətdə dil-

gir olmuşdur [dixor olmuşdur, inciməşdir].
Əhval ciddidir. Hər zaman böyük bir ni-
zamsızlıq vüqu bulacağına ehtimal var-
dır. Hökumət tərəfindən nizamsızlıq vü-
qua gətirmək istəyənlərə böyük cəza ve-
riləcəyi elan və intişar edilmişdir [bildiril-
mişdir].

“AZƏRBAYCAN”IN BİRİNCİ SƏNEYİ-DƏVAMİYYƏSİ

Məmləkət, millət və vətənimizin na-
mi-müqəddəsi və müşərrəfi [şərəfli və-
mü-qəddəs adı] ilə təsmiyə edilib də [ad-
landırılıb da] müəyyən bir qayə, mübəc-
cəl [qutlu] bir məfkurə ilə intişar edən
[nəşr edilən] qəzetəmizin – “Azərbayca-
n”ın birinci sənəyi-dəvamiyyəsi doldu.

Tamam keçən il təşrin-i-əvvəl [oktyabr]
ibtidallarında [əvvəllərində] Gəncədə möv-
qeyi-intişara çıxan və yenə təşrin-i-əv-
vəlin 5-də Bakıda nəşriyyətinə davam
edən qəzetəmiz, heç şübhəsiz ki, Cüm-
huriyyət və istiqlaliyyətimizin həyat və
mövcudiyyəti naminə xeyirli və faydalı
xidmətlər etmiş, əfkari-ümumiyyəni [icti-
maiyyəti] idarə, müşkül vəziyyətlər qarşı-
sında camaatımızı mənən zində [canlı]
bir halda bulundurub da siyasi bir imanı
idamə etməyə [davam etdirməyə] mü-
vinət və təsiri olmuşdur.

Birillik “Azərbaycan” kolleksiyonu təd-
qiq edilər, nəşr edilən məqalə və fel-
yetonlar bir gözdən keçirilərsə, görünər
ki, milliyyət, siyasiyyət, ticarət və iqtisadi-
siyyət və tariximiz haqqında olduqca
[geniş] bir məlumat vardır. “Azərbaycan”
mühərrirləri böyük bir xüsus və safiy-

yətlə [səmimiyyət və saflıqla] əllərində
tutduqları qələmlə ancaq bir hədəf və
bir qayəni gözlərinin önündə bulundur-
muşlardır ki, o da məmləkətin səlaməti,
millətin hürriyyəti-siyasiyyəsi, fikri-is-
tiqlaliyyətin [istiqlaliyyət] qüvvətlənməsi-
dir. Bu üç şüar, bittəb [şübhəsiz], bu gün
ümum əfradi-millət [millətin fərdləri] ara-
sında söylənib təkrar edilməkdə və mət-
buat isə bunu təqviyə etməkdədir [güc-
ləndirməkdədir].

“Azərbaycan”ın birillik sənəyi-dəva-
miyyəsi köhnə və keçmiş illərin ağır şə-
rait-təhririyyə [yazı şəraiti] və az-çox milli
bir qayədən məhrum bulunan həyat-
nəşriyyəyə [nəşriyyət həyatına] qırmızı bir
cizgi çəkmiş, keçmişlə həli-hazır arasın-
dakı siyasi, ictimai, milli hərəkətimiz kimi
mətbuatımız da gələcəyin tarixi tədqiq
və tənqidinə buraxılmışdır. Tarix, əlbəttə,
bir millətin həyat-siyasiyyə və istiqlaliy-
yəsini tədqiq edərkən heç bir xətanı unut-
mayacağı kimi, heç bir fərdi də məsuliyyət-
siz buraxmayacaqdır. Siyasilər siyasi
xətalardan, alimlər tənbelliklərindən,
hərbşünaslar yanlış müdafiə tədərüklə-
rindən, camaat da məfkurəsizliyindən,
cahil də cəhlindən, halbuki bir millətin
mətbuatı və mühərrirləri də xəta və nöqsan-
ları yazmamasından, söyləməməsin-
dən, mənafeyi-millət və vətənə aid düş-
ünməməsindən dolayı məsuldur.

İştə “Azərbaycan”ın birinci sənəyi-
dəvamiyyəsinə biz bu gün qeyd edərkən,
bütün mühərrirlər və mütəfəkkirləri-
mizin də ulvi və həqiqətpərvər bir qayə
ilə həyat-təhririyyələrinə davam edərək
camaatımız üçün görəcəkləri fikri xid-
mətin mənavi mükafat və qədri də, əl-
bəttə, yaddan çıxma.

YENİ ŞİRVAN CƏMIYYƏTİ-ALISINƏ

Mən kəndim kəndliyəm. Fəqət kiçiklikdə təhsilim Şamaxıda olub və Şamaxıda sonralar kəndimə məxsus evim də olduğundan kəndimi şəhərli hesab edirəm.

Şəhərin başına gələn hadisələrin cüm-ləsində iştirak edib, bunların həqiqəti haqqında pək doğru məlumatım var.

Gözəl şəhərimizin bu hadisələr nəti-cəsi olaraq xarabazara dönməyindən son dərəcə mükəddər [kədərənmiş] idim. Da-ima fikrimdə deyirdim: Ya Rəbb, nə za-man müqəddəs vətən təkrar paydar ola-caq [dirçələcək]?

Mən bu fikirlərlə uğraşarkən, bu məq-sədə doğru varmaq üçün “Yeni Şirvan” cəmiyyətinin təsis olduğunu duyudum. Son dərəcə şad oldum. Həyatımın əksər zamanı kənddə keçdiyindən, təbii, böylə bir ali cəmiyyətə bir şey yazammam. Bu-nunla bərabər, cəsarət edərək bəzi fi-kirlərimi dərməyə etmək [meydana qoy-maq] istəyirəm. Ümid edirəm, mənim bu cəsarətimi əfv buyurasınız.

Cəmiyyəti-ali Şamaxını paydar etmək təşəbbüsünə artıq bir şövqlə girişdi. Hö-kumət nəzdində ciddi iqdamatlarda [tə-şəbbüslərdə] bulundu. Bu iqdamatın nəti-cəsi olaraq hökumət dəxi bu fikrə yanaş-dı və məsələni yerində təhqiq etmək üçün Şamaxıya bir komiyaon göndərdi. Komiyaon dəxi şəhəri yuxarı hissədə tik-mək qərarını verdi. Ətrafdan aldığım mə-lumata görə, hökumət tərəfindən min ev tikilərək əhali arasında paylanacaq. Hər bir vətəninə sevən insanın buna se-

vinməməyi qeyri-qabildir. Fəqət şəhəri-mizin paydar olmağını tamamilə varlığını ilə arzu etdiyimdən, bu barədə bəzi mü-lahizəni bəyan etmək istəyirəm.

Min ev tikilərək əhali içrə tövzi olun-maqla [paylanmaqla], zənn edirəm, şəhər paydar olmaz. Şəhəri paydar etmək üçün ən əvvəl əhalini cəlb etməlidir. Əvvəlcə bunu düşünməli və həll etməli. Öylə bir təşəbbüslərdə bulunmalı ki, əhali vətə-ninə övdət etməyə [qayıtmağa] həvəskar olsun.

Doğrudur, hər bir kəs vətəninə yaşa-mağı arzu edər. Bununla bərabər, təmi-ni-həyat məsələsi var. Öylə işlər yapma-lıyız ki, tikiləcək olan min ev deyil, pul mənbələri əhalini oraya cəlb etsin. Bu yolda nə etməli? Zənnimcə, faydadan xali [uzaq] olmazdı:

1) Şəhərimizdə əsgər hissələri yer-ləşdirməli. Bunun şəhər ticarətinə az mənfəəti olmaz. Doğrudur, bu məsələ Hərbiyyə Nəzarətinə aid bir məsələdir. Fəqət vətənimizin, doğrudan da, paydar olmağını arzu ediriksə, rədd cavabı belə almış olsaq, buna təşəbbüs etməliyiz. Zənnimcə, əsgər yerləşdirmək üçün şəhəri-miz müsaidsə [əlvərişli] bir haldadır. Təmiz hava, gözəl su, hazır qışla [kazarma].

2) Şamaxıda, heç olmasa, ufaq [kiçik] bir fabrika və bəzi masterskoylar bina etməli. Bu yol ilə həm işsiz qalmış qaç-qınlar iş bularlar və həm də bunların, əmələlərin parasından istifadə etmək üçün hər bir sinif əhali toplanmağa baş-lar.

Bunun sübuta belə ehtiyacı yox. Cul-fa-Ələt dəmiryolunda əmələ pulundan istifadə etmək üçün müxtəlif hirsət [pe-

NƏSİB BƏY HƏZRƏTLƏRİNİN İSTEFASI ƏTRAFINDA

Müdiri-möhtərəm!

Bu günlərdə fəqərə sevgilisi olan möhtərəm Rəisi-vükəlamız [Baş nazirimiz] Nəsim bəy Yusifbəyli əfəndinin istefasını eşitdiyimizə görə 1335 18 eylülə biz Dağlılar (Cibaliyyun) kəndli zəhmətkeş-ləri mərkəzimiz məsəbəsinə [yerində] bulunan Sayad Xızı kənd qəryəsindəki ictimamızdakı [kəndindəki yığıncağımızda-kı] qəbul olunmuş qərara görə, öylə hə-qiqi millət və vətən xadimi olan bir zətin [şəxsin] bilxüsus [xüsusilə] böylə bir za-manda məmləkət gəmisinin layiqli bir gəmiçisi olduğunu təqdirlə, istefasının ədəmi-qəbulunu [qəbul edilməməsinə] və bu arzumıza nail olmayınca rahat olma-mağımızı bəyan edirik.

Sədr: (imza)

Katib: (imza)

AZƏRBAYCAN HAQQINDA TARİXİ, ƏDƏBİ VƏ SİYASİ MƏLUMAT

(Səbiqki məqalələrə əlavə)

Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi və-ziyyətinə bəhs edərkən, əvvəlcə bunu qeyd etmək lazımdır ki, onun dövləti tər-zdə təşəkkül etmək zamanı bir tərəfdən Cahan müharibəsinin sonu, digər tərəf-dən səbiq Rusiya imperiyasının xarab olub bolşevik inqilabı qalxması ilə bir vaxta düşdü. Azərbaycan Cümhuriyyəti də sair dövlətlər kimi bu Cahan müha-

şə] əhli köçəri dükanlar bina edirlər. Səh-rələr az bir zaman içrə məmur [abad] olur. Şəxs kəndi vətəninə para qazanarsa, qür-bətdə kəndisini zəhmətə düşər edərmi? Fabrika üçün Əngəxaran daş kömür mə-dəninədən istifadə etmək olar.

3) Şəhərdə darülmüəllimin [pedaqoji məktəb] və yaxud başqa bir leyli məktəb [internat məktəbi] bina etməli.

4) Əhaliyə Bakı-Şamaxı-Nuxu dəmir-yolunun keçiləcəyini vəd etməli.

Şəhərimiz təmir olmaq üçün evə la-zım mayehtacları [ehtiyac mallarını] höku-mət əhaliyə ucuz qiymətlə verməli. Di-gər tərəfdən, keçən Mart hadisəsi zama-nında olduğu kimi, mühasirəyə düşmə-mək üçün indidən tədbirlərdə bulun-malı. Zənnimcə, bu qayət mühüm mə-sələdir. Əgər malakan kəndlərinə baxar-saq, görərik ki, rus hökuməti bunları böylə boyu-boyuna deyil, müəyyən plan üzrə yerləşdirmiş. Bakıdan çıxan əsgər qafiləsi Mərzə – Qozlu – Qızmejdən – Çuxuryurd və buradan erməni kəndi Meysəri vasitəsilə Mədrəsə ilə birləşib şəhəri mühasirəyə ala bilər və çölü dağ mahalından ayırar. Bu mühasirə xəttini yarmaq üçün lazımdır ki, Meysəri və Mədrəsədə ermənilərlə İrəvan müsəl-manları deyil, yalnız müsəlmanlar yer-ləşdir[il]məli və Çuxuryurd yerindən kö-çür[ül]məli.

Ümid edirəm, vətəninə paydar etmək kimi müqəddəs bir fikirlə təsis olunan cəmiyyəti-ali bu məsələni müdafiəyi-hö-kumət heyəti-alisi hüzurunda qaldıraraq istədiyimiz surətdə həll olunar.

Mustafa Şeyxzadə Qaraqoyunlu

ribəsinin bitməsinə gözləyir. Məlumdur ki, həyat tez bir zamanda adi yoluna düşməyəcək. Avropa qitəsi hal-hazırda böyük yangından çıxmış və tamamilə tüstü və duman səhnəsidir. Yaxın bir zamanda xəritələr dəyişəcəkdir.

Bütün kürreyi-ərzin [Yer kürəsinin] nəzər-diqqəti Cahan konfransını iniqad edən [toplayan] Paris paytaxtındadır. Əcəba, bu konfrans bəşəriyyətin bütün ağır məsələlərini həll edə biləcəkmi? Gələcəkdəki cahangirlik [imperializm] xulyalarına əbədiyyən xitam veriləcəkmi? Konfrans, Cəmiyyəti-Əqvam və Sosialistlər Konqresi bu barədə bir çarə bula biləcəkirmi?

Tərkiləşmə olmaq məsələsindən sava-yı, Konfransda başqa məsələlər, məsələn dövlətlərin sərhədi çəkilmək və sair mühüm dövləti məsələlər həll ediləcəkdir. Əlbəttə ki, Azərbaycanın taleyi də bu məsələlərin həllindən asılıdır. Azərbaycan milləti səmimiyyətlə inanır ki, böyük Avropa və Amerika mədəni millətlər[i-n]in nümayəndələri bunun hazırda mövcud dövləti istiqlalını [dövlət müstəqilliyini] rəsmən və hüquqən qəbul edəcəklər və onu beynəlmiləl münasibət [beynəlxalq əlaqələr] dövrəsinə keçmək kimi təbii haqdan məhrum etməzlər.

Hərçənd Azərbaycan hənz rəsmən təsdiq edilməmişsə də, fəqət həm daxili, həm xaricən müstəqil daxili və xarici həyat dövrəsinə keçmişdir. Böyük Müttəfiq dövlətlər nümayəndələri də Azərbaycan Cümhuriyyətini müstəqil tanıyaraq onunla dostanə əlaqədə bulunurlar. Cahan millətləri ilə dostluqdan bəhs edərkən bunu deməlidir ki, Azərbaycan bu barədə hamıdan yaxşı mövqedədir.

Bir çox yeni vücuda gələn dövlət və cümhuriyyətlərə nümayəndələr göndərilir və oradan da qəbul edilir. Bilavasitə həmsərhəd olduğumuz dövlətlər, yəni İran, Gürcüstan, Dağıstan və Ermənistan cümhuriyyətləri ilə əlaqə pək dostanədir. Ermənistan və Gürcüstan ilə aramızda bəzi mübahisələr olursa da, o da yalnız sərhəd mübahisələridir. Bu növ sərhəd mübahisələri üstündə 1918 sənəsi dekabrında həttə Gürcüstan ilə Ermənistan müharibədə idilər. Azərbaycan Cümhuriyyəti isə müharibə etməmək tərəfdarı olaraq bilirdi ki, bu məsələlər ya Sülh Konfransında, yaxud Qafqaz Konfransında həll ediləcəklər.

Bu sənə aprel ayının 25-də Tiflisdə dəvət edilərək siyasi, iqtisadi və milliyyə məsələləri aydınlaşdırmağa müvəzzəf [vəzifəsi daşıyan] Qafqaz Cümhuriyyətləri Konfransını təbrik etməlidir. Ümid etmək olar ki, siyasi zəka, konfrans əzasını [üzvlərini] yek-digərinə [bir-birinə] güzəşt-də bulunmağa vadar edər və mübahisələr rəf olaraq [aradan qaldırılaraq] dostanə əlaqə başlar. Əgər bir məsələni həll etməməz olursalar, o vaxt qılinc əvəzinə Avropa mədəni millətlərinin vəsatətinə [vəsitiçiliyinə] razı olarlar.

Hərçənd Konfransın nəticəsi hənz müəyyən deyil, fəqət hər halda məsələlər sülh ilə həll olunmalıdır. Məəttə-əssüf [təəssüf ki], ermənilər lazımı qədər hövsələ etməyib bəzən qılınca müraciət edirlər.

Burada mən yenə mətləbdən bir az kənar olmaq məcburiyyətindəyəm. Hərçənd ki, mənim bu məqaləmdə mən çox dəfə keçirdiyimiz zamanın tələbi ilə mətləbdən kənar olmuşam.

Bu məsələlərin ən mühümü budur ki, əgər böyük millətlərin arasında narazılıq olarsa, o vaxt onu kim həll edəcəkdir? Əcəba, yenə qılincmi? Böyük millətlər müharibə edərkən ilahi-hərbin [müharibə tanrısının] oxları balaca millətlərə toxunaraq onları fəvt [məhv] edirlər.

Əgər bu məsələ Sülh Konfransında lazımı qətnamələr almazsa, o vaxt insaniyyət bir az zamandan sonra böyük fəlakətlərə məhkum olacaqdır. İnsan əli ilə tikilmiş mədəniyyət yenə ağır toplar ilə dağıdılıb məhv olacaq. Əgər gələcəkdə dövlətlər arasında vaxə olan mübahisələri həll üçün Lahey [Haaqa] Beynəlmiləl Məhkəməsi kimi idarələr ehdas olunacaqsə [yaranacaqsə], o vaxt vay yenə millətlərin halına.

Şimdi öylə bir vaxtdır ki, ümum millətlər gərək birləşib hüquqi-beynəlmiləl yapmalı və ona bir layiqli yer göstərmək lazımdır. Nə qədər ki, hüquqi-beynəlmiləl kəndi qanunlarını azad yaşamağa layiq olan dövlətlərin şəxslərinə əmr etməyir, o vaxtadək ümumi bir mədəniyyət artmasına heç bir söz olammas.

Bu günədək hüquqi-beynəlmiləl bir cildi-qanun [qanun kitabı] kimi hesab olunub da, hər bir dövlət istədiyi zaman onu poza bilirdi. Ya birdəfəlik hüquqi-beynəlmiləli atıb “Ümumun ümum əleyhinə müharibəsi” prinsipini tutmalı, yəni ümumi dövlətlər konfransı olaraq bir beynəlmiləl məhkəmə etmək ki, onun qanununa və əmrinə böyük dövlətlər baş əysinlər, ümum cahan dövlətləri kəndi mübahisələrində böylə təşkil olunmuş bir beynəlmiləl məhkəmə qanunlarına tabe olsunlar. Böylə olan zamanda bütün

dövlətlər gərək tərkiləşmə olsunlar. Həmişəlik olaraq əsgər saxlanmayacaqdır, yalnız daxildə olan şurişin [iğtişaşın] qabağını almaq üçün bir az əsgər saxlamalıdır.

Həmişəlik olaraq beynəlmiləl əsgərləri təyin olunmuş miqdarda gərək beynəlmiləl məhkəmə təhti-idarəsində [tabeçiliyində] olsunlar. Və o dövlətlər – hansılar ki, bu qanuna baş əyməyəcəklər – ciddi surətdə cəzalanacaqdırlar. Əgər bizim böyük qardaşlarımız Avropa və Amerikanın millətləri böylə bir məhkəmə təşkil olmasına riza versələr və o məhkəməni həqiqi bir qüvvələrlə möhkəmləşdirsələr, onda bəşəriyyət onlardan əbədiyyən razı olar. İnsanlar da yırtıcı heyvanların vəhşi xasiyyətindən həmişəlik olaraq azad olar.

Azərbaycanın siyasi aləmindən bəhs edən vaxt Türkiyənin bu Böyük Dünya müharibəsində ifa etdiyi vəzifəsi xüsusunda bir neçə söz demək lazım gəlir və oxuculara kəndi nöqtəyi-nəzərimi söyləmək istədim və unutmamalıdır o gözəl zərbül-məsəli ki, “Səhv etmək insanın təbiətindəndir” – demişlər.

Mənim nəzərimcə, əgər Türkiyə Rusiya ilə dava etməsəydi, çox ola bilərdi ki, Böyük Rusiya inqilabı bu tezlikdə baş verməyəydi. Rus inqilabı[nın] Azərbaycanın istiqlalına böyük hərəkət verməsi şübhəsizdir. Elə ki, 1914-cü ildə böyük hökumətlər arasında qovğa başladılar, Türkiyə özünün həmişəlik düşməni olan rus cahangirlik [imperialist] hökumətini yıxmaqdan ötrü keçdi Almaniyaya və Avstriyaya tərəfinə və Qara dənizin keçidi əlində olmağına görə Almaniyanın qalib gəlməsinə səbəb oldu və Böyük Cahan

müharibəsinin uzanmasına da səbəb oldu. Rus cahangirləri, məmləkəti Rusiyanı halsız bir dərəcəyə gətirdiyindən savayı, türklərin də bu müharibəyə daxil olmaları rus məmləkətinin halını daha fənaləşdirdi və cana doymuş Rusiya əhalisi üç illik Cahan müharibəsinin əziyyətinə davam etməyərək [tab gətirməyərək], inqilab başladı.

Həman inqilabın nəticəsində dünyanın ən müstəbid və yalnız Şərq üçün deyil, hətta Qərb üçün də heybətli cahangirlik fikrinə düşmüş bir hökuməti dağıldı. İnqilabın indiyə kimi görünməmiş olan zəlzələsindən istibdadın imarəti belə çatlar verdi ki, onu heç bir şeylə örtmək mümkün olmadı və onların arasından, tabe olan millətlərin diləyini göstərən dalğalar sel kimi axmağa başlayıb köhnə istibdad yuvalarını basdı. Şübhəsiz elə ki, bu qızışmış dalğalar sakitləşəcək və bu bolşevik bulantısı təkinə [dibə] çökəcək, bir təzə həyat aləmi açılacaq və sosializmin parlaq şəfəqləri o həyatın üstünə düşəcək.

Heç bir vaxt insanın xəyalına gəlməzdi ki, böylə bir az müddətdə bu böyüklükdə rus imperatorluğu çatlayıb, dağılıb zirü zəbər [alt-üst] olacaq. Almaniya rus istibdadını yıxdı və inqilab ortalığa gələndən sonra onu Leninin və qeyrilərinin vasitəsilə bulandırdı və ona görə rus “bolşevizmi” insanı tez yoldan çıxardan vədələrinə görə tamam dünyaya yayıldı. Həman inqilabın qüvvətinə görə Almaniyə cahangirliyi [imperializmi] dəxi bir tərəfdən Müttəfiqlərin zərbəsi altında və bir tərəfdən də öz millətinin inqilabi gücündən bərbad oldu. Rusiyadan inqilab keçdi Almaniya və oradan Avstriyaya

və inqilabın dalğaları coşub, tamam taxt və səltənətləri batırdı.

Almaniyanın cahangirlik fikrinə düşməsi və Krupp zavodları kimi top və silah fabrikalarını artırmağının da səbəbi rus cahangirliyi idi.

Almaniya həmişə Rusiya vahiməsi altında yaşayırdı və ona görə də bir dinarının da qədrini bilən və əfvahi [boşa] xərcləməyən Almaniya milləti kürurlar ilə [yüz minlərlə] hərbi ləvazimata xərc edirdi.

Səbəbi nədir ki, dünənki istəklə və sevgili Vilhelm padşah bu gün tərkivətənə məcbur olubdur, kiçik bir Hollandaya pənah gətirib.

Napoleonun, Vilhelmin aqibəti bir dəfə də artıq sübut edir ki, müharibəçilik axırı yenə də insanı xoşbəxtliyə çəkməyib fəna bir hala salır.

Məlum olduğu kimi, yüz sənə bundan əqdəm [qabaq] ingilislər məşhur fransız imperatoru və sərkərdəsi olan Napoleonu tutub Sant Helen cəzirəsinə [adasına] sürdülər. Fəqət Firəngistana bir müddətdən sonra cənazəsini gətirə bildilər. İndi də həman ingilislərin övladları Londonda mühakiməyə çəkərək, kim [bilir] hansı gəmini hazırlayıb və hansı cəzirəyə Vilhelmi, məşhur alman imperatorunu atacaqlar.

Demək olar ki, Vilhelmin taxt və tacını itirməyə ən böyük səbəb Rusiya inqilabı oldu. Rus inqilabının dünya üçün nə qədər gözəl nəticə verdiyini ancaq gələcək tarix səhifələrində oxumaq mümkün olar.

Demək olar ki, Böyük Rus inqilabı neçə milyon adamların canını cahangirlik fikrindən qurtarmağa bais oldu.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Parlaman komissiyonlarında

- Azərbaycan Cümhuriyyətində ərazi təşkilatının təsis haqqında Daxiliyyə Nəzarətindən bir qanun layihəsi göndərilmişdir.

- Eyni Nəzarətdən mənzil, ticarət və digər binalardan mənfəətbərdar olmaq üçün həddi-əzəmi [maksimum] qiymət və şərait təyin edilməsi haqqında bir qanun layihəsi gələrək, Maliyyə və Büdcə komissiyonuna göndərilmişdir.

* * *

1) Şuşa şəhərində məccani [pulsuz] olaraq bir hökumət xəstəxanası güşadı [açılması] haqqında; 2) 23 iyunda qəbul edilmiş qanunun Mərkəzi Dəniz tibbiyyə istasyonu məmurlarına aid olması haqqında Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətindən [Səhiyyə Nazirliyindən] birər qanun layihəsi varid [daxil] olaraq Maliyyə və Büdcə komissiyonuna göndərilmişdir.

- Eyni Nəzarətdən Bakı Feldşer məktəbinin Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinin təhti-idarəsinə [təbəçiliyinə] keçirilməyi haqqında bir qanun layihəsi daxil olmuşdur.

* * *

1) Zinət əşyasına təəllüq edib də [aid olub da], xaricdən Azərbaycana daxil olan əmtəə üçün xüsusi müvəqqəti tarifə mövqeyi-tətbiqə qonulması haqqında; 2) Azərbaycan xaricinə əmtəə ixracı xüsusiundakı yeni müvəqqəti gömrük tarifəsinin mövqeyi-tətbiqə qonulması haqqında; 3) Meyvə və sairədən məmul [emal edilən] çıxardan alınan aksizin artırılması haqqında; 4) Bakı Bələdiyyə İdarəsinə beş faizlə on milyon manat borc veril-

Tarixin cəfali hüduğunu millətlər keçib. İndi mədəniyyətin xatiri üçün həyatı qanun altına almaq, iğtişası sakit etmək və o surətdə ancaq hürriyyət meyvəsinin ləzzətini anlamaq mümkündür. Cahangirlik istibdadının əlindən qurtarmaq üçün Türkiyənin Almaniya və Avstriya tərəfində olub, müharibəyə girişib, rus ilə dava etməsi bütün dünya və aləmi istibdad və cahangirlik fikrindən xilas etdi.

(yenə var)

Adil xan Ziyadxan

ÖLKƏM

Vətənimin çox yerində od yanır,
Küləyindən əhalisi həzz alır.
Onun üçün “Azərbaycan” adlanır,
Məşhurdur “Yanardağı” ölkəmin.

Yatır hər guşəsində min qəhrəman,
Hamı igidlikdə məşhür-cahan,
Qeyrətli, namuslu, cəsur anadan
Doğulmuşdur hər uşağı ölkəmin.

Badi-xəzan soldurmuşdu həp gülün,
Zülmi-zalım susdurmuşdu bülbülün,
İndi azad görmək olar türk elin!
Göz çıxardır hür olmağı ölkəmin.

Sancağının bir boyası göy Xəzər,
Bir boyası yaşıl bağlı çəmənlər...
Üçüncü rəngiyə qırmızı azər,
Nə gözəldir, ah, sancağı ölkəmin.

B. Mürşüd

məsi və 5) Gəncə şəhərində 1 eylöldən etibarən Azərbaycan Dövləti Bankı şöbəsi güşadı [açılması] haqqında Maliyyə Nəzarətindən birər qanun layihəsi varid olaraq Maliyyə və Būdcə komisyonuna göndərilmişdir.

* * *

1) Şəhərlərdə əmlaki-qeyri-mənqulədən [daşınmaz əmlakdan] alınan dövləti vergi xüsüsündəki 6 həziran [iyun] 1910 sənəsi nizamnaməsi tətbiqinin şəhər növündə olan qəza məskənləri və qəza yerliklərinə təşmili [şamil edilməsi] haqqında; 2) Qızıl və gümüşün xaricə çıxarılmasının məsuliyyəti haqqında və 3) Dövləti mədaxil müəssisə və dövləti vergilər xüsüsündəki qəvaiddən [qaydaların] pozulması ilə, yəni cərimələrin müvəqqətdən artırılması və cərimə kəsilmiş işlər tətbiqatının təbdili [dəyişdirilməsi] haqqında eyni Nəzarətdən qanun layihələri alınaraq, Ləvayehi-qanuniyyə [Qanun layihələri] komisyonuna göndərilmişdirlər.

Tütün rüsumu nizamnaməsinin təbdili [yenilənməsi] haqqında qanun layihəsi; Bakı gömrükxanası müfəttişi vəzifəsi maaşının artırılması haqqında birər layihə daxil olmuşdur.

* * *

1) Növbətçi mənzil komandanlığını və Ərkani-hərbi-ümumi [Baş qərargah] Topoqraf şöbəsi qulluğu ilə firqə komandanı qulluğunun birləşdirilməsi haqqında; 2) Bakı Mövqə komandanlığı təşkili və ştatı haqqında Hərbiyyə Nəzarətindən birər qanun layihələri gəlib, Maliyyə və Būdcə komisyonuna göndərilmişdirlər.

Teatromuzun milliləşməsi

Ümumiyyətlə bədayeyi-nəfisə [incə-

sənət] və xüsüsən teatro işlərini nizama salıb islah etmək və səhnəni rəvnəqləndirmək haqqında neçə vaxtdan bəri bəzi təşəbbüsata iqdām edilmişdi [girişilmişdi].

O cümlədən teatroları milliləşdirmək və dövlət ixtiyarına vermək fikri vardı. Maarif Nəzarəti tərəfindən teatroların milliləşməsi haqqında müfəssəl məlumatı havi [ehtiva edən] bir layihə tərtibi teatro müdiri Qulamrza Şərifzadəyə həvalə edilmişdi. Layihə təqdim olunub, dün Nəzarəti-cəlibə [Uca Nazirlik] tərəfindən təsdiq edilmişdir.

Məhkəməyə cəlb

Bakı Nahiyyə məhkəməsinin müddə-iyi-ümumisi [prokuroru] qubernatora məlum etmişdir ki, onun sərəncamı ilə sabiq Kürdəmir məntəqəsi polis müdiri (pristavi) Səlim bəy Heydərbəyov 377, 378, 362 və 447-ci maddələrə müvafiq təhti-mühakiməyə [mühakimə altına] alınmışdır.

Təyin

Bakı Nahiyyə məhkəməsinin sədri qubernatora məlum etmişdir ki, Balaxanı müstəntiqi Məhəmməd bəy Süleymanbəyov Cavad qəzası qaimməqamı [rəisi] təyin edilməsinə onun tərəfindən mümaniyət [maneyilik] yoxdur.

Dəmiryol əşyasının oğurlanması

Türüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] naziri Bakı qubernatoruna məlum etmişdir ki, Bakı-Culfa dəmiryoluna mütəəlliq [məxsus] olub, neçə vaxt bundan əqdəm [qabaq] əhali tərəfindən oğurlanmış olan Bakı-Culfa dəmiryol əşyasının bir hissəsi

tapılıb bir yerə cəm edilmişsə də, lakin qaraqol olmadığından, yenidən oğurlanmaqdadır. Buna görə oraya qaraqol təyin edilməsi rica olunur.

Əlimirzə bəy Nərimanov

Tiflisdə Müsəlman Milli Şurası sədri Əlimirzə bəy Nərimanov srağagün Milli Şura işləri üçün Bakıya gəlmişdir.

Ertəsi günü Nərimanov əfəndi Rəisi-vükəla [Baş nazir] Yusifbəyli Nəsim bəy həzrətləri tərəfindən hüsurə qəbul edilərək, yarım saatlıq qəbul əsnasında Gürcüstanda müsəlmanların həyat və məişəti haqqında müfəssəl məlumat vermiş və bəzi xüsüsarlada, xüsüsən Gürcüstandakı müsəlman qaçqınları məsələsində kömək istəmişdir.

Ertəsi gün eyni qaçqınlar məsələsinin həlli üçün Əlimirzə bəy Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] naziri həzrətləri ilə görüşmüşdür. Gərək Rəisi-vükəla və gərəksə Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə naziri həzrətləri ilə görüş pək səmimi olub, Milli Şura rəisi cənablarına hüsn-təvəccöh ibraz edilmiş [göstərilmiş] və məruzəsi hüsn-rəğbətlə dinlənərək lazım və mümkün olan qədər kömək vəd edilmişdir.

“MÜSAVAT”DA

Şuşadan teleqraf

Şuşadan Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi tərəfindən “Müsavat”a böylə bir teleqraf varid [daxil] olmuşdur:

Zəngəzur çölləri bir Kərbəla səhrasına dönmüşdür. Müsəlman çocuqları və uryan bacılarımız kollar dibində məskən etmişlərdir. Qaçqınların yaridan çoxu dərülbəqaya rəhlət etmişlərdir [axirət dün-

yasına köçmüşlər]. Bir çox müsəlman köyləri erməni kəndləri ilə əhatədə olub, aclığından can verirlər. Ya sülh ilə və yaxud qılinc ilə bu işi itməməyə yetirməli [sona çatdırmalı]. Amandır, millət yandı, əlac! Nümayəndə: Mustafa bəy Əlişbəyov

Salyandan teleqraf

Çoxdan bəri Salyan və Lənkəranda Azərbaycan taxılın dışarı çıxarılması haqqında bir çox şikayətlər vürud etməkdədir [gəlməkdədir]. Nəhayət, yerli əhali mütəşəkkil mübarizəyə məcbur olmuşdur. Böylə ki, Salyandan bu gün “Müsavat”a böylə bir teleqram varid [daxil] olmuşdur:

Taxılın Azərbaycan məmləkətindən mümaniyətsiz [maneyəsiz] Ermənistanə, Gürcüstana və İrana ixrac edilməsi haqqında fəvqəladə iclas müzakirəsində məlum olmuşdur ki, işbu ixracın sayəsində taxıl nəinki bahalanır, hətta gələcəkdə aclıq və qəhətliliyə bəis olacaqdır. Binaənileyh [ona görə], müttəhidülrəy qət olundu [yekdilliklə qərara alındı] ki, taxılın ixracı qətiyyən qadağan edilməsini hökumətdən istida [xahiş] etməyi mərkəzi firqədən iltimas edilsin.

“Müsavat” firqəsinin nümayəndəsi: Əbdüssalam] Səmədov

AZƏRBAYCANDA

Lənkəranda

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat”ın Lənkəran şöbəsinin bu günlərdə iclası olub, bir çox məsələlər məhəlli-müzakirəyə qoyulmuşdur. Bunlardan ən əhəmi [əhəmiyyətli] bunlardır:

1) Şöbənin aldığı məlumata görə, əcnəbilərin əllərində olan ləvazimatı-hərbiyyəni [hərbi ləvazimatı] hökumətə təslim edilməmək üçün gecələr şəhərdən kənara çıxarib qismən dənizə atırlar. Bunun önünü almaq üçün xəfiyyə rəisinə işbu xüsusda xəbər verməklə bərabər, Xəfiyyə İdarəsində bəzi mənsəblərinə müvafiq olmayan əşxasın [şəxslərin] xidmətdən ixrac edilməsini xahiş etməyə qərar verilmişdir.

2) Şəhərdə olan dəmiryola lazım əşyanın toplanıb mühafizə olunması təhti-qərara alınmışdır.

3) Telefon və teleqraf xətlərinin bəzi küçələrdə və ətrafda qırılarkən tökülüb pamal olması [ayaq altında qalması] münasibətilə posta rəisinə və vali cənablarına işbu əşyanın toplanıb mühafizə edilməsi üçün tədabir ittixaz edilməsi [tədbirlər görülməsi] firqə naminə tələb edilməsinə qərar ver[il]mişdir.

4) Hökumət kənd fəqərayı-kasibəsini cəbrən götürüb haqsız və muzdsuz işlətdikdə, biçarələr neçə günlərlə gəlib şəhərdə heyvanları və arabaları ilə belə ac-susuz qaldıqları cəhətcə, bundan sonra kəndlilərin biyara [məcburi və müftə işə] gətirilməsinin mən' [qadağan] edilməsi haqqında vali həzrətlərindən müavinət diləmək qət edilmişdir [qərara alınmışdır].

5) İran və Azərbaycan hökumətinin sərhəd mühafizə əsgərləri olmadığından, sərhədlərdə iğtişaş və dürlü məfsədət [fəsadlar] zühura gəldiyinə görə, gələcəkdə hürriyyət və istiqlalın əksinə bəzi işlər əmələ gələ bilər. Binaenileyh [ona görə], bu xüsusda Bakı mərkəzi heyətindən təşəbbüsəti-lazimə icrası üçün tədabir ittixazı təklif edilməsi[ni] təhti-qərara almışlardır.

6) Boladı kəndinin camaatı xanlar[ın] onlara etdikləri zülümlər xüsusunda verdiyi ərizə üzərinə təhqiqat etmək üçün Boladı kəndinə Parlaman üzvü Hacı Mirzə Səlim Axundzadənin göndərilməsi xüsusunu Məclis təhti-qərara almışdır.

7) Girdəni camaatının xanlar tərəfindən kəndçilərə edilən zülümlər xüsusunda verdiyi ərizəyə baxılıb qət olunmuşdur ki, təhqiqat etmək üçün Parlaman üzvü Mirzə Səlim Axundzadə cənabları Girdəniyə göndərilsin.

Lənkərandan Hərbi idarə

Hər dövlətin, yaxud hər millətin yaşayışı, davamı, səbatı o millətin hərbi idarəsinin və ordusunun münzəm [nizamlı] olduğundan asılıdır.

İştə hər dövlət və millət üçün şu neməti-üzma [böyük nemət] qanuna müvafiq tənzim olmuş olsa, o dövlət və millət ölməz. Bəlkə, həmişə diri və müqtədir və özgələ ağa və hökəmrən olar. Məhv, fəna [yox] və müzməhil [puç] olmaz.

Şu münasibətlə düvəli-müəzzəmə [böyük dövlətlər], yaxud miləli-mütəməddineyi-aləm [dünyanın inkişaf etmiş millətləri] gün-gündən hərbi idarələrinin tərtib-qiyat və ixtiraatında [ixtiralarda, yeniliklərdə] məfövqələdə [görünməmiş, qeyri-adi] kuşış [çalışma, fəaliyyət] və səyləri vardılar. Bu nöqtəyi-nəzərlə düvəli-aləmdə [dünya dövlətlərində] millət kəndi hökumətini istər müharibə zamanında, yaxud sülh vaxtında ordunu dua edəndə silahını da dua edərlər.

Demək, dövlətin, millətin səadəti, davamı, səbatı orduya və silaha bağlıdır. Hər dövlətdə və millətdə bu şiveyi-mər-

ziyə məmul isə [bu xoşagələn iş yerinə yetirilirsə], o dövlət və millət xoşbəxt, sərfəz, sərbülənd [başucu] yaşar. Hər döv-lətdə, millətdə bu səadət, bu nemət yox isə, o dövlət və millət get-gedə fəna, məhv və müzməhil olar.

Bu ünvanat, bu tövzihat bədihiyyat-dandır [bu düsturlar, bu izahlar öz-özlüyündə aydındır]. Lakin məsələnin bəlli özü bizim yeni təsis və təşkil olunmuş Azərbaycan hökuməti-cümhuriyyəsində məshud olunur [görünür].

Əsgərlik, yaxud ordu təşkili çox gözəl, çox məmnuniyyətlə qarşılır. Azərbaycanın hər yerində (xassətən [xüsusilə] bizim Lənkəranda) artıq dərəcə məmnuniyyət və rizaiyyət ilə [razılıqla] keçinir.

Əlavə olaraq, Lənkəranda hazır olan ordunun tərtibatı və tənzimatı tərtib məfövqündədir. Əsgərlərin əhvali-ruhiyyəsi yüksək, gündə iki dəfə təlim və tərtibə almağı və əsgərlərin xurd-xorəyi [yemək-icməyi] ibarət olsun həftəlik yeməkdən, bozartma, bozbaş, qovurma, şilov, plov, dovğa, küftə. Rusiyanın böyük həşmətli imperatoru Nikolayın əsrində saldatlara bu növ yemək verilməyirdi.

İştə bu nədən nəşət edir [irəli gəlir]?

Lənkərana təzə təyin olunmuş batalyon komandiri Səməd bəy Rəfibəyov Gəncəlinin şəxsi kifayət, təcrübə və kardanlığından [iş bilənliyindən] tulu edir [əmələ gəlir]. Yəni bu zat baxod [şəxs özü] bittəb [şübhəsiz] hərbi işlərə dara [vəqif], təcrübəkar bir vücud olduğundan, əsgərliyin hər bir işinə, nöqtəbə-nöqtə vəqif və böyük məlumata sahib bir zabitdir; o gündən ki Lənkərana təyin olunub, hərbi idarələrini və əsgərlərin işini gün-gündən münzəm və mürəttəb [nizamlı və qayda-qanunlu] edibdi.

Lənkəranda hökumətin sair idarələri də hərbi idarəsi kimi təşəbbüsəti-mü-cəddidanəyə [yenilikçi təşəbbüslərə] giriş-sələr, çox yaxşı olardı, “in tifi yek şəbə rəhi-sədsalə mirəvəd” misrasının təhtinə [altına] daxil olardı əminik.

Böyük Allah müvəffəq etsin.

Yaşasın Azərbaycanın namuslu, qəhrəman zabitləri!

Mirzəəğa Əliyev

Qarabağdan

Bakının düşmənlər əlindən istirdadı [geri alınması] münasibətilə eylülün 15-ni bayram saxlamağı mütəzəmmnin [ehtiva edən], “Müsavat” Mərkəzi Komitəsindən gələn teleqrafa görə, şəhri-məzkurun [deyilən ayın] 14-cü günü “Müsavat” şöbəsi bütün hökumət və camaat idarələrinə eyd [bayram] saxlanacağı və məscidi-camedə Azərbaycan paytaxtı Bakının fəthi qəhrəmanları ruhuna fəti-hə-xanlıq olacağı [fəti-hə oxunacağı, dua ediləcəyi] haqqında birer dəvətnamələr göndərirdi.

Ertəsi günü Şuşa Realnı məktəbi müdirinə göndərilmiş məktub mövcubincə [məktuba əsasən], məktəb musiqi dəstəsi Birinci İbtidai məktəbdə hazır bulunurdu. Və oradan ibtidai məkatib [məktəblər] mütəəllim [şagird] və müəllimləri səf-bəstə olaraq [sıraya düzülərək] cameyi-şərifə doğru hərəkət etdilər.

Başda Qarabağ general-qubernatoru olmaq üzrə bütün sahib-mənsəblər və şəhərin üləmə və ürəfası [ruhaniləri və baş-bilənləri] məclisdə idi.

Əvvəlcə məclisi Mirzə Cəlal Yusifzadə cənabları açaraq, Bakının istirdadı yolunda türk millətinin nə qədər qanlar tö-

kərək fədakarlıq göstərdiklərini və istiqlalıyyətimiz yolunda nə kimi vəsait və əsbaba [vasitələrə və səbəblərə] möhtac olduğumuzu bəliğ [bəlağətli, açıq, təsirli] bir nitqlə bəyan buyurub, hazırını [orada olanları] bu eyd münasibətilə “Müsavat” fırqəsi namından təbrik etdi.

Ondan sonra Rəşid Yusifzadə nitqə başlayaraq, istiqlalıyyətimizin dəvami-bəqası [əbədi olması] üçün əsgər və marifə ehtiyacımız olduğunu qeyd və Qarabağ Müəllimləri İttifaqı tərəfindən hazırını təbrik etdi.

Üçüncü olaraq, general-qubernator Xosrov bəy Sultanov cənabları nitqə başlayaraq, hökumətimizin əsası ədalət və hürriyyət üzrə olduğundan və ancaq bundan dolayı hökumətimizin daimi olaraq vətəndaşları yekdil, yekcəhət edərək müstəqil yaşaya biləcəyini və müstəqil yaşamaq üçün də qüvvəyi-əsgəriyyəyə [hərbi gücə] istinad etmək lazım gələcəyini və o cəhətlə də əhalinin şimdiki qədər olduğu kimi, bundan sonra da hökumətə yardımda bulunacaqlarını qeyd və hazırını təbrik etdilər.

Dördüncü olaraq, şəhərimiz üləmasından [ruhani alimlərindən] Ağa Əbdürrəhim Müctəhidzadə cənabları bəliğ bir xütbə [təsirli bir nitq] ilə başlayaraq, ədalət və müsavat üzrə qaim olan bir hökumətin daimi olaraq yaşayacağını dəlili-əqli və nəqli ilə [əqli və nəqli dəlillərlə] isbat etdilər.

Ondan sonra şəhərimizdə səfəri [səfərdə] olan Azərbaycan Məclisi-Məbusanı əzasından [üzvlərindən] doktor Bəhram bəy Axundov kəndisini məclisə təqdim edərək, keçən sənə Bakının istirdadı zamanında Bakıda olduğundan, orada

düşmən içində yaşamağa məcbur olan əhli-islamın əhvalını gərəyincə təsvir etdi və şəhər fəth olunduqdan sonra əhli-islamın əvvəlcə düçar olduğu fəlakət və azara baxmayaraq, əcnəbilərlə həman qardaşcasına yaşamağa başladığını və şimdi də yaşamaqda olduğunu qeyd etdi.

Bundan sonra şühədanın [şəhidlərin] ruhuna Quran tilavət olunaraq [Quran oxunaraq] fatihəxanlıq mərasimi ilə xətm olundu. Camaat məsciddən çıxaraq musiqi dəstəsi ilə şəhəri dolaşaraq, axşama qədər bazar-dükən qapalı olduğu halda bayram saxladı.

Yeni müəllim

GÜRCÜSTANDA

İqtisadi heyət

Gürcüstan Xariciyyə naziri müavini Sabaxtarəşvili başda olmaq üzrə İtaliyaya gedəcək Gürcüstan iqtisadi heyəti oktyabrın 3-də Batuma azim olub [yola düşüb], oktyabrın 5-də isə İtaliya vapurunda Batumdan Romaya hərəkət edəcəkdir. Heyət 9 nəfərdən ibarət olub, iqtisadi məsələlər haqqında bir çox mühüm sənədlər aparmaqdadır. Məzkur [deyilən] heyətin əzimatini [gedişini] hüsn-təvəccöhlə qarşılayan İtaliya əsgəri heyəti Gürcüstan heyətinin əzimatini İtaliya hökumətinə teleqrafla xəbər verib, məzkur heyətə hər cür müavinət göstərilməsini xahiş etmişdir.

Heydər Bammətovun vürudu [gəlişi]

Parisdə olan Dağıstan heyəti üzvü Heydər Bammətov Tiflisə varid olmuşdur [gəlməmişdir].

ERMƏNİSTANDA

Eylülün 6-da vürud edən [gələn] teleqraflardan anlaşılır ki, Ermənistan dəmir-yolları idarə və təsisatı amerikalılar əlinə keçmişdir. Vaqon, parovoz və başqa yol ləvazimatı Ermənistan üçün Amerikadan gətiriləcəkdir. Ermənistanı ixtiyar verilmiş ki, mürur ilə [vaxt keçdikcə] yolları rəhndən qurtarsınlar.

General Harbord İrəvanda

Eylülün 29-da gündüz saat 3-də general Harbord İrəvana vürud etmişdir [gəlməmişdir]. Generalı Ermənistan Heyəti-nüzzarı [Nazirlər Kabineti] [Aleksandr] Xatısov başda olaraq, Amerika, İngiltərə, Fransa, Gürcüstan və Azərbaycan siyasi nümayəndələri Zəngi körpüsündə istiqbal etmişlər [qarşılamışlar]. General rəsmi-keçidi qəbul etmiş və saat 5-də Hökumət rəisi və Hərbiyyə naziri ilə görüşmüşdür. Eylülün 30-da general Harbord Xatısov ilə müsahibədə bulunmuş və həman gün şəraflərinə ziyafət kəşidə edilmişdir [verilmişdir]. Təşirini-əvvəlin [oktyabrın] birinci günü Ermənistan Heyəti-nüzzarı ilə generalın üç saat qədər müşavirəsi olmuşdur. Ermənistan idarəsi məsələsi hər-tərəfli müzakirə edilmişdir. Hökumət rəisi generala Ermənistan övzasını [vəziyyətini] təsvir, xəritə və statistikini tərsim [rəsm] edərək, təhriri [yazılı] böyük müxtirə [məlumat] təqdim etmişdir. Həman müxtirəni 50-yə qədər mütəxəssislər iki həftə zərfində hazır etmişlər imiş.

Ermənistan Daxiliyyə nazirinin cavabı

Ermənistanı müsəlmanların qətlam edilməsindən dolayı Erməni İctimaiyyəti-İnqilabiyyəti fırqəsinin [Sosialist

İnqilabçılar partiyasının] Parlaman fraksiyonu tərəfindən erməni hökumətinə sorğu verilməsini qəzetəmizin irəliki nömrələrində dərc etmişdik. Şimdi də Ermənistan Daxiliyyə nazirinin məzkur [deyilən] fraksiyona verdiyi cavabı bərayi-məlumat bilaqeyd ənzari-qareinə vəz edirik [məlumat məqsədilə, şərhətsiz, oxucuların diqqətinə təqdim edirik]:

“Eçmiədzin və Sürməli dairələrində əsəfəngiz [təəssüflü] hadisələr vüqu bulmadadır. Uluxanlı altındakı Minlər, Aquilis [Əylis], Naxçıvan və Zəngəzur dairələrində ermənilərə edilən təəddilər [zulümlər] haqqında müxəlifətçilərin sükut ixtiyar etməsinə təəccüblər edirəm.

Sizin arzunuz əsassızdır. Siz istəyirsiniz ki, müsəlmanlar içində təbliğat yapasınız. Fəqət səhv edirsiniz.

Zəhmətkeş müsəlmanlar mənafeyinə müdafiə [müdafiəçisi] siz deyilsiniz, bizik. (?) Hadisətin əsarını [sirrini] tək-tək hadisələrdə, Böyük Vedidə arayanınız yəqin etmişdir ki, Ermənistanı yaşayan müsəlman əhalisinin əksəri xarici təbliğata uyaraq dövlətimiz əleyhinə gedir və bizə intriqa yapır. Əlimizdə bütün vəsiqələr vardır ki, İrəvanı işğal etmək üçün tədbirlər görülmüş və o niyyətlə Marqar körpüsünü partladaraq, eyni zamanda Eçmiədzin, Sürməli, Zəngibasar dairələrində iğtişaş qaldırmaqla İrəvanı mühasirə edərək bir qəç saat içində şəhəri zəbt etmək istəmişlərdir. Bütün bu intriqaları görüb onlara qarşı qəti tədbir ittihaz etməməkdə [tədbirlər görməkdə] hökumətin müqəssir olduğu doğrudur.

Eçmiədzin dairəsi müsəlmanları iki hissəyə ayrılmışlar. Üsyən tərəfdarları

qadınları, uşaqları və məməlləri [məməlləri] ilə qorxusuz yerlərə keçərək Arazın o biri sahilində toplanmış, İğdır üzərinə və Qaraqalın körpüsünə hücum etməyə başlamışlardır. Dəmir yolu xətti də təhdidat altında bulunmuşdur. Hökumət bu dairəyə kömək etməmiş və düşmənin təzyiqatı altında mütəəddid [çoxsaylı] erməni qəryələri [kəndləri] təxliyə edilərək Eçmiyədzin mövqifi [stan-siyası] abluka qarşısında qalmışdır. Eçmiyədzin mövqifi altında hazır qüvvələri-mizlə mübarizə etmək lazım gəlir. Qəza komissarı kəndi dairəsini düşməndən müdafiə üçün oraldakı qaçqınların həpsini geri qaytarmış və sonra 4305 müsəlman qaçqın, qadın, uşaqlarını sağlamat olaraq Qoça göndərmiş və kəndi milisiyası ilə Eçmiyədzin mövqifini müdafiəyə başlamışdır. Bunların həpsini Haskel də görüb bilmişdir. Zira o zamanlar Eçmiyədzin mövqifinə vürud etmişdir [gəlmişdir].

Bu hadisələri ətraflı tədqiq etmək üçün hökumət kəndi nümayəndəsini göndərmişsə də, məzkur müsədimə [deyilən toq-quşma] davam etməsindən dolayı Kürdüklüdən o tərəfə keçəmməmişdir. İki Parlamən üzvü də göndərilmişdir. Onların bəyanatına görə, bir qaç adam həbs edilmişdir.

Bu məsələni Amerika Komitəsi də tədqiq etmiş və onların müvəkkili Ford teleqraf etmiş ki: “Eçmiyədzin qəzasında işi tədqiq etdim, komissar Calalyansdan edilən şikayətlərə baxdım və onun hadisətdə müqəssir olmadığını öyrəndim.” Hökumət də həmin bu rəyə gəlmişdir.

Hökumət Amerika Komitəsi ilə birlikdə talan edilmiş xəsarətdələrin [zərərçəkənlərin] əşyasını axtarmaq, qaçqınları

yerlərinə qaytarmaq üçün tədbir ittihaz etmiş [tədbirlər görmüş], hökumət müsəlman demokratiyasını müdafiə üçün hər bir tədbir də görür. Fəqət düşmənləri silah qüvvəsi ilə də olsa, cəzalandırmadan çəkinməyir.

On gün irəli xəbər alınmış idi ki, Sürməli dairəsinə ümum hücum hazırlanır. Təəccüb burasıdır ki, müəyyən saatda 597 yüksəkliyinə hücum başlanır. Ertəsi günü xəbər yetişir ki, Daşkdalına hücum edilmiş. İğdırı təxliyə etmək məsələsi qalxır və şəhər bağlarında müharibə hərəkəti vüqu bulur. Daşburuna, Dovşanlı, Mələkli, Qaraqoyunlu qəryələrinə [kəndlərinə] təərrüz yaparaq [hücum edərək] İğdırı tərəf yürüyürlər.

Onlara kömək olaraq hökumət qoşunları göndərilir. Mümkündür ki, bu müsədimələr [toqquşmalar] əsnasında bir qaç müsəlman qəryələri də xəsarətdidə olmuşlar.

İttihaz edilən tədbir sayəsində məmləkətin övzəsi [vəziyyəti] mürur ilə [vaxt ötdükcə] yaxşılaşır.”

İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni firqəsindən Tumanyan deyir ki:

“Hökumət başqa dövlətlərin əfəli-zəmməsinə intisal etməməlidir [mənfi əməllərini nümunə götürməməlidir]. Edəmdən saqınaraq, cari qanunlarla iş görməlidir. Bizim bədbəxtliyimiz hələ ondadır ki, cinayətkarlar azadə olaraq soqaqalarda gəzinirlər.

Mən zənn edirdim ki, Daxiliyyə naziri kəndi təqsirini etiraf edər və əfkari-ümumiyyə [ictimaiyyət] də sakitləşər. Lakin bunun əvəzinə o, kəndisini müdafiə etmək üçün bizim fraksiyonu zəmm edir [pis-ləyir]. O, hətta erməni əhalisi qətlə edir.

lərsə, İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni fraksiyonunun sorğu verməsinə də şəkk edir.”

(Daxiliyyə naziri tərəfə üzünü çevirərək deyir: “Eyib olsun sizə, cənab nazir.”)

“Daima gürcü millətçiləri və “Müsəvat” firqəsi bəyləri ilə mübarizə edən İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni firqəsi deyilmi idi? Bizim yoldaşlar tərəfindən Bakının qəhrəmananə müdafiəsini xatirlərinizə gətiriniz. Biz hər yerdə olur-olsun, daima əqəliyyətin [azlığın] tərəfdarı olub, onlara edilən təcavüzata etiraz etmişik. Hərgah siz firqəçilik təəvvüratı ilə həqiqəti kətmə [gizlətməyə] çalışırsınızsa, çox eyib olsun sizə.

Nazir Türkiyə agentləri fədası olan meyitlər barəsində söylədi. O meyitlər bizim üçün qiymətlidir. Lakin onlar Axta dairəsində mütəəddid [çoxsaylı] müsəlman qəryələrinin təxrib edilməsinə bəraət verə bilərmidi? Marka[r] körpüsü məsələsi Dzeqvi körpüsü fəqərəsinə [hadisəsini] bizim xatirimizə gətirir. O zaman iki erməninin hərəkətini bütün erməni millətinə bağlamaq istəyirdilər.

Yanvarın 5-də Gürcüstan ermənilərinin təqib edilməsini xatırlasanız, o zaman gürcü millətçiləri “ermənilər Tiflisi zəbt etmək istəyirlər” deyə kəndilərini müdafiə edirdilər. İrəvanı zəbt etmək planları da həmin bir öylə işdir. Mən təəccüb edirəm ki, neyçün müsəlmanların İrəvanı zəbt etmək planları barəsində nazir əfəndi öz vaxtında Parlaməndə məlumat verməmişdi? Nə səyaq oldu ki, birinci nömrəyə səs verən sizin rəfiqləriniz müsəlmanlar şimdi dövlət düşməni oldu-lar?

Biz bu rəy dəyir ki, hərgah hökumət bu övza [vəziyyət] içindən təmiz çıxmaq

istəyirsə, bu fəcəyə [facialərə] intəha [son] verib müqəssirləri cəzalandırmalıdır.”

Bir çox nətiqlərdən sonra Daşnaksüt-yun firqəsi tərəfindən təklif edilən qərar qəbul edilib, Daxiliyyə nazirinin izahı kafi hesab edilir.

İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni fraksiyonu atidəki [aşağıdakı] qərarı təklif etmişdir:

“Daxiliyyə nazirinin izahını istəmə edərək [dinləyərək], İctimaiyyəni-İnqilabiyyəni firqəsi kəndi nifrətini izhar edir və izahı qeyri-kafi hesab edərək növbədəki işlərə keçir.”

ELANLAR

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazizadə

Vəzi-həml edən hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armysanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

**Xəzər dənizində posta, sərnəşin
və yük gəmilərinin hərəkəti**

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çəharşənbə və cümə günləri saat 4-də.

*Bakı-Ənzəli-Şəhsavar-Məşədsər-Bəndər
Gəz və geri*

17-ci körpüdən çəharşənbə günü saat 4-də.

*Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşədsər
və geri*

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

*Petrovsk-Fort-Aleksandrovsq-Quryev və
geri*

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-adək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

**Berlin Darülfünunu doktoru
N. Melkumyan[s]**

Daxili, zöhrəvi, sifilis, “606” və “914” müalicələrini qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 12-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 9-11. Kolyubakinski küçənin küncündə. Telefon nömrə 34-34.

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-adək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

**Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Qismi-rəsmi

səh. 109. “20 eylül [1]335”: burada tarix rumi təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 20 sentyabr 1919-cu ilə uyğundur.

Rusiya əhvalı

səh. 112. “ələləmya”: bu söz əslində “koru-koruna” mənasına gəlir; fəqət belə görünür ki, məqalə müəllifi burada “ümümiyyətə” mənasında işlətməmişdir.

“Hər tərəf güştə şəvəd mənfəəti-islam əst”: “Hansı tərəfdən ölən olsa, islamın xeyirindədir.” (farsca)

Teleqraf xəbərləri

səh. 113. “Proskurov”: Ukraynanın qərbində şəhər; indiki Xmelnitski şəhəri.

Sülh xəbərləri

səh. 115. “Bəyaz kitab”: müxtəlif sənədləri ehtiva edən rəsmi nəşr.

Türkiyədə

səh. 116. “Jurnal d’Orient”: [Le journal d’Orient]: İstanbulda fransız dilində nəşr edilən qəzet.

səh. 117. “Köylü”: İzmirdə (Türkiyə) nəşr edilmiş qəzet.

“Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” qəzeti nəzərdə tutulur.

səh. 118. “müsyö Klemansonun dinləmək istəyəcəyinə”: qəzetdə “istəyəcəyinə” yerinə “istəməyəcəyinə” getmişdir.

Yeni Şirvan cəmiyyəti-alisinə

səh. 121. “3) Şəhərdə darülmüəllimin...”: 3 və 4-cü maddələr qəzetdə 4 və 5 kimi getmişdir.

**Nəsim bəy həzrətlərinin
istefası ətrafında**

səh. 121. “1335 18 eylülə”: burada tarix rumi təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 18 sentyabr 1919-cu ilə uyğundur.

**Azərbaycan haqqında
tarixi, ədəbi və siyasi məlumat**

səh. 124. “sosializmin parlaq şəfəqləri”: qəzetdə “şəfəqləri” yerinə “səqfləri” getmişdir.

“Vilhelm padşah”: 1888-1918-ci illərdə hakimiyyətdə olmuş Almaniya imperatoru II Vilhelm nəzərdə tutulur.

“Napoleon”: 1804-1814-cü illərdə və 1815-ci ildə Fransa imperatoru olan I Napoleon nəzərdə tutulur.

“Sant Helen” (yaxud Müqəddəs Yelena; Saint Helena): Atlantik okeanında vulkanik ada. Napoleon 1815-ci ildə bu adaya sürgün edilmiş və 1821-ci ildə orada ölmüşdür.

“Ölkəm” şeiri (səh. 125)

üçün lüğət:

badi-xəzan: xəzan yeli
zülmi-zalım: zalımın zülmü

Azərbaycanda

səh. 129. “in tifi yek şəbə rəhi-sədsalə mirəvəd”: “bu uşaq bir gecədə yüz illik yol gedir” (farsca)

səh. 130. “dəlili-əqli və nəqli”: “əqli” – ağıla əsaslanan; “nəqli” isə – nəql edilməklə öyrənilən, rəvayətə əsaslanan deməkdir və bu iki söz bir-birinin ziddi kimi işlədilir.

Ermənistanda

səh. 131. “Zəngi körpüsü”: İrəvanda, Zəngi çayı üzərində salınmış, hal-hazırda dağılmış vəziyyətdə olan qədim körpü; Qırmızı körpü də deyilir. Qəzetdə “Zəngin körpüsü” kimi getmişdir.

səh. 133. “Axta”: qəzetdə “Axtı” kimi getmişdir.

“Dzeqvi körpüsü”: Gürcüstanda, Dzeqvi kəndi ərazisində, Kür çayı üstündə salınmış körpü.

Cümə, 10 oktyabr 1919-cu il, nömrə 292

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 15 məhərrəmül-haram sənə 1338. 10 təşrinə-əvvəl 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axırncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

İNNA LİLLAHI VƏ İNNA İLEYHI RACIUN

Səlimə xanım və uşaqları Mirzəəğa və Əliəğa kamali-yəs və təhəssürlə [böyük bir kədər və həsrətlə] öz qövm-əqrəbələrinə və dost-aşnalarına əziz və sevgili olan əvvəlcin əri və ikincilərin atası **Məşhədi Qasimovun** zalım əlində fəciənə [faciəvi] bir surətdə qətl edildiyini xəbər verirlər. Mərhumun təşyi-yi-cənəzəsi [cənəzəsinin yola salınması] həmin oktyabr ayının 10-da, səhər saat 10-da, Aziatski küçədə, 54 nömrəli evindən Qasimbəy məscidinə aparılacaqdır.

11439

İNNA LİLLAHI VƏ İNNA İLEYHI RACIUN

Güştəsb və Rüxtər Qasimovlar kamali-yəs və təhəssürlə [böyük bir kədər və həsrətlə] öz qövm-əqrəbələrinə və dost-aşnalarına əziz və sevgili qardaşı **Məşhədi Qasimovun** zalım əlində fəciənə [faciəvi] bir surətdə qətl edildiyini xəbər verir. Mərhumun təşyi-yi-cənəzəsi həmin oktyabr ayının 10-da, səhər saat 10-da, özünün Aziatski küçədə, 54 nömrəli evindən Qasimbəy məscidinə aparılacaqdır.

11440

İNNA LİLLAHI VƏ İNNA İLEYHI RACIUN

Abbasəli Əliyev kamali-yəs və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşnalarına əziz və sevgili bacioglus **Məşhədi Qasimovun** zalım əlində fəciənə bir surətdə qətl edildiyini xəbər verir. Mərhumun təşyi-yi-cənəzəsi həmin oktyabr ayının 10-da, səhər saat 10-da, Aziatski küçədə, 54 nömrəli evindən Qasimbəy məscidinə aparılacaqdır.

11441

SİRK “MODERN”

Cümə günü oktyabrın 10-nda 1919-cu ildə təzə gələn artist və artistkaların qastrolu olacaqdır. Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir. Pəhləvan İnkoynonun tələbinə görə 3 min bəxşiş.

1-nci: Qara Maska – Naməlum.

2-nci: İran güləşi Gənc Əli – Oleynikov.

3-ncü: Boqatryov – Əhmədov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mü-

barizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11435

ELAN

Azərbaycan Dövlət Teatrosu müdiri Qulamrza Şərifov elan edir ki, Maarif nəzirinin binagüzarlığına [sərəncamına] görə, bu gündən etibarən türk drama, opera, operet tamaşaları dövləti olacaqdır. Müahidə əqd edib [müqavilə imzalayıb], dövləti xidmət şəraitinə əşinə olmaqdan ötrü artist və artistkalar şənbə günü oktyabrın 11-də səhər saat 11-də Dövlət Teatrosuna təşrif gətirsinlər.

Müdür: Qulamrza Şərifov
T-279

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Elanname

Təşrini-əvvəl (oktyabr) ayının 20-sindən etibarən Azərbaycanın bütün posta idarələrində atıd [aşağıda] dərc olunan Azərbaycan milli posta pulları (markaları) işlənəcəkdir.

10 qəpiklik əsgər surətli fonu göy rəng
20 » » » » qırmızı
40 » biçinçi » » yaşıl
60 » » » » qırmızı
1 manatlıq » » » göy
2 » qala » » qırmızı
5 » » » » göy
10 » » » » yaşıl
25 » Suraxanı » » göy
50 » » » » qırmızı

Həmin vaxtdan etibarən Azərbaycan-da əski Rusiya posta markaları istemal-

dan [istifadədən] götürüləcəkdir. Rusiya nümunələrində bulunan qapalı məktub üçün zərflər və açıq məktub üçün posta kartları əvvəlki fiyatlara satılıb, postaya verildiyi zaman isə fiyatı nəzərə alınmayıb, Azərbaycan markaları yapışdırılması icab edir [lazım gəlir].

Posta və Teleqraf naziri:
Camo Hacınski
Daftərxana müdiri: Blajevski

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

2 təşrini-əvvəl iclası

Sədr: Həsən bəy Ağayev

Katib: Əhməd Cövdət

Sədr iclası açaraq məsaili-yövmiyyəni [gündəlik məsələləri] elan edir. Birinci növbədə torpaq məsələsidir.

Ərazi naziri bu münasibətlə Məclisi-Məbusana bir məktub yazaraq, torpaq məsələsi haqqında hökumət tərəfindən mükəmməl məlumat və materiallar hazırlanıb, bir layiheyi-qanuniyyə [qanun layihəsi] tərtib verildiyini və həman layihənin bu yaxınlarda Parlamana idxal ediləcəyini bildirərək, Məclisi-Məbusan komissiyası tərəfindən təqdim edilmiş olan layiheyi-qanuniyyənin müvəqqətdən növbədən götürülməsini və hər iki layihəyə birdən baxılmasını xahiş etmişdir.

Sədr bu məktubu elan edir [bildirir]. Bunun üzərinə uzun mübahisə açılır. Sosialistlərdən bir çox natiqlər çıxaraq bu layihənin təxirə salınması ilə torpaq məsələsinin həllini[n] gecikdir[il]mək istəndiyini qeyd edərək, layihənin bir an əvvəl baxılmasını tələb edirlər.

Qarabəyov (İttihad) – Biləks [əksinə], məsələnin təxiri bu gün baxılmasından xeyirli olduğunu isbatla, təcili [təxirə salınmasını] tələb edir.

Rəsulzadə – Sosialistlərin bu tələbdən məqsədləri torpaq məsələsinin həlli deyil, Parlamanda kəndlilər tərəfdarı olduqlarını və onların əleyhinə gedən bir qrup bulundugunu göstərmək olduğunu qeydlə, layiheyi-qanuniyyənin əslinə keçərək, bunun qəbulu ilə torpaq məsələsinin heç də həll edilmiş olmadığı isbata yetirir və təxirini tələb edir.

Qasım [bəy Camal]bəyov (Sosialist) - Layihəyə bu gün baxılmasını istəyir.

Səməd ağa Ağamalioğlu - Torpaq məsələsinin bir an əvvəl həlli lazım olduğunu isbata çalışır. Nəhayət, hökumətdən 15 gün zərfində layiheyi-qanuniyyənin Parlamana gəlməsini tələb etmək şərti ilə torpaq məsələsinin iki həftə müddətinə təxirini təklif edir.

[Əliheydər] Qarayev (Sol “Hümmət”) - Təxirə etiraz edərək salondan çıxır.

Çox mübahisə və münaqişədən sonra məsələ növbədən götürülür.

“İttihad” fraksiyası öz sorğularının birinci növbəyə keçirilməsini tələb edirlər. Fəqət Nizamnaməyə zidd olduğundan təklif qəbul edilməyir.

Sonra Parlamən məmur və xidmətçiləri maaşlarının artırılması haqqındakı layiheyi-qanuniyyəyə baxılaraq, müstəcəl [təcili] olmaq üzrə 3-cü qiraətində bilətiraz [etirazsız] qəbul olunur.

Bədəhu [ondan sonra] hökumət ixtiyarına buraxılmış olan 40 milyon qurtardığından, 40 milyonluq fondun 70 milyon edilməsi və bu sürətlə hökumət ixtiyarına daha 30 milyon manat pul buraxıl-

ması haqqındakı layiheyi-qanuniyyə 1-ci və 2-ci qiraətdə bilətiraz qəbul olunur.

Bundan sonra, əsgərlikdən azad edilənlərdən alınan verginin ləğvi haqqındakı layiheyi-qanuniyyə 3-cü qiraətdə qəbul edilir. Nəhayət, Azərbaycan əcnəbi məmləkətlərə spirtli məşrubat [içkilər] vergilərinin artırılması haqqındakı layiheyi-qanuniyyəyə baxılaraq, qanun əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul olunub, balıq və balıq məhsulati ixracı haqqındakı layihəyə keçilir.

Burası dəxi uzun mübahisələrə bais olur. Başda Malxazyan olmaq üzrə bəziləri ümumiyyətlə ticarətə rəvac vermək və məmləkətin ixracatını artırmaq nöqtəyi-nəzərini müdafiə edərək, gərək balıq və gərəksə balıq məhsulatinin əcnəbi bazarlara bilamümaniat [maneəsiz] buraxılması, hətta ixracat şəraitinin yüngülləşdirilməsini tələb edir və bu mülahizə ilə qanunu qeyri-məqbul görürlər.

Başda Rəsulzadə Məhəmməd Əmin olmaq üzrə digər bəziləri isə şimdiki şərait altında fəvqəlzikr [yuxarıda qeyd olunan] nöqtəyi-nəzərin əsassızlığını isbat və əcnəbi bazara göndərilən mal müqabilində nə o qədər mühüm əmtəə gətiriləcəyini, nə də məmləkətimizin bu təriq [yol] ilə qızıl ilə zənginləşdirilə biləcəyini qeyd edərək, bu mülahizə ilə də nəqliyyatın artırılması və ticarətə rəvac verilməsinin Azərbaycana gözlənilən mənfəəti olmayacağını göstərərək, deyirlər ki, bari öz mətamızı [mallarımızı] məmləkətimizdə çox bulundurmaq və əhalini təmin etmək üçün böylə şeylərin ixracını təhdid etmək [məhdudlaşdırmaq] lazımdır.

Bu mülahizə ilə də bunlar layiheyi-qanuniyyəni müdafiə edirlər.

Layihə birinci və ikinci qiraətdə qəbul olunur. İclas bununla qurtararaq “İtti-had” fraksiyasının sorğusu oxunur. Fəqət rəsmi cəhətdən Nizamnaməyə müvafiq olmadığından qeyri-məqbul görülərək geri qaytarılır.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Almaniyanın cavabı

Almaniya hökuməti Baltik sahilini təxliyə etmək münasibətilə Müttəfiqlər tərəfindən verilən notaya cavab olaraq, Almaniya əsgərlərinin Baltik sahilindən çıxarılmalıları üçün bir çox cəza tədbirləri itixaz edildiyini [cəza tədbirləri görüldüyünü] xəbər verir. Sərhəd qapanmışdır. General [Rüdiger] fon der Qolts geri dəvət edilib, əsgərlər dəxi təbəiyyət etməyə [tabe olmağa] dəvət olunurlar. Bu tədbirlər Almaniya hökumətini ədalətsiz təhmətdən qurtarmalıdır. Çünki Almaniya əsgərlərinin imtinası Rusiya torpağını təxliyə etməmək arzusu kimi ədd [hesab] edilir. Müttəfiq dövlətlər Almaniya əhvalına aşınadırlar ki, Almaniya hökuməti kifayət qədər hərbi qüvvə ilə icrayı-təsir etməyə malik deyildir. Almaniya hökuməti alman əsgərlərinin rus əsgəri dəstələrinə daxil olmalarına mənfi bir surətdə baxıb, heç vaxt buna riza verməmişdir. Almaniya hökuməti təxliyə üçün əlində olan vəsaili [vasitələri] sərf etməkdədir. Lakin Almaniya hökuməti ərzaq-

dan məhrum ediləcəyi təhdidi əleyhinə ciddi surətdə protesto edir. Müttəfiqlərə məlumdur ki, aclıq nə qədər insanların həlakətinə [həlak olmasına] bais olub və zəhmətkeşləri işdən məhrum edir. Almaniya hökuməti inanır ki, Müttəfiq dövlətlər Almaniya əleyhinə bu cür tədbirlər görməkdən çəkinərlər. Almaniya əhalisi Baltik sahilində olan əsgərlərin hərəkətinə görə tamamilə müttəhim edilə bilməz. Almaniya hökuməti lazımi tədbirlər görülməsi üçün Almaniya və Müttəfiq dövlət nümayəndələrindən ibarət bir komissiya təyin edilməsini təklif edir.

Noskenin əmri

Almaniya dövləti müdafiə naziri Noske əmr etmişdir ki, 6-cı ehtiyat qolordusu [korporusu] əsgərləri tezliklə Şaulen nahiyyəsinə gətirilsinlər. Aparılması qeyri-mümkün olan mühimmati-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] məhv edilməlidir.

Əmrə tabe olmayanlar siyahıdan pozulub, məvacibdən məhrum ediləcəklərdir. İkinci əmrdə Rusiya xidmətinə daxil olmaq qadağan edilir. Bu cür şəxslər cəzaya giriftar ediləcəklərdir. Övdət edənlər [qayıdanlar] məsuliyyətə cəlb edilməyəcəklər. Qayıtmaq istəməyənlər Almaniya haqq-hüququndan məhrum olacaqlardır.

Çex heyəti

Çex-slav hökuməti Almaniya ilə ticarət münasibətini bərpa etməkdən ötrü Berlinə bir heyət göndərmişdir.

Amerika əsgərlərinin üsyanı

Koblensdən xəbər verirlər ki, Amerika əsgərləri üsyan qaldırmışlardır. Bununla bərabər, Amerika işğaledici mə-

murlarının elanı dərc edilmişdir ki, əhali asayişə dəvət edilir. Bu elan dərc edildiyi zaman bolşevik təhlükəsi olduğu göstərilir.

Bolşeviklərin dəvəti

Moskva Bolşevik Komitəsi əhaliyə müraciədən nəşr etdiyi dəvətində zəhmətkeşlər hökuməti yolunda vahid inqilab bayrağı altına cəm olmağı təklif edir. Oktyabrın 8-dən 15-inə qədər firqə üzvlüyünə azad bir surətdə yazılmaq mümkün olduğu xəbər verilir.

İngiltərə tətili

Liondan xəbər verirlər ki, Dəmiryol Tətil Komitəsi Lloyd Corc ilə müşavirədə bulunmuşdur. Müşavirə qurtardıqdan sonra tətilin bitdiyi haqqında elan verilmişdir.

Bolşevizm əleyhinə

Parisdə olan Cümhuriyyət firqəsi yeni intixablar [seçkilər] münasibətilə bolşeviklər əleyhinə müttəhidən [birgə] mübarizə etməkdən ötrü Milli Blok təşkil etmişdir.

Vilsonun əhvalı

Vaşinqtondan xəbər verirlər ki, Vilsonun halı təbəddülsizdir [dəyişməmişdir]. Rəisi-cümhur müavini [vitse-prezident] [Tomas Rayli] Marşall, Vilsonun vəzifəsini ifaya başlamışdır.

SÜLH XƏBƏRLƏRİ

Əmir Faysal Londrada

Londra 21 (T. H. R.) – Əmir Faysal Parisdə təvəqqüf etməksizin [dayanmadan],

səyahətinə davam ilə pəncşənbə [cümə axşamı] axşamı Londraya müvafiqat etmişdir [getmişdir]. Suriya məsələyi-əsasıyyəsi [əsas məsələsi] Parisdə həll edilmiş bulundduğu cəhətlə, əmir Londrada yalnız hüduqların təyini məsələsinə müzakirə etmişdir.

“Tayms” qəzetəsi nəşr etdiyi bir baş məqalədə eynən deyir ki:

“Suriya və Fələstinin mahiyyətləri təlin edilməsi [elan edilməsi] lazım gələn bir məsələdir.”

QƏZETƏLƏRDƏN

Rostovda Müsəlman İşləri Komissiyası

Ədyan [Dinlər] şöbəsi müdiri knyaz [Yevgeni] Trubetskoyun rəyasəti altında Daxiliyyə, Ədliyyə və Maarif nəzarətləri nümayəndələrindən ibarət müsəlman işlərinə baxıcı bir komissiya təyin edilmişdir. Müsəlman nümayəndəsi Müsəlman Milli Mərkəzi Komitəsi sədri Yusif Həsənoviç Müzəffərovdur.

Bolşeviklərin arzusu

Kurskdan “S.” qəzetəsinə çəkilən teleqrafa görə, bolşevik başçıları ilə aşına olanlar xəbər verirlər ki, bolşeviklərin Türkünə köçmək arzuları o qədər artıqdır ki, bunun təsiri altında qış tədarükləri və planlar hazırlanmışdır. Bu axır vaxt Qırımı ordunun hərbi əməliyyatı Türkünə və Qafqaziya yollarını özləri üçün təmin etmək üzrədir. Bolşeviklər cənub tərəf, Moskva, Samara, Orenburq, Aktyubinsk [Aktobe], Daşkənd, Volqa və Xəzər dənizini ümdə yol hesab edirlər. Buna görə

Baş komandana əmr edilmişdir ki, ümdə yolda durmuş olan Ural əsgərlərini pərişan edib Volqaboyunu və Tsaritsını ələ gətirməkdən ötrü öz qüvvəsini o tərəfə cəlb etsin. Bununla bolşeviklər Çin, Hindustan, İran, həmçinin Rusiya ətrafının avam əhalisindən istifadə edəcəklərinə ümidvardırlar. Çin, Hindustan və İran tərəflərinə göndərilmiş olan agentlər bolşevik fikrinin bu məmləkətlərdə müvəffəqiyyət kəsb etdiyini [qazandığını] söyləyib, hələliyə oraya inanılmış rəhbərlər və hərbi qüvvə göndərməyi lazım ədd [hesab] edirlər. Hindustan əhalisi İngiltərə hakimiyyətindən xilas olub bütün ingilisləri xaric etməyi vəd edirlər.

Bolşeviklərin İngiltərə əhalisinə müraciəti

Petroqrad Şurasının qərarı mövcubincə [qərarına əsasən], İcraiyyə Komitəsi tərəfindən simsiz teleqrafla İngiltərə əhalisinə böylə bir müraciətnamə göndərilmişdir:

“Sizin hökumətiniz izhar edir [bildirir] ki, o, Rusiya Şura hökuməti əleyhinə müharibə etməyib, guya ki, öz əsgərlərini Arxangelskdən və Murmandan aparır.

Sizin hökumətiniz izhar edir ki, o ancaq bolşeviklərlə mübarizə üçün qaragüruh generalları Kolçak, Denikin və Yudenicə kömək edir. Əlbəttə, böylə bir müavinət rus xalqı işlərinə alçaq və qarətgarlik bir müdaxilədir. Lakin İngiltərə hökuməti bundan daha artıq işlər görür.

Budur, bir aydır ki, İngiltərə təyyarəçiləri Kronştadta bomba buraxırlar. Bu bombalardan bir neçə arvad və uşaq həlak olmuşdur. Avqustun 18-ci gecəsi İngiltərə gəmiləri açıq-açığına Kronştadt

üzərinə quldurvari hücum etmişlərdir. Bu gəmilərdən üçü bizim tərəfimizdən qarq edilib, bir nəfər zabitle 10 nəfər ingilis əsgəri əsir edilmişdir.

İndi siz hökumətinizin nə cür yalan söylədiyini görünüz. Nə vaxta qədər siz gözləyəcəksiniz ki, hökumətiniz Rusiyaya müharibə elan etməmiş, ancaq quldurlara yaxışar bir hərəkəti özünə rəva görsün. Rusiyanın əmələ [fəhlə] və zəhmətkeş kəndliləri axırncı qətrə qanlarına qədər imperialist qarətgarları əleyhinə müharibə edəcəklərdir. İngiltərə əmələ, saldat və maryakları [matrosları] calladlar hökumətini endirər.”

TÜRKİYƏDƏ

(İstanbul qəzetələrindən)

Mütərikə Komisyonu

Dün Mütərikə [Atəşkəs] Komisyonu Fəxrəddin bəyin təhti-rəyasətində ictimaiyə [başçılığı altında toplaşmaqla] təbəeyi-Osmaniyyədən [Osmanlı vətəndaşı] olub Avropaya əzimet [getmək] arzusunda bulunanlar və Avropadan məmləkətlərinə dönmək istəyənlərin səyahətlərinə mü-təəlliq [dair] müzakirətdə bulunmuşdur. İttixaz olunan müqərrərat [qəbul edilən qərarlar] məhrəm tutulmaqdadır. Yalnız güzəran edəcək olan müamilatın [tətbiq ediləcək əməliyyatların] şəkli bərvəchi-ati-dir [aşağıdakı kimidir]:

Avropaya əzimet edəcək olanların mə-lum və müəyyən şəxsiyyətlərdən bulunması icab etməkdə [lazım gəlməkdə] və Avropadan hüdu-di-Osmaniyyəyə daxil olacaqların isə əvvəla buraca təhqiqi-

hüviyyətləri [şəxsiyyətlərinin müəyyələşdirilməsi] icra ediləcək və onların vətənlərinə övdətlərində [qayıtmaqlarında] heç bir məhzur [ehtiyat ediləsi şey] bulunmadığı yüksək məqamatdan [məqamlardan] Mütərikə Komisyonu rəyasətinə təbliğ edildikdən [bildirildikdən] sonra, övdətlərinə müsaide olunacaqdır.

“Hürriyyət və Etilaf”ın bir ərizəsi

“Hürriyyət və Etilaf” fırqəsi [partiyası] mərkəzi-ümumi əzasından [üzvlərindən] bir qəç zat yədiylə [bir neçə şəxsin əliylə] Sədrəzəm paşaya [Baş nazirə] aşağıdakı ərizəni tövdi etmişlərdir [vermişlər]:

“Hüzuri-samiyi-sədarətpənahiyə [Baş nazirin uca hüzuruna]!

Xəlifeyi-müslimin əfəndimizin, mü-tə-yi-üməm olan bəyannaməyi-hümayun-larından müstəban olduğu vəchlə [Mü-səlmanların xəlifəsi əfəndimizin, ümmətin itaət etdiyi mübarək bəyannaməsindən ay-dın olduğu kimi], İzmir hadisəsi kimi əxirən [axır vaxtlar] məmləkətin məruz bulundu-ğu bəzi əhvaldan dolayı millətdə pey-dər-pey [dalbada] hüsula gələn həyəcanları hədəfindən inhıraf etdirərək [yayındıra-raq], bundan mənafeyi-dinü dövlətə mü-ğayir [dinin və dövlətin mənafeyinə zidd] surətdə istifadə etmək yolunu tutan və bu vəsilə ilə kəndilərində bəqeyri-haqq [haqsız surətdə] millət namına [adına] söz söyləmək cürətini görərək, hökumətin müvəffəqiyyəti-siyasiyyəsini təqim etmək [siyasi müvəffəqiyyətlərini səmərəsiz qoy-maq] və binnəticə [nəticə etibarilə], millət və dövləti əsiri-mənafeyi ittixaz etməyə [öz mənafeyinin əsirinə çevirmək] istəyən ərbabi-təsvilin əməlini tətmin etməyə [mənfəi halı müsbət kimi qələmə verərək al-dadanların niyyətlərini yerinə yetirmək] sev-

dasına düşən və nisbəti-vətəniyyələri məş-kuk [vətənə sədaqətləri şübhəli] və həyat-ları daima ixtilal ilə şaibədar [ləkələnmiş] olan bəzi kimsələrin hökumətə qarşı hü-cum üçün gah fırqəçilik, gah bitərəflik və fırqəsizlik kimi mütənaqiz [birbirinə zidd] və müxtəlif təbiyyətlərlə [taktikalarla] məm-ləkətdə daima şıqaq ehzarına [qarşıdur-ma əmələ gətirməyə] çalışmalarını, vətə-nin nə’f [xeyir] və zərərini kəndi nə’f və zərəri ədd [hesab] edən və bu uğurda hər fədakarlığa mühəyya [hazır] bulunan və əsrlərin təcrübələri ilə sabit olduğu üzrə xəlifə və padşahlarına və hökuməti-məş-rualərinə [qanuni hökumətlərinə] sədaqət və itaət xəsaili ilə mümtaz olan [xislətləri ilə seçilən] vətənin öz [doğma] övladları-nın təcviz edəmməyəcəklərini [razılıq ver-məyəcəklərini] xaki-payi-səniyyəyə ərzini [uca padşahın ayağının torpağına çatdırıl-masını] istirham [xahiş] eyləriz.”

Nəşr ediləcək vəsaiq

Yunan işğalından sonra İzmir vilayəti daxilində vüqə gələn fəcayeyə [yaşanan faciələrə] dair rəsmi və fənni vəsaiqin [rəsmi və elmi vəsiqələrin; sənədlərin] bir qismi kitab halında toplanmışdı. Əxirən [sonradan] buna ikinci bir cildin əlavəsi lüzumu hasil olaraq, Mütərikə Komisyonu tərəfindən müfəssəl bir kitab hazırlanmaqdadır. İstixbarati-mötəmədəmizə [aldığımız etibarlı məlumatlara] nəzərən, fəcayenin əsl ən qorxunc vəsaiqi-rəsmiyyə [rəsmi sənədlər] olan şəkillərini bu cild ehtiva edəcəkdir. Bu kitab yaxın vaxtda itmam olunacaqdır [tamamlanacaq].

Ayrıımı, bərabərmi?

Bir çox təşəbbüsət və məsai [səylər] nə-ticəsində, nəhayət, xanımların Məktəbi-

Tibbiyyəyə düxullarına [Tibb məktəbinə daxil olmalarına] müsaidə edildi. Fəqət ortaya şimdiki bir də müxtəlit [qarışıq; oğlan-qız qarışıq] tədrisat məsələsi çıxdı. Əsas etibarilə xanımların tibb təhsili əleyhinə bulunurlar, təbiidir ki, müxtəlit tədrisat məsələsinə etiraz edənlərin sərəmədanını [başçılarını] təşkil edir.

Əxlaqı iffəti-cəbriyyədən [zorla namuslu olmaqdan] ibarət zənn edənlər, digər fəzaili-insaniyyəyə [bəşəri fəzilətlərə] fəri [ikinci dərəcəli] birər əhəmiyyət ətf etməyənlər, şübhəsiz nə xanımlarımızın tibb təhsilinə, nə də müxtəlit tədrisatə tərəfdar olacaqlardır.

Dün mühərrirlərimizdən birisi müxtəlit tədrisat haqqında Maarif ərkanının [Maarif Nazirliyinin vəzifəli şəxslərinin] fikrini anlamaq üzrə müstəşar Əli Rəşad bəyə müraciət etmişdir. Əli Rəşad bəy bu məsələdəki fikrini şu yolda izah etmişdir:

“Bu xüsusda söylənməsi lazım gələn şeylər söyləndi. Biz müxtəlit tədrisatə tərəfdar deyilik. Fakültə müdərrisləri [müəllimləri] xanımlara ayrı, erkəklərə ayrı tədrisatda bulunmağa müvafiq[ət] edərlərsə [razılıq verərlərsə], biz də qəbul edərlik. Həm baxalım Avropada tibb təhsil edən xanımlarımız övdət etsinlər [qayıtsınlar], ondan sonra bu məsələni daha əsaslı bir surətdə düşünə bilərik.

Yalnız bizim məmləkətimizdə deyil, Avropanın bir çox məmləkətlərində, məsələn Almaniyada xanımlar sənəyi-nəfisə [incəsənət] məktəbində erkəklərlə birlikdə təhsil edəmməzlər. İngiltərədə belə qadınlar darülfünunda [universitetdə] müxtəlitən təhsil etməyirlər.

Aqil Muxtar bəyin dediyi kimi, xanım

və erkək, hər ikisi də birdən icrayi-təbabət [həkimlik] edəcək olarsa, o zaman evə kim baxacaq? Vəlhasil, bu məsələ təsdiq və tədqiqə pak ziyadə möhtacdır. Qolay-qolay həll ediləmməz.”

Abdullah Cövdət bəy nə deyir?

Rəşad bəyin bu izahatından sonra mühərririmiz bu məsələdə pak çox söyləyən və yazan Səhiyyə müdiri-ümumiyyəti Abdullah Cövdət bəyə də uğramış və fikrini izah etmişdir [soruşmuşdur]. Abdullah Cövdət bəy deyir ki:

“Mən əməlimə [arzuma] müvəffəq oldum. Xanımlarımızın tibbiyyəyə qəbul edilmələrini təmin etdim. Bu xüsusda nə qədər çox çalışdığımı və bütün mövcud məvaniyə [məneələrə] nasıl müqabilədə bulunduğumu, şübhəsiz, bilirsiniz. Müxtəlit tədrisat məsələsi isə fəridir [ikinci dərəcəlidir]. Fəth edilən bir məmləkətin surəti-idarəsinə bənzər. Əsl müşkül, məktəbə xanımların düxulu idi. Buna müvəffəq olduqdan sonra ödəki kəndiliyindən, əlbəttə, həll ediləcəkdir. Binaənileyh [ona görə], nə denilirsə, denilsin, hər boşdur. Zamanın və əsrin istədiyi olar.”

Əkrəm Xeyri bəyin fikri

Mühərririmiz başqa bir məsələ üçün nəzdinə [yanına] getdiyi İstanbul Səhiyyə müdiri Əkrəm bəyin də bu xüsusda əlaqədar olmasından dolayı fikrinə müraciət etmişdir. Əkrəm bəy mühərririmizə fikrini şu surətlə izah edir:

“Çox arzu edirəm ki, erkək və qadın birlikdə oxusun. Bundan qüruni-vüştai tələqqilərlə məhmül zehniyyətlərin [Orta əsrlərə məxsus düşüncələrlə yüklənmiş beynlərin] təsəvvür və təsvir etdikləri məhzurların [çəkiniləsi şeylərin] heç biri mövcud deyildir və olamamaz. Əsasən, bu müx-

təlit tədrisat məsələsi deyər ortaya bir məsələ çıxarmaq doğru deyildir. Anadoluda qadınlar erkəklərdən qaçmazlar və bu üsul əfkəri-ammə müvaciəsinə [ictimaiyyət nəzarində] heç bir zaman düçəri-müaxizə [məzəmmət edilməyə layiq] olmaz və olmayacaqdır. Əgər burada da müxtəlit tədrisat deyər ortaya bir məsələ çıxarılmamış olsaydı, bu da qayət təbii və doğru bulunardı. Anlamayıram, qadın ilə erkəyin birlikdə dərs oxumasında məhzur bulanlar nəyə istinad edirlər.

Müxtəlit tədrisatda təsəvvür edilmək istənilən məhzurlara qarşı məşğuliyyət ən əsaslı bir davadır. Bir kərə tibb ilə məşğul olan bir xanım və erkək artıq başqa bir şey düşünəmməzlər. Bu gün uşaqları sui-istemaldan mən' [sui-istifadədən uzaqlaşdırmaq] üçün ən əsaslı tədbir onları məşğul etməkdir. Binaənileyh [ona görə], mənən pak fəzlə yorulan tələbələr üçün bütün məhzurlar ortadan qalxmış deməkdir.”

AZƏRBAYCAN HAQQINDA TARİXİ, ƏDƏBİ VƏ SİYASİ MƏLUMAT

(Səbiqki məqalələrə əlavə)

- 2 -

Əlbəttə, Türkiyə rus ilə müharibə etdikdə öz milli mənfəətini gözləyirdi. Fəqət heç bir kəsin ağlına gəlməyirdi ki, yerləş böyük rus inqilabına yol açacaq və cəmi millətləri xoşbəxt edəcək və cahangirlik [imperializm] bələsindən qurtaracaq. Ancaq türklərin böyük bir qüsuru o idi ki, rus çarlığını yıxdıqdan sonra

müharibəni dayandırmadılar və bitərəfliyi qəbul etmədilər.

Türk balaları neçə dəfə Dardaneldə, Çanaqqala və qeyri yerlərdə dünya və aləmdə özlərinin rəşid və cəsur olduğunu isbat edib, bundan böylə öz qüvvələrini daxili işlərinə sərf etməlidirlər və bundan sonra öz məmləkətlərinin tarixi səhifələrini ziynətləndirsinlər. Əlbəttə, gizlətmək lazım deyildir ki, Almaniyə ilə arxadaşlıq etdikləri üçün Müttəfiq dövlətlər Türkiyəyə çox siyasi zərbə və təpiklər vurdular. Amma türk milləti gərək bundan darıxmayıb təhəmmül edələr [təvəkkül edələr], necə ki, dəmir döyülə-döyülə polad olar. Habelə də bir millətin bədənində dəyən zahiri siyasi sədəmə [zərbə] onun ruhunu oyadar və zehni əlbəttə açar.

İndi baxaq görək nə nəticə verərdi əgər Türkiyə Rusiya və Müttəfiqlərlə alman və Avstriya əleyhinə çıxsa idi? Onda heç bir vaxt Rusiya inqilabı bu qədər baş qaldırmayacaqdı və qaldırdığı təqdirdə, asancasına əziləcəkdə. Bəlkə rus cahangirləri daha da fəthdən istifadə edib istibdadı daha da artıracaq idilər və Almaniyəni ortalıqdan qaldırırdıqdan sonra Rusiya ilə həmhüdud olacaqdılar və biribirinin qorxusundan daha artıq silah və top-tüfəng fikrinə düşəcəkdilər. Və gec-tezi bunun axırı yenə müharibə olacaqdı və insanlar yenə bəlaya giriftar olacaqdılar.

İndi isə ingilis və qeyri millətlər Almaniyə və Rusiya kimi cahangir məmləkətlər ortalıqdan götürüldüyü təqdirdə kəndi hökumətlərini vadar edəcəklər tərkisiləh etməyə və qoşunun [təxris etməyə]. Əks surətdə cahangirlik ortalıqdan gö-

türülməyəcək. Təfavütü o olacaq ki, bir cahangirlik fikrinə düşən Almaniya, Avstriya əvəzinə meydana ingilis və Amerika cahangirlik fikri tərəfdarları çıxacaq öz hərbi gəmiləri və silahları ilə.

Dünyada yaşayan millətlərin bilafərqi-məzhəbü din [məzhəb və din fərqi olmadan] rahatlığı asılıdır Avropa və Amerikanın siyasi iştahasından. Nə qədər ki, Yevropa dövlətləri zəif hesab olunan digər məmləkətlərin, məsələn Şərqdə yaşayanların yerlərinə və mallarına göz dikəcək olacaqlar, o qədər də dünyada nə asayış ola biləcək, nə də tərəqqi.

Bir az vaxt bundan əqdəm [qabaq] Parisdə Versal imarətinin salonunda Mütəfiqlərlə Almaniya sülh imzaladı. Lakin Almaniya üçün böylə bir sülh böyük bir matəm oldu. Necə demək olar ki, şimdidi və gələcəkdə qardaşlıq məhəbbəti və Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] hasilə gələcəkdir. Bu surətdə ki, alman milləti gözüyaşlı, yeni bir aləmdə tarixi həyatına daxil olur.

Qaldı ki, Türkiyə və türk milləti, onlar dəxi ürəyi döyünə-döyünə öz qətl fərmanlarını və Şərq məsələsinin həmişəlik olaraq həll olunmasını gözləyirlər. Əgər doğrudan da, Türkiyə dövlətinin parçalanması haqqında gələn xəbərlər Versal salonunda əyləşənlər tərəfindən nəşr olunur, o vaxt Versal Konfransı gələcəkdə millətlər qardaşlığı arasında bir nicat körpüsü olacaq deyil, bəlkə də böyük mübahisələrə bais olacaqdır.

50 il bundan əqdəm həmin parlaq Versal salonunda almanlar bir təmtəraqlı halda ikən, firənglər də məyus, pərişan idilər. Fəqət bəxtin təqazasından [tələbindən] bu mənzərə şimdiki əksinə gö-

rünür. Yalnız o vaxt bəşəriyyət gələcəkdə əmin ola bilər, əgər o parlaq Versal salonunun aynalarına cahan millətlərinin vəkillərinin, – bilafərqi-qalib və məğlub olanları, – əksləri düşəydi.

Məəttəəssüf [təəssüf ki], bunlar həpsi hələlikdə yalnız gözəl-gözəl arzu olub danışılır və bir çox vilsonlar bu məsələnin həllində başlarını yoracaqlar.

Fəqət indi bu gözəl xəyalat aləmindən Azərbaycana doğru qayıdalım.

Həmin bu müxtəsər tarixi və siyasi məruzəmi xitama yetirməklə, bir də nəzərimi həyata və meydana təzəcə qədəmlərini qoyan və tərənnümə gələn Azərbaycana doğru atam. İndidən vətənimizin qabağında gözəl, tarixi və işıqlı mənzərələr görünür. Biz cəmi dünyanın millətləri ilə dostluqda baqi [əbədi] qalıban, siyasi təqlid məsələsinə gələk, o nöqtəyi-nəzərdə dayanaq ki, hamısından salamət və mənfəətli təqlid odur ki, millət öz xüsusi gücünə, mədəniyyətinə, qüvvəsinə söykənib, ehtiyac nəzərini ətrafa dolandırmasın.

Mən bütün imanla təkrar edirəm ki, bizim istiqlaliyyətimiz yaxın zamanda təsdiq olunacaqdır və cənabi-Haqqın tövfiqi [köməyi] ilə biz özümüzü mədəni millətlərin sırasında görəcəyiz. Qeyri millətlərin yanında hörmətimizin baqi qalmasına ən lazımi surətdə səy etməliyik. Məmləkəti və milləti hörmət və izzət dərəcəsinə gətirə biləcək qüvvə ancaq cavan ziyalılarımızın çalışqanlığından asılıdır. Hərgah ziyalılarımızda zərrəcə də olsa, vətənin çəkdiyi müsibət hissi və duyğusu olarsa, – şübhəsiz, olmasına etiqad edirəm, – o zaman onların ittifaqından, fədakarlığından, sədaqət və hümmətlə ye-

tirdikləri müavinətdən, eyni zamanda siyasi, şəxsi firqəbazlığı kənara atıb yekvücut və yekdil çalışmaqlarından, əminəm, vətənimiz az bir zamanda sahili-nicata varmış olsun. Zətən ... fədakarlıqla, bir-birimizin ehtiramını gözləməklə, ümid edirəm istiqlaliyyət və dövlət muradımıza nail olaq.

Mən ibtidada sözümlü “Azərbaycan”, yəni “od mə’dəni” ləfzi ilə başlamışam. Yenə həmin ləfz ilə sözümlü itmama yetirirəm.

Mən məruzəmin əvvəlində göstərdim ki, paytaxtımızın yaxınlığında, Suraxanıda əskidən bəri davam edən atəşkədələrə babalarımız səcdə edərildilər, ... həman mə’bəd, haradan ki, Azərbaycan səltənəti oradan siyasi nur alır, o, xalqımızın Məclisi-Məbusanı mənziləsindəndir [yerindədir]. Azərbaycan Məclisi-Məbusanının və yaxın bir zamanda çağırılacaq Məclisi-Müəssisəsinin üzvləri həmin o zatlardır [şəxslərdir] ki, Azərbaycanın alışıb istiqlaliyyət odunun dövrəsində əl-ələ verərək həlqə kimi bürüyüb tutsunlar və buraxmasınlar ki, Şimaldan və sair yerlərdən gələn küləklər o müqəddəs atəşi söndürsün.

Çünki hamıya məlumdur ki, xudanə-kərdə [Allah eləməsin], bizim istiqlaliyyət çırağımız söndüb, o bayraq cırıldıqdan sonra biz azərbaycanlıların dünyada yaşamağımızın əsla mənası yoxdur.

Qoy bundan sonra Cümhuriyyətimizin nişanı olan hilalın qucağında al-qırmızı içində növcəvan yıldızımız işıqlı və şəfəqli nur ilə vətənin həqiqi övladlarının yollarını nurlandıraraq müsibət çəkmiş milləti aydınlığa çıxartsınlar.

(son)

Adil xan Ziyadxan

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Ermənistan hökuməti nəzdindəki Azərbaycan siyasi nümayəndəsi [Məhəmməd] xan Təkinskinin istefasına dair

Xariciyyə Nəzarəti tərəfindən işbu ey-lülün 29-da Ermənistan hökuməti nəzdindəki Azərbaycan siyasi nümayəndəliyinə bu məzmununda bir məktub göndərilməmişdir:

Möhtərəm Məhəmməd xan!

Sizin istefa haqqındakı raporunuz tərəfindən hökumətə təqdim edilərək, nəticəsində qəbul edilmişdir.

Bununla bərabər, səmimi olaraq sizin Azərbaycan yolundakı ciddi çalışmanızı qeyd etməliyəm. Azərbaycanın dövləti işlərə qədəmnihad olduğu [addım atdığı] və müşkül bir zamanda üzərinizə düşən vəzifələri layiqincə ifa etdiyinizdən dolayı, hökumətin tapşırmasına məbni [əsə-sən], sizə təşəkkürlər izhar edirəm.

Səmimiyyətimin qəbulunu rica edirəm, əfəndim.

Xariciyyə naziri: M. Y. Cəfərov

Maliyyə nazirinin nitqi

Azərbaycan Dövlət Bankası rəsmi-güşadı [açılış mərasimi] münasibətilə Maliyyə naziri həzrətləri tərəfindən irad buyurulan [söylənən] nitqin əhəmiyyəti-ictimaiyyəsinə görə qəzetəməizə dərci münasib görüldü.

Möhtərəm xanımlar və möhtərəm əfəndilər!

Vətəndaşlarımızın asudə yaşaması, əhalinin qanun müdafiəsi təhtində [altında] olaraq emalatı-nafəi ilə iştigal edə [faydalı istehsalla məşğul ola] bilməsi təmi-

ni üçün məmləkətdə əmnü asayış [əmin-amanlıq] bərpa etmək qayğısı ilə bərabər, məmləkətin ticarət, sənəət [sənaye] işlərini təşkil və təsis etmək və onun tövsiyidairə etməsi [genişlənməsi] üçün fəaliyyətdə bulunmaq vəzifəsi də hökumət öhdəsinə tərəttüb edir [öhdəsinə düşür].

Maliyyə Nəzarəti idarəsini əlimə alduğım gündən etibarən bir tərəfdən dövlət mədaxilinin təzyidi [artırılması], dövlət büdcəsinin tədil [düzəldilməsi, yaxşılaşdırılması] və tənzimi və bilümmü [ümumiyyətlə, bütün] maliyyə əhvalının tənsiqi [yoluna qoyulması], digər tərəfdən isə ticarət, sənəət işlərinin tövsiyi [genişləndirilməsi] və paramızın sağlamlaşması niyyəti ilə mütəəddid ləvayehi-qanuniyyə [çoxsaylı qanun layihələri] tərtibinə şüru edilməmişdir [başlanmışdır].

Onu da göstərməliyəm ki, əvvəlcəki növbədə olaraq mən Dövlət Bankası Nizamnaməsini tərtib verməyi lazım bilmişdim. Zira bu mühüm idarənin səriyyə [sürətlə] təsis hökumət üçün dövlət nöqteyi-nəzərindən xüsusi bir əhəmiyyəti haiz idi [əhəmiyyət daşıyırdı] və bu idarə vasitəsilə məmləkətin siyasəti-maliyyəsi əldə edilərək, onu Azərbaycan əhalisi mənafeyinə tətbiq etmək mümkün olacaqdır.

Söyləyirlər ki, Dövlət Bankası ancaq sərmayədarların mənafeyinə xidmət üçün təsis edilir. Əlbəttə, onu inkar etmək olmaz ki, Dövlət Bankası güşadı [açılması] ilə sərmayədarlar sərvətlərini mühafizə üçün əlverişli bir məkan bulub, əvəzinə dövlət təminatını da alırlar. Fəqət həmin bu banka müavinəti ilə xırda istiqraz idarələri təsis də mümkündür ki, onların vasitəsilə alın tərləri ilə ətməklərini qaza-

nan köylüləri müavinəti-nəqdiyyə ilə təchiz edərək, axırncı damla qanlarına kimi soran “müamiləçi” [sələmçi] və möhtəkirlərin pəncələrindən təxlis [xilas] etmək olacaqdır.

Bu təriq [yol] ilə əhalinin nisfini [yarısını] təşkil edən köylülərin iqtisadi övzəsi [vəziyyəti] gözəlləşə biləcəkdir. Əhalinin qismi-əhəminin [əhəmiyyətli hissəsinin] maddədən təmin edilməsi, yəqin ki, məmləkətin əhvali-ümumiyyəsinə də hüsn-təsirsiz keçməyəcəkdir.

Həmin bu banka vasitəsilə hər tərəfdə və başlıca olaraq fəhlə sinfi dairələrində mütəəddid [çoxsaylı] əmanət sandıqları [əmanət kassaları] açmağa hökumət imkan bulacaq və şu təriqlə fəhlələr həqqül-zəhmətlərindən [zəhməthaqlarından] dal gün üçün mühafizət etməyə alışdırıla biləcəklərdir.

Xalq nüqudu [nağd pulu] mühafizəsinin məmləkət üçün nə kimi füyuzat intac edə biləcəyi [feyzlərlə, bərəkətlərlə nəticələnə biləcəyi] məsələsi aşkar olduğu üçün mən bu barədə təfsilat verməyəcəyəm.

Bir dövlət kəndisini siyasətcə o zaman müstəqil ədd [hesab] edə bilər ki, iqtisadca müavinəti-xaricəsiz [xarici kömək olmadan] yaşaya bilsin.

Axırncı sənələr[in] tarixi qabarıqlı olaraq isbat etmiş ki, iqtisadca müstəqil yaşamağı bacarmamayan dövlətlər tez zamanda kəndisindən qüvvəli və sərvətli olan başqa dövlətlər[in] kontrol və qəy-yumluğu altına düşərək, az müddət içində siyasi istiqlallarını da qaib etmişlərdir.

Təkrar edirəm ki, ancaq o dövlətlər kəndi istiqlallarını təmin edilmiş ədd edə bilər ki, hansılar ki, kəndi iqtisadi həyatlarını tənzim ilə müavinəti-xaricəyə ehti-

yac buraxmamışlar və dövlətin iqtisadi təminatı da məmləkətin emalatı dərəcəsindən asılıdır. Binaənileyh [ona görə], Dövlət Bankası bütün qüvvəsi ilə fabrika, emalatxana sənətinin [sənayesinin] tövsi etməsinə [genişlənməsinə] səy və xidmət edəcəkdir. Lakin keçirdiyimiz günləri nəzəri-diqqətə aldıqda, sənətin tezlikcə tövsiyidairə etməsinə bel bağlamaq olmaz. Odur ki, şimdilik xırda emalatların, əl işlərinin intişar və tənziminə [yayılmasına və nizamlanmasına] yardım ediləcəkdir.

Azərbaycanın baş emalatı neft məhsulu və ondan hüsula gələn dürlü cövhləri ixrac etmək üçün hal-hazırda yollar bağlıdır. Və ona görə məmaliki-xariciyyə pulunun (valyuta) vətənimizə idxalı qayət məhduddur. Binaənileyh, rubləmin qiymətini əksiltməmək üçün lazımdır ki, xaricdən gələn malların mümkün qədər önünü almaq və məvaddi-lazimədən [lazımı maddələrdən] qeyri süs [bəzək] əşyasının idxalına qətiyyəni müsaidsə verməmək.

Dövlətimizin başlıca sərvətini təşkil edən neft sənətidir ki, müvəqqəti olaraq pək müşkül vəziyyət içinə düşmüşdür. Lakin Dövlət Bankası tərəfindən neft mədənçilərinə açıqlıqları örtmək və lazımı yerinə sərf etmək üçün geniş müavinət edilir və irəlidə ehtiyac rəf olana [aradan qaldırılana] kimi onlara “ssuda” verməklə müavinətdə davam olunacaqdır da.

Mən onu qeyd etməliyəm ki, hal-hazırda bizim paramız zahirən altun qarşılıq ilə təmin edilməmişdir. Fəqət həqiqətdə isə bizim rubləmiz altundan da qiymətli olan var neftimizlə təmin və təs-

bit edilmişdir. İmanım bərkamaldır [təmdir] ki, yaxın zamanda Dövlət Bankası vasitəsilə bizim qara altunumuzu həqiqi sarı altunla təbdil etmək [dəyişmək] mümkün olub, buraxdığımız kağız paraları altun fondası ilə təmin etməyə və əhvalimaddiyyəimizi tənzim imkan olacaqdır.

Neftdən başqa, məmləkətimiz qeyri məhsullar da verir ki, onlardan başlıcaları xammallar, yəni ipək, pambıq, yun, dəri, həmçinin taxıl və əlavə olaraq balıqdır və bu məhsullar məmləkətimizin istehlak edəcəyindən fəzlə dərəcə yetişdiyi üçün mənə itminanla [əminliklə] deməyə cürət verir ki, Dövlət Bankası müavinəti ilə bizim ufacıq, fəqət təbii sərvətlərə malik olan məmləkətimiz kəndi ehtiyacatını rəf etməsindən əlavə, artıq qalan məhsulatı Azərbaycan hüdudu xaricinə ixrac etməklə, xarici valyutanın idxalına xidmət edib, mədəniyyət və iqtisadca irəlidə olan bütün məmləkətlərin arzu etdiyi müvazineyi-ticarətin [ticarət balansının] tənzim edilməsinə imkan verir.

Yuxarıda göstərdiyim, dövlətə aid müamilat [əməliyyatlar] icrasından əlavə, Dövlət Bankası hal-hazırda lərzədar olmuş [dağılmış] və hətta demək olar ki, büsbütün nabud [məhv] olmuş ümumi ticarət istiqrazının bərpa edilməsinə də müzahirət [köməklik] göstərəcəkdir. Məzkur [deyilən] istiqrazın bərpa edilməsi tədbirlərindən biri hesabı-carilərin və mühafizi-nüqudun [nağd pul saxlayanların] əski və yeni “müqəyyəd” inqisamını [bölməsini] təsviyə [ləğv] etmək olacaqdır. Və mən ümid edirəm ki, bütün istiqraz müəssisələri bu tədbiri qarşılarlar. Zira böylə müəssisələrin həpsi fəvqdə məz-

kur inqisamın [yuxarıda deyilən bölünmənin] qaldırılması ilə əlaqədardırlar.

Bütün ticarət əməliyyat və müamilatı [ticarət əməliyyatları və hərəkətləri] hal-hazırda nağd pul ilə icra edilir və bir pul saymaq nə qədər vaxtı zayə [hədə] edir. Tacirlər banknot (çek) istemal edilməməsindən [işlədilməməsindən] böyük müşkülət çəkir. Həman banknot üsulunu qaim etmək [tətbiq etmək, möhkəmləndirmək] Dövlət Bankasının yaxın fəaliyyətlərindən birincisi olmalıdır.

Məlumunuz olmamış deyil ki, Azərbaycan şəhərləri arasında və iqtisadi şəraitcə bizimlə sıx irtibatları olan qonşu məmləkətlər miyanında [arasında] mərsulat (perevod - barat) [pulköçürmə] əməliyyatının münqəte olmasından [kəsilməsindən] tüccar əsnafı [ticarətlə məğşul olanlar] nə qədər zərəddidə olmuşdur. Banka məzkur [deyilən] əməliyyatın qaim edilməsinə iqdām etmişdir [başlamışdır].

Hal-hazırda bütün Azərbaycan şəhərləri arasında banka müamilatına [əməliyyatlarına] başlanıb, məbaliği-qeyri-məhdudə mürasilatı da [qeyri-məhdud məbləğlərdə pulköçürmələr də] qəbul edilir. Azərbaycan hüdudu xaricində olan şəhərlərdən mərsulat əməliyyatı Tiflis şəhəri ilə icra edilir və tez zamanda Batum şəhəri ilə də icraya başlanacaqdır. Və sonra mürur ilə [vaxt ötdükcə] başqa yerlərlə də əlaqəyə başlanacaqdır.

Söylənənlərin həpsini xülasə edərək, mən itminan ilə deyirəm ki, bizim ticarət və sənəət həyatımızı bərpa etmək və sonra onun tövsiyi-dairəsinə xidmət etmək üçün Dövlət Bankası lazımi hərəkəti verərək ən qəvi [güclü] bir müəssisə olacaqdır.

Onu da söyləməliyəm ki, hər sinif əhalinin müavinəti-laziməsi olmadan, arzu edilən fəaliyyəti-müstəqiməni yalnız hökumət tədabiri [tədbirləri] ilə bankadan bəkləmək olmaz. Binaənileyh [ona görə], buraya toplanmış möhtərəm əfəndilərə təvəccühən [üz tutaraq], mən əhaliyə müraciətlə rica edirəm ki, bankaya müavinəti-lazimədə bulunub onun cümlə tədabirini hüsn-əlaqə ilə qarşılamaqla, əziz vətənimiz üçün müstəqil bir maliyyə, iqtisadi yaşayış xəlp edilməsinə xidmət etmiş olasınız.

GÜRCÜSTANDA MÜSƏLMANLAR

Tiflisdən yeni vürud etmiş [gəlmiş] Şurayı-Milli rəisi Nərimanov Əlimirzə bəy mühərririmizlə müsəhibədə bulunaraq, Gürcüstanda müsəlmanların yaşayışı və əhvalı haqqında bəzi məlumat vermişdir. Mühərririmizin suallarına verdikləri cavablarında rəis cənabları əhvalı böylə təsvir etmişdir:

Ümumiyyətlə Gürcüstanda, xüsusən Tiflisdə ələlümüm [bütün] müsəlmanların həyatı-ictimaiyyəsinə mütəəssi-fanə [təəssüf ki], bir növ buruqluq, pozuqluq, durğunluq müşahidə edilməkdədir. Böylə gedərsə, həyatı-ictimaiyyə qayət fəna bir şəkil ala bilər. Təşəbbüs bilmərrə yoxdur. Yeni cəmiyyət və sair təşkilat təsis edildiyini görən, bilən yoxdur. Biləks [əksinə], mövcud olanları da əzələrinin [üzvlərinin] qeydsizlik [laqeydlik], təşəbbüs və əzmsizliklərindən yox dərəcəsinə gəlmişlərdir.

Məsələn, Tiflis zükur və ünas [kişi və qadın] Cəmiyyəti-Xeyriyyələri, Dram Cəmiyyəti və sairənin ancaq adı qalmışdır. Şübhəsizdir ki, cəmiyyət əzası və camaat xadimi deyə tanınmış olan əşxasın [şəxslərin] böylə qeydsizliyi nəticəsində mədəni həyat dəxi hər hankı cəhətdən baxılsa, durdurulmuş olacaqdır. Odur ki, hər tərəfdə nöqsan, hər tərəfdə milli, mədəni, ruhani ehtiyac tam şiddəti ilə hökmfərmaıdır [hökm sürməkdədir].

O cümlədən, maarif işləri çox axsayır. Ümumiyyətlə, Gürcüstanda, əvvəla, ümumi məccani [pulsuz] icbari təlim məsələsi nəinki qanun gücünə mindirilməmiş, hətta layihə tərtibinə və hazırlığa belə şüru edilməmişdir [başlanmamışdır]. Və hələ bu uğurda bir şey görülməyir də. Xüsusi olaraq türk-islam çocuqlarının təlim və tərbiyəsi üçün heç bir tədbir görülməyir, heç bir təşəbbüs edilməyir. Nə milli idarələr əhəmiyyət verirlər, nə hökumət.

Gürcüstanda müsəlman məktəbləri müəllim və müəlliməyə çox möhtacdırlar. Milli [Şura] barı bir kurs açmaq bərəsindəki təşəbbüslərinə belə hökumətdən müvafiqət [razılıq; kömək] görməmişdir. Nəhayət, ehtiyacın böyüklüyünü görərək öz xərci ilə də olsa, bir kurs açmağa qərar vermişdir. Gürcüstan hökuməti müsaidə [icazə] vermiş, fəqət maddi müavinət göstərməmişdir. Şimdi Milli Şura xərci ilə iki aylıq kurs açılmışdır. Bu kursu ikmal edənlər [bitirənlər] ümum Gürcüstan müsəlman məktəblərinə müəllim və müəllimə təyin edilə bilərlər.

Siyasi firqələrdən ancaq “Hümmət” firqəsi bir vaxt fəaliyyət göstərmək istəyirdi. Fəqət hümmətçilər də biri-biri ilə

və həpsi hamı ilə öylə rəftar etdilər ki, nəhayət, rüsvay olub Tiflisdən qaçmaq məcburiyyətində qaldılar. Üzərlərinə bir çox töhmətlər dəxi düşür. Bir çox töhmətlərdən sonra hümmətçilər Tiflisdən dağılıb, qismən Borçalı qəzasına, qismən də sair yerlərə qaçdılar. Əzcümlə [o cümlədən] bir neçəsinin də Azərbaycana gəlmək xəbəri var. Borçalıya gedənlər orada bir ocaq salaraq bəzən də zemstvo idarələrinə daxil ola bilmişlərdir. Hökumət nəzərində bunlar kəndilərini camaatın pişrovu [qabaqda gedəni] kimi göstərmək istəyirsələr də, xalq arasında əsla nüfuz və etibara malik deyildirlər. Camaat onların dalınca getməyir.

Milli Şurayı düşündürən başlıca iki məsələ var: birisi dini işlər idarəsi məsələsi, digəri qaçqın məsələsi.

Məlum olduğu üzrə, Tiflisdən ruhani idarələr Azərbaycana köçürüldükdən sonra orada öylə bir şey qalmamışdı və hökumət tərəfindən məzkur [deyilən] idarələrə verilən kredit kəsilmişdi. Bunun nəticəsi olaraq maaş almayan idarə üzvləri və üləma [ruhani alimlər] dağılıb, məclislər yox olmuşlardı. Bu surətlə də ruhani işlər başsız qalmışdı.

Bunu gördükdə Milli Şura bir çarə arayaraq, Şura nəzdində üləmanın iştirakı ilə bir komissiya təşkil edilmiş, kreditin təzədən açılmasına müvəffəq olmuşlardır. Həman komissiya ruhani idarələr təsis və təşkilatı haqqında bir layihə hazırlayaraq hökumətə təqdim etmişdir. Layihə hökumət tərəfindən qəbul edilmiş və təsdiq üçün hal-hazırda Məclisi-Müəssisəyə verilmişdir. Məzkur layihəyə görə, ümum Gürcüstan islam ruhani idarə-

lərinin mərkəzi Tiflisdə olub, sədrül-üləmayi-müslimini-Gürcüstan [Gürcüstan müsəlmanlarının ruhani sədri] təsmiyə olunacaq bir zatın [adlanacaq bir şəxsin] təhti-sədarətində [sədrliyi altında] biri əhli-təsənnün [sünnilərdən], digəri əhli-təşəyyüdən [şialərdən] ibarət iki rəisin iştirakı ilə bir məclis təşkil edəcəkdir. Qəzalarda isə məclis rəisləri yerli əhali mülahizə edilərək təyin və intixab ediləcəklərdir [seçiləcəklər].

Qaçqın məsələsinə gəlincə, burası qayət mühüm bir şəkil almışdır. Dağıstan, Ermənistan və Türkiyədən bir çox qaçqınlar mərkəz olmaq həsəbi [səbəbi] ilə Tiflisə gələrək, Milli Şuraya müraciətlə müavinət istəyirlər. Bunlara yardım edə bilmək üçün böyük məbləğlər lazımdır.

Bundan əlavə, müntəzəm və mütəşəkkil müavinət göstərib qaçqınları az-çox təmin etmək üçün Milli Şura Tiflisdə bir “Qaçqınlar evi” və bir “Yetimlər yurdu” açmağa lüzum və ehtiyac görür. Fəqət bu da külli pullarla əmələ gəlir. Odur ki, bu xüsusda Şura ümdə köməyi Azərbaycanından gözləyir.

Milli Şura inanır ki, Azərbaycan camaatı və hökuməti möhtac qardaşlarına imdad əllərini uzadaçaqlardır. Bu məqsəd və ümid ilədir ki, Şura rəisi Bakıya gələr-gəlməz Rəisi-vükəla [Baş nazir] və Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] naziri həzrətlərinin hüzurlarına getmişdir. Nazir bəy əfəndilər ümidbəxş vədlər vermişlərdir. Fəqət Şura üzvləri bununla bərabər camaatdan da yardım umurlar.

Bir də, Gürcüstanda yalnız qaçqınlar deyil, Axısxa və Axalkələk qəzaları islam-larından bir çoxları dəxi yardıma möhtacdırlar. Onların ehtiyaclarını ödəmək

üçün Milli Şura gürcü hökuməti nəzdində təşəbbüsatda bulunmuş və ümum Axısxa və Axalkələk möhtaclarına verilmək üçün dörd milyon manat pul buraxdırmağa müvəffəq olmuşdur. Fəqət bütün təşəbbüslərinə rəğmən, həman paranı təqsim edici [paylayıcı] komissiyaya müsəlmanlardan bir üzv keçirə bilməmişlərdir. Nəticədə, möhtaclar kəndilərinə kömək edilmədiyindən şikayət edirlər.

Müsahibə əsnasında bir məsələdən dəxi bəhs edilmişdir ki, onu da qeyd etmədən keçmək istəməyirik. Məqami-aidinin [aidiyyətli qurumun] nəzər-diqqətlərini bu xüsusa cəlb etmək istəriz.

Anlaşıldığı üzrə, Tilav, Siqnax və Tia-neti qəzalarının Azərbaycan ilə həmsərhəd olan yerlərində azərbaycanlılardan bəzi nadinc adamlar sərhədi keçərək gürcü köylülərinin malını, heyvanını qovurlar. Gürcülər isə sərhədi keçmək istəməyərək Gürcüstan daxilindəki müsəlman kəndlərinə hücum edib onların mal-heyvanlarını aparırlar ki, onlar da müsəlman, siz də müsəlman, siz gedin bizim mallarımızı müsəlmanlardan alın, gətirin, biz də sizin malınızı verək. Böylə işlər bir dəfə, beş dəfə deyil, çox ittifaq [rast] düşür və bundan yerli müsəlman köylüləri çox zərər çəkirlər.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Parlaman komissiyalarında

- Suraxanı ilə Mərdəkan arasında postaların amədsüd etməsindən [gəliş-gidişindən] ötrü 3 milyon 300 min manat buraxılması haqqında Ümuri-Xeyriyyə və

Nafiə Nəzarətindən [Sosial Təminat Nazirliyindən] bir qanun layihəsi gələrək, Maliyyə və Büdcə komissiyasına göndərilmişdir.

- Dəvair və məhakimi-ədliyyəyə [Ədliyyə dairələrinə və məhkəmələrinə] hükkam [hakimlər] və ədliyyə məmuru yetişdirilməsi haqqında Ədliyyə Nəzarətindən bir qanun layihəsi varid [daxil] olaraq, Maliyyə və Büdcə komissiyasına göndərilmişdir.

- Eyni Nəzarətdən: ölüm maddəsini təhqiq və təsdiq haqqında; 2) hüquq davalarında hakim tərəfindən göndərilən əxbəriyyə və rəqələrinin [xəbərdarlıq və rəqələrinin] irsal [çatdırılması] və təbliği üsulunun təğyir və təbdili [dəyişdirilməsi]; hüquq davalarının üsuli-iqamə və təhrikindən [başlaması və gedişatından] bəzi fəsilərin təğyir və təbdili haqqında;

- Şuriş [iğtişaş] yapan və üsyan edənlərin məsuliyyətinə, ədalət və həqqaniyyətə müxalifətlə müqavimət göstərmək xüsusunda qərarların bəzilərinin tədil və təğyiri [düzəldilməsi və dəyişdirilməsi] haqqında qanun layihəsi Parlaman müzakirəsinə göndərilmişdir.

Vərəsənin [varislərin] üsuli-dəvətində bəzi nüqəti [nöqtələri] tədil haqqında; hüquq davalarında şahidlərin üsuli-istəmasında [dinlənməsində] bəzi nöqtələrin tədilinə dair; əqdnamələr ehkamına [müqavilələrin hökmlərinə] riayətin məcburiyyətinə dair üsulun bəzi nöqtələrinin tədili haqqında qanun layihələri varid olaraq Ləvayehi-qanuniyyə [Qanun layihələri] komissiyasına verilmişdir.

- Azərbaycan Cümhuriyyəti Xariciyyə Nəzarəti mərkəzi və əcnəbi hökumətlərdəki missiyalarının ştata və məsarif cədvəli haqqında Xariciyyə Nəzarətindən bir

qanun layihəsi gəlib, Ləvayehi-qanuniyyə şöbəsinə verilmişdir.

- Azərbaycan Dəmiryolunun Xudat və Yalama mövqifindəki [stansiyasındakı] posta və teleqraf şöbələrinin məmuru siyahısı layihəsi Posta və Teleqraf Nəzarəti tərəfindən təqdim və Ləvayehi-qanuniyyə şöbəsinə irsal edilmişdir [göndərilmişdir].

Parlaman rəisinin ikinci müavininə, baş katibə və katiblərə nümayəndəlik verilməsi haqqında Parlaman idarəsi tərəfindən bir qanun layihəsi tərtib verilmişdir.

“Yaşıl qələm”də

Cümə günü oktyabrın 10-da axşam saat 6-da Parlaman binasında ədəbi “Yaşıl qələm” dərnəyinin ümumi iclası çağırılır. İclasda Hüseyn Mirzəcamal əfəndinin Fransa və Rusiya böyük inqilabları, onları doğuran amillər haqqında məruzəsi dinlənəcək, bununla bərabər, vaxt müsəid olarsa, başqa ədəbi mövzularda müsahibə və müzakirə olunacaqdır. “Yaşıl qələm” dərnəyi üzvləri ilə bərabər ədəbiyyat maraqlıları gənclər də iclasa gələ bilirlər.

Yaşıl qələm

Ərdahanda

Batımda müntəşir [nəşr olunan] “Sədayi-millət” qəzetəsinin son məlumatına məbni [əsasən], 1919-cu sənəsinin 13 ağustosdan etibarən Ərdahan okruqunda hökuməti-məhəlli [yerli hökumət] müsəlmanların əlinə keçmişdir.

Bələdiyyə idarəsində

- “Bierinq” Telefon Cəmiyyəti Bələ-

diyyə İdarəsinə məlum etmişdi ki, Bələdiyyə İdarəsinin cəmiyyətə olan borcundan bu ay üçün 50 min manat verməzsə, telefon xətti tətilə məcbur olacaqdır. Dün Şəhər İdarəsi ixtiyarında olan Bələdiyyə İdarəsi telefonları tətil elan etmişdir.

- Bələdiyyə İdarəsi bu yaxınlarda Bələdiyyə Məclisi Maliyyə şöbəsi vasitəsilə notarius müqavilənamələrinin şəhər üçün alınan vergilərinin artırılması haqqında hökumət nəzdində təşəbbüsatda bulunmağa dair bir layihə təqdim edəcəkdir. Əlavə, bu vaxtadək bəzi müqavilənamələrdən vergi alınmayırdı. Şimdi böylə müqavilənamələrdən də vergi almaq məsələsi müzakirə ediləcəkdir.

- Bələdiyyə İdarəsi Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətinə müraciətən, xidmətçilər üçün əlbisə [libas] hazırlamaq qəsdini Tağıyev fabrikasından 935 arşın bez verilməsi haqqında lazımi tədabir ittihazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

- Bələdiyyə İdarəsi Bakı polismeysterinə müraciətən məlum etmişdir ki, bir çox ev sahibləri qubernator qərardadının 7-ci maddəsinə müğayir [zidd] olaraq bu vaxtadək dvornik [dalandar] saxlamayırlar. Şəhər araba işlərinin işləməsi üçün bu haqda tədabir ittihazını rica etmişdir.

Bakı radio mövqifi

İngilis Komandanlığı tərəfindən Azərbaycan dövlətinə verilmiş Bakı radio mövqifi [radiostansiyası] hal-hazırda bütün dünya ilə olan əlaqə üçün yeganə bir vasitə olduğundan dolayı, əhvalı haqqında bir qəç məlumat vermək icab edir [lazım gəlir].

Bakı mövqifi teleqraf verəcəyi kimi, ala da bilir. Qüvvəti iki mürəbbə [kvadrat] olduğu üçün Zaqafqaziyanın hər yerinə teleqraf göndərə bilər. Mövqif Tiflis, Tazəşəhər və Petrovskla bilavasitə mərbutdur [əlaqəlidir]. Bakı mövqifi bundan əlavə işbu mövqiflərdə işləyir: Ənzəli, Fort-Aleksandrovs, Hacı-Tərxan, İrəvan. Fəqət bunlar cavab verəmməyirlər. Böyləliklə, Qafqaziyadan başqa, mövqifin digər yerlərlə əlaqəsi yoxdur.

Qəbul nisfi-qüturu [radiusu] isə pək böyükdür. Hal-hazırda mövqif Nauen-Almaniya, Lion-Fransa, Roma-İtaliya, Karnarvon-İngiltərə və Xorsadan aldığı kimi Petroqrad, Tsarskoye selo, Moskva, Paris, Bəsrə, İstanbul, İrəvan, Daşkənd, Sevastopol, Nikolayev, Odessa və bütün Avropa və Türkünstan, Beynənnəhreyn və Asiyayi-Süğradan [Anadoludan] da teleqramlar alır.

Mövqif iki qəbul və iki də təqviyə [gücləndirmə] (üçüncüsü qayıdır) və bir generator ilə təchiz edilmişdir. Əlbəttə ki, mövqifin teleqraf vermək qüvvətini artırılmalıdır ki, Tiflis və Petrovskuz Avropa ilə irtibat [rabitə] peyda edilə bilsin. Bundan ötrü də qüvvəti 20-25 mürəbbeyə qədər artırılmalıdır. Hökumətin tədabir ittihaz edəcəyinə itminanımız [tədbirlər görəcəyinə etimadımız] tamdır.

Şəhər bağında qətl

Çaharşənbə günü təşrinə-əvvəlin [oktyabrın] 8-də Bakı şəhər bağında axşam saat 8 yarımında naməlum bir nəfər, məşhur Bakı neft mədəncisi, balaxanlı Məshədi Qasimov bağda əyləşərkən tapança ilə alınından vurub qətl etmişdir. Qətlin

səbəbi məlum deyildir. Qatil tapılmamışdır. Polis təqib etməkdədir.

BİRJADA

Bu axır vaxtlarda Nikolay parası tərəqqi və Kerenski tənəzzül etməkdədir. Kerenski minlik 1.065 manat, 250-lik isə faizsizdir. Kerenski xırda kəndi qiymətindən 20 faiz aşağı düşmüşdür. Nikolay 500-lüyü 1.300 manat, 100-lüyü 280 manat və xırda 80 faizdir. Gümüş manat 58 və xırda pul 22 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 650 manat və kağız lirəsi 170 manatdır. Tiflis parası 1 faiz olmuşdur.

“MÜSAVAT”DA

Yeni Müsavat komitəsi

- Oktyabrın 3-də vəqə olan firqə nümayəndələri iclasında “Müsavat” firqəsinin Bakı komitəsinə 19 nəfərdən ibarət yeni üzvlər seçilmişdir.

- Oktyabr 8-də vəqə olan komitə iclasında komitənin divani-rəyasətinə zeylədəki [aşağıdakı] əfəndilər seçilmişdir:

Sədr – Məhəmməd Əli Rəsulzadə

Müavin – Abbasqulu [Kazımzadə]

Katib – Seyid Zərgər

Xəzinədar – Novruz Ağayev

Bunlardan başqa divani-rəyasətə, təşkil olunacaq komisiyonların rəisləri də daxil olacaqdılar. Komisiyonların ədəd və nizamnaməsini tərtib etmək üçün divani-rəyasətə zeylədəki əfəndilər köməkçi seçilmişlər:

Seyid Hüseyn Sadiq;

Mirzabala Məhəmmədzadə;

Piri Mürsəlzadə.

CƏMIYYƏTİ-XEYRİYYƏDƏ

Qaçqınlar

17 nəfər İrəvan qaçqınlarının hər birinə Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən 50 manat xərclik verilib Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] göndərilmişdir ki, onları Ağstafaya göndərsinlər.

Üç nəfər yetim

Mirzəağa, Hacıağa və Yusif adlı üç nəfər atasız yetimləri qoca nənələri gətirib Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə vermişdir. Çocuqlar darüleytəmə [yetimxanaya] göndərilmişdir.

AZƏRBAYCANDA

Qubadan

(Xüsusi müxbirimizdən)

İrəli zamanlar istibdad günləri bir tərəfdən çar hökuməti siyasəti, digər tərəfdən bir taqım qara fikirli ruhanilərin maarif yolunda əngəllər törətməsi xalqımızı sıxıntı altına almış, şahrahi-ürfanı [elm və mədəniyyət yolunu] üzlərinə qapamışdı.

Ziyalılarımız cəmiyyətlər güşadı [açılması] ilə, mühərrirlərimiz səhifələr dolusu yazdıqları məqalələrlə zülmət əhri-mənlərinə şiddətli müharibələr elan edərək, məsum xalqımızı zəlamə-cəhldən [cəhalət qaranlığından] təxliyə [xilas etməyə] çalışır, onları sahili-nura çıxarmaq üçün mövcud qüvvələrlə mübarizədə bulunurlardı.

Həmdlər olsun, artıq qaranlıq əhri-mənlərinin inadı sınımış, işıq məbudələri,

nur hörmüzləri qalib gəlmiş və qələbələrini təntənəli cəşnlərlə [şadlıqlarla] ələmə göstərib bildirmişlərdir.

Əvət, artıq əngəllər bərtərəf edilmiş [aradan qaldırılmış] və zülmət kabusları ortadan qaldırılmış və eyni zamanda xalq dəxi gözlərini açaraq, oyanıqlıq hərəkəti göstərməyə başlamışdır.

Əvvəlcə elm və mədəniyyətin birər düşməni kəsilmiş mütəəssiblər [təəssübkeşlər] də zamanın əhəmiyyətini anlayaraq maarifə rəğbət göstərmədə, bala-larının əlindən tutaraq məktəbə tərəf şitaban olmadırlar [yürüməkdədirlər]. İnqilab saiqəsi [təsiri] ilə xalqın ruhunda hüsula gəlmiş bu inqilab vilayətlərdə daha açıqcasına, daha aydıncasına gözlərə çarpmadadır.

Fəqət, məəttəəssüf [təəssüf] söyləyəcəyəm ki, xalq şimdi nura doğru yüyürür, maarifə tərəf can atırsa, onu qarşılamağa, onu ümmani-ürfandan sirab etməyə [doyurmağa] hazırlıqlarımız olmamışdır. Gərək təlim kitabları fiqdanından [yoxluğundan], gərəkse ehtiyacımızı ödəyəcək qədər müəllimlərimiz olmadığından dolayı zühura çıxmış amillərərbabi-ürfanımızı bir taqım müvəqqəti mümaniətlərlə [maneələrlə] qarşı-qarşıya qoyduğu kimi, xalqımızın şikayətini mövcib [şikayətinə səbəb] olmuşdur.

– Bizi tövbix və təkdir edirdiniz [danlayır və məzəmmət edirdiniz], şimdi bəs məktəbləriniz nəradədir? Neyçün bu soq-aqları səfil-səfil dolanan çocuqların çarəsini düşünmək istəməyirsiniz? Yoxsa sizin bağırtılarınız boş davul sədası idi? – deyə xalqın haqlı sərzanışlərini [tənələri] vilayətlərdə yaşayan maarif əhlləri hər gün eşitmədədirlər.

Məsqəti-rə’sim [doğum yerim] olan Quba şəhəri dövr-i-istibdadda dəxi maarifcə ən geridə qalaraq əbus [xoşagəlməz] günlər keçirdiyi kimi, şimdi də şanlı istiqlal elanından sonra da üzü gülmə[mək]dədir. İstibdadın son nəfəsləri zamanında açılmış dördsinifli bir ali-ibtidai məktəb var idi ki, onun da şimdi qapıları qapalı qalmışdır.

Tədris zamanı yetişmişsə də, nə məktəbdən bir əsər və nə də müəllimdən bir xəbər vardır. Bu əhval bir çox valideynləri, xüsusən başqa şəhərlərdə övladlarını təlimə müqtədir olammayan fəqərə qismini pək müztərib edir [iztiraba salır].

Onlar bu xüsusda Maarif Nəzarəti indində [nəzdində] istidada [xahişdə] bulunmaq istəyirlər və onlar şu xüsusda bir qaç sətir qaralamağı acizlərindən də rica etmişlərdir. Yəqin ki, Maarif Nəzarəti-cə-liləsinin [uca Maarif Nazirliyinin] ixtari-acizənəmə [acizənə etdiyim xəbərdarlığa] ehtiyacı olmayaraq, tez zamanda təşəbbüsatda bulunacaqlardır.

Fəqət ərz edəcəyim bir fəqərə [fakt] vardır ki, o da maarif təşnəsi olan 200 minlik Quba qəzası əhalisinə bir ali-ibtidai məktəbin kifayət etməməsini göstərmək və orada bir edadi açılmasına daha sərfi-məsai buyurmadan müzayiqə edilməməsini [çalışmaqdan səylərinin əsirgənməməsini] rica etməkdir.

Türkoğlu

ELANLAR

Dış həkimi B. M. Şternin

Voronsovski küçə, nömrə 22, Karantinnin kücündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

Xəzər dənizində posta, sənişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Hasənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

İtibdir

Məşhədi Hüseyin Məşhədi Kərim oğlu Səmədzadənin 20 avqustda qəzavətxanadan [Qazilik idarəsindən] aldığı 590 nömrəli şəhadətnaməsi itib, etibardan saqitdir [etibarsızdır].

11436

Müəllim T. Pilyam

Neçə illər təcrübə görmüş, yenidən baş-

layıb dərs verməyi edadi məktəblərin proqramı üzrə. Ünvan: Balaxanski küçə nömrə 34. Telefon 38. Saat 3-dən sonra.

11438

Təbib Əmir bəy Aslanov

Qəbul edir naxoşları (daxiliyyə və cildiyə) axşam saat 4-dən 6-yədək. Adres Afiser-ski küçədə (Nikolayevski küçənin tinində) nömrə 6. Telefon 4-14.

11430

Xiromant

Kitablar müəllifi: “Gizlini bilmək” və “Xiromantiya təcrübəsinin əsasları” A. K. Xodunov ancaq əllərin xəttləri ilə insanın xasiyyətini, keçmişini, hal-hazırını və gələcəyini söyləyir. Qəbul edir hər gün saat 10-dan 4-ədək. Katibdən xəbər almaq və yazılmaq olar. Ünvan: Mariinski küçə nömrə 18, Gimnazikeskinin kücündə.

9093

Müdür: Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 140. “Şaulen”: Litvanın şimalında, indiki Şaulei [Šiauliai] şəhəri.

Türkiyədə

səh. 144. “müstəşar”: Osmanlı dövlətində və Türkiyədə nazirliklərdə və ya digər dövlət qurumlarında yüksək rütbəli məmur; məsləhətçi.

Azərbaycan haqqında tarixi, ədəbi və siyasi məlumat

səh. 147. “Zatən ... fədakarlıqla, bir-birimizin ehtiramını gözləməklə”: arada bir söz silinmişdir.

“atəşkədələrə babalarımız səcdə edər-dilər, ... həman mə'bəd”: arada bir-iki söz silinmişdir.

Gürcüstanda müsəlmanlar

səh. 152. “sədrül-üləmayi-müslimini-Gürcüstan”: qəzetdə “üləmayi” yerinə “üləması” getmişdir.

Bakı xəbərləri

səh. 153. “əxbariyyə vəərəqələrinin”: “vərəqələrinin” yerinə qəzetdə “vərəsə-lərinin” getmişdir.

səh. 154. “Tazəşəhər”: Krasnovodsk (in-diki Türkmənbaşı) şəhərinin bəzi mənbə-lərdəki adı.

“Petrovsk”: Dağıstanda, indiki Mahaç-qala şəhərinin köhnə adı.

“Fort-Aleksandrovska”: İndiki Qazaxis-tanın Mangistau (Manqışlaq) vilayətində yerləşən Fort-Şevçenko şəhəri 1857-1924-cü illərdə Aleksandrovska (Fort-Aleksandrovska) adlanmışdır.

Bazar, 12 oktyabr 1919-cu il, nömrə 293

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 17 məhərrəmül-həram sənə 1338. 12 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Tele-fon nömrə 39-60. Təx nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiati: birinci səhifədə sətiri 8 rublə, axırncı səhifədə sətiri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

SİRK “MODERN”

Yekşənbə günü oktyabrın 12-ndə 1919-cu ildə təzə gələn artist və artistkaların qastrolu olacaqdır. Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Naməlumun tələbinə görə Qara Maska – Naməlum.

2-nci: Zakoroyko – Ciovani.

3-ncü: Rozenbaum – Yemelyanov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11443

SƏMİMİYYƏT LAZIM!

Daşnak firqəsinin naşiri-əfkəri [fikirlə-rini yayan orqanı] olan “Araç” qəzetəsi Azər-baycan ünvanına təəllüq etmək [aid ol-maq] üzrə bir məqalə yazmışdır ki, bir tə-rəfdən təhdidimiz və digər tərəfdən eti-lafcuyanə [razılığa gəlmək istəyən] bir li-

sanla Ermənistan və Azərbaycan münə-sibatına [əlaqələrinə] təsir etmək istəyir.

Bu məqaləni “Araç”a yazdıran fəqərə [fakt] bir taqım şayiələr imiş ki, guya Azər-baycan hökuməti Zəngəzur tərəfə qoşun taqımları yığıb, bura erməniləri üzərinə müharibə açmaq fikrində imiş.

Qəzetə deyir ki:

“Bu xəbərlər doğru olduğu təqdirdə erməni-müsəlman millətlərinin yeni bir imtahan qarşısında qalacaqları naçardır [məcburidir]. Azərbaycanın Zəngəzur haq-qındakı dəstdirazlığı [əliuzunluğu] iki döv-lətin biri-biri ilə müsədimə [toqquşma] və çarpışmasını müntic olacaqdır [əmələ gə-tirəcəkdir]. Zira Ermənistan Zəngəzuru heç bir halda müdafiəsiz və tənha qoymaz və əlində mövcud olan bütün qüvvəti ilə Azərbaycan iqdamatına [addımlarına] qar-şı müqabilədə bulunar [müqavimət göstə-rər].”

Böylə bir “xox gəldi” təhdidatdan son-raqəzetə, mötədi [adəti] üzrə, dilini dəyi-şib Ermənistan hökumətinin “məzəyayi-sülh-cuyanə”sindən [sülhpərvər xüsusi-yətlərindən] bəhslə deyir ki:

“Erməni Cümhuriyyəti bütün ixtilafli hüdud məsələlərini beduni-cəbr, müvafi-

qəti-mütəqabilə [güclə deyil, qarşılıqlı razılaşma] yolu ilə həllə razıdır. Qonşuları haqqındakı politikası əvvəllərdə də böylə olduğundan, indi də eyni fikirdədir. Məməfiş [bununla belə], mübahisələr cərəyanı əksər övqat [çox vaxt] kəskin bir hal kəsb edib də [alıb da], müsəlləh müsədimələrə nəticəpəzir olarsa [silahlı toqquşmalarla nəticələnərsə], qəbahət hər halda Ermənistanı deyildir.”

“Araç” qəzetəsinin fikrincə, Böyük Vədi, Naxçıvan, Sürməli və sair bu kimi yerlərdə erməni qoşunu tərəfindən icra edilən qırğın və qitalın [qətlərin] səbəbləri xantəkinskilər olub, onun da qəbahəti Ermənistanı aid deyilmiş. Böylə olan surətdə, bu gün, sabah Zəngəzurdə da erməni qılınıcı işə buraxılacaqsə, bunun da təqsiri Ermənistan hesabına yazılmayacaqmış. Məqələdən əzcümlə [o cümlədən] bu da məlum olur ki, Zəngəzur Ermənistanın cüz’i-layənfəki [ayrılmaz parçası] imiş. Əlavə, məqələdə daşnakların iqtizayi-təbiəti [xasiyyəti] olan yalançılıq və iftiraguluğunun [iftiraçılığının] gözəl bir misalı olaraq Azərbaycanda yaşayan ermənilərin “qara gün”lərindən bəhs edən bir şikayət dəxi vardır.

İstər bu şikayət, istər Ermənistanın “qəbahətsizliyinə” aid olan boş və yalan sözlər cavaba, cərh [rədd] və təkzibə layiq olacaq bir qiymətdə deyildirlər. Zətan daşnakların yalan və iftiralarını rədd və təkzibə ehtiyac yoxdur, çünki onlara inan və etina edən bir şəxs belə təsəvvür olunammaz. Həqiqəti-hal, cərəyan edən vəq’ələr daşnak guruhunun yalan və iftiralarını daima əyan və aşkar etməkdədir.

Ermənistanın “təmayüləti-sülhcuyənəsi” [sülhpərvər meyilləri] haqqındakı bəh-

sə gəlincə, bizə və bilümum [bütün] qaf-qazlılara burası gözəlcə məlumdur ki, Gürcüstan, Ermənistan və Azərbaycan arasındakı ixtilafli hüddud məsələlərini etilaf və müvafiqəti-mütəqabilə [qarşılıqlı razılaşma] yolu ilə həll etmək üçün Azərbaycan və Gürcüstan tərəfindən dəfələrlə vəqə olan təklifləri rədd ilə Qafqaz millətlərinin istirahət və əsayişini xələldar edən [pozan] Ararat hökuməti idi.

Gürcülər üzərinə müharibə açan, Qarabağı qan ocağına döndərmək istəyən, “türklər düşməni-əbədimizdirlər” deyər erməni-müsəlman arasında daimi bir xüsumət ibqasına [düşmənciliyin əbədləşdirilməsinə] çalışan, Naxçıvan, Şərur, Sürməli fəcayeyi-rəzilənəsini [alçaqca işlənən fəciələrini] yapan və yəpdirən bir hökumətin etilaf və müvafiqət meylinin səmimiyyətinə etibar etmək mümkündürmü?

Əlavə, Azərbaycanın hər bir məntiq hökmüncə ayrılmaz bir hissəsi olan Zəngəzur haqqında Ararat hökuməti ilə nə müvafiqət ola bilər? Bu xüsusda Ararat hökumətinə yalnız bunu demək lazımdır ki, ajanlarınızı, casuslarınızı Zəngəzurdan dəf ediniz!

Bizə gözəlcə məlumdur ki, əvvəlcə Qarabağın hər bir tərəfinə saldırılmış və Azərbaycan ermənilərinin məişətlərini özlərinə haram etmiş olan Ararat və daşnak müşəvviqləri [təşviqatçıları], Qarabağ ermənilərinin 7-ci yığıncağı nəticəsində düşər olduqları mənəvi bir həzimətdən [məğlubiyyətdən] sonra artıq o tərəflərdə davam gətirə bilməyib qaçdılar və qaçıb da daireyi-fəaliyyət olmaq üzrə Zəngəzuru ixtiyar etdilər. Bu gün Zəngəzur tərəflərində müsəlmanların mal və canına edilən sui-qəsdlər və bu üzdən o tərəfin er-

məni və müsəlmanları arasında mövcud olan münaqişə və münazirələrin [dava-daşların] başlıca səbəbləri Ararat hökumətinin ajan və müşəvviqləridir.

Bunlardır ki, yuxarıdan aldıqları təlimat və müzahirət [kömək] üzrə Zəngəzur vəziyyətini qarışdırmaq və bilaxirə [sonra] müsəlləh müsədimələr vüqusunu nəçər [silahlı toqquşmalar meydana gəlməsini qaçınılmaq] edəcək dərəcədə böyük iğtişas törətmək əməllərinə mübaşir olmaqdadırlar [girişməkdədirlər].

Lakin biz ümidvarıq ki, bunların Şuşa və ətrafındakı intriqalarını sülh və müsəlimət təriqi [əmin-amanlıq yolu] ilə atıl və əsərsiz [fəaliyyətsiz və təsirsiz] qoyub da böyük bir müvəffəqiyyət göstərmiş olan Azərbaycan hökuməti eyni təriqlə Zəngəzuru dəxi bu müzir [zərərli] mikrob-lardan təmizləyə bilib, oranın ermənilərini də, müsəlmanlarını da fəlakət və bəlalardan xilas edəcəkdir. Bunu da ümid edirik ki, Zəngəzur erməni camaatı Qarabağın sair yerlərindəki ermənilər kimi məqul [ağıllı] və salamat bir yol ixtiyar edib də bu mikrob-ların dəf və izaləsi [rədd edilməsi və uzaqlaşdırılması] işində hökumətimizlə əlbir olacaqdırlar.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

9 təşirini-əvvəl iclası

Sədr: Həsən bəy Ağayev

Katib: Əhməd Cövdət

İclas saat 11:50 dəqiqədə açılır.

Sədr iclası açaraq məsəili-yövmiyyəni [gündəlikdəki məsələləri] elan edir. Zəngəzur qəzasından Cəlil bəy Sultanov ilə [Məhəmməd] Sadıq Axundzadənin məbus intixab edilərək [millət vəkili seçilərək], seçki sənədləri varid [daxil] olduğunu bəyan edir.

Sonra Erməni fraksiyasından [Arşak] Paronyan və sosialistlərdən [Abbas bəy] Atamalıbəyovun 2 həftədən bəri üzrsüz iclasla gəlmədiklərindən Məclisi-Məbusandan xaric olduqlarını bərayi-məlumat [məlumat üçün] bildirir və sonra xəbər verir ki, Maliyyə Nəzarəti Azərbaycan əmanət sandıqları [əmanət kassaları] haqqındakı layihəyi-qanuniyyənin [qanun layihəsinin] birinci sırada müzakirə edilməsini təvəqqe etmişdir. Nəzarətin təvəqqesi Parlaman tərəfindən qəbul edilir.

Azərbaycan əmanət sandıqları

Muxtar Əfəndizadə - Əmanət sandıqları haqqındakı layihəyi-qanuniyyə barəsində məruzə təqdim edərək deyir ki:

Burası yeni bir qanun deyildir. Bu vaxtadək əcnəbi məmləkətlər və sair millətlərcə qəbul və tətbiq edilmiş olan qanundur ki, bizim hökumətimiz dəxi qəbul etmişdir. Ancaq istibdad dövründə verilmiş olan ruhu bir qədər dəyişərək cümhuriyyət üsulu ilə idarə olunan bir məmləkətin ruhu verilmişdir. Bu surətlə də azacıq təbəddülət [dəyişiklik] icra edilmişdir. Məclisi-Məbusan Maliyyə və Büdcə komissiyası layihəyi-qanuniyyəni eynilə qəbul etmişdir. Şimdi təsdiqini Parlamanə təklif edir.

Layihəyi-qanuniyyə birinci və ikinci qiraətdə komissiyanın təşihisi [düzəlişi] ilə bərabər və əmanət sandıqları nizamnaməsi biləetiraz [etirazsız] qəbul edilir.

Spirit içkilərindən gömrük vergisi

Sonra Azərbaycandan əcnəbi məmləkətlərə aparılan spirit içkilərindən (üzüm şarabı və pivə müstəsna) gömrük vergisi alınması haqqındakı layiheyi-qanuniyyə və balıq və balıq məhsulunun ixracı və ondan vergi alınması haqqında qanun layihəsi 3-cü qiraətdə biləetiraz qəbul edilərək 5 dəqiqə tənəffüs elan olunur.

Hökumət haqqında sual

Tənəffüsdən sonra Əhməd Cövdət növbədən xaric söz alaraq hökumət təşkili haqqında böylə bir nitq söyləyir:

Əhməd Cövdət - Bizim nizamnaməmizdə hökumət təşkili haqqında müəyyən bir maddə yoxdur. Çünki sabiq Rusiya Dövlət Duması nakazından [nizamnaməsindən] iqtibas edilmişdir. O da mütləqiyyət üsulu ilə idarə olunan bir məmləkətin nizamnaməsi olduğu üçün bu xüsusda orada bir şey olamırdı. Şimdi mən növbədən xaric söz almaq qaydasından bilistifadə [istifadə edərək] hökumət haqqında bir neçə söz söyləmək istəyirəm.

Məlumunuzdur ki, üç həftəyə qədər bir müddətdir Kabinə istefa vermişdir. O vaxtdan bəri camaat və Parlamən yeni Kabinə təşkilinə müntəzir olub bəkləyir ki, görsün yeni hökumət kimlərdən təşəkkül edəcək və Kabinə təşkili kimə mühəvvəl ediləcəkdir [tapşırılaqcaqdır]. Qabaqkı iclasda hökumət istefa verən zaman bu barədə heç danışiq olmadı. Yalnız Divani-Rəyasət xəbər verdi ki, Kabinə təşkili haqqında özü binagüzarlıq edəcək [sərəncam verəcək] və bir adama tapşırılaqlar. Fəqət bu vaxtdək Kabinə təşki-

lini kimə mühəvvəl etdiyi və nə kimi nəticə çıxdığı barəsində bizə bir söz demədi. İstefadan bəri hökumət daxilində də öylə bir iş görülməmişdir. İstefa vermiş vəzirlərin vəzifəsini ifa edənlər müvəqqəət olduqlarını bilərək yeni nazir intizarında heç bir iş görməyirlər. Şimdi bu surətlə 3 həftədir hökumət barəsində biz bir şey bilməyirik. Ancaq qəzetələrdən bilirik ki, yeni Kabinə təşkili Nəsim bəyə mühəvvəl edilmiş, o da əvvəl razı olmamış, sonra razı olmuşdur.

Bu xüsus Tiflisdə də danışılır. Amma Parlamən içərisində bu barədə bir şey yoxdur.

Bir də mən ərz etməliyəm ki, Kabinə təşkili haqqında fraksiyalar arasında müəyyən bir etilaf [razılıq] əmələ gəlmişdir. Məlum oldu ki, hökumətin xətti-hərəkəti və tərz-i idarəsi barəsində yalnız sosialistlərin xüsusi bir nəzəri var, sair firqələr isə bir fikirdədirlər. Binaənileylə [ona görə], bu məsələdə ümumiyyətlə bir etilaf hasil oldu və bu surətlə məsələnin ən mühüm, ən böyük qismi həll edilmiş oldu. Ondan sonra nə vəqə olmuşsa, bizə məlum deyildir. Zira müzakirət xaricində qaldığımızdan, bir şey bilməyirik. Madam ki, məsələnin ən mühüm qismi həll edilmişdir, pəs nə üçün bu vaxtdək araya bir şey çıxmıyır? Rəisi-vükəlalığı [Baş nazirliyə] namizəd tapılmıyır, yəni portfəllərimi təqsim edə [bölüşdürə] bilməyirlər, yaxud daha nə kimi əngəl və maneə çıxır bunu bilmək, bildirmək lazımdır.

Eşitdik ki, Nəsim bəy Kabinə təşkilinə razı olduqdan sonra bəzi məsələ üzərinə təzədən imtina etmişdir. Pəs ondan sonra Kabinə təşkili kimə mühəvvəl edilmiş-

dir? Parlamən rəisi bizə bu xüsusda məlumat verməli idi. Doğrudur, biz müzakirət xaricindəyik, doğrudur biz platforma məsələsində etilafa gəlmədik və hökumət təşkilində də iştirak etməyəcəyik. Lakin Parlaməndə bulundığımız üçün məmləkətin müqəddəratından və hökumətin fəaliyyətindən məsuluz. Binaənileylə, bilmək istəyirik ki, bu yolda nələr edilir, nələr olur?

Üsyan və sui-qəsd müqabilinə qanun

Bədəhu [sonra] üsyan və dövlət əsasları əleyhinə sui-qəsd müqabilinə cəza qanunları haqqındakı layiheyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir.

Rüstəmbəyli Şəfi bəy - Məruzəni təqdim edərək bu xüsusda sabiq Rusiya hökuməti zamanında nə kimi cəzalar olduğunu və şimdi cümhuriyyət idarəsinə malik olan Azərbaycanda həmin qanunların nasıl dəyişdiyini maddəbəməddə bəyan edərək (bu xüsusda keçən nömrələrimizdən birində müfəssələn yazılmışdı) deyir ki:

Bu qanun çox mühümdür, çünki hankı məmləkətdə olur-olsun, nasıl üsuli idarə olur-olsun, siyasi cinayət olmuşdur və olacaqdır. Bunun müqabilinə, əlbəttə, tənbeh və cəza dəxi lazımdır. Fəqət çalışmalıdır ki, tənbeh və cəza inzibat (administrativni) qaydada olub ədliyyə üzərinə, həm də hürriyyət əsaslarına müvafiq bir surətdə olsun. Binaənileylə [ona görə], Ədliyyə Nəzarəti bu qanunun təzliklə qəbul və təsdiqini rica edir. Ləvayehi-qanuniyyə [Qanun layihələri] komissiyası bu layihəni bəzi təshih və təbdil [düzəliş və dəyişiklik] ilə qəbul etmişdir. *(Bu xüsusi da qeyd edir. O barədə dəxi sabiq nömrələrimizdən birində vardı.)*

Ağamalıoğlu Səməd ağa (Hümmət) -

Bu qanunun tamamilə hürriyyət əleyhinə olduğunu, bununla əldə etmiş olduğumuz bu balaca (!) hürriyyətin də kəsilməsi istənildiyini və bu qanun qəbul ediləcək olarsa kimsəyə bir yerə toplaşmaq, danışmaq, yazmaq və sairə imkanı verilməyəcəyini göstərərək, layiheyi-qanuniyyənin əleyhinə bulunur.

[Rza bəy] Ağabəyov (Müsəvat) -

Bələks [əksinə], bu qanunun hürriyyət əsaslarına zidd olmamaqla bərabər, dövlət əsasını müdafiə və Azərbaycan fikri düşmənləri ilə bir qanuni mübarizə vəsiləsi [vasitəsi] olduğunu isbatla, layiheyi-qanuniyyəni müdafiə edir.

Əhməd Cövdət (Hümmət) -

Üsyançılar və dövlət əsası əleyhinə işləyənlərlə mübarizə etmək və bu xüsusda müəyyən qanunlar vermək lazım olduğunu əsasən etiraf [qəbul etməklə], fəqət bundan qabaq qəbul edilməli bir çox qanunlar olduğunu qeyd və binaənileylə hələlik bu qanunun qəbulunu təxirə salmağı təklif edir.

Rəsulzadə Məhəmməd Əmin (Müsəvat) -

Səməd ağaya cavabən deyir ki, bu qanunla sizi danışmaq hürriyyətindən məhrum etmək istənilməyir, zira sizlərin danışqlarından dövlət əsasına qorxu yoxdur. Olsa da sizin danışqlarınız müqabilinə danışqla da mübarizə edilir.

Bir də burada hürriyyətdən bəhs edildi. Fəqət bizcə hürriyyət qanunsuzluqdan ibarət deyildir. Hürriyyət o demək deyildir ki, heç bir qanun və qayda olmasın, kim nə bilir etsin. Əgər hürriyyət bundan ibarət olsa, öylə bir qanunsuzluq, o dərəcə şiddətli bir anarxiya çıxar ki, siz özünüz də monarxiya arzu edəsiniz.

Hüriyyət yaxşı şeydir. Fəqət onun bir əndazəsi, bir həddi vardır. İştə böylə qanunlar cümhuriyyətin əsaslarını müdafiə və öylə çıxışların qabağını almaq üçündür. Səməd ağanın əndişəsi isə fəzlə qorxudur. Öz kölgəsindən ürkməkdir.

Bir də Əhməd Cövdət qanunu lazım bilir, fəqət təxirini tələb edir.

Siz bilirsiniz ki, dövlət və hökumət əleyhinə müəyyən cərəyanlar var, siyasi cinayət dəxi var və olur. Binaileyh [ona görə], şübhəsizdir ki, bunun müqabilinə tənbəh, cəza dəxi olmalıdır. Fəqət cinayətin təqibi bir məmur, bir qubernatora həvalə edilərsə, yaqin ki, öz bildiyi və istədiyi kimi rəftarda bulunacaq, arzu etdiyi cəzanı tətbiq və təşmil [şamil] edəcəkdir.

Amma qanun qəbul və hər şey qanuna rücu edilərsə [yönləndirilərsə], vətəndaşlar məmur istibdadından məhfuз [qorunmuş] və hüriyyəti təmin edilmiş olar. Binaileyh, bu qanunun vaxtı deyil demək olmaz. Əsl vaxtıdır. Bir də Əhməd bəy və sairləri özləri sosialist olduqları halda, bilməm ki, sosialist Ədliyyə nazirinin lazım bilmiş və mənfəətinə qane olaraq təqdim etmiş olduğu qanunu nasıl olur ki, rədd edirlər? Qanunun qəbulunun vaxtıdır və mən qəbulunu təklif edirəm.

Əhməd Cövdət - Məhəmməd Əminə etirazla qanundan deyil, qanunun tətbiqi əsnasında məmurların sui-istemal [sui-istifadə] edəcəklərindən qorxduqlarını bəyan edərək, çox məmurların bir çox sui-istemallarına işarə edir.

Muxtar Əfəndizadə - Səməd ağanın əndişəsini məmurların sui-istemallarına [sui-istifadələrinə] istinad edərək bu xü-

susda onu haqlı görür. Fəqət bununla bərabər, qanunu qeyri-məqbul görməyərək, təxirini də lazım bilməyir və maddə-maddə müzakirəsində tənqid etmək üzrə qanuna baxılmasını təklif edir.

Səfikürdlü Aslan bəy (Ədliyyə naziri) - Bu layihə dəfəatla [dəfələrlə] Məclisi-Məbusan məsaili-yövmiyyəsinə [gündəliyinə] daxil olmuş, fəqət müzakirə edilməmişdir. Bu gün də müzakirə ediləcəyinə mənim ümidim yox idi. Ona görə də cavab verməyə hazırlaşmadım. Fəqət bununla bərabər, bu xüsusda bir neçə söz demək istərdim.

Mən böylə görürəm ki, burada sui-təfəhhüm [yanlış anlama] olmuşdur. Zira bu layiheyi-qanuniyyədə qorxulacaq bir şey yoxdur. Doğrudur, hər firqənin qanunu tənqid etməyə ixtiyarı vardır və mən sosialist olduğum üçün təqdim etdiyim layihəni yoldaşların tənqid etməsinə Məhəmməd Əmin nahaq yerə təhəmmülsüzlük [düzümsüzlük] göstərir. Mənim hər sözüümü sosialist yoldaşlarım bilətiraz [etirazsız] qəbul etməyə məcbur deyildirlər və tənqid etmək onların haqqıdır. Kaş ki, hamı sözlərimi və təkliflərimi Məhəmməd Əmin böylə qəbul və müdafiə edə.

(*Məhəmməd Əmin (yerindən) - Bu kimi təkliflərinizi həmişə müdafiə edə-rəm.*)

Fəqət bununla bərabər, təqdim olunan layiheyi-qanuniyyədə qorxulacaq bir şey yoxdur. Biləks [əksinə], bu qanunla vətəndaşlara bütün hüriyyətlər təmin edilir və cəzalar çox yüngülləşdirilir. Bu qanunla vətəndaşlara çox rəhmlər edilmişdir. Məsələn 99 və 100-cü maddələr götürülmüşdür. Halbuki o maddələr si-

yasi cinayət müqabilinə asılmaq barəsində idi. Və yalnız bu maddələr deyil, ümumiyyətlə ədliyyə qanununda asılmaq, edam haqqındakı qanunların həpsi götürülmüşdür. Bir çox sair maddələr dəxi vardı ki, 10 il, 8 il, edam cəzası təyin edirdi, onlar da yüngülləşdirilmişdir. Lakin hüriyyət əsası qoymaq, edam cəzasını götürmək, ağır cəzaları yüngülləşdirməklə bərabər məmləkətdə siyasi cinayətlərə qarşı cəza qanunu olmaq lazımdır. Bu barədə indi bizdə tam mənası ilə qanunsuzluqdur. Kim nə istəsə edir. Hənkəki məmur da nə kimi cəza istəsə verir. Böylə qanunsuzluqdan, qüsurlu, nöqsanlı qanun yaxşıdır. Bu surətlə, burada qanunun lazım olmadığını iddia etmək olmaz. Nöqsanından bəhs etməlidir. Halbuki, mənəcə, bu qanunun heç nöqsanı yoxdur. Hələ mən böylə güman edirdim ki, bu qanun barəsində heç danışmaq olmayacaqdır. Olsa-olsa burada ancaq 129-cu maddə barəsində danışmaq və etiraz ola bilərdi. Sair maddələr isə mənəcə bilaetiraz qəbul və təsdiq edilməli idi.

Bir də, Səməd ağa hüriyyəti-kəlamdan [söz azadlığından] məhrum olmaqdan qorxur. Halbuki bu qanun hüriyyəti-kəlamı heç də təhdid və məhdud etməyir. Burada təhdid varsa ancaq qan tökməyə, talana dəvət edən, talançılıq edənələrə qarşı maddələr var. O yerdə ki, qan, qətl, qarət, xəsarət təhdidi yoxdur, hüriyyəti-kəlam təmin edilmiş olur. Bu maddələr ancaq o adamlara qarşıdır ki, xalqı “gedək qıraq, dağıdaq, kənd basaq” və sairə kimi işlərə dəvət edə. İştə bu qanunla böylə hərəkətlərin önü alınmaq istənilir.

Bir də, böylə qanundan heç vaxt qorxmamalıdır. Çünki əgər hökumət şiddətli tədbirlər görmək istərsə, idareyi-örfiyyəyi-əsgəriyyə [fövqəladə hərbi rejim] elan edə. Qanun pozular və əleyhdarlarına istədiyi kimi cəza verə bilər, siyasi düşmənlərinə qarşı hər cür tədbir görə bilər. Bundan əlavə, bu saat veyenni palajeniya [hərbi vəziyyət] var, demək, bu qanun hələ bir müddət heç tətbiq edilməyəcəkdir. Binaileyh bu qanundan qorxmaq lazım gəlməz və mən onun eynilə qəbulunu təklif edirəm.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(*Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır*)

(*Bolşevik xəbərləri*)

Aland adaları haqqında

“Nationaltidende” xəbər verir ki, İsveç və Finlandiya dövlətləri Aland adalarının təsliminə protesto izhar etmişlərdir [bildirmişlər].

Macarıstanda

Budapeştədən xəbər verirlər ki, baş vəzir [Stefan] Fridrix əski Parlamenin dəvət edilməsini təklif edir. Parlamen üç gün iniqad edərək [toplaşaraq] ümuri-idarəni [idarə işlərini] Şurayi-Dövlətə mühəvəvəl etməlidir [Dövlət Şurasına tapşırma-lıdır].

Səfərbərlik

Vladimir - Fəhlə və Qırmızı ordu nümayəndələri qərar çıxarmışlar ki, firqə

üzvlərinin 50 faizini, Sənətkarlar ittifaqının 25 faizini, Kommunist ittifaqının 10 faizini və hökumət üzvlərinin 25 faizini 3 gün ərzində Qırmızı orduya cəlb etsinlər.

Həbs

Münhen bolşeviklərinin lideri Livbien Vyanada həbs edilmişdir.

Denikin nümayəndəsi

Helsinqfors [Helsinki] Denikin nümayəndəsi vürud edərək [gələrək] Denikin hökumətinin Finlandiya və Lehistan [Polşa] istiqlalını təsdiq edəcəyini bəyan etmişdir.

(Müttəfiqin [Müttəfiqlər] heyəti radio xəbərləri)

Azərbaycan və Gürcüstan heyətləri

Roma - Bu yaxın günlərdə Azərbaycan və Gürcüstan heyəti-müməssiləsinin vürudu [səlahiyyətli heyətinin gəlişi] İtaliyada bəklənir.

Albaniya üsyanı haqqında

Roma - Albanların italyanlara qarşı üsyan etmək xəbərlərinin əslsiz olduğu işar edilməkdədir [bildirilməkdədir].

Romaniya və Almaniya

1887-ci sənədə əqd edilmiş [imzalanmış] Almaniya-Romaniya gizli müahidəsinin [sazişinin] məzmunu nəşr edilmişdir. Müahidə mövcubincə [sazişə əsasən], Şərqi Romaniyada Almaniya nüfuzu təmin edilmiş imiş. Müahidənin nəşr edilməsi Romaniya əfkari-ümumiyyəsinə [ictimaiyyətinə] pək müztərib edərək [nərazi salaraq], Almaniya tərəfdarlarına böyük bir

zərbə endirmişdir. Almaniya tərəfdarı olan romaniyalılar Romaniya hökuməti ilə Müttəfiqlər arasında zühura çıxmış soyuqluqdan istifadə ilə Romaniya xarici siyasətini almanlar mənfəətinə çevirmək istəyirlərmiş.

SÜLH ƏTRAFINDA

Parisə dəvət

Sülh şəraitini kəndilərinə təslim etməkdən ötrü Macarıstan sülh mürəxxəsləri [nümayəndələri] Parisə dəvət olunmuşlardır.

Fon der Qolts

[Rüdiger] fon der Qoltsun geri çağırılmasını tələb edən Müttəfiqlər [Müttəfiqlər] notasına Almaniya hökuməti bu vaxta qədər cavab verməmişdir.

Sülh müahidəsi və İtaliya

Fransa Senatı Almaniya müahidəsini [sazişini] baxmağa şüru etmişdir [başlamışdır]. Bu həftə içində müahidə imza olunacaqdır.

Müahidə haqqında Fransa Məclisi-Məbusanının qərarı

İtaliya Şurayı-Vükəlası [Nazirlər Şurası] krala müraciət edərək, Versay müahidəsini təsvib [təsdiq] etməsinə rica etmişdir. Məşrutə şəraiti mövcubincə [Konstitusiyalı idarənin şərtlərinə əsasən], kralın Parlaman tətili zamanında ona ixtiyarı vardır.

Sülh müahidəsi Fransa Senatında

Versay müahidəsi haqqında Fransa Məclisi-Məbusanı üç qərar çıxarmışdır.

Əvvəlinci qərar budur ki, Məclisi-Məbusan Sülh komissiyası Almaniya və müttəfiqlərini tərksilah etmək və yeni ləvazimati-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] emal etməyə onlara meydan verilməməsi üçün tədabirdə bulunmaq [tədbirlər görmək] təklifini Dövəli-Müttəfiqə və mötəlifə [Müttəfiq və razılığa gəlmiş dövlətlər] hökumətlərinə edəcəkdir.

Sosialistlərin təklifi ilə hökumət və komissiya tərəfindən müdafiə edilən ikinci qərar odur ki, Məclisi-Məbusan Fransa hökumətini Vilson ilə etilaf etməyə [razılığa gəlməyə] dəvət edir. Vilson konfrans çağıracaq və Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] müahidəni imza edən kimi Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] dəvət ediləcək və sonra Cəmiyyətə Fransa mürəxxəsləri [səlahiyyətli nümayəndələri] göndəriləcək ki, Cəmiyyəti-Əqvam Məramnaməsinin 7-ci fəslinə mütabiq, mürur ilə [vaxt keçdikcə] tərksilah etmək tədbirlərinə başlanılsın və o yol ilə də ümumi tərksilah məsələsi tətbiq edilə bilsin.

Vinsent Oriolun təklifi və Sülh komissiyasının müdafiəsi ilə qəbul edilən üçüncü qərar ondan ibarətdir ki, Məclisi-Məbusan hökumətə təklif edəcək ki, maliyyə işlərinə aid məsələlər haqqında Dövəli-Müttəfiqə və mötəlifə ilə müzakirata başlasın ki, Almaniya hökuməti təxribat və xəsarətlərin əvəzini tez zamanda əda etmək [qaytarmaq] üçün məcbur edilsin və əlavə, təxrib edilən yerləri təcili olaraq təmir etsin və Dövəli-Müttəfiqə öhdəsi üzərinə müharibə nəticəsi olaraq tərəttüb edən vəzaifi [öhdəsinə düşən vəzifələri] ifa etmək üçün etilaf [razılıq] hasil edilsin.

Vilsonun xəstəliyi

Vilson şəfayab olmamış [sağalmamış]. Əhvalı vəxim [qorxulu] deyilsə də, fəqət ciddidir.

Camal paşanın müxtirəsi

“Zeit” qəzetəsi Türkiyənin sabiq Suriya baş komandanı [Əhməd] Camal paşanın müxtirəsini [müraciətnaməsini] dərc etmişdir. Müxtirədə Türkiyənin Müttəfiqlərə qarşı müharibədə iştirak etməsi ilə bir günah işləmədiyini Camal paşa əvvəlcə müdafiə edərək deyir ki:

“Erməni qətləminə mən məsul deyiləm. Bu yaxın zamanda səhneyi-mətbuata [mətbuat səhnəsinə] çıxacaq xatirəmdə Türkiyə siyasəti haqqında mən geniş məlumat verəcəyəm kimi, erməniləri daima müdafiə etdiyimi və onları bir çox təhlükələrdən xilas etdiyimi də sübutlarla göstərəcəyəm.”

Camal paşa müharibə zamanı Suriyadakı fəaliyyəti haqqında və ermənilərə olan əlaqəsi xüsusunda orada olan işveçləri, amerikanları, ingilisləri və fransızları şahid göstərir. O, etiqad edir ki, Tələt və Ənvər paşalar da erməni qırğınında əlaqədar olmadıqlarını isbat edəcəklərdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Bolşeviklərin təslimi

İstanbulda nəşr olunan “İstanbul” qəzetəsi Vaşinqton dəvairi-rəsmiyyəindən [rəsmi dairələrindən] xəbər verir ki, Rusiya Şura hökuməti hökumət başından çəkilərək təslim olmaq üçün müzakirata şüru etməyə [başlamağa] aşağıdakı şəraitlə hazırdır:

Şura üsulunu ləğv və qızıl (qırmızı) təhdidat və edamları qət edərək [dayandıraraq], bolşevik başçılarından 12 adama və o cümlədən Lenin, Trotski, Zinovyevə Cənubi Amerikaya əzimet etmək [getmək] üçün azadə yol verilsin.

Ehtimal edirlər ki, bolşeviklər bu təkliflərlə Müttəfiqin [Müttəfiq dövlətlər] siyasələrinə deyil, bitərəf dövlətlər nümayəndələrinə müraciət edəcəklərdir.

Rusiya siyasi mürəssili Tehrandə

Petrovsk - “Rossagent” xəbər verir ki, Tehrandə olan Rusiya siyasi mürəssili [nüməyəndəsi] Minorski Parisdə olan Rusiya nüməyəndəsi Sazonovun nəzdinə əzimet etmişdir [getmişdir]. Tehrandə olan Rusiya siyasi heyəti məsarifatını Omsk hökuməti verir. Omsk hökuməti ilə heyət arasında daimi teleqraf müxabirəti da [rabitəsi də] vardır.

Toplanmışlar

Varşava - Sabiq Veliki knyaz [Böyük knyaz] Nikolay Nikolayeviç Kopenhagen [Kopenhagendən] Stokholma vürud etmişdir [gəlmişdir].

- Bolşevizmlə mübarizə məsələlərinə aid general Yudeniy yeni təşkil edilmiş Qərbi Rusiya hökuməti rəisi [Stepan Georgiyeviç] Lianozov və getman Skoropadski iştirakı ilə bir müşavirə də yapmışlardır.

Bolşeviklərin həzimetə

Şimal-qərb cəbhəsində bolşeviklər həzimetə [məğlubiyyətə] düşərək olub, təcili surətdə ricət etmədədirlər [geri çəkilmədədirlər]. Rəsmi olaraq xəbər verirlər ki, Qırmızı ordudan bir çox əsir düşüb, xeyli

mitralyoz və mühimmati-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] zəbt edilmişdir. [Aleksandr Pavloviç] Rodzyanko ordusu Pskovun 5 fərsəx məsafəsinə yetişmişdir.

CÜMƏ GÜNKÜ MÜXTƏLİF XƏBƏRLƏR

Yeni Türkiyə Kabinəsi

İstanbul - Türkiyədə yeni Kabinə təşkil edilmiş, Əli Rza paşa Sədrəzəm [Baş nazir] və Mustafa Rəşid paşa Xariciyyə naziri təyin edilmişlərdir. Sultan həzrətləri iradəyi-səniyyə [ali fərman] ilə Kabinəyə müraciət edərək, seçkilərə şüru ilə [başlamaqla], Parlaman dəvət edilməsini əmr və fərman buyurmuşlardır.

Mərakeşdə

Mərakeş çətaçiləri [silahlı dəstələri] ispanlara təslim olurlar. Müsədimələr [toqquşmalar] əsnasında mərakeşlilər bir çox tələfat vermişlərdir.

İran şahı

İran şahı gizli olaraq Parisə vürud etmişdir [gəlmişdir].

Vilsonun səhhəti

Vilsonun kəsbi-afiyət [sağalmaqla] üzrə olduğunu ixbar edirlər [xəbər verirlər].

Moskvada həyəcan

Dabravol mənbəyindən [mənbələrinə] xəbər verirlər ki, general Şkuro ordusu tərəfindən Voronej işğal ediləndən bir qəç gün irəli oraya vürud edənlərin [gedənlərin] işarətinə nəzərən [bildirdiklərinə görə], Moskva fəvqəladə bir həyəcan

içindədir. Kursk süqutu ilə amiral Kolçak ordusu hücumə keçəndən sonra həyəcan gündən-günə kəsbi-şiddət etmədə [şiddətlənməkdə] imiş.

General Baratov əvəzinə

Petrovsk - Gürcüstan və Azərbaycan ilə müzakirə aparmaq üçün general Baratov əvəzinə general Voskresenski təyin edilmişdir.

Türkiyə Kabinəsinin istefası

Batuma yetişən mövsuq ixbaratə nəzərən [etibarlı xəbərlərə görə] Damad Fərid paşa Kabinəsi istefa vermiş və istefa dəxi sultan həzrətləri tərəfindən qəbul olunmuşdur. Yeni Kabinə təşkilinin İsveçrəyə əzimet etmiş [getmiş] Əhməd Rza bəyə həvalə ediləcəyini [təşvirləcəyini] söyləmədədirlər.

Almaniyada

Almaniya məbusu Otto Vimer Berlinə bəyan etmiş ki, Almaniyanın böhranı artıq keçmişdir.

Harbord və Haskellin əzimetə

Amerika siyasi nüməyəndəsi general Harbord və Zaqafqaziya Baş komissarı müsyö Haskell Avropaya əzimet etmişlərdir [yola düşmüşlər].

TÜRKİYƏDƏ

(İstanbul qəzetələrindən)

Bəyannaməyi-hümayun

Sultan tərəfindən Sədrəzəm [Baş nazir] namına böylə bir bəyannamə verilmiş və vilayətlərə təbliğ edilmişdir:

“Bu günlərdə Anadoluda sərzadəyi-zühur olan [baş göstərən] əhval və hərəkətin səfəhatı məhəllərindən vürud edən [mərhələlərinin cərəyan etdiyi yerlərdən gələn] teleqrafnamələrdən vasili-səm’i-ittilamız olmuşdur [qulağıımıza xəbər gəlib çatmışdır]; bu hali-əsaf-iştemal [təəssüf doğuran bu hal] ilə onu təqib edən vəqayeyi-fəcianin [faciəli hadisələrin] və Anadolu vilayəti-şərqiyyəsi [Şərq vilayətləri] müqəddəratı haqqında işə edilən rəvayətin [yayılan rəvayətlərin] əfkari-əhalidə [əhəlinin düşüncəsində] hasil eylədiyi təsirat [təsirlərin] nəticəsi olub, vüquat və şayiati-məzkurədən [deyilən hadisələrdən və şayiələrdən] bilcümle əfradi-əhalimizlə [bütün xalqımızla] bərabər qəlbimizdə hüsula gələn təsirat pək əmiq [dərin] və hüquqi-dövlət və millətin siyanəti əmrində sərfi-mahasəli-qeyrat etmək [dövlətin və millətin hüquqlarının qorunması işində əlimizdən gəldiyi qədər səy göstərmək] cümləmiz [hamımız] üçün pək təbii isə də, şu anı-mühümdə [bu mühüm anda] hökumət və millətə tərəttüb edən [düşən] vəzifə təşəbbüsəti-məquleyi-siyasiyyə [ağıllı siyasi addımlar] və ittihadi-arayı-ümumiyyə [hər kəsin həmrəy olması] ilə mühafizəyi-hüquqa [hüququmuzu qorumağa] çalışmaqdan ibarətdir.

Hökumətimizin təqib etdiyi siyasət nəticəsində İzmir fəcayesi [faciələri], Avropa düval və milləti-mütəməddinəsini nəzəri-diqqət və məvəddətini [Avropanın mədəni dövlət və millətlərinin diqqətini və məhəmətinə] cəlb ilə məhəllinə [yerinə] bir heyəti-məxsusə [xüsusi bir heyət] ezam və bi-tərəfanə təhqiqatə ibtidar olaraq [başlanaraq], ənzari-mədəniyyətdə [mədənilərin gözündə] haqqımız təzahür etməkdə bu-

lunduğu və Anadolu vilayəti-şərqiyyəsinə dair olan rəvayət və şayiata qarşı da hökumətə hər dürlü təşəbbüsdən xali qalınmayıb [əl çəkilməyib], zənnən vəhdəti-milliyəmizi ixlal edəcək [milli birliyimizə xələl gətirəcək] heç bir qərar və təklif olmadığı halda, daxili-məmləkətdə asayiş və inzibati səqtədar [pozan] və nüfuzi-hökuməti xələldar eyləyəcək [hökumətin nüfuzuna zərər verəcək] hər günə [hər cürə] hərəkət və əfradi-millət beynində təfriqə və şıqaqı müəddi olacaq [millətin fərdləri arasında ikitirəlik və ixtilafa səbə olacaq] hər dürlü təşəbbüsət dövlətimizin mənafeyi-əsasiyyə və həyatıyyəsi ilə qabili-təlif deyildir [əsas və həyatı mənafeyi ilə uyğun gəlməməkdədir].

Bəzi kimsələr tərəfindən məmləkətin vəziyyəti-həqiqiyyəsi təbdil [həqiqi vəziyyəti dəyişdirilərək] və guya əhali ilə hökumət arasında müxalifət vücudu [olduğu] elan edilərək, haqqımızda Avropa əfkari-ümumiyyəsinin təğlit qılınması [ictimaiyyətinin yanıldılması] mənafeyi-aliyyəyi-məmləkəti [ölkənin ali mənafeyini] külliyyə rəxnədar edə [tamamilə poza] biləcəyi kimi, bilvücu şayani-təəssüf olan [bir çox baxımdan təəssüfə layiq] bu hal şəraiti-qanuniyyə dairəsində [qanunun şərtləri dairəsində] bir an əvvəl icrasını arzu eylədiyimiz intixabatı da [seçkiləri də] düçari-təxirat edərək [gecikdirərək], sülhün təqərrüb etməkdə [yaxınlaşmaqda] bulunduğu bir sırada vücudu labüd olan həyatı-məbusanın ictimiasını təviq [Parlament heyətinin toplaşmasını təxirə salacaq] və bu üz-dən hökumətin müşkülətini təzyid eyləyəcəkdir [çətinliklərini artıracaqdır].

Bu gün ümum əfradi-millətdən intizarım [millətin bütün fərdlərindən gözlədim], hal və mövqenin nəzakətini biltəq-

dir [vəziyyətin və məqamın həssaslığını qiymətləndirərək], mühafizəyi-sükun və etidal [asayiş və təmkinin qorunması] və ehkəmi-qəvaninə və əvamiri-hökumətə təməmi ittiba ilə [qanunların hökmlərinə və hökumətin əmrlərinə tamamilə tabe olmaqla] məmləkətin intizam və asayişini müxill [pozan] hərəkətdən ictimab eyləmək [hərəkətlərdən qaçmaq] və bu surətlə qəribən [yaxın zamanda] sülh müzakirəsinə dəvət olunacaq Osmanlı mürəxxəsləri [səlahiyyətli nümayəndələrini] Konfrans müvacihəsində [qarşısında; gözündə] millətlə həmahəng olaraq isbatı-mövcudiyyət [özələrini göstərmələrini təmin] edə bilməkdir.

Altı buçuq əsrdən bəri Avropa müvazinəsində [balansında] bir amili-mühüm [vacib bir amil] olan dövlətimizin vəhdət və təməmiyyətini [birlik və bütövlüyünü] və milləti-Osmaniyyənin vəq [vüqar] və heysiyyətini təmin edəcək bir sülhə qəribən nailiyyətimizi [yaxın vaxtda nail olacağımızı] əltəfi-sübhaniyyədən [Sübhanın, yəni bütün qüsurlardan uzaq olan Allahın lütfündən] ümid etməkdəyəm. Düvali-müəzzəmənin hissiyyəti-nisfətkaranələri [böyük dövlətlərin ədalətə müvafiq hissləri] və həqiqətə getdikcə nüfuz etməkdə olan Avropa və Amerika əfkari-ümumiyyəsinin [ictimaiyyətinin] etidalpərvərliyi [mötədilliyi; təmkinini] də bu ümidimi də tövsiq eyləməkdədir [gücləndirməkdədir].

Hökumətin hər dürlü müşküləti-daxiliyyədən məsun qalaraq təqviyyəsi [daxili problemlərdən uzaq qalaraq gücləndirilməsi] və məmləkətimizin hər tərəfdən ehkəmi-qəvaninə [qanunların hökmlərinə] hərfiyyə riayətlə sünufi-təbəəminin məhfuziyyəti-hüququ [vətəndaşlarımızın bütün sifətlərinin hüquqlarının qorunması] əxəssi-

amalıımız [başlıca məqsədimiz] olub, heyəti-hökumətimizin də bu babdakı [bu barədəki] amali-hümayunumuzu [uca məqsədimizi] tamamilə rəhbəri-hərəkət ittixaz edəcəyinə [hərəkətlərində rəhbər tutacaqlarına] əminəm.

Şu əfkar və əməli-xalisanəminin [bu səmimi fikirlərimizin və hərəkətlərimizin] məmləkətimizin hər cəhətinə nəşr və təməmi [yayılması və elan edilməsi] ilə sədaqət və həmiyyətərləndən [qeyrətlərdən] mütməin [əmin] olduğum bilcümmlə əfradi-millətimin səm'i-ittilasına isalını iradə edirəm [millətimin bütün fərdlərinin qulağına çatdırılmasını əmr edirəm].”

24 zilhicca [1]337 və 20 eylül [1]335
Məhməd Vəhidəddin

Türkiyə və İngiltərə

Türklər ingilislərə etimad edirlər.

12 ağustos tarixi ilə “Tayms” qəzetəsində Edvar Atkin imzası ilə atidəki [aşağıdakı] məktub oxunmuşdur:

“Türkiyədə gizli və qeyri-mər'i [görünməz] qüvvətlər” ünvani ilə qəzetənizə dərc etdiyiniz məqalə, Türkiyədəki səlahiyyət-dar mənaibədən [mənbələrdən] alınıb, Türkiyə vəziyyəti-hazirəsinin [hazırkı vəziyyətinin] İngiltərəcə məmaliki-Osmaniyyə məsələsində fəal və əzmkar bir tövr və vəz əxzinə [yer tutmağa] hər zamandan ziyadə müsa'id olduğu mərkəzində bulunan məlumatı tamamilə təyid edəcək [gücləndirəcək] bir mahiyyətdədir. Əsasən zabit sifətini haiz olub [daşıyıb], Asiyayi-Osmaniyyədəki [Osmanlı Asiyasındakı] bütün sünufi-əhalinin [əhalinin bütün siniflərinin] etimadını qazanmış olan ingilis konsuloslarının ən faydabəxşi, fəaliyyətinə – ki, islahatı-idarəyə [idarə islahatına] və tənsi-

qati-ədliyyədə [ədliyyə sistemindəki nizam-lamalarda] valilər ilə mütəsərriflərə [canişinlərə] yardım etməkdən ibarət idi, – an-sızın xatimə çəkməklə [birdən-birə son verməklə] 1881-də lord Qrenvilin irtikab etdiyi ağır xətai-siyasi [yol verdiyi ağır siyasi səhv] bu gün belə təmir oluna bilər. Bugünkü türklər İngiltərəyə sair hər hankı digər bir dövlətdən ziyadə etimad edirlər. Mütərəddid [tərəddüdlü, qərarlı] bir siyasət Şərqdəki nüfuzumuzun zə'fini intac edəcəkdir [zəifləməsi ilə nəticələnəcəkdir].”

Amerika və Ermənistan

Amerika vəkaləti qəbul edəcəkmə?

Amerika siyasiyyunundan [siyasətçilərindən] biri Nyu-Yorkda müntəşir [nəşr olunan] “Nyu-Armeniya” qəzetəsində yazdığı bir məqalədə Amerikanın Ermənistan vəkalətini qəbul edib-etməyəcəyi məsələsini təşrih [şərh] etmiş və şu yolda bəyanatda bulunmuşdur:

“Amerika, hər halda, kəndisinə təklif olunan vəkalətləri qəbul edəcəkdir. Amerika ilə İngiltərənin bu məsələ haqqında bəslədiyi əfkar yek-digərinə təvafüq etməkdədir [fikirlər bir-birinə uyğun düşməkdədir]. Ermənistanın vəkaləti Amerikaya tövdi edilmək [tapşırılmaq] istənir. Zira Amerika iqtisadi məsuliyyətləri qolayca dərhəddə edə [öhdəsinə ala] bilər. Əhvali-hazirədə Amerikadan başqa heç bir hökumət yeni təşəkkül edən Ermənistan hökumətinə, mənaibeyi-sərvətindən [sərvət mənbələrindən] istifadə etmək istəməksizin iqrəzətdə bulunammaz [borc vermə bilər].

Əgər Amerikadan başqa bir hökumət Ermənistanın vəkalətini dərhəddə edərsə,

məzkur [adı çəkilən] hökumətə mənsub bir xeyli əfrad [insanlar] mədən, şöməndüfər [dəmir yolu] və sairə imtiyazları əldə etmək üçün Ermənistanı qoşacaqlardır. Hər halda, bir məmləkətin vəkalətini də-röhdə edən bir hökumət heç bir mənfə-əti-məxsusə [xüsusi mənfəət] təqib etmə-məli.

Bu səbəbdən dolayı əlyövüm [bu gün] Ermənistanda bulunan Amerika heyəti hökuməti-müvəqqəti 20 sənə zərfində yeni Ermənistan hökumətini təsniq [qay-daya salmağı] və kəndi-kəndini idarə edə biləcək bir hala vəz etməyi [bir hala gətirməyi] kəndisinə bir şərəf ədd [hesab] ey-ləyəcəkdir.

Amerikada Ermənistanın vəkaləti mə-sələsinə dair sərd olunan [irəli sürülən] etirazlardan başlıcası, Amerikanın qeyri-müəyyən bir zaman üçün Ermənistanda qüvveyi-əsgəriyyə [hərbi qüvvə] bulundur-maq məcburiyyətində qalacağı keyfiyyə-tidir. Halbuki zətən Ermənistanın müntə-zəm bir ordusu var və bu ordu məmləkə-tin təmini-asayışına kifayət edə bilər. Ən mühüm məsələ mühacirlərin bir an əvvəl yerlərinə övdət edib [qayıdıb] çalışmağa başlamasıdır. Olsa-olsa bidayətdə [baş-lanğıcda] Ermənistanı ancaq bir alay Ame-rika əsgəri göndərilə bilər.”

* * *

Londradan bildirildiyinə görə, yaxın-da bir Amerika heyəti-məxsusəsi [xüsusi bir heyəti] Ermənistan ilə Mavərayi-Qaf-qaziyyə mütəvəccihən [Zaqafqaziyyə] yo-la çıxacaqdır. (Teleqrafnamənin məbədi [ardı] qarışmışdır.)

“İstiqlal”

Şəfiq paşanın raporları

Süleyman Şəfiq paşa Ziya bəylə bir-likdə əhvalını təhqiq etmiş olduğu mə-həllərdəki [yerlərdəki] məşhudatını [mü-şahidələrini] hənzur bir rapor surətində təs-bit eyləməmişdir. Şəfiq paşa səyahət et-diği yerlərdə məşhudu olan asari-inti-zamdan [gördüyü nizam-intizam əsərlərin-dən] məmnun görünməkdə və intixabatın [seçkilərin] bir an əvvəl icrası zəmnində [məqsədilə] əhaliyə təbliğatda bulundu-ğunu bəyan etməkdədir. Mümaileyh [adı çəkilən şəxs] Antalya həvalisinə [ətrafına] əzimat eyləməmiş [getməmiş] olmasının su-i-təfsir [yanlış şərh] edilməkdə olduğu sualına da, o həvaliyə əzimatə həcət qal-mamış olduğu cavabını vermiş və Ada-nada mükəmmələn intixab yapıla bilə-cəyi, hətta İzmirin də intixabata iştirak edəcəyini əlavə söyləmişdir.

Sükunət bərkamaldır

Hərbiyyə naziri Süleyman Şəfiq paşa “Sabah” mühərririnə atıdğı [aşağıdakı] bəyanatda bulunmuşdur:

“Anadoluda asayiş bərkamaldır [qay-dasındadır]. İzmir cəhətində əvvəlcə vüqu bulan təbii müqavimət hərəkətləri istis-na edilərsə, heç bir tərəfdə əhali höku-mətə qarşı siddə və sədaqətdən ayrılma-mışdır. Anadoludan övdət etdikdən [qa-yıtdıqdan] sonra buradakı mübaliğəli şa-yialəri eşidincə, heyrat etdim. Əhali uzun bir hərbdən çıxmış, yorulmuş, şimdiki mə-işətini təmin ilə, zayıfatını tələfi ilə [itkilə-rinin yerini doldurmaqla] məşğul bulun-muşdur. Ərzurum cəhətləri [tərəfləri] haq-qında məlumatım yox. Məmləkət sükun-ətə möhtacdır. Mətbuat bu sükutu tə-min etməlidir.

Nazim paşanın istefasının Anadolu əhvalı ilə və Abdulla paşanın əzimat et-məməsi [getməməsi] ilə əlaqədar olub-ol-madığını sorursunuz. Qətiyyəni deyildir. Fəqət Abdulla paşanın 3-cü ordu mü-fəttişliyinə təyininə dair burada heç bir müamileyi-rəsmiyyə [rəsmi əməliyyat] yox-dur. Əsasən, bu müfəttişlik təşkilatı hər-b zamanına aid olub, şimdiki tətbiq edilməz.”

Vilsonun Babi-aliyə notası haqqında

Amerika rəisi-cümhuri [prezidenti] Ba-bi-aliyə bir nota göndərmişdir. “İstiqlal” qəzetəsinin məlumatına nəzərən, Ame-rikanın doğrudan-doğruya Türkiyəyə no-ta göndərməsi Sülh Konfransında xoş bir təsir buraxmamış və müsyö Klemanso Konfrans namına Vilsona müraciət edə-rək: “Türkiyə Amerika ilə hali-hərbdə [müharibə şəraitində] olmadığı və binai-leyh mütarikə də əqd etmədiyi [ona görə, saziş də imzalamadığı] üçün Konfransın üzərindən aşaraq Türkiyə ilə doğrudan-doğruya müxəbirəyə [əlaqəyə] və ona bə-zi məvaiddə bulunmasına [vədlər ver-məsinə] səlahiyyətədar olmadığını bildir-miş və Amerikanın bu təşəbbüsünü geri alacağı ümidini” izhar eyləmişdir [bildir-mişdir].

Vilson Klemansoya göndərdiyi cavab-naməsində: “Amerikanın bütün dünyaya xitabən dərmian etdiyi [meydana qoydu-ğu] ümumi məvaiddə [vədləri] yerinə gə-tirməyi bir namus borcu bildiyini, bina-ileyh Türkiyə haqqında 12-ci maddənin tətbiqini Sülh Konfransında müdafiə edə bilmək üçün bu müraciətə məcbur qal-dığını” bildirmişdir.

Türkiyə məsələsi

“Nyu-York herald” qəzetəsi yazır:

“Sülh Konfransının təxir ediləcəyi haq-qında verilən bəzi qeyri-rəsmi xəbərlərin əsl və əsassız olduğu meydana çıxır. Doğ-rudur, İngiltərə baş vəziri Lloyd Corc Kon-fransı təxir etmək məqsədilə Parisə gəlib yazın axırına qədər onun buraxılmasını təklif etmişdi. Etmişdisə də, lakin Ameri-ka heyəti buna razı olmayıb, tezliklə Ma-carıstan və Türkiyə məsələlərinə baxıl-mağı təkid etmişdir. Amerika heyətinə Klemanso da şərik olmuşdur. Və bununla Lloyd Corc güzəştə məcbur edilmişdir.

İndi yəqindir ki, Türkiyə məsələsi bu yaxınlarda müzakirəyə qonulacaqdır. Tür-kiyə məsələsinin həlli Amerika Senatı tərəfindən mandatlar xüsusunda qəti bir rəy qəbul edilməsindən asılıdır.

Senatın bu barədə müəyyən bir fikri olmasa belə, Amerika heyəti Türkiyə mə-sələsində iştirak edəcəkdir.

Suriyə məsələsi haqqında Klemanso ilə Lloyd Corc arasında müvəqqəti bir eti-laf [razılıq] vücuda gəlmişsə də, lakin Ame-rika heyəti məzkur [deyilən] məsələnin yenidən Sülh Konfransında baxılmasını israr edir. Çünki bunun Türkiyə məsələsi ilə böyük əlaqəsi vardır. Etilafın Amerika mənafeyinə zərərli olduğu halda heyət tərəfindən protesto ediləcəyi təhti-qə-rara alınmışdır.”

- Yenə həmin qəzetənin yazdığına görə, Türkiyə ilə sülh əqdi Londrada vü-qu bulacaqdır. Şayiata görə, Amerika Tür-kiyə mandatını öz öhdəsinə qəbul etmə-yəcəkdir. Və guya Amerikanın həmin qə-rardadı Vilson vasitəsilə İngiltərə höku-mətinə bildirilmişdir.

Trakiya məsələsi

“Tan” qəzetəsinin yazdığına görə, Sülh

Konfransın Ali Şurası yunan qoşunları tərəfindən Trakiyanın bir hissəsi[nin] işğal edilməsinə icazə vermişdir. Şərqi Trakiya məsələsi isə Trakiya və Türkiyə məsələsinin Konfrans tərəfindən həll edilməsinə qədər Müttəfiq qoşunları tərəfindən işğal ediləcəkdir.

ƏFQANISTANDA

Hind-əfqan müharibəsinin tarixçəsi

Hind-əfqan müharibəsinin tarixçəsini “Tayms” qəzetəsi bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] təsvir edir:

Hərb əfqan qitəatının [hərbi birliklərinin] keçən mayısın 2-də, əvvəlcə “Afəridi” qəbaili [qəbilələri] ilə vüqu bulan müharibətdə [müharibələrdə] mühüm bir rol oynayan və ismi dəfəatla [dəfələrlə] zikr edilən Xeybər keçidinin civarında kain müttəddid nüqatdan [ətrafında yerləşən çoxsaylı nöqtələrdən] hind-əfqan hüduunu təcavüz etmələri ilə başladı.

Əmiri-sabiq [sabiq Əfqanıstan əmiri] Həbibullanın vəqeyi-qətlindən [öldürülməsindən] bəri (20 şubat [fevral] 1919) Əfqanıstan əhvalı İngiltərə üçün bir səbəbi-əndişə təşkil edirdi. Məməfi [bununla belə], əmiri-lahi [indiki əmir] Əmanulla Kabilə qüvveyi-hökuməti ələ aldığı zaman Hindustan hökumətinə qarşı hissiyyəti-dostanə bəslədiyini elan etdi. Fəqət onun əfal [əməlləri] və hərəkəti bu təminatına əsla təvafüq etməyirdi [uyğun gəlməyirdi].

Kəndisinin Hindustanda vaxt-vaxt zühur edən hərəkətin [baş göstərən hərəkətlərin] sürəti-mümkünə ilə təskinini [mü-

kün qədər sürətlə yatırdılmasını] təmin məqsədilə vəz [qoyulan] və nəşr olunan “Ravalat” nam [adlı] qanundan mütəvəllid ədəmi-xoşnudidən [irəli gələn məmnuniyyətsizlikdən] istifadə etmək və hətta Hindustanda bir qiyam çıxarmaq istədiyinə dair bəzi əmarələr [əlamətlər] əldə edildi.

Əfqan-hind hüduunun Hindustan cəhətindəki qəbail arasında bəzi tək-tük qiyamlardan başqa, Əmanullanın əsəri-təhriki [təhrikinin nəticəsi] olaraq Hindustanda heç bir hərəkəti-üsyaniyyə [üsyən hərəkəti] zühur etmədi. Binaənileyh [ona görə], bu xüsusdakı ümidləri tamamilə boşa çıxdı.

Hüdu məntəqəsindəki ingilis qüvəsinin [qoşunlarının] baş komandanı general ser Artur Barrett əfqaniləri Xeybər keçidindən tərd və ixrac [qovmaq və çıxarmaq] üçün dərhal tədabiri-laziməyə təvəssül [lazımı tədbirlərə müraciət] etdi. Landi-Kotal mövqifindən [stansiyasından] irəliləyən ingilis qüvvələri əfqan hüduunu keçərək Daqqa istehkamını işğal etdilər. Əfqanilər mayısın 16-da Daqqaya qarşı qüvvətli bir təərrüz [hücum] icra etmişlərsə də, təhəzzümən [məğlub edilərək] geri püskürdülülər. Ertəsi günü ingilis ordusu müttəddid [çoxsaylı] təyyarələrlə düşməyə hücum edərək onu ikinci bir məğlubiyyətə uğratdı. Bu müharibədə bir ingilis süvari alayı pək cəsuranə hərəkətdə bulundu.

Bir qaç gün sonra ingilis təyyarələri Əfqanıstanın başlıca iki şəhəri olan Kabil və Cəlalabad üzərinə bir çox bomba atdılar. Bu bombardman əfqanilərin qüvveyi-mənəviyyəsini [mənəvi qüvvəsini] qırıdı.

Bu vüquatdan [hadisələrdən] sonra Əfqanıstan-Hindustan hüduunun digər bəzi nüqatında [nöqtələrində] və əzcümlə [o cümlədən] Bəlucistan hüduu üzərində bir miqdar əsgər təhşid etmiş [toplaşmış] və hətta Hindustanın ta şimali-qərbisində kain [yerləşən] Çitral həvalisinə [tərəflərinə] bir axın yapmışdır. Buna rəğmən əfqan ordusu ilə artıq ciddi müsadimələr [toqquşmalar] vüqu bulmadı.

Mayısın 15-də əfqan hökuməti Hindustan hökuməti ilə müxəbirəyə [əlaqəyə] girişdi. Hindustan ordusu baş komandanı da Xeybər həvalisində bulunan ingilis məmuri-siyasisinə bir namə göndərdi. Aşkar idi ki, bu manevrədən məqsəd vaxt qazanmaq idi.

Mayısın 24-də Kabil şəhəri ingilis təyyarələri tərəfindən bir daha bombardman edildi. Dörd gün sonra Əmanulla ilk sülh təklifatında bulundu. Hindustan valiyi-ümumiyyəsi [general-qubernatoru] mütarikəyə [atəşkəsə] hankı şərtlər əsas ola biləcəyini əmirə bildirdi. Rus bolşevikləri ilə gizlicə münasibətdə bulunmuş olan əmir, cavabnaməsində Əfqanıstanın eşqi-istiqlalından [müstəqillik eşqindən] və cahanda daha yeni oyanan fikri-hürriyyətdən bəhs etdi. Bu məktub mütavəttəfanə [itaətkar] bir lisan ilə yazılmış olmasına rəğmən, sülh mürəxxəsləri [səlahiyyətli nümayəndələri] təyin olundu və təmmuzun [iyulun] 26-da Ravalpindidə Sülh Konfransı açıldı.

İngilis baş mürəxxəsi ser Hamilton Qrant nitqi-iftitahisində [açılış nitqində] İngiltərənin Əfqanıstanı biləqeyd [şərt] [qeydsiz-şərtsiz] təslim oluncaya qədər hər-bə davam etmək haqqını haiz [haqqına sahib] olmaqla bərabər, əmirin nədəmət

[peşmanlığına] və tövbəkarlığına inandığı üçün təklifatı-sülhiyyəsini [sülh təkliflərini] qəbul etdiyini söyləmişdir. Əfqanıstan baş mürəxxəsi buna cavabən pək də etilafkaranə [uzlaşmacı] olmayan bir nitq irad etdi [söylədi]. O zamandan bəri Konfrans bir müddət daha müzakirətinə davam etdi və ingilis mürəxxələrinin sərd etdikləri [irəli sürdükleri] şəraitə-sülhiyyə [sülh şərtləri] əfqan mürəxxəsləri tərəfindən tamamilə qəbul edildi.

İRAN İŞLƏRİ

İran və Etılaf

İran nə üçün Hərbi-ümumiyyə [Dünya müharibəsinə] iştirak etməmiş?

İranın yeni Qafqaziya hökumətləri ilə münasibəti.

Əlyövm [hal-hazırda] Avropada bulunan iranlı bir diplomat İran hökumətinin məsləki-siyasiyyəsində dair əcnəbi qəzetəçilərdən birinə atıd [aşağıdakı] bəyanatda bulunmuşdur:

“İran hökumətinin Hərbi-ümuminin bidayətindən [başlanğıcından] bəri təqib etdiyi siyasət pək sərihdir [aşkardır]. İran hökuməti daima Etılaf [Antanta] hökumətlərinə qarşı xüsus [sədaqət] və səmiyyəti bəsləmiş və siyasətini o vəch ilə [o surətdə] idarə etmişdir.

Ələlxüsus İranın ədvvü-əkbəri [ən böyük düşməni] və əksəriyyəni cəlladı olan çarlar Rusiyasının ixtilal edib də artıq Qərbin hür və demokrat böyük dövlətləri nəzdində yeri bulunmaması, İran millətini Etılaf dövlətlərinə daha ziyadə yaxınlaşdırmış və bütün iranlılar Hərbi-

ümumidə Etilaf dövlətlərinin müzəffər olmasını səmimənə arzu etmişlərdir.

Zatən hərbin ta bidayətindən almanların tətbiq etdikləri üsul, Mərkəzi dövlətlərin müzəffər olduğu təqdirdə bizim müqəddəratımızın nə ola biləcəyini eynidən-eyiyə işrab edirdi [əməlli-başlı izah edirdi]. Bu səbəbdən dolayı əlyövüm bizim üçün ən şayani-təəssüf [təəssüf ediləsi] bir nöqtə varsa, o da Etilaf hökumətlərinin müzəffəriyyətinə qüvvəyi-əsgəriyyə [ordu] ilə təşriki-məsai [kömək] edəmmədiyimizdir. Ancaq şunu da açıqdan-açığa söyləyə bilərəm ki, bu babda [bu barədə] bizə mane olan hüsn-niyyətin fiqdanı [xoş niyyətimizin olmaması] deyildir.

İran hökuməti 1915 sənəsinin xitamına [sonuna] doğru İngiltərə və Rusiya ilə bir ittifaq əqdini [imzalanmasını] təsəvvür etdi və bu təsəvvürünə vücud vermək üçün də məzkur [deyilən] dövlətlərə müraciət etdi. Halbuki o zaman Peterburq hökuməti qüvvət və miknətinin [qüdrətinin] dərəcəyi-qüsvasına [zirvəsinə] varmış bulunduğundan, təklifi-vaqeni rədd etdi. İran hökumətinin hərba iştirakı üçün dərmian etdiyi şərait [irəli sürdüyü şərtlər] qətiyyəqəbul ediləmməyəcək bir mahiyyəti haiz deyildi [mahiyyət daşıdı].

İran hökuməti Qafqaziyada yeni təşəkkül edən hökumətlərlə münasibətdostanədə bulunacaqdır. Şimdidən Ermənistan qarşı səmimi bir məvəddət [məhəbbət] hiss edirik. İki millət arasındakı münasibət ciddi bir müxalisətlə məşbudur [səfiqlə, sədaqətlə doludur]. Gərək Əbdülhəmid dövründə, gərək Hərbi-ümumi əsnasında vüqu bulan qitallardan [qətliallardan] dolayı İrana dəxi mühacirət

edən ermənilər daima üxüvvətkaranə [qaradaşcasına] bir hüsn-qəbul görmüşlərdir.

Şimaldakı bütün qonşularımıza qarşı da böyük bir təvaccöh [rəğbət] bəsləyirik. Bizim üçün Qafqaziya mürtəcələr və ya bolşeviklər Rusiyanın nüfuzuna qarşı qüvvətli bir sədd təşkil edir. Hər halda, Qafqaziyada təəssüs edən [qurulan] yeni hökumətlərin daimi bir istiqrari-siyasiyə məzhər bulunması əxəssi-amalımızdır [siyasi sabitliyə nail olması ən böyük arzumuzdur].”

“Sabah”

İran Xariciyyə nazirinin bəyanatı

Londra, 12 (T. H. R.)

“Deyli ekspress” qəzetəsi müxabiri [müxbiri] Montredə İran Xariciyyə naziri ilə müləqat [söhbət] etmiş və müşarüni-leyh [adı çəkilən şəxs], müxabirə İngiltərənin ağustosda İran üzərinə üsuli-himayə vəz etdiyinə [himayə üsulu qoyduğuna] dair Avropada dövrən edən şayiələrə bir mənə vermədiyindən bəhslə demişdir ki:

“Bu xəbərlər doğru deyildir. İran ibtidai bir halda və aciz bir mövqedə bulunduğu cəhətlə İngiltərənin müavinətini ən əvvəl kəndisi istəmişdir. Bir taqım kiçik cətələr məmləkətdə ticarəti təxrib [pozur] və insanların həyatına qəsd edirlərdi. Hökumətin qitəti [hərbi qüvvələri], topu, tüfəngi, parası bulunmadığından intizam və asayiş təsis edəmməkdə və yalnız bir qəç mühüm şəhərdə hökm və nüfuzunu mühafizə etməkdə idi. İngiltərənin təbii sərvətindən istifadə etməyi arzu edirik. Eyni zamanda Amerika sərmayədarlarına və fransız müəllimlərinə hüsn-qəbul göstərəcəyiz. Fransızca lisanı məktəblərimizdə yeganə əcnəbi lisanı

olaraq qəbul edilmişdir. Şah fransızcaya vaqifdir. Fəqət ingiliscə bilməz.”

İran Xariciyyə naziri

Paris, 16 (T. H. R.)

İran Xariciyyə naziri bir qəç gün Parisdə qalmışdır. Mümaileyh [adı çəkilən şəxs] İranın Paris səfiri ilə müləqat [söhbət] etdikdən və bir taqım ziyarət və iadəyi-ziyərlərdə [cavab ziyarətlərində] bulundudan sonra Londraya hərəkət etmişdir. Məmləkətin əlaqədar bulunduğu ümur ilə iştigal etmək [işlərlə məşğul olmaq] üzrə bilaxirə [sonra] Parisə övdət edəcəkdir [qayıdacaq]. Bəzi qəzetələr tərəfindən mümaileyhə ətfən [istinad edilərək] nəşr edilən bəyanat İran Xariciyyə nazirinin həqiqi fikrinə təvafüq etməməkdədir [uyğun gəlməməkdədir]. Mümaileyh yaxında İran hadisəti-əxirəsindən [son hadisələrindən] bəhslə bəyanatda bulunacaqdır. Mütənəkkirən [şəxsiyyətini gizli saxlayaraq] Avropada icrayi-səyahət edən İran şahı qəribən [yaxın zamanda] Fransaya gələcək və uzun müddət qalacaqdır.

İran məsələsi və Konfrans

Parisdə bulunan İran heyəti-mürəxəssəsinin [səlahiyyətli nümayəndə heyətinin] bu günlərdə Sülh Konfransında bəyanatda bulunacağı müqərrər [qərarlaşdırılmış] idi. Fəqət mürəxxəslər bilaxirə hökuməti-mətbuələrindən təbliğati-cədidənin vüruduna qədər bəkləmək [nümayəndələr sonra tabe olduqları hökumətdən yeni təlimatlar gələcə qədər gözləmək] əmrini aldıklarından, Konfransdan İngiltərə və İran etilafı [razılaşması] haqqındakı müzakirətin təxirini tələb etmişlərdir.

DAĞISTANDA

“S.” qəzetəsi Dağıstan əhvalını təsvir edir:

Şimali Qafqaziyadakı Dabravol ordusunun Baş komandanı məlumatında deyilir ki, oktyabrın 2-də çeçenlər Berdikel kəndini top atəsinə tutmuşlardır. Həmin məlumatdan anlaşılır ki, asilər ancaq bir tək Dağıstan deyil, ümum Şimali Qafqaziyada belə hərəkətlərə başlamışlardır. Mühəribələr hal-hazırda Qroznı yaxınlığında davam etməkdədir. Berdikel kəndi Qroznının 8-10 verstliyindədir. Çeçenlər tərəfindən həmin kəndin gülləboran edilməsi göstərir ki, bütün dağ Çeçenistan, Veden və Qroznı okruqu Uzun Hacınin hökumətini qəbul edib. Dabravol cətələrinə yaxın olan yerlərdə isə çeçenlər hələ sakit durur və bəzi vaxtlar çeçenlərə müqabilə [müqavimət] də göstərirlər.

On gün bundan əqdəm [qabaq] Ataqui adlı bir çeçen kəndi gülləboran edildikdən sonra əhalisi üsyançıların tərəfinə keçmişdir.

Bir neçə kəndlər hələ bitərəf qalmaqdadırlar.

Uzun Hacı böyük fəaliyyətdə bulunmaqdadır. İşğal etdikləri yerlərdə möhkəm idarələr və məmurlar təyin etmişdir. Özünün ciddi hərəkəti ilə Dağıstan və Şimali Qafqaziya əhalisinə son dərəcə hüsn-təsir bağışlayır. Bu günlərdə Şali kəndində Uzun Hacınin əmri ilə dabravol tərəfdarı olan bir nəfər molla dara çəkilmişdir və dörd nəfər də molla məhbus edilmişlərdir.

Hal-hazırda Qroznı ətrafında dabravol dəstələri cəm olmaqdadır. Hava kəşfiyyatı üsyançıların mövqelərini kəşf et-

məyə səy edir. Qəti dəqiqələr yaxınlaşmaqdadır. Üsyançılar bir-iki müvəffəqiyyət dəxi əldə edərlərsə, üsyan Çeçenistanı deyil, bütün İnquşistanı dəxi əhatə edəcəkdir.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Xariciyyə nazirinin səfəri

General Harbord heyətini Batuma təşyi edən [müşayiət edən] Xariciyyə naziri Məhəmməd Yusif Cəfərov həzrətləri səfərindən övdət edərək [qayıdaraq] Bakıya vürud etmişdir [gəlmişdir].

Aldığımız məlumata görə, nazir həzrətləri əsnayi-müsafirətdə [səfər əsnasında] general Harbord ilə uzun siyasi müsaibələrdə bulunaraq, generalın Bakıda qısa iqaməti [oturması, qalması] zamanında öyrənəmmədiyi məsələlər haqqında ətraflı məlumat vermiş və miri-müməileyhi [adı çəkilən rəisi] Azərbaycanın xarici və daxili həyati-siyasiyyəsi ilə pək yaxın aşına edə bilmişdir.

Tiflisdə nazir həzrətləri Vordrop və polkovnik Haskell ilə görüşmüşdür. Müşyö Haskell Amerika heyətinə Bakıda göstərilən ehtiramdan fəvqəladə məmnun qaldığını bildirərək, Azərbaycan hökumətinə izhari-təşəkkür etmişdir [təşəkkürünü bildirmişdir].

Batımda nazir həzrətləri “Corc Vaşinqton” hərbi vaporuna [gəmisinə] dəvət edilərək şərəflərinə ziyafət kəşidə edilmişdir [tərtib edilmişdir]. Ziyafətdə general Harbordun məiyyət ərkani [müşayiət edən şəxslər], vapor zabitanı isbatı-

vücut [iştirak] etmişlərdir. Ertəsi günü amerikalıların şərəfinə Azərbaycan və Gürcüstan konsulosları tərəfindən müntəntən [təntənəli] banket mühəyya [hazır] edilmişdir. Banketdə məiyyət ərkani və bəhriyyun [matros] ilə məə [birgə] 40 kişidən ziyadə adam iştirak etmişdir.

Gürcüstan nümayəndəsi ilə xüsusi müsaibədə bulunarkən polkovnik Haskell Azərbaycan haqqında demişdir ki, Azərbaycanın hazırkı hökuməti ən fəal və əzmkar adamlardan müntəşəkkildir [təşkil olunmuşdur]. Zamanın fəvqəladəliyinə və keçirilməkdə olan böhranlı günlərə baxmayaraq, onlar bir çox işlər görmüş və övzanın [vəziyyətin] nəhayət müşkül olması ilə belə qanun, asayiş və intizam bərpa etməyə müvəffəq olmuşlardır.

General Harbord və polkovnik Haskell iki dəfə nazir həzrətlərinə təkrarən söyləmişlər ki, onlar Azərbaycan hökuməti ilə mülaqatlarından [danışıklardan] hüsn-xatirə [müsbət xatirələr] ilə geri dönmüşlərdir. Zira Azərbaycan hökuməti pək qarğışalı, münəqışəli məsələləri ən əvvəl sülhlə həll etmək istəyərək, eyni zamanda dövlətlərinin heysiyyət və şərəfini vəqayəyə də [qorumağa] çalışmışlardır. Azərbaycan hökumətinin sülhcuyana [sülhpərvər] siyasəti və qonşularla hüsn-münasibət və əlaqəyə əlləşərək sülh və müsəlimətin [əmin-amanlığın] səmimi tərəfdar və müdafiye [müdafiəçisi] olması hər iki heyət rəisinə gözəl təsir buraxmış və bu xatirələrini Sülh Konfransında bəyan və izah etməyə rəis əfəndilər vəd etmişlərdir.

Vidalaşarkən polkovnik Haskell ümumi Qafqaziya işlərindən bəhsə nazir həzrətlərinə söyləmişdir ki, ümid edirəm

ki, Azərbaycan Cümhuriyyəti ilə Dabravol ordusu miyanında [arasında] olan əngəllər bərtərəf və təsəviyə edilər [aradan qaldırılar və ləğv edilər] və Azərbaycan hökuməti dabravolların təərrüfat və təəddiyyatından [hücumlarından və qanunsuzluqlarından] təmin edilərək təməmiyyəti-mülkiyyəsinə [ərazi bütövlüyünü] mühafizə edər.

Nazir həzrətləri övdətlərində [qayıdarkən] Gegeçkəri ilə Tiflisdə görüşərək övzayi-hazirə [hazırkı vəziyyət] xüsusunda uzun müsəhibələrdə bulunmuşdur.

(*Xariciyyə Nəzarətinin
Məlumat şöbəsi*)

* * *

Xariciyyə Nəzarəti namına Tiflisdən işbu məzında bir teleqram alınmışdır:

“Düşənbə [bazar ertəsi] günü ayın 6-da sürətli qatarla Qafqaziyadakı Ukrayna heyəti başçısı Kraskovski Bakıya azim olacaqdır [yola düşəcəkdir]. Müşarünileyhi [adı çəkilən şəxsi] general-konsul Lesnyak, katib Tışkeviç, hərbi attaşə-militar miralay [polkovnik] [Nikolay Moiseyevič] Çexovski, xüsusi əmr zabiti Qrebzer təşyi [müşayiət] edəcəkdir.

Siyasi nümayəndə müavini: Vəkilov”

Müşarünileyhima [deyilən şəxslər] Bakıya varid olmuşlardır [gəlib çatmışlar].

- Quba qəzasının Ərəb Həmyə köyü əhalisi Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdirlər ki, köyün və ətrafının şirin suyu olmadığı üçün əhali üsrət [çətinlik] çəkməkdədirlər. Nəzarətdən məzkur [deyilən] köyə Şollar su yolundan bir qol çəkilməsini rica etmişlərdir.

SABAHİ-İNTİBAHİ-BƏŞƏRİYYƏT [BƏŞƏRİYYƏTİN İNTİBAH SƏHƏRİ]

İlkbaharın əzəmətli bir sabahı idi.

Bütün gecəni dəhşətli rəyalar, qanlı kabuslarla keçirmiş, dəmir və qanla pəncələnməmiş, əzəlatını [əzələlərini] və ruhunu təkmilən [bütövlüyünü] yormuş bəşəriyyət qorxunc yuxusundan oyanırdı. Lakin gecə keçirdiyi boğucu hallardan, gördüyü cəhənnəmnümun [cəhənnəmi andıran] mənzərələrdən hənz tamamilə ayılmamışdı. Hələ də yumruğunu qüvvəti vardıqı qədər sıxmış, alnında lənət və qəhr andıran cizgilər zail [yox] olmamışdır.

Bunun bütün vücudunda şiddətli bir yorğunluq vardı:

Əlləri, bacağıları əsla təprənməyirdi. Demək olardı ki, ruhunda da böylə bir donuqluq, münəcəmidlik [buz bağlamış kimi bir hal] hökmfərma idi [hökm sürürdü]. Beyni və əsabi [əsəbləri] gecə rəyasında gördüyü vəhşət və nühusət mənazirinin [bəd-bəxtlik, uğursuzluq mənzərələrinin] təhlili ilə uğraşırdı.

Əvət, “vəhşəti-müccəssəmə” [canlı vəhşət] deyiləcək qədər qorxunc səhnələr müşahidə etmişdi. Bunun rəyasında zaman və məkan məfhumları bütün-bütünə qaldırılaraq, ölüm, qan, dəmir, gurltu, patıltı, nalə, fəryad, hüquq, rəhm, qəhqəhə, fəth, zəfər, məğlubiyyət, yə’s [kədər], ənin [inilti], sürur [sevinc], atəş, alov, duman, vəhşət, mədəniyyət, nifrət, məhəbbət... hər biri-birinə qarışaraq qanunsuz, sırasız bir halda yuxarıdan aşağı hər tərəfdə bütün afaqı [üfüqləri], məkanı doldurmuş, sarmışdı.

Qan-irin içində çapalayıb can verən insanların üzlərindəki istidmad [yardım

diləmə], topların cəhənnəmin qapısına bənzər ağızlarından çıxan müdhiş gurultular, zəfər bayraqlarının al təməvvücatı [dalğalanması], sahibsiz, viranə qalmış köylərin xarabalarından çıxan şikayətedici dumanlar, kabinəsinə soxulub da yeni alati-təxribiyyə [dağıdıcı alətlər] ixtirası ilə uğraşan mühəndislərin cəbhələrindəki [alınlarındakı] vəhşi ... ümidi olan oğlunu sərhədə, vətən və namus müdafiəsinə göndərən anaların üzündəki şübhələr, pozulmuş düynələr, yıxılmış mehrablar hər bir araya toplanaraq təcəssüm etmiş bir rəya.

İlkbaharın əzəmətli bir sabahı idi.

Bəşəriyyət nəsimi-sübhün [sübh yelinin] təsiri, günəşin Bakı şəfəqlərinin bərekəti, təbiətdə məmlu [dolu] olan yaşamaq həvəsinin buna da sari olması [keçməsi, yoluxması] ilə yavaş-yavaş vücudunu almış rəş'ələr [titrəyişlər] və əsəbi lərzələr içində müdhiş uyqusundan oyanırdı...

Bunu əhatə edən otlar, ələflər, həşərat, böcəklər, uçuşan quşlar, göy üzündə seyr edən əcaib şəkilli buludlar, dərin qüdsi fikirlərə dalmış təsbeh edən [Allahı zikr edən, dua edən] ormanlar, dənizin asudə və azadə dalğaları, hər şey, hər zərrə buna bir dərsi-intibah, bir oyanmaq nəğməsi oxuyur, deyirlərdi ki:

– Ey bəşəriyyət! Təbiətin sənə əta etdiyi bu qiymətsiz, qədərsiz füyuzatı [feyzləri, bərekətləri] buraxaraq kəndi beynində törətdiyin tapmacaların arxasınca qoşdun. Odur ki, indi də bütün təbiət kəndi həqqi-məşrusunu [qanuni haqqını], yaşamaq haqqını istərkən, sənə danışmağa qüdrət və cürətin çatmayır. Təbiət səni sərbəst yaratdığı halda, sən kəndini alov-

lu zəncirlərlə boğmağa, dürlü-dürlü qeydlər [bağlar, zəncirlər], əsarətlər altına salmağa çalışdın. Dünyada istibdadı sən yaratdın. Qaniçən müstəbidlərin apdığı zülümlərin, tökdüyü qanların, aradığı bir məna-yi-übudiyyətin [itaət, qulluq məfhumunun] həpsinə sən kəndin razı oldun. Müharibələr apdın, qan susuzluğuna mübtəla olmuş qəlbini qardaş qanı ilə suvardın. Həmnövün üçün qanlı ziyafətlər apdın. Bütün haqsızlıqları gördün, tarixini kəndi qanıyla yazdın və buna da vəhşicəsinə iftixar etdin. Artıq yetər!..

İndi yaranmaqdan əsl vəzifən, hissən [payın] nə isə bir az da onu təqib et. Mehraqları yıxmaq əvəzinə müstəbidlərin taxtını devrilt. Sonra gəl, mərhəmətli təbiətin, müşfiq anamızın ağışuna atılalım. O bizə həyat verdi. O bizə zəhmət öyrətdi. O bizə səadət göstərdi. O da bizi rahat etsin... Tapmacalı, bilməcali, soyuq, rəhmsiz məbudları unut! Sülh və müsəlimətə [əmin-amanlığa], gözəllik və lətafətə, məhəbbət-məvəddətə [sevgiyə], hüsnü ana [gözəlliyə] tərəf yönəl! O zaman, ey bəşəriyyət, aradığın bilcümle [bütün] sualların cavabını bulacaqsan! O zaman əsl vəzifəni duyacaqsan. O zaman göylərdə, mehrablarda, qədim kitablarda, yazılarda aradığın həqiqəti hər zərrədə, hər nöqtədə, hər qətrədə hiss edəcəksən. Və kəndin yaradıcı bir qüvvəyə malik olacaqsan. İştə o zaman sənə əsl vəzifən başlanacaqdır.

İlkbaharın əzəmətli bir sabahı idi.

Bəşəriyyət qorxunc yuxusundan qalxmış, təbiətdən dərsi-intibahını almış, yürüyürdü. Artıq onun vücudunda boğucu bir yorğunluq, hissiz bir durğunluq müşahidə olunmayırdı. O, bəşəş [fərəhli],

çalışqan yürüyürdü. Əlindəki bayrağın üstündə “mübarizəyi-həyat” deyil, “mühafizəyi-həyat” yazılmışdı. Yəni onun şüarı artıq hər bir həyatı, hər bir nəfəsi sevmək, “mühafizə etmək” idi. Təbiət də qollarını geniş açaraq, indicə tanımağa başladığı oğlunu, bəşəriyyəti təbrik və təhsin edirdi [alqışlayırdı].

Əski teyflər [vahimələr], kabuslar unudularaq yeni ideallar, yüksək amallar təqib olunurdu. Bəşəriyyətə kin, qərəz, həsəd, qəhr deyil, hüsnü an [gözəllik və cazibə], sənət və məhəbbət hökmfərma [hakim] olurdu. Demək, bəşəriyyət müdhiş yuxusundan oyanmış, əllərinin qanını təbiətin çağlayan ırmaqlarında yıxamış, təmizləmişdi.

İlkbaharın əzəmətli bir sabahı idi.

Bu sabah günəş bir daha batmamaq üçün doğurdu. Bu sabah nur əbədiyyən qaranlığı məğlub edirdi. Bu sabah ən yaxın zamanlarda müşahidə edəcəyimiz sabahi-intibahi-bəşəriyyət idi.

Əli Yusif (Rai)

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Parlaman komissiyonlarında

Maliyyə-Büdcə komissiyonunda zeylədəki [aşağıdakı] qanun layihələri müzakirəyə qonulduqda, qəbul edilib Parlaman müzakirəsinə idxal olmuşdur:

1) Bakı Mövqe Komandanlığı təşkili və ştat[ı] haqqında Hərbiyyə Nəzarətinin qanun layihəsi;

2) Növbətçi general-kvartirmeyster və Ərkani-Hərbi-Ümumi [Baş qərargah] Topoqraf şöbəsi rəisi xidmətini firqə [di-

viziya] komandanlıq xidməti ilə müsəviləşdirmək [bərabərləşdirmək] haqqında Hərbiyyə Nəzarətinin qanun layihəsi;

3) Azərbaycan dəmiryolunun Xudat və Yalama mövqifinin [stansiyasının] posta və teleqraf məmuriyyətlərinin güşadı [açılması] haqqında və Posta-Teleqraf Nəzarətində olan məmuriyyətlərin ixtisarı haqqında məzkur Nəzarətin [deyilən Nazirliyin] qanun layihəsi;

4) Bakı bələdiyyəsinə 50 faizlə 10 milyon (on milyon) manat istiqraz verilməsi haqqında qanun layihəsi.

Fərarinin tövqifi

Göyçay qəza naəalnik Bakı qubernatoruna məlum etmişdir ki, 2-ci Bakı piyada alayının 6-cı böliüyünün fərari əsgəri Nasirəddin Əbdülxəlil oğlu tövqif [həbs] edilib Göyçay qəza Əxzi-əsgər [Hərbi çağırış] rəisi hüsuruna göndərilmişdir. Məzkur [deyilən] fərarini gizlədən əqvamına [qohumlarına] tənbeh ediləcəkdir [cəza veriləcəkdir].

Şamaxı məktəbi

Şamaxı və Göyçay qəza məktəbləri naziri [müfəttişi] Bakı qubernatoruna xəbər vermişdir ki, Şamaxı qəza qaimmə-qamlığı [qəza rəisliyi] dəftərxanası Şamaxı məktəbi binasında olmağa görə, indiyə qədər məktəbdə dərsə şüru edilməmişdir [başlanmamışdır]. Binaileyh [ona görə], məktəb binasının təcili surətdə təxliyə edilməsini rica etmişdir.

Yalama məktəbinin əşyası

Yalama məktəbinin naziri [müfəttişi] Bakı qubernatoruna xəbər vermişdir ki, məktəb əşyalarından şkaflar, taxtlar, dö-

şəkağları və yorğanları pristav müavini Həsən bəy Həsənbəyov kəndisi ilə Həzrəyə götürmüşdür. Ona görə bu əşyanın Həsən bəydən geri alınmasını qubernatordan xahiş etmişdir. Bundan başqa məlum etmişdir ki, piano, qrammofon və samovarın nədəndə olduğunu Zixur kəndi sakini Qədir bilir.

Tayfunçulara

Bununla “Tayfun” əsərinin ədəbi mühakiməsində iştirak edən əfəndilərdən rica olunur ki, bu gün yekşənbə [bazar] günü axşam saat 6-da Parlaman binasının qiraətxanasında olacaq xüsusi ictimaya [yığıncağa] təşrif gətirsinlər.

“Yaşıl qələm”

Milislərin ixracı

5 nəfər milis – Həbib Zülfüqarov, Əli Manaf oğlu, Mirməsum Mirməhəmməd oğlu, Pirməhəmməd Hacı Qədir oğlu və Əliheydər Məhəmmədyar oğlunu polis-meysterin əmri ilə pristav xidmətlərindən ixrac etmişdir. Milislərə ixrac edilmələrinin cəhəti məlum olmadığından, işbu xüsusda “Müsavat”a ərzi-hal vermişlərdir.

“Tabaqçıların iclası”

İşbu oktyabr ayının 7-də Məhəmmədəli Əsədullazadənin təşəbbüsü ilə “İttihad” mədrəsəsində taqəçilərin ümumi iclası vəqə olmuşdu.

İclas İsa Əmiraslanzadənin sədarəti [sədrliyi] və Əsədullazadənin katibliyi ilə açılıb, aşağıdakı məsələlərin müzakirə və həllinə şüru olunur [başlanır]:

1) Taqəçilər təşkilatı və idarə intixabı [seçilməsi];

2) Komiteyi-İttifaqi-İrəniyə [İrənlilər İttifaqı Komitəsi] yüzə bir nəfər intixab etmək [seçmək] barəsində.

Əvvəlcə Məhəmmədəli Əsədullazadə söz alaraq, təşkilatsızlıq nəticəsi olaraq taqəçilərin başına nələr gəldiyini zikr və təşkilatın mənfəətlərini qeydlə, taqəçilərin bir ittifaq təşkil etməyə dəvət etmişdir.

Sonra Hacı müəllim taqəçilərin dərindən kəndiləri əlac etməli olduqlarını qeydlə, seçki vaxtı hər bir dərnlərini bilən və çarə aramağı bacaran adamları seçməyi təklif etmişdir.

Sonra taqəçilərdən Səttar Abdullazadə, Nəmətulla Abdullazadə seçkiyə dair nitqlər söyləyərək intixabata şüru edilir.

Nəticədə əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə təşkilata işbu cənablar intixab olunur: Məhəmmədəli Əsədullazadə, Səttar Abdullazadə, İsa Əmiraslanzadə, İsməli Həsənzadə, Kiril Zilqəçov (qrek), Qurban Məhəmmədzadə, Ələsgər Ələkbərzadə, Şirəli Abbaszadə, İbrahim Mahmudzadə.

Bədəhu [sonra] Məhəmmədəli Əsədullazadə Komiteyi-İttifaqi-İrəniyə bir nəfər nümayəndə intixab etməyi iclasa təklif edir. Ümumiyyətlə, Məhəmmədəli Əsədullazadə İttifaqi-İrəniyə Komitəsinə taqəçilər nümayəndəsi intixab edilir.

BİRJADA

Kerenski minlik 1.060 manat, 250-lik 1.010 manat və xırda kəndi qiymətindən 2 faiz əskikdir. Nikolay 500-lüyü 1.200 manat, 100-lüyü 270 manat və xırda 70 faizdir. Gümüş manat 58 manat və xırda

pul 22 manatdır. Osmanlı altın lirəsi 650 manat və kağız lirəsi 190 manatdır. Tiflis parası 1 faiz olmuşdur.

CƏMIYYƏTI-XEYRIYYƏDƏ

Zəngəzur və İrəvan qaçqınları

Yevlax istasyonundan Mustafa bəy Əlibəyov Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə teleqraf-la xəbər vermişdir ki, yetimlər ayın 22-də səhər saat 9-da Bakıya varid olacaqdırlar [çatacaqlar].

Qars qaçqınları

Qarsdan 450 nəfər qaçqın gəlirmiş. Bunlardan 150 nəfərini Gəncədə saxlayıb, qalan 300 nəfərini Bakıya göndərmişlərdir. Bu axırıncılar Bakıya varid olduqda [çatdıqda], istasyonda qalmağa məcbur olmuş və Bakı Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə müraciət etmişlərdir. Cəmiyyəti-Xeyriyyə işbu qaçqınlara müavinət edilməsi haqqında Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] müraciətdə bulunmuşdur.

Füqəralara ianə

İmam Hüseyn əfəndimiz həzrətlərinin təziyəsi münasibətilə İttifaq məscidində füqərə üçün toplanmış 8 min manat indiyə qədər füqərəyə təqsim edilmədiyindən [paylanmadığından], Cəmiyyəti-Xeyriyyə məscid nümayəndələrindən bu paranı füqərəyə təqsim etmək üçün ya Cəmiyyətə verməklərini və ya füqərəyə təqsim edib qəbzələrini Cəmiyyətə pişnihad [təqdim] etmələrini təklif edir.

Türk əsirləri

Üç nəfər türk əsirini Cəmiyyəti-Xeyriyyə Batum təriqi [yolu] ilə kəndi vətənlərinə göndərmişdir.

Şamaxı qaçqını

Şamaxı qaçqınlarından Şükür Hacı oğlunu xəstə olduğu üçün bu gün Cəmiyyəti-Xeyriyyə müalicə edilməkdən ötrü Mixaylovski xəstəxanaya göndərmişdir.

“MÜSAVAT”DA

Bakı-Tiflis Neft Cəmiyyəti mədən fəhlələrinin tələbatı

Bu günlərdə Bakı-Tiflis Neft Cəmiyyəti fəhlələrinin mədəndən istədikləri 9 maddədən ibarət tələbatı haqqında məlumat vermişdik.

Dünən Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Müsaliyə və Mürəfiə [Sülh və Məhkəmə] şöbəsi sədri ilə katibi işbu xüsusda müzakirə etmək üçün şəhərdə həman cəmiyyətin mədən müdiri hüzuruna getmişlərdir. Çox müzakirədən sonra mədən müdiri şu 9 maddə tələbatdan 4-cü və 9-cu maddələri rədd, baqisini [qalanını] qəbul etmişdir.

Rədd edilən maddələrdən 4-cü maddə bilmərrə [birdəfəlik, tamamilə] rədd edilibsə də, müdir “ailədar fəhlələrdən ailələrini mədən dairəsində saxlamağa imkanı olmayanlara kəndlərdə və ya şəhərdə ev kirayəsi və gedib gəlmək üçün fəhləyə yol xərci verilsin” – 9-cu maddə barəsində müdir qol vermiş ki, bu maddə qəbul edilməsi haqqında Tiflisdə mədən cəmiyyəti sədrindən xahiş edər. Bu maddə tamamilə qəbul edilməsə, ola

bilər ki, tələb edilənin yarısı qəbul olun-
sun.

* * *

Balaxanı-Sabunçu mədənlər mərkəzi
“Müsavat” idarəsi bütün ətraf mədən-
lərdə çalışan müsəlman əmələ qardaş-
lara elan edir:

Bu gələnin düşənbə [bazar ertəsi] günü
13 təşrinə-əvvəl [oktyabr] saat 12-də Ba-
laxana krucokunda mühüm məsələlər mü-
zakirəsi üçün iniqad edəcək [toplaşacaq]
iclasa təşrif gətirsinlər. Müzakirə edilə-
cək məsələlər hal və istiqbalımızla mər-
but [bu günümüz və gələcəyimizlə bağlı] və
əlaqədar bulunduğundan, fəhlə qardaş-
larımıza fürsəti fəvtə verməmələrini töv-
siyə edirik.

İdarə

**Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası
Gövhər xanım Qazızadə**

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnin
xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə
kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməli-
yati-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor
Tsentsner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-
mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır
və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə
13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər
gün səhər saat 8-dən 9-adək, axşam saat 4-
dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski
küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon
nömrə 36-21.

9051

**Xəzər dənizində posta, sərnişin
və yük gəmilərinin hərəkəti**

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşa-
mı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], ça-
harşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çahar-
şənbə və cümə günləri saat 4-də.

*Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bandər
Gəz və geri*

17-ci körpüdən çaharşənbə günü saat 4-də.
Bakı-Həsənqulı-Bandər Gəz-Məşhədsər

və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.
*Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və
geri*

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cü-
mə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və
şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə,
pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları
qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir
hər gün səhər saat 8-1-adək; axşam saat 4-
7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə
45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnı-
dan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06
və 52-36.

7406

**Petroqraddan gəlmiş doktor
İshaq Avetisoviç Atayans
(professor Mixaylovun müavini)**

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğu-
na mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar]
yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müa-
licə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə

müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi.
Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul
edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Doktor Mustafa bəy Hacıqasımov

Mamalıq və qadın naxoşluqlarını qəbul
edir. Hər gün cümə günlərindən başqa saat
4-dən 6-a qədər. Vorontsovski nömrə 17. Ka-
binə telefonu 34-78.

9032

**Berlin Darülfünunu doktoru
N. Melkumyan[s]**

Daxili, zöhrəvi, sifilis, “606” və “914” mü-
alicələrini qəbul edir hər gün səhər saat 8-
dən 12-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 9-11.
Kolyubakinski küçənin küncündə. Telefon
nömrə 34-34.

Diş həkimi R. M. Altman

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat
8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Mü-
səlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olu-
nan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20.
Aptekin qarşısında.

71141

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopeliov**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul
edir səhər saat 10-dan 1-adək, axşam saat
5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və
914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci
mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamış-
dır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı
laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər,

kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-
ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sis-
yanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

9090

Diş həkimi A. A. Mirkin

Dişlərə müalicə olunub və doldurulur.
Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır.
Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur:
gündüzlər 9-dan 2-yədək; axşamlar 4-dən 7-
yədək. Ünvan: Gimnaziçeski küçə, nömrə
164.

11426

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma
və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayı-
rılması təmin olunur. Kənardan gələnlər
üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.
Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək,
axşam saat 4-dən 7-yədək.

Vorontsovski küçə 17 nömrəli evdə, pa-
radni qapıdan.

10218

Diş həkimi S. M. Hamburg

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində
dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-
yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə
21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

**Professor Buyneviçin
müsəkkər [sakitləşdirici] kabinetinin
səbiq assistenti**

Doktor Q. Musaelyans

Ürək, mədə, bağırsaq və qeyri daxiliyyə
naxoşluqları qəbul edir səhərlər 9-dan 12-
yədək, axşamlar 5-dən 7-yədək. Ünvan:
Karantinni və Bolşoy Morskoy küçələrin
küncündə (Telefonu küçənin başında). Tele-
fon: 40-22.

11446

Diş müalicəxanası

D. İ. Zeylidzon

Xüsusi qızıl və platina işləri. Kötük və körpülər və farforlar. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur məhzen növbəyə yazılmaqla səhərlər saat 9-dan 2-yədək, axşamlar saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Malakan-ski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 19-55.
11442

İtibdir

Ələkbər Hacı Əbdülməli oğlu Zeynalov adına əhli-əyalı ilə 3-cü polis uçaqından 30 martda alınmış şəhadətnaməsi itib. Etibar-dan saqitdir [etibarsızdır].
11445

İstanbulda ikmali-təhsil etmiş [təhsilini tamamlamış] bir müəllim türkcə xüsusi dərş oxudacaqdır. Arzu edənlər şəraitini anlamaq üzrə səbahlar saat 9-dan 10-a qədər Bon-darnı küçə nömrə 21-ə müraciət edə bilər.
11448

Elan

Bununla Bakı Darülfünunun [Universitetinin] idarəsi elan edir ki, həmin oktyabr ayının 11-dən idarə olacaqdır öz imarətində, Merkurievski küçədə, sabiq Ticarət (Kom-merçeski) məktəbində. İçəri daxil olmaq Bu-daqovski küçədən, məktəbin həyətindən.

Darülfünunun katibi (imza)

T-281

Müdür:

Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Səmimiyyət lazımı

səh. 160. “xantəkinskilər”: Azərbaycanın Ermənistandakı diplomatik nümayəndəsi Məhəmməd xan Təkinski nəzərdə tutulur.

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanında

səh. 163. “cümhuriyyət idarəsinə”: qəzetdə “cümhuriyyət idarəyə” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 165. “Nationaltidende”: Danimar-kanın paytaxtı Kopenhagendə 1876-1961-ci illərdə dan dilində nəşr edilmiş günlük qəzet.

Qəzetələrdən

səh. 168. “Minorski”: qəzetdə “Mironski” getmişdir.

Cümə günkü müxtəlif xəbərlər

səh. 168. “Əli Rza paşa Sədrəzəm”: qəzetdə “Əli Rza” yerinə səhvən “Əziz” getmişdir.

Türkiyədə

səh. 171. “24 zilhicə [1]337 və 20 eylül [1]335”: burada tarix həm hicri, həm rumi təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 20 sentyabr 1919-cu ilə uyğundur.

səh. 172. “İstiqlal”: İstanbulda 1918-ci ilin axırlarından 1919-cu ilin axırlarına qədər nəşr edilmiş qəzet.

“Sabah”: İstanbulda 1875-1922-ci illərdə nəşr edilmiş gündəlik qəzet.

səh. 173. “Babi-ali”: (hərfən “uca qapı”) Osmanlı dövlətində Sədrəzəmin (Baş nazirin) sarayına verilən ad; beynəlxalq münasi-bətlərdə “Osmanlı hökuməti” mənasında işlədilir.

“Nyu-York herald” [New York Herald]: 1835-1924-cü illərdə Nyu-Yorkda nəşr edilmiş qəzet.

“Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” qəzeti nəzərdə tutulur.

Sabahi-intibahi-bəşəriyyət

səh. 180. “cəbhələrindəki vəhşi ... ümidi olan”: arada bir neçə söz tamamilə silin-mişdir.

“Qaniçən müstəbidlərin”: qəzetdə “qaniçən” yerinə “qan üçün” getmişdir.

Bakı xəbərləri

səh. 181. “4) Bakı bələdiyyəsinə...”: qəzetdə “4” yerinə “5” getmişdir.

səh. 182. “Həzrə”: Qusarın kəndi.

“tabaqçı”: tabaqda müxtəlif şeylər satan səyyar satıcı.

Bazar ertəsi, 13 oktyabr 1919-cu il, nömrə 294

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 18 məhərrəmül-haram sənə 1338. 13 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və İslamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rubla, 2 aylığı 130 rubla, 3 aylığı 180 rubla. Bakı üçün 1 aylığı 60 rubla, 2 aylığı 110 rubla, 3 aylığı 150 rubla. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək hesab olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 8 rubla, axırncı səhifədə sətri 6 rubla, itən şeyilər və yer axtaranlar üçün 4 rubla axırncı səhifədə, 6 rubla birinci səhifədə.

SİRK “MODERN”

Düşənbə günü oktyabrın 13-ndə 1919-cu ildə təzə gələn artist və artistkaların qastrolu olacaqdır. Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayevič Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir. İki məşhur pəhləvanların əzmkar mübarizəsi. 3 min manat mükafat.

1-nci: Qara Maska – Boqatıryov.

2-nci: Zakoroyko – Staroşvili.

3-ncü: Makarov – Kreçitov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Çaharşənbə günü oktyabrın 15-ndən məşhur komiklər Sviqo qardaşlarının benefisi olacaq.

ELAN

1919 sənə oktyabrın 13-ü bazar ertəsi günü gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

T-278

QİSMİ-RƏSMİ

[RƏSMİ HİSSƏ]

Bakı Müstəhkəm Dairəsi hərbi general-qubernatorundan

8 təşrin-i-əvvəl [oktyabr] 1919

Bununla ümum Bakı İstəhkamat Dairəsi əhalisinə təşrin-i-əvvəl 10-dan etibarən Bakı qradonaçalstvası dairəsindən hərbi təyyarəçilər tərəfindən Azərbaycan Cümhuriyyətinin hərbi idarəsinə mü-təəlliq [məxsus] təyyarələrlə təlim uçuş-ları olacağını elam edirəm [bildirirəm].

Bakı Müstəhkəm Dairəsi

general-qubernatoru

general-mayor Tlexas

NABEMÖVSÜM SEVİNCLƏR

Bolşeviklərin məğlubiyyəti və denikin-çilərin müvəffəqiyyətləri “Vahid Rusiya”-çıları şadlığından şıllaq atacaq dərəcədə sevindirməkdədir. Bu qeyri-təbii və nabe-mövsüm [vaxtsiz] sevincləri sezmək üçün “Vahid Rusiya”çıların “Qolos Rossii”, “Russki den” və sair bu kimi qəzetələrini oxumaq lazımdır.

Qəzetin başlığı "AZƏRBAYCAN" və "İkinci səneyi-dəvamiyyəsi" yazılıdır. Üst sağda "Bazar ertəsi, 13 oktyabr 1919-cu il, nömrə 294" yazılıdır. Qəzetin məzmunu aşağıdakı kimi təşkil edilmişdir:

- İkinci səneyi-dəvamiyyəsi.** Düşənbə, 18 məhərrəmül-haram sənə 1338. 13 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.
- Türk və İslamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır.** Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.
- Abunə şəraiti:** Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rubla, 2 aylığı 130 rubla, 3 aylığı 180 rubla. Bakı üçün 1 aylığı 60 rubla, 2 aylığı 110 rubla, 3 aylığı 150 rubla. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək hesab olunur.
- Elan fiatı:** birinci səhifədə sətri 8 rubla, axırncı səhifədə sətri 6 rubla, itən şeyilər və yer axtaranlar üçün 4 rubla axırncı səhifədə, 6 rubla birinci səhifədə.

Qəzetin məzmunu aşağıdakı kimi təşkil edilmişdir:

- İkinci səneyi-dəvamiyyəsi.** Düşənbə, 18 məhərrəmül-haram sənə 1338. 13 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.
- Türk və İslamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır.** Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.
- Abunə şəraiti:** Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rubla, 2 aylığı 130 rubla, 3 aylığı 180 rubla. Bakı üçün 1 aylığı 60 rubla, 2 aylığı 110 rubla, 3 aylığı 150 rubla. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək hesab olunur.
- Elan fiatı:** birinci səhifədə sətri 8 rubla, axırncı səhifədə sətri 6 rubla, itən şeyilər və yer axtaranlar üçün 4 rubla axırncı səhifədə, 6 rubla birinci səhifədə.

Qəzetin məzmunu aşağıdakı kimi təşkil edilmişdir:

- İkinci səneyi-dəvamiyyəsi.** Düşənbə, 18 məhərrəmül-haram sənə 1338. 13 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.
- Türk və İslamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır.** Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.
- Abunə şəraiti:** Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rubla, 2 aylığı 130 rubla, 3 aylığı 180 rubla. Bakı üçün 1 aylığı 60 rubla, 2 aylığı 110 rubla, 3 aylığı 150 rubla. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək hesab olunur.
- Elan fiatı:** birinci səhifədə sətri 8 rubla, axırncı səhifədə sətri 6 rubla, itən şeyilər və yer axtaranlar üçün 4 rubla axırncı səhifədə, 6 rubla birinci səhifədə.

“Azərbaycan” qəzetinin 294-cü nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Zənnimizcə, “Vahid Rusiya”çıların bu sevincləri hələ ki, nabemövsümdür. Çünki əvvəla, bolşeviklər tamamilə məğlub olmamışdılar. Moskva, Petroqrad kimi böyük mərkəzlər onların əlindədir. Əlavə, bolşeviklərin qüvvəti taleyi-hərbini lütf və mərhəmətindən birküllü [tamamilə] məyus və naümid olmaq qədər zəif deyildir. Yeni elan edilmiş fəvqəladə səfərbərliyin bolşeviklər qüvvətini neçə qat artıracağı və binaənileyh [ona görə], mübarizə uzun müddət imtidad [davam] edəcəyi şübhəsizdir. Bu uzun müddət əsnasında dəxi hərbi vəziyyətini dəyişə biləcək fəvqəladə və qeyri-müntəzər [gözlənilməz] hadisələr vüqusu [baş verməsi] mümkünat qəbiləndir.

Bundan əlavə, bolşeviklər tamamilə məğlub və məhv edildikdən sonra dəxi “Vahid Rusiya”çıların da tərzi-idarəyə aid bir çox məsələlər üzərində öz aralarında dəxi münaqişə və münazirələri [mübahisələri] və hətta müsadimələri [toqquşmaları] qəviyyəni möhtəməldir [qüvvətli ehtimaldır]. Çünki “Vahid Rusiya”çılar içində bolşevikləri yıxmaq əməl [niyyət] və qayəsi ilə bir-birlərinə müzahirət [kömək] göstərənlər bolşeviklərdən, bir az sağ olan sosialistlərdən dönmüş ən qatı və müənnid [inadkar] monarxistlərə varıncaya qədər məsləki-siyasə [siyasi məslək baxımından] rəngarəng və əlvəndirlər. Bu müxtəlif məsləkli adamların ittihad [birlik] əsasları daimi deyildir. O əsas, bolşevikləri yıxmaq məqsədidir. Bu məqsəd hasil olduqdan sonra əsas yıxılacaq və üzərində qurulmuş olan müvəqqəti ittihad [birlik] puç olub nifaq və ziddiyyətlərə mübəddəl olmaqla [çevrilməklə], başqa mübarizələrə meydan açılacaqdır.

Böylə mülahizələr sərdindən [irəli sür-

məkdən] məqsədimiz, təbii, bolşeviklərə yanmaq, onlara tərəfdar görülmək deyildir. Bolşevikliyə dair münasibətimizin nə yolda olduğu aşkardır. Mədəni Yevropaca qəbula keçməyən və mütəməddin [mədəni] millətlər arasında intişar tapa [yayıla] bilməyən bu üsuli-idarənin və bu təriqətin, bəşəriyyət tərəqqisi yolunda şayani-etina [diqqətə layiq] və əhəmiyyətli bir şey olmadığını mütəməddin millətlərin böylə bir mənfi münasibətindən anlammaq olar.

Əlavə, rus xalqının, fəlakətlərdən qurtarmaq üzrə müvəffəqiyyətlər qazanmaq sevinclərinə, bir millətin xilas nöqtəyi-nəzərindən, biz də şarik ola bilərdik.

Fəqət, heyhat! Bizi bu şadlığa və sevinclərə biganə edən və hətta acındıran bir şey var ki, o da “Vahid Rusiya”çıların doğrudan-doğruya düşmənləri olan bolşeviklərə qarşı zəhrəndəliyindən [istehzalarından] əlavə, elani-istiqlal etmiş millətlərə aid məsxərəçiliyidir.

Deməli, “Vahid Rusiya”çıların bu mübarizəsi fəlakətlərinə səbəb olan bolşeviklərdən əlavə, Rusiyadan ayrılmış millətlərə dəxi dolayisilə aiddir. Bu, bizim kimi elani-istiqlal etmiş olan millətləri hədələməkdir. “Siz də vaxtınıza hazır olun” deməkdir.

Lakin “Vahid Rusiya”çılar böyük bir zəlalət [düz yoldan çıxma, sapqınlıq] içindədirlər. Aləmsümül [bütün dünyanı əhatə edən] müharibənin nəticəsi olaraq meydana atılmış olan “azadlıq”, “millətlər azadlığı” məfkurələrinin tənindənaz [cingiltili] şüarlarını həvəleyi-səm’i-etibar etmək [əşitmək, diqqətə almaq] istəməyirlər. Cəhannümun [qlobal] müharibə Rusiya üçün müvəqqəti bir bolşeviklik törətdisə, bəşəriyyət və insaniyyət üçün azadlıq fik-

rini yaratdı. Bolşevikliyi qəbul etməyən mütəməddin aləm bu ali fikri qəbul edər. Xırda millətlərin istiqlalını qəbul və təsdiq etmək “Vahid Rusiya”çıların zəmin-cə [güman etdiyi kimi], Rusiyanın torpağını parçalamaq deyildir, bəlkə rus istibdadının, rus imperializminin pəncəyi-qədarənəsi altında əsrlərcə əsir olan millətlərin istixlasıdır [xilasdır]. Bu fikrin böyük bir müzahirət [dəstək] görəcəyinə və bilaxirə [nəticə etibarilə] əbədi bir qələbə çalacağına biz əminiz. “Vahid Rusiya”çıların məsxərəsi, zəhrəndəliyi axırda özlərinə qayıdıb, gülünc və həqarətə layiq yalnız özləri olacaqdırlar.

“Vahid Rusiya”çılar dürüst bilməlidirlər ki, camaatı ikrah etmiş və özləri də ruhdan düşmüş olan bolşeviklərlə müharibə etmək və müvəffəqiyyətlər qazanmaq mümkündür. Lakin ruhları yüksək, əzmləri qəvi [güclü], məfkurələri ali olduğunu dərk edən azad millətlərlə mübarizəyə girmək, yəni haqqı nahaqqa vermək imkan xaricində xam bir xəyaldır.

Hacıbəyli Üzeyir

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

İngilis əsakininin övdəti

Beloostrov - Londondan teleqrafla xəbər verirlər ki, Arxangelsk və Murmunda olan 1700 ingilis zabitan və əsakinini hamil [zabitlərini və əsgərlərini daşıyan] üç gəmi Lervikə vürud etmişdir [gəlmişdir].

Kolçakın arxasında kim durur?

Beloostrov - “Tayms” qəzetəsi müxabiri Şərq cəbhəsi arkani-hərbindən [hərbi qərargahından] teleqraf etmiş ki, Cəmhiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] Kolçak ordusu üçün ləvazimatı-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] verməyi dəröhdə etmişdir [öh-dəsinə götürmüşdür]. Kolçaka həmçinin maddi müavinətdə də bulunacaqlardır.

Haazenin yaralanması

Nauen - Haazeyə sui-qəsd edilərək yüngül surətdə yaralanmışdır. Haaze milli ictimada [yığıncada] Rusiya Şimal-qərb hökumətinin Berlində olan nümayəndələri fəaliyyəti haqqında bəyanat vermək və məzkur [deyilən] nümayəndələrin bir tərəfdən Kolçak, Denikin ilə və digər tərəfdən Almaniya hökuməti ilə əlaqədə olmasını vəsaiq ilə [sənədlərlə] isbat etmək istəyirdi. Müstəqillər Haazeyə sui-qəsd edilməsinin səbəbini bu məsələdə görürlər.

Dutov ordusu

Saratov - Orsk dairəsindən bizim tərəfə fərar edənlərin rəvayətinə nəzərən, Dutov ordusu içində intizamsızlıq hökm-fərma olmadadır [hökm sürməkdədir]. Əsgərlərin fərar etməsindən dolayı komanda heyəti üzərlərindən məsuliyyəti-atıyən [gələcəkdəki məsuliyyətin] götürülməsini mütəzəmm [nəzərdə tutan] bir rapor Dutova vermişdir. Dutov kalmuk, osetin və çərkəzlərdən kömək verəcəyini vəd etmişdir.

Hərbi əməliyyat

Şimal cəbhəsi - Puaskon dairəsində müvəffəqiyyətli hücumumuz davam etmədədir.

Qərb cəbhəsi - Luqa dairəsində Luqa-nın 25 fərsəx məsafəsində qitəatımız [hərbi hissələrimiz] müharibə edir.

Cənub cəbhəsi - Qluxov istiqamətin-də hücum edən qitəatımız mütəəddid qəryələr [çoxsaylı kəndlər] işğal etmişlər-dir. Kursk istiqamətində qitəatımız mü-haribə ilə bir qəç qəryə zəbt etmişlərdir. Krevninin qərbi-şimalında şiddətli müha-ribələrdən sonra qitəatımız geri çəkilmə-yə məcbur edilmiş, müharibə əsnasında 30 əsir, 1 top və mitralyozlar qəniməti-miz olmuşdur. Maloarxangelsk istiqamə-tində qitəatımız mütəəddid qəryələr işğal etmişlərdir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Sultanın iqamətgahı

Atınada [Afinada] çıxan “Esbre” qəze-təsinin yazdığına görə, Müttəfiqlər sul-tanın İstanbulda qalmasına razı olmuş-lardır.

Türkiyə ilə sülh əqdi

“İstanbul” qəzetəsinin verdiyi xəbər-lərə görə, Türkiyə ilə Müttəfiqlər arasın-da sülh əqdi [imzalanması] Londrada vü-qu bulacaqdır [baş tutacaq]. Siyasi dairə-lərdə danışıldığına görə, Amerika Türkiyə mandatını qəbul etməyəcəkdir.

DAĞISTANDA QIYAM

Dağıstan nümayəndələri general Harbord hüsurunda

5 təşrini-əvvəl [oktyabr] axşam saat 5-də Dağıstan nümayəndələri B. Mallaçı-

xan və Ömər bəy Heydərov general Har-bord tərəfindən qəbul edilmişlərdi. B. Mallaçı-xan generalı Qafqaziyaya vürudu [gəlişi] münasibətilə təbrik edərək de-mişdir ki:

“Qafqaziya cümhuriyyətləri ilə birlik-də Dağıstan xalqı da sizin fəaliyyətinizə və xırda millətlər müqəddəratını həll et-mək üçün övzanı məhəllində [vəziyyəti ye-rində] öyrənmək kimi Düvəli-müəzzəmə-nin iqdamatına [Böyük dövlətlərin təşəb-büsünə] ümidli nəzərlə baxırlar.”

General Harbord təbrikə cavab verə-rək söyləmişdir ki:

“Mən Parisdə olarkən Sülh Konfran-sında Dağıstan nümayəndələri ilə məm-nuniyyətlə tanış olmuşdum.”

Sonra Dağıstan nümayəndələri hadi-satın müruri-cərəyanı [hadisələrin inkişafı] ilə generalı aşına edib, Denikin istibda-dına qarşı qalxan axırıncı qiyam haqqın-da müfəssəl bəyanatda bulunmuşlardır.

Uzun müsahibə xülasəsində general Harbord, nümayəndələri mütməin [arxa-yın] etmişdir ki, övdət etdikdə [qayıdan-da] Dağıstan işləri xüsusunda dəvairi-ai-dinə [aidiyyətli yerlərə] məlumat verəcəkdir.

Denikinçi qəzetələr Dağıstan qiyamı haqqında nə yazırlar?

- Petrovskda nəşr olunan “Russkaya mısı” qəzetəsi yazır:

“3 təşrini-əvvəl [oktyabr] səbhədən üs-yançıların üç tərəfdən – Qarqara dağı sil-siləsi, Boqlan qəryəsi [kəndi] və Manas obası tərəfindən Teymurxanşura üzərinə hücum etmələri kəşf edilmişdir. Üsyan-çılarda olan 4 top atəşi müdafiəsi altında edilən hücum bizim top, mitralyoz və

tüfəng atəşlərimizlə qarşılanmışdır. Saat 12 radələrində düşmən qitəatı tərəfin-dən dəmiryol və teleqraf xətləri təxrib edilmiş və dolayısı ilə Petrovsk-Teymur-xanşura dəmiryol və teleqraf müxəbiratı münqəte olmuşdu [rabitəsi kəsilmişdi]. İş-bu sıralarda Qazıqumuq tərəfindən də üsyançılar hücumu başlamışlarsa da, bi-zim şiddətli mitralyoz atəşimizə məruz qalaraq tələfatla geri çəkilməyə məcbur olmuşlardır.

Saat 2-də düşmən Həlimbəy qəryə-sinin [kəndinin] qərb tərəfində olan bağ-lara yayılmağa başlamış, fəqət bizim top və mitralyoz atəşlərimizlə tezəcə qarşılıarı alınmışdır.

Saat 7-də qitəatımız hücumu keçərək düşməni işğal etdiyi dəmiryol xəttindən çıxaraq tərd etmişdir [qovmuşdur]. Bu-rada düşməne ciddi zərbə endirilmiş və müharibə meydanında 40 məqtul [ölü] buraxmışdır. Məqtullar sırasında bir türk zabiti də vardır. Və bu müharibədə bir mitralyoz da zəbt edilmişdir.

Gecə rahat keçmiş, 4 təşrini-əvvəl səbh saat 5-dən düşmən dörd topdan atəş açmış və tezəcə o toplardan biri bi-zim tərəfdən xəsarətlənmişdir. Quldur Ömər in komandası altında düşmən pi-yada və süvari qitələri hücumu keçmiş, fəqət qarşı atəşimizlə başlanğıcında da-yandırılmışdır.

Saat 7-də bizim qitəat dəxi hücumu keçərək düşməni bağlardan çıxarmış və Həlimbəy qəryəsi ətrafına yaxlaşaraq Dar-gin süvarilərinin sancağını zəbt etmiş-lərdir. Bütün gün içində düşmən dəfə-lərcə başqa dairələrdən hücumu keçmək üçün səy etmişsə də, tərəfimizdən püs-

kürdülmüş və qitəatımızın əks-hücuma keçməsi ilə hər dəfə ricətə [geri çəkilmə-yə] məcbur olmuşlardır.

Düşmənin Teymurxanşuranı zəbt et-mək səyləri bu surətlə əqim [müvəffə-qiyyətsiz] qaldığından məəda [əlavə], bü-tün-bütünə təsviyə [ləğv] edilmişdir.

Bütün cəbhələrdə düşmən pərakən-də edilərək ricətə başlamışdır.

Dəmiryolu və teleqraf xətti Petrovsk ilə Teymurxanşura arasında 4 təşrini-əvvəldə təmir və bərpa edilmişdir.

Düşmənin xırda qitəatı yolu təxrib et-mək və işlərə mümaniət [maneçilik] et-mək istəmişsə də, heç bir nəticə hasil olmamış, zira zirehli trenimiz [qatarımız] atəşi ilə pərakəndə edilmişlərdir.

Müvəffəqiyyətsiz hücumlardan sonra üsyançılar arasında nifaq çıxmış və on-lardan güclə istehzar edilənlərin [hərbi xidmətə cəlb edilənlərin] əksər hissəsi ge-cələyin evlərinə getməyə başlamışlardır. Türk zabitləri və Dargin süvariləri ge-dənləri qırmancla geri qaytarmaq istə-mişlərsə də, müvəffəqiyyətə nail olam-mamışlardır.

Yaralı və əsirlərin bəyanatından və həmçinin məqtullarda bulunan inhalar-dan [yazılardan, xəbərlərdən] məlum ol-muşdur ki, hər dəstə başında bir türk zabiti vardır ki, üsyanı ruhlandıraraq mü-haribə hərəkətini idarə edirlər. Türk za-bitanı üsyan başçılarına icrayi-nüfuz edə-rək onları daima iğfal edir [yoldan çıxarır] və “Uzun Hacı Çeçenistan dəmiryol mü-xəbiratını qət etmiş [rabitəsini kəsmiş], Çi-ri-Yurt tərəfindən Teymurxanşuraya yax-laşmışdır və Teymurxanşura müsəlman-ları qiyam etmişlərdir” kimi sözlərlə it-minan edirlər [inandırırlar].”

- “Terski kray” qəzetəsində oktyabrın 7-dən etibarən Petrovskdan alınan zeyl-dəki [aşağıdakı] məlumat dərc edilmişdir:

“İki həftədən artıqdır Dərbənd-Petrovsk şəhərləri arasında qaradan müxəbirat qət edilmişdir [quru rabitəsi kəsilmişdir]. Dağıstanlılar tərəfindən əhatə və mühasirə edilmiş olan Dərbənd şəhəri ilə münasibət və əlaqə ancaq dəniz vasitəsilə davam etməkdədir. Oraya Petrovskdan həftədə iki dəfə paroxodlar hərəkət edirlər.

Burada Dərbənd əhvalı haqqında müxtəlif xəbərlər alınmaqdadır. Deyirlər ki, dənizdə açılan top atəşləri ilə dağıstanlılar neçə gün əqdəm [qabaq] işğal etmiş olduqları şəhərin yuxarı hissəsindən çıxarılmışlardır. Hal-hazırda dağıstanlılar şəhərin yaxınlığında olan uca köylərdə yerləşib toplardan şəhəri gülləboran edirlər.

Bu günlərdə biz bir dağ topunu “Kazbek” paroxoduna qoyduqda dağıstanlılar paroxoda bir neçə mərmə buraxdırlarsa da, müvəffəq olamadılar.

Dərbəndin əvvəl günlər mühasirə edildiyi vaxt şəhərdən çıxmış olan dinc əhali, ələlxüsüs arvadlar yenidən şəhərə qayıtmağa başlamışlardır. Şimaldan bizə hər gün kömək gəlməkdədir. Məhəmməd-qala mövqifindən [stansiyasından] cənuba, Petrovsk tərəf dəmiryol xətti bir neçə yerdən xarab edilmişdir.

Buminak mövqifi yaxınlığında bir qatar yoldan çıxıb əzilmişdir. Vaqonlar və parovoz hələ də orada qalmaqdadır.

Petrovskdan ayrılıb qalan dəmiryol mövqifi qulluqçuları böyük zəhmət və müşkülətlə Petrovsk gəlib yetişmişlərdir. Buminak mövqifində dağıstanlılar na-

çalnik müavini, bir neçə fəhlə və bir nəfər afiseri öldürmüşlərdir.

Petrovskdan şimala, Çilyurt ilə Qudermes mövqifləri arasında zirehli qatarlar hərəkətdə bulunub sənişin qatarlarını müdafiə edirlər.”

TÜRKİYƏDƏ

Trakiya Yunanıstanı verilir?

Dün Parisdən gələn və Məclisi-Millinin müzakirəsinə aid olan teleqrafın içində həman iki cümlə ilə “Trakiyanın Yunanıstana təsis edildiyi” [verildiyi, məxsus edildiyi] söylənirdi.

Dün də yazdığımız üzrə, gərçi pək ümumi bir surətdə Trakiya denməsindən və bilxassə [xüsusilə] Bolqarıstanın qərb hüdudundan bəhs edilməsindən bir az ümidi-təsəlli qabil görünürsə də, hər halda, teleqrafın da qayət mühüm bir məsələ haqqında yanılmış olmasını zənn etmək də bir az fəzlə nikbini olacaqdır.

Filhəqiqə [həqiqətən] teleqraf pək mübhəmdir. Hətta denilə bilər ki, Trakiyanı heç bilməyən biri tərəfindən yazılmışdır. Çünki Qərbi Trakiya yuxarıda da bəhs etdiyimiz kimi, Bolqarıstanın qərb hüdudlarını deyil, cənub hüdudlarını təşkil edir. Bu etibarla bu xəbəri pək ziyadə möhtaci-təyid [təsdiqlənməyə möhtac] görməkdəyiz.

Digər tərəfdən, trakiyalıların Konfrans nəzdindəki mütəlibəti-irqiyyə və tarixiyyətlərinin [milli və tarixi tələblərinin] min-küllil-vücu [hər baxımdan] şayın-qəbul [qəbula layiq] görüldüyü və müsyö Vilson tərəfindən Amerikanın Parisdəki mürəxxəslərinə [sələhiyyətli nümayəndə-

lərinə] əta edilən [verilən] təlimata nəzərən, bir idareyi-beynəlmiləliyyə şəklində idarə ediləcəyi də yenə ajans tərəfindən təbliğ edilir, hətta bu bir məsələ şəklində girərək, deyil yalnız Konfrans mühitini, bütün fransız və ingilis qəzetələrini işğal etdi, durdu. Konfransda beynəlmiləl Trakiyanın hüdudlarının belə təyin edildiyindən bəhs olundu.

Digər tərəfdən, keçəndə Venizelosun Trakiya-Paşaeli Komitəsinə müraciət edərək və qabili-tövsi olduğunu [genişləndirilə biləcəyini] bəyan edərək iki şəkil təklif etdiyini, fəqət Komitə tərəfindən rədd edildiyini yazmışdıq. Bu, Venizelosun İsmayıl Haqqı [Babanzadə] vasitəsilə vüqu bulan təklifləri Trakiyanın atisi üçün bir fəli-xeyir ədd olunurdu [uğurlu bir əlamət hesab edilirdi].

İştə bütün bunlar nəzəri-etibara alınarsa, bu xəbərdə bir yanlışlıq olduğuna hökm etməmək də mümkün olmayır. Biz bu xəbərin səhhətinə [doğruluğuna] əsl Sülh Konfransında irq və milliyyət bəhsində göstərilmək istənilən əfkəri-ədələtpərvəranədəki [ədalət tərəfdarı fikirlər-dəki] ümidlərimizdən dolayı qane olamayıriz. Önümüzə qonulan prinsiplər qarşısında bunlar məğlub və hətta ən mü-təzərrir [zərər görmüş] millətlərə qarşı da tətbiq edilmişdir. Trakiyanın heç bir əla-qeyi-cüziyyəsi [rabitəsi, bağı] olmayan Yunanıstana “təsis edilmiş” olması qəbul ediləmməz.

Yunanıstan buralara nə deyə iddia-yihakimiyyət edir? Və yunanlılara burası nədən dolayı verilir? İrq məsələsimi? Bunda dərhal Yunanıstan qaib edər. Tarixi bir haqımı? Burada yunanlılar buna da malik deyil. İştə bir misal. İskəçə qəzasını ələ

alalım. Qəzanın havi olduğu [əhatə etdiyi] 80 qəryanın [kəndin] içində yalnız iki rum [yunan] köyü var. Bura da yenə islamrlarla müxtəlit [qarışıq] bir haldadır. Digər 78 köy isə kamilən türk və müsəlmandır. Qəsəbənin isə [on] iki min nüfusundan [əhali-sindən] doqquz mini türkdür.

Müqəddəratımız lehinə təhəvvül-lər [dəyişikliklər]

Türkiyə müzməhil [məhv] olammas.

Dünyə nüsxəmizdə vəqə olan istixbarati-məxsusəmizə nəzərən [xüsusi xəbərimizə görə], Düvəli-etilafiyənin [Antanta dövlətlərinin] müqəddəratımızın həlli xüsusundakı nöqteyi-nəzərlərinin pək ziyadə lehimizə təmayül etmiş bulunduğunu yazmışdıq.

Bugünkü istixbaratımızda bu xüsüs təyid eyləməkdədir [təsdiqlənməkdədir].

Düvəli-etilafiyədən bir əksəriyyəti-əzimənin [böyük əksəriyyətin] haqqımızda ittixaz eylədikləri [seçdikləri] xətti-hərəkət Babi-alinin ciddi və müsmir [səmərəli] təşəbbüsəti ilə pək xeyirxahanə bir cə-rəyan almışdır. Binaənileyh [ona görə], hər an üçün hali-təyəqqüzdə [gözüaçıq; diqqətli] bulunması lazım gələn intibahımızı mühafizə etməklə bərabər, atimizə [gələcəyimizə] olduqca müstərih [rahat] bir fikir və vicdan ilə baxa biləcək bir vəziyyətdə bulunuruz deməkdir.

“Tan” qəzetəsi “Türkiyə izmihlali fəlakətlər tövliədəcə [doğuracaq]” deyir.

Qərbdə Düvəli-etilafiyə nəzdində lehimizə qarşı inkişafa başlayan xeyirxahanə cərəyanının yalnız rəsmi hökumət məhfillərinə [dairələrinə] qalmayaraq, ən mühüm mətbuata da sərəyan eylədiyini [yayıldığını] kamali-məmnuniyyətlə görü-

rüz. Fransa və İngiltərə qəzetələrinin son zamanlardakı nəşriyyatı tətmini-qəlbimizə kafi birər zamandır [qəlbimizi rahatlatmaq üçün kifayət edən zamanətlərdir]. Əzcümlə [o cümlədən] Fransanın ən məruf [tanınmış] və ən ciddi qəzetələrindən olan “Tan” qəzetəsi son nüsxələrindən birində türklərin ciddən cəmil olan övsafını zikr və tədad edərək [gözəl xüsusiyyətlərini yada salaraq və sadalayaraq]: “Əgər türklər Düvəli-müəzzəmə tərəfindən müzahirət və təshilata məzhər [köməyə və vəziyyətlərinin yüngülləşdirilməsinə nail] olarlarsa, təriqi-tərəqqidə səri xətvələr [tərəqqi yolunda sürətli addımlar] atarlar” deyir. Biz də buna əlavə “Əlhaqqu yə’lu vəla yu’lə əleyh” [“Haqq üstündür, ondan üstün heç bir şey yoxdur”] deməklə iktifa [kifayət] edirik.

İstanbul əhvalı

(Dərsəadətədən gəlmiş olan bir zətin [şəxsin] ifadəsidir)

Vəziyyət İstanbulda gündən-günə səlah kəsb etməkdə [yaxşılaşmaqda], Etılaf [Antanta] hökumətləri hökuməti-Osmanıyyə lehində siyasət təqib etməkdədirlər.

Son günlərdə İstanbulda bulunan Etılaf orduları Baş komandanı general Fransə D’Esperi Romaniya təriqi [yolu] ilə Parisə getmişdi. Etılaf ordularının İstanbulu təxliyə edəcəyinə bu halın bir təsiri olaçağı ümid edilməkdədir.

Parisdə müntəşir [nəşr olunan] “Tan” qəzetəsi bu günlərdə Türkiyənin lehində məqalat [məqalələr] yazmaqda və eyni zamanda Türkiyənin istiqlalının təminindən və türklərin İstanbulda baqi qalmalarından bahis [bəhs edən] nəşriyyatda

bulunmaqdadır. Hind racası Boqadırın Sülh Konfransında türklərin haqqını müdafiə edışı məzkur [deyilən] Konfransda böyük bir təsir icra etmişdir.

İzmir əhvalı gündən-günə eyiləşməkdədir. Son dəfə italyan, ingilis, Fransa generallarından və Amerika İstanbul müməssil-siyasi[si] [siyasi nümayəndəsi] amiral Bristoldan mürəkkəb [ibarət] bir heyət, ziyafətdə bir Osmanlı ərkani-hərbiyyə miralay [hərbi qərargah polkovniki] olmaq üzrə İzmirə bərayi-təhqiqat [araşdırma üçün] getdilər. Nəticə hənuz məlum deyildi. İtalyan generalı ilə Amerika amirali İstanbula övdət etmişlərdi [qayıtmışlardı].

Yunanilər yalnız İzmir şəhərində bulunurlar. Ətrafdan çəkilmişlərdir. İstanbul iasəsi son dərəcə gözəldir. Hər növ manifestura, mal Avropadan gəlməkdədir. İstanbulda hal-hazırda üç cins əkmək ya-pılmaqdadır. Birinci növ fiyatı 22, ikinci növ 16, üçüncü növ 9 bucuq quruşa satılmaqdadır.

Türk paraları gündən-günə qiymət bulmaqdadır. Son dəfə Osmanlı altunları kağız para ilə 370 quruşa alınır.

Ermənistanə bərayi-təhqiqat gedən Amerika generalı general Harbord İstanbula gəlib iki gün qaldıqdan sonra Heydərpəşadan trenlə Ankaraya və Ankaradan Ərzurum və Vana getmişdir.

İstanbulda hər nə qədər xaricən bir sükun mövcud isə də, batinən [daxilən] böyük bir cərəyan vardır. Ərzurum təşkilatına böyük əhəmiyyət verilməkdədir. İstanbulda intixabat [seçkilər] başlanmışdır.

Hər nə qədər rum və erməni patrikxanaları dişrə [əyalətlərdə, mərkəzdən kə-

narda yaşayan] rum [yunan] və ermənilərinin intixabata iştirak etməmələrini əmr etmişsə də, İstanbuldakı Adalar və Makriköy rum və erməniləri intixabata iştirak etmişlərdir.

Musəvilər [yəhudilər] intixabata iştirak etməkdədirlər. Əsgərlik xüsusunda rum və ermənilərin əsgərlikdən istisna edilmələri mövzuyi-bəhs isə də, musəvilər əsgərlikdən istisna edilməyəcəklərdir.

Lübnan heyəti

Bu yaxınlarda Lübnandan [Livandan] Parisə bir heyəti-mürəxxəsə [nümayəndə heyəti] getmişdir. Heyət rəisi monsenyor Huyek “Matin” qəzetəsi mühərriri ilə mülaqatı [söhbəti] əsnasında heyəti-mürəxxəsənin məqsədlərini bəyanla demişdir ki: Heyətin başlıca üç məqsədi var:

- 1) Lübnanın tamami [bütünüylə] istiqlalını təmin etmək;
- 2) Fransa ərkani-hərbiyyəsinin [hərbi qərargahının] 1862-yədək bitərəfanə cızmış olduğu hüddud vəchilə [üzrə] Lübnan hüddudlarının təyinini tələb etmək;
- 3) Fransa ilə olan hüsn-münasibətin ilələbəd [əbədi] mühafizəsi əsbabını istikmal etmək [əsaslarını yaxşılaşdırmaq].

ƏRƏB MƏSƏLƏSİ HAQQINDA MİRALAY LAURENSİN NÖQTEYİ-NƏZƏRİ

Hərb əsnasında əmir Faysal nəzdində İngiltərə müməssili [nümayəndəsi] və müşavir sifəti ilə bulunmuş olan miralay [polkovnik] [Tomas Edvard] Laurens 11 eylül [sentyabr] tarixli “Tayms”a yazdığı mühüm bir məktubda İngiltərə, Fransa və

Ərəbistanın Suriyadakı vəziyyəti-mütəqabilələrini [qarşılıqlı vəziyyətlərini] təqdir və tənzim edən dörd vəsiqəni [sənədi] şu surətlə təlxis [xülasə] edir:

Birinci vəsiqə: Bu vəsiqə İngiltərənin 24 təşrinisani [noyabr] tarixində əmir Faysala olan məvaidinə [vədlərinə] dairdir. İngiltərə o tarixdə ərəblərin türklərə qarşı üsyan etmələri şərti ilə 37-ci ərz [en] dərəcəsinin cənubunda kain [yerləşən] ərəb məmalikin [ölkələrinin] ingilis mənafeyinin bəzi fəvqəladə müraqibə tədabirinin tətbiqini istilzam etdiyi [fəvqəladə nəzarət tədbirləri tətbiq edilməsini lazımlı hala gətirdiyi] Bağdad və Bəsərə vilayətləri ilə, İngiltərə hökumətinin sərbəstiyi-hərəkətinə [hərəkət sərbəstliyinə] və Fransa mənafeyinə irasi-xələl et[mə]mək [zərər verməmək] şərt və qeydi ilə müqəyyəd [bağlı] bulunduğ digər bəzi həvali [yerlər] müstəsna olmaq üzrə, istiqlalını tanıyacağını əmir Faysala vəd etmişdi.

İkinci vəsiqə, aqid və müzmilərinə imtisalən [bağlayanlara və imzalayanlara uyğun olaraq] “Sayks-Piko” namı ilə məruf [adıyla tanınan] mayıs 1916 tarixli müqavilədir ki, bunun ehkamı [hökmləri] məlumdur.

Üçüncü vəsiqə, İngiltərənin 11 həziran [iyun] 1917 tarixində Qahirədə 7 suriyalı ərəb rüəsasına [başçılarına] olan təminatına dairdir. Bu təminat mövcubincə [əsnasında], İngiltərə hərbdən əvvəl mövcud olan ərəb hökumətləri ilə kəndi səkənələri [sakinləri] tərəfindən hər bəsnasında türk hakimiyyətindən təlxis [xilas] olunan ərəb ərazisinin istiqlalını qəbul və təsdiq etməyi dəröhdə etmişdi [öhdəsinə götürmüşdü].

Bu son təminatla İngiltərənin birinci və ikinci vəsiqəyə tövfiqən [uyğun olaraq], Fransaya qarşı təəhhüdat [öhdəlik] arasında mövcud mübayinəti bərtərəf etmək [fərqləri aradan qaldırmaq] üçün general Allenbi ilə əmir Faysal arasında bir etilaf əqd olundu [razılaşma imzalandı] ki, bunun ehkamınca [hökmlərinə əsasən], ərəb ordusu Sayks-Piko müqaviləsinə ərəblərə aidiyyəti təsdiq və təslim olunan ərazinin xaricində hərəkətdə bulunmayacaqdı.

Dördüncü vəsiqə, Fransa və İngiltərə hökumətləri tərəfindən 9 təşrinə-sani [noyabr] tarixində nəşr olunub, bir taqım əsasat [əsasları] və prinsipləri ehtiva edən bəyannaməyə aiddir.

Miralay Laurens baladakı [yuxarıdakı] dörd vəsiqə arasında heç bir təzad və mübayinəti görmədiyini söyləyir. O halda, gərək Fransada, gərək İngiltərədə, gərək Ərəbistanda Suriya və Ərəbistan haqqında nədən bu qədər böyük münəqişə yapılır? Çünki (bunu miralay Laurens deyir) 1916 tarixli [saziş] qeyri-qabili-tətbiqdır [tətbiq oluna bilməz]. Fəzlə olaraq, etilafnamə [saziş] şimdiki artıq nə Fransa, nə də İngiltərə hökumətlərinin arzusuna təvafüq etməyir [uyğun gəlmir]. Bu müqavilənin təkrar təsdiq və tədili [dəyişdirilməsi; düzəldilməsi] müşkül və na-zik [həssas] bir məsələdir.

“Tayms” qəzetəsi baladakı [yuxarıdakı] məktubun mündəricatını təfsir [şərh] edərək, məsələdə əlaqədar olan üç tərəf, yəni İngiltərə, Fransa və ərəblər arasında sıxı bir iştiraki-məsai [iş birliyi, birgə çalışma] təmin edilmədikcə, Suriya məsələsini bir surəti-həllə iqtiran etdirmək [bir həll yoluna qoymaq] mümkün olmayaca-

ğını bəyan və Fransanın, İngiltərənin və ərəb millətinin müməssillərindən mütəşəkkil [nümayəndələrindən ibarət] bir konfransın əqdini [baş tutmasını] təklif edir.

“Sabah”

Əmir Faysal

Marsilya, 18 (T. H. R.)

İngiltərənin “Syeri” torpeda müxribi [destroyeri] Əmir Faysalı hamilən [gətirərək] Marsilyaya vasil olmuşdur. Mümai-leyhin rəfaqətində [adı çəkilən şəxsin yanında] Hicaz ordusuna mənsub Ada paşa ilə bir çox ingilis zabitanı daxil olduğu halda 12 kişi bulunmaqda idi.

Əmir Faysalın bəyanatı

Londra, 27 eylül (T. H. R.)

Əmir Faysal vüqu bulan bir mülaqatında [müsahibəsində] İngiltərə Xariciyyə Nəzarətində əqd edilən mütəəddid ictimalarda [baş tutan çoxsaylı iclaslarda] və Baş vəkil ilə mülaqatında tərəfeynin yekdigərinə [hər iki tərəfin bir-birinə] qarşı fəvqəladə mühadənət [dostluq] və sədaqət izhar etdiyindən [göstərdiyindən] bəhslə, ərəb məsələsinin beynəlmiləl bir məsələ olduğunu və bunun həlli yalnız ərəblər deyil, bütün dünya üçün ya eyi, ya fəna olacağını əlavə etmişdir.

Londra, 27 (T. H. R.)

Müsyö Vrayer Duasan və müsyö Fred Hodkinson bu gün Sauthemptondan İraqa mütəvəccihən [üz tutaraq] hərəkət etmişlərdir. Bunlar pambıq zər'iyyatını [əkini] ticarətə əlverişli bir hala ifrağ etmək [çevirmək] üçün bir şirkət təsis məqsədilə tədqiqatda bulunacaqlardır. Əvvəlcə ərəblər Fələstində kəndi ehtiyac-

ları üçün pambıq zər etməkdə [əkməkdə] idilər. Britaniyanın işğali-əsgərisi əsnasında pambıq zər'iyyatı o dərəcə parlaq nəticə vermişdir ki, məhəllində [yerində] tədqiqat icrasına ehtiyac hasil olmuşdur.

DİLİMİZİN TÜRKLEŞMƏYİNƏ ÇARƏLƏR

- 1 -

Maraqlı bir sərlövhə. Türk dilinin ha-rasını türkləşdirmək lazımdır ki, böylə bir təmtəraqlı sərlövhə ilə bəhsi-məqal edilir [söz açılır]? Fars dilinin farslaşması, yaxud rus dilinin ruslaşması kimi ibarələri eşidincə hamının təbii gülüşü gəlir. Zira məhkum bir millətin hər bir hüququnu qəsb etmək olar, amma dilini qəsb etmək mümkün deyil. Bunun üçündür ki, idarələrin, məktəblərin, məhkəmələrin milliləşməyinə, yaxud türkləşməyinə heç kəsin deməyə bir sözü olmaz. Çünki rus istibdadı idarələrimizi, məktəblərimizi qəsb etmişdi. Dilimiz isə qəsb edilən şeylərdən olmadığı cəhətlə, səlamətə qalmışdı. Bu halda, dilimizin ha-rasını türkləşdirəcəyik?

Məlum olduğu üzrə, ərəb yazısı ilə bərabər bir çox ərəb və fars tərkibləri dilimizə qəbul edilmişdir ki, əsla türk qəvaidinə [qaydalarına] uymayır. Ərəb əlifbasının sayəsində bunların türkləşməsinə heç kəs cürət etməmişdir. Odur ki, həman kəlmə və ibarələr biz türklər üçün yabani bir halda kənarda qalaraq ümumiləşməmiş, türkləşməmişdir. Yalnız xəvasların [seçilmiş adamların] əsərlərində, bəlkə lüğət kitablarında qalmışdır.

Avamlarımız hələ indiyə qədər həman kəlmə və tərkiblərdən bəhrəmənd olmamışlar [istifadə etməmişlər]. Təbdili-hürufat [əlifba dəyişikliyi] məsələsi latın əlifbasının qəbulu ilə həll edilib qurtarsa, bu fars və ərəb tərkiblərinin də türkləşməsindən böyük bir meydan açılar. (Əlifba barəsindəki nəzəriyyəimizi keçmiş nömrələrdə yazmışdıq.)

Türk qamuları [lüğətləri] ərəb və fars əlfazı [sözləri] ilə doludur. Dilimizin tarixinə bələd olmayan bəzi ağyarın [yadların] etiqadı budur ki, türk dili əlfaz cəhətcə namüsaid bir dil olduğu səbəblə, ərəb və fars kəlmələrini fəvq-fəvq [dəstə-dəstə] alıb özünə mal etmişdir. Bu etiqad batil və əsassız bir etiqaddır. Vaxtilə türklərin “çalab, yalvac, uçmaq, tamu” kimi “Allah, peyğəmbər, cənnət, cəhənnəm”-ləri var idi. Lakin bu gün onlar ərəb təsiratı ilə əskimişlər və qismən də ölüb tələf olmuşlar. Hələ tələf olmuş türk kəlmələrinin, bizcə, miqdarı müəyyən deyilsə də, əskimişlərinin bir çoxu qamus kitablarımızda baqidir [qalmaqdadır]. O əskimiş, üləmə təbircə arxaizm (архаизм) ilə məşğul olan zəvatin [şəxslərin] məlumudur ki, nə qədər dəyərli və ziyyətmət [qiymətli] kəlmələrimiz itib-batmışlar. Məsələn, soraq (xəbər), soruq (sual), soruq günü (ruzi-qiyamət), tanıq (şahid), abaqa (əmi), dalğic (qəvvəs) məgər qiymətli kəlmələr deyilmi? Bu növ kəlmələrimiz minlərcə unudulmuşdur.

İştiaq [etimologiya] məsələsinə əl vurulsa, əcaib hallara təsadüf edəriz. Məsələn, ağa, ağac, ağır, ağır, ağma (şihab) [meteor] yalnız “ağmaq” feilindən müştəqdir [düzəldilmişdir]. Hübub [dənli bitkilər] qismindən olan bir çoxunun adları

sair mənalı kəlmələrdən ayrılır. Məsələn, “buğda” buğumlu və başlı olması münasibətilə “boğmaq” feilindən, “darı” tarla (tariq) kimi “tarmaq” feilindən, “düyü” dibəkdə döyüldüyü cəhətə “döymək” feilindən müştəq olunur. Bu hal sair dillərdə müşahidə edilməz! Hərgah sair feillərin ailələrinə əl vurulsa, söz uzanar. Məqsədımız bir neçə nümunə ilə türk dilinin geniş və zəngin bir dil olduğunu sübut etmək idi.

Bəlkə, dilimizin zənginliyi deyil, tələffüzçə çirkinliyi buna bais olmuşdur ki, bir bu qədər mövcud kəlmələrimizə etina etməyərək, ərəb və fars lüğətlərini [sözlərini] ədəbiyyatımıza doldurmuşlar? Bu sualın cavabını İstanbul üləmasından [alimlərindən] sayılan Şəmsəddin Sami əfəndinin təsəvvüratında [fikirlərində] aaramalı. Böylə ki, o cənab yazır:

“Dünyada səmə [qulağa] ən ziyadə lətafətbəxş lisan italyanca və ya ruscadır deyənlər vardır. Lakin təcrübə edənlər təslim və etiraf edərlər ki, dünyada səmə ən xoş gələn və anlamayanları belə məftun və heyran edən bir lisan varsa, o da türk lisanıdır. Türkcədə nə italyancanın bir-birini təəqüb edən [bir-biri ardınca gələn] “i”-ləri və şəddəli [cüt] “r”-ləri, nə ruscanın ilan fışılısını andıran “s” tataböləri [arxa-arxaya gəlişləri] və pəltək “s” və “z”-ləri vardır. Qulağı yoracaq, təbə nə xoş gələcək heç bir hal yoxdur.

Əlhasil, mübaliğəsiz və mücərrəd qeyrəti-milliyə saiqəsi [səbəbi] ilə olmayaraq, ağyarın [yadların] dəxi təsdiqi ilə deyə bilərik ki, lisani-millimiz olan türkcə dünyanın ən gözəl lisanı deyilsə, halə ən gözəl lisanlarından biri olduğunda əsla şübhə yoxdur.”

Aşağıda dilimizin heca və ahəng fəqərələrindən [hadisələrindən] bəhs ediləcəkdir. Şölvəqt [o halda] dostumuz deyil, əhli-insaf düşmənlərimiz də təsdiq edərlər ki, türk dili musiqi məqamət [məqamları] kimi bir ləhni-davudi olaraq insanlar ağzında çalınır. Binaənileyh [ona görə], dilimizdə heç bir çirkinlik yoxdur ki, onun kəlmələri sair dillərininki ilə əvəz edilməsinə bais olsun.

Böylə olan surətdə, pəs səbəb nə olmuşdur ki, türk dilinin bir bu qədər vüsətliliyinə [genişliyinə] və gözəlliyinə baxmayaraq, minlərcə ərəb və fars kəlmələrinin qəbulu ilə bir çox dəyərli türk sözlərini başlı-başına buraxmışlar?

Buna iki şey bais olmuşdur:

1) Türklər qoğuşduğu millətlərin məsləkinə az bir zamanda qapanaraq, tezəcə öz hal və təbiətlərini unudurlar. Bu assimilyasiya üsulu türklərin həm hakimiyyət və həm də məhkumiyyət zamanlarında da müşahidə edilmişdir. Məsələn, türklər bir vaxt süryanilərin təlimi ilə məbudə “Çalab”, sonra çinilələrin təlimi ilə “Tanrı” və bə’d [sonra] ərəblərin təlimi ilə “Allah” dedilər. Amma əsl türkcəsi “Oğan” kəlməsini çoxdan unutmuşlar. Halbuki farslar hələ indiyədək Zərdüştün “İzd”ini (“Hürmüzd”ünü) unutmamışlar.

2) Türklər dini-islam ilə bərabər ərəb əlifbasını qəbul etdilər. Həman əlifba ilə yazılmış bir çox ərəb və fars kəlmə və tərkiblərini dəyişməzçəsinə, ərəb imlası ilə, ərəb məxrəci [artikulyasiyası, tələffüzü] ilə, xülasə zahiri qəlibləri ilə qəbul etdilər. Dillərinə yatmayan kəlmələri öz türkcələri ilə tələffüz etməyə bir vaxta qədər məcbur oldularsa da, fəqət yenə axırda tamamən qəbul etdilər. Məsələn, bir

vaxt “lə ilahə illəllah” cümləsini düzgün təqdir edə [deyə] bilmədikləri üçün, əvəzinə “Yoxdur tapacaq, Çalabdır ancaq” cümləsini işlədirmişlər.

Bu təsiratın ilk qədəmi şəriətin nüfuzu ilə başladı. Quranın tilavəti [avazla oxunması] və ibadətə yalnız ərəb lisanında icrası hökmü türkləri vadar edirdi ki, bir çox dini kəlimə və tərkibəti bütövcəsinə ərəbdən qəbul etsinlər. Bu fəqərə [hal, hadisə] getdikcə məişətinin sair cəhətlərinə də sirayət etməyə başladı.

Ərəbin dinini, mədəniyyətini, hətta hökumət üsulunu qəbul etmiş türklər ərəblərlə bir mühitdə yaşamağa qərar verdikləri halda, onların basmaqəlib tərkibləri və istilahları [terminləri] meydana mövcud ikən yenilərinə aramaq və ya icad etmək fikrinə qalmadılar. Xalvar-xalvar ərəbcəsinə qəbul etdilər. Bunun bir səbəbi də odur ki, ana lisanları zəngin bir ədəbiyyata, elmi bir kütübxanaya malik olmayan tayfalar ədəbiyyatca və elməcə zəngin olan başqa lisanları öyrəndikdən sonra, o lisanlara aid kəlmə və tərkibləri fəsih [aydın və təmiz] saymağa, kəndi dillərini isə qaba və yanlış tələqqi etməyə [saymağa] başladılar.

Türklər bir bu qədər ərəb əlfazının qəbulu ilə bilirmisiniz öz dillərinin başına nə oyunlar gətirdilər? Bunun cavabını öyrənmək üçün hər iki dilin üsuli-tələffüzü ilə bir qədər aşına olmalıyıq.

Ərəb yazılarındakı hərəkətlər (fəthə, zəmmə, kəsre) məqsur və hürufi-implaları (əlif, vav, ya) məmdudd olduğundan naşi [qısa ə/e, u/ü, i/i səslərini göstərən hərəkətlərin – diakritik işarələrin və uzun a, u, i səslərini göstərən hərflərin varlığı

səbəbindən], kəlmələrin də hecaları gah məmdudd [uzun] (долгий слогъ), gah da məqsur [qısa] (короткий слогъ) tələffüz edilir. Məsələn, “katib” kəlməsinin ilk hecası uzun və son hecası gödək, “məktub” kəlməsində isə bəreks [əksinə], birincisi gödək və axırıncısı uzun tələffüz edilir. İştə bu cəhətdəndir ki, ərəblər hürufi-impla ilə bərabər hərəkətləri də işlətməyə məcbur olmuşlar. Bir kəlmədə uzun və gödək hecaların qoğuşması sair dillərdə müşahidə edilsə, türk dilində buna əsla və qət’a [qətiyyə] rast gəlmək olmaz. Çünki kəlmənin ilk hecası xəfifdirsə, o kəlmə axıra qədər xəfif [yüngül, incədirsə] oxunur. Bəreks, kəlmənin birinci hecası səqildirsə [ağır, qalındırsa], bunun səqilliyi kəlmənin sair hecalarına da sirayət edəcəkdir. Onun üçündür ki, vurğu (ударе-ние) türk kəlmələrinin axırıncı hecalarında bulunur. Yəni türk kəlmələri məqsur olaraq axıradək gödəkcə tələffüz edilir.

Ərəb qəvaidinə müğayir [qaydalarına zidd] bulunan bu hala nə çarə etməli ki, hürufi-impla [uzun saitlər] ilə dolmuş türk kəlmələrinin məqsur [qısa] bir hal ilə oxunulmasını aydınca göstərmək mümkün ola? Halbuki ərəb qəvaidi ilə hürufi-implanın tələffüzü məmduddur [uzundur].

İki tərəfi barışdırmaq üçün Səlcuqilər türk kəlmələrindən hürufi-implanı qaldıraraq hərəkətlərin istimalına [işlədilməsinə] qurşandılar. Böylə ki, “olub, oğlan, sonra” kimi kəlmələr “olb, oğln, snra” kimi süvər və əşkalə [surətlərə və şəkillərə] düşdülər. Bundan sonra türk kəlmələrinin tələffüzü başqa, təhriri də [yazılışı da] başqa olaraq ikiliyi qəbul etmişdir. Onun üçündür ki, türkcə kəlmələrin ərəb hərfləri ilə yazılmasındakı bu müşkülət yazı

yazanları yazılışı daha asan olan ərəbcə və farsca kəlmələri, tərkibləri tərcihə sövq edirdi. Türk kəlmələrinin bu ikilik halından tənəyə gəlmiş ərbabi-qələm [qələm əhli], mövqeyi gəldikcə bu kəlmələri atıb, əvəzində ərəb və fars mütəradifləri [sinonimləri] ilə bol-bol qullandılar.

Müruri-zamanla [vaxt ötdükcə] türk dili bir hala düşdü ki, feil və ədatlarından başqa sair bir əlamətləri qalmadı. Dilimizin bu hala düşdüyü nəticəsi olaraq, Fə-rabi və İbn Sina kimi məşhur türk ülə-ması [alimləri] əsərlərini ərəbcə yazmağa məcbur olmuşlar, Azərbaycan türklərindən sayılan Nizami və Xaqani kimi də şairlərimiz farsca yazmışlar. Türkcə yazmağa tənəzzül edənlər [türkcə yazmağı özünə ar bilməyənlər] də yalnız kəndi lisanının ədat və feillərini qullanmaqla iktifa [kifayət] edəcək dərəcədə təərrüb və təəccüm [ərəbləşmə və əcəmləşmə, farslaşma] xəstəlikləri ilə məlul olmuşlardır [xəstələnmişlərdir]. Bu halın davamı ilə get-gedə türkcənin bədiyyəti [bədiiliyi, gözəlliyi] büsbütün zail [yox] oldu.

Lisanımız ərəbləşmiş, farslaşmış, uydurma və çirkin bir lisan şəklini aldı. Dilimizin bu halından Şəmsəddin Sami əfəndi şikayət edərək böylə yazır:

“Bir kərə arxaya doğru dönəlim. Veysinin türksinin [türkcəsinin, türkcə yazdığı əsərlərin] bir fəqərəsini və ya “Münşəati-Fəridun”dan bir məktubu alıb çox ərəbi və fars oxumamış bir türkə və yaxud olduqca oxumuş bir qadına, sonra yalnız kəndi lisanını bilir bir iraniyə və nəhayət, lisanının fəşahətinə vaxif bir ərəbə oxuyalım. Heç birinin bir şey anlamayacağını görəcəyiz. Demək ki, bu kitablar nə türkcə, nə farsı və nə də ərəbi yazılmışdır. Ya

bu lisan nə lisandır? Nəradə söylənir? Kimlər istemal edirlər [işlədirlər]? Sırf süni bir lisandır. Şu qədər var ki, bu lisanda qullanılan kəlmələr sırf uydurma möhmilatdan [mənasız sözlərdən] ibarət olmayıb üç lisandan məxuzdur [əx edilmiş, götürülmüşdür].”

Həmin fəqərə barəsində Ziya paşa da böylə mələz və süni bir dilin qüsurlarından söyləyərək deyir:

“Müfəssəl bir məktubi-sədarətpənahi [baş vəzir məktubu] ki, yüz sətir sözdür, bu yolda mələkəsi [qabiliyyəti və səriştəsi] olan ən məruf bir zatın [tanınmış bir şəxsin] əlinə verilsin, oxudulsun, xitamında [baş çatdıqda] şu oxuduğunuz maddəni lisanən təqdir ediniz [şifahi olaraq izah ediniz] denilsin, o vaxt kitabımız nə kitabət [yazımız nə yazı], katibimiz nə katibdir meydana çıxar. Təəccübə şayan [layiq] deyilmidir ki, bizdə yazı bilmək başqa, katib olmaq yenə başqadır. Halbuki sair yerlərdə yazı və imla bilən katib olar.

Saniyə [ikincisi], ərəbi və farsı imla bilmək lazımdır. Bu iki lisanın imlasını bilmək qəvaidini [qaydalarını] bilməyə mövquf [bağlı] olduğundan, az-çox sərfü nəhv [qrammatika] görməyincə, doğru bir tərkib yazmaq qabil olamaz.

Bu hala görə, bizim millətdə təbii hal üzrə nə şeir və nə də inşa var demək olar. Xeyr, bizim təbii olan şeir və inşamız dış-rə [əyalət] xalqı ilə İstanbul əhalisinin avamı beynində [arasında] hələ durmaqdadır. Bizim şeirimiz hani? Şairlərin namövzun [vəznə, ahəngsiz] deyə bəyənmədikləri avam şərqləri və dışrələrdə çöyür [saz] şairlər[i] arasında “deyiş”, “üçləmə”, “qayabaşı” təbir olunan nəzmlərdir. Vəl-hasil, şeiri-təbii odur ki, şair cüzi bir mü-

lahizə üzərinə qələmi əlinə alıb irticalən [bədahətən, çox fikirləşmədən] qırx-əlli beyt nəzm edə bilməli. Kitabəti-milliyə [milli yazı] odur ki, əli qələm tutan zəhnindəki muradını eyi-kötü kağız üstünə qoymalı. Biz isə beş beyt bir qəzəli doqquz ayda doğru kimi söyləriz.

Sair millətlərdə kübarə [böyük adamlar] və hətta müsənniflər [müəlliflər] bizə [şəxsən] əlinə qələm alıb məktub və təlifət [əsərlər] yazmazlar. Bəlkə yanlarındakı katiblərinə ağızdan söylərlər, onlar da yazarlar. Bu səbəbdən gərək müxəbirat [yazışma, məktublaşma] və gərək təlifət [əsər yazmaq] onlarda sürətli və sühulətli [asan] olur. Amma biz bir məktub yazdığımızda bir-iki kərə təsvid və təbyiz etmədikcə [qaralama yazıb və üzünü köçürmədikcə] istədiyimiz kimi olamırdıq, həm müxəbirələrimizdə təənni və bətaət [yavaşlıq və ağırlıq] və həm də ifadələrimizdə nöqsan və rəkəkət [çatışmazlıq; qüsurlar] bulunur. Bu fənalığı dəf üçün təbiətə ittiba etməli [təbii olmalı].”

İştə, Səlcuqilərin dövründən bəri təxminən min ilin müddətində türk dili təbii cərəyanından ayrılıb, sarma-sapıq hallara düşmüşdür. Bunun düzgün tələffüzü, doğru təcvidi [ahənginə uyğun oxunması] yalnız avamlar ağzında baqi qala [qorunub saxlana] bilmişdir.

Təxminən 50 il vardır ki, Osmanlı türklərinin arasında dilimizin qeyri-təbii bir halda bulunmasını düşünmüşlər. Anlamışlar ki, bir lisan digər lisandan “lisanıyət” alammaz. Kəlmələr ala bilər, bunları da kəndi təcvidinə, bədaətinə [bədiiliyinə, gözəlliyinə] görə təmsil edər [mənim-səyər].

Lisanın təcvid və bədaəti avamın sə-

liqəsində [zövqündə; yaradılışdan gələn, təbii olaraq gözəl danışma və yazma qabiliyyətində] təcəlli edər [meydana çıxar, özünü göstərir]. Yalnız kəndi lisanını, kəndi həyatını sevən avam başqa bir lisanla qonuşar. Kəndi mühitindən ayrılan, bu təbiətə müxalif axıntıya heç əhəmiyyət verməz. Kəndi qərihəsindən [şüurundan; istedadından] doğurduğu Aşıq Qəribləri, Koroğlularını, maniləri, dastanları tərənnüm edər. Lisanına girən ərəbcə, farsca kəlmələri təsərrüf edərək [yiyələnərək] türkcələşdirər.

Ara-sıra Sinan paşa, Qoçi bəy, [İbrahim] Haqqı paşa, Akif paşa kimi doğru hisslərə malik zatlar [şəxslər] çox kərə nöqsan və bəzən də yanlış cərəyanlara tabe olmaqla bərabər, bu yapma lisanı xırpalamış, avam lisanına yaxınlaşdırmaq istəmişlərdir.

Sultan Əbdülhəmidin istibdadı düşürülən gündən başlayaraq bu yolda bir çox cəmiyyətlər təşkil edilmişdir ki, məqsədləri dilimizin təsfiyəsi [saflaşdırılması] uğrunda çalışmaqdır. “Türk Yurdu” və “Gənc Qələmlər” bu qəbil cəmiyyətlərin ən məşhurlarıdır. Bunların proqramı bundan ibarət idi ki, türk dili sair lisanlardan yalnız möhtac olduğu kəlmələri alsın və bunları kəndi qaydasına, ahənginə, bədaətinə, səliqə və məzəcinə [xüsusiyyətlərinə] tövfiq edərək [uyğunlaşdıraraq] təmsil etsin. O zaman bu məxuz [alınma] kəlmələr canlanar, yaşamağa, istihalə və təkamül etməyə [dəyişməyə və inkişaf etməyə] başlar. Yeni lisan türkcənin ahənginə müvafiq olmayan bir kəlməni, əsl türkcə olsa belə, türkcə saymaz. Başqa lisanlardan aldığı halda, təmsil edilmiş [mənim-sənmiş], türkcənin təcvidinə uydurulmuş

kəlmələri “xalis türkcə” kimi tələqqi edər [qiymətləndirər].

Əlbəttə, bu cəmiyyətlərin proqramları gözəldir. Lakin təqib etdikləri məramlarına çatı bilmədilər. Yenə ədəbiyyatımızda minlərcə fars və ərəb ədatı, cəmi və tərkibəti [tərkibləri]! Bundan sonra yenə nə qədər bu yolda zəhmətlər çəkilmiş olsa, hamısı əbəsdir. Zira məsələnin əsasına ki, ibarət olsun ərəb əlifbasından, hələ əl vuran yoxdur. Burası düzəlməyincə, həmin yabanı tərkiblərdən qiymətətdək azad ola bilməyəcəyik. Burası düzəlsin də, sonrası asandır. Buna müvəffəq olarsaq, aldığımız tərkibləri də türkləşdirmək fəqərələri [məsələsi] sürətlə düzələr. Buna dair zənnimizdə olan çarələri gələcək nömrəyə buraxalım.

Fərhad Ağazadə

ƏFQANISTANDA

İngiltərə-əfqan müahidəyi-sülhiyyəsinin möhtəviyyəti

Əvvəlki günkü nüsxəmizdə İngiltərə ilə Əfqanıstan arasında sülh əqd edilmiş [imzalanmış] olduğunu bildirmişdik. İki hökumət arasında əqd olunan müahidəyi-sülhiyyənin möhtəviyyəti [sülh sazişinin məzmunu] haqqında Simladan “Tan” qəzetəsinə teleqrafla atıdki işarətdə bulunulur [aşağıdakı məlumatlar verilir]:

Əfqanıstan ilə əqd olunan müahidəyi-sülhiyyə Hindustan tərqi [yolu] ilə Əfqanıstana vüqu bulan əsliyə [silah] id-xalatına bir nəhayət verir. Sabiq və lahiq [indiki] əmirlərə təxsis edilmiş olan mə-

balığın bəqayasını [ayrılmış məbləğlərin qalanını] müsadirə edir. Müahidədə altı ay zərfində müxtəlif məsələlərin həlli üçün yeni bir əfqan heyətinin göndəriləcəyi haqqında bir maddəyi-məxsusə vardır. Əfqan hökuməti hind-əfqan hüdudunu əmiri-sabiqin [əvvəlki əmirin] zamanında olduğu şəkil və surətdə qəbul edir və son əfqan təcavüzünün vüqu bulduğu Xeybər keçidinin qərbində kain olub [yerləşib], şimdiyə qədər təhdid edilməmiş həvali [sərhəd çəkilməmiş yerlər] hüdudunun bir ingilis heyəti tərəfindən təhdid edilməsinə də müvafiqət edir [razılıq verir].

Əfqan hökuməti, xətti-hüdudu [sərhəd xəttini], ingilis heyəti tərəfindən təyin və təhdid ediləcək şəkil və surətdə qəbul edəcəkdir. İngilis qitəti [hərbi hissələri] xətti-hüdud cızılncaya qədər bugünkü mövqelərini mühafizə edəcəkləridir.

İRAN İŞLƏRİ

Məclisi-Məbusan seçkiləri

“Araç” qəzetəsi yazır:

İran hökuməti və ingilislərin rəyinə müxalifət və sadir olan [verilən] hökmə baxmayaraq, İran Azərbaycanında Məclisi-Məbusan seçkiləri müvəffəqiyyətli surətdə olaraq davam etməkdə və get-gedə geniş bir dairə almaqdadır. Məbusluğa demokratik firqələri tərəfindən göstərilən namizədlər seçilir. İngiltərə-İran etilafı [razılaşması] tərəfdarları həmin seçkilərin kəndilərindən ötrü əlvərişli olmayacağını indidən düşüncə və ona mane olmağa imkan edəmmədiklərindən, seçilən məbusları qızıl ilə öz

tərəflərinə cəlb etməklə, etilafın qəbul və təsdiq edilməsinə bu vasitə ilə müvəffəq olmağı qərardad etmişləridir. Lakin onların böylə hərəkəti əhalinin böyük narazılığına səbəb olur.

Türkiyə-Azərbaycan təbliğati əhalinin hüsn-təvəccöhü ilə qarşılır və hökumətin ingilislilik siyasəti əleyhinə son dərəcə nifrət və ədəmi-etimad [etimadsızlıq] tövlid edir [doğurur].

Azərbaycan əyalətinin İrandan ayrılması məsələsi yenidən bütün qüvvəti ilə meydana çıxmışdır.

Naxçıvan-Təbriz

Naxçıvan ilə Təbriz arasında müntəzəm surətdə olaraq dəmiryol qatarları hərəkəti başlanmışdır.

Urmiyədə

Urmiyə dairəsində siyasi əhval və vəziyyət yenidən qorxulu bir dərəcəyə varmışdır. İran hökuməti tərəfindən təyin edilmiş olan yeni hakim sərdar Fatehin orada olduğuna baxmayaraq, bütün Şərqi Azərbaycanda məşhur Simko hökm sürməkdədir.

Axır vaxtlar Simko açıqdan-açığa ingilislərin əleyhinə hərəkət edib və onun böyük düşməni olduğunu göstərməkdədir. Bunun müqabilində kəndisinin türkçü və azərbaycançı olduğunu da böyük iftixarla elam və intişar edərək [bildirərək və yayaraq], kimsədən ehtiyat etmədiyini də əlavə və qeyd edir. Aşkar bir surətdə Türkiyə və Azərbaycan tərəfdarı olduğunu hər yerdə söyləyir.

Urmiyədəki ingilis konsulu kəndi müdafiəsi üçün ancaq 20 nəfər saldat saxlamışdır və kəndisini həmişə qorxu içində hiss etməkdədir. Urmiyə, Salmas və

Xoy dairələrində başqa xristianlar yoxdur.

Bafuyədə olan fərarilərə kəndi yerlərinə övdət etməyə [qayıtmağa] ingilislər icazə verməyirlər. Çünki yerli əhaliyə etmiş olduqları əziyyət və azar əvəzində onlara da əvəz edilib və intiqam alınmağından ehtiyat edirlər. Təbriz fərariləri də bu qış kəndi yerlərinə övdət edəmməyəcəklərini yəqin etmişləridir. Bunun imkan xaricində olduğu bir an əvvəl məlum olmuşdur. Fərarilərin halı nəhayətdə müşküldür.

Təhqiqat Komissiyonu

Urmiyə hadisələrini təhqiq etmək üçün təyin edilib və Tehrandan vürudu [gəlişi] gözlənilən Xüsusi Təhqiqat Komissiyonu bu vaxta qədər gəlməmişdir. Məzkur [deyilən] komissiyonda Amerika səfərəti [səfirliyi] tərəfindən doktor Bakard da iştirak edəcəkdir.

TÜRKÜSTANDA

Bolşeviklər ilə Buxara qoşunlarının toqquşması

“N. k.” qəzetəsinin verdiyi məlumata görə, Mavərayi-Bəhri-Xəzər [Transkaspiysk] cəbhəsində mühüm təbəddülat [dəyişiklik] vəqə olmamışdır. Bolşeviklərin tərəfindən qaçıb gələnlər nəql edirlər ki, neçə gün əqdəm [qabaq] bolşeviklər ilə Buxara əmiri qoşunları arasında böyük toqquşma vüqu bulmuş və nəticədə bolşeviklər ağır tələfatla geri çəkilmişləridir. Çarcu tərəfdən Mərv şəhərinə külli miqdarda yaralı gətirilmişdir. Mərvdə duran

bolşevik qoşunları arasında həyəcan vardır. Əmiri-Buxaranın qoşunları Kaqan ilə Fərab mövqifləri [stansiyaları] arasında dəmiryol xəttini dağıdıb və Çarcu körpüsü ilə Barxanə mövqifi işğal edilmişdir.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

Vükəla Şurasının 8 eylül tarixli iclasında qərara alınmışdır:

- 20 milyonluq fondan Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] Lənkəran qəzası xəsarətdilərlərinə [zərər çəkmişlərinə] müavinət üçün 500 min manat buraxılaraq, ora əhvalı haqqında gələcək iclasa geniş məruzə təqdimi tapşırılsın.

- 20 milyonluq fondan Dövləti Teatro təmiratı üçün 360 min manat buraxılsın. Gələcək sənə də teatronun icarə pulu artırılsın.

- Ərazi nazirinin, Göyçay şəhərinin, Aravan dərəsindən gələn duzlu sellərdən mühafizəsi məsarifatı üçün 76.500 manat buraxılması haqqındakı qanun layihəsi təsviblə [bəyənilməklə], Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Vükəla Şurasının 24 eylülündəki iclasında qərara alınmışdır:

Daxiliyyə nazirinin Azərbaycan Cümhuriyyəti zemstvo idarələri haqqındakı qanun layihəsini təsviblə, Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

* * *

Vükəla Şurasının 27 eylül tarixli iclasında qərara alınmışdır:

- Maarif nazirinin bir pedaqoji məcmuəsi nəşri haqqındakı qanun layihəsi təsviblə, Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Maarif nazirinin Şuşa və Zəngəzur, Cavanşir və Cəbrayıl qəzalarında üçüncü müfəttişlik vəzifəsi təsis haqqındakı qanun layihəsi təsviblə, Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Maarif nazirinin Birinci Azərbaycan gimnaziyası cəmində [nəzdində] 1919-cu sənəsinin 11 eylülündə uşaq bağçası təsis haqqındakı qanun layihəsi təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi], Ticarət və Sənaye və Ərzaq Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, Lənkəranda açılacaq darüleytam ətfalı [yetimxana uşaqları] üçün 3 min arşın bez buraxılması haqqında lazımi tədabir ittixaz edilsin [tədbirlər görülsün].

- Zəngəzurdə darüleytam və toxucu emalatxanası açılır. Bundan ötrü layiqli mənzil olmadığından, Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Qarabağ general-qubernatoruna müraciətən, oradakı karvansaranın Nəzarət ixtiyarına verilməsini rica etmişdir.

- Yalama mövqifinə [stansiyasına] göndərilmiş Bakı nahiyyə müfəttişi teleqrafən xəbər vermişdir ki, oraya yenidən 300 qaçqın varid olmuşdur [gəlmişdir]. Müavinətdən ötrü müfəttiş əlavə olaraq 10

girvənkə çay, 5 pud qənd, 5 pud düyü, 1500 arşın çit istəmişdir. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti istənilən şeylərin verilməsi haqqında Ticarət və Sənaye və Ərzaq Nəzarəti nəzdində iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunmuşdur.

- Gürcüstandan Azərbaycana keçən qaçqınların əhvalını təhqiq və müavinət təşkili üçün Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti tərəfindən Nəzarət katibi Vəkilov Sadaxlı-Sanain mövqifinə göndərilir. Mümaileyh [adı çəkilən şəxs] dün Tiflisə azim olacaqdı [yola düşəcəkd].

- Şəhər Nasosnu mövqifi [stansiyası] xidmətçiləri tərəfindən Daxiliyyə Nəzarətinə bir təliqə [rəsmi məktub] göndərilmişdir. Təliqədə bələdiyyə məmurininin [məmurlarının] sui-istemalları [sui-istifadələri] və fəhlələrlə olan fəna əlaqələri haqqında məlumat verilmişdir. Bundan əlavə, xidmətçilər məmurin [məmurlar] tərəfindən qanundan kənar olaraq əzl və qəbul edilməmişlər. Daxiliyyə naziri bu barədə bələdiyyə rəisindən məlumat istəmişdir.

- Daxiliyyə Nəzarətinin əmri mövcibincə [əmrinə əsasən], Obşestvenni soboraniyadan başqa bütün Bakıda olan klublar qapanmışdır. Son zamanlarda böylə klublarda güclü qumar oynamaq bu tədabirə [tədbirlərə] səbəb olmuşdur.

“QARA CAVAB”

“İttihad”ın keçən Məclisi-Məbusan iclaslarından birində müstəfə [istefa etmiş] Kabinəyə verdiyi soruşunun münafiqlik üzərinə binalanmış mənasız və mövsümsüz [yersiz] bir hərəkət olduğundan

bəhs edən məqaləmizə [Qarabəyli] Qara bəyin vasitəyi-nəşri-əfkarı [fikirlərini yayma vasitəsi] bulunan qəzetə qara bir cavabla müqabilə etmişdir.

“Həqiqətmi, rəzalətmə?!” – cavabın adı bu. Özü dəxi “rəzalət, həmaqət [səfehlik], qəbahət, cinayət, xəyanət, dalqavuşluq [yaltaqlıq], boşboğazlıq, yayqaraçılıq”dan ibarət!

Bir diziyyə saydığımız bu qəliz lüğətlərin mövzubəhs etdiyimiz məqalənin hər sətrində təkrür etdiyini [təkrarlandığını] təsəvvür etsəniz, cavabın rəngi haqqındakı iddiamıza haqq verərsiniz. Fəqət qaralıq yalnız zərfdə və isimdə deyil, məzruf [zərfin içindəki] ilə müsəmma [adı daşıyan] dəxi qarqara.

Biz Parlaman soruşunun mahiyyətinədən bəhs edərkən, Parlaman üsulunun Avropadan alındığını da zikr etmiş, demişdik ki, Avropa üsulu ilə “soruş hər şeydən əvvəl müəyyən maddələri ehtiva etlər; qanunsuzluğu iddia olunan vəqəni [hadisəni] aşkar göstərər və bu xüsusda cavab istər”.

Bu aydın məsələyə “Qara cavab” şəratmaq üsulu ilə müqabilə etmişdir. Onun gümanınca biz “qaş yapmaq istərkən göz çıxarmışız”. Çünki nəüzibillah [Allah uzaq eləsin] Həzrəti Məhəmməd əleyhissalamın haqqına təcavüz etmişdik.

Baxınız ittihadçı bu xüsusda nə kimi bir üsuli-münaqişəyə müraciət etmişdir.

İttihadçı deyir ki:

“Gələlim mühərririn yazdıqlarına. Əvvəla, avropalılardan alıb da həyatımıza tətbiq etdiyimiz Parlaman üsullarından... bəhs etməklə qaş yaparkən göz çıxarmaq istəmişiz!.. Əcəba, mühərrir əfəndi avropalıların bu Parlaman üsulunu di-

gər üsullar kimi birinci dəfə islamda tətbiq edən Məhəmmədin qanunundan aldiqlarını və sonra təğyir və təbdil ilə [dəyişdirməklə] kəndi aralarında tətbiq etdiklərini bilməyirmi? Nə yapmalı ki, adını mühərrir, ədib, molla və axund qoyanlarımız mənafeyi-millini ayaqlar altında çiyənəyib də aləmi-islami bu fəlakətə düşürmüşlər. Nə etməli ki, sizin kimi mühərrirlər həqiqəti inkar edib xilafı-viddan hərəkətlərdən çəkinməmişlər.”

“İttihad”ın bu üsuli-münaqişəsi tibqi [eynilə] haqsız bir tərəfin kəndi təcavüzünü safa çıxarmaq üçün “Buna bax, qazını söyür!” deyər şər atmasına bənzəyir.

“İttihad”ca biz Parlaman üsuli-idarəsini Avropadan deyil, Həzrəti Məhəmməd qanunundan almışız. Ona görə də bu sətirləri yazan “N” ya cahildir, ya kafir. Buradan bundan başqa bir məna çıxarmaq, bittəb [şübhəsiz], mümkün olamaz.

Əcəba, böylə avamfiribənə [avam aldadan] bir çıxışla “İttihad” qəzetəsi kimi aldatmaq istəyir? Yoxsa kəndi qarelərini [oxucularını] ilanının imlası [yazılışı] ilə təsviri arasındakı ayrılığı fərq edəmməyən ümmilər [savadsızlar] qədər bədəvi [çöllü] və cahilmi zənn edir?

Məmləkətin hücrə [ucqar] köylərindən birisinə alim bir molla gəldi. Xalqın başını piyləməkdə [başını aldatmaqda] olan yerli cahil molla yeni gələn rəqibini korlamaq üçün köyün ağsaqqalları yanında gələn mollaya “Haydi, bu qum üzərinə bir ilan yaz baxalım” dedi. Gələn molla aldı bir “ilan” yazdı. Dərhal yerli molla barmağının ucu ilə kəvcac [əyri-üyrü] bir ilan şəkli cızaraq “Haydi, cama-

at, baxınız və insaf ediniz; bunların han-kısı ilana bənzər” deyər rəqibinin “cəhə-lətini” isbat etmiş oldu.

Fəqət biz “İttihad”ın bu təcəhülünü [özünü anlamazlığa vurmasını], hər halda, qarelərinin qaranlığına güvəndiyindən ziyadə, kəndi füzulluğuna [boşboğazlığına] çıxmaq meyindəyiz. Çünki müxalif olsa da, hər firqə əfradını [fərdlərini] ağla qaranı seçəcək bir dərəcəyi-idrakdan məhrum təsəvvür etməkdənsə, o firqənin başına keçmiş zəvatin [şəxslərin] yaramaz olduğunu görmək məmləkət naminə daha faydalı, daha təsəlliamizdir [təsəllivericidir].

“İttihad” daha əvvəlcə “müsəlmanlıq” adı ilə meydana çıxmışdı. Müsəlmanlıq nam və ünvanı ilə meydana çıxan bu firqənin eyni zamanda “Quran” firqəsi iddiasında olduğu da dəfəatla [dəfələrlə] vəqə olmuşdu.

Fəqət bu iddialara müxtəsər bir zaman üçün inanılsa da, əminiz ki, bu inam, müddəiləri [iddiaçıları] bir dəfə görüncəyə qədər davam edər.

Parlaman üsulunu avropalılar Həzrəti Məhəmməddən almışlardır. Demək ki, Həzrəti Məhəmməd əsrində də ümumi, müsəvi, xəfi [gizli], bilavasitə [birbaşa] və mütənasib seçki üsulu ilə seçilmiş məclis, bu məclis tərəfindən mütəşəkkil [təşkil olunan] və kəndisinə qarşı məsul bir hökumət varmış. Bu hökumətə suallar, istizahlar [sorgular] verilirmiş. Böylə bir islam parlamentarizmindən, doğrusu, bizim xəbərimiz yoxdur. Cümhuriyyət və hökuməti-milliyə fikrinin bir baxışla əsası – xalqçılıq nəzəriyyəsi islamda mövcud ola bilər. Fəqət şəkil etibarilə bugünkü

halda məmaliki-islamiyyədə [müsəlman ölkələrində] tətbiq olunan parlaman üsuli-idarəsi, yenə təkrar edirik, aləmi-islamica Avropadan alınmış bir üsuldur. Bunu böylə tələqqi [qəbul] etməli və öylə də istemal etməliyiz [işlətməliyiz].

Burada müğalitəyə [yalana; səfsətəyə] yer yox və bu kimi müğalitələrlə artıq aldanacaq bir camaat, bir fərd də yox.

“İttihad” firqəsi Avropa üsulu ilə deyil, başqa müvafiq bildiyi bir üsul ilə (ərəb üsulu olacaq) tərtib etdiyi istizahını [sorgusunu] verərkən onun müstəcəl [təcili] olduğunu da qeyd etmişdi.

Halbuki istizahınız sərih [açıq-aydın] və müəyyən maddələrdən məhrumdur deyənlərə kəndi qəzetəsi vasitəsi ilə “Əl-əclətün min-əş-şeytan və’l-tənni min-ər-rəhman” deyər cavab verir. Ərəbcə olan bu cümlənin bir də türkcə bərabəri vardır ki, “Əcələ [tələsik] işə şeytan qarışar” deyirlər.

Demək ki, “İttihad”ın “müstəcəl” istizahında da kəndi məntiqinə görə bir şeytan barmağı vardır.

Şeytan barmaqlı istizaha, ittihadçı deyir ki, bir də izahımız vardır ki, “səbir ediniz, vaxtı gələndə verərik”.

Görünür ki, “ərəb üsulu” ilə verilən istizahla Avropa üsulu arasında yalnız şəkil etibarilə deyil, texnik etibarilə də bir fərq vardır: Avropa üsulunda istizahı firqə, izahı isə hökumət verir. Halbuki “ərəb üsulu”nda istizahı da, izahı da firqə özü verirmiş.

Fəqət böylə bir üsul zənn etməyiz ki, islamda və yaxud ərəb parlamentarizmində də caiz görülsün. Çünki, heç olmasa, “istizah” və “izah” kimi ərəb kəl-

mələrinin ruhu istifham edən [soruşanın] başqa və ifham edən [izah edən] də başqa olmasını icab etdirir.

Bu üsul nə müsəlmanlığa, nə də ərəbiyə məxsus olmayıb, hər zaman və hər məkanda tapılan avamfiriblərə və müğalitəçilərə məxsus bir üsuldur ki, “İttihad”ın qaraçıları da Azərbaycan həqiqi [həqiqətləri] içərisində işbu üsulun klassik bir müməssilləridirlər [nümayəndələridirlər].

Bu üsulu onlar yalnız “əcələdir” [təcilidir] deyər kəməli-“tənni” [böyük bir təmkin] ilə Parlamana idxal və ixrac etdikləri soruşları ilə deyil, qəzetəçiliklərində də tətbiq edirlər.

“Hər bir soruşun məqsədi hökuməti istefaya məcbur etməkdir. Feilən istefa etmiş bir hökumətə təvəccöhən [üz tutaraq] verilən istizahın isə başqa bir məqsəd güdməsini təqdir etmək də müşkül deyildir. Bu, hər halda, yeni Kabinənin təşkilini asanlaşdırmaq deyil, çətinləşdirməkdir” deyirik.

Qəzetəni min dürlü lətayilatla [mənasız və qaba sözlərlə] dolduran “ittihadçı” bu suala cavab verməyir. Qəzetəsinin həcmi ilə vaxtının dar olduğunu söyləyir.

Fəqət kəndisinə məxsus üsulu buraxıb da adam üsulu ilə rəftar etsə və sütunlarını hədsiz “rəzalətlər və həmaqətlər”lə doldurmasaydı, verilən suala cavab üçün qəzetəsinin həcmi də yetişər, “əziz” vaxtları da bulunardı.

Fəqət pək də müşkül-pəsənd olmalı. Mümkün olmayan şeyləri təqaza [tələb] etməyəlim. Çünki “qara cavab”dan aydın mətləb çıxmaz. Oynamaq bilməyəndə də yer dar gələr.

N.

GÜRCÜ MƏTBUATI

Gürcüstan hökumətinin nımrəsi [ya-rı-rəsi] naşiri-əfkəri [fikirlərini yayan or-qanı] olan gürcücə “Ertoba” qəzetəsi “Gürcüstan və Dağıstan faciəsi” sərlovhəsi ilə aşağıdakı məqaləni yazır:

“Dağıstan üsyanı yüksək bir dərəcəyə çıxmaqdadır.

Dağıstan Cümhuriyyətinin bütün qər-bi qismi Denikin alaylarından [polkların-dan] tamamilə təmizlənmişdir. Üsyan şı-mal tərəfini də sarmaqdadır. Fəqət istila etmiş düşməne qarşı bu üsyan dağıllar üçün pək bahalı mal olmaqdadır. Mütə-ğəllib [qələbə çalan] tərəf pək də o qədər hücum və zərbədən pək də o qədər çə-kinib durmaq istəməyir.

Dağıllar tərəfindən işğal edilən Dər-bənd, denilə bilər ki, Könüllü ordu flotu tərəfindən kamilən dağıdılıb xarabazara çevrilmişdir. General Erdeli görür ki, dağı-lıları təslimə məcbur edə bilmək üçün öz qüvvəti qeyri-kafidir, fəqət dağıllara qar-şı hücum və təzyiqdən vaz keçilməsini o əsla düşünməyir. Biləks [əksinə], o, Deni-kinə xəbər göndərir ki, təzə yardımçı qüv-vətlər göndərilsin.

Şübhə yoxdur ki, general Erdeli bu yardımçı qüvvətləri yenidən alıb Denikin və dağıllar müharibəsi təzədən qızıışar və Denikin dağılların hürriyyət və istiqla-liyyət məfkurələrini atəş və qan içərisin-də boğar.

Şübhə yoxdur ki, Gürcüstan Cümhu-riyyəti soyuqqanlılıq və laqeydi ilə Da-ğıstan faciəsinə baxa bilməz. Gürcüstan birinci dəfə Denikin dağıllara hücum etməsi əsnasında səsini çıxarmış və bu faciəyə qarşı bağırmışdır. Bu gün isə dağı-

lların düşdükləri o təhlükə və vətəyə [fəlakətə] qarşı Gürcüstan bir dəfə daha böyük dövlətlər mürəxxəslərinə [nəma-yəndələrinə] qan tökülməsinə qarşı öz pro-testo notasını göndərməkdədir.

Məzkur [deyilən] notada zikr edilmiş əsl mülahizə pək ziyadə şayani-diqqət və etinadır [diqqətə və etinaya layiqdir]. Qaf-qaziya cümhuriyyətləri mənafeinin yek-digərlərinə təsanüdü [uyğun olması, bağlı olması] – işdə, Gürcüstan hökumətinin pər-vərdə etdiyi [bəslədiyi] fikir ki, pək gözəl təqdir olunmuşdur.

Notada doğrudan-doğruya ifadə edil-məkdədir ki, Dağıstanda nə vüquat olar-sa, eynən Gürcüstanda olan kimidir. Çünki Dağıstan Cümhuriyyəti pək sıxı olaraq Gürcüstan ilə rabitədadır.

Könüllü ordunun Dağıstandakı hərə-katı, sair yerlərə ilk addım atması ilə hü-sula gətirdiyi qarışıqlıq və anarşini eynən vücuda gətirir. Bu qarışıqlıq isə qonşu dövlətlər arasında Gürcüstan üçün əzim [böyük] bir təhlükə olaraq tanılmasına, əlbəttə, səbəb vardır.

«Gürcüstan hökuməti – notada de-nilir – bu vüquata [hadisələrə] qorxu ilə baxmaqda və soyuqqəlbiliyini mühafizə edəmməkdədir. Çünki qonşu dövlət arasında böyüyən anarşi Gürcüstan Cüm-huriyyətinin dövləti və həyatı-ümumi-yəsi üçün ciddi bir təhlükə ola bilər.»

Bu surətlə, Denikin Dağıstandakı hərəkəti ümum Zaqafqaziya cümhuri-yətləri üçün bir təhlükəni dəvət etmək-dədir.

Notada eyni zamanda o yol zikr edil-məkdədir ki, ancaq o surətlə dağıllar mə-sələsi həll edilə bilər. Bu o yoldur ki, de-mokrat əfkəri-ümumiyyə [ictimaiyyət] tə-

rəfindən hazırlanmış və qəbul edilmiş ol-maqda bərabər, həyat və əməliyyatda tətbiqi daha mümkün olammamışdır:

«Mövcibi-üsyən və ixtilal [üsyən və ix-tilalə səbəb] olan məsələlər – notada zikr edilir – silah qüvvəti ilə deyil, biləks [ək-sinə], əhalinin öz rəyini hürriyyəti-tammə [tamamən sərbəst olaraq] ilə etiraf və biz-zat təyini-müqəddərat eyləmək haqqına sahib olması ilə həll oluna bilər.»

Bu vəchlə, dağılların bütün qonşuları Denikinə qarşı səslərini ucaldırlar, deni-kinlərin Dağıstandakı hərəkəti hər tə-rəfdə eyni həyəcan və qələyanı [qaynayıb-coşmağı] hüsula gətirməkdədir. Dağıllara bütün qonşu millətlər ittiba etməkdədir [onların yanında olmaqda, onları dəstəklə-məkdədir].

Gürcülər kimi Azərbaycan müsəlman-ları və öyləcə də Kuban rusları və demək olar ki, bütün Qafqaziya millətləri mə-nən və əxlaqən bunu bir həqarət [təhqir] tələqqi eyləməkdədirlər [qəbul edirlər].

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Təyyarələr uçuşu

Bu günlər Bakıda Azərbaycan Hərbiy-yə Nəzarətinə məxsus təyyarələr uçuşu başlanır. Uçuş ayın 10-dan etibarən baş-lanmalı idi. Fəqət 10, 11 və 12-də baş-lanmadı.

Tövqif

Dün gecə Bakı qradonaçalniki bina-güzərliginə [sərəncamına] görə, qabaqda qoçuluq adı ilə məşhur olmuş Nəcəfqulu “Bomond” lokantasında [restoranında] ye-

mək yeyib çıxarkən polismeyster tərəfin-dən tövqif edilmişdir [saxlanmışdır]. Töv-qifin səbəbi hənzuz məlum deyildir. Deyir-lər ki, Nəcəfqucludan əlavə bir çox adam-lar dəxi tövqif ediləcəklərdir.

Qaçaqmal ixracı

11 təşrini-əvvəldə [oktyabrda] Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsəvat” tə-rəfindən Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəza-rətinə böylə bir məktub göndərilmişdir:

“Salyan və qeyri yerlərdən bizə xah teleqrafən, yaxud məktubən yazıb mə-lum edirlər ki, arpa, buğda, düyü və qey-rə ərzaq əqsamı [qismi] məxfi olaraq Er-mənistan və Gürcüstana möhtəkiqlər tə-rəfindən aparılıb baha qiymətə satılmaq-dadır. Bu səbəbə gündən-günə çörək böh-ranı əmələ gəlir, qiymətlər artır. Bu xü-susda ciddi təşəbbüsatda bulunmağınız müstəhəmdir [xahiş olunur].”

Nəzarət tərəfindən böylə cavab ve-rilmişdir:

“11 təşrini-əvvəl 195 nömrəli məktu-bunuzda Salyan və qeyri yerlərdən ərza-ğın xüsusi adamlar vasitəsilə alınıb Gür-cüstan və Ermənistana göndərənələr haq-qında verdiyiniz məlumat oxundu. Tica-rət və Ərzaq Nəzarəti bir həftə müqəd-dəm [qabaq] bu barədə Lənkəran valisinə və Salyan qaimməqamına [qəza rəisinə] əmr vermişdir ki, qayıq və yelkən gəmi-ləri ilə ərzağı buraxmasınlar. Bundan əla-və, məzkur həvalidən [deyilən yerlərdən] ərzaq buraxılmaması haqqında hökumət binagüzərlilik etmişdir [sərəncam vermiş-dir].

Ticarət və Ərzaq Nəzarəti
İdarəsi müdiri:
[Teymur bəy] Makinski”

Əcnəbi lisanlarını tədris

Türkcə, fransızca, ərəbcə lisanları. Şamaxı küçəsində 4-cü çastın həyətində, gecələri saat 7-dən 9-a qədər türkcə, fransızca, ərəbcə dərslər tədris ediləcəkdir. Bu üç lisanı 6 ay zərfində oxuyub yazmağı müəllim dərəhdə eyləməkdə olduğundan [öhdəsinə götürdüyündən], dərslər almaq istəyənlər məzkur [deyilən] həyətə müraciət etsinlər.

Birjada

Kerenski minlik 1.040 manat, 250-lik 1.010 manat və xırda işə kəndi qiymətinədən 3 faiz əskikdir. Nikolay 500-lüyü 1.400 manat, 100-lüyü 290 manat və xırda 80 faizdir. Gümüş manat 57 və xırda pul 22 manatdır. Osmanlı altın lirası 662 manat və kağız lirası 215 manatdır. Tiflis parası ancaq bir faizdir.

Əhmədli köyündə məktəb

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavət” firqəsinə Əhmədli köy şöbəindən böylə bir ərizə varid [daxil] olmuşdur:

“Qəryəmizdə [kəndimizdə] bu vaxta qədər bir məktəb olmadığından, 200 nəfərə qədər çocuq küçələrdə bəkar qalıb sərgərdan dolayırlar. Binaənileyh [ona görə], bizim köydə bir məktəb açılması haqqında təşəbbüsatda bulunmanızı rica edirik.”

Müsavət işbu ərizənin eyni surətini Maarif Nəzarətinə pişnihad [təqdim] etmişdir.

Ziraət üçün toxum

“Müsavət”ın Əhmədli köy şöbəsi köy əhalisinə hökumətdən ziraət üçün toxumluq verilməsi haqqında “Müsavət”a

ərzi-hal göndərdiyindən, Mərkəzi idarə işbu xüsusda Ərazi Nəzarətinə müraciət etmişdir.

Şikayət

“Müsavət”ın Balaxana köy şöbəsinə Balaxana sakini Balakərim Cəmşid oğlu bir ərzi-hal vermişdir ki, bu sənə Pirşağı köyünə bir nəfər okolodoçnik [polis sahə rəisi] gəlib 3 min manata bir bağ almışdır. Bir neçə nəfər öz aralarında qət etmişlər [qərara almışlar] ki, bu bağın parasını, Pirşağıda olan süvari milislərin atlarına 1500 manat arpa-saman parası və Pirşağı köyünün katibi üçün 3600 manat köy camaatından və şəhərdən gələnlərdən toplansın. Camaat bunun əleyhinə etiraz etdikdə, bu vergi Sabunçu-Balaxana polismeysterinin əmri ilə olmasını söyləyib paraları toplamışlardır. Mərkəzi idarə işbu ərzi-halı [göndərib], Sabunçu-Balaxana polismeysterindən şu xüsusda məlumat istəmişdir.

Polis məmurundan şikayət

“Müsavət”ın Balaxana köy şöbəindən xəbər verirlər ki, Məşqətə [Maştağa] köy sakini Əfraşim Alman oğlu gecə şəhərə üzüm apararkən Məşqətə polis məmurlarından bir nəfər rus okolodoçniki onun 27307 nömrəli bir “Smit-Vesson” tapançasını almış və Zabrat polis müdirinə bu xüsusda bəratülqövl [protokol] göndərərək tapançanı təhvil verməmişdir. Tapança sahibi həbsə alınmışdır. “Müsavət”ın Mərkəzi idarəsi bu xüsusda Sabunçu-Balaxana polismeysterinə məlumat verib, lazımi tədabir ittihazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşahar (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çaharşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çaharşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armysanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor

Əliheydər Allahverdiyev

Naxosları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-adək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski

küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Doktor

M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxosluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-adək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxosluğu-na mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopeliovic

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxosluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-adək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradni qapıdan.

10218

Diş həkimi B. M. Şternin

Voronsovski küçə, nömrə 22, Karantinnin küncündə. Telefon nömrəsi 48-15.

Dişlərə müalicə olunub doldurulur, kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır, dişlər ağrısız çəkilir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Qiymətlər münasibdir.

9060

Diş həkimi E. S. Karşteynbaum

Maddi cəhətdən zəiflər üçün xüsusi güzəştə bulunur. Diş çıxartmaq ağrı ilə 25 manat, diş çıxartmaq ağrısız 50 manat. Müalicə və doldurması 80 manatdan 100-ə kimi. Məsləhət 15 manat.

Ünvan: Quba meydanı yanında Sisianovski küçə nömrə 41, İsrailovun evində. Telefon: 22-57.

11449

Elan

Bununla Bakı Darülfünununun [Universitetinin] idarəsi elan edir ki, həmin oktyabr ayının 11-dən idarə olacaqdır öz imarətində, Merkuryevski küçədə, sabiq Ticarət (Kommerçeski) məktəbində. İçəri daxil olmaq Budaqovski küçədən, məktəbin həyətindən.

Darülfünunun katibi (imza)

T-281

Müdir:

Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Nabemövsum sevinclər

səh. 190. “cahannümun müharibə”: güman ki, “cahanşümul müharibə” olmalı idi.

Türkiyədə

səh. 195. “Trakiya-Paşaeli Komitəsi”: Türklərin 30 noyabr 1918-ci ildə Ədirnədə qurduqları və Trakiya bölgəsində yaşayan türklərin hüquqlarını müdafiə etməyi qarşısına məqsəd qoymuş Trakiya-Paşaeli Müdafiyyə-Hüquq Cəmiyyəti nəzərdə tutulur.

“Babi-ali” (hərəkət “uca qapı”): Osmanlı dövlətində Sədrəzəmin (Baş nazirin) sarayına verilən ad; beynəlxalq münasibətlərdə “Osmanlı hökuməti” mənasında işlədilir.

“Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” qəzeti nəzərdə tutulur.

səh. 196. “Dərsəadət” (hərəkət: “səadət qapısı”): Osmanlı dövründə İstanbul şəhərini ifadə etmək məqsədi ilə işlədilmişdir.

“Heydərpəşə”: İstanbulun Asiya tərəfində bölgə; Heydərpəşə Dəmiryol vağzalında burada yerləşir.

səh. 197. “Adalar”: İstanbulun Asiya tərəfindəki ilçələrdən (rayonlardan) biri; özündə 9 adanı birləşdirir.

“Makriköy”: Mərmərə dənizi sahilində, müasir dövrdə İstanbulun bir rayonu olan Bakırköyün qədim adı.

“monsənyor”: katolik ruhanilərində ali titul.

“Matin” [Le Matin]: 1882-1944-cü illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik qəzet.

Ərəb məsələsi haqqında

miralay Laurensin nöqtəyi-nəzəri

səh. 197. “Sayks-Piko sazişi” [Sykes-Picot Agreement]: Yaxın Şərqdə Birinci Dünya

İran işləri

səh. 204. “Araç”: erməni “Daşnak” partiyasının qəzeti.

“Qara cavab”

səh. 207. “Qara bəyin vasitəyi-nəşri-əfkarı bulunan qəzetə”: söhbət “İttihad” partiyasının orqanı olan, 1917-1920-ci illərdə fasilələrlə nəşr edilən “İttihad” qəzetindən gedir.

səh. 209. “Əl-əcələtün min-əş-şeytan və'l-təənni min-ər-rəhman”: (ərəbcə) “Tələsmək şeytandan, ağır, təmkinli olmaq rəhmandandır (rəhman olan Allahdandır)”.

Dilimizin

türkləşməyinə çarələr

səh. 200. “ləhni-davudi”: əfsanəyə görə, Davud peyğəmbərin gur və gözəl, təsirli səsi olmuşdur; xüsusilə Zəbur oxuduğu zaman hər kəs, bütün canlılar onun səsinin seyrinə qapılmışdır; “ləhni-davudi” – Davud peyğəmbərin kimi gur və gözəl səs, eyni zamanda “ahəngli, intonasional” qiraət mənasına gəlir.

səh. 202. “Münşəati-Fəridun”: (Fəridunun məktubları) XVI əsr müəlliflərindən Fəridun Əhməd bəyin, Osmanlı sultanlarının məktublarının surətlərini ehtiva edən əsəri “Münşəatüs-səlatin” (Sultanların məktubları) nəzərdə tutulur.

“deyiş”: xalq şeiri.

“üçləmə”: hər bəndi üç misradan ibarət xalq şeiri.

“qayabaşı”: xalq türküsi; əsasən çoban mahnılarına deyilir.

səh.203. “mani”: xalq şeiri janrı; hər misrası əsasən 7 hecadan ibarət olan və birinci, ikinci, dördüncü misraları öz aralarında qafiyələnən bəndlərdən əmələ gəlir.

“Türk Yurdu Cəmiyyəti”: Osmanlıda 1911-ci ildə qurulmuş cəmiyyət.

“Gənc Qələmlər Cəmiyyəti”: Osmanlıda 1909-cu ildə qurulmuş cəmiyyət.

Əfqanıstanda

səh. 204. “Simla” (yaxud Şimla): Hindistanın şimalında şəhər; XIX əsrin II yarısından etibarən Britaniya Hindistanının yay paytaxtı idi.

Çərşənbə axşamı, 14 oktyabr 1919-cu il, nömrə 295

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Səşənbə, 19 məhərrəmül-haram sənə 1338. 14 təşrini-əvvəl 1919 sənə.

Türk və İslamı müdirdən məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq idarə edilmez. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Təkm nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şərait: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək hesab olunur.

Elan fiat: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axıncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer xataranlar üçün 4 rublə axıncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

SİRK "MODERN"

Səşənbə günü oktyabrın 14-ndə 1919-cu ildə təzə gələn artist və artistkaların qastrolu olacaqdır. Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.
İki məşhur pəhləvanların əzmkar
mübarizəsi.

3 min manat mükafat.

1-nci: Qara Maska – Buyvolov.

2-nci: Makarov – Yermak.

3-ncü: Zakoroyko – Jan-de-Kolon.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Təməşə başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Çarşənbə günü oktyabrın 15-ndən məşhur komiklər Sviqo qardaşlarının benefisi olacaq.

ELAN

Azərbaycan Dövləti Teatro heyəti müdiriyyətinin dəftərxanası (Dumski meydan) Ağakazım Həşimovun mülkündə ikinci mərtəbədə vəqedir. Dəftərxana hər gün

səhər saat 10-dan 2-yə və axşam saat 6-dan 9-a açıqdır.

Dövləti Teatro heyətinin

müdiri-məsulu:

M[əhəmməd] ə[li] Sidqi

T-283

QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]

**Azərbaycan Cümhuriyyəti Ticarət,
Sənaye və Ərzaq Nəzarətindən**

7 oktyabr 1919

Əmrnamə nömrə 136

Bakı quberniyası fabrika müfəttişləri Şıxəli Hüseynov, İ. V. Voronkov və Q. İ. Şibayev və fabrika müfəttişi mənsəbi namizədi [Əliheydər] Babayev, Baş Fabrika müfəttişi dəftərxanasının kargüzarı Çariński və eyni dəftərxananın makina yazıçısı Yablonko Məsai Nəzarətində [Əmək Nazirliyində] xidmətə keçdiklərindən, birincisi bu avqustun 5-dən, ikinci, üçüncü və dördüncüsü avqustun 11-dən, beşincisi avqustun 12-dən və altıncısı sentyabrın 1-dən etibarən təhti-idarəmdə [ta-

beçiliyimdə] bulunan Nəzarət məmurları siyahısından xaric edirlər.

*İmza etdi Ticarət,
Sənaye və Ərzaq naziri:
Ağa Əminov*

ERMƏNİ-GÜRCÜ MÜNƏSİBƏTİ

Gürcü qəzetələrinin yazdıqlarına görə, Gürcüstan ilə Ermənistan arasındakı ixtilafli hədd məsələlərini qarşılıqlı bir etilaf [razılıq] yolu ilə həll etmək üçün xüsusi müzakirəyə başlanmışdır.

Bu vəq'ə [hadisə] gürcü mətbuatı arasında mübahisə törənməsinə səbəb olmuşdur. Hökumət tərəfdarı olan sosialist qəzetələri Gürcüstan hökumətinin bu iqtidamətini [addımını] pəsənd və təsvib edib [bəyənilib və təsdiq edib], iki dövlət arasında olan ixtilafın müzakirə və müsaliyə [sülh] yolu ilə rəf edilə [aradan qaldırıla] biləcəyindən məmnundurlar. Milli və demokrat məsləkli qəzetələr isə, biləks [əksinə], hökumətin bu təşəbbüsünü tənqidə qalxıb, Ermənistan ilə böylə bir etilaf əqdini [razılığa gəlməyi] Gürcüstan üçün zərərli və gələcəkdə təhlükəli ədd [hesab] edirlər.

Məsələ bu qəzetələrdən “Obnovleniye” deyir ki, hədd məsələsi üstündə ermənilərin gürcülərlə müzakirəyə girişmək meyindən böylə görünür ki, bunlar Gürcüstan hökumətinin boşluğuna və güzəştlərdə bulunacağına ümidvardırlar.

Əcəba, Gürcüstan hökuməti ermənilərin ümid etdiyi güzəştlərə maildirmi?

Qəzetənin mülahizəsinə görə maildir. Çünki:

“Təəssüflər olsun ki, cümhuriyyət başında duran sosial-demokrat məhafilin-də [dairələrində] əvvəllərdə zəif bir surətdə müşahidə edilən və “kompromis” (etilaf) təsmiyə edilə [adlana] bilən bir cərəyan, bu axır vaxtlarda kəsbi-qüvvət etdi [gücləndi]... Zimami-idarəni [idarə yüyənini] əlinə almış olan hökumət adamlarının bir xəstəlik halını alan sülh və etilaf arzusu, Gürcüstan cənub həddunun sövqülceyş nöqtəyi-nəzərinə [strateji baxımdan] ən mühüm ədd edilən [sayılan] yerlərini daima cəngcu [davakar] bir hissiyyət bəsləməkdə olan Daşnak hökumətinə təslimlə, gələcəkdə arada bir müharibə vəqə olarsa, Ermənistanın bizə faiq [üstün] olacağına müsəid [uyğun] yollar açır.”

Eyni məsləkdə olan “Sakartvelo” qəzetəsi dəxi bu xüsusda şiddətli tənqiddə bulunub deyir ki, gürcü xalqı bu iş üstündə hökumətdən rugərdən olar [üz döndərir].

Bunlara müqabil olaraq hökumət qəzetəsi “Ertoba” hökumətin bu iqtidamətini ən doğru və səhih bir politika kimi tələqqi edib [qiymətləndirib], mili demokrat firqələrinə ətfi-kəlam ilə [sözü gətirməklə] deyir ki:

“Fəqət milli demokratlar hökumətin adamxorluq [adamyeyənlik, vəhşilik] politikasını rədd etməyinə qarşı ruyi-müvafiqət [razılıq] göstərmək istəməyirlər... Onların məqsədi, hərçi badabad [nə olur-olsun], tarixi həddlər təyin olub, bu həddlərdən əl çəkmək istəməyirlər... Doğrudur, Ermənistan arasındakı tarixi həddlərin sövqülceyş nöqtəyi-nəzərinə əhəmiyyəti çox böyükdür. Lakin sülh və müsəlimətin [asayışın] da bizdən ötrü əhəmiyyəti bir o qədərdir.”

Bu məsələdə gürcü hökumətinin güzəştlərə mail olduğunu “Ertoba” qəzetəsi dəxi inkar etməyir. Lakin deyir ki:

“Əlbəttə, güzəştlərin bir həddi var. Məmləkətin mənafeyi-həyatıyyəsini [həyatı mənafeyini] güzəştlər xətrəsi üçün fəda etmək olmaz... Fəqət tarixi həddlərlə bu mənafe arasında hər iki tərəfcə qəbul edilə bilən bir xətt tapılar zənn edirik.”

Gürcülərə aid olan bu məsələ üzərindəki gürcü mətbuatının mübahisəsinə iştirak etmək, təbii, bizim vəzifəmiz deyildir. Fəqət kənardan baxan sifəti ilə burasını deməyə haqqımız var ki, həqiqət[ən] gürcü milli demokratlarının əndişəsi [narahatlığı] bir tərəfdən haqlıdır. Gürcüstan hökumətinin ermənilərə nə kimi güzəştlərdə bulunacağı və bu güzəştlərin həddi və mahiyyəti nə ölçüdə olacağı məlum deyildir. Hər halda arada bu növ güzəştlər olacaqdır.

Öylə olan surətdə, əcəba, Ararat hökuməti gürcü hökumətinin sülh və müvafiqət [uzlaşma] yolunda ibraz etdiyi [göstərdiyi] bu fədakarlığı təqdir edə biləcək bir sifət göstərəcəkdirmi? Vəqien [doğrudan da], daima cəngcu bir hissiyyət bəsləyən daşnaklar bu güzəştlərdən bilaxirə [sonra] sui-istifadələrdə bulunmaqdan çəkinə biləcəkdirlərmi? Zənn edirik, gürcü milli demokrat firqəsini əndişələrə salan məhz bu kimi suallardır. Daşnak politikası böylə bir suallar iradəsinə məhəl [yer, imkan] verir. Halbuki sualların cavabları çox çətinidir.

Digər tərəfdən, milli demokratların da, deyil bu məsələdə, bəlkə daima yerli-yersiz olaraq “tarixi hədd”lərdən bəhs etməyi və bu həddlərə ikiəlli yapışmağı da bir yandan doğru deyildir.

Gürcü milli demokratlarının bugünkü məsələdə tarixi həddlər bəhsinin doğru olub-olmadığı haqqında bir qərar verə bilmərik. Lakin qabaqlarda bu hədd məsələsi üzərində haqsız olaraq tarixdən bəhs etmələri xatirimizə gəldi. Əgər bu gün milli demokratlar erməni politikasının qeyri-səmimi olduğundan əndişələrə düşürlərsə, o vaxtlar məsələ başqa həddlərə aid olduğundan, nə böylə bir əndişəyə səbəb vardı, nə də inadlıq və if-ratpərəstliyə...

Erməni-gürcü müzakirətindən bəhs edən “Obnovleniye” qəzetəsinin məqaləsində bir şey nəzəri-diqqətimizi cəlb etdi. Böylə ki, qəzetə bu məsələ müzakirətində Azərbaycanın da iştirakı lüzumundan bəhslə, müzakirə cərəyanının Azərbaycan[in] iştirakı ilə olmadığını şayani-təəssüf ədd [təəssüfə layiq hesab] edir.

Qəzetənin haqqımızda göstərdiyi bu etinani təqdirə bərabər, bunu dəxi bildiririk ki, Azərbaycan hökuməti bu işdən, yəni erməni-gürcü arasında vəqə olan bu müzakirədən müxbirdir [xəbərdardır]. Ona binaən [ona görə], gürcü hökumətinin bu iqtidamətini Azərbaycan haqqında bir ehmal mənasında tələqqi etmək olmaz.

Erməni-gürcü arasında müzakirəsinə başlanmış olan hədd yerlərinin bizimlə dəxi həmhədd olduğundan, mənafeyimizə toxuna bilən nöqtələri ola bilər. Fəqət biz bu zəndəyik, gürcü hökuməti öz mənafeyi-həyatıyyəsini xələddar edən [pozan] güzəştlərə razı olmayacağı kimi, hal-hazırda əqdi-ittifaqda [ittifaq halında] bulunduğu qonşusunun da bu yoldakı mənafeyinə toxuna biləcək əməllərə mürəkib olmaz [qol qoymaz].

Hər halda, bu müzakirələr cərəyanı bizdən xəlvət olmayacaqdır. Etilafə gəlincə, biz də zətən hüdud məsələlərinin sülh və sazişlə həlli tərəfdarıyıq, fəqət birisi Azərbaycanın cüzü [parçası] olan bir yeri ixtilafli hüdud məsələsi adlandırır da bu xüsusda müzakirə təklif edərsə, Azərbaycan hökuməti hu təklifi mövcubistiğrab [təəccübə səbəb] görüb kamaliəzm ilə rədd edir.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

11 təsrini-əvvəl iclası

Sədr: Həsən bəy Ağayev
Katib: Əhməd Cövdət

Dövlət əmanət sandıqları

Sədr iclası açaraq məsaili-yövmiyyəni [gündəlikdəki məsələləri] elan edir. Birinci növbədə Azərbaycan dövləti əmanət sandıqları [dövlətə məxsus əmanət kassaları] haqqındakı layiheyi-qanuniyyə [qanun layihəsi] 3-cü qiraətdə bilaetiraz [etirazsız] qəbul edilir.

Üsyan və sui-qəsd məsuliyyəti

Bədəhu [sonra] üsyançılar və dövlət əsaslarına sui-qəsd edənlərin məsuliyyəti haqqındakı layiheyi-qanuniyyənin 2-ci qiraətinə keçilir. Bütün layiheyi-qanuniyyə bilaetiraz qəbul olunur. Yalnız 129-cu maddə böyük mübahisələrə bais olur.

Ağamalıoğlu Səməd ağa (Hümmət) - 129-cu maddə mövcubincə [maddəyə əsasən] söz, yazı və kitablar qoymaqla ca-

maatın bir qismini digərinin üzərinə qaldıranlara 6 il kürək cəzası təyin edildiyini qeydlə deyir ki:

Bu saat ümum kitablara və nitqlərə bu xasiyyəti isnad vermək mümkündür. Binaənileyh [ona görə], hər sözü qurdalayaraq, burası camaatı qətl və qarətə təşviq etməkdir demək olmaz. Ona görə, bu maddəni qanundan çıxarmalı və bu fəsilə qeyd etməlidir ki, hankı adamın əlindən və işindən başqalarına əziyyət və cəza yetişsə, onlar bu maddəyə daxil olsunlar. Mən təklif edirəm həman maddə böylə yazılsın. Haçan bir adamın əlində böylə iş tutulsa, bu cəza ona verilsin.

Əfəndizadə Muxtar (Əhrar) - 129-cu maddə 3-cü qisminin axırında ələni [açıq] surətdə xalq içində nitq söyləyən, kitab oxuyan və ya şəkil göstərənlərə 6 il kürək cəzası təyin edildiyindən bəhslə deyir ki:

Qanunnamədə hankı mənada nitq və nə kimi kitab və şəkil qeyd edilməmişdir.

Binaənileyh [ona görə], təklif edir ki, məzkur [deyilən] maddə böylə yazılsın:

1) Ələni surətdə hökumət və cümhuriyyət əsasları əleyhinə nitq söyləyənlərə;

2) Ələni surətdə hökumət və cümhuriyyət əsasları əleyhinə kitablar nəşr edənlərə;

3) Ələni surətdə hökumət və cümhuriyyət əleyhinə şəkillər göstərənlərə 6 il kürək cəzası.

Əhməd Cövdət (Hümmət) - 129-cu maddədə qətl və qarətdən bəhs edilsə də, əsl məqsəd nitqlər və kitab və şəkil nəşri müqabilinə cəza təyin etməkdən ibarət olduğunu qeydlə, onu sırf siyasi bir məsələ tələqqi edir [siyasi bir məsələ kimi qiymətləndirir] və tənqidinə keçərək deyir ki:

Bu maddədə icbari qəraradları pozanlara 6 il kürək cəzası təyin edilir. Məncə, lüzum yoxdur, çünki icbari qərarad verənlər, onları pozanların cəzasını da təyin edirlər.

Digər bir qismdə əsgəri məmurların vəzifə ifasından imtina etmələri və sairələrindən bəhslə, ona cəza təyin edilir. Məncə buna da əsla ehtiyac lüzumu yoxdur.

Bir də həman maddədə camaatın bir qismini digəri müqabilinə qaldırmaqdan bəhs olunur. Bu nə deməkdir? Camaatın bir qisim, ya bir sinfinə təcavüz önünü almaq deyilmi? Pək əla, öylə isə məsələ, biz sosialistlər sosializm əsası tətbiq etmək istərsək, şübhəsiz, əhalinin sərmayədar sinfinə təcavüz və fəqərayi-kəsibəni [proletariat] onun müqabilinə qaldırmaq kimi tələqqi olunur. Sair firqələr bu maddədən bilistifadə [istifadə edərək] sosialistləri təqib edir, cəzalar verərlər. Hürriyyət olan yerdə bu lazım və mümkün deyildir. Yaxud bir adam mütləqiyyəti-idarəni cümhuriyyət əsasına tərcih versə, ona da 6 il kürək cəzasını veriləcəkdir? Bu, hür cümhuriyyət əsasıdan uzaq bir işdir. Binaənileyh, biz təklif edirik 129-cu maddə qanundan çıxarılsın.

Rüstəmbəyli Şəfi bəy (Müsavat) - 129-cu maddə, xüsusən birinci qismi sırf mətbuata aiddir. Digər tərəfdən, məlumdur ki, sosialistlər həmişə Senyoren Konventdə və Parlamanda “Yedinaya Rossiya” və sairə kimi qəzetlərin qapanmasını tələb etmişlərdir. Bu surətlə, absalyutni (mütləq) hürriyyəti-mətbuat yoxdur. Sağlara mənsub qəzetlər bağlandıqda hamının, hətta Əhmədin özünün də xoşuna getdi. Əgər Podşibyakin gəlib bazarda xalqı iğtişasa, talana dəvət etsə,

yəqin ki, Əhməd ona cəza verilməsinə də razı olardı. Bir də, 1-ci maddə mütləqə heç kəs danışmasın, tənqid etməsin deməyir. Bolşeviklər də, monarxistlər də hürriyyətdən istifadə edə bilərlər.

Fəqət cinayət, iğtişas, talan, qətl və qarət hürriyyət əsaslarından uzaqdır. Bu işlərə camaatı təşviq və təhrik edənlər bir cinayət işləmiş olurlar. Bu surətlə məsələ yalnız siyasi deyil, cinayətlə qarışıqdır. Və şübhəsiz ki, bunun müqabilinə cəza və tənbeh qoyulmasına hamı razı olar.

Nəhayət, Muxtar əfəndi bilməlidir ki, bu qanun evdə öz-özünə düşünən və oxuyanlar müqabilinə deyil, camaat içində böylə nitq söyləyən və kitablar oxuyanlar müqabilindədir. Bir də Əhməd bir sinfi digər sinfi müqabilinə qaldırmaqdan bəhs edir. Fəqət bilməlidir ki, bu maddə sinfi sinfi müqabilinə deyil, camaatın bir qismini digər qismin[in] müqabilinə qaldıranlar haqqındadır. Sinif qaldırmaq müqabilinə sabiq Rusiyada 124-cü maddə var idi. Şimdi biz o maddəni ləğv edirik.

O ki qaldı hürriyyəti-mətbuata, yazılan şeylərə qabaqca mətbuat müfəttişi baxacaqdır. Əgər bir cinayət tapsa, verər məhkəməyə. Orada da hüquqşünaslar oturur. Onlar ədalətə baxacaqlardır, nəinki pristav, yəni qubernator.

Bundan əlavə, bütün məmləkətlərdə, hətta sosialistlərcə bu qanun məqbul görülmüşdür. Binaənileyh [ona görə], mən bu maddənin eynilə qəbulunu təklif edirəm.

Maddə komissiyasının təklif etdiyi kimi qəbul olunur.

Nəhayət, həman qanunda 132-ci maddəni Parlamən komissiyası hürriyyət əsa-

sına müğayir [zidd] görərək onun ləğvini və bu surətlə dəyişməsinə təklif edir: 127-ci maddədə 124 və 125-ci maddələr haqqındakı qeyd ləğv edilsin.

Bu təklif qəbul olunur.

Layihəyi-qanuniyyə bu təbdilat [dəyişiklik] və təshihlər [düzəlişlər] ilə 2-ci qiraətdə qəbul və 3-cü qiraəti gələcək iclasa təxir edilir.

1462-ci maddənin təbdili

Növbədə Hüquqi Mühakimə Nizamnaməsi 1462-ci fəslinin mühakiməyi-sülhiyyə təhtindəki iqameyi-davaları fiyatının [sülh məhkəmələrində iddia qaldırmaq qiymətinin] nəhayət dərəcə artırılması üçün təbdili [dəyişdirilməsi] haqqındakı layihəyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir.

Rüstəmbəyli Şəfi bəy (məruzəçi) - Bu vaxtadək sülh məhkəmələrində ancaq 2.000 manata qədər qiyməti olan davalara baxılıb, ondan yuxarısı nahiyyə məhkəmələrində mühakimə edilirdi. Fəqət pulun kursunun düşməsi səbəbi ilə şimdi böylə az qiymətli dava pək az olduğundan, sülh məhkəməsində iş çox az olub, biləks [əksinə], nahiyyə məhkəməsinin işi həddindən ziyadə olur. Nəzarət birincinin işini bir qədər artırıb, digərini yüngülləşdirmək və onun üçün də sülh məhkəməsi təhti-idarəsindəki [təbəçiliyindəki] işlərin qiymətini 10 min manatadək artırmağı və bu xüsusa aid 1462-ci maddəni müvafiq surətdə dəyişməyi təklif edir. Parlamən komissiyası bu layihəni biləetiraz qəbul və təsdiqini heyəti-ümmiyyəyə təklif edir.

Mehdi bəy Hacinski - 10.000 manatı az hesab edib 20.000-dək artırılmasını təklif edir.

[Rza bəy] Ağabəyov - Onu da az hesab edərək 40.000-dək artırılmasını təklif edir.

Rəyə vəz edildikdə [səsə qoyulduqda], Ağabəyovun təklifi əksəriyyəti-ara ilə [yekdilliklə] qəbul olunur.

Layihəyi-qanuniyyə birinci və ikinci qiraətdə biləetiraz (Ağabəyovun təshihləri ilə) qəbul olunaraq, Nizamnamə mövçibincə [Nizamnaməyə əsasən], üçüncü qiraəti gələcək iclasa buraxılır.

Məhkəmə xərclərinin artırılması

Bədəhu [sonra] məhkəmə işlərinin övraq [sənəd], dəftərxana və icbariyyə və-rəqəsi vergisi ilə qiymətə aid olmayan iqameyi-dava [iddia qaldırma] xərclərinin artırılması haqqındakı layihəyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilərək, birinci və ikinci qiraətdə biləetiraz qəbul edilir.

Komissarlıq və Xalq Komissarları Şurası qərarlarının ləğvi

Növbədə sabiq Zaqafqaziya Komissarlığı və Bakı Xalq Komissarları Şurası tərəfindən [diqqətsiz vergiçilər haqqında olan cəza tədbirlərinin ləğvi] haqqındakı layihəyi-qanuniyyədir. Məruzəçi Rüstəmbəyli Şəfi bəy.

Layihəyi-qanuniyyə biləetiraz qəbul olunur. 5 dəqiqə tənəffüs elan edilir.

Tənəffüsdən sonra Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətindən [Sosial Təminat Nazirliyindən] ştat artırılması haqqında idxal edilmiş olan layihəyi-qanuniyyəyə baxılaraq, uzun mübahisələrə bais olur. (Təfsilatı yarınkı nömrəmizdə.) Nəhayət, sədr iclasa bu sözlərlə xitam verir.

Sədr - İclasla bununla xitam verərək, fəqət iclası qapamadan əvvəl bir neçə məsələ qaldırmaq istəram.

Komissiya üzvləri

Əvvəla müxtəlif komissiyalardan bəzi üzvlər çıxmışlardır. Rica edirəm gələcək iclasda bu yerlərə namizəd göstərsiniz.

Hökumət təşkili haqqında

Saniyə [ikincisi], məzbətədən [protokoldan] mənə məlum oldu ki, keçən iclasda Əhməd Cövdət mən burada olmayan zaman hökumət təşkili və o uğurdakı təşəbbüslər haqqında Divani-rəyasətdən izahat istəmişdir və demişdir ki, sədr bu xüsusta Parlamənə məlumat verməyir. Məncə, Əhmədin bu ərzi-halı yersizdir. Çünki əgər hökumət təşkili haqqında nə kimi təşəbbüslər edildiyi, nə kimi iqdamatda bulunulduğu [addımlar atıldığı] haqqında rəis hər dəfə Parlamənə məlumat verməli olsa, gərək gündə 15 dəfə Parlamən üzvlərini yığib iclas qursun. Bundan əlavə, Kabinə təşkili haqqında nə işlər olursa, məbusların həpsinə məlumdur. Ələlxüsus Əhməd fraksiya nümayəndəsi olmaq üzrə işlərin həpsini bilir. Əhməd deyirmiş, biz müzakirə xaricindəyiz. Bu da o qədər doğru deyildir. Zira fraksiya nümayəndəsi sifəti ilə müzakirətdə iştirak edir, hətta 3 gün əvvəl vüqu bulmuş olan iclasda da iştirak edirdi.

Əlavə, hankı məbus nə bilmək istəsə, bilə bilər. Maraqlanan rəisdən sorub bilərlər. Odur ki, Əhmədin ərzi-halı yersizdir.

İclasla gəlməyən üzvlər

Nəhayət, bir məsələ də vardır ki, bütün məbusların və fraksiyaların nəzəri-diqqətini ona cəlb etmək istəram. Son zamanlar bir çox məbus iclasla gəlməyir. Bəzi məbuslar var ki, xəstə olur, yaxud

başqa bir işi olur. Ona görə də iclasla gəlməyir. Bunun eybi yoxdur. Amma bəziləri heç üzrlü səbəb olmadan iclasla gəlməyirlər. Hətta gəlib adlarını yazır, fəqət iclas[d]a iştirak etməyirlər. Parlamənin qərarına [görə], üzrsüz gəlməyənlərə cəza olaraq gündəlik maaşlarının iki misli məvaciblərindən çıxılır. Fəqət bu cəza öylə nəticə verməyir. Məbuslar gəlib yazılıb gedirlər. Mən nəhayət bunların adını deməyə məcburam. O cümlədən Əliheydər Qarayev, məsələn bu gün gəlib adını yazmışdır. Amma görürsünüz ki, iclasda yoxdur. Bu, bir məbusa yaraşan bir hərəkət deyildir. Bunu qeyd etməklə bərabər, mən təklif edirəm ki, üzrsüz gəlməyən məbuslara Nizamnamədə müqərrər [qərarlaşdırılan] cəzadan 3-4 qat artıq cəza verilsin.

Ümum fraksiyalardan da xahiş edirəm üzvlərinin nəzəri-diqqətini bu xüsusa cəlb etsinlər.

İclas saat 3-də qapanır.

HEYƏTİ-MÜRƏXXƏSƏMİZ

Azərbaycan və Gürcüstan mürəxxəslərinin Sülh Konfransına notası

Paris, 24 təmmuz [iyul] 1919.

Paris Sülh Konfransı rəisi Klemanso cənablarına:

Rəis əfəndi!

Dabravol adı ilə müsəmma [adlandırılan] ordu təhdidatı [təhdidləri] qarşısında qalan Azərbaycan və Gürcüstan Cümhuriyyətləri 16 həziranda [iyunda] tədafi bir müahidə əqd etməyi [müdafiə məq-

sədli bir saziş imzalamağı] lazım bilərək, şu xüsusda Ermənistanı dəxi təklifdə bulunmuşlardı. Bununla bərabər, müahidənin [sazişin] surətini təqdim edərək, Zaqafqaziya xalqı arasında olan dostanə münasibəti qeyd etməniyə rica edirik ki, onun gözəl bir bürhanı [sübutu] da 16 həziran müahidəsidir.

Yalnızca bir tədaföi əsasa məbni əqd edilən [müdafiə prinsipinə əsaslanaraq imzalanan] şu müahidə ümumi hərbi çıxış kimi nəzərə alınmayacağını biz qəviyyə [möhkəm] ümid edirik. Zaqafqaziya Müttəfiqin [Müttəfiqlər] müdafiəsi altında olduğu və Denikin hərəkəti Dövləti-müttəfiqə [Müttəfiq dövlətlər; Antanta] nəzarət və kontrolu təhtində [altında] bulunduguna görə, hər bir təərrüfatdan [hücumdan] kəndisini saxlayır.

Xüsusən məzkur müahidənin [deyilən sazişin] ən mühüm maddəsi olan 4-cü maddəni qeyd etməlidir ki, müahidə tərəfey [sazişi imzalayan tərəflər] mübahisəli torpaq məsələlərini ümumi razılıqla həkəm [arbitr] vasitəsilə həll edəcəklərdir.

Bu təriq [üsul] ilə iki qonşu olan Gürcüstan və Azərbaycan əraziləri xətti-hüddudunu təyin etmək üçün gözəl bir üsülhərəkə [baza] vücudə gəlmişdir.

Fövqdə məzbur fəqərəni [yuxarıda deyilən faktı] Dövləti-müttəfiqə Məclisi-Alisi hüzuruna elam etməniyə istida etməklə [bildirməniyəni xahiş etməklə] bərabər, firsətdən bilistifadə [istifadə edərək], ehtiraməti-faiqəmizin [böyük ehtiramlarımızın] qəbulunu rica edirik əfəndim.

İmza etdilər:

*Azərbaycan heyəti-mürəxxəsəsi [nüməyəndə heyəti] rəisi: Topçubaşov
Gürcüstan heyəti-mürəxxəsəsi [nüməyəndə heyəti] rəisi: Çxeidze*

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

İtaliyada tətillər hərəkətləri

İtaliyada tətillər hərəkətləri daimi bir surət alır. Bir tərəfdə tətillər yatırılmamış, o biri dairədə başlanır. İtaliya teleqraf xidmətçiləri dəxi tətillər etmişlərdir. “Seko-lo” qəzetəsinin xəbərlərinə [xəbərlərinə] görə, Romada 12 min göndərilməmiş teleqrafnamələr qalmışdır.

Denikin padşahlığında

Xarkov qəzetəsi “Yujni kray” yazır ki, şəkər zavodu fəhlələrinin 35 adamdan ibarət nümayəndələri müşavirəsində məaşların artırılması və fəhlələrin səbəbsiz xidmətdən kənar edilmələrinin qarşısı alınmayınca, sahibkarlarla ayrı-ayrı sazişə girməmək qərarı çıxarılmışdır.

Tədbiri-şədidə [şiddətli tədbirlər]

Qomel - Kiyevdə dəmiryol, paroxod, su yolu, telefon və elektrik mövqifi [stansiyası] xidmətçiləri tətillər etdiyi təqdirdə hərbi məhkəməyə veriləcəyini mütləzəmin [nəzərdə tutan] Baş komandanın əmr-naməsi elan edilmişdir.

Şevçenko abidəsi

Qomel - Kiyevdə Şura hökuməti tərəfindən rəzk edilmiş [qoyulmuş] [Taras] Şevçenko abidəsini belovqvardiyaçılar [ağ-qvardiyaçılar] təxrib etmişlərdir [dağıtmışlar].

* * *

Dabravol xəbərlərinə görə, Riqa altındakı müharibələrdə general [Andrey] Şkuro, [Konstantin] Mamontov, [Nikolay] Maksimov, [İvan] Kolesnikov, Teterin və ərkani-hərb [hərbi qərargah] polkovniki Urabski, Zimin yaralanmışlardır.

Tsaritsının təxliyəsi

Qafqaziya ordusu komandanı general Vrangelin məlumatına görə, bu yaxın zamanda Tsaritsın üzərinə yeni bir zərbə endiriləcəyi bəklənir. Tsaritsın təxliyə edilərək ziqləmə [qiymətli] əşyanın həpsi ixrac edilmişdir.

Fəhlə təşkilatına qarşı

Saratov qəzetəsi “Rodina”da Cənubi Rusiya Sənətkarlar İttifaqının Mərkəzi Şurasının məktubu dərc edilmişdir. Məktubda deyilir ki, fəhlə təşkilatları azadiyi-kəlamdan [söz azadlığından] məhrum edilmiş. Fəhlə təşkilatları təqib edilərək fəhlə məsələlərini fabrikaçılar və bankirlər fəhlələrin iştirakı olmadan həll edirlər.

Aclar üçün

Samara - Axırncı həftə içində Mərkəzi Rusiya acları üçün 200 min pud taxıl göndərilmişdir.

Monarxizm

Saratov - Denikin monarxizmi ehyə etmək [diriltmək] üçün çalışır. Denikinçilər monarxizm ehyası yolunda heç bir vasitədən çəkinməyirlər. Purişkeviç mühazirələri tamamilə qəzetələrdə dərc edilir.

Şaxov mövqifində [stansiyasında] Belovqvardiya alayından zəbt etdiyimiz sancaqda Nikolay tuğrası [gerbi] və cəli [iri] xətlə “Padşahım çox yaşa - Boje tsarya xrani” yazısı vardır. [Vasili] Şulgin[in] qəzetəsi “Nedelimaya Rossiya” yazır ki: “Rusiyada monarx olmayınca, biz rahat olamayacağıq. Rusiyanı bir adam idarə etməzsə, Rusiya həyatını bərpa etmək qeyri-qabil olacaqdır.” Monarxizm şüarları ilə qəzetə sərtəsər [başdan-baş] doludur. Keşislər qara təbliğatçıdır.

Serblər və qaradağlılar

“Çikaqo tribune” qəzetəsinin müxbiri [müxbiri] xəbər verir ki, Serbiya istilasına qarşı qaradağlılar üsyan etmədirlər. Qaradağlıların həpsi serblərin Qaradağdan çıxmasını tələb edirlər.

Bolşeviklərin Xivə və buxaralılara xitabəsi

Buxara və Xivə fəhlə və köylüsü yoldaşlar!

Rusiya fəhlə və köylüləri iki ildir ki, zəhmətkeşlər hökuməti üçün mübarizədə bulunurlar. Hökumət fəhlə və köylülər tərəfindən zəbt edildikdə, çar hökumətinin əski gizli kağızları da dərdəst edilmişdi [ələ keçirilmişdi]. Bu kağızlardan görünür ki, çar hökuməti qeyri Avropa hökumətləri ilə birlikdə sizin doğma vətəniniz üzərində kəndi keyfəmayəşəsi ilə [özbaşınalıqla] hökmranlıq etmək üçün daima səy edirmiş. Bununla o dövlətlərdən hər biri sizin üzərinizdə nüfuzlarını artırmağa səy edərək, müqəddəratınızı idarə edənləri satın alır, daxili və xarici siyasətlərinizə icrayi-nüfuz edirlərdi və bu yolda yek-digərinə mümaniət [bir-birlərinə maneçilik] edirlərdi.

Onlardan hər biri artıq hissə əldə etmək üçün bir-birləri ilə daima gizli müharibədə bulunurlardı. Bu gizli müstəmləkə müharibəsi nəhayət müdhiş Cahan müharibəsinə səbəb oldu. Bədbəxt İranın təqsiri nə idi ki, bütün müharibə zamanı bitərəf qalmasına baxmayaraq, müharibə dolayısı ilə müflis edilmişdir. Bunlarla bərabər, hal-hazırda İranı İngiltərə müstəmləkə yapmışdır. Müharibədən irəli, İran İngiltərə ilə Rusiya arasında təqsim edilmişdi [bölünmüşdü]. Fəhlə və köylü hökuməti isə İranı azad məmləkət elan etmişdi. İngiltərə isə İran üzərindəki hökmranlığından imtina əvəzinə, oranı büsbütün zəbt etdi və bununla sərmayə [kapital] bir daha əzəmət və qüvvəsini göstərdi. Həman qüvvə Buxara və Xivə tərəflərinə də yürüməkdədir.

Yoldaşlar! Buxara və Xivə fəhlə və köylüləri!

Siz iki yek-digərini məhv edən qüvvə arasında durursunuz. Bir tərəfdən sizin qarşınızda Qırmızı Türkünün fəhlə və köylü hökuməti durur. Digər tərəfdən isə İngiltərə dövlətinin qüvvələri üzərinizə yürüyür.

Yoldaşlar!

Sizin qardaşlarınız Rusiya zəhmətkeşləri və onların mürəvvici-əfkəri olan [fikirlərini dəstəkləyən, yayan] Şura hökuməti ümid edirlər ki, siz ingilis imperializminin boyunduruğına razı olmayacaqsınız və qabarlı əllərinizi onlara uzadaraq Avropa yırtıcıları pəncəsindən özünüzü və bütün zəhmətkeşləri xilas etmək üçün müavi-nətdə bulunacaqsınız.

Şura Hökuməti Xariciyyə İşləri komissarı Çiçerin

QƏZETƏLƏRDƏN

Xerson vilayətində üsyan

Xerson vilayəti Qolta, Uyuqpol, Voznesensk qəsəbələrində, Boqdanovka və Konstantinovka qaryələrində [kəndlərinə] Denikinə qarşı üsyan başlanmışdır.

Kolçak və Denikin

Kolçak Müttəfiqin [Müttəfiqlər] nümayəndələrinə elam etmişdir [bildirmişdir] ki, hökumət işlərini Denikin öhdəsinə tərk edərək Baş komandanlıq namından [adından] imtina edəcəkdir.

Şimal-qərb hökuməti

Rusiya Şimal-qərb hökuməti Helsingfors [Helsinkiyə] mühacirət etmək üçün müsaidə edilməsini rica etmişdir.

Yaltada üsyançılar

Yaltada 10 min kommunist üsyançıları toplanmışdır.

Petroqrada cəbhəsində

Bolşevik qəzetəsi “Pravda” yazır ki, Yudenin ordusu zabitanı kəndi əsgərlərinə söyləyirlər ki, təsrini-əvvəldə [oktyabrda] Petroqradda həyəcan olmalıdır və onunla əlaqədar olaraq Petroqrada üzərinə hücum başlanmalıdır. Vəqti-müəyyəndə [təyin olunmuş vaxtda] həyəcan olmadığı təqdirdə şimal-qərb cəbhəsi onlar tərəfindən ilğa [ləğv] ediləcəkdir.

Kerenski Berlində

London və Parisi buraxmağa məcbur edilən Kerenski indilikdə Berlində iqamət etməkdədir [oturmaqdadır]. Berlində Kerenski rus məsələlərinə dair mühazi-

rələr oxuyur və Denikin, Yudenin və Kolçak hökumətləri əleyhinə təşviqat və təbliğatda bulunur.

Harbordun bəyanatı

Yeni heyətin vəzifəsi nədir?

Amerika Baş komandanı general Perşinqin ərkani-hərbiyyə [hərbi qərargah] rəisi miralay [polkovnik] Harbord Qafqaziyada tədqiqat icra etmək üzrə Sülh Konfransı tərəfindən məmur edilmişdir. General Harbord Parisdən hərəkət etməzdən əvvəl kəndisinə tövdi edilən [tapşırılan] vəzifənin mahiyyəti haqqında “Nyu-York herald” qəzetəsi müxabirinə atıdki [aşağıdakı] bəyanatda bulunmuşdur:

“Heyətimiz, bizzat [şəxsən] rəisi-cümhur mister Vilson tərəfindən Parisdən hərəkətidən bir qəç gün əvvəl tərtib edilmişdir. Biz bu həvalinin [bölgənin] vəziyyəti-milliyə, siyasiyyə, iqtisadiyyə və ticariyyəsi haqqında tədqiqatda bulunaçağız. Parisə övdət etdiyim [qayıtdığım] zaman Ermənistan haqqında Amerikaya vəziyyətə tamamilə vaqif olaraq bir qərar ittihaz etməsinə [qərar qəbul etməsinə] saleh [əlverişli] ola biləcək məlumat gətirə biləcəyimi ümid edirəm. Bundan başqa, heyətimizin Qafqaziyaya getməsi, orada yaşayan müxtəlif ünsürlər üzərində səlahiyyətə bir təsir icra edə biləcəyinə də aminəm.”

General Harbord Parisdə Amerika baş mürəxxəsi [nümayəndə heyəti rəhbəri] mister Polk ilə mülaqatda bulunmuş [söhbət etmiş] və mümaileyhdən təlimatı-qətiyyəni tələqqi eyləmişdir [adı çəkilən şəxs-dən qəti təlimat almışdır].

Konqre məclisinin general Harbor-dun raporuna müttələ olmadan əvvəl [ra-

portundan xəbərdar olmamış] Ermənistan haqqında qəti bir qərar ittihaz etməyə-cəyi məhafili-siyasiyyədə [siyasi dairələrdə] söylənməkdədir.

Denikin və Petlyura

Ukrayna əhalisinə xitabən Xarkov qəzetələrində Denikin bəyannaməsi nəşr edilmişdir. Bəyannamənin ən calibi-maraq [diqqət çəkən] tərəfi Ukraynada milliyət məsələsinə aid fəqərədir [hissədir]. Bəyannamədən anlaşılar ki, Dabravol komandanlığı milliyət əsaslarını nəzərə almayaraq, “Vahid Rusiya” yaratmaq üçün heç bir dürlü mübarizədən çəkinməyəcəkdir. Elani-istiqlal etmiş millətlərə qarşı da ayrı bir mübarizə açır, xüsusən Petlyura arzu və fəaliyyətinə meydan verməyərək, onu tanımaq istəməyəcəkdir.

Çin və Rusiya yaxınlaşması

Pekində Rusiya mənafeyinin iltizam edilməsi [nəzərə alınması] müşahidə olunmadır. Rusiya ilə mədəni, iqtisadi yaxınlıq peyda etmək niyyəti ilə bir Çin-Rusiya Cəmiyyəti təşkil edilmişdir. Cəmiyyətə əvvəlinci günlər bir neçə yüz adam yazılmışlardır. Bu cəmiyyətin təşkili gündən-günə artmada olan Yaponiya siyasi və iqtisadi fəaliyyətinə qarşı siyasi bir addımdır.

Petroqradda aclıq

Petroqraddan yetişən axırıncı xəbərə görə, Petroqrada əhalisinə kartoçka üsulu ilə gündə yarım çətvər əkmək verilir. At ətinin girvənkəsi 100 rubləyə qədər qalxmışdır. Mağazaların həpsi qapalıdır. Əhali sabiq paytaxtı tərk edərək, şimdiki ancaq 700 min adam qalmışdır.

İrtica

Rostov tərəqqipərvər dairələrini, sağa mail siyasi dairələrin kəsbi-nüfuz etməsi [nüfuz qazanması] həyəcana salmışdır. Böyük məsələlər həll edilərkən kadetlər [Konstitution-Demokratik Partiya tərəfdarları] əqəliyyətdə [azlıqda] qalaraq, sağlar qələbə edirlər. Xüsusən rahatsızlığa səbəb olan torpaq məsələsi islahatı üçün proje tərtib verilməsidir ki, mülkdarların istəklərinə müvafiq bir tərzdə yapılır.

Arxangelsk hökumətinə kömək

- Londradan teleqrafla xəbər verirlər ki, Arxangelsk hökumətinə kömək etmək üçün Arxangelsk və Murmana 1700 əsgər göndərilmişdir.

- İngilis əsakininin [əsgərlərinin] Şimali Rusiyada qalmasını istida [xahiş] etmək üçün Arxangelsk hökuməti nümayəndələri Londraya vürud etmişlərdir [getmişlər].

Don ətrafında iğtişaş

Saratov - “Volnaya Kuban” qəzetəsinin xəbəratına nəzərən [xəbərlərinə görə], şaxtaçıların tətili ilə birlikdə Don ətrafında böyük iğtişaşlar çıxmışdır. İğtişəşi yatırmaq üçün süvari jandarmırlar dəvət edilmişdir.

Britaniya donanması tələfatı

Londra xəbəratı-rəsmiyyəsinə nəzərən [rəsmi xəbərlərinə görə], Britaniya donanması tələfatı 254 kimi olmuş imiş.

İrlanda məsələsi

Londradan xəbər verirlər ki, salı [çərşənbə axşamı] günü Lloyd Corc təhti-rə-

yasətində [başçılığında] Vüzəra Kabinəsinin [Nazirlər Kabinetinin] İrlanda məsələsi haqqında bir müşavirəsi iniqad etmişdir [baş tutmuşdur]. Lloyd Corcun fikrincə başqa İngiltərə müstəmləkələrində olduğu kimi İrlandaya da məşrutıyyət [konstitusiyalı idarə] verilməlidir.

Yeni Almanıyanın vəziyyəti-hazirəsi

1 eylül [sentyabr] tarixli “Peti Pariz-yen” qəzetəsindən:

“Nəşveyi-hürriyyətlə məst və bihuş bir cümhuriyyət, möhtəşəm bir bina cəbhəsinin arxasında yığılmış ənqazi-tarumar [xarabalıq tör-töküntüsü], fəci [faciəli] səfalətlər və çılğıncasına əyləncələr, çökən bütün bir mazi [keçmiş], doğmaq üzrə bulunan mütəqabil [qarşılıqlı; zidd] qüvvətlərin təhti-təsirində [təsiri altında] olduğu halda, o genə çıxacaq yolu mütə-rəddidənə istikşaf edən [çaş-baş qalmış bir halda axtaran] bütün bir atı [gələcək] – iş-tə, bu əsnada Almanıyanın bizə arz etdiyi mənzərə budur.

Böylə bir hal içində qızıl imperatorluqdan istihalə edən [başqa bir hala çevrilən] şu Almanıyanı kəşf etməyə çalışılın və əvvəli-əmrə [işin başında] o müəzzəm [əzəmətli] imperatorluğa rəvnəq verən dəhşətnək [dəhşətli] militarist ruh və fikrinin nə olduğunu öyrənəlim.

«O qədər mükəmməl olan ordumuz gözdən nihan olmuşdur [gözdən itmişdir].»

Böyük bir həqiqəti ehtiva edən bu sözləri Hərbiyyə naziri miralay [polkovnik] Reynhardt daha şubat [fevral] ayında söyləmişdi.

Filvaqe [doğrudan da], inqilab qədim Prussiya zəbtü rəbtinin [qayda-qanununun] yerinə rəsi-karında [iş başında olan]

hər kəsin kəndi arzu və ixtiyarı ilə qəbul olunan bir növ idarə iqamə etmiş [bərqərar etmiş] bulunurdu.

Kerenskinin təcrübə etdiyi bu qəbil “əsgər komitələri”nin, arzuvi-zati [şəxsi arzular] ilə təsis olunan bu növ intizami-əsgərinin [hərbi intizamın] və təşrini-sani [noyabr], kanuni-əvvəl [dekabr], kanuni-sani [yanvar] təcarübü [təcrübələri] ilə anlaşıldı ki, böylə bir ordunun artıq onu komanda edənlər üçün də, mühariblər [döyüşçülər] üçün də qayət təhlükəli, mü-səlləh bir çətədən [silahlı bir qeyri-nizami dəstədən] fərqi yox idi. Buna binaən [buna görə], Ebert-Şeydeman-Noske hökuməti əski ordunu təşkil edən ənasiri [ünsürləri] dağıdaraq, onların yerinə bu gün həman-həman təhti-intizama [nizam-intizam altına] alınmış olan bir könüllü ordusu vücuda gətirməyə əzm etmişlərdi.

Mövcudu [sayı] Versay müahidəsi [Versal sazişi] ilə təhdid edilən [məhdudlaşdırılan] bu ordu eyi təchizata malikdir. Artıq əsgəri cəmiyyətlərə mütəviat etməyib [təbə olmayıb] və müntəzəm və məzbut [nizami] alaylar fikrini verir. Məməfih [buna baxmayaraq], bu məsəinin [səyin] mün-tici-müvəffəqiyyət olmasından [müvəffəqiyyətlə nəticələnməsindən] dolayı sabiq militarizmin ehya edildiyi [dirildiyi] zənn edil[mə]sin.

Əvvəli-əmrə [birinci növbədə], sülh şəraitli [şərtləri] bizə öylə bir təşəbbüsü vaxt və zamanla əqim [səməsasız] buraxacaq vəsaiti [vasitələri] bələğən-mabələğ [artıqlaması ilə] təmin etmişdir. Sonra, şurası da düşünüləlidir ki, əgər Almaniyada əlan [hal-hazırda] xülyalar peşində qoşan və həttə intiqam arzu və əməlləri [niyyətləri] bəsləyən adamlar mövcud isə,

buna müqabil milyonlarca insanlar vardır ki, qışla və sipər həyatı-taqətfərsasını [dözülməz kazarma və səngər həyatını], zabitənin [zabitlərin] şiddət və hiddətini hə-nuz unutmamışlardır. Bunların hər hankı bir militarist təşəbbüsə qarşı duyacaqları hissi-nifrət bizim üçün, bəlkə, ən əla təminatdır.

Ondan sonra, müqabileyi-bilmis [bir işə eyni şəkildə qarşılıq vermə, əvəz çıxma] olaraq zabitəyə yapılan müamələ [rəftar] olduqca sərtidir. Artıq bu süqut etmiş üluhiyyətlər [tanrılar] üçün heç bir şan və şə-rəf gəlməmişdir. Rütbəyə əlamət olmaq üzrə qollara sadəcə bir qaç böyük şərid [zolaq] tikilir. O halda ki, bunların kazino-ları da ləğv edilmiş və bin-nəticə [nəticə etibarilə] ən fəqir olanları əsgərin qara-vana-sına ərzi-iftiqar edir [əsgər payokuna, rasionuna möhtac qalır]. Bu səbəbdən işlərindən bir çoxları ordunu tərk etməkdədir. Ən zənginləri istefa, ən yaşlıları təqaüdlüklərini istida [xahiş] edir. Digərləri də sivil [mülki] həyatda kəndilərinə mədari-məişət [dolanışiq vasitəsi] aramaqda. Bu, militarizmin inhidamıdır [çöküşüdür].

Ancaq vəziyyət bundan ibarət isə, bizim üçün hal-hazırda bir günə [bir növ] təhlükə ehtimalı mövcud deyilsə, zənn edilməsin ki, ənsali-atıyyə [gələcək nəsillər] bizə eyni təminatı ibraz eyləyəcəkdir [verəcəkdir].

Şübhəsiz, bir qaç sənəyə qədər gənclik militarizmdə yalnız boru sədaları arasında mövzun xətvələrlə [nizami addımlarla] yapılan müəzzəm [əzəmətli] yürüşləri görəcək və onun romantik ruhu müğ-fil [aldadıcı], əfsunkar hər b masalları [nağılları] ilə oxşanacaq...

Filhaqiqə, yeni Almanıyanın dövrü-sa-biqdə [keçmişdə] zəhər saçan və bu gün, məəttəəssüf [təəssüf ki], bütün cinayətlə-rinə şahid olduğumuz məhud hərsi nəşr və təmim edən [məlum mədəniyyəti yayan və ümumiləşdirən] eyni müəllim və mü-rəbbilərlə [tərbiyəçilərlə], eyni məktəb ki-tablarını ibqə etməsinə [toxunulmaz sax-lamasına] heyrət etməmək əldən gəlməz.

Mənə yalnız Hayze tədrisatın islah [və] tədili [yaxşılaşdırılması, düzəldilməsi] lüzumundan bəhs etdi. Bu zat deyirdi ki: «Məsələ mühümdür. Əgər mənsüb oldu-ğum fırqa mövqeyi-iqtidara keçərsə, tə-rəqqiyyətə əngəl olan bütün amillərin müəllimin silkindən [müəllimlər təbəqəsin-dən] ixracı xüsusunda tərəddüd etməyə-cəkdir.»

Fəqət Hayze müxalifət mövqeyində bulunur və Almanıyanın bugünkü zımam-daranı [yüyan tutanları, idarəçiləri] onun mühüm ilqaatını [təqlinlərini] nəzəri-eti-bara alacaq kimi görünməyir.

Düşmənlərimiz nəzdində bu hərbdə bilxassə gənclik pək böyük fəlakətə mə-ruz qaldı. Ablukanın [blokadanın] davam etdiyi dörd sənə zərfində vəfiyyəti-ətfal [uşaq ölümləri] xariqülədə təzayüd etdi [qeyri-adi dərəcədə artdı] və təvəllüdat [do-ğumların] miqdarı da eyni sülh dövrəsi müddətə vüqu bulan təvəllüdatdan dörd milyon dundur [aşağıdır; azdır].

Bu cəhətlə məşhur bakterioloq fon Vasserman mənə deyirdi ki: «Altı sənəyə qədər məktəblərimizdəki sıraların nisfi [yarısı] boş qalacaqdır.»

Nə fikir və ruh daşırsa daşısın, pəri-şan olan böylə bir gənclik təhdidini iqaya [meydana çıxarmağa] qadir olammaya-caqdır.

Ancaq ati [gələcək] yalnız bir nəsildən ibarət deyildir. Və təkrar edəlim, bizim üçün şimdilik heç bir təhlükə məlhuz de-yilsə də [ehtimal edilmirsə də], Almanıya-nın Yena həzimatindən [məğlubiyyətin-dən] aldığı dərsi təxəttür etmək [xatırla-maq] və Helferixin meydan oxurcasına vüqu bulan atidəki [aşağıdakı] bəyanatını dərpəsi-müləhizə etməyə [nəzərə alıb qiy-mətləndirmək] müvafiqi-aql və hikmətdir [ağla və hikmətə uyğundur]:

«Fransa qonşu olaraq yanı başında daima Almanıyanı bulacaqdır. Hər za-man üçün bizi hesaba qatmaq lazımdır.»

TÜRKİYƏDƏ

(İstanbul qəzetələrindən)

Türkiyənin müqəddəratı

Parisdən bildirildiyinə görə, İngiltərə ilə İran arasında əqd olunan [imzalanan] yeni etilaf [saziş] bütün Avropa və bilxas-sə [xüsusilə] Fransa məhafili-siyasiyyəsin-də [siyasi dairələrində] mövzuyi-bəhs və münaqişə [münaqişə və mübahisə mövzu-su] edilməkdədir.

Şərq məsələsi Sülh Konfransında su-rəti-qətiyyədə mövqeyi-təzəkkürə vəz edildiyi [qəti surətdə müzakirəyə qoyuldu-ğu] zaman fransız mürəxxəsləri [nüma-yəndələri] İngiltərə ilə İran arasında əqd olunan etilafnaməni mövzuyi-bəhs et-məyə qərar vermişlərdir.

Amerika mürəxxəslərinin fikrinə gö-rə, Türkiyə işləri müstəsna olmaq üzrə digər bütün məsələlər təşrinə-əvvəlin ib-tidasına [oktyabrın əvvəlinə] qədər xitam bulacaq və Sülh Konfransı qapanacaqdır.

Türkiyə məsələləri isə bilaxirə [daha son-ra] mövqeyi-müzakirəyə qonulacaq və bu babda [bu barədə] cərəyan edəcək mü-zakirat bəlkə də aylarca sürəcəkdir. Hər halda, Amerika hökuməti Türkiyə haq-qında qəti bir qərar ittixaz etmədikcə [qə-rar qəbul etmədikcə] Etılaf [Antanta] höku-mətləri heç bir təşəbbüsdə bulunmaya-caqlardır.

Mahəza [bununla birgə], Amerika hö-kumətinin də eylülün nəhayətinə [sent-yabrın axırına] qədər və yaxud təşrin ibti-dalarında [oktyabrın əvvəllərində] bir qə-rar ittixaz etməsi məlhuzdur [gözlənilir].

Şimdilik bütün Avropa siyasiyyunu [si-yasətçiləri] Amerika hökumətinin Şərqi-Qərib mandasını [Yaxın Şərqin hamisi ol-mağı] qəbul edib-etməyəcəyi məsələsi ilə iştigal edirlər [məşğul olurlar]. Trakiya ilə Qafqaziyanın vəziyyəti-hazirəsi yeni-dən bu məsələyə böyük bir əhəmiyyət verdirməkdədir.

Amerika mürəxxəslərindən birinin bə-yanına nəzərən, Etılaf hökumətləri Tür-kiyə məsələlərini müzakirə etməzdən əv-vəl Amerika Məclisi-Əyanının [Senatının] müqərrəratını intizara [qərarlarını gözləmə-yə] məcbur olacaqlardır. Digər tərəfdən, Etılaf hökumətləri Amerikanın, hər hal-da, Şərqi-Qərib mandasını dəröhdə edə-cəyini [öhdəsinə götürəcəyini] ümid edir-lər.

Türk məsələsi təcili edilir [sürət-ləndirilməyi?]

“Caqatamart” qəzetəsinin mövsuq [etibarlı] bir mənbədən almış olduğu mə-lumata görə, İngiltərənin İran haqqın-dakı təşəbbüsü nəticəsi olmaq üzrə türk məsələsi yaxında Sülh Konfransında mü-

zakirə ediləcəkdir. Bu münasibətlə Lloyd Corc ilə Lord Kerzon Konfrans müzakira-tına iştirak etmək üzrə Parisə gedəcəklərdir.

Bolqar əhdnaməsinin [sazişinin] bu həf-tə zərfində xitam bulması məlhuzdur [göz-lənilir]. O vaxt Sülh Konfransı bütün mə-saisini [səyini] türk məsələsinin təsviyə-sinə [aradan qaldırılmasına] həsr eyləyə-cəkdir.

Konfrans Amerikanın manda məsələ-sinə dair bir cavab verməsini bəkləmək-sizin, türk məsələsini müzakirəyə başla-yacaqdır. Anadoluda qüvəyi-əsgəriyyəyə [hərbi qüvvəyə] malik bulunan İngiltərə, Fransa, İtaliya və Yunanıstan bu məsə-ləyə böyük bir əlaqə göstərirlər.

Pyer Lotinin son məktubu

Doktor Abdullah Cövdət bəy tərə-findən qələmə alınıb, 200-ə yaxın güzidə münəvvər zəvat [seçkin ziyalı şəxs] tərə-findən imza edilərək Fransa dövləti mü-məssili-siyasisi [siyasi nümayəndəsi] Dof-rans həzrətləri vədaiyyətilə [əliylə, əma-nət edilməklə] türklərin böyük və layətə-zəlzəl [sarsılmaz] dostu, İstanbul Darül-fununu fəxri müdərrisi [professoru] Pyer Loti cənablarına bir təşəkkürnamə isal edilmişdi [göndərilmişdi]. Bu kərə eyni tə-riq [yol] ilə cavabı vürud edən [gələn] mək-tubun surəti-mütərcəməsinə [tərcüməsi-nin surətini] İstanbul qəzetələrindən iqtı-basən [alaraq], bərvəchi-ati [aşağıda] dərc edirik:

“Doktor Abdullah Cövdət bəyə və Osmanlı münəvvərlərinə [ziyalılarına]!

Möhtərəm əfəndim! Bir çox mötəna [mühüm] imzaları möhtəvi olaraq [ehtiva edərək] mənə göndərmək lütfündə bu-

lunduğunuz gözəl məktub məni bilsəniz nə qədər dərinədən həyəcana gətirdi. Hey-hat, məktubunuz mənə ancaq iki ay sonra vasil oldu. Böylə gecikərək cavab verdiyimdən dolayı son dərəcə məhcubam [xəcalət çəkirəm].

Bu qədər lərzən [sarsıcı], atəşin bir dəvətə yalnız kəlmələrlə, gərçi məhəbbət-pərvəranə, fəqət yalnız, yalnız kəlmələrlə, çünki əf’aldan mən’ edildim [əməldən uzaqlaşdırıldım], cavab verməkdən qeyri bir iqtidara malik olmamaq hissi-əci [acizlik hissi] altında qıvrınmaq nə qədər əlim [kədərli]!

Hərb əsnasında, bilxassə [xüsusi] mütərikədən [atəşkəsdən] bəri müəzzəz [əziz] Türkiyəmiz üçün münaqişə və mücadilə [mübarizə] etməkdən bir ləhzə [bir an] geri qalmadım. Fəqət hər yerdə, hər zaman qarşıma tuncdan bir divar çıxdı. İstirham [xahiş] edirəm, bunu o pək müəssir [təsiri] məktubunuzu imzalayan zəvata [şəxslərə] söyləmək lütfündə bulununuz.

Ox! Allah eşqinə, zənn etməyiniz ki, sizin xəsminiz [düşməniniz] və fəlakətlərinizin həqiqi məsulu fransızlardır. Xüsusilə məmləkətinizdən övdət edən [qayıdan] zabit və əsgərlərimizin sizin üçün qəlblərində hərarətli və mütəşəkkirənə xətirələr daşımadıqlarını zənn etməyiniz.

Biləks [əksinə], bunların cümləsi sizin üçün müdafiətdə [müdafiələrdə] bulunurlar. Halbuki düşmənləriniz haqqında nifrətdən başqa bir hisslə mütəhəssis deyildirlər [nifrətdən başqa bir hiss daşıyırlar]. Fəqət onların səsləri yerləşmiş əfsanələr tərəfindən boğulan bir əqəliyyətdə [azlıqda] qalmışlardır. Və hələ hər tərəfdə ehrazi-qələbə edən [qələbə çalan] bu müənnid [inadkar] əfsanələrdir.

Mən də sizinlə bərabər iztirab çəkirəm. Mən də sizinlə birlikdə zücrət [sıxıntı, əzab] içindəyəm.

Sizin üçün yaşamaqla iftixar edirəm. Söyləmək haqqını əldə etdiyim gündən etibarən səsimi daha ziyadə yüksəldərək söyləyəcəyəm. Fəqət sözlərim nə qədər naçiz [əhəmiyyətsiz], xüsusilə nə qədər gecikmiş olacaq.

Mənə xitab edən münəvvəranın [ziyalıların] məni sağır [kar] qalmaqla ittiham etməmələri üçün bu cavabımın mümkün mərtəbə nəşr edilməsini [yayılmasını] və ümum [hər kəs] haqqındakı xülusi-mütləq [mütləq sədaqət] və atəşin məhəbbətimin qəbul edilməsini rica edirəm, əfəndim.”

Pyer Loti

İngiltərə Parlaman məbusanı Türkiyə nəfinə [xeyrinə] çalışırlar

Londradan xəbər verirlər ki, türklərin İngiltərədə olan fəaliyyəti-əzmkarənələri sayəsində əfkari-ümumiyyətdə təbəddülat [ictimaiyyətin fikrində dəyişiklik] vüqə gəlmiş və bu yaxın zamanda İngiltərə məşhur camaat xadimləri və türk mühibləri [dostları] imzalarını havi [daşıyan] bir müxtirə [bəyanat] Lloyd Corca təqdim edilmişdir.

Müxtirədə denilir ki, Türkiyə dövləti bütün aləmi-islamda böyük nüfuza malik olub, onların içində müqəddəs tanınmışdır. Hərgah Türkiyə dövlətini məhv etmək istənilirsə, aləmi-islamın hər tərəfində və bütün Şərq ölkələrində narazılıq və vəxim [qorxulu] həyəcanlarla nəticələnə biləcəkdir. Binaənileyh [ona görə], Asiyada xüsusi mənfəətlər təqib edən İngiltərə dövləti müsəlmanların rəyini nəzərə alıb, onunla hesablaşmalıdır.

Türkiyə dövləti təqsim edildiyi [parçalandığı] təqdirdə, Hindustanda İngiltərə üçün böyük bir fəlakət çıxma biləcəyi dəxi müxtirədə dərmian edilmişdir [meydana atılmışdır].

* * *

Suriya məsələsi

“Tayms” qəzetəsi Suriya məsələsinə həsr etmiş olduğu baş məqaləsində ümidli bir qələmlə yazır ki, Fransa və Britaniya ricali-dövləti [dövlət adamları] axır zamanlar qeyri-məmul [arzu edilməz] istiqamətə çevrilən Suriya məsələsini həll edə biləcəklərdir.

“Tan” və “Jurnal de Deba” kimi ciddi Fransa qəzetələrinin tərz-i ifadəsi Suriya övzası [vəziyyəti] məsələsinin hal-hazırda Parisdə nə kimi bir əsəbiyyətdə bəis olduğunu iradə edir [göstərir]. Bu əsəbiyyət səbəblərini Britaniya ricali-dövləti bilatəxir [vaxt itirmədən] rəf etməyə [aradan qaldırmağa] çalışmalıdırlar.

Britaniya Suriya mandatını (etimadnamə) almaq əməlinə [niyyətində] deyildir. Fransa, şübhəsizdir ki, bu mandatı almaq istəyir və ona haqqı da vardır. Hərgah Suriya əhalisinin əksəri əmir Faysal təhti-əmarətində [əmirliyi altında] muxtariyyət arzu edirsə, bu arzusunun səhneyi-vücuda çıxarılmaması üçün əsaslı səbəblər görünməmədədir. Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] müvəkkili sifəti ilə Fransa dövləti himayəsi altında arzu edilən şu muxtariyyətin təşkilinə heç bir mümaniət [maneçilik] olmasa gərəkdir.

Suriya və Fransa

Şamda müntəşir [nəşr olunan] bəzi qəzetələrin bir fikri-məxsus ilə vüqə bulan

[xüsusi bir məqsədlə həyata keçirilən] nəşriyyəti xilafına olaraq, Lübnan sahilləri və Suriya əhalisi, rəylərini istifsar etmək [fikirlərini soruşmaq] üzrə icrayi-təhqiqatda bulunan komissiyalar müvaci-həsində [qarşısında] haizi-sərbəsti [sərbəstlik imkanı] bulduqları hər yerdə Fransaya qarşı asəri-müxalisətkaranə və təmayül izhar etmişlərdir [səmiimi dostluq və meyl nişanələri göstərmişlər].

Bu surətlə, Amerika komissarları Saydada olduğu kimi Beqaanın bütün qərbindəki əksəriyyəti-əhalinin Fransa mandası altında Lübnana mərbut [bağlı] qalmaq arzusunu izhar etdiklərini təhqiq etmişlərdir.

Sorda dəxi istema edilən [qulaq verilən] islam, xristian həman bütün əkabir [kübarlar, böyüklər] eyni tələbdə bulunmuşlardır.

Trablusda [Tripolidə] müsəlmanlar böyük bir fransız Suriyasının təşkilini tələb edirlər. Lübnanda əhali ittifaqi-ara ilə [yekdilliklə] Fransanın kontrolu altında istiqlallarını tələb etmişlərdir.

Bütün firqələrə mənsub heyəti-mü-rəxxəsələr [səlahiyyətli heyətləri] İskəndərünə gələrək bu xüsusda çalışmışlardır. Əzcümlə [o cümlədən] Antakya müməsilləri [nümayəndələri] sərfi-məsaidən xali qalmamışdır [boş dayanmamışlar].

Amerika komissarları tərəfindən istema edilən bütün bu heyəti-mürəxxəsələr pək az bir istisnaiyyət ilə Fransanın himayəsini tələb etmişdir. Təqribən 40 min nüfustan [əhalidən] ibarət bulunan Antakyadakı nəsrənilər [xristianlar] bütün mütəhəyyizanın [nüfuzlu şəxslərin] imzasını havi bir istida [imzasını daşıyan bir xahiş] təqdim etmişlər və hər hankı bir

ərəb hökumətini qəbul etməyərək, Fransanın himayəsini tələb etmişlərdir.

Şərq Məsələsi və Fransa

Fransa Xariciyyə Nəzarətinin nim-rəsmi [yarı-rəsmi] qəzetəsi olan “Tan” İngiltərə qoşunları Yaxın Şərqi təxliyə etdikdən sonra vücuda gəlmiş övzadan [vəziyyətdən] və Ermənistanı yardım edici Britaniya Komissiyasının bu münasibət ilə izhar etdiyi əndişədən bəhslə yazır ki:

“Aşkardır ki, uzaqdan gələn gecikmiş dekretlər Osmanlı səltənəti müqəddəratı-atıyyəsini [gələcək müqəddəratını] intizam üçün kafi olmayacaqdır. Türklərin sərkərdələri, əslihası [silahları], dağları və qədim zamandan bəri əsgərlik həyatına alışmış adət və ənənələri [adət-ənənələri] vardır. Hərgah o milləti təfriq etmək [bölmək], onların bir hissəsini xristian əqəliyyəti [azlığı] təhti-ıdarəsinə [təbəcciliyinə] vermək istənilərsə, onlar silaha sarılar və əvvəlcə də himayət göstərilməsi arzu olunan xristian əhalisi şu hərəkətin məq-huru [məğlubu; ziyan çəkəni] olarlar.

Vəziyyətin böylə bir surət almasından biz nəhayət mütəəssifiz [kədərənirik]. Fəqət bu məsələdə Fransa üzərinə məsuliyyət düşmədiyindən, biz kəndimizi təskin edə biləriz.

1918-ci sənə eylülünün əvaxirində [sentyabrının axırlarında] Bolqariya işğalı zamanında imza edilmiş mütarikə şəraitində [ataşkəs şərtlərində] bir maddə vardı ki, o maddə mövcubincə [o maddəyə əsasən] Müttəfiqin qüvayi-müsəlləhəsinə [Müttəfiqlər qoşunlarına] Bolqariya torpaqlarından keçmək və həmçinin şöməndüfər [dəmiryolları], su yolları (nəhirlər), limanlar və qeyrilərdən istifadə etmək ixtiyarı

verilmişdi. O zaman Franşe D’Esperi ordusu səriyyə [sürətlə] İstanbulu işğal edə bilərdi. Kəzəlik [bununla belə], bu vaxta qədər anlaşılmayan səbəblərdən dolayı şu ordu İstanbulu getmədi. 30 təşrinə-əvvəldə [oktyabrda] Britaniya amiralı Kaltorp, Limni adasında üç Türkiyə nümayəndəsi ilə birlikdə məzmunu Müttəfiqin tərəfindən əvvəlcə müzakirə edilməmiş mütarikəni imza etdi.

Fransa siyasətiləri keçən bahar aqilənə olaraq Türkiyə mürəxxəslərinin Sülh Konfransına izahat təqdim etmələri üçün gəlməsinə müzahirət [köməklik] göstərdi. Bir məsələni həll etmək istədikdə, bəynəlmüttəfiqin [Müttəfiqlər arasında] ixtilaf olmadığını Osmanlı hökumətinə göstərmək və müqəddəratı-atıyyələrini həll etmək məsələsində əvvəlcə mürəxxəslərini dinləmədən bir işə iqdam edilməməsinə [addım atılmamasına] Asiyayi-Süğra [Anadolı] əhalisinə bildirmək üçün bu bir vəsītə idi. Odur ki, Sədrəzəm [Baş nazir] heyət başında olaraq izahat vermək üçün Fransaya vürud etdi [getdi]. Şərqlilərə məxsus əda ilə, kiçiyə yetişmək üçün çox böyüyündən yapısan şu heyət şiddətli cavabla geri qaytarıldı.

Amiral Kaltorp hal-hazırda Britaniya Baş komissarı və Qüvayi-bəhriyyə [Hərbi Donanma] Baş komandanı vəzifəsi ilə İstanbulda iqamət etmədədir. Bütün Asiyayi-Süğra vilayətləri başqa bir Britaniya zabiti general Milnin komandasına təbə edilmişdir. Fransanın məmuru oralarda olmadığına görə, məsul da deyildi.

Amma başqa yerlərdə olduğu kimi Şərqdə də Müttəfiqin [Müttəfiqlərin] işlərinə Fransa böyük xidmətlər edə bilərdi. Əhalinin hüsn-təvəccöhünü iktisab etmə-

yi [rəğbətini qazanmağı] Fransa bacarır. Bunu Asiyayi-Süğra cənub-qərbində italyanlar da isbat etdi ki, hüsn-rəftarla gözəl nəticələr əldə etmək mümkündür. Fransanın ədalətsiz iddiaları yoxdur. Osmanlı dövləti nasıl təqsim edilərsə [bö-lüşdürülərsə] də, Fransa o təqsimdən bir fayda bəkləməyir. Osmanlı dövlətinin bəqası [qalması, ölməzliyi] daha mənfəətlidir.

Türkiyədə Fransa nüfuzu artmasının bütün müttəfiqlərə mənfəəti vardır. Məziyə [keçmişə] təəssüflə istiqbalı dərnəzər edərək [gələcəyi nəzərə alaraq] Asiya müsəlmanları Berlinə müraciət edərlərsə, qeyri-məmul vəqələr zühur edə [arzu olunmaz hadisələr meydana gələ] bilər.

Ola bilər ki, həman bu ehtiyatdan dolayı Lord Kerzon söyləmişdi ki, Fransanın Suriya iddialarına Velikobritaniya [Böyük Britaniya] mümaniət etmək [mane olmaq] arzusunda deyildir. Təəssüflər olsun ki, bu sözlər nə qədər səmimi olsalar da, əmri-vaqeyə qələbə etmək iqtidarını haiz [faktı üstələmək gücünə malik] deyillərdir. Britaniya məmurlarının Suriyada təqib etdikləri xətti-hərəkəti nəql etməklə xatirəti-mütəəssifanəni iqaz etmək [kədərli xatirələri oyatmaq] istəməyiriz. Və əlavə, əmri-vaqələr ümuma bəlli olduğundan, bu təkrarın heç bir mənfəəti də olamayacaqdır. Və şimdiki hadisə göstərir ki, Lord Kerzon daima bir müəyyən məqsəd təqib etməməyir.”

Bu günlər “Tan” qəzetəsi Lord Kerzonun 1918-ci sənədə İran haqqında söylədiyi sözləri dərc etmişdi:

“Biz arzu edirik ki, müharibə zamanı İran dövləti bitərəf qalsın və müharibədən sonra da kəndi istiqlalını müha-

fizə etsin.” İran müharibə zamanı bitərəf qaldı. Fəqət Britaniya siyasi nümayəndəsi tərəfindən təqdim edilən müqaviləni imza etməklə Lord Kerzonun vəd etdiyi istiqlalı-təmməsini də mühafizə etdimi?

Hərgah bu sətirlərimizi ingilis qardaşlarımız oxuyarlarsa, rica edirik ki, bu məsələni ortaya sürməyə bizi məcbur edən amillərdə səhv etməsinlər. Müharibə zamanı Velikobritaniyanın izhar etmiş [göstərmiş] olduğu qəhrəmanlıqlara qibtə etməyərək, biləks [əksinə], qayət münşərih [şad] oluruz. Frank-İngiltərə ittifaqı Avropa sülh və müsəlmanlığının [əmin-amanlığının] qaraqolu [keşikçisi] olacağına inandığımız üçün arxadaşlarımızı zəmm [məzəmmət] etmək yolları biz aramaq istəməyiriz. Ser Eduard Qrey tərəfindən imza edilən müqavilənin Fransaya ata etdiyi ixtiyarata [verdiyi ixtiyarlara] etiqadımız mətin olduğu üçün başqa bir təklif əməlində [niyyətində] deyil.

Biz ancaq İngiltərədən başlayaraq müsəlman təbəələri olan Düvəli-müəz-zəmənin [Böyük dövlətlərin] nəzəri-diqqətini o fəqərəyə [fakta] cəlb etmək istəyirik ki, hərgah müvəffəqiyyətə [müvəffəqiyyətlərə] istinadən Şərqdə yürüdülmən siyasət daha davam edərsə, böyük təhlükələr tövliədəcəyi dərkardır [doğuracağı aşkardır]. Biz ancaq başqaların hüququna hörmət və riayət ilə kəndi hüququmuzun təmin edilməsinə əmin ola biləriz. Ötədən bəri Britaniya gəmiləri Beyruta əsliyə [silah] və qeyri mühimmati-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] gətirərək əmir Feyzulahın agentələrinə təslim edir.

Bu mühimmati-hərbiyyə qayət çox miqdarda gətirildiyi üçün Suriyada olan

Hicaz ordusunu təchiz etmək üçün İngiltərənin gizli müqavilə əqd etməsi ehtimalı ağıllara gəlir. Şayiata [şayialara] görə, bu sənə şubatından [fevralından] etibarən Ərəbistan ilə İngiltərə arasında bir etilaf [razılaşma] hasil olmuşdur və İngiltərə tərəfindən tənzim və təchiz edilən ərəb ordusu iki liva [briqada] və bir də jandarm qitəatından [birliklərindən] ibarət olacaqdır. Hərgah bu yaxın zamanda Fransa ordusu Suriyanı işğal etmək istərsə, o zaman axırıncı sistem əsliyə ilə mücəhhəz [təchiz] edilmiş ərəb əsakiri [əsgərləri; ordusu] onları nasıl qarşılayacaqdır? Hərgah müvəqqəat olaraq ingilislər Suriyada qalmaq istərlərsə, şu əslihanin kəndilərinə qarşı istemal [istifadə] edil-məyəcəyindən əmindirlərmə? Zira ray-sulçular yalnız bir Mərakeşdə deyildirlər.”

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Maliyyə nazirinin Qazax Darülmü-əllimin [Qazax Müəllimlər Seminariyası] müdiri Firidun bəy Köçərlinskinin darülmü-əllimin mütəəllimininə [şagirdlərinə] əlbisə hazırlamaq üçün bəzzaziyyə malı buraxmaq haqqında yazdığı məktubuna dair təqriri [təklifi] nəticəsində, Ağstafa mövqifində [stansiyasında] həcz [müsadirə] edilmiş və hökumətin 8 eylül [sent-yabr] əmri mövcubincə [əmrinə əsasən] dövləti xidmətçilər miyanında təqsim ediləcək [arasında bölüşdürüləcək] olan bəzzaziyyə malından darülmüəlliminə buraxılmaq qərara alınmışdır.

- Türlük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinin Tiflisdəki dəmiryolları bürosu nümayəndəliyi məsarifatı üçün para təx-sisi [ayrılması] haqqındakı təqriri nəticə-sində, Türlük və Məabir nazirinin layihəsi təsdiq edilməklə, 20 milyonluq fondan məsarifat üçün 231.659 manat bura-xılması təhti-qərara alınmışdır.

- Məsai [Əmək] nazirinin məsai mü-əssisə təşkili haqqındakı təqriri nəticə-sində təşkilat, layihə və 194.480 manat məxaricatı ilə təsviblə [bəyənilməklə], təs-diqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tap-sırılısın.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Yeni kurslar

Mühəndis Əliheydər Babayev cənab-ları fəhlələr üçün mədən dəvairində [da-irələrində] maarif kursları, bir dənə də sənaye kursu güşadı [açılması] üçün bir layihə hazırlayıb Maarif Nəzarətinə təq-dim etmişdir. Layihə Nəzarətin təsvibinə məzhər olub [Nazirlik tərəfindən bəyəni-lib], ən yaxın zamanda təsvib və təsdiq üçün Vükəla Şurasına idxal ediləcəkdir. İstər maarif, istər sənaye (texniçeski) kurslarda tədrisat türk lisanında aparı-lacaqdır.

* * *

Şuşadan Daxiliyyə Nəzarətinə işbu məzmununda bir teleqram gəlmişdir: Dün ayın 7-də gündüz Ağdam-Qarya-

gin ətrafında Pirağbulaq yaxınlığında nad-smotrşik [nəzarətçi] Karabanov, poçtal-yon Mirzəbəyov, bir nəfər strajnik təşyisi [müştayiəti] ilə teleqraf xəttini təmir et-dikləri zaman, gizlənmiş olan 14 nəfər müsəlləh [silahlı] erməni tərəfindən atə-şə tutularaq strajnik ilə nadsmotrşik qətl edilmişdirlər, Karabanov isə qaçıb canını qurtarmışdır. Təhqiqat davam etməkdə-dir. Bu barədə ingilis missiyasına xəbər verilmişdir.

*General-qubernator əvəzində:
Bədəlbəyov*

* * *

İşbu oktyabrın 4-də Qazaxdan Daxi-liyyə Nəzarətinə işbu məzmununda bir te-leqram gəlmişdir:

Dün Novo-Bayəzid sancağının Baş-kənd əhalisi namından [adından] Məşhə-di Hüseyin İsmayıl oğlu, Əli İbrahim oğlu, Cəbibəy Məhəbbə oğlu məlum etmişlər-dir ki, Başkənd köyü erməni strajnikləri, saldat və quldur dəstələri tərəfindən əsasına qədər təxrib edilmişdir. Bu hadi-sə 13 gün əvvəl olmuşdur. Qırğında zabi-tan qəza qaimməqamları [qəza rəisləri] sərkeşlik [başçılıq] etmişlərdir. 300 nəfər qətlam edilmişdir. 17 nəfər qaçqınlar Yelenovka köyü yanında tutulub, onlar-dan fəqət iki nəfər qaçıb qurtarmışdır, mabaqisi [qalanları] isə kəsilmişdirlər.

Bu gün Eçmiyədzin qəzasının Tixt kö-yü əhalisi namından Məhəmmədəli Ma-landar oğlu gəlib Tixt köyünün 10 gün əvvəl təxrib edilməsi haqqında məlumat vermişdir. Onun sözüə görə, köy əsası-na qədər təxrib edilib, 600 nəfərdən fə-qət [sadəcə] 60 nəfər canını qurtarmışdır.

Mabaqisi isə öldürülmüşdür.

İrəvan qəzasının Axaraçiq köyü əhli Molla Cabbar Kərbəlayı Həsən oğlunun dediyinə görə, 9 gün əvvəl bütün köy əhlini ictimaya [yığıncağa] toplayıb, üzər-lərinə atəş açmışlardır. Bu işlərdə qəza hökuməti saldat və zabitan[ı], Türkiyə erməniləri və məşhur ermənilər də işti-rak edirlər. Məsələn, Qazo Arutyunov, Murat Arutyunov, Aram Manvelov, Aram Aqayev, Vasik Manvelov, Balabek Arut-yunov, Tiqrən Aqayev, Tiqrən Manvelov, Arşak Akop oğlu və qeyriləri iştirak edir-lər. Bunların dediklərini, Qazax qəzasına külliyyətli surətdə gəlmiş qaçqınlar da isbat edirlər.

Ağustosun 20-30-da 8 müsəlman kö-yü təxrib edilib [dağıdılıb], onların miya-nında [arasında] bir çox ac-yalavaclar da mövcuddur ki, erməni hökumətinin mü-səlmanlarla olan əlaqələrini göstərir. Qa-zax qəzası müsəlmanlarını bu hadisə hə-yəcana gətirmişdir. Məlumat verməklə həzrətlərinizdən təcili tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica edirik.

*Xüsusi müvəkkil: [Rza bəy]
Qaraşarov*

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Fərarilərin tövqifi

- Göyçay qaimməqamı [qəza rəisi] Ba-kı valiliyinə xəbər vermişdir ki, təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 3-də 1-ci Cavanşir ala-yının fərari əsgəri olan 6 nəfər Küçəkənd sakinləri Məhəmməd Şükür oğlu, Şəhil Mahmud oğlu, Xəlil İsa oğlu, Sultanməlik Mürsəl oğlu, Gülməhəmməd Salman oğ-

lu və Yusif Allahkərim oğlu tövqif [həbs] edilib Göyçay qəza Əxzi-əsgər [Hərbi çağırış] idarəsi rəisinə verilmişdirlər və mümaileyhləri [adı çəkilən şəxsləri] mühafizə edən əqvama tənbeh ediləcəkdir [qohumları cəzalandırılacaqdır].

- Təşrini-əvvəl [oktyabrın] 7-də 3-cü Gəncə alayının 5-ci bölüyünün fərari əsgəri Cırqurd kəndi sakini Məhəmməd Ağakərim oğlu tövqif edilib Göyçay qəza Əxzi-əsgər idarəsi rəisinə və fərarini gizləyən əqvamı tutulub cəza edilmək üçün Bərgüşad pristavına verilmişdir.

- Təşrini-əvvəl 7-də fərarilərdən Bığırılı Müskürlü kəndi sakini Sərxan Məhəmmədqulu oğlu, Yırvanlı kəndi sakini Zakir Bağır oğlu, Əbiş Namaz oğlu, Molla Cavad oğlu və Məlik oğlu və Üngütlü kəndi sakini Bayram Əbdülhüseyn oğlu, Zərdab Gəlməli kəndi sakini Abbasqulu Məmi oğlu, Qoruqbağlı İsrail Əhəd oğlu və Müskürlü Məhəmmədqasımlı sakini Binadər İbrahim oğlu tövqif edilib Göyçay qəza Əxzi-əsgər idarəsi rəisinə verilmişlərdir və məzkur [deyilən] fərariləri gizlədən əqvamına tənbeh ediləcəkdir.

“Yaşıl qələm”də

Cümə günü axşam saat 6 yarımında Parlaman binasında “Yaşıl qələm” dərnişinin üçüncü ümumi yığnağı oldu. Yığnaqda ibtida [əvvəlcə] Hüseyn Mirzəcamal əfəndinin tarix haqqında mütaləsi [fikirləri], bununla bərabər, Fransa inqilabını doğuran amillər barəsində uzun məruzəsi dinləndi. Sonra məruzə üzərində müzakirə başlandı. Bir çox müzakirədən sonra, ümumiyyətlə, buna qərar verildi ki, işbu məruzə natamamdır. Hüseyn

Mirzəcamal əfəndidən rica edildi ki, məruzəsinin ikinci hissəsinə hazırlaşsın. Beş dəqiqə tənəffüs elan edilərək sonra Hənəfi Zeynəli əfəndinin, Tofiq Fikrət bəyin “Həyata qarşı bəşər” ünvanlı şəri haqqındakı təhlili oxundu. Bunun üzərində də bir çox müzakirə edildi. Ən sonda mərhum Abbas Səhhət əfəndinin qeyri-mətbu [çap edilməmiş] əsərlərindən ikinci bir mənzuməsi – “Yay gecəsi” oxunaraq saat 10-da məclis qapandı.

Bələdiyyə İdarəsində

- Bələdiyyə İdarəsi ən yaxın zamanda bir ətfala [uşaqlara] məxsus xəstəxana güşadını [açılmasını] ehtimal edir. Xəstəxana cənbində [nəzdində] ətfal meydançaları da tərtib verilərək günəş banyoları [günəş vannaları] qayrılacaqdır.

- Pozenovski və Razyezdnoy küçələrin əhalisindən 27 nəfərin imzası ilə Məclisi-Məbusana bir istida [ərizə] verilib, Bələdiyyə İdarəsinin onların yerlərini almasından şikayət etmişlərdir. Məclisi-Məbusan idarəsi istidanı Bələdiyyə İdarəsinə göndərmişdi. Bələdiyyə İdarəsi bu babda [bu barədə] Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, məzkur [deyilən] 27 nəfərdən Bələdiyyə İdarəsinə fəqət 13 nəfəri məlumdur ki, bunlardan 4 nəfəri ilə Bələdiyyə İdarəsi icarə müqavilənaməsi bağlamışdır. Baqi 13 nəfəri isə 1915-1918-ci sənələrdən etibarən şəhər yerlərini qəsb etmişdir. Bələdiyyə İdarəsi özünün 22 aprel 1914-cü sənəsi qəraradına məbni [əsasən], həman yerləri təmizləməlidir. Əlavə, böylə gedərsə, əhali külliyyətli surətdə şəhər yerlərini qəsbə, Bələdiyyə İdarəsi xəzinəsinə böyük zərər verə biləcəkdir.

Petrovskda azərbaycanlılar

Petrovskdan [Mahaçqaladan] Bakıya varid olmuş [gəlmiş] mühacirlərin rəvayətinə görə, Petrovsk həvalisində [ətrafında] azərbaycanlıların halı artıq dərəcədə fəna keçməkdədir. Binaənileyh [ona görə], onların arzuları budur ki, Azərbaycan hökuməti onları oradan çıxarsın.

Kooperasiya ictimasi

İşbu təşrini-əvvəl [oktyabrın] 15-də axşam saat 5-də Müstəhlilin [istehlakçılar] Cəmiyyəti “Kooperasiya” binasında (Karantinni küçə, nömrə 84) Azərbaycan istiqraz və əmanət sandıqları [kassaları] şirkətlərinin müvəkillərinin ictimasi güşadı [iclasının açılışı] olacaqdır.

Müştərək müqavilənamə

Müştərək [kollektiv] müqavilənamə Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] təqdim edildikdən sonra xüsusi bir komissiyon təşkil edilmişdir ki, yenidən müqavilənaməyə baxsın. Komissiyon Məsai naziri, Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə], Ticarət və Sənaye və Ərzaq və Dövləti müfəttiş həzəratından mürəkkəbdır [ibarətdir].

Birjada

Kerenski minlik 1.040 manat, 250-lik 1.010 manat və xırda isə kəndi qiymətindən üç faiz əskikdir. Nikolay 5 yüzlüyü 1.600 manat, yüzlüyü 320 manat və xırda 70 manatdır. Gümüş manat 61 manat və xırda pul 23 manatdır. Osmanlı altun lirəsi 720 manat və kağız lirəsi 225 manatdır. Tiflis parası 1 faizdir. İngilis lirəsi 750 manat, imperial 650 manat və Otriş [Avstriya pulu] 1.600 manatdır.

“MÜSAVAT”DA

Zəngəzur qaçqını

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Balaxana şöbəsi, Hüseynqulu Kərbəlayı Eyvaz oğlu Zəngəzur qəzası Dulus köy hərbezədlərindən [müharibədə ziyan çəkənlərdən] olub, Qarabağa göndərilməsi üçün Mərkəzi idarəyə müraciət etdiyinə cəhət, idareyi-məzkur [adı çəkilən idarə] Hüseynquluya məccanən [pulsuz] Yevlax istasyonuna qədər biletiməsi üçün Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] göndərmişdir.

Yetim bir çocuq

Zəngəzur qaçqınlarından Xudaverdi Salman oğlu ata və anasız bir çocuq olduğundan, “Müsavat”a müraciət etdikdə “Müsavat” məzkuru [deyilən şəxsi] Bakı Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi darüleytamına [yetimxanasına] qəbul edilməsi üçün göndərmişdir.

Fəhlələrin şikayəti

Balaxanada Nobelin altıncı mədəninə işləyən müsəlman fəhlələri Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Müsaliyə və Mürəfiə [Barışıq və Məhkəmə] şöbəsinə şikayət etmişlər ki, məzkur [deyilən] fəhlələr cümə günlərini bayram edib yekşənbə [bazar] günləri işləmək xahişində olduqlarını mədən müdirinə bəyan etdikdə, müdir bunların istidalarını [xahişlərini] qəbul etməyib, bunları, bəbəks [əksinə], cümə günlərini işləyib yekşənbə günlərini bayram etməyə məcbur etmişdir. Hökumətimiz müsəlman hökuməti olduğundan və hökumətin qərarı cü-

mələri bayram etmək olduğu üçün fəhlələr cümə günlərini bayram etməyi tələb edirlər. Və əks surətdə cümə gününə birə üç muzd verilməsini tələb etmişlərdir. Binaənileyh [ona görə], “Müsavat”ın Müsaliyə və Mürəfiə şöbəsi işbu xüsusi lazımı vəchlə [lazımı surətdə] təşəbbüsətdə bulunmaqdadır.

CƏMIYYƏTİ-XEYRIYYƏDƏ

Çin mühacirləri

Müharibənin əvvəlindən İstanbulda 30 nəfərə qədər qalan Çin mühacirləri Batuma varid olmuşlardır [gəlmişlər]. Batumdan bunları Azərbaycan hökuməti konsulu Bakıya göndərmişdir. Dünkü gün, təşirini-əvvəl [oktyabrın] 12-də mühacirlər Bakıya varid olub, gecə istasyonda qalmışlardır. Bu gün bunlara müavinət üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə gətirilir.

300 nəfər qaçqın

Təşirini-əvvəl 9-da Bakıya varid olan 300 nəfər qaçqından 33 nəfər uşaq ayın 12-də darüleytama [yetimxanaya] qəbul edilmişlərdir. Qalan 267 nəfərini də Cəmiyyəti-Xeyriyyə Səfa məktəbi binasında yerləşdirib hər gün infaq etməkdedir [yedirdib-icirməkdədir].

Cəmiyyəti-Xeyriyyə ianə qəbul edir

Bu axır günlərdə təkrar qaçqınlar vürüdə cəhətinə, Cəmiyyəti-Xeyriyyənin məsarifəti ziyadələşdiyindən, qaçqınlara yardım etmək üçün camaat tərəfindən Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə veriləcək ianələr qəbul edilir.

Zəngəzur qaçqınlarına toplanmış ianələr

Zəngəzur qaçqınları üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə işbu ianələr vasil olmuşdurlar:

Hacı Məhəmmədhüseyn Kərbəlayı Nəsirzadə – kababçı 10.000 manat;

Hacı Aslan – kababçı 1.000 manat;

Hacı Miribrahim Mirbabayev 500 manat;

Hacı Möhsün 500 manat.

Bunlardan başqa, camaatdan topla-yıb Hacı İbrahim 700 manat, Hacı Mirzəəğa 1.510 manat, Ağamirəliəsgər Ağaseyidhüseynzadə 2.230 manat və Hacı İslam 2.500 manat Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə vermişlərdir.

AZƏRBAYCANDA

Lənkərandan

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət fırqəsi “Müsavat”ın Lənkəran şöbəsi tərəfindən və parlaman üzvü Hacı Mirzə Səlim Axundzadə cənablarının hümməti ilə zeylədəki [aşağıdakı] yerlərdə “Müsavat” şöbəsi açılmışdır.

1) Boradigahda “Müsavat” şöbəsi açılıbdir. Sədrliyə Daşqula, katibliyə Əlixan Talış seçilibdir.

2) Qalabazarında şöbə açılıbdir. Sədrliyə Dadaş Kərimli, katibliyə İslam Əbdürəhmanzadə cənabları seçilibdir.

3) Həməşəradə şöbə açılıbdir.

4) Boladıda şöbə açılıbdir. Sədrliyə Mirzəcan Həbibzadə, katibliyə Mirəğabəbə Mirağa oğlu.

Sad.

İZHARİ-TƏŞƏKKÜR

“Hophopnamə”yə dair “Yaşıl qələm” dərnəyinə

Müdiri-möhtərəm əfəndim həzrətləri! Möhtərəm “Azərbaycan” qəzetəminin bir guşəsində mərhum Sabir əfəndinin yetimlərinin halına dair yazılarımın dərc edilməsini rica edirəm.

Bununla məlum edirəm ki, mərhum Sabir əfəndinin dörd yetimi vardır ki, iki qızı, bir oğlu, bir də nəvəsi. Bunlardan üçü bivasitədir ki, heç kimsələri yoxdur. Bunların evləri və ev əşyaları Mart hadisəsində bərhad olub, bütün var-yoxları əllərindən çıxmışdır. Şimdi isə bunlar mənim evimdə olurlar. Çox çətinliklə imrari-həyat edirlər [güzəran keçirirlər]. Sabir əfəndinin “Hophopnamə”sinin ikinci dəfə təb [çapına] və nəşrinə iqdām [təşəbbüs] edən “Yaşıl qələm” dərnəyi həyəti-təhririyyəsinə [redaksiya heyətinə] “Hophopnamə” vərəsələri kəndi təşəkküratını izhar etməklə [bildirməklə] bərabər, razılıqlarını bəyan edirlər. Və mən də dəxi “Hophopnamə” vərəsələrinin qəyyumu olduğumdan, 15 oktyabrda Bakıda olub, vərəsələrin şərtlərini bəyan edəcəyimi məlum edirəm.

“Hophopnamə” vərəsələrinin qəyyumu: Əşraf Səfərov Kürdəmir, 3 oktyabr 1919

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-adək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazizadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələcək xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsəməmə Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-adək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə

45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

**Berlin Darülfünunu doktoru
N. Melkumyan[s]**

Daxili, zöhrəvi, sifilis, “606” və “914” müalicələrini qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 12-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 9-11. Kolyubakinski küçənin küncündə. Telefon nömrə 34-34.

Diş həkimi R. M. Altman

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat 8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Müsəlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olunan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20. Aptekin qarşısında.

71141

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopeliovic**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ədək, axşam saat 4-dən 8-ədək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

9090

Diş həkimi A. A. Mirkin

Dişlərə müalicə olunub və doldurulur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır.

Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur: gündüzlər 9-dan 2-yədək; axşamlar 4-dən 7-yədək. Ünvan: Gimnaziçeski küçə, nömrə 164.

11426

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Diş həkimi S. M. Hamburq

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

**Professor Buyneviçin
müsəkkər [sakitləşdirici] kabinetinin
səbiq assistenti**

Doktor Q. Musaelyans

Ürək, mədə, bağırsaq və qeyri daxiliyyə naxoşluqları qəbul edir səhərlər 9-dan 12-yədək, axşamlar 5-dən 7-yədək. Ünvan: Karantinni və Bolşoy Morskoy küçələrin küncündə (Telefonu küçənin başında). Telefon: 40-22.

11446

**Diş müalicəxanası
D. İ. Zeylidzon**

Xüsusi qızıl və platina işləri. Kötük və körpülər və farforlar. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur məhzən növbətə yazılmaqla səhərlər saat 9-dan 2-yədək, axşamlar saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Malakan-

ski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 19-55.
11442

Təbib Əmir bəy Aslanov

Qəbul edir naxoşları (daxiliyyə və cildiyə) axşam saat 4-dən 6-yədək. Adres: Ofiserski küçədə (Nikolayevski küçənin küncündə) nömrə 6. Telefon 41-14.

11430

Diş həkimi E. S. Karşteynbaum

Maddi cəhətdən zəiflər üçün xüsusi güzəştdə bulunur. Diş çıxartmaq ağrı ilə 25 manat, diş çıxartmaq ağrısız 50 manat. Müalicə və doldurması 80 manatdan 100-ə kimi. Məsləhət 15 manat.

Ünvan: Quba meydanı yanında Sisyanovski küçə nömrə 41, İsrailovun evində. Telefon: 22-57.

11449

Elan

Bununla Bakı Darülfünununun [Universitetinin] idarəsi elan edir ki, həmin oktyabr ayının 11-dən idarə olacaqdır öz imarətində, Merkurievski küçədə, səbiq Ticarət (Kommerçeski) məktəbində. İçəri daxil olmaq Budaqovski küçədən, məktəbin həyatından.

Darülfünunun katibi (imza)
T-281

Elan

Bununla Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti Lənkəran qəzasından və Muğandan taxıl aparmaq qadağan olduğu üçün verilən əmr-naməsinin ləğv edildiyini həmin oktyabr ayının 11-dən ümum əhaliyə elan edir.

Nazir: [Ağa] Əminov
İdarə müdiri: Makinski
T-282

**Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Elan

səh. 217. “Dumski meydan”: Bakıda, Qoşa qala qapısının önündəki meydan; Duma meydanı, Həşimov meydanı, Bələdiyyə meydanı, Gənclər meydanı kimi adlandırılmışdır.

Azərbaycan

Məclisi-Məbusanında

səh. 221. “Senyoren Konvent”: Qanunverici orqanda, siyasi partilərin liderlərindən ibarət Şura.

“Əhmədin özünün də xoşuna getdi”: Əhməd Cövdət Pepinov nəzərdə tutulur.

“Muxtar əfəndi bilməlidir ki”: Parlament üzvü Muxtar Əfəndizadə nəzərdə tutulur.

Teleqraf xəbərləri

səh. 224. “Sekolo”: Əsası 1886-cı ildə qoyulan və Genuyada italyanca nəşr edilən gündəlik “İl’Sekolo XIX” [Il Secolo XIX] (XIX əsr) qəzeti nəzərdə tutulur.

Qəzetələrdən

səh. 227. “general Persinq”: qəzetdə təhrif edilmişdir.

“çətvər”: metrik sistemdən öncə işlədilan ağırlıq ölçüsü; 100 qrama bərabər idi.

səh. 228. “Peti Parizyen” [Le Petit Parisien]: Parisdə 1876-1944-cü illərdə nəşr edilən gündəlik fransız qəzeti.

səh. 230. “Yena həzimatı”: Almaniyanın şərqindəki Yena [Jena] şəhəri yaxınlığında 14 oktyabr 1806-cı ildə meydana gələn döyüşdə Prussiya ordusunun I Napoleon ordusu qarşısında məğlub olması nəzərdə tutulur.

Türkiyədə

səh. 231. “Caqatamart”: İstanbulda erməni dilində nəşr edilmiş qəzet.

“İstanbul Darülfünunu fəxri müdərrisi”: qəzetdə “müdərrisi” yerinə “müdiri” getmişdir.

səh. 236. “raysulçular”: ölkəsindəki işğalçı ispan güclərinə qarşı mübarizə aparan Mərakeşin siyasi və hərbi xadimi Əhməd Raysuli tərəfdarları; burada, ümumiyyətlə öz ölkəsindəki işğalçılara qarşı mübarizə aparan güclər nəzərdə tutulur.

Vükəla Şurasında

səh. 236. “Darülmüəllimin mütəəlliminə”: qəzetdə “mütəəlliminə” [şagirdlərinə] yerinə “müsliminə” [müsəlmanlarına] getmişdir.

Nəzarətlərdə

səh. 237. “Karabanov isə qaçıb canını qurtarmışdır”: xəbər mətnindəki adlarda uyğunsuzluq var.

“Bunların dediklərini”: qəzetdə belə getmişdir: “Bunların dediklərinə görə”.

Çərşənbə, 15 oktyabr 1919-cu il, nömrə 296

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 20 məhərrəmül-haram sənə 1338. 15 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə satrı 8 rublə, axırncı səhifədə satrı 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

SİRK “MODERN”

Çarşənbə günü oktyabrın 15-ndə 1919-cu ildə. Bu gün məşhur musiqişünaslar və camaatın sevgilisi Riko qardaşlarının benefisi olacaq. Bu gün çox gülməli və əhvali-hazirəyə dair nəğmələr oxunacaqdır. Bu gün məşhur aydın görən Marya Ziferin çıxışı olacaq və insanın gələcəyini, hali-hazirəsini və keçəcəyini söyləyəcək.

Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin mabədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir. İki məşhur pəhləvanların əzmkar mübarizəsi. 3 min manat mükafat.

1-nci: Qara Maska – Qırmızı Maska.

2-nci: Gənc Əli – Ciovani.

3-ncü: Yermak – Oleynikov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Təməşə başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

ELAN

Azərbaycan Dövləti Teatro heyəti müdiriyyətinin dəftərxanası (Dumski meydan) Ağakazım Həşimovun mülkündə ikin-

ci mərtəbədə vəqədir. Dəftərxana hər gün səhər saat 10-dan 2-yə və axşam saat 6-dan 9-a açıqdır.

Dövləti Teatro heyətinin müdiri-məsulu:

M[əhəmməd] Ə[li] Sidiqi
T-283

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

9 təşrin-i-əvvəl [oktyabr] iclası

(Keçən nömrədən mabəd)

Tənəffüsdən sonra

İclas saat 3-ə 10 dəqiqə işləmiş təzələnir.

Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti ştatası

Növbədə Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] ştatasının artırılması haqqındakı layihəyi-qanuniyyədir [qanun layihəsidir].

Vəkilov Mustafa (Müsəvat) - Qanun layihəsi haqqında məruzə verərək deyir ki:

Bu layihə Maliyyə-Büdcə komissiyasında müzakirə edilərkən ümumi bir məsələ qalxdı. Məlumunuzdur ki, əvvəldən bəri müxtəlif nəzarətlər büdcə təqdim etmədən maaşların artırılması, ştatanın genişləndirilməsi və sair bu kimi məsələlər haqqında qanun layihələri təqdim etməkdədirlər. Nəhayət bu iş nəzarətlərdə bir xəstəlik surəti almışdır. Biz nə qədər böylə qanunları gah təcili, gah mühüm deyərək qəbul etdikcə, onların da büdcə vermədən layihə təqdim etmək iştahaları artır.

Biz burada kərratla [dəfələrlə] demişiz ki, maliyyata [maliyyə işlərinə] aid layihəyi-qanuniyyətlər büdcə daxilində olmalıdırlar. Zira büdcə məlum olmadıqca hər qanunu qəbul etmək olmaz. Fəqət biz deməkdən yoruluruq, nazirlər büdcəsiz layihəyi-qanuniyyə verməkdən yorulmayırlar. Ancaq hər dəfə “Təcili, qəbul etməzsəniz işlər dayandırılacaq, işimiz getməyir, tez qəbul ediniz” deyərək keçirirlər. Lakin bu vaxtdək də büdcə təqdim etməyirlər.

O cümlədən, Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti dəxi bu vaxtdək hələ büdcə təqdim etməmişdir. Amma dalbadal qanunlar gətirir. Odur ki, bu son layihə komissiyada müzakirə edilərkən, bununla əlaqədar olaraq məzkur Nəzarətin [deyilən Nazirliyin] fəaliyyəti də tənqid edildi.

Əlimizdə olan məlumata görə, bu Nəzarətin məmurları gərək mərkəzdə və gərək sə məhəllərdə [yerlərdə] vəzifələrini hüsn-ifa etməyirlər. Hətta nazirin özü də etiraf etdiyi kimi, bir çox yerlərdə sui-istemallar [sui-istifadələr] dəxi olur. Bir çox yerlərdə isə məmurlar əsla işləməyirlər. Bəzən nazirin son tələbləri də bununla

da əlaqədar tutuldu ki, məmur az imiş, yaxud təmin edilməyirlər. Ona görə də böylə sui [mənfi] nəticələr hasil olur.

Bu səbəbdən, komissiyada iki rəy çıxdı. Bəziləri Nəzarətin fəaliyyətsizliyini və bir nəticə göstərmədiyini nəzərə alaraq, bu layihəyi-qanuniyyənin tamamilə rədd edilməsi tərəfdarı oldular. Bu, əqəliyyətin [azlığın] rəyi idi.

Digərləri isə tənqidlə bərabər, layihədə göstərilən maddələri qismən qəbul, qismən rədd etmək tərəfdarı oldular. Məsələn, Nəzarət mahal müfəttişi üçün ikinci köməkçi istəmişdir. Bunun 4[-ünü] qəbul, 2-ni rədd etmək, istənilən 3 müfəttişi və bir ləvazim müdiri təyini qəbul etmək tərəfdarı oldular. Bir də, xırda şeylər istənilir, məsələn, şofer kimi, onu da qəbul edirlər. Bundan əlavə, bəzi maddəni də dəyişirlər. Məsələn, dəftərxana məxaricinin artırılması məsələsi. Nəzarətin layihəsinə görə, dəftərxana məxarici ildə 87.000 ikən, komissiya ancaq 31.000 edir. Bu surətlə, Büdcə Komissiyası Nəzarətin istədiklərindən 4-ünə razı olub, qalanını rədd edir.

[Rza bəy] Ağabəyov (Müsavat) - Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin gələcəyi məlum və müəyyən deyildir. Çox ola bilər ki, həman Nəzarət tamamilə ləğv edilib, vəzifəsi başqa bir nəzarətə mühəvvəl edilsin [tapşırılsın]. Binaənileyh [ona görə], mən-cə Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinin heç bir istəyi qəbul edilməməlidir. Məntiq dəxi bu qanunun rəddini iqtiza edir [tələb edir].

Saniyev Hacı Kərim (Sosialist) - Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinin işi bu saat ancaq qaçqınlar işinə baxmaqdır. Qaçqınların mərkəzi, necə ki, məlum-

nuzdur, Qazax qəzasıdır və hələ də Ermənistandan oraya axın-axın qaçqınlar gəldiyi görülür. Fəqət bu vaxtdək hələ görmədim və bilmədim ki, bu Nəzarətin agentləri nədədir və nə qayırır. Ancaq da-ima şikayətlər eşidilir ki, heç bir iş görməyir və qaçqınlara yardım etməyir. Bu saat Qazaxda küçələr, məscidlər qaçqınla doludur. Polis məmurları hər gün küçədən qaçqınların meyitlərini tapırlar. Amma vəzifədar olan, bunun üçün maaş alan heç tapılmayırdı da, barı meyitləri də götürməyir.

Bir vaxt mən darıxaraq, Nəzarət nümayəndəsindən Vəkilovdan sordum ki, burada Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinin adamı yoxdurmu ki, bunlara kömək etsin? Dedi: Var, bir rusdur, fəqət nə yerdə olduğunu və nə qayırdığını bilməyirəm.

Əlavə, Nəzarət bir tərcümən istəyir.

Əvvəla, bir adam agentin dilini bilmədikdə, bir adam üçün bir mütərcimmi saxlarlar ki, qaçqının dərini anlatsın? Saniyən [ikincisi], Azərbaycanda qaçqınların dilini bilən adam yoxdurmu ki, təyin edilsin və qaçqınların dilini bilib dərini dinləsin, çarəsini qılsın?

Qazaxdakı qaçqınlara baxan bu saat ancaq xalq cəmiyyətidir. Onun da nə pulu var kömək edə bilsin, nə də ixtiyarı. Böylə bir Nəzarətə yenidən nə pul verməlidir, nə də məmurlar. Əvvəlki nətiq yaxşı dedi ki, onu ləğv etməlidir. Ona görə mən təklif edirəm ki, bu istənilən şeylər artıqdır, Xeyriyyə Nəzarətinin layihəyi-qanuniyyəsi əsla qəbul edilməsin.

Aşurov Ağə - Hökumət gərək öz hüququnu da, vəzifəsini də bilsin. Parla-man nə istəsə, hökumət gərək onu ver-

sin. Verməzsə, öz təklifini bilsin. Verməyirəm, yəni verə bilməyirəm olmaz. Bizim haqqımız var ki, hankı Nəzarət istədiyimizi verməsə, ona bir qəpik buraxmayaq. Doğrudur, bəzi nəzarətlərdə öylə işlər var ki, smeta olmasa da biz ona pul buraxmalıyıq. Fəqət bu o nəzarətlərdən deyildir. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti yeni bir nəzarətdir. O, smetasını göstərməlidir. Biz bilməliyik ki, ona nə qədər pul buraxmalıyıq və buraxılan pul nə yərə sərf edilir. Ümumiyyətlə, mən bunu demək istəyirəm ki, biz bir dəfə hökumətdən qəti surətdə smeta tələb etməliyik, tainki smeta tezliklə təqdim edilsin. Bu qanuna gəldikdə, mən deyirəm ki, Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin bu qanununu qətiyyə rədd etməlidir.

Vəkilov Rəhim (Müsavat) - Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə buraxılan pullar qaçqından ziyadə məmurlara sərf olunur. Məsələn, Lənkəran alınandan hələ 2-3 ay qabaq bir çox məmurlar təyin edilmişdi. Onlar yığışib maaş alırdı ki, gələcəkdə Lənkəran alınacaq və biz gedib orada işləyəcəyik. Qazaxdakı qaçqınların halından burada bəhs edildi. Yalnız Qazax deyil, hər yerdə qaçqınların halı betərdir. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti məmurları da heç bir iş görməyirlər. Zəngəzur və Şamaxıdakı qaçqınların halı daha fənadır, ölməkdən başqa onların dərini bir çarə yoxdur. Nəzarət məmurları nə edirlər? Hətta yerləri də məlum deyildir.

Bir də mən təəccüb edirəm ki, Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətindən gələn layihəyi-qanuniyyələrin həpsi ştat haqqında olur, bu Nəzarətin fəaliyyəti ancaq məmur təyin etməkdən ibarətdir. Bina-

ənileyh [ona görə], mən təklif edirəm, bu layihəyi-qanuniyyə qətiyyə rədd edilsin, tainki nazir bilsin ki, yalnız işsizləri bir yerə toplamaq, onları məmur təyin etmək və onlara maaş verməklə iş olmaz, fəaliyyət lazımdır.

Sıxələbəyov Asəf bəy (Müsavət) - Bu Nəzarət guya bizim Şamaxı qəzasında da işləyirmiş. Bunu eşidiriz. Fəqət heç bir işini görməyiriz. Məlumunuzdur ki, Şamaxı fəlakətədələrinin halı nə qədər fənadır. Neçə kəndlər dağıdılmışdır, şəhərin nə qədər bərbad olduğunu bilirsiniz. Kərratla [dəfələrlə] mən bu xüsusda nazirin özünə məruzədə bulunmuşam. Fəqət bu vaxtadək oradakı fəlakətədələrə bir çarə edilməmişdir. Məmurların sui-istimalına [sui-istifadəsinə] gəlin-cə, Şamaxı qəzasında bu da yox deyildir. Necə ki, bir müfəttiş 30 min manatın sərf edildiyini isbat edəmmədiyindən qulluqdan qovuldu. Həman bu işləri nəzərə alaraq mən də layihəyi-qanuniyyənin rədd edilməsini təklif edirəm.

[Mirzə Sadiq] Axundzadə (Müsavət) - Necə ki sabiq natiqlər dedilər, Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti məmurları heç bir iş görməyirlər. Mən özüm qaçqın və qaçqınlar nümayəndəsi olduğum üçün onların halı və Nəzarətin işlərinə daha yaxşı bələdəm. Ayrı yerləri bilməyirəm, ancaq Zəngəzurdə 27.000 qaçqın olub, böyük fəlakət içində yaşayırlar. Hətta yaşamayırlar, bəlkə qırırlar. Fəqət bu vaxtadək bu Nəzarətdən bizə bir xeyir və mənfəət çatmamışdır. Yalnız oraya bir neçə məmur göndərmişdir. Onlar da Zəngəzur ilə Qaryagin arasında kain [yerləşən] Zəng[il]ana gəlib oradan qayıtmış və rəsmi bir rapor yazmışlar, vəssalam. Başqa bir iş gördükləri yoxdur.

Son bir il yarım zərfində Nəzarətin qaçqınlara köməyi bu olmuşdur ki, bərəkət versin, türklər gedən zaman orada bir qədər zəkat buğdası buraxmışlardı, ondan adam başına 15 girvənkə tozlu-torpaqlı buğda vermişlər. Bir də, ümum qaçqınlara 7 pud bir rüb qənd və 4 min arşın bez, vəssalam.

Görünür ki, oradakı məmurlar qaçqınlara kömək etmək üçün deyil, qaçqınlar məmurları təmin etmək üçün imişlər. Qaçqınlar çöllərdə qalıb qırırlar. Nə onlara toxumluq verən var, nə heç olmaz-[sa] ölümdən qurtaracaq qədər çörək verilir.

Mən özüm Nəzarət komissiyasına qaçqınların halından məlumat verdim. Mənə dedilər: Məsələ artıq həll olunub qurtarmışdır, bir daha məlumata ehtiyac yoxdur. Fəqət o vaxtdan bəri nə Nəzarətdən bir fəaliyyət görülür, nə də qaçqınlara bir şey çatır.

Deyirlər, Nəzarət un alıb paylayacaqmış. Halbuki 27.000 qaçqına 27 il qala Zəngəzurdan un almaq olmaz, çünki, orada əkin öylə vüsətli [geniş] deyildir. Bir də, əkinçiyə öküz lazım, toxum lazımdır. Bunları haradan alacaqlar? Yəqin heç yerdən almayacaq və verməyəcəklər. İki ay orada oturub, sonra bir rapor yazacaqlar ki, iş gördük və o vaxtadək də qaçqınlar qırılıb məhv olacaqlardır.

Dərd çox, bu barədə söylənəcək söz çox-çoxdur. Lakin onların həpsi əvəzinə bir kəlmə denilməlidir ki, Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti bilmərrə iş görməyir, mənfəət verməyir. Nəzarət hər qəzadə 10 anbar güşadı təsəvvür [açılmasını planlaşdırır] və məmur təyin edir. Amma yaxşı olardı ki, Nəzarət 10 anbar əvəzinə

10 darüleytam [yetimxana] açıb biçərələrə yardım edəydi. Bunların həpsi əvəzinə də ancaq Qarabağda 3 darüleytam açılması layihəsi vardı. Bunun ancaq birisi Ağdamda açılmışdır. Orada da cümlətanı 9 yetim var, 18 aşpaz və sair qulluqçu.

Bu Nəzarətin işləri barəsində müfəssələn danışmaq istəsək çox uzun çəkər. Mən təklif edirəm ki, bu layihə rədd edilsin, hətta qaçqınlara başqa bir yol ilə müavinət edilsin.

Rəfiyev Musa (Müsavət) - Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətindən varid [daxil] olan hər bir layihə uzun mübahisə və danışığa bais olur. Zira onun öhdəsinə düşən vəzifəyə böyük əhəmiyyət verilir. Hər tərəfdən qaçqınlar gəlir. Ehtiyac çox, bunların həpsinə yardım etmək, ehtiyaclarını ödəmək, dərdlərinə qalmaq lazımdır. Qabaqda mən özüm məruzəçi sifəti ilə dəfəatla [dəfələrlə] Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə pul istəmişəm. Bir dəfə 3, digər dəfə 18 milyon istədim, verildi də. Fəqət nə iş görülür, nə məramla çalışırlar, pullar hara gedir xüsus[un]da bir şey görülməyir və məlumat verilməyir. Burası doğru, amma bunu Parlaman üçün tənqid etmək mənə mənasızdır. Nəzarətin nümayəndəsi burada yoxdur ki, bu xüsusda bizə məlumat versin. Bu sözlərin həpsi Nəzarət başında duran adamlara aiddir. Bəlkə onların da deyəcək sözləri var, bəlkə bu vaxtadək bir nəticə görülmədiyi haqqında məlumat verəcəklər. Ya işləyə bilmədiklərinə nələr mane olduğunu bildirəcəklərdir.

Biz görürük ki, Nəzarət layihələr verir, məmurlar təyin edir, amma bundan da bir şey çıxmıyır. Odur ki, nazirə xəbər

verməlidir, nümayəndə göndərsin, izahat versin. Əgər bu xüsusda kafi izahat verəmməzsələr, o halda Nəzarəti yalnız ləğv etmək kafi deyil, hətta məhkəməyə belə vermək icab edər [lazım gələr]. Çünki burası dövləti bir cinayətdir.

Binaənileyh [ona görə], mən təklif edirəm qanun layihəsinin müzakirəsi bu gün təxir edilsin və Nəzarətə xəbər verilsin ki, gələn iclasa nümayəndə göndərilib izahat versin.

Musa bəyin təklifi (birinci qisim) səsə qoyularaq əksəriyyəti-ara ilə [səs çoxluğu] ilə qəbul və layihəyi-qanuniyyənin müzakirəsi gələn iclasa təxir edilir.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Əfqan səfəratı Moskvada

Vəli xan başda olaraq Əfqanıstan səfəratı [səfirlik heyəti] Türküstan tərifi [yolu] ilə Moskvaya vürud etmişdir [gəlmişdir]. Xariciyyə işləri Komissarı müavini [Nəriman] Nərimanov, dostumuz Əfqanıstan səfəratının fəhlə və köylü hökuməti paytaxtına əvvəlinci dəfə vürudunu təbrik etmişdir.

Taxıl

Yekaterinburqda olan Ərzaq komissarı müavini məlum etmişdir ki, Yekaterinburq vilayəti bu sənə 16 milyon pud fəzlə taxıl məhsulu verə bilər. Eylül [sent-

yabr] ayında 650.000 pud hazır edilərək 650 vaqon mərkəzi vilayətlərə buğda göndərilmişdir. Təşrini-əvvəldə [oktyabrda] 500.000 pud, təşrini-sani [noyabr] və kanuni-əvvəl [dekabr] aylarında ikişər milyon pud hazır edilmək ehtimalı vardır. Mərkəzi vilayətlərdən vaqon istənilmişdir.

İngiltərədə tətillər

Nauen - İngiltərədə 50 min filizçilər tətillər etmişlərdir. Makina emalatxanalarında çalışan milyonca əmələlərin tətillər etməsi də bəklənir. Nyu-Yorkda 20 min iskələ [liman] fəhlələri tətillər etmişlərdir.

Almaniya və sülh

Almaniya Milli yığıncağında olan siyasi bir müşavirədə Almaniya Xalq Fırqəsi nətiqlərindən birisi Almaniya nə qədər mütəzərrir olsa da [zərər çəksə də], qəti surətdə öz fırqəsinin sülh müahidənaməsinin [sazişinin] olduğu kimi icra edilməsinə tərəfdar olacağını bildirmişdir.

İğtişas

Saarbrükken hərbi idarəsi iğtişas olduğu görə Saar mahalını idareyi-əsgəriyyə [hərbi rejim] altında elan edildiyinə görə bir hökm sadir etmişdir [höküm vermişdir]. Bütün dəmiryol əmələləri tətillər elan etmişlər. Bunlara mis mədənlərində işləyən əmələlər dəxi birləşmişlərdir. Bir neçə vaxt bundan əqdəm [qabaq] bütün əhalinin milli-siyasi hüquqlarına təcavüz edildiyi üçün həyəcəyə olduğu xəbər verilmişdi. Əhali heç olmasa Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] vasitəsilə fransızların hərbi təcavüzatlarından xilas edilmələrini tələb edir.

Prussiya Məclisi-Millisinin cümə günkü iclasında Saarbrükken məbusu demokrat Ummert özünün muntəxibləri [seçiciləri] tərəfindən, Saar mahalı əhalisinin Almaniya qarşı sədaqətində baqi [daimi] qalacağını bildirmişdir.

Kopenhagen [Kopenhagen] qəzetələri alkoqol məsələsini həll etmək üçün rəy-amma [referendum] müraciət etmək lazımı olduğunu xəbər verirlər.

QƏZETƏLƏRDƏN

Müsəlman kommunistlərinin ictimai

Noyabrın 15-də bütün Rusiya müsəlman kommunistlərinin (bolşeviklərinin) ictimai [yığıncağı] vəqə olacaqdır. İctimada daxili Rusiya, Sibiriya və İdilboyu müsəlmanları və Başqırdistan, Qırğızistan və Türküstan cümhuriyyətlərindən nümayəndələr iştirak edəcəyi kimi, Kırım, Azərbaycan və Dağıstan mühacirləri nümayəndələri də iştirak edəcəklərdir. İctimaya mürəxxəslər [nümayəndələr] müsəlman kommunistlərinin fırqə konfransları tərəfindən intixab ediləcəklərdir [seçiləcəklər].

Romaniya və Macarıstan

Parisə yetişən xəbərlərə nəzərən, Romaniya ilə Macarıstan arasında gizli etilaf əqd edilmişdir [saziş imzalanmışdır]. Etilaf mövcubincə [saziş görə], Romaniyanın Banat üzərindəki iddiaları təmin edilərək, daireyi-istilaları [istila dairəsi] Transilvaniya içərilərinə qədər genişlənəcəkdir. Şu ərazi əvəzinə Macarıstan üçün Romaniya dövləti bəzi iqtisadi güzəştlərdə bulunacaqdır.

Zənn etmək olar ki, İtaliya kəndi müşkül vəziyyətindən dolayı böylə bir müahidəyə nəinki hüsn-nəzərlə baxmış və bəlkə Romaniya həman yolu da kəndisi göstərmiş və bununla da vüqusu möhtəməl [baş verməsi mümkün] müharibədə kəndi müdafiəsini təmin etmişdir.

Cənubi slovalara və Məclisi-Aliyə bu gizli müahidə əqdi xüsusunda heç bir məlumat verilməmişdir. Ehtimal edirlər ki, Romaniya hökuməti Bessarabiya malik olmaq tələblərini təqdim edərkən, kəndisinin Macarıstan ilə xüsusi etilaf barəsində də Məclisi-Aliyə məlumat verəcəkdir.

Romaniya Rusiyadan daima qorxmışdır və ona görə də, güclü bir tədaföi ittifaq əqd etməyə [müdafiə ittifağı imzalamağa] romanyalılar səy edirlər. Onlar güman edirlər ki, hərəh Macarıstanı müdafiə və güclü bir hərbi dövlət təşkil etmək üçün ona müavinət etmək mümkün olarsa, o zaman slovalar və Lehistan [Polşa] ilə birlikdə slavyanların Avropaya yürüş etməsinə qarşı mühib [böyük, heybətli] bir qüvvə təsis edə bilirlər. Fransa dövləti[nin] Romaniyanı müdafiə etməsinin başlıca səbəbi də budur.

Bu gizli müahidə ancaq Amerikanı təəccübləndirə biləcəkdir. Amerika nümayəndələri Avropaya vürud etdikdən [gəldikdən] sonra yek-digəri əqəbincə [bir-biri ardınca] əqd edilən gizli müahidələrin açılması, Dalmaçiya səvahlilinin [sahillərinin] italyanlara verilməsi, Suriya işləri və Cəmiyyəti-Əqvama [Millətlər Cəmiyyətinə] böyük zərbə endirmiş olan İngiltərə-İran müqaviləsi kimi tühəf [qəribə] hallara təsadüf etmişlərdir. Və bir çox başqa şifahi və təhriri [yazılı] əqd edilən

gizli etilaf və müahidələr şayiəti [razılasmə saziş şayiələri] ilə də – onlardan əksəri həqiqi əsaslara məbnidir [söykənir] – ətraf məmlu olmuşdur [dolmuşdur].

Latviya Cümhuriyyəti

Simsiz teleqrafla xəbər verildiyinə görə, İngiltərə dövləti Latviya Hökuməti-Cümhuriyyətini təsdiq etməyə razı olduğunu Londonda olan Latviya mürəxxəslərinə [nümayəndələrinə] bildirmişdir.

Romaniya siyasəti

Məlumatlı dairələrdən Rusiya məsələsində Romaniyanın tərzisiyasətinə dair aşağıdakı məlumatı verirlər:

İndilikdə Romaniya Petlyuranın Direktoriya hökuməti ilə birləşmək sancağı altında siyasət aparmaqdadır. Bükreşdə [Buxarestdə] olan Ukrayna diplomasi nümayəndələri Romaniya fəalları ilə Romaniya mətbuatının diqqətlərini cəlb etməkdədir. Bu mürəxxəslər miyanında [nümayəndələr arasında] Rusiya xidmətində bulunan sabiq general baron Delviq və məşhur Matsieviç də vardır.

Romaniya mətbuatı tədrici olaraq general Denikin və Kolçak ordusunun qələbələrindən məlumat vermədiyi kimi, Könüllü ordunun məqhuriyyətlərə [məhvə] düşər olmalarından yazır. Ancaq bir-iki Rusiya tərəfdarı olan qəzetələr hərbi sansor [senzura] təzyiqatı altında nəfəs almaqdadırlar. Ona görə, mətbuatın cümlesi Petlyuranın “müvəffəqiyyətlərindən” yazmaqdadırlar.

Romaniya hökuməti bu vaxta qədər Rusiya diplomasi nümayəndəsi Poklevski-Kozellin nümayəndəliyini təsdiq etməmişdir. Bütün heyəti-mürəxxəsə [səlahiyyət]

yətli heyət] orada digər şəxslər kimi ədd [qəbul] edilməkdə və buna görə də Rusiya təbəələrinin mənafeini müdafiə və mühafizədən məhrum edilmişdir. Böylə ki, bu yaxınlarda sabiq Rusiya Xariciyyə İşləri Nəzarətinin məmurlarından olan Krupinski həbs edilmişdir.

DAĞISTANDA QIYAM

Könüllü ordu və Dağıstan

Yekaterinodar siyasi dairələrində şiddətli surətdə dövrən edən şeyiata [şayiələrə] görə, Dağıstan məsələsi ətrafında Könüllü ordu arasında iki cərəyan vardır. Bunlardan birisi – ki həm Baş komandanlıqda və həm Xüsusi Şurada nümayəndələri vardır – general Erdelinin Dağıstan məsələsində əsasən ibtidadan [başdan] səhv olan siyasətinə istinad edərək, Dağıstan məsələsinin hər iki tərəfin razılıq və güzəştə ilə həll edilməsini təkid edirlər. Bu nöqteyi-nəzər tərəfdarları Könüllü ordu nəzdində olan İngiltərə Komandanlığı nümayəndələri tərəfindən dəxi müzahirət [dəstək] görməkdədir. O biri cərəyan – ki məşhur mürtəcelərdən ibarətdir – sülh etməz bir mövqe işğal edib, Dağıstanda olan qiyam və üsyanın ən qəti tədabir [tədbirlər] ilə yatırılmasını və ələlumdə [əsasən] Könüllü ordunun Dağıstan və Zaqafqaziyaya olan əlaqəsinin dəyişməsinə israr edirlər.

TÜRKİYƏDƏ

Əhməd Rza bəyin səfəri

İstanbul qəzetələrinin verdikləri xəbərlərə görə, sabiq Türkiyə Məclisi-Mə-

busan rəisi senator Əhməd Rza bəy bu günlərdə İstanbuldan Avropaya hərəkət və əzimet etmişdir [getmişdir].

Türkiyə məsələsi

“Deba” qəzetəsi Şərq məsələsinə dair yazmış olduğu bir məqalədə Türkiyənin vəziyyəti-hazirəsindən bəhs etdiyi sırada deyir ki, Sülh Konfransı Şərq məsələsini təxir etdikcə və yaxud yalnız ariz [səthi] surətdə bununla iştigal edədikcə [məşğul olduqca], bu məsələ qətiyyəən mövcibiməmnuniyyət [məmnuniyyət verici] bir şəkələ girəmməyəcəkdir.

Nuri paşa nasıl qaçmış?

Ənvərin əmisi Xəlil paşa Divani-hərb tövqifxanasından [Hərbi məhkəmə həbsxanasından] qaçırıldığı gecədə, Batumda bulunan bəradəri [qardaşı] Nuri paşanın qaçdığı yazılmışdı. Nuri paşanın surəti-fərarı haqqında Batumdan böylə təfsilat bildirilir:

Nuri paşa hər gün Batum civarında at üstündə gəzərkən qaçmamışdır. Nuri paşanın xilaskarları məqsədlərinə müvəffəq olmaq üçün mümaileyhi [adı çəkilən şəxsi] at üstündə təqib edən mühafizlərinə atəş açaraq öldürmüşlər və bə-dəhu [sonra] Nuri paşanı yanlarına alaraq naməlum tərəfə qaçmışlardır.

“Sabah”

Musa Kazım əfəndi

“Sabah” qəzetəsinin yazdığına nəzərən, sabiq Türkiyə şeyxülislamı olub, hökumət tərəfindən tövqif [tutulmuş] və həbs edilmiş Musa Kazım əfəndi İstanbuldan Ədirnəyə nəfəy və təbid edilərək [sürgün edilərək və qovularaq], bu günlərdə oraya göndərilmişdir.

Amerika və Ermənistan

“Sabah” qəzetəsinin yazdığına görə, Amerika tərəfindən Ermənistan mandatının qəbul ediləcəyinə ehtimal vardır. Senatın hələ bu barədə heç bir müəyyən qərarı olmamışsa da, bir çox siyasi və rəsmi dairələrdə Ermənistan lehinə böyük təbliğat və təşviqat davam etməkdədir. Ermənistanla Amerika qoşunları göndərilməsi üçün dəxi bir çox dairələr hərəkət və fəaliyyətdə bulunurlar.

“Nyu-York herald” qəzetəsinə nəzərən, Amerika Senatı tərəfindən Ermənistan mandatı qəbul edildiyi təqdirdə, Qafqaziyadakı Amerika heyəti-əsgəriyyəsi rəisi general Harbord Ermənistan valiliyinə təyin ediləcəkdir.

Ərzin-İskəndərun xətti

“İstiqlal” qəzetəsi yazır:

Ərzin ilə İskəndərun arasındakı şöməndüfər [dəmiryol] xəttinin nəvaqisini ikmal etmək [nöqsanlarını tamamlamaq] üzrə İtaliya mühəndisi müsyo Santros şəhərimizə gəlmiş və bir qəç gün iqamətdən [qaldıqdan] sonra İskəndəruna övdət etmişdir [qayıtmışdır]. Müsyo Santrosun dediyinə görə, 8-10 gün sonra Ərzin ilə İskəndərun arasında şöməndüfər əməliyyatına başlanacaq və 4 aya qədər xitam bulacaqdır.

Vəhib paşa

Yenə həman qəzetə yazır:

Altı ayı mütəcaviz [keçmiş] bir zaman-dan bəri Bəkirəgə bölüyündə mövquf [tutulmuş] bulunan Şərq Ordu komandanlığından müstəfə [istefaya çıxmış] fəxri yavəri-həzrəti-padşahi fəriq [general] [Məhməd] Vəhib paşanın ərkani-Divani-hərb məhsulunca [Hərbi məhkəmə məmurları-

nın hazırladıqları sənədlərə əsasən] mühakiməsinə davam edilməkdə olduğunu yazmışdıq. Bu kərə xəbər aldığımız görə, müşarünileyhin [adı çəkilən şəxsin] eyni zamanda Divani-hərbi-ürfidə [Fövqəladə Hərbi məhkəmədə] də övraqi-istintaqiyyəsi [istintaq sənədləri] bulunduğundan, mühakimənin tövhidi [birləşdirilməsi] və istinad olunan əhvalın tövzih və təsbiti [halların aydınlaşdırılması və müəyyən edilməsi] üçün divani-məzkurədəki övraqın cəlbinə [deyilən məhkəmədəki sənədlərin gətirilməsinə] ərkani-Divani-hərbə qərar verilmiş və o qərarı-məzkur [deyilən qərar] ba-məzbətə [protokol vasitəsilə] Divani-hərbi-ürfiyə dərdəsti-təbliğ bulunmuşdur [rəsmi surətdə bildirilmişdir].

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

İşbu oktyabrın 10-da Qazaxdan böylə bir teleqram gəlmişdir:

Aleksandropol qəzasının Qəzal regionunun əhlindən Cəlal oğlu, Hüseyn Kərbəlayı Musa oğlu, Talu Cəlil oğlu gəlib məlum etmişlərdir ki, onlar Ermənistandan Azərbaycana köçdükləri zaman ermənilər tərəfindən yağmaya [qarətə] uğramışlar.

Kalış kəndi əhalisindən Nəbi Qəhrəman oğlu, Mirzəli İbrahim oğlu, İsmayıl Əli Nəbi oğlu gəlib deyirlər ki, qəza qəimməqamının əmri mövcibincə [qəza rəisinin əmrinə əsasən], onların kəndlərinə digər dörd kəndin əhalisi də toplanmışdır.

Ermənilərin dediklərinə görə, erməni quldurlarından xilas olmaq üçün onları

toplayırmışlar. Halbuki bu yerə toplamaqda məqsəd həpsini bir qüvvətlə kəsmək imiş. Öylə də olmuşdur.

Babanişi köyünün 30 evini, Qaracəli köyünün 100 evini, Tolnab kəndinin 60 evini, Mehdixanlı köyünün 25 evini və Qızıldərənin 30 evini təxrib etmişlərdir [dağıtmışlar]. Sonuncu köydən fəqət [sədəcə] 7 külfət can qurtara bilmişdir.

Qazaxa külli miqdarda qaçqınlar gəlməkdədir. Həzrətlərinizdən öylə hadisəyə xitam vermək üçün Ermənistan hökuməti indində [nəzdində] iqdamatla [addımlar atmaqla], Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətindən [Sosial Təminat Nazirliyindən] də müavinət təşkili haqqında tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica edirəm.

*Xüsusi müvəkkil:
[Rza bəy] Qaraşarov*

* * *

Bu axır vaxtlarda böylə-böylə xəbərlər çox alındığından, Ermənistan Cümhuriyyəti daxilində müsəlman əhalisinə edilən zülüm və təcavüzlər haqqında Xariciyyə naziri [Məmməd Yusif] Cəfərov cənabları polkovnik Haskellə müraciət etmiş və bu xüsusda ondan müavinət istəmişdir.

Polkovnik Haskell cənabları bu barədə Ermənistan hökumətindən isticabda [sorğuda] bulunmuş və məzkur [adı çəkilən] hökumət müsəlman əhalisinə zülüm və təcavüzlərin olduğunu inkar etməyərək, böylə təəssüfəmə [təəssüflü] hadisələrin önü alınmaq üçün yerində təhqiqat etmək qəsdilə tədabir ittixaz edəcəyini vəd etmişdir.

Azərbaycan Xariciyyə naziri Haskell-dən hadisələrin bitərəfanə təhqiqi və tədqiqi üçün komissiya heyətinə bitərəf dövlət nümayəndələrinin daxil edilməsi xüsus[un]da Ermənistan hökumətinə nüfuz yetirməsini dəxi rica etmişdir.

* * *

Binəqədi mədənləri sahib və fəhlələri namından Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] bir təliqə [məktub] varid [daxil] olmuşdur. Təliqədə denilir ki, Neftçilər İttifaqının əmri mövcubincə [əsasında], Binəqədiyə su buraxılmayı. Bunun səbəbi məlum olmadığından, Məsai Nəzarətin-dən tədabir ittixazını rica etmişlərdir. Nəzarət təliqəni Neftçilər İttifaqına göndərərək, səbəb İttifaqdan asılı olarsa, təcili surətdə su buraxılmasını rica etmişdir.

Felyeton

DİLİMİZİN TÜRKLƏŞMƏYİNƏ ÇARƏLƏR

- II -

Lisan elmi isbat edir ki, müxtəlit [qarışıq] dil olammaz. Bir lisan digər lisan-dan kəndisində bulunmayan kəlmələri ala bilər. Bu bir çox zərurətlərin nəticəsi olduğu üçün məşrudur [qanunauyğundur]. Fəqət qayda alammaz. Dünyanın heç bir tərəfində bir dil təsəvvür ediləmməz ki, bir qəç lisanın qaydaları altında əzilmiş olsun. Və yenə heç bir qövmlə [xalq] yoxdur ki, onun təkəllüm [danışıq] lisanı başqa, təhri [yazı] lisanı başqa olsun.

İştə, Səlcuq türklərinin yanlış gedişləri gözəl türkcəmizi bu hala salmışdır. Bu gün türkcəmizin dördü-üç hissəsi ərəb və fars kəlimatından [kəlmələrindən] ibarətdir. Bununla belə, dilimiz yenə qanun və ahəngini unutmamışdır. Hərgah qəbul edilmiş ərəb, fars və sair əcnəbi kəlimatını ahəngimizə uydura bilsək, dilimiz daha geniş, daha vüsətli bir dil olacaqdır.

İndi baxalım bu yabani kəlmələri dilimizə uydurmaq mümkünmüdür? Qəbaqca sair dillərin tarixindən öyrənəlim ki, onlar hankı vasitələrlə əcnəbi kəlmələrini milliləşdirə bilmişlər. Ərəb lisanı bizə hamı dillərdən yaxın olduğu cəhətlə, bunun tarixini bir nəzərdən keçirəlim.

Dini-islamın intişarı [yayılması] ilə ərəblər get-gedə böyük bir səltənətə malik oldular. Bunun idarəsi üçün bir çox ərəbi-vüqfa [bilikli insanlara], elm və fənn mütəxəssislərinə möhtac qaldılar. Onun üçün də bir çox kütübi-hikəmiyyəni [hikmətli kitabları] yunan və süryanilərdən dillərinə tərcümə etməyə məcbur oldular. Lakin ərəblər yunanilərin elmi istilahlərini [terminlərini] yunan qəvaidində [qaydalarında] deyil, qəbaqca ərəbləşdirib, sonra kitablarına daxil etdilər. Bu yolda ən böyük ciddyyət göstərən Hünəyn ibn İshaq adlı bir zat [şəxs] idi. O cənab bir çox kütübi-hikəmiyyəni-yunanıyyəni tərib etmişdir [yunanca fəlsəfə kitablarını ərəb dilinə tərcümə etmişdir].

Ərəblər yunan lisanından iqtibas etdikləri kəlmələri “ta”, “sad” hərfləri ilə yazmışlardır: “xəritə” və “atlas” kimi.

Məlum olduğu üzrə, ərəblərdə “p, ç, j, g” hərfləri olmadığı cəhətə, bu hərflərlə alınmış kəlmələri ərəbləşdirmək

üçün həman hərflərin əvəzində “b, f, [qalın] s, [incə] s, c” hərflərini işlətməmişlər. Məsələn, pürüzə - firuzə, Sipahan - İsfahan, toppuz - dəbbus, sərpüş - tarbüş [başlıq], Çin - Sin, çıraq - sirac, jivə - civə, gövhər - cövhər (cəmi: cəvahir), günah - cinah (cünhə), güləb - cülləb, Azərbaycan - Azərbaycan kimi qəbul və təhri edilməmişdir [yazılmamışdır].

Bu gün ədəbiyyatımızda yüzlərcə “fil” və “fıstıq” kimi kəlmələri ərəbcə bilib tələqqi [qəbul] edirik. Halbuki bunlar farsların “pil” və “püstə” kəlmələrindən ibarətdir.

Kəlmələrin zahiri təbəddülatına [dəyişikliklərinə] kifayət etməyərək, qəvaiddi-ərəbiyyənin [ərəb dilinin qaydalarının] xətirəsi üçün ərəblər aldıkları ləfzlərin imlayi-əsliliyəsini də [orijinal yazılışını da] dəyişdirdilər. Məsələn, ərəbcə düzgün cəm yapmaq üçün türklərin “qadın” kəlməsini “xatun” etdilər ki, cəmi “xəvatin” oldu (sultan - səlatin [sultanlar] formaları kimi). Bu ərəb cəminin xətirəsi üçün bəzən hürufi-impları da [sait səsləri göstərən hərfləri də] atdılar. Məsələn, “türk” və “kürd” kəlmələrindən “vav” hərfini atdılar ki, “ətrak” [türklər] və “əkrad” [kürdlər] cəmləri ərəb üsulu ilə yapıla bilsin (cisim - əcsam [cisimlər], qisim - əqsam [qisimlər] formaları kimi).

Bəzən ərəblər özgədən aldıkları kəlmələrin maddeyi-əsliliyələrini öylə dəyişdirdilər ki, köhnə asarından [nişanlarından] bir əlamət də qalmadı. Məsələn, farsların “əndazə”sini eylədilər “həndəsə” ki, “mühəndis” və sairləri də bundan məxuzdur [əmələ gəlməmişdir].

Bu tərib [ərəbləşdirmək] məsələsi türklər üçün bir ibrət dərsi olsun ki, onlar

da özgələrdən aldıqları kəlmələri kamali-cürətlə türkləşdirməyə iqdām etsinlər [girişinlər].

Ərəblərin bu yolda təqib etdikləri üsulu düsturüləməl ittixaz etmiş [rəhbər qəbul etmiş] olarıqsa, qabaqca ص ض ط ح ث həflərini atıb əvəzində türk məxrəcinə [artikulyasiyasına, tələffüzünə] uyğun müqabillərini qəbul etməliyiz. Zira bu həflərin sədaları türk oğlu türklərin ağzında əsla və qəta [qətiyyə] eşidilməz. Binaənileyh [ona görə], üç əvvəlkiləri “z” hərfi ilə, iki sonrakıları “s” hərfi ilə, altıncısını “h” hərfi ilə, yeddincisini “t” hərfi ilə və səkkizincisini də “həmzə” ilə dəyişdirib həman həflərlə ədəbiyyatımızda mütədavil [işlənən] ərəb və fars kəlmələrini türkləşdirməliyiz.

İştə, türkləşdirmək fəqərəsinin [hadisəsinin] ilk qədəmi məzkur [deyilən] həflərin təbdili [dəyişdirilməsi] ilə başlar.

Bunun sair çarələrini aramaq üçün türk məxrəcinə məxsus səda və sövtlərin [səslərin] aralarındakı uyğunluğu öyrənməliyiz.

1) Türk kəlmələrindəki hecaların heyəti [tərkibi] bu aşağıda göstərilən dörd vəziyyətin birini qəbul edir. Bu vəziyyətlər bunlardır:

Əvvəla, heca yalnız hürufi-sövtiyyənin [sait həflərin] birindən ibarət olur (ata kəlməsinin ilk hecası kimi).

Saniyə [ikincisi], bir hərfi-samit ilə bir hürufi-sövti qonuşaraq [qovuşaraq], hecanı bəhəmə [əmələ] gətirirlər (a-ta kəlməsinin ikinci hecası kimi).

Salisən [üçüncüsü], bərəks [əksinə], bir hərfi-sövti ilə bir hərfi-samit rast gələrək hecanı düzəldirlər (ar-vad kəlməsinin ilk hecası kimi).

Rabiən [dördüncüsü], iki samit həflər arasında bir hərfi-sövti bulunaraq heca tərtib verilir (ar-vad kəlməsinin ikinci hecası kimi).

Bu dörd vəziyyətdən başqa türk əlifazında sair dürlü [başqa növ] hecamız yoxdur. Yəni bir hecada iki hürufi-samitdən artığı olmaz və bu samitələr də bir hecada yan-yana gəlməzlər.

Hətta iki qonşu hecaların sövtiyyələri biri-birinə rast gəldikləri əsnada aralarına bir “yota” (й), yaxud bir “n” hərfi idxal edilir. Məsələn, “armud” kəlməsinin məfuli-bihi [təsirlik halı] “u” hərfinin əlavəsi ilə tamam olduğu halda, “alma” kəlməsinin məfuli-bihində iki hürufi-sövtiyyə (“a”, “i”) biri-birinə rast gəlməsin deyər aralarına “yota”, yaxud “n” hərfi atılır: armud - armudu, alma - almayı, yaxud almanı. Yalnız “qaan” kəlməsində iki sövtiyə rast gəlmişlər. Lakin bu da Çin hökmdarlarının ünvanı “xaqan”dan mühərrəfdir [təhrif edilmişdir].

Sair dillərdə iki deyil, üç-dörd samitələr yan-yana qonuşub həm tələffüzü çətinləşdirir, həm də dili çirkin bir hala salır. Məsələn, “Инд르지шкъ”dəki dörd samitə bir yerə cəmləşib güc-hal ilə tələffüz edilir. Saf türk kəlmələrində bu çirkinlik müşahidə ediləmməz.

Yalnız bir neçə kəlmələrimiz vardır ki, onların axır hecalarında üç samitə görünür: biri sövtiyənin başında, ikisi də axırında. Məsələn, “görk”, “qurt”, “gülünc” kimi.

“Qarın”, “burun”, “ağız”, “alın” kimi kəlmələri Şəmsəddin Sami həzrətləri tək hecalılardan ədd [hesab] edərək, “qarn”, “burn”, “ağz”, “aln” kimi yazır. İddiasının sübutuna qalxaraq “qarn” bəhsində böylə yazır:

“Qarın” yazılması qəlat qaçmışdır. Zira “qarnın” və “qarnı” kimi tərkibatdan anlaşıldığı üzrə əsl “r” sakın olub, mücərrəd ictimai-sakineyni dəf [iki hərəkəsiz hərfin yan-yana gəlməsini aradan qaldırmaq] üçün sağır [sədasız, qalın] və ancaq duyulur [çətinliklə eşidilən] (?) bir kəsə ilə təhrik olunur [hərəkələnir].”

Hərgah bu kəlmələrin axırına ədatlardan birini artırısaq, şol vaxt kəsənin “sağır” deyil, aşkarca eşidilməsi məşhur olur: qarın - qarınıq. Onun üçündür ki, bu kəlmədən ayrılmış “qarınca” ləfzini Sami əfəndi iddiasının əksinə olaraq ى ilə yazır. Doğrudur, bu “qarın” kəlməsinin məfuli-bihi [təsirlik halı] “qarnı” olur. Yəni təsərifat [hallanma] əsnasında ى düşürülür. Lakin bu hal bir çox dillərin də təsərifatında müşahidə edilməkdədir.

Məsələn, rusların “сонъ – сны”, “день - дни” kəlmələrindəki “o” və “e” həfləri sərfdə [qrammatikada] düşürülür. Bu hala rusca “выпадение” (düşürülmə) deyirlər. Pəs [elə isə], məzkur [deyilən] kəlmələri həm sərf nöqtəyi-nəzərinə, həm də hecalarımızın qəvaidinə tətbiqən iki hecalı ədd [hesab] etməlidir.

Hərgah türk kəlmələrində bir neçə hürufi-samitə müttəsil [bitişik] bir yerdə yazılırsa, bu hələ sübut etməyir ki, türk hecalarının yuxarıda göstərdiyimiz vəziyyətlərindən başqası da vardır. Türk kəlmələrində bir neçə samitələrin yan-yana qonuşmasına iki şey bais olur. Əvvəla, iki hecanın samitləri biri-birinə rast gələrək müttəsil yazılmağa məcbur olurlar. Məsələn, “qalmaq” feilindəki “l” ilə “m” samitləri ayrı-ayrı hecalara mütəəlliqlirlər [məxsusdurlar]: “qal-maq”. İkincisi də, ərəbvəri qəbul etdiyimiz üsuli-implaya is-

tinadən bir neçə samitlər biri-birinə rast gəlirlər. Məsələn, “kəsmək” feilindəki fət-heyi-xəfifə [ə] yazılmadığı üçün dörd hürufi-samitə [samit hərf] bir yerə cəmləşmişlər: “ksmk”.

Əcnəbi kəlmələrini türkləşdirmək fəqərəsində [hadisəsində] hecalarımızın məzkur qəvaidi [deyilən qaydaları] böyük rollar oynayacaqdır. Avam camaatımız hələ indiyədək bu qaydalara məftun olaraq, özgədən aldığı kəlmələri həman qəvaidə uydurur. Məsələn, “dəstgah” və “dəstmal” kəlmələrinin ilk hecası “dəst” üç samitədən ibarət olduğu halda, bunu hecalarımızın qəvaidinə uydurmaq üçün axırkı samitəni ataraq “dəsgah” və “dəsmal” deyər tələffüz edir. Bəzən də samitəni atmayıb, yanına bir hərfi-sövti [sait] qoşaraq maddeyi-əsliliyyəyə yeni bir hecanın əlavəsi ilə tələffüz edir. Məsələn, rusların “Smirnov” (Смирновъ) kəlməsində iki heca vardır. Lakin əvvəlki hecada üç samitə (смп) olmağı cəhətə, bunu türk hecalarının qəvaidinə uydurmaq üçün bir hərfi-sövti əlavəsi ilə “İsmirnov” (Исмирновъ) deyər üç hecalı yapmışdır.

Gah olur ki, bərəks [əksinə], hecaların ədədini əskildərək türk hecalarının vəziyyətinə müvafiq qılmışdır. Məsələn, “xəzinə” kəlməsində üç heca vardır: xə-zinə. Bundan iki heca (xəz-nə) yapılsa, “çəkmə” (çək-mə) kəlməsi kimi dilimizə uyğun olar.

Ruslar Avropadan palto (пальто), depo (депо), saldo (сальдо) kimi bəzi kəlmələr almışlar ki, ərəblərin “Sibəveyh” ismi kimi təsərif qəbul etməzlər. Bu halda bu kəlmələr tamamilə ruslaşa bilməyib mücərrədcə qalmışlar. Halbuki

türklər iki sövtiyyənin biri-birinə rast gəlməməsi üçün aralarına bir “n” hərfi ataraq böylə əcnəbi kəlmələrinin hamısını təsrifata uydurmuşlar: balton, baltonu, baltona... ilx. Yəni əcnəbi kəlmələrini türkləşdirmək üçün dilimizdə, hecalarımızda heç bir rəkakət [nöqsan; çatışmazlıq] və mümaniat [manecilik] yoxdur. Avamların bu ictihadı [qaydası] mü-təxəssislərimiz üçün türkləşdirmək fəqərəsində bu birinci rəhbər gərək olsun. Hecalarımıza uydurmaq niyyəti ilə “fikir, elm, şe’r, hüzn, qətl, toxm” kimi kəlmələri “fikir, elim, şeir, hüzn, qətil, toxum” kimi surətlərini qəbul etməlidirlər ki, hecalarımızın təbii vəziyyətlərinə uyğun ola bilsinlər.

2) “J” hərfi tələffüzümüzdə uyğundur. Lakin saf türk kəlmələrində bulunmaz. Yalnız “jalə, jandarma” kimi əcnəbi kəlmələrində eşidilir. Böylə olan surətdə bu hərfin əlifbamızda davamına ehtiyac görünməyir. Biz bu məsələnin qəti qərarına bir söz deməmiş, həllini ərbabi-ixtisasə vagüzar edirik [mütəxəssislərə tapşırıq]. Avamlarımız bunu “c” kimi tələffüz edirlər: jandarma - candarma. Bunu nəzərə almalıdır.

3) “R” hərfi tələffüzümüzdə mövcud ikən saf türk kəlmələrinin başında bulunmazlar. Binaənileyh [ona görə], bu hərflə başlayan kəlmələri türkləşdirmək üçün avamlar böylə kəlmələri hürufi-sövtiyyə [sait] ilə başlarlar. Məsələn, “rus”, “rum”, “Rüstəm” kəlmələrini “urus”, “urum”, “Ürüstəm” deyər tələffüz edərlər. Bu fəqərədə ən böyük məharəti “oruc” kəlməsində tamam etmişlər. Böylə ki, farsların “ruzə”-sini “uruzə - uruza” və bundan da “oruc” deyər tamən türkləşdir-

mişlər. Böylə cəsur təşəbbüsçülərə mərhəbələr olsun!

Şəmsəddin Sami əfəndinin nəzərinə baxılarsa, “l” hərfi ilə də başlar kəlmələri yox imiş. Lakin “r” hərfinin başına gələn “l” hərfində müşahidə edə bilmədik. Həmçinin Nəcib Asim əfəndinin də iddiasını təhqiq etməmişdik. Bunun da iddiası: “Qədim türk və moğol kəlmələri “p” hərfi ilə başlanmazlar” cümləsindən ibarətdir. (Palto kəlməsini avamlar “b” hərfi ilə tələffüz edərlər: balto.) Bu iş-tibahlı [şübhəli] məsələlərin hamısı ərbabi-fünuna [elm adamlarına] gərək həvalə edilsin.

4) Hecaların tərkibini öyrəndikdən sonra, onların bu dəfə aralarındakı əlaqədən bəhs etməliyiz. Türk dilində bir hal vardır ki, bu heç bir dilə müyəsər deyil. Bu da ondan ibarətdir ki, kəlmənin ilk hecası səqil [qalın] olarsa, onun təsiri ilə kəlmənin qalan hecaları da, hətta ədatı da səqil olur. Bərəks [əksinə], xəfif [incə] heca ilə başlarsa, bu xəfiflik kəlmənin sair hecalarına da sirayət edir. Məsələn, “qaldırmaq” feilinin birinci hecası “qal” səqil olduğu cəhətə qalan iki hecaları da “dır-maq” səqil oxunur. “Gətirmək” feilinin birinci hecası “gəl” xəfif olduğu üçün sair iki hecası da “tir-mək” xəfif olur. Dilimizin bu uyğunluğuna ahəng (hərmonie) deyərler.

“Vav”ların müdaxiləsi ilə bu ahəng fəqərəsi daha gözəl bir hal kəsb edir. Məlum olduğu üzrə, türkcə dörd növ “vav” hərfinin sövtü [səsi] vardır: ikisi səqil məbsutə [qalın geniş; “o” səsi] ilə səqil məqbuzə [qalın dar; “u” səsi], ikisi də xəfif məbsutə [incə geniş; “ö” səsi] ilə xəfif məqbuzə [incə dar; “ü” səsi]. Səqil məbsutə ilə

başlayan kəlmələrin ahəngi səqil məqbuzə ilə də tamam edilir (oruc, odun kimi). Xəfif məbsutə ilə başlanılan kəlmələrin ahəngi də xəfif məqbuzə ilə qurtarılır (örtük, kötük kimi). Lakin səqil məqbuzə ilə başlanılan kəlmələrin uyğunluğu səqil məqbuzə ilə həmrəng edilir (duyğu, quzu kimi). Xəfif məqbuzənin də uyğunluğu xəfif məqbuzə ilə tamam edilir (çürük, bükük kimi). Bu fəqərələrə [hadisələrə, dil hadisələrinə; faktlara] ondan ötrü diqqət edilir ki, mütəəddid [müxtəlif] və əvvəla əcnəbi kəlmələri türkləşdiyi əsnada məzkur [deyilən] qaydalara gərək tətbiq edilsin.

Bundan əlavə, hürufatın təbdili [əlifbanın dəyişdirilməsi] qismət olarsa, bu qanunlar kəlmələrin təsrifatında da icra ediləsidir. Məsələn, birinci və üçüncü növ kəlmələrin məfuli bihi də səqil məqbuzə ilə qurtulur (orucu, odunu, quzunu kimi). İkinci və dördüncü növ kəlmələrin də məfuli-bihi xəfif məqbuzə ilə tamam edilir (örtüyü, kötüyü, çürüyü, büküyü kimi). “Çünkü” kəlməsi də “çünkü” forması ilə yazılmışdır.

Sair millətlərin imla pozğunluğu hamıya məlumdur. Ahəng üsulunu kamilən icra edə bilərsək, bu imla pozğunluğu bəlasından tamən azad olarıq ki, bu da ən qiymətli bir nemətdir.

Bu ahəng üsulu ərəb və fars dillərində yoxdur. Bunlarda səqil və xəfif hecalar qatma-qarışıq olub səqil ilə başlanan kəlmələr xəfif ilə qurtarır (“sayə” kimi); xəfif ilə də başlanan səqil ilə qurtarır (“elan” kimi). Bəzən iki səqil arasında bir xəfif (“asitan” kimi) və bərəks [əksinə], iki xəfif arasında da bir səqil (“ianə” kimi) olur. Xülasə, bizim ahəngimiz-

dən onlarda bir əlamət də görünməyir.

Səlcuqilər gözəl ahəngi nəzərdə saxlamayıb, düzgün və uyğun kəlmələrimizi ərəb və fars kəlmələrinə oxşadaraq halitəbdən [təbii haldan] çıxardılar.

Məsələn, “qara” kəlməsini gah “qəra” və gah da “qarə” formasında yazdılar. Get-gedə bu nəzirələr daha artıq hallara düşdü: “alma”-nı – “əlmə”, “dəyirmən”-i – “dəyirman”, “dikan”-i – “dikan”, “qardaş”-ı – “qardəş”... surətlərində yazdılar.

Zəmiri-şəxsilər [şəxs əvəzlilikləri] “bən”, “sən” xəfif hecalardan ibarət olduğu halda, məfuli-ileyhləri [yönlük halı] “bəna - bana, səna - sana” kimi səqil hallarda yazıldı. Bunlara kifayət etməyərək, bir çox səqim [yanlış] tərkiblər də yapıdılar ki, dilimizi daha çirkin bir surətə salırdı. Məsələn, “yaylaq” kəlməsindən “yaylaqiyyə” [yaylaq sahibinin sürü sahiblərindən aldığı pul], “dədə” kəlməsindən “dədəğan” [dədələr], “ciftlik” [əkin-biçin yaxud müxtəlif heyvanların saxlanması üçün istifadə olunan geniş sahə; təsərrüfat] kəlməsindən “ciftlikat” [ciftliklər], “el” kəlməsindən “elat” və sairələri.

Əcəba, ərbabi-qələm [qələm sahibləri, yazıb-oxuyanlar] dilimizi bu hala saldıqları halda, avamlarımız nə yapmışlar?

Bunlar da bir çox ərəb və fars kəlmələrini ahəngimizə uydurub türkləşdirmişlər. Məsələn, “əmrud”, “canavər”, “dürrac”, “tınab”, “çadərşəb”, “zuqaq”, “çəharyek”, “çarçubə”, “təmaşa”, “haci”, “zatülcənb”, “aləv”, “çəhartaq”, “xürus” kimi ahəngə uymayan kəlmələri “armud”, “canavar”, “turac”, “tənəf” [ip; kəndir], “çarşab”, “soqaq”, “çərək”, “çərçivə”, “təmaşa”, “haci”, “sətəlcəm”, “holo”, “çardaq”, “xoruz” kimi tələffüz və qəbul etdilər ki, bunların

bir çoxu bu axır vaxtlarda ədəbiyyata da keçmişdir.

Söz yoxdur ki, avamların üsulu dürüst, xəvaslarınkı [seçkinlərinki; ziyalılarınkı] zəlalətdir [yanlıştır]. Avamların yolunu təqib edərək biz də qanunumuza uymayan kəlmələrin türkləşməsinə çalışsaq, vaxtilə bizə yabani görünən kəlmələrin hamısını milliləşdirə bilərik. İştə, yazıçı əfəndilər, avamların izini qəbul ediniz!

Fərhad Ağazadə

QANUN

Qüruni-ülada [Qədim dövrdə] otuz üç filosof mövcud olub, bunlardan hər birərləri ülumi-riyaziyyə, heyət [astronomiya] və kosmoqrafiya və coğrafiya kimi fünuni-aliyyəni [ali fənləri] kəşf edərək bir çox ixtiraatda bulunmuşlardır. Sənayenin [sənətlərin] əksərisi dəxi işbu filosoflar zamanında icad edilərək mövqeyi-taməşaya qonulmuşdur. Bu filosoflardan 16-cı Aristidi, 17-cisi Anaksimandros və 20-cisi Fisaqoros tərəflərində[n] qəvanin icad və mövqeyi-intişara qonulmuşdur [qanunlar icad edilmiş və yayılmışdır].

Məbdəyi-qəvanin [qanunların başlanğıcı] Anaksimandros tərəfindən mövqeyi-inkişafa qonulmuş [inkişaf etdirilməyə başlanmış] və Fisaqoros da Anaksimandros qəvanini haqqındakı məvaddi-qanuniyyəni [qanun maddələrini] əlavə və zəmm edərək [artıraraq] islah etmişdir [təkmilləşdirmişdir].

Aristidi əvvəlcə dinə mütəəlliq [dair] qəvanin tənzim və mövqeyi-icraya qoyaraq, şagirdləri bulunan Anaksimandros, Fisaqorosa təlim və tədris etmişdir.

Aristidi zamanında bir heyəti-hakimə təşkil edərək, dini olan mühakimatda mütəəddid əza və hükkam hüsurunda mücriminin mühakimatı tərtib və müamilata aid dəavidə bir heyəti-müntəxəbə tərəfindən rəyət və təcrim edilirdi. [Aristidi dövründə bir hakimlər heyəti təşkil edilərək, dini mühakimələrdə çoxsaylı üzvlərin və hakimlərin hüsurunda günahkarların mühakimələri icra edilir və cəzası müəyyənləşdirilir və ictimai həyatın müxtəlif sahələrinə aid mühakimələrdə seçilmiş heyət tərəfindən baxılır və cəzalandırılırdı.]

Aristidi qəvanini-mövzuəyə [qoyulmuş qanunlara] fəvqəladə riayətlə, heyəti-hakiməni və hətta padşahları istisna etmədən, qanuna tabe tutarlardı. Bir gün qayətlə [son dərəcə çox] sevdiyi bir adamın edamına hökm verdiyi sırada, ağlayaraq hökm verdiyini müşahidə edən əzadan [üzvlərdən] birisi Aristidiyə xitabən:

– Bu sevdiyiniz zat [şəxs] haqqında hökmi-qanunu tədil etmək [qanunun hökmünü dəyişdirmək] və əfv etmək əlinizdə ikən, məhkumiyyətinə qərar vermək və sonra da məhkumiyyətindən dolayı ağlamaq, mütəəssir olmaq icab etməzdi [lazım gəlməzdi].

Aristidi:

– Ehkami-qəvanini mühafizə etmək bir fərizədir [məcburiyyətdir, vacibdir]. Və bir dostumun fəlakətindən dolayı da mütəəssir olmaq şimə icabatıdır [xasiyyətimin, təbiətimin zərurətidir]. Hökmi-qanunu ifa eylədiyimdən dolayı təəssüri-vicdaniyyədən [vicdan əzabından] asudə isəm də, dostumun məhkumiyyətindən dolayı mütəəssir olmamaq mümkün olamamığından, bizzərur [istər-istəməz] eləni-təəssür edərək ağlamaq lazımdır, – cavabını vermişdir.

Zamani-hakimiyyətində heç kimsə bəqeyri-haqq [haqsız] məhkum edilmədiyi kimi, tövsiyə və iltimasla da [xahiş-minnətlə də] kimsənin qanundan istisna edilməyərək, ərbabi-nüfuz və hükkamın [nüfuzlu şəxslərin və hakimlərin] belə haqlarında qəvanini-mövzuə ehkamı tətbiq edilmişdir.

Şagirdlərindən bulunan Anaksimandros Aristidini tənqidən söyləmişdir ki: Qanun hörümçək ağ [toru] kimidir; quşlar o ağdan qurtular, qaçar və sinəklər o ağın içində tutular, qalar. Yəni ərbabi-nüfuz və yəsar [nüfuz və sərvət sahibləri] qəvanini-mövzuədən kəndisini qurtara bilər; fəqərə və züəfa [kasıblar və zəiflər] isə qurtara bilməyərək ehkami-qəvanin [qanunların hökmü] altında məğdur [haqsızlığa məruz qalmış] və məhkum qalar demişdi.

Fisaqoros Aristidinin bu tənqidini təriz və islah [tənqid etmək və düzəltmək] surətində, ehkami-qəvanini mühafizə etmək və riayət edilməsi məcburiyyətini tövsiyə etmiş və demişdir ki: Məmləkətinin inzibatını [nizam-intizamını] arzu edən hökmdara lazım olan, kəndisi və qürənası [yaxın çevrəsi] və əsgəri, əfradınas [xalq, sadə adamlar] kimi qəvanini-mövzuəyə riayət etməkdir.

Anlaşılr ki, padşahlar belə ehkami-qəvanindən müaf [azad] tutulmayırlar və qəvaninə fəvqəladə riayət edilməsi məcburiyyəti iltizam və tövsiyə edilir.

Aristidi qəbləl-hicrə 1852 müqəddəm [hicrətdən 1852 il əvvəl] vəfat edib, müddəti-həyatı yüz iyirmi sənədir. Bu müddət zərfində 1300 qədər ceyran və sair heyvan dəriləri üzərinə yazılmış məvaddi-qanuniyyə təlif etmişdir [qanun mad-

dələri tərtib etmişdir]. Təlifətin [əsərlərin] bir qəç danəsinə bizzat Atina [Afina] müzəxanasında təsadüf etmişimdir ki, bunlardan birisi[nin] bilxassə Cənabi-Haqqın vəhdaniyyəti [birliyi] və bu kainatın sahibsiz olmadığını havi olduğu [əhatə etdiyi], rəhbərlik edən zat [bələdçilik edən şəxs] tərəfindən hekayə edilmişdi.

Qəvanin tərəşşöh və intişar edən mənbəyi təvarixdə mütəəddid rəvayətlərlə yazıla gəlməkdə isə də, kütübi-müqəddəsənin havi olduğu ehkamin əsasi mənbəyi Aristidinin əsərindən iqtibas edildiyi rəvayəti müvərrixin indində qəbul edilmişdir. [Qanunların əmələ gəldiyi və yayıldığı mənbələr tarix kitablarında keçmişdən bəri müxtəlif rəvayətlər şəklində yazılsa da, müqəddəs kitabların içindəki hökmlərin əsas mənbəyinin Aristidinin əsərindən götürüldüyü tarixçilər tərəfindən qəbul edilmişdir.]

Təsəlsülən və təbəddülən zamanımıza təsadüf edən qəvaninin mövzusu da Qurani-Kərimdir. [Silsilə şəklində və dəyişikliklərlə zamanımıza gəlib çatan qanunların mövzusu da Qurani-Kərimdir.]

Türkiyədə məriyyəül-icra olan qəvanin kamilən ehkami-Quranı havidir. [Türkiyədə qüvvədə olan qanunlar tamamilə Quran hökmlərini ehtiva edir.] Yalnız üqubat [cəzalar] cəhəti təbdil və tədil edilmişdir [dəyişdirilmiş və mötədilləşdirilmişdir]. Bu təbəddülün [dəyişikliyin] səbəbi də Sultan Mahmud zamanında Avropa Türkiyə qəvanininin şiddət və icrasında müğayirə-ədalət hadisətin vüqusuna binaən, qəvanini-mövcudənin tədil və bilümunun rəaya haqqında təmim və tərmim edilmiş izbar və israr edilməsi üzərinə “ehkami-Quran” üç qismə inqisam edərək, əlhəlihi-həzə məriyyəül-icradır [ədalətə zidd hadisələrin meydana gəlməsi üzündən, möv-

cud qanunların dəyişdirilməsinin, bütün vətəndaşlar üçün ümumiləşdirilməsinin və yaxşılaşdırılmasının təkidlə tələb edilməsi nəticəsində, “Quran hökmləri” üç qismə ayrılaraq, indiki halda qüvvədədir].

Ehkamı-Qurandan müaməlat və münakəhat ibka edilərək [ailə və miras hüququ ilə nikah qaydaları saxlanaraq], yalnız üqubat [cəzalar; cərimələr] cəhəti tədil edilmiş [mötədilləşdirilmiş] və Avropanın müvafiqəti də inzımam eylənmişdir [həmrəyliyi də əlavə edilmişdir]. Şu halda ehkamı-Quran baqi [qalıcı, qüvvədə] deməkdir. Hər nə surətlə olursa-olsun, mövqeyi-intişara qonulan qəvanin hər fərdə təşmil [şamil] və hər kəs haqqında siyyan [bərabər] bulunması lazımdır.

Təşəkkül edən bir hökumət üçün əvvəli-əmrə [hər şeydən əvvəl] müqtəzi qəvanin [lazım gələn qanunlar] tənzim edilməklə bərabər, rüəsa [başçılar] belə qəvanini-mövzuədən istisna edilməməlidir. Və ehkamı-qəvanin fəvqəladə bir surətdə mühafizə və riayət edilərək mövqeyi-icraya qoyularsa, o hökumətdə cümlənin arzu eylədiyi bir ədalət zühur edər ki, bu ədalət sayəsində həm hökmdar və həm də hökumət paydar və namdar olar [qalıcı, əbədi olar və ad-san qazanar]. Əfradi-əhaliyə qəvaninin məzaya və qəvaiddini [məziyyətlərini və qaydalarını] bildirmək və göstərmək, ehkamı-qəvanin tətbiq və icra edən məmurini-hökumətin [hökumət məmurlarının] adılanə və qəvaninə riayət-karanə bir surətlə tətbiq və hərfiyyən icra etməsidir.

Qanunsuz bir hökumətin uğradıqları itxılal və düşar olduqları izmihlal [çöküş] təəddüdə təvərixdə mündəricdir [tarixlərdə dəfələrlə qeyd edilmişdir].

Ədalətin təsiri-mənəvi və zahiri mü-səlləmi-ələmiyandır [mənəvi və açıq-aşkar təsiri hər kəs tərəfindən etirazsız qəbul edilir]. Ədaləti yapacaq olan qanundur. Qanun hökmünü icra etməzsə, ədalət də olarmaz və ədalətsiz hökumətin bəqası da imkan xaricində olduğunu təvərix göstərdiyi kimi, təcarübi-mədidə [uzun təcrübələr] ilə də sabit olmuşdur.

“Qanunsuz hökumət və hökmdar payidar olarmaz.”

Z. Ayn.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Xariciyyə naziri hüsurunda

Srağagün Ukrayna missiyası Xariciyyə naziri həzrətlərini ziyarət etmişdir. Missiya dün Bakıdan Tiflisə azim olmuşdur [yola düşmüşdür]. Heyətin layihəsinə məbni [əsasən], Zaqafqaziya baş missiyalı Tiflisdə təşəkkül edəcəkdir. Bakı, Batum, Tiflis, İrəvanda isə birər konsulluq olacaqdır. Heyət Petlyura hökuməti tərəfindən təyin edilmişdir.

Mərkəzi Ev Komitəsində

Mərkəzi Ev Komitəsi cənbindəki [nəzəndəki] Ətfala Müavinət [Uşaqlara Yardım] Bürosu 30 eylüldəki iclasında 1919-cu sənəsinin təşkini-əvvəli ibtidasından [oktyabrın əvvəllərindən] darüleytam [yetimxana] işlərinin təsviyəsinə [ləğvinə] qərar vermişdir. Müsəlman darüleytami Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə, “Şamaxinski” və “Yasli” darüleytamları isə Rus Milli Komitəsi ixtiyarına keçmişdir.

Gündüz ətfal ocağı isə 85 % erməni yetimləri olduğu üçün büro tərəfindən

Erməni Milli Komitəsinə verilmək istənilsə də, Komitə, parası olmadığından imtina etmişdir. Büro bu haqda Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti indində [Sosial Təminat Nazirliyi nəzəndə] təşəbbüsatda bulunmuşdur.

Beynəlfirəq komissiya

“Müsavat”ın Bakı Komitəsi 13 təşkini-əvvəldə [oktyabrda] qərar vermişdir ki: 1) Üç yüz mindən fəzlə müsəlman qaçqınları Azərbaycan torpağına iltica etdiklərindən [sığındıqlarından], qaçqınlara müavinət üçün beynəlfirəq [partiyalararası] bir komisiya təşkilə təhti-qərara alınmışdır. Və bu münasibətlə sair firqələrlə müzakirədə bulunmaq üçün komitə Məhəmmədali Rəsulzadəni intixab etmişdir [seçmişdir].

Cəngəllilər və hökumət kazakları

Bu gün İrandan varid olan [gələn] bir nəfər mötəbər zat [şəxs] xəbər verir ki, İran kazakları cəngəlliləri və onların rəisi Kiçik xanı Cəngəldə əhatə etmişlərdi. Böyük vuruşmalar olub, axırda Kiçik xan mühasirədən çıxıb kazakların dəstələrini pərakəndə edərək, Rəştin dörd ağaclığına qədər təqib etmişdir. Bu xəbər Rəştə yetişərkən ingilislər şəhəri və ətrafını mühafizə etmək üçün zirehli avtomobillər və sürətlə qazılmış xəndəklər və səngərlərlə istehkam etmişlərdi. Təşkini-əvvəlin 13-də Qəzvin tərəfindən Ənzəliyə bir çox ingilis hind əsgərləri varid olmuşlardır.

Birinci kitab

Müəllim Mirzə Abbas Abbaszadənin “Birinci” əlifbasının səkkizinci təbi [çapı] milli rəsmlər, ərəb və farsı sözləri qa-

rışmaqsızın, milli hekayələr, masallar, yə-niltmaclar və tapmacalar əlavəsi ilə ikmal edilmiş [kamilləşdirilmiş] surətdə Azərbaycan Hökumət mətbəəsində çap olunmaqdadır. Bu günlərdə təbdən çıxarılıb satışa buraxılacaqdır.

Ukrayna səfərinin şəhərimizə gəlməsi

Təşkini-əvvəlin [oktyabrın] 10-da Ukrayna səfəri başda Kraskovski olmaq üzrə şəhərimizə gəlmişdir. Səfərət heyətinə general-konsul Lesnyak, katib Tışkeviç, hərbi ataşe polkovnik [Nikolay] Çexovski və əmr zabiti Qrebzer cənabları daxildirlər. Təşkini əvvəlin 11-də səfərət Azərbaycan Cümhuriyyəti Xariciyyə naziri [Məmməd Yusif] Cəfərov cənabları ilə görüşmüşdür.

Ezam

Bakı qubernatorunun qətnaməsi ilə qubernator müavini polkovnik Əmir xan Xoyski cənabları Göyçay və Şamaxı qəzalarında olan idarələri təftiş etmək üçün oraya göndərilir. Müşarünileyh [adı çəkilən] müavin əfəndiyə xidmətçilərin xəyanət və sui-istimalı [sui-istifadəsi] kəşf edildiyi surətdə böylələrini təhti-mühakiməyə [mühakimə altına] almaqla xidmətlərindən kənar etmək ixtiyarı dəxi verilmişdir.

Məhkəməyə cəlb

Bakı Mahal Məhkəməsi müddəiyi-ümumisinin [prokurorunun] əmrinə binəən [əsasən], xidmətində cinayət kəşf edildiyi üçün Bakı Mərkəzi Həbsxanasının sahib naçalnik müavini Meriks təhti-mühakiməyə [mühakimə altına] alınır.

Milyoner Həsən Mustafayevin işinə dair

Cəza qanununun 1666-cı maddəsi ilə təhti-mühakiməyə [mühakimə altına] alınan və həbsxanada saxlanılan məşhur milyonerlərdən və mədən sahibi Həsən Mustafayev istintaq qurtarincaya qədər 300 min manat rəhn müqabilində Mərkəzi Həbsxanadan azad edilmişdir.

İclas

Pəncşənbə [cümə axşamı] günü axşam saat 6-da Türk Ədəmi-Mərkəziyyəti fir-qəsi “Müsavət”ın Bakı Komitəsi iclası təyin olunmuşdur.

BİRJADA

Kerenski minlik 1.050 manat, 250-lik kəndi qiymətindən yuxarı getməyir və xırda isə kəndi qiymətindən 5 faiz əs-kikdir. Nikolay 500-yü 1.600 manat, 100-lüyü 320 manat və xırdası 70 manatdır. Gümüş manat 65 və xırda pul isə 25 manatdır. Osmanlı altın lirəsi 720 manat və kağız lirəsi 225 manatdır. Tiflis parası 1 faizdir. İngilis lirəsi 750 manat, imperial 650 manat, Otriş [Avstriya] qızılı 1.600 manat və onluq qızıl 810 manatdır.

CƏMIYYƏTİ-XEYRIYYƏDƏ

Düşənbə [bazar ertəsi] günü təşrin-i-əvvəlin [oktyabrın] 13-də Bakı Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinin iclası çağırılmışdı. Cəmiyyətin sədri Qasım Qasımov məclisi bu sözlərlə açdı:

İki gün əqdəm [qabaq] 400-dən fəzlə Üçkilə, Zəngəzur və Qars qaçqınlarının Bakıya varid olduğu [gəldiyi] xəbərini eşidib, istasyona getdim. Orada onların yeməklərini təmin etdikdən sonra məsləhət böylə oldu ki, bir gecə istasyonda vaqonların içində depoda qalsınlar. Er-təsi gün istasyondan götürüb “Səfa” məktəbi binasında və başqa yerlərdə müvəqqədən yerləşdirib yemək-içməklərini tamamilə təmin etdik. Fəqət bu gün qaçqınlara yer verilməsi xüsusunda müzakirə üçün qubernatorla görüşdüm. Məsləhət böylə oldu ki, qaçqınları yerləşdir-mək üçün şəhər istasyonunun yanında olan “Edison” teatrosu təxliyə edilsin.

Qaçqınlara yardım üçün idarəmizə ianələr gəlməkdədir. Bu günə qədər Şeyx Əbdülqəni həzrətlərinin iştirakı və fəaliyyəti sayəsində 50 min manata qədər ianə varid [daxil] olmuşdur. Əlavə-əzin [bundan əlavə] bu gün fəxri sədrimiz Hacı Zeynalabdin Tağıyev cənabları qaçqınlar üçün 50 min manat pul və qapadılmış olan ünə [qızlar] məktəbindən qalan 100 dəst əlbisəni ianə etmişdir. İşbu əşya yarın saat 10-da veriləcəkdir. Bundan başqa, bu gün qaçqınlara qənd, çay verilməsi üçün Ərzaq Nəzarətinə bir kağız göndərmişəm.

Bainhəmə [bununla belə], qaçqınlar məsələsi gündən-günə ağırlaşmaqdadır. Böylə ki, Qubada və ətrafında 35 minə qədər qaçqın var və onların bir hissəsi Bakıya varid olması ehtimalı da vardır. Əlavə-əzin, Parlaman tərəfindən Zəngə-zurdakı çöllər və meşələrə dağılmış fə-ləkzədələri [bədbəxtləri] toplamaq üçün göndərilən Mustafa bəy Əlibəyov təkrar qaçqınları Bakıya göndərməkdədir. Bu

gün qaçqın sartlar gəlmişlərdi. Bunları da İçərişəhərdə Gömrükxana yaxınlığında olan mənzillərdə yerləşdirib yeməklərini təmin etdik.

Əlhasil, işbu xüsusta biz gecə-gündüz çalışıb pənəhsizlərə maddi və mənəvi imdad yetirməyi kəndi borcumuz hesab etdiyimə görə, bu xüsusta bir qaç məsələnin həllini lazım bilirəm:

- 1) Para toplamaq;
- 2) Əlbisə toplamaq;
- 3) Bu günlərdə artıq fəaliyyət lazım gəlib də, idarəmizdə xidmətçilərimiz az olmasına cəhət, idarə üzvlərinin növbətlə gündə iki saat idarədə işləməyi;
- 4) Cəbə [ianə qutusu] ilə ianə toplamaq.

Və bundan başqa bir qaç məsələlər də vardır:

- 1) İdarəyə kargüzarımız Ağaməhəməd İbrahimli tək olmağa görə bir katib tutulması;
- 2) Hesabdarımız istefa verdiyinə cəhət, yenidən rusca, türkcə savadlı bir hesabdar tutulması.

Məsələlər müzakirə edilib siyahı təriqi [üsulu] ilə ianə və əlbisə toplamağı haqqındakı təklifi Məclis qəbul etdi və qət olundu [qərara alındı] ki, işbu xüsusta “Azərbaycan” qəzetəsi vasitəsilə cama-ata elan olunsun. Və bundan başqa Məclis lazım gördü ki, zeyldə [aşağıda] göstərilən yerlərə ianə toplamaqdan ötrü Cəmiyyət qəbz dəftərləri tapşırınsın:

- 1) Ağə Qəni Məhəmmədovun kantoruna;
- 2) Hacı Zeynalabdin Tağıyevin fabrika kantoruna;
- 3) Kərbəlayı Məhəmmədəli Salehovun dükənina;
- 4) İstiqrazi-mütəqabilə bankı və ba-

zarda bir-iki lazım gələn yerlərə.

Sədrin, idarə üzvləri növbətlə gündə iki saat idarədə hüzu [olması] təklifi dəxi qəbul olunduqdan sonra darüleytam [yetimxana] xüsusunda bir məsələ ariz oldu [meydana çıxdı].

Sədr darüleytama dair bir qaç məlumat verdikdən sonra Əsədulla Əhmədov uzun bir nitqində bir çox sübutlarla darüleytamın hökumət öhdəsinə verilməsini təklif etdi. Zira darüleytama 200-dən fəzlə yetim uşaqlar toplanmışdır.

“Cəmiyyəti-Xeyriyyə bir o qədər yerlərə kömək edərkən və ildə darüleytamın 1 milyondan fəzlə xərci olduğu üçün Cəmiyyət beş-üç gün və ya bir-iki aydan sonra qapana bilər. Ondan sonra bu yetimlərə kim sahib durub pərəstar [hımyəçi] olacaqdır? Bir cəhətə dərdi əvvəldən düşünüb çarə aramaq lazım gəlir. Mən darüleytamı hökumətin öhdəsinə verməyi və ya xərcini hökumətdən alıb Cəmiyyəti-Xeyriyyə darüleytamı idarə etməyi lazım bilirəm.”

Bu axırıncı məsələ də ətraflı müzakirə edildikdən sonra Əsədulla Əhmədovun təklifi qəbul edilib Cəmiyyət tərəfindən Qasım Qasımov, [Ağa] Qəni Məhəmmədov və İsmayıl bəy Səfəralibəyov intixab olundular [seçildilər] ki, saat 12-də işbu xüsusta Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Təminat] naziri və müavini Rüstəm xan Xoyski ilə müzakirə üçün Nəzarətə getsinlər. Hesabdar və katib məsələsi gələn iclasa saxlandılar.

Axırda sədr Təzəpir məscidinin təmiri və şühəda [şəhidlər] şərəfinə qəbiristanda abidə tikilməsinə şüru edilməsi [başlanması] haqqında məlumat verib, məclis bununla xitama yetişdi.

Cəmiyyəti-Xeyriyyə şühəda şərəfinə [abidə] tikilməsi üçün 550 min manatlıq bir smeta təsdiq etmişdir.

AZƏRBAYCANDA

Qazaxdan

1

Qaçqınların hali

Bildirdən bəri Ermənistanda ermənilərin müsəlmanlara qarşı törətdikləri fəlakət və zülmərdən naşi, [zümlər səbəbindən] Qazax bir qaçqın meydanı olmuşdur. Qaçqınlar axın-axın gəlib bu ufaq qəsəbəyə tökülürlər. Hamısı da fəna halda. Xəstə, ac, çıpaq, məskənsiz, gecələri küçələrdə, Qazaxın o yaş, o azar verən qəliz havasının altında keçirirlər. İniltilər, solğun simalar, zəif və düşgün gövdələr ürəkləri ağrıdır. Fəqət bunlara qarşı hələ bir tədbir yox. Hamı etinasız, qeydsiz, hamı “Ah, bədbəxtlər, zavallılar!” deyə bəlkə də səmimi, fəqət məalən [məna etibarlı] boş və quru hisslərlə bunların yanından ötüb gedirlər.

Bir neçə gün bundan qabaq bunlara adambaşı bir neçə girvənkə taxıl paylanmışlar və bununla bunlara olan müavinət bitmiş, yenə də dilənçilikdə, yenə də sərgərdanlıqda qalmışlar. Bilmək olmayır burada olan Ümuri-Xeyriyyə vəkili nə təşəbbüsdədir? Əlbəttə, tezliklə bunlara kömək etmək və bunları kəndlərə yayıb, bir işə cəlb etmək lazımdır. Və illə [yoxsa] şəhərdə qalıb bir tərəfdən küçələrdə düşəcək soyuqların qurbanı ola bilərlər. O biri tərəfdən, özlərinin xəstəliklərini onsuz da hifz üsihə [gigiyena] cəhətdən fəna olan Qazaxa yaya bilərlər.

2

Kəndlilər qurultayı

Keçən eylülün 26-da Qazax qəsəbəsində Qazax uyezdiinin kəndlilər qurultayı çağırılmışdı. Qurultayı dəvət edən “Hümmət” frqəsinin yerli bürosu idi isə, əslən təşəbbüs “Hümmət”in Mərkəzi Komitəsi tərəfindən idi. Qurultaya gələnlər bunlar idi:

Parlaman üzvlərindən Əhməd Cövdət, Səməd ağa Ağamalıoğlu, İbrahim Əbilov, Hacı Kərim Saniyev, Əliheydər Qarayev və Bakı fəhlələr konfransından Ağababa Yusifzadə, [Dadaş] Bünyadzadə və qeyriləri.

Qurultaya sədr və katib seçiləndən sonra müzakirəyə qoyulacaq məsələlərin surəti Məclisə təqdim olunur ki, onlar da bunlardır:

- 1) Əhvali-hazirə;
- 2) Sosializm barəsində və məramnamə məsələsi;
- 3) Parlamanın gördüyü işlərindən;
- 4) Torpaq məsələsi və
- 5) Məhəlli [regional] məsələlər.

Birinci məsələ, yəni əhvali-hazirə müzakirəyə qoyulur. Burada dakladlar başlanır, nətiqlər meydan alır, yeni Amerikalılar kəşf olunur ki, Çar hökuməti bizi qaranlıqda, zülümdə saxlayırdı ki, bütün azadlığımızı əlimizdən almışdı. İndi isə inqilabın günəşi üfq-i həqiqətdən çıxıb özünün canbəxş [həyat verən] zərrələri ilə bu zülmələri və qaranlıqları büsbütün məhv etdi. Nikolay böylə-şöylə idi, ona görə, öz haqqına çatdı. Yəni yenə ağı məclisi qurulub, ağılar deyilməyə başlandı.

Bundan sonra da bizim Azərbaycan Hökumət və Parlamanının üstünə düşməyə başladılar. Böylə ki, Yusifzadə Ağababa

baba cənabları cadugər kimi gah qolunu çırmalayaraq, gah əsasını yağlayaraq, cürbəcür yaraşıqsız jestlərlə özünün dərin bir siyasiyyun [siyasətçi] olduğunu və marksizm aləmində geniş bir mütəfəkkirliyini göstərərək dedi ki:

“Azərbaycan hökuməti Denikin ilə əqdnamə [saziş] bağlamış, sizin canınıza həvalə gəlməkdən ötrü Denikinə top və tüfəng göndərmiş. İndi budur Denikin gəlir. Hökumət isə əsla bir tədbir görməyir.”

Bunun arxasınca Bünyadzadə – inqilabiyyun [inqilabçılıq] düşüncəsinin o “böyük dahilərindən”, üzünü camaata çevirib əlavə edir ki:

“Hökumət də və Parlaman da sizi aldadır. Bunlardan siz özünüza gün gözləyə bilməzsiniz. Bunlar sizi fəlakətə aparırlar və burada oturan bu məbusların “Biz sizi müdafiə edəcəyik” sözlərinə inanmayın. Azərbaycan idarəsinin başında oturanlar, Dağıstan camaatını satan, Nikolayın həman köhnə generallarıdır. Sizin qanınızı soran həman xanlar, bəylərdir.”

Və bunlardan sonra Əliheydər Qarayev də (sol “Hümmət”çi) həman nəğmələri oxuyub deyir ki:

“Hökumət fəhlə və kəndli tərəfdarı olanları dustaqlarda saxlayır, sürgünlər edir ki, biz – sizin uğurunuzda “canfəşanlıq” və “fədakarlıq” edənələr, mayda zabastovka yapıb etiraz etdik ki, hökumət Denikinə göndərilən silahlar barəsində tədbirlər etsin. Bunun əvəzində hökumət bizə dustaq və süngü göstərdi. Biz hökumətdən və Parlamandan yerin sizə verilməyini tələb edirik. Hökumət və Parlaman isə bunun həllini cürbəcür bəhanələrlə uzaqlaşdırır.”

Bu nitqlərin nəticəsi olaraq camaat artıq dərəcədə həyəcana gəlir. Böylə ki, Parlaman və hökumətə qarşı nifrət və hiddət səsləri eşidilməyə başlar və həminin üzündə hökumətə tərəf bir tələb, bir acılıq müşahidə olunur.

Bərəkət versin, Məclisin sədri Hacı Kərim Saniyev (menşevik) camaatın böylə qələyanını [cuşa gəlməsini] görüb, qalxıb deyir ki:

“Camaat, hökumətin adına qurlanmış bu iftiralara, bu yalanlara inanmayın. Bu sözlər sırf böhtandır, hökumət heç vaxt Denikinlə əqd bağlamayıb və bağlaya da bilməz. Və heç vaxt da Denikinə silah göndərməyib. Bunlar fəsad törədən sözlərdir.”

Fəqət buna baxmayaraq, bizə “mələklər məmləkəti” vədə verən Bakı Fəhlə Konfransının “səməvi vücudları” yenə camaatı hökumət və Parlamanla qarşı hər dürlü təbliğ və təşviqdən çəkinməyirdilər və açıq-açıqla bu hökumət və Parlamanı düşürməyə camaatı qızıqsırdırlar.

Menşeviklər isə çox miyanə [ortabab] vəziyyət və rahat ton tutmuşdular və var qüvvələri ilə məzkur [deyilən] bolşeviklərin dörd bir tərəfdən gələn zərbələrini rədd etməyə çalışırdırlarsa, heyhat buna az müvəffəq olurdular. Məsələn, yer məsələsində bolşeviklərin qərarı keçdi.

İndi qurultay özünün ümdə məqsədinə – ki, ibarət olsun kəndliləri Azərbaycan Cümhuriyyətinin indiki keçirdiyi siyasi həyatla aşına etməkdən və bu Cümhuriyyətin camaat[ın] həqiqi mənafeyi naminə gələcəkdə alacağı şəkli-idarəsini təsvir etməkdən, – əcəba məramlara çatdı mı?

dan ötrü xahiş edənlərə icazənamələr verilir və bunların qeyri kəslərdən pul ilə alınmasına heç bir lüzumu yoxdur. Ondan əlavə, icazənamələrdə qeyd olunan kimi, bu icazənamələrin qeyri şəxslərə də verməyi qadağandır.

Nəzarət bununla elan edir ki, hərgah Nəzarət tərəfindən verilən icazənamələr ki, mal göndərmək üçün göstəriləcək dəmiryol bürosuna, tamojnaya və istasyon naəalnikinə; satılsa və ya qeyri şəxslərə verilsə, Nəzarət tərəfindən puç olunacaqdır. Necə ki, həmin sentyabrın 20-də Əziz bəy Sultanova verilən 9112 nömrəli icazənamənin satılmağına görə Nəzarət puç etdi.

Ticarət, Sənaye və Ərzaq naziri:
A. Əminov
İdarə müdiri: Makinski
T-283

Elan

Bununla Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti Lənkəran qəzasından və Muğandan taxıl aparmaq qadağan olduğu üçün verilən əmrnaməsinin ləğv edildiyini həmin oktyabr ayının 11-dən ümum əhaliyə elan edir.

Nazir: [Ağa] Əminov
İdarə müdiri: Makinski
T-282

Müdir:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Sirk “Modern”

səh. 245. “Bu gün çox gülməli”: qəzetdə “gülməli” yerinə “gülmək” getmişdir.

Qəzetələrdən

səh. 250. “Banat”: Mərkəzi Avropada tarixi vilayət. Hal-hazırda Serbiya, Rumıniya və Macarıstan arasında bölünmüşdür.

Türkiyədə

səh. 252. “Deba”: “Jurnal de Deba Politik e Literer” [Journal des Débats Politiques et Littéraires]; 1789-1944-cü illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik qəzet.

“Sabah”: İstanbulda 1875-1922-ci illərdə nəşr edilmiş gündəlik qəzet.

səh. 253. “İstiqlal”: İstanbulda 1918-ci ilin axırlarından 1919-cu ilin axırlarına qədər nəşr edilmiş qəzet.

“Bəkirəğa bölüyü”: İstanbulda Hərbi Nazirliyə məxsus həbsxana olmuşdur. Xalq arasında, həbsxananın ilk müdürü olan Bəkir ağanın adıyla “Bəkirəğa bölüyü” kimi tanınırdı. Bu bina hal-hazırda İstanbul Universitetinə məxsusdur.

“Şərq Ordu komandanlığından”: Şərq Ordular Qrupu Birinci Dünya müharibəsində Osmanlı İmperiyasının Qafqaz cəbhəsində döyüşən ordular qrupu idi. Üçüncü Ordu, Doqquzuncu Ordu və Qafqaz İslam Ordusundan ibarət idi.

“yavəri-həzrəti-padşahi”: “padşah həzrətlərinin yavəri”; Osmanlı imperiyasında hərbi ünvan idi.

“Divani-hərbi-ürfi”: mətnə “ürfi” sözü hər dəfə təhrif edilmiş, “ərzi” kimi yazılmışdır.

Dilimizin türkləşməyinə çarələr

səh. 257. “sakin”: üstündə yaxud altında, “hərəkə” deyilən diakritik işarə olmayan,

yəni özündən sonra sait hərf gəlməyən samit hərf.

“kəsre”: ərəb əlifbasında hərflərin altına qoyulan hərəkə (diakritik işarə); “i” və ya “ı” səsini bildirir.

“ancaq duyulur (?) bir kəsre ilə”: mötərizə içində sual işarəsi qəzetdə də getmişdir; bu işarə, iqtibas edilən mənbədə, yəni Şəmsəddin Saminin lüğətində yoxdur, belə anlaşıdır ki, yazının müəllifi (Fərhad Ağazadə) tərəfindən əlavə edilmişdir.

“Sibəveyh”: VII əsrdə yaşamış ərəb qrammatika alimi.

Qanun

səh. 260. “Anaksimandros”: qəzetdə təhrif edilmişdir.

səh. 261. “məğdur və məhkum”: qəzetdə “məğdur” yerinə səhvən “məzur” getmişdir.

“Sultan Mahmud”: 1808-1839-cu illərdə Osmanlı sultanı olan II Mahmud nəzərdə tutulur.

Bakı xəbərləri

səh. 263. “Cəngəllilər” (yaxud “cəngəllilər”): İranda 1915-1920-ci illərdə Qacarlara qarşı partizan hərəkəti (Cəngəllilər hərəkəti) iştirakçıları.

“Kraskovski”: qəzetdə “Krayevski” getmişdir.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

səh. 264. “Edisson”: Bakıda kinoteatr. Birja (indiki Üzeyir Hacıbəyli) və Bolşoy Morskoy (indiki Bülbül) küçələrinin kəsişməsində, indiki Sahil metrosunun olduğu yerdə 1913-cü ilin aprelində açılmışdır. 1000-2000 arası tamaşaçı tutumu olmuşdur.

səh. 265. “Sartlar”: Orta Asiyada yaşayan bir əhali qrupu.

Azərbaycan

səh. 267. “və hamının üzündə”: qəzetdə belə getmişdir: “daha bunun üzündə”.

Cümə axşamı, 16 oktyabr 1919-cu il, nömrə 297

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 21 məhərrəmül-haram sənə 1338. 16 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və İslamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Quberski küçələrin künkündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiati: birinci səhifədə sətri 8 rubla, axırncı səhifədə sətri 6 rubla, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rubla axırncı səhifədə, 6 rubla birinci səhifədə.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Əksinqilabla Mübarizə Təşkilatı müdiri və məmurları bu gün təşrini-əvvəlin (oktyabrın) 16-sında səhər saat 9-da təşkilat müdiri müavini **Mirfəttah Musəvinin** fəcianə [faciəvi] surətdə qətl olduğunun 40 günlüyü münasibətilə Təzəpir məscidində fatihəxanlıq məclisi tərtib olacağını elan edir.

T-287

SİRK "MODERN"

Pəncşənbə günü oktyabrın 16-nda 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Bogaçrıyov – Gənc Əli.

2-nci: min manat mükafatdan: Qara Maska – Ragenbaum.

3-ncü: Muznik – Makarov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Təməşə başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Kırmızı Maskanın benefisi
hazırlanır.

11454

ELAN

Bununla Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi məlum edir ki, Türlük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinin 919-16/7-ci ildə verdiyi icazənamə üzrə elan olunan gündən Bakı şəhər istasyonu körpüsünə gələn paraxodlardan atıdki [aşğıdaki] xərc-lər alınacaqdır:

1) 15 min pud yükü və boş olan paraxodlardan sutkada 300 rublə;

2) 40 min pud yükü olan paroxodlardan sutkada 500 rublə;

3) 4 min pud yükü olan lodka, kərəci və barkazlardan sutkada 100 rublə;

4) Dəmiryol ilə gələn yükləri şəhərə gətirən lodkalardan bir vaxtdan 150 rublə.

Yuxarıda zikr olunan xərclər Dəmiryol İdarəsi ilə şəraitə girməyən paraxod sahələriindən alınacaqdır.

T-285

Cümə günü, məhərrəmül-haramın 22-də səhər saat 10-da "İttihad" məktəbin-də Cəmiyyəti-Maarifi-İrəniyan "Tərəqqi"-nin adi, ümumi iclası vaxt olacaqdır. Möhtərəm üzvlərdən rica olunur ki, al-dıqları xüsusi dəvətnamələri özləri ilə gətirsinlər.

"Azərbaycan" qəzetinin 297-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Məsaili-yövmiyyə [gündəlikdəki məsələlər]:

- 1) Köhnə idarənin izahatı;
 - 2) Heyəti-idarə intixabı [seçkisi];
 - 3) Məsaili-cariyyə [cari məsələlər].
- Ünvan: Sadovı küçə, nömrə 19.

11456

ELAN

1919 sənə oktyabrın 16-da pəncşən-bə [cümə axşamı] günü gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

T-288

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Cümhuriyyəti Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətindən

Əmrnamə nömrə 137

11 oktyabr 1919

Martın 19-dan etibarən Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti təhti-idarəsində [tabeçiliyində] bulunan və nazir nəzdində xüsusi işlər mühəndis[i] vəzifəsini ifa etmiş və etməkdə olan mexanik-mühəndis Lüdvıq Mixayloviç Pekarski həmin sənə mart ayının 19-dan etibarən həman mənsəbində təsdiq edilir.

İmza etdi nazir: [Ağa] Əminov

Əmrnamə nömrə 138

Hökumət zavodları müdiri texnoloq-mühəndis Rüstəm bəy Sultanov məzuniyyətindən qayıtmadığı üçün oktyabrın 1-dən etibarən vəzifəsindən və xidmətdən kənar edilir.

İmza etdi nazir əvəzinə: Manço

İKİ SİYASƏT

Cahanşümul müharibənin ən böyük zərbələrini yemiş, ən ağır imtahanlarını keçirmiş, ölümünün qıldan asılı anlarını dəfələrlə hiss etmiş olan Fransa, bu bələlardan xilas olduqdan bəri, əsəbi bir hala düşmüş kimi görünür. Təəccüb deyildir.

Böylə bir ehtisasatı-əmiqə və təəssüratı-fəciə [dərindən hisslər və faciəli təəssüratlar] keçirmiş olan firənglərdə əsəbiyyət peydası və ədəmi-etidal [təminatın, soyuqqanlılığın itirilməsi] təzahüratı müharibənin ekspansiv təbiət üzərində buraxdığı əsərlərin təbii nəticəsidir.

Bu əsəbiyyət firənglərin bugünkü siyasətində müşahidə olunur və bunun acılığını üzərlərində hiss edənlər, keçmiş müharibədə almanlarla ittifaqda bulunanlar və onlara xəfi və ələni [gizli və aşkara] müzahirət [köməklik] göstərmiş olanlardır. Məsələn, Avstriya, Türkiyə, Bolqariya və ilx. Türkiyəyə gəldikdə, Fransanın siyasətindəki əsəbiyyətin acılığı deyil yalnız türklərə, bəlkə türklərlə gizli və ya aşkara əlaqələrdə “məznun” olanlara [təqsirləndirilənlərə] dəxi şamildir. Bunlar da türk mühibbi [dostu] olan islamilər və türklərlə təmas və əlaqədə bulunmuş qeyri-islamilərdir.

Bu üzdən, Azərbaycan və Gürcüstan dəxi Fransanın əsəbiyyətini mövcib [əsəbiyyətinə səbəb] olan millətlər cümləsinəndir.

Azərbaycan və Gürcüstanın istiqlaliyyətləri təsdiq edilərsə, müttəfiqimiz Rusiya bizdən inciyər və ehtimal, almanlarla əlbir olub təkrar bizə qarşı müharibə açarlar qorxusu bir tərəfdən, düşmənlərimiz səyilə əleyhimizə yapılan təşviqat

və təhrikat [təhriklər] digər tərəfdən, firəng siyasilərinin əsəbiyyətini qalxızib acıqlarını tutdurur.

Neçə gün əvvəl qəzetələrdə oxuduq ki, Fransa Xariciyyə naziri, Azərbaycan və Gürcüstan millətlərinin xahiş və iradələri ilə təşəkkül etmiş olan cümhuriyyətlər haqqında fikriniz nədir deyər Parlamanda vəqə olan suala, “Zənn edirəm bu cümhuriyyətlər müvəqqətidir, əlavə, gürcülər ruslar və ermənilərə qarşı düşməncilik edirlər” sözləri ilə cavab vermişdir.

Firənglər əsəbi siyasət yürütməkdə ikən, sanki əsəbilik nə olduğunu [bilməyən], hər bir hadisəyə qarşı soyuqqanlılıq göstərən, hüzur və etidalını əsla xələldər etməyən [pozmayan] ingilislər, adi yol ilə öz siyasətlərinə davam edib, müharibə nəticəsi dolayısı ilə dəyişmiş olan vəziyyəti-hazirənin müsaidliyindən bilistifadə [istifadə etməklə], müharibədən əqdəm [əvvəl] hüsulu qeyri-mümkün olan arzuların istehsalı [əldə edilməsi] ilə məşğul olurlar. Bu yaxınlarda İran ilə yapılmış olan müahidə [saziş] işdə bu arzuların biridir ki, Rusiya çarlığı zamanında yapıla bilməzdi. Azərbaycan və Gürcüstan haqqında yürüdülmən xeyrixahanə bir siyasət və sabiq düşməni Türkiyəyə qarşı göstərilən etidal və nəzakət, ingilislərin ekspansiv firənglər kimi erməni və rum donoslarına və bu növ təşviqat və təhrikata laqeyd qaldıqlarına da böyük bir dəlildir.

Bundan dolayıdır ki, ingilislər Qafqazda, İranda, Türkiyədə böyük bir nüfuz qazanmaq və hüsn-rəğbət görmək üzrə ikən Fransa tərəfindən eşidilən sözlər buralarda heyratı-istiğralla tələqqi edilir [təəccüb və heyratla qarşılır].

Fəqət bu yaxınlarda Suriya tərəfində

vüqu bulmuş bir fəqərə [hadisə] sanki firənglərin Şərqi-qərib [Yaxın Şərq] siyasətindəki bir çox şeyləri görməyə mane olan əsəbiyyətini müvəqqəti, bəlkə sonra daimi də olsa bərtərəf edib [aradan qaldırır], gözünü açdı. O vəqə Fransanın mənafeyi ilə əlaqədar olan Suriyada ingilis və firəng məmurları arasında vəqə olan münaqişə və münaziə [mübahisə] idi. Bu vəqə firənglərin diqqətini o tərəfə cəlb, dolayısı ilə ingilis Şərqi-Qərib siyasətini gözədən keçirməyə məcbur etdi.

İştə, Fransa Xariciyyə Nəzarətinin nım-rəsmi [yarı rəsmi] qəzetəsi olan “Tan” bu xüsudə bir məqalə yazmışdır ki, “Şərq məsələsi və Fransa” sərlövhəsi ilə iki gün əvvəlki nömrəmizdə bittərcümə mündəric idi [tərcümə edilərək dərc edilmişdi]. İngilis Şərqi-Qərib siyasətini mütaliə yolu ilə tənqid edən bu məqalə, nazik [incə, tərtibəli] bir lisanla yazılmış şiddətli bir etiraz olmaqla bərabər, Fransanın öz yanlış siyasətindən peşman olmağa başladığını da sezdirən bir sənəddir. “...Başqa yerlərdə olduğu kimi, Şərqdə də Müttəfiqin [Müttəfiqlər] işlərinə Fransa böyük xidmətlər edə bilərdi, əhalinin hüsn-təvəccöhünü iktisab etməyi [rəğbətini qazanmağı] Fransa bacarır” deyər bu yollu kinayələrdən, Şərqdə “Müttəfiqlərə xidmət” etmədiyinə və ora əhalisinin hüsn-təvəccöhünü iktisaba çalışmadığına bu sözləri söyləyənin peşman olduğunu dərk etmək asandır.

Həqiqəti-hala ciddiyyətlə vüquf yetirmək əvəzində erməni və rumların əfsanə və əracifi [yalanları] ilə iktifa [kifayət] edən firənglər, Cümhuriyyətlərimizə müvəqqəti bir şey hesabında baxmağa davam və “gürcülər erməni və rusların düş-

məndir” məallı [mənalı] və əsassız məlumat istinadlarında inad edərlərsə, ola bilsin ki, axırda daha da peşman olub, qeyri-qabili-isləh [düzəldilməsi mümkün olmayan] dərəcəsinə varmış xətlərinin acılığından əfsuslar yeməkdən başqa özgə bir çarə olmadığını görər.

Fəqət ümidvarıq ki, cümhuriyyətlərimizin millət və camaatımızın idarə və arzusu ilə əmələ gəldiyini bilmiş olan Fransa Parlaman əzələrinin vücudu [Parlament üzvlərinin varlığı] və təsiri ilə Fransa ricali-hökumətinin [hökumət adamlarının] peşmançılıqları mövcub ola biləcək əsəbiliyi bərtərəf edilməklə, siyasəti dəxi başqa bir yola dönər ki, o yol, zənnimizcə, daha doğru və daha müstəqim [düz] bir yoldur.

Hacıbəyli Üzeyir

MƏCLİSİ-MÜƏSSİSAN SEÇKİLƏRİ HAQQINDA QANUN

Birinci bab Ümumi əsaslar

1. Məclisi-Müəssisan bilafərqi-cins [cinsiyyət fərqi olmadan] ümumi və müsəvi seçki haqqı əsası üzərinə, doğru seçki vəsitəsi, örtülü səs vermək tərqi [üsulu] və mütənasib nümayəndəlik əsasının tətbiqi ilə əhali tərəfindən seçilmiş əzədan [üzvlərdən] təşəkkül edər.

2. Məclisi-Müəssisan seçkilərinin icrası üçün bir seçki nəhiyəsi qərar verilir. Məclisi-Müəssisana seçiləcək əzanın miqdarı 120 təyin olunur. Rəy [səs] vermək üçün Cümhuriyyət seçki məntəqələrinə bölünür.

İkinci bab Seçki haqqı xüsusunda

3. Cümhuriyyətin seçki gününədək 20 yaşına yetişmiş olan ümum vətəndaşları bilafərqi-cins Məclisi-Müəssisan seçkilərində iştirak haqqına malikdirlər. Feilən xidməti-əsgəriyyədə bulunan zəvat [şəxslər] ancaq seçilmək haqqına malikdirlər. Pristavlar, qəza qaimməqamları [qəza rəisləri], onların müəvinləri, qalabəyilər [komendantlar], onların müəvinləri, valilər (qubernatorlar) və müəvinləri kimi zabitə xidmətində bulunan zəvat isə ancaq seçmək haqqına malikdirlər.

4. Qanunun qəbul etmiş olduğu qaydalar üzərinə divanə və ya dəliliyi yəqin edilmiş əşxas, öylə lal və kar olanlar, həmçinin qəyyumluq altında bulunan adamlar seçkiyə iştirak edəmməzlər.

5. Aşağıda zikr olunan adamlar seçki haqqından məhrumdurlar:

a) Məhkəmələr tərəfindən hüquqdan məhrum edilib də məhrumiyyətləri qanun gücünü almış və seçkilərin icrası zamanınədək iadəyi-hüquq etməmiş olanlar:

1) Kürək cəzasına məhkum olub da cəzasını çəkdiədən sonra 10 il keçməmiş olanlar;

2) Təbidə [sürgünə], tədib [cəza] üçün həbsxanaya alınmağa, tədibxanada [cəza müəssisəsində] həbsə, məhbəs yaxud qalaya salınmağa məhkum və hüququndan məhrum yəinki hüququ təhdid edilmiş [məhdudlaşdırılmış] və cəzasını çəkdiədən sonra 5 il keçməmiş olanlar;

b) “Məcmeyi-qəvanin [Qanunlar toplusu] 15-ci cild, 1914” əsası ilə Cəza Qanunnaməsinin 171-ci fəsil ikinci maddəsində qeyd olunduğu üzrə sülh məhkə-

mələri tərəfindən təyin olunan cəzalar və həman Nizamnamənin 177-ci fəslinin ikinci qismində, 1681-ci fəslin ikinci qisminin 1912 sənəsi Tədib və Cəza Qanunnaməsinin mütəmmimi [əlavəsi] müstəsna olmaq üzrə, oğurluqda, dolandırıcılıqda [fırıldaqqılıqda], kəndisinə etibar edilmiş malı mənimsəmək yaxud israf etməkdə müttəhim olanlar, həmçinin oğurluq mal gizlətmək, saxtakarlıq, rüşvət almaq, rüşvət vermək, vasitəyi-fuhuş olmaq (Məcmeyi-qəvanin, 15-ci cild, Cəza Qanunnaməsinin 1909-cu il, 524, 526, 526-1, 527 və 529) və bundan maəda [bundan başqa] təşriyyə [qanunvericilik] müəssisələri və idareyi-məhəlliyə [yerli idarə] seçkilərinin dürüstlüyünü və azadlığını pozmaq qəsdilə icra olunan hərəkətdə ittihamla cəzalanaraq cəzasını çəkdiyindən sonra üç il keçməmiş olanlar;

c) Bəşikəst olmuş əşxas [müflis olmuş şəxslər], müəyyən qanun gücünə yetişmiş məhkəmə qərarı ilə sui-niyyət [mənfi niyyət] bəsləyən bir müflis kimi tələqqi edilmiş [qiymətləndirilmiş] adamlar, bu şərtlə ki, sui-niyyət sahibi bir müflis kimi tələqqi edildiyindən 3 ildən artıq keçməmiş ola;

d) Özbəşinə əsgər sifəti tərk etmiş olan əsgəri məmurlar.

6. Hər seçki məntəqəsində ancaq məntəqə seçki siyahısına qeyd edilmiş əşxas intixabatda iştirak etmək haqqına malikdir.

7. Seçki haqlarının şəraiti [şərtləri] şəxsində mövcud olan zəvat seçki siyahısına daxil edilməmiş olsalar da, seçilmək haqqına malik olurlar.

8. Seçki siyahısına daxil olub da, intixab vaxtnədək hüququnu qeyb etmiş (4

və 5-ci maddələr) şəxslər seçki hüququndan məhrum edirlər.

Üçüncü bab Məclisi-Müəssisan seçkilərini idarə edən müəssisələr haqqında

9. Seçki icrasını idarə vəzifəsi Mərkəzi (Cümhuriyyət), qəza, şəhər məntəqəsi, köy icması və xırda köy komisiyonları öhdəsinə buraxılır.

Qeyd: Zaqatala quberniyasında seçkiləri qəza komisiyonu haqq və səlahiyyəti ilə Zaqatala quberniyası seçki komisiyonu idarə edir.

10. Azərbaycan Məclisi-Məbusanı Mərkəzi Seçki Komisiyonuna 21 adam seçər. Komisiyon dəxi öz arasından sədr, müəvini-sədr, katib və xəzinədar seçər. Mərkəzi İntixab Komisiyonuna, namizədlər siyahısı daxil olduğu gündən etibarən komisiyon əzası haqqına malik olmaq üzrə namizəd siyahısı vermiş siyasi firqə və yaxud qrupların birər nümayəndəsi daxil olurlar.

11. Məclisi-Müəssisan seçkiləri hazırlamaq üçün təsis olunan Mərkəzi (Cümhuriyyət) Komisiyonunun vəzifəsi:

1) Məclisi-Müəssisan seçki icraatına ümumiyyətlə baxmaq, bu işləri təcil [sürətləndirmək] üçün lazım gələn tədabiri [tədbirləri] görmək və ariz olan [meydana çıxan] məsələləri müzakirə etmək;

2) Məclisi-Müəssisan seçkiləri üçün istatistik və sair məlumat toplamaq, tərtib vermək;

3) Qəza seçki komisiyonlarının vaxtlı-vaxtında təəssüs [qurulmasına] və fəaliyyətə şüru etmələrinə [başlamalarına] nəzər yetirmək;

4) Qəza komisiyonlarının təqdimi ilə

seçki məntəqələrinin təqsimini [bölünməsinə] təsdiq etmək və bu təqsimat əsnasında vəqə olan haqsızlıqlar üzərinə verilən şikayətlərə baxmaq;

5) Şəhər və xırda köy komisionlarının seçki siyahısı tərtib, təhqiq və ümumun ənzarına [nəzərinə] təqdim etmələri vaxtını təyin və ümuma elan etmək;

6) Namizədlər siyahısını qəbul və mütalə etmək [qiymətləndirmək], siyahıları nömrələmək, onları təhqiq üçün ümumun ənzarına təqdim etmək, siyahıları qəza, şəhər məntəqəsi, köy icması və xırda kəndlər komisionlarına yetirmək, həmçinin siyahılar birləşdirildiyi təqdirdə bu xüsusu ümuma elan etmək;

7) Seçki kağız və zərflərini hazırlamaq haqqında binagüzarlıqda bulunmaq [tədbirlər görmək];

8) Bütün nahiyədə səsləri saymaq, intixabat nəticəsini təyin və ümuma elan etmək;

9) Məclisi-Müəssisənə əzasının siyahısını tərtib etmək və seçilmələri haqqında onları lazımı şəhadətnamələrlə təchiz etmək;

10) Seçkilərə aid ümum işləri Məclisi-Müəssisənə təhvil vermək; və:

11) İntixabat icrası üçün xəzinədən buraxılan təxsisat [pul vəsaiti] haqqında binagüzarlıq etməkdir.

12. Qəza Seçki Komisionunu bələdiyyə idarələri təyin edirlər. Böylə bir idarəsi olmayan yerlərdə qəza komisionu sülh hakimləri (miravoy sudya), varsa qəza təbibisi, Maarif Nəzarətinin məhəldəki ən böyük mənəsbəli nümayəndəsi, xalq məktəbləri müfəttiş[i] və yaxud rüşdiyyə məktəbi naziri, bunlardan yoxsa maliyyə müfəttişi, o da olmasa meşəbəyidən

ibarət üç məmurun dəvəti ilə əhalidən iki zətin iştirakı surəti ilə təşəkkül edər. Qəza Komisionu öz arasından bir sədr, bir müavini-sədr, bir katib və bir dəxildar [kassir] intixab edər. Namizədlər siyahısı Mərkəzi Komisiona daxil olan gündən etibarən, namizədlər siyahısı çıxarmış olan siyasi firqələr və qrupların birer nümayəndəsi əza hüququna malik olmaq üzrə qəza komisionuna daxil ola bilərlər.

13. Qəza komisionunun vəzifəsi:

1) İcma və xırda köy komisionları təşkili;

2) Şəhər məntəqə komisionları təşkili;

3) Məzkur [deyilən] komisionların öz vaxtında fəaliyyətə başlamalarına baxmaq;

4) Kənd icmalarını və köyləri seçki məntəqələrinə təqsim etmək [bölmək] və şəhərləri seçki dairələrinə bölmək layihələrini Mərkəz Komitəsinə təqdim etmək;

5) Seçki siyahılarının vaxtli-vaxtında tərtibi və təhqiqi üçün ümumun nəzərinə vəz [təqdim] eyləməsinə diqqət etmək;

6) Seçki sandıqlarını hazırlamaq və paylamaq;

7) Seçki siyahılarının dürüst tərtib verilməməsi müqabilinə və həmçinin şəhər, məntəqə, köy komisionlarının sair nahaq əməllərinə qarşı edilən şikayət və protestolara baxmaq;

8) Namizədlər siyahısı barəsində seçkilərə məlumat verilməsi üçün tədbirlər görmək;

9) Şəhərdə və qəzada namizədlər siyahısına verilmiş səsərin miqdarını təyin etmək; və:

10) İntixabata aid ümum işləri Mərkəzi Seçki Komisionuna təhvil vermək.

14. Bakı qəzasının seçki komisionu 9 əzadan, Gəncə, Şəki, Şuşa qəzalarınınkı yeddişə, yerdə qalan ümum qəzalarınınkı beşər əzadan ibarət olmalıdır.

Qeyd: Bakı, Gəncə, Şuşa və Şəki komisionlarından başqa, yerdə qalan ümum qəza komisionlarına müavini-sədr intixabı məcburi deyildir.

15. Şəhər seçki məntəqəsi sədri qəza komisionu heyəti-rüəsası [rəyasət heyəti] tərəfindən intixab edilir. Sədr Məclisi-Müəssisənə namizəd siyahısı çıxarmış olan firqə və qrupların birer nümayəndələrindən ibarət komision təşkil edər.

16. Şəhərlərdə məntəqə seçki komisionlarının vəzifələri:

1) Seçki vərəqələrini yığmaq və saymaq;

2) Məntəqə komisionundakı seçkiyə aid ümum işləri qəza komisionuna təhvil vermək.

(məbədi var)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Şahzadə Firuzun bəyanatı

Lion - İran hökuməti Xariciyyə naziri şahzadə Firuzun bəyanatına görə, İran hökuməti İngiltərə ilə əqd etdiyi müahidəni [imzaladığı sazişi] baxılmaq üçün Cəmiyyəti-Əqvama [Millətlər Cəmiyyətinə] təqdim etmək fikrindədir. Şahzadə vətəninin fəlakətli övzasını [vəziyyətini] təsvir et-

mişdir: Bitərəfliyinə baxmayaraq İran talan edilmiş, bərbad olmuş və intizamı pozulmuşdur. Heç bir vəsaiti-nəqliyyə yoxdur. Şahzadə bəyan etmişdir ki, İran kəndi fəlakətli övzasını Sülh Konfransına ixbar etmək [bildirmək] üçün mürəxxəslərini [nümayəndələrini] Parisə göndərdi. Lakin mürəxxəsləri heç kim istəmə etmək [dinləmək] istəməyir.

Bitərəf fəhlələrə müraciət

Bolşeviklər bitərəf fəhlələrə xitabən böylə müraciətnamə nəşr etmişlərdir:

Bütün bitərəf fəhlələr kəndi fəhlə firqələrini müdafiə edərlərsə, o zaman tezliklə burjuaz və mülkədarları məğlub edərək müharibəni qət etmək [dayandırmaq] olar. İştə, iki sənədir ki, fəhlə və kəndli işləri yolunda Kommunist Firqəsi bütün cəbhələrdə qanına qəltan olur. İştə, bu saat Denikin və Kolçak qarşısına milyonlarca adam cəbhəyə göndəririz. Biz qoca kommunistləri də cəbhəyə göndərərək qanımızı axıdırıq ki, düşmənlərimizi məqhur [məhv] edərək, fəhlə və kəndlilərin qalibiyyətini möhkəmləşdirək. Bu günlərdə bütün bitərəf fəhlələrə müraciətlə biz bəyan edirik ki, firqə həftəsində 10 minlər və 100 minlərlə yeni fəhlələr kəndi firqələrinə – o firqəyə ki, bütün cahan fəhlələrinin səadəti yolunda mübarizə edir – gəlməli və yazılmalıdırlar. O firqə də Kommunist Firqəsidir.

Yaponiyanın tələbi

Xarkovda nəşr olunan “Veçerneye vremya” qəzetəsi xəbər verir ki, Yaponiya Ticarət Məclisi sədri Osako bəyan etmiş ki, Yaponiya Şərqdə vüsətlənməsinin [genişlənməsinin] İngiltərə və Amerika hö-

kumətləri tərəfindən təmin edilməsi üçün sərfi-hümmət edir. Yaponiya tələb edir ki, Sibiryada, Çində və başqa Şərq məmləkətlərində onun ticarəti imtiyazı bütün cahan tərəfindən tanınıb təsdiq edilsin. O, Sibirya və Mançuriyaya kəndi emalatxanaları məhsulətini üçün ən əlverişli bazar kimi baxır. Yaponiya imperializm xəyalları bəsləyirsə də, eyni zamanda yenə kəndi ticarəti dairəsini vüsətləndirmək və Yaponiya bayrağı ehtizazı [dalğalanması] üçün geniş dairələr bulmaq qəsdilə Sibiryanın qonşu hissəsini əldə etməyə də bir deyəcəyi olmazdı.

Rusiya necə olmalı imiş?

[Vasili] Şulgin[in] qəzetəsi “Kiyevlyanin” və Savenko zəhərli bir qələmlə muxtariyyət məsələsi əleyhinə məqalələr yazaraq, inqilabın axırında Romanov üsul və qəvanininə [qanunlarına] müvafiq mütləqiyyət tərz-i idarəsinin bərpa edilməsini tələb edirlər. Səbiq Petroqrad qəzetəsi “Novoye vremya”nın vərsəsi və sağ kadetlərin mürəvvici-əfkəri [fikirlərini yayan orqanı] olan “Veçerniye oqni” qəzetəsi Rusiyanın bir general diktaturası altında birləşdirilməsi lüzumunu kəskin bir lisanla dərməyən edirlər [meydana atırlar] və yenə də Kiyevdə nəşr olunan iki başqa Denikin qəzetəsi fəqərə inqilabı əleyhinə şiddətlə iradəyi-kəlam edərək [çıxış edərək, danışaraq], mütləqiyyətin iadə və ehyasını [qaytarılmasını və canlandırılmasını] tələb etmədədirlər.

*(Qafqaziya Müttəfiqlər heyəti
radio xəbərləri)*

Romaniyada Kabinə böhranı

Bükreşdən [Buxarestdən] verilən xə-

bərlərə nəzərən, Bratianu Kabinəsi bütün heyəti ilə istefa verdiyindən, yeni Kabinə tərtibinə uzun müzakirədən sonra Maniu razı olmuşdur.

İzmir komissiyası

Beynəlmüttəfiqin [Müttəfiqlərarası] anket komissiyası İstanbuldan İzmirə varid olmuş [gəlmiş] və təşrinə-əvvəlin [oktyabrın] 7-də öz işləri xüsusunda Sülh Konfransına məruzədə bulunmaqdan ötrü Parisə hərəkət etmişdir.

(İtaliya heyəti radio xəbərləri)

Almaniya və Yaponiya

Tokio - Xüsusi Şurada Almaniya ilə əqd ediləcək sülh müahidənaməsi [imzalana-cıq sülh sazişi] barəsində olan müzakirənin raporları baxılmışdır. Nəticəsi axırda imperatorun təsdiqinə təqdim ediləcəkdir.

Fon der Qolts

Qəzetələrin verdikləri xəbərlərə görə, Baltik səvahlili [sahilləri] mahalını Müttəfiqlər Ali Şurasının tələbinə rəğmən [Rüdigər] fon der Qolts təxliyə etməkdən imtina edir. Yenə həman qəzetələr Skandinaviya dairələrindən aldıkları məlumata istinadən xəbər verirlər ki, Almaniya əsgərləri fon der Qolts komandası altında Riqa şəhərini işğal etmək fikrindədirlər. Hətta lazım görünərsə, Latviya ordusu ilə şiddətli müharibələrə dəxi girişəcəklərmiş.

(Gürcü teleqraf agentliyindən)

General Quro

General Quro Suriyada Fransa dövləti

tərəfindən Baş müfəttiş və Şərqdə fransız qoşunlarının Baş komandanı təyin edilmişdir.

Maklakovun Parisdən Denikin nəzdinə hərəkəti

Parisdə olan Rusiya nümayəndəsi [Vasili] Maklakov Fransa dövləti razılığı ilə xüsusi sifarişlə Cənubi Rusiyaya Denikin nəzdinə hərəkət etmişdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Xəlil paşanın qaçması ətrafında

Nəçə vaxt bundan əqdəm [qabaq] həbsxanadan qaçmış olan Xəlil paşa və [Məhməd] Tələt bəyin haqqında təhqiqat davam etməkdədir. İstanbul mühafizliyi ilə Divani-hərbi-örfi [Fövqəladə Hərbi məhkəmə] tərəfindən təşkil olunan iki heyəti-təhqiqiyyə [təhqiq heyəti] hənzur ikmali-vəzifə etməmiş [öz işini tamamlamamış], bu məsələdən dolayı həbsxana müdiri Əli bəy də tövqif [həbs] edilmişdir.

Amerika və mandat

General Harbordun Zaqafqaziya gəlməsi dolayisilə Tiflis siyasi və Məclisi-Müəssisan dairələrində Amerikanın Zaqafqaziya hökumətləri mandatlarını qəbul edib-edəmməyəcəyi məsələsi ciddi surətdə müzakirə edilməyə başlamışdır. Həmin məsələnin müsbət surətdə xitam-pəzir olmasına [nəticələnməsinə] ehtimal vardır.

Ermənistan üçün çit

“Q. D.” qəzetəsinə xəbər verirlər ki, general Andranik Londona varid olduqda

[getdikdə] orada sükunət edən ermənilər külli miqdarda məbləğ cəm edib Ermənistan ehtiyacı üçün çit almışlardır. Çit alıb və Ermənistan möhtacları arasında təqsim etməkdən [paylamaqdan] ötrü xüsusi bir heyət intixab edilmişdir [seçilmişdir] ki, bu günlərdə İngiltərədən Ermənistanə hərəkət edəcəkdir.

Almaniyada monarxizm cərəyanı

Almaniya qəzetələrinin yazdığına görə, axır vaxtlarda bütün Almaniyada monarxizm cərəyanı davam edib, get-gedə artmaqdadır. “Pancermen” [Pangermanizm] cəmiyyəti kəndi hərəkət və fəaliyyətini bir daha artırıb, Almaniyada yəndən monarxiya üsulu-idarəsi bərpa etməyə səy edir.

Avstriyanın hali

Cenevrədən xəbər verirlər ki, Avstriya hökumətinin halı nəhayət dərəcə fəna olub, məmləkət böyük bir fəlakət və iqtisadi iflas qarşısındadır. Hökumət böylə əhval haqqında rəsmi surətdə elan və dolayısı ilə məmləkətin ümuri-idarəsini [idarə işlərini] Müttəfiqlər heyəti-səfarətinə təslim etmək fikrində imiş.

Şərqdə Fransa siyasəti

Suriyadan dolayı İngiltərə-Fransa miyanında [arasında] sərzadəyi-zühur olmuş [baş göstərmiş] ixtilaf münasibətilə “Tan” qəzetəsində dərc edilmiş məqaləni qeyd, ixtilaf səbəblərini təhlil və onun təsviyəsi [aradan qaldırılması] yollarını irəə ilə [göstərməklə], Fransa Xariciyyə Nəzarətinin rəsmi qəzetəsi “Tayms” yazır:

“Tədavi [müalicə] arar ikən xəstəliyi doğuran səbəblərlə onun əlamətini imti-

zac etmək [qarışdırmaq] doğru olammas. Fransa hökuməti nümayəndələri ilə mətbuatın şikayətləri ancaq əlamət olub, xəstəlik isə 1916-cı sənə İngiltərə-Fransa müahidəsi mövcubincə [sazişinə əsasən] Fransaya ata edilmiş hüquq və imtiyazları müənnidənə bir təriq ilə [inadla] tanı[ma]maqdadır. Əlamət mümkündür ki, eyi olmasın. Fəqət o, kəndisinə cəlbə-diqqət etməklə faydabəxş olur. Hərgah fransızlar qabaqda şikayət etmiş olsaydılar, ola bilərdi ki, “Tan” və Fransanın başqa ingilis dostları müdavat əczası [müalicə dərmanları, vasitələri] üçün bu qədər müşkülət çəkməzlərdi. Haqqı qərar etmənin füyuzrəs olmasına [bolluq və bərkət gətirməsinə] və bilxassə [xüsusi] ittihadlarını [birliklərini] mühafizə etmək üçün bəs qədər sağlam əsaslara malik olan millətlər beynində [arasında] onun daha fəyyaz [bərkətli] olmasına biz inanırıq. Bu nöqtəyi-nəzərdə “Tan”ın da bizimlə müş-tərəf olmasına etiqadımız bərkamaldır [tamdır, nöqsansızdır]. Hərgah fürsətdən istifadə ilə biz rəyimizi söyləyirizsə, onu da başlıca olaraq məqalənin başqa təkdiramiz [məzəmmətə layiq] cəhətlərinə cavab vermək üçün edirik.

Şimdi keçəlim rəfiqimizin qeyd etdiyi qərara.

1914-cü sənə sonbaharında Hicazın müstəqil kralı ilə Britaniya hökumətinin etilaf əqd etdiyini [saziş imzaladığını] iqrar [təsdiq, etiraf] edərək (1916-cı sənə müahidəsi əqd edilərkən ol xüsusda Fransaya məlumat verilməmişdi) “Tan” İngiltərə-Fransa müahidəsinin yenidən baxılmasını təklif edir. Fransaya verilən ərazinin məkan və sərhədini dəyişmək olar. Bu, mümkündür və hərgah Suriya əhalisinin

əksəri Hicaz kralı oğlu əmir Faysalın sultanlığı altında Suriyaya muxtariyyət atasını arzu edərsə, o zaman bu şərait daxilində Suriya mandatını Fransa üçün Cəmiyyəti-Əqvamdan almağa Britaniya hökuməti müavinət də edə bilər.

Bu təkliflər keçən kanuni-sanidə [yanvarda] əmir Faysalın Sülh Konfransına buraxıldığı zamandan bəri edilən təkliflərdən pək də fərqli deyildi. Hərgah onları yenidən mövzuyi-bəhs [mübahisə mövzusu] etmək arzu edilərsə, o zaman onların rəsmi olaraq təhriri [yazılı] bir şəkllə ifraqı [salınması] daha məqul [məntiqli] olardı. Zira nim-rəsmi [yarı rəsmi] şifahi müzakirələrin bu vaxta qədər üqdəni [düyünü] bir dürlü açammadığı görülməkdədir. Əsasatın [prinsiplərin] bu qədər təbəddülata [dəyişikliyə] uğradılması bəs deyilmidir? Mütərikə əqdi zamanından bəri Şərqdə saheyi-vücudə çıxmış hadisələri görə-rək məsələnin müzakirəsi ruhunu təbdil etmək [dəyişdirmək] arzusunu biz fransızlar hiss etməyirizmi?

Nə müharibə zamanı və nə də müharibədən sonra Fransa Şərq millətləri üzərində hakimiyyətini intişar etmək [yaymaq] sevdasına düşməmişdir. 1916-cı sənə müahidəsi bizim nəzərimizdə ancaq hüddud müəyyən edirdi. Və onunla şərqililər İngiltərə və Paris nüfuzu altından çıxaraq, Fransanın təmə və hirsədən arı [tamah və acgözlükdən uzaq] müavinəti ilə təşkilat və mədəniyyətin ən yüksək təbəqələrinə qədər azadəsər [sərbəst] olaraq irtiqə edə [ucala] biləcəklərdi. Hər bir əqli-səlim [məntiq, sağlam düşüncə] sahibi olan fransız mütməin [əmin] olmuş ki, Fransa Afrikada üzərinə götürmüş olduğu kimi, Şərqdə gərəkə zabit [təhlükəsizlik

təmin edici] və gərəkə hərbi bir məsuliyyət öhdəsinə götürməməlidir. Və əlavə-bərin [buna əlavə olaraq], təcrübə də göstərir ki, müsəlman Asiyası kəndisinə vəhid bir məbutiyyət [bağlılıq] tələb edir.

Ərəblərlə edilən raftarın eynisini türklər və ya kürdlər haqqında tətbiq etmək yarayan işlərdən deyildir, İran əhalisinin əksəri şiiyül-məzhəb [şiə məzhəbli] olduğuna görə, oraya başqa bir nəzərlə baxmaq icab edir [lazım gəlir] kimi bəhanə və üzlərə gəldikdə, əmri-vaqelər [faktlar] bu zəhabın [zənnin] səfsətə olduğunu isbat edir. Ərazisi İngiltərə əsakiri [əsgərləri] ilə işğal edilmiş İran hökuməti ilə İngiltərənin əqd etdiyi müahidə xəbərinin istər İstanbul türkləri, istərsə Bağdad ərəbləri içində nə kimi bir həyəcan tövlid etməsinə [əmələ gətirməsinə] bir kərə atfi-nəzər edilərsə [nəzər salınsa], şu fikrin yanlışlığı meydana çıxar.

Məməfih [bununla belə], mütərikə əqdindən bəri bütün müsəlman millətləri get-gedə xarici hökmranlığı altına düşmədədirlər. İran bu zəncirin axırıncı həlqəsi olmuşdur. Beynənnəhreyn Britaniya məmurlarının bilavasitə idarəsi altına keçmişdir. Britaniya zabitan və məmurunu [məmurları] Fələstin, Suriya və Kürdüstanın hakimi-mütləqi olmuşlardır. Asiyayi-Süğra [Anadolu] ingilis generalı komandasına tabe edilmişdir. İngilis generalı İstanbul və Boğazlar idarəsi başında durmuşdur. Və hərgah Türkiyənin Asiya və Avropada olan vilayətləri taleyinin qəzası başqa isə, o zaman şu dəyişiklik ancaq bir əfəndinin [ağanın] hakimiyyətini bir qaç əfəndi arasında təqsim etməkdən [bölüşdürməkdən] ibarət olacaqdır.

Biz işbu halda vəziyyəti-hazirəni töv-

lid edən [meydana gətirən] amilləri ara-maq vəzifəsi ilə iştigal etməyiriz [məşğul olmayırıq]. Biz onun nəticələrini tənqid etmək arzusunda da deyiliz. Biz ancaq Fransanın arzu və rızası olmadan vüqu bulmuş əmri-vaqeni və Müttəfiqin [Müttəfiqlər] mənəfe və prinsiplərinə müğayir [zidd] sandığı siyasətdə onun iştirak etməsi mümkün olmadığını qeyd etmək istəyiriz.

Müttəfiqin millətlər istiqlalı üçün müharibə edirdi, onların qalibiyyəti Asiyada olan müsəlman istiqlallarını və ya istiqlal yolunda atılan addımları, edilən təşəbbüsləri boğmamalıdır. Bu, nəhayət dərəcədə ədalətsizlik olduğu kimi, o qədər də müdhiş və təhlükəlidir. Binaəniləy [ona görə], Suriya üçün xəritədə yeni hüddudlar təxtit etmək [cızmaq] kafi deyildir. Bu feil 1916-cı sənədə lazım olaraq qanuni bəraət kəsb edirdi [qazanırdı]. Bu zaman Osmanlı dövləti Almaniya hakimiyyəti təhtində [altında] olarkən, məhəllində [yerində] istixlaskaranə [xilasedici] təşəbbüslərdə bulunmaq qeyri-mümkün olduğu üçün Müttəfiqin arasında təqsimi-vəzaif etmənin [vəzifə bölgüsü aparmağın] lüzumu var idi. Hal-hazırda isə övza [vəziyyət] bambaşqadır. Millətlərin kəndi müqəddəratları idarəsini kəndi əllərinə tövdi etmək [almaq] imkanı vardır. Onların istiqlallarına Müttəfiqinin ehtiram etməsini isbat etmək vacibdir. Onların müqəddəratı-atıyyəsini [gələcək müqəddəratını] mövzuyi-bəhs [mübahisə mövzusu] etmədən irəli, istedadlarını ibraz etmək [göstərmək] üçün onlara meydan verilməlidir.

Britaniya məmurları əmir Faysala müavinət edərək onu müsəlləh edirlər [si-

lahlandırırlar]. Onların rəyincə, Suriya ona itaət etməyə hazır və onlar da onu idarə etməyə müstəiddirlər [qabildirlər]. Onlar bəyan edirlər ki, hərgah 1916-cı sənə müahidəsi ilə Fransaya tərk edilmiş Dəməşqdə, Hələbdə və Suriyanın başqa yerlərində fransızlar ingilisləri əvəz edarlarsə, ciddi iğtişaşlar baş verə bilər. Bu nəzəriyyəni inkar etməməklə bərabər, ondan məntiqi bir məna və xülasə çıxarılmasını biz rica edirik.

Qoy Britaniya əsakiri [qoşunu, əsgərləri], əvəzlərinə Fransa əsgərləri göndərilmədən, Dəməşq və Hələb dairələrini bilatəxir [dərhal] təxliyə etsinlər. O zaman əmir Faysal həqiqi bir hakimiyyətə malik ola bilər. Livan və səvəhil iskalələrindən də [səhil limanlarından da] həmçinin ingilislər gedərək, xristian əhalisini hər dürlü təhlükələrdən mühafizə etmək üçün Fransa qarnizonu azacıq artırılın. Hərgah əmir Faysal intizamı mühafizə edərək daxili məmləkətdə [ölkə daxilində] sülh və müsəlmanat [əmin əminlik] təmin edə bilsə, o zaman Fransa dövləti izhar edilən müsəlman istiqlalı məfkurəsinə xələl yetirmədən onlarla etilafə [səzişə, razılaşmağa] asanlıqla girişə bilər.”

DAĞISTANDA

- Petrovskda nəşr olunan “Russkaya mısıl” qəzetəsi xəbər verir:

Oktyabr ayının 3-də səhərdən üsyançıların üç tərəfdən Teymurxanşuraya hücumu başlanmışdır. Üsyançılar ixtiyarında dörd böyük top var imiş. Bunlar top, tufəng və pulemyot atəşləri ilə qarşılan-

mışlardır. Üsyançılar tərəfindən Teymurxanşura ilə Petrovsk arasında olan telefon xətti kəsilmiş və bir neçə yerlərdə dəmiryolları xarab edilmişdir. Rus qoşunlarının hissələri dəmiryolunu işğal etmiş olan üsyançılar üzərinə hücum keçərək, onları pərakəndə etmişlərdir. Üsyançılar tərəfindən 40-a qədər meyit sayılmışdır.

Oktyabrın 4-də üsyançılar yenidən hücum keçmək istəmişlərsə də, yenə həzimetə [məğlubiyyətə] düşər olub, bütün xətti-hərbdən geriye çəkilmışlərmiş. Dəmiryol və telefon xətləri Teymurxanşura ilə Petrovsk arasında yenidən bərpa edilmişdir.

Qəzetə Teymurxanşuraya sahib olmaq amalının qətiyyəni qeyri-mümkün və puç olduğunu güman edir.

- Aldığımız məlumatı-mövşuqəyə məbni [mətəbər məlumatlara əsasən], Dağıstanın şimdiki əhvalı bu şəkildədir:

Dağıstan paytaxtı Teymurxanşura şəhəri rəsmi surətdə dabravolların əlində isə də, üç tərəfdən üsyançılarla mühasirə edilmişdir. Şəhərdə su və yemək çoxdur. Bu günlərdə vüqusu [baş tutması] ehtimal edilən böyük müharibə məsələni həll edəcəkdir.

Dərbənd şəhərinin qismi-əzəmi [böyük hissəsi] üsyançılar əlində isə də, dənizkənarı vəğzal dairəsi dabravolların əlindədir. Üsyançılar təşkilatı gündən-günə kəsbi-qüvvət edir [güclənir]. Üsyançıların ruhu pək yüksəkdir. Bu günlərdə Ramazanov nam [adlı] bir Dağıstan zabiti xüsusi qərəzdən naşi [şəxsi qərəzə görə] qətl edilmişdir.

Üsyançıların silahları çoxdur. Çeçenistanda dəxi üsyan qalxmışdır. İnquşista-

nın bir çox hissələrində də üsyan qalxmaq üzrədir.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Vükəla Şurası [Nazirlər Kabineti] telefon xəttindəki tətili təsviyə etmək [aradan qaldırmaq] məsələsini Məsai Nəzarətə [Əmək Nazirliyinə] tapşırılmışdır.

- Maarif Nəzarəti tərəfindən bir pe-daqqi məcmuəsi nəşr və təbinə [çapına] dair bir qanun layihəsi tərtiblə, Vükəla Şurasına idxal edilmişdi. Şurada layihə təsvib edildiyindən [bəyənilməyindən], bu günlərdə Məclisi-Məbusana idxal ediləcəkdir.

- Daxiliyyə Nəzarəti sabiq mənzilindən, məzkur Yusif Dadaşovun dəniz kənarındakı evinə köçmüşdür.

ZƏNGƏZUR MƏSƏLƏSİ ÜSTÜNDƏ ERMƏNİSTAN İLƏ AZƏRBAYCAN ARASINDAKI MÜRASIŁAT [RƏSMİ MƏKTUBLAŞMA]

Ermənistan Cümhuriyyəti hökuməti nəzdində olan Azərbaycan Cümhuriyyəti siyasi nümayəndəsi cənablarına

28 eylül [sentyabr] 1919 sənə, nömrə 93

Axır zamanlar içində erməni hökumətinə Azərbaycanın hərbi hazırlıqlarda bulunduğunu, Azərbaycan hökumətinin

müntəzəm ordusu və yerli müsəlman əhalisinin iştirakı ilə ehzar edilmiş qüvəyi-müsəlləhə [hazırlanmış silahlı qüvvələr] vasitəsilə Britaniya Ali Komandanlığı tərəfindən Zəngəzur Şurayi-Millisi təhti-idarəsinə [idarəsi altına] verilmiş Zəngəzur qəzasının cəbrən [zorla] işğal ediləcəyini mütəzəmmnin mütəəddid xəbərət [ehtiva edən çoxsaylı xəbərlər] yetişmədədir.

Xüsüsən bu gün Ermənistan hökumətinə yetişmiş xəbərlərə nəzərən, Azərbaycan əsakiri [əsgərləri] kürd əşqiyləri [soyğunçuları] və yerli müsəlman əhalisi iştirakı ilə Arazın cənubi dərəsi Qarababa, Aqaraq, Yeğvart istiqamətində və Naxçıvan ətrafında Məğri dairəsində hücumu başlamışlardır. Böyük qan tökülməyə mübəddəl olmaq [çevrilmək] təhlükəsi dərkə olan [daşıyan] şu hərəkət Ermənistan hökuməti tərəfindən etinasız buraxılamaz. Axırını fəqərə [hadisə] məni məcbur edir ki, hökumətim namından olaraq sizdən rica edim, fəvqde məcbur xəbaratın [yuxarıda deyilən xəbərlərin] doğruluğunu bilmək üçün təcili olaraq teleqrafla hökumətinizdən izahat istəyəsəniz. Və hərgah doğru isə, o zaman müsədımənin bilatəxir dəfi [toqquşmanın dərhal aradan qaldırılması] üçün və əks surətdə Zaqafqaziyada ümumi bir yangın tövliid edə [meydana gətirə] biləcəkdir hadisənin önünü almaq üçün hökumətiniz tərəfindən nə kimi tədabir ittixaz edilmişdir [tədbirlər görülmüşdür]?

Ermənistan hökuməti Azərbaycan əsəkirinin Zəngəzur tərəfə olan hərəkətinə şu nəzərlə baxaraq sizdən rica edir ki, vaxtın qayət mühüm olmasından naşi [ötrü], işbu sorğunu qeyri-qabili-təxir [təxirəsalınmaz], təcili ədd [hesab] edəsəniz. Və həm-

çinin hökumətiniz tərəfindən verilən cavab xüsusunda mənə səriyyə [sürətlə] məlumat vermənizi də rica edirəm.

*Xariciyyə naziri: A. Xatısov
Siyasi şöbə müdiri: Yakovlev
Kargüzər: Çerbaşyan*

Ermənistan Cümhuriyyəti Hökuməti Xariciyyə naziri cənablarına

2 təşirini-əvvəl [oktyabr] 1919, nömrə 912

1919 sənə 28 eylül tarixli və 93 nömrəli teleqrafla bittamam [tamamilə] Bakıya işar edilmiş [bildirilmiş] olan notanıza cavabən Azərbaycan Cümhuriyyəti Xariciyyə nazirindən atıdki [aşağıdakı] teleqrafnaməni almışam:

“Ermənistan Cümhuriyyəti Xariciyyə nazirinə elam ediniz [bildiriniz] ki, Zəngəzur qəzası Azərbaycan ərazisi daxilindədir. Binaənileyh [ona görə], notada edilən istizah [sorgu] Azərbaycan Cümhuriyyəti daxili işlərinə qeyri-məqbul [qəbul edilməz] bir müdaxilə etmək deməkdir. Azərbaycan hökuməti, Cümhuriyyətinin ayrı-ayrı nahiyyələrində daxili idarə işləri üçün lazımi tədabir ittixaz etməsi xüsusunda Ermənistan hökumətinə cavab verməyə kəndisini müvəzzəf ədd etməyir [borclu hesab etmir].”

Fövqdə məzbur fəqərəni [yuxarıda qeyd edilən fakt] zati-aliləriniz hüzurlarına ehtiramla irsal edərək [göndərərək], ehtiramı-faiqəmin [ali ehtiramı] qəbulunu rica edirəm.

*Ermənistan Cümhuriyyəti hökuməti
nəzdində Azərbaycan Cümhuriyyəti
siyasi nümayəndəsi:*

[Əbdürrəhim bəy] Haqverdiyev

Müstəşar [müşavir]: Səfərov

Katib əvəzinə: [Miryusif] Mirbabayev

Azərbaycan Cümhuriyyəti Xariciyyə naziri cənablarına

İrəvanda olan siyasi nümayəndəniz vəsitəsilə Azərbaycan əsakininin Zəngəzur dairəsindəki hərəkəti-təcavüzkarələri münasibətilə erməni hökuməti istizahına [sorgusuna] verdiyiniz 1919 sənə 2 təşirini-əvvəl [oktyabr] tarixli və 912 nömrəli notanıza cavab olaraq kamali-ehtiramla bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] ittila [xəbər] verirəm:

Azərbaycan Cümhuriyyəti hökuməti Zəngəzur qəzasını Azərbaycan Cümhuriyyətinin ayrılmaz hissəsi ədd [hesab] edir və ona görə də Azərbaycan hökuməti ittixaz etdiyi tədabir xüsusunda məlumat verməyə kəndisini müvəzzəf bil-məyir, yollu bəyanatınız hər iki hökuməti hal-hazırda şiddətlə maraqlandıran məsələnin əsl və əsasını şərh və həll etməyir. Məsələ hal-hazırda bu, ya şu məhəlli [yeri, ərazini], dövlətlər ərazisinə mülhəq etmək [birləşdirmək] xüsusunda olmayıb, ancaq eyni zamanda iki Cümhuriyyətin iddiada bulunduğu müxtəlif nahiyyələrdə bəklənən qanlı hadisələri bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün müvəqqəti bir idarə təşkil etmək üçündür.

Dəfələrcə bəyan edildiyi üzrə, şu fəqərəni də [fakt da] dərnəzər etməlidir [nəzərə almaq lazımdır] ki, Ermənistan Cümhuriyyəti də həmçinin Zəngəzur qəzasını Ermənistan ərazisinin ayrılmaz bir hissəsi sanır. Binaənileyh [ona görə], sizin bəyanatınız sırf rəsmi bir mahiyyəti haiz olaraq [daşıyaraq], ingilis komandanlığı tərəfindən sabiq Zaqafqaziya ölkəsinin müxtəlif nahiyyələrində və xüsusən Zəngəzur qəzasında bu ya o hökumətin təyini qərarına zidd və heç bir sağlam əsasa məb-

ni olmadığından [söykənmədiyindən], münaqişəli məsələləri sülhlə həll etmək üçün iki hökuməti yek-digərinə [bir-birinə] yaxınlaşdırmayır; hansı ki, bu yaxınlıq Azərbaycan Cümhuriyyəti hökumətinin bəyanatına görə qonşu dövlətlər arasında münasibəti-dostanə bərpa etmək üçün yeganə bir vasitədir. Və bu günlər Ermənistan hökuməti nəzdində olan hökumətiniz nümayəndəsi ilə mən müsahibədə bulunarkən bu fəqərə təsdiq və mənim tərəfimdən də təbrik edilmişdi.

Ermənistan Cümhuriyyəti hökuməti yenidən bəyan etməyi lazım bilir ki, Zəngəzur qəzasını cəbrən [zorla] zəbt etmək hərəkətinin, nəhayət qanlı nəticələrə muncər olmaq [gətirib çıxarmaq] təhlükəsi dərkardır. Və onun məsuliyyəti də ləbüdən Azərbaycan hökuməti üzərinə düşəcəkdir.

Ermənistan hökuməti kəndi tərəfindən yenidən münasibəti-dostanə nöqtəyi-nəzərində dayanaraq etiqaad edir [inanır] ki, Azərbaycan hökuməti bütün yarımlar sənəlik bir vaxt zərfində diplomasi əlaqələri mövcub olan [qaçılmaz edən] məsələnin cəbrən həll edilməsi iqdamatından [addımlarından] kəndisini saxlar.

Ermənistan hökuməti kəndi tərəfindən məsələnin iki Cümhuriyyət arasında ixtilafa bais olan cəhətlərini birlikdə müzakirə edərək və hər iki Cümhuriyyət mənafeyi üçün məqbul və layiq çarələr aramağa hazırdır.

Ermənistan Cümhuriyyəti hökuməti xüsusunda əlavə məlumat verəcəkdir.

*Xariciyyə naziri: Xatısov
Siyasi şöbə müdiri: Yakovlev
Kargüzər: Çerbaşyan*

ÇÖRƏYİN BAHALANMASINA QARŞI

Son günlər Bakı bazarında çörək gündən-günə bahalanmaqdadır. Bu xüsusi gərək hökumət dairələrini, xüsusən aid olduğu Ərzaq Nəzarətini və gərəkse ictimai dairələri və mətbuatı ziyadəsincə işğal etməkdədir. Hər kəs fəqəranın halını nəzərə alır və buna bir çarə yolu aarayır. O cümlədən, bu barədə ən artıq mənfəətdar və əlaqədar olan Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti bu xüsusi düşünür və çarələr aarayır.

Çörəyin bahalanmasına ümdə səbəb olaraq məhəlli [yerli] bazarda un və taxılın az olduğunu nəzərə alaraq, Nəzarət birinci növbədə Bakı bazarını lazımi miqdarda un və taxıl ilə təchiz etmək çarələrini görür.

Məlumdur ki, Azərbaycan hər bir cəhətdən az bir istisna ilə kəndisini idarə edəcək, kəndi ehtiyacını ödəyəcək dərəcədə sərvətə malikdir. Xüsusən ziraət [kənd təsərrüfatı] işlərində vətənimiz öylə bir haldadır ki, ziraət işləri nizam və qaydaya salınaraq qaçaqçılıq və ehtikarın [möhtəkiriyyənin] önü alınacaq olarsa, heç şübhəsiz, nəinki bütün Azərbaycan bol-luqla çörək yeyər, hətta qonşularımıza da taxıl sata bilər. Odur ki, Muğanda, Lənkəran qəzasında, Qarabağda, Qazax mahalında bu qədər taxıl olduğu halda oralarda çörək ucuz ikən, Bakıda birdən-birə gırvənkəsinin 7 manata qədər qalxması cəyi-təəccübdür [təəccüb doğurur].

Doğrudur, Ərzaq Nəzarəti Bakıda taxılın azlığını səbəb görərək Muğandan və Lənkəran qəzasından taxıl çıxarılmasının məni [qadağan edilməsi] haqqındaki qə-

rarnaməni ləğv edib, Bakıya və Azərbaycanın sair yerlərinə gətirilməsinə izin vermişdir. Digər tərəfdən, eyni Nəzarət Qarabağ general-qubernatoruna müraciətlə, Qarabağdan Bakıya taxıl gətirilməsinə izin verilməsi və sərhədin açılmasını istəmişdir. Bir də, ən əhəmiyyətli tədbir olmaq üzrə Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətində bir müşavirə vəqə olaraq, təcili surətdə Mərkəzi Ev Komitəsi, Kooperasiya, Bakı Neft Mədənciləri Sovet Syezdi və Ərzaq Nəzarətinin birləşərək müttəhidən [birgə] taxıl alıb ucuz qiymətlə camaata verilməsi təhti-qərara alınmışdır.

Nəhayət, Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətinin digər bir təşəbbüsünü də qeyd etməlidir ki, onun da çörək məsələsinə təsiri olacaqdır. O da Kuban ilə mübadileyi-əmval [mal mübadiləsi] haqqında Ümumrusiya Zemstvo İttifaqı vəkili ilə əlaqəyə girişilməsidir. Kuban ilə etilaf [razılıq] əmələ gəldikdə, oradan Azərbaycana un, buğda, mıx, dəmir və sair şeylər gətiriləcək, müqabilində Azərbaycandan bez, neft və sair aparılacaqdır.

Şübhəsizdir ki, bütün bu tədbirlərin Bakı məzənnəsinə çox təsiri olacaq və çörək tez zamanda çox ucuzlaşacaqdır. Fəqət məsələ yalnız çörəyin bahalanması deyil, bütün şeylər son zaman, daha doğrusu, qulluqçuların maaşı artandan bəri gündən-günə tərəqqi edir. Hər məmur şimdiki ayda 300-500 manat artıq maaş alır. Bunun müqabilində gündə 20-60 manat fəzlə bahalıq pulu xərcləyir.

Deməli, bahalığın səbəbi yalnız Bakı bazarında un az olması deyil, onunla bərabər sair məsələ dəxi vardır ki, ona da əhəmiyyət və diqqət verməmək olmaz. O da pulumuzun kursu məsələsidir. Bu

xüsusa Maliyyə və Ərzaq nəzarətləri böyük əhəmiyyət verməlidirlər.

Bu işlərdə Maliyyə Nəzarətinin vəzifəsi məlumdur. Ərzaq Nəzarətinin rolu isə bir tərəfdən kursun artması işlərində Maliyyə Nəzarətinə kömək, digər tərəfdən də malların ucuzlaşması uğrunda alış-verişçilərlə mübarizədən ibarət olmalıdır. Möhtəkirlərlə mübarizə məsələsində qismən dövləti inhisar tətbiqi dəxi kömək edə bilər. Fəqət bu tədbirin özünün o qədər vəxim [təhlükəli] sui-nəticələri dəxi olur ki, onun tətbiqi o qədər də müvafiq və münasib deyildir. Odur ki, bu məsələdə Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətinin ümdə vəzifəsi bazar qiymətini nizam və qaydaya salmaq və tacirlərlə rəqabət etməkdən ibarət olmalıdır.

Bunun üçün məzkur [deyilən] Nəzarət bir tərəfdən birinci zəruri şeylərə sabit qiymət qoyub əməl olunmasını da təqib etməli, digər tərəfdən də kərratla [dəfələrlə] Parlamenin da arzu etdiyi vəchlə [arzu etdiyi kimi], mümkün olan qədər çox miqdarda zəruri şeylər alıb yığmalı və möhtəkirlərin iştahası ifrata vardığında, kəndisi tərəfindən toplanmış malı bazara buraxaraq rəqabət etməlidir. Bunun bazara nə qədər hüsn-təsiri olduğunu keçənlərdə bir fəqərə [hadisə] bir daha isbat etdi: bazarda qənd 85, şəkər (pesok) 50-60 manata qalxmışdı. Nəzarət kəndi anbarlarından şəkər buraxar-buraxmaz üç gündə qənd 45 və şəkər 18 manata endi. İştə, möhtəkirlərlə mübarizə yolu!

Maliyyə Nəzarətinə pulumuz kursunun qalxməsinə kömək məsələsinə gəlinlə, burada Nəzarətin ən yaxşı köməyi xətti-hərəkətini dəyişməsi ilə olur. Məlum olduğu üzrə, bu vaxtadək Azərbaycan

can xaricə mal buraxarkən ancaq mübadilə şərti ilə buraxır.

Təsəvvür edin, bir Azərbaycan taciri bir məmləkətdə, məsələn, neft satır. Müqabilində Azərbaycan parası verirlər. “Pulu nə edəcəyəm, çit ver!” deyər öz pulumuzu qəbul etməyir. Bir saat sonra eyni əcnəbi taciri gəlib Azərbaycan ticarət agentinə bir mal satır. Müqabilində ona öz pulumuzdan təklif edirik. O halda əcnəbi taciri bizim agentimizə nə deyər və pulumuzu hankı kurs ilə qəbul edər?

Bu surətlə ixracatımızın mübadilə ilə məşrut tutulması [şərtləndirilməsi] pulumuzun kursuna bu qədər sui-təsir edir. Buna görədir ki, Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti əvvəla mal mübadiləsinə məcburi etməməli, saniyə [ikincisi], sair məmləkətlərdəki agentliyi vasitəsilə mal alıqda və satıqda mümkün olan qədər əcnəbilərdən ancaq Azərbaycan pulu qəbul etməli və əcnəbi məmləkətlərdəki tacirlərimizə valyuta məsələsində öylə müavinət etməlidir ki, tacirlərimiz əcnəbilərdən mal alarkən bazara düşüb lirə, frank və qeyrə arayıb kursların düşürülməsinə səbəbiyyət verməyə məcbur olmasınlar. Böylə olarsa, əcnəbi tacirləri pulumuzu “heç” deyil, təmin edilmiş və müqabilinə hər şey verilən bir pul kimi tanıyaraq “nə edəyim” deməzlər. Burası da, şübhəsiz, kursumuzun möhkəmləməsinə və tərəqqisinə bəis olar.

Eyni zamanda, bu surətlə Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti kənarlarda, ciblərdə yatan pulumuzu xəzinəmizə cəlb və müamiləyə [maliyyə əməliyyatlarına] sövq etməklə, həddindən ziyadə kağız pul kəsilməsinə təhdid etmiş [məhdudlaşdırmış] olar. Bunun da gərək kursumu-

za, gərək, ümumiyyətlə, maliyyatımıza və dolayısı ilə malların tənəzzülünə nə qədər təsiri olacağı gün kimi aşkardır.

Bu surətlə, çörək bahalıq müqabilinə Nəzarət tərəfindən görülən tədbirlər nə qədər xeyirli isələr də, qəti çarə olmayıb, ancaq səthi və müvəqqəti tədbirdir. Qəti çarə isə möhtəkirlə rəqabət və kursun yüksəlməsi üçün Maliyyə və Ticarət, Sənaye və Ərzaq nazirlərinin bu yollu çalışmalarından bəklənməlidir.

Xəlil İbrahim

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Yeni Qazax general-qubernatoru

Daxiliyyə nazirinin binagüzarlığı [sərəncamı] ilə Bakı vis-qubernatoru polkovnik Əmir xan Xoyski Qazax general-qubernatorluğuna təyin edilmişdir. Mümaileyh [adı çəkilən] əfəndi dün axşam sürət qatarı ilə məmuriyyəti yerinə mütəvəccihən [üz tutuaraq] Bakıdan hərəkət və əzimet etmişdir [yola düşmüşdür].

Təyin

Qazax general-qubernatorluğuna təyin edilmiş olan Bakı vis-qubernatoru Əmir xan Xoyskinin yerinə qubernatorun ikinci müavini Xankiş bəy Qafarov təyin edilmişdir.

Rüşvət üstündə tövqif

Azərbaycan Baş Mülkiyyə müfəttişinin binagüzarlığı [sərəncamı] ilə Bakı qubernatorunun xüsusi işlər məmuru Vis-sarion Mikadze, Quşmaşon pristavından

14 min manat rüşvət alıb haqqında qubernatora yanlış məlumat verdiyinə görə, sağagün tövqif [tutulmuş] və Mərkəzi Həbsxanada məhbus edilmişdir.

Göyçaydan taxıl aparılması haqqında

Göyçay uyezd naçalniki Bakı qubernatoruna müraciətən rica etmişdir ki, Göyçayda bəzi şəxslər tərəfindən külli miqdarda taxıl alınıb Bakıya və Gəncəyə aparıldığından, taxılın qiyməti artmağa başlamış və az zaman sonra aclıq zühur etməsinə ehtimal hiss edildiyindən, məzkur [adı çəkilən] uyezdə taxıl çıxarılmasını qadağan etmək üçün bir qərarı-məcburi sadir olunsun [məcburi qərar verilsin]. Göyçay uyezdində bu il taxıl məhsulunun az olduğunu naçalnik ayrıca elan edir.

Əcnəbi lisanlarını tədris

Türkcə, fransızca, ərəbcə lisanları.

Şaxski küçədə 4-cü çastın həyatında, gecələri saat 7-dən 9-a qədər türkcə, fransızca, ərəbcə dərslər tədris ediləcəkdir. Bu üç lisanı 6 ay zərfində oxuyub yazmağı müəllim dərəhdə etməkdə olduğundan [öhdəsinə aldığından], dərs almaq istəyənlər məzkur [deyilən] həyatə müraciət etsinlər.

Ticarət portunda

Ticarət portu müdiri elam etmişdir [bildirmişdir] ki, icbari qərarı pozmaqda müttəhim edilənlərin işlərinə bilavasitə portda baxılacaqdır. İşə olanlar düşənbə [bazar ertəsi] və pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 9-dan 12-yədək məzkur port idarəsinə müraciət etməlidirlər.

Məmaliki-əcnəbiyyədən gələn gəmilər haqqında

Ticarət portu elam etmişdir [bildirmişdir] ki, məmaliki-əcnəbiyyədən [xarici ölkələrdən] gələcək mallardan gömrük almaq qəsdilə gəmilər bilavasitə 20 nömrəli körpüyə yanaşmalıdırlar ki, orada təhqiqat edilsin. Ondan sonra fəqət gəmilər başqa körpülərə yanaşa biləcəkləridir.

Bələdiyyə İdarəsində

Bələdiyyə İdarəsi Şəki Bələdiyyə İdarəsinin sualına cavabən məlum etmişdir ki, Bakı Bələdiyyə İdarəsi zəmski [yerli öünüidarə qurumuna məxsus] vergilər yığmadığı kimi Bələdiyyə İdarəsi xəzinəsinə böylə vergi daxil olmayır.

Asiya vəbası

Bələdiyyə İdarəsi Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə məlum etmişdir ki, Tiflisdən bu günlərdə varid olmuş [gəlmiş] 52 sinində [yaşında] bir qarı vəbaya oxşar bir xəstəliklə xəstələnir. Müayinə nəticəsində qarının Asiya vəbasına tutulması anlaşılmışdır. Əlavə, iki nəfər də şübhəli olaraq xəstələnmişlərdir.

Dövləti məktəblərdə fəqərə çocuqları

Bələdiyyə İdarəsi Maarif Nəzarətinə bir təliqə [rəsmi məktub] göndərərək məlum etmişdir ki, dövləti məktəblərdə fəqir mütəəllimlərin [şagirdlərin] maddi cəhətləri təmin edilmək məsələsi əsasən bitdiyi üçün məzkur məsələyə dair nə qədər məlumat və material varsa Bələdiyyə İdarəsinə göndərilməsi mərcudur [xahiş olunur].

Küçələrin təmizlənməsi haqqında

Bakı qradonaçalniki Bələdiyyə İdarə-

sindən küçələrin təmizlənməsi haqqındakı tədabirə [tədbirlərə] dair məlumat istəmişdi. Bələdiyyə İdarəsi buna cavabən xəbər vermişdir ki, qubernatorun 6 mayıs qərarı mövcubincə [qərarına əsasən] küçələrin evlərə yaxın olan hissələri dvorniklər [dalandarlar] tərəfindən təmizlənməli idi. Halbuki bu qərarı şəhərin fəqət [sadəcə] mərkəzi hissələrində riayət olunur, kənarlarda isə riayət olunmayır. Şəhərin hal-hazırda 200-dək süpürgəçisi vardır ki, fəqət şəhəri cümədən başqa hər gün süpürürlər. Mənzillərdən isə zibil həftədə bir dəfə aparılır. Bazarlar Bələdiyyə İdarəsinin süpürgəçiləri tərəfindən təmizlənməkdədir. Şəhərin nəqliyyat arabalarının fəaliyyəti gündən-günə artmaqda olduğunu küçələrin təmiz olduğundan görmək olar.

Bakı əhalisinin miqdarı

Xariciyyə Nəzarətinin sualına cavabən Bələdiyyə İdarəsi xəbər vermişdir ki, 1919-cu sənənin əvailində [əvvəllərində] təxminən Bakı şəhərində 238 min 167 nüfus [əhali] vardı. Milliyyət haqqında Bələdiyyə İdarəsi doğru məlumat verməkdən acizdir. 1917-ci sənədə isə şəhərdə rusların miqdarı 77.123, erməni 52.184, gürcü 4.073 nəfər, lehlər [polyaklar] 1.982 nəfər, alman 2.777 nəfər, yəhudi 12.427 nəfər, azəri türklər 67.190 nəfər, Kazan tatarları 1.203 nəfər, iranlı 11.904, ləzgi 700, başqa Qafqaziya millətləri 299, başqa millətlərə mənsub 231 nəfər, cümlətanı 234.177, mabaqisi [qalanları] isə Bakıdan müvəqqəti çıxmışdılar.

Bələdiyyə İdarəsi və hamamçılar

Müsəlman hamamçıları Şollar suyu

qiymətinin artmasından naşi [artmasına hörə] Bakı qradonaçalnikinə bir istida [ərizə] verərək bu xüsusda tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişlərdi. Bələdiyyə İdarəsi qradonaçalnikə xəbər vermişdir ki, işbu qərarı çoxdan bəri Bələdiyyə Məclisi tərəfindən qəbul edildiyi üçün dəyişəmməz. Hamamlardakı fiyət nəzərə alınarsa (adambaşı 5 manatdan fəzlə) su vedrəsinin qiyməti pək ufaqdır [çox kiçikdir].

Qaradonludan

Qaradonlu yüzbaşısı Hərbiyyə naziri Mehmandarova teleqrafla xəbər vermişdir ki, əsgərlikdən qaçmış Murtuza Yəhya oğlu Qaradonludadır, binagüzarlığını [sərəncamınızı] bəkləyirəm. Nəzarət işbu xüsusda Bakı qubernatoruna müraciətlə rica etmişdir ki, hamı polis məmurlarına məlum etsin ki, tövqif edilən [tutulan] fərariləri yaxın Əxzi-əsgər [Hərbi çağırış] idarəsinə verməlidirlər.

Tatar xanəndəsi

Daxili Rusiya tatar xanəndələrindən Əziz Əlməhəmmədov bu günlərdə şəhərimizə vürud edib [gəlib] bu yaxınlarda bir konsert verəcəkdir.

Birjada

Kerenski minlik 1.050 manat, 250-lik faizsiz və xırda kəndi qiymətindən 5 faiz aşağı gedir. Nikolay parası ru-bə-tərəqqi olaraq [artmağa üz tutaraq] 500-lüyü 1.650 manat, 100-lüyü 325 manat və xırdası 75 faiz qiymətindən yuxarıdır. Gümüş manat 66 manata və xırda gümüş para 25 manata gedir. Osmanlı altın lirəsi 725 manat və kağız lirəsi 220 manatdır. Tiflis

parası 1.000-ə 8 manat yuxarıdır. İngilis lirəsi 750 manat. İmperial 655 manat. Avstriya qızılı 1.650 manat və qızıl onluq 815 manatdır.

Parlaman Komissiyonlarında

- Posta və Teleqraf Nəzarətindən Posta və Teleqraf Nəzarəti idarəsinin ştatası azalması haqqında təşrini-əvvəl [oktyabrın] 7-də bir qanun layihəsi varid [daxil] olub, Parlaman müzakirəsinə idxal olmaq üçün göndərilmişdir.

- Maarif Nəzarətindən Göyçayda eddiyyə məktəbi güşadı [açılması] haqqında təşrini-əvvəl 14-də [qanun layihəsi] varid olub, həman gün Maliyyə və Büdcə komissiyonuna göndərilmişdir.

- Maarif Nəzarətindən Azərbaycan edadilərində 600 və İstanbul edadiyyələrində 50 stpendiya təyini haqqında bir qanun layihəsi təşrini-əvvəl 13-də varid olub, həman gün Maliyyə və Büdcə komissiyonuna göndərilmişdir.

- Türlük və Məabir Nəzarətindən [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyindən] Azərbaycan dəmiryolunda tətbiq olunan təşrini-əvvəl 1919 sənəsi tarifləri haqqında bir qanun layihəsi təşrini-əvvəl 15-də varid olub, Maliyyə və Büdcə komissiyonuna göndərilmişdir.

Balaxana qadınlarının tələbi

İşbu təşrini-əvvəl [oktyabr] ayının 14-də Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavət” firqəsinin Balaxana köy şöbəsinə köy qadınları toplanıb atıdiki [aşağıdakı] ərzi-hallərini bəyan etdilər:

Biz qadınlar, qızlarımızın məktəbdə oxumaqlarını səmimi-qəlbədən arzu edirsə də, lakin arzumıza nail ola bilməyi-

riz. Maarif Nəzarəti tərəfindən köyümüzə 3 nəfər müəllimə göndərilmişdir. Lakin ünəs [qızlar] məktəbimiz 4 sinifdən ibarətdir. Birinci sinfə isə 100-dən ziyadə həvəskar qızlar toplanmışlar, təhsil arzusundadırlar. Yenidən təhsil arzusunda olan qızlarımıza müəllimələr rəddi-cavab edirlər. Ona binaən [ona görə] ki, birinci sinif bir müəllimədən ibarət olub, 100-dən ziyadə qızları bir müəllimə qəbul etməyir.

Qadınlarımız bizdən nicat yolunu istədikləri cəhətinə, biz də möhtərəm Maarif Nəzarətimizdən acizənə rica edirik ki, köydə birinci sinfi iki odadan ibarət edib bir müəllimə dəxi göndərsinlər ki, analarımız qızlarının oxumaqlarından məhrum qalmasınlar.

İmzalar

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏRDƏ

“Müsavət”da

Rüşvətxor jandarm

Suraxanı köy sakini Məşhədi İsmat Məqsədəli oğlu “Müsavət”a bir ərizə vermişdir ki, məzkur [adı çəkilən] Məşhədi İsmat Ucardan 52 rəs [baş] qoyun alıb Bakıya gətirərkən, Heybət istasyonunda Hüseyn bəy Abbasəli bəy oğlu nam [adlı] jandarm, mal sahibindən qoyunlar üçün şəhadətnamə istəmişdir. Müsəlləmdir [məlumdur] ki, Ucarda mal həkimi olmadığından, şəhadətnamə yox imiş. Böylə olduqda, jandarm malı şəhərə gətirməyə mümaniət [maneçilik] göstərmişdir. Məşhədi İsmat artıq rica etdikdən sonra ki, mallara şəhərdə həkim baxar, jandarm

ondan malları buraxmaq üçün 800 manat istəmişdir. Axirüləmr [axırda] 400 manat aldıqdan sonra, dəxi həkim şəhadətnaməsi lazım gəlməyib malları buraxmışdır. “Müsavət” işbu ərzi-halın surətini Azərbaycan Dəmiryol idarəsinə göndərmişdir.

Köylülərə yardım

“Müsavət”a Bülbülə köyü şöbəsi xəbər vermişdir ki, təşrini-əvvəl [oktyabrın] 10-da Bülbülə köy camaatı ümumi iclaslarında neçə sənədən bəri əkilmiş yerlərini əkməkdən ötrü Ərazi Nəzarətindən toxum məkulat [ərzaq] və at tələb etməyi qət etmişlərdir [qərara almışlar]. “Müsavət” işbu qətnaməni Ərazi Nəzarətinə yazıb lazımi tədabir ittihazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

Pul mətbəəsindən oğurluq

Azərbaycan para təb [çap] edən mətbəəsinin əmələlərinin [fəhlələrinin] “Müsavət”a mətbəədən para oğurlanması haqqında bir ərzi-hal gəlmişdir.

“Müsavət” ərzi-halın surətini Maliyyə Nəzarətinə göndərib işbu xüsusda nə kimi tədabir ittihaz etdiyini [tədbirlər görüldüyünü] “Müsavət”a məlum etməsini rica etmişdir.

Ərzi-halın surəti:

“Cavan hökumətimizə və sevgili vətənimizə ən böyük ziyan verən bir amil varsa, o da para təb edən mətbəənin qanunsuzluğudur. Böylə qanunsuzluq paraların oğurlanmasına ən böyük bir səbəbdır.

Necə ki, keçən ayda 1, 8, 12, 24-cü və rəqlər qeyb olduğu raporla yazılıb idarəyə göndərildi, amma bizə heç bir cavab verilmədi. Sonra oktyabrın 4-də kəşf olu-

nan 135 vərəq 50-lik sentyabrın 26-da oğurlanıb aparılması oktyabrın 4-də məlum oldu. Təhərri [axtarış] polisi oktyabrın 1-də 37 vərəq tapıb mətbəəyə gətirdi. Hər bir vərəq də 2200 manatdır.

Bu paraların mətbəədən qeyb olmasına bais yaqındır ki, əmələlər, ya mətbəə kontrolunun səhlənkərligi, ya diqqət etməməyidir. Çünki mətbəədən kənara çıxanlar axtarılısalar, böylə xəyanətə imkan qalmaz.

Mətbəədə paraya qoruçu qoyulan şəxs axşam saat 10-da yatıb, şəhər 7-də uyqudan durur. Yəni iş vaxtı mətbəə qarşısında oturur və ya mətbəə müqabilində olan şərabxanada içib sərxoş olur və yaxud bir tanışla müsahibətdə [söhbətdə] olur və böylə məşğuliyyətlər nəticəsi olaraq 300 min manat paranın oğurlanması meydana çıxır.

Hökumətin böylə ziyanına razı olamayan “Müsavət” firqəsindən böylə qanunsuzluğun önünü almağını rica edirəm.”

İmza ...

Polismeysterin cavabı

Pirşağı köyü camaatından Sabunçu-Balaxana polismeysteri əmri adı ilə camaatdan okolodoçnikə [polis sahə rəisinə] 3 min manat bağ kirayəsi, süvari milislərin atlarına 1500 manat arpa-saman parası və köy katibi üçün 3600 manat para toplanmış olduğunu qabaqda xəbər vermişdik. İşbu xüsusda “Müsavət” Sabunçu-Balaxana polismeysterindən məlumat istədiyinə cəhət, məzkur [adı çəkilən] polismeyster 4839 nömrəli kağızında cavab vermişdir ki, onun bu fəqərədən [hadisədən] qətiyyəən xəbəri yoxdur.

FƏHLƏ HƏYATI

13 təşrini-əvvəl [oktyabr] tarixində düşənbə [bazar ertəsi] günü saat 3 radələ-rində Balaxana mədən dairələri müsəl-man əmələsi tərəfindən təşkil edilmiş ic-lasda aşağıda yazılmış məsail [məsələlər] mövqeyi-müzakirəyə vəz edildi [müzaki-rəyə qoyuldu]:

- 1) Kabinə böhranı;
- 2) Bahalıq məsələsi;
- 3) Məvaciblərin maaşı [dolanışığı] tə-min edəmmədiyi;
- 4) Fəhlə Şurası;
- 5) Fəhlələr üçün gecə məktəbi.

Növbədən xaric olaraq məclisə təşrif etmiş Cavad bəy [Məlik-Yeqanov] əfəndi-ləri bidayəti-Hərbi-ümumidən [Dünya mü-haribəsinin başlanğıcından] hal-hazırda qə-dər gündən-günə nırxların tərəqqi və pul kursunun tənəzzül səbəblərini ətrafı ilə şərh və tədqiq, hal-hazırda isə təmini-maaş və əsası-ümumi cəhətcə Azər-baycan daxilində yaşayan camaatla həm-hüddud məmləkətlər əhalisinin halını bil-müqayisə [müqayisə edərək] tətbiq edib, əcnəbi məmləkətlərə nisbətən Azər-baycan ölkəsi bir cənnət halı təmsil etdiyini ədillə və bərahin [dəlil və sübutlar] ilə is-bat etdikdən sonra, fəhlələrin tövsiyi-ma-aşı [dolanışığının yaxşılaşdırılması] üçün “Müsavat” komitəsi tərəfindən Cavad bəy və [Hüseyn] Müzəffərov əfəndiləri Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] nəzdində təşəbbüsətdə bulunmaqdan ötrü nüma-yəndə intixab edilmiş [seçilmiş] olub, lazı-meyi-təşəbbüsətdə şüru etdiklərini [başla-dıqlarını] dəxi bəyan etdilər.

Natiq əfəndi sözünü bitirdikdən son-

ra, ərifüz-zikr [yuxarıda deyilən] məsələ-ləri müzakirə nəticəsində, zeyldə mün-dəric maddələri havi [aşağıda yazılan maddələri ehtiva edən] qərardadı türk “Azər-baycan” qəzetəsi vasitəsilə məhəlli-aid-lərinə ittilə vermək [aidiyyətli yerlərə xə-bər vermək] ümumiyyətlə qət və təsvib edildi [qərara alındı]:

1) Kabinə böhranı hökumətin fəaliyyət məkinəsinin [məsinin] dayanması-na, hökumət fəaliyyətinin dayanması isə məmləkət daxilində cərəyanı-ümurun [işlərin gedişatının] səktəyə uğramasına [pozulmasına, dayanmasına], dolayısı ilə də arzu edilməyən hadisələrin vüqusuna, həmçinin xarici təhlükələrə qarşı vətənin müdafiəsiz buraxılmasına səbəbiyyət gös-tərəcəyini düşündüyümüzəndən, Parlaman heyəti-məbusanına müraciətən, Kabinə böhranına bir an əvvəl xatimə verilib, ye-ni Kabinə təşkilinin, fəaliyyəti bütün Azər-baycan xalqınca təqdir edilməkdə olan Nəsim bəy həzrətlərinə həvalə edilməsini müsirranə [təkidlə] tələb edirik;

2) Getdikcə tərəqqi etməkdə davam edib də, fəvqət-təhəmmüli-füqərə [kasıbların qatlaşa bilmədiyi] bir dərəcəyə və-sil olan bahalıqla ciddi mübarizə edilmə-si;

3) “Müsavat” nümayəndələri göstər-diği vəch üzrə 360 manat və 33 faiz ba-halıq pullarının əsl məvacibdən hesab edilməsi ilə məvaciblərin 50 faiz artırıl-ması və ailədar əşxasa [ailəli şəxslərə] ay-da 200 manat ev pulu, 35 manat hamam pulu, mücərrədlərə [tək başına olanlara] isə ayda 100 manat ev pulu, 30 manat hamam pulu verilməsi, pul[ı]a fəhlələrə ucuz çörək verməkdən ötrü ərzaq almaq

AZƏRBAYCANDA

Qarabağdan Kürd zabitləri

Qarabağ general-qubernatorunun töv-siyəsinə görə Hərbi Nəzarətin binagüzar-lığı [sərəncamı] ilə Bakıdakı zabitan mək-təbinin cənbində [nəzdində] bir də kürd-lərə məxsus şöbə açılıbmış. Bu şöbəyə daxil olmaq üçün Zəngəzur Kürdüsta-nından 30 nəfər cavanlar cəm olub dü-nən Şuşaya varid olub [gəlib] Bakıya azim oldular [yola düşdülər]. Bunlar tamamən kənd məktəblərini bitirmiş savadlı ca-vanlardır ki, Zəngəzur milis naçalnikı Sul-tan bəy Muradov cənabları hər bir kənd-dən bir nəfər cavanları dəvət edibdir. Böylə görünür ki, bu kürd şöbəsi sairləri kimi olmayıb, tez bir zamanda kursları təcili surətdə qurtarıb öz vətənlərində, yəni Kürdüstanda işləməyə hazırlana-caqlar.

Bu kurslara daxil olmaq üçün həmin 30 nəfərdən başqa yenə də bir böyük dəstə həvəslilər Kürdüstandan gəlib hə-min kurslara getməyə hazır olduqlarını izhar etdilər [bildirdilər] də, lakin kurs-lar ancaq 30 nəfər üçün açıldığını bilən-dən sonra qubernatordan xahiş etdilər ki, onlar üçün də bir çarə arasınlar.

Gəncədə

1919-cu sənədə sentyabr ayının 19-cu günündə Gəncə qəzasının kəndçiləri qəzanın hər cəhətlərindən əllərində inti-xabnamələri [seçki kağızları] olmaq üzrə bir yerə cəm olub, bir səsle Gəncədə Kənd-çi-Əkinçi İttifaqının Mərkəzi Komitəsini təşkil etdilər.

Komitənin sədri Abış Məhəmmədov,

üçün 10 milyon pul buraxılması xüsusun-da mədən sahiblərinə icrayı-nüfuz edil-məsi [təsir göstərilməsi];

4) Fəhlə nümayəndələri şura təşkili xüsusunda yaxın bir zamanda intixabat [seçki] elanı verilməsi;

5) 9 nisan [aprel] tarixindən hal-hazırda qədər dəfələrlə sərəncamını rica etdiyi-miz, fəhlələr [üçün] gecə kursları məsələ-sinin tezlikcə həll edilməsini Daxil[iyy]ə, Məsai və Maarif nəzarətlərindən rica edə-rək, artıq bizi məyus etməyəcəklərinə əminiz.

İclas sədri:

Həmid Paşazadə

Katib: Əbdürrəhim [Yusif oğlu]

GÜRCÜSTANDA

İngilis əsgərləri Batumda

Tiflisdə alınan məlumata görə, Batu-ma təzəlikcə gəlmiş olan İngiltərə əsgər-ləri paraxodlardan quruya çıxarılmaqda-dırlar.

Vordropun Ermənistanı getməsi

Srağagün Tiflisdən İngiltərənin Zaqaf-qaziyada olan komissarı Vordrop İrəvana getmiş və oradan dəxi Eçmiyədzinə hərəkət etmişlərdir.

50 milyon təsis

Təşrini-əvvəl [oktyabrın] 11-də Gür-cüstan hökuməti dövlət xidmətçiləri ilə fəhlələrə də ucuz qiymətlə zəruri şeylə-rin verilməsindən ötrü təşkilat yapmağa 50 milyon manat təsis etmişdir [ayırmiş-dir].

müavini-sədr ..., katib Talib Məşhədi Cəfər oğlu, üzvlər Məşhədi Səməd Kərbəlayı Məhəmmədhəsən oğlu, Hacı Əhməd Əliyev, Molla Rza Molla İman oğlu, Aslan Kərbəlayı Əsgər oğlu, Məşhədi Mirveysi İmamverdi oğlu, Musa Məhəmməd oğlu.

Bu komitənin iştiğal edəsi [məşğul olması] işləri bunlardan ibarətdir:

- 1) Azərbaycan istiqlaliyyəti yolunda;
- 2) Torpaq və su məsələləri haqqında;
- 3) Kəndçinin maarifi xüsusunda;
- 4) Səhiyyə işləri haqqında;
- 5) Hökumət məmurlarının xilafı-qanun [qanunazidd] hərəkətlərinin dəfi və rəfi yolunda [aradan qaldırılması];

6) Kəndçinin təmini-maası [dolanışığının təmin edilməsi] haqqında;

7) Quldurluq və yol kəsmək və qətl-nəfs [adam öldürmək] işləri ilə mübarizə və qeyri bu kimi məsələlər ki, kəndçinin mənafeyinə aiddir.

Həmin Komitə[yə] rücu [müraciət] edənlər bu adresə rücu edirlər: Gəncədə Kəndçi və Əkinçi İttifaqının Mərkəzi Komitəsinə.

Ayn. əfəndi

Lənkəranda

Bu son vaxtlarda Lənkəranda bir yelkən gəmisi tutulmuşdur. Yelkən gəmisi əğləbi-ehimala [böyük ehtimala] görə Denikin ordusuna aiddir.

Ərdəbil və sair yerlərdə müharibəyə iştirak edənlər haqqında da məlumat cəm edilmişdir ki, aşağıda yazırız:

1) Ərdəbildə olan müharibədə iştirak edən İran kazaklarının arasında çoxlu surətdə Qafqaziya və İran ermənilərindən vardır. Zabitlər isə tamam denikinçilərdir.

2) Şəhərimizdə tutulan yelkən gəmisində külli surətdə mıx, dəmir, taxta və şalman və qeyrələr kəşf edilmişdir. Gəmilər şayiata nəzərən iki imiş. Petrovskdan Ənzəliyə doğru gedirlərmiş. Küləyin şiddətli fırtınalarından birisi vasitəsilə gəmi şəhər sahilinə çıxmışdır.

3) Ənzəlidən gələn sərnişinlərin rəvayətinə görə, həman gəminin ikincisi isə orada boşadılır. Əşyasının çoxluğu ləvazimi-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] olmaq üzrədir, silahdır.

4) Şəhərimizdə tutulan İran hərbi formasında Denikin tərəfdarı zabitlərdən çox şübhəli mandatlar [vəsiqələr], şifrəli teleqraflar və bəzi məlumatlı kağızlar və para tutulmuşdur. Özləri isə Bakıya göndərilmişdir.

5) Bizə məlum olunan xəbərlərə görə, muğanlıların əslihələri [silahları] tamamilə alınmamağına binaən [görə], idarə rica edir ki, məzkur [deyilən] Muğan rus əhlindən bittamam əslihələr cəm edilsin. Zira əhali çox narazıdır və gələcəkdə istiqlaliyyətimizə də böyük zərərlər toxunasıdır.

Sad.

Lazımdır 4-6 otaq, şəhərin mərkəzində, hər bir ehtiyacıyla. Muxəlləfatını [ev avadanlıqlarını] alaram. Tapanlara və göstərənələrə yaxşı mükafat.

Adres: “Azərbaycan” qəzetəsinin kontoru 11455 nömrəli qəbz göstərənə.

11455

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşahər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çaharşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çaharşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də. *Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri*

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün şəhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armysanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün şəhər saat 8-dən 9-adək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski

küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Doktor M. İ. Lurye

Əmrazi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün şəhər saat 8-1-adək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Berlin Darülfünunu doktoru N. Melkumyan[s]

Daxili, zöhrəvi, sifilis, “606” və “914” müalicələrini qəbul edir hər gün şəhər saat 8-dən 12-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 9-11. Kolyubakinski küçənin küncündə. Telefon nömrə 34-34.

Diş həkimi R. M. Altman

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat 8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Müsəlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olunan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20. Aptekin qarşısında.

11417

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir şəhər saat 10-dan 1-adək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı

laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

9090

Təbib

Əmir bəy Aslanov

Qəbul edir naxoşları (daxiliyyə və cildiyə) axşam saat 4-dən 6-yədək. Adres: Ofiserski küçədə (Nikolayevski küçənin küncündə) nömrə 6. Telefon 41-14.

11430

Diş həkimi

A. A. Mirkin

Dişlərə müalicə olunub və doldurulur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur: gündüzlər 9-dan 2-yədək; axşamlar 4-dən 7-yədək. Ünvan: Gimnaziçeski küçə, nömrə 164.

11426

Diş həkimi

S. M. Hamburq

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Professor Buyneviçin müsəkkər [sakitləşdirici] kabinetinin səbiq assistenti

Doktor Q. Musaelyans

Ürək, mədə, bağırsaq və qeyri daxiliyyə naxoşluqları qəbul edir səhərlər 9-dan 12-yədək, axşamlar 5-dən 7-yədək. Ünvan: Karantinni və Bolşoy Morskoy küçələrin küncündə (Telefonni küçənin başında). Telefon: 40-22.

11446

Diş həkimi E. S. Karşteynbaum

Maddi cəhətdən zəiflər üçün xüsusi güzəştə bulunur. Diş çıxartmaq ağrı ilə 25 manat, diş çıxartmaq ağrısız 50 manat. Müalicə və doldurması 80 manatdan 100-ə kimi. Məsləhət 15 manat.

Ünvan: Quba meydanı yanında Sisyanovski küçə nömrə 41, İsrailovun evində. Telefon: 22-57.

11449

Diş müalicəxanası D. İ. Zeylidzon

Xüsusi qızıl və platina işləri. Kötük və körpülər və farforlar. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur məhzen növbətə yazılmaqla səhərlər saat 9-dan 2-yədək, axşamlar saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Malakan-ski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 19-55.

11442

Elan

Bununla Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti Lənkəran qəzasından və Muğandan taxıl aparmaq qadağan olduğu üçün verilən əmr-naməsinin ləğv edildiyini həmin oktyabr ayının 11-dən ümum əhaliyə elan edir.

*Nazir: [Ağa] Əminov
İdarə müdiri: Makinski
T-282*

Müdir: Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

İnna lillahi və inna ileyhi raciun

səh. 273. “İnna lillahi və inna ileyhi raciun”: “Həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq”. Bu ifadə, “Quran”ın Bəqərə surəsinin 156-cı ayəsinin bir hissəsidir. Ayə belədir: “O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldikdə, həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq, deyirlər.”

Sirk “Modern”

səh. 273. “Pəncşənbə günü oktyabrın 16-nda”: qəzetdə “Çaharşənbə günü oktyabrın 15-ndə” getmişdir.

Elan

səh. 273. “kərəci”: bir neçə adamlıq, dorlu qayıq.

“barkaz” (yaxud barkas): adətən liman daxilində yük daşımaq üçün istifadə edilən kiçik gəmi.

İki siyasət

səh. 275. “Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” qəzeti nəzərdə tutulur.

Məclisi-Müəssisan Seçkiləri

Haqqında Qanun

səh. 278. “9) Məclisi-Müəssisan əzasının”: qəzetdə “9” yerinə “7” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 280 “Kiyevlyanın”: Kiyevdə 1864-cü ildən 1919-cu ilin dekabrına qədər rus dilində nəşr edilmiş qəzet. Qəzetin təsisçisi və ilk redaktoru tarixçi Vitali Yakovleviç Şulgin olmuşdur. 1919-cu ildə qəzetin redaktoru Vitali Şulginin oğulluğu Vasili Şulgin idi. “Savenko”: qəzetdə “Savinkov” getmişdir.

Qəzetələrdən

səh. 283. “Ərəblərlə edilən rəftarın əynisini”: qəzetdə “əynisini” yerinə “qeyrisini” getmişdir.

“Beynənnəhreyn”: (yaxud İkiçayarası) Yaxın Şərqdə tarixi-coğrafi bölgə, Dəclə və Fərat çaylarının arasında qaldığından, bu adı almışdır.

Dağıstanda

səh. 284. “Petrovsk”: indiki Mahaçqala şəhəri.

“Teymurxanşura”: indiki Buynaksk şəhəri.

Nəzarətlərdə

səh.285. “Yusif Dadaşovun dəniz kənarındakı evi”: Naberejni küçəsində (indiki Neftçilə prospektində) Azərbaycanlı milyonçu və xeyriyyəçi Yusif Dadaşova məxsus olmuş mülk nəzərdə tutulur.

Çörəyin bahalanmasına qarşı

səh. 288. “Ümumrusiya Zemstvo İttifaqı” [Всероссийский земский союз]: 1914-cü ilin ortalarında Rusiyada yaradılmış ictimai-siyasi təşkilat. Özündə minlərlə kiçik xeyriyyə müəssisəsini birləşdirən İttifaq, əsasən xəstə və yaralı əsgərlərə kömək göstərmək və ordunu müxtəlif mallarla təchiz etmək məqsədi güdürdü.

Bakı xəbərləri

səh. 289. “Quşmaşon”: yazılışında yaxud oxunuşunda qeyri-dəqiqlik olması ehtimalını da nəzərə almaqla, bu coğrafi adın haraya məxsus olduğunu müəyyənləşdirə bilmədik.

Firqələr və cəmiyyətlərdə

səh. 293. “Ərazi Nəzarətindən toxum məkulat və at tələb etməyi qat etmişlərdir”: mümkündür ki, “hübubat” deyilən buğda, arpa kimi dənli bitkilərin toxumu nəzərdə tu-

tularaq “toxmi-məkulat” demək istəmişlər.

“İmza ...”: qəzetdə belə getmişdir.

Azərbaycanda

səh. 296. “müavini-sədr ...”: qəzetdə belə getmiş, sədr müavininin adının yerinə nöqtələr qoyulmuşdur.

Cümə, 17 oktyabr 1919-cu il, nömrə 298

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 22 məhərrəmül-həram sənə 1338. 17 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axırncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

SİRK “MODERN”

Cümə günü oktyabrın 17-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Boqatıryov – Staroşvili.

2-nci: Qara Maska tərəfindən üç min manat mükafat: Qara Maska – Oleynikov.

3-ncü: Zakoroyko – Gənc Əli.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Təməşə başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Qırmızı Maskanın benefisi hazırlanır.

11454

ELAN

Hökumət Müfəttişliyi naziri həzrətlərinin 12 həmin oktyabr 1438 nömrə təliqəsinə binaən, bu gündən etibarən Cümhuriyyətimiz daxilində olan ümum gömrükxanaların və əvvəl mərhələdə Ağstafa gömrükxanasının təftişinə şüru etdim. Ümumdan kamali-əhtiramla rica və təmənnə edirəm ki, məzkur gömrükxanaya əşya və malların müsadirəsi və hakəza qeyri biqanunluqlar barədə olan

şikayətlərini Hökumət Müfəttişliyi Nəzarətinə (dəniz kənarı Mirbabayevin evləri) kitabətən və yaxud və ya şifahən Ağstafa istasyonunda məlum və ixbar etsinlər.

Dövlət Müfəttişliyi nazirinin

xüsusi əmrlər məmuru:

Məcnunbəyov.

T-290

ELAN

Bununla Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi məlum edir ki, Türük və Məabir nazirinin 919-16/7-ci ildə verdiyi icazənamə üzrə elan olunan gündən Bakı şəhər istasyonu körpüsünə gələn paraxodlardan atidəki xərclər alınacaqdır:

1) 15 min pud yükü və boş olan paraxodlardan sutkada 300 rublə;

2) 40 min pud yükü olan paroxodlardan sutkada 500 rublə;

3) 4 min pud yükü olan lodka, kərəci və barkazlardan sutkada 100 rublə;

4) Dəmiryol ilə gələn yükləri şəhərə gətirən lodkalardan bir vaqondan 150 rublə.

Yuxarıda zikr olunan xərclər Dəmiryol İdarəsi ilə şəraitə girməyən paraxod sahiblərindən alınacaqdır.

T-285

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ-HİSSƏ]

Azərbaycan Cümhuriyyəti Posta və Teleqraf Nəzarətindən

12 təşrini-əvvəl [oktyabr]

Əmrnamə nömrə 98

Azərbaycan Posta və Teleqraf nahiyyəsi müdirinin avqustun birindən 1918 sənədən 24 nömrəli əmrinə müvafiq, Gəncə posta-teleqrafxana müdirliyi vəzifəsini ifa etməyə təyin olunmuş Əli bəy Ağanəsirov həmin məmuriyyətdə təsdiq olunur təşrini-əvvəl ayının 20-dən.

Dəftərxanamin kargüzarı müavini Sürrəyyə xanım Sultanov ərizəsinə məbni [ərizəsinə əsasən] təşrini-əvvəl ayının 1-ci günündən qulluğundan xaric olur və həmin məmuriyyət ştatının az olmasına görə ləğv olunur.

Əmrnamə nömrə 99

Dəftərxana məmuru Asiya xanım Vaçnadze mənim dəftərxanama registrator [qeydiyyatçı] məmuriyyətinə təyin olunur.

Əmrnamə nömrə 100

1) Sabiq Prişib 4-cü sinif posta-teleqrafxana müdiri Yakov Sestrinski həmin posta-teleqraf idarəsinə müdir təyin olunur.

2) Sabiq Biləsuvar posta-teleqrafxana müdiri Pyotr Vasilyev həmin posta-teleqrafxanaya müdir təyin olunur.

3) Lənkəran posta-teleqrafxanasının sabiq müdir müavini Cəmsid İmamquliyev həmin idarəyə müvəqqədən müdirliyə təyin olunur.

4) Astara 4-cü sinif posta-teleqrafxanasının 3-cü dərəcəli məmuru Pyotr Zinyeviç müvəqqədən həmin idarəyə müdirliyə təyin olunur.

Həmin 4 nəfər əşxas [şəxslər] eylül [sentabr] ayının 2-ci günündən təyin olunurlar.

Əmrnamə nömrə 101

12 təşrini-əvvəl 1919 sənə

Azərbaycan Posta-Teleqraf nahiyyəsi Baş müdirinin eylül ayının 2-dən 1919 sənədən 16628 nömrəli təqdiminə müvafiq, Bibiheybət 4-cü sinif posta-teleqrafxana müdiri Aleksandr Şeludyakov həmin təşrini-əvvəl ayından etibarən qulluğundan xaric olunur.

*Posta-Teleqraf naziri: Camo Hacınski
Dəftərxana baş müdiri: Blajevski*

Məşixətdən

Əmrnamə 34

1 təşrini-əvvəl 1919 tarixindən etibarən Salyan şəhəri əhlindən Hilal Hüseynzadə İdareyi-Məşixətdə [Şeyxülislamliq İdarəsində] mübəyyəzliyə [yazıların üzünü köçürən katib işinə] qəbul edilmişdir.

Məşixət sədriləri:

*[Axund Ağə] Ağaalizadə və
Mustafa Əfəndizadə*

ERMƏNİSTAN VƏ AZƏRBAYCAN MÜNASİBƏTİ

Qarabağ erməni camaatının Azərbaycan torpağında yaşarkən, təbii Azərbaycan hökumətinə və qanunlarına tabe olmaq lazımdır deyər, məqul və müvafiqiməntiq [ağlabatan və məntiqə uyğun] qərarından sonra erməni üsyançıları, daşnak agentləri Zəngəzur tərəfə qaçıb, orada fəsadlar törətmək və şeytənlər icra etmək üçün müsəid bir zəmin buldular.

Şübhəsiz, Ararat barmağı ilə idarə olunan və daşnak rəhbərliyi ilə iş görən bu

müfsid güruhun [fitnəkar qrupun] təqib etdiyi məqsəd ortaya “Zəngəzur məsələsi” çıxarmaq idi.

“Zəngəzur məsələsi” zədən ermənilər tərəfindən meydana çıxarılmış olan “Qarabağ məsələsi”nin məbədidir [ardıdır]. Ermənistanın haqsız və yersiz iddiası ilə törənmiş olan bu məsələ hökumətimizin müdəbbirənə [ağıllı, uzaqgörən] siyasəti və Qarabağ erməni camaatının aqılanə rəftarı sayəsində müvafiqəti-mütəqabilə [qarşılıqlı uzlaşma] yolu ilə həll edildikdən sonra əlləri boşə çıxan daşnaklar dərhal bir “Zəngəzur məsələsi” çıxartmağa çalışdılar.

Zəngəzur Qarabağın bir hissəsi və Qarabağı təşkil edən dörd uyezdən biridir. Zəngəzursuz Qarabağ, Qarabağ ola bilməz. Yəni Qarabağın tamamiyyəti-mülkiyyəsi [ərazi bütövlüyü] ilə bərabər, vəhdəti-iqtisadiyyəsi [iqtisadi bütövlüyü] dəxi xələldar olub [pozulub], həm Cümhuriyyətimizi və həm də bilafərqi-millət [millət fərqi olmadan] bütün Qarabağ əhalisini böyük müşkülətlər qarşısında qoya bilər. Zəngəzurun vəziyyəti-sövqülceyyəsi [strateji vəziyyəti] və köçərilərimiz üçün yaylaq olması bunu isbata kafidir. Bunu hər kəs bilir və yüz il bundan əqdəm [qabaq] Pənah xan dəxi bilirmiş ki, Qarabağ xanlığını təşkil edərkən Zəngəzuru dəxi o xanlığın mühüm bir hissəsi həsəbi [səbəbi] ilə yədi-idarəsinə [əlinə, hakimiyyəti altına] almışdı.

Buna görə də “Zəngəzur məsələsi”, yəni təkrar “Qarabağ məsələsi”. Bu üzdən bu məsələ Ermənistanın haqsız iddiasına görə ixtilafli hüddud məsələsi deyil, bəlkə Azərbaycanın cüzi-layənfəki [ayrılmaz hissəsi] olan Qarabağa göz qıcıt-

maq və dəstdirazlıq [əliuzunluq] etmək həvəsidir.

Ermənistanın “Zəngəzur bizimdir” deyər haqsız iddialarda bulunması aşkardır ki, “ixtilafli hüddud məsələlərini sülh və sazişlə həll edəlim” deyil, Azərbaycanın tamamiyyəti-mülkiyyəsinə qarşı sui-qəsd hiyləsidir.

Tiflisdə rusca nəşr edilən erməni “Slovo” qəzetəsi Azərbaycan ilə Ermənistan arasında Zəngəzur haqqında təati edilən [qarşılıqlı göndərilən] notaları “bitərəfanə” bir surətdə mütaliədən [qiymətləndirdikdən] sonra, bu işdə kimin haqlı və kimin haqsız olduğunu təyin etməyə çalışır və “çalışması” nəticəsində haqqın, əlbəttə, Ermənistan tərəfində olduğuna hökm edir.

Qəzetə Zəngəzurun Ermənistanla təəllüq etdiyini [məxsus olduğunu] söyləyir deyir ki:

“Əgər işə etnoqrafi nöqtəyi-nəzərinə baxılarsa, bir mahal ki, əhalinin 80 faizini təşkil edənlər ermənilər ola, o mahal Azərbaycana deyil, mütləqə Ermənistanla təəllüq edə bilər.”

Sofizm məntiqi üzərində qurulmuş olan bu mətləbin yanlış olduğu bundan aşkardır ki, ermənisi çox olan bir yeri Ermənistanla təəllüq etdirmək doğru olsa, o surətdə Azərbaycanın hər bir yeri ki, orada ermənisi çoxdur, Ermənistanla məxsusdur deyər hökm verməlidir. O hesabdən, deməli, Bakının yanındakı “Ermənikənd” dəxi Ermənistanın imiş.

Əlavə, böyük haqsızlıq deyilmi ki, bizə gələndə etnoqrafi əsaslardan bəhs edilir, halbuki erməni hökuməti, müsəlmanı çox olan Naxçıvan mahalına soxularkən “Slovo” və əmsalı bu əsaslardan söhbət salmayırdılar.

Və bir də, Zəngəzur əhalisinin 80 faizi ermənidir deyər qərar vermək dəxi yanlışdır. Çünki bu gün dürüst və doğru bir statistik üsulu tətbiq edilərsə, Zəngəzur ermənilərinin 50 faizdən fəzlə olmadığı meydana çıxar.

Bunlardan başqa, biz Zəngəzura Qarabağın bir hissəsi nəzəri ilə baxırız. Ümum Qarabağda isə erməni əhalisi əqəliyyət [azlıq] təşkil edirlər. Əgər bu yerin bir məntəqəsində vaxtən [doğrudan da] bir erməni əksəriyyəti varsa da o məntəqəni qoparıb da Ermənistanı vermək hansı ağla və hansı məntiqə müvafiqdir? Böylə bir tələbdə bulunanlara acınmamaq qabildirmi?

Böylə bir xilafi-məntiq bəhsdən sonra “Slovo” qəzetəsi digər bir bəhsə keçir ki, o da başdan-ayağa yalandır. Qəzetə deyir ki, Qarabağ və Zəngəzur erməniləri hələ Almanıyanın müzəffəriyyətlərinə təsadüf edən vaxtlarda dəxi Nuri paşanın müvəffəqiyyətlərinə rəğmən türklərə tabe olmaq istəmədi.

Qarabağ ermənilərinin türk əsgərlərini duz və çörəklə qarşıladıklarını yalnız həqiqəti gizləmək istəyən “Slovo”lar inkar edə bilər.

Qarabağ ermənilərinin Azərbaycan Türk hökumətinə tabe olmaq istəmədiyini andırmaq istəyən bu sözlərin böyük bir yalan olduğu, ermənilərin yeddinci yığıncağında əksəriyyəti-əziminin [böyük əksəriyyətin] Azərbaycana tabe olalım deyər qəbul etdikləri qərardan aşkardır. Bu gün əgər Zəngəzuru bulandıran daşnak fitnəçiləri Zəngəzurdan dəf edilərsə, oranın ümum erməni əhalisi Azərbaycan təbəəliyini böyük bir meyil və rəğbətlə qəbul edib, daşnak xüdə və dəsisələrindən

[hiylə və fitnələrindən] qurtulduqlarına da şükürlər edərlər. Çünki Zəngəzur erməniləri bir kərə Azərbaycandan ayrılırsalar, siyasidən əlavə iqtisadi fəlakətlərə məruz qalıb acından ölərlər.

Bədəhu [sonra] “Slovo” qəzetəsi bizim və Ermənistanın notalarını lisan və tərz-i ifadə nöqtəyi-nəzərindən “tədqiq” edib Ermənistan notasını sülhamiz [sülhpərvər] bir lisan, hüsur və etidala [təmkinə, soyuqqanlılığa] riayət edən bir ifadə ilə yazılmış görür və bizim notamızın şiddətli lisanından, sülh və sazişə meyil göstərməyən üslubi-ifadəsindən şikayət edir və bundan da bir nəticə çıxarır ki, Ermənistanın hüsur və etidal ilə danışmağı haqqı və mənəvi bu qüvvətə güvəndiyindən. Halbuki bizim özümüzü zəbt edəmədiyimiz, haqsız olduğumuzu hiss etməyimizdənmiş. Deməli, “sən ki, hiddət edirsən haqsızsan” demək istəyir.

Erməni notasının hüsur və etidala riayətlə yazıldığını biz də inkar etməyirik. Lakin bu “pişiyim-pişiyim” ilə bizim torpağımızın ən mühüm bir qitəsini [hissəsini] əlimizdən almaq istəyənlərə acıq tutmamaq və hiddət etməmək qabildirmi? Əgər Azərbaycan Ermənistanın torpağından bir parçasını ən mülayim, ən şirin, hətta “mən ölüm və qurban olum” təbirləri isteməlinə [işlətməyə] varıncaya qədər yumuşaq bir dil ilə istəsə və bunda da israr etsə, Ermənistan böylə bir haqsız tələbdən hiddət etməzmi?

Bundan başqa, bir var ki, dildir, bir də var ki, əməl. Zəngəzur haqqında mülayim dil ilə bizə nota verən Ermənistan, Zəngəzur müsəlmanlarının başına nasıl dürrüşt [kobud], zalimanə və birəhmanə oyunlar gətirir.

“Slovo” və əmsalının erməni hökumətini müdafiəsi və bu hökumətin sülh və saziş niyyətlərindən bəhsi heç bir kəsi inandıra bilməz. Qafqaz cümhuriyyətləri arasında “ixtilafli məsələlər”[də] birinci qılinc çəkən, birinci olaraq qardaş qanı tökən erməni cümhuriyyəti oldu ki, sülh və saziş təriqindən [yolundan] imtina edib, gürcü üzərinə hücum etdi. Özgənin malına və torpağına təmə [tamah] edən yənə birinci Ermənistan oldu ki, Naxçıvan üzərinə hücum edib özgənin yerinə sahibləndi və bugün genə eyni Ermənistanıdır ki, məqsədi Azərbaycan torpağına dəstdirəzlik etməkdir.

Azərbaycan öz torpağını qorumaq üçün qılinc çəkməyə məcbur olacaqsə və arada qan töküləcəksə, hamısının məsuliyyəti Ermənistan üzərinə aid olacaqdır. Bunu deyil bir Azərbaycan, bəlkə hər kəs və hətta Qafqazla əlaqə peyda etmiş Avropa hökumətlərinin nümayəndələri də iqrar [təsdiq] edirlər.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

13 təşrini-əvvəl iclası

Sədr: Həsən bəy Ağayev.

Katib: Mehdi bəy Hacınski.

İclas saat birin yarısında açılır.

Sədr iclası açaraq məsaili-yövmiyyə [gündəlikdəki məsələlər] elan edilir və məbusların iclası öz vaxtında gəlməyib, hər dəfə bir saatdan ziyadə iclasın gec açıl-

dığını qeydlə, vaxtında gəlmələrini Divanı-rəyasət namından [adından] rica edir və deyir ki, bundan böylə Nizamnamə mövcubincə [Nizamnaməyə əsasən] yarım saatdan artıq gözləməyərək kvorum olmasa iclası qapayacaqdır.

Sonra məsaili-yövmiyyəyə keçilərək:

1) Üsyançılar və dövlət əsasları əleyhinə cinayət işləyənlərin məsuliyyəti;

2) Hüquq mühakiməsi nizamnaməsinin 1462-ci fəslinin, məhakiməyi-sülhiyyə təhtindəki iqameyi-davaları [sülh məhkəmələrində iddia qaldırmaq] fiyatinın nəhayət dərəcə artırılması üçün təbdili [dəyişdirilməsi];

3) Məhkəmə işlərinin övraqi-dəftərxana [dəftərxana kağızları] və icbariyyə və rəqəsi vergisi ilə qiymətə aid olmayan iqameyi-dava [iddia qaldırmaq] xərclərinin artırılması haqqındakı layihəyi-qanuniyyə;

3-cü qiraətdə qəbul olunaraq, sabiq Zaqafqaziya Komissariatı və Bakı Xalq Komissarları Şurası tərəfindən öhdələrində olan vergilərini vaxtında verməyənlərdən cəza üsulu ilə əxz ediləcək [alınacaq] nəqdiyyələrə dair qərarların ləğvi haqqındakı layihəyi-qanuniyyəyə keçilir və birinci və ikinci qiraətdə qəbul olunur.

10 milyon borc

Bədəhu [sonra] Bakı Bələdiyyə İdarəsinə 10 milyon manat borc verilməsi haqqındakı layihəyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir. Bu layihə uzun müzakirə və mübahisəyə bais olur.

Rzayev Abuzər bəy - Şəhərin builkı halını keçənilkı ilə müqayisə edərək, binisbə [nisbətən] yaxşılaşdığını, küçələrin təmizlənməsi, işıq, konka, məktəb və xəstəxanaların şimdı necə olduğunu və bunun

üçün şəhərə külli miqdarda pul lazım ikən mədaxilin azlığını qeydlə deyir ki:

Qabaqda Parlaman, Bələdiyyə İdarəsinə 5 milyon manat borc vermişdi. Bundan əlavə, hökumət şəhərə 50 milyon manat daxili istiqraz əqdinə [borc müqaviləsi bağlamağa] imtiyaz vermişdir. Fəqət həman borc əqdi gec olar. O vaxtadək şəhər xidmətçilərinə maaş vermək lazımdır. Pul da yoxdur. Binaənileyh [ona görə], Bələdiyyə İdarəsi hökumətə müraciətlə 5 faizlə 25 milyon manat borc istəmişdir. Lakin hökumət bu məbləği çox hesab edərək ancaq 10 milyon manat buraxmağa razı olmuşdur. O cümlədən, 5 milyonu qabaqda verilmişdir. Şimdi də 5 milyonunu buraxmaq haqqında Parlamana şu layiheyi-qanuniyyəni təqdim etmişdir. Fəqət bu paranı Bələdiyyə İdarəsi necə qaytaracaqdır?

Qanuna görə, Bakı Şəhər Dumasına verilən borc, əqd ediləcək olan 50 milyonluq daxili istiqrazdan verilməlidir. Əgər bundan olmasa, şəhər nəfinə [xeyrinə] alınmaqda olan pud hesabı vergidən əda edilməlidir [qaytarılmalıdır]. Əgər şayəd bu, ya o səbəbdən bununla da ödənməzsə, o halda məzkur [deyilən] 10 milyon manat Bələdiyyə Məclisinin 1922 və 1923-cü illər məxaric smetasına daxil edilməlidir. Bundan əlavə, Şəhər Duması bu pulu ildə yarım milyon manat faiz verəcəkdir. Həman yarım milyon isə gələn ildən etibarən şəhər smetasına daxil edilsin gərək.

Maliyyə-Büdcə komissiyası bu layihəni qəbullu, təsdiqini Parlamana təklif edir.

Ağamalioğlu Səməd ağa (Hümmət) - Beşinci dəfədir ki, böylə layiheyi-qanuniyyə gəldiyini və şəhərin pulu olmama-

sının səbəbi olmaq üzrə qlasnıların hər burjuaziya tərəfdarı olduqlarından, şəhər xərcini varlılardan almaq lazım ikən, əsla bu uğurda tədbir görmədiklərini təzkarla [deməklə], təklif edir ki, istənilən pul buraxılsın. Tainki Dum işlərini apara bilməyərək dağılmağa məcbur olsun və yeni üsul ilə bələdiyyə idarəsi seçilsin.

[Ağa] Aşurov - Bu pul verilməzsə minlərcə əmələ və xidmətçilərin ac qalacağını qeydlə, qanunu müdafiə edir və deyir ki:

Bələdiyyə İdarəsinin xərcini azaltmaq lazımdır. Zira Şəhər Duması bir çox şeylərə pul sərf edir ki, o, hökumətin borcudur. Məsələn, polis saxlamaq Bələdiyyə İdarəsinin borcu deyildir. Doğrudur, Azərbaycan hökuməti sabiq Rusiya kimi polis xərcini Dumun boynuna salmayıb, özü çəkir. Amma yenə şəhər çox pul sərf edir. Saniyə [ikincisi], maarif məsələsi tamamilə hökumətin öhdəsində olmalıdır. Halbuki Bakı Bələdiyyə İdarəsi maarif işlərinə ildə 18 milyondan ziyadə pul sərf edir. Salisən [üçüncüsü], məlumdur ki, bu saat xəstəxanalara şəhərin ildə 25 milyondan artıq pulu çıxır. Bu da hökumətin borcudur. Bu surətlə, Bələdiyyə İdarəsinin kəndi məxaricini ödəyər bilməməsinin səbəbi qismən də hökumət borcu olan bir çox şeylərə pul sərf etməsidir. Binaənileyh mən təklif edirəm əvvəla, bu məbləğ Şəhər İdarəsinə 5 faizlə deyil, faizsiz buraxılsın. Saniyə, şəhər heç vaxt bu məbləği 2 ildə qaytara bilməz. Həqiqətə göz yummamalıdır. Görürsünüz ki, əhval ildən-ilə betər olur. Bir də məlumunuzdur ki, həmişə şəhərlərə borcu 10, 20 ilə verirlərdi. Şimdi təklif edirəm pul 2 ilə deyil, 10 ilə verilsin və əlavə,

Daxiliyyə nazirinə tapşırılsın ki, Bələdiyyə İdarəsinə xəbər versin, kəndisi bir komissiya təyin etsin, şəhərin öhdəsində olan bəzi vəzifəsindən xaric şeyləri hökumət öz öhdəsinə alsın.

Abdulla bəy Əfəndizadə (Əhrar) - Ümumiyyətlə, Bələdiyyə İdarəsinə istənilən borcun verilməsi tərəfdarı olduğunu bəyan edir. Fəqət Aşurovun sözlərinə etirazla polis, maarif, xəstəxana və sairə hökumətə veriləcək olarsa, Bələdiyyə İdarəsi boynunda nə kimi vəzifə qalacağını soruşur. Digər tərəfdən, Bakı ən zəngin bir şəhər ikən Azərbaycanın ½ olmasa da, 1/3 ya ¼ xərci Bakı üzərinə düşdüyünü və bunun müqabilində mədaxil olmadığını qeydlə, “Bəs Bakının da mədaxili az olsa, haranın mədaxili olar bilər?” deyər sual edərək, bununla şəhər xozyaystvo [təsərrüfat] qisminin işləmədiyini [nin] isbat olunduğunu göstərir, təklif edir ki:

Pul verilsin, fəqət şəhərin xozyaystvo işlərinə diqqət verilsin. Yeni seçki icrası iləmi, Bələdiyyə İdarəsinə bəzi üzvlərdən təmizləməkləmi, nə ilə olur-olsun, xülasə, buna bir çarə edilsin.

Əbilov İbrahim (Hümmət) - 2 aydan bəri qanun qəbul edilmiş olduğu halda, dumaların təyin olunmuş üzvlərdən təmizlənmədiyini və su kəməri, tramvay yolu və sairə inşası kimi böyük xərclər olmadığı halda, şəhərin daima borca möhtac qaldığını qeydlə, qlasnıların mədaxil mənbəyi tapmağı bacarmadıqlarını göstərir və nə qədər ki Duma təzələnməmişdir, pul verilməsi əleyhində danışır, deyir ki: “Biz nə qədər pul versək, o qədər artıq istəyəcəkdir.”

Sonra Aşurova etirazla, məktəb, xəstəxana, polis və qeyrə saxlamaq şəhərin vəzifəsi deyilsə, nə üçün öhdəsinə aldı-

ğını soru[şu]r və böylə isə “Şəhərin borcu yalnız süpürgəçilikmidir?” sualını verərək deyir ki:

Əgər vəzifəsi bu olmuş olsa da, bari bunu da hüsn-ifa etməyir. Binaənileyh, mən təklif edirəm ki, bu Parlamanda qəbul edilmiş olan qanun ilə yeni demokratik Duma seçilənədək Bələdiyyə İdarəsinə pul buraxılsın.

Əhmədov Əsədulla (bitərəf) - 2 il əvvəl şəhər büdcəsinin 2 ½, keçən il 19 milyon olduğunu qeydlə, xərcin birdən-birə bunca artdığının səbəbi şimdiki Duma deyil, həman “demokrat” Duması olduğunu qeydlə, mədaxil məsələsinə keçir. Deyir ki:

Şəhərin ümdə gəliri dəhyekdən ibarət olub, o da qabaqda 1 faiz idi, indi 2 olmuşdur. Əgər bütün dəhyek yığılsa, mədaxil 5 milyon olar, nəinki 50 milyon. Bütün şəhərin evləri 40 milyon mədaxil verir. Bunun hamısını şəhər kassasına versələr, yenə məxarici ödəməz. Bakı bələdiyyə işlərinin bunca fəlakətə gəlməsinin səbəbi kimlərdir? Senzovik Duması, 7 aylıq Azərbaycanmı? Yoxsa bu fəlakətlərin həpsi həman demokrat denilən Dumanımsı irsidir? Bir də, Duma nə eyləsin? Pud hesabı vergi qanunu 8 aydır təsdiq edilməmişdir. 50 milyon istiqraz layiheyi-qanuniyyəsi hələ 6 aydır gəlib çıxmıyır. Nəhayət, bunu da bilməlidir ki, bir aydır Təftiş və Təhqiq Komissiyası təyin edilmişdir.

Bundan sonra, şəhərin maarif, xəstəxana, konka və sairə məsələləri haqqında rəqəmlərlə xərcinin çoxluğunu və qulluqçuların sentyabr maaşlarının verilməmiş qaldığını bəyanla təklif edir, Dumaya borc pul buraxılsın.

Məhəmmədbəyov Heybətqulu (bi-tərəf) - Əfəndizadə və Əbilovun nitqlərini tənqid edərək, axırda deyir ki, Şəhər İdarəsi 3 milyon yarım maaş verir. Şimdi Bələdiyyə Xidmətçiləri İttifaqı hələ yəni-dən maaşın artırılması haqqında tələbat vermişdir. Bu da qəbul ediləcək olarsa, 4 milyon yarım olacaqdır. Mən təklif edirəm Dumaya istənilən pul verilsin, həm də 10 il müddətinə faizsiz olaraq buraxılsın.

Qarayev Əliheydər (sol “Hümmət”) - Təklif edir ki, bu layihəyi-qanuniyyə rədd edilsin və hökumətə tapşırılsın, tez bir zamanda bir layihə tərtib versin ki, möhtəkiqlər ilə mülkədarların cibindən pul çıxsın.

Hacinski Mehdi bəy (Müsavat) - Nizamsızlıq, zibil, bahalıq və ümum fəlakətlərin həp Qarayevin tərif və tələb etdiyi Moskva fəqərayi-kasibəsi [proletariatı] irsi olduğunu bəyan edir. (*alqış, bravo*) Deyir ki:

Şimdi iş başına əsl Azərbaycan demokratiyası keçər, onda görüz işlər nə qədər yaxşı gedər. Hələlik mən bu məbləğin buraxılması tərəfdarıyam.

Abuzər bəy [Rzayev] (məruzəçi) - Son sözündə qabaqkı natiqlərə müxtəsərən cavab verərək qanunu müdafiə edir, fəqət pulun faizsiz və 10 il müddətinə verilməsinə razı olmayır.

Rəyə vəz edildikdə [səsə qoyulduqda], əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə layihəyi-qanuniyyə komissiyasının təklif etdiyi kimi qəbul olunur.

5 dəqiqə tənəffüs elan edilir.

Tənəffüsdən sonra

Sədr - Komissiyalara müraciətlə mə-

ruzəçi təyin edərkən bir vəkil dəxi göstərilməsini, keçən iclasda təklif edilmiş olduğu üzrə Parlaman komissiyalarından çıxmış olan üzvlərin yerinə yeni namizədlər göstərilməsini və bir də Ləvayehi-Qanuniyyə [Qanun Layihələri] komissiyasına 2-3 yaxşı türkçə bilən üzvlər verilməsini rica edir.

Gəlməyənlərə cərimə

Ağa Aşurov - Növbədən xaric söz alaraq bir çox məbusların tez-tez iclasa gəlmədiklərini və bir çoxlarının gəlib adını yazıb da iclasda iştirak etmədən getdiklərini qeydlə, böylələrinə cəza olmaq üzrə Parlamanın qərarına görə o günün məşindən məhrum edilməli olduğunu göstərir. Deyir ki:

Bu cəza azdır. Mən təklif edirəm böylə məbusların cəzası 3 qat artırılsın. Yəni iclasa gəlməyən günü 200 əvəzinə 600 manat cərimə edilsinlər.

Bu məsələ üzərinə bir qədər mübahisə açılaraq, nəhayət, iclasa gəlməyən üzvlərin 600 manat cərimə edilmələri haqqında Ağa Aşurov tərəfindən edilmiş təklif əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul olunur.

Qulluqların müsəviləşdirilməsi

Nəhayət, növbətçi general-kvartirmeyster və Ərkani-Hərbi-Ümumi [Baş qərar-gah] Topoqraf Şöbəsi rəisi qulluğunun fir-qə [diviziya] komandanı qulluğu ilə müsəviləşdirilməsi haqqındakı layihəyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir. İstecal [təcili qərar] elan edilir. Layihəyi-qanuniyyə 1-ci, 2-ci və 3-cü qıraətdə bilaetiraz [etirazsız] qəbul olunur.

İclas bununla qurtarır.

MƏCLİSİ-MÜƏSSİSAN SEÇKİLƏRİ HAQQINDA QANUN

Üçüncü bab

17. Kənd icmalarının seçki komissiyalarını mənsub olduqları qəzanın intixab [seçki] komissiyonu tənəsübi-qüva [qüvvələr nisbəti] əsası ilə məhəlli [yerli] siyasi fir-qə nümayəndələrindən və böylələri bulunmadığı təqdirdə öz səvəbdidi ilə [düzgün hesab etdiyi şəkildə] təşkil edər. İcma Komissiyonu beş əzadan [üzvdən] ibarət olub, öz arasından bir sədr, bir müavini-sədr, bir katib və bir xəzinədar seçər. Namizədlər siyahısı Mərkəzi Komissiyona daxil olan gündən etibarən namizəd siyahısı çıxarmış olan fir-qə və qrupların birer nümayəndəsi əza hüququna malik olmaq üzrə Köy İcması Komissiyonuna daxil ola bilər.

18. Köy icma komissiyalarının vəzifəsi:

- 1) Xırda kənd komissiyalarına seçki icrası üçün lazım olan əşya və sandıqları tədarük etmək;
- 2) Köy icmasını xırda kənd seçki vəhidlərinə təqsim etmək [bölmək];
- 3) Təqsim layihəsini qəza komissiyonuna təqdim etmək;
- 4) Xırda köy seçki komissiyalarını təşkil etmək;
- 5) Seçkiçilər siyahısının dürüst tərtibinə və təhriri-nüfus [əhalinin qeydə alınması] işlərinin gedişinə diqqət yetirmək;
- 6) Təhriri-nüfus icrasının öz vaxtında başlanması və qurtarmasına çalışmaq;
- 7) Ümum seçkiçilərin siyahıya qeyd olunmalarına diqqət etmək;
- 8) Seçki vəərəqlərini saymaq;
- 9) Şikayət və protesto qəbul etmək və Qəza Komissiyasına yetirmək;

10) Bütün icma seçkilərinə aid ümum işləri Qəza Komissiyonuna təhvil vermək.

19. Xırda Kənd Seçki Komissiyonu beş əzadan ibarət olub, sair komissiyon üçün qəbul edilmiş əsas üzərinə Qəza Komissiyonunun nəzarəti və göstərməsi ilə Köy İcması Komissiyonu tərəfindən təşkil edilir. Bu komissiyonun çalışacağı dairənin nım-qütrü [radiusu] iki-üç çağırılıq (verst) bir məsafədən artıq olmamalıdır. Mərkəzi Seçki Komissiyonuna namizədlər siyahısı daxil olan gündən etibarən siyahı çıxarmış olan fir-qə və qrupların birer nümayəndəsi əza hüququna malik olmaq üzrə Köy Komissiyasına daxil olur.

20. Xırda köy komissiyalarının vəzifəsi:

- 1) Seçkiçilərin siyahısını yazanlara hər növ müzahirətdə bulunmaq [kömək göstərmək];
- 2) Seçki üçün lazım olan əşya və sandığı öz vaxtında kənd icmalarından almaq;
- 3) Sandıqdan çıxarılan zərfləri (açmadan) saymaq, səs verənlərin miqdarı ilə zərflərin ədədi arasındakı nisbəti təyin etmək və;
- 4) Seçkiyə aid ümum işləri Kənd İcma Komissiyonuna təhvil vermək.
21. Gərək hökumət, məhkəməyi-zabitə və ictimai müəssisələr tərəfindən tərtib verilən Məclisi-Müəssisan seçki işlərinə dair akt və kağızlar və gərəksə ümum məzkur [deyilən] müəssisə və məmurlar tərəfindən verilən kağızlar hər növ rüsumdan müəfdirlər [azaddır].

Dördüncü bab

Seçki siyahıları

22. Məclisi-Müəssisan intixabatı icrası üçün hər seçki məntəqəsində ayrı-ayrı

olaraq seçkiçilər siyahısı tərtib verilir. Həç kəs bir məntəqədən artıq siyahıda qeyd olunammaz.

23. Seçki siyahılarının tərtibi qəza seçki komissiyalarının öhdələrinə buraxılır.

24. Bütün Cümhuriyyətdə seçki siyahısının tərtibinə şüru etmək [başlamaq] gününü Mərkəzi Seçki Komissiyonu tərəfindən təyin və bütün camaatın geniş surətdə xəbərdar edilməsini təmin edən ən mötəbər vəsilə [vasitə] ilə ümumun nəzəri-diqqətinə elan olunur.

25. Hər məntəqənin siyahısına, siyahı tərtibinə başlanan gün həman məntəqədə yaşayan ümum seçkilərə iştirak etmək haqqına malik şəxsin [şəxslərin] adı qeyd olunur, vəlovinki [həтта] bu şəxs müvəqqədən öz məntəqəsindən ayrı ola.

26. Bir məntəqəyə siyahı tərtibinə şüru edildikdən sonra gələn zəvətin [şəxslərin] adı o vaxt siyahıya qeyd olunur ki, özü bu xüsusda Məntəqə Seçki Komissiyonuna ərizə-hal vermiş ola. Böylə ərizə-halları siyahı tərtibi davam etdiyi müddətcə və ümumun ənzarına [nəzərinə] təqdim edildikdən beş gün sonrayadək verilə bilər. Bununla bərabər, sabiqdə yaşadığı məntəqə siyahısından adının çıxarılması haqqında da ərizə-hal verməlidir. Bu ərizə-hal dəxi məhəlli-aidinə irsal olunur [aidiyətli yerinə göndərilir].

27. Siyahıda hər şəxsin familiyası, ləqəbi (təxəllüsü), adı, atasının adı, yaşı, milliyəti, dini, savadlı ya savadsız olmağı, nə-rədə oxuduğu, sənəti və nə-rədə yazılmış olduğu qeyd edilməlidir. Hər məntəqədə siyahı familiyadan başlanaraq əlifba tərtibi ilə yazılmalıdır.

28. Siyahı hazır olduqda bilatəxir [dərhal], hər halda seçkilərə şüru edilmədən

əqəllən [ən azı] 50 gün əvvəl təhqiqlə üçün ən əlverişli bir vasitə ilə ümumun nəzərinə vəz edilir [təqdim edilir].

29. Seçkiçilər siyahısı ümumun nəzərinə vəz olunduqdan sonra 10 gün müddətində siyahının qeyri-mükəmməlliyi, yaxud dürüst olmaması barəsində hökuməti-məhəlliyəyə [yerli hökumətə] protesto və seçkiyə iştirak haqqına malik şəxslər [şəxslər] şikayət edə bilərlər. Böylə şikayət və protestolar qəza seçki komissiyonlarına verilməlidirlər.

30. Məzkur komissiyonlar bu işlərə əməl edə bilərlər:

1) 26-cı maddədə göstərilmiş müddətin qurtarmasına əqəllən beş gün qalmış verilmək şərti ilə bir şakinin [şikayətçinin] siyahıya qeyd edilməmiş qalması haqqındakı şikayətinə;

2) Seçkiçilər siyahısında bir şəxsin haqqında qeyri-müvafiqi-həqiqət məlumat verilməsi barəsində şikayətlərə. Böylə şikayətlərə əməl etdikdə komissiyon bu xüsusu şakilərə xəbər verməlidir.

31. Bundan başqa, hər növ şikayət və protestolar üç gün zərfində Mərkəzi (Cümhuriyyət) Komissiyonuna göndərilir. Şikayət və protesto ilə bərabər, məzkur komissiyonlar öz izahnamələrini də göndərməlidirlər.

32. 26-cı maddədə göstərilmiş olan müddətin qurtarmasından əqəllən beş gün əvvəl əlavə siyahıya ancaq:

1) 26-cı maddədə göstərilib də şikayəti haqlı görülmüş şəxslərin adları qeyd olunur (əgər vaxtında qeyd edilməmiş-sə);

2) 30-cu maddədə göstərilmiş şəxsin və şikayətlərinə aid komissiyon tərəfindən əməl edilmiş zəvətin [şəxslərin] adları qeyd olunur.

33. Əlavə siyahı haqqındakı şikayət və protestolar 29 və 31-ci maddələrdə göstərilmiş təriqlə [yolla] və 29-cu maddədə göstərilmiş möhlət qurtaranadək verilməlidir.

34. Şikayət və protestolara Mərkəzi (Cümhuriyyət) Komissiyonu beş günün müddətində açıq iclasda zabitə qanununa (Məcmeyi-qəvanin [Qanunlar toplusu], 1917-ci il, 192-ci maddə) müvafiq zəbti-yə hakimlərinin iş baxmaları haqqında qonulmuş qayda ilə baxar. Bu işlərə baxıldıqda şikayət ya protesto edən şəxslərlə şikayət edilmiş siyahını tərtib vermiş komissiyonun nümayəndəsindən başqa, bu şikayətlə seçki haqqı mübahisəni mövcib olan zəvət [mübahisəyə səbəb olan şəxslər] dəxi iştirak edə bilərlər.

35. Mərkəzi Komissiyonun qərarı qarşısına 10 gün müddətində nahiyyə məhkəməsi zabitə şöbəsinə şikayət edilə bilər. Fəqət bu təqdirdə belə şikayət, yaxud protestonun edilməsi seçkilərin icrasını dayandıra bilməz.

36. Nahiyyə məhkəməsi bu növ şikayət və protestolara beş gün müddətinə baxmalıdır.

37. Seçkiçilər siyahıları beş gün zərfində Mərkəzi Komissiyonun, yaxud nahiyyə məhkəməsinin qərarı əsasıyla islah edilməkdən sonra, intixabata başlamadan əqəllən on gün əvvəl yenidən geniş surətdə təhqiqlə təmin edən vasitə ilə ümumun nəzərinə vəz olunur.

Beşinci bab

Namizəd siyahıları haqqında

38. Məclisi-Müəssisən seçkiləri, çıxarılmış olan siyahılardan birinə səs vermək təriqiylə [yoluyla] icra olunur.

39. Namizəd siyahılarını seçkiçilər qrupları seçki günündən əqəllən 30 gün əvvəl Mərkəzi İntixab Komissiyonuna verirlər.

40. Namizəd siyahılarından hər birisi əqəllən yüz nəfər seçkiyə iştirak hüququna malik şəxslər tərəfindən imza edilməlidir. Siyahılarda hər namizədin ismi, atasının adı və məhəlli-iqaməti göstərilməlidir. Siyahı ilə bərabər, hər namizədin bu siyahı ilə namizədliyi qonulmasına razı olduğu haqqındakı ərizə-halı dəxi təqdim edilməlidir. Siyahıda, onu təqdim edən təşkilatın adı qeyd oluna bilər.

41. Namizəd siyahısı çıxaran qrup, Mərkəzi Komissiyonda iştirak etmək və onunla əlaqədə bulunmaq üçün, öz tərəfindən seçmiş olduğu nümayəndəsini də göstərməlidir. Əgər nümayəndə göstərilməmiş olsa, siyahını birinci imza edən şəxs nümayəndə tələqqi edilir. Mərkəzi Komissiyonun elannaməsi evinə göndərilmək istəyən zəvət, bunun üçün komissiyonun məhəlli-iqaməti olan [yerləşdiyi] şəhərə öz ünvanını xəbər verməlidir. Əks surətdə elannamə komissiyon binasında asılmaqla, kəndisinə verilmiş tələqqi [hesab] olunur. Bundan əlavə, nümayəndəsinin qəza və məntəqə komissiyonları heyətinə daxil olmalarını istəyən seçkiçilər, kimi hankı komissiyona təklif etdiklərini bildirməlidirlər.

42. Hər intixabçı ancaq bir siyahını imza edə bilər. Əgər bir intixabçı iki, ya daha ziyadə siyahını imzalasa, ancaq Mərkəzi Komissiyona ən əvvəlcə vüsul olmuş [gedip çatmış] siyahıdakı imzası mötəbər hesab olunur.

43. Bir şəxsin müxtəlif siyahılarda yazılmasına məhəl [yer] verilməz.

44. Namizədlər siyahısını qəbul etdikdə, Mərkəzi Komissiyon hankı ay, gün və saatda qəbul etdiyi qeyd olunmaq şərti ilə qəbzül-vüsul [təhvillə qəbzilə] verməlidir.

45. Təqdim edilən siyahı 40, 42 və 43-cü maddələrdə göstərilən şərtlərə müvafiq olmadığı təqdirdə, Mərkəzi Komissiyon bunu üç gün zərfində siyahı çıxaran qrupun nümayəndəsinə xəbər verməlidir. Məzkur nöqsanı islah üçün veriləcək olan ərzi-hal seçki günündən əqəllən [ən az] 24 gün əvvəl verilməlidir.

46. 38, 40 və 41-ci maddələrdə göstərilən şərtlərə müvafiq olan siyahılar Mərkəzi Komissiyon tərəfindən daxil olduqları tərtiblə nömrələnir. Daxil olan siyahılar həman nömrələrlə və xəbər verilmiş olduğu təqdirdə siyahı çıxaran təşkilatın adı ilə bərabər, seçki günündən əqəllən 23 gün əvvəl komissiyon binasında ümumun nəzərinə vəz olunur və bundan əlavə, bilatəxir [dərhal] qəza komissiyonlarına xəbər verilməklə bərabər ümumə elan edilir.

47. Namizədlər siyahısı çıxarmış olan qruplar seçki günündən əqəllən 15 gün əvvəl təqdim etdikləri siyahıların birləşdirilməsi haqqında Mərkəzi Komissiyonə ərzi-hal verə bilərlər. Böylə ərzi-halları birləşən qrupların həpsinin nümayəndələri imzalamalıdırlar. Siyahıların birləşdirilməsini, bu xüsusda məlumat aldıqdan bir gün[dən] ziyadə gec olmamaq şərtilə Mərkəzi Komissiyon ümumə elan edər.

48. Bir siyahı birdən ziyadəsi ilə birləşə bilməz.

(məbədi var)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan radio mövqifi
tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Arxangel dairəsində Plesetskədən şimala vuruşmalar davam edir.

Murman cəbhəsində - Barens boğazı qərb kənarına çıxarılan qitəatımızın [hərbi birliklərimizin] hücumu müvəffəqiyyətlə davam etmədədir. Tərəfimizdən bir neçə kəndlər işğal edilmişdir. Düşmən bütün cəbhədən ricət edir [geri çəkilir]. Murman dəmiryolu boyu ilə bizim hissələrimiz hücum edərək Ljim mövqifindən [stansiyasından] şimala 10 verst irəli hərəkət etmişlərdir.

Narva cəbhəsində - Krasnı Kuzninin cənub-qərbinin 5 verstliyində vuruşmalar davam edir. Qatçinadan 35 çağırım qərbə Lujsk dairəsində vuruşmalar davam edir.

Pskov dairəsində - Velikaya çayının 10-15 verst qərbində vuruşmalar davam edir.

Kiyev dairəsində bizim hissələrimiz düşmən tərəfindən olunan şiddətli müqavimətə baxmayaraq, Kiyevin 5 verstliyinə yaxınlaşmışlar. Hücumumuz davam edir.

Qluxovo dairəsində bizim qəhrəman qoşunlar hücumlarında davam edərək Mixaylovaya gedən yolu və Voronej-Çerniqov qəsəbəçəsini işğal etmişdir. Düşmən külli tələfat verərək Krolf və Qluxova ricət edir [çəkilir].

Kursk dairəsi - Şiddətli vuruşmadan sonra tərəfimizdən Dmitrovsk şəhəri işğal edilmişdir.

Orlov dairəsi - Orlov şəhəri ətrafında qızgın müharibələr davam edir.

Livni və Voronej dairəsi - Təbədüllatsızdır [dəyişiklik yoxdur].

Pavlovsk dairəsində - Pavlovsk xətti Kalaç mövqifi şimalında şiddətli vuruşmalar vəqə olur.

Kazan Vişnyov[ka] dairəsi - Hər iki tərəfdən şiddətli və qızgın vuruşmalar olur.

Ural dairəsində - Düşmən hücumu Uraldan 100 verst şərqlə Kandelinsk yaxınlığında tərəfimizdən dəf edilmişdir.

Qanlı müsadimələr və talan

Nauen - Almaniya mətbuatı Saar mahalından təxliyə edilməkdə olan Fransa əsgərləri ilə əhali arasında qanlı müsadimələr [toqquşmalar] olduğunu təsdiq edir. Qoşunla əhali arasında olan əlaqə mötədildir. Sankt-İnqbert şəhərində böyük iğtişaşlar olmuşdur. Fransız qoşunları ilə əlaqədar olan mağaza sahiblərinin mağazaları əhali tərəfindən qarət edilmişdir. Fransız qoşunları tərəfindən şəhərdə intizam və asayiş bərpa edilmişdir. Səarluidə və Rutveldə həmçinin iğtişaşlar vəqə olmuşdur. İğtişası yatırtmaq üçün fransız piyada alayının dəvət edilməsi məcburiyyəti görülmüşdür.

Böyük yanğın

Hacı-Tərxan - Vladıqafqazda nəşr olunan “Jizn” qəzetəsinin verdiyi xəbərə nəzərən, Qroznıda böyük yanğın əmələ gəlmişdir. 18 böyük çənlər, 3 lokomotiv və bir neçə vaqon yanıb məhv olmuşdur. Də-

miryol xətti təxrib edilmişdir. Vladıqafqaz şəhəri ilə əlaqə kəsilmişdir.

Edam

Saratov - “Volnaya Kuban” qəzetəsinin məlumatına görə, Rostovda kəlisədə [kilsədə] nitq söylədiyi üçün çəkməçi Rapolski atılmaqla edam edilmişdir. Məzkur [adı çəkilən şəxs], nitqində bütün əhali qardaş müharibəsinə xitam verməyə və ümumə qardaşlıq və bərabərlik vəd edən Bolşevik hökuməti ilə sülhə dəvət edirmiş.

Denikin ilə dağıstanlıların mübarizəsi

Saratov - Stavropol quberniyasında Könüllü ordu ilə dağıstanlılar arasında qızgın mübarizələr davam edir. Denikin çətləri Osetiyaya daxil olandan sonra osetinlərin bolşevik firqələrindən həyasızca intiqam almaqdadırlar.

Denikinçilər Xristianov stansiyasını əhatə edərək əhalini bir milyon taxıl, min at, 5 min tüfəng və 3 milyon fişəng verməyə məcbur etmişlərdir. Bolşevik firqəsinə mənsub adamlar mühasirə cəbhəsini yarıb Ardon meşələrinə atlarla qaçıb gizlənmişlərdir. Çətə tərəfindən “Kermen” bolşevik firqəsinin sədri Beqlöv tutulub süngü ilə öldürülmüşdür.

* * *

Şayiata görə, Corc Klark Ali Şuraya; romaniyalıların, Sülh Konfransının romaniyalıların Venqriyada [Macarıstanda] qəsb etdikləri malların onlara verilməsini etiraf [qəbul] etdiyi təqdirdə romaniyalıların Bükreşdən [Buxarestdən] çıxacaqlarını bildirmişdir.

Terski oblast övzəsi

Terski oblastda ərzaq işləri fəna bir haldadır. Mübadileyi-əmval [mal mübadiləsi] təşkilatı yoxdur. Taxılın fiyatı yüksəkdir. Dabravolların vəhsiliyi Şura hökuməti tərəfdarlarını çoxaltmışdır. Stansiyalarda bolşeviklər lehinə təbliğatlar yapılırlar.

Qırmızılardan qəniməti

Jitskvitskə böyük dəstə əsir gətirilmişdir. Əsirlər çox pərişan haldadırlar.

Bizi bəkləyirlər

Mixaylovsk sipərlərinə [səngərlərinə] hücum etdiyimiz zaman bir məktub bulunmuş. Məktubda denilir ki: “Əziz yoldaşlarımız kommunistlər və Qırmızı əsgərlər! Sizi Şimali Qafqaziya bəkləyir. Novorossiysk Yaşıl ordu tərəfindən zəbt edilmişdir.”

Amerika tətilinin təfəsilatı

Amerikada tətil işləri fəvqəladə kəskin bir mahiyyət alır. Tətilin əvvəlinci günlərində Karolinadan emalatxanalar əməlləri mitinqlər yapmışlardır. Polis əfradı [nəfərləri] əməlləri parakəndə etmişdir. Fabrikaçılar polisdən əlavə olaraq tətilə qarşı təcəbir ittixaz[ını tələb] edirlər. Bir çox yerlərdə əməllərlə polis əfradının müsadiməsi [toqquşması] olmuşdur.

(Lion radiosu məlumatı)

Fon der Qolts əsgərləri Riqada

Qəzetələr xəbər verirlər ki, general [Rüdiger] fon der Qolts əsgərləri Riqaya daxil olmuşlardır.

Bolqariyaya möhlət

Müttəfiqlər tərəfindən Bolqariyaya, verilən şəraitə cavab verilməsi üçün 10 gün möhlət verilmişdir.

(Müttəfiqlər heyətinin radiosu)

Şərq məsələsi

Franse D’Esperi “Tayms” qəzetəsində yazdığı bir məqalədə Balkan qalibiyyətinin sənəyi-dövryyəsinə [ildönümünü] zikr edərək deyir ki, Balkanda olan qələbənin hərbi nəticələrindən başqa, siyasi dəxi nəticələri olmuşdur. Çünki bu qələbə Balkanı almanlardan istixlas [xilas etdi] və Almaniyayı Şərqdən ayırdı. Bununla bərabər, qəzetənin rəyinə görə, nə Balkan və nə Yaxın Şərqdə bir çox məsələlər həll edilməmişdir. Böylə ki, hərçənd müzakirə davam edir, Suriya və qeyri məsələlər həll edilməmiş qalmışdır. “Tayms” ərəblərin istiqlalyyət hərəkətləri ki həbslərlə işə edilir [xəbər verilir], – Beynənnəhreyn-də nə etdiyini soru[şu]r.

İngiltərə ilə İran arasında olan müqaviləni vətənpərəst əhali təsvib etmədiyindən [bəyənmədiyindən] dolayı, Tehran hökuməti həbslər etdiyinə dair nə edilmişdir? İstanbul və həvalisində [ətrafında] nələr vəqə olur? Türkiyə vətənpərəstlərinə nə mandat və nə təhti-himayə [himayə altına] alınmadan öz istiqlalyyətlərinin saxlanması və onlara müavinətlər edilməsi xüsusunda olan ricalarına nə cavab verilmişdir?

“Tayms” məqaləsinə böylə xitam verir:

“Yox, Şərq qələbəsi ümid edilən nəticələri verməmişdir.”

SÜLH ƏTRAFINDA

Macarıstanda Romaniya çapqını

Romaniyalılar Macarıstanı işğal etdiyi zamanlarda, Məclisi-Alinin əmrnamələrinə rəğmən yaptığı çapqınlıqların [soyğunçuluqların] hesabını vermək zamanı indi yetişmişdir. Sülh Konfransı tərəfindən Macarıstana ezam edilmiş heyətiməxsusə romaniyalıların Bükreşdən apardığı cümlə əşyanın cədvəlini tərtib verəcəkdir. Aparılan əşyanın yekunu məlum olduqda Macarıstan ilə hesablarını bitirərkən, Romaniyaya yetişən hissədən şu məbləğ çıxarılacaqdır.

Budapeştənin təxliyəsi xüsusunda Romaniya mənbəyindən [mənbələrindən] verilən əxbərata [xəbərlərə] rəğmən, Məclisi-Alinin Macarıstan nümayəndəsi xəbər verir ki, heç bir təxliyə hərəkətləri Macarıstanda müşahidə edilməyir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Kuban və Dabravol ordusu

Moskva - Denikinçilərlə Kuban kazakları arasında ixtilaf şiddətlənməkdədir. Dəfələrcə aralarında top atışması da olmuşdur. Kuban Radası Denikin diktaturasını tanımaq istəməyir.

Kolçak arxasında

Omsk quberniyası uyezdlərindən ikisi Kolçakı tanımayır. Onları itaətə gətirmək üçün göndərilən kazaklar münhəzim [məğlubl] edilmişlərdir. Orka qəzasında qırmızı başıpozuq dəstələri təşəkkül edərək Kolçak arxasına zərbə endirirlər.

Kolera

Qəzetələrin əxbəratına [xəbərlərinə] nəzərən dabravolluqda kolera [vəba] xəstəliyi intişar etməkdədir [yayılmamdadır]. Yekaterinodarda xəstəliyin ibtidasından [başlanğıcından] 436 adam xəstələnmişdir. Onlardan 243-ü şəfayab olub [sağalıb], 181-i vəfat etmişdir.

Kiyev bombardman edilir

Bolşevik teleqrafnamələrinə baxılarsa, Qırmızı ordu Kiyevin 10 fərsəx məsafəsinə qədər yaxınlaşıb, orada etdiyi müharibəsində bir qəryə [kənd] işğal edərək, dabravollardan 3 top və başqa qənimətlər də zəbt etmişdir və bolşevik donanması Desna nəhri məcrasına çıxaraq Kiyev mövqifini bombardman etmişdir.

Çerniqovun təxliyəsi

Yenə bolşevik xəbərlərinə görə, dabravolların təzyiqatı altında Qırmızı ordu Çerniqov şəhərini təxliyə edərək 10 fərsəx geriye çəkilmişlərdir.

Ermənilər şikayət edirlər

Erməni başçılarından biri “M. N. N.” qəzetəsində şikayət edərək deyir ki, Asiyayı-Süğrada [Kiçik Asiyada; Anadoluda] olan türk hərəkəti hal-hazırda Ermənistanı təhdid edir, amma Ermənistan müdafiəçisi olan qalib dövlətlər isə kəndi işləri ilə məşğuldurlar.

Denikin arxasında

Tsaritsın uyezdi rəncbərləri Denikinə qarşı üsyan etmişlərdir. Xopyorsk nahiyyəsində dəxi at yığmaq üstündə kazaklarla könüllülər üsyan qaldırmışlardır.

Bir Rusiya hökuməti daha

Mitavada rus və alman beloqvardiya-sından mütəşəkkil yeni bir Rusiya hökuməti təəssüs etmişdir [qurulmuşdur].

Petlyura və Denikin

Qəzetələrin verdiyi məlumata görə, Petlyura Denikinə qarşı çıxmışdır. Səbəbi isə Denikinin Ukrayna istiqlalını tanımaq istəməyidir. Ukrayna hökuməti Romaniya və Lehistan [Polşa] ilə müahidə əqd etmiş [saziş imzalamış] və Xotinsk, Yelets, Soroksk qəzalarından başqa bütün Besarabiya Romaniyaya verilmişdir.

DAĞISTANDA

Ən mövsuq mənabedən [etibarlı mənbələrdən] aldığımız məlumata məbni [əsasən], Teymurxanşura şəhəri üsyançılar tərəfindən işğal edilmişdir.

Dərbənd cəbhəsində üsyançılar şəhərdən çıxıb 5 verstliyində istehkam yapmışlardır.

Cəbhə hal-hazırda Petrovskun 12 verstliyində vəqə Kumtorkalı aulundadır.

Şayiata görə, Teymurxanşura mühari-bəsində dabravollar tərəfindən mühari-bə edən sabiq bolşeviklərin iki taboru dağıstanlılar tərəfinə keçmişdir.

TÜRKİYƏDƏ

Trakiya haqqında

“Ələmdar” qəzetəsinin verdiyi məlumata nəzərən, Trakiya məsələsi Türkiyənin nəfinə [xeyrinə] həll ediləcəkdir. Bu günlərdə Misirdən İstanbula varid olan

ların [gələnlərin] dediyinə görə, Trakiyanın Türkiyəyə verilmək ehtimalını bilərək Misirdəki Yunan dairələri orada sükunət edən yunanlara trakiyalı olduqlarını təsdiq edən bir çox şəhadətnamələr verirlər.

“Çikaqo tribune” qəzetəsinin yazdığına görə, Amerika rəisi-cümhuri Amerikanın Parisdəki sülh heyəti-mürəxxəsəsinə [nümayəndə heyətinə] bir teleqraf çəkərək, Trakiya məsələsində əski nöqtəyi-nəzərində israr etdiyini və Şərqi-qərbi Trakiyanın beynəlmiləl kontrola təbə müstəqil bir dövlət halına buraxılması lazım gələcəyini bildirmişdir.

Trakiya müsəlmanlarının təşəbbüsü

“İstiqlal” qəzetəsinə Parisdən yazırlar:

Trakiya müsəlmanları Məclisi-Ali əzasına [üzvlərinə] bir müxtirə [xəbərdarlıq məktubu] göndərərək, Trakiyada əksəriyyəti əhalinin müsəlman olduğunu dərxatir etdirmişlərdir [yada salmışlar]. Bunlar eyni zamanda əhalinin Yunanıstan və ya Bolqariyaya iltihaf etmək [birləşmək] arzusunda bulunduğuna dair olan teleqrafnamələri təkzib etməkdə və əksəriyyətin Strumaya qədər bitərəf bir hökumət təsisi əməlinə [arzusunda] olduğunu təkid etməkdədirlər.

Türkiyənin Vilsona cavabı

“Pəyam” qəzetəsi yazır:

Amerika Cəmahiri-Müttəhidəsi [Birləşmiş Ştatları] rəisi müsyö Vilsonun İstanbuldakı Flemenk Səfərəti [Hollandiya Səfirliyi] vasitəsilə, Anadoluda ermənilərə yenidən təərrüz [hücum] olunduğu təqdirdə Vilson prinsiplərinin Türkiyəyə aid olan 12-ci maddəsinin tətbiqindən fəra-

qat ediləcəyini müttəzəmmmin [vaz keçəcəyini] ehtiva edən bir notanı Babi-aliyə göndərmiş olduğu əvvəlcə yazılmışdı.

Təkzib

Bəzi qəzetələr tərəfindən Osmanlı dövlətinin maliyyə təzyiqi səbəbi ilə xəzinədə saxlanmaqda olan bir çox pürqiymət [çox qiymətli] əşya və asari-ətiqənin [əntiq əsərlərin] bilmüzayidə [hərrac yoluyla] satılacağı haqqında verilən xəbərlər hökumət dairələri tərəfindən rəsmi surətdə olaraq təkzib edilir. Hökumətin maliyyə cəhəti arzu edilən bir halda olduğundan, bu kimi tədbirlərə ehtiyac hiss edilməyir.

* * *

Babi-ali əvvəlki gün müsyö Vilsonun notasına cavab vermişdir. Cavabi notada Hökuməti-səniyyənin məsəisi [Uca hökumətin səyləri] ötədən bəri məmləkətdə yaşayan bilümmum ənasirin [bütün ünsürlərin] təmini-səadət və rəfahiyyətinə mətuf [səadət və rifahlarının təmin edilməsi istiqamətində] olduğu və ənasiri-qeyri-müslimənin [müslüman olmayan ünsürlərin] həyatlarını təhlükə altında göstərmək üçün yapılan bütün təşəbbüsətin siyasi intriqalardan ibarət olduğunu bəyan edir. Əz-cümlə [o cümlədən], notada bəyan edilir ki:

“Şayani-vüsuq və etimad zəvat [etibar və etimada layiq şəxslər] tərəfindən məhəllində [yerində] təhqiqat icrası ilə həqiqətin meydana çıxarıldığını görərsə, hökuməti-Osmaniyyə məsrur [şad] və bəxtiyar olar. Türkiyədəki ermənilərə təcavüzü kimsə xatirdən keçirməz.”

İşbu nota Hollanda Səfərəti mərifəti [vasitəsi] ilə icab edən məqamatına tövdi qılınmışdır [lazım gələn yerlərə çatdırılmışdır].

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Hərbiyyə nazirinin, mülazimi-sani [leytenant] Xəlilovun işinin qət edilməsi [işinə xitam verilməsi] haqqındakı təqriri [rəsmi məktubu] nəticəsində işinin qət edilməsi qərara alınmışdır.

- Ədliyyə nazirinin Nəzarət cənbində [Nazirlik nəzdində] təşəkkül etmiş komissiyon əzasına [üzvlərinə] verilmək üçün 15 min manat təxsisi [ayrılması] haqqındakı təqriri isteməsi [dinlənməsi] nəticəsində istənilən məbləğin 20 milyonluq fondan verilməsi qərara alınmışdır.

- Hərbiyyə nazirinin Ağdam nizam-sızlıqlarında iştirak edənlərin əleyhinə edilən təqibatın qət'i [cinayət təqibinə xitam verilməsi] haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində işin qət'i [xitamı] və məsarifatın xəzinə hesabına alınması qərara alınmışdır.

- Maarif nazirinin Azərbaycanda dörd darülmüəllimin güşadı [pedaqoji məktəb açılması] məsarifatı üçün 2.885.160 manat təxsisi haqqındakı təqririn isteməsi nəticəsində qanun layihəsi təsviblə [bəyənilməklə], təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılmışdır.

- Maarif nazirinin Gəncə, Şəki, Şuşa və Qazaxda zükur [oğlanlar], Bakı, Gəncə və Şəkidə iki sənəlik müəllimin [müəllimlər] kursları və Bakıda bir sənəlik rüşdiyyə məkatibi [məktəbləri] müəllimin hazır-

liq kursları güşadı haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində qanun layihəsi təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılması qərara alınmışdır.

- Hərbiyyə nazirinin Bakı həbsxanasında məhbus edilmiş, dövləti mal sərf etməkdə müttəhim edilən Zavertalının əfvi haqqındakı təşəbbüsatına dair təqriri isteməsi nəticəsində rədd edilməsi qərara alınmışdır.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] nazirinin Ermənistanı aparılacaq, müsəlmanlara müavinət üçün 20 min pud buğdadan alınacaq gömrüyün ləğvi haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində qəbulu təhti-qərara alınmışdır.

- Xariciyyə nazirinin müavin təyini haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində Məhəmməd xan [Təkinski] Xariciyyə naziri müavinliyinə təyin edilməsi qərara alınmışdır.

- Posta və Teleqraf nazirinin telefon tarifəsinin təzayüdü [artırılması] haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində qərara alınmışdır:

1) Bir sənəliyə (iyulun 1-dən 1920-ci sənəsi iyulunadək) müvəqqəti olaraq telefon tarifəsinə 100 faiz artırmağa icazə verilir, fəqət Bierinq Cəmiyyəti bu zaman zərfində telefon xəttini nizama salmaqla bərabər, miqdarının 1000 ədəd artırılması və lazımi material alması şərtidir.

2) 1-ci maddədə göstərilmiş şərtlər qövldən feilə [sözdən əmələ] gəlməzsə, Post və Teleqraf Nəzarəti Bierinq Cəmiyyətindən 100 faiz məbləği almalıdır.

- Hərbiyyə nazirinin kapitan Zaqorskinin dul qarısına maaş vermək haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində 20 milyonluq fondan Hərbiyyə Nəzarətinə məz-

kurəyə [adı çəkilən qadına] təqaüd maaş olmaq üzrə verilmək üçün 5 min manat buraxılsın.

- Hərbiyyə nazirinin sabiq komandan miralay [polkovnik] İqnateviçin dul qarısına maaş verilməsi haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində 20 milyonluq fondan Hərbiyyə Nəzarətindən məzkurəyə təqaüd maaş olmaq üzrə verilmək üçün 1000 manat buraxılması qərara alınmışdır.

- Hərbiyyə nazirinin məcruh [yaralı] əsgər Əmirqulu Əhməd oğluna maaş verilmək haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində 20 milyonluq fondan Hərbiyyə Nəzarətinə məzkura verilmək üçün 3000 manat buraxılması qərara alınmışdır.

İSTİQRAZ CƏMIYYƏTLƏRİ QURULTAYI

Dünən oktyabrın 15-də Xəzər Müstəhləklər [istehlakçılar] İttifaqı “Kooperasiya”nın binasında Azərbaycan daxilindəki xırda istiqraz və əmanət cəmiyyətlərinin birinci qurultayı açıldı. Qurultayda 9 cəmiyyətdən 15 nəfər nümayəndə vardı ki, bunlardan 12-si türk idi.

Qurultay, ümumiyyətlə, sədarətə Əsədulla Axundzadəni və katibliyə Ələkbər Heydərzadə ilə Piçikyanı intixab edir [seçir]. Qurultay açıldıqda Yakobson “Kooperasiya” Zaqafqaziya Mərkəzi Kooperativ Qurultayı Şurası və Moskva Xalq Bankasının Tiflis şöbəsi tərəfindən qurultayı təbrik edir. Sonra sabiq xırda istiqraz cəmiyyətləri müfəttişi İşxanyan və Heydərzadə istiqraz cəmiyyətlərinin sabiqdəki və hal-hazırdakı vəziyyətləri haqqında

məlumat verib deyirlər ki: Hal-hazırda bütün Azərbaycan kəndliləri maddi cəhətdən artıq üsrət [çətinlik] çəkib böhranlı bir hal keçirmədirlər. Axır vaxtda baş vermiş hərc-mərclik sayəsində kəndlilərin evləri və yerləri tarmar olduğundan, hərə bir yerə qaçmışdılar. İndi isə yerlərinə qayıdib işə başladıldıqda bunların nə malı, nə qarası və nə də kənd məişətində lazım olan müxəlləfatı [əşyaları] var.

Bundan əlavə, nəqliyyat pozğunluğundan naşi [ötrü] kəndçi öz məhsulətini bazara gətirə bilməyib, yerində möhtəkilərə ucuz qiymətə satmağa məcbur olur. Əlbəttə, kəndçilər bu zülümdən qurtarmaları üçün kəndliləri təşəbbüsdə bulunmalı və özlərinə təşkilat yapmalıdırlar. Sabiqdə hökumət kəndlilərə yardım üçün xırda istiqraz cəmiyyətləri açıb kəndlilərə lazımi para və müxəlləfat buraxırdı. İndi isə böylə cəmiyyətlər olmadığından, bunları yenidən təşkil etməlidir. Təşkil olunacaq Xırda İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqı kəndlilərə hər növ para buraxılması üçün mənbə aramalı, kəndlilərin məhsulətini kəndi qüvvəsi ilə bazarlarda əlverişli qiymətə satmalı və kəndlilərə lazım olan müxəlləfatı onlar üçün ucuz qiymətə almalıdır.

Nümayəndələr məruzəni dinləyib özləri dəxi kəndlilərin indiki məişətindən acı həqiqətlər danışdılar.

Qurultay qət etdi ki, həmin iclasda Şura və İdarə intixab edilsin [seçilsin]. 1920 sənəsi yanvarın 1-nə kimi 35 min manat məxaric smetası təsdiq olunsun və İdarədən xahiş olunsun ki, tez bir zamanda Moskva Xalq Bankasının Tiflis şöbəsinə 4 milyon və Azərbaycan Dövlət Ban-

kasından 5 milyon manat para borc alınıb kəndlilərə yardıma başlanılsın.

İclasın axırında nümayəndələr zeylədəki əşxası [aşağıdakı şəxsləri] İdarə və Şuraya intixab etdilər.

İdarəyə: 1) Axundov Əsədulla; 2) Əhməd Əsəd oğlu; 3) İşxanyan; 4) Heydərzadə Ələkbər; 5) Piçikyan. Bunlara namizədlər: 1) Ağaqulu Hüseynqulu oğlu və Lepexin.

Şuraya: 1) Knyaz Çeloqaya; 2) Məşhədi Əşrəf Kərimov; 3) Əbdülməhəmməd Hacı Əli oğlu; 4) Yakobson; 5) Xanzad-yan. Namizədlər: 1) Cəbrayıl Mollaqlu oğlu; 2) Hacı Mirhüseyn Zeynalov.

ZƏNGƏZUR MÜSƏLMANLARININ HALI

Mustafa bəy Əlibəyov təşirini-əvvəlin [oktyabrın] 12-də 80 nəfər Zəngəzur qaçqını ilə bərabər Bakıya varid olmuşdur [gəlməmişdir]. Mümaileyh [adı çəkilən şəxs], Zəngəzur qəzasında müsəlmanların halı nə dərəcədə pərişan olduğunu təsvir etmək belə qabil deyil, deyə xəbər verir ki, türklər getdikdən sonra ermənilər intiqamçı dəstələri təşkil edib müsəlmanlara nə kimi cövr, cəfa, zülüm və sitəmlər etdiklərini söyləməklə tamam olmaz. Zəngəzur qəzasında ermənilər 110 müsəlman kəndi təxrib edib əhalisini yuvası dağılmış quş kimi pərakəndə salmışlardır. Bunların 80 qədəri qırılıb, qalanlarının 85 faizi ölümə məhkumdurlar. Atalar oğulsuz, bacılar qardaşsız, çocuqlar atasız səhralarda kollar dibinə pənah gətirirlər. 9 aydan bəri çöllərə pərakəndə olub çılpaq və yalavac gəzib ələfiyyat və ağac yar-

pağı ilə yaşayan bu fələkzədələr vəhşi kimi olub o qədər cövr və cəfalara düçar olmuşlar ki, uzaqdan bir insan gördüklərində vəhşi bir heyvan kimi qaçıb gizlənirlər.

Bir çox tam çıpaq qadınlar aclığın şiddətindən əmcəkləri əriyib sinələri ilə bərabər olduğundan, qabırğaları sayılır. Köylərdə qalan camaat da həkim və əlacsızlıqdan qırılmaqdadırlar. Bunlara kinənin bir atımını 100 manata satırlar. O da tapılmayıb. Kəndlərdə genə asayış bərpa olmamışdır.

Hər iki-üç gündən bir erməni-müsəlman köyləri arasında atışmalara təsadüf edilməkdədir.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Bələdiyyə İdarəsində

- Bələdiyyə İdarəsi Bakı polismeysterinə müraciətən rica etmişdir ki, satış işlərini nizama salmaq üçün təyin edilmiş Bələdiyyə İdarəsi məmurlarına polis əzasının [üzvlərinin] müavinət etməsi haqqında lazımi binagüzarlıqda bulunulsun [sərəncam verilsin].

- Ticarət və Sənaye və Ərzaq Nəzarəti Bələdiyyə İdarəsindən Nəzarət yerləşən Lalayevin evindəki Şollar su hesabının kirayənişinlər üçün ayrılmasını rica etmişdir. Bələdiyyə İdarəsi Nəzarətin təşəbbüsünü Bələdiyyə işlərindən asılı əsəbdən naşi [səbəblərdən ötrü] rədd etmişdir.

- Nəşri-Maarif Cəmiyyəti Bələdiyyə İdarəsinə müraciətlə rica etmişdir ki, Cəmiyyətin 6-cı Nikolayevski pereulokda vəqə evindən lazım olmadığı üçün Şollar su musluğu [kranı] çıxarılsın.

Bələdiyyə İdarəsi Bakı qradonaçalni kinə məlum etmişdir ki, məzkur [deyilən] həyətdə olan su yolunda qoşun hissələri xəstə atları yıxayıb və suvarırlar. Binaenaleyh [buna görə], mümaniət [manecilik] olmazsa, həman musluq oradan çıxarıl-sın.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Bələdiyyə İdarəsindən Azərbaycan Cümhuriyyəti Ünvan Təqvimini üçün məlumat istəmişdi. Bələdiyyə İdarəsi lazımi məlumatla kəndisinin fəaliyyəti tarixçəsini göndərmişdir.

- Bələdiyyə İdarəsi Bakı qradonaçalnikinin təliqəsinə [rəsmi məktubuna] cavabən xəbər vermişdir ki, Hərbi Hifzüs-sihhə [Gigiyena] və Hərbi Baytariyyə [Baytarlıq] mənzillərinə su yolu çəkmək haqqında hərbi general-qubernatora bilavasitə məlumat verilmişdir. Məzkur [adı çəkilən şəxs], su yolunun çəkilməsinin əsaslı əsəbdən naşi [əsaslı səbəblərdən ötrü] mümkün olmayacağını məlum etmiş.

Dövləti Bankda

Dövləti Bank Bələdiyyə İdarəsindən Bakı Şəhər İdarəsi tərəfindən buraxılmış kağız pullarının nümunəsini istəmişdir. Bələdiyyə İdarəsi pulun saxta və həqiqisini göndərmişdir.

Konka qiymətinin artırılması

Bələdiyyə məclisi qlasnısı Əsədulla Əhmədov təklif etmişdir ki, konka qiyməti 1 manat 80 qəpikdən 2 manata qədər artırıl-sın. Fəqət konka pulu icarədarı sənə axırında artıq məbləği cəmiyyəti-xeyriyyələr miyanında təqsim edilsin [arasında paylaşdırsın].

Təklif Bələdiyyə İdarəsində açıq səsə əksəriyyət qazanmışdır. Bələdiyyə İdarəsi məsələni Bələdiyyə Məclisinə idxal edəcəkdir.

Dəlillər ictiması

Cümə günü, təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 17-də, səhər saat 10-da Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavət”in bürosunda (Fəhlələr Klubunun müqabilində) Bakı Müsəlman Dəlillərinin İttifaqı təşəbbüsü ilə ümum müsəlman dəlillərinin ictiması [yığıncağı] vəqə olacaqdır. İctimada Mirzəbala Məhəmmədzadə əhvali-hazirə haqqında və Həmkarlar İttifaqına dair məlumat bəyan edəcəkdir.

Komisiyon haqqında müzakirə

Cümə günü, təşrini-əvvəlin 17-də, saat 12-də “Müsavət” firqəsi bürosunda “Müsavət”in Təbliğət və Təşkilat Komisiyonu haqqında müzakirə edilməsi təyin etmişdir. “Müsavət”in hər şöbəindən dəvət olunmuş bir nümayəndənin vəqti-müəyyəndə hüzzuru mətlubdur [müəyyən edilmiş vaxtda hazır olması tələb edilir].

“Müsavət”in Ramana şöbəsi

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavət”in Ramana köy şöbəsi Ramanadan mədən dairəsinə köçürülməsinə cəhət, Bakı Komitəsi şöbə heyəti idarəsinə bir təbriknamə göndərərək, idarənin bundan sonra dəxi ciddi işləyib kəndi fəaliyyətini göstərməsini arzu və təmənnə etmişdir.

Parlaman komisiyonlarında

Ərazi və Əmlak Nəzarətindən Parlamanın Ərazi komisiyonuna azərbaycan-

lıların torpaq cəhətinə təmin edilməsi haqqında təşrini-əvvəlin 15-də bir qanun layihəsi varid [daxil] olmuşdur.

Ərazi və Əmlak Nəzarətindən Parlamanın Ərazi komisiyonuna meşələrin xüsusi meşə sahiblərindən alınıb hökumət əmlakı sırasına keçirilməsi haqqında təşrini-əvvəlin 15-də bir qanun layihəsi varid olmuşdur.

Mütəəllimlər arasında

Cümə günü təşrini-əvvəlin 17-də, saat 4 radələrində İttifaqi-Mütəəliminin [Məktəblilər İttifaqının] təcili iclası vəqə olacaqdır. Məsələlər ciddi olduğundan, üzvlərin vəqti-məzkurda [deyilən vaxtda] gəlmələri rica olunur. İclas Təzəpir məscidində, sabiq Qafqaz Müsəlman Mütəəlimlərinin Mərkəzi Komitə və fondunda olacaqdır.

İdarə

Elmi sinematoqraf

Validəyn krujokunun Edadi Məktəblərinin Mərkəzi Şurası cəmiyyəti “Filma”-nın iştirakı ilə cümə günü təşrini-əvvəlin 17-də, Bakı Birinci Edadi məktəbinin binasında 18-ci seans verəcəkdir.

Seansın məramnaməsi [proqramı]:

- 1) Daniyanın [Danimarkanın] dağları;
- 2) Şimalın mənzərəsi;
- 3) Fillərin işləməsi;
- 4) Oyuncaqların yapılması;
- 5) Tiflisdə ingilislərin yarışları;
- 6) Braziliyada qəhvənin ziraəti [becərilməsi];
- 7) Ovçunun hekayəsi (gülməli);
- 8) “Tit jinlint”.

1-ci seans saat 11-də, 2-ci seans isə 12-də başlanacaqdır.

Ticarət Məktəbi

Bakı Ticarət Məktəbinin 1-ci sinfində bir ehtiyat şöbəsi də açılmışdır. Bu şöbədə tədris rusca olacaqdır. Şagird qəbul etmək üçün yer olmasına cəhət ərizələr qəbul olunur. İşbu təşriqi-əvvəl 20-də imtahan olacaqdır.

Birjada

Kerenski minlik 1.010-1.050 manata qədər, 250-lilik faizsiz və xırda kəndi qiy-mətindən 20 faiz əskikdir. Nikolay 500-lüyü 800-1.600 manata qədər, 100-lüyü 200-325 manata qədər və xırda 50-90 faizə qədərdir. Osmanlı kağız lirası 200 manat və Tiflis parası 1 faizdir. Osmanlı altın lirası 780 manat, onluq qızıl 860 manat, imperial 600 manat və Atrış [Avstriya] qızılı 1.800 manatdır. Gümüş manat 80 manat və xırda gümüş para 28 manatdır. 5 tükən min manata gedir.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

“Əhrar”da

El firqəsi “Əhrar”ın ayın 17-də cümə günü saat 10-da “Əhrar” fraksiyonu odasında icması [yığıncığı] olacağı və bu ictimada nümayəndəmiz Əlibəyov Mustafa bəy Zəngəzur əhvalına dair leksiya oxuyacağı cəhətlə, bütün “Əhrar” firqəsi üzvlərinin və Parlaman fraksiyonları nümayəndələrinin hazır bulunması arzu olunur. Kənardan dinləmək arzusunda bulunanlar da gələ bilər.

“Əhrar” fraksiyonu sədri müavini: Muxtar [Əfəndizadə]

Könüllülər ştabından

Son günlərdə Quba könüllü ştabına mənsub Yardım alayının da Bakı mühafizə taboru kimi cəbhəyə sövq olunacağı həvadisini intişar etməkdədir [xəbərləri yayılmaqdadır]. Bu həvadisini qətiyyənlə əsl və əsas olmayıb, könüllülərdən mütəşəkkil Yardım alayı daxili-şəhərdə icabı təqdirində [lazım gələrsə] ancaq asayışın mühafizəsi kimi xüsusatda istixdam edilə [xidmətə qəbul edilə] biləcəyi və bu xüsusda digər surətlə intişar edəcək bilcümmlə həvadisini cümləsi qeyri-səhih olduğu elan olunur.

Tağıyevin emalatxanasında

Tağıyevin emalatxanasında işləyən fəhlələrin xahişlərinə görə, məhərrəm ayının 16-da Bakıdan Cavad bəy Məlik-Yeqanov, doktor Qənizadə, Yusif İbrahimli və Əliaga emalatxanaya gedib fəhlələri ümumi iclasa dəvət etmişlərdir. İclas məktəbin binasında axşam saat 4-də Qənizadənin sədarəti və Nikolay Albrandonun katibliyi ilə açıldıqda, işbu məsələlər məhəlli müzakirəyə qonulmuşdur:

1) Lənkəran məsələsi (bu məsələyə dair Cavad bəy müfəssəl bir məlumat vermişdir);

2) Bahalıq münasibəti ilə fəhlələrin halı (işbu xüsusda söz verilmişdir ki, lazımı gələn yerlərə müraciət edərək fəhlələrə yardım olunsun);

3) Fəhlələrin ricasına görə Emalatxana Komissiyası intixabı.

(Bu məsələ də qəbul edilib komissiyaya zirdəki şəxslər intixab olundu [aşağıdakı şəxslər seçildilər]:

Qulaməli Eynullazadə, Haşım Əliquluzadə, Təvəkkül Həbibullazadə, İvan Dir-

min, Bayram bəy İbrahimzadə və bunlara 6 nəfər müavin intixab olundular).

Axırda Qasım Nağıyevin haqqında müzakirə olduqda, ümum fəhlələr müttəhidülqövlə olaraq [yekdilliklə] Qasım müqəssir olmayıb da ixrac edilib, bu cəhətə görə də Məsai [Əmək] nazirindən məzkurun müaf edilməsini [adı çəkilən şəxsin başlanmasını] rica edirik dedilər.

İclas axşam saat 6-da tamam oldu.

AZƏRBAYCANDA

Zəngəzurda yeni hadisələr

Çıxar suzişli ahın övci-ərsə eyləşən nalə, Səmada[n] ərzə əksəndaz olan fəryad lazımdır.

Keçən sənədən başlanmış qanlı hadisələrdən Zəngəzur qəzasında 27 min müsəlman fələkzadələri bir ildən ziyadədir ki, ağaclara, daşlara pənah gətirib, ac-yalavac, min dürlü məşəqqətlərə düşər olmaqla get-gedə qırılıb tərək olmadırlar. Qış fəslə hülulu [gəlib çatması] münasibətilə xəstəlikdən qurtulanları Zəngəzurda ermənilərin təcavüzündən yenə də top atəşinə məruz qalıb, daha bir sığınacaq bulamayıb, nə yapacaqlarını şaşıdır, istər-istəməz çoluq-çocuqlarını götürüb ətrafa dağılmaqdadırlar. O cümlədən Bakıya gələnləri də az deyildir. Şəhər vağzalında, Ramanada, Balaxanada və ələlümüm [ümumiyyətlə] mədənlər dairəsində divarlar dibində yoldan ötür-keçənlərin müavinətinə möhtac olanlara pək çox təsadüf edilir. Bunlardan Ümuri-Nəfiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] müraciət edənləri hər gün axşama-dək boynunu burub müntəzir olandan

mədə [gözləməkdən əlavə], “Get, sabah gəl” vədəsi ilə məyus geri qayıdırlar.

Ümumiyyətlə, Zəngəzur əhalisi, xüsusən qaçqınları pək fəna bir haldadırlar. Qaçqınların ədədi get-gedə təzayüd etməkdədir [artmaqdadır]. Zira Zəngəzurda Ararat hökuməti-zalimanəsinin müsəlləh [silahlı] nizamilərinin təcavüzü hal-hazırda davam edir. Yenə biçarə müsəlmanlar yurd-yuvalarından qovulub, köyləri yaxılıb, var-yoxları qarət olur. Yenə də Zəngəzur bir qan dəryası şəklini alır. Yenə də xunxar [qanıqan] daşnaklar əllərini məzlum müsəlmanların qanı ilə xizab etməkdən [yumaqdan; boyamaqdan] çəkinməyirlər.

150 mindən mütəcaviz [artıq] Zəngəzur müsəlmanlarının artıq səbir kasaları dolub, taqətləri tükənmiş. Diplomatlarmasası üstündə həll edilməyən bu ufacıq məsələni Zəngəzur əhalisinin kəndi öhdələrinə buraxılmasını hökuməti-cəlləməzdən istida edirik [uca hökumətimizdən xahiş edirik]. Böylə olduğu halda, yerli əhali erməni hökuməti-zalimanəsi qarşısında sinələrini qurşunlara hədəf edib birkərəlik bu qanlara xitam verib kəndi müqəddəratını həll etməyə qadirdir.

Zəngəzur qaçqınlar vəkili:

Sadiq Axundzadə

Şamaxı qəzasında əkinçilik

Dünyada yaşamaq, həyat və zindəganlıqdan [dolanışıqdan] mənfəətbərdar olmaq uğrunda zihəyat [canlı] olan məxluqat səy, cümbüş [təpənmək], hərəkət əsəri göstərməyib donmuş və münəcəmid [buz bağlamış] halətində durarsa, həddi-zatında [əslində], yaradılışında məknuz [gizlənmiş] giranmayə [çox dəyərlili] bir cöv-

hərin feyiz və bərəkətindən məhrum olar. Bəti [hərəkətsizliyindən, yavaşlığından] və becərsizliyindən dolayı həyat aləmində və bəşəriyyət arasında quru bir görünüşdən siva [başqa], heç bir şeyə malik olammas.

Təbiətdə böyümək, yüksəlmək, nəşvü-nüma bulmaq [inkışaf etmək] xassəsi vardır. Məsələn, vaxtilə düşünsək, biz bunu balaca uşaqlarda müşahidə edərdik. Nə üçün yaşı az uşaqlar bir az boy atınca qisim-qisim oyuncaqlara məşğul olub taxtadan, ağacdən ev tikirlər, dükən açırlar, qarğıdan at minib ödə-bəriyə çatırlar? Bütün bu tərpəniş, onlarda görünən hərəkət bir inqilabdır ki, böyümək, ucalmaq qüvvəsinin təsirindəndir. Əgər doğrudan-doğruya bu qüvvənin inanı [yüyanı], cilovu uşaqların ataları, böyükləri tərəfindən təlim-təbəbiyyəyə, kəsbə [işə, qazanca], hünərə döndərilərsə, o qüvvənin dərunundan xürc edən nuri-istedad [daxilindən çıxan istedad işığı] böyük xariqələr vücuda gətirər. Biləks [əksinə], əhəmiyyət verilməyib şu fidanlar başlı-başına tərk edilərsə, nəşvü-nüma bulammas.

Bizlərdə əkinçilik hali-ibtidaidədir [ibtidai bir haldadır]. Məmafih [bununla belə], əkinçilər böyümək üçün ziyadə çalışmaq istəyirlər. Zira onlar səy edirlər ki, ziraəti [kənd təsərrüfatını], əkini çoxaldıb geniş dolanacaq üzə görsünlər. Əkinçilərin gəlir mənbəyi ziraət ilədir. Evlərinə, ailələrinə lazım olan bütün mayehtacı [ehtiyac mallarını], məsələn, libası, qəndi, çayı, ayaqqabını, vəlhasil, hər bir şeyi bazarda aparıb satdığı buğdanın, arpanın pulu ilə tedarük edirlər.

Əgər yeganə istinadı olan bu mənbədən məhrum qalarsa, zindəganlıqdan bi-

bəhrə olar. Əvət, əkinçinin varlanması, ziraət işlərində tərəqqi etməsi əmək qüvvəsinin qövldən feilə çıxmasına [sözdən işə keçməsinə] bağlıdır.

Ziraət mövsümü hülul edir [gəlib çatır]. Lakin fəqir əkinçi əkməyə toxum, qazmağa alət, kifayət edəcək qədər də yer bulammayır. Taxılın bol və bərəkətli olmağı, əkinçilərin güzəran və məişətləri istənilərsə, bunların halı mülahizə olunmalıdır [nəzərə alınmalıdır]. Vəilla [yoxsa], böyləliklə, ziraət və əkinçilik işləri nəşvü-nüma bulammas.

Əlif. Əlif.zadə

GÜRCÜSTANDA

Harbordun Jordaniyaya teleqramı

Hökumət rəisi Jordaniya general Harbord cənablarından aşağıdakı teleqrafı almışdır:

“Mənim sizin şəhəriniz və hökumətinizi ziyarət etdiyim əsnada naxoş olmağınızdan dolayı sizinlə görüşə bilmədiyimə təəssüflər edirəm. Mən sizin məktubunuzu cənab [David] Qambaşidze təvəssütü [vasitəsi] ilə aldım və mənə olan məhəbbətinizdən dolayı təşəkkür edirəm. İki dəfə gürcü camaatı ilə rast gəlib görüşməyim və sizin nazirlərlə olan mülaqatım [söhbətim, əlaqəm] mənim və bizim həyatın nöqtəyi-nəzərində son dərəcə xoşdur. Sizin tezliklə mərzədən səh-hətyab olub [xəstəlikdən sağalıb] öz işlərinizlə iştigal etməyinizə [məşğul olmağınıza] ümidvaram. Sizin nazirlər və camaat tərəfindən həyatımız işlərində bizə göstərdikləri xidmət və ehtiramatdan dolayı onlara səmimi təşəkkürümün arz edil-

məsini zati-alilərinizdən rica və istirham [xahiş] edirəm.”

Qaçaqçılıqla mübarizə

Qori, Telav, Duşet və Siqnax qəzalalarında olan qaçaqçılıqla mübarizə etmək-dən ötrü Daxiliyyə naziri ixtiyarına yarım milyon manat para buraxılmışdır.

Amerika zabitlərinin vürudu

Təşirini-əvvəlin [oktyabrın] 13-də Tiflisdə 10 nəfər Amerika zabitanı vürud etmişdir [gəlmişdir]. Bunlardan beşi polkovnik və beşi mayorudur.

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çaharşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çaharşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çaharşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələnlər isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armysanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Diş həkimi E. S. Karşteynbaum

Maddi cəhətdən zəiflər üçün xüsusi güzəştə bulunur. Diş çıxartmaq ağrı ilə 25 manat, diş çıxartmaq ağrısız 50 manat. Müalicə və doldurması 80 manatdan 100-ə kimi. Məsləhət 15 manat.

Ünvan: Quba meydanı yanında Sisianovski küçə nömrə 41, İsmailovun evində. Telefon: 22-57.

11449

Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

“İslamiyyə” restoranı

Qubernski küçədə “İslamiyyə” restoranı bu gündən etibarən mənim təhti-idarəmdə [idarəm altında] açılır. Restoranın hər bir nöqsanları rəf edilib [aradan qaldırılıb], mahir aşpazların təhti-idarəsində hər növ Asiya və Avropa təamları və hər bir qaydası ilə dəsti çilov kabab hazır edilir. Buz içində bir aydan ziyadə file və kabablıq əti saxlanır. Sanitarını idarə tərəfindən təhqiqləndirmək istəyənlər restorana buyura bilərlər. Hər gün gündüzlər saat 12-dən 4-dək və axşamlar saat 7-dən 12-dək pianino çalınacaq və cümə günləri də Ələsgərin dəstəsi Şərq havacatını çalacaqdır. Möhtərəm müştərilərin bizdən məmnun qalacaqlarına əmin olduğumuz üçün bizi yaddan çıxartmayacaqlarına ümidvarız. Restoranda xüsusi kabinələr də vardır.

*Kamali-ehitiramlı: İsmayıl Mahmudov
11458*

Bakı Darülfünunu

Elan edir ki, Darülfünunun Ali Tibbiyyə məktəbinə oktyabrın 20-dən etibarən ərizələr qəbul edilməyəcəkdir.

*Darülfünun rektorunun vəzifəsini
ifa edən professor: A. M. Levin
T-288*

Müdür:

Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Sirk “Modern”

səh. 301. “Cümə günü oktyabrın 17-ndə”: qəzetdə “cümə” yerinə “pəncşənbə” getmişdir.

Elan

səh. 301. “dəniz kənarı Mirbabayevin evləri”: Bakıda, indiki Azneft meydanında yerləşən və Azərbaycan Dövlət Neft Şirkətinə məxsus olan bina nəzərdə tutulur.

Azərbaycan-Ermənistan münasibəti

səh. 303. “sofizmlər”: başdan yanlış prinsiplərə söykənən və məntiqi görünməklə birgə, həqiqətdən uzaq olan, insanları qəsdən yanıltmaq məqsədi güdən hiyləgər iddia.

Azərbaycan Məclisi-Məbusanında

səh. 307. “dəhyek”: onda-birlik məhsul vergisi.
“Senzovik Duması”: yalnız müəyyən şərtləri daşıyan şəxslərin, xüsusən şəhərdə müəyyən qədər əmlaka sahib olanların seçilmək hüququna malik olduğu Duma.

Məclisi-Müəssisən Seçkiləri Haqqında Qanun

səh. 309. “Üçüncü bab”: qəzetdə səhvən “Birinci bab” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 312. “Velikaya”: qəzetdə “Beliko” kimi getmişdir.

Türkiyədə

səh. 317. “Babi-ali” (hər fən “uca qapı”): Osmanlı dövlətində Sədrəzəmin (Baş nazir)

sarayına verilən ad; beynəlxalq münasibətlərdə “Osmanlı hökuməti” mənasında işlədilir.

Vükəla Şurasında

səh. 318. “Bierinq”: XX əsrin əvvəllərində Bakı əhalisinə xidmət göstərən telefon şirkəti. Şirkət, Bakının telefon şəbəkəsini idarə etmək və genişləndirmək öhdəliyi ilə 1907-ci ildə 20 illik müqavilə bağlamışdı.

Bakı xəbərləri

səh. 320. “Fəqət konka yolu icarədarı sənə axırında artıq məbləği cəmiyyəti-xeyriyyətlər miyanında təqsim etsin.”: Bu cümlə qəzetdə belə getmişdir: “Fəqət konka pulu icarədarı sənə axırında artıq məbləği cəmiyyəti-xeyriyyətlər miyanında təqsim edilsin.”

səh. 321. “edadi”: təhsildə ali məktəbdən əvvəlki mərhələyə məxsus məktəb.

Azərbaycanda

səh. 323. “Çıxar suzişli ahın övci-ərsə eyləsən nalə / Səmada ərzə əksəndaz olan fəryad lazımdır”: “Nalə çəksən, ürək yandırən ahın göyün ən yüksək nöqtəsinə çıxar; Səmada əks-səda verib təzədən yerə qayıdan fəryad lazımdır.”

səh. 324. “qövlədən feilə çıxmasına”: qəzetdə “qüvvədən feilə çıxmasına” getmişdir.

“İslamiyyə” restoranı

səh. 326. “Ələsgərin dəstəsi”: çox güman ki, xanəndə Ələsgər Abdullayev nəzərdə tutulur.

Bakı Darülfünunu

səh. 326. “A. M. Levin”: qəzetdə “A. İ. Levin” getmişdir.

başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11459

BAKİ OBŞESTVENNİ SOBRANİYANIN BÖYÜKLƏR ŞURASI

Dəvət edir üzvləri və namizədləri öz üzvlük qəbzlərini 1919-1920-ci il üçün təzələşdirməyə. Ustavın 9 və 19-cu maddələrinə görə, qəbzlərin təzə olunması həmin noyabr ayının 3-nədək olacaqdır.

T-291

İSTİQLAL MÜDAFİƏSİ ÜÇÜN

Rusiyadan ayrılmış və millətlərinin arzu və iradəsi ilə müstəqil cümhuriyyətlər təşkil etmiş olan yeni dövlətlərin cümləsi bir məsələdə həmfikirdirlər. Bu fikir birliyi, məzkur [deyilən] dövlətləri, biri-birindən nə qədər uzaq olmuş olsa da, yekdiyərinə [bir-birinə] mənən və ruhən mərbut edir [bağlayır]. Bir-birinin halına biganə qalmağa imkan verməyir. Yekdiyərinin ələm və fərahinə şərik etdirir və böyləliklə, arada ruhani olaraq bir qərabət [yaxınlıq] və mənəvi olaraq bir ittifaq və ittihad [birlik] əmələ gətirir.

O hansı məsələdir?

O məsələ – Dağıstan, Azərbaycan və Gürcüstandan ötrü Şimal; Ukrayna, Polşa, Estoniya və Litva üçün Şərq; Finlandiya və Şimal millətləri üçün Cənub təhlükəsi təşkil edən Rusiya məsələsidir və bu məsələ üzərində bunları birləşdirən fikir rus təhlükəsindən qorunmaq və bu

təhlükənin vüqusu ehtimalından təmin edilmiş olmaq üçün çarələr axtarmaq fikridir.

Bu çarələrdən ən birincisi və ən mötəbər hesab ediləni yeni cümhuriyyətlər istiqlalçılıqlarının Sülh Konfransı tərəfindən rəsmən tanınmaq keyfiyyəti olduğu üçün məzkur cümhuriyyətlər müharibə zamanında istər o tərəfin, istər bu tərəfin virdi-zəbanı olan [dildən düşməyən] “Millətlər azadlığı” şüarına və bundan daha fəzlə Amerika rəisi-cümhuru müsyö Vilsonun məşhur on dörd maddəlik əsasına istinad edərək Sülh Konfransı nəzdinə mürəxxəs [nümayəndə] göndərdilər.

Fəqət mürəxxəslərin getdiyi bir sənə olmağa yaxındır ki, hələ onlara indiyə qədər “hə” və ya “yox” deyən olmayıbdır. Sülh Konfransının işi çox olduğundan, hələlik böylə məsələlərin sırası yetişməmişdir.

İş böylə ikən, Sülh Konfransından tanınmaq ümid və intizarında olan yeni cümhuriyyətlərdən bir neçəsi məramına nail olmadan əvvəl, rus təhlükəsinin nəkamə qurbanı oldular. Məsələn, Dağıstan, Ukrayna və bu günlərdə rus-alman intriqasına hədəf edilmiş olan Latviya.

Bu qurbanları, hətta Müttəfiqlərin onlara qarşı göstərdiyi rəğbət və hüsn-təvəccöhləri də fəlakətdən qurtara bilmədi. Bu vəqələr yeni cümhuriyyətlərdən yerdə qalanlarını, təbiidir ki, xof və əndişələrə saldı. Bu xof və əndişə Denikin bolşeviklər üzərindəki müzəffəriyyət və müvəffəqiyyətləri dolayısı ilə daha da artmağa başlayıb, məzkur cümhuriyyətləri müztərib [iztirablı] bir vəziyyətdə qoymuşdur. Çünki işlər böylə gedərsə, yerdə qalan cümhuriyyətlər dəxi Denikin hücum-

larına məruz qalmaqla, axırda iş o məqama çatır ki, Sülh Konfransı yeni cümhuriyyətlər istiqlalı məsələsini artıq böylə bir məsələ mövcud olmadığı üçün ruznameyi-müzakirədən qaldırmağa [müzakirə gündəliyindən çıxarmağa] və əmri-vaqə [fakt] qarşısında boyun əyməyə məcbur olar.

Zatən işi bu məqama çatdırmaq üçün “vahid rusiyaçı”lar arasında əməklər sərf edilməkdədir. Sülh Konfransında Rusiya məsələsinə baxılmaq zamanı yaxınlaşdığına görə, “vahid rusiyaçı”lar vəziyyəti dəyişdirmək və bu yol ilə konfrans müzakirəsinə icrayı-təsir etmək üçün cürbəcür vəsilələrə əl aparırlar.

Denikin və kolçaklar Müttəfiqlər pulu ilə bolşeviklərə müharibə və Rusiyadan ayrılmış millətlər üzərinə hücumlar etməkdə ikən, imperialist Rusiyanın köhnə diplomatları gah yaponlarla gizli surətdə danışıqlara girmək və gah [Rüdiger] fon der Qolts kimi alman generallarla ittifaq etmək kimi təşəbbüslər nümayişi ilə Avropanı qorxutmaq və Sülh Konfransında Rusiya məsələsini arzularına müvafiq bir surətdə mövqeyi-müzakirəyə vəz etdirməyə [müzakirəyə qoydurmağa] çalışırlar.

Etiraf etməlidir ki, böylə nümayişlər əsərsiz qalmayıb. Fransa Xariciyyə nazirinin Parlamanda sərd etdiyi mülahizə [meydana atdığı fikirlər] buna dəlildir. Bu isə “vahid rusiyaçı”ların ümidlərinə daha da cəsarət verib, “vahid və qeyri-qabili-təqsim [bölünməz] Rusiya”nın – parçalanmaq nədəsidir ki [parçalanmağı, bölünməyi bir tərəfə qalsın] – yeni torpaqlar qazanacağı, hüddudunun bir az daha genişlənməsi xülyalarına meydan buraxır.

İştə, bu növ mülahizələr və Denikin təhlükəsinin yaxınlığı yeni cümhuriyyətləri ciddi əndişələrə salıb, çarələr axtarmağa vadar edir.

Bu çarələr xüsusunda Gürcüstan rəsmi mətbuatının fikri budur ki, Qafqazdakı cümhuriyyətlər bir-birləri ilə sıxı bir ittifaq bağlamalı və əlavə, Avropa dövlətlərindən birinin müzahirəsinə [köməyinə] istinad etməlidir. Avropa dövlətlərindən böylə bir müzahirət vüqusuna imkan vardır. Əgər bu dövlətlərdən birisi Qafqazla iqtisadi əlaqələrə girərsə, mənfəyinin diktə edəcəyi əmr üzərinə bu cümhuriyyətlərə müavinət və müzahirət göstərməyə məcbur olacaqdır.

Gürcü mətbuatının mülahizəti təhlükə qorxusu saiqəsi [sövq etməsi, səbəbi] ilə ağıl hökmündən artıq qəlbin iztirabı ilə söylənən sözlər deyil. Biləks [əksinə], “əlaci-vaqəə piş əz vüqu bayəd kərd” məfadinca [mənasına uyğun olaraq], hifz-istiqlal [müstəqilliyi qorumaq] üçün indidən aranılması lazım gələn çarələrin ən mötəbər və ən məqulundan [ağlabatanından] bəhs açmaqdır. Mədəni Avropa ilə yaxınlaşmaq, ora ilə iqtisadi əlaqələr peyda etmək Qafqaz cümhuriyyətləri üçün mənfəətdən başqa zərər verməz və siyasi vəziyyətimizi bərkitməklə, qurduğumuz təşkilatın pozulmasına məhəl [imkan, yer] buraxmaz.

Avropalılardan mədəniyyətə neçə qat geri olan və elani-istiqlaliyyətimizdən dolayı qəlblərində bizə qarşı dərin bir kin, gizli bir nifrət bəsləməkdə olan rusların təkrar təhti-əsarətinə [əsarəti altına] düşüb də istiqlalından məhrum olmaq və əvvəlkilərdən daha artıq təzyiq və sıxıntılar çəkmək və bəlkə tamamilə məhv

olmaqdan, mədəni avropalılarla sıxı əlaqələrə girmək və onların kömək və müzahirətinə istinadla istiqlalımızı möhkəmləndirmək yaxşıdır. Bu xüsusda iki rəy ola bilməz. Əqli-səlimin [sağlam düşüncənin] hökmü və mühitimizdəki əhvalatdan anlaşılan məntiq böylə çarələri cəiz və vacib bilir.

Avropalılar bizə və bizi onlara yaxınlaşdırma biləcək rabitələr meydana mövcuddur. Qafqazın və bəxşus [xüsusilə] Azərbaycanın bitməz-tükənməz sərvəti-təbiyyəti avropalıları bu tərəfə qarşı laqeyd buraxmaz. Əhali və hökumət tərəfindən göstərilən meyil və rəğbət isə buna bir təşviq olar.

Cümhuriyyətlər arasındakı ittifaqa gəlin, yuxarıda ərz etdiyimiz üzrə, rus təhlükəsinin dəf'i fikri, deyil yalnız Azərbaycanla Gürcüstanı, bəlkə sabiq rus dövlətini təşkil edən və bu gün elani-istiqlal etmiş olan bilcümle [bütün] yeni cümhuriyyətləri bir-birinə fikrən və ruhən mərbut etmişdir. Əgər Azərbaycan və Gürcüstan arasında əqd edilmiş [bağlanmış] olan ittifaqi-tədaföi [müdafiə ittifaqı], bu cümhuriyyətlərin cümləsi arasında yapımaqla bunları əl-ələ verdirmiş olsaydı, daha gözəl olardı. Vəqien [doğrudan da] böylə bir ittifaq vüqusu mümkün olsaydı, bundan təşəkkül edən maddi və mənəvi qüvvət, rus imperalizmasının hirs [hərilik] və tamahına əbədi olaraq bir xatimə çəkə bilirdi. Halbuki böylə bir ittifaq əqdi qeyri-qabili-hüsul ədd ediləcək [imkansız hesab ediləcək] bir xəyal deyildir. Ruhi və mənəvi mərbutiyyətin “realnı” bir ittifaq əqdi ilə nəticələnməsi təbiidir. Bunun üçün ancaq təşəbbüs lazımdır.

Hacıbəyli Üzeyir

MƏCLİSİ-MÜƏSSİSAN SEÇKİLƏRİ HAQQINDA QANUN

Altıncı bab

Seçki vərəqələrinin verilməsi və sayılması

49. Seçki vərəqə vermək təriqi [yolu] ilə icra olunur.

50. Seçki vərəqələri zahirən bir cür olmalıdır. Seçki vərəqələrinin surəti Mərkəzi Komissiya tərəfindən təyin olunaraq seçkilərdən əqəllən [ən azı] qırx gün əvvəl ümumə elan edilir.

51. Hər vərəqə bilatəgyir və təbdil [dəyişdirmədən, eynilə] namizəd siyahılarından birisini, siyahının nömrəsi, varsa həmin siyahını çıxaran təşkilatın adını həvi olmalıdır [ehtiva etməlidir].

52. Seçki vərəqələri üçün hazırlanan zərflər bir cürə ölçü, təmiz və qeyri-haki [qeyri-şəffaf] olub Mərkəzi Komissiyonun möhürü ilə möhürlənməlidir.

53. Seçki vərəqə zərfləri Mərkəzi Komissiyonun binagüzarlığı [sərəncamı] ilə hazırlanır.

54. Seçki vərəqələrində namizədlər siyahısı türkçə yazılmalıdır. Fəqət siyahı verən qrupun ixtiyarı var kəndi siyahısının istədiyi dildə tərcüməsinin dəxi əlavə olunmasını tələb etsin. Böylə tələb varid [daxil] olduğu zaman, qrupun borcudur ki, tərcüməsinə də təqdim qılsın.

55. Seçki vərəqə zərfləri hazırlandıqdan sonra Mərkəzi Komissiyonun binagüzarlığı ilə ələlümdə [birinci növbədə] qəza komissiyonlarına göndərilir.

56. Qəza seçki komissiyaları əvvəlcə şəhər intixabçılarının [seçicilərinin] hər biri üçün adlı şəhadətnamə hazırlayırlar. Bu şəhadətnamədə seçkiçinin adı, atasının

adı, fəmiliası, ləqəbi (təxəllüsü), ünvanı, mənsub olduğu seçki məntəqəsi, siyahıda hankı nömrə altında qeyd edilmiş olduğu və həmçinin nə vaxt və nə yerdə səs verəcəyi qeyd edilməlidir.

Qeyd 1: Adlı şəhadətnamələr ancaq şəhər intixabçıları üçün lazımdır.

Qeyd 2: Müstəsna ittifaqlarda [hallarda] seçki komissiyonları şəxsiyyəti təyin edici sair vasitələrlə qənaətlənə bilərlər.

57. Qəza və xırda köy komissiyonlarının borcudur ki, seçki günündən əqəllən [ən azı] yeddi gün əvvəl hər bir intixabçıya ümum siyahılardan birer nüsxə, şəhər intixabçılarına birer nüsxə də adlı şəhadətnamə paylasınlar. Adlı şəhadətnamə və seçki vərəqəsi almaq haqqına malik ikən bu ya o səbəbdən almamış olan əşxas [şəxslərə] şəhadətnamələr qəza komissiyonlarından, seçki vərəqələri isə intixabat günü məntəqə seçki komissiyonunda verilir.

58. Qəza yaxud kənd icması komissiyonları seçki vərəqələrini salmaq üçün bir dəlikli sandıq hazırlayaraq xırda seçki vahidləri binagüzarlıqlarına [sərəncamlarına] göndərilirlər.

Qeyd: Xüsusi şəraitdən dolayı sandıq hazırlamaq mümkün olmasa, mövcud sandıqlardan dəxi istifadə etmək olar. Bu şərtlə ki, məzkur sandıqlar yuxarıda zikr olunan tələblərə müvafiq olsun.

59. Bələdiyyə məclisi idarələri və kənd icması müəssisələri seçki icrası üçün seçki komissiyonlarına lazım olan binaları verməlidirlər.

60. Seçkilərin gizliliyini təmin qəsdilə seçki icra olunan binada bir və ya bir neçə örtülü bölmələr olmalıdır ki, seçkilər vərəqələri orada zərfə qoysunlar.

61. Məntəqə seçki komissiyonlarının iclasları açıq olmalıdır. Səs verilmək üçün təyin edilmiş gündə komissiyon sədri komissiyon əzasının [üzvlərinin] və o vaxtdakı yığılmış olan intixabçıların hüuru ilə komissiyon iclasını açılmış elan edər. Sədr isbat və təsdiq edər ki, sandıqlar boş və salamatdır. Bundan sonra sandıqları qəpar, möhürlər və seçkiləri seçki vərəqələrini verməyə dəvət edər. İntixabat başlanandan qutaranadək komissiyon əzasının əqəllən yarısının isbatı-vüqud [iştirak] etməsi əlzəmdir.

62. Seçki əməliyyatı üçün təyin edilmiş binada ancaq seçkilər icra oluna bilərlər. Seçki olan oadalarda, pilləkənlərdə, oadalara gedən yerlərdə, qapılarda və dışarıda müraciətnamə asmaq, risalə, lövhə və seçki təbliğatı icra etmək məmnundur [qadağandır]. Məntəqə seçki komissiyonu sədri seçki əməliyyatı vaxtı nizam və asayişin hökmfərma olmasına [hökm sürməsinə] diqqət verməli və asayiş pozanları bilatəxir [dərhal] kənar etməlidir.

63. Müsəlləh [silahlı] şəxslər və keyifli [kefli; sərxoş] halında olan adamlar seçki icra olunan binaya buraxılmazlar.

64. Sədrin ixtiyarı var ki, lazım olduğu təqdirdə komissiyonun qərarı ilə idareyi-mülkiyyə və hərbiyyəyə [hərbi və mülki idarələrə] müraciətlə milis yaxud əsgər qitəati [hissələri] göndərilməsini tələb etsin. Məzkur milis və ya əsgər qitəati tamamilə sədrə tabe olub, ancaq onun binagüzarlığı ilə iş görməlidirlər.

65. Nizam və asayiş pozulduğu, yaxud bir şəxs sədrin ya komissiyonun binagüzarlığına tabe olmadığı təqdirdə, komissiyonun ixtiyarı var seçkilər icra olunan binaya milis və ya əsgər qitəati gətirməyə qə-

rar versin. Komisyona sədri tələb etmədikcə, məzkur binaya böylə müsəlləh qüvvə yeritmək olmaz.

66. Seçkilər Məclisi-Məbusanın təyin etdiyi ay və gündə başlanaraq üç gün davam edir. Məntəqə seçki komisyona üç gün şəhərlərdə səhər saat 9-dan axşam 9-adək və kəndlərdə isə səhər saat 8-dən axşam 8-adək açıq olmalıdır.

67. Seçki[çi]lər seçki vərəqələrini şəxsən verərlər.

68. Seçkiçi kəndi şəhadətnaməsini komisyona əzasından birinə verərək komisyondan zərf alar və seçki vərəqəsini həman zərfə qoyar. Şəhadətnaməni təhvil alan komisyona üzvü həman şəxsin seçkiyə gəldiyini seçkiçilər siyahısında qeyd edir.

Qeyd: Köylərdə adlı şəhadətnamə icbari olmadığından, seçkilərin şəxsiyyətini komisyona kəndisi təsdiq edir.

69. Zərfi aldıqdan sonra seçkiçi örtülü odaya keçərək seçki vərəqəsini həman zərfə qoyar, yapışdırar və sonra gətirib komisyona sədrinə verir. O dəxi seçkiçinin gözü önündə zərfi seçki sandığına salar.

70. Seçki günləri hər axşam şəhərlərdə saat 9-da, kəndlərdə saat 8-də seçkilər icra olunan oda qapanar. Bu zaman ancaq qapı bağlanmadan əvvəl gəlmiş olan seçkiçilərin vərəqələri qəbul edilir. Vərəqələrin qəbulu qurtardıqdan sonra o gün münqəte olunduğunu [baş çatdığı] elanla, sandıqların dəliyini (ağzını) sabahadək möhürlər. Bundan sonra sədrin binagüzarlığı ilə seçki odasında bulunulanlar çıxıb gedərlər. Odanın qapısı möhürlənər və oraya qaraqol qoyular.

71. Üçüncü gün şəhərlərdə axşam sa-

at 9-da, köylərdə saat 8 tamamda seçki icra olunan odanın qapısı qapanar. Bundan sonra ancaq qapanmadan əvvəl gəlmiş olanların vərəqələri qəbul edilir. Vərəqə qəbulu qurtardıqdan sonra sədr intixabatı qurtarmış elan və bina qapısının açılması haqqında binagüzarlıq edir. Bədhə [bundan sonra] komisyona zərfləri açılma- dan sayar; əgər zərflərin miqdarı seçkiçilər siyahısında iştirakı qeyd edilmiş olan seçkiçilərin miqdarına mütabiq [uyğun] gəlməsə, bu xüsus məzbətəyə [protokola] qeyd edilir. Bundan sonra zərflər açılaraq vərəqə oxunar.

72. Mərkəzi seçki komisyona binagüzarlığı ilə hazırlanmış olan vərəqələrlə bərabər, eyni məzmununda olan sair vərəqələr dəxi mötəbər hesab olunar. Eyni zamanda türkcə məzmunu ilə bərabər başqa lisanda tərcüməsi olan vərəqələrdən dəxi mötəbər ədd [hesab] olunar.

Qeyd: Mötəd [qəbul edilmiş] seçki vərəqəsi əvəzinə adi kağız üzərində əl ilə yazılmış yaxud çap olunmuş nömrələr dəxi verilə bilər.

73. 48, 50 və 51-ci maddələrə müvafiq olmayan vərəqələr, saniyə [ikincisi], lazım gələn şeylər yazılmamış olan vərəqələr, salisən [üçüncüsü], seçkiçi tərəfindən imzalanmış, qaralanmış, ləkələnmiş, qaşınmış, intixabçı tanıtıdır biləcək bir əlaməti havi [daşıyan], yaxud böylə əlamətləri havi olan zərfə qoyulmuş olan seçki vərəqələri, rabiən [dördüncüsü], tam mənası ilə eyni məzmununda olmamaq üzrə bir zərfdən birdən ziyadə vərəqə çıxsa bu vərəqələrin həpsi – bu dörd maddədə göstərilən vərəqələrin cümləsi etibardan saqit [etibarsız] hesab olunar. Əgər bir zərfdən eyni məzmununda bir neçə və-

vərəqə çıxsa, onlardan ancaq biri mötəbər ədd [hesab] olunar.

74. Bir vərəqə şübhəni mövcib olarsa [şübhəyə səbəb olarsa], onun mötəbər olub-olmaması komisyona tərəfindən əksəriyyəti-ara ilə qətd edilir [səs çoxluğu ilə müəyyənləşdirilər]. Səslər bərabər çıxsa, sədrin səsi olan zərf üstün gələr.

75. Mötəbər hesab olunan vərəqələr hər siyahı üçün ayrıca sayılar.

76. Komisyona iclası açılardan qapananadək hər nə vəqə olsa, məzbətəyə qeyd edilir. Əzcümlə [o cümlədən] sədrin ümum binagüzarlıqları, komisyona qəraradları, iclasda isbatı-vücut edən əşxasdan sadir ola biləcək [meydana gələ biləcək] bəyanat və ərzi-hallar məzbətəyə qeyd edilir. Bundan əlavə, hər siyahıya nə qədər səs (vərəqə) verilmiş olduğu, həmçinin etibardan saqit ədd olunan vərəqələrin miqdarı və nə üçün saqit ədd edildiyi haqqında bəyanat qeyd olunmalıdır. Məzbətəni sədr, katib, komisyona əzası və isbatı-vücut edən seçkiçilərdən hər kəs istəsə, həpsi imza edərlər.

77. Məzbətə Qəza Komisyona göndərilər. Məzbətə ilə bərabər ayrı-ayrı paketlərlə:

1) Komisyona tərəfindən mötəbər tələqqi [hesab] edilmiş olan seçki vərəqələri;

2) Komisyona tərəfindən mötəbər, fəqət komissiya əzasından bu, ya o şəxs tərəfindən məznun [şübhəli] tutulan vərəqələr;

3) Bəzi əzanın rəyinə rəğmən, komisyona tərəfindən etibardan saqit ədd olunan və;

4) Komisyona tərəfindən müttəhidül-rəy [yekdilliklə] etibardan saqit tələqqi olunan vərəqələr dəxi göndərilərlər.

78. Qəza Komisyona məzbətəni və seçki vərəqələrini nəzərdən keçirdikdən sonra hankı vərəqələrin mötəbər ədd edildiyini və çıxarılmış olan siyahıların hər birinə məntəqə, qəza və şəhərdə cümlətanı nə qədər səs (vərəqə) verilmiş olduğunu qəti surətdə təyin edir.

79. Qəza İntixab Komisyona məzbətəsi məntəqə komisyona bərabər göndərilər. Məzbətə ilə bərabər də 77-ci maddənin 2-4 cüzlərində [bəndlərində] göstərilmiş olan seçki vərəqələri dəxi göndəriləlidir.

80. Qəza Seçki Komissiyasının, məntəqə komisyona məzbətələrinə baxılan və verilmiş olan vərəqələr sayılan iclas açıq məclisdə icra olunar.

81. Komisyona məzbətələri türk dilində yazılmalıdır.

Qeyd: Komisyona türk dilini bilmədiyi təqdirdə, məzbətə sair dildə dəxi yazıla bilər.

(məbədii var)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Qafqaziyada olan
Müttəfiqlər heyəti radiosu)

Latviya istiqlalı

Londonda olan Latviya işlərinə dair müvəkkil Parisdə olan Latviya mürəxxəsələrinə [nüməyəndələrinə], Lord Kerzonun dediyinə görə, İngiltərə dövləti Latviyanın müstəqil dövlət olduğunu etiraf [qəbul] etdiyini xəbər vermişdir.

Fiume məsələsi

Romadan xəbər verirlər ki, Fiume məsələsinə dair Sülh Konfransının qərarname-sini gözləməyərək Fiumeni ilhaq etmək [özünə birləşdirmək] və yəni Sülh Konfransının qətni [qərarını] gözləyərək İtaliyaya Fiumedə hüquq və ixtiyarat verilməsinə israr etmək xüsusunda Nitti Məclisi-Məbusan müzakirəsinə iki sual təqdim edəcəkdir.

Romaniyada vüzəra böhranı

Romaniyada vüzəra [hökumət] böhranı qurtarmamışdır. Bükreşdən [Buxarest-dən] verilən xəbərlərə nəzərən, Maniuya bu vaxta qədər Kabinə tərtib etmək mümkün olmamışdır. Bratianu Kabinəsi heyətində bir neçə təğəyyurat [dəyişiklik-lər] əmələ gəldikdən sonra yenidən hökumət başına keçməsinə güman edirlər.

Yunan hüquqşünasları

Fransada hüquq işlərini öyrənməkdən ötrü yunan hökuməti tərəfindən ezam edilən beş nəfərdən ibarət yunan hüquqşünasları heyəti Parisə varid oldular [gəlib çatdılar].

Almaniya mətbuatı

“Deyli eksperss”in qraf Qolts ilə mü-sahibəsi

“Lokal-Anzeyqer” qəzetəsi böylə mü-sahibənin əsla olmadığını və qraf Qoltsun ancaq əsgərləri itaətə gətirməyə da-ir çətinliklər xüsusunda söylədiyini bil-dirir. Hökumətin hökmünə görə, bir neçə gün bundan əqdəm [qabaq] Qolts böylə yalan xəbərlərin xüsusunda özünün bə-yanatını elam [elan] edəcəyini bildirmiş-dir. Almaniya dövləti Baltik mahallarına

sərnişin qatarlarının hərəkətini büsbü-tün saxlamışdır. İndilikdə oralara ancaq qoşun gətirməkdən ötrü boş qatarlar göndərilir. General [Rüdiger] fon der Qolts yekşənbə [bazar] günü komandanı gene-ral [Valter] fon Eberhardta vermiş və özü dəxi bu yaxın günlərdə Berlində gözlə-nilir.

(Bolşevik xəbərləri)

Qırmızı partizan

Qomel - “Veçerniy mir” xəbər verir ki, Moskvanın 10 çağırıcılığında qırmızı partizan dəstəsi Kiyev şəhərinə Könüllü ordu üçün ərzaq aparmaqda olan qatari əhatə edib qatar qaraqolunu kəsdikdən sonra, həştad milyon mandatdan yuxarı ər-zaq aparmışlardır.

Təkbiz

Helsinqfors [Helsinki] - Varşavadan xə-bər verildiyinə görə, Rusiyada olub bol-şeviklər tərəfindən edam edilmələri xə-bər verilən bir Amerika generalı Qudvin ilə İngiltərə təyyarəçisi Parisə getmək-dən ötrü işim sərhədinə gəlmişlərdir.

Yeni müharibə ərafəsində

Fiumedən Parisə teleqrafla bildirirlər ki, Cənubi Slaviyada səfərbərliyə başla-nılmışdır. Dörd batareya Zaqrebdən Fiu-meyə göndərilmişdir. “Tampa” qəzetəsi İtaliya hökumətinin Fiume könüllü ordu-sunun slavyanların yek-digəri müqabili-nə [bir-birinə qarşı] mübarizədə bulunma-larını namümkün hesab edir. Ümumi çı-xış gözlənilir. (buraxılmış)

Bir İtaliya paraxodu Cənubi Slovak qoşunları tərəfindən atəşə düşər olmuş-

dur. Belqraddan xəbər verirlər ki, əhali Fiumedən və Şimali Dalmaçiyadan ital-yanlardan qaçmaqdadır. D’Annunsionun çıxışı qeyri yerlərdə dəxi toqquşmalara bais olmuşdur. Trau şəhəri ətrafında İta-liya dəstələri hücumə keçmişdirlər. Mət-buat son dərəcədə həyəcana gəlmişdir. Rəsmi Belqrad “Demokrat” qəzetəsi kəs-kin bir surətdə İtaliya dövlətinə təərrüz [hücum] edərək D’Annunsio avantürasını rəsmən İtaliyanın təqviyə etdiyini izhar edir [dəstəklədiyini bildirir].

SÜLH ƏTRAFINDA**Sülh müahidəsi**

Versay müahidənaməsi [sazişi] 53 rə-yə [səsə] qarşı 372 rəy ilə Fransa Məclisi-Məbusanı tərəfindən 2 təşrini-əvvəldə [oktyabrda] qəbul edilmişdir və sonra 1919-cu sənə 28 həziranda [iyunda] Fran-sa ilə Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştat-lar] və Fransa ilə İngiltərə arasında əqd edilmiş [imzalanmış] müahidələr müttə-hidülrəy [yekdilliklə] qəbul edilmişdir. Şu müahidələr mövcubincə [bu sazişlərə əsa-sən] məzkur [deyilən] dövlətlər, Alman-yanın hücum etdiyi təqdirdə Fransaya kömək etməlidirlər.

Pribaltik həvadisi [xəbərləri]

Müttəfiqlərin Pribaltik arzularına mü-vəffəq olmaq üçün “Tan” və başqa Paris qəzetələri Frankfurt-Maynın işğal edil-məsini məsləhət görürlər. Bu münasibət-lə Almaniya qəzetələri yazırlar ki, sülh əq-dindən [imzalanmasından] sonra da Fran-sa qüvayi-əsgəriyyə [hərbi güc; ordu] ilə Almaniyanı təzyiq etmək fikrindən da-şınmaq istəməyir.

Berxtoldu tələb edirlər

Bolşevik qəzetələrinə görə, Müttə-fiqlər sabiq Avstriya Xariciyyə naziri Berx-toldun verilməsini tələb edirlər.

Şandun məsələsi

Sülh Konfransında olan Çin mürəxxəs-ləri [nümayəndələri] Almaniya sülh müa-hidəsinə imza etmədən imtina etmişdir. Səbəbi də çinlilərin Şandun məsələsinə baxılmasının təxirə salınmaq tələbinə riayət edilməməsidir.

İngiltərə kralı və Almaniya müahidəsi

London - Sülh müahidənaməsindən başqa İngiltərə kralı Almaniya ilə Reyn vilayətləri və Lehistan məsələləri barə-sində olan etilafnamələri də [razılaşmaları da] imza etmişdir.

Məclisi-Aliyə

Fransa, İngiltərə, Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] və İtaliya hökumətləri tərəfindən Bükreş [Buxarest] hökumətinə veriləcək notanı, Almaniya olan Ru-siya əsirlərinə nəzarət etmək üçün Ber-linə göndəriləcək beynəlmiləl komissiya təyini və Avstriyada beynəlmiləl nəzarət komissiyası təşkil etmək layihələrini Məc-lisi-Ali təsvib etmişdir [bəyənməmişdir].

Kolçak və Denikin istidası

Almanlar tərəfindən müharibə zama-nı zəbt və qənimət edilmiş Rusiya ləvazi-mati-hərbiyyəsinin [hərbi ləvazimatının] Kolçak və Denikin ordusuna verilməsi is-tidası [xahişi] Məclisi-Ali tərəfindən qəbul edilmişdir.

Protesto

Latviya hökuməti Müttəfiqlərə nota

ilə müraciət edərək, Qərbi Rusiya hökuməti tərəfindən başlanmış müharibə hərəkətinə qarşı protesto izhar etmişlərdir [bildirmişdir].

QƏZETƏLƏRDƏN

Moskva təhlükə altındadır

Moskva qəzetələri yazırlar ki, Oryolun süqutu ilə Cənubi cəbhənin vəziyyəti müşküləşib, Moskva və Tula təhlükə altına düşmüşlərdir. Qəzetələr fəhlə və köylülərə xitabən intibahnamələr [bəyan-namələr] nəşri ilə onları general Denikin ilə “axırncı mübarizəyə” dəvət edirlər.

Petroqrad cəbhəsi

Zinoviyev Şurada bəyan etmişdir ki, Petroqrad cəbhəsi vəziyyəti fəvqəladə ciddiləşmişdirsə də, şəhərdə başlanmış həyəcana məhəl [yer] buraxmamalıdır. Bütün Petroqrad fəhlələri əsgəri [hərbi] vəziyyətə gətirilir.

Oryolun süqutu

Bolşevik teleqraflarının verdiyi xəbərlərə görə, şiddətli müharibələrdən sonra Oryol şəhəri Dabravol qoşunları tərəfindən işğal edilmişdir.

Qafqaziyadan təhlükə

Saratov - Denikinçi mətbuat Qafqaziyadan təhdid edən təhlükədən həyəcana düşərək yayqaraya başlamışlardır. “Çernomorski mayak” qəzetəsi bu münasibətlə yazır ki, Qafqaziyada yeni hadisə baş verir. Bu yaxınlarda Zaqafqaziya əhalisi Denikin arxasında qiyam edə bilər və

Yaşıl ordu ilə birlikdə dabrovolların axırncı müvəffəqiyyətlərini məhv ilə onun arxasına zərbə endirə bilər.

Riqa hadisəsi

Paris - “S. D.” qəzetəsinin xəbərinə görə, Dvinada olan latış qitəti [hərbi hissələri] estonlar tərəfindən kömək bəkləməyi qərara almışlardır. İngiltərə və Fransa donanmasının əksər hissəsi Riqa körfəzinə tərəf hərəkət etmişdir. Riqa da mühasirəyə - əsgəriyyə idarəsi elan edilmişdir. Polkovnik Bermon-tun qoşunları geniş cəbhə ilə Riqa körfəzi üzərinə yürüməkdədirlər.

Litva-Lehistan siyasi əlaqəsinin qırılması

Kopenhagen - Mətbuat nümayəndəsi bu gün Litva Ticarət və Sənəət naziri professor Şilius tərəfindən qəbul edilmiş və nümayəndənin Litva-Lehistan [Polşa] münasibətinə aid sualına nazir cavab vermişdir ki: Lehistan ilə siyasi əlaqəmiz qırılmışdır. Lehlər [polyaklar] Sülh Konfransının qərarına və general Foşun əmrinə əməl etmək istəməyirlər. Litvalıların lehlər tərəfindən təqib edilməsi kəsilməyir və çox vaxt təcavüzkarənə bir surət alır. Lehlər litvalıları cəbrən [zorla] əsgəriyə alaraq Qaliç və Ukrayna cəbhələrinə göndərmişlərdir. Səfərbərlik əmrinə tabe olmaq istəməyənləri həbs edərək qazamata göndərirlər. Lehistan yalnız bir Litva haqqında təcavüzkarənə hərəkətdə bulunmayıb, hər bir dövlət ilə düşməninə əlaqədərdir. Bütün bu dövlətlər kəndi hüduqlarını Lehistan ordusu tərəzətindən [hücumlarından] müdafiə etməlidirlər. Kəndi millətlərinə mənsub ol-

mayanlar haqqında lehlər olmazın təəddiyatı [zülümləri] rəva görürlər.

Müttəfiqlər Lehistanın əsgəriyyət [hərbi] siyasətinə nasıl baxır sualına cavab vermişdir ki: Müttəfiqlərin oralarda qoşunu olmadığına görə, lehlərin istilaçı ordusuna icrayı-nüfuz edəmməyirlər [təsir göstərə bilməyirlər].

Fransada bolşevik nümayişləri

Brestdə (Fransa) 12 təşəri-əvvəldə [oktyabrda] soqəqlərdə [küçələrdə] qanlı müsadimələr [toqquşmalar] vüqu bulmuşdur. Tətilçilər “Yaşasın Rusiya Şura hökuməti” şüarı və qırmızı bayraqlarla soqəqlərdə nümayiş yapmışlardır. Nümayişçilər əsgərləri komandanlarına itaət etməməyə dəvət edirmişlər. Nümayişçilərlə qoşun arasında müsadimə olmuş və hər iki tərəfdən xeyli yaralanmışlardır. Tətil müəyyən bir inqilab mahiyyəti daşıyır.

Bessarabiyanın romanlaşdırılması

Romaniya məkatib [məktəblər] müdiriyyəti Bessarabiya ibtidai və ali məktəblərindən Romanya təbəəliyini qəbul etməyən və Romaniya lisanı bilməyən bütün rus müəllimlərini ixrac etmişdir. Onların yerinə moldavanlar təyin edilmişlərdir. Bütün məktəb və müəssisələrdə rus lisanı Romaniya lisanına təbdil edilmişdir [dəyişdirilmişdir]. Bessarabiyanı bütöün romanlaşdırmaq niyyəti ilə şəhər və soqəqlərin adları dəxi dəyişdirilir.

Almaniya mütləqiyyətçiləri

“Fosşişə çaytunq” qəzetəsinin xəbərinə görə, Vyana da Almaniya ordusu üçün əsgər toplayan bir büro vardır. Büronu idarə edən Müller

bəyan etmişdir ki, o, Almaniya mütləqiyyətçi ordusu üçün əsgər toplayır. Toplanan əsgərləri lazımi təzkirə [sənəd] ilə təchiz edərək sərhəddən keçirirlər.

İspaniyalılar Mərakeşdə

Madrid - İspaniya qoşunlarının Mərakeşə etdikləri hücumu müvəffəqiyyətlə keçmədədir. Raysuli tərəfdarları [tərəfdarları] ricət edərək [geri çəkilərək] ispaniyalılar tərəfindən təqib edilməkdədirlər.

TÜRKİYƏDƏ

Vilson və Türkiyə

Amerika rəisi-cümhuri Vilson Türkiyə Sədrəzəminə [Baş nazirinə] bir nota vermişdir. “Tayms” qəzetəsinin yazmasına görə, nota son zamanlarda İzmirdə və Zaqafqaziyada və Şərqi Anadoluda vüqu gələn hadisələrə dairdir. Vilson notasında deyir ki, əgər buradakı əhval böylə davam edəcək olarsa, Türkiyə Vilson prinsiplərinin 12-ci maddəsindən istifadə edəmməyəcəkdir.

Babi-ali Fransa və İngiltərə səfirləri ilə bu məsələ haqqında müdaviyyə-əfkar [fikir mübadiləsi] edib demişdir ki, Vilsonun Türkiyəyə verdiyi nota Sülh Konfransının məlumatına istinad etməkdədir. Sülh Konfransı qane olmalıdır ki, Türkiyə Zaqafqaziyada və Şərqi Anadoluda vüqu gələn hadisətdən məsul ola bilməyəcəkdir. Çünki Şərqi Anadoluda Mustafa Kamal paşa Türkiyə hökumətindən daha da qüvvətlidir.

“Tayms” qəzetəsi Türkiyənin verdiyi bu cavabdan bəhs edərək deyir ki, nə

olursa-olsun, son zamanlarda Zaqafqaziya baş verən hadisələr və əməliyyatlar Türkiyə agentlərinin təsiri ilə olmuşdur. Bundan sonra Mustafa Kamal paşa və yoldaşları və fırqəsi, həqiqətən vətənpərvər isələr, Vilsonun şu mənidar [mənalı] və bir az da təhdidamiz olan bəyanatını nəzəri-diqqətə alıb ona görə də hərəkət etməlidirlər.

Ərəbistanda

Hicazilər və vəhhabilər

“Tan” qəzetəsi 11 eylül tarixli nüsxəsində hicazilər ilə vəhhabilər arasında mövcud olan ixtilafata və vəhhabilərin Şərif Hüseynin hakimiyyəti altına girməyə razı olduqlarına dair yazmış olduğu bir məqaləsində deyir ki:

“Cəzirətül-Ərəbdə [Ərəb yarımadasında] yeni məsələyi-siyasiyyə [siyasi məsələ] vəhhabilərin hicazilər tərəfindən düşəri-təhdid olan istiqlalı məsələsi ortaya çıxır. Əcəba, vəhhabilərin bu hərəkəti iddia edildiyi və cümlə türklər tərəfindən tərtib edilmiş olan intriqaların nəticəsi deyil-midir?

Bu gün Türkiyə böylə hərəkətdə bulunmağa müqtədir olammaz.

Hər nə olursa-olsun, qeyri-müslimlər aləmi-islamın dini münaziələrinə [mübahisələrinə] qarışmaqdan kamali-diqqətlə ehtiraz etməlidirlər [çəkinməlidirlər]. İslamın nəzərində pək böyük bir əhəmiyyəti haiz olan [daşıyan] bir çox təfərrüata xristianların ədəmi-vüqufları [məlumatsızlıqları] olan bir çox xətalara və məsələ, vəhhabiləri hicazilərin hakimiyyəti altına soxmağa və nəticədə Ərəbistanda qarğaşalıqlara münəcər olacaq [gətirib çıxaracaq] din hökumətlərin təəssüsünə səbəbiyyət verə bilər.

Avropa düvəli-müəzzəməsinin [böyük dövlətlərinin] yeganə hümmət və qeyrəti təbəələrindən olan islamın həcə getmələrini təmin etməkdən ibarət olmalıdır. Buna müvəffəq olmaq üçün Şərif Hüseynin Ərəbistan hökmdarı olmasına və vase [geniş] bir səlahiyyət və qüdrətə malik bulunmasına hacət yoxdur. Şərif Hüseynin məqamati-müqəddəsədə sükun [müqəddəs məqamda oturması] və intizamı təsisinə müqtədir və kəndisinə bu xüsusda ibrazı [göstərilməsi] lazım gələn müzahirətə məzhər [köməyə nail] olması kafidir. Avropanın müzahirəti sırf buna münhəsir qalmalıdır [Avropanın köməyi sırf bununla məhdudlaşmalıdır].

Avropa şərif-Məkkənin Cəzirətül-Ərəbdə mövcud olan müstəqil ərəb imarətlərini təhti-nüfuz və hakimiyyəti [nüfuzu və hakimiyyəti altına] və Şamda məxdumu [oğlu] Əmir Faysalın idarəsi altına, bütün məmaliki-ərəbiyyəni hakimiyyəti altına almağa çalışacaq bir hökuməti-diniyyə təsis etməsinə zəhir olarsa [kömək edərsə], sünnilərə itaət etmək istə[mə]yən məzahibi-müxtəlifeyi-islamiyyəni [müxtəlif müsəlman məzhəblərini] dilgir etməmiş [incitmiş, dilxor etmiş] olar.

Bu hal aləmi-islamda ixtilafatı mövcib olacaq [ixtilafa səbəb olacaq] və Avropa bunun əksül-əməllərini [əks-təsirini] pək ağır bir surətdə hiss edəcəkdir. Avropa bütün əzəmət və qüdrətinə rəğmən, bütün məfkurələri və ənənələri tətminə və həтта bizzat [şəxsən] kəndisini müdafiə qeyri-müqtədir bir islam hökumətini uzun zamanlardan bəri istiqlalına dörd əllə sarılmış olan müxtəlif islam millətlərinə qəbul etdirəmməz.

“Böyük” Ermənistan təşkili haqqında

“Sabah” qəzetəsinin yazdığına görə, doktor Eysirin təhti-sədarətində [rəhbərliyi altında] olan bir heyətin Amerika hökumətinə və Sülh Konfransına göndərmiş olduğu raportlarda nəticəyi-tədqiqatdan anlaşılmışdır ki, “böyük” bir Ermənistan təşkili qətiyyəni mümkün deyildir. Ələlxüsus Vilayəti-şərqində [Şərq vilayətlərində] əksəriyyət türklərdə olduğundan, heç bir vəchlə türkləri ermənilərin təhti-hakimiyyətinə [hakimiyyəti altına] vermək mümkün olmayacaqdır. Ancaq indiki Ermənistan hökumətinə yardım etmək lazım olduğu bildirilmişdir.

TÜRKÜSTAN ÖVZASI

Türküstan Məclisi-Müəssisənini dəvət edəcək komitənin sədri Mustafa Çokayev mətbuat nümayəndələri ilə etdiyi müsahibədə Xariciyyə İşləri komissarı Çiçerinin bu yaxınlarda Xivə və Buxara əhalisinə xitabən nəşr etdiyi intibahnamənin [vərəqənin, bəyannamənin] nə yolda təsir edəcəyi xüsusunda bəyanatda bulunarkən demişdir:

“Əlbəttə ki, Xivə və Buxara əhalisi intibahnaməyə inanmayacaq, etibar və etimad etməyəcəkdir. Həтта Buxarada düşmənanə bir surətdə qarşılanacaqdır. Bu intibahnamə Buxara fəhlə və kəndçilərinə, əslində, heç bir şey vəd etməyərək, qırmızı Türküstanın fəhlə və kəndçiləri qüvvələri ilə nəinki özlərini, bəlkə bütün Yaxın və Əqsayi-Şərq [Uzaq Şərq] zəhmətkeşlərini Avropa vəhşilərindən xilas et-

məyə dəvət edir. Çünki Buxara kəndçiləri «qırmızı Türküstanda olan əmələ və kəndçi hökumətinin qarşılarında olan qüvvə ilə» çox yaxşı aşınadırlar. Mən bunları deyərək, 1918 sənəsi mart ayında Türküstan Şura hökumətinin Buxaraya hücumunu nəzərimdə tuturam. Buxarada olan Dövlət Bankası nüqudunu [pullarını] müsadirə etmək məqsədilə edilən yürüş, Karmana şəhərinin qərəti və heç bir şeydə müqəssir və günahı olmayan əhalinin qətl edilmələri ilə xitampəzir oldu [nəticələndi].”

İndilikdə Şura Türküstan ilə Buxara arasında olan əlaqədən bəhs edərək deyir ki:

“Qırmızı ordu eşelonları Buxara sərhədində Zirə-Bulaq və Çarcu mövqifləri [staniyalari] arasında gəlib keçərkən möhkəm bir surətdə vaqonlarının qapılarını bağlayırlar. Ancaq qatar mövqiflərdə su almaq üçün dayanır. Xivə işləri bir qədər başqa vəziyyətdədir. Doğrudur, orada Şura hökumətinə qarşı vəziyyət bir o qədər yaxşı deyildir. Amma Xivə xanlığı başında duran Cüneyd bitərəfli siyasəti yürütməkdədir. Bu həman Cüneyddir ki, 1916 sənədə yomudlar başında duraraq Xivə xanı ilə müharibə edib onun yaxın əyanlarını qətl etmiş və xanı bir çox güzəştlərə məcbur etmişdi.”

Türküstan övzasına dair Mustafa Çokayev sözünə davam edərək deyir:

“Keçmişdə söylədiyim kimi, Şura hökuməti müsəlmanlara bir çox güzəştdə bulunur. Məsələn, Səmərqənddə olan Şura hökumətində bir çox müsəlman olduğu kimi, bir çox məsul və mühüm xidmətlər də müsəlmanlar əlindədir: Maarif

komissarı – bir tacir sart, Maliyyə komis-sarı – pambıq taciri bir sart, Xalq Təsər-rüfatı komissarı – böyük yağ zavodu sa-hibi bir sart, Hərbiyyə – bir türk-tatar. Əl-bəttə ki, bu xidmətdə olanların çoxu kom-munist deyildir. Bu da onların sart qış-laqlarında gördükləri işlərindən aşkar-dır.

Qırmızı orduda bir çox yerli əhali var-dır. Bir para şəhərlərdə müsəlman ko-mandası altında məhz müsəlmanlardan ibarət mühafizə əsgərləri vardır. Qırmızı orduda müsəlmanlar özlərinin çoxluq-larına baxmayaraq, Könüllü ordudan öz-lərinin milli tələblərinə müvafiqət edil-məyəcəyinə ümidləri olmadığından, Şura hökuməti əleyhinə qiyam etməyirlər. Tür-küstanı da öz əllərində saxlamalarına ümid bəsləməyirlər. Şübhəsiz, Türküs-tanda bolşeviklər tərəfindən Könüllü or-du əleyhinə etdikləri təşviqat və təbliğat səmərəsiz qalmadıqları üçün bir para mahallarda olan müsəlmanları Şura hö-kumətinə kəskin tələblər pişnihad [təq-dim] etmədən saxlayır.

Fərqanə vilayətində Şuralar sırf kom-munistlərdən ibarət deyildir. Daşkəndə gəlincə, burada idarə işlərində müsəl-manlar əqəliyyət [azlıq] təşkil etmədə-dirlər.”

Qəzetə müxbirinin Könüllü ordu tə-rəfdarı olan qəzetələrdə Daşkəndin Oren-burq kazakları tərəfindən işğal edilməsi xüsusunda verilmiş olan xəbərlərin doğ-ru olub-olmadığını soruduqda, Çokayev bu xəbərlərin əsl-əsası olmadığını bildir-mişdir:

“Orenburq kazakları heç bir vəchlə Türküstana daxil ola bilməyəcəkdir.”

CÜMƏ GÜNKÜ MÜHÜM XƏBƏRLƏR

Kiyevin işğalı

Bolşevik teleqrafnamələrinin verdiyi əxbarata nəzərən [xəbərlərə görə], 15 təş-rini-əvvəldə Kiyev şəhəri Şura qoşunları tərəfindən işğal edilmişdir.

Məkkə zəvvarı

Bu sənə Məkkə ziyarəti müvəffəqi-yətlə xitam bulmuşdur. 5 sənədən sonra əvvəlinci dəfə olaraq Mədinəyi-münəv-vərəyə yol açılmışdır. Eydi-əzha [Qurban bayramı] günü Ərəfatda 70 min zəvvar toplanmışdır.

(“Morning post”)

Qahirədə ərzaq böhranı

“M[orning] p[ost]” qəzetəsinin yaz-masına görə, Qahirəni ərzaq böhranı təh-did etmədədir. Ərzağa sabit qiymət təyin edilməsindən dolayı qəssablar ət kəsmə-dən imtina edirlər. Buğda yükü ilə vürud etmiş [gəlmiş] gəmilər Yuxarı Misirə öv-dət etmişlərdir [qayıtmışlar].

Baltik dövlətləri və Müttəfiqlər

Reveldən işar edirlər [xəbər verirlər] ki, Müttəfiqlər Baltik dövlətlərinə xəbər ver-mişlər ki, bolşeviklərlə sülh müzakirətini qət etməlidirlər [dayandırmalıdırlar]. Əks təqdirdə onların istiqlalı Sülh Konfran-sı tərəfindən təsdiq edilməyəcəkdir.

(“Corcian meyl”)

Almaniya dəmiryollarının elektrik-ləşdirilməsi

Almaniya dəmiryollarını elektricləş-

dirmək üçün proje tərtib verilir. Rəsmi olaraq xəbər verirlər ki, bu proje bütün Almaniya dəmiryollarına təşmil [şamil] ediləcəkdir və bu niyyətlə böyük elektrik mövqifləri [stansiyaları] təsis ediləcəkdir və böyləliklə yanacaq və kömürdə xeyli qənaət hasil olacaq və almanların müa-hidə mövcibincə [sazişə əsasən] Fransa dövlətinə verməyə məhud olduğu [öhdə-sinə götürdüyü] kömür təminatının yün-gülləşməsinə də əsər edəcəkdir.

Noskeyə yaxın olan bir zat [şəxs] bu proje haqqında bəyan etmişdir ki, Alma-niya dəmiryollarının elektirkləşdirilməsi fəqərəsi [hadisəsi] bizim sülhcuyanə bir siyasət təqib etməmizi isbat etmək üçün gözəl bir bürhan [dəlil] ola bilər. Zira bi-zim yenidən müharibə etmək fikrimiz ol-saydı, böylə bir iqdamatdan [addımdan] kəndimizi saxladıq. Müharibə zamanı düşmən iki-üç mərkəzi elektrik mövqifini təxrib edərsə, bütün bizim nəqliyyat və iqtisadiyyatımızı bərbad edə bilər.

Kuban və Denikin

Beloostrov - “Q. S.” qəzetəsinin əxbə-ratına görə, Kuban Radası Denikin ordu-sunda olan Kuban dabravollarını geri ça-ğırmağı təhti-qərara almışdır. Kuban ob-lastı Denikinə qarşı müxalifətkaranə bir vəziyyət almışdır.

Lehistan və Almaniya ixtilafı

Moskva - Sileziya üstündə Almaniya ilə Lehistan ixtilafı get-gedə kəskinləş-mədədir. [Rüdiger] fon der Qolts ordusu bütün Baltik dövlətləri və həmçinin Le-histan üçün böyük bir təhlükə təşkil et-mədədir.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Ticarət və Sənaye və Ərzaq Nəza-rətinə son zamanlar bir çox zəvat [şəxs-lər] müraciət edərək, Dağıstanda alınmış yunun hankı şərait üzrə Yalama mövqi-findən [stansiyasından] keçirilib məmaliki-əcnəbiyyəyə [xarici ölkələrə] aparılacağı haqqında məlumat istəyirlər.

Quba qəzasında böyük yun ehtiyatı olduğundan, dağ yolları ilə Dağıstana apa-rılıb sonra tranzit şəraiti üzrə gətirilməsi qorxusundan Ticarət Nəzarəti cavab ve-rəmmədiyindən, məsələni Maliyyə Nə-zarətinə mühəvvəl etmişdir [tapşırılmışdır].

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Vükəla Şurasına [Nazirlər Kabinetinə] müraciətən Lənkəran qəzasında xəsarətdidələrə [zərərçəkənlə-rə] buraxılmış tikiş materialı üçün Mər-kəzi Ev Komitəsinə 486.956 manatın bu-raxılmasını rica etmişdir.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti, Ticarət Nəzarəti indində [nəzdində], Göy-çay anbarında mövcud mis və başqa qab-ların Göyçay müfəttişliyinə, oradakı da-rüleytam [yetimxana] ehtiyacı üçün burə-xılması haqqında iqdamatda [təşəbbüs-də] bulunmuşdur.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarə-tinin Qaçqınlar şöbəsi bütün nahiyyə mü-fəttişlərindən bir həftə müddətində Er-mənistan və Azərbaycan müsəlman qaç-qınları və 1917-1918 sənələrində təxrib edilmiş müsəlman köyləri məhəllindəki [yerlərindəki] darüləcəzələr [möhtaclər evi, qocalar evi] və xəstəxanalar haqqında mə-lumat verilməsini rica etmişdir.

BAKİ BƏLƏDİYYƏ İDARƏSİ

Eşitdiyimizə görə, Bələdiyyə İdarəsi hökumətdən yenə təzədən 10 milyonluq bir qərz [borc] istəmiş və bu məsələ Məclisi-Məbusanda müzakirə olunduqda, məbuslar bəzən bunun əleyhinə və bəzən lehinə danışmışlar. Bu məsələnin lehinə danışan məbusların böyük dəlilləri bu olmuş ki, guya şəhər, küçələri yaxşı süpürüb işıqlandırır və ilaxır.

Bizim nəzərimizcə, Bələdiyyə İdarəsinin vəzifəsi bununla itmama [tamama] yetməyir. Məlumdur ki, bu idarə camaat idarəsidir və camaatın ehtiyacları artıq həmin idarədə həll olunur. Ona görə də lazım gəlir ki, əvvəlinci sırada Bələdiyyə İdarəsini milliləşdirmək ki, daha o biçərə rus dili bilməyən müsəlman arvadları və kişiləri bu odayan o biri odaya qovulmasınlar. Qoy, heç olmasa, o bu qapıdan o qapıya qovlanan qoca arvad və kişilər görsünlər ki, doğrudan da, hökumət onların özünüdür və türk dilində də gedib dərdini, sözünü lazım olan yerinə deyə bilsin.

Əgər bir gün işin bir hökumət idarəsinə düşərsə, gedib imdi də həman Nikolaydan vəərəsə [miras] qalan şapkalı və kokardlı çinovnikləri görəcəksən. Əgər işin Bələdiyyə İdarəsinə düşərsə, orada da həmçinin köhnə hamam, köhnə tas. Necə ki, Məclisi-Məbusanda bəzi məbuslar söyləmiş, doğrudan da, bələdiyyəyə bu qədər böyük məbləğlər buraxan hökumət gərəkdir ki, həmin idarənin daxili işlərinə də bir qədər nəzarət yetirsin. Bir vaxta ki, bəzi para hökumət idarələrində milliləşmək məsələsi yavaş-yavaş ortaya atılmış və bu yolda bir qədər də

iş görülmüşdür, amma nədənsə Bələdiyyə İdarəsində hələ milliləşmək böylə kənardadır, hətta deyə bilərik ki, işlər, bir növ, daha da rus səliqəsinə salınmışdır. Buna da səbəb orada şöbə başında əyləşən müdirlərdir. Çünki onlar yatdıqda belə, olur ki, milliləşmək xəyalına düşməyirlər.

Doğrudan da, təəccüb etməli bir işdir. Məsələn, Nikolay zamanında, heç olmasa, Dumanın “Xozyaystvenni” [Təsərrüfat] şöbəsində 5-6 nəfər müsəlman qulluqçuları görərdik. İndi isə, əlhəmdüləlah, həman şöbə müdirinin səy və kuşışı [çalışması] ilə həman şöbə müsəlman qulluqçularından təmizlənmiş və onlardan ancaq bir nəfər qalmış ki, o da bu günlərdə oradan qaçasıdır. Bu müdir cənabları öz şöbəsinə öylə adamlar qəbul etmiş ki, əgər onların keçmişdə tutduğu işləri nəzərə alsaq və onlardan birisi ki, keçmişdə Salyanda pristav olduğu halda məscidlərin ağzına peçat [möhr] vurduğunu nəzərə alsaq, o vədə, doğrudan da, bu müdir cənablarının özündən də şübhəyə düşülər.

Bəli, bir ilin ərzi-müddətində Bələdiyyə İdarəsində olan təğyir və təbdil [dəyişikliklər] bunlardan ibarətdir: 4 nəfər şöbə müdirləri, 5-6 nəfər kağız paylayan uşaqlar və bir neçə də “ələkçinin qıl və-rəni hesabında” müsəlman qulluqçuları, bir də divarlarda və qapılarda asılan elanlar ki, bilümmum [ümumiyyətlə] rusca və ermənicə yazılmış, ancaq bir elanda kim isə barmağını mürəkkəbə batırmış və bu iki kəlməni yazmış: “Şollarski vodoprovod”.

Biz həmişə bu şöbə müdirlərindən sual etdikdə ki, cənablar, nə üçün idarəniyə

müsəlman qulluqçularını qəbul etməyirsiniz? – bizə böylə cavab verirlər: “Müsəlmanlar iş apara bilməyirlər.”

Amma əgər doğrusunu söyləsək, bu müdir cənablarının müsəlman qulluqçusu qəbul etməyə zərrəcə meylləri yoxdur. O gözəl rus xanımları ki, Dumanın hər bir şöbəsində azı 10-15 nəfər əyləşiblər və işləri də həmişə bütün günü ancaq qəzetə və roman oxumaq və çox vaxtı koridorda hərəsi əlində bir parça kağız (guya ki, iş dalınca gedir) gələn-keçənlə söhbətdədir; dediyimizi sübut üçün bu qədər kifayətdir ki, əgər gündə beş dəfə Dumaya getsək, hər dəfə də bu işlərə rast gələcəyik. Biz bilməyirik ki, nə vaxtadək bu fəqir millətin qəpik-quruşlarını yığıb bu müftəxorların ciblərinə dolduraçaqlar ki, bunlar da “darımı yeyib üstümə xoruzlanı” fəhvasınca [mənasına uyğun olaraq] bu müftəxorluğa da kifayət etməyib, gündə bir dəfə Duma koridorunda mitinqlər düzəldib, Azərbaycan hökumətini müttəhim edəcəklər ki, guya hökumət Dağıstana kömək edir və lazımdır ki, Denikin Dağıstanı dağıdıb məhv etdikdə Azərbaycan hökumətinə də bir qulaqburması versin.

Bu qədər kifayətdir. Xətmi-kəlam olaraq deyirik ki, Şəhər Bələdiyyə İdarəsini tezliklə bilkülliyyə milliləşdirmək mümkündür. Çünki əldə etdiyimiz məlumata görə, hər bir şöbənin işini çoxu beş nəfər qulluqçu ifa edə bilər və bu beş nəfəri də həmişə müsəlmanlardan tapmaq mümkündür. Əgər bir qədər bu idarəyə hökumətimiz diqqət yetirsə və ikinci, Bələdiyyə İdarəsi şöbəsi müdirlərində bir azacıq milli hiss olmuş olarsa, məqsədə ərişilər. Bu iki şey tapılırsa, az bir müd-

dətdə Bələdiyyə İdarəsi milliləşər və camaatımız da öz hökumətini görər və tanıyar.

Ayn.zadə

BƏNZƏRDİ

Baylırkən gözlərindən, qaşından,
Seviyorkən onu pək gənc yaşından,
Məni çaldı ürəyimin başından,
Bir ilan ki, göyərçinə bənzərdi.

İtirdim hədəfi, qırıldı yayım,
Bu şikardan mənim yoxmudur payım,
Başqa tanrı göstər, ona tapayım,
Sənin eşqin çünki dinə bənzərdi.

Keçirdim dərd ilə çox qışı, yazı,
Həsərlə bəklərkən o sərvinazi,
Uzatdı əlimə qırılmış sazı,
Çaldım... nəğməm bir ayinə bənzərdi.

Örərdin saçını bir qəzəl kimi,
Çıxardın qarşıma bir gözəl kimi,
Əski şair yazmış bir məsəl kimi
Baxışların bir şahinə bənzərdi.

Bilməm ki, şafəqsən, ruhsan, xülyasan,
Həqiqətmi parlar, yoxsa rəyasan,
Saçında çiçəklər, sən Ofelyasan,
Onun saçı səninkinə bənzərdi.

Hamlet

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Bələdiyyə İdarəsində

Bələdiyyə İdarəsi Ticarət və Sənaye və Ərzaq Nəzarətinə müraciətən məlum

etmişdir ki, Bələdiyyə İdarəsi kəndi ehtiyacatından ötrü Lənkəran və Muğanda ələfiyyat [yem] almaqda iştirak etmək istəyir. Bu sənə də Bələdiyyə İdarəsinə 18 min pud arpa, 14 min pud saman lazım olacaqdır. Həman hesaba olaraq Bələdiyyə İdarəsi hal-hazırda 100 min manat təklif edir. Məbaqisini [qalanını] isə Bələdiyyə İdarəsi hökumət nəzdində borc almaq təşəbbüsətinə girişəcəkdir.

Bulvarın təmizliyi

Bələdiyyə İdarəsi Bakı polismeysterinə məlum etmişdir ki, Bakı bulvarında bir çox uşaqlar günəbaxan toxumu satırlar ki, gəziçilər tərəfindən bulvarın kəçidləri məzbələ [zibillik] halına gətirilir. Digər tərəfdən, əhali çiçək və cavan ağacları qoparıb sındırırlar. Şəhər xidmətçiləri polis müavinəti olmazsa heç şey yapamayırlar. Bələdiyyə İdarəsi rica etmişdir ki, polis nəfəratına [nəfərlərinə] bu babda lazımi düsturöləmə [təlimat] verilmək haqqında tədabir ittixaz edilsin [tədbirlər görülsün].

Şəhər xidmətçiləri

Şəhər xidmətçilərinin qanunsuz çıxarılmaq və qəbulu işlərinə baxmaq üçün Bələdiyyə İdarəsi tərəfindən xüsusi bir komisiyon təşkil edilmişdir. Həman komisiyona Bələdiyyə qlasnılarında Perçinin, Qarabəyov və Şərifzadə intixab edilmişlərdir [seçilmişlər].

Şərifovların işi

Neçə vaxt bundan əvvəl, Hərbiyyə nəzirinin binagüzarlığı [sərəncamı] ilə orduya mütəəlliq [məxsus] ləvazimatı kəndi nəfinə [xeyinə] satmaqda müttəhim və bun-

dan dolayı tövqif [saxlanılmış] və həbs edilmiş olan süvari alay zabitanından Ağasəlim və Ağakərim Şərifovların işlərinə oktyabrın 26-da hərbi nəhiyə məhkəməsi tərəfindən baxılacaqdır. Bir çox şahidlər vardır. Müqəssirləri dava vəkilləri Mutuşev ilə Zelenkoviç müdafiə edəcəklərdir. Müddəiyi-ümumi [prokuror] vəzifəsini knyaz Murtuza bəy Palavandov ifa edəcəkdir.

Bakı Mühərrir və Ədiblər İttifaqının Məclisi-Müəssisəsi

Yekşənbə [bazar] günü təşrin-i-əvvəlin 19-nda axşam saat 6-da Bələdiyyə İdarəsi binasında Bakı mühərrir və ədiblərinin Məclisi-Müəssisəsi [Təsisçilər Məclisi] dəvət olunur.

1) Məhəlli [yerli] qəzetələrdə daimi surətdə və xətt hesabı yazmaqda çalışan mühərrirlər;

2) Mətbuata mənsub olduğu məhəlli mühərrirlərin birisi tərəfindən təsdiq edilmiş olan başqa mühərrir və ədiblər iclasa dəvət olunurlar.

Məsaili-yövmiyyə [gündəlik məsələlər]:

1) Təşkilat Komisiyonu tərəfindən tərtib edilən Nizamnamə projesinin təsdiqi;

2) İdarə və Təftiş Komisiyonu intixabı [seçilməsi].

Xüsusi dəvətnamələr göndərilməyəcək, iclas hazirunun [iştirakçıların] miqdarına baxmayaraq qanuni hesab olunacaqdır.

Təşkilat Komisiyonu

Musa Nağıyev mirası ətrafında

Məşhur Bakı milyonerlərindən Musa Nağıyev özünün vəfatından sonra 1914-

cü sənə qiyməti ilə 70 milyona, bu indiki qiymətlə 5 milyarda bəliq [çatan] bir miras buraxmışdır.

Mərhumun əsl vərəsəsi olan öz oğlu vəfat etmiş olduğundan, miras yerdə qalan vərəsələrinə, yəni nəvəsinə, arvadına, yaxın və uzaq qövmlərinə keçməlidir. Mirasın ondan bir (1/10) hissəsini, mərhumun şiaməzhəb olduğu üçün İdareyi-Ruhaniyyə iddia etməkdədir.

Musa Nağıyev vərəsələri arasında böylə iddia böyük bir təşvişə səbəb olmuşdur. Onlar bu barədə mahal məhkəməsinə bir ərizə verərək böylə iddianın haqsız olduğunu sübut etmək istəyirlər. Öz etirazlarında Musa Nağıyevin şiaməzhəb olmadığını iddia edərək, Hacı Zeynalabdin Tağıyev işinə baxıldıqda Qurani-Kərimə and içmədən imtina edib, bəhai olduğu üçün ancaq Bəha kitabına qəsəm yad edə [and içə] biləcəyini söyləməsini göstərir. Bəha qanununa görə, vəfatından sonra qalan miras vərəsələri arasında, yəni nəvə, arvad, yaxın və uzaq qövmləri və xalq maarifinə bissəviyyə təqsim edilməlidir [bərabər bölünməlidir].

Mərhumun vərəsələrindən biri arvadı Liza xanım Cankarova imiş.

Mahal məhkəməsi ki, qərarı ona həvalə edilmişdir, bu işdə çox üsrət [çətinlik] çəkməkdədir.

Birjada

Kerenski minlik 1.010-1.030 manata, 250-lik kəndi qiymətindən 2 faiz və xırda 20 faiz əskikdir. Nikolay 500-lüyü 800-1.500 manata qədər, 100-lüyü 200-320 manata qədər və xırda 50-80 manata qədərdir. Osmanlı kağız lirası 220 manat və Tiflis parası min manata 15 manat

fəzlədir. Osmanlı altun lirası 780 manat, qızıl onluq 860 manat, imperial 650 manat və Otriş [Avstriya] qızılı 1.900 manatdır. Gümüş manat 74 manat və xırda gümüş para 30 manatdır.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

Ərzurum əhalisindən Gülxanım Mövlud qızı və Cizim Kamil qızı 8-ci uçaştok pristavına şikayət etdikdə, Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavət”ə müraciət etmək üçün göndərilmişdir. Bunlar Ərzurumdan fərar edib Gəncəyə gəlmişlərdir. Orada bunlardan biri Süleyman Mənsur oğluna və digəri isə borçalılı Murad Əsgərova əra getmişlərdir. Ərləri bunları kəndisi ilə Bakıya gətirmişlər. İndi isə bunlara əziyyət etdiklərinə cəhət, qadınlar şikayət edirlər. “Müsavət” isə qadınları Məşixət [Şeyxüislamliq] İdarəsinə müraciət edilməsi üçün Bakı Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə göndərmişdir.

Ağ şəhərdə

Ağ şəhərdə Hüseynov və Həsənov şirkəti mədəində işləyən Nurulla Məhəmməd oğlu nam [adlı] fəhlə “Müsavət”-in Müsaliyə və Mürafiə [Barışıq və Məhkəmə] şöbəsinə müraciətlə şikayət etmişdir ki, məzkuru [adı çəkilən şəxsi] biqanun olaraq mədəndən ixrac edirlər. Şöbə isə bu xüsusda təşəbbüsatda bulunur.

Binəqədida

Binəqədida Hüseynqulu Quliyev mədəində işləyən Əlibəy Abbas oğlu nam “Müsavət”-in Müsaliyə və Mürafiə şöbəsinə şikayət etmişdir ki, məzkurun 45

günlük məvacibini mədən sahibi vermək istəməyir. Bu xüsusda şöbə kağız vasi-təsilə fabrika müfəttişinə müraciət etmişdir.

Fəhlə Klubunda

Təşrini-əvvəl 16-da Fəhlələr Klubunda Mirfəttah Musəvi və Həşim Əliyevin 40 günlük təziyə məclisinə Mirzəbala Məhəmmədzadə və Hüseyn Müzəffərov “Müsavat” tərəfindən göndərilmişdir. Məclisdə Mirzəbala “Müsavat” tərəfindən bir nitq söyləmişdir.

Komisiyon sədri

Təşrini-əvvəl 16-da “Müsavat”ın Bakı komitəsi iclasında firqənin Məsəliyə və Mürəfiyə şöbəsinə Hüseyn Müzəffərov sədr intixab olunmuşdur [seçilmişdir].

İclas

Seşənbə [çərşənbə axşamı] günü təşrini-əvvəl 21-də Türk Ədəmi-Mərkəziyət firqəsi “Müsavat”ın Bakı komitəsi iclası təyin edilmişdir.

İranlıların maarif cəmiyyətlərində

Cümə günü təşrini-əvvəl 17-də səhər saat 10-da Məhəmmədbağır Abbaszadənin sədarəti ilə “Cəmiyyəti-Maarifi-İraniyan”ın ümumi iclası vəqə olaraq aşağıdakı məsələlər müzakirə edilmişdir:

- 1) Əski heyəti-idarənin izahatı;
- 2) Yeni heyəti-idarə intixabı;
- 3) Məsəili-cariyyə [cari məsələlər].

Bədəhu [sonra], sabiq idarə rəisi Əjdər Əlizadə cəmiyyətin tarixi-təşkili və çalışması haqqında bir qədər məlumat verərək, 19 şaban 1337-də 40-50 nəfə-

rin xülya təşəbbüsü ilə bir cəmiyyət təsis edərək, o vaxtdan bəri nə işlər gördüyü haqqında izahat verir.

Nitqinin axırında bir qəç gün əvvəl məktəb üçün bir bina alınması münasibətilə hazırını [orada olanları] təbrik edib, bu yeni cəmiyyətin mədaxil və məxarici haqqında bir cədvəl göstərir. Ümum mədaxil 33 min 402 manat 50 qəpik, məxaric 22 min 562 manat 50 qəpik.

Bundan başqa, gecə dərsi üçün 3 min 55 manat və bir nəfər şagird üçün (Həsən Ziya) əl borcu 2 min manat. Deməli, hal-hazırda cəmiyyətin 15 min 895 manat pulu var.

Əlavə, Təftiş Komisiyonu bu 6 ayın zərfində bir dəfə də olsa heyəti-idarəni təftiş etmədiyini də sədr iclası məlum etdi və həmçinin idarə 15 eylüləndən bir gecə kursu açıb, orada 250 nəfərdən fəzlə şagird olduğunu, bir dram şöbəsi də təşkil edildiyini bildirir.

Bundan başqa, idarənin bir ünəs [qızlar] məktəbi açmaq fikri də varmış.

Sədr izahatını tamam etdikdən sonra, katib də əski idarə haqqında bəzi məlumat verdikdən sonra, yeni idarə intixabına şüru edildi [başlandı]. Əksəriyyəti-rəylə [səs çoxluğuyla] 20 nəfərlik bir heyəti-idarə, bunlara 6 nəfər namizəd, 3 nəfər Təftiş Komisiyonu və bunlara 2 nəfər namizəd intixab olundu. Axırda cəmiyyətin məramnaməsinin 2 fəslinin dəyişməsi ilə iclası xitam verildi.

AZƏRBAYCANDA

Qazax müəllimlər kursu

Bu kurs ağustosun 3-dən etibarən Qazaxın ikisinifli zükur [oğlanlar] məktəbin-

də açılmışdır. Rəsmi surətdə kursa 50 nəfər müdavim və müdavimə qəbul olunmuşdur. Əlavə yer olduğundan, könüllü sifəti ilə daxil olanlar da vardır ki, bunlarla cümləsinin ədədi 60-a bəliğ olur [çatır]. Məlumat cəhətcə, bunlar dəxi heyəti-təlimiyyə tərəfindən ikiye təqsim edilmişlərdir [ayrılmışlar]. Hal-hazırda müəllim və müəllimə olanlar bir sinifdə, olmayanlar isə ikinci bir sinifdə oxumağa məşğul olurlardı.

Qazax kursunda ciddi bir fəaliyyət olub, az zaman zərfində davam edənlərə artıq məlumat verilmişdir. Bu isə maarif uğrunda yorulmadan çalışan müqtədir müəllimlərimizdən Firudin bəy Köçərli həzrətləri ilə Maarif müfəttişi Nəsim ağa Qiyasbəyov cənablarının son dərəcə çalışmaları sayəsində meydana gəlmişdir.

Kursu dinləyən gənclərdən 20 nəfər müəllim və müəlliməliyə kəsbi-ləyaqət qazananlar olmuşdur. Demək, sevgili türk yavruqlarını ümidi-istiqlala [gələcəyə] qarşı hazırlayan, bu müqəddəs vəzifə yolunda nə kimi məslək yürüdəcəkləri şimdindən simalarında oxunan gənclər bu kursun məhsulu oldu.

Əvət, mühazirəçilər tərəfindən oxunan mühazirələrə, müdavim və müdavimələrin vermiş olduqları nümunəlik dərslərə sentyabrın axırından günə nəhayət verildi.

Oktyabrın birində, sabahleyin saat 10 radələrində mühazirəçilərlə müdavim və müdavimələrin cümləsi kursun birinci sinif idarəsinə cəm oldular. Kursu davam edənlərdən Molla Məhəmməd Əfəndizadə ilə Məşhədi Məhəmmədəli Axundzadə həzrətləri Quran oxuyub iclasda bülunanları alqışladılar.

Bə'd [sonra], Firudin bəy Köçərli həzrətləri dövrü-istibdadda islamın maarif cəhətcə nə dərəcədə qaranlıq guşələrdə qalmalarını və hal-hazırda isə o mənhus zülmət pərdəsi ortadan qaldırılıb, çox çəkmədən maarif ziyasının bütün afağı [üfüqləri] işıqlandıracağını qayət yarıqlı bir lisan ilə bəyan edir. Artıq şövq, həvəslə gündə 7 saat çalışıb işləyən müdavim və müdavimələrdən razılıq etməklə bərabər, kəndilərinin dəxi mümkün qədər lazımı məlumat verməkdən geri durmadıqlarını söyləyirlər. (*Sü-rəkli alqış*)

Maarif müfəttişi Qiyasbəyov həzrətləri mühazirəçilərdən pək ziyadə məmnun qaldığını, kursu dinləyənlərə az bir vaxtda artıq məlumat verdiklərini zikr edərək, başçıları olan Firudin bəyin ismini söyləməklə iclas tərəfindən alqışlanmalarını təklif edir. Firudin bəy isə “Müfəttiş əfəndi bu yolda məndən artıq çalışıb işləmişdir” buyurur. (*Gurultulu alqış sadası yüksəlir.*)

Söz kursun hər iki şöbəsinə türkca lisan mühazirəçisi Əziz Musazadəyə verilir. Müşarileyh [adı çəkilən şəxs] hazırna qarşı aşağıdakı nitqi söyləyir:

“*Yaşamaq üçün hankı bir millət olursa-olsun, maddi və mənəvi qüvvəyə malik olması lazımdır. Bir millətin maddi qüvvəsi onun ləvazimatı-hərbiyyəsinə, sağlam vücudlu əsgərindən, daha doğrusu hər dürlü varidatından ibarətdir. Maddi qüvvəni ruhlandıracaq, canlandıracaq bir şey varsa, o da o millətin daxili islah edərək əfkarını tənvir edəcək [fikirlərini işıqlandıracaq] elm və mərifətdən ibarətdir. Əfəndilər, tarixlər bunu isbat edir ki, elm-maarifi tərək edib də*

yalnız maddi işlərlə uğraşan bir hökumət artıq davam etməyərək, az zaman zərfində başqalarının məhkumiyət boyunduruğunda inləyib qalmış, yaxud çox çəkmədən münqəriz [məhv] olmuşdur. Gənc Azərbaycan kəndi yaşaması, amal və arzusuna çatması üçün elm-maarifin tərəqqisinə əsas ittixaz [qəbul] etmişdir və bu fikrə nail olmaq üçün bir çox yerlərdə böylə kurslar açıb, həqiqi müəllim və müəllimələr yetişdirməyə çalışır.

Əfəndilər! Millətlərin müqəddəratı gənc fikirlə müəllimlərin yədi-iqtidarındadır [güclü əllərindədir], demişlər. Bir milləti yaşadacaq, varlığını başqalarına sübut etdirəcək siz müəllimlərsiniz! (Alqış)

Azərbaycan Hökuməti Maarif Nəzəratı tərəfindən açılmış üsuli-təlim və təbiyə kurslarında nəzəri-diqqəti cəlb edəcək bir şey vardır. O da Gəncə ilə Qazax kurslarında qadınlarla erkəklərin bir sırada oturub dərslər oxumalarıdır. Mən burada Əbdülhaq Hamidin qadınlıq xüsusunda söyləmiş olduğu bir cümləsini xatırlayır[am]. Hamid bəy deyir:

«Qadinsız bir cəmiyyət cəmiyyəti-eytama [yetimlər cəmiyyətinə] bənzər ki, səzavari-mərhəmətdir [mərhəmətə layiqdir, acınacaq haldadır].»

Həqiqətən, bir cəmiyyətdə, bir ictimadada qadın olmazsa, orada dirilik, orada həyat belə yox kimidir. Ümidvarız ki, qadınlar da həyatı-ictimaiyyəyə iştirak edərək maarif uğrunda işləyəcəkdirlər. Qadınların şu təşəbbüslərini təbrik edərək, istiqbalda gənc Azərbaycan üçün sağlam vücutlu, parlaq fikirlə əsgər yetişdirmələrini Cənabi-Haqdan niyaz edəriz.”

Bundan sonra Qazax Darülmüəllimin [Müəllimlər Seminariyası] müəllimlərindən

Yusif Qasimov müəllimlik vəzifəsi, Məclisi-Məbusan üzvlərindən Hacı Kərim [Sənili] hökumətin maarif uğrunda çalışması, xanım əfəndilərdən Şirin xanım Qiyasbəyova ilə Badisəbə xanım Köçərli qadınların ictimai işlərə iştirak edib çalışmalarına dair birer nitq irad etmişlərdir [söyləmişlər].

Nəhayət, iclas qapanaraq ümum müdavim və müdavimələr ikinci bir odada hazırlanmış yemək süfrəsi başına oturlar. Bir saat sonra hər kəsdə bir ruh yüksəkliyi, bir təbəssüm çöhrəsi olduğu halda yek-digərləri [bir-birləri] ilə görüşüb ayrılırlar.

[Əziz] Musazadə

GÜRCÜSTANDA

Gürcü müzəxanasının təmiri

Gürcü müzəxanasının [muzeyinin] təmiri ehtiyacından ötrü gürcü hökuməti tərəfindən 5 milyon 600 min manat buraxılmışdır.

Ermənistan Maliyyə nazirinin Tiflisə gəlməsi

Bu gün Ermənistanın Maliyyə naziri Araratyan Tiflisə varid olacaqdır [gələcəkdir].

Qatara hücum

Ayın 15-dən Gürcü Teleqraf Acentəliyinə teleqrafla xəbər verilir:

Bu gün saat 19:50 dəqiqədə qatarı qarət qəsdilə naməlum əşxasi-müzirre [zərərli şəxslər] tərəfindən 39-cu çağırımada dəmiryol xətti xarab edilmişdir. 8 nö-

rəli sürət qatarı toxunmuşdur. Parovoz ilə bir yük və üçklaslı vaqon yoldan çıxmış və yüngül sürətdə zədələnmişdirlər. Dəmiryolu 50 sajin tulunda [uzunluğunda] təxrib edilmişdir. Vaqonda bulunan bədəfkarlardan [cinayətkarlardan] Axvelediyanı və Salukvadze fəmilələrində ikisi qətl edilmişdir. Sənişinlərdən zərədidə olanlar yoxdur.

General Milnin Batuma vürudu

Zaqafqaziyada İngiltərə qoşunlarının sabiq Baş komandanı general Miln Batuma varid olmuşdur [gəlmişdir].

İctima

Zaqafqaziya kooperativ nümayəndələrinin Tiflisdə iniqad etmiş ictimasi [baş tutmuş yığıncağı] öz işlərini qurtarıb bağlanmışdır.

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-adək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Xəzər dənizində posta, sənişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Maşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gaz-Maşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-adək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Berlin Darülfünunu doktoru N. Melkumyan[s]

Daxili, zöhrəvi, sifilis, “606” və “914” müalicələrini qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 12-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 9-11. Kolyubakinski küçənin küncündə. Telefon nömrə 34-34.

**Diş həkimi
R. M. Altman**

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat 8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Müsəlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olunan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20. Aptekin qarşısında.

71141

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

**Diş həkimi
B. L. Levin**

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ədək, axşam saat 4-dən 8-ədək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

9090

**Diş həkimi
A. A. Mirkin**

Dişlərə müalicə olunub və doldurulur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur: gündüzlər 9-dan 2-yədək; axşamlar 4-dən 7-yədək. Ünvan: Gimnaziçeski küçə, nömrə 164.

11426

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr

üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Diş həkimi S. M. Hamburq

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlamen qarşısında. Telefon 5-96.

9056

**Professor Buyneviçin
müsəkkər [sakitləşdirici] kabinetinin
səbiq assistenti**

Doktor Q. Musaelyans

Ürək, mədə, bağırsaq və qeyri daxiliyyə naxoşluqları qəbul edir səhərlər 9-dan 12-yədək, axşamlar 5-dən 7-yədək. Ünvan: Karantinni və Bolşoy Morskoy küçələrin küncündə (Telefonu küçənin başında). Telefon: 40-22.

11446

**Diş həkimi
E. S. Karşteynbaum**

Maddi cəhətdən zəiflər üçün xüsusi güzəştə bulunur. Diş çıxartmaq ağrı ilə 25 manat, diş çıxartmaq ağrısız 50 manat. Müalicə və doldurması 80 manatdan 100-ə kimi. Məsləhət 15 manat.

Ünvan: Quba meydanı yanında Sisyanovski küçə nömrə 41, İsrailovun evində. Telefon: 22-57.

11449

Təbib Əmir bəy Aslanov

Qəbul edir naxoşları (daxiliyyə və cildiyə) axşam saat 4-dən 6-yədək. Adres: Ofiserski küçədə (Nikolayevski küçənin küncündə) nömrə 6. Telefon 41-14.

11430

**Diş müalicəxanası
D. İ. Zeylidzon**

Xüsusi qızıl və platina işləri. Kötük və körpülər və farforlar. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur məhzen növbətə yazılmaqla səhərlər saat 9-dan 2-yədək, axşamlar saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Malakan-ski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 19-55.

11442

Gedirəm

Səşənbə günü oktyabrın 21-ndə Petrovsk yolu ilə bu şəhərlərə: Qroznıya, Vladıqafqaza, Yekaterinoslava, Poltavaya, Kiyevə, həm məktublar Odessaya və qeyri şəhərlərə və qayıdacağam yenə də Bakıya. Məktub göndərənlərdən təvəqqe edirəm tezliklə hazır etsinlər.

Adres: Tarqovı küçə, ev nömrə 24, Asilovun odası. Telefon 48-86. Səhərlər saat 9-dan 11-ədək və axşamlar saat 5-dən 8-in yarısınıadək.

11462

Bakı Darülfünunu

Elan edir ki, Darülfünunun Ali Tibbiyyə məktəbinə oktyabrın 20-dən etibarən ərizələr qəbul edilməyəcəkdir.

Darülfünun rektorunun vəzifəsini ifa edən professor: A. M. Levin

T-288

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti təkrarən ümum əhaliyə məlum edir ki, həmin 28 iyul ayında verdiyi qərardadı mövcubincə [əsasında], Azərbaycan Cümhuriyyətində əcnəbi məmləkətlərə mal aparmaqdan ötrü xahiş edənlərə icazənamələr verilir və bunların qeyri kəslərdən pul ilə alınmasına heç bir lüzumu yoxdur. Ondan əlavə, icazənamələrdə qeyd olunan kimi, bu icazənamələrin qeyri şəxslərə də verməyi qadağandır.

Nəzarət bununla elan edir ki, hərgah

Nəzarət tərəfindən verilən icazənamələr – ki mal göndərmək üçün göstəriləcək Dəmiryol İdarəsinə, tamojnaya və istasyon naçalnikinə – satılsa və ya qeyri şəxslərə verilsə, Nəzarət tərəfindən puç olunacaqdır, necə ki, həmin sentyabrın 20-ndə Əziz bəy Sultanova 9112 nömrəli icazənamənin satılmağına görə, Nəzarət puç etdi.

Ticarət, Sənaye və Ərzaq naziri:

A. Əminov.

İdarə müdiri: Makinski.

T-284

**Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

İstiqlal müdafiəsi üçün

səh. 331. “əlaci-vaqəə piş əz vüqu bayəd kərd”: “hadisənin əlacını hadisə baş verməzdən öncə etmək lazımdır. (farsca)

Məclisi-Müəssisan Seçkiləri

Haqqında Qanun

səh. 332. “Məclisi-Müəssisan Seçkiləri Haqqında Qanun”: qəzetdə bu başlığın yerinə səhvən “Felyeton” getmişdir.

Sülh ətrafında

səh.337. “Şandun”: Çinin şərqində yarımadada və əyalət. Şandun əyaləti XIX əsrdə Almanıyanın maraq dairəsinə daxil olmuşdu.

Türkiyədə

səh.339. “Babi-ali” (hərfən “uca qapı”): Osmanlı dövlətində Sədrəzəmin (Baş nazirin) sarayına verilən ad; beynəlxalq münasibətlərdə “Osmanlı hökuməti” mənasında işlədilir.

səh. 340. “İslamın nəzərində pək böyük bir əhəmiyyəti...”: bu cümlə qüsurludur; qəzetdə belə getmişdir.

Türküstan övzası

səh. 341. “Yomudlar” (yaxud Yomutlar): Türkmənlərin əsas qollarından biri.

səh. 342. “Sart, sartlar”: Türküstanda oturmaq həyat təzi yaşayan uyqur və öz-bəklərə köçəri əhali tərəfindən verilən ad.

Cümə günkü mühüm xəbərlər

səh. 342. “Morning post” [The Morning Post]: Londonda 1772-1937-ci illərdə çap olunan gündəlik qəzet.

“Revel”: İndiki Estoniyanın paytaxtı Tallin şəhərinin köhnə adı.

“Corcian meyl” [The Georgian mail]: Tiflisdə ingilis dilində nəşr edilmiş qəzet.

Bakı Bələdiyyə İdarəsi

səh. 344. “ələkçinin qıl verəni”: qəzetdə “ələkçinin” yerinə “əkinçinin” getmişdir.

Bənzərdi

səh. 345. “Ofelya”: Şekspirin “Hamlet” faciəsinin qəhrəmanlarından biri.

Firqələr və cəmiyyətlər

səh. 348. “19 şaban 1337”: burada tarix hicri təqvimlə verilmişdir; miladi təqvimlə 20 may 1919-cu ilə uyğundur.

Bazar ertəsi, 20 oktyabr 1919-cu il, nömrə 300

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 25 məhərrəmül-haram sənə 1338. 20 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axıncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axıncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

ELAN

Hökumət Müfəttişliyi naziri həzrətlərinin 12 həmin oktyabr 1438 nömrə təliqəsinə binaən [rəsmi məktubuna əsasən], bu gündən etibarən Cümhuriyyətimiz daxilində olan ümum gömrükxanaların və əvvəl mərhələdə Ağstafa gömrükxanasının təftişinə şüru etdim [başladım].

Ümumdən kamali-ehtiramla rica və təmənnə edirəm ki, məzkur [deyilən] gömrükxanaya əşya və malların müsadirəsi və hakəza [habelə] qeyri biqanunluqlar barədə olan şikayətlərini Hökumət Müfəttişliyi Nəzarətinə (dəniz kənarı Mirbabayevin evləri) kitabətən [yazılı] və yaxud və ya şifahən Ağstafa istasyonunda məlum və ixbar etsinlər [xəbər versinlər].

Dövlət Müfəttişliyi nazirinin

xüsusi əmrlər məmuru:

Məcnunbəyov.

T-290

SİRK “MODERN”

Düşənbə günü oktyabrın 20-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl

surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Qara Maska – Zakoroyko.

2-nci: Muznik – Oleynikov.

3-ncü: Buyvolov – Staroşvili.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında.

Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də.

Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Məşhur türk pəhləvanı Gənc Əlinin benefisi hazırlanır.

11460

AŞPAZXANA

“QAFQAZ”

Dəniz kənarında Hacı Zeynəlabdin Tağıyev mülkündə Portovı uçaski yanında olan “Qafqaz” aşpazxanası İran nətiqlərindən təbrizli Mirzə Hüseyn Məhəmməd oğlu aldığı münasibətilə səliqəli xörəklər hazırlanır münasib qiymətə və divan qulluqçusu üçün 5 prosent əskik hesab olunacaq. Nəqd və zakaz qəbul olunur.

11464

ÜMUM MÜSƏLMANLARA BAKİ MÜSƏLMAN CƏMIYYƏTİ-XEYRIYYƏSİ TƏRƏFİNDƏN MÜRACİƏT

Cənubi və Şimali Qafqaziyada vəqə olan böyük hadisələr nəticəsi olaraq Ermənistan və Dağıstandan Bakıya bir çox qaçqınlar gəlməkdədir. Minlərlə fələkzədələr vətən və yurdlarını, mal və əmlakını tərk edib düşmənlərin təzyiqi-əsəratindən xilas olmaq üçün diyərbədiyar düşmüşlərdir. Bunlardan bir çoxu Bakı müsəlman qardaşlarına pənah gətirərək Bakıya gəlmişlərdir. Bunların bir çoxu arvad və uşaq olub kişilərini, sahiblərini və pərəstarlarını [himayəçilərini] düşmən tərəfindən qətl edildiyi cəhətə tərk və qeyb etmişlərdir. Ümumən qaçqınlara, xüsusən böylə məzlumlara pərəstarlıq etmək əlbəttə bizim vəzifəmizdir.

Müsəlləmdir [aydındır] ki, biz müsəlmanlar fələkzədələrimizin dərdlərinə bilishtirək [ortaq olmaqla], müavinət göstərməliyiz. Qismi-əzəmi [çoxu] xəstə və məlul [şikəst] arvad-uşaqdan ibarət olan qaçqınların əlbəttə rəxti-xaba [yorğan-döşəyə], ayaqqabıya, paraya və qeyri şeylərə ehtiyacları olduğundan, Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi onların işbu ehtiyacının rəfi [aradan qaldırılması] üçün iqdamatda [təşəbbüsdə] bulunaraq işbu əşyanı toplamağa qərar vermişdir. Əşya və mal Parlaman qarşısında, Nikolayevski və Spasski küçələrin küncündə, Cəmiyyətin idarəsində qəbul edilir və ya 9-18 nömrə telefonla idarəyə xəbər verilsə, Cəmiyyət nümayəndəsi gəlib qəbzül-vüsul [çatdırılma qəbz] verərək əşyanı ala bilər. (Əlbəttə nümayəndənin Cəmiyyət tərəfindən rəsmi şahadətnaməsi olmalıdır.)

Bundan başqa, qaçqınların nəfinə [xeyrinə] olaraq atidə [aşağıda] göstərilən yerlərdə də ianələr toplanılır:

- 1) Tağıyevin fabrik kontoru (Qorçakovski küçədə);
- 2) Mehdi Cəfərovun kontorunda (Polis küçəsində);
- 3) Birinci İstiqrazi-Mütəqabilə Bankında;
- 4) Qəni Məhəmmədov kontorunda (Dərya kənarında);
- 5) Kərbəlayı Məhəmmədəli Salehovun mağazasında (Dərya kənarında);
- 6) Musa bəy Əmircanovun kontorunda (Dərya kənarı).

Toplanmış əşya və ianələr haqqında qəzetə vasitəsilə xəbər veriləcəkdir.

Sədr: Qasım Qasimov

PARLAMAN MƏRKƏZİ HAQQINDA

Günün məsələləri arasında, heç şübhəsiz ki, böhrani-hökumət [hökumət böhranı] məsələsi ümmül-məsaildir [əsas məsələdir; bütün problemlərin anasıdır].

Yəqin ki, ədəbi türkcə əleyhində olan “əlifbaçılarımız” həman duruxub da “üm-mül-məsail”in nə olduğunu soracaqlar. Bunun təhtəl-ləfz [sözaltı] tərcüməsi “məsələlər anası” deməkdir.

Doğrudan da, bu günlərdə Azərbaycan həqayiqi [həqiqətləri] nöqtəyi-nəzərindən baxılırsa, hökumət böhranı qədar böyük və onun qədər də digər bir çox məsələlər və böhranlar doğuran vəlud (yəni çox doğan) bir məsələ təsəvvür olunmasın.

Fəqət bu böhranın səbəbi nədir?

Nəsib bəy [Yusifbəyli] əfəndinin kəndi istefası xüsusunda Məclisi-Məbusan rəisi müavini-əvvəli [birinci müavini] Həsən bəy Ağayev həzrətlərinə göndərdiyi istefanamədə səbəbi-rəsmi olaraq hökuməti təşkil edən firqələr arasında siyasi mühüm məsələlər üzərində çıxan ixtilaf və bundan dolayı hökuməti tutacaq bir Parlaman mərkəzinin yoxluğudur. Böylə bir mərkəz yoxdur, çünki əhali deyir, firqəbazlıq vardır. Çünki firqəçilik ev dağıdır.

Fəqət həqiqətdə də iş böyləmidir?

Parlamanda yalnız müsəlmanlar arasında beş firqə və altıncı olaraq xaric-əz [bunlardan əlavə] firqələr var ikən söyləmək istəyirəm ki, həqiqəti-hal böylə deyildir. Mərkəz yoxdur, çünki firqə yoxdur, çünki firqəçiliklə təfriqəçiliyə [ayrılıq, ikitirlik, nifaq tərəfdarı olmağa] fərq qoyan azdır.

Firqə bir fikri-siyasi [siyasi bir fikir] üzrə qurulmalıdır. Firqə cəmiyyətdən müəyyən bir qisminin mürəvvici-əfkəri [fikirlərinin tərəfdarı, fikirlərini yayan] olmalıdır. Böylə olmayınca o, firqə deyil, təfriqədir. Və onunla məşğul olanlar firqəçilikdən ziyadə təfriqəçidirlər.

Firqəçilikdə əsas [prinsip] və məslək – əsl; şəxs və təzi-hərəkət – fər’idir [ikinci dərəcəlidir]. Təfriqəçilikdə isə, biləks [əksinə], fər’i olan əsasiyyət [prinsiplər], əsl olan isə şəxsiyyətdir [şəxsi qənaətlərdir].

Bizim məmləkətdə başlıca üç mühüm məsləki-siyasi ayrılıq bilər. Buna görə də əsasiyyət üzərinə qurulmaq şərti ilə üç bəlli-başlı firqə təəssüs edə [qurula] bilər:

1) Mühafizəkaran [mühafizəkarlar] firqəsi ki, bunun istinad eylədiyi sinif, dini

hər bir əsasati-siyasiyyədə əsl görən qeyri-müasir üləma [ruhanilər], əski etibar və adətdən [adətlərdən] daha ayrılmamış olan və feodal bir həyatın təsiratından azadə qalmayan əsilzadəgan sinfi ilə həmpaladır. O sünufun [siniflərin] məfkurəsi dini mövzular daxilində nəşvü-nüma bulacağından [inkişaf edəcəyindən], ittihad-i-islam [islam birliyi] fikri onların şüarı və mühakimələrinin binasını təşkil edir.

Azərbaycan mühitindəki “İttihad” firqəsi işdə bu məfkurənin səmərəsi və bu sinfin dəstpərvərdəsidir [yetişdirməsidir].

2) Tərəqqipərvəran firqəsi ki, bunun dayanacağı sinif feodalitə halından çıxmaq istəyən, müasir bir həyatla yaşamaq diləyən və Azərbaycan xalqının əksəriyyətini təşkil edən sənaye sinfi və “xırda burjua” denilən əsnaf ilə mülk sahibi və mülkiyyət zehniyyətli köylülərdir. Bu kimi sünufun məfkurəsi dini məbnalarla [binalarla, bünövrələrlə] bərabər və onlardan daha ziyadə milli və əsri [müasir] fikirlər üzərinə təəssüs edə biləcəyindən, milliyət, təbiri-digərlə [başqa sözlə] türklük fikri onların düsturu və nəzəriyyələrinin ədəsəsini [toplayıcı, birləşdirici mərkəzinə] təşkil edir.

Mühitimizdəki Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat” firqəsi işdə bu qisim əhəlinin mücahidi və bu məsləkin məhsuludur.

3) Ərbabi-yəsar (sollar) firqəsi ki, bunların dayağı heç bir şeyə malik olmayan və bunun üçün də məmləkət əsasının ilğası [ləğvi] fikrini çar-çabuq qəbul edə bilən fabrik və zavod əmələsidir.

“Proletari” denilən bu sinfin məfkurəsi sosializm və siyasi mürşidləri də socialistlərdir ki, bəzmi-həqiqətdə [həqiqət

məclisində] onlar “Hümmət” fırqəsi şəklində təcəlli etməkdədir [meydana çıxmaqdadır].

Bu üç cərəyan üçün Azərbaycan daxilində bir əsas üzərinə dayanaraq həyat sürmək və biri-biri ilə rəqabəti-siyasiyyətdə bulunmaq haqqı vardır.

Halbuki bizim Parlamanda bunların xaricində bitərəflər fırqəsi ilə bir də “Əhrar” fırqəsi vardır.

Bunlar nə deyir?

Bitərəflər həddi-zatında [həqiqətdə, təbiəti etibarilə] müəyyən bir məfkurəyə bağlı bir qrup deyildir. Onlarda birini digəri ilə bağlayan inanılmış və etiqad edilmiş bir məzhəbi-siyasi yoxdur. Fəqət bununla biz onların məsləki yoxdur demək istəməyirik. Bu qrup içərisində əhvali-ruhiyyə və məsləki-siyasiyyəti etibarilə müxtəlif təmayüllü adamlar vardır. Onları bir araya toplayan, əvvəla, təyini-məslək xüsusundakı müştərək tərəddüdləri, saniyə [ikincisi] də, bir qatım yüksək növdən olmayan ufaq-tufaq [xırda-xuruş] mülahizələrdir.

“Əhrar”a gəlincə, bunların ayrı başına bir fırqa təşkil etmələri elmi və ümumi bir təhlil ilə anlaşılmaz bir şeydir. Məqsədi-əqsa [uzaq məqsəd] etibarilə bunlar da “Müsavət” kimi türkçü, onun kimi federalistdirlər. Yaxın məqsədlərinə gəlincə, “Müsavət” proqramı ilə kəndi proqramları arasında bir fərq yoxdur. Bunları olsa-olsa “Müsavət”dan ayıran bir şey varsa, o da kəndilərinə məxsus tərz-i hərəkətləridir.

Fəqət bitərəf bir mühakimə, madam ki, bu iki fırqa arasında bu qədər bir ruh yaxınlığı, bu qədər bir proqram oxşayışı vardır, o halda nədir anlaşmamayırlar, nədir paylaşmamayırlar deyə düşünə bilər.

Parlamanımızı mərkəzsiz bir hala qoyan, əvvəla, istə bu bitərəf denilən fırqəzlərin sərəzad [sərbəst, özbaşına] olaraq duruşları, sonra da bu “Əhrar” türkçülərinin “Müsavət” türkçülərindən heç bir fərqləri yox ikən yan durmalarıdır.

Halbuki bu iki türkçü fırqələr birləşsə və bitərəflər də hər növ əsaslı məsələlərdəki rəyləri ilə və keçmişdəki təcrübələri ilə kəndiləri üçün daha münasib görmələri təbii olan “Müsavət” ilə tövfiqi-hərəkət etməyə [hərəkətlərini bir-birinə uyğunlaşdırmağa] qərar versələr, o zaman, şübhəsiz ki, mühüm bir Parlaman mərkəzinin əsası qurulmuş olar.

Böylə bir mərkəzə toplananlar yalnız gün məsələsi deyil, daha şümullu və daha əsaslı məsələlər üzərinə də anlaşıla bilərlər.

Böylə bir mərkəzdə milliyət prinsipi digər əsaslara fəi [üstün] gələ bilər. Eyni zamanda, milli demokrat məsləki indiki şərait içərisində böylə bir mərkəz vasitəsilə mümkün olduğu qədər müdafiə və təmin olunardı.

Böylə bir mərkəzə milliyət əsasını inkar etməyən türkçü sosialistlər də intisab edə [qatıla, birləşə] bilərlər.

Fəqət bunun üçün təfriqədən əl götürüb də fırqəci olmalı, şəxsiyyətdən ziyadə əsasiyyətə riayət etməlidir.

N.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

16 təşrini-əvvəl [oktyabr] iclası

Sədr: Həsən bəy Ağayev.

Katib: Əhməd Cövdət.

İclas açılır saat 11.45 dəqiqədə.

Bakı Mövqe Komandanlığı

Sədr iclası açaraq məsaili-yövmiyyəni [gündəlikdəki məsələləri] elan edir. Birinci sırada Bakı Mövqe Komandanlığı təşkili və ştatı haqqındakı layiheyi-qanuniyyədir. Məruzəçi doktor Musa bəy Rəfiyev.

Layiheyi-qanuniyyə ştata cədvəli ilə bərabər birinci qiraətdə müttəhidülrəy [yekdilliklə] qəbul olunaraq maddə-maddə qiraətə keçilir və ikinci qiraəti bilaetiraz [etirazsız] qəbul edilir.

Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti ştatı

Bədəhu [sonra] Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinin [Sosial Təminat Nazirliyinin] ştatı siyahısı və maaşlarının artırılması haqqındakı layiheyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir. Layihə yenidən uzun müzakirə və tənqidlərə bəis olur.

Klenevski (Ümuri-Xeyriyyə naziri) - Rusca uzun bir nitq söyləyərək Nəzarətin fəaliyyətsizliyi səbəblərini izah edir. Göstərir ki:

Bu vaxtadək Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinin işləməsinə bir neçə şey mane olmuşdur. Əvvəla, Nəzarətə istədiyi miqdar pul buraxılmamışdır. Pul az olduğundan lazımcə kömək dəxi edilməmişdir. Saniyə [ikincisi], Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti tərəfindən tərtib verilmiş olan bir çox layihələr hökumət nəzdində qəbula keçməmiş, rədd edilmişdir. Bu da Nəzarətin fəaliyyətini məhdud qılmışdır. Digər tərəfdən, möhtaclara kömək məsələsi o qədər geniş dairə almışdır ki, bu işdə bütün hökumət və camaat çalışmalı idi. Yalnız Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinin fəaliyyəti kifayət etməz. Ona görə ki, Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinin, zənimcə, qaçqınlara, fəlakətədalələrə lazı-

mınca kömək edilməməsinin təqsiri yalnız məzkur [deyilən] Nəzarətdə olmadığı kimi, məsuliyyəti də həman Nəzarətin öhdəsinə düşməz.

Bu dəlil və mülahizələrlə bərabər, nazir əfəndi Şurayi-Vükelaya [Nazirlər Kabinetinə] nə vaxt, nə kimi layihə və məruzələr təqdim etmiş olduğunu göstərərək bəyan edir ki, Nəzarət daima çalışmaq istəmiş və çalışmışdır, bir şey hasil olmamışsa təqsir onda deyildir.

Nəhayət, rəqəmlərə keçərək, Azərbaycanda hal-hazırda yüz əlli min (150.000) möhtac olduğunu və bunlara ən zəruri şeylərdən ən az miqdarda veriləcək olsa belə ayda 75 milyon, ildə bir milyarddan ziyadə pul sərf etmək lazım gəldiyini qeydlə deyir ki:

Bu surətlə, görürsünüz, möhtacları təmin üçün xəzinə belə kifayət etməz. Halbuki Xeyriyyə Nəzarəti ixtiyarında olan pul ehtiyaca nisbətən heç dərəcəsindədir.

Nitqinin axırında pul ilə bərabər məmurlarının da az olduğunu qeyd, məmurlar içində sui-istimal ittifaqları [sui-istifadə halları] olduğunu etiraf və böylələrinin xidmətdən çıxarıldığını bəyan edərək, nəhayət, bununla belə məmurların azlığını, işi yetirəmədiklərini göstərir. Çox məmur olduğunu təkid edir və nitqinə bu sözlərlə xitam verir:

Yuxarıdan bəri zikr etdiyim kimi Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti qayət ağır və çalışmağa əsla əlverişli olmayan şərait altında işləmişdir. Fəqət böylə şərait altında çalışmaq artıq mümkün deyildir. Binaənileyh [buna görə], mən özüm Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinin ləğvi tərəfdarıyam.

Qənizadə Sultanməcid (İttihad) - Nəzarət qulluqçularının çoxluğunu, bəzən xəyanətlər belə olduğunu və qaçqınlara müəyyən bir sistemlə yardım edilmədiyini qeydlə, sistemin fənalığını göstərir və nə üçün dəftərxana xərclərinə sərf etmək üçün 2 milyon tapılır, qaçqınlara verməyə pul yoxdur deyirlər, deyə Nəzarətin fəaliyyətini tənqid edir və nitqinə bu sözlərlə xitam verir:

Nazir bacarmayıram deməklə işin içindən çıxmaq istəyir. Fəqət bunu deyə bilməz. Biz təklif edirik Nəzarət işlərini yarımçıq qoymayıb davam etdirsins. Fəqət müəyyən bir qayda və nizama salsın.

[Rza bəy] Ağabəyov (Müsavat) - Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə nazirinin nətiqlərə böylə cavab verərək təqsiri başqa Nəzarətlərin boynuna atmasını, məsuliyyəti kəndi boynundan atmaq kimi tələqqi edir [qiymətləndirir] və nəhayət, Ermənistandakı fəlakətzədələr nəfinə [xeyrinə] 3, Zəngəzurdakilərə 18 milyon buraxılmış olduğu halda, məhəllində [yerində] möhtaclara bir şey çatmamış olduğu məsələsində müfəssələn dayanaraq deyir ki:

Bu gün nazir izahat verməyə başlarkən mən ondan böyük projelər gözləyirdim ki, deyəcək bu layihələr üzərinə çalışmaq istəyirəm, fikrim də budur. Böylə olsaydı, əlbəttə Parlaman da layihəni qəbul edərdi. Fəqət biz böyük projelər gözləyərkən nə gördük: nazir bizə bir söz belə demədi.

[Səməd ağa] Ağamalioğlu (Hümmət) - Bu Nəzarətin lüzumsuzluğunu isbata çalışaraq, “Xeyriyyə Nəzarətinin qapısı bağlansa belə qaçqınlar heç də zərər çəkməzlər” deyə nitqinin axırında təklif edir ki:

Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti bağlansın. Daxiliyyə Nəzarəti cənbində [nəzəndə] bir şöbə açılınsın. Qaçqınlara yardım işləri həman şöbənin təhti-idarəsinə [təbəçiliyinə] verilsin. Yardım isə cəmiyyəti-xeyriyyələr vasitəsilə edilsin. Bundan əlavə, məzkur [deyilən] şöbəyə tapşırılsın ki, yalnız yemək şeyləri ilə yardım etməklə qənaətlənməyərək, onlara yer, iş və əkin ləvazimi vermək haqqında tezliklə bir layihə tərtib və təqdim etsin.

[İbrahim] Əbilov (Hümmət) - Nazirin bəyanatını kafi görməyərək, tənqid edir. Qaçqınlara kömək edilmədiyini göstərir və ümumiyyətlə Nəzarətin işləmədiyini qeydlə deyir ki:

Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinin nəinki heyətini artırmaq lazım deyil, hətə Nəzarətin özü də lazım deyil. O Nəzarəti qapayıb məmurlarına verilən pul xəzinədə qalsa, daha xeyirlidir. Bu mülahizələrlə mən təklif edirəm ki, Xeyriyyə Nəzarətinin bu layihəyi-qanuniyyəsi qəbul edilməsin və gələcəkdə Nəzarət tamamilə ləğv edilsin.

[Məhəmməd Sadıq] Axundzadə (Müsavat) - Nəzarəti tənqidlə bir çox rəqəmlər və dəlillər üzərinə Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin fəaliyyətsizliyi və qaçqınlara kömək edilmədiyini göstərir. Deyir ki:

Zəngəzurda siyahı üzrə 27 qələmdən düşmüşlər ilə 37 minə qədər qaçqın var ikən nazir o qədər xəbərsizdir ki, 70.000 göstərir.

Sonra fevralda Zəngilanda qəbul edilmiş olan qətnaməni oxuyaraq, bunun da heç birisinə əməl olunmadığını qeydlə,

sui-istemallara keçir. Zəngəzur müfəttişinin məmuriyyətinə layiq olmadığını bildikləri halda ancaq təvəqqe ilə qəbul edildiyini, feldşerin qaçqınlara göndərilən davacatı İranda satdığını, Ağdamda qaçqınların yerləşdirilməsi haqqında 2 ay yarım bundan əvvəl görülməsi mütəsəvvər olan [nəzərdə tutulan] tədbirlərə hələ də əməl edilmədiyini və bu işlər xüsusunda nazirə məruzələr verilmiş olduğu halda, bu vaxtadək bir cavab ya bir tədbir olmadığını və nəhayət, böylə məmurlar iş başında qaldıqca camaat arasında hökumət nüfuz, etibar və etimadını qeyb etdiyini təzkarla [qeyd etməklə], bu kimi məmurların xidmətdən əzlini [qovulmasını] və cəzalanmasını tələb edir və axırda təklif edir ki:

Əvvəla, Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti ləğv edilib, yardım işləri Daxiliyyə Nəzarətinə mühəvvəl edilsin [tapşırılsın], saniyə [ikincisi], Parlaman üzvlərinin də iştirakı məşrut [şərt, vacib] olmaq üzrə məhəllələrə [yerlərə] bir komisiyon göndərilsin və salisən [üçüncüsü], məmurlara verilmiş olan düsturüləmə [təlimatnamə] dəyişsin.

Rüstəm xan Xoyski (Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə naziri müavini) - Qaçqınların əhvalının fənalığını etiraf və fəqət məbusların gözlədiyi kimi kömək etmək qeyrimümkün olduğunu qeyd edərək deyir ki:

Fəqət bununla bərabər, Nəzarət heç də işləməyir demək olmaz. Əlində olan pul miqdarında və imkan daxilində kömək edir. Gəncədə 2, Göyçayda 3, Şəki, Gədəbəy, Bakı və sairələrində birer darüleytam [yetimxana] saxlayır. Sair yerlərdə də qaçqınlara az-çox kömək edir. Lakin

bununla bərabər, yalnız Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti deyil, bütün hökumət belə bu hal ilə qaçqınlara istənilən qədər kömək və onları təmin edəmməz. Çünki 150.000 qaçqın var və Dağıstandan və Ermənistandan yenə də gəlməkdədir. Həddi-əqəll [ən aşağı hədd] götürülsə belə, ayda 120 milyon pul lazımdır, bu da yoxdur.

Bundan əlavə, Xeyriyyə Nəzarəti bir çox layihə və məruzə vermişsə də, sair Nəzarətlər tərəfindən rədd edilmişdir. Bu surətlə Nəzarət barı istədiyi qədər də yardım edəmməmişdir.

Sonra ştata məsələsinə keçərək, bütün şəhər, qəsəbə və köyləri gəzib yardım etmək üçün 2000 məmur lazım olduğunu və Nəzarətin şimdiki miqdar məmurlar ilə heç fəlakətzədələrin dərini sorub siyahısını da tutmaq mümkün olmadığını bəyan edərək deyir ki:

Şimdi bizim bu azacıq ştatamızı da qəbul etməzsəniz, o halda əsla işləyə bilməyəcəyiz.

(Bir səs: Biz də deyirik qapınız bağlansın.)

Nəhayət, sosialistlərin tənqidlərinə cavabla, Zəngəzura gedəcək komissiyada iştirak üçün birer nümayəndə vermək haqqında fraksiyalara kağız yazdıqlarını və bu vaxtadək hələ nümayəndə göndərilmədiyini göstərərək “Danışmaq asan, fəqət işləmək çətindir” deyə nitqinə bu sözlərlə xitam verir:

Bu layihə çoxdan hazırlanmışdı. Əgər bu gün yazılısaydı, hələ üç qat artıq məmur istəmək lazım gələrdi. Şimdi bu heyət çox deyildir. Əgər bunu da qəbul etməzsəniz, əsla işləyə bilməyəcəyiz.

[Əliheydər] Qarayev (Sol “Hümmət”) - Nəzarəti tənqidlə: Qaçqınlara göndərilən şeyləri yolda da siçanlar, yainki siçana dönmüş məmurlar yeyirlər, ya da möhtəkiqlərin əlinə düşür, – deyərək möhtaclara kömək edilmədiyini göstərir və tələb edir ki, öylə tədbirlər görülsün ki, camaatın pulu camaatın cibinə girsün.

Musa bəy [Rəfiyev] - (yerindən) Tiflis Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinin pulu girən ciblərəmi?

Sırada bir çox nətiqlər yazılmış olduğu halda, təklif varid [daxil] olur ki, müzakirə bitsin.

Səsə qoyulduqda, təklif qəbul olunur.

Layihəyi-qanuniyyənin ikinci qiraətinə keçilməsi səsə qoyularaq əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul edilməyir. Bu surətlə Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinin layihəyi-qanuniyyəsi rədd edilmiş olur.

Qızıl, gümüş ixracı

Axırda Azərbaycandan xaricə qızıl, gümüş və ağ qızıl ixracı haqqındakı layihəyi-qanuniyyə müzakirə edilir.

Hacınski Mehdi bəy (məruzəçi) - Səbiq Rusiya hökuməti dövründə Rusiyadan əcnəbi məmləkətlərə qızıl, gümüş və ağ qızıl aparmağa hər kəsin ixtiyarı vardı. Müharibə vaxtı 1914 sənəsi noyabrın 15-də çar Nikolay, Qanuni-Əsasının [Konstitusiyasının] 87-ci maddəsi mövcubincə Senata bir fərman verərək bu şeylərin ixracını mən' [qadağan] etdi. Yalnız hər şəxs özü ilə 500 manatlığa qədər qızıl apara bilərdi. Bu qanunu pozanlara, yaxud qaçaq tərifi [yolu] ilə apararlara cəza olmaq üzrə malı müsadirə edilirdi, malın 5 qat qiyməti miqdarında cərimə

alınırdı və bir il 4 ay müddətinə həbs edilirdi.

Bu qanun Azərbaycanda da qüvvəsində baqı qalmışdı. 1918 sənəsi oktyabrın 25-də hökumət Maliyyə Nəzarətinə bir əmr verərək bu qanunu ləğv etməməklə bərabər, qızıl, gümüş və ağ qızılın bilaicazə [icazəsiz] ixracını mən' etmişdi. Sonra ikinci hökumət zamanında isə ixracı qətiyyə mən' edilmişdi. Azərbaycandan aparılması mən' olunan şeylər haqqında Ticarət və Sənaye nazirinin vermiş olduğu siyahıda dəxi bu şeylər vardı. Bu surətlə, bir məsələ haqqında 3 cür qanun vardı. Şimdi Maliyyə naziri bir layihə təqdim edərək qızıl, gümüş və ağ qızıl ixracının tamamilə mən'ini təklif edir. Fəqət cəza məsələsində 1914-cü il qanunu dəyişərək təklif edir ki, məmnü [qadağan] şeyləri ixrac edən şəxslərin malı müsadirə və 5 qat qiyməti miqdarında cərimə edilsin. Lakin bir adam nəqdən deyil, qızıl, gümüş və ağ qızıl əşya aparsa malı müsadirə və ancaq 2 qat qiyməti miqdarında cərimə edilsin.

Təklif varid [daxil] olur ki, Nəzarətin nümayəndəsi isbatı-vücut [iştirak] etmədiyindən, bu məsələ müzakirədən götürülsün. Təklif əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul olunur.

İxbariyyə və rəqəllərinin irsal və təbliği

Nəhayət hüquq davalarında məhakim [məhkəmələr] tərəfindən göndərilən ixbariyyə [xəbərdarlıq] və rəqəllərinin irsal [göndərilməsi] və təbliği üsulunun təğyir və təbdili [dəyişdirilməsi] haqqındakı layihəyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçərək, birinci və ikinci qiraətdə əksəriyyətlə (bilə müzakirə) [müzakirəsiz] qəbul olunur. İclas bununla xitaməz olur.

HEYƏTİ-MÜRƏXXƏSƏMİZ

1919-cu sənə 28 ağustosda Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistan cümhuriyyətləri heyəti-mürəxxəsəsi rüəsası [nümayəndə heyətləri sədriləri] tərəfindən Klemansoya atıdək [aşağıdakı] müraciətnəmə verilmişdir:

Düvəli-Müttəfiqə Məclisi-Alisi [Müttəfiq dövlətlər Ali Məclisi] rəisi Klemanso cənaqlarına.

Aşağıda imza etmiş Azərbaycan, Gürcüstan və Ermənistan cümhuriyyətləri heyəti-mürəxxəsəsi rüəsası Sülh Konfransına ehtiramla məlum edirlər ki, Müttəfiqlər qoşunlarının Zaqafqaziyanı təxliyə etməsi fəlakətli nəticələri mövcub ola [meydana gətirə] bilər. Binaənileyh [buna görə], Sülh Konfransından rica edirik ki, fəvqdə məzkur [yuxarıda adı çəkilən] cümhuriyyətlərin istiqlalı məsələsi həll və aşkar olmayınca, təxliyə dayandırılınsın.

İmza etdilər:

*Azərbaycan heyəti-mürəxxəsəsi sədri,
Gürcüstan heyəti-mürəxxəsəsi sədri,
Ermənistan heyəti-mürəxxəsəsi sədri.*

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

*(Azərbaycan radio mövqifi
tərəfindən alınmışdır)*

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Arxangelsk cəbhəsində təbəddülat [dəyişiklik] yoxdur. Kuryer boğazında düşmə-

nin birinci nəqliyyat və hərbi gəmilərdən ibarət eskadrası görünmədədir. Fin səvahlili [sahilləri] dairəsində Krasnqorun 10 çağırımılığında şiddətli müharibələr vardır.

Yamburq dairəsində Qatçına və Krasnı kəndi ətrafında vuruşmalar davam edir.

Pskov dairəsi - Pskovdan 35 çağırım şimal-şərqə vuruşmadır.

Lepol dairəsində ciddi hücumla bizim hissələrimiz düşməni 30 çağırım geriye atmışdır. Tərəfimizdən 50 polyak əsgəri əsir edilib bir pulemyot alınmışdır. Lepoldan qərbə bizim hücumumuz davam edir.

Kiyev dairəsi - Kiyev dairəsində yerləşmiş olan düşməni təqib edərək hissələrimizin müvəffəqiyyətli hücumu davam edir.

Kromı dairəsi - Kromı şəhəri birinci şiddətli vuruşmalardan sonra tərəfimizdən işğal edilmişdir.

Orlov dairəsi təbəddülsizdir.

Voronej dairəsi - Düşmənin şiddətli müqavimətindən sonra qəhrəman atlı nəfəratımız düşməni sındıraraq Usman nəhri kənarına atmış və dəmiryol mövqifi [stansiyası] işğal edilmişdir. Düşməni təqibdə davam edirik.

Ust-Medved dairəsində düşmən hücumu dəf edilmiş və düşmən külli tələfat vermişdir.

Ural dairəsində kəşfiyyat işləri davam edir.

Mitava zəbtiiyyə idarəsinin təvizi

Nauen - Mitavada olan Almaniya zəbtiiyyə [polis] idarəsi rus zəbtiiyyəsi ilə təviz [əvəz] edilib, general-qubernatorluq edilmiş və bu xidmətə Rusiya qvardiya pol-

kovniklərindən Baydaman təyin edilmişdir. Şəhər mühasirə altında elan edilmişdir.

İngiltərə əməllərinin tələbatı

İngiltərə əməlləri [fəhlələri] bolşevik Rusiya ilə sülh əqd edilməsini [imzalanmasını] tələb edirlər. İngiltərə mədən əməlləri həmçinin həqiqi Rusiya ilə bilatəxir [dərhal] sülh əqdini tələb edirlər.

Fransada

Fransa Cümhuriyyəti rəisi tərəfindən sadir olan dekret mövcibincə [verilən dekretə əsasən], Fransa ordusunun ümumi səfərbərliyi ləğv edilmişdir.

Rıqa hadisəti

Hərbiyyə Nəzarəti Latviya hökumətinin yekşənbə [bazar] günü Rıqaya övdət etdiyini [qayıtdığını] elam etmişdir [bildirmişdir]. Almanların Rıqaya hücumları davam edir. Onlar boğucu qazlar buraxırlar. Əhali arasında bir çox zərərddə olanlar vardır. Şəhəri mühafizə üçün estonlar öz ixtiyarlarında olan bütün əsgərlərini və zirehli qatırı göndərmişlərdir.

Tədabir ittixazı

Nauen - Ali Şura, Vükəla Şurası rəisi [Nazirlər Kabineti sədri] [Stefan] Fridrixə romaniyalılar getdikdən sonra asayiş və intizamı saxlamaqdan ötrü Macarıstan milisi tərtib etməsini təklif etmişdir. Milis təşkil ediləndən sonra romaniyalılar gedəcəklərdir.

Könüllü arvadlar

Nijni Novqorod - Arvadlar firqə komi-

tələrinə gələrək könüllü sifəti ilə cəbhəyə göndərilmələrini tələb edirlər.

Yaponiyanın həyəcanı

Yaponiya mətbuatı arasında amerikalıların Dançanı icarəyə götürdükləri xüsusda böyük həyəcan olduğunu xəbər verirlər.

İtalyanların Rusiyadan getmələri

Ağ qvardiya qəzetələrindən olan “Ob-yedineniye” İtaliya cəza qolordusunun [korporusunun] Murmandan getdiklərini xəbər verir. İtaliya qoşunlarını aparan paraxod təşirini-əvvəl in ibtidasında [oktyabrın əvvəlində] çıxmışdır.

Albaniya vəziyyəti

Roma qəzetələri Albaniya vəziyyətinin son dərəcə müşkül olduğunu xəbər verirlər. Albaniyaya İtaliya əsgərləri göndərilmişdir. İtaliya ilhaq [işğal] dəstəsi İşkodranı buraxmağa məcbur olmuşdur. Albaniya könüllüləri Orta və Şimali Albaniyanı işğal etmişlərdir.

Qoltsun xələfi

[Rüdiger fon der] Qoltsun xələfi olan [yerinə gələn] general Eberhardt Latviya hökumətinə özünün altıncı korpus komandanlığını öhdəsinə götürdüyünü bildirmiş və Latviya hökuməti razılığı ilə hərəkət edəcəyini bəyan etmişdir.

Üç aydan sonra

İngiltərə Mədən Əməlləri İttifaqının katibi Qud İngiltərə mədən əməllərinin üç aydan sonra çıxışlarını gözləmək mümkün olacağını bildirmişdir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Sülh müahidənaməsi

Puankarenin Versay müahidənaməsini [sazişini] dün [dünən] imza etməsi rəsmi olaraq nəşr edilmişdir. İngiltərə, İtaliya, Belçika və Lehistan [Polşa] hökumətləri tərəfindən də iki gündən sonra müahidənamə imza ediləcək və o zaman qüvvəyə minəcəkdir.

Parisdən xəbər verirlər ki, Məclisi-Ali general Foşun mərifəti [vasitəsi] ilə Almaniya hökumətini tənbəh etmişdir ki, onun İsveçdə icra etdiyi mühimmati-hərbiyyə satışı sülh müahidənaməsinə müğayir [zidd] olduğuna görə, qeyri-müqənnən [qeyri-qanuni] hesab ediləcəkdir.

İngiltərə və Sülh müahidənaməsi

“Tan” qəzetəsi yazır ki, İngiltərə dövləti bu yaxın zamanlarda Versay müahidənaməsinin imza edilməsini elan edəcəkdir. Müahidənamə Avstraliya, Yeni Zelandiya, Kanada, Yeni Dünya parlayanları, Cənubi Afrika Cümhuriyyətləri İttifaqı tərəfindən imza edilmişdir. Hindustan dəxi müahidənaməni imza etmişdir.

Vilsonun səhhəti

Havas teleqraf agentəliyinin verdiyi xəbərə görə, rəisi-cümhur Vilsonun səhhəti fənalaşmışdır.

TÜRKİYƏDƏ

Kabinənin dəyişməsi və əfvi-ümumi

Türkiyədə [Damad] Fərid paşa Kabinəsinin 7-8 ay davam edən müddəti-hə-

yatında bir çox daxili intizamsızlıq, xarici müvəffəqiyyətsizliklər vüqqa gəldiyi kimi, camaatın da ədəmi-məmnuniyyətini mövcib [narazılığına səbəb] olmuş və mətbuatın da daimi hücumlarına məruz qalmışdır. Versal Sülh Konfransına gedib də orada dəxi bir iş görmədən İstanbula övdət etməsi [qayıtməsi] Fərid paşa Kabinəsinin mövqeyini daha ziyadə sarsıtmışdı. Nəhayət, Kabinənin Şərqi Anadoluda Mustafa Kamal paşa ətrafında toplanan milli cərəyana qarşı zidd bir vəziyyət də alması, Türkiyə əfkari-ümumiyyəsinin [ictimaiyyətinin] daha da narazılığını dəvət etmişdir. Bunun üzərinə Fərid paşa Kabinəsində mühüm bir üzv olan Nafiə [Abadlıq] naziri Əhməd Abuq paşanın istefa etməsi Fərid paşa üçün də bir istefa məcburiyyətini çıxarmışdır.

Bunun üzərinə Sultan həzrətləri məşhur paşalardan Birinci fəriq [general] Əli Rza paşaya aşağıda yazdığımız xətti-hümayunla [padşah fərmanı ilə] müraciət edib, təzə Kabinənin təşkilinə müşarünileyhi [adı çəkilən şəxsi] dəvət etmişdir:

“Vəzir-i məalisəmirim [uca, şanlı vəzir] Əli Rza paşa.

Fərid paşa Kabinəsinin vüquyi-istefasına və sizin dərkər [aşkar] olan əhliyyət və kifayətinizə binaən [ləyaqət və yetkinliyinizə əsasən], məsnədi-sədarət rütbəyisamiyyə-i vəzarət və müşiri ilə öhdənizə tövcih [Baş nazirlik mənsəbi uca vəzirlik və müşirlik rütbələri ilə birgə öhdənizə qoyulmuş] və Məşixəti-İslamiyyə [Şeyxülislam] dəxi Heydərizadə İbrahim əfəndi öhdəsinə təfviz olunmuş [tapşırılmış] və Qanuni-Əsasinin [Konstitusiyasının] 27-ci maddəsi ehkamına tövfiqən [hökmünə uyğun

olaraq təşkil eylədiyiniz Heyəti-cədidəyi-vükəla [yeni Nazirlər Kabineti] tərəfimizdən təsdiq qılınmışdır. Bir müddətdən bəri əfkari-əhalidə hasil olan sui-təfəhhüm [yanlış anlama] səbəbi ilə təzayüd etməkdə [artmaqda] bulunan asari-təfriqə və şiqəqin izaləsi [nifaq və ikitirəlik əlamətlərinin aradan qaldırılması] ilə beynəlahali ahəngi-vifaq[ü] vəhdətin [əhali arasında həmrəylik və birlik ahənginin] təmini və daxili-məmalikdə sükun [sakitlik, asayiş] və intizamın təqriri [möhkəmlənməsi] ilə şərait-i-qanuniyyə [qanunun hökmləri] dairəsində intixabatın [seçkilərin] bir an əvvəl icra və heyəti-məbusanın ictimaya [iclasa] davət edilməsi mətlubi-qətimizdir [qəti tələbimizdir]. Həman Cənabi-Qadiri-mütləq [hər şeyə qadir olan Allah] səlaməti-mülk və millətə xadim olacaq [ölkənin və millətin əmin-amanlığına xidmət edəcək] təşəbbüsəti-xeyriyyəinizdə müvəffəq-bilxeyir buyursun [xeyirli nəticələrə müvəffəq eyləsin]. Amin behörməti-Seyyidəl-mürşəlin [Peyğəmbərlərin başçısı hörmətinə].”

26 məhərrəm 1338

21 təşrin-i-əvvəl 1335

Məhəmməd Vəhidəddin

* * *

Təzə kabinə heyəti aşağıdakı zəvətdən [şəxslərdən] təşəkkül etmişdir:

Sədrəzəm müşir Əli Rza paşa
Şeyxülislam Heydərizadə İbrahim əfəndi

Xariciyyə naziri Mustafa Rəşid paşa
Daxiliyyə « Damad Şərif paşa
Hərbiyyə « fəriq [general] [Mərsinli Məhməd] Camal paşa

Bəhriyyə « Əyandan Saleh [Xülusi] paşa

Maliyyə « Əyandan [Məhməd] Tofiq [Biren] bəy

Ədliyyə « Əyandan Mustafa əfəndi
Maarif « Səid bəy

Ziraət və Ticarət naziri Hadi paşa
Şurayi-Dövlət rəisi Əyandan Əbdürəhman Şərəf bəy [tarixnəvis] [tarixçi]

Nafiə naziri Əhməd Abuq paşa

Alınan xəbərlərə görə, təzə Kabinə Türkiyədə, bilümmum [bütün] siyasi məhbəslərlə Anadolu əhval və hərəkətinə də şamil olmaq üzrə əfvi-ümumi [amnistiya] elan etmişdir. İstanbul mətbuatından “Təsviri-əfkar” qəzetəsi baş məqaləsində Fərid paşa Kabinəsini şiddətlə tənqid edib məzkur [deyilən] Kabinənin süqutunu məqul [məntiqli] və təbii bir keyfiyyət olaraq göstərdikdən sonra, təzə Kabinə haqqında da şu sətirləri yazır:

“Fərid paşanı istixlaf edən [əvəz edən] Əli Rza paşa Kabinəsinə gəlinə, Əli Rza paşa şimdiki qədər Yəməni, Qərbi Rüməli və sairə kimi yerlərdə komandanlıqlarda bulunmuş, bir-iki dəfə Kabinəyə daxil olaraq siyasəti-dövlət ilə də istinəs peyda eyləmiş [ünsiyyət qurmuş, yaxın olmuş] bir əsgərdir. Orduda və məmləkətdə iqtidarından ziyadə istiqaməti [düzgünlüyü] ilə mərufdur [tanınır]. Müşarünileyhin [haqqında danışılan şəxsin] Fərid paşanın inad və israrı üzündən siyasəti-daxiliyyə və xariciyyəimizin bu qədər qarışmış olduğu bir zamanda müvəffəqiyyət göstərən-göstərməyəcəyi haqqında şimdiki bir şey söylənməz. Yalnız intixab etdiyi rüfəqası miyanında [seçdiyi dostları arasında] Hərbiyyə naziri Camal

paşa, Daxiliyyə naziri Damad Şərif paşa kimi durbin [uzaqgörən], həmiyyətli zəvət [şəxslər] bulunduğuna nəzərən, hər halda, gündən-günə nəzakət kəsb edən [həssaslaşan] siyasəti-daxiliyyəimizin tədvirində [idarə edilməsində] yeni Kabinənin Daxiliyyə naziri-sabiqi Adil əfəndi ilə Hərbiyyə Nəzarətinə gətirilmiş olan Süleyman Şafiq paşanın apdığı kimi məkus tədabir ittixaz etməyəcəyi qəviyyəni ümid olunur [uğursuz tədbirlər həyata keçirməyəcəyinə möhkəm ümid bəsləmək olar].

Əhvali-siyasiyyəimizin bu gün pak qarışıq olduğu qədər, Avropa siyasətində də biləks [əksinə], lehimizdə pak mühüm cərəyanlar hasil olmuş kimi görünür. Əli Rza paşa Kabinəsi əhvali-daxiliyyəimizin islahı üçün yeganə çarə olan vəhdəti-milliyəni təmin məsələsində müvəffəq olarsa, siyasəti-xariciyyəimizdə də hüsula gələn güşayışdan [genişlikdən, açılan imkanlardan] istifadəyə imkan bulunacağına şübhə yoxdur.

Sabiq Kabinələrin təvali edən [bir-birinin ardınca gələn] binihayə [bitməz-tükənməz] xətaləri və qəflətləri üzündən millətin yenidən-yeni məruz qaldığı məsaib [müsbətlər] ciddən taqət-güdaz [dözülməz] bir dərəcəyə vardığından və müqəddəratı-milliyəimizin həqiqətən pak nazik [həssas] bir dövrəsinə girmiş bulunduğumuzdan dolayı Əli Rza paşa Kabinəsinin icraat və əfalında [işlərində və əməllərində] bir az olsun isabət [yerinə düşməsinə, hədəfə dəyməsinə] və müvəffəqiyyət göstərməsini Cənabi-Haqdan ən səmimül-qəlb [ürəkdən, candan] təmənni edəriz.”

MƏCLİSİ-MÜƏSSİSAN SEÇKİLƏRİ HAQQINDA QANUN

Yeddinci bab

Seçkilərin nəticəsini təyin haqqında

82. Mərkəzi Komissiya qəza komissiyonlarının məzbətləri [protokolları] əsası ilə bütün Cümhuriyyətdə hər siyahıya verilmiş olan səsli ümumiyyətlə sayar. Bundan sonra Məclisi-Müəssisən əzasının [üzvlərinin] miqdarı bütün Cümhuriyyətdə hər siyahıya verilmiş olan səsli miqdarına mütənəsbəni siyahılar miyanında təqsim olunur [arasında bölüşdürülər]. Surəti-təqsim [necə bölüşdürüləcəyi] 84-86-cı maddələrdə göstərilmiş.

83. İntixabat [seçkilər] üçün təyin edilmiş olan vaxtda bir və ya bir neçə məntəqədə seçki vüqu bulmuş olmasa və bundan dolayı məzkur [deyilən] məntəqələrdə intixabatda iştirak etməmiş olan seçkiçilərin miqdarı bütün Cümhuriyyət intixabçıların 10-dan bir (1/10) qismindən az olmasa, Mərkəzi Komissiya məntəqələrdə ikinci dəfə seçki icra edilməsi haqqında bilatəxir binagüzarlıqda bulunar [dərhal sərəncam verər]. Əgər seçkidə iştirak etməmiş məntəqələrdə intixabçıların miqdarı bütün Cümhuriyyət seçkiçiləri miqdarının 10-dan 1 qismindən az olsa, həmçinin ikinci dəfə təyin edilmiş seçkilər baş tutmasa, o halda Mərkəzi Komissiyada siyahılar ümumiyyətlə sayılarda, bu məntəqələr hesaba alınmaz.

84. Bütün Cümhuriyyətdə verilmiş olan səsli tədricən 1, 2, 3, 4 ilaxır yerə təqsim edilər. Hasil-təqsimlərdən [bölmənin nəticələrindən] ümum Cümhuriyyətdən seçiləcək olan Məclisi-Müəssisən

sisan əzasının ədədi miqdarında ən böyük hasili-təqsimlər götürülər və başdan ən böyüyü qonulmaq üzrə ən artıqdan ən əskiyədək düzülər. Ən axırkı hasili-təqsim seçki metrosu [əmsalı] olaraq qəbul edilir.

Hər siyahıdan Məclisi-Müəssisan əzasının miqdarı həman siyahıya verilmiş olan səslərin metrosuna bölünməsi təriqi [üsulu] ilə təyin edilir.

Məclisi-Müəssisan əzası yerləri siyahılar arasında təqsim edilərkən, son yer iki ya bir neçə siyahı arasında müştərək qaldığı təqdirdə, o yer ən çox səs almış olan siyahıya verilir. Səslərin miqdarı bərabər olsa, məsələ qürə [püşk] ilə həll olunur.

85. 84-cü maddədə göstərilədiyi üzrə təqsim icra edilərkən namizədlər siyahılarından birisinə həman siyahıda göstərilmiş olan namizədlərin miqdarından ziyadə əzalıq yeri düşsə, Məclisi-Müəssisanda o qədər yer boş buraxılmalıdır.

86. Seçki nahiyyəsində birləşdirilmiş siyahılar olsa (47-ci maddə) Məclisi-Müəssisan əzasının miqdarı siyahılar arasında təqsim edildikdə, hər ittifaqa daxil olmuş ümum siyahılarda verilmiş olan səslər (vərəqələr) cəm edilərlər və səslər əvvəlcə 84-cü maddədə göstərilmiş qayda üzrə həman ittifaqlarla siyahı çıxarmış olan sair siyahılar arasında təqsim edilir. Bundan sonra hər ittifaqın payına düşən əza miqdaratı yenə həman qayda ilə ittifaqa daxil olmuş siyahıların arasında təqsim edilir. Ittifaqa girmiş siyahılardan birisində payına düşən yer qədər namizəd olmasa, boş qalan yer həman ittifaqa girmiş və ən çox səs almış olan siyahının boş qalmış namizədlərlə təkmil edilir.

87. Hər siyahının namizədləri Məclisi-Müəssisan heyətinə başdan (birincidən) başlayaraq siyahıda qeyd edilmiş olduğu tərtib üzrə daxil olarlar.

Səkkizinci bab

Məclisi-Müəssisandan çıxan (imtinadən) əzanın əvəz edilməsi

88. Məclisi-Müəssisandan çıxan əza kəndisini keçirmiş olan siyahının namizədləri ilə tədricən əvəz edilir. Bir neçə siyahı birləşmiş olduğu təqdirdə, ittifaqa daxil olmuş siyahıdan birisində boş namizəd olmasa, Məclisi-Müəssisandan çıxan üzv həman siyahıya daxil olub da ən çox səs almış siyahının boş namizədi ilə əvəz edilir.

89. Əgər xaric olan üzvü keçirmiş olan siyahının, yaxud ittifaqda isə bütün ittifaqa daxil olmuş siyahıların boş namizədi olmasa, o halda Məclisi-Müəssisandan çıxan üzvün yeri boş buraxılmalıdır.

Doqquzuncu bab

Seçkilərin azad və dürüstlüyünü mühafizə haqqında

90. Məclisi-Müəssisan intixabatında seçkilər haqqında camaata xitabən nəşr edilmiş müraciətnamə və elannaməni, yaxud siyahı çıxarmış olan qrupun siyahısını özbaşına cıran, gizləyən və dəyişənlər bir aydan üç aya qədər həbs ilə cəzalanarlar.

91. Özbaşına, seçki təbliğatı üçün təyin edilib də siyahı çıxarmış olan bir qrupun ixtiyarında olan binaya soxulmaq, seçki təbliğatı üçün nəşr edilmiş və bir təşkilatın binagüzarlığında [sərəncamında] olan yazıları məhv ya xarab etmək,

yaxud həman təşkilat namından fəaliyyətə bulunan şəxslərə qarşı təcavüz və təhdid etməkdə müqəssir tutulanlar 6 ay qədər həbslə cəzalanarlar.

92. Bir namizədi, ya təmsil etdiyi təşkilatı camaat nəzərində etibardan salmaq və ya başqa namizədlər keçirmək qəsdilə namizədin şəxsi və xüsusi həyatı haqqında yalan xəbərlər nəşrində [yayılməsində] müttəhim olanlar bir aydan altı aya qədər həbslə cəzalanarlar.

93. Bir namizədin seçilməyə razı olduğu haqqında saxta ərzi-hal (bəyanat) yazmaq, ya onun yazdığını dəyişməkdə müttəhim olanlar tədibxanaya [islah evinə] salınmaqla cəzalanarlar.

Həmçinin kəndisinin Məclisi-Müəssisana seçilməsində razı olması haqqında kəndisinə yəqin olan saxta və ya dəyişmiş ərzi-hal verilməkdə müttəhim görülmən əşxas [şəxslər] dəxi bu surətlə cəzalanarlar.

94. Saxta vərəqə və siyahı nəşr etməkdə müttəhim olanlar həbsxanaya alınmaqla cəzalanarlar.

95. Təcavüz, təhdid, hökumət və mənsəbindən sui-istifadə və ya intizamı ixlal təriqi [yolu] ilə seçkiçilər təşkilatı tərəfindən dəvət edilmiş iclasın yaxud komissiyonların məşğuliyyətinə mane olmaq təşəbbüsündə ittiham edilənlər həbsxanaya alınmaqla cəzalanarlar.

Əgər böylə əmrlərə bir neçə adam mürtəkb olmuş [bulamış] və bunun nəticəsində məzkur ictimə [deyilən iclas] ya komissiyonların fəaliyyəti münqəte olmuşsa [kəsilmışsə], müqəssirlər tədibxanaya alınmaqla cəzalanarlar.

96. Məscid, kəlisə [kilisə] və sair ibadətxanalarda seçki təbliğatı, məsələn mo-

izə yaxud təhriri [yazılı] ya şifahi dəvətlər bilkülliyyə [tamamilə] və bilaistisna [istisnasız] hər kəsə məmnudur [qadağandır]. Müqəssirlər 6 aydan ziyadə olmamaq şərti ilə həbsə alınmaqla cəzalanarlar.

97. Şəxsə təcavüz etmək, mövcibi-cəza [cəzalandırılması lazım gələn] təhdidatda bulunmaq, aldatmaq, hökumət yaxud iqtisadi ixtiyarından sui-istifadə etmək təriqi ilə seçkidə iştirak haqqına malik olanların bu hüquqdan azad bir surətdə istifadə etməsinə mane olmaqda müqəssir tutulanlar, həbsxanaya alınmaqla cəzalanarlar. Qəsdən irtikabı mövcibi-cəzadır [qəsdən işlənməsi halında cəzalandırılır].

98. İntixab komissiyonları olan binalarda təcavüzkarlıq, təhdid, binizamlıq, yaxud seçki siyahı, vərəqə və sandıqlarını xarab etmək yainki intixab komissiyonu əzasının şəxsinə təcavüz təriqi ilə seçkilərin dürüstlüklə icrasına mümaniet [manecilik] göstərməkdə müttəhim olanlar tədibxanaya alınmaqla cəzalanarlar.

99. Seçkiçilərdən bir qismini iğtişaş, qorxutmaq yaxud münasibat vəsailini [rəbitə vasitələrini] kəsməklə hüquqi-intixabdan məhrum etməkdə müttəhim olanlar 3 ildən artıq müddətə olmamaq şərti ilə tədibxanaya salınmaqla cəzalanarlar. Qəsdən irtikabı mövcibi-cəzadır.

100. Seçki icra olunan binalarda təbliğatda bulunmaq ya intixabat icrası əsnasında nizam və asayışı pozmaq, yaxud seçki icra olunan binadan çıxmaq haqqında sədr tərəfindən edilən binagüzarlığa tabe olmamaqda ittiham edilən şəxs həbslə cəzalanarlar.

101. Bir seçkiçini özünə, yaxud ailəsinin əzasına şəxsi, yainki maddi mən-

fəət vermək ya vəd etmək təriqi ilə Məclisi-Müəssisan seçkilərində iştirak etməyə təhrikdə müttəhim olanlar həbsxanaya alınmaqla cəzalanırlar. Qəsdən irtikabı mövcibi-cəzadır.

Bu maddənin birinci qismində göstərilən məqsədlə maddi mənfəət tələb edən və alan seçkiçi dəxi eyni surətdə cəzalanırlar.

102. Məclisi-Müəssisan seçkilərində səslərini kəndinə, yəni istədiyi başqa şəxslərə verməyə vadar etmək qəsdilə seçkiçiləri qonaq etməkdə müqəssir tutulanlar həbslə cəzalanırlar.

103. Seçkidə iştirak haqqına malik olmayan, yaxud haqqını qeyb etmiş olan şəxslər Məclisi-Müəssisan seçkilərində bilə-bilə səs versələr həbslə cəzalanırlar.

Həmçinin Məclisi-Müəssisan seçkiləri əsnasında müxtəlif nahiyyə və məntəqələrdə də olmuş olsa bir dəfədən artıq səs verən, yaxud başqasının əvəzinə səs verən – vələvinki [həttə] həman şəxsin ricası ilə də olmuş ola, – yenə həbslə cəzalanırlar.

104. Seçki vərəqələrini alarkən, sayarkən yaxud elam [elan] edərkən verilən səsə nəticəsini qəsdən təğlit etməkdə [dəyişdirməkdə], yəni seçki vərəqələrini və ya seçkiyə aid kağızları qəsdən xarab etmək ya oğurlamaqda, yaxud saxta olaraq seçki vərəqələrini artırmaqda, ya seçkiyə aid olan kağızları dəyişməkdə müttəhim olanlar 3 ildən artıq müddətə olmamaq şərti ilə təcibxanaya alınmaqla cəzalanırlar. Qəsdən irtikabı mövcibi-cəzadır.

105. Məclisi-Müəssisan seçkisi əsnasında qanuna müğayir [zidd] olaraq seçki əsrarını [sirlərini] fəş edənlər həbslə cəzalanırlar.

106. Bu ya o siyahının nəfinə [xeyrinə] ya zərərinə olmaq üzrə seçkilərin nəticəsinə icrayi-təsir məqsədilə Məclisi-Müəssisan seçkisi haqqındakı qanunu xələldə etməkdə müttəhim olan komisiyon üzvü yaxud sair müvəzzəf şəxslər [vəzifəli şəxslər] bu əməlinə dolaylı daha şiddətli cəzaya məruz gəl[mə]sə, həbslə cəzalanırlar.

107. Bu maddələrdə göstərilən cəzalardan başqa, məhkəmənin ixtiyarı var aşağıda göstərilən qərarla müqəssirlərə cəza versin:

1) 91, 93, 95, 98, 102, 103 və 104-cü maddələrdə göstərilən əməllərə mürtəkb olanları hökm elan olunan gündən etibarən 5 il müddətinə təşriyyə [qanunvericilik] müəssisələri və idareyi-məhəlliyə [yerli idarə] seçkilərində iştirak haqqından məhrum qılsın.

2) 92, 98, 102, 103 və 105-ci maddələrdə göstərilən əməlləri mürtəkb olan şəxslər 3 min manatdan artıq olmaq şərti ilə cəza-i-nəqdiyə məhkum qılsın.

3) 91, 94, 95, 98, 102, 103 və 116-cı maddələrdə göstərilən əməlləri mürtəkb olanları xidmət sahibi isə xidmətindən əzlə [qulluqdan çıxarılmağa] məhkum etsin.

108. Bu (9-cu) babda göstərilən qəraradlara 1903 sənəsi 22 martda verilmiş cinayət qanunlarının 1-ci babı (Məcmeyi-qəvanin [Qanunlar məcmuəsi], 15-ci cild, 1909) tətbiq edilir.

109. Bu (9-cu) babda göstərilən cinayətləri mürtəkb olanlara qarşı dava başlamağa, mütəzərrir olmaq həsəbi ilə [zərərçəkən olmaq səbəbilə] ümum Məclisi-Müəssisan seçkisinə iştirak haqqına malik olanların ixtiyarı vardır.

110. 90, 91, 97, 101 və 116-cı maddələrdə göstərilmiş əməlləri mürtəkb olanlara qarşı seçki günündən etibarən 3 ay müddətində, sair maddələrdə göstərilən mürtəkiblərə qarşı isə 6 ay müddətində dava başlamaq olar.

111. Bu (9-cu) babda göstərilib də həbsxanaya alınmaq və daha şiddətli cəzalarla cəzalanın cinayətlər barəsindəki işlərə dava vəkilləri iştirakı ilə nahiyyə məhkəməsinə baxılmalıdır. Sair cinayətlər xüsusundakı işlərə isə məhakimi-sülhiyyə [sülh məhkəmələri] baxar.

Onuncu bab **Məclisi-Müəssisan seçkilərinin məxarici haqqında**

112. Seçkiçilərə nə vaxt qeyb etmək-ləri müqabilinə mükafat, nə də ərzaq, yəni yol məsarifinə xərclədikləri məbləğ verilir.

113. Şəhərlərdə şəhər seçkiçiləri siyahısı tutmaq xərci Bələdiyyə İdarəsi öhdəsinədir, sair yerlərdə isə Cümhuriyyət xəzinəsi xərcinə. Şəhər idarələrinin bu uğurda sərf etdiyi məbləğin 75 faizi Cümhuriyyət xəzinəsi tərəfindən verilir.

114. Məclisi-Müəssisan seçkilərinə baxan komisiyonun işlərinə sərf edilmək üçün Mərkəzi Komisiyonun qərarı ilə Məclisi-Müəssisan seçkiləri ehtiyacı üçün Məclisi-Məbusan tərəfindən təxsis edilmiş [ayrılmış] olan kredit hesabına müəyyən məbləğlər buraxılır.

115. Seçki işlərinə baxan ümum komisiyonların əzalarına hər gün üçün mükafat və işin xeyri üçün bir yerə göndərilmiş olsalar yol xərci verilir. Bu (115-ci) maddədə göstərilən qanun komisiyonlarda namizədlər siyahısı nümayən-

dəsi sifəti ilə iştirak edən zəvata [şəxslərə] şamil deyildir.

116. Binaları seçki komisiyonlarının ehtiyacına tətbiq etmək və həmçinin işiq və yanacaq xərci şəhərlərdə bələdiyyə idarələri öhdəsinə, şəhər xaricində isə Cümhuriyyət xəzinəsi xərcinədir.

VÜKƏLA ŞURASINDA **[NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]**

- Xariciyyə nazirinin Nəzarətin daxili və xarici təşkilatı və 1919-cu sənə smetası təsdiqi haqqındakı təqriri [rəsmi müraciəti] isteməsi [dinlənməsi] nəticəsində qanun layihəsi təsviblə [bəyənilməklə], Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılması təhti-qərara alınmışdır.

- Hərbiyyə nazirinin 1-ci Cavanşir piyada alayının zabıt vəkilisi İsmayilovun hərbi şücaətindən dolayı mülazimi-saniliyyə tərfisi [leytenant rütbəsinə qaldırılması] haqqındakı təqriri isteməsindən sonra mərkumun [adı çəkilənin] tərfisi təhti-qərara alınmışdır.

- Xariciyyə nazirinin 1919-cu sənəsinin 12 mayıs faiz əlavəsi qanununun siyasi nümayəndələr, konsullar və məmaliki-əcnəbiyyə [xarici ölkə] əlaqələri nümayəndələrinə təşmili [şamil edilməsi] haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində, yeni ştat təyininədək təşmil etməyi qərara alınmışdır.

- Ərazi nazirinin Lənkəran meşələrinə xüsusi adamlar tərəfindən hazırlanmış və sabiq Lənkəran hökuməti tərəfindən həcz [müsadirə] edilmiş ağaclar haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində:

1) Həman ağaclar dövlət malı elan edilsin;

2) Məzkur [deyilən] mallar Ərazi Nəzarəti taksası ilə buraxılsın; odun şalmanların çıxarılması xüsusi zəvat [şəxslər] üçün qadağan edilsin;

3) Ərazi Nəzarəti odun və şalmanı hesaba almaqla, dövləti ehtiyac üçün Bakıya gətirsin.

- Maarif nazirinin karton işlərinin Ticarət Nəzarəti öhdəsinə verilməsi haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində məzkur işlərin Ticarət Nəzarətinə verilməsi təhti-qərara alınmışdır.

- Ərazi nazirinin qanun layihəsi təsdiqinədək ziraət və fəllahət [əkinçilik və kənd təsərrüfatı] alətləri almaq üçün 3 milyon manat buraxılması haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində, qanun layihəsi təsdiqinədək 70 milyonluq fondan Ərazi Nəzarətinə 1 milyon buraxılması qərara alınmışdır.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZRİLİKLƏRDƏ]

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] naziri Rəisi-vükəlaya [Baş nazirə] müraciətən, Dərbənd qaçqınlarına məxsus məhəllərdə [yerlərdə] iaşə məntəqələri güşadı [açılması] üçün para təxsisini [ayrılmasını] rica etmişdir.

- Batumda yaşayan azərbaycanlılar Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə öz əhvalının fənalığı haqqında istidalar [ərizələr] verirlər. Nəzarət istidaları Rəisi-vükəlaya təqdimən [təqdim etməklə], Vükəla Şurasına idxalını rica etmişdir.

EHTİYAT SINIFLƏRİ MÜƏLLİMLƏRİNİN MAAŞLARI HAQQINDA

Bir neçə gün müqəddəm [qabaq] Parlamentdə edadi məktəbləri müəllimlərinin maaş layihəsi müzakirə olunduqda, iclas müttəhidülrəy [yekdilliklə] məzkur [deyilən] məktəblər müdərrişlərinin [dərs verənlərinin] cümləsini, yəni ali təhsil görmüşləri edadi məkatibi ikmal etmişlərdən [edadi məktəbləri bitirənlərdən] istisna etməyərək, həpsinin maaşlarını müsaviləşdirdi. Bu mülahizə ilə ki, tədris zəhməti hər iki tərəf üçün birdir. Birincilər zəhmət çəkdiqləri kimi, ikincilər dəxi o zəhməti çəkirlər. Hər iki tərəf üçün zəhmət saati bir olduğu üçün, məvacibləri də bir mizanda olmalıdır. Nə gözəl bir fikir və nə gözəl bir mühakimədir.

Filhəqiqə [haqiqətən də], bu inkar olunammaz bir məsələdir ki, işbu məsələ münasibətilə müəllim əfəndiləri könlü şad olmağa haqlı idilər. Zira onların zəhmətləri nəzəri-etibara alınıb, halları dəxi mülahizə olunduğu anlaşıldı.

Məəttəəssüf [təəssüf ki], son günlər müdərriş əfəndilərin bir çoxu övqat-təlx olmağa məruz qalmışdırlar. Eşitdiyimizə görə, vükəlayi-kiram [hörmətli nazirlər], böylə bir ədalətli mühakimələrlə, təsəvvürlərlə bərabər, necə olubsa, edadi məktəblər cənbindəki [nəzdindəki] ehtiyat sinifləri müəllimləri işbu mərhəmətdən istisna olunmuşlar.

İşbu vəchlə edadi məktəblərdə tədrisə məşğul olan müdərrişlər birinci sinifdən başlayaraq ayda 3200 rublə maaş aldıqda, ehtiyat sinifləri müəllimləri isə 2200 rublə maaş almaq məcburiyyətin-

də olacaqdırlar. Nədənsə məvaciblərinin birdən-birə 1000 rublə fərqi olacaqdır.

Böylə bir hal ixtilaf deyilmi? Çünki zəhmət dərəcəsi vükəlayi-kiram tərəfindən müttəhidülrəy [yekdilliklə] bir mizanda tutulmuşdur. Yuxarı sinif müəllimləri zəhmət çəkdiqləri kimi, ehtiyat sinifləri müəllimləri dəxi o zəhməti çəkirlər. İştə, zəhmət bir olduğundan, haqqı da müsaviləşmişdir. Böylə olan surətdə, bəs məzkur haqdan nə səbəbə ehtiyat sinifləri müəllimləri məhrum olmağa məruz qalmışlar?

Filhəqiqə, müəllimlik vəzifəsindən müxbir [xəbərdar] olan zəvati-möhtərəm [möhtərəm şəxslər] bu nöqtəni etiraf edər ki, həmin ehtiyat sinifləri müəllimlərinin zəhmətləri bir qac dərəcə yuxarı sinif müəllimlərindən daha ziyadədir. Yuxarı sinif müəllimlərinin [şagirdlərinin] aşağı sinif müəllimləri kimi müəllimlik məharətinə və bir ləfzin on dəfə izahına ehtiyacı yoxdur. Onların dəftərləri məzkur siniflərdəkilərin dəftərləri kimi hər gün müəllimlər tərəfindən evə alınıb təshih olunmayırlar.

Binaənileyh [ona görə], aşağı siniflər müdərrişlərinin zəhmətləri birə-iki artıq olduğu aşkardır. Böylə olan surətdə də, məzkur müəllimlər zəhmətcə bir olduqları üçün hüquqca da bir olmalıdırlar.

Bə'd [sonra], bəzilərinin dediklərinə görə, hökumətimiz ehtiyat siniflərini edadi məktəbə daxil etməyib, bunları ibtidai məktəblər şöbələri ədd [hesab] etdiklərindən ki, bu vəqə nəşət etmişdir [bu hadisə meydana gəlmişdir].

Filhəqiqə böylə isə ehtiyat siniflərinin edadi cənbində olması mütləq artıqdır. İşbu siniflər edadi məktəblərdən münqəte edilib [ayrılıb], ibtidai məktəblərə

mülhəq edilməlidir [birləşdirilməlidir]. O vaxtda ibtidai məktəblər də bu ildəki kimi bomboş qalmazdılar. Müəllimlər də hankı məktəbdə olduğunu bilib aldığı maaşa iktifalanırdı [kifayət edərdi].

Doğrudur, zəhmət birdir. Biz yaşayan kimi onlar da yaşayırlar. Məkulatı [ərzağı], paltarı və qeyri əşyayı-lazıməni hamımız bir fiyata alırıq. Fəqət yenə də o zaman hər kəs öz işini bilərdi.

İştə, fəvqəzəkir əhvalatdan naşi [yuxarıda deyilən əhvalatdan ötrü] bir neçə gün müqəddəm [qabaq] yerli edadi məktəbləri ehtiyat sinifləri müəllimlərinin ümumi iclası vaqe olub, məzkur məsələ müzakirə olduğundan sonra, bir neçə nəfər müəllim əfəndilərdən intixab olunmuşlar [seçilmişlər] ki, bu xüsusda lazımlı dairələrdə təşəbbüsatda bulunsunlar. Bu işin hankı nöqtəyi-nəzərdən böylə olduğunu təhqiq edib bilsinlər ki, şü və-qənin illəti, səbəbi nədir? Nə üçün böylə olmalıdır?

Müəllim: İbrahim Axundzadə

İdarə: Ehtiyat sinifləri müəllimləri edadi məktəbləri müəllimləri ilə nə təcrübə cəhəti ilə, nə də elm və mərifət etibarilə və nə də sinfi məşğuliyyət nöqtəyi-nəzəri ilə bir cərgədə deyildirlər. Onun üçün də Parlaman bu təsaviyi-maaşı [maaşların bərabərləşdirilməsini] ehtiyat sinfi müəllimlərinə təşmil etmədi.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Nazirin əzimi [gedişi]

Posta və Teleqraf naziri Camo bəy Hacınski cənabları məmuriyyət işləri üçün

Bakıdan getmişdir. Onun övdətinədək [qayıtməsınədək] Posta və Teleqraf naziri vəzifəsini Ədliyyə naziri Səfikuədlü Aslan bəy cənabları ifa edəcəklərdir.

Bələdiyyə İdarəsində

Bələdiyyə İdarəsi, Ticarət və Sənaye və Ərzaq Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, şəhər üçün məmaliki-əcnəbiyyədən [xarici ölkələrdən] davacat, ləvazimati-tibbiyyə və su yolları ləvazimatı gətirtmək lazımdır ki, Bələdiyyə İdarəsinin lazımı qədər pulu yoxdur. Binaəniləy [ona görə], Bələdiyyə İdarəsi pul tapmaq vəsaitinə [vasitələrinə] müraciət etmək məcburiyyətindədir. Şəhər İdarəsi anbarlarında külliyyətli surətdə əski dəmir mövcuddur ki, İrana aparılırsa yaxşı qiymətə satılmaqla bərabər, paranın qiymətini artırmağa səbəb olacaqdır. Bələdiyyə İdarəsi dəmirin ixracına icazə verilməyi rica etmişdir.

Bir gürcünün ianəsi

Xumaradze nam [adlı] bir gürcü Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi rəisinə məktubən müraciət edərək rica etmişdir ki, mütəvəffa [mərhum] oğlunun ehsanı üçün müsəlman darüleytamı [yetimxanası] binasında sobalar (peçlər) yapmasına və yetimlər üçün çay taqımı hədiyyə etməsinə müsaidə buyurulsun.

Əcnəbi lisanlarını tədris

Türkcə, fransız, ərəbcə lisanları. Şəxsi küçədə 4-cü çəstın həyətində gecələri saat 7-dən 9-a qədər. Türkcə, fransızca, ərəbcə dərslər tədrisi qeydinə başlandığından, talib olanlar yövmi-şənbə, düşənbə, çəharşənbə, pəncşənbə [şənbə,

bazar ertəsi, çərşənbə, cümə axşamı günləri] məzkur [deyilən] saatda müraciət etsinlər.

Qızlar üçün hünər məktəbi

Məlum olduğu üzrə, Bakı Müsəlman Ünas [Qadınlar] Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi tərəfindən keçənlərdə türk-islam qızlarına məxsus olmaq üzrə bir hünər məktəbi açılmışdır. Burada qızlara hər növ əl işi öyrədirlər. Keçən ildən bəri məlum səbəblərə görə məzkur [deyilən] məktəb qapalı qalmışdır. Şimdi eşitdiyimizə görə, bu günlərdə həman məktəb təzədən açılacaqdır. Açıldığı günü və ərizələrin harada və nəsil qəbul edildiyini öz vaxtında ayrıca xəbər verəcəyiz.

Müddəyi-ümuminin istefası

Mötəbər mənbədən aldığımız məlumata görə, Bakı Nəhiyə Məhkəməsi müddəyi-ümumisi [prokuroru] Əli bəy Eristov qulluqdan kənar olmuşdur. Eristovun istefası Həsən Mustafayevin həbsdən azad edilməsi ilə əlaqədar tutulur.

BİRJADA

Bu axır günlər kağız paralar müəyyən bir qiymətdə dayanarkən, qızıl-gümüşün qiyməti gündən-günə yüksəlməkdədir. Böylə ki, Kerenski minlik 1.010 manatdan 1.075 manata qədər, 250 faizsiz və xırda isə kəndi qiymətindən əskiyə gedir. Nikolay 500-lüyü 800-1.500 manata qədər, 100-lüyü 200-320 manata qədər və xırda 50-80 faizə qədərdir. Osmanlı kağız lirası 200 manat və Tiflis parası 1.000 manata 15 manat fəzlədir. Osmanlı altun

lirası 780 manat, qızıl onluq 920 manat, imperial 650 manat və Otriş [Avstriya] qızılı 2.000 manatdır. Gümüş manat 74 və xırda gümüş para 31 manatdır.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

“Müsəvat”da

Şuşadan teleqraf

Şuşadan Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsəvat”a böylə bir teleqraf varid [daxil] olmuşdur:

Eylülün [sentyabrın] 23-də Gərd, Kilsəkənd və başqa kəndlərin erməniləri Yelobu kəndinə hücum edərək tamam gün kəndi güllələyib, bir müsəlman öldürüb, bir qaç nəfərini yaralayib, 370 baş mal aparmışlardır. Ayın 24-də Aqaraq, Ucanis və Sirkətas kəndi erməniləri Fərican kəndinə hücum edib Fəthəli Fəthəlixanovun və bir neçə başqa evləri yandırmışlardır. Yaralanan və ölənlər də dəxi vardır. Təlan[an] ev və camaatın salamat qalmasına 3-cü uçastok pristavı Niyazovun yardımına yetişməsi səbəb olmuşdur. Ermənilər tərəfindən yeni mühacirlər gözlənilir.

Zülfüqarov Məhəmmədhasən Xocahanlı

Dəlləklər ittifaqında

Cümə günü, təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 17-də “Müsəvat”ın idarəsində Bakı Dəlləkləri İttifaqının ümumi iclası vüqu bulmuşdur. İclas [Əlizadə] Qəzənfərin sədarəti ilə açılaraq, İttifaqa aid bəzi məsail [məsələlərin] müzakirəsindən sonra, Mirzəbala Məhəmmədzadə İttifaqın əhəmiyyəti və lüzumuna və məmləkətimizin hali-hazırda daxili və xarici vəziyyətinə dair məlumat vermişdir.

Bəhriyyun [dənizçilər] iclası

Təşrini-əvvəlin 17-də axşam Xeyrulla Qasımzadənin sədarəti ilə “Müsəvat” idarəsində Bakı bəhriyələrinin [dənizçilərinin] iclası vüqu bulmuşdur. Əsədulla Məhəmmədzadənin məmləkətimizin hali-hazırda daxili və xarici vəziyyəti xüsusunda müfəssəl bir məruzəsindən sonra, aşağıdakı məsələlər müzakirə və həll edilmişdir:

1) Müsəlman mexanikləri bir çox səndən bəri dənizdə xidmət etdiklərinə cəhət, artıq təcrübəli olduqlarına baxmayaraq vəsiqələri olmadığına görə, xidmətdən ixrac edirlər. Binaəniləy [ona görə], buna bir çarə edilməsi üçün hökumətə müraciət edilsin.

2) Bəzi gəmi sahibləri müsəlman mexaniklərindən qəsdən xidmətdən çıxarıb, yerinə başqa millətlər qəbul etməklərinə intəha [son] vermək yolunda çarə görülsün. Müsəlman mexaniklərindən ötrü kurslar açılması hökumətdən rica edilsin. İşbu kursları bitirənlərin vəsiqələri olsun.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

Darüleytamın Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə verilməsi

Təşrini-əvvəlin 18-də Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətindən [Sosial Təminat Nazirliyindən] Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə işbu məzmununda bir kağız varid [daxil] olmuşdur.

Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti 175 nömrəli kağızınıza cavabən məlum edir ki:

1) Müsəlman darüleytamı [yetimxanası] sizin təhti-idarənizə [təbəçiliyinizə] verilir.

2) Darüleytamda saxlanan hər bir çox-

cuğun məxarici üçün Nəzarətdən ayda 200 manat Cəmiyyətə veriləcəkdir.

3) Darüleytamın islahı və ləvazimat alınması üçün ilk dəfə olaraq 100 min manat verilir.

4) Çocuqların rahatlığını və indi darüleytam olan Bələdiyyə İdarəsinin təxliyə-sini nəzəri-etinaya alaraq, Nəzarət sizə təklif edir ki, darüleytamı Bayılda [Nikolay Avqustoviç] fon der Nonnenin həcz [müsadirə] olunmuş binasına nəql edəsiniz və nəticəsini də Nəzarətə bildirəsiniz.

İşlər artmışdır

Bu axır vaxtlar şəhərimizə bir çox qaçqınlar gəlməsinə görə, Cəmiyyəti-Xeyriyyənin işi artmışdır. Cəmiyyət 500 nəfərə qədər qaçqına sahib durub, bunların yemək-içməklərini təmin etməkdədir. Qaçqınların hər birinə gündə bir girvən-kə yarım çörək verilir. Bunlardan başqa, Cəmiyyət bir çox yerlərə müavinət etməkdədir.

Türk qaçqınları

- Bağdad müharibəsində əsir düşmüş iki nəfər türk əsgərləri Bakıya gəlib Türkiyəyə getmək üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə müraciətlə kömək istəmişdir. Cəmiyyət bunlara biletdən və hər birinə 200 manat pul vermişdir.

- Bunlardan başqa, 4 nəfərə dəxi və-tənlərinə dönmək üçün biletdən və 400 manat pul verilmişdir.

İclas

Düşənbə [bazar ertəsi] günü, təşrinin əvvəlində [oktyabrın] 20-si axşam saat 7-də Bakı Məsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi İdarəsinin iclası təyin edilmişdir.

Məsaili-yövmiyyə [gündəlikdəki məsələlər]:

1) Darüleytamın Cəmiyyət ixtiyarına keçirilməsi;

2) Qaçqınlar məsələsi.

Mürəttiblər iclasında

Təşrinin əvvəlində 17-də 40 nəfərə qədər mürəttib “Müsavət”in idarəsində vüqu bulan iclaslarında qat etmişlər [qərara almışlar] ki, onlar da hökuməti xidmətdə bulundurları cəhətinə hökumət tərəfdən başqa hökumət xidmətçilərinə verilən kimi onlara da ucuz qiymətlə birinci zəruri şeylər verilməsini istəsinlər.

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edən hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor

Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-ədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşahər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşlıqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Petroqraddan gəlmiş doktor

İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğuna mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə

müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çərşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonu küçə, nömrə 6.

7444

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopeliovıç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşlıqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Diş həkimi S. M. Hamburg

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Diş həkimi E. S. Karşteynbaum

Maddi cəhətdən zəiflər üçün xüsusi güzəştə bulunur. Diş çıxartmaq ağrı ilə 25 manat, diş çıxartmaq ağrısız 50 manat. Müalicə və doldurması 80 manatdan 100-ə kimi. Məsləhət 15 manat.

Ünvan: Quba meydanı yanında Sisianovski küçə nömrə 41, İsrailovun evində. Telefon: 22-57.

11449

İtibdir

Mirələkbər Mirağa oğlu adına Ərdəbil şəhərindən alınmış pasportu itib. Etibardan saqitdir.

11465

Bununla məlum edilir ki, Mirzə Əlinaği Ağazadə Dərbənd əhli olub, Dərbənd hadisəsinə görə oradan fərar edib, özüyə belə pasportunu və məktəb dokumentlərini götürə bilməmişdir. Etibardan saqitdir [etibar-sızdır].

11463

Elan

Azərbaycan Dəmiryolunun İdarəsi bununla məlum edir ki, həmin oktyabr ayının 28-də səhər saat 10-da Bakı yük istasyonunun mərkəzi anbarında atıdakı [aşağıdakı] aparılmayan yüklər satılacaqdır:

- 1) Xudat-Bakı, mərkəzi anbar nömrə 10-86. Xüşkbar [quru meyvə] 3 kisə qədər 8 pud 25 girvənkə. Çiyid yağı 1 kisə qədər 1 pud 10 girvənkə. Tum yağı 3 biton 4 pud 4 girvənkə. Tum yağı 1 boçka 17 pud 27 girvənkə;
- 2) Gəncə-Ləki, nömrə 5656. Ağac kömürü 5 kisə 1 pud 14 girvənkə;
- 3) Qəbzis ağac kömürü 2 kisə 3 pud 25 girvənkə və 1 kisə 1 pud 24 girvənkə;
- 4) Yalama-Bakı, nömrə 3. Kişmiş 1 kisə qədər 35 girvənkə;
- 5) Gəncə-Bakı, nömrə 11318. Boş boçkalar, taxtadan, balıq üçün 10 ədəd 20 pud;
- 6) Tovuz-Gəncə, nömrə 8705. Boş taxta boçkalar, neft üçün 2 ədəd qədər 3 pud 15 girvənkə;
- 7) Bakı-Gəncə, nömrə 248896. Taxta boş boçkalar, şərab üçün 2 ədəd 1 pud;
- 8) Yevlax-Bakı, nömrə 9228. Yenə də, 1 ədəd 4 pud;
- 9) Yenə də, nömrə 9229. Yenə də, neft üçün 1 ədəd 7 pud;
- 10) Ucar-Biləcəri, nömrə 1642. Molotaya [üyüdülmüş] ... 32 kisə qədər 142 pud;

11) Qəbzis sernaya kislota [sulfat turşusu] qədər 5 pud 20 girvənkə;

12) Qəbzis quru ot 14 tay qədər 23 pud və saman 16 tay qədər 30 pud.

T-292

Bakı Darülfünunu

Elan edir ki, Darülfünunun Ali Tibbiyyə məktəbinə oktyabrın 20-dən etibarən ərizələr qəbul edilməyəcəkdir.

Darülfünun rektorunun vəzifəsini ifa edən professor: A. M. Levin

T-288

Bakıda “Feniks” yoldaşlarının pılətə fabrikanı

Bununla möhtərəm müştərilərimizə xəbər veririk ki, axır vaxtlar bazarda pis şeylərdən qayıran bir çox pılətələr satılır. Bu pılətələrin cildi biz qayıran pılətələrin cildinə oxşayır və nəticədə bizim müştərilərimiz aldanırlar.

Möhtərəm müştərilərimizdən xahiş edirik ki, gələcəkdə, necə ki özlərinə bizim pılətələrimizin yaxşı olmağı məlumdur, “Energiya” fabrikanının qırmızı fabrika markası “Minnon” ilə və qeyri fabrikanın buraxdığı saxta pılətələri almaqdan ayıq olsunlar və həmişə “Feniks” fabrikanında buraxılan həqiqi pılətələri tələb etsinlər.

11461

Müdir: Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Ümum müsəlmanlara

Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi tərəfindən müraciət

səh. 356. “Nikolayevski”: Bakıda, indiki İstiqlaliyyət küçəsi.

“Spasski”: Bakıda, indiki Zərgər-palan küçəsi.

“Qorçakovski”: Bakıda, indiki Hacı Zeynalabdin Tağıyev küçəsi.

“Polis küçəsi”: Bakıda, indiki Yusif Məmmədəliyev küçəsi.

“Qəni Məhəmmədov”: qəzetdə səhvən “Qəni Mahmudov” getmişdir.

“Qəni Məhəmmədov kontorunda (Dərya kənarında)”: Qəni Məhəmmədovun evi içəri şəhərdə Asəf Zeynallı küçəsində yerləşir.

Parlaman mərkəzi haqqında

səh. 357. “mülkiyyət əsasının ilğası”: qəzetdə “mülkiyyət” yerinə “məmləkət” getmiş, qəzetin sonrakı – 301-ci nömrəsində bu barədə düzəliş verilmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 363. “Mitava”: Latviyada şəhər; indiki Yelqava [Jelgava] şəhəri.

Sülh ətrafında

səh. 365. “Yeni Dünya”: “Köhnə Dünya” adı verilən Avropa, Asiya və Afrikanın xaricindəki quru parçaları – Amerika, Avstraliya və Okeaniya.

Türkiyədə

səh. 365. “Müşir”: Osmanlı ordusunda ən yüksək hərbi rütbə; müasir dövrdəki ordu generalı və marşal rütbələrinə bərabər idi.

səh. 366. “sükun və intizamın”: qəzetdə “sükun” yerinə “məskun” getmişdir.

“26 məhərrəm 1338 / 21 təşrin-i-əvvəl 1335”: burada tarix həm rumi, həm də hicri təqvimlə verilmişdir; miladi təqvimlə 21 oktyabr 1919-cu ilə uyğundur. Qəzetdə “təşrin-i-əvvəl” yerinə səhvən “təşrin-i sani” getmişdir.

“Əyandan”: Osmanlı Parlamentinin yuxarı palatası olan Əyan Məclisinin üzvü.

səh. 367. “taqət-güdaz bir dərəcəyə vərdiğindən”: qəzetdə “taqət-güdaz” yerinə “taqət-güzar” getmişdir.

Ehtiyat sinifləri müəllimlərinin maaşları haqqında

səh. 377. “ədadi məktəbləri”: ibtidai və orta təhsildən sonrakı, ali təhsildən əvvəlki mərhələyə məxsus məktəblər.

Bakı xəbərləri

səh. 374. “Şaxski küçə”: Bakıda, indiki Mirzə Fətəli küçəsi.

Elan

səh. “Molotaya [üyüdülmüş] ... 32 kisə qədər 142 pud”: arada bir söz silinmiş.

Çərşənbə axşamı, 21 oktyabr 1919-cu il, nömrə 301

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Səşənbə, 26 məhərrəmül-haram sənə 1338. 21 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və İslamı müdirdən məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq idarə edilmez. Dərc edilən məqalatın müfakatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə "Azərbaycan" idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Təkm nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək hesab olunur.

Elan fiat: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axıncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer xtaranlar üçün 4 rublə axıncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

ÇƏKMƏÇİ KARGAHXANASI
"ABAROT"

Bununla möhtərəm müştərilərimizə elan edirik ki, Nikolayevski küçədə, Parlamen qarşısında vəqə “Abarot” nam çək-məçi mağazamızda bu gündən etibarən yenə də əvvəlki qayda üzrə zakazlar [sifarişlər] qəbul olunur. Ustalarımızın mahirliyi və materiallarımızın əlallığı möhtərəm müştərilərimizi məmnun buraxacaqlarına əminiz.

Telefon 51-32.

Kamali-ehtiramla: Abdulla Musazadə.
11468

ELAN

Hökumət Müfəttişliyi naziri həzrətlərinin 12 həmin oktyabr 1438 nömrə təliqəsinə binaən [rəsmi məktubuna əsasən], bu gündən etibarən Cümhuriyyətimiz daxilində olan ümum gömrükxanaların, əvvəl mərhələdə Ağstafa gömrükxanasının təftişinə şüru etdim [başladım].

Və ümumdan kamali-ehtiram ilə rica
və təmənnə edirəm ki, məzkur [deyilən]
gömrükxanaya əşya və malların müsadi-
rəsi və hakəza [eləcə də] qeyri biqanun-
luqlar barədə olan şikayətlərini Hökumət

SİRK "MODERN"

Səşənbə günü oktyabrın 21-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Qara Maska – Qırmızı Maska.

2-nci: Jan-de-Kolon – Yermak.

3-ncü: Staroşvili – Makarov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizəsi

başlanması saat 11-in yarısında.

Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də.

Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Məşhur türk pəhləvanı Gənc Əlinin benefisi hazırlanır.

11466

"Azərbaycan" qəzetinin 301-ci nömrəsinin 1-ci səhifəsi

“CORCIAN MEYL”İN MƏQALƏSİ

Tiflisdə nəşr edilən ingiliscə “Corcian meyl” qəzetəsinin, tərcüməsini dərc etdiyimiz məqaləsinə oxucuların nəzər-diq-qətini cəlb edirik.

Daşnak siyasətinin əsaslarından biri olan yalançılıq üsuluna qarşı etiraz edən və bu üsulu Qafqaz millətləri arasında düşmənçilik davamına bais bilib də, bu yolda dadü fəryad edən indiyə qədər qafqazlılar idilər və bunlardan da baxüsus [xüsusilə] Azərbaycan türkləri idi. Bu gün isə böylə bir etirazı artıq avropalılar ağzından dəxi eşitməklə, qəlbimizdə bir məmnuniyyət hissi dərk etdiyimizi heç də gizlətmək istəməyirik. Arzumuz budur ki, bu məqalə Avropa mətbuatına dəxi keçib, daşnak yalanlarına inananları ayıldıb, doğru və həqiqətə qarşı yumulmuş olan gözləri açıdırsın və bu yalanlar vasitəsilə nə qədər zəlalət və rəzalətlər törəndiyini və bunun nəticəsi olaraq nə kimi haqsızlıqlara yol verildiyini Avropa əfkari-ümumiyyəsinə [ictimaiyyətinə] anlatsın.

Bu məqalənin zühuru, “Daşnak” partiyasının yeni bir məğlubiyyətidir.

Erməni millətinin müqəddəratını əlinə almaqla, millətin özünə aid olan bu haqqı qaba bir yol ilə qəsb etmiş və öz-özünü bu millətin başında “terror” gücüylə qəyyum tikmiş olan bu iqbalsız partiya, Erməni Cümhuriyyəti elanı günündən bəri hər bir təşəbbüsündə və hər bir iqdamatında [addımında] – məqul [məntiqli] və səmimi olmadıqlarına görə – məğlubiyyət ardınca məğlubiyyət

yeməkdə və bu məğlubiyyətlərin hər bir vüqusu [meydana gəlməsi] erməni millətinə taqətfərsə və təhəmmülsüz [yorucu və dözülməz] zərər və ziyanlar verməkdədir.

Bu millətin səbrinə heyran qalmaq qabil deyildir!

Hakimlikdə zalım, qonşuluqda həsud [həsədçi, qısqanc], xüsusiyyətdə bədxasiyyət olan bu partiya, siyasətdə dəxi cahildir. Azərbaycan, Gürcüstan, Dağıstan və başqa cümhuriyyətlərin millətləri kimi öz əllərilə öz müqəddəratlarını təyinə çalışmaq əvəzində bunlar, bu daşnaklar bu işi, yəni erməni millətinin təyini-müqəddəratını – “Avropanın borcudur” deyə böylə zənn edirlər ki, Avropa siyasiləri gəlib Azərbaycanı bir tərəfə, Gürcüstanı digər tərəfə və Türkiyəni başqa bir tərəfə itələyib, ermənilərin yerini genləndirəcək və bu yolla meydana bir “Hayastanikəbir” [“Böyük Ermənistan”] zühur edəcəkdir. Bunun üçündür ki, Avropanı qızıqsıdırmaq və bu əmr [iş] icrasına vadar etmək üçün bir yalançılıq kampaniyası təşkil edib, Ermənistan mühitində olan bütün qonşuları zalım və vəhşi, erməniləri isə məzlum və mədəni bir millət şəklində təsvir və tövsif etmək [tanıtmaq] vəzifəsini ifaya məşğul olurlar.

Bundan nə hasil olar?

Yevropalılar gəlib işə vüquf yetirirlər və görürlər ki, ermənilər iddia edən miqyas üzərinə vaqiən [doğrudan] bir “Böyük Ermənistan” təşkil edilərsə, “Böyük Ermənistan” əvəzinə, böyük bir haqsızlıq əmələ gələ bilər. Çünki böylə bir dövlətin əhalisi içində ancaq yüzdə üç faizi erməni millətinə mənsub ola biləcəyindən,

böylə bir cüzi əqəlliliyin [azlığın] əksəriyyəti-qahirə üzərində hakim olması, bu fahiş haqsızlığın təbii nəticəsi olacaq iğtişas və ixtilallara səbəbiyyət verər.

Daşnak iddiasının nə qədər haqsız olduğunu məhəllində [yerində] təhqiq edən avropalılar, daşnak mənbəyindən çıxan xəbərlərin də bir o qədər yalan olduğunu öyrənib, bu haqsızlığı bərtərəf [aradan qaldırmaq] və bu yalanları rədd etmək istədikdə, daşnaklara yə’s və nomidi ariz olub [matəm və ümitsizlik üz verib] “hali-təb’dən” çıxır və yevropalıların özlərini söyməyə və “vəfasızlığından” şikayət etməyə başlayırlar.

İştə, daşnak qəzetəsi “Hayastan-Aşxatavor”un; ingilis “Corcian meyl”inin, fəvqəzzikrin [yuxarıda adı çəkilənin] təkzib və təkdiri [pisləməsi] zühurunu mövcib [səbəb] olan məqaləsi – daşnakların “hali-təb’dən çıxmış” bir halında yazılmış və daşnak təbiətini tamamilə bürüzə vermiş kizb [yalan] və iftiradır ki, ingilis yazıçısı buna qarşı şiddətlə müqabilə etməyə məcbur olmuşdur.

“Corcian meyl”in bu məqaləsi şübhəsiz ki, Londra mətbuatına dəxi keçəcək və ingilis əfkari-ümumiyyəsinə daşnaklar və bilümmə ermənilər əleyhinə olmaq üzrə bir təbəddülat [dəyişiklik] əmələ gətirəcəkdir.

Zənn edirik ki, daşnak kampaniyasının bütün yalançılıqları tamamilə meydana çıxarsa, bundan nəinki bu yalanlardan mütezərrir olanlar [zərər görənlər], bəlkə erməni milləti özü də bilaxirə [sonda] mənfəət görə bilər.

Ayn. H.

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

18 təşrini-əvvəl iclası

Sədr – Həsən bəy Ağayev.

Katib – Əhməd Cövdət.

İclas açılır 11 saat 45 dəqiqədə.

Bakı Mövqə Komandanlığı

Sədr iclası açaraq məsaili-yövmiyyəni [gündəlik məsələləri] və daxil olmuş kağızları elan edir. Birinci sırada Bakı Mövqə Komandanlığı təşkili və iştatısı haqqındakı layihəyi-qanuniyyə 3-ncü qiraətdə müzakirə və qəbul edilir.

Damğa rüsumatı

Bə’dəhu [ondan sonra] damğa rüsumatının [vergilərinin] artırılması haqqında Maliyyə Nəzarətindən varid [daxil] olmuş layihəyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir.

Rüstəmbəyli Şəfi bəy – Məruzəçi si-fətiylə bəyanat verərək deyir ki, sabiq Rusiya hökuməti zamanında damğa rüsumatı 1901, 1905 və 1914-ncü illərdə üç dəfə artırılmışdı. O vaxt marka vergisi 10, 20 qəpik kimi bir miqdar idi ki, şimdiki kurs nöqtəyi-nəzərindən heç dərəcəsinədir. Ona görə, Maliyyə Nəzarəti bu vergini bir neçə qat artırmağı təklif edir.

Vergilər 3 qismə ayrılır. Bunlardan birincisi ən yuxarı dərəcədir ki, qabaqda 2 manat idi, şimdi Nəzarət bunu 5 qat artıraraq 10 manat edir. Aşağı dərəcələr isə az artırılır, üç manat və bir manat olur.

3-ncü dərəcə isə xırda şeylərdir, məsələn, məhkəmələrə verilən ərizə və sa-

irə. Damğa rüsumatı Maliyyə nazirinin layiheyi-qanuniyyəsi üzərində artırıldıqda, xəzinəyə üç milyon yarım qədər mədaxil vüsul olacağı mütəsəvvərdir [nəzərdə tutulur]. Parlaman komisiyonu bu mədələri danışqsız qəbul etmişdir, yalnız ticarət işlərində ali dərəcəyə aid verginin alınmamasını tələb etmişdir.

[Ağa] Aşurov – Deyir ki, damğa rüsumatının artırılması mədaxili artırmaq üçündür. Fəqət mədaxili artırmaq üçün yalnız markanın qiymətini böyütmək kifayət etməz. Zira son zamanlar heç marka yapışdırıran yoxdur. Hamı ya heç yapışdırmayı, ya da kopiya yazır. Ona görədir ki, qanuna əməl olunmasını təqib etmək lazımdır. Mən təklif edirəm, damğa rüsumatı o qədər artırılmayıb, qanuna əməl olunması təqib edilsin. Ələlxüsus ki, bu saat Azərbaycan markası işlənmədiyindən, özgə şəklinin bizim kağızlarımıza yapışdırılmasının heç o qədər mənfəəti də yoxdur. Binaənileyh [ona görə], tez tədbirlər görməlidir ki, o vergi də bizim öz xəzinəmizə daxil olsun. Bu nöqteyi-nəzərdən mən güman edirəm ki, bu qanunun hələ vaxtı deyildir.

Hökumət nümayəndəsi bilavasitə və bilvasitə [birbaşa və dolayı] vergilərin artırılmasına baxmayaraq, büdcədə açıqlıq olduğunu və 1905-nci il qiymətlərinə nisbətən verginin pək az artırıldığını bəyanla, damğa rüsumatının artırılmasının lazım və mümkün olduğunu göstərərək, layiheyi-qanuniyyənin eynən qəbulunu rica edir.

Aşurov – Layiheyi-qanuniyyənin rəddini təklif edir.

Rəyə vəz olunduqda [səsə qoyulduq-

da], layiheyi-qanuniyyə birinci və ikinci qiraətdə qəbul edilir.

Nəşri-elan

Növbədə nəşri-elan haqqında Ədliyyə Nəzarəti tərəfindən verilmiş olan layiheyi-qanuniyyədir. Məruzəçi Rüstəmbəyli Şəfi bəy.

Rüstəmbəyli – Səbiq Rusiya hökuməti zamanında bütün rəsmi elanlar hökumətin rəsmi qəzetələrində dərc və nəşr edilirdi. Bunun üçün mərkəzdə xüsusi qəzetə və quberniyalarda “Qubernski vedomosti” adında qəzetələr vardı. Fəqət Azərbaycanda böylə qəzetələr olmadığından, hökumət elanları “Azərbaycan” qəzetəsində nəşr edilirdi.

Fəqət “Azərbaycan” hökumətin rəsmi qəzetəsi deyildir və onu hamı oxumayı. Şimdi “Azərbaycan Cümhuriyyəti hökumətinin əxbarı” namıyla rəsmi bir qəzetə çıxır. Elanlar dəxi həman qəzetədə nəşr edilməlidirlər. Ona görə, Ədliyyə naziri bütün hökumət qərarnamə və elanlarının məzkur [deyilən] qəzetədə nəşr edilməsi haqqında bu layihəni təqdim etmişdir.

Yalnız bir iş var ki, bu vaxtadək bir çox qərar və əmrnamələr “Azərbaycan”da nəşr edilmişdir. Burası rəsmi bir qəzetə olmadığından, rəsmən onlar qanuni olmamış kimi olurlar və həтта ona əməl etməmək dəxi mümkün olur. Ona görə, məzkur elan və qəraradları da rəsmi surətə salmaq üçün bu xüsusda dəxi bir maddə əlavə edilmişdir.

Bir də, qabaqlarda rəsmi qəzetələrdə elan qiyməti manat yarım idi. Şimdi layiheyi-qanuniyyədə bu qiymət 10 qat artırılaraq 15 manat edilmişdir. Fəqət mən mətbəə və kağız xərcini nəzərə alaraq,

15 manatı az hesab edirəm və təklif edirəm elan qiyməti 30 manat olsun. Bu, mənim öz təklifimdir.

Layiheyi-qanuniyyə səsə qoyularaq, birinci və ikinci qiraətdə biləetiraz qəbul olunur. (Şəfi bəyin qiymət təklifi ilə bərabər.)

Sıradakı məsələlərin müzakirəsinə keçmədən əvvəl 5 dəqiqə tənəffüs elan edilir.

Qızıl, gümüş və ağ qızıl

Tənəffüsdən sonra qızıl, gümüş və ağ qızıl ixracının mən'i [qadağan edilməsi] haqqındakı layiheyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir. Məruzəçi Mehdi bəy Hacınski.

(Məlum olduğu üzrə, bu qanun keçən iclasın da yövmiyyə [gündəlik] müzakirəsinə daxil edilib, sonra Nəzarət nümayəndəsi iclasda olmadığından, növbədən götürülmüşdü. Məruzə həman günkü nömrəmizdə vardı. Binaənileyh təkrarına hacət yoxdur.)

[Mehdi bəy] Hacıbababəyov – Müsafirin [səfərə gedənin] özüylə apara biləcəyi zinət şeylərinin adları yazılmamış olduğundan, gələcəkdə qanunun tətbiqində gömrükxana məmurlarıyla camaat arasında ixtilaf çıxacağını göstərərək, aparılması məmnun [qadağan] olmayan şeylərin siyahısının tərtibini lazım görür.

Məruzəçi – Etiraz edir ki, öylə şeylər o qədərdir ki, siyahısı uzun bir şey olar, həm də bir çoxları yaddan çıxar.

Səsə qoyulduqda, birinci və ikinci qiraətdə layiheyi-qanuniyyə komissiyanın təklif etdiyi kimi qəbul olunur.

Gömrük vergiləri

Sonra Azərbaycana gətirilən mallardan alınan gömrük vergisinin artırılması haqqındakı layiheyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir. Məruzəçi Hacınski Mehdi bəy.

Əhməd Cövdət – Məsələnin növbədən götürülərək Maliyyə və Büdcə Komissiyasına verilməsini təklif edir.

Cavanşir Behbud xan – Qabaqda idxal olunan mallardan gömrük alınmasının səbəbi bu idi ki, hər tərəfdən külli miqdarda mal gətirilirdi. Şimdi isə mal az gətirilir. Ona görə, onsuz da az gətirilən malın qabağına bir də gömrük səddi çəkmək lazım deyildir. İxrac olunan mallara nə qədər istərsəniz gömrük qoyun, amma idxalata xərc qoyulmasın ki, mal çox gətirilsin, ucuzlaşsın.

Aşurov – Səbiq nətiqi qismən haqlı görərək təklif edir ki, Azərbaycana gətirilən mallar iki qismə ayrılınsın; ərzaq şeylərinə gömrük alınmasın, qalan hər şeydən alınsın.

Məruzəçi – Səbiq nətiqlərə etiraz edir, deyir ki, idxal olunan mallardan gömrük almamaq məsələsi ayrıca bir məsələdir ki, lazım görülürsə, bu barədə xüsusi bir layiheyi-qanuniyyə təqdim etmək lazımdır. Ərzaq şeyləri isə gömrük vergisindən müafidir [azaddır].

Səsə qoyulduqda, Əhməd Cövdətin təklifi qəbul olunur.

Təklif böylədir: Bu layihə növbədən götürülərək Maliyyə və Büdcə Komissiyasına verilsin.

Sonra bir-iki də xırda layiheyi-qanuniyyəyə baxılaraq, iclas bununla qapanır.

ERMƏNİLƏR HAQQINDA İNGİLİS MƏTBUATI

“Ermənilərin Böyük Britaniya siyasətinə təərrüzü”

Tiflisdə intişar edən [nəşr olunan] ingiliscə “Corcian meyl” qəzetəsi yuxarıdakı sərlövə ilə məzkur [adı çəkilən] qəzetənin baş mühərriri Skotland Liddell tərəfindən yazılmış bir baş məqaləni dərc edir.

Bu məqalə “Hayastan-Aşxatavor” (“Erməni əmələsi”) nam erməni qəzetəsinin “Zaqafqaziyada ingilis intriqaları” ünvanıyla yazdığı məqalələrə cavab olaraq yazıldığı üçün bir az üzərində duralım.

“Corcian meyl” “Aşxatavor”un məqalələrini ingiliscəyə tərcümə edib nəşr etdikdən sonra, öz tərəfindən də “Ermənilərin Zaqafqaziyada nasıl fitnəcuyənə nəşriyyatda bulundurları” cümləsini qeyd edir.

Baş məqalə isə ermənilər tərəfindən yazılmış bəndləri qisim-qisim ayıraraq sırasıyla təhlil edir. Mövcibi-diqqət və əhəmiyyət olduğu üçün eynən qəzetəmizə tərcümə edib nəşr edirik:

“Ermənistandan nifrət edənlər”

Bu yazılar, – “Corcian meyl” yazır – öylə yazılardandır ki, buna qarşı biz bir qəç dəfə protesto etmişiz. Fəqət, bu protestolara müqabil bizə daşnaklar yenə də “Ermənistandan nifrət edənlər” isnadında bulunmuşlardır.

Bu isə o müfəttisanə [fitnəkar] yalanlardan biridir ki, hədəf və qəsdə Zaqafqazıyanın bir hərcü mərcə məruz qalmasıdır.

Fəqət, eyni zamanda bu yazılar doğrudan-doğruya ingilislərin əleyhinədir. Şimdiyə qədər isə onların əksəriyyəni mövzuları gürcülər və müsəlmanlar əleyhinə təcavüz və təərrüzatda [hücumda] bulunmaq idi.

Doğrudur, ermənilərin kəndilərinə aid bir çox müzakirə və mübahisəli məsələləri var ki, əgər erməni mətbuatı və erməni propaqandistləri həqiqi [həqiqətlərə] istinad etmiş olsalar, öz məsələlərinin o qisimlərinə təmas etmiş olarlar və bundan da özləri üçün bütün cahanın hüsn-təvəccöh və məhəbbətini qazanarlar idi.

Halbuki bu kampaniya öylə qaidələr və sistemlərlə yalanlar çıxarıb nəşr etməkdədir ki, bu gedişlə bütün başqa dövlətlərin müavinətini qeyb etmək xətinə [təhlükəsinə] məruz qalmaları mümkündür.

Yuxarıda zikr olunmuş məqalənin tamamilə yalanlar üzərinə istinad etdiyini söyləmək fəzlədir [artıqdır].

Oradakı sübutlar o qədər gülüncdür ki, olduğu kimi ona cavab vermək vaxt qeyb etmək olardı. Bununla bərabər, biz, ələlxüsus şayani-diqqət [diqqətəlayiq] olan bəndlərə təmas edəcəyiz.

“Siyasiyyata dalıb gömülənlər”

Biz bilməyirik ki, həqiqətən ingilislər erməniləri namütənahi [sonsuz, bitməz] bir surətdə siyasiyyata gömülmüş olmalarıyla töhmətləndirdilərmiz; fəqət bizə görə bunu söyləməyə ingilislərin pək böyük haqları vardır.

Pək ziyadə danışlıqlar çox, az iş – bu günah yalnız ermənilərin başında bir dərd deyildir. Bəzi məsələlər haqqında

ermənilərin mübahisələrə girişmələri bizə Rusiyada 1917-nci ilinin yay ayında vüqə gəlmiş hadisələri xatırlatmaqdadır. Bu tarixdə bütün Lehistan [Polşa] və Ukrayna komitələri bir yerə toplanıb Lehistanın və Ukraynanın müqəddəratı məsələsinə həll və qəet edirlərdi. Fəqət tamamilə unudulmuş bir keyfiyyət idi ki, bu məmləkətlər o tarixdə Almanıyanın işğali-əsgərisi altında bulunurdu.

O zaman Ukrayna və Lehistanı öylə bir adama təşbeh etmək [bənzətmək] olarlar ki, özünü məhv etmək üzrə bulunanın qarşısında axşam yeməyinin hər hankı bir növünü seçməklə məşğul, fəqət digər tərəfdən evi atəşlərə məruzdur.

Buna müqabil ermənilər, sükun və asayışla yaşayan qomşu və vətəndaş müsəlmanlarla gözəl keçinmək üçün hümmət etsələr və Sülh Konfransının bütün davalı məsələləri həll etməsinə qədər gözləmələr nə olar? Erməni millətinin yalnız daşnakları deyil, bir çox başçıları da xalqı müsəlmanlar əleyhinə təhrik və təşviq etməkdədirlər.

Onlar, məchul bir məfkurə və xəyalə gömülüb qalmışlardır ki, o da nədədə nə qədər erməni yaşayırsa, mütləqə bir erməni hökuməti təşəkkül və onun qanunları təəssüs etməlidir, başqaları da əsla səs-küy çıxarmamalıdır. Və “Böyük Ermənistən” fantaziyası o qədər uzağa doğru getməkdədir ki, onların təsəvvürlərində Ermənistən üç dənizdə – Qara dəniz, Adalar dənizi, Xəzər dənizində qeyri-qabili-təsəvvür [təsəvvür edilməsi mümkün olmayan], müdhış və müəzzəm [əzəmətli] bir şəkil və surət almaqdadır.

Və həqiqətən böylə bir hökumət təşəkkül etsə, orada erməni nüfusu [əhə-

lisi], nüfusi-ümumiyyənin ancaq üçdə birindən ibarət qalacaqdır.

“Ermənilərin hökumət idarəsində zəfiyyətləri”

“Müstəqil Ermənistən” əgər gələcəkdə olsa belə, daha şimdindən “Ermənilərin hökumət idarəsindəki zəfiyyətləri” [zəif nöqtələri] söylənilməsinə görə (ki, bizcə yeri də vardır) bir az bizi şübhəyə salmaqdadır. Deyəlim ki, bu xüsusi bir mülahizə və fikir olub, bu məmləkətin gələcəyinə heç bir surətlə təsir edəmməz. Fəqət bir şey vəzəh [aşkar] və qətidir: Ermənistən tamamilə ayrı və iftiraq etmiş [digərlərindən qopmuş] bir surətdə qalmağa müqtədir deyildir və əsasən, bizzat [şəxsən] Ermənistən da mandat nüfuz və qüvvətinin əlزامiyyətini [vacibliyini] təsdiq və etiraf etməkdədir ki, bu surətlə mandatını alacaq olan dövlətin müraqibə [diqqəti, müşahidəsi] və nəzarəti altında bulunacaq deməkdir.

“Sanki Azərbaycan Cümhuriyyəti”

“Sanki” sözü tamamilə daşnakca qullanılmış bir təbirdir [sözdür]. Bu bir həqarətdir [təhqirdir] və o qədər ucuz və adi bir həqarətdir ki, heç bir söz söyləmədən biz bunu keçiriz.

Fəqət bizcə sükutla keçişdiriləmməyəcək bir fəqərə [fakt] vardır ki, o da guya Azərbaycan öz məmləkətində bulunan erməni nüfusunu məhv etmək üçün cəhd və qeyrət etməkdə imiş. Bu, mövcibi-təhəyyüc [həyəcana səbəb olan] bir şeydir və Qarabağda vüqə gəlmiş əhval da bunu isbat etməkdədir!

Bir zaman bu həvalidə [regionda] tamamilə sükunət var idi. Mübəllig və mü-

şəvviqlər [təbliğatçılar və təşviqatçılar] əhalini igvə [yoldan çıxarır] və təhrik edirlərdi. Deyirlərdi ki, “Azərbaycana tabe olmaq-dansa, tez məhv və tələf olmaq övlədir [yaxşıdır].”

Mövcibi-məs’ədətdir [sevindirici haldır] ki, bizzat məhəlli [yerli] ermənilər Azərbaycanla etilaf edib [razılığa gəlib], ərizə-təbəiyyət [tabe oldular] və itaət etdilər. Və şimdi orada ermənilər və müsəlmanlar çox gözəl bir münasibət ilə yaşamaqdadırlar. Və Qarabağda bir çox erməni rəsmi və məsuliyyətli xidmətlər tutmuşlardır. Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən bizə verilən xəbərlərə görə, orada öylə bir intizam və asayiş vardır ki, heç bir zamanda yox imiş.

İngilislər ermənilərdən “Qarabağ” cəbrən [zorla] almadılar. Qarabağ, ermənilərdən qövmiyyət (etnoqrafi) cəhətiylə ayrılmış olduğu üçün tamamilə təbii bir surətdə də onlardan uzaqlaşdı.

İngilislər ermənilərdən Naxçıvanı da, Axalkələki də alıb qapmadılar. Fəqət əgər “Aşxatavor”da göstərilən rəqəmləri, yəni Qarabağ və Zəngəzurdə 320.000 erməni bulunduğunu və Lor[i] ilə Axalkələkdə dəxi 70.000 erməni mövcud olduğunu nəzərə alarsaq, bizcə şayani-diqqət olan digər bir məsələ vardır ki, o da nüfusi-ümümiyyənin miqdarı bu məhəllərdə nə qədərdir və yaxud bizzat ermənilər Ermənistanda nə miqdardadırlar?

“Xəfi müzakirələr”

Azərbaycan ilə, İngiltərənin himayəsi altında müstəqil bir Azərbaycan təşkili haqqında xəfi [gizli] müzakirələr olduğunu isbat və işə etmək [yaymaq] dəxi yalandır!

Kim bu yazıları yazmış isə, bizdən daha az olaraq bunu bilməz deyil. Fəqət nədənsə, aşkar və açıq bir yalanı ortaya atmağı bacara bilmişdir!

Yenə bilqəsd [məqsədli bir şəkildə] uyduurulmuş yalan və iftiradır ki, guya Azərbaycana “Qars” toplanı verilmiş və – “Azərbaycanı alat və vəsaiti-hərbiyyə ilə guya təslim etmək [hərbi alat və vasitələrlə guya silahlandırmaq] istəmişiz.” – Azərbaycan ingilislərdən bir ədəd güllə belə almamışdır!

Və nəhayət, doğrusu söz bulamırıq o namussuzca ortaya fırladılmış yalana qarşı ki, guya ingilis zabıt və əsgərlərinin hüuruyla [gözü qarşısında] yüzlərcə erməni Yevlax-Şuşa yolunun ortasında qırılıb kəsilmiş və guya “Ənvər paşa da general Şattlvortun müsaidəsilə sərbəstcə gəzib təfərrüc və tənəzzüh etməkdə [gəzib-dolaşmaqda, əylənməkdə] imiş.”

Əgər bu hər gün nəşr edilən iftira və yalanlarla məmlu [dolu] məqalələri nəzəri-diqqətə alarsaq, erməni və müsəlmanlar arasında bu qədər çox davam edib gedən vuruşma və hücumların səbəblərini bilib araşdırmağı yadımızdan çıxarırsınız!

Həmişə yalanlar işə etmək [yaymaq], hər gün “qətləliamə” dair çıxarılmış xəbərləri böyütmək, həmişə “bizim şayani-mərhəmət, mövcibi-təzəllüm [mərhəmətə layiq, yazıq] millətimiz” deyə söylənilib durmaq, həmişə müsəlmanlara qarşı təhrikat etmək və hər cür fəryadlar ki, “Millətin müdafiəsi üçün öz qüvvətimizlə hərəkət etmək” kimi yayqaralar etmək, zavallı kəndçi əhaliyə o qədər fəna təsirlər ilqa edir [mənfi təsir göstərir] ki, onlar bizzat qomşu müsəlmanlara qarşı bir fitnə

və fəsad çıxarmağı araşdırmağa məruz qalırlar. Və şayani-təəssüfdür [təəssüfə layiqdir] ki, bundan müsəlmanlar daha çox məsul olurlar.

“Ən əski bir dostlarına” qarşı bu qədər casuscasına töhmət edən ermənilərin artıq düşmənləri müsəlmanlara qarşı bəslədikləri kin və iftiraları bir kərə təsəvvür ediniz!

Şayani-təəssüf olan yalnız odur ki, bu qədər müfsid və müfəttinə [araqarışdıran, fitnəkar] xəbərlər hüdudlar xaricində də, əcnəbi məmləkətlərdə də yayılmağa yol bulurlar!

Daha bir neçə gün əvvəl biz ingiliscə bir radioqramma aldığımız ki, “Türklərin Qarsda yeni bir vəhşəti” xəbərini işə etmək idi. Bu radioqramma bütün məmləkətləri gəzdirdi. Və orada həqiqət naminə bir söz də yox idi, nə ki, biz burada tamamilə doğru olaraq əhvəla vəqifiz.

Bu, o yalan və iftiralarla məmlu [dolu] propaqandaların yeni bir əsəri idi ki, ancaq casusluq və rəzilənə bir təftin (provokasyon) deyə adlana bilər.

Ermənilər arasında bizim bir çox dostlarımız vardır.

Ona görə də biz öylə bir şey söyləyib də, onları incitməkdən ehtiyat edirik, fəqət vəqie vəqie (faktum) olaraq qalmaqdadır. Və bizim üçün zəmin və səbəb vardır ki, ermənilərin Qafqaziyada tamamilə sui-təfəhhümlü [yanlış anlaşılan] olduqlarını təkrar edəlim.

Və bu, bizzat onların günahıdır. O da bir faktdır ki, başqa məmləkətlərdə ermənilərə qarşı hüsni-təvəccöh və məhəbbət pərvərdə etməkdədirlər [bəsləməkdədirlər]. Bununla onlar, öz xüsusi propaqandalarını haqlı və savab çıxarırlar!

Fəqət onlar qorxmalılırlar ki, daşnakların yalan, iftira, təftinlər çıxaran kampaniyası davam edəcək olarsa, xaric məmləkətlərdəki bu məhəbbət və təvəccöhü tamamilə qeyb edərlər.

Əgər bu saxta xəbərlər və bəyanat bir dəfə və daimi surətdə ardı kəsilməzsə, mümkündür, öylə bir gün gəlsin ki, artıq doğru xəbərlərə də, erməni millətinin təzəllüm və dərdinə də kimsə inanmaya.

İngiliscə bir zərbi-məsəl var: “Pək çox quyuya salınan qoğa [vedrə] bir gün gələr qırılır.”

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan simsiz teleqraf mövqifi tərəfindən qəbul edilmişdir)

Bolşevik xəbərləri

Hərbi əməliyyat

Boruj tərəfində müvəffəqiyyətli hücumumuz davam edir.

Qərb cəbhəsi: Krasnı Selo şimalında top atışması gedir.

Şiddətli vuruşmadan sonra biz Qatçınanı tərk etdik.

Lepol dairəsində hücum edən qitəatımız [hərbi hissələrimiz] əsirlər, pulemyot və sair qənaimi-hərbiyyə [hərbi qənimətlər] almışdır.

Kiyev dairəsi: Kəskin və şiddətli vuruşmalardan sonra qəhrəman əsgərlərimiz Mastovoyu almışdır.

Çerniqov dairəsi: Qırmızı qoşunlar hücumu başlamışlardır.

Cənub cəbhəsi: Kursk şəhəri dairəsində hücumumuz genişlənməkdədir.

Düşmən böyük tələfat vermişdir. Qəhrəman Qırmızı atlı qitəatımız düşməni sıxışdıraraq Voronejə yaxınlaşmışdır.

Pakrov dairəsində düşməni təqibdə davam edirik.

Aşağı Xopyordan şimal-qərbə şiddətli vuruşmalar olur.

Şərq cəbhəsi: Bizim hücumu keçmiş hissələrimiz Troitskdən 40 çağrım cənuba bir neçə kənd işğal etmişdir.

Kostanay və Kurqan dairələrində Qırmızı qoşunlar ricət edən [geri çəkilmə] Kolkak qoşunlarını sıxışdırmaqdadırlar.

Petroqrad fəhlələri silah altında

Petroqrad – Qırmızı qəzetələr xəbər verirlər ki, səfərbərlik başlanmışdır. Petroqrad Şurası bütün öz üzvlərini silah altına dəvət etmişdir. Bütün sənətkarlar ittifaqı öz üzvlərini silaha dəvət etmişdir. Xalq Təsərrüfat Şurası rəisi ilə katibindən başqa cümlə əzalarını [üzvlərini] cəbhəyə göndərmişdir. Ətraflarda könüllü dəstələri tərtibinə şüru edilmişdir [başlanmışdır]. Qırmızı Petroqrad düşməyə təslim edilməyəcəkdir.

Sülh təriqi

Şura Rusiya ilə İngiltərə maddən əməlləri sülh əqdini [imzalanmasını] tələb edirlər. Ümumfransa Zəhmətkeşlər Konfransı Şura Rusiya ilə bilatəxir [dərhal] sülh əqdini istəyirlər. Hərgah biz qalib gəlib Petroqrada əlimizdə saxlasaq, Denikini dəf etmiş olarız və qardaş müharibəsi həmişəlik tamam olar. Qərb zəhmətkeşləri bizimlə sülh əqdini tələb edirlər. Sülh bizim qələbəmizin sabahı olacağına əmin olmalıyıq. Qardaş müharibəsinə xitam vermək üçün bizim qalib gəlməmiş lazımdır.

Denikin cəbhəsində üsyançılar

Qomel – Denikin cəbhəsində hərəkətdə bulunan üsyançılar onu narahat etməkdədirlər. Buna Kiyev ərkani-hərbini [hərbi qərargahının] aşağıdakı rəsmi məlumatı kafidir:

Umansk dairəsində Kaluqa çətələri ilə vuruşmalar olur. Kiyev qəzetələri bu yaxın günlərdə şəhərdə olan bütün kişilərə səfərbərlik elan ediləcəyini xəbər verirlər.

Müttəfiqlərin tələbi

“Tayms” qəzetəsinin yazdığına görə, Müttəfiqlər, Almaniyadan Şura Rusiya əleyhinə edilən ablukada [blokadada] iştirak etməyi tələb edirlər.

Almaniya mətbuatı

Axırıncı məlumatlara nəzərən, latışlar təşirini-əvvəlin 16-sında Riqa yaxınlığında hücumda bulunmuşlar və bunların hücumu dəf edilib geri atılmışdır. Riqa ətrafı indilikdə ağır toplar ilə atəşə tutulurlar.

(Qafqaziyada olan Müttəfiqlər heyətinin radio xəbərləri)

Vilsonun səhhəti

Vilsonun səhhəti pisləşməkdədir. Xəstəliyi müxətiəli [təhlükəli] olduğundan ehtiyat edirlər.

Mərakeşdə

Mərakeşdə olan İspaniya qoşunları Raysulini pərakəndə edərək onun istəhkamətini işğal etmişlərdir.

İngilislər Macarda

Budapeştəyə 1800 nəfər İngiltərə əs-

gərləri gəlmişdir. İki min nəfərin dəxi gəlməsi gözlənilir. Bu əsgərlər romaniyalıların Macarıstanı təxliyəsindən sonra mülis vəzifəsini görəcəkdir.

Yaponiya və sülh müahidənaməsi

Versal müahidənaməsi [sazişi] 19 oktyabrda Yaponiya imperatoruna imza edilməkdən ötrü təqdim ediləcəkdir.

Klemansonun ricası

Polkovnik Hauza yazdığı məktubda Klemanso Versal müahidənaməsinin tezliklə qüvvəyə gəlməsi və həman müahidənaməni təmin məqsədilə Vaşinqtonda Cəmiyyəti-Əqvamın ictimiasının [Millətlər Cəmiyyətinin yığıncağının] dəvət edilməsini rica edir.

(İtaliya heyəti radiosu)

Gürcüstan iqtisad mürəxxəsi

Roma – Gürcüstan Xariciyyə naziri müavini Sabaxtarəşvili başda olaraq Gürcüstan Hökumətinin iqtisad mürəxxəsəsi [nüməyəndəsi] buraya varid oldu [gəldi]. Heyəti-mürəxxəsə tərtib verilmiş plan üzrə İtaliya ticarət və maliyyə mərkəzlərini ziyarət edəcəkdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Əfqanıstan səfiri Moskvada

Əfqanıstan hökuməti Fövqəladə səfiri Məhəmməd Vəli xan [Darvazi] məiyətlərində [yanında, müşayiətində] Əfqanıstan ordusu ali nüməyəndəsi Seyfürəhman və səfərət məmurları olaraq Xariciyyə İşləri komissarını ziyarət etmişdir.

Müsahibə əsnasında Əfqanıstan səfiri söyləmişdir ki, Rusiya Cümhuriyyəti komissarının əlini möhkəm sıxaraq ümid edir ki, iki millət arasında başlanmış dostluq mürəssili [nümünəsi] olacaq və Şərqin Avropa imperializmi altından xilas olmasına dəxi bir vasitə ola biləcəkdir.

Komissar cavab vermişdir ki, Rusiya Cümhuriyyəti Əfqanıstan ilə olan dostluğuna böyük əhəmiyyət verir. Əfqanıstanın coğrafi vəziyyəti və əfqan xalqının qəhrəman və hərbcu [döyüşkən] olmaları Şərqin istixlası [xilas] mübarizəsində böyük bir rol oynayacaqdır. Rusiya Cümhuriyyəti xüsusən bu fəqərəni [faktı] təqdir və təmcid edir [qiymətləndirir].

14 təşirini-əvvəldə Xalq Komissarları rəisi Lenin, Əfqanıstan Fövqəladə Səfərətini qəbul etmişdir. Qəbulda Xariciyyə İşləri Komissarlığı nüməyəndələri də isbatı-vücut [iştirak] etmişlərdir.

Səfiri Lenin şu sözlərlə istiqbal etmişdir [qarşılamışdır]:

“Mən çox şadam ki, fəhlə və köylü hökumətinin qırmızı paytaxtında, imperializm altında inləyərək ona qarşı mübarizəyə qalxışan dostumuz əfqan xalqının nüməyəndəsini görürəm.”

Leninə cavab olaraq səfir söyləmişdir:

“Mən sizə dostanə əlimi uzadaraq ümid edirəm ki, bütün Şərqin Avropa imperializmi panceyi-qasibanəsindən xilas olmasına siz müavinət edəcəksiniz.”

Müsahibə zamanı səfir qəti surətdə bəyan etmişdir ki, Şərqi-islam [müsəlman Şərqi], Şura Hökumətini zəhmətkeşlər və məzlumlar hökuməti olaraq tanımışdır. Avropa imperializminə Şərqdə məkan yoxdur və olmayacaqdır. Bu yaxın vaxtlarda bütün cahan xalqı bunu eşidib görəcəklərdir.

İrlandada

Dublin və başqa şəhərlərdə polis və əsgəri məmurları təhərrilər [axtarışlar] icra edərək, əsləhə [silahlar] və inqilab ədəbiyyatı kəşf etmişlərdir. Bir qəç adam həbs edilmişdir. Həbs edilənlərdən ikisi Parlaman üzvləridir. Məmurlara əhali tərəfindən qarşılıq göstərilməmişdir. Dublinə ancaq bir xəfiyyə məmuru qətl edilmişdir.

Parlamani təmsil edən Doyl Eren müəssisəsi rəsmi əmrnamə ilə buraxılmışdır.

Şu müəssisəni İngiltərə Parlamaniında iştirakdan imtina edən Sinn Feyn məbusları təşkil etmiş imişlər.

Şura Hökuməti ablukası

Müttəfiqlərin Şura Hökumətini abluka [blokada] etmək tələbatına görə, İsveç, Norveç və Danimarka Baş vəkilləri [Baş nazirləri] ilə Xariciyyə nazirləri Kopenhagenə toplancaq və orada yapılacak müşavirədə Rusiya ablukası xüsusunda bir qərar çıxaracaqlardır.

Alman nümayəndələrinin həbsi

Riqa və Libavada olan alman nümayəndələrini Latış hökuməti həbs etmişdir. Almaniya hökuməti bu münasibətlə protesto izhar etmişdir.

Misirdə üsyan

Bolşevik xəbərlərinə görə, ingilislərə qarşı Misirdə yeni üsyan başlanmışdır.

Bolşeviklərin həziməti [məğlubiyyəti]

Helsinqforsdan yetişən əxbərata nəzərən Rusiya Şimal-qərb Ordusu Pskov istiqamətində bolşeviklərin bir qəç fir-

qəsini zəbt və əsir etmiş, onlardan üçü məhv və tələf edilmişdir. Həmçinin ərkani-hərb [qəragah] əsir düşərək, bir qəç top zəbt və mütəəddid qəryələr [çoxsaylı kəndlər] işğal edilmişdir. Hücüm davam edir.

Macarıstanda

Peştədən xəbər verirlər ki, Baş Komandanlığın əmrnaməsilə Romaniya qoşunları Tunanın qərb cəhətindəki ərazini təxliyə edərək, yerlərini macar qoşunlarına vermişlərdir.

Misirdə

“Morning post” qəzetəsinin məlumatına nəzərən, siyasi mübarizələr üçün tətil Misirdə daimi bir alət və vasitə olmuşdur. Fəhlə dairələri işbu alətdən, yəni tətildən istifadə etmək yollarını müzakirə edirlər. Qahirədə fransız üsulunca bir zəhmət borsası açılaraq zəhmət namından iradələr [qərarlar] nəşr etmişdir.

İskəndəriyyədə iskələ [liman] fəhlələri tətil edərək maaşlarının iki qat artırılmasını tələb edirlər. İş vaxtının səkkiz saatə endirilməsini hər tərəfdən tələb edirlər.

Qahirədə tramvay, omnibus, cığara [siqaret] fabrikanı və strajniklər elani-tətil etmişlərdir. İskəndəriyyədə fırınçılar, perukarlar, mağaza və dəmiryol xidmətçiləri dəxi tətil edirlər. Tətil hərəkətləri iqtisadi deyil, siyasi bir mahiyyət daşımadadır.

Misir Sədrəzəmi həyatına sui-qəsd

“Deyli teleqraf”ın verdiyi əxbərata [xəbərlərə] nəzərən eylül [sentyabr] ayı əvəlində Misir Sədrəzəminin [Baş nazirinin]

həyatına bomba ataraq sui-qəsd etmişlərsə də, müşarüliyə [haqqında danışılan şəxsə] bir zərər yetirəmməmişlərdir.

Denikinə qarşı sui-qəsd

Denikin[in] həyatına sui-qəsd etməkdə müttəhim edilən 7 adam hərbi məhkəmə tərəfindən edam cəzasına məhkum edilərək, Rostov (Don) şəhərində qurşuna dizilmişlərdir.

Qafqazıyanı idarə

“Slovo” qəzetəsində dərc edilmiş bir xəbəre nəzərən, Dabravol ordusu dairəsini Xarkov, Kiyev və Odessa hərbi nəhiyələrinə təqsim etmək [bölmək] məsələsini həll etdikdən sonra, Qafqazıyanı idarə etmək məsələsi də müzakirə edilmiş, bu məsələ isə həll ediləmməmişdir. Zira bilməyirlər ki, Qafqazıyaya hərbi bir dairə, yaxud “arxa” vəziyyəti almış bir tərəf kimimi baxsınlar.

Finlanda və Şura hökuməti

Helsinqforsdan xəbər verirlər ki, Fin hökuməti Parlamana təklif edəcəkdir ki, Şura hökumətinin sülh təklifini rədd etsin.

Almaniya məktəbsiz qalmış

Kömür fiqdanından [yoxluğundan] bütün Almaniya məkatibinin [məktəblərinin] qapanması xəbərini qəzetələr işar edirlər [bildirirlər].

Petlyura nümayəndələri Kubanda

Yekaterinodardan alınan mövsuq [etibarlı] xəbərlərə nəzərən, Petlyura ilə Kuban hökuməti arasında hərbi ittifaq mümkün olmasını bilmək və Ukrayna Direktoriyasıyla Kuban hökuməti fəaliyyətini mə-

but etmək [əlaqələndirmək] üçün Petlyura nümayəndələri Kubana göndərilmişdir.

(“K.”)

Batum və Batum nahiyyəsinin Britaniya əsakiri tərəfindən işğalı

17 təşrini-əvvəldə [oktyabrda] Batumda rəsmən atıdki [aşağıdakı] elan nəşr edilmişdir:

Hal-hazırda Britaniya nəzarəti altında olan Batum şəhəri və Batum nahiyyəsi əhalisinə elan.

Batum nahiyyəsinin Britaniya əsakiri [əsgərləri] tərəfindən işğal edilməsinə görə və iləridə Sülh Konfransı tərəfindən hüdudi-ərazi məsələsi həll edilənə kimi nizam və qanunu mühafizə etmək niyyətiylə, mən nahiyyədə hərbi qubernatorluq təsisilə hərbi qubernator da təyin etdim. Daimi hərbi məhkəmə təşkil edilir. Hərbi məhkəmə Batum şəhərində iclas etdiyi kimi, lazım gəldikdə şəhər xaricinə də əzimet edəcəkdir [gedəcəkdir].

Hərbi qubernatora kəndi səvabdidiylə [müləhizəsi ilə] mülki məhkəmə qanunları təsis etmək ixtiyaratı verilir.

Qüvayi-hərbiyyəni [hərbi qüvvələri] təkmil, nahiyyə xidmətində bulunmaq üçün yerli əhalidən jandarmeriya və həmçinin xidmət etmək üçün polis təşkil ediləcəkdir.

Hərbi qubernatora ixtiyar verilir ki, idxal olunan mallardan gömrüxana və iskələ [liman] vergisi toplansın və dəmiryolları idarə etmək və həmçinin nahiyyədə nizam və qanun mühafizə etmək üçün vergi tərtib versin.

Səhiyyə, xəstəxana və maarif işlərinə və həmçinin şəhər tənviratı [işıqlandırıl-

ması], su və başqa işlərə lazım olan şəhər məsarifəti [xərcləri] müəyyən miqdarda toplanılacaq vergi və gömrüklər ilə ödəniləcəkdir.

Vergilərin daxil və sərfi Bələdiyyə İdarəsi kontrolu və Bələdiyyə İdarəsi cələsində isbatı-vücut [iclasında iştirak] edəcək hərbi qubernator nümayəndəsi nəzarəti altında olacaqdır.

Fövqdə məzkur fəqərələrə tövfiqən [yuxarıda deyilən maddələrə uyğun olaraq], mən bütün nahiyyə və şəhər əhalisini intizam və asayişə və kəndi adi işləriylə iştirak etməyə [məşğul olmağa] dəvət edirəm.

İşğalçı məmurların tələblərinə itaət etməyənlər, qeyrilərinə ibrət verə biləcək bir təriqdə [qaydada] cəzalanmalıdır.

Britaniya işğalı mənafeyinə zərərli və ya ədavətəkarənə hərəkətdə bulunub, cinayət irtikab edənlər [işləyənlər] və etmək istəyənlər və yaxud Britaniya əsakiri nümayəndələri əleyhinə fəaliyyətdə bulunanlar və həmçinin dəmiryolları, körüləri, teleqraf və telefon xəttlərini, hərbi mühafizlərini, su kəməri və qeyrilərini təxrib edənlər – kimə mütəəlliq [məxsus] olur isə olsun – və işbu elanın qərarlarına itaətsizlik göstərənlər, mülki və ya hərbi məhkəməyə verilərək, edam cəzasına və ya cinayətindən asılı başqa yüngül cəzaya məhkum ediləcəklərdir.

*İmza etdi: Britaniya Qara dəniz Qüvəsi [Qüvvələri]
Baş Komandanı General Miln.
10 təşrini-əvvəl 1919.*

Kubanın abluka edilməsi

Kuban hökumətində rəsmi surətdə

Cənub Rusiya müsəlləh [silahlı] qüvvələri komandanı tərəfindən Kubanın iqtisadi abluka edilməsinə dair xəbər alınmışdır. Dəmiryol və dəniz təriqilə [yoluyla] hər növdən olursa-olsun bütün ərzağın Kubana gətirilməsi abluka mövcubincə [blokadaya əsasən] mən' [qadağan] edilmişdir.

DAĞISTANDA

Dağıstan nümayəndələrinin ictimiası

Təşrini-əvvəl 10-nda Dargin mahalı Levaşi qəryəsində [kəndində] Dağıstan Cümhuriyyəti şeyxülislamı Əli Hacı Akuşinskinin təşəbbüsüylə dəvət edilən bütün Dağıstan əhalisinin nümayəndələri ictimiası güşad edilmişdir [yığıncağı açılmışdır]. İctimaya Dağıstanlılar Məclisi sədarətiylə bir çox üzvləri getmişlərdir.

Qroznıda olan yangından xəsarətlər

Əmələ gəlmiş yangından külli xəsarətlər olduğu anlaşılır. Vladıqafqaz dəmiryolunun 40 milyon həcmində olan anbarlarından 4 milyon həcmində anbarlarda olan 3 milyona qərib [yaxın] neft yanıb məhv olmuşdur. Vəsaili-nəqliyyə [nəqliyyat vasitələri] qismindən 80 neft aparan vaqon və 93 lokomotiv tələf olmuşdur.

Dərbənddə

Donanma komandanının əmrinə binən [əsasən], Dərbənddə gəmilərin sahilə yanaşmalarına ancaq gündüzlər icazə verilir. Gəmilər sahildən beş mil uzaqda dayanmalıdırlar. Gecə vaxtı sahil yaxınlığında olan bütün gəmilər xəbərdar edilmədən qərq ediləcəklərdir.

İRAN İŞLƏRİ

Denikinçilər İranda

Ənzəlidən Baş Gömrük İdarəsi Mərkəzi İdarəyə xəbər verir ki, hökumət tərəfindən İrandan kənara mal çıxartması qadağan edildiyinə baxmayaraq, Ənzəlidə olan Denikin adamları ingiliz saldatlarının köməyi ilə Ənzəlidən külli miqdarda mal çıxarıb aparırlar. Hər gün bir neçə paraxod yüklü olaraq Ənzəlidən Rusiyaya gedir.

Hacı Baba xan Ərdəbili

“İran” qəzetəsinin verdiyi məlumata görə, neçə il əvvəl İrandan qaçmış olan məşhur cani və quldur Hacı Baba xan Ərdəbili yenidən İran torpağına keçib, 400 nəfər müsəlləh [silahlı] könüllülərdən ibarət olan dəstəsilə İran hökuməti əleyhinə hərəkətə başlamışdır. Şahsevənlərdən də bir çox quldur dəstələri ona qoşulmuşlardır. Hacı Baba xan Ərdəbili Biləsuvar tərəflərində əməliyyatda bulunmaqdadır. Hökumət tərəfindən onun üzərinə böyük bir kazak dəstəsi göndərilmişdir.

Ərdəbildə

Ərdəbildən “İran” qəzetəsinə yazırlar: “Ərdəbilin halı nəhayətdə çətinidir. Ətraf Şahsevən quldurları ilə doludur. Ərdəbil hakimi Əmirüssəltənənin fəaliyyətsizlik göstərdiyindən, quldurların hərəkəti get-gedə vüsətlənməkdədir. Yeni hakim Siddiqüssəltənə gəldikdən sonra bir qədər sakitlik olmuşduysa da, lakin bu, müvəqqəti oldu. Bu günlərdə Cəbədər qəryəsi yaxınlığında hökumət qoşunları ilə Yurtçu quldurları arasında toqquşma

vaqə olub, hər iki tərəfdən ölənlər və yaralanan vardır. Təbrizdən hökumət qoşunlarına kömək gələcəyi gözlənilir.

Hökumətin əleyhinə hərəkətdə bulunanlar Alarlı, Xocabəyli, Yurtçu və qeyrə tayfalarıdır. Quldurların başçıları Məhəmməd İsmayıl xan, Qulam xan və qeyriləridir.

Əhali quldurların əlindən təngə gəlib və dəfəatla mərkəzi hökumətə müraciət etmişlərdir. Hərəkətin kəsbi-şiddət və vüsət etməsindən ehtiraz edərək [narahat olaraq], qəzetələr hökumətdən ciddi tədbilərlə ittiəzını [tədbirlər görülməsini] tələb edirlər.”

Cəngəllilər

“İran” qəzetəsinin yazdığına görə, yenidən cəngəllilərin hərəkəti müşahidə olunmağa başlamışdır.

Neçə gün əqdəm [qabaq] hökumət tərəfindən Əmir Müqtədir bir dəstə qoşun ilə cəngəllilərlə mübarizəyə göndərilmiş və Ziyabər denilən bir yerdə onların bir dəstəsinə rast gələrək, müharibəyə girişmişdir.

Bir qədər müharibədən sonra cəngəllilər neçə nəfər ölü və yaralı buraxıb qaçmağa məcbur olmuşlardır. Əmir Müqtədirin qoşunu onları bir qədər təqib etdikdən sonra öz mövqelərinə çəkilmişlərdir.

İran-Azərbaycan

“İran” qəzetəsi hal-hazırda Azərbaycanın bir çox yerlərində, ələlxüsüs Şahsevənlər və Urmiyə ətrafında davam etməkdə olan hərç-mərclik barəsində bir məqalə yazaraq, hökumətdən tezliklə Azərbaycanın xilasını üçün ciddi və qəti təd-

birlər itti xazını tələb edir. Qəzetənin deyində görə, Azərbaycanın hər yerində bu saat hökumətin əleyhinə böyük cərəyan və hərəkət vardır. Buna səbəb olanlar da kürdlər və Şahsevənlərdir.

Kürdlər və Şahsevənlərin başında məşhur Simko ilə Hacı Baba xan durmuşlardır.

Hacıbaba xan haqqında

Astaradan “İran” qəzetəsinin xüsusi müxbiri yazır:

“Dünən gecə bir nəfər möhtərəm şəxs mənə söylədi ki, Hacı Baba xan Ərdəbili – ki şərəfət qəsdilə [şuluqluq məqsədilə] Ərdəbildən qaçıb Bakıya getmiş və orada özünü mühacir deyər adlandırmışdı – bir dəstə atlı və piyada qoşun ilə Badkubə hökuməti tərəfindən Muğan və Şahsevən tayfaları sərhədlərinə yaxınlaşmışdır ki, hal-hazırda İran hökuməti ilə müharibədə bulunan Xocabəyli və Alarlı tayfalarının [köməyilə] hökumətin əleyhinə xürruc [çıxış] edib onu yıxsın. Bundan əlavə, Hacı Baba xan Talış xanları olan Hüseynqulu xan və Rəşid xana məktub yazıb, onları məsləhət və məşvərət üçün Azərbaycan Astarasına dəvət etmişdir.

Hər tərəfə mübəlلیğlər [təbliğatçılar] və propaqandaçılar göndərilib, sadə və elmsiz əhalini, xüsusən elatı öz tərəfinə cəlb edir. Əhaliyə deyir ki: Siz türksünüz və diliniz də türkdür, nə üçün fars hökumətinə itaət edirsiniz? Hökumət tərəfindən əhalinin hamısını hifz etmək üçün əşrər [fitnəçilər] ilə müharibəyə göndərilən kazakların da nizamını pozmağa şüru etmişdir [başlamışdır].

Əhali arasında hökumətə nisbət bir dərəcə soyuqluq və nifrət hissi oyandır-

mağa müvəffəq olmuşdur. Əgər indidən hökumət Hacı Baba xanın hərəkətinə mane olub onun şərini əhalinin və məmləkətin başından rəf edərsə [aradan qaldırırsa], əhali sabiqki halında qalar, vəilla [yoxsa] həyəcan və qələyan [çaxnaşma] get-gedə artacaqdır. Tezliklə yaxşı və təcrübə görmüş rəislərin komandasında bir dəstə kazak və mümkün olarsa candarma göndərmək lazımdır ki, Hacıbaba xanı və onun adamlarını tərkisilah eyləsin və işlər bir qədər islah olunsun. Yoxsa bir çox çətinlik üz verəcəyinə müntəzir [hazır] olmalıdır.

Bu saat xəbər gətirdilər ki, Hacı Baba xan Rəşid xana hökm etmişdir ki, İrandan qaçdığı zaman ondan aldığıları tüfəng və əsləhələri [silah-sursatı] Azərbaycan Astarasında onun vüruduna [gəlişinə] qədər hazır etsin. Olmasa, zor ilə alacağını təhdid etmişdir.”

İdarədən: “İran” qəzetəsi və onun müxbirinin çoxdan bəri İran hökumətiylə mübarizə edən bir şəxsin fəaliyyətini Azərbaycan hökuməti ilə əlaqədar tutması sırf pravokatsiyadan (müfəttinlik) başqa bir şey deyildir.

NUXUDA TÜRK DARÜLEYTAMI

Nuxuda Ümuri-xeyriyyə şöbəsi açıldı-ğını eşitmiş idik.

Şəhər mötəbərəninin, bilxassə gündə min rublə kara [qazanca] razı düşməyən zənginlərimizin şöbəyə yardım edib şəhərin düşkünlərinə əl uzadacaqları, yetim balaların küçələrdən gedəcəkləri ümidində idik.

Məəttəəssüf [təəssüf ki], ümidimiz boşa çıxdı.

Ermənilər üçün təsis edilən iki aşxana və bir yetimxana müntəzəmən işini görür.

Türkləri çox olmasına görə Nuxa qəzasına nisbətən minə bir faiz nisbətində əlli nəfərlik türk darüleytamı [yetimxanası] isə güc-bəla ilə iyirmi beşə yavuuq çocuğa baxır.

Neyçün?

Zira Nuxa türkləri təvəkkülçüdürlər.

Zira bir ovuc əcnəbinin Xeyriyyə şöbəsinə ona qədər nümayəndəsi var.

Bizim isə ancaq iki nümayəndəmiz var ki, biri bələdiyyə tərəfindən göndərilmiş qarnı tox bir zətdir [şəxsdir]. Bəlli ki, toxun acdan xəbəri olmaz.

Biri isə Müəllimlər İttifaqı tərəfindən göndərilmiş. Bir əldən də səs çıxmaz.

Türk darüleytamına çocuq toplanmıyır. Məgər şəhərimizdə yetimmi yoxdur? Xayı, aranırsa, əlli deyil, min yetim bulunar. Öylə isə, neyçün yetimxanaya getməyirlər?

İştə, türk darüleytamını təsvir edəcək halət: Tanıdığım bir yetimi darüleytama qoymuşlardı. İki gün sonra yetim qaçdı. Səbəbini sordum, baxmayırlar dedi. Çocuğun sözünə inanmamadım.

Bir qaç gün sonra yolum darüleytamin önündən düşdü. Şəhərin kənarında, gedilməz bir yerdə ev tutmuşlar. Üst qatda əşrafdan biri oturur. Alt qatda yetimlər yatırlar. Darvaza açıq idi, baxdım. Zavallılar yarıçıplaq bir halda həyətdə dururlar. Bənizləri sararmış, məhzun bir halda idilər.

Çocuğun biri yerdə uzanmış, başını daşa söykəmiş, yatırdı. Vücudunu daş incidirmiş ki, iniltisini eşitdim.

Şu çocuğa nə olmuş deyər sordum.

İçlərindən biri, xəstələnmiş deyər bir ah çəkdi. Mürəbbiyəniz nəradədir? Neyçün qeydinə qalmayıb?

Mürəbbiyəmiz yoxdur, dedi.

Dərs oxuyurmusunuz? – dedim.

Sabahlar məktəbə gedir, oxuyuruq, dedi.

Bu xəstəyə həkim baxmışımı?

Həkim kimdir? Bura kimsə gəlməyir, dedi.

Mən yəqin etdim ki, sahibsiz bir yurdun yeməyi də sahibsiz olacaq.

Ey gecələr övladları üçün uyuyammayan varlılar, bir kərə də bu zavallıların halını düşününüz! Bir gün iki dürlü yemək yeməyiniz də, bir dürlüsünün parasını bu yurda təxsis ediniz. Olsun ki, bu zavallılar da tərbiyə tapıb, vətən müha-fizləri olalar.

Möhtərəm hökumətdən Nuxa türk darüleytamının nizamə salınmasını Nuxa vəkilinə tövsiyə etməsini rica edirik.

Qeydkeş

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Müəllimələr kursu

Maarif naziri cənab Qaplanovun sə-rəncamına məbni [əsasən], Bakının Milli Ünas [qızlar] gimnaziyasının otaqlarında türk qadınları üçün kurslar açılmasına qərar verilmişdir. İşbu kurslarda yalnız türk xanımları həftədə üç gün dərsə davam edəcəklərdir. Dərslər oxunacaqdır nəhardan sonra saat 4-dən 6-ya qədər. Dərsə davam edən xanımlar üçün üç qism siniflər tədarük olunmuşdur: birinci si-

nifdə bisavad xanımlara yazmaq və oxumaq öyrədilib, arabir bəzi tarixi, ədəbi və siyasi şeylərdən məlumat veriləcəkdir. İkinci sinifdə cüzi savadı olan xanımların hallarına münasib bir tərzdə dərslər veriləcəkdir. Üçüncü qism sinifdə rusca və müsəlmanca ziyalı olan xanımlar üçün milli ədəbiyyatdan, tarixdən və ülumi-şeydən [əşya elmindən] vüsəti-məlumatlarına [məlumatlarının genişlənməsinə] xidmət edici dərslər veriləcəkdir.

İşbu kursların təntənəli bir surətdə açılmaq vaxtı oktyabrın 24-ndə cümə günü saat 12-yə qərar verilmişdir. Ünslarımızın ürfanına xidmət etmək arzusunda bulunan millət bacılarımızı rəsmi-güşad [açılış mərasimi] məclisinə dəvət edirik. Xüsusi olaraq dəvətnamələr göndərməyəkdir.

Məclisin sərxeyli [başçısı] olan möhtərəm [Əfəndizadə] Şəfiqə xanıma müraciət edib dəftərə adlarını qeyd etdirməyi tövsiyə edirik.

*Gecə kurslarını idarə edən
Bakı Darülmüəllimininin müdiri
Rəşid bəy Əfəndizadə
20 oktyabr sənə 1919*

ƏZL

Bakı qubernatorunun əmrilə quberniya polis qaraqol müdiri olub, xidmətindən sui-istifadə etməkdə müttəhim və Baş Mülkiyyə Müfəttişliyi tərəfindən tövqif [həbs] edilmiş olan sabiq Bakı qalabəyisi [komendantı] müavini podpolkovnik [Əziz bəy] Bayrambəyov kəndi xidmətindən əzl edilmişdir. Bayrambəyov hələ həbsxanada qalmaqdadır.

Qubernatorun binagüzarlığıyla [sərəncamıyla] Şamaxı uyezdi Qoşun uçaştoku

pristavı Zülqədərov xidmətindən sui-istifadə etdiyi üçün kəndi xidmətindən əzl edilmiş və təhti-mühakiməyə [mühakimə altına] alınmışdır.

Metrik şəhadətnamələri haqqında

Daxiliyyə naziri qubernatora məlum etmişdir ki, metrik şəhadətnamələri almaq üçün bundan sonra qubernatorlara deyil, uyezd qazılarına müraciət etməlidir. Həmin barədə uyezd naçalniklər [in]ə məlumat verilməsi rica olunur.

Salyandan taxıl çıxarılması haqqında

Salyan Şəhər İdarəsi qubernatora məlum etmişdir ki, neçə gün əqdəm [qabaq] Salyan Duması tərəfindən Cavad uyezdindən kənara taxıl aparılması qadağan edildiyi təhti-qərara alınmışdır. Sonradan Daxiliyyə və Ərzaq nazirləri tərəfindən taxılın çıxarılmasına mümaniət [manea] olmadığı göstərildiyindən, həmin qərardad ləğv edilərək, taxılın sərbəst olaraq çıxarılmasına əmr verildi. Lakin buna baxmayaraq, Salyan pristavı və qeyri məmurları özbaşına hərəkət edib, taxılın Bakıya və qeyri yerlərə aparılmasına mane olurlar. Buna görə də məmurların böylə hərəkətinin [hərəkətlərinin] qabağı alınması lazım olduğunu Şəhər İdarəsi qubernatordan rica edir.

Qaçqınlara dair

Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinin [Sosial Təminat Nazirliyinin] qaçqınlara müavinət edən nahiyə müdiri bir neçə məmurları ilə bərabər, Azərbaycan sərhədinə toplaşmış olan külli miqdarda qaçqınları yerbəyer etmək üçün Quba uyezdinə getmişdir.

Postamız

Hacıqabul istasyonundan 30 mayıs tarixində Bakıya Türk Ədəmi-Mərkəziyyət Firqəsinə göndərilmiş bir məktub dünkü gün təşrinə-əvvəl [oktyabrın] 18-də vüsul bulmuşdur.

General Mehmandarov

Lənkəran Bələdiyyə İdarəsi təşrinə-əvvəl 15-də olan iclasında Lənkəran şəhər əhalisi tərəfindən general Mehmandarov cənablarını Məclisi-Məbusan üzvlüyünə intixab etmişlərdir [seçmişlər].

Şəhərimizin təmizliyi

Məclisi-Məbusanda Bakı Bələdiyyə İdarəsinə on milyon manat buraxılması haqqında müzakirədə “Bələdiyyə İdarəsi şəhəri təmiz saxlayır” deyən əfəndilər şəhərimizin müsəlman hissəsinə təşrif gətirsələr, şəhərimizin nasıl təmiz saxlanmasını görə bilərlər.

Bələdiyyə İdarəsi və Elektrik Cəmiyyəti

Bələdiyyə İdarəsi “Elektriçeskaya sila” cəmiyyətinə bir təliqə [rəsmi məktub] göndərərək məlum etmişdir ki, son zamanlar bir çox zəvət [şəxslər] Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən, cəmiyyətə işiq və qüvvət üçün verilən istidalar [xahişlərə], səbəbini göstərməksizin rədd cavab alınmaqdadır. Şəhər ilə Cəmiyyət beynində [arasında] əqd edilən [imzalanan] müqavilənamənin 7-nci maddəsinə məbni [əsasən], Cəmiyyət səbəbsiz rədd cavab verəmməz. Binaənileyh [ona görə], minbəd [bundan sonra] Cəmiyyət rədd cavab verdikdə, istida üzərində xüsusi məlumat yazaraq, Bələdiyyə İdarəsinə elam etməlidir [bildirməlidir].

Zəhmət məlumatı

Bakı qradonaçalniki Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən, hər ay başında şəhərdə olan təmirat ləvazimatı və zəhmət qiymətləri haqqında qradonaçalstvaya məlumat verməyi rica etmişdir.

Yeni dövləti xəstəxana

Sabiq “Səadət” məktəbi mülkündə açılmış yeni dövləti xəstəxana [dövlət xəstəxanası] doktorları tərəfindən yazılacaq reseplər üzrə “dərman vermək işi” Bələdiyyə İdarəsi xəstəxanalarının birinə həvalə olunması qərara alınmışdır. Bələdiyyə İdarəsi Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə məlum etmişdir ki, bu iş Qədirovun evindəki Birinci Şəhər xəstəxanasına tapşırılmışdır.

Fransız lisanında Bakı haqqında məlumat

Xariciyyə Nəzarəti cənbindəki [nəzdindəki] Məlumat Bürosu Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən məlum etmişdir ki, fransız lisanında nəşr ediləcək Bakı haqqında məlumat üçün Bələdiyyə İdarəsinin, Azərbaycan Cümhuriyyəti istiqlaliyyəti elanından bu vaxtadək etdiyi gəlir və çıxarı haqqında məlumat göndərməsi lazımdır. Bələdiyyə İdarəsinin Maliyyə şöbəsi istənilən məlumatı göndərmişdir.

Şəhər üçün odun

Bələdiyyə İdarəsi Azərbaycan Dəmiryolları Müdiriyyətinə müraciətən Yalama mövqifində [stansiyasında] şəhər üçün hazırlanan odunu daşımaq üçün 30 ədəd örtülü vaqon istəmişdir. Əlavə məlum etmişdir ki, bu vaxtadək istənilən 20 vaqondan fəqət 9 vaqon verilmişdir. Bu isə

işin ləng olmasına səbəb olur. Halbuki Bələdiyyə İdarəsi bir xüsusi deyil, dövləti idarələrə, şəhərin fəqərə sinfinə odun vermək xəyalındadır. Sonra Bələdiyyə İdarəsi rica etmişdir ki, vaqonların vaxtli-vaxtında verilməsi üçün lazımi binagüzarlıq olunsun [sərəncam verilsin].

Polis və Bələdiyyə İdarəsi

Qradonaçalstva mühəndisinin təliqəsinə [rəsmi məktubuna] cavabən Bələdiyyə İdarəsi məlum etmişdir ki, 1917 və 1918-nci sənə hadisəti nəticəsində şəhərin təsərrüfat və maliyyə cəhətləri bərabad bir hala gətirildiyindən, Bələdiyyə İdarəsi fəqət hökumətdən alınan istiqraz ilə kəndi məxaricatını zorla örtməyə müvəffəq olurdu. Şəhərin böylə əhvalını nəzərə alaraq, Bələdiyyə İdarəsi polis daireləri təmiratını kəndi öhdəsindən götürmək qəsdilə lazımi yerlərə müraciətdə bulundusa da, müvəffəq olamırdı. Şimdi heç olmazsa Bələdiyyə İdarəsinə xəzinədən borc verilməlidir ki, polis dairelərini nizama salmaq mümkün olsun.

TƏSHİH

Düncü baş məqaləmizdə ərbbi-yəsarı [sol görüşlü siyasi partiyaları] tərif edən cümlədə “məmləkət əsasının ilğası” cümləsindəki “məmləkət əsası” “mülkiyyət əsası” şəklində oxunmalıdır.

BİRJADA

Yenidən Kerenskinin paraları tərəqqiyə başlamışdır. Yaxın bir zamanda yenə

əvvəlki qiymətləri dərəcəsinə yetişmələri gözlənilir. Minlik 1.020 manatdan 1.-150 manata qədər qalxmışdır, 250-lik faizsiz və xırda kəndi qiymətindən 10 faiz əskiyə gedir.

Nikolay 5 yüzlüyü 800-dən 1.500 manata qədər, yüzlüyü 300-330 manata qədər və xırda 50-80 faizə qədərdir. Osmanlı kağız lirası 200 manat və Tiflis parası min manata 15 manat fəzlədir.

Osmanlı altun lirası 790 manat, altun onluq 950 manat, imperial 650 manat və Otriş [Avstriya] altunu 2.025 manatdır. Gümüş manat 74 və xırda gümüş para 30 manatdır.

PARLAMAN KOMİSYONLARINDA

- Maarif Nəzarəti tərəfindən nəşr ediləcək pedaqoji, elmi və ədəbi jurnallar haqqında 16 təşirini-əvvəldə Maarif Nəzarətindən Ləvayehi-Qanuniyyə [Qanun Layihələri] şöbəsinə bir qanun layihəsi varid [daxil] olmuşdur.

- Bakı qəbuledici və sahil radio-stasyonlarının ştataları haqqında 16 təşirini-əvvəldə Posta və Teleqraf Nəzarətindən Parlamentin Ləvayehi-Qanuniyyə şöbəsinə bir qanun layihəsi varid olmuşdur.

- Ünas [qız] edadilərində mürəbbi müavini məmurluğu təşkil olunması haqqında təşirini-əvvəlin 20-ndə Maarif Nəzarətindən Ləvayehi-Qanuniyyə şöbəsinə bir qanun layihəsi varid [daxil] olmuşdur.

- Köy təsərrüfatı aləti [alətləri] alınmaq üçün Ziraət Nəzarəti binagüzarlığına [əkinçilik Nazirliyi sərəncamına] 5. 000.000 (5 milyon) manat buraxılması

haqqında təşirini-əvvəlin 20-sində Ziraət Nəzarətindən Parlamentin Ləvayehi-Qanuniyyə şöbəsinə bir qanun layihəsi varid olmuşdur.

- Səhra fəreləri [siçanları] ilə mübarizədə bulunmaq məxaricini dövlət hesabına qəbul etmək haqqında təşirini-əvvəlin 20-sində Ziraət Nəzarətindən Ləvayehi-Qanuniyyə şöbəsinə bir qanun layihəsi varid olmuşdur.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

“Müsavat”da

Əmirhacıyan köyündə məktəb

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat” firqəsinin Əmirhacıyan şöbəsinin ricası üzərinə Əmirhacıyan köyündə məktəblər açılıb müəllimlər göndərilməsi xüsusunda firqə, Maarif Nəzarətinə müraciətdə bulunmuşdur.

Qadınlara məxsus vaqon

“Müsavat”ın Balaxana mərkəzi Mədənələr şöbəsiyə Bakı Komitəsinə bir ərzi-hal varid [daxil] olmuşdur ki, Bakı ilə Sabunçu arasında gedib-gəlmək çox olduğundan, sabiqdə müsəlman qadınlara məxsus bir vaqon verilmiş idi. İmdi isə verilmədiyindən, müsəlman qadınları müşkülət görməkdədirlər. Binaənileyh [ona görə], işbu xüsusta Bakı Komitəsinə təşəbbüsatda bulunması rica edilmişdir. Komitə isə Türük və Məabir Nəzarətinə [Nəqliyyat Nazirliyinə] müraciətdə bulunmuşdur.

Əkinlərdən bəhrə

Bu sənə boladılılardan Boladı xanları məhsulatlarının onda bir hissəsini bəhrə [vergi] istədikdə, əkinçilər bu bəhrəni tələb etməkdə xanları haqlı bilməyib imtina etməklə bərabər, Bakıya gəlib Mərkəzi “Müsavat”a müraciət etmişlərdir. “Müsavat” mərkəzi işbu xüsusta hökumət nümayəndələriylə müzakirə etdikdə, qərar verilmişdir ki, lazımi vəchlə təhqiqat edilincəyə qədər bu məsələ dayan-dırılaraq əkinçilərdən bəhrə alınmasın.

Lənkəran mahalında

Lənkəran mahalının Butəsər camaatının Pensər məhəlləsi vəkilləri Bakıya gəlib, keçən sənə bu mahalın sakinləri bolşeviklər tərəfindən talan olduqlarına cəhət, bu sənəlik olaraq [Talışinskaya] Tuğra xanıma bəhrə verə bilməyəcəkləri haqqında “Müsavat” mərkəzinə müraciətlə, müdafiə edilmələri üçün ərizə vermişlərdir. Firqə bu xüsusta təşəbbüsatda bulunmaqdadır.

İclas

Səşənbə [çərşənbə axşamı] günü təşirini-əvvəlin [oktyabrın] 21-də axşam saat altıda Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Bakı Komitəsi iclası vüqu bulacaqdır.

[Cəmiyyəti-Xeyriyyədə]

Qaçqınlara ianə

Dağıstandan fərar etmiş olan Mustafa bəy Bulkanov nam bir tələbəyə 500 manat, Kərbəlayı İmamqulu oğluna 300 manat, Sultan Molla Əhməd qızına 200 manat, Dərbənd müəllimi Əbutalib Seyi-

dova ailəsiylə bərabər 500 manat, Mir-
rağa Məşhədi Mirbaba oğluna 300 ma-
nat, 7 nəfərə 700 manat, yaralanmış Dər-
bənd müəllimi Əbucəfər Məhəmmədo-
va 500 manat, Dağıstan nümayəndələri
vasitəsilə iki nəfər çıplaq tələbəyə əlbisə
alınması üçün Zəkəriyyə Xeyramanova
və Əhməd Şahnəzərova 1600 manat Ba-
kı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi tə-
rəfindən ianə verilmişdir.

6 nəfər şikəst türkə 400 manat və
başqa 2 nəfərinə 300 manat Cəmiyyəti-
Xeyriyyə tərəfindən ianə verilmişdir. Bun-
lara Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Nəzarəti]
tərəfindən də müavinət edilib, vətən-
lərinə getmələri üçün biletlər də verilmiş-
dir.

Füqəraya müavinət

Məşhədixanım Məlik qızına 200 ma-
nat, Güləndam Heybət qızına 100 ma-
nat, Mehrbanu Ağaməli qızına 200 ma-
nat, Məhəmmədli Atabala oğluna 200
manat, Püstəxanım 150 manat və Rza
Məşhədi Hüseyn oğluna 200 manat Cə-
miyyəti-Xeyriyyə tərəfindən ianə veril-
mişdir.

Həkimlər iclasında

Yekşənbə [bazar] günü təşrini-əvvəl
19-nda Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xey-
riyyəsinin sədri Qasım Qasimov həkim-
lər ilə yaptığı iclasda qaçqınlara tibbi mü-
avinət edilməsi haqqında müzakirə et-
mişdir. Nəticəsi haqqında gələcək nüsxə-
mizdə məlumat veriləcəkdir.

Qaçqınları dezinfeksi etmək

Cəmiyyəti-Xeyriyyənin idarəsində olan
500 nəfərə qədər qaçqınlardan gündə

30 nəfəri dezinfeksi icra edilmək üçün de-
zinfeksi odalarına göndərilmişdir.

AZƏRBAYCANDA

Ağdaşda Müəllim və Müəllimələr İttifaqı

1919 sənə 10 təşrini-əvvəl saat 11-də
Ərəş məntəqəsi daxilində kain [yerləşən]
Ağdaşda olmaq üzrə ümum müəllim və
müəllimələrin təşəbbüs və fəaliyyəti ilə
Azərbaycan Müəllim və Müəllimələr İtti-
faqının şöbəsinə güşad etmək bəndində [aç-
maq haqqında] ümumi ictimai [yığıncıq] va-
qe oldu.

İctimada Əfəndizadə Məhəmməd bə-
yin sədarəti və Səfərlizadə İbrahim əfən-
dinin katibliyi ilə heyəti-idarə bərvəchi-
ati intixab edildi [aşağıdakı kimi seçildi]:

Sədr: Məhəmməd bəy Əfəndizadə.

Müavini-sədr: İbrahim əfəndi Səfəre-
lizadə.

Katib: Məhəmməd Hacıadə.

Xəzinədar: Mustafa əfəndi Əfəndiza-
də.

Üzv-i-idarə: Əhmədağa əfəndi Əfəndi-
zadə.

İttifaq bu gündən etibarən öz fəaliy-
yətində başlayır.

Göyçaydan

Keçən may ayında Daxiliyyə naziri mü-
avini yaranal [Sadıq bəy] Ağabəyov cə-
nabları özünün Göyçaya vürudu [gəlişi]
əsnasında camaatın bir xeyli dərdlərinə
əlac aradığı kimi, müsəlman qəbristanı-
nın ayaqlar altında tapdalanıb mal yatağı

GÜRCÜSTANDA

Abaşidzenin vürudu

Gürcü müsəlmanlarının Milli Məclisi
sədri Məhəmməd bəy Abaşidze Tiflisə va-
rid olmuşdur [gəlmişdir].

Türkiyə Övqaf Nəzarəti direktoru

Bu günlərdə Türkiyə Övqaf Nəzarə-
tinin [Vəqflər Nazirliyinin] vis-direktoru,
Hərbiyyə naziri Avni paşa Lordkipanid-
zenin qardaşı oğlu Əli Nüsrət bəy Lord-
kipanidze Tiflisə varid olmuşlardır. Əli
Nüsrət bəy Tiflisdə iki-üç gün qalacaqdır.

Batum-Natanebi dəmiryolunda

Təşrini-əvvəl 15-ndə Gürcüstan Cüm-
huriyyəti hökumətilə Zaqafqaziya
İngiltərə nümayəndəsi general Bref mi-
yanında [arasında] Batum-Natanebi his-
səsində olan dəmiryol xüsusunda bir eti-
laf [razılışma] əmələ gəlib, müahidənamə
[saziş] dəxi bağlanmışdır. Müahidənamə
mövcubincə [sazişə əsasən], Batum-Nata-
nebi hissəsi “sərnəşin” və “liman” mövqif-
ləri [stansiyaları] daxil edilməklə İngiltərə
məmurları təhti-nəzarətində [nəzarəti al-
tında] olacaqdır.

Amerika dövləti nəzdində Gürcüstan nümayəndəsi

Gürcüstan Hökumətinin qərarıyla Qam-
başidze Amerika dövləti nəzdində nüma-
yəndə təyin edilmişdir.

Kubanda Gürcüstan nümayəndəsi

Məclisi-Müəssisan üzvü [Diomid] To-
puridze və general Odişelidze Yekaterin-
odarda Gürcüstan Hökumətinin nüma-
yəndəsi təyin edilmişlərdir.

olduğu nəzər-diqqətlərini cəlb etmişdi-
lər. Yaranal həzrətlərinin binagüzarlığı [tə-
şəbbüsü] ilə həman qəbristanlığa hasar
çəkməkdən ötrü hökumət bir ianə dəf-
təri açıb, şəhər əhalisindən qırx min ma-
natdan ziyadə ehsan toplamışdı. Bu pul-
ları sabiq Göyçay qaimməqamı [qəza rə-
isi] Xankişi bəy Qafarov cənabları (bu hal-
da Bakı vali müavinidir) müvəqqəti ola-
raq Göyçay xəzinəxanasına tapşırıb ver-
mişdi. Həman qəbristan hasarından ötrü
toplanan pulları şimdi camaatdan bir ne-
çə tacir kooperativ açacaq bəhanəsilə
xəzinədən çıxarıb, öz əllərində saxlayıb,
bərk alış-veriş etməkdədirlər. Bu keyfi-
yyətə idarənin diqqətini cəlb etdiyim gibi,
Daxiliyyə Nəzarəti müavini yaranal Ağ-
bəyovun da etinasını təmənnə edirəm.

Bundan əlavə, Göyçayda mədfun olan
qəhrəman türk zabitlərinin məzarlarının
üstündə bir nişangah yapmaqdan ötrü
Göyçay qaimməqamı [Lütfəli bəy] Zülqə-
dərov cənablarının binagüzarlığı ilə iki ay
bundan müqəddəm [qabaq] toplanan otuz
beş min manat ianə pulları bu qədər müd-
dətdə Göyçay qazısı Axund Mirmahmud
ağanın cibində hərəkətsiz qaldığını qə-
reini-kirama [möhtərəm oxuculara] xəbər
verəndən sonra, and verirəm axund cə-
nablarının öz cəddinə, bu ehsanı çox da
ləng eyləməyib, qabaq qış ayları gəlmə-
miş ikən vaxtı fövt verməyib, tez öz ye-
rinə sərf eyləsinlər. Elə olmasın ki, qəb-
ristan hasar pulu kimi nişangah ehsan
pulları da beyhudə yerə ciblərdə gəz-
məsin, çünki ölüm-itim dünyasıdır, əl-
dən-ələ düşər.

Molla Abdulla Hüseynov Basqalı

50 milyon təxsis

Əmələ və xidmətçilər üçün əvvəlinci zəruri ərzaq almağa 50 milyon təxsis edil-məsinə [vəsait ayrılmasına] dair olan dek-reti Gürcüstan Məclisi-Müəssisanı özü-nün axırncı iclasında qəbul etmişdir.

Ziyarət

Srağagün Ermənistan Maliyyə naziri [Sarkis] Araratyan Gürcüstan Xariciyyə naziri Gegeçkorini ziyarət edib, onunla uzun müsahibədə bulunmuşdur.

Sibiryadakı gürcülərin nümayəndələri

Sibiryada və Əqsayı-Şərqdə [Uzaq Şərq-də] sükunət edən gürcülərin Rustamaş-vili və Vexavtasidən ibarət nümayəndə-ləri orada yaşayan gürcülər əhvalı ilə hö-kuməti aşına və onların öz vətənlərinə övdət etmək [qayıtmaq] xahişində olduq-larını bildirmək üçün Sibiryadan Tiflisə varid olmuşlardır [gəlmişlər].

İDARƏYƏ MƏKTUB

Müdiri-möhtərəm, bu məktubumun qəzetənizdə dərcini rica edirəm.

Türkcə “Azərbaycan” qəzetəsinin 294-ncü nömrəsində yazılmış olduğu üzrə, Pırşaqıdakı postun akalodoçniki [sahə polis məmuru] üçün məzkur [deyilən] kənd əhalisindən olan bir neçə nəfərin arala-rında qət etdiklərinə görə, üç min man-ata bir bağ və orada olan milisələrin at-ları üçün min beş yüz manatlıq arpa-sa-man alınmışdır. Əlavə, üç min altı yüz manat da həmin kənd katibi üçün ca-maatdan toplayırmışlar və camaat bu-nun əleyhinə etiraz etdikdə isə bu vergi

Balaxana-Sabunçu polis müdirinin əmri-lə yığılmasını söyləyib paraları toplamış-lar imiş. Böyləcə bir qərar camaat içində olub-olmadığını, paralar kim üçün, nə vaxt və hankı hökm, əmr və kimin sözüylə to-landığından mənim xəbərim yoxdur və bu xüsusda heç bir vaxt heç bir əmr də verməmişəm.

*Balaxana-Sabunçu Polis müdiri:
Səməd bəy Əliisgəndərzadə*

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli
15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axş-a-mı], cümə və bazar günləri saat 4-də.
Bakı-Tazəşəhər (Krasnovodsk)
15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], ça-harşənbə və cümə günləri saat 5-də.
Bakı-Salyan
19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çahar-şənbə və cümə günləri saat 4-də.
Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri
17-ci körpüdən çaharşənbə günü saat 4-də.
Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri
17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.
Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri
Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cü-mə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.
Bakı-Lənkəran-Astara
17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.
Bakı-Petrovsk
15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməli-yəti-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor Əliheydər Allahverdiyev

Naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Hər gün səhər saat 8-dən 9-adək, axşam saat 4-dən 7-yədək. İçəri şəhər Bolşoy Minaretski küçə, nömrə 1. Bağın qarşısında. Telefon nömrə 36-21.

9051

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-adək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnı-dan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Berlin Darülfünunu doktoru N. Melkumyan[s]

Daxili, zöhrəvi, sifilis, “606” və “914” mü-alicələrini qəbul edir hər gün səhər saat 8-dən 12-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək. Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 9-11. Kolyubakinski küçənin küncündə. Telefon nömrə 34-34.

Diş həkimi

R. M. Altman

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat 8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Mü-səlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olu-

nan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20. Aptekin qarşısında.

11417

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-adək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamış-dır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sis-yanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncün-də.

9090

Təbib Əmir bəy Aslanov

Qəbul edir naxoşları (daxiliyyə və cildiy-yə) axşam saat 4-dən 6-yədək. Adres: Ofi-serski küçədə (Nikolayevski küçənin kü-n-cündə) nömrə 6. Telefon 41-14.

11430

Diş həkimi A. A. Mirkin

Dişlərə müalicə olunub və doldurulur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur: gündüzlər 9-dan 2-yədək; axşamlar 4-dən 7-yədək. Ünvan: Gimnaziçeski küçə, nömrə 164.

11426

Arvad diş həkimləri Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayı-

rılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

**Professor Buyneviçin
müsəkkər [sakitləşdirici] kabinetinin
səbiq assistenti
Doktor Q. Musaelyans**

Ürək, mədə, bağırsaq və qeyri daxiliyyə naxoşluqları qəbul edir səhərlər 9-dan 12-yədək, axşamlar 5-dən 7-yədək. Ünvan: Karantinni və Bolşoy Morskoy küçələrin küncündə (Telefonni küçənin başında). Telefon: 40-22.

11446

**Diş həkimi
E. S. Karşteynbaum**

Maddi cəhətdən zəiflər üçün xüsusi güzəştə bulunur. Diş çıxartmaq ağrı ilə 25 manat, diş çıxartmaq ağrısız 50 manat. Müalicə və doldurması 80 manatdan 100-ə kimi. Məsləhət 15 manat.

Ünvan: Quba meydanı yanında Sisianovski küçə nömrə 41, İsrailovun evində. Telefon: 22-57.

11449

Diş müalicəxanası D. İ. Zeylidzon

Xüsusi qızıl və platina işləri. Kötük və körpülər və farforlar. İşlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur məhzen növbəyə yazılmaqla səhərlər saat 9-dan 2-yədək, axşamlar saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Malakan-ski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 19-55.

11442

İtibdir

Əbdülqasım Hacı Əbdülsəttar oğlu Şıxəliyevin adına Əxzi-Əsgər [Hərbi Çağırış] İdarə-

sindən verilmiş şəhadətnaməsi, pasportu itib. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

11467

Keçən Mart faciəsində təxminən otuz il bundan əqdəm [qabaq] İdareyi-Ruhaniyyədən aldığım atestatım məhv və tələf olduğunu elan edirəm. İrəvan əhli: Axund Hacı Molla İsmayıl Məhəmmədhasən oğlu Axundzadə.

11469

**Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

“Corcian meyl”in məqaləsi

səh. 383. “Ayn. H.”: “Azərbaycan” qəzetində bu imza Üzeyir Hacıbəyliyə məxsusdur.

**Ermənilər haqqında
ingilis mətbuatı**

səh. 387. “Adalar dənizi”: Egey dənizi nəzərdə tutulur.

“Sanki Azərbaycan Cümhuriyyəti”: sanki sözü burada “qondarma” mənasında işlədilmişdir.

Qəzetələrdən

səh. 392. “Doyl Eren” [Dáil Éireann]: İrlandiya Parlamentinin aşağı palatası.

“Sinn Feyn” [Sinn Féin]: İrlandiyanın müstəqilliyi uğrunda mübarizə aparmaq məqsədi ilə 1905-ci ildə yaradılan təşkilat.

“omnibus”: çoxyerli ictimai nəqliyyat növü.

səh. 393. “Yekaterinodar”: Rusiyanın cənub-qərbində, Kuban çayının sahilində yerləşən indiki Krasnodar şəhəri 1920-ci ilə qədər Yekaterinodar adlanmışdır.

İran işləri

səh. 395. “cəngəllilər” (yaxud cəngəlilər): İranda 1915-1920-ci illərdə Qacarlara qarşı partizan hərəkəti – Cəngəlilər (Cəngəllilər) hərəkətinin iştirakçıları.

Nuxuda türk darüleytami

səh. 396. “Nuxu... Nuxa”: qəzetdə hər iki şəkildə getmişdir.

Gürcüstanda

səh. 403. “Hərbiyyə naziri Avni paşa Lordkipanidze”: Avni paşa Hərbiyyə naziri yox, Bəhriyyə [Donanma] naziri olmuşdur.

sün Cəfərov, Mirpaşa Sadıqov, Hacıbaba Şərifov, Miriyev Abdulla, Yunis Nərimanov, Gəraybəyov Sadıq.

Növbəti rejissorlar: A[bbas] M[irzə] Şərifov, A. A. İvanov, Sidqi Ruhulla.

Suflyor: Həmid Mahmudov.

Birinci teatro tamaşası cümə günü oktyabrın 24-ndə axşam Dövlət Teatro-sunda Azərbaycan Dövləti Teatrosunun rəsmi-güşadı [açılış mərasimi] münasibətilə İsa bəy Aşurbəyli cənablarının əvvəlcə iki pərdədə yazmış olduğu, sonradan bir pərdə əlavəsiylə bir çox təgyir və təbdilatla [dəyişikliklə] təlif etdiyi 3 pərdəli **“Azərbaycan”** pyesasını mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır.

“Azərbaycan” pyesasını başlanmamışdan əvvəl birinci pərdədə Azərbaycan türk səhnəsinin tarixi oxunacaq.

Biletlər oktyabrın 24-ndən teatrın kassasında satışa qoyulacaqdır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 8-də.

Qeyd: Möhtərəm tamaşaçılara elan edilir ki, bundan sonra pərdələr təyin edilən zaman mühəqqəq qaldırılacaq.

Gələcək tamaşa oktyabrın 28-ndə “Gəvəy-ahəngər”.

T-293

BİR SUAL MÜNASİBƏTİLƏ

Keçən Parlaman iclasında əzalardan [üzvlərdən] bir qrup tərəfindən hökumətə, daha doğrusu, Ədliyyə nazirinə verilən sual, şayani-heyrət və mövcubi-təəssüf [heyret və təəssüf doğuran] bir vəq'əyə aid idi ki, “sansasion” [sensasiya] mahiyyətini haiz [daşıyan] bir keyfiyyət olduğunu hər kəs iqrara [qəbul etməyə] məcburdur.

Cümhuriyyətimizin, mə'vayi-ədl və məlcayi-haqq [ədalətin yuvası və haqqın pənah yeri] olmaq heysiyyəti ilə nəzahət [paklıq] və qüdsiyyətinə inanılması lazım gələn ali bir müəssisəsinin, haqq və ədalət divanının, yəni məhkəməsinin müstəxdəminindən [qulluqçularından], günahkarların günahını, mücrimlərin cürmünü [müqəssirlərin təqsirini], canilərin cinayətini haqq və ədalət təriqi [yolu] ilə isbata müvəzzəf [borclu] olan bir böyük üzvü – müddəyi-ümumisi [prokuroru], üzərinə tövdi edilmiş [əmanət edilmiş, tapşırılmış] məqami-alisini ləkədar edən alçaq bir feilə irtikab etmiş [bulaşmış] – rüşvət almışdır...

Adam öldürmək bir cinayət olduğu kimi, rüşvət almaq dəxi bir cinayətdir. Onun da, bunun da qanuna görə cəzası vardır. Fəqət ümumiyyət üzrə rüşvət-xorluq cinayəti, qətl cinayətindən yüngüldür, çünki burada can qəsdı yoxdur, mal qəsdı vardır. “Malım cəhənnəm, canım sağ olsun” deyənlər canları alınmamaq üçün bütün mallarını verməyə razı olmaqla, canın maldan əziz olduğunu bildirirlər. Əksəriyyət dəxi bu fikrə şərik olduğundan, adi qətl cinayətinin cəzası, rüşvət-xorluq və həтта qarət cinayətinin cəzasına nisbətən çox ağırdır.

Deməli, adam öldürmək rüşvət-xorluqdan və qarətdən bəttərdir.

Fəqət əgər Azərbaycan məhkəməsinin müddəyi-ümumisi rüşvət-xorluq cinayəti əvəzinə qətl cinayətinə mürəkib olmuş olsaydı, bu vəq'ənin acılığı bugünkü kimi bir bu qədər müəssir və müəssif [təsirli və təəssüflü] olmazdı. Həтта bu müddəyi-ümumi qarət qəsdı ilə də bir qətl cinayətinə irtikab etmiş olsaydı, bu key-

fiyyət ancaq əcaib və qəraib qəbilindən “məzəli” bir şey olub eşidənləri güldürərdi. Halbuki müddəyi-ümuminin rüşvət-xor olması gülmək deyil, ağlamağı mövcib [ağlamağa səbəb] ola biləcək alçaq və dərgahi-ədl və haqqı [ədalət və haqq dərgahını] alçaqladan, qüdsiyyət və paklığını murdarlayan, əhali arasındakı etibarını məhv, xalqın ədalət və həqqaniyyətə [hüquqa] olan etiqadını pozan, imanını rəxnədar [zədələyən] və qəlbinə ədl və haqq qarşı şək və şübhə ilqa edən [salan] ən pis və fəna bir əməldir.

Polis məmurlarının rüşvət-xorluğundan şikayət edən əhalini sakit və tətmin etmək üçün bu məmurları irtikab etdikləri cinayət üzərinə məhkəməyə cəlb edirik. Axırda nə olur? Bu cinayətləri təhqiq və isbata müvəzzəf olan məhkəmə əzasının özü eyni cinayətə mürəkib olur...

Dövlətimizin əsasına rəxnə vura bilən bu müəssif və küdurətamiz [kədərəndirən] keyfiyyət, vətənimizin sadiq övladını və cavan cümhuriyyətimizin səmimi xeyrixahlarını təbiidir ki, hüznəngiz [qəmli] fikirlərə salacaq və dərin kədərlərə düşərəcəkdir...

Vaqe olan sual üzərinə Ədliyyə naziri həzrətləri kafi cavab və lazım olan bəyanatı verdilər. Sual sahibləri bu cavab və bəyanatdan razı qaldıqlarını izhar etdilər.

Əlbəttə, nazir həzrətləri mərqum [haqqında danışılan] müddəyi-ümuminin (prokurorun) rüşvət-xor bir adam olduğunu əvvəldən bilmiş olsaydı, onu nəinki prokurorluğa, bəlkə heç bir iş başına keçirməzdi. Müddəyi-ümumilik kimi ali və təmiz bir məqamı işğal etməyə razı olan bir adamın natəmizliyindən şübhələn-

mək dəxi müşküldür. Pristavlıq, qaimmə-qamlıq [qəza rəisliyi], qubernatorluq və sair bu kimi məqamlara rüşvət mənbəyi nəzəri ilə baxan ola bilər və olur da. Fəqət müddəyi-ümumilik məqamını dəxi o mənbə cümləsinə hesab edənləri xətirə belə gətirəmməyirdik. Çünki o məqamın hər yerdə və hər bir məmləkətdə öylə bir ləkələrdən arı və təmiz olduğuna qane idik...

Hər halda kədərimiz nə qədər böyük olsa da, bədbin olmağa həcət yoxdur. Cümhuriyyətimiz cavandır, binaənileyh [ona görə], adam tanımaq təcrübəsi hələ çox azdır. Qoy bu adamlar, bu məmurlar və həkəmlər [münsiflər] silsiləsi bir-bir “məhək daşı”ndan sürtülüb keçsinlər. Kimin xalis qızıl (altun) və kimin qəlp və saxta olduğunu ancaq bu yol ilə təyin etmək mümkündür.

Rüşvət-xorluq mə'n'i [qadağası] üçün ağır cəzalar təyini lüzumundan bəhs edənlər tərəfdarı deyilik. Cəza qorxusu üzərinə rüşvət almayanlar dəxi bizcə rüşvət-xordurlar. Rüşvət-xorluğun fənalığına qorxu saiqəsi [səbəbi] ilə deyil, qənaəti-vicdaniyyət təriqiylə [vicdani qənaət yoluyla] hökm verməlidir. Lakin zənn edilməsin ki, rüşvət-xor məmur, məmuriyyətin-dən əzl edilmək [qovulmaq] kimi binnisbə [nisbətən] yüngül bir cəzaya uğradıqdan sonra bir kənara çəkilib də almış olduğu rüşvəti rahatcasına yeməyə məşğul olacaqdır. Biləks [əksinə], cismani cəzası bu qədər yüngül olan bu şəxs mənən ən böyük bir cəzaya məhkum edilmiş olacaqdır. Ən böyük cəza hankıdır? O cəza edam cəzasıdır. Əvət!

Bu adam artıq öləcəkdir. Məmləkət və camaat üçün onun varlığı, onun yox-

luğuna müsavi [bərabər] olacaqdır. Məmləkət içində camaat arasına çıxmağa üzü olmayan, həyasızlığına salıb çıxsa belə nifrət və istikrahla [ikrah hissiylə] qarşılanacaq olan bu adam vəqien [əslində] mənəvi bir edama məhkum edilib, cəza-yi-səzasına [layiqli cəzasına] çatacaq və aldığı rüşvət də ona haram olacaqdır.

Hacıbəyli Üzeyir

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

20 təşrini-əvvəl iclası

İclas saat 12 tamamda açılır.

Sədr: Həsən bəy Ağayev.

Katib: Əhməd Cövdət.

Sədr iclası açaraq, məsaili-yövmiyyə [gündəlik məsələləri] və daxil olmuş kağızları elan edir. Yenidən bir neçə layiheyi-qanuniyyə [qanun layihəsi] varid [daxil] olaraq, aid olduqları komisiyalara göndərildiklərini bildirir. Bədəhu [sonra] Azərbaycan dəmiryol tariflərinin təbdili [dəyişdirilməsi] haqqındakı layiheyi-qanuniyyənin 15-ci sıradan 5-ciyə köçürülməsini təklif edir. Təklif qəbul olunaraq sıradakı məsələlərin müzakirəsinə keçilir.

Qabaqca:

- 1) Damğa rüsumatı [rüsumları] nizamnaməsinin bəzi maddələrinin təbdili;
- 2) Nəşri-elan;
- 3) Maliyyə Nəzarəti nəzdində bir şura təşkili;
- 4) Qızıl, gümüş, ağ qızıl ixracatının məsulyyəti haqqındakı layiheyi-qanuniyyə-

lər üçüncü qiraətdə maddə-maddə və tamamilə qəbul edirlər.

Qeyd: Maliyyə Nəzarəti nəzdində şura təşkili haqqındakı layiheyi-qanuniyyənin birinci və ikinci qiraəti 18 təşrini-əvvəl tarixli iclasda qəbul edilmiş, fəqət mütəəssifanə [təəssüf ki], qələmdən düşərək [gözdən qaçaraq, unudularaq] dünkü nömrəmizdə qeyd edilməmişdir.

Dəmiryol tariflərinin dəyişməsi

Bədəhu [sonra] Azərbaycan dəmiryollarında mövcud tariflərin artırılması haqqında Türrüq və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] naziri tərəfindən təqdim edilmiş olan layiheyi-qanuniyyənin müzakirəsinə keçilir. Məruzəçi: Əmircanov Əbdüləli bəy.

Əmircanov - Möhtərəm məbuslar! Mart ayının birində biletlər və yük tarifləri məlumunuzdur ki, artırılmışdı. O vaxtdakı dəmiryolunun məsarifi [xərcləri] gəlirindən 8 milyon artıq olduğundan, dəmiryolu ayda 8 milyon manat defisit (açıqlıq) verirdi. Martda yük tarifi birəbir, biletlər qiymətləri 50 faiz artırıldı. O vaxtdan bəri açıqlıq az olub, gəlir ayda 18 milyon, məsarif isə 18 milyon 250 min manat olub. Bu surətlə az bir defisit ilə dəmiryolu demək olar ki, məxaricini başa-baş ödəməkdə idi. Nəhayət, iyul ayında maaşlar artırıldı. Ondan bəri mədaxil sabiqki qərar üzrə qalıb məxaric isə artdı, oldu 30 milyon. Bu vəchlə də dəmiryolu ayda 12 milyon manat defisit (zərər) verir.

Məlumunuzdur ki, hər bir məmləkətdə dəmiryolları böyük bir mədaxil mənbəyi olur. Fəqət şimdi inqilab dövrü keçirdiyimizdən öylə gəlir yoxdur. Lakin mə-

xaric də o qədər olmamalıdır ki, bəri açıqlıq buraxmasın. Bizim dəmiryollarımızın məxarici yanvardan bəri ayda 18 milyon 250 min manat idi.

İyul ayınadək 109 milyona qədər olur. İyuldan bəri məxaric ayda 30 milyon olur. Deməli cümlətanı 1919-cu ildə məxaric 289 milyon manat olur. Mədaxil isə ayda 18 milyon hesabı ilə böylə getsə bütün il zərfində 210 milyon olur. Bu surətlə mədaxil və məxaric il başınadək böylə qalsa, 1919 sənəsində dəmiryollarımız 73 milyon defisit (zərər) verər. Bundan əlavə, Türrüq və Məabir Nəzarəti dəmiryollarındakı xaraba qalmış stansiyalarını təmir etmək və sair inşaat işlərinə başlamaq istəyir ki, bunun üçün 51 milyon manat lazım olacaqdır. Böyləliklə, dəmiryolu bu il 124 milyon manat zərər edər. Ona görədir ki, Türrüq və Məabir naziri bir layiheyi-qanuniyyə təqdim edərək tariflərin artırılmasını təklif edir.

Doğrudur, yeni tariflər qəbul edilsə o açıqlıq tamamilə qapanmazsa da amma tezliklə dəmiryol işləri islah olunar, qatarlar artar və bununla da açıqlıq qapanar. Komissiya bu layihəni eynilə qəbul etmişdir və buna təcili surətdə baxılmasını təklif edir.

Qanunun əsasları böylədir:

Məlumunuzdur ki, dava vaxtı biletlərə 25 faiz veyenni naloq [hərb vergisi] qoymuşdular.

Şimdi bu qanunla məzkur [deyilən] naloq ləğv edilir. Digər tərəfdən biletlər qiymətləri bu qərarla artırılır:

Mərkəzi dəmiryolunda birinci, 2, 3 və 4-cü sinif biletləri 25 faiz.

Bakı-Sabunçu yolunda birinci sinif 3 manat 20 qəpik əvəzinə olur 6 manat, 2-

ci sinif bir manat 90 qəpik əvəzinə 3 manat. Amma 3-cü sinifdə əksəriyyənin fəhlələr getdiyindən az artırılıb. Qabaqda 1 manat 15 qəpik ikən şimdi manat yarım olur.

Suraxanı yolunda: Birinci sinif 4 manatdan artırılıb 8 manat edilir. İkinci 4 manat, 3-cü isə 1 manat 50 qəpikdən 2 manat.

Ümumiyyətlə, yüklərin kirayəsi 10 qat artırılır. Odun, kömür, torf, daş, ağac və sairələri köhnə qiymət üzrə baqi qalmışdır. Neft kirayəsi 4 qat artırılır.

Ağamalıoğlu Səməd ağa - Layiheyi-qanuniyyənin növbədən götürülərək gələn iclasa təxir edilməsini təklif edir.

Əmircanovun layihəyə təcili surətdə baxılması haqqındakı təklifi səsə qoyularaq əksəriyyətlə qəbul olunur.

[Əliheydər] Qarayev (Sol Hümmət) - Tarif və naloqların artırılmasından xəzinəyə bir mənfəət olmayıb daha da bahalığa bais olduğunu göstərərək, dövlət xəzinəsini doldurmaq üçün möhtəkirlərin cibindən pul çıxarmaq tədbiri görülməsini və bu layiheyi-qanuniyyənin qətiyyənin rədd edilməsini təklif edir.

Ağamalıoğlu (Hümmət) - Uzun bir nitq söyləyərək tariflərin artırılması əvvəla hər şeyin qiymətlərinin artmasına, səniyənin [ikincisi], dəmiryolunda sənişin və yük hərəkətinin azalmasına bais olacağı və eyni zamanda açıqlıq qapanmayacağını göstərərək deyir ki, bu qanun rədd edilsin. “Fəqət bu açıqlıq nə ilə örtülsün?” - deyər ariz olacaq [doğacaq] suala böylə cavab verir:

Məlumdur ki, yollar dövlətinindir. Dövlət də hər bir məxaricini xəzinədən ödəməlidir. Deyəcəklər onda kağız pul çox

kəsilməlidir. Bu doğrudur. Lakin kağız pul kəsmək daxili istiqrazdır. Daxili borc isə məmləkətin bütün əmlakı ilə təmin olunur. Əlbəttə daxili borc buraxılaraq hər iş sahmana salınsa işlər öz qaydası ilə gedər. Mədxil artar, o zaman borc ödəner.

Aşurov Ağ - Bütçə təqdim olunaraq məxaricin miqdarı məlum olanadək tarifi artırılmasını lazım görür. Lakin eyni zamanda Nəzarətin fəaliyyətini tənqid edərək deyir ki:

Mədxilin artması üçün 3 növ tədabir [tədbirlər] lazımdır: əvvəla tarifi artırmaq, saniyə [ikincisi], məxarici azaltmaq, salı [üçüncüsü], nöqsanı islah edib hərəkəti artırmaq və işləri yaxşılaşdırmaq. Biz hər dəfə tarifi artırıldığını görürüz. Fəqət sair tədbirlər də görülmü? Xəyir! Məxaric əsla azalmayı. Məsələn, bəlkə orada artıq məmurlar var. Bəlkə də miryol “upravleniya”sı heç də lazım deyildir?

Yaxşılaşdırma məsələsində də bir iş görülməmişdir. Qabaqda nə qədər vaqon işləyirdisə, indi də o qədərdir. Bu gün görürsən filan ağaya bir dəne vaqon verilir bütün qulluqçuları ilə. Əlbəttə bir parovoz xüsusi adam aparanda millətə xidmət edəmməz.

Sihhiyyə [gigiyena] işləri daha betərdir. Böylə zibil şimdikiyədək heç görülməmişdir. Qatar naçalniki təmizliyə və biletsiz adam getməməsinə baxmaq üçün ikən, zibil hədsiz, biletsiz gedən hesab-sızdır. Qayda da əsla yoxdur. Buradan Biləcəriyə də, Tiflisə də plaskart 65 manatdır.

Bir də, bilməm nə üçündür ki, bir məmləkətdə yolun birinə bir cür qiymət qoyurlar, digərinə başqa cür. Məsələn, ümdə xəttə də bileti qiyməti 25 faiz art-

mışkən, nə üçün Bakı-Suraxanı yolunda 1-ci sinif 4 manatdan 8 manata qaldırılmışdır? Əgər burada gedənlər burjuv isələr, sair yolların da birinci sinif sərnişinləri burjuvdurlar. Fəqət bu nöqsanları göstərməklə bərabər, mən tariflərin artmasını lazım görürəm.

Əbilov İbrahim (Hümmət) - Tarif artmasının bahalığa və həyata sui-təsirini uzun bir nitq ilə bəyan edərək, fəqət yalnız tarif deyil, ümumiyyətlə mədxili artırmaq lazım olduğunu etiraf edir və yol göstərmək təriqi [usulu] ilə deyir ki:

Sosialistlərin də, sair firqələrin də proqramlarında var ki, bilvasitə [dolayı] vergilər götürülərək, bilavasitə [birbaşa] vergilərə diqqət və əhəmiyyət verilsin. Məsələn gəlir vergisi təyin etmək. Digər tərəfdən, məsələn Gürcüstanda və sair bəzi məmləkətlərdə həddindən ziyadə mənfəətlərə vergi təyin edilmişdir. Bizim hökumətimiz də müəyyən təşkilat vasitəsi və qanun təriqi ilə artıq mədxilə vergi təyin edə bilər. Böyləliklə, həddən ziyadə pul qazanan möhtəkirlərin cibindən xəzinə nəfinə [xeyrinə] pul çıxar, həm vergi dərdindən malı ucuzlaşdırarlar. Bu surətlə də camaatın güzəranı yüngülləşər və tez-tez maaşın artırılmasını tələb etməzlər. Dünyada Azərbaycan kimi xırda dövlətlər arasında öylə bir məmləkət yoxdur ki, öz mədxili ilə dolana bilsin. Amma Azərbaycan dolana bilər. Ancaq maliyyə işlərini düz yola qoymaq lazımdır. İşlərimiz qaydaya salındıqda yalnız gəlir vergisi ilə biz bütçəmizin açılığını qapaya bilərik.

Binaən[ileyh] [ona görə], mən təklif edirəm ki, bu layihəyi-qanuniyyə rədd edilərək gəlir vergisi, fəvqəladə mənfəət

naloqu və sairə kimi böyük mədxil mənbələrinə müraciət edilsin və böylə vergilər artırılsın.

(məbədi var)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan simsiz mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Pudoj dairəsində - Bizim hissələrimiz yürüşündə davam edir. Düşməndən silah və mərmir alınmışdır.

Murman dairəsində - Zaonej yarımadasının bütün aşağı hissələri tərəfimizdən işğal edilmişdir.

Fin səvahili [sahilləri] dairəsində sakitlikdir.

Qatçınanın şimal-şərqi səmtində vuruşmalar davam edir. Kuqidən şərqi Vindava dəmiryol xətti üzərində hissələrimiz vuruşmadadır.

Pskov dairəsində - Pskov dairəsində düşmənin böyük qüvvə ilə yürüşü müşahidə edilmişdir.

Lepol dairəsində - Bütün cəbhədə müvəffəqiyyətli yürüş davam edir.

Kiyev dairəsində qızğın vuruşmalar olur. Kiyev ətrafında düşmənin böyük qüvvələr almışdır.

Çerniqov dairəsi - Hər iki tərəf üçün müvəffəqiyyətli vuruşmalar olur.

Dmitrovsk dairəsi - Qızğın təərrüzi vuruşmalar [hücum döyüşləri] olur.

Kromi dairəsində - Bizim hücumumuz-

la düşmənin Ufa şəhəri kənarına atılmışdır.

Orlov dairəsində - Bizim hücumumuz düşmənin şiddətli müqavimətinə baxmayaraq genişlənməkdədir.

Voronej dairəsində - Düşmənin bizim qoşunlarımızın yürüşünü dayandırmağa çalışır.

Bobrov dairəsi - Bobrovun cənub-şərqində müvəffəqiyyətli surətdə vuruşmalar olur.

Nijni Quper dairəsində şiddətli vuruşmadan sonra Ust Buzuluku tərk etdik.

Budloq dairəsində hissələrimiz hücumlarında davamla Kapan mövqifini işğal etmişdirlər.

Ural dairəsi - Yüngül vuruşmalar gedir.

Troitsk-Kostanay dairəsində hissələrimiz düşməni təqib edərək 15-20 verst irəliləmiş və 1000 nəfər əsir və 5 top, 20 pulemyot və bir çox araba və qeyri hərbi qənimət almışdır.

Bakı haqqında bolşevik yalanları

Moskva - Alınan məlumata görə, Bakıdakı neft anbarları bütövlükdə dolmuşdur. Mədənlər dayanırlar, fəhlələr acından həlak olmaqdadırlar. Bütün Bakı fəhlələri sənətkarlar ittifaqı düzəltilmişlərdir. Başda kommunist “Hümmət” firqəsi durur. Bakı fəhlələri bolşevik ruhundadırlar. Fəhlələr Şura hökumətinin bərpa edilməsinə lazımi qədər hazırlaşmışlar. Burjuaziya məqdur edilmişdir [əzilmiş, məğlub edilmişdir].

Ətraf mahalda jandarma və ağqvardiyaların xudşəranə [özbaşına] hərəkəti davam edir. Erməni kəndlərində qırğındır. (!?)

Baltikdə

Helsinqfors [Helsinki] - Estoniya məlumat bürosunun verdiyi xəbərlərə görə, İtaliya dövləti Baltik səvahlində olan hökumətlərin qəbulu və bolşevik Rusiya ilə sülh əqdinə [imzalanmasına] maildir. İngiltərə dövləti sükutla Baltik hökumətlərinin siyasətlərini təqib edir. Fransa Rusiya işlərinə müdaxilə etmək fikrindən qəti surətdə əl götürməmişdir.

SÜLH ƏTRAFINDA

Türkiyə məsələsi

“Nyu-York herald” qəzetəsi yazır ki, Sülh Konfransı iclasları təviqindən [yubanmasından] bir çoxlarının qorxuya düşməsinin bica [boş] olduğu əxirən [nəhayət] anlaşıldı.

Lloyd Corc bu məqsədlə Parisə gəlmiş və Sülh Konfransı cəlasələrinin [iclaslarının] bahara qədər təliq edilməsini [təxirə salınmasını] təklif etmişdi. Lakin Amerika nümayəndələri kəndi nöqtəyi-nəzərlərini irəli sürərək cəlasələrdə davam etmək və bilatəxir [gecikmədən] Türkiyə və Macarıstan məsələlərini həll etmək təklifində bulundular. İşbu təklifi Klemanso dəxi müdafiə etdiyindən, Lloyd Corc razı olmağa məcbur qalmışdır.

Şimdi yəqin olmuşdur ki, Amerika Senatı mandatlar məsələsini həll etdikdən sonra Türkiyə məsələsinin müzakirəsinə başlanacaqdır. Və həmçinin yəqindir ki, Amerika Senatı nasıl bir qərar çıxarmış olsa da, Türkiyə müqəddəratı həllinin müzakirəsində Cəmahiri-Müttəfiqə [Birleşmiş Ştatlar] iştirak edəcəkdir.

Suriya məsələsində Klemanso ilə Lloyd Corc miyanında [arasında] etilaf [razılıq] hüsula gəlmişdir. Amerika heyəti bəyan etmişdir ki, Sülh Konfransında bu gün Türkiyə məsələsi müzakirə edildiyi zaman şu etilaf nəzərdən keçirilməlidir. Hərgah etilaf Cəmahiri-Müttəfiqə prinsiplərinə müğayir [zidd] olarsa, onlar protesto etmək səlahiyyətini viqayə edirlər [özlərində saxlayırlar].

Bolqariya təzminatı

Sülh müahidənaməsinin fəsiləri mövcibincə [sülh sazişinin fəsilələrinə əsasən] Bolqariyanın mədyun [borclu] olduğu təzminatın tədiyyəsi 27 sənə vaxt təmddid ediləcəkdir [uzadılacaqdır]. Təzminatın yekunu 2 milyard 250 milyon frank qədər bir məbləğə baliğ olmuşdur [çatmışdır].

Zəbt edilmiş əmval xüsusunda Almaniya dekreti

Almaniya Sülh Komissiyonu, Almaniya qoşunları tərəfindən zəbt edilmiş əmval [mallar] və əşya xüsusunda “R. A.” qəzetəsində dekret nəşr etmişdir. Almaniya sülh müahidənaməsi şəraitinə tövfiqən məhud olmuşdur [sülh sazişi şərtlərinə müvafiq olaraq öhdəsinə götürmüşdür] ki, Belçika və Fransa[da] talan edilmiş ziqiymət [qiymətli] əşya, pul, sənayeyi-nəfisə [incəsənət] əsərləri və başqa əmvalı iadə etsin.

Bütün əhali dekret ilə istilam edilir [məlumatlandırılır] ki, hər kəsdə şu əşyadan varsa, bilatəxir [dərhal] xəsarətləri təviz edən [itkilərin əvəzini verən] alman komissiyonuna kanuni-əvvəlin [dekabrın] 15-dən gec olmamaq şərti ilə Frankfurt-da təhvil versin.

Bu xəbəri dərc edən İstanbul qəzetəsi “Oriental” sual verir ki, o dekretə sabiq kronprins (Almaniya vəliəhdi) də tabe olmalıdırmı?

İsveçrə və Cəmiyyəti-Əqvam

Kopenhagen [Kopenhagen] - İsveçrə Milli Şurası 69-a qarşı 98 rəylə Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] məsələsini müzakirə etməyi təxir etmişdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Türkiyədə üsyan

Tiflisdə intişar edən “Qryaduşi den” qəzetəsinin əxbəratına [xəbərlərinə] nəzərən, üsyançılar Bursanı işğal edərək Mərmərə dənizinə tərəf yürüş etmədə imişlər və o arada ingilislərlə üsyançılar arasında müsədimə [toqquşma] dəxi olmuş imiş.

İngiltərə ordusu

London - İngiltərə ordusunun tərxisi dayandırılmışdır.

Davrayol ordusu və Gürcüstan

Pyatiqorsqdan Tiflisə yeni vürud etmiş [gəlmiş] camaat xadimi P. Q. Tumanov “Q. d.” qəzetəsi mühərririnə bəyan etmiş ki, dabrovol mətbuatından bəzi qisminin Gürcüstan əleyhində idareyilisan etməsinə [danışmasına] baxmayaraq, Gürcüstana qarşı hərəkəti-təcavüz-karanədə bulunmamağı Baş komandanlıq qətiyyəni təhti-qərara almışdır. Moskva alındığı təqdirdə Məclisi-Müəssisan dəvət ediləcək və orada ətrafın üsuli-

idarəsi məsələsi də həll ediləcəkdir. Şimdilik ətraf məsələsində federasiya nöqtəyi-nəzəri qalib gəlmişdir.

Zaqafqaziyada İngiltərə əsakiri

“Q. d.” qəzetəsinin dərc etmiş olduğu bir xəbəyə baxılırsa, Zaqafqaziyaya yenedən vürud etməkdə [gəlməkdə] olan İngiltərə əsakinin [əsgərlərinin] əksər hissəsi Türkiyənin Qars və Batum üzərinə təcavüzkarənə hərəkətdə bulunmasından dolayı Batum nahiyəsində təhəşşüd edəcəkdir [toplanacaqdır].

İngiltərə Kabinəsində təbəddülat

Lloyd Corc zahirən təşrinə-əvvəlin 22-də ictimə edəcək [toplanacaq] yeni Məclisi-Məbusan ilə rubəru [üzbəüz] qalacaqdır.

Siyasi dairələrdə söyləyirlər ki, bəzi təğəyyurat [dəyişikliklər] vüqu bulmuşdur və onların təsdiqi üçün Baş vəzir kralın övdətini [qayıtmasını] bəkləyir. Əvvəlinci növbədə Balfurun Lord Kerzonu əvəz edəcəyi təqərrür etmişdir [qərarlaşdırılmışdır]. Və yenə haizi-əhəmiyyət [əhəmiyyət daşıyan] başqa təbəddülatın [dəyişikliklərin] vüqu bulacağı ehtimalı da nəzərə alınmışdır.

A[d]miral Bitti şimdiki tərsənə rəisi Volter Lonq yerinə keçəcək. İrlanda işləri naziri Yan Makferson və Hərbiyyə naziri Uinston Çörçill başqa portfeller alacaqlardır.

Fransada tərxis

Fransada ordu tərxisi fəvqəladə bir sürətlə icra qılınmışdır. Eyni zamanda Amerika ordusunun tərxisi də icraya

başlanmışdı. Amerika ordusu əfradını [nəfərlərini] daşımaq üçün Fransa külli miqdarda tiren təxsis etmiş [qatar ayırmış] və Amerika əsəkirini [əsgərlərini] Brestə doğru nəql etmişdir.

Nisanın [aprelin] əvvəlindən təşrinin əvvəl [oktyabrın] 1-nə kimi 2 milyon fransız və o qədər də amerikalılar Fransa dəmiryolları vasitəsilə nəql edilmişdir. Eyni zamanda, müstəmləkə qoşunlarını müstəmləkələrə aparmaqla Fransa dönməsi də müşkül bir vəzifəni ifa etmişdir. Ümumən 750 min adam və 5 min at nəql edilmişdir.

Kaluqada üsyan

“Rossagent” xüsusi müxbirinin verdiyi xəbarata nəzərən [xəbərlərə görə], Kaluqa dairəsində bolşeviklərin arxasında böyük üsyan qalxmışdır. Məhəlli [yerli] qarnizonların və fəhlələrin əksər hissəsi üsyançılar tərəfinə keçmişlərdir. Üsyançıların ordusu 10 minlərə bəliq olub [çatıb], top və mitralyozları da vardır.

Petlyuraya qarşı üsyan

Yenə həman agentəliyin verdiyi məlumata görə, Proskurov-Jmerin dəmiryolu mövqifləri [stansiyaları] dairələrində Petlyuraya qarşı üsyan qalxmışdır.

Qaliçalılar və Petlyura

Mövsuq [etibarlı] mənbələrdən alınan xəbərlərə görə, qaliçalılarla Ukrayna rusları arasında gərginlik zühura çıxmışdır. Qaliçalılar Petlyura hökumətini, Şərqi Qaliça ukraynalılarını lehlərin [polyakların] fədası etmədə və Rusiya ilə müharibədə davam etmək istəmədikdə ittiham edirlər.

Ukrayna heyətinin müvəffəqiyyətsizliyi

Kiyevə yetişən xəbərlərə görə, İngiltərə siyasi və ictimai dairələrini elam etmək [məlumatlandırmaq] məqsədi ilə əzimət etmiş [getmiş] Ukrayna heyəti Londona buraxılmadığından, Kopenhagə [Kopenhagenə] övdət etməyə [qayıtmağa] məcbur olmuşdur.

Şura hökumətinin planları

“Rossagent” müxbirinin verdiyi xəbərlərə nəzərən, son günlər içində tutulmuş bolşevik radioları Mərkəzi Şura hökumətinin fəvqəlhəd [son dərəcə] həyəcana düşdüyünü təsvir edir.

Şura hökuməti lehlərə [polyaklara] və Müttəfiqlərə sülh təklif etmişdir. Lakin təklif cavabsız qalmışdır. Moskva son zamanlar Daşkənd ilə əlaqəyə başlamışdır. Radiolardan hasil olan ümumi təəssürat böylədir ki, Şura hökuməti Türkünə köçməyə hazırlaşır və oradan da Hindustan və Çində bolşevizmi təbliğ edərək, cinsi-əsfərin [sarı irqin] müavinəti ilə Avropa üzərinə saldırmaq əməlini [niyyətini] bəsləyir. Moskvanı Simbirskə təxliyə etmək xəbərləri Şura hökumətinin Türkünə köçmək planını təyid [təsdiq] edir.

Moskvanın təxliyəsi

Xarkov - Bolşeviklərin Moskvanı təxliyə etməsi xəbərləri təyid etmədədir [təsdiq edilməkdədir]. Qatarlar dürlü əmval [müxtəlif mallarla] ilə dolu olaraq Simbirsk tərəfə göndərilirlər. Eyni zamanda Qırımızı qoşunun bəzi hissələri də Oryol-Moskva istiqamətindən Penza istiqamətinə doğru sövq edilir. Bunun mənası da təxliyə qarşısını cənubdan saxlamaq üçündür.

A[d]miral Seymur

Dabravol qəzetəsi “Naş kray” yazır ki, Taqanroq iskaləsində [limanında] a[d]miral Seymuru hamil olan [daşıyan] ingilis minanosu [torpedo gəmisi] bəklənir. Seymurun gəlməsi İngiltərə əsəkirinin [əsgərlərinin] Batumu təxliyə etməsi və Gürcüstan səvəhilinin [sahillərinin] abluka [blokada] edilməsi ilə əlaqədar imiş.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Daxiliyyə nazirinin Dövləti Darülfünun cənbində [Dövlət Universiteti nəzdində] məhəlli [yerli] təsərrüfat kursları güşadı [açılması] haqqındakı təqriri [rəsmi müraciəti] isteməsi [dinlənməsi] nəticəsində Maarif Nəzarətinə kurslar təşkilatı tapşırılması qərara alınmışdır.

- Maliyyə-İqtisadiyyə Komitəsi sədrinin məmaliki-əcnəbiyyəyə [xarici ölkələrə] çiyid aparılması haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində Ticarət Nəzarətinə bir milyon pudadək çiyidin məmaliki-əcnəbiyyəyə aparılmasına icazə vermək, gömrüyünün 3 manatdan 10 manatadək artırılması və aparılacaq çiyidi mal mübadiləsi qərarından azad etməyin tapşırılması qərara alınmışdır.

- Səhhəti-Ümumiyyə nazirinin rus qoşunları tərəfindən buraxılmış xəstə-xana işlərinin təsviyəsi [ləğvi] haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində məzkur [deyilən] məsələ təsviyəsindən ötrü Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə 70 milyonluq fondan 461 min manat buraxılması qərara alınmışdır.

- Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinin dəmiryollar tarifi təzayüdü-nə [artırılmasına] aid təqriri isteməsindən sonra qanun layihəsinin təsviblə [bəyənilməklə], təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılması qərara alınmışdır.

- Post və Teleqraf nazirinin hökumətin işbu sənənin 11 eylülündəki [sentabrındakı] zərflərin açılması haqqındakı qərarının yenidən baxılması haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində qərara alınmışdır.

22 eylildən hökumətin Bakı postasında toplanmış pasilkaların həczi [müsa-dirəsi] haqqındakı qəraradın dəyişməsinə əlavə olaraq:

1) Bütün zərflər qərarı-mövcud üzrə açılaraq dövlətə lazım olan əşya çıxarılmalı və həcz edilməlidir;

2) Satışdan hasil olan pullar Dövləti Xəzinəyə Posta və Teleqraf Nəzarəti hesabına idxal olunur. Bir sənəyədək malların sahibləri çıxarsa, onların qiymətləri iadə edilməlidir;

3) Bu qərar elanından bir sənə keçdikdən sonra bütün iddialar qəbula keçməz və məbləğ xəzinə gəliri kimi hesab olunur.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Miralay Rianın vürudu

Şənbə günü təşrinin əvvəl [oktyabrın] 18-də, saat 12 radələrində sürəti qatarla Baş komissar Haskellin müavini miralay [polkovnik] Ria cənabları kəndi ştabı ilə Tiflisdən Bakıya varid olmuşdur [gəlmişdir].

Miralayı doktor [Vaxtanq] Qambaşidze, Gürcüstan hökuməti nəzdindəki Azərbaycan siyasi nümayəndəsi müavini Vəkilov və Azərbaycan hökuməti nəzdindəki Gürcüstan siyasi nümayəndəsi doktor Alşibaya cənabları təşyi [müşayiət] etmişlərdir.

Miralayı vəğzalda hökumət əzasından [üzvlərindən] Daxiliyyə naziri müavini general [Sadıq bəy] Ağabəyov, Generalını ştab müdiri [Baş qərargah rəisi] general [Süleyman bəy] Sulkeviç, Bakı istehkam dairəsi general-qubernatoru general Tle-xas, Xariciyyə Nəzarəti məmurini və qey-rə [məmurları və başqaları] istiqbal etmişdir [qarşılışıdır].

Vəğzaldan miralay “Metropol” otelinə gəlmişdir. Burada mümaileyhə [haqqında danışılan şəxsə] nahar təklif edilmişdir. Nahardan sonra miralay, doktor Qambaşidzenin məiyyəti [müşayiəti] ilə Xariciyyə nazirini ziyarət edib Ermənistan ilə Azərbaycan miyanındakı [arasındakı] əhval haqqında uzun-uzadı müzakirədə bulunmuşdur.

Saat 6-da miralay, Hacı Zeynalabdin Tağıyev cənabları tərəfindən çay içməyə dəvət edilmişdi. Burada digər hökumət əzası da iştirak edirdilər və yeni Gəncədən övdət etmiş [qayıtmış] Rəisi-vükəla [Baş nazir] həzrətləri ilə miralay görüşüb Ermənistan haqqında müzakirətdə bulunmuşdur. Axşam miralay Dövləti Teatroya, sonra şama dəvət edilmişdi. Şamda bütün hökumət əzası iştirak etmişdir.

- Məsai Nəzarəti [Əmək Nazirliyi] işbu təşirini-əvvəl 16-da Bierinq telefon cəmiyyətiindən məzkur [deyilən] ayın 18-də saat 12-dək tətili təsviyə etməsini [ara-

dan qaldırmasını] tələb etmişdi. Cəmiyyət məsələni təsviyə edəmmədiyindən Nəzarət tərəfindən:

“Cəmiyyəti xidmətçilərin məvaciblərini eylülün [sentyabrın] 1-dən etibarən 50% artırmaqla, əzl [işdən kənar] edilmiş 8 nəfərin təcili surətdə geri qəbul edilməsinə məcbur etmək qərara alınmışdır.”

Məsai naziri

- Ərazi Nəzarəti tərəfindən Azərbaycandakı qaçqınlar məsələsinə dair geniş bir məruzə hazırlanıb Vükəla Şurasına idxal edilmişdir. Məruzədə qaçqınların əhvalını təsvirlə, oktyabradaq miqdarının 30.741 nəfər olması denilmişdir. Məruzədə qaçqınları təmin və ziraət və fəlahət [əkinçilik və kənd təsərrüfatı] müavinəti üçün 164.400.000 manat təxsisin [ayrılmasının] lüzumu denilir.

- Maliyyə Nəzarəti tərəfindən spiçka aksizinin 1 qəpikdən 10 qəpiyə qədər artırılması və şəkərin girvənkəsinə 1 manat aksiz təyini haqqında bir qanun layihəsi hazırlanmaqdadır.

- Maliyyə Nəzarəti tərəfindən hal-hazırda Birinci Azərbaycan Dövləti 1919-cu sənə büdcəsi hazırlanıb qurtarımaqdadır.

- Maliyyə nazirinin sığorta cəmiyyətləri sığorta-gömrük vergilərinin məhəlli [yerli] xəzinələrə verilməsi haqqındakı təklifi Vükəla Şurası tərəfindən qəbul edilmişdir.

- Vükəla Şurası Maliyyə nazirinin mülkədarlardan torpaq məsələsi həllinədək

vergi almamaq və əvəz vermək təklifinə razı olmuşdur.

- Vergi qanun layihələri təhqiş edildi-yindən dolayı Maliyyə Nəzarəti bir çox müəssisələrdə vergi məsələsinin nizam-sız bir surətdə aparılmasını kəşf etdiyindən, təcili surətdə nizam və qaydaya riayət edilməsini təklif etmişdir.

DİLİMİZİN TÜRKLƏŞMƏYİNƏ ÇARƏLƏR

III

5) Ərəbdən aldığımız cəmlərin çoxu türk hecalarındakı ahəngə müğayir [zidd] olduqları cəhətlə, türkləşmək halını da qəbul etməyirlər. Məsələn, əlqab [ləqəblər], əhibba [dostlar], ixvan [qardaşlar], əəzim [böyük], ümərə [əmir], əvail [əvvəllər], xütut [xəttlər], əlaiq [əlaqələr], əyadı [əllər]... kimi kəlmələr ki, uyğunsuzluqları ilə bərabər, cəm formaları da mütəfərriqdir [pərakəndədir, bir-birindən fərqlidir]. Bunlardan əlavə, əlsinə [dillər], kü-tüb [kitablar], üməm [millətlər, ümmətlər]... kimi cəmlər də vardır ki, ahəngə müğayir deyillər. Lakin türk cəmi kimi müəyyən üsulları olmadığı cəhətlə, düzgün istemalları da [istifadələri də] bizlərə zordur. Hələ bəzi türk sərfələrində [qrammatikalarında] ərəb cəmlərinin mütədavillərindən [işlək olanlarından] 27 növündən bəhs edilmişdir ki, bunlar ən məşhurlarıdır. Qeyri-məşhurları da az deyil. Bir bu qədər ərəbin basmaqəlib formalarını öyrənməyə nə ehtiyacımız vardır? Dün-

yada nə növ kəlmələr, feillər, ədatlar olur olsun, hamısının axırına “lar”, yaxud “lər” ədatını artırmaqla cəm ehtiyacımızı rəf edə [aradan qaldıra] bilirik. Hələ osmanlılar yalnız “lər” ədatı ilə keçinirlər. Əlimizdə böylə gözəl və heç kimə müyəssər olmayan bir qanunumuz olduğu halda, nə üçün özümüzü dağlara, daşlara salaq? Əlqab əvəzinə ləqəblər, ümərə əvəzinə əmir, əvail əvəzinə əvvəllər... ilə-xır qoyub işlətsək, həm ərəbin bu dolanbac cəmlərindən azad olarıq, həm də həman kəlmələri ahəngimizə uyduraraq türkləşməyinə də müvəffəq olarıq.

Cəm siğələrindən [formalarından] əlavə, ərəbin ismi-fail və ismi-məfulları da türk ahənginə ziddirlər. Bunların da türkləşdirmək imkanı olmadığı halda ya gərək atılıb əvəzində dilimizə uyğun ərəbcə, farsca mütəradifləri [sinonimləri] qullanılsın. Məsələn, “katib” əvəzinə “münşi”, “məktub” əvəzinə də “nəviştə” qəbul edilərsə, dilimizə uyğun olduqları üçün türkləşilməyi də asan hüsula gələr. Ya da uyğun mütəradiflərini bulamamışımız halda, çarəmiz yoxdur bunları tamamen atıb əvəzinə əskimiş türkcə mütəradiflərini qəbul etməliyiz.

6) Bir çox ərəb və fars kəlmələri mövcuddur ki, surəti-zahiri əlamətlərinə istinadən bunların tələffüzü xəfifcə [incə] gərək icra ediləydi. Lakin bunları avam camaat səqil [qalın] surətdə tələffüz edir. Bunun səbəbi odur ki, samitələrimiz iki dürlüdür. Bəzilərin təbiəti səqil olduğu cəhətlə bulundurları hecaları da özlərinə həmrəng edib qalın surətdə tələffüz etdirirlər. Qalanları, bəreks [əksinə], xəfif olub hecaları da xəfifləndirirlər. Hecaları səqilliyə mail etdirən hərflərimiz bun-

lardır: ق غ ع ظ ط ض ص خ ح. Bu hərflərlə yazılmış hecalar səqil oxunur. Məsələn, Həsən - Hasan, xəstə - xasta, səndəli - sandalya, fəzlə - fazla, tərəf - taraf, ərəb - arab, qədər - qadar kimi tələffüz edilir. Xüsusən “ق” [q] hərfi səqillik fəqərəsində [hadisəsində] ən böyük təsiri olduğu cəhətlə bununla yazılmış bir çox ərəb kəlmələri çoxdan türkləşmişlər. Məsələn, mənqəl - manqal, fələqqə - falaqqa, xəndək - xandaq, mətqəb - matqab kimi türk ahənginə qəbul etmişlərdir.

“ق” hərfinin müqabili “ك” [k] hərfi, bərəks [əksinə], bulunduğu kəlmələrin xəfiliyinə çalışır. (Səqil məsdərlərimizin axırı “ق” və xəfiflərininki “ك” ilə tamam olur: qalxmaq, getmək kimi.) Bunun üçündür ki, “kətan” - “kətən” olmuşdur. Qalan samitələrimizin xəfiliyi ilə bəzən səqilliyi də müşahidə edilir. Binaənileyh [ona görə], bu səqil və xəfiliyi iştibahlı [şübhəli] hərflərin də həlli ərbabi-ixtiasa [mütəxəssislərə] həvalə edilməsi gərkdir.

Kəlmələrin səqilliyini göstərmək üçün Osmanlı ədibləri bir çox türk kəlmələrini “ص” və “ط” ilə yazmışlar. Halbuki bunların məxrəci lisanımızda məfquddur [mövcud deyil]. Bu bərdə Şəmsəddin Sami bəy yazır:

“Biz Qərbi Türkiyədə səqil hərəkəli س -ləri, ص yazmağı adət etmişizdir. İmla xüsusunda çox daha məqul [ağlabatan] hərəkətdə bulunmuş olan Şərqi türkcə sahibləri isə türkiyyül-əsl lüğətləri [əsl türk sözlərini] əsla ص və ط ilə yazmayıb, daima س və ت və د ilə yazırlar. Bu vəchlə bizim, məsələn, صو [su], صاچ [saç] yazdığımız kəlmələri onlar bəhəqq [haqlı olaraq] سو [su], ساچ [saç] yazırlar. Əlhasil, bu hərflərin lisanımıza düşxulu

mücərrəd bir imla yanlışlığı nəticəsi və bir imlayi-səqim iqtizasıdır [imla yanlışlığı səbəbindəndir].”

Əvət, bu imlayi-səqim, heyfa ki, bu axır vaxtlarda bizim də yazılarımıza sirayət edir. Odur ki, məktəblərimizdə ا دا آ [ada] ləfzini ط آ surətində görərkən şagirdlərimiz “ata” kimi tələffüz edirlər. Bu kökləşmiş, əsaslaşmış, hətta qanun təhtinə [altına] düşmüş yanlışlıqlardan məhz latın hürufatının qəbulu ilə azad ola bilərik. Ayrı çarə fayda verməyəcəkdir. (İstəmədiyim halda mən də bir çox türk kəlmələrini ص və ط ilə yazmışam!)

7) Ərəbin ismi-məkanı ahəngə uyğun olduğu üçün bir çoxlarını saxlamalıdır. Məsələn, qəslxana deyincə məğsəl, aş-paxana əvəzinə mətbəx və “бойня” [sallaqxana] yerinə də məzbəx qəbul edilərsə, böylələri tamamen dilimizdə hüsn-təvəccöh [rəğbət] qazanmış olar. Fars ismi-məkanlarına gəldikdə, bunların da səqillərdə “gah” və “xanə” (= xana) əlavəsi ilə xəfiflərdə “gəh” və “gədə” kəlmələrinin təlhiqiylə [birləşdirilməsiylə] dilimizdə uyğunluq hasil ola bilər (namaz-gah, çayxana, seyrəh, meygədə kimi). Böylə uyğun ismi-məkanları qəbul etmək mümkün olar.

8) Türklərdəki kəliməti-mürəkəbbənin [mürəkəb sözlərin] əksəri ahəngə uyğundur. Məsələn, aydın (ay tün = aylı gecə), axşam (ağ şam), paşa (baş ağa) və sairələri kimi. Lakin ərəb və fars kəliməti-mürəkəbbələri ahəngimizə çox çətinliklə uya bilirlər. Binaənileyh [ona görə], həm-pa, həmrah, həmnam kimi dilimizə uymayan kəlmələrin əvəzinə ayaqdaş, yoldaş, adaş (ad daş) kimi dilimizin qəvədinə [qaydalarına] uyan mürəkəb kəl-

mələri qəbul etsək, gözəl olmazmı? Te-leqraf, telefon kimi əcnəbi əlfazi-mürəkəbbəni [mürəkəb sözləri] türkləşdirmək mümkün olmadığı cəhətlə, aralarına bir xətlə rabitə ataraq qəbul etməlidir. Şu halda kəlmənin biri xəfif və o biri səqil oxunar, ahəng də pozulmaz (tel-qraf, te-le-phon kimi). Bir qədər düşünülərsə, hər şeyə çarə aramaq mümkün olar.

9) Ən bəlalı fəqərə [məsələ] uzun-uzadı və namövzun [ahəngsiz] ərəb tərkibləridir ki, onları türkləşdirmək mühal və mümtənidir [qeyri-mümkündür]. Bunlar türkləşmədiyi halda atılıb türkcə mütəradifləri qəbul edilməlidir. Tərkiblərdən ən qarmaqarışıq izafət bəhsidir.

Türklərdə üç cürə izafət işlənir: izafəti-türkiyə - “tanrı qulu”, izafəti-ərəbiyə - “abdullah” və izafəti-farisiyə - “mərdi-xuda”. Bunların türkcəsindən başqaları ahəngə ziddirlər. Binaənileyh [ona görə] bunların türkcələri tərcih edilməlidir. Hələ burası təəccübdür ki, bu yabani izafələrin qəbulu ilə bərabər türk sərf və nəhvlərində [qrammatikasında] ərəbi izafələrin elmi istilahları da [terminlərini də] qəbul etmişlər. Bu istilahları türk izafələrinə tətbiq edəndə tühəf [qəribə] bir hal çıxır.

Məsələn, malikiyyət göstərən izafələrə türkcədə “izafəti-lamiyyə” demişlər (“Zeydin atı” kimi). Çünki bunun ərəbcəsində “lam” mövcuddur (“Fərəsul-Zeyd” kimi). Bu yollarla bizi ərəbləşdirməyə çalışan sərfiyyuna [qrammatika alimlərinə] nə deməli?

Sair millətlərin sərfçiləri dillərinin milliləşdirməsi uğrunda sərfçilərini yazmışlar. Bizimkilər isə türk ağzına sığmayan ərəb qaşığı ilə şorba içirmək istəmişlər! Söz

yoxdur ki, böylə süni istilahlər də rədd edilməlidir.

10) Uzun tərkiblərdən əlavə ərəblərin, farsların qısaca ədatları da dilimizə uymayır. Lakin bunun çarəsi asandır. Əcnəbi ədatları əvəzinə türk ədatlarını qərarlaşdıraraq, məsələ bütün qurtarar. Məsələn, fars ədatı ilə “dərvişanə”, ərəb ədatı ilə “laşəkk” əvəzinə türk ədatlarını qoyub “dəvişcəsinə” və “şəksiz” kimi qullanılsa, tamamilə türk ahənginə uydu-rulmuş olar.

11) Ədəbiyyatımıza bir çox ərəb və fars kəlmələri dolmuşdur ki, onlara əsla və qəta [qətiyyə] ehtiyacımız yoxdur. Məsələn, bəradər [qardaş], xahər [bacı] kimi. Bunlar ahəngə müğayirdir. Binaənileyh, əvəzlərinə qardaş və bacı (həm-şirə kəlməsi türkcədə düzgündür) kimi ahəngə uyğun kəlmələri qoyub, fars və ərəb mütəradiflərini atmalı. Filhəqiqə [doğrudan da], dilimizdə “əkiz” kəlməsi mövcud ikən ahəngsiz “tövəm” kəlməsinə nə ehtiyac? “Bənati-nə’s” kimi ağır bir tərkib əvəzinə sadəcə və uyğun “Yedigər” (yəni yeddi ulduz) qəbul olunsə, gözəl olmazmı?

12) Elmi istilahları bu gün hələlik ya osmanlılardan, ya da ruslardan qəbul etməliyiz. Birincilərin istilahları ərəbcə və ikincilərininki də ruscadır. Yəni hər ikisi bizim üçün yabaniyədir. Yabanilikləri ilə bərabər, dilimizə də heç biri uyğun deyildir. Heç birini də türkləşdirmək mümkün olmayır. Lakin məqami-zərurətdə bunların birisini gərək qəbul edək.

Hankısını qəbul edək ki, türkləşdirməyi də bizim üçün asan olsun? Götürək kimya istilahlərini. Müvəllidül-hümuz = кислород [oksigen], müvəllidül-ma =

водородъ [hidrogen], müvəllidül-fəhm = углеродъ [karbon]. Bunların ərəbcəsi ilə ruscası eyni-eynilə biri-birinin tərcüməsidir. Millətpərəstlik xəyalı ilə türklər bunları Yevropa məxəzlərindən alıb ərəb dilinə tərcümə etmişlər, ruslar da rus dilinə. Yəni istilahları da milliləşdirmək istəmişlər.

Lakin elmi rabitəni itirməmək üçün tamam Yevropanın qəbul etdiyi kimyəvi müqəttəatı [qısaltmaları] (химическія формулы) da qəbul etməyə məcbur olmuşlar. Böylə ki, kimya dilində birincini “O” hərfi ilə, ikincisini “H” hərfi ilə və üçüncüsünü də “C” hərfi ilə qəbul və təhrir edirlər [yazırlar]. Çünki əsl məxəzində birincisinə “oksigen” (O=ا), ikincisinə “hidro” (H=ه) və üçüncüsünə də “karbon” (C=ق) dedikləri üçün hürufi-müqəttələri də O, H, C olmuşdur. Odur ki, türk və rus tələbələri üçün kimya təlimi müşkül bir hala düşür. Ana dilindəki istilahlardan hürufi-müqəttəəsi kimyəvi müqəttəat ilə mütabiq olmadığı üçün bunlar çəşirlər.

Ərəbi istilahlardan müqəttəələri ح (hü-muz), م (ma), ف (fəhm) ibarət olduğu halda, ruslarınkı da У, В, К hərflərindən ibarətdir ki, bunların heç biri kimyəvi müqəttəatla (C, H, O) mütabiq [uyğun] deyildir. Pəs [deməli], millətpərəstlik ic-tihadı [cəhdi] bu yolda fayda verməz. Türklərə də, ruslara da lazım idi ki, əsl məxəz-dən kimyəvi müqəttəatın qəbulu ilə bə-rabər, istilahlardan da qəbul edəydilər. Ta ki, bu müqəttəələrin nədən ibarət ol-duğunu asanca və sürətlə düşünəydilər.

Bu gün heç vəchlə kimyəvi müqə-təatı milliləşdirmək olmaz. Tamam Yev-ropada öylə icra edildiyi kimi, biz də gə-

rək öylə icra edək. Pəs, kimya istilahları-nın hürufi-müqəttəəsini dəyişməzcasinə qəbul etməyə məcbur olduğumuz halda, əsl istilahlardan nə üçün tərcümələrinə ra-zı qalaq? Həm də bu tərcümələr dilimizə uymayı. Yaxşısı bu deyilmi, həman mü-qəttəələri andıran istilahları əsl məxəzin-dən qəbul edib, türkləşməsinə də çalı-şaq, ta ki kimya açarları bizim üçün gizli qalmasın? Şol vaxt əczaxanalara göndə-rilən bir bu qədər nüsxələrin məzmunu da bizə aşkar olar. Kimya istilahlarında “kibrit” əvəzinə “sülfürük”i [sulfat turşusu-nu] qəbul etsək, bunun müqəttəəsi S-in (= س = sülfürük) mənasını da anlarız.

Xülasə, bu istilahları əvvəlki mənbə-lərindən alıb türkləşdirməli. Böylə olar-sa, həm türkləşdirmək məsələsi asan olar (çünki ərəbcə böyük tərkibləri türk-ləşdirmək çox zordur), həm də elm mə-sələlərinə təfriqə [ikitirəlik] düşməz. Və həm də əczaxanalarda və emalatxana-larda istemal edilən [işlənilən] kimya for-mulları savadlılarımızın hamısına aşkar olar.

Milli məfkurəmizin ən böyüyü “türk-ləşdirmək” bəhsidir. Lakin bu məfkurə-ləri doğuran mədəniyyəti, milliyyət yo-lunda qurban kəsmək olmaz. Mədəniy-ət bizi vadar edir ki, naqis əlifbanı atıb yevropalıların mükəmməl əlifbasını qə-bul edək. Həman mədəniyyətin tələbatı ilə elmi istilahlardan çoxunu və ələlxüsüs kimyəvi istilahları da gərək Yevropadan qəbul edək ki, əbəs yerə çəkilən zəhmət-lərin önü alınsın.

“İzafəti-lamiyyə” kimi bir çox uydur-ma istilahlarımız vardır.

Hələ öylələri vardır ki, onu düşünmək üçün Həzrəti Əyyubun səbri gərək. Mə-

sələ, “zəmiri-münfəsili-qaibin müfrədi-müzəkkərindən mə’xuz [kişi cinsində üçün-cü şəxs əvəzliyinin təkindən əmələ gələn]”. Əcəba, bu hankı türkcədir? Böylə, is-tilahlardan da türkləşməsinə çalışmalıdır. Lakin bu istilah fəqərəsi məsələmizin ən ağır yeri olduğundan, bunu da ərəbi-ix-tisasa həvalə edirik. Maarif Nəzarətində bunun həlli üçün mütəxəssislər dəvət edil-məlidir.

Buraya qədər göstərdiyimiz çarələrin hamısı ədəbiyyatın nəsrən yazılmış qis-minə aiddir. Mənzum yazılara gəldikdə, bunların da türkləşmək üsulu cavan şü-əramızın [şairlərimizin] öhdəsinə gəlir. İn-diyyə qədər türkcə yazılmış şeirlərin sə-liqələrinə əl vurmaq olmaz. Zira vəzin və qafiyələri pozulmuş olar. Bundan sonra yazılacaq şeirləri türk mühitinə, türk tə-biətinə uyduzaraq yazmalı. Şüəramızın bəzisi tələffüzümüzün məqsur [qısaldıl-mış, uzun saitləri olmayan] halını göstərə-rək, saf türkcəmizi nəzm aləminə yarar-sız zənn edirlər. Lakin bu yanlış bir zən-dir. Özüm şair olmadığım cəhətlə, böylə batil fikirlərə Osmanlı şairi məşhur Mə-həmməd Əmin bəyin kəlamını nişan ve-rə bilərəm. Bunun kəndisinə məxsus “Əmin bəy türkcəsi” namı ilə lisanı, üs-lubi-şeyri ədiblər arasında məşhurdur. Əmin bəy türkcəsində ərəbi və fərisi kəlmələr qullanılmaz. Məgər ki “ruh”, “vicdan”, “insan” kimi hər kəscə məruf [bi-linən] kəlmələr ola və həqiqi türkcədə mü-adilləri [əvəzləri] və müqabilləri [qarşılıqla-rı] bulunmaya. Hələ tərkiblər qətiyyə-n məmnudur [yasaqdır]. Əmin bəy türklüyə rəbti-qəlb etmək [kənüldən bağlanmaq, kənül vermək] və etdirmək üçün lisana müraciət etmiş, lisanı da nə Anadolu li-sanıdır, nə Rumeli türkcəsidir, nə də būs-

bütün İstanbul şiveyi-adisidir. Qüsursuz deniləcək qədər ümumi və sadə türk-cədir ki, heç bir ləhcəyə bənzəməz.

Əmin bəy bu türkcə ilə şeir söyləmə-yə başlar-başlamaz hər kəs tərəfindən təqdiratə məzhər [təqdirlərə nail] olmuş-dur. Nümunə olaraq, onun “Köy qızı” ün-vanlı nəzmini maraqlılara göstərirəm. İştə nəzm:

- *Buyurunuz qəhvənizi!*
- *Baxdım bir qız, köy qızı;*
- *Yanağının çıxıqlığı, mini-mini ağızı*
- *Hər bir halı “Anadolu qönçəsiyem” de-məkdə!*

- *İç çəkişi, titrək səsi, o qızarmış gözləri,*
- *Mə-lul-mə-lul baxışları, bükük boynu,*
- *hər yeri*

- *Bir çox şeylər oxunu[yo]r bu sevimli*
- *çiçəkdə.*

- *Qızım, sən anan, baban, kimin-*
- *kimsən varmı?*

- *Var!*
- *Nərədələr?*
- *Onlar, bacım həpsi köydə qaldılar.*
- *Nəralisən?*
- *Boluluyam.*
- *Nəçün gəldin?*
- *Bunaldıq,*

- *Tarlamızı sürəmmədik, yeyəcəksiz, ac*
- *qaldıq.*

- *Pəki, sən İstanbula gəlmən ilə no-*
- *lacaq?*

- *Mənim bir qaç illiyimlə babam ökü-*
- *zalacaq...*

Gördünüzümü, bu şeirdə ərəbin heç bir namövzun tərkibi, cəmi, ədəvati [ədat-ları], filanı yoxdur. Bizim “naəlac qaldıq” səqim bir cümləmiz əvəzinə şair əfəndi qısaca və saf türkcə “bunaldıq” (bunal-maq, şaşırmaq) deyir.

İştə, türklük həvəsinə düşən cavan şairlərimiz üçün Əmin bəyin “Türkcə şeirlər” nam [adlı] məcmuəsini düsturüləmə [nümünə, təlimatnamə] və rəhbər olaraq nişan verə bilərik. İstər şairlər olsun, istər katiblər, ahəng üsulunu nəzərdə saxlamış olsalar, latın hürufatının qəbulnadək bir çox fəqərələri türkləşdirmiş olarız ki, bu da az iş deyil.

Bu iki məsələ (latın hürufatı və türkləşdirmək) qəbul edilib tamam olarsa, növbədə saf türkcənin sərf və nəhvlərini tərtib etmək lazım gəlir. İndiki sərf və nəhvlərin heç biri imla və inşamızı təbii hallarında göstərməyirlər. Ömür vəfa etsə, bu məsələyə ayrı vaxt rücu və övdət edərik [müraciət edə və qayıdırıq].

Farhad Ağazadə

BƏHRİYYƏ İŞLƏRİMİZ

Şəhadətnaməsiz təcrübəli mexaniklər haqqında

Sentyabr ayında təcrübəli gəmi sürənlər (kapitanlar) xüsusunda bir məqalə yazmışdım. İndi də mexaniklər haqqında bir neçə söz yazmağa cəsarət edirəm.

Təşrini-əvvəl [oktyabrın] 17-də Xəzər dənizində çalışan müsəlman təcrübə görmüş mexanik (çarxçı) və müavinlərinin ümumi iclası vəqə oldu. Əvvəlinci müzakirəyə qoyulan məsələ hal-hazırda gəmilərdə müavin vəzifəsində şəhadətnaməsiz təcrübə görmüş çarxçıların ticarət portu binagüzarlığı [sərəncamı] ilə vəzifələrindən kənar edilmələri xüsusunda idi. Öylə anlaşıldı ki, fəvqəlzikr [yuxa-

rida qeyd olunan] adamlar vəzifələrini buraxıb səfil və sərgərdan qalmaq məcburiyyətindədirlər. Əlbəttə bu, təəssüf ediləcək bir keyfiyyətdir, zənn edirəm. Bu əsasən qanun ədd [hesab] olunmasın gərək. Zira o adamlar ki, Xəzər dənizində qaç sənələr zərfində can qoyub, ömür çürüdüb məharət və ustadlıq qazanıblar və o təcrübələr sayəsində hal-hazırda ticarət səfinələrində [gəmilərdə] çarxçı müavinliyi vəzifəsini layiqincə ifa edirlər, nasıl olar ki, indi onlara etibar və etimad olunmasın. Halbuki eyni zamanda onları çalışdıran kapitan və mexaniklər gəmilərə qəbul edib işə yaradıqlarını isbat edirlər.

Böylə vəziyyətdə bulunanlar az deyildirlər. Müsəlmanlardan 50-60 nəfərə qədər mövcuddur. Onların əksəri qocadır, əhli-əyal sahibidir. Böylə olsa, bu gün onlar şəlpə-şülpələrini yığıb gəmilərdən kənara çıxmalıdırlar.

Əlbəttə, indiki zamanda hamı bilir ki, heç bir adam kəndinə iş arayıb tapa bilməyir, xüsusən dənizdə işləyənlər. Balıq sudan çıxıb ölənin kimi, məllahlar da [dənizçilər də] gəmidən çıxdıqda başqa bir vəsilə [yol, vasitə] ilə kənarda özlərinə çörək qazana bilməyib, ailəsi ac və yalavac qalır. Binaənileyh [ona görə], burada gərək bir çox şeyləri nəzərə almaq. Birdə-fəlik biçarə təcrübəli mexaniklərin yaşamasına xitam vermək olmaz. Onlar hələ yaşamalırırlar, onların balaları böyüməlidirlər.

Bundan maəda [başqa], Azərbaycanın halını nəzərə gətirdikdə dəxi də məsələ bir qədər aydınlaşır. Heç kəsə gizlin deyil ki, Azərbaycan hökuməti dəniz əməliyyatında pək zəif bir haldadır. Bilxassə [xüsusilə] inqilabi bir zamanda ki, Azər-

baycan istiqlaliyyəti qara qüvvələr tərəfindən təhlükədədir, düşmən gəmiləri sərbəst Xəzər dənizində seyr edirlər və anbaan paytaxtımızı təhdid altına alırlar. Aşkardır ki, düşmən qarşısına çıxmağa bizim bəhri qüvvəmiz [donanmamız] yoxdur. Ancaq biz yatmamalıyıq. Malik olmadığımız qüvvələri təşkil etməliyiz. Əlbəttə ki, hökumətdə bu təşəbbüs də vardır və minbəd [bundan sonra da] olmalıdır.

İştə, ehtiyacımız olan flot mükəmməl bir surətdə əngər [çox yaxın] bir zamanda düzələcəkdir. Təbii, xah hərbi və xah ticarət, hər iki flotu çalışdırmağa mütəxəssislər lazımdır. Hal-hazırda Azərbaycanın mütəxəssislərini toplasaq, görürük ki, kapitanlara, mexaniklərə pək çox ehtiyac vardır və gələcəkdə bu ehtiyac dəxi də artıq hiss olunacaqdır. Buna indidən çarə arayıb istiqbalı [gələcəyi] əsaslandırılmalıdır. Əgər fəvqəlzikr mexaniklər bu zaman gəmilərdən xaric edilərsələr, demək olar ki, Azərbaycan dəniz dəstgahını yığırdırmalıdır və gələcəkdə bir bəhriyyə qüvvəsinin düzəlməsindən göz çəkməlidir. Xayı, vəzifələrində baqi qalarsalar, işlər yatmayıb tərəqqi edəcəkdir. Və get-gedə bəhriyyə məktəblərində oxuyub məllahlar [matros] artacaqdır və Azərbaycan bəhriyyə qüvvəsi də əmələ gələcəkdir. Burasına bəhriyyə müəssisələri nəzəri-diqqət yetirməlidirlər.

Mən zənn edirəm ki, Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] naziri həzrətləri bu növ mexaniklərin halını nəzərə alıb onlara köməklikdə bulunsun. O da iki növlə ola bilər. Ya gərək onlara nə qayda ilə xidmət edirlər, vəzifələrində baqi qalmaq icazəsi verilsin və yaxud xüsusi bir qanun üzrə təcrübələrini nəzərə alaraq

onlara Nəzarət tərəfindən ixtiyarat şəhadətnamələri verilsin ki, onlar gəmilərdə xidmətdə buluna bilsinlər və həyatlarını saxlasınlar. Şayəd bu iki yol ilə onlara bir yardım etmək qeyri-mümkün olarsa, o halda onlar üçün bəhriyyə mexanik məktəbi cənbində [nəzdində] təcrübə kursları açmaq olar ki, iki ay orada çalışdıqdan sonra onlar şəhadətnamə ala bilsinlər.

Lakin burada bir də onların maddi cəhətlərini nəzərə almalıdır. Necə ki, balada zikr olundu [yuxarıda qeyd olundu], bunların əksəri gəmi sahiblərinə xidmət edirlər və aldıkları haqlara güclə balalarını saxlayırlar. Həqiqətən, Azərbaycan Cümhuriyyətinin gələcək qüvvətini nəzərə alaraq Türük və Məabir naziri həzrətləri bu məsələni də həll edə bilərlər. Yəni mümkündür ki, hökumət xəzinəsindən iki ay əvəzində məzkur [deyilən] mexaniklərə maaş verilsin. Halbuki tez və ya gec tamam maryaklar [dənizçilər] səfərbərlik halına gətirilməlidirlər.

İştə, zikr etdiyim ümumi iclas da bu rəyde oldu ki, söylədiyim kimi, Türük və Məabir naziri cənablarına müraciətən yardım və müavinət istəsinlər.

Ümum maryak yoldaşlarımla bərabər bu xahişin qəbulu arzusundayam.

Kapitan Əli

XANIMLARIMIZA MÜJDƏ

Xanım həmsirələrim [bacılarımlı]! Gözünüz aydın olsun! Bir qaç aydan bəri yalvarıb xahiş etdiyiniz, acı-acı ifadələrlə anlatdığınız, sənələrcə yatmış, uyuşmuş dərdlərimizə dərman olacaqsə, elmdən,

tərbiyədən olacağını düşünüb, bir çarəsi varsa, o da xanımlar üçün kurslar açılması ilə olacağını yana-yaxıla söylədiyinizin nəticəsidir ki, həmd olsun, bu gün Maarif naziri həzrətlərindən qadınlara məxsus kurs üçün izin sadir oldu [verildi]. İştə, mən də bir həftəyə qədər arzusunda bulunduğunuz kursun açılmaq müj-dəsini sizə verməklə iftixar edirəm.

Həmd olsun, bu bir fəaliyyətdir [xeyirli əlamətdir] ki, şimdiki qədər kəndi varlıqlarından, kəndi ixtiyaratlarından xəbəri olmayan qadınlarımız bu gün kəndi varlıqlarını dərk etməyə, kəndi pamal olmuş [tapdalanmış] hüquqlarını tələb etməyə qalxışdılar.

İştə, əvvəlinci addımlarını atdılar, kəndiləri üçün kurs açdırmaq təşəbbüsündə bulunub, arzularına nail oldular.

Kursların məramı

Qadınlarımıza kursların nə dərəcədə əl-zəm [vacib] olduğunu qeydlə, qadınlarımızın ruhlarını oxşayacaq, tərbiyələrinə yarayacaq üsul və hərəkətlər də proqramımıza daxildir. Böylə ki, xanımlarımıza kursda oxumaqla bərabər, lazımı miqdarda milli müsəmirələr [konsertlər, tamaşalar], ədəbi cəmiyyətlər tərtib etməklə, bir və ya iki həftədə bir də cümə günlərində mühazirələr (leksiya) oxunmaqla xanımların əhvali-hazirədən, zamanın icabatından [ehtiyaclarından], ev idarəsindən, çocuq tərbiyəsindən, xülasə, qadınlığa, validəliyə [analığa], mürəbbiyəliyə, müdirliyə dair məlumatlar veriləcəkdir. O vaxt qadınlarımız tam mənası ilə çocuqlarının validəsi, mürəbbiyəsi və evinin müdiri olub, müvəzzəf olduqları [daşıdıqları] vəzifələri bəhəqq əda

etməyə müqtədir olacaqdır [haqqıyla yerinə yetirməyə gücləri çatacaqdır].

İştə, bu kurslara davam etmək istəyən xanımlar şimdiki ərizələrini təqdim etməlidirlər. Kurslar üç şöbə olacaqdır: heç bilməyənlər, bir az bilənlər, daha artıq bilənlər. Haydiniz, xanımlar, böylə fürsət ələ düşməz. Firsəti fəvta verməyib, həman kursa şitab ediniz [tələsiniz].

Kurslar Nikolayevski küçədə Birinci Milli Ünas Gimnaziyasında açılacaqdır.

Rəsmi-güşad [açılış mərasimi] gününün təyini ayrıca da qəzetədə də elan olunacaqdır.

Şəfiqə Əfəndizadə

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Ermənikəndin mühafizəsi

Ermənikəndin layiqli surətdə mühafizəsindən ötrü qradonaçalıq Daxiliyyə Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, məzkur [deyilən] kənd 8-ci polis dairəsindən çıxarılsın. Burada xüsusi bir adam təyin edilsin ki, polis müfəttiş[i] ixtiyarına malik olsun. Qradonaçalıq bununla bərabər Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən konka dəmiryolundan Ermənikəndə bir qol çəkilməsi mümkün olub-olmadığını isticvabda bulunmuşdur [soruşmuşdur].

Yeni elektrik xətti

Şəhər ilə Elektriçeskaya Sila cəmiyyəti arasında əqd edilmiş [imzalanmış] yeni bir müqavilənamə mövcubincə [müqavilənaməyə əsasən], Cəmiyyətin mərkəzi mövqifindən [stansiyasından] şəhərə yeni qüvvətli bir hava xətti çəkməlidir.

Elektrik cəmiyyətini cərimə

Bələdiyyə İdarəsi, elektrik cəmiyyətini 17 aprelə mərkəzi mövqifi fəaliyyəti durduraraq şəhəri işıqsız buraxdığından naşi [ötrü] müqavilənamə mövcubincə 4 min manat cərimə etmişdir.

Odun ehtiyatı

Ümum Ordu İstehkam Müfəttişliyi rəyasətindən Bakı qubernatoruna xəbər verilir ki, qış mövsümünün hülulu [gəlməsi] münasibətilə ordu və müəssisələrdən ötrü odun tədarük edilməsi lazım gəldiyinə görə, idarə Yalama meşəsində odun alıb müvəkkili Qvaramadzeyə vəgüzar etmişdir [tapşırılmışdır] ki, odunları Yalama istasyonundan daşıtsın. Fəqət məzkur [adı çəkilən] Qvaramadzenin verdiyi məlumata görə, vəsaili-nəqliyyə [nəqliyyat vasitələri] olmadığından qubernatordan idarə xahiş etmişdir ki, işbu məsələyə Müşkür uçastok pristavı tərəfindən yardım göstərilməsinə əmr verilsin. Bakı qubernatoru lazımı binagüzarlıqlar etmişdir [sərəncamlar vermişdir].

Çöl farələri

Cavad qəzası əhalisinin iltimasına görə, Ziraət [Əkinçilik] naziri Bakı qubernatorundan xahiş etmişdir ki, Cavad qəzasında çöl farələri (siçan) ilə mübarizə üçün instruktör Berq Kurska zeyldə məzkur [aşağıda deyilən] pristavlar 2 ay müddətində müavinət göstərsinlər:

- 1) Qaradonlu pristavı Muradxanov;
- 2) Xıllı pristavı müavini Nuri Həsənov;
- 3) Biləsuvar pristavı müavini Bobrov;
- 4) Cavad qəzasının Qalaqayın pristavı müavini.

Qubernator lazımı binagüzarlıq etmişdir.

Quba qəzasına müavinət

Quba qəzası Yasab camaatı vəkillərinin xahişinə görə, Bakı qubernatoru Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətindən [Sosial Təminat Nazirliyindən] xahiş etmişdir ki, camaat yandığından, Yasab kəndinə çəkdiyi su yoluna geri qaytarmamaq üzrə 55 min manat pul buraxılsın.

CƏMİYYƏTLƏR VƏ İTTİFAQLAR

Ümum dağıstanlılara elan

Vətənimiz Dağıstanın düşmənlər tərəfindən məruz qaldığı böyük təhlükəni nəzərə alaraq vətəninə, dininə sevən və bu yolda heç bir fədakarlıqdan çəkinməyəcəyinə ümidvar olduğumuz Azərbaycanlıların 22 oktyabrda çaharşənbə günü saat 12-də Nikolayevski küçədə Dum meydançasındakı Mərkəz Raboçi Kluba [Fəhlə Klubuna] hər halda təşrif etmələrini vətəndaşlıq naminə rica və istirham [xahiş] edirik.

Mütəəllimlər ittifaqında

Keçən 1918-19-cu tədris ilinin ikinci yarısında Bakı Birinci Realnı məktəbi Türk Mütəəllimləri [Məktəbliləri] İttifaqı idarəsində əmələ gəlmiş keyfiyyətin həqiqi səbəblərini mütəəllim yoldaşlara aydın etməkdən ötrü biz məzkur [deyilən] məktəbin türk mütəəllimləri aşağıdakı məlumatı veririk:

1918-19-cu tədris ilinin yarısında Bakı Birinci Realnı məktəbi Türk Mütəəllimləri İdarəsinin xəzinədarı olan İsmayıl Xanlarov (şimdi isə 7-ci sinfin şagirdi) idarənin iclasında məktəbin müdiri namın-

dan həqiqətə müvafiq olmayan sözlər söyləyib ki, guya müdir, 3 nəfər müsəlman mütəəllimlərini haqqı-tədris vermədiklərinə görə məktəbdən xaric etmək istəyir. İdarədən həman mütəəllimlər üçün haqqı-tədris verməkdən ötrü pul almış və pulu məktəbə verməkdənsə kəndisi sahib olmuş. İdarəyə isə məzkur mütəəllimlərin [deyilən məktəblilərin] ataları namından kəndisi yazdığı saxta sənədlər təqdim edib pulu məktəbə verdiyini sübut etmək istəmiş.

Bundan əlavə, həman ilin yenə ikinci yarısında idarə kəndi nəfinə [xeyrinə] müsəmirə [konsert] tərtib verdikdə, bir neçə başqa vasitələrlə də İsmayıl Xanlarov kəndisi idarənin pulunu təsərrüf etmək istəmişsə də, müvəffəq olmayıb, kəndisinə qarşı şübhə oyanmışdır. Binaənileyh [buna görə], təftiş icra olunduqda İsmayılın həqiqətən sadıq olmadığı sübut olunmuşdur.

Bu oktyabr ayının 12-də vəqə olmuş ümumi iclasımızda, biz, Bakı Birinci Re-alını məktəbi mütəəllimləri yekdil məzkur [adı çəkilən] İsmayılın mütəəllimlərə layiq olmayan hərəkətlərdə bulunduğunu nəzərə alaraq, onu ittifaqdan xaric elan edirik.

İmzalar

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

Düşənbə [bazar ertəsi] günü təşrinin əvvəlin [oktyabrın] 20-də Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinin iclası çağırılmışdı. Axşam saat 7-də iclas açılaraq işbu məsaili-yövmiyyə [gündəlikdəki məsələlər] mövqeyi-müzakirəyə qoyulmuşdur:

1) Müsəlman darüleytamının [yetimxanasının] Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nə-

zarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən Cəmiyyəti-Xeyriyyə öhdəsinə verilməsi;

2) Qaçqınların təmini-məişətləri haqqında Əsədulla Mahmudovun təklifi;

3) Sədrin məzuniyyəti;

4) Hacı Qasımovun abidə xüsusunda izahatı;

5) Kargüzarın maaşı xüsusunda;

6) İdarə üçün bir katib dəvəti;

7) Hesabdar.

Təklif edilən məsələlər bir-bir müzakirə edilib bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] qərar verilmişdir:

1) Müsəlman darüleytamının [yetimxanasının] Cəmiyyəti-Xeyriyyə öhdəsinə verilməsi xüsusunda Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətindən varid [daxil] olan məktubda hər bir çocuğun məxarici üçün Nəzarətdən Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə ayda 200 manat veriləcəyi haqqında müzakirə edildikdən sonra qəat olundu [qərara alındı] ki, işbu məbləğ kifayət edib-etməyəcəyi haqqında Hacı Qasımov başqa darüleytamlardan mükəmməl bir məlumat toplayıb İdarəyə tövdi etsin [təhvil versin].

2) Qaçqınların məişətini təmin üçün müvəqqətdən bir heyət təşkil edilsin və bu heyət Cəmiyyəti-Xeyriyyənin bir şöbəsinə təşkil edərək kəndi hesabını ayrıca saxlasın. İşbu heyət 3 nəfər Cəmiyyəti-Xeyriyyə idarəsi üzvlərindən və Ünas [Qadınlar] Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi, Ziyalılar Cəmiyyəti və Bələdiyyə İdarəsindən birer nümayəndələrdən təşkil edilməlidir.

3) İdarə sədri Qasım Qasımov iki həftəlik məzuniyyət xahiş etməsinə görə, məzkurun müsafirətdən övdətinə [adı çəkilən şəxsin səfərdən qayıtmasına] qədər İdarə sədarəti sədr müavini Əbdüləli bəy Əmircanova mühəvvəl edilsin [tapşırılsın].

4) Şühəda [şəhidlər] şərəfinə qəbiristanda inşa olunan bina mühəndisinə mü-kafat olaraq abidəyə xərc ediləcək məbləğin 4 faizi verilsin.

5 və 6) Cəmiyyət kargüzarına ayda 3 min manat və katibinə 1800 manat maaş təyin olunsun.

7) İdarəyə bir mühasibəçi lazım olduğundan, müsəlman bir mühasib dəvət edilsin.

AZƏRBAYCANDA

Zəngəzurdan

Vaxtilə gözəlliyi, safiyyəti, bir çox şüunati-təbiisi [təbii sərvətləri] ilə məşhur olan Zəngəzur şimdi səfaləti ilə, hali-əsəfiştimalı [təəssüf doğuran halı] ilə bir xarabazara dönmüşdür. Zəngəzurun gözəl məqamları, arxlar və ərzani [yaxşı] çayları, bağları və bostanları, səfalı yaylaları xain və vəhşi düşmənlər əli ilə qəsb edilməkdədir. O şimdiyə qədər bütün səfalar, istirahətlər ilə bəslədiyi övladını vəhşi dağlar arasında, sıcaq qumlar üzərində tərkə məcbur olmuşdur və olma-dadır.

Ancaq bu var ki, Zəngəzur bu fəlakət və səfaləti ilə bərabər, bir çox da təsəllilər və ümidlər bəsləməkdə və bu halın müvəqqəti olacağına iman etmədə idi. Bu təsəllilərin ən birincisi təbii olaraq hökumətimizin müavinəti idi.

Budur ki, təsəlli və ümidlər vahi [boş] bir xəyaldan ibarət olmayıb, bəlkə ümidlərin, təsəvvürlərin mafövqü [daha artığı] olaraq bir həqiqət şəklini aldı.

Eylül [sentyabr] 24-ndə Ali Müavinət Heyəti Zəngəzura varid oldu [gəldi]. Bəli,

hökumətimiz kəndi vəzifəsini ciddi olaraq əda etdi [yerinə yetirdi] və gələcəkdə vətənimiz Azərbaycanın birer qəyur [qeyrətli] övladı olan minlərcə Zəngəzur yetimlərinə:

Övladım! Maraqlənməyiniz, mən sizin mərhəmətli ananızam. Doğrudur ki, sizin Məhəmməd, Əli, Vəli adlı babanız quldur andraniklərin makinalı tufəngləri ilə şəhid olub sizdən təəssüflərlə ayrılma da, mən, Azərbaycan babanız nə ölmədim nə də öləcəyəm. Bəlkə yaşayır və sizi də yaşadacağam...

Bəli, hökumətlər millətlərlə yaşar. Hökumətsiz bir millət olmadığı kimi, millətsiz də hökumət olmaz. Bu, inkarı mühal [mümkünsüz] dərəcədə sabit bir fəlsəfədir.

Heyət general-mayor Talışinski həzrətlərinin rəyasəti ilə bir neçə şəxsən etimadlı cənablardan, mühüm siyasi firqələrin məsul əzalarından [üzvlərindən] ibarətdir.

Heyət işə başlamışdır. Zəngəzurun ismətli qadınlarının və məhzun [qəmli] yetimlərinin bir sənədən bəri gülməyən üzünü güldürdü.

Heyətin üzvlərindən Mustafa bəy Əli-bəyov cənabları Zəngəzurun mərkəzi olan Dondarlıda məscidi-cameyə gəlib müəssir [təsiri] nitqi ilə hökumətimizin bu ali hümməti barəsində cümə namazına cəm olmuş camaata bəyanat verdi və camaata ittihad [birlik] və ittifaq etmələri barəsində və bir çox müsri [yoluxucu] xəstəliklər, yatalaq, səpməli yatalaq, qızdırma, çiçək və qeyriləri barəsində və camaatın bu xəstəlikdən kəndilərinə nə növlə mühafizə etmələri haqqında nitq etdi. Bu nitq camaatı höku-

mətə mətin bir imanla rəbt etdi [bağladı].
Zəngəzur müsəlmanları naminə əda-
yi-şükran [təşəkkür edər] və hökumətimi-
zə və heyət möhtərəm əzasına müvəf-
fəqiyyət dilərəm.

*Zəngəzur qazısı:
Bəhlul Behcət əfəndi*

Qazaxda ümum mütəəllimlərin iclası

1919-cu ildə oktyabr ayının 10-da cü-
mə günü saat 10 radələrində Qazax mü-
təəllimlərinin [məktəblilərinin] ümumi ic-
lası vəqə oldu.

İclas vəqə oldu Əliməhəmməd Hü-
seyinzadənin təhti-sədarəti altında və
həman iclasda iştirak edirlərdi Qazax Da-
rülmüəllimininin [Seminariyasının], ali-ib-
tidainin və Dağ Kəsəməni ibtidai məkəti-
binin [məktəblərinin] mütəəllim və mütə-
əllimələri [oğlan və qız şagirdləri].

Şu məclisdə Əliməhəmməd Hüseyn-
zadə Qafqaziya Müsəlman Mütəəllimlə-
rinin ikinci Qurultayından uzun-uzadı iza-
hat verib, aşağıda yazılan məsələlərin
həllinə şüru olunur [başlanır]:

1) Qafqaziya Müsəlman Mütəəllim-
lərinin ikinci Qurultayına nəzərən qət
olundu [qərara alındı] ki, mütəəllimlərdən
bir nümayəndə seçilib müəllimlər peda-
qoji şurasında iştirak etsin.

2) Darülmüəllimin və ali-ibtidai fond-
larını yetişdirmək məsələsi ümumiyyətlə
qəbul olunur.

Oktyabrın 10-da vəqə olan iclasda
Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyətinin yeni
seçilmiş üzvləri 7 nəfərdən ibarətdir:

- 1) Sədr: Əliməhəmməd Hüseynzadə
- 2) Müavini-sədr: Əbdülhəsən Rəhim-
zadə
- 3) Katib: Nemət Köçərli

4) Müavini-katib: Gövhər xanım Yu-
sifzadə

5) Xəzinədar: Hacıbala Hacızadə

6) Kassir: Məhəmməd Muradzadə

7) Kassir: Dilbazi Səyalı xanım

Kassirin iki olmağına səbəb budur ki,
biri Darülmüəlliminin mütəəllimidir, di-
gəri isə ali-ibtidai məktəbinin mütəəlli-
mələrindəndir.

Heyəti-idarəsi

Ümumi Qazax mütəəllimlərinin he-
yəti-idarəsinin üzvləri beş (5) nəfərdən
ibarətdir:

1) Asiya xanım Əfəndizadə

2) Həsən Rəsulzadə

3) Cahanbəxş Sultanzadə

4) Mustafa Məhəmmədzadə

5) Kərim Kərimzadə

Şagirdlər məhkəməsi

Həmin idarə də 5 nəfər şəxsdən ibar-
ətdir:

1) Gövhər xanım Yusifzadə

2) Şahnabat xanım Qiyasbəyli

3) Mahmud Abdullazadə

4) Tahir Abdullazadə

5) Hüseyn Sadıqzadə

Ən axırda iclasda olan şagirdlər və
xanımlar cəmiyyəni [birlikdə] iclası alqışla-
yıb təbrik etdilər. Sonra həpsi bir ağızdan
“Yaşasın Cəmiyyətimiz” və “Yaşasın Azər-
baycan” deyərək dağılmağa başladılar.

Məhəmmədzadə Feyzulla

Elan

Bazarnı küçədə Bəradərani-Həsənovun
[Həsənov qardaşlarının] dükanında satılır Bə-
radərani-Qasimovun fabrikasından çıxan mal-
lar: çubuq tənəkəsi, maxorka və burunotu.

11471

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axş-
amı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], ça-
harşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çəhar-
şənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çəharşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdən pəncşənbə [cü-
mə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və
şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə,
pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazizadə

Vəzi-həml edənələr hər bir vaxt, gələn
xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə
kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliy-
yati-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor
Tsentsner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-
mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır
və iynə vurur. Adres: Armiyanski küçə nömrə
13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

İstanbul doktor və bakterioloqu Nazim bəy Hüseynzadə

Sifilis, terbiyə, şankr və daxiliyyə naxoş-
luqları, 914 və 606 müalicələri tətbiq edilir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 10-adək,
axşam saat 6-dan 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 17,
doktor Qarabəyovun müalicəxanası. Telefon
nömrə: 49-87.

1470

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları
qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir
hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-
7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə
45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnı-
dan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06
və 52-36.

7406

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul
edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat
5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və
914 müalicəsi və qeyrilər.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci
mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma
və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayı-
rılması təmin olunur. Kənardan gələnələr
üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək,
axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, pa-
radnı qapıdan.

10218

Diş həkimi E. S. Karşteynbaum

Maddi cəhətdən zəiflər üçün xüsusi
güzaştədə bulunur. Diş çıxartmaq ağrı ilə 25
manat, diş çıxartmaq ağrısız 50 manat.
Müalicə və doldurması 80 manatdan 100-ə
kimi. Məsləhət 15 manat.

Ünvan: Quba meydanı yanında Sisianovski küçə nömrə 41, İsrailovun evində. Telefon: 22-57.

11449

Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğu-na mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir. Ünvan: Telefonnu küçə, nömrə 6.

7444

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti təkrarən ümum əhaliyə məlum edir ki, həmin 28 iyul ayında verdiyi qərarı qərarı mövcubincə [əsasında], Azərbaycan Cümhuriyyətində əcnəbi məmləkətlərə mal aparmaqdan ötrü xahiş edənlərə icazənamələr verilir və bunların qeyri kəslərdən pul ilə alınmasına heç bir lüzumu yoxdur. Ondan əlavə, icazənamələrdə qeyd olunan kimi, bu icazənamələrin qeyri şəxslərə də verməyi qadağandır.

Nəzarət bununla elan edir ki, hərəgah Nəzarət tərəfindən verilən icazənamələr – ki mal göndərmək üçün göstəriləcək Dəmiryol İdarəsinə, tamojnaya və istasyon naçalnikinə – satılsa və ya qeyri şəxslərə verilsə, Nəzarət tərəfindən puç olunacaqdır, necə ki, həmin sentyabrın 20-ndə Əziz bəy Sultanova 9112 nömrəli icazənamənin satılmağına görə, Nəzarət puç etdi.

Ticarət, Sənaye və Ərzaq naziri:

A. Əminov.

İdarə müdiri: Makinski.

T-284

**Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Bir sual münasibətilə

səh. 411. “haqqı alçaqlardan”: qəzetdə “haqqı alçaqlardan” getmişdir.

Sülh ətrafında

səh. 417. “Oriental”: İstanbulda fransızca nəşr edilmiş “Monitor Oriental” [Le Moniteur Oriental] qəzeti nəzərdə tutulur.

“səbiq kronprins (Almaniya vəliəhdi)”: Almaniya imperatoru II Vilhelmin oğlu Fridrix Vilhelm nəzərdə tutulur.

Dilimizin türkləşməyinə çarələr

səh. 421. “ismi-fail”: ərəb qrammatikasında feildən düzələn və subyekt bildirən isim; hərəkəti icra edən (katib - yazan).

“ismi-məful”: ərəb qrammatikasında feildən düzələn və obyekt bildirən isim; hərəkətə məruz qalan (məktub - yazılan).

səh. 422. “ismi-məkan”: ərəb qrammatikasında, yer bildirən isim.

səh. 423. “Bənati-nə’s”: Böyük Ayı bür-cünü təşkil edən yeddi ulduz topası; Yedigər.

səh. 424. “hürufi-müqəttə”: hər hansı bir şeyin qısaltması olan hərflər yaxud hərflər birləşməsi.

Cümə axşamı, 23 oktyabr 1919-cu il, nömrə 303

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 28 məhərrəmül-həmə sənə 1338. 23 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və islamla müfədd məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Təx nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiati: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axırncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

ELAN

1919 sənə oktyabrın 23-də pəncşənbə [cümə axşamı] günü gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

T-295

ELAN

Hökumət Müfəttişliyi naziri həzrətlərinin 12 həmin oktyabr 1438 nömrə təliqəsinə binaən [rəsmi məktubuna əsasən], bu gündən etibarən Cümhuriyyətimiz daxilində olan ümum gömrükxanaların və əvvəl mərhələdə Ağstafa gömrükxanasının təftişinə şüru etdim [başladım]. Ümumdən kamali-əhtiramla rica və təmənnə edirəm ki, məzkur [deyilən] gömrükxanaya əşya və malların müsadirəsi və hakəza [həbelə] qeyri biqanunluqlar barədə olan şikayətlərini Hökumət Müfəttişliyi Nəzarətinə (dəniz kənarı Mirbabayevin evləri) kitabətən [yazılı] və yaxud və ya şifəhən Ağstafa istasyonunda məlum və ixbar etsinlər [xəbər versinlər].

Dövlət Müfəttişliyi nazirinin xüsusi əmrlər məmuru:

Məcnunbəyov.

T-290

ELAN

**Kompaniya “Azərbaycan”
Komissioner həmlü nəqli-İran
[İran yükdaşıma komissioneri]**

Batımda yeni güşad edilən [açılan] kompaniyamız əmvali-ticariyyə [ticarət malları] alır və satır; hər növ əşyanın idxal və ixrac müamilatını dərhəddə edir [əməliyyatlarını öhdəsinə götürür]. Müraciət edəcək müştərilərə böyük təşilat [köməklik] göstərir.

Adres: Batı, Naberejni, nömrə 12. Telefon 109. Kompaniya “Azərbaycan”.

11473

ELAN

Bakı Şəhər Bələdiyyə İdarəsi bununla ümum əhaliyə elan edir ki, şəhərin “Elektriçeskaya sila” cəmiyyəti ilə bağladığı müvəqqəti əlavə şərtnaməsinin 10-cu maddəsinə görə atidəki [aşağıdakı] formulunu nəzərə alaraq elektrik işığının tarifi ilin ¾ hissəsi, yəni oktyabr, noyabr və dekabr ayları bir kilovat saati bir manat 9 qəpikdən qərar verilmişdir:

1) Qulluqçuların kvartira pulunun və neftpromişlenniklərin [neft sənayeçilərinin] qərarı üzrə “Elektriçeskaya sila”

mühəndislərinin maaşının artırılması və:

2) Oktyabr-dekabr aylarının müddətində neftin pudunun 2 rublə olunması.

T-294

ELAN

Bununla Şəhər Bələdiyyə İdarəsi elan edir ki, Bakı Şəhər İctimaiyyə İdarəsi tərəfindən buraxılan “viiqrışni zayma” [uduşlu istiqraz] biletlərdən ötrü şəkillər düzəltməyə konkurs olacaq.

Konkursun şərtləri:

1) Birinci mükafat 1500 (min beş yüz) rublə;

2) İkinci mükafat 500 (beş yüz) rublə;

3) Şəkillərin verilməyi həmin oktyabr ayının 28-i, saat 12-yədək olmalı;

4) İspravka [arayış] istəyənlər Bələdiyyə katibinə saat 9-dan 3-ədək müraciət etməlidirlər.

Telefon nömrə: 44-40

T-296

SİRK “MODERN”

Pəncşənbə günü oktyabrın 23-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mü-barizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Gənc Əli – Qara Maska.

2-nci: Kalişeviç – Naməlum.

3-ncü: Makarov – Oleynikov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11472

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

20 təşirini-əvvəl [oktyabr] iclası

(Keçən nömrədən məbəd)

Rəfiyev Musa bəy (Müsəvat) - Qanunu müdafiə edərək deyir ki:

Martda dəmiryolunun mədaxili 5 milyon idi, amma şimdi 18 milyon olmuşdur. Halbuki o zaman ancaq 8 milyon artacağı gözləniirdi. Deməli, tarifi dənlə əlavə də yolun mədaxili artmışdır. Bununla bərabər, dəmiryolunda vəsaili-nəqliyyə [nəqliyyat vasitələri] və hərəkət dəxi artmış, bir çox nöqsan islah edilmişdir. Bu surətlə, əgər işlər əvvəlki qaydası ilə getsəydi, dəmiryolunun mədaxili demək olar ki, məxarici ödə və işlər öz qaydası ilə gedərdi. Fəqət birdən-birə iyul ayında bir qanun ilə yolun məxarici 30 milyona qalxdı. Ona görədir ki, həman məsarifi [xərcləri] ödəmək üçün tarifi artırmaq məcburiyyətindəyik.

[Rza bəy] Ağabəyov (Müsəvat) - Dəmiryolunda vaqon və parovozların artması, nizam və qaydanın düzəlməsi, həm də böylə ağır şərait altında bu qədər islah edilməsini böyük bir iş hesab edərək və Səməd ağaya cavabən, tarifi daha artıq artırılma belə mal daşınmasına, sənişin hərəkətinə və pulun kursuna sui-təsir edəmməyəcəyini, biləks [əksinə], Səməd ağanın təkliflərindən daha artıq zərər yetişə biləcəyini bəyanla, sual edir ki:

Sosialistlərin dediyi kimi, torpaq vergisi də, gömrük də, tarif də, sair naloqlar da [vergilər də] artmasın, pəs məmləkət

nə ilə dolansın və xəzinə bu xərcləri həradan alsın?

Nəhayət, Əbilova cavabla, heç vaxt bir məmləkətin ən böyük də olsa bir naloqla idarə ediləmmədiyini bəyanla, ümumiyyətlə bəzi vergi və xərcin və xüsusi olaraq tarifi artmasını təklif edir.

[Məlik]aslanov Xudadad bəy (Türük və Məabir naziri) - Möhtərəm məbuslar! Bu məsələ ətrafında çox sözlər danışıldı. Binaənileyh [ona görə], mən bir neçə məlumat vermək istədim. Dəmiryolunun bir il əvvəlki halı ilə şimdiki halı hamıya məlumdur. Bununla işim yoxdur. Amma bir neçə ay əvvəlki əhvalı da, şimdiki halı da rəqəmlərlə müqayisə edəcək olsaq, onda görərik ki, nə qədər fərq var. Məsələn, martda mədaxil 5, məxaric 13 milyon idi. O zaman tarifi artırarkən deyirdik ki, 8 milyon açıqlığın bir hissəsi tarifi dənlə. Qalanını da bəlkə dəmiryol işlərini islah edərək, bəlkə başqa şeylərlə ödərik. Amma bu gün sizə təqdim olunan layihədə göstərilir ki, o vaxta nisbətənlə şimdi mədaxil ayda 13 milyon artmışdır. Bundan əlavə, qabaqda 50 paravozumuz olduğu halda, şimdi 150 paravozumuz var. Halbuki biz hələ bu vaxtadək Avropadan heç bir şey almamışıq. İngilislər və italyanlar bizdən çox siyahılar götürmüşlərdir. Fəqət bu vaxtadək hələ bir şey gəlməmişdir. Hər bir şeyi öz gücümüzlə düzəltmişiz. Doğrudur, bəlkə yollarımızda xırda nöqsanlar ola bilər. Fəqət bununla demək olmaz ki, islahat olmamışdır. Əvvəla, yollarda qatarlarımızın miqdarı o qədər artmışdır ki, mallar aylarla anbarlarda yatıb növbə gözləməyirlər. Hazırda yolumuzda gündə 13 cift qatar işləyə bilər. Ancaq 6 ciftənlə ar-

tıq buraxmaq mümkün olmayır. Saniyənlə [ikincisi], deyirlər dəmiryollarında artıq məmurlar var. Bu da düz deyildir. Bu yaxınlarda smetamız təqdim olunacaqdır. Onda görərsiniz ki, hər məmurun öz işi var. Lüzumundan artıq bir məmur yoxdur. Salisən [üçüncüsü], dəmiryolunun böyük işlərindən birisi də trubaprovoddur. Bu barədə isə demək olar ki, dünyada rekord vurduq. Çünki 840 verst trubaprovodu böylə az müddətdə təmir etmək Amerikada da görülməmişdir. Hətta ingilislər bizim bu işimizə təəccüb edirlər.

Bir də, büdcə yoxluğundan şikayət edirlər. Bu qismən haqlıdır. Fəqət büdcə hazırlayıb təqdim etmək də çətin bir işdir. Çünki məsarif bir dərəcədə sabit durmayır. Bu gün büdcəni hazırlayırsan, yarın məxaric artır. Yenə dəyişməyə məcbur oluruq. Bununla bərabər, büdcə olmasa da, hamımıza məlumdur ki, məxaric mədaxildən artıqdır. Səbəbi də budur ki, əvvəla həyat adi məcrası ilə cərəyan etməyir. Saniyənlə, Hacı-Tərxan yolu bağlı olduğundan neftimiz Rusiyaya getməyir. Halbuki adətən neft əksəriyyənlə oraya gedirdi. Məncə, illik mədaxilimiz bir milyard, məxaricimiz isə bir milyard yarımdır.

Nəhayət, hər şey əvəzinə gəlir vergisinin artırılmasını təklif edirlər. Lakin gəlir vergisindən xəzinəyə ən çoxu 40-50 milyon vüsul olar [çatar], bununla da dövlətin bütün məxarici ödənməz.

Məlumunuzdur ki, adətən mədaxil mənbələrinin ən böyüklərindən birisi dəmiryollarıdır. Bu cümlədən Qafqaziya dəmiryolları Rusiyanın ən mədaxilli yolu hesab olunurdu. Şimdi isə böyük mədaxil verməzsə də barı, öz xərcini ödəməlidir.

Əlavə, Səməd ağa deyir ki, tarifi artmasın, yolun xərci xəzinədən verilsin. Bu təklif ümum demokratiya üçün daha zərərli. Çünki xərclərin hamısı xəzinədən veriləcək olarsa, bilirsiniz ki, pulun kursu düşər aşağı. Əkinçi bütün zəhmətini çörək edib bazara çıxartdıqda, satar qiymətsiz pula. Odur ki, bütün əmələ və əkinçinin mənafeini nəzərə aldıqda, gərək naloqlar artsın. Bunu qəbul etməzsək, o halda maliyyətimiz bərbad olar. Ən artıq zərəri də demokratiya çəkar. Çünki pulun kursu düşsə, 5 milyona malik olan bir möhtəkirin halına o qədər təfavüt etməz. Amma bütün zəhmət ilə 1000 manat yığıb qara gün üçün saxlamış olan bir əkinçiyə müsibətdir. İştə bu nöqtəyi-nəzərdən, mən deyirəm ki, böylə qanunların qəbulu fəhlə və əkinçiyə daha xeyirlidir. Zira qəbul edildiyi təqdirdə, iqtisadiyyat müəyyən bir müvazinə bular. Bu surətdə də pulun kursu möhkəm olar, daha şimdiki kimi düşməz. Bir də, Avropadan gələnələr Azərbaycan-da tariflərin ucuzluğuna təəccüb edirlər. Çünki Avropada tariflər bizimkindən daha artıqdır.

Bundan əlavə, nətiqlər tarif artmasının ərzaq şeylərinə sui-təsiri olacağını göstərir. Bu nəzər doğru deyildir. Çünki tarifi artırılması ilə unun girvənkəsi 2-3 qəpik bahalanar, bunun bahalığa təsiri ola bilərmə? Halbuki mədaxil artsa, pul təb [çap] olunmasına ehtiyac az olar, pul az kəsilər. Bu da pulun kursunun qalxmasına xidmət edər. Bu surətlə də həman sui-təsir gözlənen cəhətdən də mənfəət verər.

Bir də Aşurov deyir ki, Bakı-Sabunçu-Suraxanı yolunun tarifi digər yolların-
dan çox artmışdır. Bu fikir səhvdir. Əv-

vəla unutmamalıdır ki, mart ayında ümdə xəttin tarifi artdıqda Bakı-Sabunçu-Suraxanı yolunun tarifi artırılmamışdı. Saniyə də, şimdi faiz etibarilə baxsanız o yolun qiymətləri digərlərindən artıq deyildir.

Əlavə, deyir ki, kazyonni [xəzinəyə, dövlətə məxsus] paravoz xüsusi adamları ya-inkı yüklərini pulsuz aparırmış. Mənə böylə bir şey məlum deyildir. Əgər bu xüsusda müəyyən bir şey bilən varsa, buyursun. Amma bunu da deməliyəm ki, dəmiryolu ilə külli miqdarda qaçqın, əsgər, dövlətə məxsus şeylər pulsuz aparılmışdır.

Nəhayət, bunu da qeyd etməliyəm ki, qanunun təxirlə gətirilməsinə səbəb bu olmuşdur ki, biz öz yollarımızın tarifi Gürcüstan tarifi ilə rəbt etməliyiz [uyğunlaşdırılmalıyıq]. Ona görə məmur və xidmətçilərin maaşı artar-artmaz tarifi artırmaq fikrinə düşərək, bu xüsusda Gürcüstan hökuməti ilə müzakirəyə başladıq. Müzakirə 3-4 gün əvvəl qurtardı. Dərhal layihəni təqdim etdik və hökumətdə baxılaraq buraya göndərildi.

Sözümə xitam verərkən əlavə etməliyəm ki, yuxarıda ərz etdiyim üzrə bu yeni tarifi qəbulu millət və camaat üçün xeyirlidir. Amma hər gün təxirə düşməsindən yarım milyon zərər hasil olur. Bina-ənileyh, mən xahiş edərdim layihə bir an əvvəl qəbul edilsin.

[Əbdüləli bəy] Əmircanov (məruzəçi)
- Layihəni müdafiə edərək deyir ki:

Layihəyə diqqətlə baxılsa görülməli ki, hökumət hər bir şeyə diqqət vermişdir. Məsələn, birinci sinif bileti 2 qat artırılmış ikən, 3-cü sinif fəqərə üçün olduğundan

ancaq 25 qəpik artırılmışdır. Bir də deyirlər, dəmiryol tarifi artırılması bahalıq səbəb olacaqdır. Məncə böylə deyildir. Əşyanın bahalanması kirayənin neçə qəpik artmasında deyildir. Bu, möhtəkirin işidir. Doğrudur, möhtəkirlərlə mübarizə lazımdır. Amma tarifi artırmaq bir mübarizə deyildir. Sual edirəm: əgər biz tarifi daha da ucuzlaşdırsaq, çörək ucuzlaşacaqmı? Əlbəttə yox! Bu surətlə möhtəkirlərə qarşı başqa çarələr düşünməlidir. Bunu da bilməlidir ki, hökumət mənfəət istəməyir. Ancaq çalışdığı budur ki, mədaxil məxarici ödəsin.

Bir də, burada büdcədən bəhs edildi. Əlbəttə büdcə lazımdır. Fəqət onun yoxluğundan dolayı tarifi artırmamaq dəxi mümkünatdan deyildir. Xüsusi adamlara qatar verilməsinə gəlinə, burası bizə də məlum deyildir. Mən ancaq bunu bilirəm ki, yalnız iki dəfə pulsuz qatar verilmişdir – birisi Amerika nümayəndəliyinə, digəri ingilis nümayəndələrinə.

Yollarımızda işlərin yaxşılaşmasına qaldıqda, mən 4 ay əvvəl bir səfər etmişdim. 10 gün əvvəl də səfər etdim. Deyə bilərəm ki, o vaxta nisbətən şimdi dəmiryolları nizam və yaxşılığında yerdən göy qədər təfavüt var. Bir də unutmamalıdır ki, sentyabrda maaşlar artırıldıqda ki, xərc 600 milyon artmışdır, bu miqdarın 275 milyonu yalnız Türük və Məabir Nəzarəti [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi] payına düşür. Bu mülahizələri qeydlə, mən layihəyi-qanuniyyənin komissiya təklif etdiyi üzrə qəbulunu rica edirəm.

Səsə qoyulduqda, layihəyi-qanuniyyə birinci oxunuşda əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə qəbul edilir. Layihənin ikinci qiraətinə keçmədən 5 dəqiqə tənəffüs elan edilir.

ERMƏNİLƏR HAQQINDA İNGİLİSLƏR

(“Corcian meyl”in ikinci məqaləsi)

Biz keçən nüsxəmizdə ermənilər haqqında ingilis qəzetəsi “Corcian meyl”in bir məqaləsini dərc etmişdik. Şimdi isə “Corcian meyl” eyni mövzuya dair ikinci bir məqalə nəşr edir. Məqalə sahibi, qəzetənin baş mühərrir və müdiri-məsulu mister Skotland Liddelidir. Birincisi qədər bu ikinci məqalə də şayani-diqqət [diqqətəlayiq] olduğu kimi, ermənilər haqqında ingilislərin nə zəhniyyətdə olduğunu da göstərdiyindən, eynən tərcümə və nəşr edirik.

Mətbuatın qüvvəti

Mətbuat hər surətlə qüvvətli və nüfuzludur. Öylə bir zaman və an da var ki, namuslu və öz sənətinin şərəf və heysiyyətini mühafizə edən bir qəzetəçi qəzetəsinin istifadə etdiyi o qüvvət və nüfuz səbəbi ilə qəlbi sızlamalıdır.

İştə böylə bir zaman və an dəxi bizim pişi-nəzərimizdə [gözümüzün qabağında] vardır. Əgər “Aşxatavor”un sütunlarını tutan məqalə İrəvan xaricinə doğru getmiş olmasaydı, iş o qədər də pis və xarab olmazdı. Fəqət sari bir mərəz [yoluxucu bir xəstəlik] kimi o daha da uzaqlara getdi. Tiflis qəzetələri onu dərc edib şiddətli təhlil və təşrihlər [şərhlər] yaptılar.

Bakıda və Batumda da o yazılar nəşr edildi. Erməni qəzetəsinin dərc və çap eyləməyi mümkün gördüyü o tipdəki yazılar indi də London və Nyu-York yollarında bulunur. Bunu, şübhəsiz, daşnaklar bəyənir.

Pis provokasiyalar

Britaniya əleyhinə davam edən və boş, əsassız bir töhmətə istinad edən erməni propaqandasından, nəhayət, o qazanılar ki, yaxın bir gələcəkdə büsbütün onun nam və şöhrəti sınaq.

Yada salmalıyam ki, bu yazılar Böyük Britaniyadan ziyadə bizzat [şəxsən] ermənilərin əleyhinədir.

Daha Qərbdə müntəzəm bir sülh əqd edilməmişdi [imzalanmamışdı] ki, Ermənistan və Gürcüstan arasında müharibə zühura gəlmişdir. Erməni və müsəlman vuruşmasından sonra çox müşkülətlə hər iki tərəf sülh şəraitinə imza etdi. Böylə ki, “yeni bir millət” olan iki qonşu millətin pis və boş propaqanda və təftinlər (provokasiya) üzündən müharibə etdiklərini gördük.

Bizim dəvətlərimiz

Neçə zamandan bəridir ki, biz məhəlli [yerli] mətbuatı öz siyasi halətlərini dəyişdirməyə dəvət edirdik. Çünki bizim bitərəf olduğumuzu hər tiflisli qəzetəçi bilirdi. Öylə zaman da vardı ki, daha tanış olmadığımız halda biz və Tiflis qəzetələri hər bir fürsət və təsadüfdə qarşılıqlı olaraq yek-digərlərimizi istehqaq edirdik [bir-birimizi haqlı çıxarırdıq].

Qısaca, şu cəhəti söyləyə bilərik ki, bizim də daima müdafiə və mühafizə etdiyimiz keyfiyyət odur. Mətbuatın bugünkü ağır zamanda tutacağı siyasət, ümumi və beynəlmiləl əhvalın məlum olmasına qədər bütün xalqı sükut və səlamət dairəsində bulundurmaqdır.

Gürcü propaqandasına bizzat Gürcüstan mükəmməl bir misaldır. Azərbaycan da müsəlmanlar üçün mükəmməl propaqandadır. Asayiş və intizamı pozula

biləcək bir Ermənistan isə bizzat onlar üçün bir ola bilər.

Bugünkü Gürcüstan

Misal olaraq Gürcüstanın bugünkü vəziyyətini alınız. Şimdi Gürcüstan sülh və asayiş dövrəsinə daxil olmuşdur. Rusiya imperiyasının heç bir əqsamında [hissəsində] Gürcüstanda olduğu kimi sükun və asayiş əsla yoxdur. Bu, Gürcüstan istiqlaliliyyəti üçün parlaq bir propaqandadır. Gürcülərin gördükləri işlər propaqandalardan daha ziyadə onların lehində danışır və bu işlər Gürcüstanın istiqlaliliyyətlə yaşamağa müqtədir olduğunu boş sözlərdən daha ziyadə isbat edib, daha da onlara xeyirli səmərə və nəticələr verir. Gürcüstanın hal-hazırdakı vəziyyəti isbat edir ki, o yalnız idareyi-hökumətə qabiliyyətli deyil, asayiş və intizamla da hökuməti idarə etməyi bəhəqq ehraz dəxi etmişdir [haqlı olaraq əldə etmişdir].

Mister Skotland bundan sonra bir az da gürcüləri tənqid edir:

“Denikini daima yazıb-cızırılar. Gürcülər Denikinin etibarını yüksəltmək üçün böyük bir reklam yapmış oldular. Denikindən qorxulacaq bir şey yox. Əgər Denikin gürcülərə düşmən isə, bu bağırır-çağırılar, yazmalarla ona qarşı bir iş görülməz. Düşmən deyilsə, bu yol ilə düşmən etmək mümkündür. Artıq gürcü mətbuatı Denikin, Denikin yerinə Gürcüstan, Gürcüstan deyər bağırır” – deyir.

Sonra davam edir:

Müsəlmanlar və ermənilər

Biz isbat edirdik ki, feili və həqiqi bir siyasət o olmalıdır ki, bütün vasitələrlə Er-

mənistan da çalışıb Sülh Konfransı onların müqəddəratını həll və qət edincəyə qədər qonşu müsəlmanlarla birlik hüsula gətirsinlər. Mövcud ixtilaflar isə Ermənistan xaricində vüqaa gələn hadisələrdən başqa bir şey hasil etməz.

Əks halda çox fənalıq və bədbəxtliklərin vüqusu məlhuz [meydana gəlməsi ehtimal daxilində] olduğu kimi, bir çox qurbanlar da verilir.

Müsəlmanlar və ermənilərin dostanə bir surətdə yaşaya bilmələri mümkün olacağına dair biz bir çox misallar görmüşüz. Və bizə bu iki millətin bir etilaf [uzlaşmayla] yaşayammayacağını kimsə isbat edəmməz. Biz isbat edərik ki, bu gün Cənubi Qafqaziyada olan ixtilafların səbəbi o təftinlər (provokasiya) ilə dolu xəbərlərdir.

Həmişə qələyan

İşarət və qeyd etdiyimiz kimi, müsəlmanlar əleyhinə həmişə qələyan [həyəcan], təhrik və təşviqlər və o müfəttinə xəbərlər ki, Ermənistanda bunun daima yeri vardır, ancaq həmişə intiqam (revans) üçün fəryad qoparmaq Ermənistanı qan dəryasına atmaqdadır.

Ermənistanda hürriyyəti-mətbuat vardır. Fəqət bu onu göstərməz ki, hər kəs yalan və doğru xəbərlərə istinad edərək hər hankı bir mövzuda yazı yazsın.

Məfkurə (ideal) sahibi bir mətbuat ancaq o sayıla bilər ki, namus və vicdanla öz vəzifəsinə xidmət edib, izzət və şərəflə məsləkini ifaya qeyrət və xalqın rəy və əməlini [arzusunu] tərif və tərviç eylər [gücləndirər, ona rəvac verər].

Hürriyyəti-mətbuat Gürcüstanda dəxi mövcuddur. Fəqət burada fərasətli hö-

kumət mətbuatın sui-istimal [sui-istifadə] etməməsi üçün mürəqibə [nəzarət] və təftişdə bulunur. Bu qəzetələr təyin edilmiş hüdudu aşdıqları kimi, hökumət tamamilə haqlı olaraq qəzetəni bağlayır və düçari-mücazat [cəzaya düçar] eyləyir.

Eyi bir mətbuat, eyi bir hökumət qarşısında məsuldur. Eyi bir hökumət isə borcludur mətbuatını eyi bir halda bulundursun. Bu, erməni hökuməti üçün də bir misal olmalıdır.

Ermənistan hökuməti çox yaxşı bil-məlidir ki, “Aşxatavor”un Britaniya Komandanlığına qarşı təərrüzü [hücumu] nəsil əsassız dedi-qodulara istinad edir. Və əgər bu hökumət böylə namussuzca əracif [yalan] dolduran məzkur [deyilən] qəzetənin əleyhinə heç bir tədbirdə bulunmazsa, o zaman Ermənistan hökuməti də daşnaklarla etilaf edib, yalan və uydurmalarla dolu bir təərrüzə qarşı da şərik olduğunu zənn etməyə haqqımız varmıdır, yoxmudur?

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan simsiz teleqraf mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Oryol şəhərinin işğalı

Alınan mövsuq [etibarlı] məlumata nəzərən, bizim qəhrəman hissələrimiz tərəfindən Oryol şəhəri işğal edilmişdir.

Əmələlər tətili

Filiz mədəninin 58 min əmələsi [fəhləsi] tətil etməkdədir. Onlar muzdlarının

artmasını tələb edirlər. Fransa dövləti tətilçilər əleyhinə müsəlləh [silahlı] qüvvə işlədir. Əmələlərlə saldatlar arasında qanlı vuruşmalar vəqə olmaqdadır. Əmələlərdən bir çoxu yaralanmışdır. Mülhauzen qaz zavodunun əmələləri dəxi tətil etmişdir.

Kronştadt bombardmanına dair

Lion - Kronştadtın bombardmanı Fransa və İngiltərə əmələlərinin heyratını mövcib [heyratinə səbəb] olur.

Petroqrada yardım

Novqorod İctimaiyyuni-inqilabiyyun firqəsi [Sosialist-inqilabçılar partiyası] təşkilatı öz üzvlərini qırmızı Petroqradaın yardımına göndərir.

*(Şimali Qafqaziya
Ərkani-hərbinin xəbərləri)
[Şimali Qafqaziya
Hərbi qərarqahının xəbərləri]*

Pyatiqorsk - Şimali Qafqaziya ərkani-hərbi xəbər verir:

Mavərayi-Bəhri-Xəzərdə [Zakaspiyskdə] Qızıl-Arvad mövqifi [stansiyası] dairəsində düşmən bizim qabaq hissələrimizi yüngül surətdə sıxışdırmaqdadır. Çeçenistanda vuruşmalar və kəşfiyyat əməliyyatı olmaqdadır.

Dağıstanda təbəddülsizdir [dəyişikliyə yoxdur].

(Gürcü teleqraf acentəliyindən)

Kronştadtın bombardmanı

Helsinqforsdan [Helsinki] alınan məlumata nəzərən, İngiltərə donanması Kronştadtı bombardman edir.

Rusiya və Almaniya

“Matin” qəzetəsi xəbər verir ki, Leypsiqdə olan Əmələ Şurası Rusiyaya 800.000 əmələnin göndərilməsindən ötrü Rusiya hökuməti ilə müzakirə etməkdədir. Əmələ Şurası isə yuxarıdakı xəbərin əslə olmadığını işarə edir [göstərir].

“Bir parça kağız”

“Peti Parizyen” eylülün [sentyabrın] 22-dən xəbər verir ki, Prussiya naziri Şteqervald Kölnə Versal sülh müahidənaməsinin [sazişinin] “bir parça kağızdan” ibarət olduğunu söyləmişdir. Rəsmi təkzibə baxmayaraq, Fransa məbusu Leje bu böhtanı təkrar etmişdir. Yenidən Şteqervaldın “bir parça kağız” kəlmələrini istemal etmədiyini [işlətmədiyini] və Almaniyanın sülh müahidənaməsinə əməl etməyə hazırlaşmadığını bəyan edirlər.

Almaniyanın müraciəti

Almaniya dövləti Berlində olan latış heyətinə Riqada olan Almaniya nümayəndəsinin həbs edilməsinə dair bəyanat verilməsi üçün müraciətdə bulunmuşdur.

(İtaliya heyəti radio xəbərləri)

Vilsonun səhhəti

Vilsonun səhhəti yaxşılaşmaq üzrədir.

Müttəfiqlər və Macarıstan

Ali Şura Macarıstan hökumətinə sülh şəraitini [şərtlərini] təfəviz [təqdim] etməkdən ötrü Macarıstan sülh mürəxxəsəsinin [səlahiyyətli nümayəndəsinin] Parisə göndərilməsinin lazım olduğunu bildirmişdir.

Lehistana makinalar iadəsi

Lehistan [Polşa] heyəti müharibə zamanında tutulmuş olan makinaların Almaniya qəbulu üçün Varşavadan Berlinə əzimet etmişdir [yola düşmüşdür].

SÜLH ƏTRAFINDA

Yəhudi talanı

Amerika teleqraf agentəliyi xəbər verir ki, Şərqi və Cənubi Avropada davam etməkdə olan yəhudi talanı Sülh Konfransını məcbur edir ki, talana qarşı tədabir ittixaz etsin [tədbirlər görsün].

Sülh müahidənaməsinin Amerika Cəmahiri-Müttəfiqəsi tərəfindən imza edilməsi məsələsinə dair

Massaçusets ştatı Demokratik firqəsinə mənsub olan Senat üzvləri qərara almışlardır ki, aşağıdakı üç şəraitə riayət olunarsa müahidənamənin [sazişin] təsdiqinə səs versinlər:

- 1) Müahidənamə qeyri millətlərə Cəmahiri-Müttəfiqədən [Birləşmiş Ştatlardan] ziyadə təminat verməlidir;
- 2) Amerika xalqının haqqı-hakimiyyəti heç bir növlə təhdid edilməməlidir;
- 3) Bütün millətlərə kəndi müqəddəratını idarə etmək üçün həqiqi ixtiyarat verilməlidir.

Yaponiya və Şandun

Amerika müxalifkaranının [müxaliflərinin] Şandun məsələsində müvəffəqiyyətləri olacağı müşahidə edilməkdədir.

Nyu-Yorkdan teleqraf edirlər ki, Yaponiya Xariciyyə Nəzarətinin katibi Matsui – ki Sülh Konfransında Yaponiya sülh

mürəxxələrindən biridir – Yaponiyanın Şandunu tərk etmək fikrində olduğunu bəyan etmişdir.

Yaponiya bu məsələni bütün əlaqədarən üçün əlverişli bir tərzdə yoluna qoymaqdan ötrü Çin hökuməti ilə müzakirəyə başlaması ehtimal edir.

Matsui söyləmişdir ki, Kiao-Çao beynəlmiləl ticarəti üçün açıq olmaq şərti ilə yaponlara iadə ediləcəkdir. Yaponiya qoşunları bütün dəmiryol istehsalat nahiyyəsini təmizləyərək Çin hökumətinin idarədə iştirak etməsi şərti ilə Çin-Yaponiya cəmiyyətinə təhvil veriləcəkdir.

Avstriyanın müahidənaməni imza etməsi

Vyanada Milli İctima [Yığıncaq], Sen-Cermen müahidənaməsinin [sazişinin] müzakirə və mübahisəsiz imza etməsi təhti-qərara alınmışdır. Müahidənamənin imzasından sonra kansler Renner və bütün Kabinə istefa vermişdir. Renner yenidən intixab edilmiş [seçilmiş], [Otto] Bauer isə intixabdan imtina etmişdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Müstəqil Ərəbistan dövləti təşkilinin tarixçəsi

8 təşrinə-əvvəl [oktyabr] tarixli “Jurnal D’Orient”də müstəqil Ərəbistan dövləti təşkil tarixiyyəsinə aid böylə silsilə təfəsilat dərc edilmişdir:

Qutül-Əmarə süqut edərkən ərəblər əvvəlinci dəfə olaraq Türkiyə hökumətinə asi olub üsyan bayrağı qaldırmışlardır. Ərəbləri üsyana təhrik edən təbliğat Məkkədən nəşət etmiş [doğmuş] imiş.

Ərəblərin əsliyə [silah] naminə olaraq əvvəlcə dəyənkədən başqa bir şeyləri yox imiş. Maddi tərəfdən son dərəcə müşkül şərait altında olmasına baxmayaraq, əmir Faysal 12 min nəfərdən ibarət bir ordu təşkilinə müvəffəq ola bilmişdir. Ərəbistan səhralarının hər tərəfindən toplaşib gələn bədəvilər də şu orduya mülhəq olmuşlarmış [birləşmişlarmış].

Bu ordu get-gedə müharibələrdə türklərdən zəbt (?) etdiyi əsliyə ilə silahlanmış imiş. Üç sənə xaricdən müavinət görmədən bu ordu mübarizədə bulunmuşdur. Ordunun az-çox məşhur komandanları Nuri [əs-]Səid, Əbdülcəmil kimi adam olmuşdur.

Marşal Allenbi komandası altında Fələstin üzərinə İngiltərə ordusu keçən sənə yay əvaxirində [axırlarında] hücum etdiyi zaman bu ərəb ordusu öhdəsinə Dəməşq ilə Tablu arasındakı dəmiryol xəttini kəsmək və Druz dağlarından türkləri tərd etmək [qovmaq] əməliyyatı tövdi edilmişdi [tapşırılmışdı]. Bayramın (?) ikinci günü işbu vəzifə ifa edilmişdi.

Sonralar da ərəblər İngiltərə ordusunun sağ cinahında olaraq hücumlarda iştirak etmişlərdir. Yəməndə əmir Faysal Müttəfiqlər ordusuna mülhəq olmuşlar [qoşulmuşlar] və şu zamandan etibarən ərəb qoşunları daima Müttəfiqlər ordusunun müqəddimətül-ceyşində [ön dəstəsində] yürüş etmişlərdir. Eylülün 30-da Dəməşq işğal edilmiş və orada əvvəlinci dəfə olaraq qırmızı-qara-yaşıl-ağ rəngli yeni ərəb dövləti bayrağı nəsb edilmişdir [asılmışdır].

Şərif Hüseyn Birinci Hüseyn namı ilə Ərəbistana kral təyin edilərək Məkkəni iqamətgah qərar vermiş, xarici səfirlər

də Məkkənin yaxınlığında olan Ciddə şəhərində iqamət etmişlərdir. Əmir Faysal isə Dəməşqdə təqərrür etmişdir [qərarlaşmışdır].

Petroqradi müdafiə

Petroqradi - “Krasnaya qazeta” yazır ki, səfərbərlik başlanmış, Petroqradi Şurası kəndi əzasının [üzvlərinin] həpsini istehzar etmiş [orduya çağırmış], Zəhmət şöbəsi başda komissar olaraq cəbhəyə gedir. İttifaqlar Şurası bütün sənətkar fəhlələri istehzar etmişdir. Xalq Təsərrüfatı Şurasında xəstə sədr və katibdən başqa bir adam qalmamış, həpsi cəbhəyə getmişlərdir. Məhəllələrdə müharib [savaşa] bölüklər təşkilinə başlanmışdır. Qırmızı Petroqradi düşmən görəmməyəcəkdir.

Petroqradi təxrib etmək təhdihi

Moskva - Petroqradi süqut edəmməz və nə də etməlidir. Baltik bəhriyyunları [matrosları] axırıncı fişənglərinə və axırıncı nəfəslərinə qədər kəndi mövqelərində dayanacaqdırlar. Drednoutlarımızın [hərbi gəmilərimizin] müqtədir topları əşqiyləri tərd etməyi [quldurları qovmağı] bacaraqdır. Qoy ağlar Petroqrada daxil olmaq xülyələrindən vaz keçsinlər.

Nəhayətün-nəhayə [ən sonunda] be-loqvardiyaçılar qırmızı paytaxt əvəzinə ancaq xaraba və ənqazlar [yırıntılar, töküntülər] bula biləcəklərdir.

Bolşeviklər nə söyləyir?

Bolşeviklər söyləyir ki, hərgah biz Denikini tərd etsək [qovsaq], o zaman Vətəndaş müharibəsi əbədiyyən bitmiş olacaqdır. Hərgah biz qalib gələrsək, o za-

man sülh bərpa edilir. Zira biz şimdi sülh ərəfəsindəyik. Qalibiyyətimizin ertəsi gün sülh təmin edilmiş olacaqdır. Vətəndaş müharibəsinə əbədi nəhayət vermək üçün biz qalib olmalıyıq.

İRAN İŞLƏRİ

Məclisi-Məbusan seçkiləri

Qəzetələrin yazdığından anlaşıldığına görə, hal-hazırda İranda davam etməkdə olan Məclisi-Məbusan seçkilərində demokrat firqələri qalib gəlirlər və bu vaxta qədər mərkəzdən və əyalətlərdən seçilmiş olan məbusların çox hissəsini demokratlar təşkil edirlər. Böylə ki, onlardan bir neçəsi bizim də tanıdığımız şəxslər, o cümlədən [Seyid Həsən] Tağızadə, Nəvvab, Səmsamüssəltənə, Müstövfi əl-Məmalik, şahzadə Süleyman Mirzə [İskəndəri], şahzadə Nüsrəttüddövlə [Firuz Mirzə], Ağ Seyid Məhəmmədrza Müsavat, Müşirüddövlə [Həsən Pirniya], Müxbirüssəltənə və qeyriləridir ki, ta əvvəldən bəri İranın tamamiyyəti-mülkiyyə [torpaq bütövlüyü] və istiqlaliyyəti tərəfdarı olub, bu yolda bir çox fədakarlıqda bulunmuşlardır.

Onlardan Tağızadə cənabları İranın ən bənam [tanınmış] nətiqlərindən olub, vaxtilə Tehrandan qaçmağa məcbur olmuş və əlan [indi] Berlində olduğunu xəbər verirlər.

Şahzadə Süleyman Mirzə İran inqilabı uğrunda böyük rollar oynayib, nəhayət ingilislər tərəfindən dərdəsti-tövqif edilərək [tutularaq] Kirmanşaha və Bağdada aparılmışdı ki, bunun əvəzində Kiçik xan adamları Rəştdəki İngiltərə bankı müdi-

rini tutub aparmışlardı. Hal-hazırda şahzadənin nəradə olduğu məlum deyildir-sə də, lakin sərbəst olaraq yaşamağı haqqında mövsuq [etibarlı] mənbələrdən məlumat alınmışdır.

Müstövfi əl-Məmalik məşhur türkçü və islamçı bir dövlət əri olub, daima İranın istiqlaliyyəti və islam millətlərinin sıxı bir əlaqə və münasibətdə bulunmaqla bir qüvvəyi-vahidə təşkil etmələri tərəfdarı olmuş və dəfəatla [dəfələrlə] Rəisi-vüzərə [Baş nazir] olduğundan sonra İngiltərə nüfuzu vüsətindən [genişlənməsindən] dolayı hökumət başından çəkilməyə məcbur olmuşdur. Hal-hazırda kəndisi Tehrandə olub ciddi surətdə çalışmaqdadır.

Səmsamüssəltənə məşhur Bəxtiyar elinin pişrovu [öncüsü] və sərdarı olub İranın tamamiyyəti-mülkiyyə və istiqlaliyyəti tərəfdarı olub, Vüsuqüddövlə Kabinəsinin qatı düşmənlərindəndir.

Bir vaxt Bəxtiyar atlıları ilə Tehran üzərinə hərəkət və Kabinəni yıxmaq istəmişdisə də, lakin bəzi siyasi səbəblərdən dolayı həmin fikrindən vaz keçmişdi.

Hal-hazırda Tehrandə yaşamaqda və ciddi surətdə işləməkdədir. Bir işarəsi ilə cəmi Bəxtiyar elini hərəkətə gətirməyə müqtədir olan bir zətdir [şəxsdir].

Müşirüddövlə, Müxbirüssəltənə və Mötəmənlümlük, Ağ Seyid Məhəmmədrza Müsavat cənabları təcrübəli və məlumatlı şəxslər olub, demokrat İran firqəsinin ən fəal üzvlərindəndirlər. Vaxtilə bunlar əski İran kabinələrində mühüm mövqelər və vəzəratlər işğal etmişlərdi.

“İran” qəzetəsinin son nömrəsində Məclisi-Məbusana seçilmiş olan zəvatin

[şəxslərin] atidəki vəch üzrə əsamisi [aşadığı] şəkildə adları] dərc edilmişdir:

Tehran: Mötəmənlümülk, Müşirüddövlə, Müxbirüssəltənə, Səmsamüssəltənə, Müstövfi əl-Məmalik, Ağayi-Seyid Məhəmməd, Həkimülmülk, Ağayi-Mirzə Tahir, Ağə Seyid Məhəmmədrza Müsavat, şahzadə Süleyman Mirzə, Tağızadə, Nəvvab.

İraqdan: Ağayi-Bəyanülmülk, Sihamüssəltənə.

Simnan və Damğan: Əmidülmülk.

Şahrud: Ağayi-Seyid Fazil Kaşani.

Qum: Ağə Mirzə İbrahim Qumi.

Məlayir: Şeyxülislam Nazimülüləma.

Kirmanşah: Şahzadə Sərdar Nüsrəttüddövlə, Mötəzəttüddövlə, Əmir Gül, Nəsir Divan.

Qəzvin: Şahzadə Sərdari-Müfəxxəm, Ağayi-Mirzə İbrahim xan Mələkarayi.

Farsdan: 13 nəfərdən hələlik seçilənlər: Rəisülvüzərə, Ağə Seyid Yaqub Şirazi, Şahzadə İsmayıl Mirzə, Əmir xan Sərdar, Ziyaüldəbə [Şirazi], Seyid Cavad [Mühəqqiq], Ağə Əlizadə, Hacı Ağə Şirazi.

Kirman: Müşavirülmülk, Vəziri-Müşavir, Rüşəttüddövlə, Asəfölməmalik, Hacı Mirzə Murtuza, Şəriətmədar, Ədlüssəltənə.

Kaşan: Ağə Mirseyid Həsən Müctəhid Kaşani, Cəlilülmülk Şeybani.

Ərəbistan: Vəqarülmülk, Seyyidülmülk, Qəvamüddövlə, Mirzə Məhəmmədəli xan Müntəsərülmülk.

Gülpayigan və Xonsar: Qəzənfər xan.

Xorasandan: 15 nəfərdən hələlik seçilənlər: Mühəqqiqüddövlə, şahzadə Məhəmməd Haşim Mirzə, İmadüssəltənə, Ağə Şeyx Cavad.

Zərdüşti millətindən: Ərbab Keyxosrov.

Elatdan Fars eli: Ağə Əminüşşəriə.

Başqa əyalətlərdə hələ seçkilər davam edib və hər yerdə demokratlar qalib gəlməkdədirlər. Zikr olunan şəxslərin çoxu demokratların göstərdikləri namizədlərdir.

Türküstanda İran general-konsulu

“İran” qəzetəsinin yazdığına görə, İran hökuməti tərəfindən Türküstandakı İran general-konsolluğuna Saidülmülk təyin edilmiş və bu günlərdə Tehrandan Türküstanə hərəkət və əzimet etmişdir.

Ermənistanda İran təbəələrinin hali

“İran” qəzetəsinin verdiyi məlumata görə, Ermənistanda yaşayan İran təbəələrinin hali nəhayətdə çətin və ağır bir səyaqdadır. Bu günlərdə oradakı İran təbəələrindən bir məktub alınıb, onda göstərilmişdir ki, İrəvan hökuməti məmurları İrəvanda və Ermənistanın başqa yerlərində yaşayan iranlılara artıq dərəcə əziyyət və azar edirlər. Ermənilər hər qədəmdə onları döyüb incidirlər və daima sıxıntı və qorxu altında saxlayırlar.

Buna görə də, İran mərkəzi hökuməti Qafqaziyadakı İran general-konsoluna müraciətən Ermənistandakı İran təbəələrinin təmini-həyat və əmlakının mühafizə və müdafiəsi üçün ən ciddi tədbirlər ittixaz etməklə [tədbirlər görməklə] bərabər, Ermənistan hökuməti qarşısında bu barədə ciddi protestoda bulunsun.

İdarədən: İştə, iranlıların mehman-nəvazlığına müqabil mükafat!

DAĞILMIŞ BİNƏ MƏSCİDİ

Məscidlər cümləsindən Binə məscidini unutmamalı. Əvət, bir gün daha var idi ki, işbu məsciddə də, Məhərrəmlikdə rövzə oxunurdu. Həməvəqt [həmişə] camaat bunun qabağına toplaşib, bir çox mübahisələr edirlərdi. Fəqət, şimdi isə, Binə məscidinin qarşısından belə keçməyə kimsə istəməz.

Əvət, doğrudur, viranələrin qabağına kimsə getməz, kimsə baxmaz. Dünya üzünə yenidən meydana çıxıb yeni-yeni həyat sürən şu məscidi kimlər bu hala saldı?

Əvət, düşmənlər!

Neyçün düşmənlər bizim ən müqəddəs yerlərimizi həməvəqt [həmişə] bu dürlü edirlər?

Əfəndilər! Məsciddən başqa bunların mərmiləri görüb də, dəyəcək bir şeyi yoxmudur?

Əvət, var. Fəqət dünya üzündə aləmi-İslamın birləşdiyi bir yer də, bir-birləri ilə əhd eylədiyi yer də həman müqəddəs yerlərdir. Bunu düşmənlər bir kərə bilib də, bizim həmişə gözəl yerlərimizi bu hala salırlar.

Suraxanının üstündən baxdıqda Binə məscidindən başqa bir çox nişanzadə yerlər vardır. Fəqət nədənsə zalım düşmənlər üzərimizə yağdırdıqları mərmiləri həmişə zavallı məscidin üzərinə atmışlar. Məscidi kəndi mərmiləri üzərinə böyük bir nişangah hesab ediblər. Binə məscidinin böyük yaraları hələ yaxşılaşmamış. Həman yaralardan güman çox ki, hələ dünyada ömür sürməmiş Binə məscidi dünyanı əlvida etsin.

Əvət, Binə məscidinin önündən keçən gənclərə xitabən söyləyir:

“Ey Azərbaycanın şərəfli torpaqları üzərində düşmən mərmiləri üzərinə köksünü verən gənc! Aç bir gözlərini, bax yaralarım, hələ yaxşılaşmamışdır. Mənə dəvə və əlac olunuz. Həman baharı mənim üzərimə göndəriniz. Yenə məsud günəşin şüalarını üzərimdən keçiriniz. Mənə baxanda yenə bir başaşət [sevinc] alınız. Aya [görəsən], mənim şu halım sizə əsər etməyirmi? İştə, kafi. Əgər yaralarım iki sənə böylə gedərsə, daha qışın şiddətli ruzigarına davam etməyib bir qədərdən sonra dünyanı əlvida edəcək olaram. Aman qare [oxucu]! Heç bulunmazmı bir nəfər şəxs, mənim sözlərimi dinləyib dərdimə əlac qılaydı?”

Binə məscidinin təmir və təcidi [bərpası] haqqında nəzəri-diqqəti cəlb edirik.

Musazadə Qurban

MƏTBUAT

Tiflisdə nəşr edilməkdə və inqilabçı dağıstanlıların mürəvvici-əfkəri [fikirlərini yayan orqanı] olan “Volnı qorets” qəzetəsi Rusiya övzası [vəziyyəti] və sabiq Rusiyada təşəkkül etmiş cümhuriyyətlərin vəziyyətindən bəhs edici baş məqaləsində Könüllü ordunun bolşevikləri məğlub etdikdən sonra nə yapacağını yazaraq deyir ki:

“Könüllü ordu Moskvaya yaxlaşdıqca “vahid, ayrılmaz və böyük rusiyaçıların” yazı və danışığlarının da ruhu dəyişir və

sabiq Rusiyada yaşayıb da, elani-istiqlal etmiş xırda millətlərin müstəqil yaşaması təhdid altına düşür.”

Bolşevikləri məğlub edər-etməz, vahid rusiyaçıların mütləq elani-istiqlal etmiş millətlər üzərinə saldırmağa başlayacağı qeydlə, bunun müqabilinə nə kimi tədbirlər görmək lüzumundan bəhs edərək, neçə gün əvvəlki qəzetəmizdə yazmış olduğumuz üzrə bizim rəyimizi təsvib [təsdiq] edərək yazır ki:

“Könüllü ordunun yaxında çıxarmaq təsəvvüründə olduğu cəbhə müqabilinə öz istiqlalını əziz tutan, milli ixtiyaratını qiymətli bilən ümum yeni dövlətlərin ittifaqından mütləq bir vahid demokratik cəbhə çıxarmaq lazımdır.”

Sonra məzkur [deyilən] millət və dövlətlər arasındakı bütün gizli və aşkar ixtilafları, torpaq məsələsi, etimadsızlıq və sairəni unutmağa dəvətlə, deyir ki:

“Rusiya ərazisini cənubdan, qərbdən və cənub-qərbdən əhatə edən bütün cümhuriyyətlər yek-digərini [bir-birini] təsdiq və biri-birinə qüvvə köməyi vermək əsası ilə ittifaq yaparaq, qəvi [güclü] bir silsilə əmələ gətirməlidirlər. Azərbaycan, Dağıstan, Gürcüstan, Kuban, Ukrayna, Litva, Latviya və Estoniya arasında ittifaq əqd edilsə [bağlansa], Denikin irticai cəbhəsi müqabilinə güclü, geniş və müdhiş bir cəbhə təşkil edər.”

Biz bu rəydə olduğumuzu qabaqda yazmışız. Əgər 1917 sənəsində Kiyevdə vüqu bulmuş olan Millətlər Qurultayı nəzərə alınsa, bu məsələnin ümum xırda millətlərcə məqbul və məqul [ağlabatan] görüldüyü aşkar olar. Şimdi təşəbbüs lazımdır. Bismillah!

DAĞISTAN ƏHVALI

Qafqaziya Dağıstanlılar İttifaqı Cümhuriyyəti ilə Kuban hökumətləri arasında müahidənə

Bir tərəfdən Kuban mürəxxəsləri [nüməyəndələri], digər tərəfdən Dağıstanlılar İttifaqı hökumətləri arasında dostanə əlaqənin təqviyəsi [gücləndirilməsi] və yek-digərlərinə [bir-birlərinə] müavinətdə bulunmağı lazım bildiklərindən zeylədi müahidənəni əqd etdilər [aşağıdakı sazişi imzaladılar]:

1) Kuban hökuməti və Qafqaziya Dağıstanlılarının Cümhuriyyəti hökuməti həmin müahidənə ilə Kuban və Müttəfiq Dağıstan xalqının siyasi istiqlaliyyətləri ilə hakimiyyətlərini etiraf [qəbul] edirlər.

2) Kuban hökuməti ilə Müttəfiq Dağıstanlılar Cümhuriyyəti miyanında [arasında] torpaq və sərhəd məsələləri hər iki hökumətin dostanə bir surətdə əmələ gələcək etilafı [razılığı] ilə həll ediləcəkdir.

3) Kuban hökuməti ilə Müttəfiq Dağıstanlılar Cümhuriyyətinin haqqi-hakimiyyətinə toxunacaq, xələldar [pozacaq] və ya məhv edəcək heç bir tədabirə [tədbirlərə], istər təklikdə və ya istər qeyrisi ilə iştirak surəti ilə olsun, təvəssül [müraciət] etməyib, iqdamatda bulunmayacaqlarını əhd edirlər [təşəbbüs göstərməyəcəklərini öhdələrinə götürürlər].

4) Müahid [öhdəlik götürən] tərəflərdən birisinin əsgəri hissələri o biri tərəfin torpağına o tərəfin ya razılığı və ya ricası üzrə keçə bilər. Bir tərəfin torpağını keçmiş və orada olan əsgəri hissələr həmin hökumət itaətinə keçirlər.

5) Hər iki müahid tərəf arasında iqtisadi

sadi yaxınlığı lazım bilərək Kuban və Müttəfiq Dağıstanlılar Cümhuriyyəti hökumətləri başqa bir müahidənə ilə aşağıdakı məsələlərin sərəncamını [həllini] əhd edirlər:

- a) Mal mübadiləsi və gömrükxana;
- b) Nəqliyyat (dəmiryol, su və şose yolları);
- c) Posta və teleqraf;
- ç) Para məsələsi.

Həmin müahidənə hər iki hökumətin məşrutıyyat əsası üzrə qoyulmuş qərarı ilə təsdiqi lazımdır.

Müahidənə Paris şəhərində iki nüsxədə tərtib verilmişdir.

... eylül 1919 sənə

Əslini imza etdilər:

Kuban hökuməti tərəfindən:

L. Bıç - mürəxxəsə sədri;

V. Savitski - mürəxxəsə üzvü;

A. Kulabuxov - mürəxxəsə üzvü;

A. Namitokov - mürəxxəsə üzvü.

Müttəfiq Dağıstanlılar Cümhuriyyəti tərəfindən:

Ə. Çermoyev - mürəxxəsə sədri;

İ[brahim bəy] Heydərov - mürəxxəsə üzvü;

X. Xadzaraqov - mürəxxəsə üzvü;

H[eydər] Bammət - Xariciyyə naziri.

Petrovskun əhatəsi

“Volni qorets” qəzetəsinin əxirən [son vaxtlarda] aldığı xəbərlərə nəzərən, minlərlə dağıstanlılardan ibarət üsyançılar Petrovsk şəhərini əhatə etmişlərdir. Top atışmaları dəxi olur. Bu xəbərin təyid və təsdiqə ehtiyacı vardır.

Dağıstanda

Dərbənddən gələnlərin məlumatına

görə, Dərbənd şəhəri alındıqdan bu vaxtadək şəhər kazaklar tərəfindən qərarət edilməkdədir. Kazaklar aşkar surətdə evlərin müxəlləfatını [əşyalarını] arabalara toplayıb aparırlar. Orada qalmış dağıstanlılarla olan müamilat [rəftar] dəhşətlidir. Dağıstanlıları üsyançılarla əlaqədə olmaqda müttəhim edərək, tufənglə döyüb gülləboran edirlər.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Şəkar

Ticarət Nəzarəti aldığımız məlumata görə Batum mövqifinə [stansiyasına] müraciətən xəbər vermişdir ki, Nəzarət tərəfindən alınmış 50.000 pud şəkarı Bakıya gətirmək üçün hələlik 25 vaqon hazırlatsın.

Yeni qılasnılar intixabı haqqında

Bələdiyyə İdarəsi yeni qılasnılar intixabı [seçilməsi] məsələsini Bələdiyyə Məclisinin ən yaxında olacaq bir iclasına idxal etmək fikrindədir.

* * *

Bələdiyyə İdarəsinin Məkatib [Məktəblər] şöbəsi Maarif Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, Birinci Mariinski Ünas [qızlar] gimnaziyasında hələlik mürrəbbiyyət vəzifəsi saxlanılsın. Zira uşaqların tərbiyəsi üçün bu lazımlı bir məsələdir.

Şəhər daxili istiqrazı haqqında

Bələdiyyə İdarəsi buraxılacaq daxili istiqraz biletləri hazırlanmasına müsabiqə

qə elan etmişdir. Birinciliyi qazanana 1500 manat, ikinciliyi qazanana isə 500 manat mükafat veriləcək. Vaxt işbu təş-rini-saninin [noyabrın] 28-i, gündüz saat 12-də təyin edilmişdir.

Biletlər dövləti kağızlar hazırlayan mətbəədə çap ediləcəkdir.

Şəhər xidmətçiləri məvaciblərinin artırılmasına dair

Bələdiyyə İdarəsinin Maliyyə şöbəsi-nin 21 təş-rini-əvvəldə [oktyabrda] şəhər xidmətçiləri məvaciblərinin artırılması haqqında iclası vəqə olmuşdur. Komis-yon Bələdiyyə İdarəsindən məsələnin yaxın zamanda həll edilməsini rica et-mişdir.

İranlıların Maarif Cəmiyyəti

Cümə günü təş-rini-əvvəl 24-də gün-düz saat 4-də İranlılar Maarif Cəmiyyəti idarəsinin əvvəlinci iclası təyin edilmiş-dir.

Qızılərbatın işğalı

Sırağagün Tazəşəhərdən Bakıya varid olan [gələ] sərnəşinlərin dediyinə görə, Qızılərbat mövqifi [stansiyası] bolşeviklər tərəfindən işğal edilmiş və onların külli miqdarda qoşunları Tazəşəhərə tərəf irə-li hərəkət etməkdədirlər. Tazəşəhərin təx-liyəsi davam edir.

Qulluqdan əzl

Sabiq Bakı Mərkəzi Həbsxanası müdi-ri və hazırda Bakı qubernatoru dəftərxa-nasının mütərcimi kapitan İbrahim bəy Abidinov, Bakı Nahiyyə Məhkəməsi müd-dəyi-ümumisi binagüzarlığı [sərəncamı] ilə tövqif və həbs edildiyindən, quberna-torun əmri ilə qulluğundan əzl edilmiş-

dir. Abidin[ov] naçalnik olduğu vaxt bir çox sui-istifadələrdə bulunduqda müttə-him edilir.

Qaçqınlara yardım

Cümə günü oktyabrın 24-ü, saat 11-də Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi cənbində [nəzdində] olan Beynəlfirəq [Par-tiyalararası] Qaçqınlara Yardım Komissiya-sının müttəhid [birgə] iclası təyin edil-mişdir. Komisyona Bakı Müsəlman Ünas [Qadınlar] Cəmiyyəti-Xeyriyyəsindən dəxi bir nümayəndə dəvət edilmişdir.

Türk qadınlar kursu

Qəzetəmizin keçmiş nömrələrində xə-bər verilmiş olduğu üzrə Maarif Nəzarə-ti-cəlisəsinin müsaidəsi və heyəti-təhri-riyyəməzdən [redaksiya heyətimizdən] Əfən-dizadə Şəfiqə xanım və digər bəzi xanımlarımızın səy və ehtimamı ilə oxumaq vaxtı keçmiş və təlim və təhsildə davam üçün məktəbə getmək imkanından məhrum olan türk-islam qadınları üçün bir kurs açılır.

Kurslar ancaq qadınlar üçün olduğun-dan, əlbəttə ki, dərsləri də müəllimələr verəcəklərdir.

Sabah cümə günü saat 12-də Birinci Milli Ünas edadisində (Nikolayevski kü-çə, Svyataya Nina məktəbi binasında) kursların rəsmi-güşadı [açılış mərasimi] icra edilərək, oxumalı olan xanımlar şö-bələrə təqsim ediləcəklərdir [bölünəcəklər].

Kursa bu vaxtadək bir çox xanımlar yazılmışdır.

Yeni uşaq bağçası

Maarif Nəzarəti tərəfindən Birinci Ünas gimnaziyası cənbində [nəzdində] bir

uşaq bağçası güşadı [açılması] haqqında qanun layihəsi tərtib verilib, Vükəla Şu-rasında təsvib edilmişdir [bəyənilmişdir]. Qanun layihəsi təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxal edilir. Uşaq bağçası hələ məktəb yaşına çatmamış uşaqlara məxsus olub, taxta kəsmək işi, rəsm, əl işləri, nəzəri hesab, gimnastik [gimnastika], oyun-lar, əyləncələr, şərq və musiqi təlim edi-ləcəkdir.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

“Müsavət”da Balaxanada

Kaspiyski neft şirkəti mədənlərində işləyən Həsən Fəthəli oğlu nam [adlı] bir fəhlə mədəndən ixrac edilərək paspor-tunu alıb getmişdir. Pasportu başqa yer-də oxunduqda məlum olur ki, müsəlman-casında Məhəmmədli Mütəllib oğlu po-zulub üstündən Həsən Fəthəli oğlu ya-zılmışdır. Pasport sahibi böylə bir pas-portu olduğundan ehtiyat edərək gedib kəndi pasportunu tələb etdikdə, mədən-dən “Səni tövqif etdirərəm [tutduraram]” cavabını alıb və indiyə qədər pasportu olmadığından bir yerə xidmətə qəbul edilməməyinə cəhət, fəvqəlzikr [yuxarıda deyilən] tarixdən indiyə qədər zərərinə və kəndi pasportunu mədəndən tələb edir. İşbu məlumatı Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavət”-in Balaxana şöbəsi gön-dərdiyinə cəhət, Müsəlihə və Mürəfiə [Barışq və Məhkəmə] şöbəsi təşəbbüsət-da bulunmuşdur.

Fəhlənin ixracı

“Müsavət”-in Balaxana şöbəsi xəbər

vermişdir ki, Mantaşev 5-ci qruppa mə-dən əmələsi Rza Dadaş oğlu 2 il müd-dətində işlərkən fəqət bir dəfə kəllə-çarxa vurmaq üstündə müdir məzkur fəhləni xidmətindən ixrac etmişdir. Mə-zahir Hüseynzadə təhqiqat etdikdə, mü-dir cavab vermiş ki, Rza Dadaş oğlu mə-dəndən məzuniyyət istəmişdi. Mən riza vermədiyimə cəhət əmdən [qəsdən] kəl-ləçarxı vurduğu üçün ixrac etmişəm. İş-bu xüsusda “Müsavət”-in Müsəlihə və Mürəfiə şöbəsi lazımı binagüzarlıqlar it-tixaz etməkdədir [addımlar atmaqdadır].

Sükançılar

“Şərq şirkəti”-nin “Tula” adlı gəmisin-də işləyən sükançılar “Müsavət”-in Mü-səlihə və Mürəfiə şöbəsinə şikayət et-mişlər ki, onları bitəqsir xidmətlərindən ixrac edirlər. İşbu xüsusda şöbə tədbir görür.

Tərəzi

“Müsavət”-in Zabrat şöbəsi Bakı Ko-mitəsinə xəbər vermişdir ki, hökumət tərəfindən Zabrat camaatı üçün verilmiş şəkəri paylarkən iki nəfər köy camaatı vəkili Hacı Məhəmməd Rzazadə və Kərbəlayı Abbasqulu Gülmirzəzadə şəkəri çəkib təqsim etdikdən [payladıqdan] son-ra şəkər əskik gəlir. Şöbə heyəti-idarəsi təhqiqat üçün şəkər təqsim edilən yerə gedib təftiş etdikdə məlum olmuş ki, məzkur [adı çəkilən] vəkillər tərəzinin al-tına bir dənə 6 düymə [düym] mıx qoy-muş imişlər. Heyət bunun nə olduğunu sorduqda vəkillər cavab vermişlər ki, hökumət bizə böylə təqsim etməyə əmr etmişdir. Köy yüzbaşısına da bu cavab verilmişdir. “Müsavət”-in Bakı komitəsi

bu xüsusda Ticarət Nəzarətinə məlumat vermişdir.

Buzovna yolunun təmiri

“Müsavət”ın Buzovna köy şöbəsinə Buzovna yolu təmiri haqqında firqəyə varid [daxil] olmuş məktuba cavabən Bakı Komitəsi məlum etmiş ki, işbu məsələ Parlaman müzakirəsinə verildikdə “Müsavət” tərəfindən təklif mülahizə ediləcəkdir.

FƏHLƏ HƏYATI

Həqiqi demokratik bir seçki

Məhərrəm ayının 16-da [oktyabrın 11-də] Tağıyevin fabrikasında [Cavad bəy] Məlik-Yeqanovun sədarəti, doktor Qəni-zadənin isbatı-vücudu [iştirakı] və 800 nəfər əmələnin iştirakı ilə bir zavodskoy komitə [zavod komitəsi] təşkil edib, atı-dəki əşxası [aşağıdakı şəxsləri] komitəyə intixab etmişlər [seçmişlər]:

Qulaməli Eynullazadə, Haşım Əliquluzadə, Bayram bəy İbrahimzadə, Təvəkkül Abdullazadə İrani.

İntixabdan sonra Cavad bəy Məlik-Yeqanov fəhlələrdən bu intixaba razı olmalarını sorduqda “razıyız” cavabı alıb, iclasın bəratülqövlünü [protokolunu] imzalayaraq təsdiq edilməsi üçün Məsai [Əmək] nazirinə göndərmişdir. Nazir isə ikinci bir intixab edilməsi üçün Cəfər Kazimov və iki nəfər Nəzarət məmurlarından fabrikaya göndərmişdir.

Məhərrəm ayının 18-də [oktyabrın 13-də] 7-8 yüzə qədər fəhlə iclasa gəldikdə, əvvəlki intixaba riza vermişlərdir. Cəfər Kazimov “Bu iclasda hümmətçilər yox-

dur, binaənileyh [ona görə] intixab dürüst ola bilməz” deyib ayın 19-na [oktyabrın 14-nə] yeni iclas dəvət etmişdir.

Bu axırncı iclasla xəbər gəlir ki, hümmətçilər qışlalarda əski komitəni təcridə [bərpaya] çalışırlar və əksəriyyət qazanmaq üçün fabrikadan ixrac edilmiş fəhlələrin dəxi intixabda iştirak etmələrini təhti-qərara almışlardır. Ayın 20-dəki [oktyabrın 15-dəki] iclasda Məsai naziri müavini Məhəmməd bəy [Hacıyev], [Q. İ.] Şibayev, Cavad bəy, [İbrahim] Əbilov, Hüseyn Müzəffərov və Yusif İbrahimlinin iştirakı ilə edilən intixabda Məhəmməd bəy dışarı çıxıb əski komitənin intixab edilməsi üçün təbliğat edirmiş və “Yeni komitəyə səs verən fəhlələri xidmətlərindən ixrac edəcəyəm” deyərək təhdid edirmiş. İntixab edilən zaman səs verən fəhlələrin dəftərçələrinə baxdıqda, bu fəhlələrin bir çoxu ixrac edilmiş fəhlələr olduğu məlum olmuşdur.

Rus qadınları Cəfər İskəndərovun yardımı ilə səs verdikdən sonra dübarə başqa bir kitabça ilə gəlib yenidən səs verirlərmiş. Məhəmməd bəy etdiyi təbliğat haqqında xəbər verildikdə, Cavad bəy onu çağıraraq nə kimi müfəttisliklər [fitnəkarlıqlar] edilməsini və ixrac edilmiş fəhlələrdən səs vermək üçün gəldikdə tövqif edilmiş dəftərçələrin tutulmasını dəxi qeyd etmişdir. İşbu dəftərlər hal-hazırda Cavad bəy Məlik-Yeqanovdadır.

Balaxana fəhlələri üçün maarif

Bir millətin miləli-mütəməddinə zümrəsində isbatı-vücuda ləyaqət kəsb edib də [mədəni millətlər sırasında özünü göstərməyə ləyaqət qazanıb da] siyasət aləmində mühüm bir mövqe işğalına müq-

tədər olması, yaxud zindani-əsrü zillətə [əsarət və zillət zindanına] məhkum olub da hüquqi-siyasiyyə və füyuzati-mədəniyyədən [mədəniyyətin nemətlərindən] məhrum edilməsi, o millətin zəhmətkeş sinfinin üfq-i-həyatı maarif günəşi nuru ilə münəvvər, yaxud səhəbi-müzlimeyi-cəhalət ilə məstur [cəhalətin qaranlıq buludları ilə örtülü] olmasına mütəvəqqif [bağlı] olduğu qeyri-qabili-inkar bir həqiqət olduğundan, bu xüsusda fəzlə söz söyləmək tövzihi-vazihat [aşkar olan bir şeyin izahı] qəbilindəndir, zənn edərək.

Həmçinin o, ya bu kimi hallar xalq içərisində doğub da millətinin qismi-əzəmi [böyük hissəsi], səhv etməz isəm, 97 faizi zəhmətkeş xalq sinfindən ibarət olan, cədidüt-təsis [yeni qurulmuş] bir hökumətin səhneyi-həyatında nə kimi rollar oynayacağını dəxi bəyana hacət yox.

Hal böylə ikən, hökuməti-mətbuəmiz [tabe olduğumuz hökumətimiz] istiqlali-milliyə və siyasiyyəmin davami-bəqasında xalq sinfi miyanında [arasında] təmimi-maarifi [maarifin yayılmasını] su və ətmək kimi zərurati-həyatıyyə qəbilindən ədd [hesab] edərək, şu yolda bütün mənası ilə bəzli-məsai etməsi icab edir [səy göstərməsi lazım gəlir], deyilmi?

Madam ki, hökumətimiz xalq hökumətidir və zəhmətkeş sinfinə istinad edir, kəndi müqəddəratını düşünüb də həllinə müqtədir olan bir xalq kütləsi vücuda gətirmək üçün təlimi-icbarinin təmimi xüsusunda məhəmmə-əmkən [mümkün olduğu qədər] ciddi tədbirlər görülməli, səri və müntic [sürətli və nəticə verən] təşəbbüsata girişməlidir.

Biz Maarif Nəzarətinin şayani-təqdir [təqdirəlayiq] fəaliyyətini inkar edəcək

dərəcədə nankorluğa hərgiz tənəzzül etməyiz. Lakin, müttəəssifanə [təəssüf ki], Azərbaycan fəqərayi-kasibəsi miyanında müstəqil təşkilat və müntəzəm heyəti-ictimaiyyə sırasında olub, siyaseti-daxilə və xariciyyəminlə sıxı əlaqədar olmaqla təxəssüs etmiş [özünəməxsus bir hal qazanmış] Bakı ətrafı fəhlə camaatı, biləxəss [başlıca olaraq da] Balaxana mədən dairəsi şu fəaliyyət dairəsindən kənarda qalmışlar, hətta fəhlələrin bu xüsusda etdikləri təşəbbüsət dəxi əqim [yarımçıq] qalmaqdadır.

Böylə ki, həmin sənə 9 nisan tarixdə Maarif Nəzarətinə ərzi-hal təqdim edilib Balaxana mədən dairəsi müsəlman fəhlələri üçün on nöqtədə gecə məktəbləri açılması istida [xahiş] edilmiş və məzkur [deyilən] nöqtələrdə bütün ləvazimi-əsasiyyə [əsas ləvazimatlar] mövcud olub, yalnız bir müəllimə ehtiyac olduğu bəyan edilmişdi. Bir az sonra fəhlələrin ikinci dəfə müraciətdə istidalarının Nəzarət [Nazirlik] tərəfindən qəbulu və sərəncamı zımnında [səbəbindən] Maarif müfəttişliyinə əmr verilmiş olduğu fəhlələrə bildirilmişdi. Nisan keçdi, mayıs gəldi, üçüncü dəfə müraciət edildi, nəticə vermədi.

Yazıq fəhlələr “Yay münasibətilə həvalər isti olduğundan müəllimlər təbdili-hava [havasını dəyişmək] üçün bağlara, yaylaqlara getmişlər, eylül [sentyabr] ayında dərslər başlanacaq, bizlərə də müəllimlər veriləcək” kimi xülyalarla özlərinə təsəlli verirlərdi.

Nəhayət, eylül yaxınlaşdı, dördüncü dəfə müraciət edildi, xəbər çıxmıdı. Eylül daxil oldu, məktəblər açıldı, dərslərə şüru edildi [başlandı]. Fəhlələr beşinci də-

fə müraciət etdilər, bu da əvvəlkiylər kimi...

Şimdi biçərə fəhlə nə edəcəyini şaşırmış, bir tərəfdən vətən və millət düşməni və xainləri fəhlənin avamlığından bilistifadə [istifadə edərək] gündə bir rənglə meydan sulamağını düşünür, müfəttislərin [fitnəkarların] əlində alət olmağa acınır, xilasına çarə arayır, çarəni savad öyrənməkdə görür. Tərəfi-digərdən [digər tərəfdən] öz xərci ilə müəllim cəlb etməyə qadir deyil. Məccani [pulsuz] təhsil xüsusunda tam ümidlə doğma hökumətinə etdiyi müraciətlərdən səmərə hasil olmayır. Axırda məyus olub “dünya nemətə dönsə, pulsuza bir tikə də çatmaz” məsəlini xatırlayır.

Bir nəfər fəhlə

AZƏRBAYCANDA

Salyandan

Hökumətin nəzəri-diqqətinə

Məlumdur ki, Salyan Azərbaycan hökumətinin birinci ərzaq mərkəzidir.

Muğan səhrası açıldan və açılmazdan qabaq gündə neçə milyon pudlarla arpa və buğda vaporlar vasitəsilə daşınmaqdadır. Və nə qədər daşınarsa da, heç bir təfəvüt edən deyil. Çünki ərzaq bu il sabiqkilərdən daha artıq olmuş. Bəhəməin [bununla belə], ərzağın bu qədər kəsəti [çoxluğu] ilə bu saat Salyanda dəhşətli aclıq və qəhətlik hökmfərmdir [hökm sürməkdədir].

Bu halda ətməyin girvənkəsi 5 rublə və daha fəzlə. Fəqir-füqəralar nə edəcəyini şaşıblar. Əgər payız və qış gələrsə, çox bədbəxtlik üz verəcəyi məlumdur.

Sərvətdarlar bir şey itirməyib də günü-gündən qazanmaqdadırlar. Hətta bir tacir bir dəfə taxıl aparmasında əlli min (50.000) qazandıqda yenə az hesab edir.

Hər halda, çətinlik və üsrət [sıxıntı] fəqərə sinfinindir. Əgər hökumətimiz bu ticarəti kəndisi yapsa idi, nə Bakı, nə də Salyan əhalisi bu qiymətə çörək yeməzdilər. Hətta hökumətimiz qazanmaqla bərabər, ayrı şəhərlərə də ucuz qiymətdən ərzaq vermiş olardı. Hökumət şimdindən bu tövr bahalıq və aclığa çarə düşünməli.

Bura valisi buna qarşı tədbir etməli ikən daha da gələn arabalara mane oldu. Bu hala kimi taxıl nə qədər tərəqqi edirdisə də [qiyməti artırırsa da], bol və firavan olduğundan, camaat o qədər təşvişdə deyildi. Bunu da gözləyirdi ki, hökumət sərəncamatda olacaq.

Şimdi bura hökuməti hökm etmiş, gələn arabalar zəbt olsun. Bilməm səbəb nə. Ona görə nə bir dənə araba gəlməkdə və nə də gedib gətirməkdədir. Bazar da olan un və buğdaları da tamam gizlədiblər. Bu daha sərvətdarlar üçün gözəl bir vəsilə [vasitə] olduğu kimi, ağa, qorodovoylar üçün də bir cib yeri açıldı.

Bu saatda onun pudu iki yüz manatdan yuxarı getməkdir.

İlin bu fəslində böylə olduqda, qışda nə tövr olasıdır? Vəhalonki [halbuki] şindi bəzi yerlərdə xırman gedir.

Əlbəttə, hökumət bilməlidir ki, aclıqla oyun olmaz. Şimdindən çarə aramalıdır. Sərəncamda olmalıdır. Gələn arabalara mane olmayıb da ərzaq lazım olarsa, ticarəti kəndisi yapmalıdır, nəinki fürsəti ehtikarçılar, xunxarlar [qaniçənlər] əlinə verməlidir.

Haqq-gu [Haqqı deyən]

Gəncə əhvalı

On beş gündən ziyadədir [çoxdur] ki, Gəncədə şimdiyə qədər eşidilməmiş bir vüquat əmələ gəlmişdir. İki müsəlman, silahları ilə bərabər şəhərin bir az kənarında iki böyük öküzlərini otladar ikən qaib olmuşlar. Bu günə qədər nə adamlardan, nə də öküzlərdən bir xəbər yoxdur. Əqrəbələri tərəfindən nə qədər aranılırsa, bir xəbər alınmayıb. Bu hadisəni eşidən Gəncə əhalisi təəccüb içində qalmışdır. İnsan bir dürlü inanmamayıb. Əcəba, hökumət məmurları, polis idarələri bu yolda nə kimi təşəbbüsatda bulunmuşlar? Çalınan [oğurlanan] adamlar və öküzlər Azərbaycandan başqa məmləkətlərəmi qaçırılmışdır? Yaxud çalanları göyəmi çıxarmışlar? Bu qədər vaxtda neyçün bu bərədə tədabirdə bulunulmayıb [tədbirlər görülməyir]? Neyçün ətraf köylər aranılaraq bir xəbər əldə edilməyir? Çalınmış adamların qardaşları əlləri qonunda qalmış, zavallılar nə yapacaqlarını bilməyirlər. Əgər qətl edilmiş olsalar, yə-nə cənəzələri bulunar [tapılar].

Şəhərdə qaranlıqdan gecələri yürümək mümkün deyildir. Gürcülərin nefti olmadığı halda, Tiflisdə gecələri gündüzlərdən ayırmaq olmaz. Lakin Azərbaycanın ikinci şəhəri olan Gəncə qaranlıqlar içərisində boğulur.

Bələdiyyə İdarəsi şəhərin təmizliyinə, təmiratına diqqət etməyir. Meydanda zibildən keçmək mümkün deyildir. Bu böyüklükdə bir şəhərin 5-10 zibil arabası var, o da əski-üskü. Əhali qapısını və məhəlləsini təmizləməyə məcbur edilməyir.

İrəvan qaçqınları hər yeri bürümüş. Cəmiyyəti-Xeyriyyə onlara yardımda bulunmayıb. Arabalar “padvoda” [yük daşı-

mağa] alınır deyə şəhərə ətrafdan heç bir ərzaq gəlməyir. Dabravollardan bəzisi un satanlarla əlbir olub şəhərə gələn ot arabalarını kazyonnıdır [xəzinəyə məxsusdur] deyib aparır. Otunu da əlbir olduğunun dediyi yerə boşaldıb arabaları yola salır. Dəllalliq haqqını alıb da gedir.

Gəncəli

Şərur-Naxçıvan dairəsində Amerika general-qubernatorluğu

Müttəfiqlər Ali Komissarı polkovnik Haskellin nümayəndəsi ərkani-hərb [qərargah] rəisi polkovnik Ceyms Ria Naxçıvanda olan Müsəlman Milli Şurasına və Naxçıvan dəstələrinin komandanına 16 təşrini-əvvəldə [oktyabrda] bir məktubla müraciətdə bulunmuşdur. Məktubun bəzi hissələrini qareinə [oxuculara] təqdim edirik:

Müttəfiqlər Ali Komissarının nümayəndəsi olduğum həsəbi [səbəbi] ilə Naxçıvan və Şərur dairələrində sükunət və istirahətin bərqərar edilməsi məqsədilə Azərbaycan ilə Ermənistan hökumətləri arasında bu iki dairənin Müttəfiqlər təhti-idarəsində [idarəsi altında] bir məntəqə qərar verilməsinə dair etilaf [razılıq] hasil olduğunu və Amerika qubernatorunun buranı idarə edəcəyini sizlərə xəbər verirəm.

Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] ordusu mühəndisi polkovnik Edmund L. Delli buralara qubernator təyin edilmişdir. Müşarünileyhin [adı çəkilən şəxsin] vəzifəsini ifaya başlaması Naxçıvanda təşrini-əvvəlin 23-də təsəvvür edilir.

Bu məntəqənin idarə edilməsi üçün Ali Müttəfiqlər Komissarı ilə Azərbaycan ilə Ermənistan hökuməti miyanında [ara-

sında] hüsula gələn etilafın [razılaşmanın] ümuma elan edilməsi dəxi mütəəvvərdir [nəzərdə tutulur].

Mən və mənim ərkani-hərb zabitanım [qərargah zabitlərim], polkovnik Delli və onun ərkani-hərb [qərargahı], Azərbaycan və Ermənistan nümayəndələri ilə qeyri əşxas [digər şəxslər] bu nümayişdə iştirakdan ötrü təşrini-əvvəl 23-də Naxçıvana gələcəyiz.

* * *

“Slovo” qəzetəsi xəbər verir ki, bu vaxta kimi nümayişdə iştiraka dəvət edilənləri aparmaq üçün İrəvan-Naxçıvan yolu təmir ediləcəkdir. General Ria bizzat [şəxsən] Azərbaycan nümayəndələrini dəvət etmək üçün Bakıya getmişdir. Nümayəndələr Ria ilə İrəvana gedəcək və orada Ria erməni nümayəndələrini nümayişdə iştirak üçün Naxçıvana getməyə dəvət edəcəkdir.

ERMƏNİSTANDA

Ermənistan donanması

“Slovo” qəzetəsinin xüsusi müxbiri Ermənistandan yazır ki, texnika alətinin [alətlərinin] kəmyab olmasına [tapılmamasına] baxmayaraq, hökumət Göyçə gölündə hərbi donanma inşasına ibtidar etmişdir [başlamışdır]. Gölün cənub-qərb sahilində olan Yelenovka qaryəsində [kəndində] inşa edilmiş tərsanələrdə gəmi barjlar inşa edilir. Göyçə gölünə əvvəlinci hərbi olaraq 12 təşrini-əvvəldə bir barj buraxılmışdır. Barj toplanmış müəssələh olaraq [silahlandırılaraq] 40 kişidən ibarət tayfanı hamildir [matrosları daşıyır].

Barj suya buraxılan günü təntənədə iştirak etmək üçün hökumət rəisi ilə başqa hökumət əzası da [üzvləri də] əzimet etmişlərmiş [getmişlər].

“Aşot Yerqat” təsmiyə edilmiş [adlandırılmış] bu barjdan əlavə, başqalarının da inşasına başlanmışdır.

Ermənistan və dabravollar

“S[lovo]” qəzetəsinin müxbiri İrəvandan xəbər verir ki, Dabravol ordusu nümayəndəsi polkovnik Zinkeviç 13 təşrini-əvvəldə İrəvana vürud etmişdir [gəlmişdir]. Zinkeviçə mütəntən [təntənəli] bir istiqbal [qarşılama mərasimi] hazırlanmış və istiqbalda Hökumət rəisi, başqa hökumət üzvləri, Bələdiyyə rəisi, Rus Milli Şurasının sədri və bir çox əhali toplanmışdır.

Hökumət namından [A. İ.] Xatısov Zinkeviçi təbrik edərək söyləmişdir ki, rus hərsi [mədəniyyəti], rus ədəbiyyat, musiqisi və başqaları erməni millətinə daima yaxın olmuşdur. Yüz sənəlik bir dövr içində ermənilər rus mədəniyyəti ilə tərbiyələnmislərdir. Bu mədəni rabitə erməni xalqını məcbur edir ki, demokratik Rusiyanı təqdir edib, onun hürr və müqtədir olmasını arzu etsinlər. Eyni zamanda Ermənistan ümid edir ki, daima erməni milləti ilə hüsn-əlaqədə olmuş rus xalqı şahidi olduğu cahan qasırğasının doğurduğu müttəhid [birləşmiş] Ermənistan istiqlalına hüsn-nəzərlə baxacaqdır.

Polkovnik Zinkeviç cavabi nitqində rusların erməni xalqına əski zamandan bəri hüsn-rəğbət bəslədiyini qeydlə əlavə etmişdir ki, o kəndisi dabravol nümayəndəsi sifəti ilə Ermənistan hökumətinə müavinətdə bulunmaq üçün müvəkkil edilmişdir.

Polkovnik Apresyan

Böyük Vedi hadisələrində “ehtiyatsızlıq” göstərməsindən dolayı erməni əşqiyasının [quldurlarının] müvəffəqiyyətsizliyi, yəni daşnak haydudlarının islam əhalisini tamamilə qətlə etməyi bacarmadığı həsəbi [səbəbi] ilə erməni hökuməti tərəfindən təhti-məsuliyyətə [məsuliyyət] alınmış polkovnik Apresyan Ermənistan məhkəməyi-hərbiyyəsi qərarı ilə bir il və 4 ay həbsə məhkum edilmişdir.

İDARƏYƏ MƏKTUB

Möhtərəm müdir əfəndi!

Təhti-idarənizdə nəşr edilməkdə olan qəzetənin 279-cu nömrəsində dövləti kağız pulları hazırlayan mətbəədən olan oğurluqlar xüsusda “Müsəvat” firqəsinə bir dəstə əşxas [şəxslər] tərəfindən verilən müraciət barəsindəki izahatımızın dərcini təmənni edirik.

İmzalar

Dövlət kağız pulları hazırlayan idarədə olan oğurluqlar barəsində

Xidmətdaşlar!

Türkcə nəşr olan “Azərbaycan” qəzetəsinin 279-cu nömrəsində dövlət kağız pulları hazırlayan idarədən bunların yox olmasına dair “Müsəvat” firqəsinə verdiniz bəyannamənin çıxdığı məlumu-muz oldu. Lakin mütəəssifanə [təəssüf ki], kim tərəfindən bəyannamənin verildiyi nəzərə çarpmayır. Pul yox olması kimi müəssif [təəssüflü] bir vəqənin həqiqi tərəfini aşkar etmək üçün biz bəyannamə tərtibində iştirak etməyən, pul

nişanları hazırlayan idarənin xidmətçiləri sizin müavinətinizə ümid edərək böylə işdə iştirak edənlərin ad və familiyalarının ya qəzetə vasitəsilə göstər[il]məsinə və ya idarə müdiriyyətinə onların nişan ver[il]məsinə acizənə rica edirik. Çünki sizdən bilavasitə lazımi məlumat aldıqdan sonra bizə bu işin təhqiq və təftiş edilməsi yoluna qoy[ul]maq imkanı verilir.

Siz isə bunlardan əlavə, bizlərdən bəyanınızda göstərilən vəqədə iştirak etməyənləri vicdani əzabdan xilas edərsiniz.

23 imza

TEATRO VƏ MUSIQİ

Dövləti Teatronun rəsmi-güşadı

Cümə günü, oktyabr ayının 24-də, axşam Dövlət Teatrosunda, Dövlət Teatrosu artistlərinin iştirakı ilə təntənəli bir surətdə teatronun rəsmi-güşadı [açılış mərasimi] vəqə olacaqdır. Dövləti Teatro artistlər heyəti tamamilə bu rəsmi-güşadda iştirak edəcəklərdir. Birinci pərdədə Azərbaycan səhnəsinin tarixçəsi oxunacaqdır. Sonra İsa bəy Aşurbəyli cənablarının əvvəlcə iki pərdədə yazmış olduğu, sonradan bir çox təğyir və təbdilat [dəyişikliklər və düzəlişlər] ilə üç pərdədə təlif etdiyi [yazdığı] “Azərbaycan” pyesi mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır.

* * *

Məşhur rejissor A. A. İvanov Azərbaycan Dövləti Teatro heyətinə rejissor dəvət edilmişdir.

**Xəzər dənizində posta, sərnişin
və yük gəmilərinin hərəkəti**

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşahər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çəharşənbə və cümə günləri saat 4-də.

*Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər
Gəz və geri*

17-ci körpüdən çəharşənbə günü saat 4-də.

*Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gəz-Məşhədsər
və geri*

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

*Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və
geri*

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

**Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası
Gövhər xanım Qazızadə**

Vəzi-həml edənələr hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə

45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

**Berlin Darülfünunu doktoru
S. İ. Kopelioviç**

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

**Arvad diş həkimləri
Z. A. Şexter və xanım**

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Diş həkimi E. S. Karşteynbaum

Maddi cəhətdən zəiflər üçün xüsusi güzəştə bulunur. Diş çıxartmaq ağrı ilə 25 manat, diş çıxartmaq ağrısız 50 manat. Müalicə və doldurması 80 manatdan 100-ə kimi. Məsləhət 15 manat.

Ünvan: Quba meydanı yanında Sisianovski küçə nömrə 41, İsrailovun evində. Telefon: 22-57.

11449

Diş həkimi R. M. Altman

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat 8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Müsəlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olunan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20. Aptekin qarşısında.

71141

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ə dək, axşam saat 4-dən 8-ə dək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

9090

Diş həkimi A. A. Mirkin

Dişlərə müalicə olunub və doldurulur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur: gündüzlər 9-dan 2-yədək; axşamlar 4-dən 7-yədək. Ünvan: Gimnaziçeski küçə, nömrə 164.

11426

Diş həkimi

S. M. Hamburg

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

**Professor Buyneviçin
müsəkkər [sakitləşdirici] kabinetinin
səbiq assistenti
Doktor Q. Musaelyans**

Ürək, mədə, bağırsaq və qeyri daxiliyyə naxoşluqları qəbul edir səhərlər 9-dan 12-yədək, axşamlar 5-dən 7-yədək. Ünvan: Karantinni və Bolşoy Morskoy küçələrin küncündə (Telefonni küçənin başında). Telefon: 40-22.

11446

Təbib Əmir bəy Aslanov

Qəbul edir naxoşları (daxiliyyə və cildiyə) axşam saat 4-dən 6-yədək. Adres: Ofiserski küçədə (Nikolayevski küçənin küncündə) nömrə 6. Telefon 41-14.

11430

**Diş müalicəxanası
D. İ. Zeylidzon**

Xüsusi qızıl və platina işləri. Kötük və körpülər və farforlar. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur məhzən növbətə yazılmaqla səhərlər saat 9-dan 2-yədək, axşamlar saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Malakan-ski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 19-55.

11442

Olqinski küçə ilə gedərkən cibimdən bu-majnikimi [pulqabımı] çıxardıblar. İçində 2 yüz manat, pasport, kəbin kağızı və şoferlik şəhadətnaməsi vardır. Tapanlardan acizənə rica edirəm kağızların mühüm olduğu üçün pulları götürüb və əlavə 400 manat da mükafat verirəm, kağızları “Azərbaycan” qəzetəsi kontoruna gətirsinlər. Osmanlı təbəəsi şofer Səlimzadə.

11474

**Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir**

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Ermənilər haqqında ingilislər

səh. 439. “Corcian meyl” [The Georgian mail]: Tiflisdə ingilis dilində nəşr edilmiş qəzet.

səh. 440. “Ermənistan isə bizzat onlar üçün bir ola bilər”: arada bir söz silinmiş, oxunmur.

Teleqraf xəbərləri

səh. 442. “Qızıl-Arvad”: Türkmənstanda şəhər; indiki Sərdar şəhəri.

“Matin” [Le Matin]: 1882-1944-cü illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik qəzet.

“Peti Parizyen” [Le Petit Parisien]: Parisdə 1876-1944-cü illərdə nəşr edilən gündəlik fransız qəzeti.

Sülh ətrafında

səh. 443. “Sen-Cermen müahidənəməsi”: Birinci Dünya müharibəsindən sonra, 10 sentyabr 1919-cu ildə, Paris yaxınlığındakı Sen-Jermen sarayında Antanta ölkələri ilə Avstriya arasında imzalanan Sen-Jermen sülh müqaviləsi nəzərdə tutulur.

Mətbuat

səh. 448. “bizim rəyimizi təsvib edərək”: qəzetdə “təsvib” sözü təhrif edilmişdir.

Dağıstan əhvalı

səh. 449. “aşağıdakı məsələlərin sərəncamını əhd edirlər”: bundan sonrakı maddələr qəzetdə kiril əlifbasının hərfləri ilə görə “a, b, v, q” kimi işarələnmişdir.

“... eylül 1919 sənə”: qəzetdə belədir.

Bakı xəbərləri

səh. 450. “Tazəşəhər”: Krasnovodsk (indiki Türkmənbaşı) şəhərinin bəzi mənbələrdəki adı.

“Qızılarbat” (yaxud Qızıl-Arvad): Türkmənstanda şəhər; indiki Sərdar şəhəri.

“Nəzarəti-cəlibə”: Nazirliklər haqqında işlədilən ifadə qəlibi; “uca, cəlibəli Nazirlik” mənasına gəlir.

Fəhlə həyatı

səh. 452. “Cavad bəy onu çağırır”: qəzetdə belə getmişdir: “Cavadbəyov çağırır”.

Azərbaycanda

səh. 456. “Slovo”: Tiflisdə rus dilində nəşr edilən erməni qəzeti.

Cümə, 24 oktyabr 1919-cu il, nömrə 304

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 29 məhərrəmül-haram sənə 1338. 24 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və islamla müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axırncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

ELAN

Bədəmə [bundan sonra] Parlamən və Parlamən rəisi naminə idxal olunacaq ərizə, övraqi-rəsmiyyə [rəsmi sənədlər] Parlamən idarəsinə təslim etdirilməsi xüsusu elan olunur.

İdarə müdiri:

[Məhəmməd ağa

Mustafa ağa oğlu] Vəkilov

Kargüzər: [Cəmaləddin]

Məhəmmədzadə

T-299

* * *

Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti bununla elan edir ki, 20 min pud buğda və un almaq istəyir. Satmaq istəyən şəxslər lazımdır ki, nümunələri və qiymətləri noyabr ayının 1-nə kimi Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinə (Sadovaya küçədə nömrə 3) bağlı paketlərdə təqdim etsinlər.

Məzkur [deyilən] taxıl Nəzarətə Yevlax və yainki Bakı istasyonlarında təhvil verilməlidir.

T-297

GÜC BİRLİKDƏDİR!

Xalq maliyyəsi lazımlı yerdə saxlanılarsa, xalq təsərrüfatı da inkişaf tapacaqdır [inkişaf edəcəkdir].

Azərbaycan Etibar, İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqı idarəsi Bakı şəhərində (Karantinni küçədə, 84 nömrəli evdə) 15 təşrin-i-əvvəl [oktyabr] 1919 sənəsi tarixindən fəaliyyətə başlamışdır. Qanunnamənin 27, 28 və 29-cu maddələrinə məbni [əsasən], İttifaqın sərmayəsi idxal olmaq haqqından (500 rublə), pay sərmayəsi və mənfəətdən saldırlmış məbləğdən hasil olur. Hər pay haqqı 2000 rublə təyin edilmişdir. Hamı etibar, istiqraz və əmanət cəmiyyətləri və Müəssisələr İctimasının [Təsisçilər Yığıncağının] qəti [qərarı] ilə özgə kooperativlər də İttifaqa üzv yazıla bilərlər.

Cari hesaba vaxtla xüsusi əşxasdan [şəxslərdən] və müəssisələrdən məbləğlər qəbul edilir. Verilmiş məbləğlər qeyri-məhdud surətdə və hər bir vaxtda nağd olaraq qaytarılır.

İttifaqın kontoru açıqdır səhərlər 10-dan 12-yə kimi, axşamlar 5-dən 7-yə kimi.

İttifaqın idarəsi

T-298

DÖVLƏT TEATROSU

Azərbaycan Dövləti Teatro heyəti

Birinci teatro tamaşası cümə günü oktyabrın 24-ndə axşam Dövlət Teatro-sunda Azərbaycan Dövləti Teatrosunun rəsmi-güşadı [açılış mərasimi] münasibətilə İsa bəy Aşurbəyli cənablarının əvvəlcə iki pərdədə yazmış olduğu, sonradan bir pərdə əlavəsiylə bir çox təgyir və təbdilatla [dəyişikliklə] təlif etdiyi 3 pərdəli **“Azərbaycan”** pyesası mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır.

“Azərbaycan” pyesası başlanmamışdan əvvəl birinci pərdədə Azərbaycan türk səhnəsinin tarixi oxunacaq.

Biletlər oktyabrın 24-ndən teatrın kassasında satışa qoyulacaqdır. Tamaşa başlanacaq axşam saat 8-də.

Qeyd: Möhtərəm tamaşaçılara elan edilir ki, bundan sonra pərdələr təyin edilən zaman mühəqqəq qaldırılacaq.

Gələcək tamaşa oktyabrın 28-ndə “Gaveyi-ahəngər”.

T-293

SİRK “MODERN”

Cümə günü oktyabrın 24-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəm-məl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin mabədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Naməlum – Karl Muznik.

2-nci: Qara Maska – Ciovani.

3-ncü: Gənc Əli – Kalişeviç.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Gülməyin padşahı Vintsentso qardaşlarının benefisi hazırlanır.

11478

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

Tənəffüsdən sonra

Dəmiryol tariflərinin artırılması haqqındakı layiheyi-qanuniyyə 2-ci və 3-cü qiraətində qəbul edilir.

Hökumətə sual

Bədəhu [sonra] müxtəlif firqələrə mənsub 5 məbusun imzası ilə hökumətə verilmək üzrə Parlamana göndərilmiş olan bir sual oxunur:

“Qanuni-ədalətin bəhəqq [layiqli surətdə] tətbiqinə məmur və müvəzzəf [borclu] olan, hər xüsusda haqqaniyyət və qanunun əmr etdiyi üzrə hərəkət etməyə məcbur olan Azərbaycan müddəiyi-ümumiliyində [prokurorluğunda] zühur edən sui-istimal [sui-istifadə] və rüşvətxorluq xüsusunda hər kəsin məlumatı olduğu halda, ətrafına topladığı bir çox şəxslərlə müştərəkən [ortaqlaşq] yüz minlərcə rüşvət alan və camaat haqqında xilafi-mədalət [ədalətə zidd] bir çox işlər görən sabiq müddəiyi-ümuminin yalnız istefa etməklə vəzifəsindən çəkildiyini xəbər aldığıımızdan, bu xüsusda hökumətin nə nəzərlə baxdığını, şimdiyə qədər bu məsələ üzərində nə iş gördüyünü və görəcəyini öyrənmək istədiyimizdən, bu sualımızın hökumətə təbliğ buyurulmasını rica edəriz.”

Qarabəyli Qara bəy - Sualı müdafiə edərək deyir ki:

Hökumətə verilən bu sual məmləkətdə qanunsuzluq və rüşvətxorluq aləmində görülməli işlərin ən müdhişini təşkil edir. Şübhəsiz, çox məmurlar rüşvət alırlar. Məsələn polis məmurları, Ticarət və Ərzaq Nəzarəti qulluqçuları da rüşvət alırlar. Doğrudur, bunların həpsinə cəza lazımdır. Fəqət onların əməlində öylə bir dəhşət və fəlakət görülməyir. Fəqət qanun və ədalət əsasını müdafiə vəzifəsi ilə müvəzzəf olan bir məmurun haqqında rüşvət sözünü danışmaq belə məmləkət üçün böyük bir təhlükədir. Müddəiyi-ümumi qanunun hamisidir [himayəçisidir]. Bu vəzifəni yalnız ən namuskar adamlara tapşırmaq lazımdır. Çün o işğal etdiyi mövqeyə görə hər kəslə istədiyi kimi rəftar etmək səlahiyyətinə malik olduğundan, çox namuskar olmalıdır ki, sui-istifadə etməsin. Heç yerdə eşidilməmişdir ki, müddəiyi-ümumi qanunu satsın, rüşvət alsın. Binaənileyh [ona görə], Parlamən üzvləri və bütün camaat bu işə sairələri kimi baxmayaraq tələb edir ki, hökumət dəxi bu məsələyə başqaları nəzəri ilə baxmayaraq, tez tədqiq və təhqiq etsin.

Səfikürdlü Aslan bəy (Ədliyyə naziri) - Möhtərəm məbuslar! Necə ki, doktor əfəndi buyurdu, əski zamanlarda hər məmləkətdə, hər məmurun haqqında rüşvət və sui-istifadə sözü bir balaca imkan daxilində hesab edilsə də, ədliyyə məmurlarının böylə hərəkəti heç vaxt mümkün hesab olunmaz. Çünki bir məmləkətdə ədliyyə işləri düzgün getməzsə, əsla yaşamaq mümkün olmaz. Odur ki, böylə şeylər nüdrətən [nadir] təsadüf olunaçaq şeylərdəndir. Fəqət mütəəssifanə [təəssüf ki], bu kimi məmurların haqqında küçələrdə danışılır da, amma bilə-bilə

ki, Nəzarət təhqiq edib cəza verər, Nəzarətə xəbər verməyirlər. Adətən müddəiyi-ümumi padşahlıq gözü hesab olunar. Biz və xüsusən mən həmişə çalışmışam və çalışırıq ki, müddəiyi-ümumi bütün camaatın gözü olsun. Böylə olmazsa, camaat və millət yaşayammaz. Xüsusi olaraq Həsən Mustafayevin və bu müddəiyi-ümuminin işinə gəlincə, ərz etməliyəm ki, bir çox adamlar, hətta aranızda oturanlardan bəziləri çox danışmışlar ki, filankəs filan qədər Nikolay pulu alıb sair böyük məmurlarla yemişdir. Bunu kənar da danışdırlar. Amma başında bulduğum Nəzarətə müraciət etməyirlərdi ki, iş rəsmi surət alıb tədbirlər görülsün. Nəhayət başladım, bu işi axtardım. Çox adamlara yalvarıb məlumat istədim. Axırda məlum oldu ki, Həsən Mustafayevin işi barəsində istintaq icra edilmişdir. Oktyabrın birində iş müddəiyi-ümumiliyə verilərək, ayın 4-də Həsən Mustafayev müddəiyi-ümuminin binagüzarlığı [sərəncamı] ilə həbs edilmişdir. O zaman çox adamlar, hətta burada oturanlardan da bəziləri onun buraxılmasını təvəqqe edirlər. Fəqət mən buraxmağa razı olmadım. Dedim, bu, müddəiyi-ümuminin işidir. Mən hər işə qarışa bilmərəm. Məsələn, neçə ay əvvəl də danışılırdı ki, Həsən Mustafayev bir salon kimi qurmuşdur ki, gecə və gündüz şəhər kübarı, hətta hökumətin böyük məmurları və Parlamən üzvləri oraya toplaşırlar, bil-məm nələr edirlər. Yenə buna qarışmadım. Çünki mənim işim deyildi. Onu Daxiliyyə naziri edə bilərdi, amma mən yox. Doğrudan da mən hər işə qarışsam düz getməz. Hər kəsin öz işi var.

Xülasə, oktyabrın əvvəlində müddə-iyi-ümumi əmr vermiş və 4-də Həsən Mustafayev həbs edilmişdir. Ayın 6-da müddəiyi-ümumi nədənsə müstəntiqə təklif etmişdir ki, həbs qərarı ayrı bir şeyə əvəz edilsin. Xülasə, zəmin iləmi, nə iləmi, axır ki, Həsən Mustafayev həbsdən çıxsın.

Ayın 8-də 300 min manat rəhn (za-loq) alıb Mustafayevi buraxırlar. Ayın 10-da, ya 12-də (yaxşı yadımda deyil) mən eşitdim ki, pul alıb buraxmışlardır. Dərhal müavinimə tapşırıdım ki, bu işləri təhqiq etsin. Ertəsi günü gördüm bir məbus telefon ilə mənimlə danışmaq istəyir. Əh-valı anlayaraq dedim əgər bu məsələ haqqında danışmaq istəyirsənsə, telefonla danışma, gəl beşəxsən danışaq. Həman adam digər bir şəxs ilə gəldi. On-larla danışdıqdan sonra məsələyə rəsmi rəng verib gətirdiyi adamı da danışdırdım və filfövr [dərhal] adamlar göndərdim Həsən Mustafayev ilə həbsxana mə-murlarını danışdırsınlar. Ayın 13-də rəs-mi təhqiqat başlanıb 18-dək işlər qur-tardı.

Əlbəttə, iş böylə olanda onun iş ba-şında qalması artıq mümkün deyildi. Bi-naənileyh, istefa verdi. Mən dərhal iste-fanı qəbul etdim və digər bir adam ça-ğıraraq müddəiyi-ümumiliyi ona mühə-vəl etdim [tapşırıdım]. Eyni gün təhqiqat icrası qurtararaq işi xüsusi təftiş komissi-yasına göndərdim. Bu surətlə 5 gün için-də həm işləri təhqiq etdirdim, həm müd-dəiyi-ümumini istefaya çıxmağa vadar etdim, həm də işi məqami-aidinə sövq et-dim.

Sədr - Nazirin bəyanatından qane ol-dunuzmu?

Sual verənlər - Əvət, qənaətbəxşdir. İclas bununla tamam olur.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

*(Azərbaycan simsiz mövqifi
tərəfindən alınmışdır)*

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Fin səvahlı [sahilləri] dairəsində vu-ruşmalara başlanmışdır. Vuruşmalar mü-vəffəqiyyətli olur.

Pavlovsk və Detok kəndi ətrafında şiddətli vuruşma gedir.

Pskov dairəsində Qırmızı ordunun hərəkəti davam edir.

Vilen tərəfdə 50 fərsəx tulunda [mə-safədə] bizim üçün müvəffəqiyyətli vu-ruşmalar olur. Bizim hissələrimiz 10 fər-səx irəliləmişlərdir.

Borisov dairəsində xırda vuruşmalar olur.

Kiyev dairəsi - Təbəddülsizdir [də-yişiklik yoxdur].

Çerniqov dairəsi - Bizim hissələrimiz irəli yürüş edərək Çerniqovun 7 çağırım şimalında bir neçə qəryə [kənd] işğal et-mişdir. Tərəfimizdən əsir, pulemyot və qeyri hərbi qənimətlər alınmışdır.

Dmitrovsk dairəsində - Qırmızılar üçün müvəffəqiyyətli vuruşmalar vəqe olmadadır.

Orlov dairəsi - Təşrini-əvvəl [oktyab-rın] 20-ci gecəsi bizim qəhrəman Qırmızı hissələrimiz tərəfindən gecə hücumun-da Oryol şəhəri işğal edilmişdir. Pərakən-

də edilmiş düşmənin cənub-şərq tərəfinə ricət edir [çəkilir].

Novoselsk və Yelsk dairəsində mü-vəffəqiyyətli vuruşma vardır.

Voronej dairəsində yoldaş Budent-sovun təhti-komandasında [komandası altında] 12 bölükdən ibarət olan Mamon-tovun qüvvəsini pərakəndə etmişdir. Tə-rəfimizdən top və pulemyotlarla 2 zirehli qatar alınmışdır. Bunlardan əlavə, 4 top və bir çox mitralyoz və bir çox hərbi qə-nimət alınmışdır. Hələlik qəhrəman sü-vari alayımız öz yürüşündə davam edərək Voronejə yaxınlaşmaqdadır.

Boquçar dairəsində bizim hissələri-miz yürüşə keçərək düşməni cənub-qər-bə sıxışdırmaqdadır.

Ust-Medved dairəsində qırmızılardan irəli hərəkətləri davam edir.

Orenburq dairəsində düşmənin hü-cumu dəf edilərək 80 çağırım geriye atıl-mışdır. Bizim hissələrimiz əks-hücuma keçərək əsir və 15 pulemyot qənimət al-mışdır.

Ural dairəsi - Quryevdən bir neçə ça-ğırım şimal-şərq İlbansk yanındakı is-tehkamat tərəfimizdən alınmışdır.

Revel əhvalı

Revel - Belarusların Reveli [Tallini] iş-ğalından bəri Belarusiyada ticarət həyatı büsbütün ölmüşdür. Belarusca, rusca, al-manca və yəhudicə qəzetələrin nəşri mən' [qadağan] edilmişdir.

Protesto tətili

Nauen - Saar hövzəsi və ona mülhəq həvalinin [bitişik yerlərin] etiraz tətilinin düşənbə [bazar] günü başlayacağı gözlə-nir. Lorendə tətillər yavaş-yavaş başlan-maq üzrədir.

Fransa mətbuatı

Məclisi-Məbusan ilə Məclisi-Əyan ara-sında əfvi-ümumi [amnistiya] qanunun mətninə dair etilaf [razılıq] hasil olmuş-dur. Dün Puankare mütəntən [təntənəli] bir surətdə Paris şəhərinə Hərbi Xaç ni-şanı təslim etmişdir.

İspaniya kralı

İspaniya kralı səyahəti əsnasında qey-ri-rəsmi olaraq bu gün sabahleyin Parisə varid oldu [gəldi].

Denikin ordusunun Oryolu işğalı

Denikin ordusu Oryol şəhərini işğal etmişdir.

Petroqrada işğal şayiəsi

Yek-digərinə bərkəs [bir-birinə zidd] olan xəbərlər Yudenic tərəfindən Pet-roqrada alınması xəbərini təsdiqə im-kan verməyir. Ancaq mövsuq [təsdiqlən-miş] surətdə Yudenic bir neçə müvəf-fəqiyyəti olduğu məlumdur. Dün Sazo-novun London təvəssütü [vasitəçiliyi] ilə Petroqrada alınmasına dair teleqraf al-dığı şayiəti şəhərdə dövrən edirdi. “Peti Parizyen” bu xüsusda Sazonov ilə mü-sahibədə bulunmuş və Sazonov heç bir teleqraf almadığını söyləmişdir.

*(Qafqaziya Müttəfiqlər
həyatı xəbərləri)*

Fiume

Press-büro [mətbuat bürosu] guya İta-liya, Serbiya və Cənubi slovaklar arasın-da etilaf [razılıq] hasil olduğuna dair xəbərləri təkzib edir. Büro bu xüsusda heç bir müzakirənin olmadığını belə gös-tərir.

Lehistan donanması

Varşava Məclisi-Əyanına Lehistan [Polşa] hərbi donanmasının təşkil edilməsi layihəsi təqdim edilmişdir. Donanma 4 kruvazer [kreyser] və 12 minonosdan ibarət olacaqdır. Layihənin müzakirəsinə Versal müahidənaməsinin [sazişinin] təsdiqindən sonra başlanılacaqdır. Donanma nəfəratı 3200 əsgər və 150 zabıt olacaqdır. Hərbiyyə Nazirliyinə sabiqdə Rusiya-Yaponiya müharibəsində zirehli hərbi gəmilərindən birisinin komandiri olan admiral Poremskinin adı deyilməməlidir.

(Gürcü teleqraf agentliyi)

Yudenich ordusu Petroqrada altında

Yudenich ordusu həqiqətən Petroqrada yaxınlığındadır. Qatçından sonra Krasnaya Qorka və Krasnoye Selo alınmışdır. Bunların alındığı vaxtda Qırmızı ordu Nevadan şimala təxliyə və nəql edilirdi.

Amerika qoşunları və Dansiq, Sileziya və Teşenin ilhaqı

Brestə gəlməkdə olan 5 min əsgər yoldadır. General Bliss teleqrafla Hərbiyyə Nazirətindən Dansiq, Sileziya və Teşenin Müttəfiq ilhaqında əsgərlərə iştirak etməyə izin verilməsini isticvab etmişdir [soruşmuşdur]. Blissin isticvabı Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar] sülh müahidənaməsini hələ təsdiq etmədiyi üçün qüvvəyə minəcək layihəyə istinadən olmuşdur. Sülh müahidənaməsi təsdiq edilmədiyi və Cəmahiri-Müttəfiqənin hərbi bitirməmiş olduğu üçün Blissin böylə siyasət əleyhinə olduğunu söyləyirlər.

Blissin böylə vəziyyəti heyət sədri [Frenk] Polkun Cəmahiri-Müttəfiqə [Bir-

leşmiş Ştatlar] (?) əsgərlərindən mənəfəətdar olmasına dair Sülh Konfransını xəbərdar etməsindən nəşət etmişdir [irəli gəlmişdir]. Buna görə də Foş, Müttəfiq qoşunlara tətbiq ediləcək bir layihə tərtib vermişdir.

Polkun sözləri Fransa mətbuatının hey-rətini mövcub [hey-rətinə səbəb] olmuşdur. Polkun dediklərində sülh müahidənaməsinin bilatəğyir [eynilə] təsdiqini görürlər.

Blissin hərbi qurtarıqdan sonra Amerika qoşunlarının ilhaqda iştirak etmələri əleyhinə olduğundan fransızlar bəhs etmədədirlər. Məlum olduğu üzrə, Cəmahiri-Müttəfiqə rəisinin nəzərinə, əsgərlərin hərbdə iştirakı Müttəfiqlərin hərbdən sonrakı layihələrinə daxili iştirak etməyə Cəmahiri-Müttəfiqəni məcbur edir.

Dansiq, Sileziya və Teşe arasında Foş tərəfindən təqsimi məlhuz olan [bölünməsi nəzərdə tutulan] Amerika qoşunlarına əlavə, Brestdə olan bəhriyyunlar [matrosalar] Foş tərəfindən Şlezviqə göndəriləcəkdir.

Hökumətə yaxın olan Fransa rəsmi qəzetəsi yazır:

“Cəmahiri-Müttəfiqə rəisi hərğah bu məsələdə qələbə çalmamışsa və sülh müahidənaməsi təsdiq edilməmişkən Amerika qoşunlarının ilhaqda nə surətlə iştirak edəcəyi məlum deyildir. Qanun üzrə Bliss büsbütün haqlıdır.”

SÜLH ƏTRAFINDA

Yaxın Şərq xüsusunda Fransa-İngiltərə etilafı

“Tan” qəzetəsinin verdiyi məlumata görə, Yaxın Şərq məmləkətini işğal et-

mək xüsusunda Klemanso ilə Lloyd Corc arasında etilaf [razılıq] hüsusla gəlmişdir. Britaniya qoşunları Suriya ilə Fələstin arasındakı sərhədlərdən şimalda olan bütün dairəni təşirini-saninin [noyabrın] əvvəlinə kimi təxliyə etməlidir. Bu sərhəd müvəqqəti olduğuna görə, onun xətti-hüdudunu sonra da təbdil etmək [dəyişdirmək] mümkün olacaqdır. Mosul şü əraziyə daxil edilməyir. Orada nizam və asayiş bərpa etmək məsuliyyəti İngiltərə öhdəsinə qalır.

Britaniya qoşunlarının gətməsi Dəməşq, Hələb şəhərlərinin və 1916-cı sənə müahidənaməsi mövcubincə [sazişinə əsasən] müstəqil ərəb dövləti təşkili tələb edilən dairənin başqa yerlərinin Fransa qoşunları tərəfindən işğalına səbəbiyyət verməyəcəkdir. Orada təşəkkül edən ərəb dövləti Fransanın müavinət və məsləhətini rica etməyə məcbur olacaqdır. İngiltərə qoşunlarını dəyişəcək dairə içində Kilikiya da daxildir. Oranı Fransa qitəatı [hərbi hissələri] işğal etmişdir.

Klemanso və marşal Foşun əzimet

Klemanso və marşal Foş kanuni-əvvəlin ibtidalarında [dekabrın əvvəllərində] Amerikaya əzimet edəcəklərdir [gedəcəklər].

QƏZETƏLƏRDƏN

5 yüz milyon

Lenin tərəfindən Petroqrada və Moskvada əmrnamə yapışdırılaraq denilir ki, qara əşqiyanın başçıları Rodzyanko, Denikin, Kolçak, Yudenich və qraf Palen olduğuna görə, bu cinayətkarlar qətl və ya

həbs edilməlidirlər. Hər kəs onları qətl və ya həbs edərsə, ona 5 yüz milyon mü-kafat veriləcəkdir.

Bolşeviklərin maliyyəsi

Maliyyə komissarı Krestinski 1919-cu sənə ikinci yarımilinin büdcəsini nəşr etmişdir.

Varidat: gəlir vergilərindən - 1 milyard 739 milyon rublə. Bilvasitə vergilərdən - 2 milyard 257 milyon rublə. Gömrük rüsumatından - 1 milyondan az (1914-cü sənəyə qədər 300 milyon). Dövləti ticarətxanalardan - 810 milyon rublə. Milliləşdirilmiş əmlakdan - 15 milyard. Ümumi varidatın yekunu - 20 milyard rublə. Məsarif [xərclər] isə - 50 milyard 702 milyon rublə. Böyləliklə, bolşevik büdcəsinin varidatı ilə məsarifi arasında 30 milyard açıqlıq görülür. Bolşeviklərin məxarici atidə [aşağıda] göstərilən rəqəmlər üzrə izdiyad etmədədir [artır]:

1918-ci sənə kanuni-sani - həziran [yanvar - iyun] - 17 milyard, 1918-ci sənə təmmuz - kanuni-əvvəl [iyul - dekabr] - 29 milyard, 1919-cu sənə kanuni-sani - həziran - 50 milyard.

Müharibə məsarifi - 12 milyard. Əhaliyə ərzaq - 8 milyard. Ali Ərzaq Şurası üzvlərinə maaş - 5 milyard 814 milyon rublə. Milliləşdirilmiş ticarətxanaların fəhlələrinə maaş - 5 milyard rublə. Dəmiryol xidmətçiləri maaşı - 5 milyard. Xalq Komissarları Şurasının Mərkəzi Komitəsi əzasına [üzvlərinə] maaş - 459 milyon. Çrezvıçayka məsarifatı - 342 milyon. Maliyyə Komissarlığı məsarifatı - 1 milyard 403 milyon. Səhhəti-Ümumiyyə məsarifatı - 1 milyard 227 milyon. Xeyriyyə işləri məsarifatı - 1 milyard 619 milyon.

İstiqraz Təsviyəsi [Borcların Ləğvi] Komissiyası üzvlərinin maaşı - 100 milyon rublə.

Almaniya müstəmləkələrinin müqəddəratı

Avstraliya Parlamanının imza etmiş olduğu etilafnamə mövcubincə [razılaşmaya əsasən], əvvəlcə Almaniya dövlətinə mütəəlliq [məxsus] olan Bəhri-mühti-Hindidəki [Hind okeanındakı] Samoa adaları Avstraliya və Yeni Zelandiya hökumətləri təhti-nəzarətinə [nəzarəti altına] keçirlər.

Fransa müharibədən nə qazanmışdır?

Sülh müahidəsi mövcubincə [sazişinə əsasən] Fransanın nə qazandığı haqqında fransız mətbuatı böylə məlumat verir:

1871-ci sənə müharibəsində qeyb etmiş olduğu Elzas-Loreni Fransa geri almış, 1815-ci sənədə qaib edilən Saar hövzəsi dəxi iadə edilmişdir [qaytarılmışdır]. Mərakeş Almaniya nüfuzundan azad edilmişdir. Fransanın iqtisadiyyat mənbəyi [mənbələri] artmış, məadin [mədən] işləri iki qat izdiyad etmiş [çoxalmış], mənsucat [trikotaj] üçdən bir hissə irtifa etmiş [yüksəlmiş], kömür qıtlığını da Saar kömür mədəni ödəyəcəkdir. Lorenin bərəkətinədən filiz işlərində Fransa Avropada birinci mövqə tutmuş olacaqdır.

Lorendə tətil

Bolşevik xəbərlərinə görə, Lorendə 53 min filizçi fəhlə maaşlarının təzayüdü [artırılmasını] tələblə elani-tətil etmişlərdir. Fransa hökuməti güzəştə bulunmaq istəməyir. Tətilçilərə fəhlələr də

mülhəq olmuşlardır [qoşulublar]. Tətilçilərə qarşı Fransa hökuməti qüvayi-müsəlləhə istemal edir [silahlı qüvvə işlədir]. Fəhlələrlə əsgərlər arasında böyük müsadimələr [toqquşmalar] olmuş və fəhlələrdən bir çoxları yaralanmışlardır. Mülhauzendə qaz zavodu əmələləri də tətil elan etmişlərdir.

Erməni məsələsi

“Matin” qəzetəsinin Vaşinqtondan müxabiri xəbər verir ki, Xariciyyə İşləri Komissiyonu – ki erməni məsələsinə baxmağa dəxi müvəzzəf edilmişdir – Ermənistana iyirmi min nəfərdən ibarət ordu göndərməyi lazım bilmişdir.

“Matin” kəndi tərəfindən əlavə edir ki, komissiyonun bu qərarı Məclisi-Əyan [Senat] tərəfindən qəbul edilməsə gərəkdir. Zira Məclisi-Əyan əzası [üzvləri] Cəmahiri-Müttəfiqənin [Birləşmiş Ştatların] xarici dövlətlər işlərinə müdaxilə etməsinə ziddir.

Rusiya ablukasına qarşı protesto

Bolşevik teleqrafnamələrində görünən xəbərlərə nəzərən, Rusiya ablukası [blokadası] xüsusunda bitərəf dövlətlərə və Almaniya verilən Müttəfiqlər notası Fransa sosialistlərinin və İngiltərə fəhlə firqəsinin şiddətli protestosunu mövcib [protestosuna səbəb] olmuşdur. Kronştadtın bombardmanı Fransa və İngiltərə fəhlələrinin bir az daha hiddətini artırır. Bu yaxın vaxtda Lloyd Corc söyləmişdi ki, İngiltərə hökuməti minbəd [bundan sonra] Rusiyada hər dürlü macəradan imtina edəcəkdir. Halbuki şimdiki macəraçılıq heç bir zaman görükməmişdi. Amerika radiosu xəbər verir ki, fəhlələr protesto-

larını izhar etmək üçün müsəlləh olaraq açıqcasına çıxacaqlardır.

DAĞISTAN

Dərbənddə

“Terski kazak” qəzetəsinin müxabiri yazır:

Dərbənd şəhəri 25 günlük bir mühasirədən sonra alınmış və şəhərin yuxarı hissəsi yenidən əsgərlərimiz tərəfindən işğal edilmişdir. Dərbəndin yuxarı hissəsində yerləşmiş qaçaqları böyük müşkülətlə yerlərindən çıxarmaq mümkün olmuşdur. Yaxınlaşmaq mümkün deyildi. Hər bir dam, hər bir dar küçələr ölüm təhlükəsi təşkil edirdi. Kazaklar şəhərin işğal edilən hissələrini üsyançılardan hücumla almağa cürət etməyib, ancaq hər təhacumla [qarşılıqlı hücumla] qarşı şəhərin aşağı hissəsini saxlamağa kifayət edirlərdi. Sahildə dayanan hərbi gəmilər şəhəri və ətraf dağları atəşə tuturlardı.

Böylə bir vəziyyət, bombaatan makinələr götürülməmiş olsaydı, daha bir çox müddət davam edəcəkdə. Şəhərin müsəlman hissəsindən bir neçə məhəllə uzağa beş bombaatan qoyulmuşdu. Bombaatanlar işə başlayarkən üsyançılar tutmuş olduqları səngərləri buraxıb dağlara qaçmağa başlamışlar.

Dərbəndin sülhlə imrari-həyat edən [həyat sürən] müsəlmanları ağ bayraq göstərərək təslim olmuşlardır. 800 meyit tapılmışdır. Mühafizə əsgərlərimizdən 60 nəfər ölən və yaralanan olmuşdur. Fərər etmiş üsyançılar özləri ilə 3 top dəxi aparmağa müvəffəq olmuşlardır.

Petrovskda

“Terski kazak” qəzetəsi 18 təşrinə-əvvəldən [oktyabrda] yazır:

Eylülün [sentyabrın] 25-də teleqraf xətti ilə dəmiryolu təmir edən zirehli qatar Teymurxanşuradan Petrovskə keçmişdir. Qatar keçdikdən sonra dəmiryol bir çox yerlərdə yenidən təxrib edilmişdir. Ayın 26-da Teymurxanşuraya rels və şalman aparan bir zirehli dəxi hərəkət etmişdir. Petrovsku hər bir hücumu və ya iğtişaya qarşı mühafizə və müdafiə etmək üçün zabidlərdən, hərbi məmurlardan, hərəkət ordusunda bulunmayan əsgərlərdən və könüllü əhalidən müdafiə qüvvəsi təşkil edilmişdir. Şəhər 6 hissəyə bölünmüş və bütün yazılanlar siyahıya daxil edilmişlərdir. Yuxarı sinif mütəəllimlərindən [şagirdlərindən] də bir çox yazılanlar vardır.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Rəisi-vükəlanın [Baş nazirin] Ticarət və Sənaye və Ərzaq nazirinin Lənkəran qəzasından ərzaq çıxarılmasının mən' [qadağan] edilməsi haqqındakı qərarını [in] ləğvinə dair təqriri [rəsmi müraciəti] nəticəsində qərarı-məzkurun [deyilən qərarın] ləğvi qərara alınmışdır.

- Maliyyə nazirinin ingilis ərkani-hərbi [qəragahı] tərəfindən çıxarılacaq mallardan rüsum alınması haqqındakı təqriri nəticəsində Maliyyə Nəzarətinin tədabirini təsviblə [tədbirlərini bəyanməklə], Tiflisdəki ingilis nümayəndəsi general Brefə xəbər verməli ki, Azərbaycanla ingilis ştabı beynində [arasında] malların rüsumdan

azad olunması haqqında heç bir təhriri [yazılı] müqavilənamə olmamışdır. Bina-ənileyh [ona görə], bu vaxtdək toplanmış 36.701.800 manat 50 qəpik ştab tərəfindən verilməlidir.

- Maliyyə Nəzarətinin spirto və istehsalatı rüsumunun artırılması haqqındakı təqriri isteməsi [dinlənməsi] nəticəsində qanun layihəsinin təsviblə, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılsın.

- Ticarət və Ərzaq nazirinin Rusiya Zemski İttifaqı nümayəndəsi Rudinovskinin mal mübadiləsi haqqındakı təklifinə dair təqriri isteməsi nəticəsində Vükəla Şurası kəndi rızasını verməyi qərara almışdır.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] nazirinin Dağıstan qaçqınlarına müavinət haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində Zəngəzur qaçqınlarına müavinət üçün verilmiş məbləğdən məzkur [deyilən] qaçqınlar üçün sərf olunması qərara alınmışdır.

- Maliyyə nazirinin Batum konsulluğu nəzdində Ticarət şöbəsində Maliyyə Nəzarəti nümayəndəliyi təşkili haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində qərarı-məzkurun təsvib və təsdiqi üçün Məclisi-Məbusana idxalı və o vaxtdək Maliyyə Nəzarətinə 54.000 manat buraxılması qərara alınmışdır.

- Ticarət və Sənaye nazirinin Zakaspi hökuməti tərəfindən həcz [müsadirə] edilib Bakı Zakaspi konsulu naminə göndərilmiş malların verilməsi haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində məsələnin Türük və Məabir Nəzarəti [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi] və Dövləti Müfəttişliyə verilməsi qərara alınmışdır.

- Maliyyə nazirinin Məclisi-Məbusa-

nın 25 yanvar qərarıdadı üzrə Bələdiyyə İdarəsinə təxsis qılınmış [ayrılmış] 2.200.000 manatdan verilməmiş 1.200.000 manatın verilməsi haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində Bələdiyyə İdarəsinə veriləcək məbləğin verilməsi və Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarəti tərəfindən Bələdiyyə İdarəsinə verilmiş 1 milyon verilməsi Maliyyə Nəzarətinə tapşırılması qərara alınmışdır.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən qaçqınların əhvalını məhəllində [yerində] təhqiç üçün Yalama mövqifinə [stansiyasına] göndərilmiş Bakı nahiyyə müfəttişi orada toplanmış qaçqınların əhvalının tibbiyyə müavinəti yoxluğundan dəhşətli bir surət kəsb etdiyi [aldığı] haqqında Nəzarətə məlumat təqdim etmişdir. Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə müraciətən rica etmişdir ki, məhəlli-məzkura [deyilən yerə] bir doktorla bir doktor müavini və lazımı miqdarda dəva göndərilsin.

- Lənkəran nahiyyə müfəttişinə Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti Potubəyli köyünə məmur göndərib əhvalı məhəllində təhqiç etmək haqqında düsturləmə [təlimatnamə] göndərmişdir.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti cənbindəki [nəzdindəki] Beynəlidarə Komisiyonu [İdarələrarası Komissiya] üzvü Mustafa bəy Əlibəyov məzkur Nəzarət [deyilən Nazirlik] tərəfindən Zəngəzur qaçqınları ehtiyacı rəfi [aradan qaldırılması]

üçün İranın Rəşt şəhərindən bəzzaziyyə malı [arşınmal] almağa məmur edilmişdi. Bəzzaziyyə malı alınıb saxlanıldığından dolayı, Nəzarət İran konsulgərisinə müraciətən, məzkur malın buraxılması haqqında lazımı tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdir.

MÜXTİRƏ

Qars nahiyyəsi Müsəlman Milli [yerli] Şurası müvəkkili Azərbaycan hökuməti Xariciyyə Nəzarətinə Ermənistan hökumətinin Qars nahiyyəsi və İrəvan quberniyası müsəlmanları haqqında gördüyü məzalim [zülüm] və vəhşiliyi havi [ehtiva edən] işbu məzmununda bir müxtirəni [xəbərdarlıq məktubunu] təqdim etmişdir:

Biz Qars nahiyyəsi müsəlmanları Şurasının müvəkilləri Şura tərəfindən həzrətlərinizə və doğma Azərbaycan hökumətinə Ermənistan tərəfindən qəsb edilmiş nəvəhinin [nahiyələrin] müsəlmanları[nın] əhvalı haqqında işbu məlumatı verməyi vəzifəmiz ədd [hesab] edirik.

Aləmşumul müharibənin əvəllində [əvvəllərində] belə mübarizə kiçik millətlərin azadlığı üçün olduğu elam edilmişdi [bildirilmişdi]. 1917-ci sənəsinin Rusiya inqilabi-kəbiri [böyük inqilabı] bütün əski əsasları təxrib edərək Rusiya dairəsində olan millətlərin kəndi müqəddəratlarını həll etməyə muxtar [ixtiyar sahibi] olacaqları şüari-müqəddəsini [müqəddəs şüarını] meydana çıxardı.

Müharibənin nəticəsində Paris Sülh Konfransı yenə kiçik millətlərin mənafeyi mühafizəsini kəndi fəaliyyətinin başlanğıcı olaraq qərar verdi.

Biz Qars və Batum nəvəhisi müsəlmanları (türkləri) də Mərkəzi Rusiya hökuməti bərbadlığından və Qafqaziya cümhuriyyətləri istiqlalından və müharibə nəticəsində türk ordusu təxliyəsindən sonra kəndi qüvvəmizlə məzkur nəvəhidə [deyilən nahiyyədə] nizam və asayiş bərpa edərək kəndi müqəddəratımızı həll etdik. Bizə bu haqda kənardan heç kəs müavinət etməmişdi.

Bundan sonra biz rəsmi və beynəlmiləl bir surətdə hüququmuzun Paris Sülh Konfransı tərəfindən təsvib və təsdiqini bəkləməyə başladıq. Zira konqrenin nəvədə olursa-olsun yaşayan kiçik millətlərin hüquq və mənafeyi mühafizi olacağı dünyaya elam edilmişdi.

İşbu bizim sakit yaşadığımız bir zamanda ingilis komandanlığının müsaidəsi ilə aprelin 12-də ermənilərin qeyri-müntəzəm quldur dəstələri Ermənistan hökuməti tərəfindən Qars nahiyyəsi qubernatorluğuna təyin edilmiş Karqanov ilə general Osipyan ölkəmizə soxulmağa başladılar.

Qarsın alınmasının birinci günlərində ingilis komandanlığı bizə məlum etmişdi ki, idarənin başında xüsusi bir Şura duracaqdır ki, oraya 9 nəfər müsəlman, 4-5 isə erməni daxil olacaqdır. Bir həftədən sonra bu da dəyişdi. Aprelin 19-dan etibarən “qubernator” Karqanov idarəni kəndi əlinə aldı. İdarənin ikinci günündən başlayaraq müsəlmanlar erməni idarəsinin dəhşətlərini hiss etməyə başladılar.

Aprelin 20-də Qars dəmiryolunun Başgədiklər mövqifində [stansiyasında] 7 nəfər müsəlman vaqondan çıxarılıb vəhşiyənə bir surətdə qətl edilərək meyitləri üzərində də bir çox vəhşətlər yapıldı. İn-

gilis nümayəndələri kapitan Prussor və leytenant Vatson və nahiyyə milis naçalnik miralay [polkovnik] Şaqubatov, Şörəyeli dairəsi naçalnik poruçik Karibyans və Qars nahiyyəsi Müsəlman Şurası iki nəfər nümayəndələrindən mürəkkəb [ibarət] bir komisiya tərəfindən rəsmi surətdə təhqiqlənmişdi ki, işbu vəhşət Karç-Murat nam bir quldurun dəstəsi tərəfindən icra edilmişdir. Təhqiqaatın surəti ingilis komandanlığı, Gümrü (Aleksandropol) şəhəri müddəyi-ümumi [prokuroru] və Müsəlman Şurasında saxlanılmışdır.

Aldığımız məlumatı-mövşuqəyə [etibarlı məlumata] görə, “qubernator” Karqanovun deməsinə binaən [əsasən], quldur Karç-Murat cəzalandırılmadığı kimi, Ermənistan paytaxtı İrəvan küçələrində azad surətdə gəzməkdə davam edir.

“Qubernator” Karqanov aşkara məlum edir ki, Ermənistan hökuməti 20-25 nəfərdən ibarət Karç-Murat və həmpasını [yoldaşlarını] tövqif və təcziyədən [tutmaqdan və cəzalandırmaqdan] acizdir.

Bu hadisədən bir zaman sonra Qars oblastı Qızıldaş köyü sakini Allahverdi Ələsgər oğlu nam bir nəfər hökumətə müqavimət etdiyi üçün erməni hökumət məmurunu [məmurları] tərəfindən tövqif [həbs] edildi. Müstəntiq məzkurdan [deyilən şəxsdən] 70.000 manat rüşvət aldıqdan sonra Allahverdi azad etdi. Müstəntiq Yeghansın əleyhinə edilən müarizəyə [etiraza] baxmaq üçün Karqanov tərəfindən Asan Cəlalians nam bir nəfər iş təhqiqlənən məmur edildi. Təhqiqlənən müddətdən çıxarılıb məhkəməyə verilmək əvəzində Qars oblastı milisiya müdirliyinə təyin edildi.

Sonra Qars okruqunun Kınak köyü mü-

səlmanlarının 600 heyvanı, 64 rəs [baş] atları oğurlandı. Müsəlmanlar müdafiədən aciz olduqları kimi, erməni hökuməti məmurunu quldurlara müavinət də edir-dilər. Qaramallar bu vaxtdakı qaytarıl-mamışdır.

Erməni Cümhuriyyəti daxilində Ermənistan tərəfindən qəsb edilmiş həvali [ərazi] daxilində yaşayan müsəlmanlar əleyhinə çıxarılan böylə işlərin miqdarı həddən ziyadədir ki, xüsusi siyahı üzrə təqdim edilir:

Bədbəxtanə, ermənilərlə qonşuluq daxilində yaşamaq məcburiyyətində qalmış biz müsəlmanlar erməni sərxeyllərinin [dəstəbaşılarının] müsəlmanları qırıb, yerlərini də ermənilərlə iskan etmək [yerlərinə erməniləri yerləşdirmək] siyasətlərini qanımız bahası ilə öyrəndik. Bu təriq [yol] ilə daşnak hökuməti əhalisi sırf erməni olacaq “Ermənistanı-kəbir” [“Böyük Ermənistan”] yaratmaq xəyalındadır.

İşbu siyasətə müharibə zamanı da Qars və Şərqi Türkiyə vilayətlərində də yer verildi. Rusiya inqilabi-kəbirindən [Böyük Rusiya inqilabından] sonra 1917-ci sənəsində Rusiya Müsəlmanlarının Birinci Qurultayı ermənilərin şərqi vilayətlər müsəlmanlarını qırmaqları haqqında məlumat alaraq, oraya təhqiqaat üçün xüsusi bir heyət ezam etdi.

İşbu heyət, məhəllində [yerində] ermənilərin vəhşiliklərini havi [ehtiva edən] iki ay zərfində geniş məlumat toplamağa müvəffəq oldu. Məzkur [deyilən] heyət sədri Osman Tokumbet Kazandakı İkinci Müsəlman Qurultayında vəhşiliklər haqqında böyük məruzə təqdim etmişdi. Bunun nəticəsində müvəqqəti hökumət daşnak nümayəndəsi general-quberna-

tor Averyan[ov] və onun müavini doktor Zavriyev iş başından qovularaq, müsəlmanların işləri bir qədər yüngülləşdirilmişdi.

Ermənistan hökumətinin böylə fəaliyyəti nəticəsinin səmərələrindən olaraq hal-hazırda Qars nahiyyəsində Eçmiyədzin və Sürməli qəzalarından gəlmiş 91 təxrib edilmiş müsəlman köylərinin 25 minə qərib qarı və çoluq-çocuqdan ibarət qaçqınları imrari-həyat edir [ömrür sürür]. Bu bədbəxtlər hal-hazırda ac-ya-lavac dolaşaraq aclıq ölümünə məruz qalmışdılar.

Bunlara dair həzrətlərinizə təqdimi lazım yerlərdə bərvəchi-ati [aşağıdakı kimi] məlumat verilib, beynəlmiləl bir miqyasda lazımi iqdamatda [təşəbbüslərdə] bulunmağı rica edəriz, əfəndim.

1) Ermənistan və Ermənistan tərəfindən işğal edilmiş ərazidə müsəlmanların itlaf edilmələrinin [öldürülmələrinin] önü alınması;

2) Ermənistan Cümhuriyyəti hökumətindən bunları tələb etməli:

a) Əhalinin hankı qeyri-qanuni fəaliyyətləri Ermənistan hökumətini İrəvan quberniyasının Eçmiyədzin və Sürməli qəzalarındakı 91 müsəlman köylərini atəş və qılınca məruz etməyə vadar etmişdir?

b) Qarsa fəqət qadın və çoluq-çocuq gəldiyindən, işbu 91 köyün erkəkləri nə-rədə qalmışlardır?

c) Lazımlı yerdə 25 min qaçqınların Gürcüstan təriqi [yolu] ilə Azərbaycana buraxılmaları haqqında təşəbbüsatda bulunulması.

ç) Lazımlı yerlərdə qaçqınları aclıq ölümündən təxlis [xilas] üçün birinci ehtiyacatın dəfinə lazım ərzağın təmini haq-

qında təşəbbüsatda bulunmalı, bundan ötrü də Qars oblastına Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] nümayəndələrini ezam etməlidir.

d) Qaçqınlar yolunda işə məntəqələri güşadı [açılması] üçün təşəbbüsatda bulunmalı.

Biz Qars oblastı Müsəlman Milli Şurası nümayəndələri bütün müsəlman əhali ilə bərabər inanırız ki, doğma Azərbaycan və onun hökuməti, həzrətlərinizin vasitəsilə ciddi əhvalımızı eyiləşdirmək üçün lazımi tədabir ittihazını [tədbirlər görülməsini] qərara alacaqsınız, əfəndim.

Qars oblastı Müsəlman Milli Şurası müvəkkilini [vəkilləri]:

*A. Qazızadə,
Əsədulla İskəndərbəyadə.*

Müxtirə ilə bərabər, Nəzarətə iki siyahı da təqdim edilmişdir. Birisi Ermənistan hökumətinin işğal etmiş [olduğu] nəvəhidəki [nahiyələrdəki] qeyri-qanuni işlərinin siyahısıdır:

1) 2.170 qoyun, 10 rəs [baş] qaramal mayısın əvəllində [əvvəllərində] Qars nahiyyəsinin Çullu, Zaruşad dairələrində ikinci briqada saldatları tərəfindən aparılmışdır.

2) General Osipyans komandası altındakı ikinci briqada – Böyükçatax təxribi; burada beş nəfər öldürülüb, beş ev yandırılıb, köylər bombardman edilərək malları qarət edilmişdir.

3) Qars şəhərində Kərəcan köyü əhalisindən iki nəfər müsəlmanın atları ilə yox olması;

4) Kağızmandan Qarsa daş yol ilə gələn iki kişi, üç qadının qətl;

5) Soğanlıq dairəsinin Qatrandı kəndi

əhlinin öldürülüb, qafasının əzilib, başı kəsilməsi;

6) Qars nahiyyəsinin Qalaköy kəndinin təxrib və yəğması [talanı];

7) Gölbulaq kəndi əhlinin Ağbaba dairəsi naçalniki Ter-Gevorkov tərəfindən öldürülməsi;

8) Ərdahan okruqunun Gölə dairəsi milisiyalı tərəfindən Rəhimli və Kərənlilik köylərinin iki nəfər müsəlmanları tutulub, Dəmirqapı köyünə gətirilib qətl edilmələri;

9) Qars nahiyyəsi Müsəlman Milli Şurasının üç nəfər üzvünün tövqif [həbs] edilməsi ki, müsəlmanların ciddi protestoları sayəsində ingilis komandanlığı tərəfindən azad edilmişdirlər.

10) İncəsü köyü müsəlmanlarının ikinci briqada saldatları tərəfindən malların [in] oğurlanması;

11) Müsəlləh [silahlı] olaraq iki Xındırax və üç Ağdava müsəlman köylərinin yəğması;

12) Basyan qaçqınları öz yurdlarına qayıtdıqları zaman üzərlərinə təərrüz [hücum] edib bir nəfəri öldürmüşlərdir və yəğma etmişlərdir.

13) Aleksandropol şəhəri əhli Şahnalar köyündə yaşayan Məşhədi Haşımın yox olması;

14) Qarsdan Ərzuruma qayıdan qaçqınların əmvalının dördüncü alay saldatları tərəfindən qarət edilməsi;

15) Bütün nahiyyədə külliyyətli surətdə qoyun və atların həcz [müsadirə] edilməsi;

16) Zaruşad və dairəsinin Camuk köyünün bombardmanı;

17) Qars şəhərində üç nəfər Barco köyü sakinlərinin qaib olmaları;

18) Qars şəhəri yaxınlığında Qalaköy kəndi əhalisindən iki kişi, üç qadının qaib olmaları;

19) Qars nahiyyəsi əhalisinin atlarının alınması;

20) Gölə dairəsinin bombardmanı. Burada 15 min manat kantrobosya alınmışdır.

21) Soğanlıq dairəsinin 13 kəndinin təxribi və mallarının yəğma və qarəti;

22) Xorasan dairəsinin 23 kəndi dağılıb, bütün malları qarət edilməsi.

Hökumət bütün bu işləri açıq buraxaraq günahkarlar təcziyyəsi [cəzasız] buraxılmışlardır. Bundan əlavə, digər bir siyahı da – 1919-cu sənəsinin iyul ayından etibarən erməni qoşunları tərəfindən İrəvan quberniyasının Sürməli və Eçmiyədzin qəzalarında təxrib edilmiş və malları qarət olunmuş köylərin də adlarını havi [ehtiva edən] bir siyahı təqdim edilmişdir. Köylərin miqdarı doxsandır.

ZƏNGƏZUR HAQQINDA

Zəngəzur fəlakətini, Zəngəzur müsibətlərini bilməyən, eşitməyən və bu hala qarşı ciddən mütəəssir olmayan mühimtimizdə çox az adam fərz etmək olar. Mən buracıqda yalnız Zəngəzur yetimlərindən bəhs edəcəyəm.

Keçən sənənin həziranında [iyununda] vəhşət və quldur, yeganə canı, qatil Andranik ərlər və qəhrəmanlar meydanından qaçaraq xəstəlik mikrobi kimi kəndisini Zəngəzura soxdu və o gündən etibarən bu məsum məmləkətin həyat və ümrani [abadlığı] zəhərləndi.

Andranik bu vəhşi əməlinə yalnız qalmadı. Zəngəzurda bəşəriyyət mikrobu daşnak cinayətkar firqə üzvlərindən bir çox qanlı əllər də ona ciddi müavinətdə bulundu. Kəndi səadətini təmindən aciz olduğu üçün bir çox məsumların səadətini məhvə çalışan bu firqənin üzvlərindən olan Zəngəzur ermənilərindən çoban Nikolay Osipov, Şirinyans, Papon və qeyriləri Zəngəzur müsəlmanlarını məhv və talan etməkdə Andraniki fərsəxlərcə geridə qoydular.

Zəngəzur müsəlmanları kəndi haqlarını müdafiə yolunda bu ac, səfil, haydud [quldur] orduya dövrə komandasını verdilər və onları təkrarən müsaliyə və müsəlimətə [barışıq və əmin-amanlığa] dəvət etdilsə də, heyhat, nafe [faydalı] nəticələr vermədi.

Allah eşqinə, baxınız! Bir cəmiyyət ki, cümlə var-yoxlarını keçilərə yükləyib (Andranik gələrkən onun minlərlə təvabeyi [təbəəsi; adamları] səfalətlərindən dolayı yük və əşyalarını keçilərə yükləmişlərdi), uşaqlarını da batıl və vahi [əsassız] bir təəssüb saiqəsi [səbəbi] ilə öz mehriban hökumətlərinə xəyanət edib, dağlar, dərələr aşılıb Zəngəzura gələ, o cəmiyyətdə qeyrilərini rahat buraxmaq ümidi mümkün mü?

Xülasə, Andranikin makinalı tufəngləri və dağ topları ilə Zəngəzurda həqiqi hesabla bir yüz on qəryə [kənd], müsəlman qəryəsi məhv oldu. Bu yüz on qəryədə müdafiədə bulunan erkəklərdən və məsum uşaqlardan və ismətli qadınlardan bir çox minlərlə müsəlman şəhid oldu. Bu həqiqi şəhidlərin minlərlə əziz övladı, istəkli və sevgili balaları yetim qaldı. İştə bəhs edəcəyim mətləb bu.

Eylül [sentyabr] ayı 5-ində bir çox intizardan sonra Zəngəzura “Zəngəzur mühacirlərinə müavinət heyəti” varid oldu [gəldi] və ciddi olaraq iş başladı.

General-mayor Talışinski təhti-rəyasətində [başçılığı altında] olan bu heyət ən əvvəl sıcaq qumlar üzərində, daş dibində, soyuq ağaclar altında olan yetimlərin halını düşündü. Düşündü də əməli icraata başladı.

Heyətin üzvlərindən olan Mustafa bəy Əlibəyov cənabları Zəngəzura vaxtilə bu sevgili balalardan təcili olaraq yüzlərlə cəm etdi və heyət tərəfindən Bakıya, yetimlər yurduna getmək üçün hazırladı.

Bu gün oktyabrın 3-də Mustafa bəy cənablarının təhti-siyanətində [himayəsi altında] olaraq Bakıya doğru yola çıxan yetimlər qafiləsini mən Zəngəzur qazısı Bəhlul Behcət bu mini-mini qardaş və bacılarımı müşayiət edərkən o məsum və məhzun cəmiyyəti bu sözlərlə vida etdim:

Ey vətənimin vaxtilə əziz, sevgili övladı! Siz ey millətimin gələcəkdə qayur [qeyrətli], müntəqim [intiqam alan] balaları! Nədir bu hali-əsəf-iştimalınız [təəssüf doğuran halınız]? Nə olmuş sizə? Nəyə gedirsiniz? Mən sizin bu halınızı görüb də nasıl təhəmmül edirəm [dözürəm]? Nəredə qaldı sizin o gözəl, səfali yurdlarınız? bağlarınız, bostanlarınız? Hanı sizin o şəfqətli atalarınız, o sizdən bir ləhzə [bir an] ayrılmayan məhcub [həyalı] analarınız? Hanı sizlə daima çəmən-lərinizdə oynayan yoldaşlarınız?

Həsənciyim, hanı Şəfiqəcik? Səkinəciyim, nəredədir Şövkət? Məgər onlar hələ daşlar arasından, ağaclar altından tapılmayıblar? Siz bir vaxtda əziz idiniz,

ehtiramlı idiniz. Şimdi sizi nə üçün vida etməyirlər? Məgər sizin o səadətli ailəniz tamamilə məhv oldu? Atanız, ananız düşmən atəşi ilə, balaca qardaşınız, bacınız da qorxudan yollarda tələf oldu mu? Sizin bu halınıza qarşı nə deyə bilərəm?

Ey övladlarım, maraq etməyiniz! Atanız, ananız yox olsa da, (lillahilhəmd [Allah şükür]) hökumətimiz var. Böyük ümmətimiz, millətimiz var. Sizi əmin, etibar və etimadlı bir əl vasitəsilə hökumətimizə əmanət verirəm. Məhzun olmayınız. Hökumətimiz, cəmiyyətlərimiz, bütün islam qardaşlarımız sizə ata və qardaş olacaq. Sizi bəsləyəcək, oxudacaq. Sizi gələcəkdə Azərbaycanımızın qəyur övladı olaraq hazırlayacaq.

Analarınız sizə ağlayammasa da, şairlərimiz sizin bu halınıza ağlayacaq, sizə hailəli [faciəli, acı] mənzumələr ithaf edəcəkdir. Qəzetələrimiz sizə müavinət üçün bütün əfradi-millətimizi [millətimizin bütün fərdlərini] səfərbərliyə dəvət edəcək, mən də o zaman sizə imdad əli uzadan hökumətimizə, cəmiyyəti-xeyriyyələri-mizə, sizə müavinət edən bütün əşxasın [şəxslərin] qabağında ehtiramən [ehtiramla] diz çökəcəyəm. Sizin namınıza vətənimiz haqqına ədəyi-şükran edəcəyəm.

Ay, öpürəm sizi. Cənabi-Allah müininiz [köməyiniz] olsun.

*Zəngəzur qazısı:
Bəhlul Behcət əfəndi*

İTTİHAD MƏKTƏBİ

Bu il İttihad məktəbi təzə varid olmuş [gəlmiş] şagirdlərlə məmludur [doludur].

Deməli, şagirdlərin sayı üç yüzdən ziyadə olub, onlardan ötrü də üç əlifba şöbəsi, iki də ikinci şöbə əlavə olaraq açılmışdır.

Digər tərəfdən, təzə intixab olunmuş [seçilmiş], ciddi surətdə çalışqan Əncüməni-Xeyriyyə [Xeyriyyə Cəmiyyəti] üzvləri tərəfindən müəllimlərin məişətini, cavan Azərbaycan hökumətinin edadi məktəblərə təyin etdiyi maaş qədər nəzərdə tutulub, eyni maaşı qət etmişlərdir [qərara almışlar].

Camaatımızın məktəbə olan rəğbə-tindən Əncümən [Cəmiyyət] üzvləri nəhayət dərəcədə maraqlanaraq, qət etmişlərdir ki, müəyyən vaxtadək nə qədər şagird gələrsə-gəlsin, qəbul olunub onlardan ötrü siniflər (klaslar) açılıb, müqəddir və təcrübəkar müəllimlər cəlb olunsun. Necə ki, bu sənə məşhur alman və fransız müəllimi müsyo Kyunin və rus müəllimi isə təzə açılmış gimnaziyanın müdiri Sipol və fars ədəbiyyatı ilə şəriət müəllimi Hacı müəllim cənabları və qeyri müəllimlər də dəvət olunmuşlardır. Və bu yaxın zamanda da təcrübəkar müəllimlər və imtahanlı mürəbbilərin İttihad məktəbi üçün Bakıya gəlişləri gözlənilir.

Təzə intixab olunmuş Əncüməni-Xeyriyyənin hümməti-ciddiyyəsi sayəsində xarabazara dönmüş məktəb binası təcili surətdə təmir edilib dərs vaxtınadək hazırlanıbdır. Ondan masıva [ondan əlavə], təftişiyəsi (komissiyası), nəhayət, ciddü cəhdlə gecə-gündüz beduni-aram [aramsız] çalışaraq on illərlə cəm olunmuş məktəb əşyasını yığıb, əsamisi [adları] ilə bərabər mədaxil və məxaricini təyin etməkdədirlər. Ümid edirik, cavan Əncümən heyətinin üzvləri və sədri Ağamirzə Əlihəsənov cənablarının xalis və həqiqi çalış-

qanlığı sayəsində bu sənə iranlıların yeganə ümidgahı, maarif mənbəyi İttihad mədrəsəsi hər bir cəhətdən təmin olunsun. Bəzi yetim və bikəs şagirdlərə libas və ayaqqabı əta olunmasını da gələcəkdə onlardan ümid edirik ki, qabaqdakı qışın soyuğundan məhfuz qalsınlar [qorunsunlar].

İttihad məktəbində oxuyan şagirdlər bunu bilməlidirlər ki, Nikolay zamanında bir məktəbdə türk lisanı layiqincə oxudulmaqda, İttihad məktəbində türk və fars lisanına nəhayət dərəcədə əhəmiyyət verilir. İndi dəxi islam məmləkəti olduğu üçün dəxi də əhəmiyyət və cidiyyəti-kamilə ehraz etmişdir [qazanmışdır]. Ona binaən [ona görə], hər bir müsəlman ata öz övladını İttihad məktəbində tədris etdirməyə iftixar etməlidir.

Yaşasın kəndi millətinə təzədən ruh verən maarif xidmətçiləri!

Mirzəəğa Vəlizadə

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Quba qəzasında qaçqınlar

Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] tərəfindən Quba qəzasına göndərilmiş nəhiyə müfəttişi Nəzarətə məlumat vermişdir ki, Dağıstandan varid olan [gələn] qaçqınların miqdarı gündən-günə artmağa və hal-hazırda Quba qəzası sərhədi boyunda qaçqınlarla məmlu [dolu] olmağa görə, bunları Qızılburuna qədər qəzanın hər yerinə təqsim etmək [paylamaq] lazımdır. İşbu məsələni Daxiliyyə naziri Bakı qubernatoruna həvalə etdiyindən, qubernator

böylə rəy vermiş ki, Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti qaçqınları ərzaq cəhətinə təmin edərsə, qaçqınları Quba qəzasının hər yerinə təqsim etmək olar. Çünki bunlarsız da Quba qəzasında ərzaq azlığı hiss edilir.

15 polis nəfəri

Ticarət səhmdaran [səhmdarlar] şirkəti “Rıbak” dəniz kənarında Yalama, Xudat və Xaçmaz istasyonlarında aldığı bəliqləri yığıb göndərən fəhlələri mühafizə üçün Bakı qubernatorundan üç ayın müddətinə 15 nəfər polis strajniki istəmişdir. Bu şərtlə ki, şirkət polislərin hər birinə ayda 1200 manat maaş verəcək. Bu xüsusda qubernator Daxiliyyə nazirinə müraciətlə böylə rəy vermişdir ki, polis xidmətçiləri az olduğu üçün 15 nəfərin buraxılması polis işlərinə xələl yetirə bilər. Binaənileyh [ona görə], şirkətin ricasına görə, 15 nəfər xidmətçi artırıldıqdan sonra şirkətin ricasını qəbul etmək olar.

Elmi sinema

Mərkəzi Valideyn Şurası tərəfindən cümə günü 24 təşrinə-əvvəldə [oktyabrda] iki dəfə sinema şəkli göstəriləcəkdir. Birinci dəfə başlanacaq saat 11-də, ikinci dəfə saat 12 yarımda. Yekşənbə [bazar] günü 26 təşrinə-əvvəl başlanacaq saat 4-də həmin məramnamə [proqram] üzrə.

Şamaxıda

Altı ay əqdəm [qabaq] Şamaxı şəhərində ərzaq anbarı qaraqolu gecə qapıda durarkən görmüş ki, erməni kilsəsi yanında iki nəfər yer qazır. Qaraqol irəli getdikdə bunlar qaçmışlar. Məlum olmuş ki, yerdə iğtişəş vaxtı oğurlanmış əşya bas-

dırılmış imiş. Qaraqol gedib uryadnikə xəbər verdikdə uryadnik bir qədər strajniklə gəlib əşyanı çıxarmışdır. Bir çox ev əşyası, qadın və kişi əlbisəsi, çadırşəblər [çarşablar], 75 dənə xalı və başqa şeylər imiş. O vaxtdan bəri Şamaxı qəza qaim-məqamı [qəza rəisi] əşyanın sahiblərini araymışsa da, fəqət Nisbət Məşhədi Heydər qızı nam [adlı] bir qadın əşyaya baxdıqda bir qaç dənəsinə sahib durmuşdur. Qalan əşyanın sahibləri bulunmadığından, qəza qaimməqamı Bakı qubernatoruna xəbər verərək əşya qubernatorun binagüzarlığına [sərəncamına] keçmişdir.

Hammal itmişdir

Məhərrəm ayının 25-də Hacı Seyid Hüseyn Mirqafar oğlu nam bir nəfər Krasnovodskdan gəlib körpudə əşyasını bir nəfər tanımadığı hammala [hambala] verir ki, Mixaylovski xəstəxanaya aparsın. Özü də hammal ilə bahəm getmişdir. Ol-qinski küçədə Parapetə yaxınlaşdıqda məzkur [deyilən] Seyid hammalı itirmişdir. Hammalın, bəlkə, ondan əvvəl getmiş ola biləcəyi ehtimalı ilə sürətlə xəstəxanaya gedib hammalı bulammamışdır. Çıxıb küçələri aramışsa da, yenə hammalı bulammamışdır.

Hammal götürdüyü əşya bunlardır: nəlbəki 66 dənə, lil 3 girvənkə, böyük qıfıl iki dənə, sarı parça iki arşın, balınc bir dənə, yorğan bir dənə, döşək bir dənə, sarı əba bir dənə, un kisəsi dörd dənə, çaydan bir dənə və bağlama bir dənə. Seyid Hüseyn Mirqafar oğlu biçiz [yoxsul] və müstəhəq [ehtiyacı olan] bir şəxs olduğu üçün bu hammalı kim tanıyarsa və ya əş-

yanı kim görüb xəbəri varsa, idarəmizə xəbər verməyi mətlubdur [tələb olunur].

* * *

Bu gün təşrini-əvvəl 24-də axşam saat 4-də İranlıların Maarif Cəmiyyətinin yeni intixab edilmiş [seçilmiş] idarəsinin birinci iclası təyin edilmişdir.

Məsaili-yövmiyyə [gündəlik məsələlər]:

- 1) Sədr, müavin, katib və xəzinədar intixabı;
- 2) Gecə məktəbi xüsusunda;
- 3) Məsaili-cariyyə [Cari məsələlər].

Bələdiyyə İdarəsi

- Bələdiyyə rəisi bütün şəhər idarəsi şöbələrinə müraciətlə məlum etmişdir ki, son zamanlar şöbələrə göndərilən bir çox təliqələrə [rəsmi məktublara] vaxtli-vaxtında cavab verməyirlər. Hətta Nəzarətlərdən gələn kağızlara belə cavab verməməkləri məlum olmuşdur. Rəis rica etmişdir ki, minbəd [bundan sonra] xüsusi Nəzarət və qradonaçalstva təliqələrinə vaxtli-vaxtında cavab verməlidir.

- Dövləti Mətbəə xidmətçiləri Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətindən, Bələdiyyə İdarəsi xəstəxanalarından məccani dəva [pulsuz dərman] və əlac buraxılması haqqında lazımi tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] rica etmişdilər. Bələdiyyə İdarəsi Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinin işbu təliqəsinə cavab vermişdir ki, şəhər ixtiyarındakı dəvanın miqdarı məhdud olduğu üçün təşəbbüsə rədd edilir.

- Bələdiyyə İdarəsi Daxiliyyə Nəzarətinin təliqəsinə cavabən xəbər vermişdir ki, şəhər və Çornı-qorod dairələrindəki

MÜSTƏHLİKİN [İSTEHLAKÇILAR] HƏYATINDAN

Azərbaycan Kredit, İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqından

Güc birlikdədir!

Xalq maliyyəsi lazımlı yerdə saxlanılarsa, xalq təsərrüfatı da nəşvü-nüma [inkışaf] edəcəkdir.

Azərbaycan Etibar, İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqı 15 təşrini-əvvəl 1919 tarixindən fəaliyyətə başlamışdır. Qanunnamənin 27, 28 və 29-cu maddələrinə məbni [əsasən], İttifaqın sərmayəsi daxil haqqından (500 rublə), pay və mənfəətdən saldırılmış məbləğdən hasil olur. Hər pay 2000 rublədir.

İttifaqa hamı etibar, istiqraz və əmanət cəmiyyətləri və özgə kooperativlər üzv yazıla bilərlər. Hesabatı-cariyyə və xüsusi əşxasdan [şəxslərdən] və müəssisələrdən tövdiat [əmanətlər] qəbul edilir. Verilmiş məbləğlər qeyri-məhdud surətdə və hər bir vaxtda nağd olaraq qaytarılır. İttifaqın kontoru Karantinni küçədə 84 nömrəli evdə hər gün səhər saat 10-dan 12-dək və axşam 5-dən 7-dək açıqdır.

- Azərbaycan Kredit, İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqı idarəsi “Kooperasiya”ya təklif etmiş ki, tez zamanda Birinci Azərbaycan Kooperativlər Qurultayı Şurasını dəvət etsin. Şura iclaslarında hökumət və ictimai müəssisələr nümayəndələri dəxi iştirak edəcəkdirlər.

- Eyni idarə qət etmişdir ki, hər bir fəaliyyətində Azərbaycan hökuməti Ma-

məmurinə [məmurlara] Azərbaycan dəmiryolları truboprovodu [boru xətti] təmizlənməsinə mümaniet [maneçilik] edil-məməsi haqqında düsturüləmə [təlimat-namə] verilmişdir. Şəhadətnamə veril-mək məsələsi isə şəhərə olan verginin verilməsindən sonra həll olunacaqdır.

Birjada

Kerenski minlik 1.015-1.020 manata qədər, 250-lik faizsiz və xırda kəndi qiymətindən on faiz əskikdir. Nikolay 5 yüz-lüyü 1.600-1.800 manata qədər, yüz-lüyü 220-230 manata qədər və xırdası 40-80 faizə qədərdir. Osmanlı kağız lirası 200 manat və Zaqafqaz bonu 1.000 manata 15 manat fəzlədir. Osmanlı altun lirası 880 manat, altun onluq 1.100 manat, imperial 800 manat və Otriş [Avstriya] altunu 2.050 manatdır. Gümüş manat 75 manat və xırda gümüş para 31 manatdır.

PARLAMAN KOMİSYONLARINDA

Edadi məktəbi

Göyçay şəhərində bir edadi məktəb açılması haqqında Maarif Nəzarətindən Parlamentin Maliyyə və Büdcə Komissiyasına varid [daxil] olmuş qanun layihəsi qəbul olunmuşdur.

Torpaq tənzimatı məsarifi

Ziraət və Əmlak Nəzarətindən torpaq tənzimatının 1919-cu il üçün ştata və məsarif smetası haqqında varid olan qanun layihəsi Parlamentin Maliyyə və Büdcə Komissiyasında qəbul edilmişdir.

liyyə Nəzarətinin Etibar və Əmanət Sənədləri İdarəsi ilə sıxı rabitədə bulunsun və idarə rəisi [Nəsir bəy] Tağıyev cənaqlarını İttifaq İdarəsi iclaslarına dəvət etsin.

- Yenə həman İttifaq yaxın zamanda Azərbaycan Hökumət Bankasına və Moskva Xalq Bankası Tiflis şöbəsinə müraciətən İttifaqa kredit açılmasını xahiş edəcəkdir.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

“Müsavat”da

“Müsavat” firqəsi Azərbaycan Məclisi-Müəssisən seçkilərinin yaxlaşması münasibətilə hal-hazırda namizədlər siyahısı tərtib verməklə məşğuldur. Şimdiki Məclisi-Məbusan əzasından [üzlərindən] bir çoxunun adı həman siyahıya da daxil olur. Ehtimal var ki, başqa firqələrdən və Parlaman fraksiyalarından “Müsavat” ilə bloka girənlər olacaqdır.

Firqə qurultayı

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat”ın mərkəzi və Bakı komitələrində çoxdan bəri (hələ xalq heyəti zamanında) firqə qurultayı çağırılmasına lüzum hiss edilərək, bu uğurda təşəbbüsata girişmək lazım olduğu söylənməkdə idi. Şimdi bu fikir qövldən feilə [sözdən işə] çıxmaq üzrədir. “Müsavat” mərkəzlərində firqə qurultayı dəvətinə hazırlanırlar. Qurultayın proqramı tərtib verilmişdir. Seçki qayda və norması tərtib verilir. Eşitdiyimizə görə, firqənin Baş Komitəsi qurultaya təqdim üçün yeni bir proqram

hazırlayır. Bu surətlə, firqə proqramında bəzi təbəddülat [dəyişiklik] icrası gözlənilir.

Müsaliyə və Mürəfiə şöbəsi

Rotşildin mədənlərində işləyən Abdulla Əsədulla oğlu xidmətindən ixracı cəhətinə “Müsavat”a müraciətdə bulunduğu üçün firqənin Müsaliyə və Mürəfiə [Barışıq və Məhkəmə] şöbəsi məzkur [deyilən] fəhləni kəndi xidmətinə təyin etdirmişdir.

Təşirini-əvvəlin [oktyabrın] 21-də Məhəmməd Məhəmməd oğlu “Müsavat”ın Müsaliyə və Mürəfiə şöbəsinə şikayət etmişdir ki, məzkur Məhəmməd Sentrodoma un parası verib aldığı qəbz qayıb eylədiyi cəhətlə pulunu verməyirlər. Firqənin Müsaliyə və Mürəfiə şöbəsi “Müsavat”ın Sabunçu şöbəsi vasitəsilə Məhəmməd Məhəmməd oğlunun paralarını alıb kəndisinə vermişdir.

Nümayəndə

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat” tərəfindən Cəmiyyəti-Xeyriyyədə bu gün saat 11 iclasına bir nümayəndə dəvət olunduğuna görə Bakı Komitəsi Piri Mürsəlzadəni nümayəndə intixab etmişdir [seçmişdir].

CƏMİYYƏTİ-XEYRİYYƏDƏ

İki yetim qız

Zəngəzur qaçqınlarından yetim Xədicə Oruc qızını Bakı əhlindən Kərbəlayı Mikayıl Hacı Baxış oğlu Şabanov və Güllü Əlimirzə qızı nam [adlı] digər birisini də Məşhədi Mirqasım Yaqubzadə evində saxlamaq üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyədən almışlardır.

Türk qaçqınları

Türk qaçqınlarından Münasib Molla İbrahim oğlu, Əbdürrəhman Mustafa oğlu, Bayram Məhəmməd oğlu və Həmid Xərif oğlu Axısxaya və Nuri Mustafa oğlu Batuma göndərilmələri üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə müraciətdə bulunmuşdurlar. Cəmiyyət bunlara biletdən və məxaric üçün 750 manat pul vermişdir.

Cümə günü iclası

Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi idarəsinin qərarı mövcubincə [qərarına əsasən], qaçqınları təmin etmək üçün hər firqə və cəmiyyətdən bir nümayəndə dəvət edərək bir komisiya təşkil etmək üçün çarşənbə günü saat 11-də dəvət olunmuş iclasa Bələdiyyə Səhiyyə şöbəsi, Ziyalılar Cəmiyyəti, Bitərəflər Cəmiyyəti, “Əhrar” firqəsi və “Hümmət” firqəsindən nümayəndə gəlmədiyi cəhətlə ikinci dəfə olaraq iclas bu gün ayın 24-də gündüz saat 11-ə dəvət olunmuşdur. Bu iclasa İran konsulxanasından, “Müsavat” firqəsindən, “İttihad” firqəsindən, “Əhrar” firqəsindən, “Hümmət” firqəsindən, Bakı Ünas [Qadınlar] Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə, Ziyalılar və Bitərəflər Cəmiyyətinə və Bələdiyyənin Sanitarını şöbəsinə birer nümayəndə dəvət olunmuşdur.

AZƏRBAYCANDA

Qarabağdan

Qarabağda erməni-müsəlman əlaqəsi düzəlib ara sakitlik olan kimi həyatı-ictimai və ümuri-dövləti [ictimai həyat və dövlət işləri] də öz adi yoluna düşüb get-

məyə başlayıbdır. Ticarət və hirsət [peşə] işlərində də bu az zamanda böyük tərəqqi və hərəkət müşahidə olunur. Məkatib və mədarisdə [məktəblərdə və mədrəsələrdə] də dərslər adi üzrə başlanıb tədris öz yolu ilə gedir.

O cümlədən:

-1-

Qarabağ general-qubernatorunun əmri ilə bir nəfər müsəlman və bir də ermənilərdən olaraq Qubernator Şurası üzvləri ikişər erməni yerlərinə gedib oralar da yeni məhəlli hökumət məmurları intixabatına şüru edilmişdir [seçkilərinə başlanmışdır].

Şura üzvləri erməni kəndlərinə gedib təbliğatdan sonra yeni məmurlar seçməyi başlayıblar. Hələlikdə əlimizdə olan məlumat Şuşa uyezində Xaçın mahalına daırdır. Bu mahala Şura üzvləri Kərim bəy Qalabəyov ilə doktor Yeramişov getmişdilər. Bunları Daşbulaq kəndində camaat ağsaqqaları qarşılayıb, çox artıq hörmət və cəlal ilə kəndə apardılar. Kənddə qonaqların hörmətinə iki qoyun kəsib qonaqlıq etmişlər. Nahar zamanında Azərbaycan Cümhuriyyətinin payidar [əbədi] olmasına və Qarabağ general-qubernatorunun ömrünün uzun olmasına nitqlər deyilib qədəhlər içmişlər. Bu minval, Xaçın dairəsində olan bütün kəndləri komissiya gəzib, məmurlar təyin edib, oktyabrın 2-də Şuşa şəhərinə qayıtmışlar.

* * *

Məkatib işləri də öz qaydası ilə yola düşübdür. Şuşa, Ağdam, Bərdə və sairələrdəki məktəblər bildirdi ki vaxtında açılıb, uşaqlar yığılıb dərslər şüru ediblər

[başlayıblar]. Amma erməni kəndlərində ki məktəblərin müəllimləri və sair qulluqçuları keçən ildə nə Azərbaycan xəzinəsindən məvacib almağa haqları olub və nə də ermənilərin milli komitələrində o qədər qüvvələr olub ki, onların məvacibləri verilsin. İndi erməni mahalları da Azərbaycan təbəiyyətini [vətəndaşlığını] qəbul etməkləri üçün Azərbaycan xəzinəsi onların keçən ilki məvaciblərini verməkdədir. Bu ilin başından dərslər o məktəblərdə də başlanıb davam etməkdədir.

Ancaq bəzi məktəblər var ki, oralar-dakı müəllimlərin bəziləri bugünkü hallarına keçinəmməyib, Azərbaycan baydağı altında işləməyi uda bilməyib istefalarını vermişlər. Böylə cənabların birinciləri Şuşa Realnı məktəbinin direktor və inspektorudurlar. Türk-Azərbaycan qulluqçusu olmağını öz vicdan və namusları qəbul etmədiyi üçün direktor Petrov və inspektor Atmanaki öz vicdanları qarşısında məsul olmamaq qəsdilə istefalarını verib məktəbdən xaric olublar. Əslən bu, layiqi-ibrət bir hərəkətdir. Vicdan sahibləri böylə də olmalıdırlar.

Lakin bir iş var ki, Petrov ilə Atmanakilərin vicdan və namuslarına müvafiq görünməyir. O iş budur ki, Petrov və Atmanaki bütün yay aylarını Azərbaycan xəzinəsindən alıb da, amma dərslərinin başında məktəbi sahipsiz qoyub, ancaq bu vaxt istefalarını vermək nə vicdana və nə də adi namus qanununa müğayir [zidd] görünür.

Nə isə, nə qədər Petrovlar, Atmanakilərin vicdanları tezraq oyanarsa, o qədər də bizim işimiz tərəqqi edər.

Petrovun yerinə Şuşada məşhur Şah-

nazaryan və Atmanakinin də yerinə Səməd bəy Ağayev təyin olunublar.

* * *

Ticarət işlərində də həmçinin tərəqqi müşahidə olunmaqdadır. Bu saat Qarabağda meyvəcat və bəxşus [xüsusi] üzüm ticarətinin mövsümüdür. Qarabağda bir çox üzüm sıxan (şərabçı) zavodları vardır. O cümlədən Ağdamda, Bərdədə, Yevlaxda, Xanabadda böyük şərab zavodları vardır. Bunların çoxusu keçən illərdən bəri bağlanıb iş görməyirdilər. Amma indi sakitlik düşən kimi zavod sahibləri öz vətənlərinə qayıdıb işlərinə şüru ediblər. Üzümün pudu 35 ilə 50 manat arasındadır. Ağdamdakı Aronov və Xublarov zavodları sabiq illər kimi böyük dairədə işlər başlayıblar. Ticarətin başqa dairələrində də böyük tərəqqi vardır.

Məhəmməd Sadiq [Aran]

Gəncədə Kəndçi və Əkinçi İttifaqı

Gəncədə Kəndçi və Əkinçi İttifaqı Komitəsi təşəkkül edib ibrazi-fəaliyyət etməkdədir [fəaliyyət göstərməkdədir]. Keçənlərdə Kəndçi və Əkinçi İttifaqı Mərkəzi Komitəsinin xüsusi iclası olub aşağıdakı məsələlərə baxılmışdır:

Müzakirəyi-yövmiyyə [gündəlik müzakirə]:

- 1) Kəndçi və Əkinçi İttifaqının təşkili barəsində;
- 2) Hərbiyyə məmurları tərəfindən “Sənət” məktəbinin tutulması;
- 3) Zəyəm nahiyyəsi müdiri müavininin namünasib hərəkəti;
- 4) Gəncə qəzası məktəbləri və müfəttişi;

- 5) İttifaqa Maliyyə Komissiyası təşkili;
- 6) Zemstvo [yerli özünüidarə qurumu].

İclas Məhəmmədbəyov [Əliş bəy] sədarəti ilə açılır. Katib Talib Məşhədi Cəfər oğlu seçilir. Məsaili-yövmiyyənin [gündəlik məsələlərin] tərtibi qəbul olunur.

Qərarlar:

1) Əvvəlmənci məsələ müzakirə olunur. İttifaqın təşkili Parlamana, nazirlərə, fraksiyalara, vali və qəza qaimməqamlarına [qəza rəislərinə] rəsmi surətdə xəbər verilməlidir.

2) Sənət məktəbi barəsində Hacı Molla Əhməd Hacı Piri oğlu məlumat və izahat verir. Dörd sənədən bəri məktəb qapandığı halda, lakin məsrəfin köylülərdən yenə alınmaqda davam etməsi bəyan edilir. Bununla belə, kəndlilər məktəbdən fayda görməyirlər.

Müzakirədən sonra Hərbiyyə nazirinin Gəncədə olmasına binaən [görə], üç kişidən ibarət bir komisiya seçilir ki, məzkur [deyilən] məktəbə dair nazir həzrətləri ilə mülaqatda [söhbətdə] bulunsun.

Heyəti-vükəla [Nazirlər Kabineti] rəisinə, Maarif nazirinə və Azərbaycan Müəllimlər İttifaqına da bu barədə xəbər yazılması qətlə olunur.

Komisiya üzvləri: Əliş bəy Məhəmmədbəyov, Hacı Əhməd Əliyev və Aslan Kərbəlayı Əsgər oğlundan ibarət olur. Hərbiyyə nazirindən sonra vali ilə də görüşüləcək.

3) Zəyəm nahiyyəsi müdiri müavininin əhali arasında ixtilafa bəis olacaq hərəkətdə bulunması cəhətlə Kəndçi və Əkinçi İttifaqı tərəfindən bir təkdirnamə [məzəmmətnamə] müavin əfəndiyə göndəriləcəkdir.

4) Müzakirədən sonra Gəncə xalq məktəbi müfəttişi ilə kənd xalq məktəbləri müfəttişinin ayrı olması lazım gəldiyi qərara alınır. Gəncə qəzası geniş olduğundan və məktəblərin parlaq aparılması üçün müfəttişin ayrı olması lazım gəlir. Buna binaən lazımı yerlərə müraciət ediləcəkdir.

5) On bir kişidən ibarət olmaq üzrə Maliyyə Komissiyası kəndlilərdən seçiləcəkdir. Axırncı məsələ gələcək iclasa qalaraq iclas qapanır.

İttifaq sədri:

Ə[liş] Məhəmmədbəyov

Katib: Talib Məşhədi Cəfər oğlu

Salyan edadiyyə məktəbi və maarifimiz

Altı ildən bəri güşad olunub [açılıb] bərdəvam olan edadiyyəmiz neçə dəfə əldən-ələ keçmiş, neçə cür simalar görmüş, hər il bir müdir gəlib artıq dayanamadığı üçün bu maarif çeşməmiz bulanıq və artıq ölümcül bir surətdə sürünürdü. Hətta qətiyən sönəcəyinə ümid olunarkən, Şamaxı şəhərinin nəcib simalarından Məhəmməd Əmin bəy [Ağa Əli oğlu] Əfəndizadə həzrətləri müdir təyin olunur.

Əlbəttə, məlumdur, əldən-ələ düşən, müxtəlif üzlər görən bir məktəb nə halda olar, mütəəllimlərin [şagirdlərin] əxlaqına nə dürlü təsir edər.

Bahəməin [bununla belə], bu ağır vəziyyəti Əmin bəy cənabları dəröhdə edib də [öhdəsinə götürüb də], çox tez zamanda asari-tərəqqi göstərdi və gələn gündən etibarən mütəmadiyən [daimi olaraq] çalışmaqda, çabalamaqdadır.

Bu il edadımız məktəblər sırasında birincidir desəm, xəta etməmiş olaram. Mütəəllimlər öylə həvəs və şövqlə dərsə başlayıblar ki, təsviri qeyri-mümkün. Heç bir müdirdə böylə həvəs görmədiyim kimi, mütəəllimlərə də təsadüf etmədim. Müəllimin yoxluğu, təlimə dair şeylərin yoxluğu, binanın məktəbə məxsus olmamazlığı bir surətdə yenə məktəbimiz birinci və ən mümtaz (seçilmiş) məktəbdir.

Bu halda 9 sinifdə dərs aparılır. 300-ə qədər mütəəllim var. Nə qədər mütəəllim gəlsə, hamısı qəbul olunur. Yəqin ki, bu da müdirin hümmət və çalışqanlığındandır.

Eşitdiyimizə görə, guya müdir əfəndi çox-çox xəstə olduğundan və Salyanın badü həvası [ab-havası] ona müvafiq gəlmədiyindən, gələcəkdə buradan getmək istəyir. Bunu yəqin bilməli, maarifə alışmış Salyan əhli heç vaxt razı olammayacaq və böylə müdir görəmməyəcəyindən, qətiyyənlə onun getməsinə mane olacaqlardır.

Aşkara görülür, Əfəndizadə cənabları gedərsə, köhnə hamam, köhnə tas müfəddinca [mənasına uyğun olaraq], yenə məktəbimiz qədim tərzində olacaqdır. Gedərsə, məktəb bülbüllərimiz başsız və qönçəsiz qalacaqları bədihidir [aşkardır].

“Ey toxumpaşi-məzrəəyi-elmü-mərifət, Getsən, bütün xarab olacaq toxumas’ədət”

Möhtərəm Əfəndizadənin bu təşəbbüsü, bu çalışqanlığı qarşısında təşəkkürlər edib, ağır zəhmətlərini təqdir edib də, onun o yorulmaz əzəlatının [əzələlərinin] salim olmasını diləriz.

Məhəmmədali Şükürbəyli

GÜRCÜSTANDA

Gürcüstan və Ermənistan

Sırağün Gürcüstan ilə Ermənistan arasında olan sərhəd haqqında Gürcüstan Xariciyyə Nəzarəti imarətində bir şura vəqə olmuşdur.

Yeni 500 manatlıqlar

Gürcüstan hökuməti bu yaxınlarda 500 manatlıq bonlar buraxmaq fikrindədir. Beşyüzlüyün rəsmi rus beşyüzlüyündən əxz edilmişdir.

Suxum üsyanı

Xalq qvardiyası Baş ərkani-hərbində [qərargahında] Suxum üsyanına dair böylə bir təfəsilat alınmışdır:

Üsyan axşam saat 9-10-da başlanmışdır. 7-ci tabor və 3-cü bölük üsyan etmişdir. Qalanları təşviqat və təbliğata baxmayaraq, onlara mülhəq olmamışlardır [qoşulmamışlar].

Atəş səsi eşidilən kimi qışlalara [kazarmalara] zirehli avtomobil yaxınlaşaraq havaya pulemyotdan bir neçə atəş açmışdır. Bir lenta boşalınca qədər üsyançılar özlərini itirmişlərdir. Onlar öz yoldaşlarını üsyana iştirak etmək məqsədilə onları güllələməyə başlamışlardır. Lakin bir nəticə hasil olmamışdır.

Üsyançı tabor topları şəhərə tərəf çevirir, o vaxta top başında əyləmiş olan hətta bolşeviklər belə açarları toplardan çıxardaraq fəlakətə yol verməmişlərdir.

Təğyiri-libas [libaslarını dəyişdirmiş] etmiş və iğtişası idarə edən macəracuçular [avantüristlər] müsəlləh [silahlı] toqquşmanın əvvəlində belə pərakəndə edilmişlərdir. Onlardan birisi yaralanmışdır.

Zirehli avtomobilin gəlməsindən bir az keçmiş süvari divizionu və Suxum qvardiyası dəstəsi gəlmişdir.

Atışma üç saat yarım davam etmişdir. Sabahı İngiltərə krauzerindən [kreiserindən] qaraya [quruya] bir qədər əsgər çıxarılmışdır. Bunlar qaradan bir tərəfə getməmişlərdir.

İngilislər Daxiliyyə komissarı Lordkipanidze təhti-idarəsində [idarəsi altında] iğtişanın yatırılması üçün lazımı qədər qüvvənin olduğuna inanaraq, krauzer Batum tərəfə yollanmışdır.

Motosiklet

“Moto-Dyo” firmasından hər bir əsləhəsi [ləvazimatı] və yerisi ilə satılır.

Nikolayevski küçədə nömrə 18, “Təbriz” mehmanxanasının kontoruna müraciət etməli.

11476

Gəmi mexanikləri olmaqdan ötrü imtahanlara hazırlaşmaq üçün həmin noyabr ayının 1-də Gəmi Mexaniklər məktəbində kurslar açılır. Arzu edənlər məktəbin idarəsinə ərizə verməlidirlər.

11477

Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 465. “Peti Parizyen” [Le Petit Parisien]: Parisdə 1876-1944-cü illərdə nəşr edilən gündəlik fransız qəzeti.

səh.466. “Teşe”: Polşanın şimalında Tçev [Tczew] şəhəri nəzərdə tutulur.

Sülh ətrafında

səh. 466. “Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” [Le Temps] qəzeti nəzərdə tutulur.

Qəzetələrdən

səh. 467. “Çrezviçayka”: Ümumrusiya Əksinqilab və Sabotajla Mübarizə Fövqəladə Komissiyası.

səh. 468. “Matin” [Le Matin]: 1882-1944-cü illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik qəzet.

Dağıstanda

səh. 469. “Teymurxanşura”: Rusiyada, indiki Buynaksk şəhəri.

“Petrovsk”: Dağıstanda, indiki Mahaçqala şəhərinin köhnə adı.

Müxtirə

səh. 473. “Ermənistan Cümhuriyyəti hökumətindən bunları tələb etməli”: bundan sonrakı bəndlər ərəb əlifbasının hərflərinə görə əlif, be, te... kimi işarələnmişdir.

“Əhalinin hankı qeyri-qanuni fəaliyyətləri...”: qəzetdə “hankı” yerinə “hər hankı” getmişdir.

səh.474. “kantrobosya”: bu sözə mənə vermək mümkün olmadı.

Azərbaycanda

səh. 484. “Ey toxumpaşi-məzrəəyi-elmü-mərifət, Getsən, bütün xarab olacaq toxmi-

məs’ədət”: “Ey elm və maarif tarlasına toxum səpən; getsən, səadət toxumu бү-
tünlülə məhv olacaqdır.”

Gürcüstanda

səh. 485. “Daxiliyyə komissarı Lord-
kipanidze təhti-idarəsində”: Gürcüstanın
Daxili İşlər naziri Noy Ramişvili idi. İvan
Nestoroviç Lordkipanidze Ədliyyə, daha
sonra Nəqliyyat naziri olmuşdur. Qriqori
Spiridonoviç Lordkipanidze isə müxtəlif vaxt-
larda Təhsil naziri və Hərbi nazir olmuşdur.

Bazar, 26 oktyabr 1919-cu il, nömrə 305

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Yekşənbə, 1 səfərül-müəzzər sənə 1338. 26 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və İslamla müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Tele-
fon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə,
2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 8 rublə, axırncı səhifədə sətiri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə,
6 rublə birinci səhifədə.

SİRK “MODERN”

Yekşənbə günü oktyabrın 26-nda
1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr
Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəm-
məl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş
mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Kalişeviç – Naməlum.

2-nci: Staroşvili – Oleynikov.

3-ncü: Qara Maska – Karl Muznik.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin
başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa
başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mü-
barizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nə-
zarəti altında] olacaqdır.

Elan: Məşhur italyan müdiriyyətinin
benefisi hazırlanır (Havada uçan adam-
lar).

11480

ELAN

1919-cu sənəsinin 22 eylülündən [sent-
yabrından] sonra “Elektriçeskaya sila”
səhmdaran [səhmdarlar] cəmiyyətinə işiq
buraxılması haqqında istida [ərizə] verib,
şəhərin Cəmiyyətlə əqd etdiyi [imzala-
dığı] müqavilənamənin 8-ci maddəsi möv-
cibincə [maddəsinə əsasən], iki həftə müd-
dətində cavab alammamış və məzkur

[deyilən] 22 eylülündən sonra istidaları
qəbul olunmamış əfəndilərə Bələdiyyə
İdarəsi elam edir [bildirir] ki, kəndi ün-
vanları ilə bərabər Bələdiyyə İdarəsi na-
minə məlumatı-atıyyəni havi [aşağıdakı
məlumatı ehtiva edən] istida göndərsinlər:

1) “Elektriçeskaya sila” cəmiyyətinə
işiq istəyəcək haqqında verilən istidanın
zamanı və;

2) İstidada nə miqdarda lampa gös-
tərilmişdir?

T-301

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Azərbaycan Məşixəti-İslamiyyə [Şey-
xülislamıq İdarəsi] sədrləri biz müfti və şey-
xülislam, 24 təşrin-i-əvvəl [oktyabr] 1919
tarixindən hüduhumuz daxilində möv-
cud ümuri-ruhaniyyəni [din işlərini] təftiş
və islah məqsədi ilə Bakıdan əzimet edib
[yola düşüb], gəlincəyə idarədə yerimizi idarə
etməyə üzvlərdən Hacı Şeyx Həsən
Axund Mollasadiqzadə və Əbdülxalıq əfən-
di Əfəndizadəni təyin edirik.

Məşixət sədrləri:

Axund Ağə Ağəalizadə,

Mustafa Əfəndizadə

BÖHRAN DOLAYISIŁA

Bizdə Kabinə böhranının müzmin [xronik] bir hal kəsb etməsi və hər böhranın uzun bir müddət çəkməsi bir çoxlarını, işlərdən lazımınca vüqufları olmadıqlarına görə, marağa salıb, neyçün böylə oldu, neyçün öylə oldu deyə bir çox suallar verməyə və o suallara şafi [qənaətbəxş] cavab aramağa məcbur edir.

Vaqiən [doğrudan da], Gürcüstanda və Ermənistanda, təşəkkül etdikləri gündən bəri bir böhran vəqə olduğunu xatırlamayırıq. Halbuki müddəti-təşəkkülü bunlardan qısa olan Azərbaycanda beş-altı kərə böhran keçirdik və hələ böhran içindəyiz.

Bu əhvalın adi bir səbəbi vardır. Gürcüstan və Ermənistanda hökumətə etimad edib müzahirət [köməklik] göstərən əksəriyyət yekrəngdir və hökumət özü də o əksəriyyətin intisab etdiyi firqənin əzalarından mütəşəkkildir [mənsub olduğu partiyanın üzvlərindən təşkil edilmişdir].

Məsələn, Gürcüstan hökuməti Sosial-demokrat firqəsinə mənsubdur. Bu hökumətə keçən Parlamanda və bugünkü Məclisi-Müəssisanda müzahirət göstərən əksəriyyət dəxi eyni Sosial-demokrat firqəsidir. Hakəza [həmçinin] Ermənistanda hökumət daşnak partiyasına mənsub olub, müzahirət göstərən Parlamən əksəriyyəti dəxi daşnaklardan mütəşəkkildir.

Azərbaycanda isə öylə deyildir. Əvvəla, hökumət firqəlik cəhətindən yekrəng deyildir və məlum olduğu üzrə müştərəkdir. Yəni hökumət əzaları müxtəlif firqələrə mənsubdur. Yalnız bir “İttihad” partiyasından hökumət içində əza yoxdur. Böylə olan surətdə lazım gələrdi ki,

yalnız bir “İttihad” partiyası xilafgirlikdə (apazitsiya) [müxalifətdə] qalmaqla, yerdə qalan fraksalar ki, Kabinəyə şərikdirlər, hökumətin müzahirətinə istinad edəcəyi əksəriyyəti təşkil edə idilər. Əvvəllərdə öylə də oldu.

Lakin sonradan “Sosialist” və “Əhrar” fraksaları tərəfindən əmdən [qəsdən] və ya səhvən vəqə olan dönüklük hökumətin müzahirət istinadgahını rəxnədar etdi [pozdu], yəni hökumətə müzahirət göstərən qisim yalnız bir “Müsavat”dan ibarət qaldı. Bunun üzərinə hökumət istefaya məcbur oldu.

İş bundadır ki, Parlamən əksəriyyətinin müzahirəti olmazsa, hökumət öz məqamını möhkəm ədd [hesab] edə bilməz. Yəni hökumət özünü “tikan üzərində oturmuş” bir mövqedə hiss edib, hər işində tərəddüd göstərməyə məcbur olar. Gördüyü tədbirlərin, düzəltdiyi layihə-qanuniyyətlərin, təqib etdiyi siyasətin, qarşısında məsul olduğu Parlamənin qəbul və təsvib edib-etməyəcəyini, əksəriyyət müzahirəti olmadığına görə, təxminə qadir olmayan hökumət nə tövr iş görə bilər və böylə bir hökumət vücudu nəyə lazım olar?

Ona görə hökumət təşkilini üzərinə götürmüş olan zətin [şəxsin] çalışdığı, təbii, o yolda olacaqdır ki, başında durduğu hökumət Parlamən əksəriyyətinin müzahirəti tərəfindən təmin edilmiş olsun.

Fəqət bu zətin digər bir arzusu dəxi vardır. O da təşkil etdiyi hökumətin içinə daxil olacaq əzaların həm özləri şəxsən və həm də bunlara tövdi ediləcək [tapşırılaçaq] portfel təqsimi [bölüşdürülməsi], o zətin ki, Rəis olacaqdır, məramına müvafiq gəlsin.

Bu da təbii bir arzuudur. Rəis müvafiq bilmədiyi bir adamın öz Kabinəsində isbatı-vücut [iştirak] etməsinə razı olmaz. O səy edəcəkdir ki, özünün təhti-rəyasətinə [başçılığı altında] işləyəcək olan adamlar Rəisin proqram yürütməyinə xələl yetirməyib, biləks [əksinə], kömək etsinlər.

İştə buna görədir ki, bizdə böhran bu qədər uzun çəkir. Parlamənımızda bir fraksa yoxdur ki, təklildə əksəriyyət təşkil edə bilsin. Öylə bir fraksa mövcud olsaydı, hökumət əzaları dəxi eyni fraksanın mənsub olduğu firqədən təşəkkül edib, əksəriyyət tərəfindən dəxi təmin edilmiş olardı. Gürcüstan, Ermənistan kimi, təklildə əksəriyyət təşkil edə bilən fraksa olmadığına görə, əksəriyyət təşkili üçün bir neçə firqənin iştirakı lazımdır. Bunun hüsubu üçün də bu fraksalar arasında etilaf və müvafiqət əqdi iqtiza edər [razılaşma və uyğunluq əmələ gəlməsi lazımdır]. Müvafiqət üçün dəxi o tərəfin və bu tərəfin ikilikdə bir şeyə razı olmaqları istənilər.

Bu günə qədər fraksaların hamısının razı olduqları bir şey varsa, o da Nəsim bəy [Yusifbəyli] həzrətlərinin Vükəla rəisliyinə intixab edilməsidir [seçilməsidir]. Buna hamı razıdır. Lakin məsələni uzadan və böhran içində bir böhran yaranan, fraksaların portfel təqsimi işinə qarışmalarıdır.

Parlamentarizm məntiqincə iş böylə olmalı idi. Madam ki, Nəsim bəyə etimad edilib də Kabinə təşkili ona həvalə olundu, o halda portfel təqsimi əmrini [işini] də ona tapşırılmalı idi. Lakin nədənsə bu məntiq unuduldu və məntiqsizlik olaraq Nəsim bəyə bir tərəfdən etimad edildisə də, digər tərəfdən edilmədi. Bunun üzərinə idi ki, Nəsim bəy həzrətləri Kabinə təş-

kili əmrindən imtina etməyə məcbur olmuşdu. Çünki məramına müvafiq olmayan bir heyətə rəislik etmək mümkün iş deyildir. Mümkün olsa da, rəisin mənası olmaz, “yalnçı pəhləvan” misalında nüfuz və heysiyyətsiz bir şey olar ki, rəsmi görünüşdən başqa özgə bir mənası qalmaz. Əlbəttə, böylə bir hökumət təşkili heç bir kəsi xoşnud edə bilməz.

İştə bu mülahizələrdən dolayıdır ki, Kabinə böhranı bir bu qədər uzun çəkir.

Lakin bunlar hamısı böhran davamının zahirdə olan texnik cəhətləridir. Bunun digər bir batini cəhəti dəxi var ki, o da firqələr arasında mövcud olan cidalisiyasidən nəşət edən [siyasi çəkişmədən irəli gələn] firqəvi mübarizədir ki, bunun şərh-i ikinci bir məqaləyə möhtacdır.

Ü. Hacıbəyli

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Gürcü teleqraf acentəliyindən)

Rusiyada Fransa əsgərləri

Fransa naziri Pişon Məclisi-Məbusan-da Sibirya dəmiryolunu mühafizə edən 900 əsgərdən başqa təşirini-sani [noyabr] əvvəlləri üçün Rusiyada bir nəfər də olsun Fransa əsgərlərinin qalmayacağını bəyan etmişdir.

Tətil hərəkəti

Lorenda tətil hərəkəti getdikcə şiddətlənməkdədir. Dəmiryol və tramvay xidmətçiləri, qaz və elektrik zavodlarının əmələləri [fəhlələri] tətillərində davam edirlər.

Kürdlərin üsyanı

Şərqi Anadoluda, İranın qərb tərəfinə, Beynənnəhreyndə bir çox kürd tayfaları İngiltərə əsgərləri əleyhinə qiyam etmişlərdir. Silvan, Kərkük, Ərbil, Amuda və qeyri yerlərdə ciddi toqquşmalar dəxi olmuşdur.

İspaniyanın vəziyyəti

İspaniya kralının qeyri-rəsmi olaraq London və Parisə səfər etməsindən bəhs edən “Forverts” qəzetəsi, böylə səfərin Qərb dövlətləri ilə Almaniya əleyhinə itifaq bağlamaqdan ibarət olmasın, deyə bir sual verir. Bu vaxta qədər İspaniya bitərəfliyi mühafizə edib dururdu.

“K.” qəzetəsi Londondan aldığı iş’arata [xəbərlərə] nəzərən, İspaniya dilində təklüm edən [danışan] bütün ərazidə yaşayan əhalini kral Alfonso’nun birləşdirmək xəyalında olduğunu xəbər verir. Bu məqsədlə də, danışıldığına görə, gələn sənə ibtidasında [əvvəllərində] Cənubi Amerikanı da ziyarət edəcəkdir.

Denikin əleyhinə

Petlyura, Maxno ilə Denikin əleyhinə hərəkətdə bulunmaqdan ötrü bir etilaf əqd etmişdir [saziş imzalamışdır].

(*Almaniya mətbuatı*)

Petroqrad əleyhinə

Çıkaqodan intişar etməkdə olan şayiata [yayılan şayiələrə] görə, [Rüdiger] fon der Qoltun Petroqrad əleyhinə olan iqdamatı [addımları] knyaz Kiril [Vladimiroviç] tərəfindən maddi müavinətlə təmin edilmişdir. Almaniya mətbuatı bu şayiəti əsilsiz hesab edərək, Baltik səvahlindəki [sahillərindəki] mahalların tədri-

cən təxliyə edildiyindən və fon der Qoltun istefa etdiyini yazırlar.

Türkiyə hərəkəti

Sivas Konqresində qəti olaraq qərara almışlardır ki, İstanbul hökuməti ilə qəti-əlaqə edilsin [əlaqə kəsilsin]. Qarahisar vilayəti və başqaları hərəkətdə iştirak edirlər. Ankara və Ərzurum valiləri hərəkətdə ədəmi-rəğbətlərindən [rəğbət göstərmədiklərindən] həbsə atılmışlardır. Qiyamçılara 20-ci Qolordu komandanı [Əli] Fuad paşa [Cəbəsoy] dəxi iltihaq etmişdir [qoşulmuşdur]. Mustafa Kamal paşa Sədrəzəm [Baş nazirə] ultimatumla müraciətə bulunmuşdur.

Odessaya təminat

Ağqvardiya komandanlığı tərəfindən Odessaya 45 milyon manat miqdarında təminat qoyulmuşdur.

Çin və İtaliya

Roma - Çin hökumətinin Xariciyyə naziri Çin Cümhuriyyəti rəisindən krala təbrik təqdimindən ötrü buraya varid olmuşdur [gəlmişdir].

Belçikanın təxliyəsi

İngiltərə məmurindən [məmurlarından] Belçika səvahlili [sahilləri] təxliyə edilmişdir.

Litva istiqlaliliyyəti

Norveç hökuməti rəsmi surətdə Litva istiqlaliliyyətini təsdiq etdiyini elam etmişdir [bildirmişdir].

Almaniya və Yaponiya

Romada olan Yaponiya Səfəratı [Səfirliyi] Əqsayı-Şərqə [Uzaq Şərqə] dair Al-

maniya ilə Yaponiya arasında məxfi müqavilənamə əqd edilməsinə [imzalanmasına] aid Roma qəzetələrinin verdiyi xəbərləri təkzib edir.

SÜLH ƏTRAFINDA**Avstriya Milli İctiması rəisi Zeits Sülh müahidənaməsi haqqında**

“Berliner taqebblatt” qəzetəsi müxabiri ilə müsahibədə bulunarkən Zeits bəyan etmişdir ki:

“Biz də Almaniyanın düşar olduğu kimi fəlakətli övza [vəziyyət] içindəyiz. Biz həpimiz inanırız ki, sülhün qəbulu və ifası imkan xaricindədir. Fəqət Almaniya kimi biz də onu imza etməyə məcbur olmuşuq.”

Almaniyaya iltihaq etmək [birləşmək] məsələsinə keçərək Zeits söyləmişdir ki:

“Avstriyanın Almaniyaya mülhəq olması [birləşməsi] nəinki bir adamı təhdid edir, bəlkə o iltihaq sülhü təmin etmiş olacaqdı. Lakin biz yenə ümid edirik ki, Cəmiyyəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] doğma məmləkətimizə iltihaq etməyə bizə müsaidə buyuracaqdır. Ədalətin təcəlli edəcəyinə qətiyyənlə etiqad edərək, Sə-Jermen müahidənaməsinin [sazişinin] təvris etdiyi [miras qoyduğu] müşkülətə qəsi [səbəbi] ilə ağır bir vəziyyət içində düşmüş məmləkətimizi bərpa etmək ümürünə [işlərinə] ibtidar edirik [başlayırıq].”

Avstriya və Fransa

Renner, Klemanso mərifəti [vasitəsi] ilə Fransa hökumətinə teleqrafla müraciət edərək rica etmişdir ki, Avstriyaya maddi müavinətdə bulunsunlar. Zira övza [vəziyyət] fəvqəladə böhranlı olduğu

üçün böyük fəlakətə münəcər ola biləcək [gətirib çıxara biləcək] məhzuru [qorxusu] vardır.

QƏZETƏLƏRDƏN**İngiltərə-İran etilafına dair**

İran heyəti-müməssiləsi [nüməyəndə heyəti] rəisi şahzadə Firuz Mirzənin şərafinə Londonda bir banket (ziyafət) mühəyyə edilmişdir [hazırlanmışdır]. Banketə sədrlik edən Lord Kerzon olmuşdur.

Hazirun [orada olanlar] içində Hindustan işləri katibi ser Monteqyo, sabiq Petroqrad səfiri ser Corc Byukenen və qeyriləri isbatı-vücut [iştirak] etmişlərdir.

Kral Georq və İran şahı şəraflərinə idareyi-əqdah edildiyi bə’dində [qədəhlər qaldırıldıqdan sonra] ser Monteqyo İngiltərə-İran münasibəti xüsusunda uzun bir nitq irad etmişdir [söyləmişdir]. Şu nitq İngiltərə hökumətinin İran məsələsində təqib etdiyi siyasətin nəticələrini təqdir və İngiltərə-İran müahidənaməsi əqdindən [sazişi imzalanmasından] sonra şü iki dövlətin münasibətini təsvir edir.

Lord Kerzonun sözlərinə görə, müş-tərək siyasi və iqtisadi mənafeyin sıxı rabitələri son yüz iyirminci illər müddətində İngiltərə ilə İranı mərbut edir [bəğ-layır]. Doğrudur, son vaxtlar içində məmləkəti İran ilə həmhüdud olan Rusiya İran üzərində böyük nüfuz ələ gətirmişdi. Lakin bu fəqərə [hadisə] xüsüsən Rusiyada vüqu bulan hadisat sayəsində zərəcə də olsa, İngiltərə-İran münasibətinə icrayi-təsir edəmmədi və iki dövlətin arasında olan rabitə daha da təqviyə buldu [gücləndi]. 1914-cü sənədə müharibə baş-

landığı zaman alman agentləri və alman pulları İranı bürümüşdü. Onların əqəbin-cə [ardınca], türk qitəti [hərbi hissələri] və bir çox haydudlar [quldurlar] da nümayan olmuşdular [meydana çıxmışdılar]. İran dövləti ərazisində anarşi, talan və iki yek-di-gərinə [bir-birinə] düşmən ordunun müsəlləh müsadimələri [silahlı toqquşmaları] başlanıb, İran xalqının istirahət və ümrəsinə [rifahına] və asudə həyatına böyük zərbə endirmişdir. Şübhəsizdir ki, Rusiya türkləri və haydudları Beynənnəhreynə təzyiq etməklə [sıxışdırmaqla], İngiltərə İrana fəvqəladə böyük xidmətlər etmişdir. Lakin iki son sənə zərfində İran daima bolşeviklərin təhdidatı altında bulunub, anarşi qarşısında durmuşdur. Bu təhlükədən onu qoruyan İngiltərənin dostanə müavinəti olmuşdur. İran taxtının səlamətliyini təmin edib oranı anarşidən mühafizət edən ingilislərə İran xalqı lazımı şükranı [minnətdarlığı] etməlidir. Beynənnəhreyni və İranın cənubi və şimal-qərb cəhətlərini İngiltərənin müsəlləh işğalı bu yolda qəti bir rol oynaya bilmişdir.

İran məsələsində Rusiya ilə İngiltərə arasında olan rəqabəti bərtərəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün bu iki dövlət miyanında [arasında] məşhur etilaf əqd edilmişdi [razılışma imzalanmışdı]. Son zamanlar şu etilafın əsaslı prinsipləri həqə-yiqə [həqiqətlərə] zidd olmağa başladı və o, rəsmən ilğa [ləğv] edilməyərək, kəndi təbii ölümü ilə öldü. Bunun da səbəbi o idi ki, ona yenidən baxmaq üçün Rusiya məsuliyyətli və muxtar [ixtiyar sahibi] siyasi nümayəndələr verməyi bacarmadı. Hal-hazırda İrana hərtərəfli müavinət edərək və onu müdafiə etməyi İngiltərə dövləti kəndi öhdəsinə götürmüşdür.

Söyləyirlər ki, guya İngiltərə-İran münasibəti himayə, mandat və ya istila qəlibinə ifrağ edəcəkdir [formasına çevriləcəkdir]. Bu xəbərlər heç bir əsasata müstənid deyildir [heç bir əsasə söykənmir]. İranın müstəqil olub hakimiyyət və tamamiyyəti-mülkiyyətini [torpaq bütövlüyünü] mühafizə etməsini hər kəsdən ziyadə İngiltərə arzu edir. Zira bunu sülhün payidar [bərqərar] və mühafizə edilməsi və Yaxın Şərq müvazineyi-siyasiyyəsinin təsviyəsi [Yaxın Şərqdə siyasi tarazlığın təmin edilməsi] üçün başlıca bir şərt ədd [hesab] edir.

İran xalqına möhkəm bir müstəqil həyat imkanı vermək və İranı layiqli bir mədəni və iqtisadi rifahiyyət səviyyəsinə yüksəltmək üçün İngiltərə hökuməti məmləkətdə nizam və asayiş mühafizə etməyə, əski yolları təmir edərək yeni yollar dəxi çəkməyə və İran dövlətinin əhvalimaddiyyətini möhkəmləşdirməyə hər vəsitə ilə çalışacaqdır. Ancaq işbu sülh yolu ki, İngiltərə və İran ona sakit olmuşlar, onların dostanə münasibətini möhkəmləşdirərək İranı məsud və mütərəqqi bir dövlət edə bilər və Yaxın Şərq xalqının sülh və iqləlini [xoşbəxtliyini] dəxi təmin edə bilər.

Təqsimi-qənaim

İşbu sərlövhə ilə “Yumanite” qəzetəsi Asiyayi-süğra [Kiçik Asiya; Anadolu] ərazisi münazirəsi [münəqişəsi] məsələsində İngiltərə-Fransanın etilaf etməsinə [razılığa gəlməsinə] bir məqalə həsr edərək bərvəchi-ati idareyi-kəlam edir [aşağıdakıları deyir]:

“İştə Lloyd Corc ilə Klemanso arasında əqd edilmiş bir «etilaf» daha bunun altında gizlənmişdir.

1916-cı sənədə İngiltərə ilə Fransa arasında Suriya və Beynənnəhreynin gələcək təqsimi [bölüşdürülməsi] üçün bir gizli müahidə əqd edilmişdi [səziş imzalanmışdı]. İngiltərə məhud olmuşdu [öhdəsinə götürmüşdü] ki, Suriyada Fransanın azadi hərəkətinə mümaniət [maneçilik] etməsin, yaxud son qullanılan təbir ilə ona mandat versin.

Müharibə zamanı ingilislər bu ətrafda yalnızca, yaxud sanki yalnızca olaraq cəbhələrdə bulunmuşlardır. Onlar ərəbləri kəndi tərəflərinə cəlb edərək onların müavinəti ilə türkləri Dəməşqdə məğlub etdilər.

Fransa da «vahid cəbhə»yə istinad edərək Müttəfiqlərin müzəffəriyyətini təbrik etdi. Sosialistlər isə bu andan etibarən işbu imperiaлизм fəvqündə olan hərəkətlərin içərisində gizlənmiş olan təhlükələri göstərməyə başladılar.

Mütərika zamanı hülul etdi [atəşkəs zamanı gəlib çatdı]. Qaliblər qənaimi təqsim etmək [qənimətləri bölüşdürmək] üçün toplaşdılar.

Bu gün dünya xəritəsi çevrilmişdi və öylə ki, Suriyaya yetişdilər, Fransa dilə gəldi: «Orası bizimdir!»

Onlar bu cümləni ifadə etməmişlərdi ki, Beyrutdan və başqa məhəllərdən [yerlərdən] küdurətli xəbərlər alınmağa başladı. Fransa zabitanını oralarda hüsn-istiqlal [xoş üzlə] ilə qarşılamadılar. Ərəblər onlara olan ədəmi-etimadlarını ibraz etdilər [etimadsızlıqlarını göstərdilər].

Həman zamanda oraların sahibi olan ingilislər müsəreləri [döyüşçüləri] təfriq edəmməmişlərdi [ayıra bilməmişlərdi] ki, Fransa tərəfindən himayə edilən əmir məhbus edildi. Məhəlli [yerli] Fransa mətbuatı şikayətə və bağırmağa başladılar.

İngilislər də dinlədilər, düşmən qazanmaq zamanı deyildi. Amerikada olan irlandalıların müxasimatı yetişirdi [düşmənciliyi kifayət edirdi]. İngiltərə əleyhinə yüksələn sədaların genişlənməsinə heç bir yol ilə meydan verməmək icab edirdi [lazım gəlirdi].

«Tan» bəyan etdi ki, bizi gərək iqna [qane] edəsiniz. Və iştə əqd edilmiş etilaf həman iqnanın şəşəllərini [təntənələrini, əzəmətinə] biza göstərməkdir. Həqiqətdə isə ingilislər söylədilər: «Siz Suriyanı istəyirsiniz. Buyurunuz, alın. Biz onu buraxırıq. Ancaq ehtiyatlı olun. Bəzi istisna ilə ərəblər Fransa əleyhinə ədavət hissləri bəsləyirlər. Və onlar müsəlləhdirlər. Lakin mandat sizə verilir və ancaq onu ifa etmək vəzifəsi sizin öhdənizdə qalır.»

Dün «Liberte» yazmışdı ki, İngiltərə qoşunlarının getməsi bu yaxın vaxta təyin edilmişdir; orada sükunəti-əfkar hüsul oluncaya [ictimai sakitlik əldə edilincəyə] qədər Fransa hökumətinin oraya tədadı [sayı] çox işğal ordusu göndərməsi mütləmdir [vacibdir]. «Tədadı çox işğal ordusu» – işbu mandatın bahası. İstila məqsədindən qeyri buna daha nə ad vermək olar? Buna qarşı biz şiddətlə etiraz edirik. Hərgah Suriya mandatı bu bəhaya tamamilə olarsa, biz onu rədd edərək, şu məmləkətin müstəqil olmasını bir daha tələb edirik.”

İtaliya dəmiryollarının elektriklişdirilməsi

Roma Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] naziri İtaliya dəmiryollarını elektrik vasitəsilə hərəkətə gətirməyi tətbiq etmək üçün bir komissiya təyin etmişdir.

Denikin əleyhinə

Samara Şura iclasında qərar çıxarılmışdır ki, bütün Samara füqərayı-kasibəsi [proletariatı] hərbi vəziyyətə gətirilsin. Menşeviklər Denikinə qarşı bir adam kimi mübarizə edəcəklərini elam etmişlərdir [bildirmişlər].

CÜMƏ GÜNKÜ MÜXTƏLİF XƏBƏRLƏR

Romaniya və Ukrayna

Bükreşdən [Buxarestdən] verilən xəbərlərə nəzərən, Bratianu Ukrayna fəvqəladə heyətinə bəyan etmişdir ki, Romaniya hökuməti Ukrayna istiqlalının səmimi tərəfdarıdır. Romaniya mövcud qüvvəsi ilə çalışır ki, Ukrayna istiqlalı Sülh Konfransı tərəfindən təsdiq edilsin. Parisdə olan nümayəndələrinə bu halda bir təlimnamə də göndərmişdir.

Bratianu əlavə olaraq söyləmişdir ki, Petlyura ordusu Romaniyadan maddi müavinət görməyə də ümid bağlaya bilər və Ukrayna ordusu üçün təxirsiz əsliyə [silah] və başqa mühimmatı-hərbiyyə göndərilmək üçün lazımi binagüzarlıq da edilmişdir [addımlar atılmışdır].

Digər tərəfdən Romaniya hökuməti Denikinə kömək etmədən imtina etmişdir.

Kolçak və Finlanda

“Havas” agentəliyinə Stokholmdan teleqraf edirlər ki, Estoniya hökuməti ilə müzakirə etmək üçün Kolçak tərəfindən ezam edilmiş, Vyana da olan sabiq Rusiya səfəri Şebeko Helsingforsda [Helsinki] qəzetə məmurlarına bəyan etmişdir ki,

o, Finlanda istiqlalına hüsn-rəğbətlə baxmadadır. Fəqət Finlandanın Rusiyadan ayrılması hər iki tərəfin etilafı [razılığı] ilə gərək olardı və Rusiyanın da həyatı mənafeyi təmin ediləydi.

Veliki Knyaz Mixail Aleksandroviç

Avropa mətbuatında dərc edilmişdir ki, sabiq Veliki knyaz [Böyük knyaz] Mixail Aleksandroviç Perm həbsxanasından qaçmış və hal-hazırda Kolçak ordusu ərkani-hərbində [qərargahında] bulunmadadır.

“Yumanite” qəzetəsinin yazmasına görə, bu xəbər mövsuq mənaibdən [etibarlı mənbələrdən] əxz edilmişdir. Mixail Aleksandroviçin Kolçak ərkani-hərbində olmasını zabitandan çox az adam bilir. Mixail Aleksandroviç imperatorluq taxtına cülus etmək [oturmaq] üçün hazırlanır.

Bu xəbəri dərc edən “Yumanite” qəzetəsi yazır ki, hərgah bu xəbər nəsl ki biz zənn edirik təəyyüd edərsə [təsdiqlənərsə], o zaman bəlli olar ki, amiral Kolçak Müttəfiqlərin himayəsi altında kimin və nəyin nəfinə [xeyrinə] çalışmış. Bəkləyirik, tez vaxtda anlarlar ki, bizə Kolçak kəndisi ilə devrilmiş çarizmin əsarətini gətirir, söylədikdə nə qədər də haqlı imişiz.

İranda üsyan yox imiş

İran hökuməti Xariciyyə Nəzarəti, guya İngiltərə-İran etilafnaməsindən [sazişindən] dolayı İran Azərbaycanında Tehran hökuməti əleyhinə üsyan qalxmışdır, deyə mətbuatda dövrən edən şayiələri təkzib edir.

Petroqrada halı

Bolşevik teleqrafnaməsində Petroq-

radın halı bərvəchi-zir [aşağıdakı kimi] təsvir edilir:

21 təşrinə-əvvəldə [oktyabrda] təərrüzə [hücuma] başlamaq üçün düşmən ordusu əmr almışdır. Ağ ordu şu əmri ifa etməmişdir. Biz nəinki mühüm mövqelərdən çəkildik, biləks [əksinə], bütün cəbhə boyu müharibə ilə irəliləyərək əsir, mitralyoz və başqa qənaim [qənimətlər] də zəbt etdik. Müharibələrdə Petroqrada zavodlarının əvvəlinci emalı olan tanklar da müvəffəqiyyətlə iştirak etmişdir. Qırmızı ordu şu tankları fəvqəladə bir sürür [sevinc] ilə təbrik etmişdir. Ordunun ruhu yüksəkdir. Hər ehtimala qarşı kəndimizi mühafizət etmək üçün Petroqrada istehkamət işlərində iki qat qüvvə ilə davam etməliyiz. Petroqrada içərisində tədafi təşkilatları təqviyə etməliyiz [müdafiə təşkilatlarını gücləndirməliyiz]. Daxilən təmin edilmiş Petroqrada eyni zamanda gözəl bir arxa ola biləcəkdir. Müzəffəriyyət bizə ibtisam [təbəssüm] etmədədir. Bu yaxın günlərdə bunu o qədər yalançı olan İngiltərə və Fransa radiosu da iqrar [təsdiq] edəcəkdir.

Ümumi səfərbərlik

Denikin tərəfindən Kurskda 18-dən 20 yaşına kimi ümumi səfərbərlik elan edilmişdir. Səfərbərlik müvəffəqiyyətsiz qalmışdır. Köylülər üzərinə hər desyatına 10 pud taxıl təminat qoyulmuşdur.

Hindustan üsyanına dair

Kral məhkəməsi Hindustan iğtişasında iştirak edənlərdən 9-nu edam cəzasına, 18-ni 10 sənə kürək cəzasına məhkum edib, 25 kişini də azad etmişdir.

Misirdə

Son hadisələri təhqiq etmək üçün Londondan lord Milner başda olaraq xüsusi bir komissiya Misirə ezam edilmişdir.

Avstriyada iğtişas

Avstriyanın müxtəlif yerlərindən xəbərlər alınmadadır ki, orada ərzaq qıtlığından dolayı ciddi iğtişaslar vüqu bulmuşdur.

Üsyan

Volinsk və Minsk quberniyalarında köylülər üsyan bayrağı qaldırmışlardır.

Lehistan ordusu

Lehistan [Polşa] ordusu içində intizam-sızlıq başlanmışdır. Muzirsk istiqamətində 22-ci və 34-cü alaylar silahlarını ataraq arxaya getmişlərdir.

Rostovda tətillər hərəkəti artır

Bolşevik xəbərlərinə görə, Rostov Donda gündən-günə tətillər hərəkəti artmada imiş. Bütün zavodlarda işlər münqəte olmuş [dayanmış] və Don nəhrində paraxod hərəkəti kəsilmişdir. Şəhərdə təhərrilər [axtarışlar] və həbslər əksəriyyətlə icra edilməkdədir. Bolşevik təbliğatı artır. Soqaqlarda yapıdırılmış müraciətnamələr Denikin hökumətini devirməyə əhalini dəvət edir.

TÜRKİYƏDƏ**Yeni Kabinənin bəyannaməsi**

Türkiyədə təşkil edilmiş olan yeni Kabinə tərəfindən zeyldəki [aşağıdakı] bəyannamə intişar edilmişdir [yayılmışdır]:

Vətən və millətin əlyövüm [hal-hazırda] keçirməkdə olduğu şu böhranlı dövrdə hökuməti-hazirə Cənabi-Haqqın tövfiqati-ilahiyyəsinə [ilahi köməyinə] və Peyğəmbərimiz əfəndimiz həzrətlərinin ruhaniyyəti-cəlisinə [uca mənəviyyatına] istinad və padşahımız xilafətpənah [xilafətin qoruyucusu] əfəndimiz həzrətlərinin təvəccöhi-hümayunlarına [padşaha layiq rəğbətinə] və milləti-Osmaniyyənin müzahirətinə [dəstəyinə] etimadla, məsuliyyəti dəröhdə edərək [öhdəsinə götürərək], səadət və səlaməti-mülkü milləti [ölkənin və millətin səadətini və səlamətini] təmin üçün əzmi-qəti ilə ifayi-vəzifəyə mübaşirət eyləmişdir [girişmişdir].

Heyəti-vükəlayi-hazirə mütəcanis və xütuti-əsasıyyədə müttəhidül-əfkar olub [hal-hazırkı Nazirlər Kabineti həmahəng və əsas istiqamətlərdə yekdil olub], heç bir firqəyə mənsub olmadığı kimi, müxtəlif siyasi qrupların heç birinə dəxi təmayül etməz, fəqət vətən və millətin səadət və səlamətinə mətuf [aid] olan qayədə, həpsindən müavinəti-mənəviyyə intizarında bulunur [siyasi partiyaların hamısından mənəvi dəstək gözləməkdədir].

Əyyami-əxirədə [son vaxtlarda] Anadolu zühur edən əhval, İzmirin müğayiri-haqq [haqsız] işğalını, onu təqib edən vəqayeyi-fəcianin [faciəli hadisələrin] və Anadolu vilayəti-şərqiyyəsi [Anadolunun şərq vilayətləri] müqəddəratı haqqında işə edilən rəvayətin [yayılan şayiələrin] əfkari-əhalidə [əhalinin düşüncəsində] hasil eylədiyi təsirət nəticəsi olub, məqsəd isə hüquq və hüdu-di-Osmaniyyənin mühafizəsi olduğuna və hökumət də şu hissələrə müştərək [ortaq] bulunduğu binaən [görə], vüqə gələn sui-təfəhhüma-

tın zəvalına [meydana gələn yanlış anlaşılımların aradan qaldırılmasına] şu iştirak-hissi kafidir [bu mənəvi ortaqlıq kifayət edər]. Millətin böyük-küç, heç bir təbəqəsində və məmləkətin heç bir nöqtəsində bu ülvə məqsədə müğayir [zidd] bir fikir və mülahizənin mövqeyi olamayacağı aşkardır. Xüsusilə hübbi-vətən [vətən məhəbbəti] və xülusi-niyyət [saf niyyət] və səmimiyyət rəhbəri-hərəkət olunca, sui-təfəhhümatın ortadan qalxmasına mane, bittəb, zail olar [təbii olaraq, məhv olar].

Hökumətin düsturi-amalı [niyyətlərində özünə rəhbər tutduğu prinsiplər], cümləcə müta olan Qanuni-Əsas[i] ehkamıdır [hamının tabe olduğu Konstitusiyanın hökmləridir]. İdareyi-milliyənin təcəlli-gahı olan Məclisi-Məbusanın sürəti-mümkünə ilə cəlbi əqdəmi-vəzaifimiz və intixabatın kamali-hürriyyət və səlamətlə cərəyanı və müqəddəratı-məmləkətin vükəlayi-millət vəsatəti ilə təyini əxəssi-amalımız olduğundan, intixabatın icrası əsbabına təvəssül olunmuşdur [Milli iradənin özünü göstərəcəyi yer olan Millət Məclisinin mümkün mərtəbədə sürətlə toplanması vəzifələrimizin ən birincisi, seçkilərin tam bir sərbəstlik və təhlükəsizlik içində keçməsi və ölkənin müqəddəratının millətin vəkilləri vasitəsilə təyin edilməsi əsas qayemiz olduğundan, seçkilərin icrası üçün lazım gələn vasitələrə müraciət edilmişdir].

Mənafeyi-həyatıyyəyi-vətənin təmini, hökumətin yekvücud bir kütlə təşkil edən bir millətə istinadən Konfrans hüzuruna çıxmasına mütəvəqqif [bağlı] olmaqla, ixtilafatın təsirəti-müzirreyi-xariyyəsi [ixtilafların xaricdəki zərərli təsisləri] bütün vətəndaşlar tərəfindən təslim [təsdiq, qəbul] ediləcəyindən hökumət mütəməindir [arxayındır].

Şərəf və heysiyyəti-Osmaniyyə, məmləkətdə hissi-ədalət və müsavətin hökm-ran olmasında bulunmaqla, bilatəfriq-cins və məzhəb [cins və məzhəb fərqi olmadan] heç kimsənin qanunən məhfuz olan [qorunan] hüquqi-şəxsiyyə və mədəniyyəsinə bir günə təərrüz vüqə gəlmə[mə]sinə sərfi-məsai ediləcək [heç bir surətdə təcavüz edilməməsi üçün səy göstəriləcək] və mühafizəsi beqayət mültəzəm olan [çox vacib olan] intizami-ictimaiyyəyə əsla xələl gətirilməməsinə etina olunacaqdır.

Hökumət əfkari-ammənin mə'kəsi [ictimai fikrin əks etdiyi yer] olan mətbuatın məmləkətə böyük xidmətlər ifa edə biləcəyinə qane və hər halda, mənafeyi-vətəniyyəni viqayəyə [qorumağa] hər zaman ziyadə etina etməsinə dəxi muntəzirdir. Məsəlihi-dövlətin hüsni-cərəyanı, qəvanin və nizamatı-mövcudənin tamənən tətbiqinə vəbəstə olmaqla, məmurinin bu nöqtəyə ələddavam riayət-kar olmaları lazımdır [Dövlət işlərinin yaxşı getməsi mövcud qanunların və nizamın tamamilə tətbiq edilməsinə bağlı olmaqla, məmurların bu nöqtəyə həmişə riayət etmələri lazım gəlir]. Xilafi-qanun əhval vüqu bulmuşsa, bunların dəxi yenə qanun dairəsində təshihinə [düzəldilməsinə] müsariət olunacaqdır [sürətlə çalışılacaqdır].

Vilson prinsiplərindən bəhəqq [layiqincə] istifadə edilərək dövləti-Osmaniyyənin müttəhid [vahid] və padşahının ətrafında müctəmə [cəm olmuş] bir dövləti-müstəqilə olaraq təmini-bəqası [əbədiyyətinin təmin edilməsi] üçün heç bir təşəbbüsdən geri durulmayacaqdır. Zətən düvəli-müəzzəmənin hissiyyəti-nisfətkaranələri [böyük dövlətlərin ədalət duyğusu]

və həqiqətən, getdikcə təvəzzöh etməkdə [aydınlaşmaqda] olan Avropa və Amerika əfkari-amməsinin [ictimai fikrinin] etidəlpərvərliyi [mötədilliyi] də və bu babda əmniyyət-bəxşdir [bu barədə bizi əmin etməkdədir]. İniqadi-sülhün bir an əqdəm təsriylə hali-tərəddüdə nəhayət verilməsi mənafeyi-vətən icabından olmaqla, bu xüsusda dəxi təşəbbüsatı-lazıməyə ibtidar olunacaqdır [Sülh imzalanmasının tezliklə sürətləndirilməsiylə tərəddüd halına son qoyulmasını vətənin mənafeyi tələb etdiyinə görə, bu barədə də lazımı təşəbbüslərə başlanılacaqdır].

AZƏRBAYCAN DONANMASINA ÜMİDLƏRİMİZ

Balığın məişəti üçün dünyada su nə dərəcədə lazımdırsa, millətlərin də yaşamağı üçün su yolları və xüsusən də dənizlər həman dərəcədə lazım və vacibdir.

Millətlər ağalığını, məmləkətlər üstünlüyünü yaponlara, ingilislərə, amerikalılara qazandıran bir şey varsa, o da onların əllərində okyanusların [okeanların], dənizlərin bulunmağı fəqərəsindən [faktından] ibarətdir. Şərq və Qərbin açarları mənzələsində [yerində] bulunan Babül-Məndəb və Cəbəllüttariq kimi su keçidləri vasitəsilə ərəblər dünyaya aqallıq edirlər. Bunu anlayandan sonra yevropalılar hər bir vəsilə ilə həman keçidləri dərdəst edib [ələ keçirib], sarsılmaz qalalarla möhkəmləşdirdilər. Bunlardan hankısı bir millətin əlinə düşərsə, qədir və qiymətini bilib qiyamətədək əlindən buraxmaq istəməyir, hər fəda-

karlığa razı qalar, lakin dənizləri, boğazları, keçidləri heç bir qiymətə əvəz etməzlər.

Mövqeyi-coğrafiyyəsinə görə su yollarından məhrum qalanlar tərəqqi tapmaz. Odur ki, rus hökmdarlarının ən məşhuru Böyük Petro özgə dənizlərini qapmaq üçün bir çox millətlərlə müharibəyə girişdi. Kimisini məğlub edib tökdüyü hədsiz qanların bahasına bəzi dənizləri mənigirlədi [yiyələndi, qamarladı].

Tamam iki yüz ildir ki, Dardanel üstündə ruslar ilə türklər arasında böyük müharibələr olmuşdur. Bu iki millətin arasında heç bir düşmənçilik olmadığı halda, bir bu qədər nahaq qanlara bais yənə həman boğazların türklər əlində indiyədək qalmasıdır.

Özgədən qapılmış dənizlərdən biri də bizim Quzğun dənizi, yaxud Xəzri dənizidir ki, bu son illərdə buraya hərbi gəmilər də gətirilmişdir.

Hərbi gəmilərin Bakıda və Abşoranın tamam ətrafında bildir martda oynadıqları rolları hamı Azərbaycan türklərinə məlumdur.

Bunların bəzilərini bolşeviklər qaçırmışlar, bəzilərini ingilislər dabravol dəstələrinə vermişlər, böylə ki, hərbi gəmilərdən Azərbaycan ixtiyarında, zənnimcə, bir şey qalmamışdır. Lakin arzu edirik ki, hökumətimizin ixtiyarında bunlardan bir neçəsi olsun. Çünki bu olmasa, dəniz içində də nüfuzumuz qalmaz.

Məqsədimiz o deyil ki, Petro kimi hərbi gəmilər vasitəsilə dənizin tamamına sahib olub sairələrin haqqına təcavüz edək. Bəlkə, su cəhətindən açıq qalmış Abşoranın ətrafını düşmənin hərbi gəmilə-

rindən müdafiə etməkdir. Binaənileyh [ona görə], bunun üçün çalışmalı.

Qəzetələrin yazdığına görə, erməni hökuməti Göyçə gölünə 40 kişilik müsəlləh [silahlı] bir hərbi gəmi buraxmışdır. Sahilin bir cəhətində bir tərsanə yapılmışdır ki, orada hərbi gəmilər inşa ediləcəkdir. Məlum olduğu üzrə, Göyçə gölü Ararat dövlətinin daxilində bulunur. Səthən dörd-beş yüz dəfə bizim Xəzri dənizindən balacadır. Bununla belə, erməni hökuməti gölün darısqallığına baxmayaraq, bu bir ovuc suda da hərbi gəmilərin vücudunu faydalı görmüşdür.

Böylə surətdə, bizim də vəzifəmiz aşkardır.

Hərbi gəmilərin inşaatı üçün Bakı şəhəri ən müsaid bir yerdir. Burada nələr yoxdur?

Otuz ildən çoxdur ki, burada ticarət gəmilərinin qüsurlu islah etmək üçün neçə tərsanə tərtib verilmişdir. Bunlar hələ durur. Bu tərsanələrin xüsusi cəhətlərini əsl hərbi tərsanələrə təbdil etmək [çevirmək] mümkündür.

Burada karazmudə [təcrübəli] kapitanlar, mexaniklər, matroslar var. Müsəlman əhlindən Bakı dənizində işləyən tayfa da vardır.

Xəzər dənizinin tamamı rusların əlində olduğu halda, yenə ehtiyatı fəvq etməyib bir neçə paroxodlar zirehləmişdi. Bu gün Bakı dənizinin bir qismində bolşeviklərin, bir qismində də dabravolların zirehliləri bulunduğu halda, bizim təklifimiz [borcumuz, vəzifəmiz] məlumdur.

Yalamadan başlayaraq Ələt istasyonunadək torpaqlarımız, köylərimiz, hətta dəmiryollarımız zirehlilərin hə-

dəfi, nişangahı olduğunu unutmamalıdır.

İştə bunların müdafiəsi üçün zirehli donanmaya ehtiyacımız vardır ki, ay və gün deyil, saat qədər müddətinin təxiri caiz görülməz. Bu gün mədəniyyət karvanından bir saat geri qalanlar, sabah fərsəxlərcə geridə qalıb qiyamətədək çat bilməyirlər.

Zirehlilərimiz olarsa, dənizdəki ticarət faydalarımız da təmin olunar. Burasını gizlətməyə ki, bəzi təcrübəsizliyimizin nəticəsi olaraq İran-rus ticarətinin faydasını bir dərəcəyə qədər əlimizdən qaçırmıqdayız. Xəzri səvahlində [sahillərində] ən əlverişli bir liman varsa, o da Bakı limanıdır. Bu vaxta qədər İran malları Bakıya gətirilib, limanında da boşadılırdı. Amma indi bu mallar bilavasitə Petrovskaya (Şamilqalaya) göndərilib, onun insan əli ilə yapılmış və qeyri-təbii iskaləsində boşadılır. Bu minval ilə milyonlarca faydalar əlimizdən qaçırtmış oluru.

Bu məsələnin bizə nə dərəcədə vəxim [təhlükəli] bir nəticəsini anlamaq üçün burasını düşünmək kifayətdir ki, hələ Hacı-Tərxan yolu bağlıdır. Burası açılarsa və İran ilə sıxı bir rabitənin yapılmasına müvəffəq olarıqsa, dünyanın ən böyük bir ticarətini əldən buraxmış olarıq. Lakin təbii limanımızın rəqabətini rus dövründə də Petrovskun iskaləsi çəkəmməyirdi. Bu xüsus nəzərə alınarsa, limanımızın bu axırkı aylarda bir dərəcəyə qədər qaib etdiyi nüfuzunu geri qaytarmaq olar.

Milli donanmamız olarsa, bunların hamısına çarə var.

Fərhad Ağazadə

ƏLİFBAMIZ, YAZILARIMIZ VƏ MƏKTƏB KİTABLARIMIZ

İslam yazısı avropalıların, yaxud rusların yazıları kimi “əl yazısı” və “çap yazısı” olmaq üzrə iki qismə ayrılmaıyib, nəsx, sülüs, təliq, riqə, divani, reyhani, şikəstə kimi qisimlərdən ibarətdir. Bunlardan nəsx, sülüs, təliq, riqə və şikəstə yazıları pək müstəməldir [çox işləkdir].

Osmanlı türkləri hökumət və rəsmi dairələrində riqə yazısını, iranlılar isə şikəstə xəttini qəbul etmişlər. Çünki bu iki qisim yazı digərlərinə nisbətən sürətli yazıla bilirlər.

Quranlarımızın, kitablarımızın əksəri nəsx xətti ilə mətbudur. Sülüs və təliq xətti isə camelərimizin divarlarında, divanxanalarımızın, ticarətxanalarımızın sahələrində – gözəl olduqları üçün və məhir xəttatların əsəri isə – nəfis rəsmlər kimi nəzəri-diqqəti cəlb edir.

Azərbaycan daxilində bulunan müsəlmanların əl yazıları bu vaxta qədər iranlılıq təsiri ilə təliq xətti ilə idi. Təliq yazısı yazı xətti adlandığı halda, bir çox “Gülüstan”, “Firdovsi” kimi kitabların xətti təliqdır. Bundan anlaşılan budur ki, təliq xətti yazı xətti olduğu kimi kitab təbində də [çapında da] məqbuldur. Bu nöqtəyi-nəzərdən əlifba kitablarımızın “əlifba” qismi yazı xəttinə uyğun olub, ruslarınki kimi “yazı” xətti ilə “basma” xətti bir arada göstərilməməlidir. Çünki yazı xətti istər təliq olsun, istər riqə, sürətli yazılmaqdan əmələ gələn bir xətdir ki, nəxsdən ayrılmışdır. Yəqin ki, xəttatların gözləri ilə görülmə bilən bu incəliklər mübtədə [yeni başlayan] uşaqların gözləri ilə görülməməz.

Məsələn, “b” hərfi ruscada basma “Б”, yazma “б” olmaq üzrə nəzərə çarpacaq surətdə fərqli yazıldığı surətdə, bizim “ب”mizin nəxsi ilə riqəsinin fərqi yox kimidir. (Bu xüsusda məntiqsiz olaraq deyə bilərik ki, bizim yazma xətti ilə basma xəttimizin bir-birindən fərqi olmadığı kimi, böyük fərqi vardır.)

Bu halı nəzərə alıb, əlifba təlimini yazı xətti ilə aparsaq, bəsitdən mürəkkəbə, qolaydan gücə getmək üsuluna riayət etmiş olarıq. Əgər yazı xətti ilə basma xəttini bir arada aparmış olsaq, təlim işini gücləşdirmiş və yazılarımızı da bərbad etmiş olarıq. Çünki basma xətti ilə yazılmış kitablarımızın üzündən istinsax edən [surətini çıxaran, üzünü köçürən] mübtədə əvvəlcə işarə etdiyimiz incəliklərə varmadan, təbii olaraq nəsx xəttinə uyğun yazacaqdır.

Bir də bizim hərflərin yazısını münfərid surətdə [ayrı-ayrılıqda] təlim etməklə, öyrənilən hərflərdən müştəşkil istənilən şivədə kəlmə yazdırmaq, yaxud yazmaq tələbində bulunmaq xətdir.

Məsələn, ح ص ت hərflərini münfərid surətdə gözəl yaza bilən çocuq heç vaxt “təshih” sözünü müvafiqi-arzu yaza bilməz. Mütləq hər kəlmənin surəti-təşəkkülünə diqqət edib yazması lazım gəldiyi kimi, “təshih” sözünü də bir qaç dəfə yazdıqdan sonra mələkə [vədiş] sayəsində yaza biləcəkdir.

Bu nöqteyi-nəzərdən çap xətti ilə mətbu [çap edilmiş] əlifba kitabı üzrə təlim alan mübtədənə yazısı çap xəttinə [bənzəyəcək], əl yazısı isə təbii olaraq düzgün olacaqdır. Və illa [yoxsa], ruslarınkına qiyasən [oxşadaraq], hər hərfin bəhsində

bir qaç əl yazısı nümunələri göstərməklə müvəffəqiyyət olarmaz hökmü hər kəscə müsəlləm olmalıdır [qəbul edilməlidir], zənnindəyəm.

Götürəlim [Mahmud bəy] Mahmudbəyov cənablarının “Türk əlifbası”nda təqib etdiyi yazı təlimi üsulunu. Kitabın başından səkkiz dərş xalis nəsx xətti ilə gedir. Sonra “r” bəhsində “nar”, “ara”, “arpa”, “paltar”, “tar” sözləri təliq ilə yazılmış. 9-cu dərş nəsx xətti ilə getdikdən sonra “şax”, “ax”, “xan”, “xala”, “naxa” sözləri təliqdır.

10-cu və 11-ci dərşlər nəsx yazılardan sonra “saç”, “aç”, “çap”, “çal”, “açar” sözləri yersiz olaraq təliq xətti ilə göstərilir. Halbuki “x” hərfindən müştəşkil sözləri göstərməklə “ç” hərfindən müştəşkil sözləri göstərməkdən müştəgni olmalı [göstərməyə ehtiyacı olmamalı] idi. Sonra “ç” və “q” maddəsindən sonra təliq xətti ilə “şam”, “dam”, “xam”, “mala”, “maral”, “maşa” sözləri ilə təliq yazı nümunələri tamam olur.

Demək ki, yazı təlimi üçün “Türk əlifbası”nda 34 hərfdən ancaq “r”, “x”, “ç”, “m” göstərilmiş, digərlərindən iğmaz edilmişdir [vaz keçilmişdir].

Əgər məzkur [deyilən] dörd hərfə dair yazı təlimi üçün nümunələr qoyulmasaydı, demək olardı ki, müəllif əfəndi ancaq nəsx xətti üzrə təlimini müvafiq görmüşdür.

Halbuki kitabın üsulunca Avropa üsulu kimi yazı xətti ilə basma xətti bir arada göstərilmək istənilmiş, fəqət hər bir dərşdə təliq yazısı göstərilməməsi nə mülahizəyə məbni olduğu [əsaslandığı] məlum deyildir.

Qiraət dərşləri sıralarında bir qaç nümunəlik təliq xətti ilə göstərilən yazı nümunələri şayani-tənqididir [tənqidə layiqdir].

Çünki onlar əsl təliq xəttidir ki, nə İranda, nə də Osmanlıda əl yazısında müstəməl olmayıb [işlənməyib], əvvəlcə dediyimiz kimi, bəzi nəqş [naxış] məqamında işlənilən yazıdır. Öylə təliq xətti yazmaq üçün kəskin bıçaq, sərt qamış qələm hazırlayıb, dizi üstünə oturub, xüsusi dolaşiq mirzə vəziyyəti alıb, təliq yazısına məxsus qələm tutub diqqətli halda bir neçə sətir yazmaq lazımdır ki, bu da böylə əlifba böhranında gülüncdən də gülüncdür. Təliq xətti ilə yazı yazan tez bıqar, tez yorular. Fikir yorğunluğu yox, əl yorğunluğu hiss edər, qələmi buraxar. Biz çocuqlarımızı Osmanlı riqə yazısını təqib edərək təlim etməliyiz. Binabərin [buna görə], əlifba kitablarımızın əlifba qisminin yazıları riqə xəttinə uyğun olmalıdır.

Gələlim yazılarımızı cızığa uydurmaq məsələsinə. Bu barədə əski məktəblərin yazı təlimi üsulunu təqdir edirəm. Çünki o vaxt Quran təlimindən sonra mədrəsələr cızıqsız kağız üzərində təliq xətti ilə “məşq” və “kitabət” yazıb çocuqlara istinsax etdirərdilər. Çocuqlar isə bir qaç dəfə əyri-üyrü yazdıqdan sonra, düzgün yazmağa alışdırdılar. Görünür ki, bizim yazıların cızığa gəlməməsinə onlar anlamışlardır.

Üsuli-cədid üzrə əlifba kitabları yazan pedaqoqlarımız islam yazısının ruhundan bixəbər olduqları üçün Avropa xətlərinə qiyasən hərəsi bir qisim cızıq ixtira edib xanə hesabı ilə tikmə tikən kimi qey-

ri-təbii olaraq yazıları cızıqlara tabe edərək yazımızın şivəsini bərbad etmişlər. Bu hal “Uşaq gözlüyü” kitabında nəzərə çarpacaq surətdə nümayandır [aşkardır].

Bu qədərlik bilməliyiz ki, hər kəlmənin yazılışı, yaxud surəti-təşəkkülü məqəblinə və məbədinə [özündən əvvəlkinə və özündən sonrakına] tabedir. Məsələn, “b” hərfini cızıq üzərində yazmaq icab edərsə, “bu” yazmaq istərsək, “vav” hərfinin sonu cızığa isabət etməsi mülahizəsi ilə “b” hərfini cızığın yuxarisından başlamalıyıq. Habelə bütün sətirdə sözlərin axırı bir hizada [səviyyədə] olmaq üçün “təshih” sözünün “tə”-si daha yuxarıdan başlanmalıdır. Və illa [yoxsa] “təshih” sözündə də “t” hərfi cızıqdan başlanarsa, ikinci “h” hərfinin quyruğu ikinci sətirin qabağını kəmiş olar. Bir sözlə, yazımız cızığa gəlməz.

Hər kəlmənin yerinə görə vəziyyəti vardır. Əsəri-acizanəm olan “Birinci kitab”da xanəli cızığı qəbul etməmişsəm də, fəqət yuxarıdan aşağı gələn cızıqları deyil, yandan gedən cızıqları da nəzərə alıb “mim” hərfinin sallanması ilə “k” hərfinin kəşidəsi müstəsna olmaq üzrə bütün yazıların iki cızıq arasında yazılmasının tərəfdarıyam.

Bir sözlə, sətiri təşkil edən kəlmələrin alt tərəfləri cızığa təmas etməlidir. Nöqtələr, “mim”in axırı, “kəf”in kəşidəsi cızıqdan çıxarılmalıdır.

Cızıq təyini barəsində müəllimlər sərbəst olmalıdırlar. Fəqət, hər halda, bir-cızıqlı, yaxud ikicızıqlı dəftərə yazdırmağı qəbul etmək daha münasibdir.

Abbas Abbaszadə

ERMƏNİ ZÜLMÜ ALTINDA İNLƏYƏN MÜSƏLMANLARIN QAFQAZIYAYA GƏLƏN AMERİKA HEYƏTİ BAŞ NÜMAYƏNDƏSİNƏ VERDİKLƏRİ MÜXTİRƏ SURƏTİDİR

Bu ərizəni Amerika nümayəndəsinə təqdim edən bizlər, Qafqazın İrəvan quberniyasının qədim sakinləri olan türklərdəniz. Son günlərdə ermənilərin qətləliama başlamaları üzündən vətənimizi tərk ilə dağlara və buralara iltica etdik [sığındıq]. Vətənimizdə bizə nisbətən az olan ermənilərlə əvvəlcə xoş keçinirdik. Rusların çəkilməsi üzərinə ermənilər əllərinə keçirdikləri silahla bizə müsəllət oldular [təcavüz etdilər] və həman yarımızı qırdılar. Bizim müqabilə edəcək silahımız yox idi. Bizi niyə qırırsınız dediyimizdə, burasını erməni bəyliyi yapacağız, siz şimdiki bizdən çoxsunuz, bizdən daha az qalmanız lazımdır, deyər cavab verdilər.

Bir müddət sonra Osmanlı əsgərinin yetişməsi ilə rahat üzü görmüşdük. Çox sürmədi, osmanlılar çəkildilər. Qafqazın hər milləti kimi biz də yenilik yaparaq şuramızı Qarsda topladıq. Bir qəç ay sonra da şuranın ingilislər tərəfindən dağıldığını eşitdik.

Bundan sonra erməni əsgərləri içimizi girdilər. Ölümə təhdid edərək para və heyvanlarımızı aldılar və köylərdə üçərbeşər öldürməyə başladılar. Ən sonra, bundan təqribən bir buçuq ay əvvəl pək vəhşiyanə müamilələrə [rəftarlara] məruz qaldıq. Ansızın köylərimizi basdılar. Bilsəbəb qadın, çoluq-çocuqlarımızı öldürdülər. Bəzilərinə evlərə dolduraraq birərbirər boğazladılar. Gənc qızlarımızı alıb

götürdülər. Qurtulanlarımız ac və səfil dağlara və buralara atıldıq.

Nə yapacağımızı bilməyiriz. Önümüz qış, sığınacaq yerimiz yox. Salim qalan köylərimiz bu saatda məhv edilməkdədir. Qurtulanlarımız aclıq və səfalətlə göz-lərimiz önündə məhv olmaqdadır. Və-tənimiz bir məzarıstana döndü. Namu-sumuz paymal oldu [tapdalandı].

Ey biçarələrin haqqını istirdə [geri almağa] müqtədir amerikalılar! Uğradığımız bu fəlakətləri tədqiq edib, səbəblərini cəzasız buraxmayınız. Dür-lü-dür-lü vəhşətlərlə tərk-i-həyat edənlərimizin cə-nazəsi açıqda xarab olan köylərimizin içində yatır. Bu fəcayeni bizzat görmək üzrə içinizdən bir zatı [şəxsi] məmur ediniz, biz kəndisinə rəfaqət [yoldaşlıq] etməyə və izahat verməyə hazırız.

Sizə son ay zərfində əhalisi ilə birlikdə məhv edilmiş köylərimizin əsəmisini [ad-larını] veririk. İnsaniyyətərvər qəlb-lərin fəryadımızı guşi-əhəmiyyətə alacağında iştibah etməyiriz [dinləyib əhəmiyyət verə-cəyində şübhə etmirik]. Son ümidimiz sizdədir. Ümidsizlik halında, bizi haqq bir surətdə qarşılayan ölümə ikmali-namus [namusumuzu qüsurdan qorumaq] üçün atılmaqda tərəddüd etməyəcəyiz.

Bu məruzətimizi əhaliyi-məzluməmi-zin ehtiramətini təqdimə vəsilə ittixaz ey-ləriz [Bu ərizəmizi, məzlum əhalimizin ehti-ramlarını bildirməyə bir vasitə sayırıq].

Müxtirə [bəyanat] ilə əlavə olaraq bir siyahı da təqdim edilmişdir. Siyahıya gö-rə, həman həvalidə [bölgədə] ermənilər tərəfindən 88 köy təxrib edilərək, 1920 ev yandırılmış və 131.970 erkək [kişi] öl-dürülmüşdür.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Ərazi nazirinin Lənkəran qəzasından odun gətirmək üçün 15 min manat təx-sisi [ayrılması] haqqındakı təqriri isteması [rəsmi məktubunun dinlənməsi] nəticəsin-də istənilən məbləğin 20 milyonluq fondan buraxılması qərara alınmışdır.

- Maarif nazirinin Şuşa, Zəngəzur, Ca-vanşir və Cəbrayıl qəzaları erməni müə-limlərinə maaş təriqi ilə verilmək üçün Qarabağ general-qubernatoruna 1 mil-yon manat buraxılması haqqındakı təq-riri nəticəsində istənilən məbləğin 20 mil-yonluq fondan buraxılması qərara alın-mışdır.

- Daxiliyyə nazirinin Gəncə qəzasının müvəqqəti olaraq Gəncə və Şamaxor qə-zalarına bölünmələri və məxaricatı üçün məbləğ təxsis haqqındakı təqriri iste-ması nəticəsində qanun layihəsinin təs-vibi [bəyənilməsi] ilə təsdiqdən ötrü Məc-lisi-Məbusana idxalı tapşırılması qərara alınmışdır.

- Maliyyə nazirinin neftçilər hesabına olaraq “Elektriçeskaya sila” cəmiyyətinə 3 milyon manat borc verilməsi haqqın-dakı təqriri isteması nəticəsində istəni-lən məbləğin verilməsi Maliyyə Nəzarə-tinə tapşırılması qərara alınmışdır.

- Maliyyə nazirinin müvəqqəti olaraq qitəat [hərbi hissələr] naçalnik vəzifəsinə sivil [mülki şəxs] qəbul etmək haqqındakı təqriri isteması nəticəsində qəbul edil-məyə icazə vermək və vaxtilə zabitan ilə dəyişmələri şərti qəbulu qərara alınmış-dır.

- Ədyan [Dini Etihad] nazirinin metrik dəftərləri tənzimindən ötrü 50 min ma-

nat təxsis haqqındakı təqriri isteması nə-ticəsində istənilən məbləğin 70 milyon-luq fondan verilməsi qərara alınmışdır.

- Maliyyə nazirinin neftçilərə verilən istiqraz məbləğinin tənəqüs[ü] [azalması] haqqındakı təqriri isteması nəticəsində layihənin təsvibi qərara alınmışdır.

- Məmləkətin daxili və xaricində olan qaçqınların əhvalını təhqiq üçün Mərkəzi Komisyondan təqriri isteması nəticəsində təqdim etdiyi layihənin təsvibi qərara alınmışdır.

- Maliyyə nazirinin yeni məsarifətin dövləti xəzinə hesabından verilməsi mə-sələsinin təxiri haqqındakı təqriri iste-ması nəticəsində məruzənin müvəqqəti olaraq qəbulu qərara alınmışdır.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Xəlil bəy Qasımbəyovun qətl

Dün [dünən] axşam idarəmiz Tiflisdə-ki Həmtorpaqlılar cəmiyyəti sədri [Rza-qulu] Nəcəfovdan böylə bir teleqraf al-mışdır:

“Bu gün səhər Tiflisdə Puşkin küçə-sində məşhur müsəlman siyasi xadimlə-rindən, İrəvan şəhəri əhalisindən mühən-dis Xəlil bəy Qasımbəyov qətl edilmişdir. Qatillərdən birisi tutulmuş və qalanla-rının tutulması və qətl səbəbinin aşkar edilməsi üçün Tiflis məmurları tərəfin-dən ciddi tədabir ittixaz edilmişdir [tə-d-birlər görülmüşdür]. Həmtorpaqlılar cəmi-yəti böylə qətlə müsəlman xadimləri aley-hinə olan terror nəzəri ilə baxır.”

Halim Sabit bəy

İstanbul məkatibi-aliyyəsi [ali məktəb-

ləri] müəllimi və “İslam” cərideyi-fəridəsi [əmsalsız “İslam” qəzeti] nəşir və sərmü-hərriri [baş redaktoru] Halim Sabit bəy həz-rətləri şəhərimizə varid olmuşdur [gəl-mişdir]. Müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] türk aləminin ən məşhur mütəfəkkiranından [mütəfəkkirlərindən] biridir.

Bələdiyyə İdarəsində

“Elektriçeskaya sila” cəmiyyəti ilə Bə-lədiyyə İdarəsi beynində [arasında] əqd edilmiş [imzalanmış] müqavilənamə möv-cibincə [əsasında] cəmiyyəti-məzkur [adı çəkilən cəmiyyət] Bibiheybət ilə Bakı ara-sında hava elektrik xətti çəkməlidir. Cə-miyyət xəttin projesini tərtiblə Bələdiyyə İdarəsinə təqdim etmişdir. Proje təsdiq-dən sonra xətt çəkiləcəkdir.

Maliyyə şöbəsində

Bələdiyyə İdarəsinin Maliyyə şö-bəsinin 26 təşrini-əvvəl [oktyabr] axşam sa-at 6 yarımında iclası təyin edilmişdir. İclas-da Bələdiyyə İdarəsi intixabı [seçkisi], bə-lədiyyə xidmətçiləri məvaciblərinin artı-rılması və büdcə məsələləri müzakirə ediləcəkdir.

- Traktir evlərindən [yeməxanalardan; meyxanalardan] Bələdiyyə İdarəsinə alı-nacaq vergilər haqqında Bələdiyyə İda-rəsi 20 təşrini-əvvəladək Daxiliyyə Nə-zarətinə məlumat verməli idi. Halbuki bir çox əsəbdən [səbəblərdən] dolayı şim-diyə qədər məlumat verilməmişdir. Bə-lədiyyə İdarəsi Daxiliyyə Nəzarətinə mü-raciətlə rica etmişdir ki, Vükəla Şurası nəzdində vaxtın 20 təşrini-saniyədək [no-yabradək] təxir edilməsi üçün təşəbbü-satda bulunsun.

Yeni su yolu

Azərbaycan Dəmiryolları müdiriyyəti Bələdiyyə İdarəsi nəzdində Balaxanski soqaq [küçə] boyu dəmiryollar emalat-xanalarına qədər su yolunun çəkilməsi təşəbbüsətində bulunmuşdu. Bələdiyyə İdarəsi kəndi rəyini vermişdir. Bundan maəda [bundan başqa], Verxni-Təzəpirski, Verxni-Paralelni soqaqlar arasındakı da-irə əhalisinin istidasına məbni [ərizəsinə əsasən], orada bir su budkası [köşkü] inşa edilməyini Bələdiyyə İdarəsi qərara al-mışdır.

Şəhər müəllimlərinin istidası

Bu vaxtadək şəhər müəllimlərinin mə-vaciblərindən “Təqaüd kassası”na xüsusi məbləğ çıxarıldı. Müəllimlər Maarif Nə-zarətindən həman məbləğin bundan son-ra çıxarılmaması və bu vaxtadək çıxılmış məbləğin qaytarılmasını rica etmişlərdi. Maarif Nəzarətinin iqdami [təşəbbüsü] sayəsində minbəd [bundan sonra] bu pa-ra çıxarılmamasına Bələdiyyə İdarəsi razı olmuşsa da, çıxılmış məbləğin qaytarıl-masını namümkün hesab etmişdir.

Cümə günü sinematoqraf

İttihad məktəbində olan İranlıların Maarif Cəmiyyəti gecə kursunun nəfinə [xeyrinə] olaraq cümə günü “Ekspress” teatrosunda gündüz saat 12-dən gecə 12-yə qədər mövqeyi-tamaşaya qoyula-caqdır.

Birjada

Kerenski minlik 1.020-1.150 manata qədər, 250-lik faizsiz və xırda kəndi qi-y-mətindən 10 faiz əskikdir. Nikolay 5 yüz-lüyü 800-1.600 manata qədər, yüzlüyü

220-330 manata qədər və xırdası 40-80 faizə qədərdir. Osmanlı kağız lirəsi 200 manat və Zaqafqaz pulu 1.000 manata 15 manat fəzlədir. Osmanlı altun lirəsi 1.000 manat, altun 10-luq 1.200 manat, imperial 800 manat və Otriş [Avstriya] al-tunu 2.250 manatdır. Gümüş manat 90 manat və xırda gümüş para 35 manatdır. Susinin topu 1.050 manata gedir.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

“Müsavat”da Fəhlənin ixracı

Bibiheybətdə “Kaspiyski” şirkətinin mə-dən əməllərindən Əli Ağacan oğlu iki il işlədikdən sonra ixrac edilərkən ya-tağını və mənzil məfruşatını [əşyalarını] mədən müdiri Atabəyov təsərrüfünə alıb verməmişdir. Binaənileyh [ona görə], məzkur [deyilən] fəhlə “Müsavat”ın Bal-axana mədən şöbəsinə müraciət etmiş-dir. Şöbə isə Bakı Komitəsinin Müsaliyə və Mürəfiə [Barışıq və Məhkəmə] şö-bəsinə xəbər verdiyindən, şöbə lazımı vəch-lə təşəbbüs etməkdədir.

Balaxanada

Balaxanada “Amiyans” mədənlərinin fəhləsi iki il yarım işlədikdən sonra 15 gün əqdəm [qabaq] ixrac edilmişdir. Mə-dən müdirinə müraciət etdikdə, bu fəh-lənin artıq olmasını söyləmişdir. Fəqət mədəndə boş yerlər olması üçün fəh-lələr aranılır. “Müsavat”ın Balaxana köy şöbəsi Bakı Komitəsinin Müsaliyə və Mü-rafə şöbəsinə müraciəti həsəbi [səbəbi] ilə şöbə təşəbbüs icra etməkdədir.

Papiros çəkmişdir

İzzətulla Hüseyn oğlu Balaxanada Li-anozovun 4-cü mədən fəhlələrindən olub, 6 aydır işləməkdədir. İki gün əqdəm mə-kina xarab olub, slesar [çilingər] təmir et-diyi zaman məzkur [deyilən] İzzətulla çı-xıb papiros çəkirmiş. Bunu mədən xid-mətçisi gördükdə mədən müdirinə xə-bər vermişdir. Müdir isə fəhləni fəvvrən [dərhal] xidmətindən ixrac etmişdir. “Mü-savat”ın Balaxana köy şöbəsi nümayən-dəsi müdirlə bu xüsusda müzakirə edik-də, müdir demiş ki, papiros çəkən adamı mən saxlaya bilmərəm.

CƏMİYYƏTİ-XEYRİYYƏDƏ

5 qaçqın uşaq

Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyə-sindən Mirəlinəği Hüseynov, Zəngəzur qaçqınlarından üç nəfər yetim çocuğu – Hüseyn Həsən bəy oğlunu, Bəşir Paşa oğ-lunu və İslam Abdulla oğlunu, Bakı Bir-inci Zükur [oğlanlar] edadi məktəbi müəl-imi Soltanmurad Əlizadə Zəngəzur qaç-qınlarından Sona nam [adlı] bir yetim qızı və Xanoğlan Atamoğlan oğlu Zəngəzur qaçqınlarından Salimə Zeynal qızını kən-di evlərində hifz etmək üçün götürmüş-lərdir.

Qaçqınlara müavinət heyəti

Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi İdarəsinin qərarı mövcibincə [əsasında], hər firqə və cəmiyyətlərdən birər nü-mayəndə dəvət edib, qaçqınlara müa-vinət etmək üçün bir heyət təşəkkülü işbu təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 22-də ça-harşənbə günü saat 11-də dəvət edil-

mişlərdi. Fəqət Bələdiyyə Səhiyyə şöbəsi, Ziyalılar və Bitərəflər cəmiyyətindən, “Əhrar”, “Hümmət” və Bitərəflər firqəsindən nümayəndə gəlmədiyindən, cümə günü təşrini-əvvəlin 24-də saat 11-ə ikinci dəfə olaraq iclas dəvət olunmuşdu. Əfsuslar olsun ki, bu iclasda da “İttihad” firqəsindən, Ziyalılar, Bitərəflər və Müsəlman Ünas [Qadınlar] Cəmiyyəti tərəfindən nümayəndə gəlməmişdir və İran konsulxanası tərəfindən nümayəndə gündüz saat 11-də dəvət olunmuş ikən axşam saat 8-də gəlmişdir. Bu cəhətdəndir ki, bu gün yekşənbə [bazar] günü təşrini-əvvəlin 26-da axşam saat 5-də iclas təyin edilmişdir və bu iclasda əvvəlki iclaslara dəvət olunan firqə və cəmiyyətlər nümayəndəsindən əlavə olaraq, Oda Komissiyasından, Daxiliyyə, Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə [Sosial Təminat] və Səhhəti-Ümumiyyə nəzarətlərindən birer nümayəndə və Mustafa bəy Əlibəyov da dəvət olunmuşlardır.

İranlıların maarif cəmiyyəti “Tərəqqi”

Təşrini-əvvəlin 17-də iranlıların yeni intixab edilmiş [seçilmiş] 20 nəfərdən ibarət idarə heyətinin cümə günü saat 4-də birinci iclası təyin edilmişdi. İclasda 18 nəfər idarə üzvü hazır idi.

Məsaili-yövmiyyə [gündəlik məsələlər]:

- 1) Sədr, katib və xəzinədar və bunlara müavin intixabı;
- 2) İdarənin maliyyəsi;
- 3) Gecə dərsi;
- 4) Məsaili-cariyyədən [cari məsələlərdən] ibarət idi.

İclas açıldıqda bir nəfər müvəqqəət sədr intixab edilib, məsail müzakirəsinə şüru edildi [məsələlərin müzakirəsinə başlandı].

1) Əksəriyyəti-ara [səs çoxluğu] ilə idarəyə sədr Xudadad bəy Əzizbəyli, müavin Mirzə Mahmud Məhəmmədzadə, katib Mirzə Əbdüləli Həsənzadə, müavin Mirhəşim Seyidhüseynzadə və xəzinədar Məşhədi Yusif və müavin Salamulla Məddəzadə intixab edildilər.

2) Gecə kursu davam etmək üçün və idarə maliyyə cəhətdən zəif olduğundan qərar verildi ki, “Fransuzski”, “Ekspress” və ya “Fenomen” sinematoqrafını cümə günü üçün icarə edib, biletləri qiymətlərini qaldırıb gecə məktəbi nəfinə [xeyrinə] mədaxil edilsin.

3) Gecə məktəbinə daxil olmaq üçün bir çox ərizələr idarəyə varid [daxil] olduğundan, 40 nəfər ictimai etmədikcə [yığılmadıqca], hal-hazırda olan 6 sinifdən başqa dəxi yeni sinif açmamalı. Gecə kursunun 2 nəfər müəllimi müvəqqəət olduğundan, bunların əvəzində müəllim aarmalı və gecə kursu üçün müəyyən bir məramnamə [proqram] tərtib etmək üçün beş nəfərdən ibarət bir heyət təşkil olundu.

4) İclas hər həftə cümələri saat 4-də olmalıdır.

Başqa bir çox məsail həlli ikinci iclasda saxlanaraq məclisə xitam verildi.

AZƏRBAYCANDA

Zəngəzurda “Nəşri-maarif”

Zəngəzurda yaşayan 150 mindən müttəcaviz [artıq] islam-türk milləti şövkətli Azərbaycan Cümhuriyyətinin uzaq bir guşəsində vəqə, hər bir haqdan məhrum

olmalarını nəzərə alan qəç nəfər fəal zəttin [şəxsin] təşəbbüsü ilə Zəngəzurda keçən şubat ayında “Nəşri-maarif” adında ufaq bir cəmiyyət açıldı.

Qəzanın müvəqqəti mərkəzi Dondarlı qəryəsində [kəndində] ziyalılar tərəfindən qaimməqam [qəza rəisi] Mahmudbəyov vasitəsilə bir şura dəvət olundu. Əhalini maraqlandıran bu şurada qəzanın hər tərəfindən toplanan şəxslər iclasın təntənəli bir surətdə açılmasında iştirak edirlər.

Məclis möhtərəm Bəhlul Behcət əfəndinin sədarəti ilə açılıb, mümaileyh [adı çəkilən şəxs] tərəfindən qayət fəsih bir nitq irad edilib [səlis bir nitq söylənib], cəmiyyətin müvəffəq və əbədi olmasına dua etməklə nitqini tamam edib, dəfə-lərlə alqışlandı. Və bəd [sonra] müvəqqəti qaimməqam Mahmudbəyov cənabları hazırnu [orada olanları] təhris və tərgib edib [təşviq edib və rəğbətləndirib] 300 rublə ianəsi ilə sözüne xitam verir.

İsbati-vücut [iştirak] edən şəxslərdən ianə vəchi [surəti] ilə 7000 rublə para toplandı. Və beş nəfərdən mürəkkəb [ibarət] bir heyəti-idarə intixab edilməsi [seçilməsi] qərara alınıb, zirdə əsamiləri mündəric əşxas [aşağıda adları dərc edilmiş şəxslər]: sədr Xudabəxş bəy Sultanov, fəxri sədr Bəhlul Behcət əfəndi, katib Mirzə Sadiq Axundzadə [Aran], xəzinədar Abbas bəy Sultanov və bir üzv Ağalar bəy Hacıbəyov – intixab edildilər.

O gündən etibarən heyəti-məzkurənin [deyilən heyətin] səyi ilə məramnamə [proqram] tərtib olunub, hər kənddə məktəb açılması qərara alındı.

Bir həftə keçmədən Dondarlı və Də-

mirçilər qəryəsində məktəblər açıldı. Məzkur məktəblərdə türk lisanı və şəriət dərsləri üçün başqa-başqa müəllimlər təyin olundu və cəmiyyətin təşəbbüsü ilə Dondarlı məktəbi dövlət məktəbləri sırasına keçdi. Üç ay müddəti davam edən bu məktəblərdə müttəəllimlər [şagirdlər] yay tətili münasibətilə cəmiyyət əzası [üzvləri] tərəfindən imtahan olundular. Filhəqiqə [doğrudan da], üç ay zərfində müəllimlərin səyi ilə şayani-təqdir [təqdirəlayiq] dərslər təlim olunmuşdu. Cəmiyyət, müəllimlərdən izhari-məmnuniyyətlə [məmnuniyyətini bildirərək], 300 rublə ikramiyyə əta etdi [mükafat verdi].

Məttəəssüf [təəssüf ki], cəmiyyət zəif olduğundan məramnaməsini yürütməyə imkanı olmayıb, fəvqə məzkur [yuxarıda deyilən] məktəbləri bu ildən etibarən qapamaya məcbur oldu.

Şimdi Zəngəzurda yalnız Baharlı məktəbi davam edir.

Dövləti məktəblərə iki sənədir ki, etina olunmayıb müəllimlər məvacib almadıqlarından, məktəbləri tərk etməyə məcbur olmuşlar. Mahəza [bununla belə], Qarabağın erməni müəllimlərinin keçən sənəlik maaşları üçün bir milyon manat para təxsis olunan təqdirdə, Zəngəzurda iki sənə davam edən qanlı faciələrdən dola-yı yurdsuz-yuvasız, bir parça yavan ətmək həsrəti çəkən müəllimləri, xaraba qalmış məktəbləri, avara qalmış çocuqları, şagirdləri də hökuməti-cəliləmiz [uca hökumətimiz] yada salıb lütfkarlıqda bulunmayıb.

*Zəngəzur nümayəndəsi:
Sadiq Axundzadə [Aran]*

GÜRCÜSTANDA MÜSƏLMANLAR

Tiflisdə müəllimlər kursuna dair

Bir millətin tərəqqisinə xadim olacaq amillərin ən birincisi o millət əfradının [fərdlərinin] elm və maarifdən xəbərdar olmasıdır. Ədəd və miqdarca zəif ədd [hesab] olunan bir millət elm və maarif qüvvəsi ilə az bir vaxtda ümraniyyət kəsb edib [mədəniyyət, rifah qazanıb] birinci mövqə tutmaqdadır.

Əsl millətimizin geridə qalıb zillət və qəflətlə ömür keçirməsinə səbəb bu müəllimlərimizin, əfradı-milləti bu ruhda tərbiyə edici müəllimlər olub, bunların gözəlcə yetişdirilməsi, səadəti-milliyəmizi təmin etmək üçün məktəblərimizin islah olması lazımdır.

Həmd olsun, neçə vaxtdır ki, biz də gözümüzü açmağa başladıq. Hətta bəzi yerlərdə milli məktəblər güşad olundu [açıldı]. Bu məktəblər az zaman zərfində çox şey öyrətmək mülahizəsi ilə və millət balalarının neçə sənələr ömürləri həba olmaması ümidi ilə açılmışdı. Fəqət əsl milliyyətə ruh verib ümid olunan mətləbi əldə edən müəllim olub, hazırkı bəzi yerlərdəki müəllimlərimiz büsbütün üsuli-tədrisdən bixəbər olduqdan maəda [əlavə], əksərisi ləyaqəti olmayaraq, sırf təmini-məişət niyyəti ilə bu vəzifəyə mübaşir olurlar [girişirlər]. Bunun üçündür ki, qayət istedadlı və zəki balaların yenə əski kimi vaxtı boşa gedib, zəhmətləri həba bulur [puç olur]. Bu cür məktəblərə xüsusilə Tiflisdə təsadüf olunmaqdadır.

Məlumdur ki, bəzi yerlərdə açılan kimi, Tiflisdə də müəllimlik kursu açılıbdir.

Hər mərkəzdə açılan kurslarda verilməyən dərslər burada verilir. Burada xanım qızlarla gənc əfəndilərin vaxtlarını zayə edən gündə bir saat dərstdən ziyadə boş şeylərlə vaxt keçirirlər. İştə buraya kurs deyil, gülüncxana demək olar.

Bir vəzifəni ki birisi, bir növ, boynuna götürmək istədi, əvvəla, o öz qüvvəsini mülahizə etməlidir. Əcəba, mən ki bu vəzifəni boynuma götürüb yeridə biləcəyəm, deyə düşünməli, sonra işə başlamalı. Yoxsa Gürcüstan Müsəlman Milli Şurası və dün Borçalıda komissar, bu gün işə ləyaqəti olmaya-olmaya nazimlik yerini tutan kimi düşünmədən işə başlamalı.

İştə, düşünmədən kurs gülüncxana olub.

Doğru, Borçalı məktəblərinə müəllimlər yetişdirmək lazım, fəqət bu kursda yox. Bu kursda müəllimlər yetişdirmək üçün ləyaqətli müəllimlər dərs verməli ki, oradan çıxan müəllim məktəb balalarına lazımlı tərbiyəni verə bilsin. Bir vaxtdan sonra bu kursda çalışanlara “Haydı, gediniz türk millətinə milli ruh vermək üçün balaca balalara təlim veriniz ki, gələcəkdə onlar insan olsunlar” deyəcəklər.

Fəqət gənc nə öyrənmiş ki, nə öyrətsin. Genə köhnə hamam, köhnə tas. Hərgah bu qayda ilə bu kurs gedəcəksə, nahaq yerə nə o müəllimlər öz vaxtlarını itirsinlər, nə də o xanım qızlar ilə gənc əfəndilər vaxtlarını boş keçirməyib, qapamalı, yaxud da islah etməlidir.

F. T.
Tiflis

GÜRCÜSTANDA

Gürcüstan Məclisi-Əyanının güşadı [açılışı]

Srağagün Tiflisdə Gürcüstan Məclisi-Əyanının mütəntən [təntənəli] bir surətdə rəsmi-güşadı [açılış mərasimi] vaqə olmuşdur.

Rəsmi-güşadda Gürcüstan hökumətinin nazirləri, hökumət rəisi vəzifəsini ifa edən Gegeçkori başda olmaq üzrə isbatı-vücut [iştirak] edirlərdir.

Kerenski paraları

Bütün ictimai və dövləti müəssisələrdə müvəqqədən Kerenski paralarının qəbul edilməsi Gürcüstan hökumətinin qərarı ilə Maliyyə nazirinə izin verilmişdir.

Zemstvo intixabati

Axalsıx qəryəsində zemstvo intixabati [yerli özünüdarə qurumu seçkiləri] təşrinin əvvəlin 26-na təyin edilmişdir.

İstanbul üçün kömür

Tkibuli mövqifindən [stansiyasından] Poti vasitəsilə İstanbula aparılmaq üçün 30 min pud kömür göndərilir. Potiyə göndəriləcək kömür vaqonu təşrinin əvvəlin 25-i gündüz saat 12-də Potiyə vasil olmalıdır.

Diplomasi nümayəndə[sin]nin hərəkəti

Gürcüstanda olan Ermənistan diplomasi nümayəndəsinin müavini knyaz Tumanov srağagün İrəvana əzimet etmişdir [yola düşmüşdür].

ŞÜUNİ-MÜXTƏLİFƏ [MÜXTƏLİF HADİSƏLƏR]

Cahan müharibəsinin qurbanları

Fransa mənbəyindən [mənbələrin-dən] alınan statistik məlumatına nəzərən, axıncı Cahan müharibəsində iştirak edən dövlətlərin zayıatı bərvəchi-atidir [itkiləri aşağıdakı kimidir]:

Rusiya

1.700.000 ölə, 1.300.000 xəstəlikdən ölə, 4.960.000 yaralı və iki milyon yarım əsir, cəmi 10.460.000 nəfər.

Almaniya

1.600.000 ölə, 400.000 xəstəlikdən ölə, 4.000.000 yaralı və 500.500 əsir, cəmi 6 milyon yarım.

Fransa

1.035.300 ölə, 500.000 xəstəlikdən ölə, 3.000.000 yaralı və 435.000 əsir, cəmi 5.240.000 nəfər.

Fransa müstəmləkəsində

40.000 ölə, 17.500 xəstəlikdən ölə, 44.000 yaralı və 3.500 əsir, cəmi 105.000 nəfər.

Avstriya

700.000 ölə, 500.000 xəstəlikdən ölə, 1.941.000 yaralı, 1.172.000 əsir, cəmi 4.114.000 nəfər.

İngiltərə

706.700 ölə, 250.000 xəstəlikdən ölə, bir milyon yarım yaralı, 200.000 əsir, cəmi 2.656.760 nəfər.

İtaliya

460.000 ölə, 150.000 xəstəlikdən ölə, 946.000 yaralı və yarım milyon əsir, cəmi 2.066.000 nəfər.

Türkiyə

290.000 ölə, 60.000 xəstəlikdən ölə, iki yüz min yaralı və yüz min əsir, cəmi 610 min nəfər.

Serbiya
120 min ölə, 25 min xəstəlikdən ölə, 150 min yaralı, 150 min əsir, cəmi 327 min nəfər.

Bolqariya
100 min ölə, 30 min xəstəlikdən ölə, 150 min yaralı, 50 min əsir, cəmi 330 min nəfər.

Romaniya
Yüz min ölə, otuz min xəstəlikdən ölə, beş yüz min yaralı, yetmiş beş min əsir, cəmi üç yüz həşdəd min nəfər.

Cəmahiri-Müttəfiqə [Birləşmiş Ştatlar]
Əlli min ölə, əlli min xəstəlikdən ölə, iki yüz min yaralı, yüz əlli min əsir, cəmi 315 min nəfər.

Kanada
100 min ölə, 48 min xəstəlikdən ölə, 155 min yaralı, 35 min əsir, cəmi 370 min nəfər.

Yeni Zeland
9 min ölə, 4 min xəstəlikdən ölə, 41 min yaralı, 45 min əsir, cəmi 54.945 nəfər.

Cümlətan 4.426.000 ölə, 3.150.300 xəstəlikdən ölə, 17.665.000 yaralı, 5.690.600 əsir.

Elan

Şamaxı sakini Əliteymur Kərim oğluna təvəllüdü barəsində 1907-ci sənə mayın 31-də 726 nömrə ilə verilən şəhadətnamə məfqud olduğundan [itdiyindən] fəsid [etibarsız] hesab olunmalıdır.

11479

Motosiklet

“Moto-Dyo” firmasından hər bir əsləhəsi [ləvazimatı] və yerisi ilə satılır. Nikolayevski küçədə nömrə 18, “Təbriz” mehmanxanasının kontoruna müraciət etməli.

11476

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli
15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)
15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan
19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çəhərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Maşhədsər-Bəndər
Gəz və geri

17-ci körpüdən çəhərşənbə günü saat 4-də.
Bakı-Həsənqulu-Bəndər Gəz-Maşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.
Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara
17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk
15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələ, xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Diş həkimi R. M. Altman

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat 8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Müsəlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olu-

nan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20. Aptekin qarşısında.

11417

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Təbib Əmir bəy Aslanov

Qəbul edir naxoşları (daxiliyyə və cildiyə) axşam saat 4-dən 6-yədək. Adres: Ofiserski küçədə (Nikolayevski küçənin küncündə) nömrə 6. Telefon 41-14.

11430

Diş həkimi A. A. Mirkin

Dişlərə müalicə olunub və doldurulur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur: gündüzlər 9-dan 2-yədək; axşamlar 4-dən 7-yədək. Ünvan: Gimnaziçeski küçə, nömrə 164.

11426

Diş həkimi S. M. Hamburq

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Professor Buyneviçin müsəkkər [sakitləşdirici] kabinetinin sabiq assistenti

Doktor Q. Musaelyans

Ürək, mədə, bağırsağ və qeyri daxiliyyə naxoşluqları qəbul edir səhərlər 9-dan 12-yədək, axşamlar 5-dən 7-yədək. Ünvan:

Karantinni və Bolşoy Morskoy küçələrin küncündə (Telefonni küçənin başında). Telefon: 40-22.

11446

Diş müalicəxanası D. İ. Zeylidzon

Xüsusi qızıl və platina işləri. Kötük və körpülər və farforlar. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur məhzen növbətə yazılmaqla səhərlər saat 9-dan 2-yədək, axşamlar saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Malakan-ski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 19-55.

11442

Petroqraddan gəlmiş doktor

İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğu-na mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çəhərşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonni küçə, nömrə 6.

7444

İstanbul doktor və bakterioloqu

Nazim bəy Hüseynzadə

Sifilis, terbiyer, şankr və daxiliyyə naxoşluqları, 914 və 606 müalicələri tətbiq edilir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 10-ədək, axşam saat 6-dan 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 17, doktor Qarabəyovun müalicəxanası. Telefon nömrə: 49-87.

1470

Elan

Azərbaycan Dəmiryolunun İdarəsi bununla elan edir ki, Türlük və Məabir nazirinin icazəsiylə həmin oktyabr ayının 23-ndən etibarən Bakı şəhər stasyonunun anbarlarında çox saxlanan və təzə gələ, mallardan

aşağıdakı xərclər alınacaqdır: pambıqdan gündə 5 qəpik putuna, qeyri mallardan gündə 10 qəpik putuna.

T-300

Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 490. “Qarahisar”: qəzetdə təhrif edilmişdir.

Sülh ətrafında

səh. 491. “Berliner tageblatt” [Berliner Tageblatt]: 1872-1939-cu illərdə Berlində nəşr olunan almanca qəzet.

Qəzetələrdən

səh. 492. “Yumanite”: Əsası Parisdə 1904-cü ildə qoyulmuş gündəlik kommunist qəzeti “L’Humanite” [L’Humanité] nəzərdə tutulur.

səh. 493. “Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” qəzeti.

“Liberte” [La Liberté]: 1865-1940-cı illərdə nəşr edilmiş fransız qəzeti.

Türkiyədə

səh. 496. “vətən və millətin”: qəzetdə “millətin” yerinə “məmləkətin” getmişdir.

“fəqət vətən və millətin”: qəzetdə “millətin” yerinə “məmləkətin” getmişdir.

“işə edilən rəvayətin”: qəzetdə “işə” yerinə “işarə” getmişdir.

“cümləcə müta olan”: qəzetdə “müta” yerinə “məlum” getmişdir.

“əqdəmi-vəzaifimiz”: qəzetdə “iqdami-vəzaifimiz” getmişdir.

“təslim ediləcəyindən”: qəzetdə “təslim edilməyəcəyindən” getmişdir.

səh. 497. “hissi-ədalət və müsavətin”: qəzetdə “hüsn-ədalət və müsavətin” getmişdir.

“mə’kəsi olan”: qəzetdə “mümkün olan” getmişdir.

“getdikcə təvəzzöh etməkdə olan”: qəzetdə “təvəzzöh” yerinə “nüfuz” getmişdir.

“etidalpərvərliyi də”: qəzetdə “etidalpərvərlikdə” getmişdir.

“bir an əqdəm təsriylə hali-tərəddüdə nəhayət verilməsi”: qəzetdə belə getmişdir: “bir an əqdəm yetişməsiylə tərəddüdə nəhayət verilməsi”.

Azərbaycan donanmasına ümidlərimiz

səh. 499. “Petrovsk” (yaxud Şamilqala): Mahaçqala.

Əlifbamız, yazılarımız və məktəb kitablarımız

səh. 500. “Mahmudbəyov cənablarının”: qəzetdə “Mahmudbəyov” yerinə səhvən “Məhəmmədbəyov” getmişdir.

“Türk əlifbası”: Mahmud bəy Mahmudbəyovun “Birinci il: müsəvvər türk əlifbası və ilk qıraət” adlı əlifba kitabı nəzərdə tutulur.

səh. 501. “Uşaq gözlüyü”: Abdulla Şaiqin ilk dəfə 1915-ci ildə çap edilən dərsliyi.

“Birinci kitab”: müəllif, özünün “Mübtədelər üçün birinci kitab: əlifba” adlı dərsliyini nəzərdə tutur.

Bakı xəbərləri

səh. 504. “təşəbbüsatda bulunsun”: qəzetdə belə getmişdir: “təşəbbüsatda bulunmuşdur”.

səh. 505. “susinin”: bu sözə məna vermək mümkün olmadı.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

səh. 506. “Fransuzski”: Bakıda, Olqinski küçədə (indiki Məhəmməd Əmin Rəsulzadə küçəsində), Tağıyev pasajında 1907-ci ildə açılmış Fransız Elektro-Bioqraf kinoteatrı nəzərdə tutulur.

“Ekspress”: 1909-cu ildə Bakıda, Olqinski (indiki Məhəmməd Əmin Rəsulzadə) küçəsində açılmış kinoteatr.

“Fenomen”: Bakıda 1910-cu ildə açılmış teatr-kinematoqraf; Dənizkənarı parkda, in-

diki Azərbaycan Dövlət Kukla Teatrının binasında yerləşirdi.

“Azərbaycan” qəzetinin 306-cı nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Bazar ertəsi, 27 oktyabr 1919-cu il, nömrə 306

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 2 səfərül-müəzzər sənə 1338. 27 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rubla, 2 aylığı 130 rubla, 3 aylığı 180 rubla. Bakı üçün 1 aylığı 60 rubla, 2 aylığı 110 rubla, 3 aylığı 150 rubla. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək hesab olunur. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 8 rubla, axırncı səhifədə sətri 6 rubla, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rubla axırncı səhifədə, 6 rubla birinci səhifədə.

İNNA LILLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACIUN

Əliiskəndər Aşurov, öz oğlanları Səf-tər və Səttar kamalı-yəs və təəssürlə [bö-yük bir matəm və kədər] öz qövm və əq-rəbalarına və dost-aşnalarına əziz və sev-gili, birincinin damadı [kürəkəni] və ikin-cilərin yeznələri olan **Ələsgər Hacıbaba oğlu Aşurovun** mərhum olduğunu xəbər verirlər. Təşyi-yi-cənəzə [cənəzənin yola sa-lınması] oktyabrın 27-də səhər saat 10-da özünün Karantinnı küçədə 13 nömrəli evindən Qasım bəy məscidinə aparıla-caq.

11483

ELAN

1919 sənə oktyabrın 27-də bazar ertəsi gündüz saat 11-də Azərbaycan Məcəlis-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

SİRK “MODERN”

Düşənbə günü oktyabrın 27-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mü-barizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Kalışeviç – Qara Maska.

2-nci: Raqenbaum – Makarov.

3-ncü: Oleynikov – Buyvolov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Elan: Məşhur italyan müdiriyyətinin benefisi hazırlanır (Havada uçan adamlar).

11480

Ümuri-Xeyriyyə Nəzarəti bununla elan edir ki, 20 min pud buğda və un almaq istəyir. Satmaq istəyən şəxslər lazımdır ki, nümunələri və qiymətləri noyabr ayının 1-nə kimi Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinə (Sadovaya küçədə nömrə 3) bağlı paketlərdə təqdim etsinlər.

Məzkur [deyilən] taxıl Nəzarətə Yevlax və yainki Bakı istasyonlarında təhvil verilməlidir.

T-297

DÖVLƏT TEATROSU

Azərbaycan Dövləti Teatro heyəti

Səşənbə günü
oktyabrın 28-ndə axşam
Dövlət Teatrosunda
mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır
“Gaveyi-ahəngər”
Şəmsəddin Sami bəyin əsəri
5 pərdədə
Tamaşa başlanacaq axşam
saat 8 tamamdı.
Biletler teatrın kassasında
satılmaqdadır.
Rejissor Sidqi Ruhulla.
Müavini-rejissor: Hacıbaba Şərifov.
Dövləti Teatro heyəti müdiri:
Qulamrza Şərifov.
Gələcək tamaşa
oktyabrın 31-ndə “Əbülülə”.
Mövqeyi-tamaşaya
qoyulmaq üçün hazırlanır:
“Yezid ibn Müaviyə” və
“Trablis müharibəsi”.
Dövləti Teatro heyəti vəkili:
M[əhəmməd] Ə[li] Sidqi.
Qeyd: Möhtərəm tamaşaçılara elan
edilir ki, bundan sonra pərdələr təyin
edilən zaman qaldırılacaqdır.

T-304

GÜC BİRLİKDƏDİR!

Xalq maliyyəsi lazımlı yerdə saxlanılarsa, xalq təsərrüfatı da intişar tapacaqdır [inkışaf edəcəkdir].

Azərbaycan Etibar, İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqı idarəsi Bakı şəhərində (Karantinni küçədə, 84 nömrəli evdə) 15 təşrini-əvvəl [oktyabr] 1919 sənəsi tarixindən fəaliyyətə başlamışdır. Qanunnamənin 27, 28 və 29-cu maddələ-

rinə məbni [əsasən], İttifaqın sərmayəsi id-xal olmaq haqqından (500 rublə), pay sərmayəsi və mənfəətdən saldırılmış məbləğdən hasil olur. Hər pay haqqı 2000 rublə təyin edilmişdir. Hamı etibar, istiqraz və əmanət cəmiyyətləri və Müəssisələr İctimasının [Təsisçilər Yığıncağının] qəti [qərarı] ilə özgə kooperativlər də ittifaqa üzv yazıla bilərlər.

Cari hesaba vaxtla xüsusi əşxasdan [şəxslərdən] və müəssisələrdən məbləğlər qəbul edilir. Verilmiş məbləğlər qeyri-məhdud surətdə və hər bir vaxtda nağd olaraq qaytarılır.

İttifaqın kontoru açıqdır səhərlər 10-dan 12-yə kimi, axşamlar 5-dən 7-yə kimi.

İttifaqın İdarəsi
T-298

MƏNFİ BİR İTTİHAD

Məclisi-Məbusanın son iki iclası Qanuni-mətbuatın [mətbuat qanununun] müzakirəsi ilə keçdi. Sosialistlər bütün şiddət və hiddətləri ilə qanunun əleyhinə silahlanmış, layihənin rəddini təklif etmişlər.

[Səməd ağa] Ağamalioğlunun ta pəpalar zamanına qədər gedərək ingizisyonlardan [inkvizisiyalardan], Borciyalardan, bilməm nələrdən başlayaraq qanlı sultan Əbdülhəmidə qədər təkrarlama-sını, [Əliheydər] Qarayevin “Şərqi Qərb hürriyyətindən məhrum edirlər” deyə yayqaralar çıxarmasını [cığır-bağır salma-sını], [İbrahim] Əbilov ilə Əhməd Pepinovun saatlarca qanun əleyhində söylənib durmalarını görən tamaşaçılar yə-

qin bu əfəndilərin qanuni-mətbuat və-sitəsilə məmləkətimizdə yenidən təsis edilmək istənilən sansura [senzura], mətbuat hürriyyətini işkal edən [əngəlləyən] çəkilməz qeydlərə [bağlara, zəncirlərə] qarşı üsyan etdiklərini güman etmişlərdir.

Fəqət nədə?

Bunların mətbuat qanununa etdikləri hücum məşhur Servantes herosu [qəhrəmanı] Don Kişotun yel dəyirmanlarına yapdığı hücumun eyni idi.

Qəzetə mühərriri (redaktoru) yazısız, hüququndan münsəlib [hüquqları əlindən alınmış] bir məhkum və həddi-bülüğa ərməmiş [çatmamış] çocuk da ola bilər!

İştə, bir şüar ki, sosialistlərin əlində bir silah olaraq, Daxiliyyə Nəzarəti tərəfindən verilən layihəni xırpalamaq istəyirdi.

Layihəyi-qanuniyyəcə, qəzetə yazandan tələb olunur ki, savadlı olsun, həddi-bülüğa ərməmiş olsun və özü də məhkum olmasın. Böylə bir tələb kafidir ki, qanun sosialistlərin lütf-süzlüyünü cəlb etləsin, o qanunu yazan, müstəbid Əbdülhəmid ilə yanaşı zikr edilsin.

“Mətbuat üçün heç bir qanun qoyula bilməz” – Qarayev və yoldaşlarının təklifi bundan ibarət idi.

Sosialistlərin bugünkü tənqidlərində “müxalifət üçün müxalifət” düsturu apas-kar hakim idi.

Onlar qanuna öylə bir nöqtəyi-nəzərdən müxalifət edirlərdi ki, heç bir vəchlə kəndilərinə haqq vermək mümkün deyildi.

Müzakirələr bitdi, rəy almaq lazım idi. Sosialistlərlə bərabər daşnaklar, ittihadçılar və əhrarlar da mühərririn bisavad, çocuk, məhkum olmasında bir zərər ol-

madığını bildirdilər. Hətta sabiq bitərəflərdən heç bir Parlaman küməsinə yanaşmayıb da yalnız qalan əzadan [üzvlərdən] bir qismi belə bu cərəyanla bərabər əl qalxırmışlardı.

“Müsavət” əleyhinə digər firqələr arasında mənfə olmaq üzrə bir ittifaq mövcud olduğunu söyləyib dururlardı. Bu günə qədər bu xüsus sevilirdi. Fəqət bu gün bütün açıqlığı ilə meydana çıxdı. İki müqabil intəha [iki zidd uc] – sağ ilə sol, mərkəzin başı üzərindən yek-digərinə [bir-birinə] əl verib nəyi müdafiə edirlərdi? Cəhl ilə cinayəti!

Savadsız mühərrir!.. İştə, siyasi bir futurizm ki, Qara bəy [Qarabəyli] ilə Qarayevi birləşdirmişdi.

Hər kəsin xatirində olsa gərəkdir ki, ittihadçılar elə daima müsavətçiləri bununla ittihad edirlərdi ki, onlar “İttihad”ı kənarda buraxıb da daşnaklarla ittifaq edir, hökumət qururlar. Fəqət bu gün yaratmaq üçün deyil, yıxmaq və dağıtmaq qəsdilə həman ittihadçılar daşnaklarla bərabər əl qaldırmağa, onlarla birlikdə səs verməyə ərinmədilər.

Sağ ilə solun Avropa parlamanlarında da bəzən mərkəz əleyhinə olmaq üzrə birləşdikləri, birgə səs verdikləri vəqə olur. Burada əcaib bir şey yoxdur. Fəqət bu, əksərən taktik məsələlərinə aid olur. Halbuki Qanuni-mətbuat əleyhinə irad olunan nüktələr o dərəcədə bəsit, o dərəcədə vahi [boş], o dərəcədə aşkar şeylərdi ki, onun üzərinə ittihad etmək məhza müxalifət etmək üçün müxalifət etmək olur ki, bu gedişlə məmləkət qətiyyənlə tikilməz, böylə bir ittihadından müsbət deyil, daima mənfə nəticələr alınar. Böylə mənfə əsaslar üzərinə birləşən fir-

qələr qətiyyə bilsinlər ki, heç bir zaman müsbət bir iş yapammaz, hökumət qurammazlar.

Son iclasda mübaşirin yanlış hesabı üzərinə bir dəqiqəlik elani-zəfər edən sosialistlər, əcəba, nə düşünülür? Bu kimi mənfəyyət ilə birləşən fırqələr hökumət sükanını idarə edə bilərlərmi?

Ehtimal ki, heç bir əsasla hesablaşmayan adamlar çıxar da buna qarşı “əvət” deyirlər. Fəqət xalq pək əla anlayır ki, böylə bir ittihadın yapacağı hökumət bəsavad bir mühərririn yazacağı qəzetədən fərqli olammaz!..

N.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan simsiz mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Pudoj dairəsi - Pudojun 50 fərsəx şimal-şərqində olan Beloye Ozero gölü tərəfindən işğal edilmişdir.

Fin səvahlili [sahilləri] dairəsi - Kəşfiyyət əməliyyatı.

Qatçına cəbhəsi - Qırmızı hissələr müvəffəqiyyətli yürüşlərində davam edərək Pavlovsk və Detskoye Selonu işğal etdi. Bir çox əsir, mitralyoz, top və qənaimi-hərbiyyə [hərbi qənimətlər] alınmışdır. Yürüş davam edir.

Luj[ski] dairəsi - Luqadan 20 fərsəx cənub-şərq tərəfə olan bir neçə kəndlər

yürüş edən hissələrimiz tərəfindən alınmışdır. Varşava dəmiryolunda yenidən Vladimir mövqifi [stansiyası] əlimizə keçmişdir.

Polotski dairəsi - 60 fərsəx tulunda [uzunluğunda] olan cəbhədə Uşa çayı üstündə bizdən ötrü müvəffəqiyyətli vuruşmalar davam edir.

Kiyev dairəsi - İrpen mövqifi yaxınlığında düşmənin zirehli qatınının müvəffəqiyyətsiz hərəkəti vəqə olmaqdadır.

Sevsk dairəsi - Sevskdən şimal-şərqə vuruşmalar davam edir.

Dmitrov dairəsi - Dmitrovskun şimal-qərbində bizim hissələrimiz müvəffəqiyyətli surətdə irəliləməkdədir.

Yels dairəsi - Yelsin qərb və şərq tərəflərində müvəffəqiyyətli vuruşmalar davam edir.

Voronej dairəsi - Qırmızı atlı nəfəratımız Ramon mövqifi yaxınlığında Voronej çayı keçidini tutmuşdur. Düşməni Voronejə qədər atmışdır. Bir çox əsir, 4 top, 10 mitralyoz və qənaim alınmışdır.

Bobrov dairəsi - Təbəddülsizdir [dəyişiklik yoxdur].

Orenburq dairəsi - Bizim yürüş edən hissələrimiz Otub nəhrinə çatmışlardır.

Tobolsk dairəsi - Qırmızı qoşunlarımız yenidən Tobolsk şəhərini işğal etdi.

Qeyri cəbhələrdən məlumat daxil olmamışdır.

Müdaxilə əleyhinə

Nauen - Sen nəhri ətrafında olan Həmkarlar İttifaqı Şurası Fransanın hər növə olur-olsun bolşevik Rusiya ilə hərbi hərəkətdə bulunmaq əleyhinə şiddətli bir lisan kullanmaqdadır. Fransa dövləti na-

minə göndərilən bir teleqrafda Fransa Rusiya əleyhinə hərbi hərəkətdə iştirak edəcək olarsa, bütün əhalinin inqilabcu-yənə çıxışı ilə təhdid edir.

Yəhudilərin müraciəti

Qomel - Kiyevdə nəşr olunan “Kiyev həyatı” qəzetəsinin verdiyi məlumata görə, yəhudi mürəxxəsləri [nümayəndələri] mitropolit Anatolini ziyarət edərək yəhudi talanı əleyhinə rus əhalisinə müraciətdə bulunmasını xahiş etmişdir. Mitropolit mürəxxəslərə, yəhudilərin əvvəlcə öz həmdinlərinin şura idarələrindən dəvət edilmələri lazım olduğunu bəyan etmişdir.

Tambov - Bütün idarə heyətlərini özünün işçiləri ilə təqviyə edən [gücləndirən] Kedrov nümayəndələrinin siyahısı nəşr edilmişdir. Qəflətli təftişlər əsnasında bir çox silah, əlbisə, davacat, alati-cərrahiyyə, yara bağlayan əşya və ərzaq əmtəəsi tapılmışdır. Bir çox əksinqilabçı və sabiq polis xidmətində olan möhtəkiqlər həbs edilmişdir. Dəmiryol ştatası boşadılmışdır. Kedrov komissiyası öz işində davam edir.

Denikin əleyhinə üsyan

Qomel - Ukraynadan gələnlərin rəvayətinə görə, kəndçilər Denikin əleyhinə üsyan etməkdədir. Tripol[ye] ətrafında kəndçilər bir neçə dəfə böyük iğtişas qalxızmışlardır. Silah olmadığından, üsyan təşkilatçılarının hərəkəti yatırılmışdır.

Voronejin işğalı

Moskva - Bu gün Qırmızı qoşun tərəfindən Voronej şəhəri işğal edilmişdir.

(Gürcü teleqraf agentliyindən)

(Lion radio xəbərləri)

Frakiyada

Frakiya fransız və yunan əsgərləri tərəfindən işğal edilmişdir.

Petroqrada alınması təsdiq edilməyir

Helsinqoforsdan [Helsinki] Yude-niç ordusunun müvəffəqiyyətli hərəkətinin davamını xəbər verirlər. Bununla bərabər, Petroqrada alınması xəbəri təsdiq edilməyir.

(Alman mətbuatı)

Qərb Rus hökuməti və Almaniya

Bir para qəzetələrin Qərbi Rus hökumətinin Berlinə nümayəndə təyin etdiyinə dair verdikləri xəbərlərə baxmayaraq, Almaniya dövlətinin Qərbi Rus Dövləti cümhuriyyətinin istiqlaliyyətini etirafdan məni'nə [qəbulunun qadağan edilməsinə] dair xəbərlər alınmışdır.

Vaşinqton Konfransı və Almaniya

Müttəfiqlər Ali Şurasının Almaniya və Avstriya mürəxxəslərinin [nümayəndələrinin] Vaşinqtonda olan Əmələ Konfransına buraxılmaları üçün rəy verdikləri şayiəsi təsdiq edilir. Buna görə Almaniya dövləti bir nəfər fəhlə və bir nəfər sahibkarlardan nümayəndə göndərməyi qəat etmişdir.

Yunanistanda tərxis

Yunanistanda hökumət qərarı ilə ümumi tərxis elan edilmişdir. Əvvəlinci nö-

bədə ehtiyat nəfəratı və sonra nizami hissələr tərxis ediləcəkdir.

Rusiya ablukası haqqında

Madrid qəzetələrindən “İmparsial”ın nümayəndəsi ilə etdiyi müsahibəsində Ebert, Rusiyanın ablukasından [blokadasından] nəhayət dərəcə narazı olduğunu bildirmişdir. Almanıyanın daxili vəziyyəti haqqında nikbinlik təqviyə edilməkdədir [güclənməkdədir]. Mürtəcelərin hər bir iqdamatı [təşəbbüsü] nəticəsiz qalmaqdadır.

Baltik səvahlində

Alman mühafizəkar mətbuatı xəbər verir ki, litvalılar Baltik səvahlindən [səhillərindən] alman qoşunlarının vətənlərinə buraxılmayacaqları ilə təhdid edirlər. General Eberhardt litvalılarla bu xüsusda müzakirədə davam etməkdədir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Qara dəniz donanması

“K. V.” qəzetəsi xəbər verir ki, Nikolayevdən verilən məlumata görə, orada dənizə mütəəddid [çoxsaylı] gəmilər buraxılmışdır. Buraxılan gəmilər içində şayani-diqqət [diqqətəlayiq] olan sualtı qayıqlarıdır ki, texnikanın axırıncı sədasi ilə inşa edilmişdir. Qayıqlar tayfalarını [matroslarını] topladıqdan sonra Sevastopola gələcəklərdir. Bu yaxın zamanlarda “A[d]miral Naximov” və “A[d]miral Lazarev” və həmçinin “İmperator Birinci Nikolay” drednoutu dənizə çıxacaqlardır. Bunlardan başqa, texnikanın son sədasi ilə inşa

edilmiş mütəəddid gəmilər də vardır ki, seyri-səfainə [səfərə] hazırlanmışlardır.

Fransada

“K[iyevskaya] j[izn]” qəzetəsində Reymsdən Kiyevə yazılan xüsusi bir məktubun bəzi parçaları iqtibasən dərc edilmişdir ki, calibi-maraq olduğu üçün biz dəxi qəzetəmizə iqtibas edirik:

Reyms, 11 ağustos 1919 sənə.

“Parisdən avtomobil ilə Reymsə səyahətim qəlbimə silinəmməyəcək bir təsirat buraxdı. Fransanın bu vilayətini görməyərək təsəvvür etmək qeyri-qabildir. Şimdi mən anlayıram ki, böylə bir dəhşətli və fəlakətli günlər keçirmiş bir xalq başqasına müavinət edəmməz. Məni şəhərlərin və köylərin təxrib və bərhəva [məhv] edilməsindən ziyadə heyrətə dalıran, həman yerlərin mövti [ölü] siması oldu. Çöllərdə şimdi də işə başlanmamışdır. Hər tərəfi dəmir və qan ilə dolu olan o yerlərdə işləmək də mümkün deyildir və əlavə, adam da görünməyir. Ancaq bəzi köylərdə dəmir və qanla sərtasər [başdan-baş] döşənilmiş torpaqları təmizləməyə başlamışlardır və oralarda çalışanlar da fransızlar deyil, alman əsirləri və çinlilərdir. Həman o çinlilərdir ki, şimdi Şura hökumətində başqa bir istiqamətdə çalışırlar. Onları gördükdə, insanın tükləri ürpərdi. Əvət, Fransa bir çox və çox sənələr içində düzəlməyəcək bir tərz ilə təxrib edilmişdir. Və sənəsi üzərinə təbiətin belə müqavimət edəmməyəcəyi möhlük [öldürücü] dəmir və çalıklar qəbul etmişdir.”

Don və Kuban ablukasına dair

Rostov qəzetələrində Cənubi Rusiya

qüvayi-müsəlləhəsi [silahlı qüvvələri] Baş komandanı general-leytenant Lukomskinin imzası ilə atıdki [aşağıdakı] rəsmi məlumat dərc edilmişdir:

“Kuban, Don və Terek üzərinə Baş komandanlıq tərəfindən abluka [blokada] elan edilmişdir deyə dövrən edən şayiələrə görə, Komandanlıq kəndi tərəfindən elam edir [bildirir] ki, şu şayiələr işin nə üzlü olduğunu yanlış anlamadan ortaya çıxmış və Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] İdarəsinin Kuban, Don və Terekə göndərilən əşyanın ancaq Ticarət və Sənəət [Sənaye] İdarəsi icazəsi ilə göndərilməsi binəgüzarlığını vəz edən [sərəncamını verən] təlimnamadan əyri olaraq iqtibas edilmişdir.”

“Denikin Ukraynası” əhvalı

Bu günlər Bakıya on iki günlük yoldan sonra Kiyev məkatibi-aliyyəsinə [ali məktəblərində] təhsildə bulunan bir qrup azərbaycanlı tələbələr vürud etmişdir [gəlmişdir]. Məzkurlar [deyilən şəxslər] dabravollar tərəfindən işğal edilmiş Ukraynanın vəziyyəti-hazirəsi haqqında, bolşeviklər zamanı və dabravollar işğalından sonra Kiyev həyatı barəsində aşağıdakı məlumatı verirlər:

Kiyev bolşeviklər tərəfindən işğal olundandan sonra orada olan iki yüzə qədər azərbaycanlılar vətənləri ilə əlaqələri olmadıqdan “Kiyevdə Azərbaycan Cümhuriyyəti Koloniyası” namı [adı] ilə bir ittifaq təşkil etmişlərdir.

Bolşeviklər zamanı Azərbaycanın Ukraynada siyasi nümayəndəsi olmadığına görə, azərbaycanlıların əksəri İran təbəəliyini qəbula məcbur olmuşlardı. Əgərçi bolşeviklər ancaq İran və Çin konsulo-

sunu tanıyırlardı, məmafih [bununla belə], onlar azərbaycanlılara qarşı heç bir təzyiqat da yapmayırlardı. Binaənileyh [ona görə], hər şeyin fəvqəladə yüksək fiyətlərə satılmasına baxmayaraq, azərbaycanlılar bolşevik dövrünü salamat keçirib “Çrezvıçayka” vəhşətlərindən yaxalarını xilas edə bilmişlərdir.

“Çrezvıçayka” dəhşətləri xüsusunda dabravol və Qafqaziya qəzetələrində verilən xəbərlərin həpsi doğru və həqiqətdir. Xüsusən bolşevik hökumətinin son günlərində şəhərdə dəhşət daha ziyadə artmışdı.

Bolşeviklər şəhəri tərk edərkən dəxi 127 adam edam etmişlərdir.

Ağustosun 17-də (əski stil) bolşeviklər şəhəri buraxıb çıxmış, petlyuraçılar və dabravollar işğal etmişlərdir. Petlyuraçılar Ukrayna bayrağı qaldırmışdırlarsa da, öylədən [günortadan] sonra dabravollar onları şəhəri tərk etməyə məcbur etdilər və Kiyev bütün-bütünə dabravollar əlinə keçdi.

Dabravolların da azərbaycanlılarla əlaqəsi eyi [yaxşı] idi. Kiyev mühafizəyi-əsgəri naçalniki [hərbi mühafizə rəisi] general-leytenant Bredov və sabiq Tiflis qubernatoru general Çernyavski tərəfindən Azərbaycan Koloniyası rəisi qəbul olunmuş və rəsmi bir zat [şəxs] kimi tanınıb qarşılanmışdı. Böylə hüsn-təvəccöhə [hüsn-rəğbətə] xidmət edən səbəb, dabravol Kiyev ordusu nisfinin [yarısının] müsəlmanlardan ibarət olması olsa gərəkdir.

Azərbaycanlıların vətənlərinə övdət etmələri [qayıtmaları] üçün Rostova qədər xüsusi bir vaqon da verilmişdi.

Bolşeviklər zamanı Azərbaycan haqqında Kiyevə yetişən xəbərlər pək mü-

ğalitəli [şübhəli, həqiqətə əsaslanmayan] idi. Öylə ki, Kiyevi dabravollar işğal etdilər, Azərbaycan barəsində bir çox şeyə və əxbarat [xəbərlər] zahir olmağa başladı.

“Azərbaycan” sözü gündə minlərcə dəfə istemal edildi [işləndi]. Bu xəbərlərin çoxu müfəttinə [fitnəkarca] bir mahiyyət daşıyaraq, Azərbaycan xalqını ittiham üçün ortaya buraxılırdı. Xəbərlərin ümumi istiqaməti onu andırmaq istəyirdi ki, guya azərbaycanlılar ruslara qarşı ədavətkarənə hisslər bəsləyərək, dabravollarla müharibə etməyə can atırlar. Eyni təftinlər [fitnələr] gürcülər haqqında da buraxılırdı.

Azərbaycan Koloniyası Kiyevdən əzimət edən [yola düşən] zamanlarda fiyatin aşağı enməsinə görə məişət bir az eyiləmişdi. Böylə ki, bolşeviklər zamanında qara ətməyin [çörəyin] girvənkəsi 180 rubləyə satıldığı halda, şimdi ağ ətmək 12 rubləyə, girvənkəsi 600 rubləyə satılan yağ 200 rubləyə satılmağa başladı. Şəkər heç bulunmadığı halda, bazarda göründü. Ət girvənkəsi 160 rubləyə güclə ilə çox az zaman bulunurdu, çoxaldı.

Para böhranı isə tədil ediləmməmişdi [yoluna qoyula bilməmişdi]. Zira Şura paraları ilğa [ləğv] edilərək ancaq Krenski, Ukrayna, Petlyura və Dabravol (Don) paraları qəbul edilir ki, bir çox vaxt ixtilafı da mövcub [ixtilafı səbəb] olur.

Fiyatların düşməsi əfkari-ümumiyyəni [ictimaiyyəti] dabravollar nəfinə [xeyrinə] çevirdi.

Bolşeviklərə heç bir tərəfdə hüsn-rəğbət əsərləri görünməyir. Eyni zamanda dabravolların milliyət əleyhinə yürütdükləri siyasəti əslən ukraynalı olan

əhalinin hər təbəqəsi içində Petlyura[ya] tərəf meyl və hüsn-rəğbət oyandırmışdır. Ukraynalıların həpsi səbirsizliklə Petlyuranın vürudunu [gəlişini] bəkləyirlər.

Ukrayna qəzetələrinin qapadılması və “vahid, bölünməz Rusiya” bərpasını təbliğ edən [Vasili] Şulginin “Kiyevlyanın” nam rusçu mürtəcə qəzetəsi və başqa o kimilərinin meydangir olması əhalini ziyadə qızdırır. Ukrayna istiqlalına böylə əlaqədə olan dabravollar yalnız Maxno, Zelyonı, [Dmitri] Sokolovski və başqaları kimi yeniyetmə müxtəlif atamanlar ilə müharibə deyil, Petlyura, yaxud “Ukrayna Xalq Cümhuriyyəti” qoşunları ilə də mübarizə etməyə məcbur olacaqlardır.

Və əlavə, Qomelə qədər yetişmiş lehlər [polyaklar] ilə dabravollar arasında münaqişə başlanmış və şu münaqişə dolayısı ilə əxirən [axır vaxtlar] Denikinə qarşı lehlər ilə Petlyura arasında ittifaq əqd edilmişdir [bağlanmışdır].

Romanlar bolşeviklərlə mübarizə etmək üçün kəndi müavinətlərini Denikinə təklif etmişlərdi. Nasıl ki məlumdur, Romanıyanın Bessarabiya üzərinə olan iddiasını Denikin tanımaq istəmədiyi üçün onların müavinətindən və onlarla hər dürlü etiləfdən [razılışmadan] imtina etdi. Nəticə olaraq, Romaniya da Denikinə qarşı Petlyura ilə etilaf əqd etdi.

Yəhudi talanı bolşeviklər zamanı olur idisə də, o da intizamı pozulmuş əsgəri hissələr tərəfindən pək nadir olaraq irtikab edilirdi [işlənirdi]. Dabravollar zamanı isə talan təbii bir mahiyyət almış, yalnızca bir Fastovda bir dəfə talan tam altı gün bilafasilə imtidad etmiş [fasilsiz davam etmiş] və nəticədə 18 min yəhudi tələf olmuşdur.

Ukrayna daxilində qubernatorluq, polis idarələri və başqa inqilabdan irəliləyən qaydalar bərpa edilmişdir. Həmçinin yeni stil inqilab əlaməti sanıldığı üçün, əvəzinə əski stil qəbul edilmişdir. Dəmiryolları isə bu vaxta qədər bərpadan bir haldadır. Bütün ali məktəblər şimdiyə qədər açılmamışdır. Ancaq Tibbiyyə şöbəsinin 4-cü və 5-ci kursları açıqdır. Hal-hazırda darülfünun [universitet] həyatını tənzim etməyə iqdamatda bulunurlar [təşəbbüs göstərir].

Bolşeviklər kəndi məğlubiyyətlərinə baxmayaraq, hər tərəfdən və hər yerdə ki mümkündür, Dabravol ordusu arxasında və ordu içində təbliğatlar yapırlar. Azərbaycanlılar övdət etdikləri sıralarda Odessa şəhəri, həmçinin Tiraspol-Skvira xəttindən şərqdə olan yerlərin həpsi dabravollar əllərində idisə də, ayrı-ayrı bolşevik hissələrinin və atamanların hərəkəti dəxi xitampəzir olmamışdı [sona çatmamışdı]. Şimdi məlum olur ki, heç kəsin bəkləmədiyi Kiyevin bolşeviklər tərəfindən axırıncı dəfə işğalı həman bu hissələrin cəbhə yararaq şimalda “kəndilərinə” iltihaf etmək [birləşdirmək] istədiklərindən nəşət etmişdir [irəli gəlmişdir] və onlara Petlyura dəxi müavinətdə bulunmuşdur.

TÜRKİYƏDƏ

Mustafa Kamal paşanın yeni Kabinəyə teleqramı

Anadolu və Rumeli Qüvayi-Milliyə [Milli Qüvvələri] rəisi Mustafa Kamal paşa tərəfindən yeni Türkiyə Kabinəsinə zeylədəki [aşağıdakı] məzmununda bir teleqraf göndərilmişdir:

“Millət şimdiyə qədər rəsi-karına keçənlərin Qanuni-Əsasiyə və amali-milliyəyə münafi hərəkəti-məluməsindən mü-təəssirən, hüquqi-məşruəsini tanımaq və müqəddəratını əmin və əhil əllərdə görmək qərarı-qəsisini vermiş və lazım gələn təşəbbüsəti-əzmkarənəyə təvəssül etmişdir. [Millət indiyə qədər iş başına keçənlərin Konstitusiyaya və milli amala zidd olan məlum hərəkətlərindən mü-təəssir olaraq, qanuni hüquqlarını tanıtdırmaq və müqəddəratını əmin və bacarıqlı əllərdə görmək barədə qəti qərarını vermiş və lazım gələn təşəbbüslərə əzmlə müraciət etmişdir.]

Təşkilati-müntəzaməyə tabe Qüvayi-Milliyə iradəyi-qətiyyəyi-milləti beinayətullahil-kərim tamamən izhar və isbat etmək qüdrətini ihraz etmişdir. [Nizam-intizamlı bir təşkilata sahib olan Milli Qüvvələr, millətin qəti iradəsini Uca Allahın mərhəməti sayəsində tamamən meydana qoymaq və isbat etmək qüdrətini qazanmışdır.]

Millət qüvvət və iradəsini heç bir vaxt amali-müqəddəseyi-şahanəyə müğayir və mənafeyi-mülkü millətə mübayin bir tərzdə sərf etmək niyyəti-qeyri-məquləsində deyildir. [Millət öz qüvvət və iradəsini heç vaxt, padşahın müqəddəs əmalına zidd olan və ölkənin və millətin mənafeyinə uyğun gəlməyən bir tərzdə sərf etmək kimi ağılsız bir niyyətə düşməmişdir.]

Millət zati-əqdəsi-xilafətpənahinin məzhəri-əmnü etimadı olan zati-fəxamətpənahiləri ilə rüfəqayi-kiramını müşkül vəziyyətdə buraxmaqdan qətiyyəni mütavəqqi olub, biləks, tamamən müzahir olmağa bütün səmimiyyətiylə hazırdir. [Millət xilafətin pənahı olan müqəddəs şəxsiyyətin, yəni sultanın inamını və etimadını qazanan siz Baş naziri və əziz yoldaşlarınızı çətin vəziyyətdə qoymaqdan qəti surətdə çəki-

nərək, əksinə, tamamilə dəstək olmağa bütün səmimiyyətilə hazırdır.]

Şu qədər var ki, hökuməti-hazirə ərkani içində hökuməti-sabiqədən bəzi zəvat da bulunduğundan, bu babda bərvəchi-ati bəzi şərait dərmianına lüzum görülmüşdür. [Ancaq indiki hökumət adamları içində əvvəlki hökumətdən bəzi şəxslər də olduğuna görə, bu barədə aşağıda göstərilən müəyyən şərtləri önə sürmək ehtiyacı meydana çıxmışdır.]

Heyətimiz qəti və sərih olaraq zati-saniyi-sədarətpənahilərindən xüsusiatiyyənin hökuməti-cədidə təsvib və qəbul edilib-edilməyəcəyini kamali-hörmətlə anlamağı vacibdən ədd edir: [Heyətimiz qəti və açıq olaraq, Baş nazirdən, aşağıdakı məsələlərin yeni hökumət tərəfindən təsdiq və qəbul edilib-edilməyəcəyini hörmətlə soruşub öyrənməyi vacib sayır:]

1) Hökuməti-cədidənin Ərzurum və Sivas konqrelərində təyin və təsbit edilən təşkilat və məqasidi-məşruəyi-millətə riayətkar qalması; [Yeni hökumətin, Ərzurum və Sivas konqreslərində təyin və qəbul edilən təşkilata və millətin qanuni məqsədlərinə riayət etməsi;]

2) Məclisi-Millinin iniqadı ilə müraqibeyi-feiliyyə başlayınca qədər müqəddərati-millət haqqında bir günə təəhhüdi-qəti və rəsmiyyə girilməməsi; [Milli Məclisin toplanmasıyla feili nəzarətə başlayınca qədər, millətin müqəddəratı barədə heç bir surətdə qəti və rəsmi bir öhdəlik götürülməməsi;]

3) Sülh Konfransında təyini-müqəddərati-millət və məmləkətə məmur olacaq mürəxxəslərin sabiqi kimi naəhillərdən təyin edilməyib, millətin bəhəqq amalını müdrik və etimadına məzhər əhli-vüquf və iqtidardan intixab buyurulması.

[Sülh Konfransında millətin və ölkənin müqəddəratını təyin etmək vəzifəsini daşıyacaq nümayəndələrin əvvəlki kimi bacarıqsız şəxslərdən təyin edilməyib, millətin amalını layiqincə dərk edən və etimadına nail olan, məlumatlı və bacarıqlı şəxslərdən seçilməsi.]

Bu əsasatda tamamilə etilaf hasil olduğu təqdirdə, bilcümmlə Düvali-etilafiyəcə məşruyyəti və qüdrəti tanınmış olan təşkilati-milliyəmizin hökumətin müzahiri olacağı və bu surətlə hökumətin təmini-müqəddəratda müəssir bulunacağı təbiidir. [Bu prinsiplərdə tamamilə uzlaşma meydana gələrsə, qanuniliyi və gücü bütün Antanta ölkələri tərəfindən də tanınmış olan milli təşkilatımızın hökumətə dəstək olması və millətin müqəddəratının təminində hökumətin öz rolunu oynaması təbiidir.]

Bir dəfə bu nüqati-əsasiyyədə mütəbiqət hasil olduğu anlaşıldıqdan sonra, hadisəti-əxirə vəsiləsi ilə hasil olan əhvali-qeyri-təbiyyənin izaləsi məqsədilə bəzi məruzəti-taliyyədə bulunmaqlığımıza müsaideyi-sədarətpənahiləri istirham olunacaqdır. [Bir dəfə bu prinsipial nöqtələrdə razılıq əldə edildiyi anlaşıldıqdan sonra, son hadisələr səbəbindən meydana gələn qeyri-təbii halların aradan qaldırılması məqsədilə, ikinci dərəcəli məsələlər üçün Baş nazirin icazəsini xahiş edəcəyik.]

*Anadolu və Rumeli
Müdafiəyi-Hüquq Cəmiyyəti
heyəti-təmsiliyyəsi naminə:
Mustafa Kamal”*

DAĞISTANDA

Petrovskda

Denikin tərəfdarı olan “Qolos Rosii”

qəzetəsi Petrovsk [Mahaçqala] haqqında böylə məlumat verir:

Bu günlərdə Petrovskdan gəlmiş olan və qəzetənin rəyincə mötəbər bir zat [şəxs] xəbər verir ki, indilikdə Petrovsk, Teymurxanşura [Buynaksk], Dərbənd və mahalında olan kəndlər Könüllü ordu tərəfindən işğal edilmişdir. Kiçik əndazədə dağlarda iğtişaş olmaqdadır.

Üç gün bundan əqdəm [qabaq] gecə Qudermes ilə Xasavyurd arasındakı dəmiryol bir-iki fərsəx uzunluğunda çeçenlər tərəfindən təxrib edilmişdi. Yolun təmirinə zirehli qatar mühafizəsi altında bilatəxir mübaşirət edilmişdir [dərhal başlanmışdır]. Bir neçə gündən sonra Petrovsk ilə Şimali Qafqaziya münasibətinə [rabitəsinə] başlanacaqdır.

Dağıstan qoşunları rəisinin ixtiyarında kəşfiyyat əməliyyatı yapan bir çox təyyarələr və hidroplan vardır. Petrovsk ilə Dərbənddə 5 minə qərib [yaxın] qoşun toplanmışdır.

Bu vaxta qədər üsyan ancaq Dağıstan mahalının üç dairəsində olmuş imiş. Dağıstanın qalan hissələri bitərəf qalmış imiş. Hətta bir neçə mahallar könüllülərə üsyançılarla mübarizədə müavinət belə edirmişlər.

Bundan bir həftə yarım irəli üsyançı dağıstanlılar [Teymurxan] şuraya yaxınlaşaraq onu bombardman etməyə başladılar. Dağıstanlıların nizami hissələri ilə 200 kazaklara komanda edən dağıstanlı bir polkovnik bütün şuralıları səfərbərlik halına gətirərək şəhərə yürüş edənlərin bütün hücumunu dəf edər. Sonradan 10 eşelon könüllülər gəlib şəhərin ətrafını işğal edərlər. Ciddi müsədimələr [toqquş-

malar] başlanar və üsyançılar külli tələfat verərək dağlara çəkilmışlərdir. Altı dağ toplarından ikisini buraxaraq dördünü özləri ilə aparmışlardır. Üsyançılar tərəfindən şəhər bombardman edildikdə iki məscid və bir neçə ev xəsarətdidə olmuş imiş.

Dağıstanın şəhərlərində indilikdə həyat adı qayda üzrə cari olmaqdadır [davam etməkdədir]. Vuruşmalar yoxdur, bütün üsyançılar dağlara çəkilmış və Könüllü ordu tərəfindən təqib edilməkdədir. Petrovskda həyat dəxi həmişəki qərar üzrədir. Rusiyadan bir çox tacirlər gəlmiş və İran ilə münasibət və əlaqəyə girişmişlərdir. Petrovskda əhali həddən ziyadə artdığı üçün boş ev yoxdur. Şəhərə gələnlər mövqifdə [stansiyada] və körpülərdə qalmağa məcbur olurlar.

“MƏMLƏKƏTİMİZİN HALI NASILDIR?”

Parlaman və mətbuatda sağ və sol tərəf müxaliflərinin başlarında və qələmlərində müzmin [xronik] bir mərəz vardır: həqiqəti müxalifətə fəda etmək, məntiq və ağılı bir tərəfə atmaq.

Bir məmləkətdə müxalifətin qiymət və səmimiyyəti o zaman təsdiq olunar ki, müəyyən və müştərək mənfəətlər eyicə bilindikdən sonra millətin həyatı-siyasiyyə və amali-milliyəsinə prinsip ədd [hesab] edilən məsələ və mövzularda ixtilaf edilsin.

Bu müxalifət məqbul [qəbul edilən] və mötəbərdir. Əgər böylə bir müxalifət olarsa, hali-təbiidə yaşayan bir camaata cə-

miyyətin, hökumətin və tabe olduğu siyasi cərəyanın fənalıqları, xətalı, nöqsanları haqqında bir qənaət, bir fikir vermək mümkün olar. Yoxsa gəlişigözlə söz söyləmək, tənqid olsun deyər hər ağlına gələni yazıb-cızmaq boş bir lafı gəzaf [boş söz] olub qalar.

Biz biliriz ki, sol tərəf müxaliflərinin şüarı inqilabçılıqdır. İnqilabçılığın məntiqi yel dəyirmanı kimi dörd bir tərəfə dönmən və heç bir tərəfdə səbat etməyən rəngsiz, mizacsız, təbiətsiz bir şeydir.

Sol tərəf hökumət təşkili platformasında ittihad və iştirak edər, bir az sonra hökumətə sorğular verər, hökumətdən iftiraq eylər [ayrılar].

Sağ tərəf hökumət platformasının əsaslarına tərəfdar olar, sonra o əsasları öz əli ilə pozmağa çalışır. Sağ tərəfin ələməti-fariqəsi [xarakteristik xüsusiyyəti] nə hökumətdir, nə də hökumətsizlikdir. Ancaq durğun suyu bulandırmaq.

Az-çox müxalif qəzetələri oxuyan və müxaliflərin tənqid və tərizlərini eşidənlər də heyrətlər içərisindədir:

- Nə olmuş, nə varmış?

“Zəhmət sədası” məmləkəti böyük bir bəla və fəlakət içərisində görür: Məmləkət batır. Hökumət yox. Rüsvət alanlar çox. Məhkəmələr pozuc. Burjuylar ciblərini doldurur. Fəqərayi-kasibə soyulur.

Sağ tərəfdə “İttihad” isə daha böyük vəlvələ çıxarır: Bugünkü varlığımız, daxili və xarici siyasətimiz bərbaddır. Bizim dediklərimizə kimsə əhəmiyyət verməyir. Hər kəs öz cibinin faydasına baxır və sairə.

Təəccübdür, bir məmləkətdə parlamentarizm üsulu olduğundan və demok-

ratik bir cümhuriyyətdə bulunduqdan sonra nə üçün hər fərd ağlına və məntiqinə görə dilini işlətməsin?

Hökumət göydən enmiş bir şeymidir ki, hər yazı yazanın, hər ağzı işləyənin boş tənqid və tərizlərinə [məzəmmətlərinə] məruz qalsın? Parlaman kürsüsündə Mətbuat qanunu müzakirə edilərkən cümhuriyyəti və qüvvəyi-təşriyyəsi [qanunverici hakimiyyəti] ilə yaşayan bir hökuməti Nikolay və Əbdülhəmid hökumətlərinə təşbeh etmək [oxşatmaq] müxalifətdir, yoxsa mülavimətmə [bir-birini pisləmək, danlamaq]mi? Xayır! Burada heç bir əsas yox, heç bir fikir də yox. Ancaq şəxsi təərrüzlər [hücumlar, təcavüzlər] və şəxsi rəqabətlər var.

İştə bu mərzələ məlul olan “İttihad”-da, son nömrəsində məqaləmizin sərlöv-həsinə qoyduğumuz “Məmləkətimizin halı nasıldır” ünvanı ilə “Q. b. Qarabəyli” tərəfindən yazılmış bir baş məqalə vardır.

“Məmləkətimizin halı nasıldır?”

“İttihad” izah edir:

“Bu suala veriləcək cavablar o qədər çox və bir-birinə müxalifdir ki, xaricdən gəlib məmləkətimizin əhvalına, cərəyan edən vəquata [hadisələrə] aşina olmayan bir zat [şəxs] verilən müxtəlif cavablara qulaq asıb eşidəcək olarsa, şəxsi qərarını vermək üçün çox mühüm və müşkül bir mövqedə qalmaq məcburiyyətindədir ki, bunu hər kəsin etiraf etməsi əlزام və la-büddür!”

Məmləkətin halını tərif və təsvir etmək üçün böylə qapqara bir bədbin gözlüyü taxmaq da müxalifətdir? Bu, müxalifətdən ziyadə qeyri-səmimi və istərik

yazılardır ki, hədəfi pozğunçuluq, xərabəliyətdir.

“... Məmləkətimiz, istiqlalımız bir qaç mənfəətpərəst şəxsin intriqası ilə böyük bir böhran içində bulunarkən, eyni şəxslərin maskası altında oynaması ilə vətənimiz daxili və xarici müdhiş bir təhlükənin ərəfəsindədir!...”

Bu sətirləri də mühərririn baş məqaləsinin müqəddiməsində təsəvvür etdiyi xarici bir zat da oxumuş olsa, ilk xatirinə gələcək olan şey bu məmləkətin “olı-qarş” halında bulunduğunu fərz etmək olacaqdır. Əcaib şey! Parlaman və cümhuriyyət üsuli-idarəsi ilə yaşayan bir hökumət bir qaç şəxsin intriqası altında bulunduğunu və müdhiş bir təhlükə qarşısında olduğunu “İttihad” mühərriri görmüş, bilmiş də, başqa bir kimsə görüb anlamamışmıdır?

“İttihad”ın son nömrəli məqaləsini – “Məmləkətimizin halı nasıldır?” sərlöv-həli yazılarını oxuduqdan sonra məmləkətin halından heç bir şey anlamadığımı halda fəqət gərək sağ və gərəkse sol tərəf müxalifləri haqqında qəti bir fikir edin-

- Məmləkətin halı nasıldır?

Cavab: sağ və sol tərəf müxaliflərinin bihud və bisud [boş və faydasız] və pək ziyadə vətən və məmləkətşikən [vətən və məmləkəti yıxan, dağıdan] hücum və tənqidləri baqi qaldıqca – pək fənədir, qeyri-mütəhəmmildir [düzülməzdir], yə’savərdir [acınacaqlıdır].

İştə “Məmləkətimizin halı nasıldır?” məqaləsindən çıxan zehniyyətlərdən anlaşılaq bir şey!

Ə[hməd] H[əmdi]

BAKIDA MÜƏLLİMLƏR MƏİŞƏTİ

Vətənin tərəqqi və ümrani ülum [elmlər] və maariflə olduğu kimi və ülum və maarifin intişarı [yayılması] müəllim və ədiblərin təlim və tərbiyələri ilə olduğu bədihidir [aşkardır].

Xüsüsən bizim sevgili cavan vətənimiz Azərbaycanda maarifin lüzumu birinci dərəcələrdən məhsudur [hesab olunur].

Bu axırlarda hökumət dairələrində müəllimlərin maddi halı, bir növ, təmin olmuş kimi müqərrərdir [qərarlaşdırılmışdır]. Fəqət Bakı Bələdiyyə müəllimlərinin halı çox fənədir.

Əvvəla, bədihidir ki, müəllimlik bir müqəddəs vəzifədir və bu vəzifəyi-müqəddəsəni ifa etməkdə birinci şərt müəllimin təmini-maasıdır. Və maaş da o qədər olmalıdır ki, onları hər bir ləvazimətdən təmin etsin. Çünki müəllimləri başqa əsnaf [siniflər] ilə müsəvi tutmaq [olmaz]. Vəzifədən əlavə, hərə kəndilərinə məxsus bir mədaxil yolu axtarıb-aramaqdadır. Bexiləfi-müəllimlər [müəllimlərdən başqa] ki, onların maaşı ancaq aldıqları paraya vabəstədir [bağlıdır]. Xüsüsən bu əyyamda hər bir şey qiymətcə ru-bətarəqqi olmağa [qiyməti qalxmağa üz tutduğuna] görə, hamı məvaciblə dolananlar tənqlik [darlıq, çətinlik] çəkməkdədirlərsə, müəllimlər onlardan artıq ağır məişətə düşər olmaqdadır. Böylə ki, aldıqları məvacib onlara bir həftə olsun belə kifayət etməyir.

Xülasə, böylə gedərsə, müəllimlərin halı daha da fəna və onların halının fənalığı, nəuzübillah [Allah saxlasın], vətən

övzasının [halının] fənalığına baisdir. Yaxşı olardı ki, vətən şərəfinə və xatirinə müəllimlər halını nəzəri-etinaya alıb, Bakı Bələdiyyə İdarəsi də bir təcili təşəbbüs-də ola idi.

*Bakı Bələdiyyə müəllimi:
Axund Nəsir oğlu*

MÜAVİNƏT

Xilqəti-Adəmdən [Adəmin yaradılışın-dan] bəri insanların yek-digərinə [bir-bir-inə] olan müavinətləri saiqəsi [səbəbi] ilə, bilcümlə əməl [bütün arzu] və qayə-lərinə nail olmaqda olduğu hər kəscə müsəlləm [qəbul edilən] bir məsələdir. Müavinət olmazsa, tədviri-ümür ediləm-mə-yəcəyi kimi [işlərin getməsi, aparılması müm-kün ola bilməyəcəyi kimi], intizami-aləmə də xələl gələcəyi izahdan müstəğnidir [izaha ehtiyacı yoxdur].

İştə bu intizami-aləmə xidmət üçün bilümmün növü-bəni-bəşərin [bütün insan-ların] yek-digərinə müavinət eyləmələri gərək Qüruni-ülada [Qədim dünyada, An-tik dövrdə] bulunan filosofların əqvali-məmduhələrində [tərifləyici sözlərində] və gərəkse kütübi-müqəddəsədə [mü-qəddəs kitablarda] və bəxusus [xüsusilə] Qurani-Kərimdə kərrarən təzkar və bə-yan [dəfələrlə qeyd və izah] edildiyi kimi, müavinətsiz hər bir əməlin [niyyətin] əqim qalmaqda [yarımçıq qalmaqda, baş tutma-maqda] olduğunu da bittəcrübə müşa-hidə edirik. Şu halda, müavinət hər kəs üçün bir xisləti-məmduhə [bəyənilən, təq-dirəlayiq xasiyyət] olduğu təsdiq olunduğu

kimi, Qurani-Kərim ehkamınca da hər mü-səlman üçün bir fərizə olduğu müsəlləm və müəlləndir [şübhəsiz və aşkardır].

Müavinət hər kəs tərəfindən yapıla bilir. Ancaq müavinətin masruf [sərf edi-lən şey] və mövzusu xüsusunda isabət et-diril[mə]diyi [hədəfə çatmadığı] üçün, ya-pılan müavinətdən gözdilən qayə və məqsədə müvafiq olunamayıdır. Bunun üçün ediləcək müavinətin, hər halda, bir əsasa müstənid bulunması [istinad etmə-si], qayə və məqsədin hüsula gələ bilə-cəyi bir tərzdə yapılmasına etina edilmə-si təhtəl-zəmində [işin əsasında, bünöv-rəsində] bulunur.

Bu cümlədən olaraq, yapılmaqda olan müavinətdə görülən bəzi əsəri-müsami-hə və nəvaqisi [ehmalkarlıq və nöqsan ni-şanələrini] ərbabi-diqqətin nəzərinə çarp-maq həsəbi [məqsədi] ilə bir-iki söz söylə-məyə məcburiyyət hasil olmuşdur.

Şöylə ki:

Keçənlərdə İttifaq məscidi camaatı tə-rəfindən cəm və iddixar olunan [yığılan] pa-radan müqtəzi məbəlig [lazım gələn məb-ləglər] axund, molla və sair məscid müs-təxdimini [xidmətçiləri] üçün bir miqdarı tövzi edildikdən [paylandıqdan] sonra, mü-təbaqi [geridə] qalan səkkiz min manat mü-hacirin və məlul möhtacinə ehda və töv-zi edilmək [köçkünlərə və ehtiyacı olan əlil-lərə hədiyyə edilmək və paylanmaq] üzrə Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə tərk və təbərrö edildiyi [ianə olaraq verildiyi] məalmə-sar [şadlıqla, məmnuniyyətlə] eşidilmiş və “Zəh-mət” qəzetəsində də görülmüşdür.

Bu tədbir və təşəbbüs, həqiqətən, ül-viyyətəkarənə və müavinətpərvərənə vü-qu bulduğundan dolayı müsəbbib və bə-diləri şayani-təqdirdir və təzkardır [səbəb-

karları təqdirdə və yad edilməyə layiqdir]. Çün-ki müavinətdə isabət etdirmək, masərfi-lehini [kimə sərf ediləcəyini] bulmaq əl-zəmdir [vacibdir]. Bilcümlə ərbabi-mü-rüvvət və həmiyyətəməndən müavinət üçün fəqərəyə, züəfaya para və sairə eh-da və bu surətlə düçarı bulunduları zə-rurətdən təxlis ilə ehya edərlər [Bütün mürvət və qeyrət sahibləri kömək məqsədi ilə yoxsullara və zəiflərə pul və sairə hədiyyə edər və bu surətlə, düçar olduqları ehtiyac-dan xilas edərək, onları dirildər, canlandırırlar]. Ancaq, həqiqətən, təsəddüq eylə-dikləri [sədəqə verdikləri] o fəqərə möh-tacmıdır, deyildir keyfiyyətini isabət etdirəmməzlər və bir də kəndisinə ərzi-ehtiyacla istianə edən [yardım diləyən] fəqir və möhtacini [möhtacları] münfəri-dən təsəddüq eyləmələrində [ayrı-ayrılıq-da sədəqə vermələrində] təsəülə [dilən-çiliyə] bir qapı açılmış olur ki, bu məsələ dinən, hökmən müğayiri-həqiqət [həqi-qətə zidd] olaraq zühur etmiş olur.

Daha açıqca söyləyəlim ki, bir kimsə-nə bir fəqərəyə bir qaç rublə verərsə, ancaq o günkü ehtiyacını təmin edə bi-lər. Fərdası [sabahısı] günə yenə o fəqərə ac qalır. Şu halda bu bir müavinət deyil, biləks [əksinə], şərən [şəriətə görə], hök-mən məmnun [qadağan] olan təsəülə alış-dırmış olur. Bu fəqərəyə para vermək-dənsə, bir işlə iştigal [məşğul] etdirmək, hər halda, müavinətdəki məqsəd və qa-yəni təmin etmiş olacağından, yapılacaq insaniyyətlərə isabət etdirmək əl-zəmdir və Avropada və sair mütəməddin mə-həllərdə [mədəni yerlərdə] ediləcək müa-vinət bir üsul və qaydaya tabe tutulmuş-dur.

Məsələn, bu gün fransızlar ən zəngin bir millətdir. Bunların içində, əcəba, möh-tacini yoxmudur? Əlbəttə, vardır. Ancaq bu xüsusda cəmiyyətlər, klublar təşkil edilərək fəqərəyə, züəfaya, möhtac və məlulinə [əlillərə] müavinət arzusunda bulunan zəvət işbu mütəşəkkil cəmiyyət-lərə ianə verirlər. Və hətta bir çox ərbabi-qina [varlılar] dəxi fəqərəyə edəcəkləri mü-avinəti-nəqdiyyəni cəmiyyətlər və klub-lar vasitəsilə tövzi etdirirlər [payladırırlar]. Hətta əcəzə [acizlər] və möhtacın üçün bir daireyi-rəsmi təşkil edərək, bu su-rətlə möhtacın və müftəqirinin zərurət-ləri təhvin edilir [yoxsulların ehtiyacları yün-gülləşdirilir] və meydanda təsəül edəcək heç bir fəqir bulunmayıdır.

İştə bu cümlədən olaraq Bakıda da bir çox sənədən bəri müəssəsə və mü-təşəkkil olan [qurulan və təşkilatlanan] Cə-miyyəti-Xeyriyyə bu vəzifəni bəhəqq [la-yiqli surətdə] ifa edir. Hətta deyil fəqərə və mühacirinə, qəzazədə olan bir taqım üftadəyi-fəlakət və zərurət olan kəsəna [qəzanın hökmü ilə fəlakətə və ehtiyaca düçar olan bəzi kəslərə] belə müavinət et-məkdə olduqları məəl-iftixar müşahidə və istema edilməkdədir [qürurla göröl-məkdə və eşidilməkdədir]. Şu sırada İrə-vanda, Qarsda, Naxçıvanda ermənilərin vəhşətkaranə zülüm və etisafına [təca-vüzünə] hədəf olan müsəlman qardaşla-rımız Azərbaycana iltica və hicrət edərək [köçüb sığınaraq] soqaqlarda pərişan və sərgərdan bir halda gəzdikləri görülür və bunlara əhali tərəfindən münfəridən [fər-di qaydada] müavinət edilir və tətəyibi-xa-tir [könüllərini xoş tutmaq] üçün fəvqəla-də fədakarlıqlar icra edilsə də, diriğ edil-məyən [əsirgənməyən] işbu müavinətdə

isabət etdirilib-etdiriləmmədiyi təqdir və təyin ediləmməyir.

İştə bu məqsədə məbni [əsasən], ya-pılacaq müavinət Cəmiyyəti-Xeyriyyə və-sitəsilə yapılsa, daha ziyadə isabət edil-miş olacaqdır. Hər halda, fükəraya, züə-faya və baxusus hal-hazırda müavinətə dinən və insaniyyətən məcbur olduğu-muz mühacir müsəlman qardaşlarımız üçün ehda və təbərrö [hədiyyə və ianə] ediləcək müavinətin və nağdın Cəmiy-yəti-Xeyriyyə vasitəsilə yapılması mütləq lazımdır. Fəqət bəzi yerlərdə bir münə-sibətlə cəm edilən paraların ticarət və sair xüsusatda istemal edilməkdə [işlə-dilməkdə] olduğu, məəttəəssüf [təəssüf ki], eşidilmişdir. Şu sırada dinən, insaniy-yətən məcbur olduğumuz müavinəti mül-təci və mühacirindən diriğ etmək mü-ğayiri-müaşirət və insaniyyət [sığınanlar-dan və köçkünlərdən əsirgəmək ədəb-ərka-na və insaniyyətə zidd] və baxusus islamiy-yətə külliyyəni müğayir idüğündən [oldu-ğundan], bu kimi müdəxxər [yığılmış] məb-ləğin möhtacinə tövzi edilmək üzrə Cə-miyyəti-Xeyriyyəyə verilməsini, bil-cüm-lə möminin və müvəhhidin [mömin və Allahın birliyinə inanan] qardaşlarımızın hə-miyyəti-insaniyyətəpərvəranələrindən in-tizar eyləriz.

Z. Ayn.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Türk qadınları kursunun rəsmi-gü-sadı

Əvvəlcə qəzetəmizdə iş'ar olunduğu vəchlə [bildirildiyi kimi], cümə günü 24 təş-rini-əvvəldə [oktyabrda] türk qadınlarına

məxsus kursların rəsmi-güşadı [açılış mə-rasimi] Birinci Milli Ünas gimnaziyasında icra edilmişdir. Rəsmi-güşadda paytaxtı-mızın ziyalı xanımları isbatı-vücut [işti-rak] etdikləri kimi, xüsusi surətdə dəvət olunanlardan qeyriləri daha gəlmiş və təxminən 100-120-yə qədər xanım hazır bulunmuşdur.

Saat 12-də Sara xanım Xuramoviçin təbrik nitqi ilə rəsmi-güşada başlanmış və xanım əfəndi fəsih bir lisanla irad bu-yurduqları [səlis bir dillə söylədiyi] nitqlə-rində xanımlar öhdəsinə tərəttüb edən vəzaifdən [düşən vəzifələrdən] və onların həyati-bəşərdə oynadığı rollardan bəhs-lə, əhvali-zamana aid başqa məlumatlar da vermişdir.

Bədəhu [bundan sonra] Şəfiqə xanım Qasprinski Krım türk xanımları tərəfin-dən azərbaycanlı həmsiərələrinə [bacıla-rına] salam yetirərək təbrik etmiş və ma-arif yolunda atdığı addımlarının müvəf-fəqiyyətli olması arzusunda bulunmuş-dur.

Üçüncü olaraq sözə başlayan Hənifə xanım Məlikov olmuşdur ki, bu möhtə-rəmə xanım qadınların işbu təşəbbüs-lərini təqdirlə, mütəşəbbislərinə təşək-kürlər edərək, başlanılan gözəl işi yarım buraxmamağı və təşəbbüslərində davam etməyi tövsiyə etmişdir. Və sonra yenə bir qaç xanım tərəfindən nitqlər söylə-nilmiş və təbriklər edilmişdir.

Kursa davam etmək üçün ərizə verən qadınlar üç sinfə ayrılmışlardır: birinci sinfə heç bilməyənlər, ikinci sinfə az bi-lənlər və üçüncü sinfə də şəhər ibtidai və ali-ibtidai məktəblərini bitirənlər.

Onu da qeyd və əlavə etməliyiz ki, qadınlarımız kurslara ziyadə rəğbət gös-

tərərək, artıq bir şövq və həvəslə gəlmiş və əvvəlcə ərizə verənlərdən başqa, hə-man məclisdə kəndilərini yazdıranlar də-xi olmuşdur.

Saat 2 tamamda rəsmi-güşad bitib, xanım əfəndilər dağılmışlardır. Müvəffəq olmalarını arzu edirik.

Bələdiyyə İdarəsində

Bələdiyyə İdarəsi Maarif Nəzarətin-dən dövləti məktəblər müəllimlərinin maddi cəhətlərinin təmin edilməsi haq-qında məlumat istəmişdi. Nəzarət xəbər vermişdir ki, məzkur [deyilən] məlumat “Hökumət xəbəri”nin 15-ci nömrəsində dərc edilmişdir. Əlavə olaraq, bu vaxta-dək heç material hazır edilməmişdir.

Küçələrin təmizliyi haqqında

Üçüncü Zükur [oğlanlar] gimnaziyası müdiriyyəti Bələdiyyə İdarəsinə məlum etmişdir ki, məktəbin ətrafı həftələrlə tə-mizlənmədiyindən bir məzbələ [zibillik] halına gəlmişdir. Bunun isə yüzlərlə belə məktəblilərə hifzüssihhə [gigiyena] nöq-teyi-nəzərindən fəna təsir edəcəyi ehti-malı vardır. Müdiriyyət rica etmişdir ki, bu haqda lazımi tədabir ittixaz edilsin [təd-birlər görülsün].

Ermənikəndi

Ermənikəndi dairəsi pristavı Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən məlum etmiş-dir, iki həftədən ziyadədir ki, Ermənikənd dairəsi işıqdan məhrum olmuşdur. Elek-trik lampaları yanmayıb. Buna görə də po-lis nəfəratı üçün kəndi vəzifələri ifasında müşkülət çıxır. Pristav rica etmişdir ki, tez-liklə işıq buraxılması üçün iqdamatda bu-lunulsun [addımlar atılsın].

Bələdiyyə Məclisi intixabı ətrafında

Daxiliyyə Nəzarəti Bələdiyyə rəisinə xəbər vermişdir ki, “Hökumət xəbəri”nin 15-ci nömrəsində elan edilmiş Bələdiyyə Məclisi intixabatı [seçkiləri] qanun layi-həsinə intixabatın qaydası daxil olma-mışdır. Daxiliyyə Nəzarəti qaydanı kəndi nakazında [təlimatında] xəbər verməlidir. Bundan ötrü də Nəzarət Dəftərxanası müdiri Taprov, Zemstvo şöbəsi müdiri Şərvəşidze və Nəzarət yuriskonsultu [hü-quq məsləhətçisi] Qadaseviçdən ibarət bir komisiyon təşkil edilmişdir.

Qadınlar kursu

Türk-islam qadınları üçün yeni açılmış və rəsmi-güşadı cümə günü icra edilmiş olan qadınlar kursunda sabah səşənbə (salı) [çərşənbə axşamı] günü təşrinə-əv-vəlin 28-də dərslərə şüru ediləcəkdir [baş-lanacaqdır]. Dərslər saat 4-də başlanaraq 6-da qurtaracaqdır.

Məcid Möhsünovun işi

“Əliəkəbər Hüseynov” adlı qaraqol gə-misinin komandanı Məhəmmədovun əm-ri ilə eylülün 22-də Petrovskdan [Mahaç-qaladan] varid olmuş [gəlmiş] “Feniks” nam gəmi ilə gəlmiş İran təbəəsi Məcid Möhsünov gəmidən düşürülmüşdür. Məz-kur [deyilən] Möhsünovun 1.000.000 (bir milyon) manata qədər Nikolay parası var-mış. O gecəsi Möhsünov qətl edilərək pa-raları qarət olunmuşdur.

İşbu işin ilk istintaqı Azərbaycan Hər-bi Məhkəməsi fəvqəladə müşkül işlər müstəntiqi fon Fişerə mühəvvəl edilmiş-di [tapşırılmışdı]. Bu günlərdə istintaq it-mama [tamam] yetir. Burada hərbi müs-təntiq tərəfindən üç nəfər müttəhim tu-

tularaq təhti-məsuliyyətə cəlb edilmiş [məsuliyyət altına alınmış] və bunların ikisi mühafizə altında saxlanılır.

Rüşvət üstə dustaq olanlar

Mülkiyyətə Baş müfəttişinin binagüzarlığı [sərəncamı] ilə Ərəş uyezdi ikinci uçaştok pristavı Bəhmən bəy, üçüncü uçaştok pristavı İsmayıl bəy, Şəki 3-cü uçaştok pristavı Fərrux bəy, 4-cü uçaştok pristavı Mahmud bəy rüşvət almaq və qanunsuz müamilələrdə [rəftarda] bulunmaqla müttəhim edilməklərinə görə, polisə nəzarətində həbsə alınmaları ilə bərabər, mal və mülkləri hökumət naminə zəbt və həcz [müsadirə] edilmiş və özlərinə şiddətli cəza edilmək üzrə işləri məhkəməyə verilmişdir.

Ərizələr türkçə yazılmalı

Mülkiyyətə Baş müfəttişi dəftərxanası idarəyə müraciət edənlərdən rica edir ki, müfəttişliyə verilən hamı kağız və ərizələri yalnız türkçə yazsınlar.

İngilis heyəti-əsgəriyyəsi

Bakıya 6 nəfərdən ibarət bir ingilis heyəti-əsgəriyyəsi gələcəyi gözlənilir. Heyət başında kapitan Delli durur.

“Bednota” qəzetəsi

“Bednota” qəzetəsi 10 min manat cərimə edilmişdir. Bundan əlavə Müdafiyyə-Dövlət Komitəsinin 11 iyun tarixli qərarı icbarisinin 3-cü bab [fəsil] 1 və 2-ci maddələri mövcubincə [maddələrinə əsasən], həmin qəzetənin qapanması haqqında binagüzarlıq edilmişdir [sərəncam verilmişdir].

Birjada

Kerenski minlik 1.030-1.150 manata qədər, 250-lik kəndi qiymətindən bir faiz fəzlə və xırda 10 faiz əskikdir. Nikolay 5 yüzlüyü 850-1.600 manata qədər, yüzlüyü 230 manatdan 330 manata qədər və xırda isə 50-80 faizə qədərdir. Osmanlı kağız lirası 210 manat və Zaqafqaz bonu min manata 20 manat fəzlədir. Osmanlı altun lirası 1.000 manat, altun onluq 1.200 manat, imperial 800 manat və Avstriya altunu 2.250 manatdır. Gümüş manat 90 manat və xırda gümüş para 35 manatdır. Susinin topu 1.050 manata gedir. Bu gündən paralar qiymətinin düşmək ehtimalı vardır.

PARLAMAN KOMİSYONLARINDA

- Təşrini-əvvəl [oktyabrın] 20-də Ləvazim komisiyonundan məbusların təzəyüdi-maaşı [maaşlarının artırılması] haqqında bir qanun layihəsi Parlamentin Ləvayehi-qanuniyyə [Qanun layihələri] şöbəsinə varid [daxil] olub, 22-də Maliyyə və Bütçə komisiyonuna göndərilmişdir.

- Təşrini-əvvəl 20-də Maarif Nəzarətindən Şuşa, Zəngəzur, Cavanşir və Cəbrayıl qəzalarında üçüncü bir maarif müfəttişi məmuriyyəti təşkili haqqında bir qanun layihəsi Parlamentin Ləvayehi-qanuniyyə komisiyonuna və Maliyyə və Bütçə komisiyonuna göndərilmişdir.

- Təşrini-əvvəl 21-də Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətində [Sosial Təminat Nazirliyində] Azərbaycan Cümhuriyyəti Ünvan-Təqvimini nəşr etmək üçün Ümuri-Xeyriyyə naziri sərəncamına 122 min manat

para buraxılması haqqında bir qanun layihəsi Parlamentin Ləvayehi-qanuniyyə şöbəsinə varid olub, 25-də Maliyyə və Bütçə komisiyonuna göndərilmişdir.

- Təşrini-əvvəl 21-də xüsusi şəxslər təhtindəki [tabeliyindəki] meşələrin hökumət təsərrüfünə [istifadəsinə] keçirilməsi haqqında, Azərbaycan əhalisinin torpaq cəhətcə təmin edilməsi haqqında qanun layihələri Ziraət Nəzarətindən [Əkinçilik Nazirliyindən] Parlamentin Ləvayehi-qanuniyyə şöbəsinə varid olub, Torpaq komisiyonu müzakirəsinə göndərilmişdir.

- Təşrini-əvvəl 22-də Maliyyə Nəzarətindən sabiq təsərrüf sandıqlarının [əmanət kassalarının] 12.000.000 (on iki milyon) manat borcunun dövlət xəzinəsindən verilməsi haqqında bir qanun layihəsi Parlamentin Ləvayehi-qanuniyyə şöbəsinə varid olaraq Parlament müzakirəsinə idxal olmuşdur.

- Təşrini-əvvəl 21-də Maarif Nəzarətindən Azərbaycanın Birinci Milli Ünas edadisi cəmində [nəzdində] açılacaq uşaq bağçası haqqında bir qanun layihəsi Parlamentin Ləvayehi-qanuniyyə şöbəsinə varid olmuşdur.

- Təşrini-əvvəl 25-də Ədliyyə Nəzarətindən cəza işlərinin məhkəmə məsərfi qərarında bəzi nöqtələrinin tədili [düzəldilməsi] haqqında, hüquq davalarında məhkəməyə çağırılmış şahid, müməyyiz [mütəxəssis] və ruhanilərə veriləcək müqafat miqdarının təbdili [dəyişdirilməsi] haqqında və məhakiməti-cəzaiddə [cəza məhkəmələrində] şahidlərin üsuli-istinətində bəzi nöqtələrin tədili haqqında qanun layihələri Parlamentin Ləvayehi-qanuniyyə şöbəsinə varid olmuşdurlar.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

“Müsavat” fraksiyasında

Məlum olduğu üzrə, Məclisi-Məbusanda “Müsavat” fraksiyası ilə Bitərəflər fraksiyasının əksər əzası [üzvləri] birləşmişdir. Bunlardan bitərəflər bəzi əsas məsələlərdə sərbəstliklərini baqi [yerində] saxlamaq üzrə “Müsavat” platformasını qəbul etmişlərdir. Dün həmin müttəhid [birləşmiş] fraksiyanın birinci iclası vəqə olmuşdur. Fraksiya rəisi Rəsulzadə Məhəmməd Əmin cənabları sabiq Zaqafqaziya Müsəlman Milli Mərkəzi Komitəsi Seymində və Milli Şurada bu üzvlərin hər daim bərabər çalışdıqlarını qeydlə, müsavatçılarla bitərəflərin həmrəy olduqlarını və həmişə bərabər çalışma bələcəklərini qeydlə, bu iki ünsürün bu gün bir fraksiyada birləşmələrini təbrik etmişdir. Bədəhu [sonra] mühüm məsələlər və əzcümlə [o cümlədən] yeni Kabinə təşkili məsələsi müzakirə edilmiş və bu məsələdə bütün fraksiya əzasının həmrəy olduğu anlaşılmışdır.

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə Yardım

- Həsən Yusif oğlu, Dursun Osman oğlu, Mustafa Nuri oğlu və Süleyman Şakir oğlu nam [adlı] 4 nəfər türk əsirinin hər birinə biletdən və 200 manat para və bunlardan başqa da 5 nəfər türk əsirinin hər birinə biletdən və 150 manat para Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən verilib, Batuma göndərilmişdir.

- Batuma getmək üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə müraciət edən iki nəfər könnüllü təşkilatından gəlmiş türkün hər birinə biletdən və məxaric üçün 200 manat para verilmişdir.

- Zəngəzur qaçqınlarından Ağakışi Baxış oğluna Gəncəyə getmək üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən biletdən və 100 manat para verilmişdir.

- 3 nəfər İrəvan qaçqınlarının Axısxaya getmələri üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən hər birinə biletdən və 100 manat para verilmişdir.

- Qars qaçqınlarından Güllü Məhəmməd qızı nam bir arvadı Rüstəm Məhəmmədzadə Əmirov kəndi evində saxlamaq üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyədən götürmüşdür.

- Bakıda sükunət edən Türbət Yunis qızına Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən 70 manat ianə verilmişdir.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

Mütəəllimlər iclası

Cümə günü təşrini-əvvəlin 24-də Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat” dairəsində dəvət olunmuş müsəlman mütəəllimlərindən [şagirdlərindən] 150 nəfəri mövcud idi. Məclisə sədr təyin olundu: Böyükağa Axundzadə, katib Qurban Musazadə.

Sədr mütəəllimləri[n] bura toplanmağı barəsində izahat verdikdən sonra, Əbdülvahab Məhəmmədzadə əfəndi mütəəllimlərə dair bir qədər məlumat verdi. Sonra sədr məclisi açaraq, məsələ – müsəlman mütəəllimlərinin kəşfiyyət təşkilatının təəssüsü [qurulması] haqqında bəyanat verərək təşkilata heyət seçməyi təklif edir.

Namizədlər göstərilib heyətə Şücaəddinzadə, Tağızadə, Axundzadə, Musazadə və Rəhimzadə seçilir.

Gələn cümə yenə yoldaşların ümumi iclası dəvət edilməsi və seçilmiş heyət tərəfindən gələn cüməyə qədər bu təşkilatın nizamnaməsi tərtib və məclisə təqdim edilməsi təhiti-qərara alındı.

İclas

Bu gün təşrini-əvvəlin 27-si axşam saat 7-də Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavat” firqəsinin Bakı Komitəsi ilə fraksiyasının müttəhid [birgə] iclası təyin edilmişdir.

AZƏRBAYCANDA

Salyandan

Maarif Cəmiyyətinin son halları

1912-ci sənələrdə təsis olunmuş Maarif Cəmiyyəti intəhasız zəhmətə mütəhəmmil olmaları [hədsiz zəhmətlərə dözmələri] sayəsində kəndi məsarifəti ilə məktəblərini vücuda gətirməyə ancaq noyabr aylarında 1914-cü sənədə güşadına [açılmasına] müvəffəq olur.

Qüvvəyi-maddiyyə və mənəviyyəsinin təqviyəsi [maddi və mənəvi gücünü artırmaq] üçün fəvqəladə ibrazi-hümmət və fəaliyyətləri şayani-təhsindir [qeyrət və fəaliyyət göstərmələri alqışa layiqdir].

Güşad etdikləri məktəbi-edadiyyənin sənədə məkatibi-rəsmiyyə məsarifatından [rəsmi məktəblərin xərclərindən] ikiqat daha artıq ziyadə sərf etmələri məcburiyyətində ola-ola yenə fədakarlıqlarından bir an geri durmazdılar. Hər bir müşkülətin önünü almaq, mümaniatları bərtərəf etməklə [maneələri aradan qaldırmaqla] bərabər, qüsur və nöqsanlarını islah edərək bir vasitəyi-nicat və vəsileyi-tərəqqi [tərəqqi yolu] aradı.

İkinci sənəyi-tədrisiyyəsində, yəni 1916-cı sənədə Salyanın abu-hava cəhətcə mütəəllimlərin imtinası səbəbindən məktəb get-gedə müşküləşdi. Müdir və mütəəllimlər gəlmək istəmədilər. Buna məbni [buna görə], Cəmiyyət məktəbin hökumət məxarici ilə idarə edilməsinə ciddi bir surətdə iqdām etdi [təşəbbüs göstərdi]. Hökumət də gunagun [müxtəlif] etirazlarla rədd etməyə qalxdı.

Etirazların ən mühümü:

“Cavad mahalında yaşayanlar xristian olmayıb, ancaq müsəlmanlardan ibarət bir məktəb olacağı təqdirdə hökumət razı olarmaz. Lakin yüzə on faiz xristian olduğu ehtimalında hökumət kəndi öhdəsinə qəbul edəcəyinə ümid verir.”

Zavallı Maarif Cəmiyyəti şu ittifaqdan bəhrəyə olmaq [bu fürsətdən istifadə etmək] üçün hökumət sərənsişlərinə kökslərini sipər, acı günlər ilə biintəha əzablar çəkməyə səbir etmişlər.

Demək ki, ümum Cavad qəzasının müsəlman uşaqlarının həyat və məişətləri, səadət və tərəqqisi ancaq on nəfər xaxol balalarının xatirəsi üçün açılacaq sözlərinə təhəmmül etmişlər!?!

Müsəlmanların təmini-istiqlalı [gələcəyinin təmin edilməsi], ümid yolu, vasitəyi-nicatı, əcəba, kimlərə bağlı olmuş!!!

Şu sırada afitəbi-hürriyyət ləməpaş olaraq [azadlıq günəşi parlayaraq] ənvarı [nurları] hər tərəfə saçılmaqla, hər kəsə bir həyat, hər kəsin çöhrəsində bir sevinc, simasında bir bəşəşət nümayan oldu [xoşbəxtlik göründü]. Lakin cahanı inqilab tufanı tutduğu kimi, şu yerlərə də sirayət etdiyindən, Cəmiyyət və məktəb də başqa bir vəziyyət, başqa bir inqilab aldı. Ehtiyac gün-gündən izdiyad etdi [art-

dı]. Türüq və məabir [nəqliyyat və rabitə] kəsildi. Əxbarət qətd edildi [xəbərlər kəsildi].

Hər kəs kəndi qayğısında, kəndisini mühafizə etmək fikrində oldu. Cəmiyyətdə də paralar qurtardı, son halına yetişdi.

1918-ci sənədə Azərbaycan hökuməti məktəbi kəndi himayəsinə aldı. Cəmiyyəti də əziyyətlərdən xilas etdi. Cəmiyyət kəndi vəzifəyi-milliyələrindən daha əl çəkib guşeyi-nisyanında inziva etdi [bir künce çəkilərək unuduldu].

1919-cu sənəyi-dəvamiyyəsinə 6 sinif güşadı ilə 270 nəfərə baliğ [çatan] şagirdə müvəffəq olmuş şu məktəb bu gün ümum Cavad mahalında, bilxüsus [xüsusilə] Muğan torpağında qiymətli yadigarlardan ədd [hesab] edilməlidir. Bu gün maarif qapısı, bilafərqi-məzhəb və din [məzhəb və din fərqi olmadan] hər bir millət uşaqlarına məksufdur [açıqdır].

Şu cəhətdən yüzlərcə toplanan şagirdə bu gün maarif qapısı ağzında toplanmadır, təhsili-ülum etmədədir.

Lakin zavallı məktəbin əhvali-imrariyyə və övzəyi-haliyyəsinə [necə davam etdiyindən və indiki vəziyyətindən], təlim-tərbiyəsindən bu haladək bir kimsə istifsar etməmiş [soruşub-öyrənməmiş], əhvalından xəbərdar olmamışdır.

Məktəbi-edadiyyəmiz odasızlıqdan sıxıntılar çəkir, mütəəllimsizlikdən əziyyətlər çəkir. Nə mütəəllimlər gəlir və nə toplanan şagirdə odalar kifayət edir. Şu məzə müalicəsinə, şu ehtiyac müdafiəsinə qarşı mübarizə, yaxud mücahidə [səy] edən bir zat [şəxs] meydani-maarifdə canfəşanlıqlarla minnətdar etdimi?! Xayır, xayır! Məktəb kəndi ağlayır, kəndi-kəndinə im-

dad arayı, çarə arayı. Lakin heç bir cəmiyyətlərdən ləbbeyk [buradayız, nə lazımdır, əmrindəyiz] sədası gəlmədi.

Maarif Cəmiyyəti də ölümlər cərgəsində olduğu üçün kəndi övladının ağlar səsinə belə eşitmədi.

Ancaq Bələdiyyə İdarəsi bu xüsusda iclaslar yapıdı. İclasın təmdidindən [uzanmasından] məkatibə soyuq qan ilə baxıb kabus hüsula yetirməkdən başqa bir nəticə vücuda hələ gəlməmiş. Halbuki şu ittifaqlarda istecali-fövri olaraq [belə hallarda dərhal hərəkətə keçərək] fürsəti fəvri etməksizin əncama yetirməliyiz. Zira vaxt keçir, hər bir saat və bəlkə hər bir saniyə təlim-tərbiyə üçün qiymətli vaxtlardan ədd [hesab] etməlidir. Çünki ümum məktəb şagirdləri maarif məşəlləri ilə gələcək vətən balalarını istiqbal edəcəklər [qarşılayacaqlar].

Ümidi-həyat, təmini-istiqbal, tərəqqiyyəti-islam ümum cavan mütəəllimlərimizin [şagirdlərimizin] bəslədiyi amal və əfkarı [fikirləri] olacaqdır. Bu amal və əfkar müəssisələri bizdə o vaxt ancaq bir cəmiyyəti-Maarif oldu. O vaxt nə Bələdiyyə İdarəsi, nə başqaları mövcud deyildi. O vaxt bugünkü kimi milli məktəblərimiz, idarələrimiz yox idi.

Ancaq bir cəmiyyət, o da Maarif Cəmiyyəti!

Əcəba, şimdi şu cəmiyyət nədə yaşayır, nələrə varmış? Kəndi zəhəməti ilə millətəşinə vəz etdikləri [qoyduqları] o müqəddəs yadigarın əhvalından şimdi xəbərdardımı? Şimdi yaşayırmı? Məktəb nədə? Çocuqları harada ömür edib? Mürəbbiləri [tərbiyəçiləri] kimdir?

Xayır, xayır!

Bu gün o ruhlar, o qəlblər ölmüş, hər kəs ölmüş kimi durur.

Ey Maarif Cəmiyyəti! Güşeyi-inziva-dan [atılıb unudulduğu bucaqdan] qalx. Əziyyətlərlə əkdinin maarif ağacının meyvələrinə tamaşa et!

Zəhmətlərlə bəslədiyin maarif gülüşünə ətfi-nəzər et [nəzər sal]!

Ey cəmiyyətlərimizdə iştirak edən maarif fədailəri! Qiyam ediniz də [ayağa qalxınız da], şəfaət [şəfqət, mərhəmət] əlinizi uzadınız ki, Cənabi-Haqq indində əcri-cəzil bulasınız [Allah qatında böyük mükafat tapasınız].

Ey vətəndaşlar! Ey ixtiyar babalar! Maarif nurundan uzaq qaçmayınız. Bu gün bizim irzimizi, namusumuzu, milliyətimizi, hürriyyətimizi, hökmranlığımızı, bəlkə bütünü [bütünü] varlığımızı mühafizə edib vəqayə edən [qoruyan] ancaq maarif nurudur. Hümmət və qeyrət əlini uzadıb həm məkatibimizin və həm cəmiyyətlərimizin tərəqqiyyət və davamına çalışalım. Vəbəsteyi-ümidi-nicat ancaq bunlardadır [Qurtuluş ümidi ancaq bunlara bağlıdır].

Hüseyn Qasım

GÜRCÜSTANDA

Romaya əzimət

Gürcü Xariciyyə Nəzarəti idarəsinin direktoru Lordkipanidze təşrinə-əvvəl [oktyabrın] 21-də Romaya əzimət etmişdir [yola düşmüşdür].

Gürcüstan Müəllimləri Qurultayı

Təşrinə-əvvəl 21-də Tiflisdə Əvvəlinci Zükur [oğlanlar] gimnaziyası imarətində Qoladzenin təhti-sədarətində [sədrliyi ilə] Gürcüstan Müəllimləri Qurultayı

açılmışdır. Qurultayda 300-ə qədər əşxas [şəxslər] iştirak edir. Müəllimlərin iqtisadi cəhətdən müşkülətlə həyat keçirdiklərinə dair Kutais nümayəndəsi Toradze məruzədə bulunmuşdur. Məruzə sameinə [dinləyənlərə] ağır təsir bağışlamışdır. Axırda müəllimlərin hallarını yaxşılaşdırmaq və onların maaşlarının 4000 manata qədər artırılması və dövləti xidmətçilərə verilən kimi onlara da birinci zəruri şeylərin verilməsi haqqında Maarif nazirinə məruzədə bulunmaqdan ötrü 5 nəfərlik bir komissiya intixab edilmişdir [seçilmişdir].

Ermənistan və Könüllü ordunun nəfinə ianə

Bakı mədən sahiblərindən erməni Satturov erməni ehtiyacı nəfinə [xeyrinə] bir milyon və Könüllü orduya dəxi o qədər ianə etmişdir.

Həbs edilmiş bolşeviklər

Gürcüstan Daxiliyyə nazirinin əmri ilə həbs edilmiş bolşeviklərin həbsi müddəti üç ay dəxi artırılmışdır.

TEATRO VƏ MUSIQİ

Teatro mövsümünün rəsmi-güşadı

Cümə günü oktyabrın 24-də Dövlət Teatrosunda Dövləti Teatro heyəti tərəfindən teatro mövsümünün rəsmi-güşadı [açılış mərasimi] vəqə oldu.

Rəsmi-güşada xüsusi dəvətnamələrlə Parlamən, hökumət üzvləri və ümumi hökumət müəssisələri xidmətçiləri dəvət edilmişlər. Bütün lojalar və 10-cu cərgəyə qədər parter stulları məzkur zəvət

[deyilən şəxslər] tərəfindən işğal edilmişlər.

Pərdə açıldıqda Dövləti Teatro heyəti üzvləri Qulamrza Şərifov başda olmaq üzrə ümum artist və artistkalar səhnədə camaata təqdim edilərək, teatronun mübaşiri Rza Zaki əfəndi müxtəsər bir nitqlə Qafqaziya və ələlxusus Bakıda müsəlman səhnəsi tarixçəsi ilə aşına və axır illərin ərzi-müddətində səhnənin nə qədər böhranlı hallar keçirib və bu gün müvəffəq olduğu səadətdən dolayı cümlə artist və artistkaların minnətdar olduğunu bəyanla, ərzi-təşəkkür etdi.

Fəqət əvlərinə məğrurən [bağışlayacaqlarına inanaraq], nitqi əsnasında tarixə heç də əlaqə və münasibəti olmayan bəzi sözlərin yersiz olduğuna diqqətini cəlb etmək istədik. Hökumət Teatro heyətinin ilk iqdamatı [təşəbbüsü] ərəfəsində öylə namünasib cümlələr camaata söylənməsinin fəzlə olduğu zənni-acizənəmizdir.

Bədəhu [ondan sonra], məzkur heyət artistləri tərəfindən İsa bəy Aşurbəylinin bir pərdə əlavə ilə üç pərdəli “Azərbaycan” pyesasını mövqeyi-tamaşaya qoyuldu.

İZHARİ-TƏŞƏKKÜR

Möhtərəm müdir əfəndi, bəndənin neçə kəlimə ərzi-təşəkkürünün dərcinə müsaidə buyurmaları mərcudur [xahiş olunur].

18 təşrinə-əvvəl tarixində Balaxana neft cəmiyyəti Balaxana dairəsi mədə-nində Süleyman Mustafa oğlunun toy məclisində məhəlli [yerli] fəqir məktəb

şagirdlərinə kitab və yazı ləvazimi alınması üçün 134 (yüz otuz dörd) manat ianə toplandı. Maarifə əhəmiyyət verərək hasili-rəncindən [zəhmətinin bəhrəsindən] maarif yolunda ianə etməyi fəhlə miyanında [arasında] birinci dəfə olaraq rəsm qoyan [adət halına gətirən] zəhmətkeş qardaşlarıma təşəkkürümü təqdim edirəm.

Məhəllə vəkili: Abdulla Xeyrov

Elan

Azərbaycan Dəmiryolunun İdarəsi bununla elan edir ki, Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinin icazəsi ilə həmin oktyabr ayının 23-dən etibarən Bakı şəhər istasyonunun anbarlarında çox saxlanan və təzə gələn mallardan atıdakı [aşığıdakı] xərclər alınacaqdır:

Pambıqdan gündə 5 qəpik puduna. Qeyri mallardan gündə 10 qəpik puduna.

T-300

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Maşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gaz-Maşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Motosiklet

“Moto-Dyo” firmasından hər bir əsləhəsi [ləvazimatı] və yerisi ilə satılır.

Nikolayevski küçədə nömrə 18, “Təbriz” mehmanxanasının kontoruna müraciət etməli.

11476

Diş həkimi R. M. Altman

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat 8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Müsəlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olunan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20. Aptekin qarşısında.

11417

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Təbib Əmir bəy Aslanov

Qəbul edir naxoşları (daxiliyyə və cildiyə) axşam saat 4-dən 6-yədək. Adres: Ofiserski küçədə (Nikolayevski küçənin küncündə) nömrə 6. Telefon 41-14.

11430

Diş həkimi A. A. Mirkin

Dişlərə müalicə olunub və doldurulur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur: gündüzlər 9-dan 2-yədək; axşamlar 4-dən 7-yədək. Ünvan: Gimnaziçeski küçə, nömrə 164.

11426

Diş həkimi S. M. Hamburg

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Professor Buyneviçin müsəkkər [sakitləşdirici] kabinetinin səbiq assistenti

Doktor Q. Musaelıyans

Ürək, mədə, bağırsağ və qeyri daxiliyyə naxoşluqları qəbul edir səhərlər 9-dan 12-yədək, axşamlar 5-dən 7-yədək. Ünvan: Karantinni və Bolşoy Morskoy küçələrin

küncündə (Telefonni küçənin başında). Telefon: 40-22.

11446

Diş müalicəxanası D. İ. Zeylidzon

Xüsusi qızıl və platina işləri. Kötük və körpülər və farforlar. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur məhzən növbətə yazılmaqla səhərlər saat 9-dan 2-yədək, axşamlar saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Malakan-ski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 19-55.

11442

Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğu-na mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çərşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonni küçə, nömrə 6.

7444

İstanbul doktor və bakterioloqu Nazim bəy Hüseynzadə

Sifilis, terbiyə, şankr və daxiliyyə naxoşluqları, 914 və 606 müalicələri tətbiq edilir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 10-ədək, axşam saat 6-dan 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 17, doktor Qarabəyovun müalicəxanası. Telefon nömrə: 49-87.

1470

Kağız qabı (bumajnik), içində bir çox qəbzələr ilə itibdir. Tapanlardan xahiş edirəm mü-kafatı ilə bu adresə gətirinsinlər: Naberejnaya küçədə Rəsul Tağıyev İraninin kontor. Telefon nömrə 36-53.

11482

Elan

Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin [Sosial Təminat Nazirliyinin] idarəsi bununla elan edir ki, həmin oktyabr ayının 31-də, gündüz saat 12-də, Nəzarətin binasında (Sadovaya küçə, Lələyevin evi nömrə 3) atıdakı şeylərin torqu [aşağıdakı şeylərin hərracı] olacaqdır:

- Siyahı
- 1) Bir xalça, İran 3-4 - 3500 rublə;
 - 2) Bir xalça, Qafqaz işlərindən - 2-3 - 2000 rublə;
 - 3) 114 ədəd xalça, yaxşı toxunmuş, cürbəcür boylarda - biri 700-dən 1000 rubləyədək;
 - 4) 50 ədəd miyanə xalçalar - biri 350 rublədən 700 rubləyədək;
 - 5) 5 ədəd orta boylu palazlar - biri 400 rublədən 600 rubləyədək;
 - 6) 7 ədəd pol [döşmə] xalçaları (fərş) - biri 250 rublədən 400 rubləyədək;
 - 7) 2 ədəd döşəküzü - hər biri 250 rublədən;
 - 8) 4 ədəd Asiya pərdələri - hər biri 100 rublədən;
 - 9) 3 ədəd qırmızı çit dəstmallar - biri 100 rublədən;
 - 10) 1 ədəd adi Asiya pərdəsi - 50 rublə;
 - 11) 1 palto, jilet və pidjak - hamısı 2000 rublə;
 - 12) İşlədilməmiş ipək sap 11 pud 10 girvənkə - pudu 10 min rublədən;
 - 13) İşlədilmiş ipək sap 11 pud 12 girvənkə - yarım pudu 13000 rublədən;
 - 14) 3 ədəd ufaciq ipək yorğan - biri 200 rublədən;
 - 15) 2 ədəd yun döşək - biri 200 rublədən;
 - 16) 98 ədəd ipək kəlağayı - biri 150 rublədən;
 - 17) 36 ədəd qurtarmamış kəlağayı - biri 80 rublədən;
 - 18) 1 ədəd böyük tük balıq - 250 rublə.

T-303

Müdir:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Mənfi bir ittihad

səh. 516. “Borciyalar”: Katolik dünyasına iki Roma papası və onlarla kardinal verən, xüsusilə XV əsrdə katoliklərin dini həyatına böyük təsir göstərən ispan-italyan əsilli Borciya ailəsi nəzərdə tutulur.

“qanlı sultan Əbdülhəmid”: 1876-1909-cu illərdə Osmanlı sultanı II Əbdülhəmid.

Qəzetələrdən

səh. 520. “Reyms” [Reims]: Fransanın şimal-şərqində şəhər və kommuna.

səh. 521. “Çrezviçayka”: Ümumrusiya Əksinqilab və Sabotajla Mübarizə Fövqəladə Komissiyası.

“yeni stil, əski stil”: söhbət Yuli təqviminin (köhnə stilin) yerinə Rusiyada 1918-ci ilin əvvəlindən etibarən Qriqori təqviminin (yeni stilin) tətbiq edilməsindən gedir.

səh. 522. “Kiyevlyanın”: Kiyevdə 1864-cü ildən 1919-cu ilin dekabrına qədər rus dilində nəşr edilmiş qəzet. Təsisçisi və ilk redaktoru tarixçi Vitali Yakovleviç Şulgin olmuşdur. 1919-cu ildə qəzetin redaktoru Vitali Şulginin oğulluğu Vasili Şulgin idi.

Türkiyədə

səh. 523. “hüquqi-məşruəsini tanımaq”: “hüquqi-məşrutəsini tanımaq” getmişdir.

səh. 524. “amalını müdrik”: qəzetdə “amalını dərk” getmişdir.

Müavinət

səh. 528. “İttifaq məscidi”: Bakıda indiki Əjdər bəy məscidi nəzərdə tutulur.

Bakı xəbərləri

səh. 531. “Taprov”: bu soyadı qəzetdə təhrif edilmişdir; “Taprov” kimi bərpa etdik.

səh. 532. “Bednota”: Bakıda nəşr edilmiş bolşevik qəzeti.

“susinin”: bu sözə məna vermək mümkün olmadı.

Çərşənbə axşamı, 28 oktyabr 1919-cu il, nömrə 307

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Şəşənbə, 3 səfərül-müzəffər sənə 1338. 28 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin künçündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Təkl nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur. Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 8 rublə, axırncı səhifədə sətiri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

* * *

Məsai [Əmək] naziri və Məsai Nəzarəti qulluqçuları kamali-yəs və təhəssür-lə öz sevgili həmkarları Məsai müfəttişi David Aleksandroviç Gelovani-Ekkelin naməlum bədəfkarlar [canilər] tərəfindən fəcianə bir surətdə qətl edildiyini elan edirlər. Təşyi-yi-cənəzə [cənəzinin yola salınması] bu gün təşrin-i-əvvəl 28-də saat 10-da Mixaylovski xəstəxanasından vaqe olacaqdır.

T-407

ELAN

Kompaniya “Azərbaycan” Komissioner həmlü nəqli-İran [İran yükdaşıma komissioneri]

Batımda yeni güşad edilən [açılan] kompaniyamız əmvali-ticaryyə [ticarət malları] alır və satır; hər növ əşyanın idxal və ixrac müamilatını dəröhdə edir [əməliyyatlarını öhdəsinə götürür]. Müraciət edəcək müştərilərə böyük təşilat [köməklik] göstərir.

Adres: Batı, Naberejni, nömrə 12. Telefon 109.

Kompaniya “Azərbaycan”.

11489

DÖVLƏT TEATROSU

Azərbaycan Dövləti Teatro heyəti

Şəşənbə günü
oktyabrın 28-ndə axşam
Dövlət Teatrosunda
mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır
“**Gəvəyi-ahəngər**”

Şəmsəddin Sami bəyin əsəri
5 pərdədə
Tamaşa başlanacaq axşam
saat 8 tamamda.

Biletler teatrın kassasında
satılmaqdadır.

Rejissor: Sidqi Ruhulla.
Müavini-rejissor: Hacıbaba Şərifov.
Dövlət Teatrosu heyəti müdiri:

Qulamrza Şərifov.
Gələcək tamaşa
oktyabrın 31-ndə “Əbülülə”.

Mövqeyi-tamaşaya
qoyulmaq üçün hazırlanır:
“Yezid ibn Müaviyə” və
“Trablis müharibəsi”.

Dövlət Teatrosu heyəti vəkili:
M[əhəmməd] Ə[li] Sidqi.

Qeyd: Möhtərəm tamaşaçılara elan
edilir ki, bundan sonra pərdələr təyin
edilən zaman qaldırılacaqdır.

T-304

SİRK “MODERN”

Səşənbə günü oktyabrın 28-ndə 1919-cu ildə bu gün birinci yumora müəllifi məşhur Tiflis kintolarından Mistiyev cənablarının qastrolu olacaq. Məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: mübarizənin məbədi: Qara Maska – Buyvolov.

2-nci: İran mübarizəsi: Gənc Əli – Naməlum.

3-ncü: Raqenbaum – Zakoroyko.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11487

* * *

“MÜSAVAT” FİRQƏSİ BAKİ KOMİTƏSİNDƏN

Bakıda mövcud yerli və kənardan gəlmiş müsəvatçılara ixtar olunur [xəbərdarlıq edilir] ki, Komitənin Dum meydanında (Dumski ploşadda) Həşimovun evində vəqə idarəsinə müraciətlə üzlük vəraqələrini təzələtsinlər. Əks surətdə firqə qurultayına mürəxxəslər [nümayəndələr] seçəcək məhəlli firqə ictimiasında [yerli partiya yığıncağında] iştirak etmək haqqını itirmiş olurlar.

Üzvlükləri təzələmək və ələləmum firqəyə yazılmaq üçün idarə saat 9-dan 2-yə qədər və 6-dan 8-ə qədər açıqdır.

T-306

TÜRKİYƏ HƏRƏKATİ-MİLLİYYƏSİ

Söz ilə işin Türkiyə haqqında dəxi çox fərqli olaraq meydana çıxdığından sonra Türkiyədə milli bir hərəkət başladı.

Daha aşkar söyləyəlim, Vüsta Avropa [Mərkəzi Avropa] dövlətləri ittifaqı kəndi məğlubiyyətlərini etirafə silahlarını yerə qoyduqdan və qaliblərlə sülh müzakirəsinə qərar verdikdən sonra mütərikə [atəşkəs] əsnasında söylənilən sözlər mütərikədən sonra görülmə işlərlə müvafiq gəlməmişdi.

Söylənən sözlərdən ən müəssiri [təsirlisi], şübhəsiz ki, Amerika Cəmahiri-Müttəhidəsinin [Amerika Birləşmiş Ştatlarının] məşhur rəisi müsyö Vilsonun 14 maddəsi idi. Vilsonun bu 14 maddəsi adətən “Tövrat”ın 10 əhdi kimi tələqqi edilmiş, hər kəs – nəuzübillah – yeni bir peyğəmbərin bə’sinə [göndərildiyinə] inanmış kimi idi.

Vüsta Avropa millətləri məğlubiyyətin acısını Vilsonun ilahi prinsipləri ilə təşəffi edirlərdi [sağaldırdılar]. Bu prinsiplərdən 12-cisi dəxi Türkiyə əfkari-ümumiyyəsinə [ictimaiyyətinə] ovudurdu.

Türkiyənin Hərbi-ümumidəki [Dünya müharibəsindəki] vəziyyəti digər dövlətlərdən daha ciddi idi. Türkiyə kəndi mövcudiyyətini təhlükədən qurtarmaq üçün hər bə girmişdi. Türkiyə şərəfli bir məmatı [ölümü] miskin bir həyata tərcih etmişdi. Bunun üçün də o, tarixi düşməni olan və İstanbulunu qəsb etmək istəyən Rusiya küməsində bulunammamışdı. Bunun üçün də o, Çanaqqalada müdafiə-haqq [haqqın müdafiəçisi] olan insanın xəriqələr yaratmağa qadir olduğunu bütün dünyaya qarşı isbat etmişdi. Bu-

nun üçün bütün türk xalqı soyulub soğana dönmüş, son dərəcəyi-imkanına qədər vuruşmuşdu. Bunun üçün dəxi inanmışdı ki, məğlub olsa da haqqı-bəqasını [ölməzlik haqqını, yaşamaq haqqını], bir millət olaraq yaşamaq səlahiyyətini cahani-mədəniyyət qəbul edəcək, inanmışdı ki, heç bir zaman, nəseyi-qalibiyyətlə sərşar [sərxoş] olsalar da böylə vazeh [açıq-aşkar] bir haqqı danacaq qədər sərməsti-qürur [təkəbbürdən sərxoş] olammazlar.

Böylə bir ümid, arzuyu-ümumiyyədən [ümumi arzudan] doğan bir inam idi. Ələlxüsus ki, bu inamı Vilsonun 12-ci maddəsi təqviyə edirdi [gücləndirirdi]. Bu inamın nə dərəcədə şamil bir təsirə malik olduğunu [göstərən şey] türkün sızlar qəlbə mənzələsində [məqamında, yerində] bulunan xalq şairi-həssası Məhməd Əmin bəyin “Türkün hüququ” ünvanı ilə nəşr etdiyi əsərdir.

Bu əsər, qəlbəndən yaralanmış şairin qaliblərin mərhəmətinə inanmış bir təzərrönaməsidir [yalvarışıdır]. Bir təzərrönamə olmaq üzrə bəlkə də mən Məhməd Əmin bəyin bu əsərinin nəşr edilməməsinə istərdim. Fəqət Vilson prinsiplərinin məğlub millətlərdə, əzcümlə [o cümlədən] Türkiyədə nə kimi bir ümid və rəca [xahiş; umma] hissi oyatdığına işbu təzərrönamə nə böyük bir bürhan [dəlil], nə vazeh bir lisani-bəyandır [açıq-aşkar bir ifadə dilidir].

Qarelər [oxucular] bilirlər ki, işə gəlin-cə, Vilson prinsipləri də müharibənin ibtidasından bəri elan olunan bir çox prinsiplər kimi söz olub qaldı. Bilxassə [xüsusilə] Türkiyəyə aid olan 12-ci maddə heç bir hökmə malik olmadığını göstərdi.

Sülh Konfransının qərarını bəkləmə-

dən, türk millətini dinləmədən, qeyri-türk ünsürləri məskun olan Osmanlı ərazisi deyil, xalis türklərlə məskun olan Anadolu qitələri [əraziləri] üzərində əməliyyatı-cərrahiyyə başlandı. İzmir faciəyi-əliməsi [kədərli İzmir faciəsi] vicdanına qarşı təzərrö edilən Avropanın gözü qabağında, bəlkə də onun müavinət və müzahirəti [köməyi] ilə icra edildi.

Türkiyə istiqlalı dildə qalıb, feildə İstanbul məhəllələri qaliblər arasında bölünərək doğrudan-doğruya ümuri-idarəyə [idarə işlərinə] qarışıldı. Hər qədəmdə, hər məhəldə [yerdə] türk izzəti-nəfsi, türk hissi təhqir edildi. Qaliblərin təzyiqi ilə millətin hissiyyəti-əmiqəsindən [dərin, daxildən gələn hisslərindən] ziyadə qaliblərin qalın cizmələrinə [çəkmələrinə] riayətəkar olan İstanbul kabinələri xarici təhlükənin önünü almaqdan ziyadə daxili hesabları çəkməklə, məhbəsləri dövlətin bənam ricalı [adlı-sanlı] dövlət adamları ilə doldurmaqla məşğul oldular.

İştə, bir siyasət ki, Anadolu Hərəkatı-milliyəsini doğurdu. Məmləkətini sevən, onun bu dərəcə təhqir və təzəllülünə [alçaldılmasına] dayanammayan ərbabi-həmiyyət və namus Anadoluya çəkildilər. Ərzurum Konqresi, sonra da Sivas Məclisi təşəkkül etdi. Bu konqrelərin intixab etdikləri heyəti-təmsiliyyənin [seçdikləri nümayəndə heyətinin] başına Çanaqqalanın məşhur qəhrəmanı Mustafa Kamal paşa ilə “Həmidyyə” kruvazoru-nun [kreyserinin] bənam [adlı-sanlı] kapitanı Hüseyn Rauf [Orbay] bəy əfəndilər keçdilər. Hüseyn Rauf bəy ingilislərlə mütərikə [atəşkəs] imzalamış mürəxxəs [nümayəndə], Mustafa Kamal paşa da İzmir müdafiəsindən dolayı o zamankı Hərbiy-

yə Nəzarəti ilə münaqişə etmiş bir generaldır. Onlardan heç biri İttihad və Tərəqqinin intriqasına alət olmuş adamlar deyil, biləks [əksinə], daima istiqlallarını mühafizə etmiş adamlardır.

Şu surətlə gündən-günə kəsbi-nüfuz edən [nüfuz qazanan] Anadolu hərəkəti orada bulunub da daha tərxis olunmayan otuz-qırx minlik bir orduya istinadla bir an əvvəl Məclisi-Millinin güşadını [açılmasını] və məmləkətin hər növ təqsimat [bölüşdürülmə] və təhqirata qarşı müdafiəsini tələb edirdi.

Bu hərəkətin nə kimi bir hərəkət olması haqqında bizim tərəflərdə liqəsdin [məqsədli şəkildə] bir taqım təvillər və təfsirlərlə [yozum və şərhələrlə] əfkari-ümmiyyəni təğşiş etmək [ictimaiyyəti yanıltmaq] istəyənlər vardır. Aramızda bolşevizm cərəyanını tərvic etmək [ona rəvac vermək] istəyənlər, xalqımızın hissiyyəti-milliyəsini sui-istimal [sui-istifadə] edərək Anadolu Hərəkəti-milliyəsinin də bolşevik olduğunu irəliyə sürürlər.

Fəqət bunu Ərzurum təşkilatına dost görünmək istəyən buradakı bolşeviklərlə bərabər, Hərəkəti-milliyə ilə mübarizə edən İstanbul [Damad] Fərid paşa Kabinəsinin tərəfdəranı [tərəfdarları] dəxi söyləyirlərdi. Onlar da Mustafa Kamal və Rauf bəy hərəkətini milli deyil, bolşevik rəngi ilə əlvən edərək avropalılara göstərmək istəyirlərdi.

Fəqət bütün əvamil və zəvahir [amilləri və görünüşü] ilə tam milli və yalnız milli olan bu hərəkətdə bolşeviklikdən zərrə qədər də bir əsər yoxdur. Məmləkətin istiqlalını hərçi-badabad [nə olursa olsun] müdafiəyə qərar verən bu hərəkət hey-ni-lüzumunda [lazım gələrsə] bəlkə bol-

şevikliklə də tövhidi-hərəkət edər [birgə hərəkət edər], fəqət bu onun bizzat bolşevik olduğuna qətiyyəən dəlalət edəməz.

Anadolu Hərəkəti-milliyəsi bu günə qədər rəsmi olaraq Fərid paşa kabinəsini tanımamışsa da, zati-şahanəni [padşahı] hər zaman tanımışdır. İmdiki halda yeni təşəkkül edən Kabinə ilə belə münasibəti girişmişdir.

Mustafa Kamal paşanın yeni Kabinəyə çəkdiyi teleqrafın bir nüsxəsi dünkü sayımızda dərc edilmişdi. Bu teleqrafa nəzərən Hərəkəti-milliyənin hökuməti-mərkəziyyədən tələb etdiyi şeylər atı-dəki [aşağıdakı] üç maddəyə münhəsirdir [üç maddədə əhatə edilmişdir]:

1) Hökuməti-cədidənin [yeni hökumətin] Ərzurum və Sivas konqrelərində təyini və təsbit edilən təşkilat və məqasidi-məşrueyi-millətə [millətin qanuni tələblərinə] riayətə qalması.

2) Məclisi-Millinin iniqadı [toplaşması] ilə müraqibeyi-feiliyə [əməli nəzarət] başlayıncaya qədər müqəddəratı-millət haqqında bir günə təəhhüdi-qəti və rəsmiyə girilməməsi [qəti və rəsmi heç bir sazişə girilməməsi].

3) Sülh Konfransında təyini-müqəddəratı-millət və məmləkətə məmur olacaq mürəxxəslərin sabiqi kimi naəhlərdən təyin edilməyib, millətin behəqq [layiqli surətdə] əmalını müdrək [dərk edən] və etimadına məzhər [nail olmuş] əhli-vüquf və iqtidardan intixab buyurulması [birlikli və müqtədir şəxslərdən seçilməsi].

Teleqrafda bolşeviklik deyil, hətta cümhuriyyətçilikdən belə bir bəhs yoxdur. Hətta teleqrafnamənin bir yerində “Millət, qüvvət və iradəsini heç bir vaxt ama-

li-müqəddəseyi-şahanəyə müğayir və mənafeyi-mülkü-millətə mübayin bir tərzdə sərf etmək niyyəti-qeyri-məquləsində deyildir [padşahın müqəddəs əmalına zidd və ölkə və millətin mənafeyinə uyğun gəlməyən bir tərzdə işlətmək kimi ağılsızca bir niyyət daşımır]; millət zati-əqdəsi-xilafətpənahinin məzhəri-əmnü-etimadı olan zati-fəxamət-pənahiləri ilə rüfəqayi-kiramınızı müşkül vəziyyətdə buraxmaqdan qətiyyəən mütəvəqqi olub [müqəddəs xəlifəlik məqamını öz şəxsində toplayan padşahın inam və etimadına nail olan siz baş vəzir və hörmətli yoldaşlarınızı çətin vəziyyətdə qoymaqdan qəti surətdə ehtiyat edərək], biləks [əksinə], tamamən müzahir [kəməkçi] olmağa bütün səmimiyyətimizlə hazırız” – denilir ki, əlbəttə “amali-müqəddəseyi-şahanəyə” bu dərəcədə sədaqətə olan bir heyətin on ağıllığına olsa da bolşevikliyin yanaşıymayacağına təqdir edərsiniz.

Ərzurum Hərəkəti-milliyəsi bolşevik olmadığı kimi, imdidən Dövəli-etilafiyə [Etəlaf dövlətləri; Antanta] ilə hər növ irtibatı qət etmiş [əlaqəni kəsmiş] bir vəziyyətdə dəxi deyildir. General Harbord daha dün bütün Anadolunu səyahət etləmiş, Ərzurum təriqi [yolu] ilə İrəvan, Tiflisi ötərək Bakıya qədər gəlmişdi. Anadoludan keçərkən Harbord Anadolu Hərəkəti-milliyəsi başında duran zəvət [şəxslər] ilə görüşdüydən son dərəcədə məmnun qaldığını zikr edirdi. Sonra yenə Mustafa Kamal paşanın teleqrafı Etəlaf dövlətləri ilə münasibəti təyin edərək bir yerində: “Bilcümle Dövəli-etilafiyə-cə məşruiyyəti və qüdrəti tanınmış olan [qanuniliyi və gücü bütün Antanta dövlətləri tərəfindən tanınan] təşkilati-milliyəmizin

hökumətin müzahiri olacağı və bu surətlə hökumətin təmini-müqəddəratda müəssir bulunacağı [təsiri olacağı] təbiidir”, deyir ki, yuxarıdakı iddiamızı tamamilə isbat edir.

Biz hər zaman Anadolu hərəkəti haqqında bir fikirdə idik ki, bu hərəkət sırf millidir. Məqasidi-milliyənin [milli məqsədlərin] təmininə fürsət gəlincə, bu hərəkət ilə hökumət arasında bir etəlaf hü-sulu [uzlaşma əldə edilməsi] bizcə hər zaman mütəsəvvər [mümkün, təsəvvürə gələn] idi. İmdi dəxi onu görürüz. İstanbul kabinəsi dəyişir. Məhbusin [məhbuslar] haqqında əfvi-ümumi [amnistiya] elan olunur. Anadolu ilə İstanbul barışıq. Vəziyyəti-xariciyyədə dəxi bir növ açıqlıq görünür.

Bizim Türkiyə siyasətində görülməkdə olan bu səlah [sülh; asayış] əsərlərini nə kimi bir sevincə qarşıladığımızı söyləməyə ehtiyac varmıdır?!...

An ca ki əyanəst
Çe hacət bə-bəyan əst!

M. Ə. Rəsulzadə

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

*(Azərbaycan simsiz mövqifi
tərəfindən alınmışdır)*

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Qatçına cəbhəsində bizim qoşunlarımız Pavlovsku almışlardır. Yürüş davam edir. Varşava dəmiryolunda Struqi-Bela-

ya mövqifi [stansiyası] tərəfimizdən işğal edilmişdir. Polotsk dairəsində tərəfimizdən düşmən Uşaç[a] nəhrindən 10-15 fərsəx qərbə atılmışdır.

Kiyev və Çerniqov dairələrində təbəddülsizdir.

Sevsk və Dmitrov dairəsində yürüşümüz müvəffəqiyyətlə davam edir.

Orlov dairəsində şiddətli vuruşmalar davam edir. Müvəffəqiyyət qoşunlarımız tərəfdədir.

Novoselsk dairəsində - Şiddətli vuruşmadan sonra tərəfimizdən Novosel[ye] işğal edilmişdir.

Yels dairəsi - Şiddətli müharibələrdən sonra bizim hissələrimiz düşməni Oryol-Yels dəmiryol xəttinin cənub tərəfinə sıxışdırmışdır.

Voronej dairəsi - Qırmızı atlılarımız qəhrəman yoldaş Budyonninin təhti-komandasında [komandanlığı altında] Şkuronun atlılarını pərakəndə etmişdir. Qırmızı hissələrimiz tərəfindən Voronej işğal edilmişdir.

Uryupinsk dairəsində Xopyor nəhrinin şərq kənarında şiddətli müharibələr davam edir.

Tsaritsın cəbhəsində - Yeni heç bir şey yoxdur.

Ural dairəsində - Kəşfiyyat əməliyyatı.

Kurqan dairəsində - Bizim qoşunlarımız yürüşlərində davam edirlər. 500 əsir, 15 mitralyoz və bir çox qənimət alınmışdır.

Yalutorovsk dairəsi - Düşmənin şiddətli müqavimətinə baxmayaraq, bizim hissələrimiz İşim dəmiryolu xəttinin hər iki tərəfiylə yürüşlərində davam edirlər. Əsir və qənimətlər alınmışdır.

Tobol dairəsində - Bizim qoşunlarımız İrtiş nəhrinin aşağı və yuxarı tərəfi ilə yürüş etməkdədir.

Tətil davam edir

Amerikadan verilən xəbərlərə nəzərən, çuqun zavodları əmələləri ilə iş sahələri arasında olan müzakirə qət edilmişdir [kəsilmişdir]. Tətil davam etməkdədir.

Yapon əmələləri arasında narazılıq

Çelyabinsk - Pekin qəzetləri düyü və qeyri ərzağın Yaponiyada gündən-günə bahalandığı üçün əmələlər arasında narazılıq get-gedə artmaqdadır. Əmələ muzdlarının artırılması ilə mübarizə etmək üçün həmkarlar ittifaqları təşkil edilməkdədir.

Əqsayi-Şərqdə inqilab hərəkətləri

Şanxaydan verilən xəbərlərə görə, Çində Yaponiya imperializmi əleyhinə hərəkət artmaqdadır. Çinlilər Yaponiya bayraqlarını və mikado əksini məhv etməkdədir. Yaponiya əleyhinə nümayişlər aparılmaqdadır. Yaponiya hökuməti Əqsayi-Şərqdə [Uzaq Şərqdə] olan inqilab hərəkətlərindən dolayı rahatsızdır. Əqsayi-Şərqdə rus əhalisinin Yaponiya əsgərləri ilə mübarizələri davam edir. Yaponiya komandanlığı üsyançılar əleyhinə şiddətli cəza tədbirləri görməkdədir. Qəsəbə və qəryələr [kəndlər] yandırılmaqdadır. Kəndçilər atəşə tutulurlar. Qələyan və həyəcana gəlmiş kənd əhalisi partizan dəstələri tərtib etməkdədirlər. Bu axır vaxtlarda Zabaykal və qeyri mahallarda yaponiyalılarla partizan dəstələri arasında vuruşmalar vəqə olmaqdadır.

Denikin pulları və Türkiyə

Qomel - Xarkov qəzetələrinin verdikləri xəbərlərə görə, Türkiyə dövləti Denikin pullarının qəbul edilməsini mən' [qadağan] etmişdir.

Rusiya ablukası haqqında mitinqlər

Peterburq - Xristianiyadan [Oslo]dan verilən xəbərlərə nəzərən, Norveç Fəhlə Firqəsi bir intibahnamə [bəyannamə] buraxaraq, bütün firqə yoldaşları ilə məmləkətdə olan bütün firqə təşkilatlarını təşrinə-saninin [noyabrın] 7-9-na qədər bolşevik Rusiyanın abluka edilməsi [blokadaya alınması] əleyhinə protesto mitinqləri yapılması üçün dəvət edir. Mitinqlərdə hökumətin bütün bolşevik Rusiya əleyhinə olan düşmənanə hərəkətindən vaz keçməsi və onunla münasibətdə bulunması təklif ediləcəkdir.

Kənd əhalisinə təzminat

Saratov - General Vrangelin əmri ilə Tsaritsın qəryəsinə 20 milyon təzminat qoyulmuşdur. Bu təzminata səbəb kəndçilərin taxıl vermədən imtinaları olmuşdur.

Dəmiryol hərəkətinin dayandırılması

Üsyançı dəstələrinin dəfəatla dəmiryol xəttinə hücumda bulundurları üçün Tsaritsın ilə Rostov arasında dəmiryol hərəkətinin dayandırılmasına məcburiyyət görülmüşdür. Üsyançılar dəmiryollara hücum edərək yolları təxrib edib və körpüləri partladırırlar. Qatarların toqquşması adi şey olmuşdur.

Petlyura əleyhinə

Denikin qəzetələrinin verdiyi məlu-

matlara nəzərən, Jmerinka-Proskurov dairəsində Petlyura əleyhinə yeddi qəryə qiyam etmişdir.

Latviyalıların ağlar ilə müharibəsi

Latviya dairəsi Luzinberq yaxınlığında Dvina nəhri üstündə latviyalılarla ağ rus qoşunları arasında şiddətli top atışmaları vəqə olmaqdadır.

Avstriya hökuməti Kabinəsinin istefası

Avstriya kansleri Renner ilə bərabər bütün Avstriya Kabinəsi istefa vermişdir. Milli Şura tərəfindən Kabinənin istefası qəbul edilmişdir.

Amerika heyətinin Ermənistandan övdəti

Avqust ayında Ermənistana göndərilən heyət sədri general Harbord Parisə övdət etdi [qayıtdı]. General Harbord Amerika mürəxxəsəsi [nümayəndə heyəti] rəisi mister [Frenk] Polk tərəfindən qəbul edilərək şifahi məruzətdə bulunmuşdur. Generalın məktubi [yazılı] məruzəsi Ermənistana göndərilmiş heyətin mütəşəbbisi olan Vilsona göndəriləcəkdir. General Harbord öz məruzəsini hazırlamaq üzrədir.

Heyət üzvlərindən cəm edilən məlumatdan anlaşıldığına görə, general Ermənistan mandatının Amerika tərəfindən qəbulu əleyhinə rəy verəcəkdir. General Harbord Türkiyə mandatına da o qədər düşmənanə vəziyyətdə deyildir.

Parisdəki Ermənistan mürəxxəslərinə göndərilən bir teleqramda İrəvan hökuməti Rəisi-vükəlası [Baş naziri] olan Xatısov Batumdan başqa Zaqafqaziya

giltərə əsgərlərinin təxliyəindən sonra, Müttəfiq qoşunların Ermənistanə gəndərlməsinə xahiş edir. Haskell ixtiyarında lazımi qədər qüvvə olmadığından onun bütün səyləri səmərəsiz qalmaqdadır.

Müsəlmanların hakimiyyəti Şəhur və Naxçıvana intişar etməkdədir [yayılmaqdadır].

*(Gürcü teleqraf agentliyindən)
(Qafqaziyada Müttəfiqlər
heyəti radiosu)*

Fin boğazında

Təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 23-də Fin boğazında bolşeviklərin dörd müxrib gəmilərinin [destroyerlərinin] İngiltərə və eston gəmilərinə hücumda bulundurlarını xəbər verirlər. Bir qədər dəniz vuruşmasından sonra bolşeviklərin iki müxrib gəmiləri qərq və nəfəratından isə ancaq altı adam xilas edilmişdir. Qalan iki müxriblər qaçib qurtara bilmişlərdir. İngiltərə və eston gəmilərindən xəsarətdidə olanı yoxdur.

Yudeniç hərəkəti

24 təşrini-əvvəldə Yudeniçin Petroqradın beş ağaclığında olduğunu xəbər verirlər. Onlar tərəfindən işğal edilən istehkamata bolşevik əks-hücumları dayanırılmışdır.

İran şahı

Rəsmi surətdə xəbər verildiyinə görə, İran şahı Londranı təşrini-sani ibtidalərində [noyabrın əvvəllərində] ziyarət və kral mehmanı kimi Bukinqem sarayında iqamət edəcəkdir. Saray hazırlıqlarına başlanılmışdır. İran təamları təbx etmək

[bişirmək] üçün mətbəxlər hazırlanmaqdadır.

İngilislər Macarıstanda

Macarıstanın Dunay nəhri ətrafını ilhaq üçün təyin edilən İngiltərə qoşunları əvvəlinci eşelonu Budapeştəyə varid oldu [çatdı]. Əhali qoşunları sürur [sevinc] ilə pişvaz edirlər.

Frakiyada

Yunan Ərkani-hərb [Hərbi qərargah] idarəsinin verdiyi xəbərlərə nəzərən, 9-cu firqə [diviziya] Ksanti (Qərbi Frakiyada) ətrafını ilhaq etmək üçün çıxdı. Bolqarlar tərəfindən təxliyə edilən bu mahalların qeyri hissələri Sülh Konfransı qərarı ilə general Şarpinin təhti-komandası altında Müttəfiq qoşunları tərəfindən ilhaq ediləcəkdir. Bu xəbər əhali arasında qələyani-əfkara mövcib [həyəcana səbəb] olmuşdur. Evlər bayraqlarla bəzənmiş və taqi-zəfərlər [zəfər tağları] qurulmuşdu. Ellin [yunan] ordusunun gəlməsini təbrik üçün, yunan, müsəlman və yəhudilərdən ibarət bir heyət intixab edilmişdir [seçilmişdir]. Gümölcinə şəhərində yəhudi və müsəlmanlardan ibarət mürəxxəslər [nüməyəndələr] heyəti general Şarpiyə təqdim edilərək, bu şəhərin ancaq yunanlılar tərəfindən ilhaq edilməsini rica etmişlərdir.

İtaliya heyəti radio xəbərləri

Gürcüstan heyəti Romada

Roma - Varid olmuş [gəlmiş] Gürcüstan heyəti şərəfinə İtaliya-Qafqazya Bankı heyəti-rüəsası [rəyasət heyəti] tərəfindən bir ziyafət kəşidə edilmişdir [verilmişdir].

Vilsonun səhhəti

Vaşinqton - Vilsonun səhhəti təbədülətsizdir [sabitdir]. Keçən gecə bir qədar yata bilmişdir.

İtaliya milli bayramı

Vükəla Şurasının qərarı ilə təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 4-ü İtaliya dövlətinin Avstriyaya qələbə çaldığından dolayı milli bayram elan ediləcəkdir.

Braziliya və Müttəfiqlər

Cümhuriyyət rəisi tərəfindən təşrini-əvvəlin 27-də Müttəfiqlər istiqrazının projesini müzakirə etməkdən ötrü bir konqre dəvət ediləcəkdir.

(Almaniya mətbuatı)

Almaniya paraxodu

Makina və qeyri alat [alətlər, cihazlar] ilə yüklənmiş əvvəlinci Almaniya paraxodu Genuyaya varid oldu [gəldi].

Litvalıların almanlarla toqquşması

Litva Komandanlığının təminatına baxmayaraq Almaniya əsgərlərinin vətənlərinə göndərildikləri dəmiryolu mühafizə edən Almaniya qaraqolçularına litvalılar tərəfindən atəş açılıb, aralarında toqquşmalar dəxi olmuşdur.

QƏZETƏLƏRDƏN

İstanbulun müqəddəratı

“Mançester Qardian” qəzetəsində “Rusiya və İstanbul” sərlövəsi ilə calibimaraq bir məqalə dərc edilmişdir. Məqalədə aşağıdakı qərar üzrə ifadəyi-kəlam edilir:

“Sazonovun Londona vürudu [gəlişi] və «Tayms» qəzetəsində İstanbul mandatının müvəqqəti olaraq İngiltərəyə verilməsini və sonra İstanbulun Kolçak tərəfindən təsis ediləcək yeni Rusiya hökumətinə güzəşt edilməsini təlim edən London Rus Milli Komitəsi sədri Bryançaninovun məktubu dərc edilməsi ən ciddi və haizi-əhəmiyyət bir fəqərədir [əhəmiyyət daşıyan bir hadisədir]. Çar hökuməti Müttəfiqlərlə gizli müahidənamə əqd etmiş [saziş imzalamış] və şu müahidənamə mövcibinə [bu sazişə əsasən], İstanbul Rusiya dövlətinə verilmişdi. O zaman Sazonov Rusiya Xariciyyə naziri idi. Şimdi təkid edirlər ki, şu gizli müahidənaməyə əməl edilsin və İtaliya ilə əqd edilən gizli müahidənamələr kimi qalmasın. Müttəfiqlərin əksər əhalisi bu vaxta qədər güman edirdi ki, İstanbul və boğazlar üçün ancaq iki qərar vardır: ya onların beynəlmilləşdirilməsi, ya bu ki, Amerikaya mandat verilməsi. Parisdə bu projelərin ikisinin də əleyhinə şiddətli müxalifət vardır. Son zamanlar məlum olmuşdur ki, Amerika müvəqqəti mandatı qəbul etməyə razı deyildir. Kolçakın qələbələri və Rusiyada bəklənilən siyasi təbəddülatın [dəyişikliyin] nəticəsi olaraq vəziyyət başqa bir rəng almışdır. Qəzetənin rəyinə görə, bunların həpsi İstanbulun gələcəkdə Rusiyaya güzəşt ediləcəyi ümidini verir. Zira, İstanbulun Rusiyaya güzəşt ediləcəyi vədəsi Kolçak tərəfdarlarının etibarını yüksəldirmiş.”

Fələstin məsələsi

Doktor Veysmanın “Fələstində yəhudi dövləti təsis ediləcəkmidir?” sualına Balfur cavab vermişdir ki, 1917-ci sənə 2

təşrini-sani [noyabr] layihəsi qüvvəsini saxlamış, Fələstin məmurlarına şü layihə əsaslarını riayət etmək üçün düsturləmə [təlimatnamə] göndərilmişdir. Projenin qəti təsdiqi İstanbulda icra ediləcəkdir.

Amerikada tətil hərəkətləri

Amerika fulad [polad] əridən zavodlarının 600 min əmələləri tətil etmişlərdir. Tətilçilər 8 saatlıq iş vaxtı və “bazar günü” istirahəti və başqa şeylər dəxi tələb edirlər. Tətilçilər iqrar [təsdiq] edirlər ki, tətil hərəkəti bütün fulad sənətini fəlc [iflic] edə bilər. Sahibkarlar ümid edirlər ki, fəhlələri işə başlamağa məcbur edərlər. Onlardan bir çoxu zavodlarını tətil zərərindən sığorta edirlər və bəziləri də möhtəmə [ehtimal olunan] hücumlara qarşı zavodlarını tədafi bir vəziyyət [müdafiə vəziyyəti] üçün hazırlayırlar.

Hindustanda Şura intriqaları

Bu yaxın zamanlar Rusiyadan övdət etmiş [qayıtmış] “Nive Rotterdamşe kurrant” qəzetəsinin Berlin müxabiri atidəki [aşağıdakı] məlumatı verir:

Son zamanlar içərisində Moskva ilə Hindustanın əlaqəsi qasidlər vasitəsilə icra edilir. Hindular, farslar və türklər Rusiya paytaxtının əziz qonaqları olmuşlardır. Propaqandaçıların yolu Kolçak cəbhəsi ilə Uralda olan general Dutov qoroldusu [korporusu] arasından keçir. Şayiata görə, qırğızlar bütün-bütünə bolşeviklər tərəfindən olub, Qızıl orduya müzahirət [köməklik] göstərilər.

Qəzetə müxabiri Moskvada olan Hindustan qəragahından bu xəbərləri əxz etmişdir. Lenin kəndisi müxabirə söylə-

mişdir ki, hal-hazırda Rusiya üçün həpsindən əhəmm [vacib] Asiyadır. O, oraya o qədər qoşun, əsliyə və para göndərmişdir ki, onunla kəndisinin qərb cəbhəsini zəiflədirmişdir. Hindustanda propaqanda yapan rusdur, amma Türkünstan işlərini idarə edən Türkiyə zabiti-əsbaqidir [keçmiş Türkiyə zabitidir]. Hədsiz miqdarda buraxılan rus parası müavinəti ilə orada İngiltərə əleyhinə böyük təşkilat yapılarq, külli miqdarda əsliyə və başqa mühimməti-hərbiyyə irsal qılınır [göndərilir].

Leninin söyləməsinə görə, Hindustan tamamiyyəti-mülkiyyəsinə [ərazi bütövlüyünə] qarşı çalışan şü təşkilatların ədədi gündən-günə artmada imiş.

Spartak hərəkətləri

Prussiya Rəisi-vükələri [Baş naziri] Hirş Prussiya Milli İctimasında [Milli Yığıncağında] bəyan etmişdir ki, Saksoniya məmurları məmləkətdən çıxmaq istəyən bir spartakda “bu gün gizli agentlər” naminə ünvanlanmış təlimnamələr bulmuşlardır.

Almaniyada, Almaniya Avstriyasında və Çexoslovakiyada qurulan qruplar təlimnamə ilə istelam edilirlər [məlumatlandırılırlar] ki, kommünizm hərəkətinə mümaniət [maneçilik] edən siyasi fəalları qeyd etmək üçün gizli bir təşkilat yapılsın.

Hərgah kommünist firqəsinin mərkəzi idarəsi, istənilməyən siyasilərdən birinin ortadan qaldırılmasını lazım bilərsə, bu qərarın ifasını məhkumun yaşadığı məhəldə bulunan qrup kəndi öhdəsinə götürür. Üzərinə işbu vəzifə tərk edilən yoldaş qürə [püşk] ilə təyin edilir.

O gərək vəzifəsini 24 saat ərzində ifa etsin. Əks təqdirdə kəndisi həmin cəzaya məhkum ediləcəkdir.

Kommünist qrupa təcrübə edilmiş adamlar buraxılırlar. Xəyanətkarlar təxirsizin qətl ediləcəklərdir.

Almaniyada yeni tətillər

23 eylöldə İkenqard ətrafı əkinçiləri tətil etmişlərdir. Tətildə 500 “postye” iş-tirak edir.

Bremen və Hamburq böyüklərinə müvafiqət [uyğunluq] göstərərək, Ştettin bəhriyyunları [matrosları] dəxi tətil etmişlərdir. Bunlardan əlavə, qaz zavodları və Bremen tramvay xidmətçiləri həmçinin tətil elan etmişlərdir.

Bəhri-Xəzər Qırmızı donanması

“D. V.” qəzetəsi Petrovskdan [Mahaçqaladan] aşağıdakı xəbərləri dərc edir:

Alınan xəbərlərə görə, Hacı-Tərxan Qırmızı donanması atidəki [aşağıdakı] gəmilərdən mütəşəkkildir:

Minanoslar: “Karl Libknext”, “Yakov Sverdlov”, “Rastoropni”, “Pritki”, “Retivi”, “Delni”, “Deyatelni”. Və əlavə, müsəlləh edilmiş [silahlandırılmış] dəniz gəmiləri vardır ki, bolşeviklər onlara krauzer [kreiser] namı verirlər. Onlar da “Krasnoye znamyə” (“Tretiy İnternasional”) və “Kaspi”dən ibarətdir. Və yenə təhtəlbəhlər [suallı gəmilər] də vardır ki, “Minoqa”, “Makrel”, “Kasatka” və “Okun” adı daşıyırlar.

Bolşeviklərin məsuliyyəti

“Kiyevskaya jizn” yazır:

“Hökumət qəvanini və binagüzarlıqlar [qanunları və sərəncamlar] məcmu-

əsi”nin 17-ci nömrəsi Kiyevə yetişmişdir.

Şura hökuməti təsisinə iştirak edənlərin və onun intişar və istehkamına müzahirət [yayılmasına və möhkəmlənməsinə köməklik] göstərənlərin təhti-məsuliyyət və mühakiməyə alınması üçün hökumət tərəfindən qəbul edilən qərarnamə dəxi məcmuədə dərc edilmişdir. Qərarnamənin birinci babında [fəslində] denilir:

“Rusiyada Şura hökuməti təsisinə iştirak edənlər və həmçinin anlaqlı onun intişar və istehkamına xidmət edənlər atidəki [aşağıdakı] əsaslar üzrə cəzalara məhkum olacaqlar:

Ümuri-hökuməti [hökumət işlərini] Xalq Komissarları zəbt etmək üçün zəminə hazırlamada, şü feildə iştirak etmədə, fəvqdə məzkur [yuxarıda deyilən] Şura heyətinə daxil olmada, məhəllərdə [yerlərdə] hökumətin fəhlə və saldat deputatları tərəfindən zəbt edilməsinə zəminə hazırlamada və qeyri ona müşabih [oxşar] müəssisələr təşkil edərək orada iştirak etmədə və həmçinin kəndi fəaliyyəti ilə anlaqlı olaraq, Şura əsaslarına müzahirət göstərmədə ittiham edilənlər bütün ixtiyarat və hüquqdan məhrum edilərək ölüm cəzasına məhkum edirlər.

Bundan əlavə, məhkumun bütün məmləkəti [əmlakı] xəzinə nəfinə [xeyrinə] zəbt edilir.

Şura Hökuməti fəaliyyətinə müzahirət göstərmədə ittiham edilən başqa müqəssirlər isə onların müzahirət və müavinətinin əhəmiyyətinə baxılaraq cəzaya, bütün ixtiyarat və hüququ səlb edilərək [əлиндən alınaraq] əbədi kürək cəzasına [katorqaya], yaxud vaxtlı olaraq 4 sə-

nədən 20 sənəyə qədər kürək cəzasına və ya bu ki, bütün xüsusi, şəxsən, yaxud mövqecə ələ gətirmiş hüquq və imtiyazatdan məhrum edilərək 4 sənədən 6 sənəyə qədər həbsxanaya məhkum edirlər. Bundan əlavə, məhkumun məmərəli xəzinə nəfinə zəbt də edilə bilər.

Hərgah Şura hökumətinə göstərilən müzahirət və müavinət əhəmiyyətsizsə, o zaman müqəssirlər iki aydan bir sənə 4 aya qədər və ya 3 həftədən 3 aya qədər məhkum edirlər. Ya bu ki, 300-dən 20 min rubləyə qədər nəqdi cəriməyə məruz olurlar.

Hərgah müavinət və müzahirət göstərən məcburiyyət səiqəsi [səbəbi] ilə və başqa bir bədbəxtanə hadisə ilə əhəmiyyətsiz fəaliyyətdə bulunmuşsa, o zaman təhti-məsuliyyət və mühakimədən azad edilir.”

Trotskiyə qarşı yeni sui-qəsd

Berində nəşr olunan rus qəzetəsi “Qolos Rossii” xəbər verir ki, Moskvada yeni bir sui-qəsd kəşf edilmişdir. İşbu sui-qəsdə də, əvvəl dəfə olduğu kimi, bütün hərbi məmurlar iştirak etmişlərdir. Sui-qəsdçilər Trotskinin avtomobilini partlatmaq istəmişlərdir. 80 adamdan ziyadə həbsə atılmışdır. Məhkumlar içində komissarlar və kommunist başçıları vardır. Təhərri [axtarış] və həbslər davam edir. Sui-qəsdin kəşf edilməsi ilə əlaqədar olaraq terror daha ziyadə tövsi etmədədir [genişlənməkdədir]. Trotski şimdiki böyük mühafizəçilərlə çıxır.

General Mamontova nəzirə

Trotski əmr vermişdir ki, xüsusi qitəat [hərbi birliklər] təşkil edilsin və general

Mamontov misalı dabravolların arxasına girərək orada intizamsızlıq yapsınlar. Silah istemalından [istifadəsindən] başqa, xidmətçiləri öyrətmək və təbliğat etmək və həmçinin şəbxun [gecə basqınları] və partlayışlar icra etmək kimi fəaliyyətlər dəxi əmrnamədə təlim edilir. Böylə qitəatın təşkilinə Bryanskda başlanmışdır.

İsveçin Rusiya ilə ticarəti münasibətinə Müttəfiqlər ziddirlər

İsveç filiz emalatçıları nümayəndələri Xariciyyə nazirinə müraciət edərək təklif etmişlərdir ki, toplanmış emalatı ixrac etmək və satmaq üçün Rusiya ilə ticarəti münasibət bərpa edilsin. Nazir cavab vermişdir ki, hərgah İsveç hökuməti ticarəti paraxodları hərbi gəmilərlə müşayiət etməyə iqdam etsə [girişsə], o zaman Müttəfiqlərlə müharibəyə girişmək məlhuzu [ehtimalı] vardır. Ablukadan [blokadadan] dolayı dənizlə Petroqrada yetişmək üçün başqa yol dəxi yoxdur.

Almaniya fəhlələrinin tələbi

Almaniya qəzetələrinin verdiyi əxbərata [xəbərlərə] nəzərən, Saar nahiyyəsi fəhlələrinin tələbi atıdiki [aşağıdakı] qərar üzrədir:

- 1) Təxirsizin ərzaq məsələsini tənzim etmək;
- 2) Təxirsizin fransız keyfəmayəşasına [özbaşınalığına] xatimə çəkmək;
- 3) Hürriyyəti-kəlam, ictimə və mətbuatı [söz, toplaşma və mətbuat azadlığını] təmin etmək.

Bunlardan əlavə, Saar nahiyyə filiz ticarətxanalarının fəhlələri tələb edirlər ki, Saar nahiyyəsinə lazım qədər kömürlə təc-

hiz etsinlər. Reyn və Pfalts zavodları kömürsüzlükdən işləmədikləri halda, fransızlar bir çox miqdar kömür ixrac edərək İtaliyaya və İsveçrəyə aparmışlardır.

Gizli müahidənamələr

Fransız nəşriyyatı Amerika qəzetəsi “Çikaqskaya tribuna” bir sensasionlu şayiə dərc etmişdir ki, guya Çin dövlətini təqsim etmək [bölüşdürmək] xüsusunda Yaponiya, İngiltərə və Fransa arasında Amerika mənafeyinə müğayir [zidd] olaraq gizli bir müahidənamə əqd edilmiş [səziş imzalanmış] imiş.

SÜLH ƏTRAFINDA

Avstriya “Qırmızı kitabı”

Bu yaxında buraxılmış Avstriya “Qırmızı kitabı”nda Avstriya Londra səfiri qraf Mensdorfun Avstriya-Macaristan çıxışına Eduard Qreyin əlavəsini təsvir edən teleqrafnaməsi nəşr edilmişdir. Eduard Qrey bəyan etmişdir ki, Avstriya-Macaristanın Serbiyadan narazı olmağa haqqı vardır. Ancaq müşarünileyhə [adı çəkilmə] ifası qabil tələblər təqdim olunmalıdır. Və o zaman ümid etmək olar ki, Rusiya Belqrad hökumətini iqna etmək yolunda icrayi-təsir edə bilər.

Qrey əlavə etmişdir ki, hərgah Düvəli-müəzzəmə [Böyük dövlətlər] müharibəyə girişərsə, o zaman bütün Avropanın – gərək qalib tərəf, gərək sə məğlub tərəfin iqtisadi iflasını mövcib [iflasına səbəb] olar.

Qraf Mensdorf kəndi tərəfindən təklif edir ki, serblərə qarşı möhkəm dayanılsın. Ancaq onu da lazım bilir ki, Petersburqla bilavasitə təatiyi-əfkara [fikir mübadiləsinə] başlanılsın.

Eduard Qrey teleqraf etmişdir ki, Mensdorf soyuqdur və birüzlüdür və həmişə olduğu kimi bizimlə əlaqəsi dostanədir. Ancaq o, bizim iqdamatımızın [addımlarımızın] nəticələrindən pək müztərib [çox narahat] olur.

“Yumanite”

Qraf Tisanın müxtirəsi

Vyana qəzetələri qraf Tisa tərəfindən imperator Frans İosifə verilən müxtirə [memorandum] barəsində yazırlar. Qraf verdiyi müxtirəsində müharibəyə başlama qərarının əsas şurasına protesto edərək imperatordan tələb etmişdir ki, siyasi iqdamatla icrayi-nüfuz etmək [siyasi addımlarla nüfuz göstərmək] vasitələrindən ötəyə keçilməsin.

Qraf Tisa cahan ixtilafı təhlükəsi olduğunu və Romaniya ixtilafının şübhəli olaraq, Bolqariya və Türkiyə müdafiəsinin kafi olmayacağını göstərmiş imiş.

Xülasə olaraq, qraf Tisa müharibə məsuliyyətini Macarıstan qarşısında öhdəsinə götürmək istəmədiyindən istefasını rica etmişdir. Ancaq imperatorla uzun müzakirədən sonra qraf Tisa onun təkiddatına güzəşt edərək mövqeyində qalmağa razılıq göstərmişdir.

Fransa Məclisi-Məbusanında

Fransa Məclisi-Məbusanının 1 təşri-ni-əvvəl [oktyabr] cəlasəsində [iclasında] Almaniyanı tərksilah etmək üçün müahidənamədə [səzişdə] göstərilən tədabirin [tədbirlərin] kafi olmadığına görə, həqiqi və qəti tədabir qəbul edilməsini tələb edən Lefevrin təklifi müzakirə edilmişdir. Klemanso əsas etibarilə etirazda bulunmayaraq, Məclisi-Məbusan bütün müa-

hidənamə haqqında qərar qəbul etmə-yincəyə qədər təklifin təliq [təxir] edil-məsini lazım bilmişdir.

Hərgah Məclisi-Məbusan – Klemanso söyləmişdir – müahidənaməni qəbul et-dikdən sonra Lefevrin təklifini səsə qo-yarsa, o zaman hökumət dəxi Məclisi-Məbusan tərəfində olacaqdır. Hərgah Məclisi-Məbusan müahidənamə müza-kirəsi gedişində Lefevrin təklifini qəbul edərsə, o zaman bu müahidənaməni qeyd altına almaq demək olacaqdır ki, o da hökumət üçün qeyri-məqbuldur.

LÖVHƏLƏRİMİZ

Dün Bakının ən qələbəli küçələrini seyr etdim. Yolun üzərində bulunan dü-kan və ticarətxanaların lövhələrinə bir göz gəzdirdim. Hamısının ilk xətti türkcə yazılmışdır. Bunu görüb sevindim. Amma çifayda, şadlığım uzun sürmədi. Lövhə-lərin bir çoxuna diqqət yetirdikdən sonra anladım ki, bunlar nə türkcədir, nə farsca, nə rusca! Özləri də ən çirkin bir halda bulunurlar. Nümunə olmaq üçün sizə aşağıdakı fəqərəni [faktı] söyləyeyim:

“Olqa” küçəsindəki dükənlərin təxmi-nən 30-a qədər lövhələrini nəzərdən ke-çirdim. Bir sürüsünün türkcəsi o qədər rizə [xırda] və qarmaqarışıq yazılmışdır ki, əsla və qət’a oxumaq mümkün deyil. Bu həman köhnə vaxtdan qalma lövhələrdir ki, məzmunu mükəmməl rusca yazılmışdır. Azərbaycanın ehtiramını göstərmək üçün sahibləri bir qısa taxta yaxud dəmir parçasında müxtəsər və başdan-sovma türkcələrini yazdırıb həman köhnə löv-

hələrin üst tərəfindən mıxlamışlar. Bu-mu ehtiram?! Türkcəmiz böylə ehtiramı istəməz. Qoy onu aşağı başdan yazsın-lar. Lakin öylə yazsınlar ki, hər türk oğlu türk onu oxuyub məzmununu anlaya bil-sin.

Doğrudur, indi mayehtac [material] çox baha olduğu cəhətinə köhnə lövhələrin tamamən təbəddülünü [dəyişdirilməsini] tələb etmək olmaz. Bununla belə, türk-cəmizin də pərişan və gülünc hallara dü-şürülməsinə heç kəs razı olammas zə-nindəyəm. Nə eybi var, qoy köhnə löv-hələr təbəddülsüzəcə qalsın. Bunların da məzmunları xüsusi lövhələrdə düzgün və gözəl türkcə üslubu ilə yazılıb həman köhnə lövhələrin üstündən yaxud kəna-rından, xülasə, münasib bir yerindən mıx-lansın.

Yazıları oxunulan lövhələr isə, bunla-rın heç birində düzgün bir türkcəyə rast gəlmədik. O qədər səhlər, nisyanlar [unu-dulanlar], imla pozğunluqları vardır ki, oxunması gülüncdür. Biçarə türkcəmiz nə hallara düşürülmüş! Bu türkcələri Ni-kolay dövründə görsəydik, istibdada min təsbeh lənət oxurduq.

1) Çox lövhələrin ruscalarını türkcəyə tərcümə etmək zəhmətinə əsla qatlan-mamışlar. Rus kəlmələrini, tərkiblərini tamamən türk hürufu [hərfləri] ilə yaz-mışlar. Məsələn, “Komissonı, tarqovı ma-qazin”, “İqruşəçni maqazin”, “Restorant Şəms”, “Qastinitsa Renessans”...

2) Bəzi lövhələri türkcəyə tərcümə etmişlər. Amma bu tərcümələri Allah bədnəzərdən saxlasın. Məsələn, “Siqal və oğlanları ticarət” (düzgünü “Siqal və oğlanları ticarətxanası”), “Əvvəlminci pe-rikar” (?) Bunun müqabilində rusca “Па-

рикмахерская” [Parikmaxerskaya] yazıl-mışdır. Görünür, “Perikar” bunun tərcü-məsidir. Bunun əvəzinə “Dəllək dükani” yazılısaydı, çirkinmi olardı?!

3) Bəzən türkcənin əvəzinə farsca yazılmışdır. Məsələn “füruşi-meyvə [mey-və satışı] Mahmud Rzayev”. (?) Əlbəttə lövhələrdə farscanın bulunmasına bizim bir mümaniətimiz [etirazımız] yoxdur. Bari farscası düzgün olsun və farscası ilə bə-rabər türkcəsi də yazılsın.

4) Tərcümələr arasında öylə uydur-malarına rast gəldim ki, bunların hankı dildə yazıldığını dərk edəmmədim. Mə-sələn, bir lövhədə “Baqqaliyyə və mey-vəcatiyyə dükani” ibarəsi kimi səqim [yan-lış] bir şey yazılmışdır. Bu nə türkcədir, nə farsca! Həmçinin “Şərakəti-flora” tərkibi nə farscadır, nə türkcə.

5) “Zadə” əvəzinə rusların “of”u (Kə-rimof, Əliyef...), “qardaşlar” əvəzinə far-sın da “bəradəran”ı hələ bir çox lövhə-lərdə baqi qalmışdır.

Yenə şükürlər olsun ki, bəzi xırda-para dükənlərin üstündə az da olsa, saf türkcəyə rast gəlmək olur: “Çəkməsilən dükani”, “Çaxır anbarı”, “Kəlləpaça dükani” kimi ibarələrdə bəzi imla yanlışlıqları varsa da bəhərhal [necə də olsa] sadə və düzgün türk ibarələridir. Yəni əhalinin füqərə qismi dilimizin düzgünlüyünə da-ha artıq diqqət yetirir. Məsələnin ancaq bu tərəfi insana təsəlli gətirir.

Hələ məktəb və sair hökumət idarə-lərinin lövhələrinə rast gəlmədim. Yalnız Azərbaycan Dəmiryolunun şəhər möv-qifi (istasyonu) yanından keçərkən bu-nun türkcəsini (?) gördüm. Hərgah əlim-də bir ixtiyar olaydı həman avixtəni [asil-miş lövhəni] 24 saata deyil, 24 dəqiqədə

oradan düşürərdim! Bir baxın bu avix-tənin üstündə nə kimi “nəqliyyat” yazıl-mışdır: “Şəhər İdarəsi Azərbaycan Də-miryolunun”. Bunu kəlməyə-kəlmə rus-caya tərcümə etmək istəsək, tərcümə-miz böyləcə olmalıdır: “Городская Управа Азербайджанской железной дороги”. Olsun ki, dünyada heç bir dəmiryolun şəhər idarəsi yaxud upravası yoxdur.

“Azərbaycan dəmiryolunun şəhər idarəsi”. Burası idarə deyil, mövqif yaxud is-tasyondur. Məgər Yol Vəzaratində türkcə savadlı bir məmur tapılmadımı ki, əlifba şagirdlərinə məlum olan bu yanlışlıqları təshih edə biləydi?

Əlhasil, bu pozuq “türkcələr” gərək lövhələrdən silinsin, ya da dilimizin üslub və qəvaidinə [qaydalarına] müvafiq bir halda yazılsın ki, əhali nəfbərdarlığı ilə bərabər zövqəyab olsun [faydalanmaqla bir-gə, zövq də alsın]. Nəzərdə bu az bir şey-dirsə də, mədəniyyət cəhətcinə ən bö-yük faydaları vardır. Göz nuru ilə insan bir çox şeylərə adətlənir. Lakin kəmsavad əhalini biz neyçün yanlış və pozğun türkcəyə adətləndirək?

Lövhəçilik sənəti rəssamlıq kimi sə-nayeyi-nəfisədən [incəsənət növlərindən] biridir. Binaənileyh [ona görə], bunun ica-zəsini hər “yazıçıya” vermək olmaz. Bir qədər də türk dilinin qəvaidinə bələd olmaq iqtiza edər [lazım gəlir]. Bir vaxt rus hökuməti şərab dükənlərinin üstün-dəki yazılara diqqət edib imlası düzgün olmayanlarını həman dəm götürürdü. Biz nə üçün böylə etməyə? İştə bu mə-sələnin vəzifə cəhəti kimə aiddirsə, onun diqqətini buraya cəlb edirik.

Fərhad Ağazadə

TÜRKİYƏDƏ

Hökumətin Təşkilati-Milliyə ilə müxəbiratı

“Təsviri-əfkar” qəzetəsi yazır:

Yeni heyəti-hökumət, Təşkilati-Qüvayi-Milliyə [Milli Qüvvələr Təşkilatı] ilə müxəbirəni [əlaqəni, rabitəni] başlamış olub, arada təsisi-etilaf əsəbabinin ehzarına [razıləşmə vasitələrinin hazırlığına] başlanılmışdır.

Vəba xəstəliyi

Yenə həman qəzetənin yazdığına görə, İstanbulda sari [yoluxucu] xəstəliyi bitdikdən sonra vəba xəstəliyi müşahidə olunmağa başlamışdır. Hökumət tərəfindən ciddi tədbirlər ittiqaz edilmişdir [tədbirlər görülmüşdür].

İzmir fəcəyesi ətrafında

İzmir fəcəyesini [faciələrini] təhqiq edən heyətin sədri general Dallolio “Təsviri-əfkar” qəzetəsi mühərririnə “Biz İzmirdə həqiqəti aradıq, təhqiq etdiklərimizi də raporlarla Sülh Konfransına bildirmək əmrini aldığımızdan məktum [gizli] tutmaq məcburiyyətindəyəm. Suallarınıza cavab verərsəm, bəlkə tərəfgirlik etmiş olaram. Sükut daha eyidir” söyləmişdir.

Yunanlıların yenidən təərrüzü

“Təsviri-əfkar” qəzetəsi yazır:

“Aydın vilayəti mühacirlərini yerlərinə iadə [qaytarmaq] üçün məzkur həvaliyə [deyilən bölgəyə] göndərilən heyət müxəbiri-məxsusəmizə [xüsusi müxbirimizə] söyləmişdir ki, yunanlılar yenidən

Aydın vilayətində irəli hərəkətə başlamışlardır. Dün Babi-ali məhafilindən [Türkiyə hökuməti dairələrindən] aldığımız məlumat da müxəbiri-məxsusəmizin teleqrafnaməsini müəyyid [təsdiqləyici] bulumaqda və yunanlıların Aydın cəbhəsində top və mitralyoz atəşi himayəsində yenidən təərrüzə [hücuma] keçdikləri təhəqqüq etməkdədir [təsdiqlənməkdədir]. Bu hərəkət yunanlılar orada bulunduqca mühacirinin [mühacirlərin] iadəsi qətiyyən müvafiq olamayacağını bir daha isbat etməkdədir.

Musəvilər də yunanlıları istəməyirlər
Akhisardan yazırlar:

İzmir və həvalisindəki musəvilər Beynəlmüttəfiqin [Müttəfiqlərarası] Təhqiq Heyətinə musəvilərin, İzmirin Yunanıstana verilməsini istəmədiklərini və Osmanlı idarəsi altında yaşamağı tərcih etdiklərini söyləmişlərdir.

Mühacirlər yurdlarına dönmək istəməyirlər

Akhisardan “Təsviri-əfkar” qəzetəsinə yazırlar:

“Məskən və məvalarına övdət edən [yurdlarına qayıdan] mühacirlərdən çoxunun yenidən zülüm və təcavüzə məruz qalmaqda olduqları və bu arada Mustafa ismindəki bir zavallı dindaşımızın da yunanlılar tərəfindən şəhid edilmiş olduğu məlum olmuşdur. Bu vəziyyət qarşısında mühacirlər yerlərinə övdətdən imtina etməkdədirlər. Bilxassə berqə[ma]lılar, şəhərləri yunanlılar tərəfindən təxliyə edilmədikcə yerlərinə dönməyə cəsarət edəmməyəcəklərini ifadə etmişlərdir.”

VÜKƏLA ŞURASINDA
[NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

Ticarət nazirinin bakılıları Hacı-Tərxandan yerlərinə gətirmək üçün təşəkkül etmiş komisiyonun ərzaq buraxılması üçün etdiyi təşəbbüsə haqqındakı təqriri istəması [rəsmi məktubunun dinlənməsi] nəticəsində komisiyon[a] 150 pud un, beş pud şəkər, bir pud çay, 100 pud kartofun para ilə buraxılmasının Nəzarətə tapşırılması qərara alınmışdır.

* * *

Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə [Sosial Təminat] nazirinin Ermənistandakı müsəlman qaçqınlarının əhvalı haqqındakı təqriri istəması nəticəsində Zəngəzur qaçqınları üçün Nəzarətə buraxılmış məbləğdən Ermənistan qaçqınlarına 200.000 manat sərfinə məzuniyyət [icazə] verilməsi təhiti-qərara alınmışdır.

NƏZARƏTLƏRDƏ
[NAZİRLİKLƏRDƏ]

Sürməli qəzasının Xalinsk dairəsi vəkil İrəvan konsulu namına işbu məzmununda bir təliqə [məktub] göndərmişdir:

“Sürməli qəzasında müsəlmanlar kürd və ermənilər tərəfindən qətlə ediləməsi davam etməkdədir. Bu dairədə 50.000-ə qərib [yaxın] əhali səhralara dağılıb tələf olmaqdadır. İşbu bədbəxtlərə müavinət etmək üçün Azərbaycan hökumətinə müraciət edirik və inanırıq ki, hökumət müavinət edəcəkdir.

Ərkilər köyündəki erməni məzalimi

[zölmü] haqqında mən əvvəllər də məlumat vermişəm. Ərzaq və qeyrə göndərilmiş doktor vasitəsilə irsal etməlidir [çatmalıdır].”

Sürməli qəzasının

Xalinsk dairəsi

müvəkkili: Çingiz

Ermənistan və Azərbaycan konqresi
haqqında Azərbaycan Xariciyyə Nəzarətinin Ermənistan Xariciyyə Nəzarətinə verdiyi cavabı

Ermənistan Cümhuriyyətinin Xariciyyə naziri həzrətlərinə:

Həzrətinizin 7 təşrinin əvvəldən [oktyabrda] göndərdiyiniz təliqəyə [rəsmi məktuba] cavabən elam edirəm [bildirirəm] ki, mənim hökumətim iki cümhuriyyət miyanında [arasında] sadıq qonşuluq əlaqələri bağlamaq qəsdilə daima mübahisəli məsələləri etilaf tərifi [razılıq yolu] ilə həll etməyə meyyal [meyilli] olmuşdur.

Mənim hökumətimin əqidəsincə, fəqət işbu təliqə vasitəsilə millətlərimiz daxildə və xaricdə tərəqqi edə biləcəklər. Buna görə də, mənim hökumətim Gürcüstan hökumətinin aprel ayında çağırıldığı ümum Qafqaziya konqresinə razı olub, kəndi nümayəndələrini göndərdi.

Məəttəəssüf [təəssüf ki], konqrenin fəaliyyəti müvəqqəti olaraq qətlə edildi [kəsildi] isə də, yenə mənim hökumətim avqust ayında konqrenin təcidi-fəaliyyətinə [fəaliyyətinin bərpasına] rəy verdi.

Şimdi hökumətiniz namından [adından] iki dövlətə aid mübahisəli məsələləri həll üçün Ermənistan və Azərbaycan müşavirəsi dəvəti haqqındakı təklifi mə-

əl-məmnuniyyət [məmnuniyyətlə] qəbul etməklə bərabər, hökumətimin tapşırmasına məbni [əsasən], sizin qərarınız əleyhinə etiraz etməməklə, müvəqqəti xətti-fasil [ayırıcı xətt] təyini deyil, qəti olaraq bütün hüddud məsələsinin həlli lazımı olduğunu məlum edirəm.

Müşavirənin ən əlverişli yeri hökumətimin əqidəsincə, Bakı şəhəridir ki, nümayəndələrin irsalını [göndərilməsini] təklif edir.

Vaxta gəldikdə, mənim hökumətimin də sizin hökumətiniz kimi rəy[i] müşavirənin ən yaxın zamanda çağırılması tərəfdarıdır.

Rica edirəm, cavab haqqında məlumat verəsiniz.

İrəvan şəhərində konsul cənablarına

Türklər getdikdən sonra ermənilər Qonibasar, Saxlo və digər dairələri işğal ilə kəndi əllərini müsəlman qanı ilə boyadılar. İrəvan və qeyri yerlərdən gəlmiş qaçqınları qətl edib mallarını qarət etdilər. Qaçqınların salamat qalmışları ac, biəlac həyat sürməyə məcbur olmuşdular.

Ermənilər bununla iktifa [kifayət] etməyib bütün yox etmək qəsdilə heç bir məzalimdən çəkinməyirdilər. Müsəlmanların mal və ərazilərini bir çox hiylələrlə əllərindən alırdılar.

Son zamanlar ingilis komandanlığının siyasəti qurbanı olduğumuzu və daşnakların gələcəkdə bizim üçün nə hazırladığını düşünməyə başladığı. Bunlar hiylə yolu ilə hökuməti kəndi əllərinə alıb müsəlmanları sıxmağa başladılar. Altı gün mütəmadiyən [fasiləsiz] vadilərini top atəşi ilə bombardman edib işğal etdilər.

Uzun nizami qoşuna bənzər, həqiqəti-halda isə quldurlardan ibarət erməni saldatları müsəlman köyləri üzərinə yürüyüb mühafizəsiz müsəlmanları top və mitralyoz atəşi ilə tələf edərək, bir çoxunu öz yurdlarını buraxıb Ararat dağına qaçmağa məcbur etdilər. Bunlardan bir çoxları da Araz çayında qərq olub, digərləri dağın soyuğunda acından həlak oldular. Yüzlərlə ac qalmış uşaqların ahu nalləri ürəkləri partladacaq hala ərdi.

Bunları nəzərə alaraq biz inanırıq ki, Azərbaycan hökuməti və milli xadimlər əhvalımıza bələd olaraq, ərzaq və qeyri ilə bizlərə müavinət edəcəkdir.

*Aralıq dairəsi müvəkkili:
Camal Hacıələkbərzadə,
Həsənəli Hacı Sadiq oğlu,
Məşhədi Ələkbər İbrahim oğlu*

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Bələdiyyə İdarəsində

Son zamanlar şəhər elektrik lampaları, məftil və digər ləvazimat oğurlanmaqdadır. Bələdiyyə İdarəsi Bakı qradonaçalnikinə müraciətlə rica etmişdir ki, hal-hazırda işbu materiallar tapılmadığı üçün oğurlanmaması üçün lazımı tədbir ittixaz edilsin [tədbirlər görülsün].

Şəhər vergilərinin artırılması

Bələdiyyə İdarəsi Daxiliyyə Nəzarətinə məlum etmişdir ki, Bələdiyyə İdarəsinin qərarı mövcubincə [qərarına əsasən] araba, fayton və qeyri şəhər vergiləri artırılmışdır.

Bələdiyyə Məclisinin iclası

İşbu təşkini-əvvəl [oktyabrın] 28-i ax-

şam saat 7-də Bələdiyyə Məclisinin adi iclası təyin edilmişdir. İclasda Bələdiyyə Məclisi intixabatı, intixabat üçün nakaz [seçkilər üçün təlimatnamə] hazırlayacaq komisyona nümayəndə intixabı və şəhər xidmətçilərinin məvaciblərinin artırılması məsələləri müzakirə ediləcəkdir.

Bələdiyyə Məclisi intixabatı ətrafında

Bələdiyyə İdarəsi yeni Bələdiyyə Məclisi intixabatı üçün layihə hazırlamaqdadır. Seçkilər 1917-ci sənə intixabatı kimi olacaqdır. Şəhər 24 dairəyə təqsim ediləcəkdir [bölünəcəkdir]. Ehtimal üzrə 60-75 minədək intixabçılar iştirak edəcəkdir. Əhalinin əvvəlcə siyahısı tutulacaqdır. Bu iş 50 günədək davam edib, bir milyon manat məsarif lazım olacaqdır.

Tamaşaxanalardan gələn mədaxil

Azərbaycan Kazyonnaya Palatasının [Xəzinə Palatasının] isticvabına [sorgusuna] cavabən Bələdiyyə İdarəsi təşkini-əvvəl 2-dən 15-ədək Bələdiyyə nəfinə [xeyrinə] olaraq tamaşaxanalardan alınan biletlə vergiləri miqdarının 214.629 manat 97 qəpik olduğunu məlum etmişdir.

Birjada

Kerenski minlik 1.040-1.150 manata qədər, 250-lik kəndi qiymətindən 2 faiz fəzlə və xırda 10 faiz əskikdir. Nikolay 5 yüzlüyü 850-1.600 manata qədər, yüzlüyü 230-350 manata qədər və xırda isə 50-80 faizə qədərdir. Osmanlı kağız lirası 230 manat və Zaqafqaz bonu min manata 20 manat fəzlədir. Türkiyə altun lirası 1.020 manat, altun onluq 1.250 manat, imperial 850 manat və Avstriya altunu 2.300 manatdır. Gümüş manat 92

manat və xırda gümüş para 35 manatdır. Susinin topu 1.100 manata gedir.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

İclas

Bakıya varid olub [gəlib çatıb], Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi təhti-idarəsində [idarəsi altında] olan qaçqınları əbədi təmin etmək üçün hər firqə və cəmiyyətlərdən birer nümayəndə dəvət edib, bir heyət təşkilı üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyə iclaslar dəvət etmişdi.

Bu iclasların ikisinə bəzi firqə və cəmiyyətlər tərəfindən nümayəndələr gəlmədiyindən, yekşənbə [bazar] günü təşkini-əvvəl [oktyabrın] 26-da axşam saat 5-də üçüncü iclas dəvət olunmuş idi.

İclasda “Müsavət”, “Hümmət”, “Əh-rar” və “İttihad” firqələri, Ümuri-Xeyriyyə [Sosial Təminat] və Səhhəti-Ümumiyyə nəzarətləri, İran konsulxanası, Ünas [Qadınlar] Cəmiyyəti və Bələdiyyənin Səhhət şöbəsi nümayəndələri və Mustafa bəy Əlibəyov hazır olaraq, Daxiliyyə Nəzarəti, Ziyalılar və Bitərəflər Cəmiyyəti və Mənzil Komisyonu nümayəndələri gəlməmişlər.

Əbdüləli bəy Əmircanov sədarəti və Piri Mürsəlzadənin katibliyi ilə məclis açıldıqda qaçqınların halına dair bir çox məlumat verilib, uzun-uzadıya müzakirələr oldu. Ələlxüsus Mustafa bəy Əlibəyov qaçqınların nə dərəcədə müsibət və fəlakətlərə düşər olduqları haqqında bir çox məlumat vermişdir.

İrad edilən [söylənən] nitq və məlumatlardan sonra:

1) Qaçqınları mənzil cəhətdən təmin etmək üçün beş nəfərdən (Mustafa bəy Şərifov, Şeyx Qəni, Əbdülbaqi, Pəri xanım [Topçubaşova] və Hacı Hüsü Mehdiyev) ibarət bir heyət təşkil edilib, bu heyət qaçqınlara əlverişli evlər bulub məlumat gətirmələri qətdir edilmişdir [qərara alınmışdır].

2) Gündən-günə Bakıya varid olan qaçqınların cərəyanı artmaqla belə, bir çox qaçqınların gözlənilməsinə cəhət, bu cərəyanın dayandırılması xüsusunda lazımı tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsinə] məclis qərar verdi.

3) Qaçqınların bir sinfi fəqət mənzil cəhətcə təmin edilməsi lazım gələrkən, o biri sinfi tamamilə biçiz [yoxsul] olub mənzil, əlbisə və ərzaq cəhətcə təmin edilməsi lazım gəldiyindən, məclis qətdir etmiş ki, bunları iki sinfə təqsim edib [ayırıb], hər sinfə başqa mənzil təmin edilsin və doktor Şərifov Mustafa bəyə qaçqınlar üçün qab, əlbisə təminatı üçün və içərişəhərdə vəqə olan qışlanın [kəzarmanın] qaçqınlara verilməsi haqqında lazımı tədabir ittixazında bulunması tapşırılmışdır.

4) Camaata qəzetə və vərəqələr vəsitəsilə qaçqınlara yardım edilməsi haqqında elanlar verilsin.

5) Qaçqınların yeyib-icməkləri xüsusunda müzakirələr edilib qərar verildi ki, onlara həftədə üç dəfə isti yemək və hər gün çay verilsin və lazım gəldikcə onları hamama götürməklə belə, başları tərəş edilsin.

Məsail [məsələlərin] müzakirəsindən sonra məclis qərar vermişdir ki, işbu cəmiyyətə hər firqə və cəmiyyətlərdən nümayəndə dəvət olunub, İran Cəmiyyəti-

Xeyriyyəsindən dəvət olunmadığına cəhət, bundan sonra Əncüməndən [Cəmiyyətə] də bu xüsusda bir nümayəndə iş-tirak etmək üçün dəvət edilsin.

İrəvan qaçqınları

Təşrini-əvvəlin 16-da on iki nəfər İrəvan qaçqını varid olduqda, Cəmiyyəti-Xeyriyyə tərəfindən Səfa məktəbi binasında təmin edilmişlərdir. Bunlardan Fatimə Məhəmmədbağır qızı nam bir qadını Bakı sakini Mirabbas Seyidməhəmmədzadə evində saxlamaq üçün götürmüşdür.

“MÜSAVAT”DA

Dəmiryol məktəbi

Cavad və Lənkəran qəzalarının camaat məktəbləri naziri təşrini-əvvəlin 22-si tarixi ilə mərkəzi “Müsavat”a xəbər vermişdir ki, “Müsavat”ın fəaliyyəti sayəsində Hacıqabul istasyonunda bir Dəmiryol məktəbi açılmışdır.

Lənkəranda

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Lənkəran şöbəsi mərkəzi “Müsavat”a xəbər vermişdir ki, 30 eylül tarixi ilə şöbə Bakı xalq müfəttişinə ərizə vermişdir ki, bütün camaatın xahişi budur ki, Lənkəranda gecə kursu açılsın. Fəqət indiyə qədər müfəttişdən cavab gəlməmişdir. Binaənileyh [ona görə], şöbə rica etmişdir ki, işbu xüsusda mərkəz təşəbbüsət etsin.

Qalabazarda posta və teleqraf

“Müsavat”ın Qalabazar şöbəsi xahi-

şilə Bakı Komitəsi Posta və Teleqraf Nəzarətinə müraciət edərkən, Nəzarət rica etmişdir ki, Qalabazarda posta-teleqraf şöbəsi olub-olmadığından komitə bir müfəssəl məlumat əxz edib Nəzarətə piş-nihad [təqdim] etsin.

Xəstə bir qaçqın

Zəngəzur qaçqınlarından Bayram Qiyas oğlu xəstə olduğu üçün “Müsavat”a müraciət edərək, komitə məzkuru [deyilən şəxsi] xəstəxanaya vermək üçün Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə göndərmişdir.

Trabzon qaçqınları

“Müsavat”a 3 nəfər Trabzon qaçqını müraciət etdikdə, firqə məzburları [adı çəkilənləri] Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə göndərmişdir.

Əllaflar

4-cü uçastok pristavı Şamaxı caddəsində olan əllaflara [taxıl, yaxud yem və ot alverçilərinə] əmr etmişdir ki, 24 saatin zərfində dükanlarını təxliyə etsinlər. Əllafların “Müsavat”a müraciətlərinə cəhət, firqə Bakı Polis Müdiriyyətindən müvəqqətdən əllafların yerlərində baqi qalmalarını rica etdikdə, qəbul edilmişdir. İndi isə, firqə əllafların daimi olaraq yerlərində qalmalarını Daxiliyyə Nəzarətindən təmənnə etmişdir.

AZƏRBAYCANDA

Lənkəranda

Azərbaycan hökumətinin əsgərləri Lənkəran süqutundan sonra Biləsuvar

həvalisində [ətrafında] yaşayan ruslardan əslihələri [silahları] yığmağa lüzum görüb və ətrafda olan ağır əslihəni ruslardan təslim alıb, bir gün Biləsuvar qaldıqdan sonra tezdən general Səlimovun məiyyəti [məşayəti] ilə əsgərlər Salyan tərəfə hərəkət etdilər.

General hərəkət etdikdə sərhədləri mühafizət etməyi Qaradonluda sakini olan komandir Məliyevə tapşırıb, Biləsuvar bolşevik əsrində poruçik Xoşev əliylə təsis olunmuş xunxar [qanıçan] Ramazan Təyyar firqəsinin [dəstəsinin] öz yerində qalmasını təsdiq edib, onları məvaciblə qəbul edib, qulluq etməklərinə söz verib Məliyevə tabe olmalarına əmr etdi.

General Səlimov isə Salyana hərəkət etdikdə, Məliyev Qaradonluya azim oldu [yola düşdü].

General Səlimovun məiyyəti ilə Biləsuvar mahalına təyin olunmuş pristav Əbdüləhəd bəy [Rəcəbov] Səlimovla bərabər Salyana getdi. Biləsuvar isə ruslar tərəfindən komissar təyin olunmuş İvan Bobrov nam bir şəxs qaldı.

Eylül [sentyabr] ayının 4-cü günü idi. Biləsuvar yanında vəqə Katlyarovka kəndinin əhalisi Biləsuvarın bisahib qalmaqından istifadə edib, sabiq rus hökuməti tərəfindən başlanıb da inqilab səbəbinə yarımçıqlıqda qalmış, camaata və hökumətə lazım olan məktəb, xəstəxana, kəlisə və doktor oturan evin hazır olan bişmiş kərpicin və taxta-şalmanın öz aralarında təqsim edib [bölüşdürüb] dağımağa başladılar. Halbuki həman aparılan əşya bu saatda iki milyona alınıb əldə edilə bilməz. Biz eşidilən söz isə ruslar özlərini qabaqki hökumətə vərəsə hesab

edib ondan qalan irslərə təməllük edir-lər [yiyələnilər].

Bundan əlavə, Biləsuvar da hökumətə təəllüqü [əlaqəsi] olan təmiratın [tikililə-rin] pəncərə və qapılarını o halıyla bol-şevik əsrində aparmışdılar. Xəstəxanada olan tibbi ləvazimatı və cərrahlıq alətini [alətlərini] hər kəs beqədri-qüvvə [gücü çatan qədər] aparmışdı.

Biz böylə bilirdik ki, bu şeylər Azər-baycan hökumətinə yetişən kimi, höku-mətimiz bu halacan böylə hökumətə tə-əllüqü olan şeyləri öz tərəfinə götür-məyə bir iqdamat [təşəbbüs] etməmiş.

Bu işə hökumətin nəzərini cəlb edib ərz edirəm ki, hərgah böylə şeylər ca-maata verilməli isə, lazımdır ki, xaniman-ları dağılmış müsəlman fükərayi-kasibə-sinə verilsin, nəinki öylə şəxslərə verilsin ki, hər bir nəfəri iyirmi müsəlman evini dağıdıb, ləvazimat-mayehtacın [əşyaları-nı] götürüb öz evinə və həyatına cəm et-mişdir.

Abbasqulu Əliabbaszadə

Şamaxı qəzasında

Şamaxı qəzasında olan əhali 18 Mart faciəyi-əliməsində böyük fəlakət və bəd-bəxtliklərə uğramışdır.

Hamıya məlumdur ki, Şamaxı və Şa-maxı qəzasının evləri, mülkləri, dövlət və sərvətləri, heyvanları, hətta it və pişikləri də haydud [quldur] və erməni çətləri tərəfdən tələf edilmişdir. Allah evinə, insanların, heyvanların diriliyinə xidmət edən bulaqlara, məzarıstanda vadiyi-xa-muşanda məskən ittax edən [susmuşlar vadisini məskən tutan] ölülərin, meyitlərin qəbirdaşlarına top, tufəng atıb dağıdan asilərin, yağılardan ayaq basdıqları möv-

qələrdə abadlıq olmayacağı mühəqqəq-dir [şübhəsizdir].

Şamaxı və Şamaxı qəzası düşmənin ləgədkubu [tapdağı] olub dağılmış isə də, canını, irz-namusunu xilas edib fərara müvəffəq olmuş kəndçilərin əllərində cüzi mal-qaraları qalmışdır ki, bunlar ilə az-çox tarlalarını şum edib azuqələrini təmin edirlər. Sağın heyvanları ilə də çö-rəklərinin sorun, pendirin, ayrınan, qatı-ğın düzəldirlər. Bir az irəli gedənlər artı-rıb bazarda satırlar, ayaqqabı, çit-çülük, duz bahası tədərük edirlər.

Kəndçiləri ucuq və dağılmış kəndlər-də – hansı ki dövlətlərinin üçdə bir his-səsi əllərində qalmamışdır – köüllərini aldadan bir-iki dənə buzovlarıdır. Əgər bunlar oğurlanıb aparılırsa, binəva kənd-çilərin ətraf və əknafa [yan-yörəyə] pəra-kəndə olub saillik [dilənçilik] və muzdur-luq etməkdən məəda [başqa] əlac və ça-rələri olmayacaqdır.

Hökumətimiz təşəkkül edəndən bəri Şamaxı qəzasında düzlük, dinclik və ra-hatlıq bu dərəcədə idi ki, kəndçilərin mal-qaraları gecələr dəxi evə gəlməyib, həftələrlə otlaqlarda, çöllərdə, düzlərdə qalırdılar. Sahibinin ürəyi xatircəm olma-ğa görə heyvanının dalınca belə getmə-yirdi. Əyrilik, oğurluq bilmərrə moddan düşmüşdü. Kəndçilər keçmiş zərər və zi-yanlarını unudub, Cənabi-Haqqə ərzi-şükran edirdilər. Çoxları söyləyirdilər ki, asudəlik özü bir dövlətdir. Filhəqiqə [doğ-rudan da], bu əmin və amanlığı müsinn [yaşlı] şəxslər ömürlərində görmədiklə-rini bəyan edirdilər.

Məəttəəssüf [təəssüf ki], fəqir-füqəra-nın sevinməyi get-gedə fənalaşır, dinclik pozulur, kəndçilər arasında qorxu və iz-

tirab müşahidə olunur. Səbəbi də odur ki, bu axır vaxtlarda Şamaxı qəzasında oğurluq şiddət etməkdədir. Bu saat bir-iki heyvana malik olan əkinçilər gecələri belə yatmaq istəməyirlər. Nə yapsın, əlindəki öküzü, inəyi, atı oğurlanandan sonra biri on min manata heyvan almağa gücü və qüvvəsi yetməyir.

Oğurlanan heyvanlar haraya aparılır-sa, nişan və sorağın tapmaq da mümkün olmayır. Xüsusən at oğurluğu bir moda olmuşdur. Ayağında buxovu olan atın ki-lidin tufəng gülləsi ilə dağıdıb aparırlar.

İştə, bunsuz da acınacaq bir halda olan Şamaxı qəza əhalisinin övzası [və-ziyyəti], oğurluğun baş verməsi ilə daha da betər olur. Əgər indidən bunun qa-bağına bir sədd çəkilməsə, dincliklə ya-şayan kəndistanın güzəranı çox çətinliklə keçəcəkdir.

Əlif. Əlif.zadə

GÜRCÜSTANDA

Dövləti Bankın Batum şöbəsi

Tiflisdən alınan məlumata görə, Döv-ləti Bankın Batum şöbəsi qapanır və İn-giltərə məmurları tərəfindən bank ima-rətinin bir hissəsi dəxi həc [müsadirə] edilmişdir. Bu münasibətlə bank müdiri şöbənin vəziyyətini aşkar etməkdən ötrü Rostova əzimet etmişdir [yola düşmüş-dür].

Amerikalıların əmtəə təklifi

Filadelfiyada mərkəzi idarəsi olan bir neçə Amerika firmaları Gürcüstana hər növ avtomobilə lazım alət [alətlər, cihaz-lar] təklif edirlər.

Tövqifat

Tiflis şəhərinin milis rəisi bütün uça-st-ka komissarlarına şübhəli və müzirr əş-xasın [zərərli şəxslərin] tövqif [həbs] edil-mələri üçün səhər və axşamlar təşkilat yapmaq tövsiyəsində bulunmuşdur.

TEATRO [VƏ] MUSIQI

“Gaveyi-ahəngər”

Bu gün səşənbə [çərşənbə axşamı] gü-nü oktyabrın 28-də axşam Dövlət Teatro-sunda Azərbaycan Dövləti Teatro heyəti tərəfindən Şəmsəddin Sami bəyin 5 pər-dədə əsəri olan “Gaveyi-ahəngər” faciəsi mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır.

Cümə günü oktyabrın 31-də yenə hə-man teatrodə “Əbülülə” faciəsi mövqe-yi-tamaşaya qoyulacaqdır. Oynamaq üçün hazırlanır “Yezid ibn Müaviyə” və “Trab-lis müharibəsi” (“Ulduz”).

Tiflisdə müsəlman teatrosu

Tiflis şəhərindəki “İttihad” nam [adlı] aktyorlar ittifaqının 1919-cu sənəsinin 16 təşrinə-əvvəldə iclası-ümumisi iniqad etdi [baş tutdu]. İttifaqa baş rejissorluq vəzifəsi ifasına məşhur M[jirə] Ə[li] Ab-basov cənabları dəvət etmişdir. Növ-bəli rejissorluğa isə bütün keçən sənə İstanbulda teatrolarda iştirak etmiş İb-rahim İsfahanlı, Mustafa Mərdanov və məşhur Tiflis xalqı sevgili komik[i] Mir-zəxan Quliyev cənabları dəvət edilmişdir.

Truppanın əzası [üzvləri]:

Xanımlar: Sürəyya [Zəngəzurskaya], Nikolayeva, Babacanova Vartanuş.

Əfəndilər: Abbasov, İsfahanlı, Mərdanov, Möhsün Cəfərov, Əli Qurbanov,

Musa Şuşinski, Əli Bayramov, Əlibəyov, Sarif Əhmədov, Məhəmmədov, Manafov, Ümidov, Bəylərov, Axundov və qeyrə.

Müvəkkil: Salman Hüseynzadə.

Müdür: Mərdanov.

Sezonun güşadı təşrinin-saninin əvəliyində [mövsümün açılışı noyabrın əvvəliyində] ehtimal olunur.

Repertuar:

1) “Salman bəy”; 2) “Gəvəyi-ahəngər”; 3) “Fərhad bəy”; 4) “İblis”; 5) “Ziqomar”; 6) “Akif bəy”; 7) “Hümmət ağa.”

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Təzəşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çərşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çərşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çərşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Edadi məktəbini bitirmiş, ali külfətdən olan, nemsə, Fransa dillərini və musiqini (royal) bilən xanım edadi məktəblərin aşağı siniflərinə uşaqları hazır edir və ya qeyri bir münasib qulluq axtarır. Xörəyə və otağa da razıdır.

Adres verməli “Azərbaycan” qəzetəsi kontoruna “M. Y. V.” naminə.

11490

İtibdir

Mahmud Xudaverdi oğlunun 6-cı uçaştokdan aldığı pasportu itibdir. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].

11484

İtibdir

İsrafil Fərac oğlunun Quba uyezindən aldığı pasportu itibdir. Etibardan saqitdir.

1148

Ev satılır

Şəhərin müsəlman tərəfində, Çadrovı küçədə üçmərtəbə tikilmiş 2 yüz qırx sajin yeri vardır. Xahiş edənlər adreslərin qəzetə idarəyə versinlər M. N. isminə.

11488

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası

Gövher xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Berlin Darülfünunu doktoru

S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat

5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

İstanbul doktor və bakterioloqu

Nazim bəy Hüseynzadə

Sifilis, terbier, şankr və daxiliyyə naxoşluqları, 914 və 606 müalicələri tətbiq edilir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 10-ədək, axşam saat 6-dan 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 17, doktor Qarabəyovun müalicəxanası. Telefon nömrə: 49-87.

1470

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şexter və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Diş həkimi E. S. Karşteynbaum

Maddi cəhətdən zəiflər üçün xüsusi güzəştə bulunur. Diş çıxartmaq ağrı ilə 25 manat, diş çıxartmaq ağrısız 50 manat. Müalicə və doldurması 80 manatdan 100-ə kimi. Məsləhət 15 manat.

Ünvan: Quba meydanı yanında Sisianovski küçə nömrə 41, İsrailovun evində. Telefon: 22-57.

11449

Elan

Azərbaycan Dəmiryolunun İdarəsi bununla elan edir ki, Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinin icazəsi ilə həmin oktyabr ayının 23-dən etibarən Bakı şəhər istasyonunun anbarlarında çox saxlanan və təzə gələn mallardan atıdəki [aşağıdakı] xərclər alınacaqdır:

Pambıqdan gündə 5 qəpik puduna. Qeyri mallardan gündə 10 qəpik puduna.

T-300

Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi bununla elan edir ki, hökumətin 7 may 1919-ncu ildə olan qətnaməsi mövcubincə hərəkət edən Təsviyə və Həcz Komitəsi həmin oktyabr ayının 29-ndan hər gün səhərlər saat 10-dan (tətil günlərindən başqa) Bakı II stasyonun 11 nömrəli anbarında hərc-mərclik zamanında tutulmuş aşağıda zikr olunan malların torqu olacaqdır:

Boş boçkalar, taxta boçkalar, şərab 32 put, qara smola [qatran], səmən, burunotu, qurğuşun külü, qazbiyan, turbalar, sabun və qeyri növbənöv mallar.

Malları görmək istəyənlər torq günləri yuxarıda zikr olunan stasyona gəlməlidirlər.

T-305

Azərbaycan dəmiryolunun Ağstafa

gömrükxanası acentəliyinin dəmiryol ilə

aparılan mallar xüsusunda olan ümumi

tarifin 44-ncü maddəsinin 1-ci hissəsi ilə

gömrükxana, aksiz polis işləri və mal

göndərilməsinə dair müamilatdan

alınacaq vergilərin məzənnəsi

Birinci bab

Dəmiryollara qanun üzrə qoyulmuş tariflər, hökumət tərəfindən təsdiq edilmiş

məzənnələr və habelə dəmiryollar tərəfindən 1-ci bəddə göstərilmiş olan qərar üzrə aşağıdakı məharici mal göndərən əşxas dəmiryol acentəlikləri tərəfindən mal sahibləri əvəzində verilmiş məbləği əda etməlidirlər.

Özünə tamam olan qiymətə:

1) Gömrük; 2) Damğa rüsumatı (gerbovoy sbor); 3) Anbar vergisi (gömrükxana müqavilənaməsinin 524-cü maddəsi); 4) Möhür, banderol və peçat vergisi; 5) Prob vergisi; 6) Cərimələr və müamilələr vergisi; 7) Gömrükxana artellərinin işləmək vergisi; 8) Teleqraf xərcləri; 9) Gömrükxana idarələrinə və senzora nümunə aparılmaq vergisi; 10) Hammallara qablaşdırmaq xərci; 11) Blank xərcəri.

İdarə xərcləri

1) Gömrük ilə göndərilən mallar öz qiymətinə; 2) Hər göndərilən mallara 5 rublədən əskik olmamaq qərarı ilə 5 manat; 3) Gömrüksüz göndərilən mallar öz qiymətinə; 4) 5 rublədən [əskik] olmamaq qərarı ilə 5 manat.

Poçt xərcləri

Öz qiymətinə

1) Gətirilən malların göndərməyi üçün; 2) Aksizlə aparılan malların göndərməyi üçün; 3) Adi göndərilən malların göndərməyi üçün.

İkinci bab

Komission vergiləri

1) Gətirilən mallardan.

Gömrüksüz mallar

2) 25 puda qədər gömrüksüz göndərilən malların göndərməyi üçün 15 manat; 3) 25 puddan 100 puda qədər 25 manat; 4) 100 puddan yuxarı hər 100 puda 30 manat; 5) və hər gələn 1 puda 5 qəpik.

Gömrüklü mallar

1) Gömrüklü 1000 rublədən yuxarı olmayan malların göndərməyi üçün 45 qəpik; 2) 25 manatdan əskik olmamaq qərarı ilə 25 manat; 3) Hərgah gömrük 100 rublədən ziyadə isə hər 100 rubləyə 25 manat; 4) və

hər 10 manata 1000 manatdan artıq 20 qəpik.

Buraxılan mallar

1) Gömrüksüz veriləcək səhiyyə və qeyri qaydalara riayət olunacaq 50 manatdan əskik olmamaq qərarı ilə hər puda 6 qəpik; 2) Qeyrilərini göndərmək üçün puda 5 qəpik; 3) 25 rublədən əskik olmamaq qərarı ilə.

Gömrüklü mallar

1) Hərgah gömrük 1000 rublədən ziyadə deyilsə hər 10 rublə gömrüyə 25 qəpik; 2) 25 rublədən əskik olmamaq qərarı ilə; 3) Gömrük 1000-dən ziyadə isə hər bir 1000 rublə gömrüyə 45 manat; 4) Min rublədən ziyadə isə hər 10 rublə gömrüyə 20 qəpik; 5) Neftdən hər puda 5 qəpik; 6) Ağstafa gömrükxanası vasitəsilə Azərbaycan daxili gömrükxanalarına göndərilən mallardan hər puda 2 qəpik. 150 manatdan əskik olmamaq qərarı ilə.

Tranzit malları

1) 100 puddan ziyadə olmayan malların göndərmək üçün hər puduna 10 qəpik; 2) Yüz puddan ziyadə olarsa hər bir 100 puda 10 rublə; 3) Yüz puddan ziyadə hər bir puda 4 qəpik.

Eksplatiör müamilatı

1) Malların neçə nakladnoy üzrə göndərmək üçün hər bir əlavə nakladnoya 25 manat, göndərmək üçün 50 manat; 2) Mallar sahibinin xahişinə görə malları alan əşxasdan alınan ümum məbləğin 2% faizini.

Üçüncü bab

1) Dəmiryol tarif acentəliyi sənişinlərin əldə aparılan mallarının hər bir qaydası ilə göndərmək üçün hər bir yerdən 10 manat; 2) Hər bir qəbzədə neçə yer aparılırsa hər birindən 10 manat. Qeyrilərindən 2 manat.

Qeyd I : Bu maddədə göstərilən sənişin mallardan alınan komission vergisi və mal aparən qatarlarla tətbiq edilir gömrük min manatdan ziyadə olmamaq qərarı ilə, əgər ziyadə olarsa göndərilən mallardan alınan məzənnə ilə qəbul olunacaqdır.

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Dövlət Teatrosu

səh. 541. “Əbülülə” (“Əbülülə yaxud Mürüvvət”): Həsən Bədrəddin və Məhməd Rifatın birgə yazdıqları pyes. Ərəb həyatından götürülmüş bu pyes, Şekspirin “Hamlet” əsərinin təsiri ilə qələmə alınmışdır.

“Yezid ibn Müaviyə”: Ərəb tarixçisi və yazıçısı Corci Zeydanın “Qadətü Kərbəla” adlı əsərinin Axund Mirməhəmmədkərim Mircəfərzadə tərəfindən “Kərbəla yangısı” adıyla tərcüməsi əsasında səhnələşdirilmiş tamaşa.

“Trablis müharibəsi”: Cəfər Cabbarlının Osmanlı tarixinə dair pyesi.

Sirk “Modern”

səh. 542. “kinto”: Tiflis folklorunda xüsusi şənlik və hazırcaıvablığı ilə fərqlənən xırda alverçi obrazı.

Türkiyə hərəkəti-milliyəsi

səh. 543. “Türkün hüququ”: Məhməd Əmin Yurdaqulun ilk dəfə 1919-cu ildə İstanbulda nəşr edilən kitabı nəzərdə tutulur; qəzetdə kitabın adı “Türkün haqqı” kimi getmişdir.

səh. 544. “amalını müdrük”: qəzetdə “amalını dərk” getmişdir.

səh. 545. “Bilcümlə Duvəli-etilafiyəcə”: qəzetdə belə getmişdir: “Bilcümlə Duvəli-etilafiyədə”.

“An ca ki əyanəst / Çe hacət bə-bəyan əst!”: “O şey ki açıq-aşkar görünür; söyləməyə nə hacət var?” (farsca)

Teleqraf xəbərləri

səh. 546. “Budyonni”: qəzetdə bu soyadı təhrif edilmişdir.

“mikado”: Yaponiya imperatorunu ifadə edən titul idi; hal-hazırda işlək deyil.

Qəzetələrdən

səh. 550. “spartak”: Almaniya fəaliyyət göstərən marksist təşkilat olan Spartak İttifaqının üzvü.

səh. 551. “postye”: bu sözə mənə vermək mümkün olmadı.

“Karl Libknext”: Rusiyanın hərbi gəmisi (destroyer). Daha öncə “Finn” adını daşı-mışdır. Baltik donanmasında xidmət etmiş, sonra Volqa-Xəzər Hərbi donanmasına köçürülmüşdür.

“Yakov Sverdlov”: Rusiyanın hərbi gəmisi (destroyer). Buxara əmiri Əbdüləhəd xan və Türkünstan xalqının maddi köməyi ilə qayı-rıldığı üçün “Əmir Buxarski” adlandırılmışdır. Baltik donanmasında xidmət etmişdir. 1919-cu ildə Həştərxan-Xəzər Hərbi donanmasına köçürülmüş və “Yakov Sverdlov” adlan-dırılmışdır.

“Rastoropni”: Rusiyanın hərbi gəmisi (destroyer). Baltik donanmasına, sonra Volqa-Xəzər Hərbi donanmasına, daha sonra Xəzər Hərbi donanmasına məxsus olmuşdur.

“Pritki”: Rusiyanın hərbi gəmisi (des-troyer). Əvvəllər “Sokol” adlanmışdır. Baltik donanmasında xidmət etmiş, sonra Volqa Hərbi donanmasına köçürülmüşdür.

“Retivi”: Rusiyanın hərbi gəmisi (des-troyer). Əvvəlcə şimalda xidmət etmiş, daha sonra Volqa-Xəzər Hərbi donanmasına köçü-rülmüşdür.

“Delni”: Rusiyanın hərbi gəmisi (des-troyer). Baltik donanmasına, sonra Volqa-Xəzər Hərbi donanmasına, daha sonra Xəzər Hərbi donanmasına məxsus olmuşdur.

“Deyatelnı”: Rusiyanın hərbi gəmisi (des-troyer). Baltik donanmasına, sonra Volqa-Xəzər Hərbi donanmasına, daha sonra Xəzər Hərbi donanmasına məxsus olmuşdur.

“Krasnoye znamya”: Xəzər dənizindəki bolşevik donanmasına məxsus hərbi gəmi (kreyser). Daha əvvəl şimal donanmalarında xidmət etmiş və III İnternasional” adlan-mışdır.

“Kaspi”: Xəzər dənizindəki bolşevik donanmasına məxsus hərbi gəmi (kreyser).

“Minoqa”: Rusiyaya məxsus sualtı qayıq. Baltik donanmasında xidmət etmiş, daha sonra Xəzər dənizinə gətirilmişdir.

“Makrel”: Rusiyaya məxsus sualtı qayıq. Baltik donanmasında xidmət etmiş, daha sonra Xəzər dənizinə gətirilmişdir.

“Kasatka”: Rusiyaya məxsus sualtı qayıq. Baltik donanmasında xidmət etmiş, daha sonra Xəzər dənizinə gətirilmişdir.

“Okun”: Rusiyaya məxsus sualtı qayıq. Baltik donanmasında xidmət etmiş, daha sonra Xəzər dənizinə gətirilmişdir.

Sülh ətrafında

səh. 553. “Qırmızı kitab”: Avstriya-Macaristanda hökumətin gələcək siyasi kur-sunu izah yaxud müxtəlif mövzularda sənədləri ehtiva edən rəsmi nəşr.

Lövhlərimiz

səh. 554. “Olqa küçəsi” (Olqinski): Bakı-da, indiki Məhəmməd Əmin Rəsulzadə küçəsi.

“1) Çox lövhələrin ruscalarını...”: qəzetdə belə getmişdir: “Bir çox lövhələrin rusca-larını...”

Bakı xəbərləri

səh. 559. “susinin”: bu sözə mənə ver-mək mümkün olmadı.

Azərbaycanda

səh. 562. “18 Mart faciəyi-əliməsində”: söhbət 1918-ci il 31 Mart soyqırımından gedir.

“müsinn şəxslər”: qəzetdə “müsinn” yerinə “hüsn” getmişdir.

Teatro və musiqi

səh. 563. “M[irzə] Ə[li] Abbasov”: qəzetdə “M. A. Abbasov” getmişdir.

“Əli Qurbanov”: qəzetdə belə getmişdir: “Əli Qurbanov İsfahanlıya”.

Çərşənbə, 29 oktyabr 1919-cu il, nömrə 308

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 4 səfərül-müzəffər sənə 1338. 29 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Tele-fon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axırncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

ELAN

**Kompaniya “Azərbaycan”
Komissioner həmlü nəqli-İran
[İran yükdaşıma komissioneri]**

Batımda yeni güşad edilən [açılan] kompaniyamız əmvali-ticarıyyə [ticarət malları] alır və satır; hər növ əşyanın idxal və ixrac müamilatını dəröhdə edir [əmə-liyyatlarını öhdəsinə götürür]. Müraciət edəcək müştərilərə böyük təşilat [kö-məklik] göstərir.

Adres: Batum, Naberejni, nömrə 12. Telefon 109.

Kompaniya “Azərbaycan”.

11489

ELAN

“Müsavat” firqəsi Bakı komitəsindən

Bakıda mövcud yerli və kənardan gəl-miş müsavatçılara ixtar olunur [xəbərdar-lıq edilir] ki, Komitənin Dum meydanında (Dumski ploşadda) Haşimovun evində və-qe idarəsinə müraciətlə üzlük vəraqələ-rini təzələtsinlər. Əks surətdə firqə qurul-tayına mürəxxəslər [nüməyəndələr] seçə-cək məhəlli firqə ictimiasında [yerli partiya yığıncağında] iştirak etmək haqqını itirmiş olurlar.

Üzvlükləri təzələmək və ələlümum fir-qəyə yazılmaq üçün idarə saat 9-dan 2-yə qədər və 6-dan 8-ə qədər açıqdır.

T-306

* * *

SİRK “MODERN”

Çarşənbə günü oktyabrın 29-nda 1919-cu ildə bu gün Demo-Kazo akro-batlarının benefisi. Bu gün Demo-Kazo növbənöv saltolar göstərəcək və nəti-cədə də əhvali-hazirəyə dair nəğmələr oxuyacaq.

Bu gün birinci yumora müəllifi məş-hur Tiflis kintolarından Mistiyev cənab-larının qastrolu olacaq.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci mübarizə vaxtsız: Zakoroyko – Gənc Əli.

2-nci: Qara Maska – Makarov.

3-ncü: Staroşvili – Kalışeviç.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mü-barizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nə-zarəti altında] olacaqdır.

11492

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Babi-Məşixətdən

İdareyi-Məşixətə [Şeyxülislamıq İdarəsinə] ara-sıra varid olan övraq şikayətindən [daxil olan sənəd şikayətlərindən] vilayətlərdə mənkuhə və qeyri-mənkuhə [nikahlı və nikahsız] qadınları qaçırmayla hərəkəti-qeyri-məşruədə [qanunsuz hərəkətlərdə] bulunmağa cəsarət edənlərin vüqu və şüyusu [olması və xəbər alınması] və din və şəriəti-islamiyyənin ehkamicəlisə [uca hökmləri] qulubi-müsliminədən [müsəlmanların qəlblərindən] unudulduğu anlaşılır ki, bunun əsbabı [səbəbləri] isə əvəmir və nəvahiyyə-diniyyənin müxill və müxaliflərinə məvaddi-qanuniyyəyə istinadən müsamiyə ilə müamilə edilmək [dinin əmrlərini və qadağalarını pozan və bunlara zidd olanlarla, qanunun maddələrinə əsasən, yumuşaq rəftar edilməsi] və Nikolay siyasəti-mənhəsəsi ilə əxlaqımıza soxulan zəhri-möhlikin təsirəti-bədfərcamı olduğu şübhədən aridir [uğursuz Nikolay siyasətiylə əxlaqımıza soxulan təhlükəli zəhərin pis nəticələrə gətirib çıxaran təsirləri olduğu şübhəsizdir].

İştə bu və bu keyfiyyətin davam və bəqası [yerində qalması] beynələhali əmnü asayişin fiqdanını [əhali arasında əmin-amanlığın yox olmasını] və qətlü-qarət və cəngü-cidalın müdhış bir meydan almasını tövliədəcəyi müləhizəsi [əmələ gətirəcəyi düşüncəsi] ilə Azərbaycan Məşixəti-İslamiyyəsi heyəti-rəyasəti tərəfindən bu kimi xain və canilər haqqında şu xələldar etmək istədikləri şər'i-şərif əmri ilə müamilə və mücazəta mədar olmaq üçün [pozmaq istədikləri şərfli şəriətin əm-

ri ilə rəftar edilməsi və cəzalar verilməsi üçün əsas təşkil etmək məqsədilə] bir layiheyi-qanuniyyə tərtib edilərək Məclisi-Məbusana təqdim edilmiş və Məclisi-məzkureyi-mübbəccələ [adı çəkilən uca Məclisin] müzakirəsindən keçdiyi tarixdən etibarən icraya başlanacağı qərara alınmışdır.

Şu layihənin bilatəxəllüf [etirazsız] qəbul buyurulması Məclisi-Məbusan əzayimöhtərəməsi əyani-millət və əşrafi-ümmətdən [millətin seçilmişləri və ümmətin şərəfliləri olan möhtərəm Parlament üzvlərindən] islamiyyət və insaniyyət naminə ciddən arzu və istirham [xahiş] edilir.

Məşixət sədrləri:
Mustafa Əfəndizadə,
[Axund Ağə] Ağaalizadə

* * *

İdareyi-Məşixəti-İslamiyyə kəndi qərraməsi ilə metrik tənzimatinin bilanöqsən [nöqsansız] icra olunmağı iradəsi ilə hökm etmişdir ki, qız övladını metrik dəftərinə səbt [qeyd] etdirməyən valideyndən yüz əlli manat cərimə və zükur [oğlan] övladını səbt etdirməyən valideyndən üç yüz manat cərimə alınsın.

Hər bir ittifaqda təzə təvəllüd edən və qeyi-təvəllüdünü prixod mollasına elam etdikdə [bildirdikdə], ondan xüsusi qəbz almaq şərti ilə və hərgah bu mətləbə dair qüsür prixod mollalarının tərəfindən sadır olarsa, olvəqt [o halda] ondan hər bir ünəsdən [qızdan] ötrü yetmiş beş manat və zükur övladından ötrü yüz əlli manat cərimə alınsın.

Məşixət sədrləri avəzində üzvlər:
Şeyx Həsən Mollasadiqzadə,
Əbdülxalıq Əfəndizadə

* * *

İdareyi-Məşixəti-İslamiyyə kəndi qərraməsi ilə üzrsüz xidmətinə hazır olmayan məmurlarından tənbeh üçün hazır olmadığı günlərdən maaş əxz olunub [alınıb], xəzinənin nəfinə [xeyrinə] verilməyə qərar vermişdir.

Məşixət sədrləri avəzində
üzvi-Məşixət:
Əbdülxalıq Əfəndizadə,
Şeyx Həsən Axund Mollasadiqzadə

BAKİ ƏHALİSİNƏ

Bakı kimi bir çox və müxtəlif millətlərdən ibarət və gəlib-gedən əhalisi olan bir şəhərdə hər cür oğru və yankəsici [cibgir] və bu kimi bədfəkar [cinayətkar] və sui-niyyətçilərin bulunması qətidir. Bununla bərabər, mənim təhti-idarəmdə [təbəçiliyimdə] bulunan xidmətçilərin fəaliyyəti sayəsində bu kimi vüquat olmayırdı.

Son günlərdə bu kimi sui-niyyətlər müşahidə edilməkdədir. Şöylə ki, qaç dəfə oğurluq yapıldıqdan sonra və bir dəfə də müsəlləh [silahlı] olaraq sui-niyyət [cinayət] vəqə bulunmuşdur.

Əcəba, bu vüquatların təkərrürü [təkrarlanması] nə səbəbə məbnidir [əsaslanır]? Aya [görəsən], polis məmurları kəndi fəaliyyətlərindən düşmüşləmi?

Xayır. Bu müşahidə edilməyir. Deməli, bu, camaatın kəndi rəftarından törənən bir hadisələrmidir?

Şəhərin asayişinə cəhət, bir polis məmurlarının fəaliyyəti kifayət edəmməz. Çünki hər bir evin və ya dükanın önündə bir məmur qoymaq olmaz və bir də, camaatın polis məmurlarına müavinət və

yardımlı olmazsa, bir nəticə verməz.

Aya, camaatın polis məmurlarına yardımı nədən ibarətdir?

Əvvəla, dvornik [dalandar], işıq, şəhərdən xaric olanların, ələlxusus şəhərə varid [daxil] olan əşxasın [şəxslərin] xüsusunda polisin əmrinə itaət etmək və ikinci isə, ehtiyatda olmalı, çünki hər bir şey ehtiyatsızlıq sayəsindən törəyir.

Buna iki sübut göstərəcəyəm:

1) Müsəlləh sui-niyyət və 2) qapıya açar salmaq vasitəsilə oğurluq.

Mən şəxsən bunu qərara almışam. Evin darvazası, podyezdi saat 8-ə qədər açıq idi. (İndi axşam saat 6-da qaranlıqlaşır.) Bu cəhətdən üç nəfər müsəlləh şəxs içəri daxil olub ev sahiblərinə polis çağırmaq imkanı verməmişlər və bir qaç nəfər də yaralanmışdır.

Qapıya açar salmaq vasitəsilə oğurluq da böylə olmuşdur ki, ev sahibi evindən bağa və ya bir başqa yerə getdikdə və darvazanın açıq qalacağını bilərək evini sahipsiz buraxıb qonşusuna da tapşırmayıb.

Bu təmsillər [misallar] ehtiyatsızlığın aşkar sübutudur.

Polis qanunlarına itaət ediniz ki, cəniniz və malınız səlamətdə qalsın.

27 təşrini-əvvəl [oktyabr] 1919 sənə

Bakı polis müdiri:

R[üstəm bəy] Mirzəyev

Bakı

YENİ BƏLƏDİYYƏ İDARƏSİ İNTİXABATI

Azərbaycan elani-istiqlaliyyəti tarixindən bu zamana qədər bir çox rəsmi dairə

və müəssisələr təcrid edildiyi [yeniləndiyi] və yeni qanunlar daxilində təşkil olunduğu halda, paytaxtın hər şeyi demək olan Bələdiyyə İdarəsi köhnə halında qalmış və hər dürlü tərəqqi və təşəbbüslərdən uzaq bulunmuşdur.

Bakı Bələdiyyə İdarəsi Azərbaycanın həyatı-milliyə və siyasiyyəsinin ən böyük bir amili olduğu kimi, sərvəti ilə, ticarəti ilə, sənəti ilə birinciliyi ehraz edən [qazanan] bizzat Bakının emar və inşaatı cəhəti ilə də ən mövcibi-əhəmiyyət [əhəmiyyət daşıyan] bir müəssisəsidir.

Bakı Bələdiyyə İdarəsinin bir çox sərgüştərləri vardır. Bir zaman bu idarə daşnak və bolşeviklərin əlində qaldı. Hər iki fırqa müsəlman əksəriyyətinin mənafeyinə qırmızı qələm çəkərək, arzu etdikləri kimi onu öz faydalarına vasitə etdilər.

Bolşevik dövründə Bakı Bələdiyyə İdarəsi axır halına girmiş, atların məskən və məvası [yuvası] olmuşdur. O zaman bu idarədə əyləşənlər Bələdiyyə namına [adına] Bələdiyyənin həyatı-məsəisi [iş həyatı] haqqında heç bir şey bilmədikləri halda, bir qeyli-qal və qılıqlı [hay-küy və çaxnaşma] çıxarıb, vaxtlarını keçirmişlər, küçələri bir məzbələ [zibillik], meydanları bir xədcə [qarmaqarışıqlıq], bulvarları mitinqlər məşğələsi edərək, qoca Bakının asari-mədəniyyə və sənaiyyəsinə qarşı lənət və nifrətlə mütəhəssis olmuşlardır [mədəniyyət və sənaye əsərlərinə qarşı lənət və nifrət hissləri bəsləmişlərdir].

Əvət, Bakı Bələdiyyə İdarəsinin həzin və müəssir [təsiri] bir dövrünə aid sərgüştərlərdir ki, hər bakılı yadına gətirdikcə, ondan tükələri ürpədar.

Fəqət Bakı Bələdiyyə İdarəsinin Azərbaycan istiqlaliyyətindən sonra da fəlah [qurtuluşu] və nicəti mümkün olamma-

mış, yenə hər şey əski hal və mövqeyində qalmışdır. İndi isə Parlaman tərəfindən qəbul edilən bələdiyyələr intixabatı [seçkiləri] qanunundan sonra artıq təzə bələdiyyə intixabatı feilən başlamaq üzrədir.

Parlaman tərəfindən qəbul edilən “Bələdiyyə intixabatı qanunu” hökuməti bir əsasda olub [dövlətçilik prinsipinə əsaslanıb], bələdiyyənin xarici təbəə və ünsürlərin əlinə düşməsinə meydan verməməkdir. Qanuna görə, [bələdiyyə] intixabatına iştirak edəcək olanların Azərbaycan təbəəsi olması şərtidir.

Təbiyyət [vətəndaşlıq] qanunu daxilində bu əhliyyəti [ləyaqəti, hüququ] qazana biləcək olanların üsuli-ərbəa [dörd üsul] – gizli, müsəvi, ümumi, mütənasib qaydalarla intixabata iştirak etməyə haqları ola biləcəkdir. Digər tərəfdən, qanunun şayani-əhəmiyyət [əhəmiyyətə layiq] cəhəti də şudur ki, mədən rayonlarında bulunan əmələlər üçün ayrı bir intixabat mərkəzi qəbul edilmiş və əmələlərin haqqi-intixabı müəyyən bir surətdə təmin edilmişdir. Bunun da faydası şundadır ki, şəhər intixabatı əsnasında əksəriyyət əmələlər isbatı-vücut et[mə]məkdən (yəni absenteizmdən) salim olamayaraq öz səslərini dörd üsullu intixabat əsnasında texnik cəhəti ilə qeyb etməyə məruz qalmalarından dolayıdır.

Bununla bərabər, bir çox təcrübələr də vardır ki, həqiqətən, intixabat əsnasında gərək şəhərdə və gərəkse mədən məntəqələrindəki əmələlərin öz səslərini hüsn-surətlə istemal edib [işlədib, istifadə edib] də istifadə etməkdə təkasül [tənbəllik; səhlənkərlilik] göstərmələridir. Buna ciddi surətdə tədbirlər görmək, intixabat propaqandasını vase [geniş] bir

surətdə icra etmək lazımdır ki, o da hər uçaşka daxilində intixabat qrupları təşkil etməklə mümkün ola bilər.

Bələdiyyə intixabatı qanununda bir maddə daha vardır ki, o da Azərbaycan təbəəsi olmadığı halda fəaliyyət, təcrübə, etibar və ehtiramı ilə bəllənmiş [tanınmış] kimsələrin də intixab edilə [seçilə] bilməyə müstəhəq [layiq] olmalarıdır. Təbii, bundan həm qorxmaq, həm də eyicə istifadə etmək lazımdır. Çünki Azərbaycanda yaşadığı halda Azərbaycan təbiyyətində bulunmayan, fəqət təcrübəsi, elmi, etibar və hörməti camaatca müsəlləm bulunan [qəbul edilən] o kimsələr hökuməti nöqtəyi-nəzərlə [hökumət nöqtəyi-nəzərindən] əmin kimsələr sayılmmazlar.

Fəqət şunu da etiraf etməlidir ki, intixabatda ən böyük mexaniki qüvvət seçəndədir, yoxsa seçiləndə deyildir.

Binaənileyh [ona görə], məmləkətimizdə bəlkə bir neçəsi ola biləcək bu kimi kimsələrdən istifadə etməyi bilməliyiz.

Yeni bələdiyyə idarəsi intixabatından bizim gözləyəcəyimiz şeylər pək çoxdur. Bunların ən başlıcası bələdiyyəni milliləşdirmək, türkcəni bələdiyyədə təmin etməkdir [ümumiləşdirməkdir].

Hal-hazırda Bələdiyyə İdarəsində türkcə bilən nə qlasnılar vardır, nə də məmurlar. Halbuki müsəlman demokratiya sinfinin əksərisi türkcə ilə işlərini yapıdırmağa xahişgər [möhtac] olub, bələdiyyədən ancaq bu surətlə istifadə etməyə möhtacdır.

Bələdiyyənin demokratlaşdırılması [xəqiləşdirilməsi] və yaxud sərvətdarlar nüfuzunda qalması haqqında heç bir şey söyləyəmməyiz. Çünki demokratiya bələdiyyə idarəsində o qədər sui-istemal edil-

mişdir ki, bizzat zavallı xalis demokrat [xəq] sinfi, bəlkə sərvətdarlardan gördüyü zərər və ziyandan bir çox daha fəzlə bu bələdiyyə demokratiyasından mütəzərrir olmuşdur [zərər çəkmişdir].

Biz Bələdiyyə İdarəsini paytaxtımızın şərəf və mövqeyinə yaxışacaq bir halda görmək istəyirik. Bu şüar və bu fikirdə bütün müsəlman sinfləri şərik olmalı və bələdiyyə intixabatını da bu surətlə icraya girişməlidir.

Paytaxtın yeni Bələdiyyə İdarəsindən gözlədiyi şeylərdən ən gözə çarpanı küçələrimizin nəzafəti [təmizliyi], küçələrin “Nikolayski” və sairə kimi isimlərinin də türkcələşdirilməsi, həyatın ucuzlaşdırılması, imarat və inşaatın icra edilməsidir.

İştə, Bələdiyyə İdarəsi intixabatı bizim siyasi və milli əməllərimizlə [arzularımızla] munis bulunan bu fəaliyyət və təşəbbüsləri edə bilməsi üçün, hər halda, səslərimizi itirməmək və müsəlman qlasnıların əksəriyyətini təmin etmək vəzifəsini bizə təhmil edir [boynumuza qoyur]. Hər vətəndaş şimdiden hazırlanmalı, şimdiden oyanıq bulunmalıdır.

Ə. H.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan simsiz teleqraf mövqifi tərəfindən alınmış)

(Bolşevik xəbərləri)

Hərbi əməliyyat

Fin səvəhili boğazında Peterqofdan 15 fərsəx cənubda qoşunlarımız bir neçə kənd işğal etmişdir.

Qatçına dairəsində hər iki tərəfdən tanklar iştirakı ilə ciddi vuruşmalar olur.

Luj dairəsində Varşava dəmiryol xətti ilə 10 fərsəx hərəkət etdik.

Polotsk dairəsində bizim hissələrimiz Naça nəhri xəttinə çıxmaqdadırlar.

Kiyev və Çerniqov dairələrində təbəddülat [dəyişiklik; hərəkət] yoxdur.

Baxmaç dairəsində hissələrimiz vuruşmalarla Desna nəhrinin cənub kənarına hərəkət etmişlərdir. Əsir, mitralyoz və qeyri qənaim [başqa qənimətlər] alınmışdır.

Kursk dairəsində bizim üçün müvəffəqiyyətli olan ciddi vuruşmalar davam edir.

Yels dairəsində düşmən Yelsdən 10 fərsəx cənuba və 40 fərsəx qərbə tərəf atılmışdır.

Voronej dairəsində qəhrəman süvarilərimiz Budyonnının təhti-komandasında [komandası altında] 24 təşkini-əvvəldə [oktyabrda] səhər saat 6-da Voronej şəhərini işğal edib, külli tələfat ilə düşməni Don nəhri kənarına atmışdır. Düşmənin təqibi davam edir. Bir çox hərbi qənaim və zirehli qatarların, o cümlədən Şkuro və Orlov adına olan zirehlilərin bütün mühümət və təchizatı alınmışdır.

Novoxopyorsk dairəsində Novoxopyordan cənuba düşmən hücumu dəf edilmişdir. Ust Buzuluk dairəsində şiddətli müharibələr davam edir.

Ust-Medveditski dairəsində bizim süvarilərimiz düşmənin üç piyada və süvari alayını münhəzim [məğlub] edib, 250-dən yuxarı əsir, 4 mitralyoz və bir çox qənimətlər almışdır.

Ural dairəsində Uralskdan 20 fərsəx cənub-şərqdəki mövqemizə olan düşmən hücumu tərəfimizdən dəf edilmişdir.

Petropavlovsk dairəsində Petropavlovskdan 80 fərsəx cənub-qərbdə olan xəttə qədər hərəkət etmişiz.

Qırmızı süvarinin qələbəsi

Moskva - 27 t[əşkini-]ə[vvəl] [oktyabr] - Çoxdan bəri Müttəfiqlər və Denikin qüvvələri ilə təşkil edilən Şkuro və Mamontov süvarə qolorduları [süvari korpusları], Budyonnının təhti-komandasında olan Qırmızı süvari qolordusu tərəfindən Voronej altında olan müharibədə külliyyən münhəzim edilmişdir. Voronej qırmızı qəhrəmanlarımız tərəfindən işğal edilmişdir. Bir çox qənaim alınmışdır. Qənaim miqdarı qeyd edilməkdədir. İndilikdə general Şkuro adına zirehli qatarla, düşmənin bütün adlı zirehliləri tərəfimizdən tutulduğu məlum olmuşdur. Münhəzim olmuş düşmən[in] təqibi davam edir.

Petroqrad altındakı müharibələr haqqında

Ordu qərargahından Petroqrad altındakı müharibələr haqqında Zinovye və te-leqraf edirlər:

Bütün cəbhədə ordunun üçüncü gün yürüşü Qırmızı qoşunların düşməni məğlub edəcəyini müəyyən surətdə ümid edir. Düşmənin müqaviməti bir qədər zəifləmişdi. Onun cərgələrində pərakəndəlik hiss edilir. Əsirlər müəyyən surətdə deyirlər ki, “Hərgah üç gün bundan əqdəm [qabaq] Ağ qvardiya qoşunları Petroqradın bir həftə bundan sonra alınmasına xatircəm idilərsə, indilikdə bütün ümidləri məhv olmaqdadır.” Cümləsi [hamısı] nə növlə xilas olmaq çarəsini aarayır. Aldığımız əsirlər, mitralyoz, top, ölü-

lər və yaralılar düşmənin külli tələfat verdiyini sübut edir. Detskoye Selo və Pavlovsk tərəfdə düşmənin fədai alayı külli xəsarətə uğramış və hətta özünün üçdən bir hissəsini qeyb etmişdir. Qələbə yaxındır. Ağ qvardiya çetələri məqhur [qəhr, məhv] ediləcəkdirlər.

Denikin ordusunda zabitan fərarı

Denikin ordusunda zabitan fərariləri ədədi artmaqdadır. Yekaterinodarda [Krasnodarda] elan edilən səfərbərlikdən zabitan gizlənməkdədir. Yekaterinodara göndərilmiş olan 300 nəfər zabitan yolda qaçmışlardır. Bunlardan ancaq 80 nəfəri cəbhəyə gəlib çıxmışdır.

Könüllü ordu hərbi əməliyyatı

(18 təşkini-əvvəl)

Tsaritsın cəbhəsində bizim yürüşümüz müvəffəqiyyətlə davam etməkdədir. Don cəbhəsində ricət edən [geri çəkilen] qırmızılardan təqibi davam edir. Tula şəhəri dairəsində vuruşmadan sonra tərəfimizdən Novosel[itsa] şəhəri işğal edilmişdir. Bryan[sk] dairəsində qəhrəman hissələrimiz qırmızılardan Sevsk şəhərindən çıxartmışdır. Burada tərəfimizdən 8 top və bir neçə yüz əsir alınmışdır. Kiyev dairəsində bizim üçün müvəffəqiyyətli vuruşmalar olur. Jmerin dairəsində iki günlük bir vuruşmadan sonra Qaysın şəhərini işğal etdik. Petlyuralıları təqib edərək Yurkov kəndi cəbhəsinə hərəkət etdik. Bir çox əsir və mitralyoz əlimizə keçmişdir. Qeyri cəbhələrdə təbəddülat yoxdur.

Banka güşadı

Piyatqorsk - Terek mahalının Kiçik Şurası bir banka açılmasına qərar vermiş-

dir. Şuranın qərarı Müvəqqəti hökumət tərəfindən təsdiq edilmişdir. Münaqilatın [köçürmə əməliyyatlarının] inkişafı üçün 8.000.000 təxsis edilmişdir.

Rusiya ablukası məsələsi ətrafında

“Forverts” qəzetəsi bolşevik Rusiya ablukası [blokadası] haqqında Müttəfiqlərin notası münasibətilə yazır:

“Müharibə halında bulunduğumuz cəmaət əleyhinə tövcih edilən [yönləndirilən] abluka son dərəcə cinayətkarənə və əxlaqsızlıqdır. Ablukadan məqsəd Rusiya dövlətinin idarə edilməsi işlərinə təgəyir və təbdil [dəyişiklik və fərqlilik] verməkdən ibarətdir. Böylə olan surətdə, Rusiyanın daxili işlərinə müdaxilə etmək deməkdir. Özümüz üçün nəyi istəməyirik, qeyrilərinə də rəva görməməlidir.

Abluka etmək müharibə elan etmək deməkdir. Biz isə qeyriləri ilə sülh və müsəlamlərlə [əmin-amanlıqla] yaşamaq arzusundayız. Almanıyanın ablukada iştirakı vətənimiz içərisində inqilab qalxmasına səbəb olacağı kimi, bizim daxili vəziyyətimizə zərərənə başqa bir mənfəət verməyəcəyi dəxi məlumdur. Buna görə də, şübhəsiz, Almanıya Rusiya ablukasında iştirakdan imtina etməlidir. Buna Almanıyanın bolşevik Rusiyaya təqviyə etməsi [dəstəkləməsi] nəzəri ilə kimsə baxa bilməz. Zira bütün cahan Almanıya hökumətinə Rusiya Şura hökumətinin kəskin surətdə düşmənanə vəziyyətdə olduğunu bilir.”

QƏZETƏLƏRDƏN

Drednout təslimi

Könüllü ordu Baş komandanı Denikin Sevastopola gəldiyi zaman İngiltərə

Komandanlığı məzkura [deyilən şəxsə] xəbər vermişdir ki, ingilislər Rusiya Cənub müsəlləh [silahlı] qüvvəsi ixtiyarına keçən il bolşeviklərdən aldıqları və sonraları Malta cəzirəsinə [adasına] apardıqları “Volya” adındakı drednoutu verəcəkdirlər. General Denikin “Volya” drednoutunun “General Alekseyev” adı ilə təsmiyə edilməsi [adlandırılması] üçün bir hökm vermişdir.

İngiltərə cəbhə komandanı ilə Baş komandanın mülaqatı

Novorossiyskdə Baş komandanın İngiltərə donanması komandanı De Robek ilə mülaqatı vəqə olmuşdur [görüşü baş tutmuşdur]. General Denikin İngiltərə admiralını “General Kornilov” krauzerində istiqbal etmişdir [qarşılamışdır]. Bunlar yarım saat müsahibədə bulunmuşdurlar. Müsahibə əsnasında istər xarici, istər daxili siyasətə dair bir neçə mühüm məsələlərdən bəhs dəxi edilmişdir.

Admiral De Robek Baş komandanı “İmperator-Hindi” İngiltərə drednoutuna nahara dəvət etmişdir. Baş komandanın övdəti [qayıdışı] əsnasında İngiltərə drednoutundan 19 top atışı ilə salamlanmışdır.

Lehistan ilə iqtisadi etilaf

Keçən həftə Lehistan [Polşa] iqtisad heyəti ilə Xüsusi Şuranın Ticarət və Sənəət İdarəsi məbeynində [arasında] olan müzakirət tamam olmuşdur. Müzakirət nəticəsində ruslarla Lehistan arasında mal mübadiləsi xüsusda ticarət şəraitinə aid bir etilaf [razılaşma] hasil olmuşdur. Bu etilaf[ı] rus mənafeyi mühafizəçisi kimi bir tərəfdən ticarət və sənəət və xə-

riciyyə işləri idarələri rəisləri, digər tərəfindən Lehistan iqtisad heyətinin sədr-i, sabiq Lehistan naziri və Baş komandan nəzdindəki Lehistan nümayəndəsi imza edəcəkləridir.

İngilislərin Petrozavod[sk]a yürüşü

İtaliya teleqraf acentəsinin aldığı məlumata görə, İngiltərə qoşunları Petroqradın 300 fərsəxliyində olan Olonets quberniyası Petrozavod[sk] üzərinə yürüşə başlamışlardır. Məlum olduğu üzrə, Petrozavod[sk]da top emalatxanaları vardır.

Ukraynanın Könüllü orduya müharibə elanı

Alınan məlumata nəzərən, Petlyura tərəfindən rəsmi surətdə Könüllü orduya müharibə elan edilmişdir.

TƏRBİYƏ VƏ TƏLİMƏ AİD

*Hökumət maarif saçsın;
millət fəzilət, sərvət və hürriyyət
həsəd edər [biçər].
Emil de Jirarden*

Həpimizin ailəməz arasında bir və ya bir qəç çocuq vardır. Bu çocuqlar hər ailənin mühiti-ictimaisi arasında bir yer işğal edərlər. Biz əqrəbamızın və ya kəndi çocuqlarımızın bədənən, fikrən və əxlaqən nəşvü-nümalarını [inkişaf etmələrini] düşünər və istəriz.

Çocuqların tərbiyə və təlimləri ilə əlaqədar olmaq, vətənin səadəti-həyatı-yəsi ilə əlaqədar olmaq deməkdir. Tərbiyədən qayə çocuğun səadət və rifahi-

müstəqbələsini [gələcəkdəki rifahını] təmin etmək, onu mücadileyi-həyata hazırlamaq və o mücadilədə müzəffəriyyətinə mədar [səbəb] olacaq əsaslarla təchiz etməkdir.

Çocuğun tərbiyə və təlimi ilə ən yaxından əlaqədar olan amili-müəssir [təsiredici amil] ailə və hökumətdir. Hökumət nəslə-atinin [gələcək nəslin] tərbiyəsinə məktəblər vasitəsilə icrayi-təsir edər. Ailələr isə doğrudan-doğruya icrayi-təsir edər.

Bir çocuğun tərbiyə və təlimindən birinci dərəcədə məsul olan kəndi vəlisi [valideyni; himayəçisi] və ailəsidir. Bu məsuliyyət o qədər böyükdür ki, dərəcəyi-əhəmiyyətini düşünmək insanı lərzədarı-dəhşət edər [dəhşətlə sarsılmasına səbəb olar].

Alman həkimi-şəhiri [məşhur alman filosofu] Kant: “Altından çıxammayacağınız məsuliyyətlərin ən ağır və ən müşkülü təlim və tərbiyə məsələsidir” demişdir.

* * *

Çocuqlar üç dövreyi-tərbiyənin təhti-təsirində [üç tərbiyə dövrünün təsiri altında] bulunurlar: 1) ailənin; 2) məktəblərin; 3) mühitin verdiyi tərbiyə.

Burada ən əhəmiyyətli, ailə tərbiyəsi və bununla bərabər, ibtidai məktəblərinin verdiyi tərbiyədir.

Çocuq tərbiyəyi-ibtidaiyyəsini ağuşımadərdə və aşıyaneyi-pədərdə [ana qucağında və ata ocağında] almalıdır. Çocuğunun tərbiyə və təlimini düşünən bir pədar və valide [ata və ana] çocuğunu pək kiçik yaşdan etibarən müntəzəm bir həyata alışdırar. Çocuq daha məmədə ikən müəyyən saatlarda süd verilər, müəyyən

saatlarda yemək, su verilər, müəyyən saatlarda yatırılar və qaldırılar, banyo etdirilər. Bu intizama alışan çocuğa saatı gəl-di-yi zaman süd verilməz və ya yatırılmazsa, ağlar, banyo etdirilməzsə, çocuq rahatsızlanar.

Çocuğa diqqət, etina, çocuğu tərbiyə və təlim doğduğu gündən etibarən başlar. Çocuq bir az böyüyüb ətrafı tanımağa başlayınca, validəsi və ya pədəri tərəfindən çocuğun ətrafında bulunan əşyanın nəyə yaradığı, nə üçün qullanıldığı yavaş-yavaş öyrənilər. Bunlar üzərinə çoxca dərs verilər. Əgər çocuğun bir qardaşı varsa, o qardaşa nasıl bir hisslə, bir səmimiyyətlə bağlı qalacağını və digər qonşu çocuqlarına da eyni hisslə təhəssüs olunacağını [hisslər bəsləyəcəyini] çocuq əvvəla valideynindən öyrənər.

Çocuğu ailəsi daima təhti-müşahidədə [müşahidə altında] bulunduraraq eyi şeylərə sövq, fəna şeylərdən ictimab etdirər [çəkindirər]. Çocuq bir fəna hərəkət yapıdığı zaman pədar və valideyi tərəfindən həman təkdir [məzəmmət] və təhqir edilməyib, çocuğa bir mükalimeyi-əxlaqiyyə [əxlaqi bir söhbətlə] ilə qəbahəti anladılar. Bu surətlə çocuq bir hekayə öyrənər və həm fənalığını anlar.

Diqqət və etina ilə tərbiyə olan çocuqlarda müntəzəm həyat, təmizlik, qeyrət, itaət, cəsərat kimi bir çox məzaya-yi-əxlaqiyyə müctəmə bulunar [əxlaqi keyfiyyətlər cəm olar].

Çocuqlarının istiqballarını [gələcəklərini] düşünməyən, çocuqları ilə əlaqədar olmayan ailələr pək çoxdur. Bunların çocuqları eyi bir tərbiyə görəmməzlər. Daha kiçik yaşdan fəna şeyləri öyrənərlər. İntizam, vəzifə nədir, bilməzlər. Bilərək

və bilməyərək ailələrindən, mühitlərindən fəna təsirlər alırlar. Bu təsirat çoxuqların zehində dərin izlər buraxar. Çünki çocuqların dimağları [zehinləri] hər dürlü irtisamatı əxz və zəbtə müsaid [rəsimləri, mənzərələri almağa və qeyd etməyə uyğun] həssas bir fotoqraf plakına [fotoplastinkaya] bənzər.

Eyi-kötü, hər nə eşidərlər və görərlərsə, müdrik və ya qeyri-müdrik [başə düşərək və ya başə düşməyərək] onları kamilən zəbt edərlər.

Kiçik yaşda çocuqların dimağlarında iz yapan mürtəsimati-seyyiə [pis, mənfi şəkillər] sonra nə qədər diqqət edilərsə-edilsin, tamamilə zail olammas [silinə bilməz]. O çocuğun həyatı müddətincə əf'al və hərəkətində etiyyat və mələkati-əvvəliyyənin [əməllərində və hərəkətlərində əvvəlki adət və vərdislərinin] bariz izləri görünür. Təbiyyəti-əsliyyədən [təməl, əsas təbiyyədən] məhrum bir çocuq kəndi şəxsinə və ailəsinə və cəmiyyəti-bəşəriyyəyə müzirr [zərərli] bir fərd olaraq yetişər.

Əvvəla, aşıyaneyi-aile bir dərsxaneyi-fəzilət olmalıdır [Birinci növbədə, ailə yuvası fəzilətlərin, müsbət məziyyətlərin öyrədildiyi bir dərs evi olmalıdır]. Çocuq burada fəzaili-əxlaqiyyənin hər gün daha parlaq bir nümunəsini görə bilməlidir.

Ailə təbiyyəsinədən sonra məktəblərin təbiyyə və təlimi başlar. İbtidai məktəbləri çocuqlara təbiyyəti-əsasiyyə ilə məlumatı-ibtidaiyyəni verir. İbtidai məktəbləri ailə təbiyyəsinin nöqsanlarını ikmal və təshih edər [tamamlayar və düzəldər]. Çocuqları bədənən, fikrən, hissən yüksəldər. Ailə təbiyyəsi ilə sünufi-ibtidaiyyə, taliyyə və aliyyədə [ibtidai, ondan sonrakı və ali dərəcəli siniflərdə] eyi təbiyyə və tə-

lim görən gənclər mühiti-xariciyə atıldıqları zaman mücadileyi-həyatda [həyat mübarizəsində] daima müzəffər olurlar. Bu mühitin fəna təsiratından uzaqda qalırlar. Böylə gənclər safiyyə [safıq] və qüdrətlərini hər yerdə göstərirlər. Əzm və səbat [mətanət] sahibi olaraq və cəmiyyəti-bəşəriyyəyə faydalar təmin edərək yaşarlar.

Tarixi-maarifi mütalə edərsək, münəvvər məmləkətlərin ibtidai məktəblərinə pək çox əhəmiyyət verdiklərini və bugünkü təbəqqiyyət və təkamülü o məktəblərdə ehzar [hazırladıqlarını] və əsaslandırdıqlarını anlarız. O məmləkətlərdə ən çox tənqid və təftiş edilən ibtidai məktəbləridir. İbtidai məktəbləri bir məmləkətin ən uzaq guşələrinə, köy və nahiyələrinə qədər gedər və oralarda nurlar, nuri-mərifət saçır.

Mütərəqqi, münəvvər məmləkətlərin ən kiçik bir köynə gedildiği zaman köynün bütün evlərindən daha möhtəşəm və daha mükəmməl, müzəyyən [bəzəkli] olan, qəryənin [kəndin] ən havadar və ən dilruba məvaqeyində [kənül oxşayan yerində] pürehtişəm və qürur [böyük ehtişəm və qürurla] yüksələn kaşanə, şübhəsiz, bir ibtidai məktəbidir.

İştə buraları, nəslə-atini ağuşı-şəfqət, ağuşı-ürfanında [şəfqət qucağında, ürfan qucağında] bəsləyəcək birər darülem [elm evi], birər məktəbi-fəzilətdir. Bu ibtidai məktəbləri çocuqlara pək dərin hisslər verir, müdhiş təlqinatda bulunar. Bunun üçün mütərəqqi hökumətlər məktəblərinə, bilxassə ibtidai məktəblərinə pək çox əhəmiyyət vermişlərdir.

Bu gün Əqsayı-Şərq [Uzaq Şərq] hakimiyyətini qazanan japonlar bundan 40

sənə əvvəl cahil və idarəsiz bir taqım də-rəbəylər, zadəganlar əlində, təbəqqiyyət və səadətdən pək uzaq yaşayırlardı. Gənc mikado Mutsihito məqami-hökmdariyə keçdikləri zaman ənənəti-milliyəni nəzər-diqqətlərindən ayıraraq, Avropa və Amerika mədəniyyətlərini, təbəqqiyyəti qəbul etməyə başladı. Qırx sənəlik səbatkar bir səyi-mütəmədi [əzmkar daimi səy] japonları bu hala gətirdi.

Japonlara bu təbəqqiyyət və səadəti bəxş edən məktəbləri bilxassə ibtidai məktəbləridir. Rus-Japon müharibəsində Rusiyaya bir həzimət [məğlubiyyət] marşı çaldıran Japoniya, məktəblərinə mədyun [borclu] olduqlarını heç inkar etməzlər.

Japonlar təbəqqiyyət üçün addım atmağa başladıkları zaman, əvvəla, məktəbləri, təbiyyəti-milləti nəzəri-diqqətə aldılar. 1871-də xüsusi bir nəzarət [nazirlik] tərəfindən təbiyyəti-ümumiyyə üçün ələləcələ [tələsik] bir nizam nəşr edildi. 1872-də hökmdarın əmri ilə təbiyyəti-ibtidaiyyə bir qanuni-məxsusi ilə elan olundu. 1885-də bir maarif naziri təyin edilərək, məktəblər qanununun islah və təbəqqisi üçün düşünüldü.

Sonra məktəblər çoxaldıqca çoxaldı. 1910 sənəsində nəşr edilən bir statistikada Japoniyada yalnız 27.154 məktəbi-ibtidai olduğu meydana çıxdı.

Japoniyada məktəblərin idarəsi doğrudan-doğruya əhaliyə mühəvvəldir [tapşırılmışdır]. Yalnız valilər 52 məktəbi idarə edirlər. Maarif Nəzarəti də Tokioda iki darülmüəllimin [pedaqoji məktəb, seminariya] idarə edir.

Japoniyada sinni-təhsil [təhsil yaşı] məcburi olaraq 6-dan 14 yaşına qədər davam edər. Japoniya məktəbləri hər şey-

dən çox əxlaqi-milliyəyə etina eylər. Təbiyyəti-bədəniyyə və fikriyyə pək iləridir. Japon məktəbləri “Salim bir dimağ [sağlam bir beyin] sağlam bir vücudda bulunar” əsasını tamamilən qəbul etmişlərdir.

Japonlar çocuqlarının məktəbə münəzzəmən davamlarına fəvqəladə qeyrət edərlər. Məktəbə bir gün gəlməyən çocuğun vəlisinə həman o gün xəbər göndərilər və gəlmədiyi sənəbləri araşdırılır. Biləməzərət [üzrlü səbəb olmadan] məktəbə davam etməyən çocuğun vəlisi cəza görər. Məktəb müfəttişlərinin qeyrətləri çoxdur, vəlilərə nəsihət edərlər.

Kiçik məktəblərdə qız və erkək çocuqları bərabər oxurlar. Qız çocuqları məktəbə gəlməzdən əvvəl evlərdə iş görərlər. Böyük qız çocuqları məktəblərdə bir ufaq bəradər və ya həmsiyyəsinin [qardaş və ya bacısının] bilcümle ehtiyacatına sərfi-əhtimam edər [səy göstərər]. Bu surətlə idareyi-beytiyyəyə [ev idarəsinə] və çocuq böyütməyə vüquf kəsb edərlər [qazanarlar].

Japonlar iştə bu surətlə yüksəldilər. Məktəblər kəndilərinin təmini-rifah və şövkəti üçün məmləkətin çocuqlarının tənvi- fikrinə [fikrinin aydınlanması], təbiyyəti-bədəniyyəsinə etina etməyə məcburdurlar. Bu məcburiyyəti təqdir, bu haqqı ifadə təqafül və təkasül [qəflət və tənbellik] göstərən bir hökumət bəqadan ziyadə inqiraz peşində bulunar [əbədi olmaqdan çox, məhv olmaq istiqamətində irəliləyər]. Bu mühüm dəqiqəni [fikri; həqiqəti] ciddən təqdir edən hökumətlər maarif təşkilatında əsas olaraq darülmüəlliminlə, tədrisati-ibtidaiyyəni nəzəri-etinaya almışlar, müəllim sifətinə bə-

haqq müstəhaqq zəvat [layiqiylə haqq qazanmış şəxslər] yetişdirmişlərdir.

*Batum İslam məktəbi müdiri:
Hikmət*

EV MƏSƏLƏSİ

Bakıda ev məsələsi bu son zamanlarda o qədər əhəmiyyət kəsb etmiş [qazanmış] ki, hər bir şeydən artıq bu məsələ əhalini məşğul etməkdədir. Kiminin Bakıda evi olduğu halda əski kirayənişini çıxarammayıb kəndisi başqa yerdə mənzil bulmağa məcbur olur. Kimisi qərib və mühacir olduğundan hər yana çevrilirsə, ev bulammayır. Bulduqda da öylə qiymətlər deyirlər ki, məzkur [deyilən] şəxsə mətlub [tələb olunan] qiyməti vermək müyəssər olmayır.

İşbu məsələdən, təbii, bir çoxlarının xəbəri vardır. Fəqət bu məsələni daha aydın bir surətdə gözə çarpdırmaq üçün zeyldəki [aşağıdakı] hekayələri nəql edirəm. Baxınız, ev məsələsi Bakıda, yəni nə deməkdir.

Bakı əşrafından [kübarlarından] birisinin nəqli:

Mart hadisəsində evlərim yandırılmışdı. Şimdi səlamətliyə çıxdıqda ailəmlə Bakıya gəldim. Ev bulmadığımdan, bir dostumun evində müvəqqədən yerləşdik. Sonra yarım milyona bir ev aldım. Sevindim ki, evim vardır. Evlərdə yəhudilər kirayə əyləşmişdilər. Müqavilənəmə bitəndən sonra onlara evin təxliyəsini bəyan etdim. Cavabında, bizə yer göstəriniz, çıxalım dedilər. Həqiqətən,

onlara bir yer göstərməkdən aciz qaldım və düşündüm ki, bunları, bəlkə, “sərqifil” para [bir şeydən əl çəkmə, vəz keçmə pulu] verməklə aldadaram. İyirmi min təklif etdim. Cuhudlar bu sözümə təbəssüm etdilər və açıq söylədilər ki, biz bu yeddi odadan ayda beşcə min mədaxil alırıq. Pəs 40 minini kimdən alacağıq və o sərqifili sizdən alıb ev aradıqda, biz də başqasından istəriz ki, bizə ev versin.

Xülasə, şikayət etdim, bir yana çıxmırdı. Çünki rus qanununca, əyləşənləri çıxarmaq olmaz. Və qiymətini də əski qiymətindən birə-üç artırmaqdan başqa bir əlac yox imiş. Xülasə, çıxarammadım.

Hər gün dükkanda oturur və yalnız mənzil (kvartira) sözü ilə iştigal edirdim [məşğul olurdum]. Bu günlərdə birisi dükkana varıb söylədi, sənə Naberejnıda fi-lankəsin evini bulmuşam. Doqquz otaqdan ibarətdir. 50 min sərqifil verərsən, kirayənişin evini tərk edəcəyini vəd edir.

Bu sözləri eşitcək elə sevincimdən kəndimi şaşırıdım. O adama söylədim ki, oranı neçəyə düzəldərsən, sizə ayrıca olaraq 10 min manat mükafat verəcəyəm. Getdi-gəldi söylədi ki, o evlərdə əyləşən xanım söyləyir ki, mən evlərdən çıxaram, fəqət şərti vardır. Şərti nədir deyə sorduqda söylədi ki, övrət deyir ki, mənim evlərimdə, məsələn, polismeyster idarəsi durur. Onu da oradan köçürməlidir ki, mən kəndi evimə gedəyim.

İş elə gətirdi ki, məzkur [deyilən] idarə köçməyi vəd etdi. O adamı bulub göndərdim ki, evini boşaldırlar, di xanım, həzirləşin. Xanım cavabında söyləmiş, pəh, əfəndim, mən onu öylə bir iş həvalə etdim ki, düzəlməsin. İndi ki onu düzəltdi, qurtaranı odur ki, mən buradan çıxmıram.

2-nci: Mən birisindən sual etdim ki, neyçin Bakının müsəlman tərəfinin cad-dələri [küçələri] təmir edilməyir və damların çoxusu əskidir? Cavabında mənə söylədi ki, mənim dörd evim vardır. Birisindən 50 manat, birisindən 100 və o birilərinin hər birisindən 120 alıram. Kirayədən hasil olan para saxladığım dvornikin maaşını ödəmədiyindən, ayda cibimdən 400 manat da fəzlə xərc çəkirəm. Bundan mülahizə ediniz ki, evləri təmir etməyə imkanımız yoxdur. Çünki yəhudilər bir para belə fəzlə vermək istəməyirlər.

3: Bir mühacirin nəqli: Evlərimizi ermənilər yandırdılar. Şeylərimiz yəğma edildi. On baş ailədən dördü salamat qurtarıb Bakıya gəldi ki, bəli, islam ölkəsidir, xidmət edib eyi-kötü imrari-həyat edəriz [ömür sürərik]. Bakıya yetişdik. Mehmanxanada qaldıq. Gecədə bir mənzilə 100 manat kirayə aldılar. Üç-dörd gündən sonra paramız bitdiyini hiss edərək kimsəni tanımadığımızdan Təzəpir məscidinin bir hücrəsinə köçdük. Xidmət aradım, dəmiryolunda ayda 1200 rublə maaşla bir məmuriyyətə girdim. Hankı müsəlmana ev xüsusunda söylədimsə, ev sözü danışma, dilin lal olar dedilər. Beş-altı yerdə “Kirayə verirlər” elanını oxudum. Xoşnud oldum. Sahibləri ilə görüşdükdə, bir odaya ayda min manatdan əskik istəyən olmadı. Düşündüm, min manat verdikdə 200 manat maaşıma [dolayışığıma] qalır. Artıq düşününüz, nələc qalıb bir ziri-zəmin buldum ki, qaranlıq, pək fəna. Bir həftə orada qalmışdıq ki, bütün ailə dürlü-dürlü xəstəliklərə düşər olmağa başladı. Mən təəccüb edirəm ki, Bakı əhalisi nədənsə başqa millətlərə yer

verməkdə ciddiyyət göstərməklə, mütləq öz millətlərindən qaçirlar, yaxud dərilərini bir dəfə soymaq istəyirlər.

Nə isə, uzun getməyəlim. Hökumət həcz [müsadirə] məsələsi ilə məşğul olduğu zaman sabiqdə bir həczdən yalnız varlı və böyük məmurlar istifadə edirlərdi. Bəlkə, kəndilərinin evləri olduğu halda böylə evini beş minə kirayə verib, özgənin də evində məmuriyyət sayəsində pul-suz əyləşənlər var idi. Bu hərəkətdən narazılıqlar çıxdığına və Məhəmməd Əmin [Rəsulzadə] əfəndinin təklifinə görə, həcz məsələsi ortalıqdan qaldırıldı. Yəni ixtiyar ev sahiblərinə verildi ki, istədikləri kimi fəqərə əhalini soysunlar.

Bakıya Əjdərxandan, bilməm, Aşqabaddan, qəzetələrin verdiyi məlumata görə, yalnız islam fərariləri deyil, bu gün erməni və ruslar belə Bakının ucuzluq və əmniyyətindən xoşhal olaraq gəlməkdədirlər. Böyləliklə, gündən-günə evlər tutulub, ərzaq bitir, camaatın və yerli əhəlinin halı gərginləşir.

Hökumət hər Bakıya gələni daxilinə buraxarsa, təbii, əhvali-atiyə [gələcək vəziyyət] pək pozuc bir hala gələr və evlər məsələsi daha müşkülləşə bilər. Hökumət sıxışdırma (uplatneniye) üsulu ilə müamilə [rəftar] etsə, eyi olmazmı? Əski çürük rus qanununu pozub, müftə mənzillərdə əyləşən yəhudilərin ev qazanc-larına bir sədd çəkilər, vəssalam. Mühacir qardaşlarını da evlərə orta və münasib qiymətlə yerləşdirərsə, qiyamətmi qopar?

Belə olduqda bir çox məxrubə [dağılmış, xaraba qalmış] və təzə binalar təzədən yapılmazmı? Güman ki, əski rus qanunu pozulsa, yeni qanunlar adılanə bir

surətdə vəz [qoyulsa] və tətbiq edilsə, nə şiş yanar, nə kabab.

Ayn. R.

ZİYALİ BACILARIMIZA

Ziyalı möhtərəmə bacılarımız təşəbbüsünə sayəsində Maarif naziri həzrətlərinin əmri ilə bisavad qadınlar üçün kurslar açılmışdır.

Həqiqətən, böylə bir təşəbbüs şayanı-təhsindir [alqışa layiqdir]. Bu yolda fədakarlıq göstərən ziyalı bacılarımıza izhəri-təşəkkür etməklə iftixar edirik.

Elm nurundan məhrum, büsbütün dünyadan xəbərsiz olan bədbəxt, kəsəlet [süslük], zəlalət içində səhərdən axşamədək dörd divarlar küncündə məhv olan vücut, tamam hüquqi-bəşəriyyəsi əzilmiş, insaniyyət nə olduğunu bilməyən ana, müqəddəs olan mürəbbilik vəzifəsindən bixəbər müsəlmlər [müsəlman qadınlar], heç olmasa, az faizi ora cəm olub elm, savad nədir, dünyada tərbiyə nə olan şeydir, insanlar necə yaşayış edirlər, bunları təhsil edib, gələcəkdə islam yavrularını milli ruhda – qəza verib [qismət olsa] – tərbiyə etsinlər. Ümidgahımız olan milliyyət, insaniyyət xadimi, ədalət və vəzifə aşiqi olan xadimlər yetirsinlər. Ümid edirik ki, hər bir əqli-səlim [sağlam düşüncə] sahibi bunu layiqincə düşünüb, heç vaxt razi olmaz onun anası, bacısı evdə qalıb elm-mərifətdən elə məhrum, bədbəxtanə ömür sürsünlər.

Necə ki, bu gün Bakı şəhəri Azərbaycanın, əgər səhv etməyirsəm, tamam Qaf-

qaziyanın maarif mənbəyi olmuşdur. Hər bir müsəlman ata-ana öz övladlarının əllərindən yapışib, “Haydi, çocuğum, məktəbə var, dəxi o zamanlar keçmiş, yeganə bizə nicat elmdir” söyləyib, gündə iyirmidən ziyadə arvad-kishi öz balaca çocuqları ilə Nikolayevski caddədə gimnaziyaya, realniya və qeyri məktəblərə daxil etmək istəyirlər.

Böylə ki, tamam məktəblər müsəlman çocuqları ilə məmludur [doludur]. Təəcüb burasıdır, büsbütün avamlığından məktəbə (şkolaya) övladını qoymaq istəməyən ana bu gün gəlib yalvarır: “Allah eşqinə, mənim övladımı qəbul ediniz. Mən istəyirəm, o oxuyub adam olsun. Dəxi bizim tayımız olmasın.” Amma mütəəssifənə [təəssüf ki], məktəb müdiri ona qarşı cavab söyləyir: “Vaxt keçmiş, dəxi yer yoxdur. Nə üçün bivaxt gətirmisiniz?”

“A balam, nə edim, yetimdir, atası yoxdur, mən də nə bilirəm məktəbin vaxtı haçandır. Ancaq bunu bil, mən bu arvadlığım ilə evlərdə nökrəçilik edib onu məktəbə gətirmişəm. Sən də müsəlman qardaşsan, razı olma – o da sənin övladındır – küçələrdə qalsın.”

Müdür isə yer olmadığından rəddi-cavab edir, biçərə övrət nələc gedir.

Əlbəttə, ümid edirik, bunlar da Nəzarəti-cəllilə [uca Nazirlik] tərəfindən nəzərə tutulub, mümkün olan qədər ibtidai klaslar açılar.

Böylə bir vaxtda nə üçün bizim ana-bacılarımız böylə Allahi-əzimin insanlara bəxş etmiş neməti-üzmasından [ən böyük nemətindən] məhrum olsunlar? Haydi, müsliyə bacılar, kurslara toplaşınız, layiqincə əxzi-kamalat edib ziyalı bacı-

larişiz tərəfindən göstərilən fədakarlığı unutmayıb, səmimi-qəlbədən söyləyiniz: Var olsun maarif xadimləri!

*Bir neçə bisavad
müsliyə namından:
Mirzəəğa Valizadə*

BİR ƏMƏLƏNİN SİYASİ MÜTALİƏSİ

Əhli-tarixin bəyanına və cərəyan edən qəvanini-təbiiyyəyə [təbii qanunlara] nəzərən əvvəllərdə (təqribən beş min sənə əqdəm) insanlar hali-vəhşət və infiradda [təklidə] yaşayıb, pək sadə bir tərzdə imrari-məişət edirlərdi [ömür sürürdülər].

Nəhayət, getdikcə təbiət insanları hali-vəhşət və infiraddan çıxarıb, daireyi-təməddün və təavünə [mədəniyyət və birləşmələrlə köməkəşmə dairəsinə] sövq etməyə başladı. İnsanlar yaşamaq yollarını aramağa kəndilərində bir ehtiyac hiss etdilər. Siyasi və iqtisadi duyğular oyandı. Çünki təbiət saiqəsi [sövq, səbəbi] ilə məişət sadəlikdən xaric olub, qüyudatla məşrut olmağa [müəyyən çətinliklərlə, mürəkkəbliklərlə şərtlənməyə] başlamışdı.

Artıq yaşamaqda təşkilat və tənzimata lüzum görüldü. Şu təşkilatı idarə üçün qüvvəyi-nafizənin vücutuna [nufuzedici gücün varlığına] dəxi ehtiyac hiss edildi. Həyatı-infiradiyyə və yaxud vəhşət və bədəviyyət [çöllülük, köçərilik] dövrü atlıdılıb, həyatı-ictimaiyyə, yaxud təməddün və təavün dövrü hülul edincə [gəlib çatınca], bəni-bəşər miyanında müsabiqə-həyatıyyə meydanı [insanlar arasın-

da yaşamaq uğrunda mübarizə meydanı] açıldı.

Xülasə, fikri-bəşər təkamülə doğru irəlilədikcə, vüsət və nuraniyyət peyda etdikcə [genişləndikcə və aydınladıqca], düşüncələr incəldi. Tərəqqi və təkamül amilləri ətrafı ilə tədqiq edilərək, hürriyyəti-şəxsiyyə, məsuniyyəti-mülkiyyə [mülk toxunulmazlığı], təsaviyi-hüquq [hüquq bərabərliyi] məsələləri də ortalığa çıxdı.

İnsaniyyət həddi-ümumiəsi daxilində milliyyət, din, sinif kimi məxsus fasilələr [qruplar] olduğu dəxi anlaşıldı. Binaəniləy [ona görə], hürriyyəti-şəxsiyyə, məsuniyyəti-mülkiyyə və müqəddəsəti-diniyyənin istiqlali-milliyə ilə lazımı-qeyri-məfariqi [ayrılmaz parçası] olduğunu düşünən milləti-mütəməddinə [mədəni millətlər] mənafeyi-ictimaiyyələrini mənafeyi-şəxsiyyələrinə müqəddəm [irəli] tutaraq, hər bir fərd də kəndisini milliyyətin bir üzvü olduğunu düşünərək, hüquqi-milliyəni hər bir təərrüzata [təcavüzə] qarşı bir tənə-vahid kimi [hamı bir nəfər kimi] mühafizə və müdafiə etməyə səy və qeyrət etmişlərdi.

Əvət, ittihadı-milliyəsi [milli birliyi] olmayan bir qövmin müqəddəsəti topa tutular, Quranı hətk edilir [cırırlar], namusu tapdalanan.

İştə məqsəd: Şimdi baxalım; qəhrəman türk qardaşları ilə umuz-umuza qanlar axıtmaq, minlərcə qurbanlar vermək bahası ilə istiqlal qazanmış namuslu Azərbaycan fəqərəyi-kasibəsi yüz sənəlik əsərinin bütün acılıqlarını dadıb, taqətfərsə şədaidini [dözülməz ağırılıqlarını] keçirəndən sonra qurtulub azad nəfəs almağa müvəffəq oldu. Bərəkətli məhsulatımız, ziqiymət məadinimiz [baha biçilməz mə-

dənlərimiz], müntəzəm vəsaiti-nəqliyyat-lərlə bərrə və bəhri ticarət mədxəl və məxrəclərini havi [müntəzəm nəqliyyat vasitə-lərilə quru və dəniz ticarət giriş-çıxışlarını özündə ehtiva edən] bu məmləkətin varisi-bilistehqaqı [haqlı, layiqli varisi] bulunan azəri millətinin müməssilləri [nüməyəndələri] namını taxan bir taqım xainlər bütün ixtilafli məsələləri bir kənara atıb, dünya xəritəsi daxilində cavan hökumətlər sırasında sarsılmaz və əbədi bir mövqe işğalını [qazanılmasını] qayeyi-amal ittixaz etmək dolayısı ilə qüvvətlərini toplayaraq xarici düşmənlərə qarşı tədbirlər görmək, millət içərisində mücərrəb [təcürbəli] hərbi, mülki məmurlar, hüquqşünaslar, mühəndislər, təbirlər, ziraətçilər... yetişdirmək üçün hərbi və mülki məktəblər, darülfünunlar, emalatxanalar, fəllahət [kənd təsərrüfatı] və ticarət məktəbləri açmağa bəzli-məsai etmələri icab edərkən [səy göstərmələri lazım gələrkən], millətin sadəliyindən bilistifadə zahirən üsuli-idarəni tənqid edər kimi, batində isə hökuməti yıxmaq, millət arasına təfriqə [ikitirəlik] salmaq, vətəni təhlükəyə sövq məqasidi-xəyanətkaranələrini [xəyanətkar məqsədlərini] işlətməklə imkan bulacaqlarmı?

Haşa [Allah göstərməsin]!

Azərbaycan xalqı bu son sənələr zərfində bütün acılıqlarını dadmış, təcrübələr keçirmiş. Bir daha türklər getdiyi vaxtdan şimdihə qədər ixtilal törətmək təşəbbüsündən bir an qəflət etməyən Lenin agentləri ilə ittihadı-islam maskası altında çalışanların intriqalarına meydan verməyəcəyinə imanımız bərkamaldır [tamdır, nöqsansızdır].

“Bir nəfər əmələ”

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Maarif nazirinin rusca kitab almaq üçün 500.000 manat buraxılması haqqındakı təqriri isteməsi [rəsmi məktubunun dinlənməsi] nəticəsində istənilən məbləğin üç ay müddətinə 70 milyonluq fondan buraxılması qərara alınmışdır.

- Ərazi nazirinin Nəzarət məmurininin [Nazirlik məmurlarının] bir yerdən digər yerə getmələri üçün məsarifi-rahıyyə [yol xərci] olmaq üzrə 550.000 manat təxsis [ayrılması] haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində istənilən məbləğin 70 milyonluq fondan buraxılması qərara alınmışdır.

- Maliyyə və İqtisadiyyə komissiyonu sədrinin Ərzaq Nəzarətinə əqd edilmiş mal mübadiləsi müqavilənamələrinin təsviyəsi [ləğvi] haqqında təqriri nəticəsində bərvəchi-ati [aşağıdakı] qərar üzrə müqavilənamələr təsviyəsinin Ticarət və Sənaye Nəzarətinə tapşırılması qərara alınmışdır:

1) Rəhni olan müqavilənamələrin rəhnini üç ayadək artırmalı, Nəzarət rizasıyla bir malın digər mala dəyişməsinə icazə verməli;

2) Şərait üzrə müqavilə bağlayanlara iki həftəyədək şəraiti rəhnlə dəyişmək təklif edilsin. Bundan sonra onlarla da birinci maddə üzrə əlaqədə bulunmaq olar.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə [Sosial Təminat] nazirinin Quryeviç nam bir tacirin Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarəti tərəfindən Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinə verilmiş keçə çəkmələrin ona verilməsi haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində təşəbbüsətin rədd edilməsi qərara alınmışdır.

BƏHRİ-XƏZƏR DONANMASINA DABRAVOL ORDUSUNUN İDDİASI ÜSTÜNDƏ AZƏRBAYCAN HÖKUMƏTİNİN MÜRASİLƏTİ [YAZIŞMALARI]

(Xariciyyə Nəzarətinin İstixbarət
[Məlumat] şöbəindən)

Cənubi Rusiya Qüvayi-müsəlləhəsi [silahlı qüvvələri] Baş komandanının Azərbaycanca olan nüməyəndəsindən Azərbaycan hökuməti aşağıdakı kağızları almışdır:

1) Taqanroqda Dəniz İdarəsi naçalnikı vis-amiral Gerasimovun təliqəsi [rəsmi məktubu].

Cənubi Rusiya Qüvayi-müsəlləhəsi Dəniz İdarəsi naçalnikı

21 eylül 1919 sənə

Nömrə 2281 (O. P.)

Taqanroq şəhəri

Hörmətli əfəndi.

Bununla bərabər Azərbaycan hökuməti hüzuruna yetişəcək Baş komandan tərəfindən təsvib [təsdiq] edilmiş elanı, Bəhri-Xəzər Donanması naçalnikı mərifəti [vasitəsi] ilə göndərirəm.

Onunla məə [birgə], Bəhri-Xəzər Donanması naçalnikinə dəxi lazımı düsturləməllər [təlimatnamələr] verilmişdir.

Səmimiyyət və ehtiramati-faiqəmin [xüsusi səmimiyyət və ehtiramıların] qəbulunu rica edirəm.

İmza etdi: A. Gerasimov

Səhihdir: Müdiri-ümur [İşlər müdiri]

vəzifəsini müvəqqəət ifa edən

ştabs-rotmistr: Bendeberi

2) Azərbaycan hökumətinə polkovnik

Palitsının təqdim etdiyi “əlanın” məzmunu.

Rusiya ilə İran arasında 1828-ci sənə 10 şubatda Türkmənçayda əqd edilmiş sülh müahidənaməsinin [sazişinin] 8-ci maddəsi qərarı mövcubincə, ancaq Rusiya və İran Bəhri-Xəzərdə ticarət donanması saxlaya bilər. Hərbi donanma saxlamasına isə yalnızca Rusiya səlahiyyətdardır. Cənubi Rusiya Qüvayi-müsəlləhəsi Baş komandanı indində [nəzdində] olan Dəniz İdarəsi elan etməyi lazım bilir ki, bu dənizdə Azərbaycan hərbi donanmasına və rus bayrağından başqa hər dürlü qeyri bayraq altında olarsa ticarət gəmiləri seyrü-səfərinə o razı ola bilməyəcəkdir.

Vis-amiral Gerasimov

Nömrə 2298 (O. P.)

21 eylül 1919 sənə

Buna cavab olaraq Xariciyyə naziri həzrətləri atidəki [aşağıdakı] protestonu izhar etmişdir:

“Cənubi Rusiya Qüvayi-müsəlləhəsi Baş komandanının Azərbaycanda olan nüməyəndəsi hüzuruna

17 təşrini-əvvəl [oktyabr] tarixli və 2871 nömrəli təliqənizə cavab olaraq hökumətimin əmri üzərinə kamali-ehtiramla elam edirəm [bildirirəm] ki, 1828-ci sənə Türkmənçay müahidənaməsi Rusiya ilə İran arasında əqd edildiyi üçün Azərbaycandan ötrü qüvvəni haiz olamaz. Binaənileyh [ona görə], Azərbaycan Cümhuriyyəti kəndi milli donanması olduğu halda, onun qeyri bir bayraq altında seyrü-səfərdə bulunmasına heç bir vəchlə razı olmayacaqdır.

Bəhri-Xəzərdə gəmilərin rus bayrağından başqa qeyri bayraq altında seyrü-səfər etməsinin qət edilməsini [kəsilməsini] tələb edən Dəniz İdarəsi elanının məzmununu mənim hökumətim Dabravol ordusu komandanlığı ilə bərpa edilmiş qonşuluq dostanə əlaqəsini nəqz etmək [pozmaq] və həmçinin hökumətimiz ilə iqtisadi və başqa məsələlər etilafı [razılaşması] üçün Komandanlığın müzakirata başlamaq arzusuna təvafüq etməyən [uyğun gəlməyən] təcavüzkarənə bir çıxışı yapmaq təhalükü [təhlükəli addımı, düşünülməmiş addımı] kimi tələqqi etməyə [qiymətləndirməyə] məcbur olacaqdır.

Şu göstərilən tələbə qarşı protesto izhar edərək, kamali-ehtiramla sizə məlum edirəm ki, Azərbaycan donanması bu vaxta qədər olduğu kimi minbəd [bundan sonra] dəxi milli bayraq altında seyrü-səfərdə bulunacaqdır. Bu xüsusda Cənubi Rusiya Qüvayi-müsəlləhəsi Baş komandanına ixbarat vermənizi [xəbərdarlıq etməyinizi] rica edirəm.”

Xariciyyə naziri həzrətləri işbu münasibətlə Britaniya hökumətinin Zaqafqaziyada olan Baş komissarı Vordropa, İtaliya hərbi heyətinin naçalniki polkovnik Qabbaya və Qafqaziya Baş komissarı polkovnik Haskellə atidəki bəyannamələri göndərmişdir:

“İşbu sənə ağustosunda İngiltərə əsəkirinin [əsgərlərinin] Zaqafqaziyayı təxliyə etməsi qərara alındığı zaman Britaniya hökumətinin binagüzarlığı [sərəncamı] ilə Bəhri-Xəzər donanması Dabravol ordusuna verilmişdi.

Donanmanın başqasına verilməsi feili ilə həyatı mənafeyinə nəzəri-əhəmiy-

yətə alınmadığını dərk edən Cümhuriyyətimiz əhalisi üçün də şu əmri-vaqe [fakt], təbii olaraq, bir iztirab və qələyan [həyəcan] oyandırmadan keçəmmədi. Azərbaycan hökuməti kəndi məmləkəti mənafeyi qaraqolunda duraraq, Zaqafqaziyada olan İngiltərə Ali Komandanlığı qarşısında protesto izhar etdi və göstərdi ki, donanmanın başqalara verilməsi Azərbaycana qarşı ədavətəkarənə hisslər bəsləyən qüvvələri təqviyə edərək [gücləndirərək], Cümhuriyyətin istiqlalı və tamamiyyəti-mülkiyyəsi [ərazi bütövlüyü] üçün feili və həqiqi bir təhdidat vücuda gətirir.

Buna cavab olaraq İngiltərə Komandanlığı tərəfindən müəyyən bir itminan vürud etmişdi [təminat daxil olmuşdu] ki, dəfələrcə bu xüsusda iləridə bəyan olduğu üzrə, «donanma Azərbaycana qarşı heç bir hərəkətdə bulunmayacaqdır».

Lakin Cümhuriyyət hökuməti dabravolların nə kimi bir fikirdə olduğunun həqiqətini bilərək və Azərbaycana qarşı onun ədavətəkarənə hisslər bəslədiyini nəzərə alaraq rahat olamırdı. Zira Britaniya hökuməti binagüzarlığı ilə Cənubi Rusiya Qüvayi-müsəlləhəsi komandanlığına verilmiş müsəlləh donanmanın Azərbaycan Cümhuriyyətinə qarşı istifadə edilməsindən hökumətimiz qorxurdu. Bu qorxunun əsassız olmadığı bütün vüzuhu [çılpalığı] ilə aşkar oldu.

Surəti ləffən [əlavə edilərək] hüzurunuza təqdim olunan, Cənubi Rusiya Baş komandanı indindəki Dəniz İdarəsi naçalnikinin Azərbaycan hökuməti naminə göndərdiyi təliqə və elan ilə etdiyi tələbinə – ki Rusiya ilə İran arasında 1828-ci sənədə əqd edilmiş Türkmənçayı müahidənaməsinə istinad edərək Bəhri-Xə-

zərdə Azərbaycan milli bayrağı altında seyrü-səfərinin qət edilmədiyi təqdirdə müəyyən bir təhdid yapır – zati-alilərinizə nasıl baxacaqsınız?

Türkmənçayı müahidənaməsi isə Rusiya ilə İran arasında əqd edildiyi üçün Azərbaycandan ötrü məcburi ola bilməz.

Cümhuriyyət gəmilərinin milli bayraq altında seyrü-səfər etməsinin qət edilməsini təklif edən şu tələbi mənim hökumətim, Britaniya hökuməti tərəfindən aldığı donanmadan istifadə ilə Cümhuriyyətimiz qarşısına dabravolların təcavüzkarənə bir çıxışı kimi tələqqi edir. Azərbaycan Cümhuriyyəti hüququnun nəqz edilməsi əleyhinə Cənubi Rusiya Qüvayi-müsəlləhəsi Baş Komandanlığı qarşısında protesto izhar edərək, kamali-ehtiramla zati-alilərinizdən rica edirəm ki, vüqusu mümkün müşkülətin bərtəraf edilməsi xüsusunda tədabiri-lazimə ittixaz edilməsindən [meydana gəlməsi ehtimal daxilində olan problemlərin aradan qaldırılması barədə lazımi tədbirlərin görülməsindən] ötrü hökumətinizə məlumat verəsiniz.

Bununla bərabər, hüzurunuza Cənubi Rusiya Qüvayi-müsəlləhəsi Baş komandanı indində olan Dəniz İdarəsi naçalnikinin işbu sənə 21 eylül tarixli təliqə və elanı surətini və protesto surətini təqdim edirəm.”

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Yeni kurslar

Güşadı [açılması] ehtimal edilən uşaq bağçaları mürəbbi və mürəbbiyyələri hazırlamaq üçün Maarif Nəzarəti tərəfin-

dən iki aylıq hazırlıq kursları təsis edilir. Kursların müdirəliyinə [Eynülhəyat] Yusifbəyli xanım təyin edilmişdir.

Şəhər İdarəsi və Elektrik Cəmiyyəti

Elektrik Cəmiyyəti Bələdiyyə İdarəsinə məlum etmişdir ki, Bayıl ilə elektrik mövqifi [stansiyası] arasında vaqe Darü-tərbiyə [uşaq tərbiyə evi] müdiriyyəti dəfələrlə Cəmiyyətdən işıq buraxılmağı rica etmişdir. Təhqiqat nəticəsində Darü-tərbiyə elektrikin bərbad bir halda olduğu kəşf edilmişdir ki, işıq buraxılacağı təqdirdə yangın və qeyri fəna hadisələr tövliqə edəcəyi [əmələ gələcəyi] ehtimalına məbni [əsaslanaraq], Cəmiyyət, Bələdiyyə İdarəsindən bir ayadək xətlərin tənzim edilməsini rica etmişdir.

Bakı kəndinə buğda

Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Bakı müfəttişliyindən Dədəgün, Ağdərə, Dudar köylərinin toxum ehtiyacları haqqında məlumat verməyi rica etmişdir. Zira məzkur [deyilən] köylərə toxumla müavinət edilmək ehtimal edilir.

Maarif nəfəsinə sinematoqraf

Cümə günü, təşrin-i-əvvəlin 31-də “Ekspress” teatrosunda (Olqinski küçədə) İranlıların Maarif Cəmiyyəti “Tərəqqi”nin nəfəsinə [xeyrinə] olaraq “Atəş” adlı gözəl təşkil edilmiş bir tamaşa göstəriləcəkdir.

Böyük yangın

Düşənbə [bazar ertəsi] günü, təşrin-i-əvvəlin 27-də gündüz saat 3-də Çornı-qorodda olan “Qafqaz-Merkuri” Cəmiy-

yətinin dördüncü körpüsündə böyük bir yanğın əmələ gəlmişdir. Körpüdə olan böyük anbar yanıqdır. Anbarda əlli və qona qədər kəndir və bir çox elektrik və qeyri alat və qənd ehtiyatı yanıb tələf olmuşdur. Şayiata görə, anbarda külli miqdarda bəzzaziyyə malı dəxi varmı. Yanğın olan məhəllə [yerə] şəhər itfaiyyə [yanğınsöndürən] dəstəsi və ticarət limanının “Baryatin” adındakı paraxodu gəlmişlərdi.

Telefon idarəsində tətillə olunduğuna görə itfaiyyə dəstəsini yanğın vəqə olan kimi dəvət etmək mümkün olmadığından, yanmaqda olan anbarı söndürmək imkan xaricində idi. Ətrafdakı milyon yarımdan yuxarı nefti olan anbarlara və körpülərə atəş sirayət etməsin [keçməsin] deyər, onları mühafizə etməyə diqqət verilmişdir. Yanğıni atəşlə 12 saatlıq bir mübarizədən sonra dün səhər saat 4-də söndürmək mümkün olmuşdur. Körpü və anbarlar salamat qalmışdır. Yanğından hasil olan xəsarət və səbəbi məlum edilməkdədir.

BİRJADA

Kerenski minlik 1.040-1.100 manata qədər, 250-lik kəndi qiymətindən 3 faiz fəzlə və xırdada 10 faiz əskikdir. Nikolay 5 yüzlüyü 850-1.700 manata qədər, yüzlüyü 230-350 manata qədər və xırdası isə 50-80 faizdir. Türkiyə altın lirəsi 1.000 manat, altın onluq 1.150 manat, imperial 850 manat və Avstriya altunu 2.250 manatdır. Gümüş manat 85 manat və xırdada gümüş para 35 manatdır. Səsinin topu 1.050 manata gedir.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

“Müsəvat”da

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsəvat”ın Bakı Komitəsi payız hülulu [gəlməsi] münasibətilə ziraət [əkin] üçün Əhmədli köy camaatına hökumət tərəfindən toxum verilməsi haqqında bir mürasilə [məktub] göndərmişdi. Həman mürasiləyə cavab olaraq Ziraət və Əmlak Nəzarətindən komissiyaya bu məzmununda bir məktub varid [daxil] olmuşdur:

Firqənin 9 təşrin-i-əvvəl tarixli məktubuna cavab olaraq nazirin əmrinə görə, sizə məlum edirik ki, Cümhuriyyət hökumətimizin 20 avqust qərarının ikinci maddəsinə Ziraət nazirinə tapşırılmışdı ki, camaatı və qaçqınlar üçün toxum və əkin tədarükü xüsusunda məlumat versin. Verilən məlumatda Nəzarət Azərbaycanın çox yerlərində gözəl məhsulat əmələ gəlməsini və o yerlərdə ki lazımi məhsulat olmayıb və bununla bərabər də əkin üçün toxumları olmasını nəzərə alaraq bəyan edilmişdir ki, camaata toxum üçün olmayıb, ancaq ərzaq cəhətcə buğda vermək olar. Çünki böylə olduğu halda, kifayət miqdarında məhsulat verməyən yerlərin camaatı hamı buğdalarını yemək üçün işlətməyib toxum üçün saxlasınlar və böylə olaraq kəndi yerlərini əkmək üçün başqa yerlərdən toxum diləməsi lazım gəlməsin.

Bu sənə dövləti yerlərdə olan əkinlərin bədehinə [vergisinə] taxıl alınmışdır və hökumətin 19 avqust qərarı mövcubincə, bu taxıl hərbi idarəyə verilsədir.

Nazir həzrətləri Lənkəranda olaraq və camaatın ərzaq və toxum üçün camaatın taxılı olub-olmadığından məlumat toplay

yıb, Vükəla Şurasında [Nazirlər Kabinetində] hökumətin 19 avqust qərarının fəsxini [ləğvini] təklif edib, camaatı ərzaq və əkin üçün toxumdan təmin edilməsi lüzumu dərkər olaraq [lazım gələrək], bu taxılın dəxi Nəzarətə verilməsini lazım görmüşdür.

Nazirin bu təklifi hökumətin 17 eylül tarixində qərarı mövcubincə rədd edilib, yeni şərait [şərtlər] camaata, qaçqınlara taxıl verilməsi haqqında müstəcələn [təcili olaraq] məlumat verilməsi Nəzarətə tapşırılmışdır.

Bu qərarın icrasından ötrü nazir, ziraət mövsümünün hülulunu nəzərə alaraq, yenidən Vükəla Şurasına müraciətə bu taxılın Nəzarətə verilməsini işbu təşrin-i-əvvəl 7-də təklif etmişdir.

Buna binaən, Nəzarətin zənnincə, köylüləri və qaçqınları toxumdan təmin etmək imkanı olacaqdır.

CƏMİYYƏTİ-XEYRİYYƏDƏ

Qaçqınlara ianə

Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə qaçqınlar üçün zeylədə mərqum [aşğıda yazılan] ianələr varid [daxil] olmuşlardır:

Hacı Aslan Kərbəlayı Məhəmməd oğlu 1000 manat;

Hacı Mirzəağa Məhəmmədzadə (toplayıb) 2510 manat;

Aslan (toplayıb) 205 manat;

Ağacəbrayıl 300 manat.

Hacı İslam, Paşa Hüseynov, Kərbəlayı Ağakərim Məshədi Mehdi oğlu, İslam Mustafa oğlu, Məshədi Möhsün Adıgö-

zəl oğlu, Əlimərdan, Ağamirzə, Məshədiağa, Kərbəlayı Əbdülhəsən, Məshədi Hüseynbala, Niyyət Balababa oğlu, Mir Əbdültalıb və Paşa Nəsir oğlu hər biri 100 manat vermişdirlər.

Cümlətanı 5415 manat (beş min dörd yüz on beş manat).

AZƏRBAYCANDA

Zəngəzurdan

Sisyan qaçqınları yeddi ay müddəti dağlarla məhsur [mühasirə edilmiş], zalım qonşularından məda [əlavə], Anadolu, Qars, Aleksandropol, Naxçıvan erməni fərarilərindən məşhur xunxar [qaniçən] Andranik ətrafına cəm etdiyi əşqiya [quldur] dəstəsiylə, ərlər, qəhrəmanlar meydanından fərar edib, fəqət bir ovuc dinc Sisyan əhalisindən qisas almaq istəyənlərə qəhrəmananə müqabilə edib, dəfəatla [dəfələrlə] hücumları dayandırdı.

Böyləliklə, qalib gəlməyi imkan xaricində görən hiyləgər qonşular təkrarən müsaliyə edəndən bə'də [sülh edəndən sonra] əhdi-peymanı sındırmalarından dolayı, məğlub olub ziyadə tələfatla geri çəkilməyə məcbur olurdular.

İştə, Şəki, Şikar, Şıxlarşam, Qarakilsə və qeyri hücumlarında məğlub və münhəzim olmaları [pozulub dağılmaları] yazdıqlarımıza birer sübutlardır. Lakin əhali-ni tərki-vətən etməyə məcbur edən bir şey vardi da, o da Naxçıvandan türk komandanları Xəlil [Qut] bəyin, Kazım [Qarabəkir] bəyin, İzzət bəyin sıxı-sıxı göndərdikləri xitabələrdə: “Siz təcavüz etməyiniz. Fənalıq yapmayınız. Fəqət mü-

dafiə ediniz. Əksi surətdə ürək istəməyən bir cəzaya düşər olarsınız!” və bu kimi təhdid əmrlərini alan əhali müxalifət etməyib, axırncı dəfə olaraq məşhur xunxar və bəşəriyyəti-mütəməddininin [mədəni bəşəriyyətin] canisi Andranikin hücumlarını dəf edib, ixtiyarən vətənlərini düşməyə tərk edib, yavuş bir zamanda Türk ordusunun vürudunu [gəlişini], ermənilərlə müsəlmanları [barışığı] çahar-çəşmə [dördgözlə] bəklədilsə də, bəxt yar olmayıb, münəqışəni rəf edib [aradan qaldıraraq] asayışı bərpa edənlər qəflətən bizləri başsız buraxdılar. Dağlara pənah gətirən əhali düşmən işğal etdiyi əziz vətənlərini ikinci dəfə istirdad etməyə [düşməndən geri almağa] müqtədir olamamı.

Xəzanın axır günləri idi. Hər kəs son ümidi istəklə yavrusunun əlindən tutub, hər addımda düşmənin atəşinə köksünü sipər edərək Kəlisalının başından (Kəlisalı Sisyan dağlarından biridir) həsrətini, sevgili vətəninə son bir “baxış” ilə ürəyindən sərd suzişli [soyuq yangılı] bir ah çəkərək “əlvida” dedi...

Qoy da şu məşəqqətlər həpsinin qayeyi-amalı olan şövketli Azərbaycan hökuməti-aliyyəsinin istiqlaliyyəti təsdiq edilməsi naminə fəda edilsin. Şu təşkilat zavallıların ənzari-yə'sində [yaslı gözlərində] bir ümid şöləsi oyandırdı. Bununla təsəlli tapan 12 mindən ziyadə Sisyan fəlakətdələri müntəzir olduğu [gözlədiyi] müavinəti buldumu? Öksüz [anasız] can tapşırən yetimlərin, dul qadınların cənazələri dəfn, ac-yalavac yatalaq xəstəliyinə mübtəla olanlara müdavat [dərman; müalicə] olundumu?

Əvət, keçən sənə qış fəslinin məşəqqətli soyuq günlərini min dürlü əziyyətə başa verdi. Bahar fəslinin hülulu ilə qışın məşəqqətli günlərindən azad olan zavallılar bir o dərəcədə şad olamamı. Zira Sisyan nahiyəsinin lətafəti-təbiyyəsi içində ömür sürənlər Bərgüşad mahalının (Zəngəzur qəzası) isti və kəsif havasında nə hala qalacaqları aşkardır. Qarabağ məntəqəsi – Zəngəzur, Cəbrayıl, Cavanşir, Şuşa və qismən Cavad uyez-dinin yüzminlərlə əhali və heyvanatı üç ay yayı Sisyan dağlarında əlvən çiçəkli, sərin saf sulu yaylalarda güzəran edib, məhsulətə ilə tamam Azərbaycanı sirab edirdi [doyururdu].

Şimdi ikinci qış önümüzədir.

Şiddətlə əsən rüzgar, təbii olaraq, vəhşiləri yuvalarına soxulmağa məcbur edir.

Əcəba, kəndi doğma yurdlarında bir yuvacıq, isti bir ocaq başı arzu edən insanlar həmişəlik vətən avarəsi olmalıdırlarmı? Xayır!.. Xayır!..

Çar hökuməti-müstəbidəsi dövründə cahangir müharibədən bilistifadə [istifadə edərək] Qars, Ərdəhan, Anadolu vilayətlərini bir matəmzərə döndərən xainlərin zülüm və qəhrləri ilə dərbədə olan yüzminlərcə ətfəli-milləti [millət uşaqlarını] ağuşuna alıb can kimi bəsləyən şanlı, namuslu azəri türkləri hakim olduqları surətdə sizləri də başsız buraxmaz zənn edəriz.

Anan ke xakra benəzər kimiya konənd

Aya bovad ke quşeye çeşmi be ma konənd

*Zəngəzur nümayəndəsi:
Sadıq Axundzadə*

Göyçayda şəhidlərə mərasimi-diniyyə

Bir nəfər Şamaxı qaçqınlarından Göyçayda sükunət edən Məşhədi Hilal Bağirov camaat vəkilə olduğu halda, pulsuz və bitəmənnə öz cibindən hər qədər xərc, məxaric və hər cəhətdən olsa, var qüvvəsi ilə çalışıb, nəhayət, Şamaxıdan 20 nəfər yetim uşaqlar, atasız və anasız, düşmən əlində dəstgir [əsir] olan qardaşlarımızın kiçik çocuqları Göyçaya yetişdikdə, həmin adam onlarla bərabər küçə və bazarlarda gəzdərək, dolandıraraq öz oğlu və yainki qardaşları kimi, hətta ikinci gündə onları cəməən saat 2-yə öz evinə dəvət edib, məhəbbət və nəvaziş edərək, onlar üçün təam hazır edərək, saat 4 tamamda evdən çıxıb onlarla bərabər gəlib uşaqları göstərərək: – “Camaat bilirsiniz, bunlar kimdir və kimin yetimləridir? Əvvəla, mən öz tərəfimdən söyləyirəm, Xudavəndi-taala və təbarək Azərbaycan hökumətini gün-gündən xoşbəxt və sərafraz [başlıca] eyləsin və yaşatsın.” Hamı bir səslə: “Yaşasın Azərbaycan!” dedilər. “Bu gün pəncşənbə [cümə axşamı] günüdür. Mən camaat vəkilə olduğum halda, xahiş edirəm, bu gün ruhi-ərvahi-ənbiya və övliya [peyğəmbərlərin və Allah dostlarının ruhları] azaddır. Mən də bu gündə zilhiccətül-haram ayının 1-ci günündə bu xəyalı öz tərəfimdən təvəqqe edirəm ki, əvvəla, yetim 20 nəfər uşaqlar, ikinci, camaat bizimlə bərabər və Türkiyədən gələn zabit və əsgərlərdən şəhid olan türk qardaşlarımızı ziyarət eyləməyə xahiş edirəm.”

Həmin saat bir nəfər əfəndi cənabları və camaat ittifaq, ittihadla çox gözəl, səmimi-qəlblə, yetim uşaqlar oxuya-oxuya qəbiristanə təşrif apardılar və seyd cə-

nabları dua edərək, camaat da amin deyib şəhidlərin ruhuna mərasimi-diniyyə ifa edilməlidir.

Zaqataladan

Bir aydan bəridir ki, Ermənistandan qaçqınlar axın-axın gəlməkdədirlər. Qaçqınların yerləşməsi çox çətinliklə əmələ gəlir. Bəzi mülk sahibləri müsəlmanlar heç bunlara kirayəsi ilə də ev vermək istəməyirlər. Bundan masiva [savayı], Azərbaycan hökumətinin hər bir şəhərlərində qaçqınları yerləşdirmək üçün xüsusi adamlar vardır, nədənsə bizim Zaqatalada yoxdur.

Eşitdiyimizə görə, Göyçaydan Zaqatalaya daxil olan qaçqınları yerləşdirmək, onları hər bir cəhətdən təmin etmək üçün Harun bəy Sultanov təyin olunmuşdur. Fəqət genə də 100 nəfər islam qaçqınlarına bir göz yetirən yoxdur.

Bu qaçqınlar İrəvan quberniyasının Ordubad şəhərinin mahallarından çox pis halda gəliblər. 100 nəfərin içində 27 nəfər kişi vardır. Xəstəlikdən ayaq üstə gəzə bilməyirlər. Bu qaçqınların hər bir ev aşıları, paraları əllərindən alınıb, çırpılaq, heç bir şeysiz gəlib Zaqatalaya yetişmişlər. Ağdamda, Nuxuda bunlara hörmətlər olunmuşsa da, bugünkü gün onun-bunun qapısı önündə dilənməkdən başqa bir çarələri yoxdur. İndi isə dilənmək də mümkün deyil. Çünki Zaqatala üç-dörd yüz evdən ibarətdir. Böyük bir şəhər deyil ki, 100 nəfər qaçqın əlsiz-ayaqsızları yola aparsın.

Bu haqda genə üzümüzü o cənablara tutub deyirik, Zaqatala qaçqınlarına bir nəzər salın. Onların halına rəhminiz gəlsin.

Əhməd Süleymanzadə

TEATRO-MUSIQI

Məhərrəm münasibətilə tətil iştiğal etmiş olan Hacıbəyli Bəradərləri Müdiriyyəti ərbəindən sonra işə şüru edib [başlayıb], opera və operettalar nümayişi verməyə başlayacaqdır. Müdiriyyət tərəfindən yeni artist və artistkalar dəvət edilibdir. Mövsüm “O olmasın, bu olsun” opereti ilə güşad ediləcəkdir [açılacaqdır]. Repertuar və oynayanlar heyəti xüsusi olaraq elan ediləcəkdir.

Xəzər dənizində posta, sərnişin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çaharşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gəz və geri

17-ci körpüdən çaharşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənquli-Bəndər Gəz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Edadi məktəbini bitirmiş, ali külfətdən olan, nemsə, Fransa dillərini və musiqini (royal) bilən xanım edadi məktəblərin aşağı siniflərinə uşaqları hazır edir və ya qeyri bir münasib qulluq axtarır. Xörəyə və otağa da razıdır. Adres verməli “Azərbaycan” qəzetəsi kontoruna “M. Y. V.” naminə.

11490

Şamaxılı Sədrəddin İsmayılzadənin Şamaxı qaçmasında metrik şəhadətnaməsi itib, etibardan saqitdir [etibarsızdır].

11493

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazızadə

Vəzi-həml edənlər hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirlər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsa-mama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armyanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopelioviç

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnlər üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Diş həkimi

E. S. Karşteynbaum

Maddi cəhətdən zəiflər üçün xüsusi güzəştə bulunur. Diş çıxartmaq ağrı ilə 25 manat, diş çıxartmaq ağrısız 50 manat. Müalicə və doldurması 80 manatdan 100-ə kimi. Məsləhət 15 manat.

Ünvan: Quba meydanı yanında Sisianovski küçə nömrə 41, İsrailovun evində. Telefon: 22-57.

11449

Petroqraddan gəlmiş doktor İshaq Avetisoviç Atayans (professor Mixaylovun müavini)

Mamalıq, qadın və urologiya naxoşluğu-na mübtəla olanları qəbul edir. (Bövl [idrar] yolu azarına, köhnə və təzə süzənəyə müalicə edir.) Bövl yolunu elektrik aləti ilə müayinə edir. Hər gün saat 3-dən 6-ya kimi. Çaharşənbə günləri fəqirləri pulsuz qəbul edir.

Ünvan: Telefonnu küçə, nömrə 6.

7444

Professor Buyneviçin müsəkkər [sakitləşdirici] kabinetinin sabiq assistenti

Doktor Q. Musaelyans

Ürək, mədə, bağırsağ və qeyri daxiliyyə naxoşluqları qəbul edir səhərlər 9-dan 12-yədək, axşamlar 5-dən 7-yədək. Ünvan:

Karantinni və Bolşoy Morskoy küçələrin küncündə (Telefonnu küçənin başında). Telefon: 40-22.

11446

Diş həkimi

R. M. Altman

Gəlib və qəbul edir naxoşları gündüz saat 8 - 2-yədək, axşam saat 4 - 7-yədək. Müsəlman xanımları üçün əlahiddə qəbul olunan otaq. Adres: Şamaxinka, ev nömrə 20. Aptekin qarşısında.

11417

Diş müalicəxanası

D. İ. Zeylidzon

Xüsusi qızıl və platina işləri. Kötük və körpülər və farforlar. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur məhəzən növbəyə yazılmaqla səhərlər saat 9-dan 2-yədək, axşamlar saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Malakan-ski küçə, ev nömrə 1. Telefon nömrə 19-55.

11442

Azərbaycan dəmiryolunun Ağstafa gömrükxanası acentəliyinin dəmiryol ilə aparılan mallar xüsusunda olan ümumi tariffin 44-ncü maddəsinin 1-ci hissəsi ilə gömrükxana, aksiz polis işləri və mal göndərilməsinə dair müamilatdan alınacaq vergilərin məzənnəsi

Birinci bab

Dəmiryollara qanun üzrə qoyulmuş tariflər, hökumət tərəfindən təsdiq edilmiş məzənnələr və habelə dəmiryollar tərəfindən 1-ci babda göstərilmiş olan qərar üzrə aşağıdakı məxarici mal göndərən əşxas dəmiryol acentəlikləri tərəfindən mal sahibləri əvəzində verilmiş məbləği əda etməlidirlər.

Özünə tamam olan qiymətə:

1) Gömrük; 2) Damğa rüsumatı (gerbovoy sbor); 3) Anbar vergisi (gömrükxana müqavilənaməsinin 524-cü maddəsi); 4) Möhür, banderol və peçat vergisi; 5) Prob vergisi;

6) Cərimələr və müamilələr vergisi; 7) Gömrükhana artellərinin işləmək vergisi; 8) Teleqraf xərcəri; 9) Gömrükhana idarələrinə və senzora nümunə aparılmaq vergisi; 10) Hammallara qablaşdırmaq xərci; 11) Blank xərcəri.

İdarə xərcəri

1) Gömrük ilə göndərilən mallar öz qiymətinə; 2) Hər göndərilən mallara 5 rublədən əskik olmamaq qərarı ilə 5 manat; 3) Gömrüksüz göndərilən mallar öz qiymətinə; 4) 5 rublədən [əskik] olmamaq qərarı ilə 5 manat.

Poçt xərcəri

Öz qiymətinə

1) Gətirilən malların göndərməyi üçün; 2) Aksizlə aparılan malların göndərməyi üçün; 3) Adi göndərilən malların göndərməyi üçün.

İkinci bab

Komission vergiləri

1) Gətirilən mallardan.

Gömrüksüz mallar

2) 25 puda qədər gömrüksüz göndərilən malların göndərməyi üçün 15 manat; 3) 25 puddan 100 puda qədər 25 manat; 4) 100 puddan yuxarı hər 100 puda 30 manat; 5) və hər gələn 1 puda 5 qəpik.

Gömrüklü mallar

1) Gömrüklü 1000 rublədən yuxarı olmayan malların göndərməyi üçün 45 qəpik; 2) 25 manatdan əskik olmamaq qərarı ilə 25 manat; 3) Hərgah gömrük 100 rublədən ziyadə isə hər 100 rubləyə 25 manat; 4) və hər 10 manata 1000 manatdan artıq 20 qəpik.

Buraxılan mallar

1) Gömrüksüz veriləcək səhiyyə və qeyri qaydalara riayət olunacaq 50 manatdan əskik olmamaq qərarı ilə hər puda 6 qəpik; 2) Qeyrilərini göndərmək üçün puda 5 qəpik; 3) 25 rublədən əskik olmamaq qərarı ilə.

Gömrüklü mallar

1) Hərgah gömrük 1000 rublədən ziyadə

deyilsə hər 10 rublə gömrüyə 25 qəpik; 2) 25 rublədən əskik olmamaq qərarı ilə; 3) Gömrük 1000-dən ziyadə isə hər bir 1000 rublə gömrüyə 45 manat; 4) Min rublədən ziyadə isə hər 10 rublə gömrüyə 20 qəpik; 5) Neftdən hər puda 5 qəpik; 6) Ağstafa gömrükxanası vasitəsilə Azərbaycan daxili gömrükxanalarına göndərilən mallardan hər puda 2 qəpik. 150 manatdan əskik olmamaq qərarı ilə.

Tranzit malları

1) 100 puddan ziyadə olmayan malların göndərmək üçün hər puduna 10 qəpik; 2) Yüz puddan ziyadə olarsa hər bir 100 puda 10 rublə; 3) Yüz puddan ziyadə hər bir puda 4 qəpik.

Eksplatiör müamili

1) Malların neçə nakladnoy üzrə göndərmək üçün hər bir əlavə nakladnoya 25 manat, göndərmək üçün 50 manat; 2) Mallar sahibinin xahişinə görə malları alan əşxasdan alınan ümum məbləğin 2% faizini.

Üçüncü bab

1) Dəmiryol tarif acentəliyi sənişinlərin əldə aparılan mallarının hər bir qaydası ilə göndərmək üçün hər bir yerdən 10 manat; 2) Hər bir qəbzə neçə yer aparılarsa hər birindən 10 manat. Qeyrilərindən 2 manat.

Qeyd I : Bu maddədə göstərilən sənişin mallardan alınan komission vergisi və mal aparan qatarlarla tətbiq edilir gömrük min manatdan ziyadə olmamaq qərarı ilə, əgər ziyadə olarsa göndərilən mallardan alınan məzənnə ilə qəbul olunacaqdır.

Qeyd II : “Y” maddəsində göstərilən komission vergiləri nakladnoy təriqi ilə sənişin əşyalarının göndərilməsi tətbiq edilməyir. Hərgah bu məzənnənin I və II babda göstərilən alınacaq vergilər maddəsinə binaən icra olunan müamilat öz qiymətindən əskik olarsa, onun müamilat icraiyyəsi üçün həqiqi qiyməti əxz edilə bilər. (Maddə 3, bab I.)

Elan

Azərbaycan Dəmiryolunun İdarəsi bununla elan edir ki, Türük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinin icazəsi ilə həmin oktyabr ayının 23-dən etibarən Bakı şəhər istasyonunun anbarlarında çox saxlanan və təzə gələn mallardan atidəki [aşağıdakı] xərcər alınacaqdır:

Pambıqdan gündə 5 qəpik puduna. Qeyri mallardan gündə 10 qəpik puduna.

T-300

Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Gəncə quberniyasında kənd təbii blik vəzifəsi üçün təbii blikləri dəvət edir bu şərtlə: məvacib ayda 2900 rublə, təyin olana yol və qeyri xərcər, subaylara aylıq məvacibin ¼ hissəsi və külfətlilərə məvacibin yarısı təyin olunan yerə cən yol xərci də verilir. Arzu edənlər Kənd Tibb şöbəsinə müraciət etməlidirlər. (Naberejnaya küçə, nömrə 33).

T-309

2000 rublə mükafat

Kim həmin sentyabr ayının 1-dən itmiş olan, Gəncə əhalisi Zərrabi küçəsindən, post və teleqraf məmuru Cahangir bəy Vəlibəyovun yerini göstərsin, yəni ondan bir xəbər versin. Onun nişanələri: 25 yaşı, kök, bıqları, saçı və qaşları qara, ortaboylu, qırılmış saqqallı və sağ gözündə ağ vardır.

Xəbəri olanlardan acizənə rica edirəm teleqraf və ya özləri təşrif gətirməklə bu ad-resə müraciət etsinlər:

Gəncə, Zərrabi küçəsi, Adil bəy Vəlibəyov.

11491

Müdür:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Yeni bələdiyyə idarəsi intixabı

səh. 572. “absenteizm”: seçkilərdən kütləvi surətdə yayınma.

Teleqraf xəbərləri

səh. 574. “Şkuro və Orlov adına olan zirehlilər”: söhbət Rusiyada Vətəndaş müharibəsi illərində Ağqvardiya qüvvələrinə xidmət etmiş “General Şkuro zirehli qatırı” və “Ataman Orlov zirehli qatırı”ndan gədir.

Qəzetələrdən

səh. 576. “De Robek”: qəzetdə səhvən “De Roberti” getmişdir.

Tərbiyə və təlimə aid

səh. 579. “mikado”: Yaponiya imperatorunu ifadə edən titul idi; hal-hazırda işlək deyil.

səh. 580. “Batum İslam məktəbi müdiri: Hikmət”: bu şəxs bir ehtimalla türkoloq Hikmət Cövdətzadə ola bilər.

Ev məsələsi

səh. 581. “kəndilərinin evləri olduğu halda”: qəzetdə belə getmişdir: “kəndilərinin olduğu evləri halda”.

Bəhri-Xəzər donanmasına

Dabravol ordusunun iddiası üstündə

Azərbaycan hökumətinin mürasilatı

səh. 585. “O. P.”: güman ki, “osobaya papka” (xüsusi qovluq).

“ştabs-rotmistr”: Rusiya imperiyasının jandarma və sərhəd qüvvələrində zabit rütbəsi; ordudakı ştabs-kapitan rütbəsinə bərabər idi.

Birjada

səh. 588. “susinin”: bu sözə məna vermək mümkün olmadı.

Azərbaycanda

səh. 590. “bir matəmzara döndərən”: qəzetdə “matəmzara” yerinə “matəmzədə” getmişdir.

“Anan ke xakra benəzər kimiya konənd / Aya bovəd ke quşeye çeşmi be ma konənd”: “Onlar ki, baxışları ilə torpağı tutiyyə edirlər / Olarmı gözlərinin bir qırağı ilə bizə baxsınlar?” (farsca, beyt Hafizindir)

səh. 591. “zilhiccətül-haram ayı”: hicri təqvimin axırncı ayı, hacc və Qurban bayramı ayı.

Teatro-musiqi

səh. 592. “ərbəin”: İmam Hüseynin şəhid edilməsinin 40-cı günü.

Cümə axşamı, 30 oktyabr 1919-cu il, nömrə 309

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-davamiyyəsi. Pəncşənbə, 5 səfərül-müzəffər sənə 1338. 30 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalətin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur.

Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axırncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

ELAN

1919 sənə oktyabrın 30-da pəncşənbə [cümə axşamı] günü gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan olunur.

T-311

ELAN

**Kompaniya “Azərbaycan”
Komissioner həmlü nəqli-İran
[İran yükdaşıma komissioneri]**

Batımda yeni güşad edilən [açılan] kompaniyamız əmvali-ticarıyyə [ticarət malları] alır və satır; hər növ əşyanın idxal və ixrac müamilatını dəröhdə edir [əməliyyatlarını öhdəsinə götürür]. Müraciət edəcək müştərilərə böyük təşilat [köməklik] göstərir.

Adres: Batum, Naberejni, nömrə 12. Telefon 109.

Kompaniya “Azərbaycan”.

11489

ELAN

“Müsavat” firqəsi Bakı komitəsindən

Bakıda mövcud yerli və kənardan gəlmiş müsavatçılara ixtar olunur [xəbərdarlıq edilir] ki, Komitənin Dum meydanında

(Dumski ploşadda) Haşimovun evində və-qe idarəsinə müraciətlə üzvlük vəraqələ-rini təzələtsinlər. Əks surətdə firqə qurultayına mürəxxəslər [nüməyəndələr] seç-cək məhəlli firqə ictimiasında [yerli partiya yığıncağında] iştirak etmək haqqını itirmiş olurlar.

Üzvlükləri təzələmək və ələlümum fir-qəyə yazılmaq üçün idarə saat 9-dan 2-yə qədər və 6-dan 8-ə qədər açıqdır.

T-306

SİRK “MODERN”

Pəncşənbə günü oktyabrın 30-nda 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Qara Maska – Gənc Əli.

2-nci: Jan-de-Kolon – Raqenbaum.

3-ncü: Staroşvili – Kalişeviç.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

11494

* * *

Aşağıda zikr olunan qəzetələrin nəşriyyatı həmin noyabr ayının 1-dən qəzetə nüsxəsinin 3 rubləyə qədər artırılmasına məcbur olmuşlar: “Azərbaycan”, “Qolos Rossii”, “Bakinet”, “Bakinskoye slovo” və “Russki den”.

* * *

DÖVLƏT TEATROSU

Azərbaycan Dövləti Teatro heyəti

Cümə günü təşrini-əvvəlin (oktyabrın) 31-ndə axşam

Dövlət Teatrosunda mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır
“Əbülülə”

Həsən Bədrəddin və Rifatın əsəri
faciə, 5 pərdədə

Tamaşa başlanacaq axşam
saat 8 tamamda.

Biletler teatrın kassasında
satılmaqdadır.

Rejissor: A. A. İvanov.

Müavini-rejissor: Hacıbaba Şərifov.

Gələcək tamaşa səşənbə günü
təşrini-saninin (noyabrın) 4-ndə
“Yezin ibn Müaviyə”.

Mövqeyi-tamaşaya
qoyulmaq üçün hazırlanır:
“Trablis müharibəsi”, “Dövləti-
bisəmə” və “Qəzavat”.

Dövləti Teatro heyəti vəkili:
M[əhəmməd] Ə[li] Sidqi.

T-310

ƏSASSIZ TƏLƏB

Dabravol komandası – dünkü nömrəmizdə yazıldığı üzrə – “tələb” edir ki, Bəhri-Xəzərdə Azərbaycanın nə ticarət

və nə də hərbi gəmiləri olmasın. Bu tələbə bir əsas olmaq üzrə 1828 sənəsində Rusiya ilə İran arasında əqd edilmiş [imzalanmış] olan Türkmənçay müahidəsindən [müqaviləsindən] bəhs edilir. Məlum olduğu üzrə, bu müahidəyə görə Xəzər dənizi İran diplomatlarının rəyincə heç bir vecə gəlməyən “abi-şor” [duzlu su] olduğuna görə, tamamilə rus hakimiyyəti təhtinə [altına] keçib, istər ticarət, istər hərbi gəmilər saxlamağa İranın haqq və səlahiyyəti olmadı.

Əlbəttə, müstəqil Azərbaycana heç bir dəxli və rəbti [bağı] olmayan Türkmənçay müahidəsi dabrovolların tələbinə haqq verə biləcək bir əsas təşkil edəmməz. Bu müahidə bəhsi bir bəhanədir və bu bəhanə ilə verilən tələb dəxi Azərbaycan hüququna təcavüzdən ibarət bir hərəkətdir.

İran-rus müahidələri əsas tutulmaq üzrə Azərbaycana tələblər vermək caiz görülərsə, o halda Türkmənçay müahidəsi ilə Xəzər dənizindən əl çəkməyə məcbur olan Azərbaycan, Gülistan müahidəsi ilə də Qarabağ, Gəncə, Bakı, Şirvan və bir kəlmə tamam Azərbaycan torpağından əl götürməyə, yəni öz-özünə yox olmağa vadar olacaqdır.

Dabravol komandasının bu hərəkəti ola bilər ki, Denikinın Azərbaycan haqqındakı qəsdinin qövldən feilə [sözdən işə] çıxarılmaq yolunda birinci iqdami [addımı] və “Azərbaycan səfəri”nin ibtida və başlanğıcıdır. Bəhanənin boş və əsassızlığı bu mülahizəni təbid edən [meydana gətirən] keyfiyyətlərdən hesab ediləməlidir: hər bir haqsız təərrüz [hücum] və təcavüzün bəhanəsi bərmötəd [adəti üzərə] boş və əsassız olar. Özünü güclü və

müqabil tərəfi gücsüz hesab edənlər təərrüzlərinə bir müqəddimə olmaq üzrə ortaya bıməna və məntiqsiz bəhanələr atarlar.

Fəqət bu qürur sahiblərinin əksər övqat [çox vaxt] elmi-hesabda xam və naşı olduqları, acı peşmançılıqları mövcib olan [peşmançılıqlara səbəb olan] səhv və xətalı ilə isbat edilib, iş, sahibi-qürurun heç də gözləmədiyi və istəmədiyi bir vəziyyətə dönməklə, başqa nəticələr verər.

Denikinın Azərbaycanı nə hesab etdiyini bilməyirik, ancaq bunu bilir ki, Azərbaycan Cümhuriyyəti öz dənizini “abi-şor” ədd [hesab] edəcək dərəcədə kutahbin [dar görüşlü] olmamaqla bərabər, böylə bir qərar hökmünə məcbur olacaq halda dəxi deyildir. Azərbaycan öz hüququnu müdafiə yolunda heç bir şeydən çəkinməyəcəkdir.

Azərbaycan üçün dəniz məsələsi can məsələsidir. Bu məsələyə əl vurmaq Azərbaycanın canına toxunmaqdır. Azərbaycan Bakı dənizində hərbi gəmilər saxlamaqla heç kəsi qorxutmaq və heç bir kəsin yerinə təərrüz etmək fikrində deyildir. Onun fikri özünü xarici imperialist və qasiblər [qəsbkarlar] tərəfindən müdafiəyə hazır bir halda durmaqdır. Azərbaycanın özgələr yerinə göz dikdiyini heç kəs xəyalına belə gətirməz. Halbuki özgələrin Azərbaycan torpağı haqqındakı təcavüzkarana fikri cümləcə məlumdur. Böylə olduğu sırada, özünü qurudan mühafizə etmək Azərbaycana borc olduğu kimi, dəniz tərəfindən dəxi müdafiə və mühafizə yollarını əlində saxlamağa var qüvvəsi ilə səy və qeyrət edəcəkdir.

Azərbaycan Cümhuriyyəti demək olar ki, artıq beynəlmiləl bir əhəmiyyəti haiz

olan [daşıyan] bir məsələ surətinə keçmişdir. Bu nöqteyi-nəzərdən bolşevikliklə müharibə üçün denikinlərə müzahirət [köməklik] göstərən Antanta və bəxusus ingilis məhafili-rəsmiyyəsi [rəsmi dairələri] və əfkari-ümumiyyəsi [ictimaiyyəti] Denikinın Azərbaycan qəsdinə müvafiqət [həmrəylik] nəzərilə baxa bilməz və bu təərrüzə qarşı ruyi-riza [razılıq] göstərən Denikin Antanta müzahirətindən [köməyindən] məhrum edilərsə, pulsuz və ləvazimatı-hərbiyyəsiz qalmaqla heç bir şeyə qadir olamamaz. Fərzi-mühal olaraq [mümkün olmamaqla birgə, fərz edək ki], Antanta bu məsələyə qarşı laqeyd qalsa belə, Azərbaycanın öz hüququnu müdafiə etmək üçün ixtiyarında olan vəsilələri [yolları, imkanları] və həqiqi vasitələri çoxdur.

Ü. Hacıbəyli

LƏNKƏRANA DAİR

Azərbaycanın ən fəlakətzədə və zərərdidə bir cüzü [hissəsi] də, heç şübhəsiz ki, Lənkəran – o, minlərcə can bahasına ədadan istixlas [düşməndən xilas] edilmiş sevgili məmləkətdir.

Lənkəran ənüd [inadçı] düşmənin ləyənqəte [arasıkəsilməz] sövlət [şiddətli hücum] və zərbələri altında aylarca paytaxtımızdan ayrılmış olaraq, həyat və məmat ilə [ölüm-qalımla] mübarizə eylərkən, bütün Azərbaycan türklüyü də milli və vətəni həyəcanlarla mütəhəssis [vətənsəvrlik hissləriylə duyğulanmaqda] və mütəəssir olmaqda idi.

Lənkəran macəracu [avantürüst] ruslar və bolşeviklərin idarəsində o dərəcədə

düçari-zülüm və qəhr olmuşdu ki, oradan yüksələn hər fəryad və fəğan şimşək sürəti ilə qəlblərimizi yaralayır, ruhumuzu təzlim edir [ruhumuzu qaraldır], fikirlərimizi tədhiş eyləyirdi [ürküdür, qorxuya salırdı].

Lənkəran düşmən ayaqları altında əzildi, üzüldü.

Fəqət bu təzəllüm [çəkilən zülümlər], bu cəfa lənkəranlı vətəndaş və millət-daşlarımızda vətəni, milli hiss və fikirlərin doğmasına, artmasına amil oldu. Lənkəran maddətən düçari-qəhr oldu isə, mənən də məzhəri-fələh və nicat oldu [xoşbəxtliyə və qurtuluşa nail oldu].

Üç-dörd ay əvvəl sevgili məmləkətimiz qəhrəman və şəci [şücaətli] əsgərlərimizin hücumı-qəhharanəsi [düşməni qəhr edən hücumu] ilə Ana Vətənə, Azərbaycan feilən iltihaq etdi [qovuşdu, birləşdi]. Hər zaman hər vəsilə [vasitə] ilə təzəllüm [şikayət] etdiyimiz, daima bir mövcudiyyət məsələsi kimi pişgahımızda [qarşımızda] bulundurduğumuz Lənkəran müqəddəratı artıq həll edilmişdi. O gündən bu günə qədər müstərih [rahat] nəfəs almağa başladıq. Vətəni və milli bir səadət hiss etdik.

Təbii, bu səadətimizi tətvic edəcək [taclandıracaq, ucaldacaq] və əsl görülcək iş – bundan sonra o məmləkətin hüsn-sürətlə idarəsi məsələsi idi.

Hökumətimizin aqilənə tədbirləri sayəsində idareyi-mülkiyyə cəhəti də qismən təmin edilib, bəzi iqdamata [təşəbbüslərə, addımlara] da girişildi.

Hökumət Lənkəranı bir general-qubernatorluq halına qəlb etdi [saldı]. Çünki gərək hərbi vəziyyəti və gərəksə siyasi mövqeyi, inzibat və idarə cəhəti ilə böylə

ali bir məmurluğun təəssüsünü [yaradılmasını] tələb edirdi.

Bu az zaman zərfində idarə, orada olduqca kəsbi-intizam etdiyi [kimi] [qaydasına düşdüyü kimi], hökumət ilə camaat arasında da yaxşı münasibət, bir növ, hüsula gəlmişdir.

Camaat hökumətə qarşı hər dürlü vəzifəsini ifaya şitaban olmaqdadır [tələsməkdədir]. Cavanlar da böyük bir həvəs və xahişlə əsgərliyə qeyd edilməkdədir.

Fəqət bu son günlərdə Lənkərandə idareyi-mülkiyyə cəhəti ilə bəzi uyğunsuzluqlar və sui-istemallar [sui-istifadələr] vəqə olmuşdur ki, ciddən calibi-diqqətdir [diqqət çəkməkdədir].

Lənkəran müxbirlərimizin məktublarından anlaşıdır ki, qətl və cinayət kimi hadisələr həman hər gün təkərrür etməkdədir [təkrarlanmaqdadır]. Mövcubi-qeyd [qeyd edilməyə layiq] bir keyfiyyətdir ki, bu cinayət və qitalların da [qətlərin də] əksərisi keçmiş bolşevik zamanına aid kin və intiqam hisslərindən təvəllüd eyləyir [meydana gəlir].

Digər tərəfdən də, mülkiyyə məmurları arasında sui-istemallar başlamışdır. Rüşvət alanlar, şunun-bunun mənfəəti naminə hərəkət edənlər baş vermişdir.

Bu kimi əhvəla qarşı mütəəssif, mütələhhif olmamaq [təəssüflənməmək və kədərlənməmək] mümkün deyildir.

Qeyri-təbii və keyfi [qayda-qanunsuz] bir bolşevik-erməni intriqaları idarəsi altında bir çox zaman yaşayan lənkəranlı millətəş və vətəndaşlarımız bu kimi əhvaldan dolayı mütəəssir ola bilərlərsə də, yeniliyin, təhəvvülətin [dəyişikliklərin] nəticəsi olaraq bəzi xətalərin müvəqqəti olduğuna şübhə etməmələri lazım gəlir.

Lənkərandə möhkəm və ciddi bir idarənin təsisi üçün, təbii, hökumət heç bir şeyi əsirgəməməli, bilxassə [xüsusilə] təcrübədidə [təcrübəli], müstəqim [düzgün] və namuslu məmurları oraya göndərməlidir.

Rüşvətxor məmurlar daha şimdiden Lənkərandə baş verərlərsə, tədricən daireyi-irtişalarını [rüşvət dairələrini] artdıra bilərlər.

Rüşvətxor məmurların həbsi və əzl olunaraq [qovularaq] kənar edilmələri lazımdır və yerlərinə də yeni bir məmləkət olduğu üçün gənc, məlumatlı və bir məfkurə sahibi məmurlar və əgər mümkün olarsa, studentlərimizdən də bir qismi təyin olunmalıdır.

Lənkəranın hökumət icraatından gözlədiyi şey, ən ziyadə onları əxlaq və mənəviyyət etibarilə cəlb edə biləcək, hüsn-niyyət sahibi vəərbəbi-əzm [əzmkar] məmurlardır. Böylə məmurlar isə cavanlarımız arasında daha ziyadə tapılar, cavanlarımızın xüsus və fikir səbatından [sadiqlik və ideoloji dönməzliyindən] daha da istifadə olunur.

Digər tərəfdən, Lənkərandə xanlarla kəndçilər arasındakı torpaq məsələsini də ədl və həqqaniyyətlə [haqq və ədalətə uyğun olaraq], hər iki tərəfi məmnun və razı edə biləcək bir surətdə həll etməli, hökuməti [hökumətə məxsus] bir tədbirlə ara yerdəki sui-təfəhhümü [yanlış anlaşılmanı] qaldırmalıdır.

Xəbər aldığımıza görə, hökumət və “Müsavət” fraksiyonu bu barədə lazım gələn təşəbbüsə girişib, yaxın zamanda bu məsələnin təsviyəsi [aradan qaldırılması] mümkün ola biləcəkdir.

Təbiidir ki, hüsn-niyyət və əzmi-qəti

olduqdan sonra, camaatla hökumət arasında hər zaman anlaşılacaq bir dil bulunar.

Hökumət Lənkəranın bilümun [bütün] məsələləri ilə bizim ətf etdiyimiz [verdiyimiz] əhəmiyyət qədər etina etməkdə olmasıyla bərabər, Mülkiyyə Baş Müfəttişliyi bir əlini də bu yeni idarəməzə keçən məmləkətə uzatsa, orada da bir təthirəta [təmizliyə] girişsə, lənkəranlı millətəşlərimiz üçün xeyirli və mövcibi-təqdirdir [təqdirəlayiq] bir iş görmüş olar.

Hər halda, gec olsun da, güc olmasın. Tək Lənkərandə da Mülkiyyə İdarəməz təbii və həqiqi bir məcraya [yola] girməklə, əhalisini məmnun qılsın.

Ə[hmad] H[əmdi]

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

23 təşrini-əvvəl iclası

İclas doktor Həsən bəy Ağayevin sədarəti ilə açılaraq, ruznameyi-müzakirat [müzakirə gündəliyi] elan edilir.

Azərbaycan Dövləti Bankın Gəncədə şöbəsinə açmaq layihəyi-qanuniyyəsi [qanun layihəsi] uzun müzakirədən sonra qəbul edilir.

İkinci məsələ olaraq, mətbuat nizamnaməsinin müzakirəsinə keçilir. Rüstəmbəyli Şəfi bəy məruzəçi sifəti ilə məruzədə bulunur.

Şəfi bəy - Hər yerdə qaydadır ki, mətbuat üçün müəyyən bir qanun olar. Böylə ki, mətbuat, qanundan kənar bir şey

dərc etsə, ona məhkəmə üzəri ilə baxılsın. Çünki mətbuatda bəzən cinayəti mövcub [cinayətə səbəb] ola biləcək şeylərin dərc və nəşr edilməsi hər yerdə mümkün ola biləcək şeylərdəndir. Buna görə bir qanun, nizamnamə olmalıdır ki, cinayət müəyyən olandan sonra onun əsası ilə məhkəmə, işi rəyət edə [nəzərdən keçirə] bilsin. Bu bir əsasdır ki, mətbuat gərək hür və sərbəst olsun, cinayətə məhkəmədə baxılsın. Bu layihə də o prinsip ilə tərtib olunmuşdur.

Bu layihə Daxiliyyə Nəzarətindən Parlamanə gəlmiş, komisyonda ona baxılmışdır. Bu layihənin əsası üzrə hər bir azərbaycanlının ixtiyarı var ki, məmləkətdə qəzetə çıxarsın, kitab təlif etsin və mətbəə açsın. Bu kimi işlər üçün heç bir yerdən izin və icazə almaq lazım deyildir.

İkinci, mətbuat təb [çap] və nəşr olundandan sonra, onda qanundan kənar sui-istemallar [sui-istifadələr], cinayət olarsa, onlara qanun üzrə məhkəmə baxacaqdır. Qeyri kəslərin, yəni administrasiyanın ixtiyarı yoxdur ki, məhkəmədən kənar, qəzetə yazanı cəzalandırsın.

Üçüncü budur ki, bu kimi işlər üçün bir təşkilat olmalıdır ki, qəzetələrdə yazılan qeyri-qanuni şeyləri müəyyən edib məhkəməyə versin. Bu vəzifə də layihə əsası ilə qubernatorlara, polismeysterlərə, naçalniklərə tövsiyə edilir ki, mətbuatda qeyri-qanuni bir şey görsələr müddəyi-ümumiyyə [prokurora] göndərsinlər. Müddəyi-ümumiyyə əgər o işin cinayət olduğunu taparsa, məhkəmə qanunda olan maddələr mövcubincə [əsasında], həman işi məhkəməyə verər, məsulunu məhkəməyə cəlb eylər.

Bununla bərabər, bir də Mətbuat Müfəttişliyi təşkil edilir. Yəni bir mətbuat in-

spektoru olur ki, o da məmləkətdə nəşr olunan kitab və qəzetələrə nəzarət edir. Nəşr olunan risalə və məcmuələrin neçə nüsxəsini alıb onları oxuyur, ona diqqət edir.

Bu, cinayəti təyin edəcək “nadzor” məsələsi komisyonda bir çox müzakirələrə səbəb oldu. Bir neçə mülahizəyə görə lazım bilindi ki, bu iş bir təşkilatın və yaxud bir adamın əlində olsun. Çünki administrasiyanın vaxtı və imkanı olmaz ki, məmləkət daxilində çıxan bütün qəzetələrə və kitablara baxıb nəzarət etməklə cinayəti təyin edə bilsin, məhkəməyə versin.

İkinci nöqteyi-nəzər də budur ki, mətbuata öylə bir adam baxıb nəzarət etməlidir ki, mətbuat qanunları ilə aşına olmaqla bərabər, o xüsusda hərtərəfli məlumatı olsun və müəyyən edə bilsin ki, qarşısındakı yazıda cinayət, şəxsi və dini təcavüzlər varmı və ya yoxdur. Bunları müəyyən edib fikir verə bilsin və bilsin ki, hansı cinayəti müddəyi-ümumiyyə göndərmək lazımdır.

Ona görə bu işlərin hamısı administrasiyadan alınıb inspektora verilməlidir. Yalnız inspektor mətbuata yaxşı baxa bilər.

Burada bir etiraz varid [daxil] ola bilər ki, mərkəzdə inspektor olarkən, vilayətlərdə nasıl olsun?

Əvvəla, vilayətlərdə o qədər mətbuatımız yoxdur. Hərgah vilayətlərdə mətbuat olarsa, getdikcə artarsa, o zaman vilayət inspektoru təyin edilməklə bu məsələ həll edilə bilər. Və yaxud müvəqqəten bu iş vilayətlərdə administrasiya ixtiyarına verilər ki, o, hökuməti dairəsində nəşr olunan mətbuata nəzarət və diq-

qət etməklə, əgər bir cinayətə təsadüf edərsə, onu müddəyi-ümumiyyə göndərər.

Bunlardan əlavə, layihədə başqa maddələr də var ki, onlara nəzərən mətbuatı yalnız inspektor təqib etməyib, hər bir şəxsin ixtiyarı vardır ki, mətbuatda xilafiqanun [qanuna zidd] bir şey tapsa, müddəyi-ümumiyyə tezliklə xəbər versin. Sonra qəzetə nəşirləri qəzetə çıxan kimi 12 nüsxə inspektora və yaxud bu işə baxan administrasiyaya göndərməlidir. Qanunda bir də deyilir ki, hankı şəxsin mətbəə açmaya ixtiyarı vardır. Ta bu vasitə ilə kimin nərədə mətbəəsi olduğu müəyyən edilsin. Böylə bir cinayət vüqusunda həman şəxs özü tapılmasa, mətbəənin nərədə olduğu məlum olsun.

Bunlar əski mətbuat nizamnaməsində olan şərtlər və maddələrdir ki, bəlkə indi heç lazım olmadı.

Sonra qanunda deyilir ki, qəzetə müdiri kim ola bilər. Qəzetə müdiri olmağa Azərbaycanda olan hər bir vətəndaşın ixtiyarı var.

Bundan sonra, inspektorun ixtiyarı var ki, mətbəələrin kitabları üstə nəzəri olsun. Statistika nöqteyi-nəzəri ilə hər kəs qəzetə verirsə, yeddi gün əvvəl polisəyə məlum etməlidir, polisə o şəxsin qəzetə çıxarmaq haqqına malik olub-olmadığını təhqiq edə bilsin. Başqa heç bir kəsə mümaniat [manecilik] yoxdur.

Sonra bir də ştata var. İş çox az olduğundan ştat azdır. Komisyona bu ştat artırdı. Müdirə müavin verdi. Həbelə dəftərxana qulluqçularını da artırdı.

Qanun layihəsi böylədir. (oxuyur)

Amma komisyona nöqteyi-nəzərinə də böylə olmalıdır. (oxuyur)

Komisyona böylə təshihlə qəbul edib Parlamanə qəbul edilməsini rica edir.

Ağamalioğlu (Hümmət) - Bu qanun layihəsi ki, 15 dəqiqəyə oxuyub qurtardılar, nəzərdə ufaq bir şey gəlir. Lakin mənim zənnimcə bu bir böyük qanundur ki, bunun üstə çox danışmaq lazım gəlir, – deyib, vaqian [doğrudan da] çox danışır və qanunun bilküllüyyə [tamamən] əleyhinə olduğunu bildirir.

Müseyyib bəy Axcanov (Müsavət) - Səməd ağa cənabları məruzəçi Şəfi bəyə dediyi sözlər yalnız uzun danışmaqdan ibarət idi. O, Sensor Qanunu barəsində uzun-uzadıya danışdısa da, lakin Mətbuat Qanunu barəsində bir söz demədi. Ağamalioğlu sual edir ki, hökumətin əleyhinə hankı sözlər yazılmışdır ki, mətbuat üzərində qanun qoymaq istəyirsiniz? Əgər bugünkü “Qolos Rossii” qəzetəsində olan provokasiyanı oxusa idiniz görərdiniz ki, mətbuatda nələr yazılır. Qubernator və jandarmlar buna mane olmayırlar. Onlar ancaq böylə xəbərlərin olduğunu məhkəməyə bildirirlər. Məhkəmə idarəsi də ona baxar, əgər qanuna müğayir [zidd] bir şey görmüş olsalar, tənbeh edərlər. Bunun üçün mən təklif edərdim ki, bu qanun layihəsi qəbul edilsin.

Əbilov (Sosialist) - Burada oturan firqələrin hamısı azadiyi-mətbuat [mətbuat azadlığı] tərəfdarıdır. Əgər bu qanunda azadiyi-mətbuat əleyhinə bir şey varsa, gərək heç kəs bunun tərəfdarı olmasın. Bu gün “Qolos Rossii” qəzetəsində provokasiyalar nəşr olunursa, ona başqa vasitələrlə cəza vermək mümkündür.

Gürcüstanda olduğu kimi, fəvqəladə vaxtlarda fəvqəladə qanunlar ola bilər. Bu Mətbuat Qanunu isə fəvqəladə zaman üçün deyildir.

Əgər mətbuatda bir cinayət olarsa, qanunun bu barədə olan maddələrinə görə məhkəməyə cəlb edilə bilər. Bu nizamnamə isə ondan büsbütün başqadır. Burada mətbuatda kimlərin iştirak etməyə ixtiyarı olub-olmadığı təyin edilir. Bunun üçün bu nizamnaməni nəzərdən keçirib onu müzakirə etməliyiz.

Mən öylə bilirəm ki, bu nizamnamə mətbuat azadlığına böyük mümaniyətlər [maneylər] təşkil edirlər. Bu nizamnamə mətbuat işlərinin qarşısına sədd çəkir. Birinci maddədə deyilir ki, Azərbaycanda olan hər vətəndaş mətbəə açar bilər, kitab və qəzetə nəşr edə bilər. Lakin 11-ci maddədə isə deyilir, qəzetə verən gərək yeddi gün əvvəl xəbər versin. Ərizə verdikdən yeddi gün sonra ancaq istədiyi qəzetəni çıxara bilər.

Deyirlər ki, qəzetə verən adamın şəxsiyyətini bilmək üçündür. Yəni qəzetə verən adam təhti-məsuliyyətdə [məsuliyyət altında] olmuşmu və ya düz və doğru adamdır? Deməli, uyezd naçalniki o adama baxacaq, onun düz və doğru olduğunu təyin edəcəkdir. Əgər 1907-ci ildə siyasi işdə müttəhim edilmişsə, onun qəzetə çıxarmaya ixtiyarı olmayacaqdır. Bu, mətbuatın əleyhinə sənəddir. 11-ci maddə ilə birinci maddə arasında olan ziddiyyət burada aşkar görülür. Birinci maddədə deyilir ki, icazə lazım deyil. 11-ci maddədə yeddi gün vaxt təyin edilib deyilir, şərait müvafiq olmazsa qəzetə çıxara bilməz.

Bir də deyilir ki, qəzetə verən şəxs gərək savadlı olsun. Savadlı olmaq cürbəcürdür. Görək uyezd naçalniki bu sözü nəsil başa düşür. Bir savadlı var ki, o an-

caq adını yaza bilər. Birisi də var ki, qəzetə çıxara biləcək mahiyyətdədir. Qədim Nikolay zamanında da qəzetə çıxarmaq olmayırdı, ona görə bir bəşavət fəhlə adından ərizə verib onu müdiri-məsul edirdilər. Qəzetəni isə idarə edən başqası olurdu. Çünki cinayət qəzetənin içində olar, müdirin cibində və ya başında olmaz.

Bununla bərabər, ola bilər ki, keçmişdə etdiyim bir günahdan dolayı hüquq və ixtiyarım əlimdən alınmış, indi isə tövbə edib qəzetə verirəm. Hərgah verdiyim qəzetədə qanuna müğayir bir şey olarsa, lazım gələn cəza verilir. Daha bu kimi mümaniyətlərə ehtiyac yoxdur.

Bu qanunlar mətbuatın sərbəstliyinə mümaniyət törədir. Bu qanunda bir tərəfdən mətbuata cəza verilir, digər tərəfdən, əsasən mətbuat qarşısına sədd çəkilir.

Burada 14-cü maddədə müdiri-məsulun kim ola biləcəyi söylənir ki, gərək müdir savadlı olsun, həddi-büluğa çat-sın. Bu bir mümaniyətdir ki, onunla uyezdni naçalniklərə və qubernatorlara ixtiyarlar verəcəkdir. Mən qəzetə verirəm, hamısı oxuyur. Müqəssirəmsə, tutub məni məhkəməyə verərlər. Siyasi nöqteyi-nəzərdən deyirəm. Heç bir qəzetə yazmayacaq ki, gedib oğurluq ediniz və yaxud adam öldürünüz, yazacaqlar ki, hökumət böylə yapmış və yaxud filan qanunsuz iş görmüşdür. Bunları nəzərə almalıdır.

Mətbuata şüru etmədən [başlamadan] onun qarşısına bir sədd çəkməyə görə deyiriz, bu qanuna ehtiyac yoxdur, hər şəxsin ixtiyarı var istədiyi qəzetəni versin.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

Bolşevik xəbərləri

27 təşrin-əvvəl

Hərbi əməliyyat

Fin boğazı səvahlili [sahilləri] dairəsində bizim Qırmızı hissələrimiz kəskin və şiddətli bir zərbədən sonra 10 fərsəx irəliləyib, Krasnı Selonu və ondan cənub-şərq və cənub-qərbə olan bir neçə kənd tərəfimizdən işğal edilmişdir. Düşmənin təqibi davam edir.

Luj dairəsində tərəfimizdən Zaşaspa mövqifi [stansiyası] işğal edilmişdir.

Sevsk dairəsində şiddətli müharibələr davam etməkdədir. Müvəffəqiyyətlə irəli hərəkət edən qoşunlarımız Dimetrovkaya yaxınlaşmışlardır.

Dimetrovsk dairəsində - Bizim hissələrimiz vuruşma ilə Dimetrovsk şəhərini işğal etməyə müvəffəq olmuşlardır.

Orlov dairəsində heç bir təbəddülat [dəyişiklik] yoxdur.

Yels dairəsində - Yelsin şərq tərəfində şiddətli vuruşmalar davam edir.

Voronej dairəsində - Hissələrimiz Voronejdən cənuba olan Don üzərinə yürüşlərində davam edir.

Bobrov dairəsi - Talava mövqifindən şimala tərəf vuruşmalar vardır.

Novoxopyorsk dairəsində - Düşmənin tərəfimizdən Xopyor çayının sağ kənarına atılmış və Mixaylovsk mövqifi dəxi zəbt edilmişdir.

Tenikin mövqifi dairəsində müvəffəqiyyətli yürüşümüz kəsbi-dairə etməkdədir [genişlənməkdədir].

Ust-Medveditski dairəsində Medved-

itsa və Qumenka çayları arasında olan vuruşmada tərəfimizdən əsir, 7 mitralyoz və bir çox qənaim [qənimətlər] alınmışdır.

Petropavlovsk dairəsində - Bizim hissələrimiz Petropavlovskun 70 fərsəx qərbindədirlər. Simbir[sk] dəmiryolu şimalında olan vuruşmalarda bir neçə yüz əsir, üç mitralyoz əlimizə keçmişdir.

Yalutor[ovsk] dairəsində yürüşümüz davam edir. Əsir və mitralyoz alınmışdır.

* * *

Varşava - Lehistan [Polşa] qəzetələri almaniyalılarla mübarizədə Latviyaya hərbi müavinətdə bulunmağı ciddi surətdə təklif edirlər. Siyasi dairələrdə almaniyalılara Latviyada yerləşdirilmək imkanı verilərsə, Lehistan üzərinə təərrüz [hücum] edəcəyinə inanırlar.

Beloostrov - “Karyalaynen-Aamulehti” qəzetəsi Finlandiyada olan mütləqiyyət hərəkətlərindən dolayı həyəcəndədir. Finlandiyada mütləqiyyət tərəfdarı olan mətbuat dövlət idarəsinin təbdili [dəyişdirilməsi] və dövlətin qəsb edilməsi üçün təşviqatda bulunur. Qəzetə ən sol və mürtəcə sağlar əleyhinə ciddi tədabir ittixazını [tədbirlər görülməsini] tələb edir.

Yenə həmin qəzetə baş məqaləsində yazır:

“Sağ tərəf dairələri Yudenin müvəffəqiyyətini artıraraq Petroqradin alınması siyasətini nəşr edirlər [yayırlar]. Böylə şəxsiyyətləri ehtikar və Seym tərəfindən Şura Rusiyanın etdiyi sülh təklifinin rədd edilməsi məqsədilə nəşr edirlər.”

Qəzetə Yudenin müvəffəqiyyətlərini şübhəli hesab edir:

“Bolşeviklər bu qədər asancasına Pet-roqraddan əl götürməzlər. Bununla bə-rabər, Şimal-Qərb hökuməti Parisdə olan Rusiya nümayəndəsi ilə düşmənanə bir vəziyyətdədir. Yudenitş və Bermont biri-biri ilə xüsumət [düşmənçilik] etməkdə-dir.”

Almaniyalıların sürgün edilmələri haq-qında

Nauen - Ali Belçika komandanlığı tə-rəfindən idareyi-mülkiyyə qaydası ilə Al-maniya əhalisindən altı nəfərinin Mal-medinin Almaniya iltihaq edilməsinə [birləşdirilməsinə] dair rəy verdikləri üçün sürgün edildiklərini mütəzəmmın [ehtiva edən] bir nota İngiltərə nümayəndələri-nə təqdim etmişlərdir.

Bununla bərabər, sülh müahidəna-məsi [sazişi] bu mahal əhalisinə öz rəylə-rini sərbəst söyləməyə imkan verir. Müt-təfiq hökumətlər sərbəst rəy vermək, azadlıqdan sonra mümkün olacağını bə-yan etmişlərdir.

Tətil

Saratov - Tsaritsında nəşr edilməkdə olan Ağ qvardiya qəzetələrinin verdikləri məlumata nəzərən, Rostovda olan tətil davam etməkdədir.

Tula - Fərar edib gələnlərin rəvayəti-nə görə, Maxno dəstələri tərəfindən Berd-yansk və Nikopol işğal edilmişdir. Mariu-pol yaxınlığında vuruşmalar davam et-məkdədir. Denikin tərəfindən aldadılmış olan Cənub Rusiya kəndçiləri üsyançı də-s-tələri tərəfindən müavinət görməkdədir-lər. Kəndçilər Ağ qvardiya əlindən qaç-mış olan Qırmızı ordu nəfərətini gizlət-məklə, onlara hər bir mühimmatı-zəru-riyyə verməkdədirlər.

(Almaniya mətbuatı)

Fon Sandersin əzli

Liman fon Sanders qanuni təqaüd tə-yin edilməklə xidmətindən infikak edil-mişdir [uzaqlaşdırılmışdır].

Müahidə imzalanması

Təşrini-əvvəlin 27-də Sen-Cermendə Heyəti-Vükəla rəisi ilə Müttəfiqlər, Etılaf [Antanta] dövlətləri və Almaniya-Avstriya arasında sülh müahidənaməsi [sazişi] im-za edilmişdir.

Ərəblər Fransa və İngiltərə əleyhinə

London dan Parisə gəlmiş olan ərəb əmiri Amerika qəzetəçiləri ilə etdiyi mü-sahibəsində Suriyanın İngiltərə və Fran-sa arasında təqsiminə [bölüşdürülməsinə] dair 1916 sənədə əqd edilən [imzalanan] gizlin etılafnaməni [sazişi] ərəb əhalisinin qəbul etmədiyini demişdir:

“Avropa dövlətləri təhti-himayəsində [himayəsi altında] olmağı qəbul etmək-dənsə, biz ərəblər silaha sarılıaraq mü-haribə etməyi əfzəl [üstün] biliriz. Biz öz hüquq və ixtiyaratımızın xələldar edil-məməsini tələb edirik. Suriya təqsim qə-bul etməz və müstəqil olmalıdır.”

Petroqrad vuruşmaları

Revel - Eston ordusunun Baş koman-danı Şura qəzetələri müxabirinə Petro-qrad cəbhəsində bolşeviklərin qüvvə al-dıqlarını bəyan etmişdir:

“Oralarda ciddi vuruşmalar davam edir. Bolşevik qoşunları son dərəcə gözəl təlbis edildikləri [geyindirildikləri] kimi, yax-şı mişlərdir. Yudenitşin Estlandiyadan [Estoniyadan] qüvvət almasına gəlinə,

bu məsələ bir qədər ciddi əngəl törədir. Kolçak, Yudenitş və Denikin Estlandiya is-tiqlaliyyətini etiraf etməyirlər. Bolşeviklər Estlandiyada intibahnamələr [vərəqələr] nəşr edərək Estlandiya istiqlaliyyətini qə-bul etdiklərini bildirirlər.”

Kabinə təbəddülatı

Berlindən verilən xəbərlərə nəzərən Latviya Şurayı-Vükəla [Nazirlər Kabineti] rəisi Ulma[nis] istefa vermişdir. Onu so-sialist Mender əvəz edəcəkdir.

Rostov tətiləri

Rostov - İki həftədir ki, Rostovda həş-tad min əmələ tətil etməkdədir. Zavod və fabrika sahibləri əmələlər ilə müzak-i-rata girişmək istəmişlərdir. Muzdlarının artırılmadığı və iş vaxtları əskilmədikcə, tətillərində davam etməyi qərara almış-lardır.

(Qafqaziyada Müttəfiqlər heyətinin radio xəbərləri)

27 təşrini-əvvəl

Türkiyədə intixabat

Türkiyə dövləti əhaliyə müraciətən bir intibahnamə nəşr edərək, ümumi intixa-batın [seçkilərin] təşrini-sani əvaxirindən [noyabrın axırlarından] gec olmayacağını bəyan edir.

Yudenitşə mühimmat

San-Fransiskodan təşrini-əvvəlin [okt-yabrın] 7-də Yudenitş ordusu üçün mü-himmatı-hərbiyyə ilə dolu bir gəmi yola rəvanə oldu. Mühimmatın miqdarı üç milyon məbləğ miqdarındadır.

İran şahı

London da şahın rəsmi mülaqatı [gö-rüşü] təşrini-əvvəlin 31-nə təyin edilmiş-dir.

Klemansonun istefası

Ümumi intixabatdan və yeni Məclisi-Məbusan işə başladıqdan sonra özünün qətiyyəni istefaya çıxacağını Klemanso bə-yan etmişdir.

Puankarenin İngiltərəyə səyahəti

Puankarenin İngiltərəyə səyahəti təş-rini-saninin [noyabrın] 10-a təyin edilmiş-dir.

Cəmiyyəti-Əqvam

Amerika Məclisi-Əyanı [Senatı] Cəmiy-yəti-Əqvam [Millətlər Cəmiyyəti] haqqın-da olan vəziyyəti təsdiq etməyəcəyi su-rətdə, Cəmiyyəti-Əqvam iclasının Vaşinq-ton da olmayıb, London da dəvət edilə-cəyi qərara alınmışdır.

Bəhri-Şimalın minalardan təmizlə-nməsi

Bəhri-Şimalı [Şimal dənizini] minadan təmizləyən İngiltərə baş idarəsi Bəhri-Şimalın bütün patlanğıc aparatlarından təmiz edilməsi təşrini-sanidə [noyabrda] tamam olacağını elam etmişdir [bildirmiş-dir].

Ermənistan üçün Amerika qoşunları

Cəmahiri-Müttəfiqə Məclisi-Əyanının [Birləşmiş Ştatlar Senatının] Xarici İşlər ko-missiyası Ermənistana Ermənistan mə-nafeyi mühafizəsindən ötrü 20 min nə-fər Amerika qoşunlarının göndərilməsi xüsüsda Məclisi-Əyana məruzədə bulun-muşdur.

İtaliya və yunan cəmiyyəti

Romada yeni təşəkkül etmiş İtaliya-Yunan Cəmiyyətinin 1-ci iclasında Nitti, Tittoni, Venizelos və yunan Xariciyyə naziri Politis isbatı-vücut [iştirak] edirlər.

(İtaliya heyətinin radio xəbərləri)

İtaliya ticarət donanması

Eylül [sentyabr] ayında Cəmahiri-Müttəfiqədə inşa edilmiş 5 ticarət gəmilərindən ikisi İtaliya üçün təyin edilmişdir.

Yun ticarəti

Yun ticarətini genişləndirməkdən ötrü Milanda bir ticarət müəssisəsi məktəbi bina edilməkdədir.

Beynəlmiləl İqtisad Şurası

Beynəlmiləl İqtisad Şurası Romada təşrinin 20-də iclası edəcəkdir [yığılacaqdır].

İtaliya-Hamburq

Romadan verilən xəbərlərə nəzərən, İtaliya limanları ilə Hamburq arasında gəmi hərəkətinə başlanılmışdır.

Romaya yeni İngiltərə səfiri

Yeni təyin edilmiş İngiltərə səfiri Byukenen Romaya varid olub [gəlib], Səfərət əzası [Səfirlik üzvləri] ilə İngiltərə müstəmləkəsi nümayəndələrini qəbul etmişdir.

Avstriya maliyyəsi

Avstriyanın dövləti borcu 42 milyard hesab edilməkdədir. Dövləti büdcədə sə-nədə 7 milyard açıqlıq vardır.

...

Bolqariya heyətinin cavabı

Bolqariya heyəti bu günlərdə Sülh Konfransına Müttəfiqlər şəraitinə [şərtlərinə] cavab təslim etmişlərdir. Təqdim edilən cavab 130 səhifədən ibarətdir.

Lenin yaralanması şayiələri

Almaniya qəzetləri Moskvadan al-dıqları məlumata nəzərən, bolşeviklərə axırncı sui-qəsd əsnasında atılan bomba patlayışından Lenin ağır surətdə qarnından yaralanmışdır.

QƏZETƏLƏRDƏN**Almaniyada tətillə mübarizə**

Almaniyada texnika işlərinə köməkçi qoşun təşkili işlərinə ziyadə bir ciddi-yətlə həsr-övqat edilməkdədir [vaxt sərf edilməkdədir]. Bu qoşun tətillə olduğu təq-dirdə, əhəmiyyəti-ümumiyyəni haiz olan [ümumi əhəmiyyət daşıyan] elektrik, ər-zaq, su təchizatı və başqa bu dürlü mü-əssisələrin işdən qalmamasını təmin edə-cək və işə mane olmaq qəsdilə edilən hərəkəti qüvvə ilə yatıracaqlardır.

Omsk hökuməti

OSVAQ-ın əxbaratına [xəbərlərinə] nə-zərən qəvanin [qanun] və intizam bərpa edilməsini təmin etmək üzrə ittixaz edilən tədabirdə [görülən tədbirlərdə] ahəng-darlıq olmaq niyyəti ilə Omsk hökuməti Şurayı-Vükəlası [Nazirlər Kabineti] üç – Də-xili, Hərbi və Hüquq nazirlərindən ibarət bir Zəbtyyə [Asayış] Komitəsi təsis etmə-yi qərara almışdır. Komitə mülki və hərbi işləri idarəyə müvəzzəf [borclu] olub, mə-həllərdə [yerlərdə] bulunan mülki və hər-

bi məmurların fəaliyyətini dəxi kontrol edəcəkdir.

Müsəlman Mərkəzi

Müsəlman Mərkəzi tərəfindən Daxili İşlər İdarəsi naçalnikli Əyan əzası [Senat üzvü] Suviçə iki proje [layihə] təqdim edil-mişdir:

1) Rusiya müsəlmanları məsələsini tərtib etmək və məlumat toplamaq üçün idarə indində [nəzində] xüsusi bir komis-siya təşkili;

2) Kırım müsəlmanları üçün milli idarə təsisi haqqında.

Qafqaziya məsələsi

İstanbuldan Tiflisə gələn məlumata görə, Almaniya ilə Könüllü ordu arasında vüqusu məlhuz və möhtəməl bulunan [baş verməsi gözlənilən və ehtimal olunan] ittifaq, ingilisləri fəvqəladə qorxutmaq-dadır. İngiltərə bu ittifaqı nəzəri-diqqətə alaraq öz nüfuzunun Qafqaziyada baqi [əbədi] qalmasına cəhd və səy etməkdədir. Çünki ingilislər əmin olmuşlardır ki, əgər Almaniya və Könüllü ordu ara-sında ittifaq vəqə olarsa, o halda bu itti-faq bütün qüvvəti ilə ingilislərə qarşı ma-neələr çıxarmağa çalışacaqdır. İstanbul-da şayiə vardır ki, ingilislər, Gürcüstan və Azərbaycanın mandatını alacaq imiş.

Neft yerinə təzək

“Moskovskiy izvestiya” qəzetəsində yazılmışdır ki, bu yaxın günlərdə yanacaq işlərinə baxan heyətin Moskvada bir ic-lası olmuş. Həman iclasda mühəndis Ta-tarinov yanacaq (təşxinat) xüsusunda təq-dim etdiyi layihədə odun-kömür fiqdə-nindən [yoxluğundan] dolayı Cənubi Rusi-

yada məşhur olan təzək istemal [istifadə] edilməsini təklif etmişdir. Tatarinovun projesi ilə təzək istemalı bütün-bütünə odun və kömür ehtiyacını rəf edəcəkmış [aradan qaldıracaqmış].

Eyi peyin olmadığı üçün Tatarinov zi-bildən təzək yapılmasını təklif edir və zi-bili təzək etmək üçün lazımi makinalar yoxluğundan, təzək Tatarinovun ixtira-kərdəsi olan [ixtira etdiyi] kiçik qəliblərdə əl ilə yapılacaqdır.

Kiyevdə yatalaq xəstəliyi

Kiyevdə yatalaq xəstəliyi dərəcəli bir sürətlə artmaqdadır. Xəstəxanalar dolu olduğundan xəstələrin bir çoxu evlərdə qalır və bəziləri də həkimlərin müayinə odasında ölürlər.

Krasnovodskun alınması şayiələrinə dair

Bakı və Tiflisdə nəşr olunan qəzetə-lərdə Krasnovodskun (Təzəşəhərin) – Ma-vərayı-Bəhri-Xəzərdə [Zakaspiyskdə] də-bravolların son istinadgahı olan mövqeyin Türkünstan Şura qoşunları tərəfindən iş-ğal edilməsinə dair dərc edilən xəbərlər münasibətilə “Borba” qəzetəsinin müxa-biri bu xəbərlərin doğruluğunu bilmək üçün Türkünstan Məclisi-Müəssisənə [Tə-sisçilər Məclisi] dəvət edəcək komitənin sədri M. Çokayev cənablarına müraciət-də bulunmuşdur.

Çokayevin sözlərinə görə, bu xəbər əsilsizdir. Türkünstan bolşevikləri Qızıl-Arvad şəhərini – ki orada Asiyayı-Vüsta [Orta Asiya] dəmiryollarının baş emalat-xanaları da mövcuddur – işğal etmişlər-dir. Krasnovodsk gəldikdə isə, orası bu vaxta qədər dəbravollardadır. Lakin ora-

nın da müqəddəratı əvvəlcədən həll edilmişdir. Bunu dabravollar kəndliləri də gizləməyərək iqrar [təsdiq] edirlərmiş. Krasnovodsk işğal edildikdən sonra bolşevik əleyhdarı olan qüvvələr əlində Mavərayi-Bəhri-Xəzərdə yalnızca bir Fort-Aleksandrovsk (orada şimdiki Ural kazakları vardır) qalır ki, onun da heç bir əhəmiyyəti-hazirəsi [hal-hazırda əhəmiyyəti] yoxdur.

Çokayev əlavə etmiş ki, onu da qeyd etməlidir ki, dabravol qitəatının [hərbi hissələrinin] Türkünstan ərazisində nümayən olması [meydana çıxması] Türkünstan bolşeviklərini təzif edəmmədi [saylarını çoxaltmadı]. Biləks [əksinə], dabravollar Mavərayi-Bəhri-Xəzərdə yürütdükləri siyasət saiqəsi [səbəbi] ilə əhalinin onlara müavinət etmək həvəsini qırdı.

Mavərayi-Bəhri-Xəzər əhalisi bolşeviklərə qarşı bitərəf bir vəziyyət almışdır. Lakin dobrovollara da heç bir dürlü müavinətdə bulunmayırlar. Mərkəzi Türkünstanda isə bolşeviklər başqa bir siyasi mövqe işğal edirlər. Qırmızı orduya daxil olanların miqdarı gündən-günə artır. Bu bir əmri-vaqedir [faktdır] ki, onu gizləməyin icab və lüzumu yoxdur.

“Qoben” drednoutu

Bakıda nəşr olunan “Qolos Rossii” qəzetəsində dərc edilən bir xəbərə nəzərən, əvvəlcə almanlar tərəfindən Türkiyəyə ehda [hədiyyə] edilmiş “Qoben” krauzer [kreiser] drednoutu hal-hazırda Türkiyədə Həmidyyə rixtimində [sahilində] ləngərdəz olmuş [ləvbər salmış] imiş. Türkiyə zabitanı bunu almanlara təşbeh ilə [almanlardan nümunə götürərək] batırmaq istəmişlər imiş. Lakin “Qoben”in yaxınlığında dayanmış İngiltərə hərbi gəmiləri

buna mümaniət etmiş [mane olmuş] və drednoutun türk tayfası [matrosları] da gəmidən qaçmış imiş.

SÜLH ƏTRAFINDA

Türkiyə müqəddəratı haqqında Klemansonun bir məktubu

Səlahiyyətə bir məqamdan vüqu bulan ittılaatımıza nəzərən [aldığımız xəbərlərə görə], Sülh Konfransı rəisi müsyö Klemanso əxirən [son vaxtlarda] Şərq Ümuru [işləri] Komisyona göndərdiyi bir məktubda Türkiyə müqəddəratı ətrafında cərrəyan edən müzakirələr əsnasında və hüquqi-milliyəmizin nəzəri-etibara alınaraq icabati-nisfət və mədələtin [insaf və ədalət şərtlərinin] ehmal edilməməsi və türk hüququnun ziyasına [itirilməsinə, aradan qaldırılmasına] meydan verilməməsi yolunda pək müsaid olduğu təmin olunan bir tərzdə bəzi vəsaya [nəsihətlər] və təlimat sərd və ityan eyləmişdir [söyləmiş, bəyan etmişdir].

“Sədayi-millət”

Amerikada

Peru şəhərində olan Sosialist firqəsi Versal sülh müahidənaməsi əleyhinə protesto elan etmişdir. Məzkur [adı çəkilən] firqə ədalətli bir sülhün əqdi [imzalanması] üçün Cənubi Amerika əhalisi arasında bir çox fikir oyandırmağa və üsyanlar hazırlamağa başlamışdır.

Əsgəri tədabir

Marşal Foş Məclisi-Aliyə xəbər vermişdir ki, Müttəfiqlər ərkani-hərbinin ri-

za və müvafiqəti [Antanta hərbi qərargahının razılığı və münasib bilməsi] ilə əsgəri tədabir [hərbi tədbirlər] tərtib edilmiş, şu tədabir sülh müahidənaməsi ilə birlikdə əxzi-qüvvə etməlidir [qüvvəyə minməlidir]. Beynəlmüttəfiqin işğaliyyəyi-əsgəri heyəti [Müttəfiqlərarası hərbi işğal heyəti] müxtəlif məhəllərdə [yerlərdə] müəyyən edilmişdir. Əgərçi Amerikanın iştirakı sülh müahidənaməsinin Vaşinqtonda Məclisi-Əyan [Senat] tərəfindən təsdiq edilməsindən asılıdır, lakin işğal üçün təyin edilmiş beynəlmüttəfiqin əsakiri [əsgərləri] toplamaq və nəql etmək üçün də bir qədər vaxt lazımdır. Marşal Foş ümid edir ki, bunların həpsi təşri-şaninin ibtidalarına [noyabrın əvvəllərinə] kimi bitər və o vaxta qədər müahidənamə də imzalanıb qüvvəsini alar.

Rusiya ləvazimati-hərbiyyəsi

“R. M.” qəzetəsinin verdiyi xəbarata [xəbərlərə] nəzərən, Məclisi-Ali Denikin və Kolçakın istidasını qəbul edərək, Almaniyə tərəfindən müharibə zamanı zəbt edilmiş olan Rusiya ləvazimati-hərbiyyəsinin [hərbi ləvazimatının] onlara verilməsini qərara almışdır. Bu xüsusda tədabiri-lazimə ittixaz edilib-edilməməsini müayinə etmək Beynəlmüttəfiqin Kontrol Komisyona həvalə edilmişdir.

TÜRKİYƏDƏ

Müşir Fuad paşanın bəyanatı

Anadoludakı Təşkilati-Milliyə tərəfindən Trabzon valisi Bəkir Sami bəyin

ismi ilə müşir [marşal] Fuad paşaya bir məktub göndərilərək, Sultan ilə müləqat [söhbət, müzakirə] edilməsi və Anadolu təşkilatı haqqında məlumat verilməsi rica edilmişdir. Müşir Fuad paşa Sultanı ziyarət etdikdən sonra, paşanın “Təsviri-əfkar” qəzetəsi mühərriri ilə vaqə olan müləqatını aşağıda eynən dərc edirik:

Fuad paşa Sultan həzrətlərinə olan məruzətini “Təsviri-əfkar” mühərririnə bərvəchi-zir [aşağıdakı kimi] hekayə etmişdir:

“Zati-şahanənin, məmləkətlərinin səlamət və səadətlərinə mətuf [dair] olan amali-hümayunlarını [ali məqsədlərini] ötdən bəri bildiyim üçün, Qüvayi-Milliyə [Milli Qüvvələr] tərəfindən zati-xilafətpənah [xilafətin pənahı olan] əfəndimizə təqdim olunmaq üzrə mənə göndərilən ərizəni hüzüri-hümayuna rəf [təqdim] etməkdən çəkinmədim. Çünki Təşkilati-Milliyə şövkətməab [əzəmətli, ulu] əfəndimizə mütəəddid [bir çox] dəfələr məruzətdə bulunmaq istəmişlərsə də, hökumət buna hər dəfəsində mane olmuşdu.

Padşahımıza veriləcək qapalı zərflərin içindəki ərizə ilə bərabər, mənə də Milli Ordudan bir məktub gəlmişdi. Mütəəssir oldum. Vəziyyətin nə qədər fəna idarə edildiyini göürdüm. Bunun üzərinə dərhal sarayı-hümayuna [padşahlıq sarayına] getdim, yavər vasitəsilə xaki-payi-hümayunlarına [padşahın ayağının tozuna] üz sürmək istədiyimi arz etdim. Lütfən hüzüri-hümayuna qəbul edildim. Padşahımızın haqqı-acizanəmdə etimadi-hümayunları vardır [Padşahımız, aciz bəndəsi olan mənə etimad etməkdədir].

Dünyada vətənimin səadətindən başqa heç bir əməlim [arzum] yoxdur. Şəx-

simə aid bir iş üçün heç bir kimsəyə mü-raciət etmədim. Padşahım da buna va-qıfdir. Vətənim üçün üç övlad şahid ver-dim, iki də yaralı. Şimdiyə qədər əlimdən gələn xidməti yaptım. Milli Ordudan kim-səni tanımam. Fəzlə bir münasibətim də yoxdur. Fəqət bu ordunun məmləkətdən başqa bir şey düşünmədiyinə qaneyəm. İştə bütün bunları hüzüri-hümayunda xaki-payi-şahanəyə arz etdim.

Padşahımız şimdiyə qədər bunlardan xəbərdar olmadığını və bu hala çox mü-təəssif olduğunu [təəssüf etdiyini] və mil-lətin səadətindən başqa bir şey düşün-mədiyini, Milli Ordunun xülus [səmimi-yət] və sədaqətinə qane bulundurlarını bəyan buyurdular. Və ayrıca təqdim et-diyim ərizəni diqqətlə mütaliə etmək lüt-fündə bulundular. Samiyei-məsərrətimlə dinlədikdən sonra, gözlərim yaşararaq, ərzan buyurulan müsaideyi-səniyyə üzə-rinə hüzüri-hümayundan ayrıldım [Öz xoşbəxt qulağımla qulaq asandan sonra, padşahın münasib görüb icazə verməsi ilə, gözlərim yaşararaq o uca hüzurdan ayrıldım].

Əski hökumət bütün mənası ilə məm-ləkətə fənalıq etdi. Mən bu fənalığı görür və qan ağlayırdım. Hətta 15 gün müqəd-dəm [qabaq] Əyanda arxadaşlara höku-mətin bu idarəsizliyinin pək fəna bir şəkil aldığıni söyləyərək, vükəlaya [nazirlərə] və zati-şahanəyə [şəxsən padşaha] mü-raciət edilməsini təklif etmişdim. Layihə də yazılmışdı. Çox yazıq ki, təşəbbüs qövl-dən feilə [sözdən əmələ] çıxmadı. Əski rə-isi-hökumətin yaptığı zərərlər, qaçırdığı firsətlər böyükdür.

İnşallah, hökuməti-cədidə [yeni höku-mət] bütün bu zərərləri tələfi edər və ic-raatı ilə milləti şu müşkül dəqiqələrdən

qurtarar. Yaxında Milli Ordudan mürəx-xəs [səlahiyyətli nümayəndə] gələcəkdir. Hökumət Milli Ordu ilə hali-təmasda bu-lunur. Bu gün ən çox mətlub olan [istə-nilən] şey, ənasir [ünsürlər; xalqlar] arasın-dakı vifaq və ittihaddır [həmrəylik və bir-likdir]. Hökumətin də bu cəhəti düşün-düyünə əminəm.”

VƏZİFƏ

Hər şeydə, hər xüsusta adəti-millimi-zi tərkə, Avropanı təqlid edirik. Avropa yeni sistem bir əlbisə yapır, biz də ya-pırız. Qadınlarımız belə bu təqlidə iştirak edirlər. Avropa biğlarını tərəş edir, biz də edirik. Bir zamanlar Almaniya zabitanı və sair əhali biğlarını uzadırlardı. Bu sistem biğ Türkiyəyə də sirayət edərək zabitan və əhali almanları təqliddə heç müsə-mihə [səhlənkərlilik] göstərməyirdi. Hal-buki qısa biğ qullanmaq və ağza girmə-yəcək dərəcədə biğları kəsmək sünnəti-səniyyə idi.

Vəlhasil, hər adətimizi və təbiətin ar-zu etdiyi şeylərin kəffəsində [hamısın-da] Avropanı təqlid edirik. Bu xüsüs hər kəsin arzu və xahişinə tabe bir keyfi-yətdir. Hər kəs hürriyyətində müstəqil-dir. Ancaq Avropanı hər xüsusta təqlid-dən ləzzət alırıq. Şu halda Avropada daha ziyadə müstəhsən [xoşagələn] və daha nafe [faydalı] və tərəqqiyə xadim icraat və müamilat [işlər] vardır ki, bunların heç birini təsvib [bəyənmək] və təqlid etmək istəməyirik.

Əzancümlə [o cümlədən], Avropanın ən ziyadə şayani-təqdirdir [təqdirəlayiq], əl-

halətihi-həzihi [hal-hazırda] məmləkəti-mizdə icrası əhəmm və əlzəm [vacib və lazım] olan və hər xüsusta tərəqqi və ri-fahı mövcib [tərəqqi və rifahə səbəb] olan bir müamilə [iş, əməl] vardır ki, o da vəzi-fədir.

Avropanın hər nöqtəsində və baxü-sus İsveçrədə bu vəzifə xüsusuna fəv-qələdə bir surətdə etina edilməkdədir ki, bir məmur müəyyən zamanda vəzifəsi başına gəlməz və mafövqünə inqiyad [vəzifəyə özündən böyük olana tabe olma] və itaət etməzsə, dərhal təhti-mühaki-məyə [mühakimə altına] alınaraq, müha-kiməsi bilicra [icra edilməklə], qəbahəti təhəqqüq etdiyi [təsdiq edildiyi] anda bir daha məmuriyyətdə istixdam edilmə-mək üzrə əzl edilər [xidmətə götürülmə-mək üzrə qovular].

Məsələn, bir məmur ... saatda vəzi-fəyə gələcək və ... saatda istirahət edə-cək, ... saatda tətillik edəcəkdir ibarələri o məmurun qapısında bir lövhə ilə təliq olunmuşdur [asılmışdır]. O məmur o saat-da vəzifəsi başına gəlib ərbabi-müraciətin və məsəlihin xüsusatını təsviyə et-məyə [müraciət edənlərin və dövlət idarə-sində işi olanların işlərini həll etməyə] bor-cludur. Və bu müəyyən saatlardan başqa müraciət edən ərbabi-məsəlihin suda [narazılıq] və şikayəti qətiyyə nəzəri-etibara alınmaz. O məmur bu şikayətdən [şikayətlərdən] dolayı qətiyyə məsul və müatəb tutulammaz [məzəmmət edilə bilməz]. Ancaq əks təqdirdə mürüyyülərz müamiləyə [yuxarıda göstərilən rəftara] hə-dəf olaraq, təcziyə və [ya] təbriyə edilir [cəzalandırılır yaxud bəraət alır].

Bu müamilə kiçik məmurlara aid ol-mayıb, bu bəbdəki mövzu qəvanin, cüm-

lə haqqında siyyan müamilə edilməsini möhtəvi idüyündən [bu sahədə qoyulmuş qanunlar, hər kəs barədə bərabər rəftar edil-məsini nəzərdə tutduğundan], vəzifəsinə eyni zaman və saatda davam etməyən vükəla, vüzəra və rüəsa [vəkillər, nazirlər və rəislər] belə bərmövcibi-üsul və qanun məsul və təcziyə edirlər [üsul və qanuna müvafiq olaraq məsul tutulur və cəzalandı-rılırlar]. Şu halda anlaşılır ki, Avropa qə-nunları qəvanini-mövzuədən [qoyulan, qüvvədə olan qanunlardan] heç bir kimsəni istisna etmədiyi kimi, vəzifə xüsusunda da etina və davamı da bir qanun və üsula tabe tutmuşdur.

Vəzifəyə davam xüsusunda mövzu qə-vanın ehkamı [qüvvədə olan qanunların hökmləri] pək şiddətli olmaq mülabisəsi [səbəbi] ilə məmurin [məmurlar] vəqti-müəyyəndə vəzifəsi başına gələr və təm-şiiyyəti-ümura [işlərin yerinə yetirilməsinə] fəvqələdə bir etina və diqqətlə qeyrət edər və müraciət edən ərbabi-məsəlihi qapılarda süründürməyərək, dərhal mə-sulunu isaf edər [borcunu, vəzifəsini yerinə yetirər] və məmnuniyyətlə yola qoyar.

İştə bu davam saiqəsi [səbəbi] ilə heç bir iş təxirdə qalmaz, həm məmur rahat edər, işi, vəzifəsi tərakümdə qalmaz [üst-üstə yığılıb qalmaz] və ərbabi-məsəlih də məşğul olduğu digər xüsusatdan [işlər-dən], müstəfid olacağı [fayda götürəcəyi] ticarət və mənafeyindən məhrum qal-maz. Həm hökumət nüfuz və iqtidarını mühafizə etmiş olar və həm də ticarəti [ticari] və iqtisadi mənafe təmin edilmiş olar. Əhali zəngin olar və məmurlar da bu zənginlik sayəsində aldığı maaşla mə-sud və bəxtiyanə bir həyat keçirmiş olar.

Avropanın məmduh və şayani-təqdir [xoşagələn və tərifəlayıq] olan bu vəzifəyə davam xüsusu, əcəba, Türkiyədə, İranda və sair hökuməti-islamiyyədə [müsəlman hökumətlərində] varmıdır? Xayı, yoxdur və olamaz da. Çünki biz, yəni müsəlman hökumətləri daima arzu və həvəsimizə tabe bulundugumuzdan, hər an mənfəətpərəstanə müamilə [rəftar] etdiyimizdən, hər dürlü tərəqqi və məsudiyyətdən [xoşbəxtlikdən] məhrum qalırıq.

Bundan başqa, vəzifəyə davam xüsusunda qəvanini-mövzuəimiz qayətlə müsaid bir halda olduğu və binaəniyleh [ona görə], mafövqə inqiyad [vəzifəyə yuxarıda olanlara tabe olduğumuz] və itaətdə bulundugumuz üçün həm müamilat [işlər] təxir edir və həm də zavallı ərbabi-müraciət vaxtilə işlərini görəmmədiklərindən dolayı pərişan və daima bir zərərə məruz qalıb, ticarət və mənfəətini tərəqqi etdirəmməyir.

Məmurlar isə vəzifəsini tərkə, ötədəbəridə səfihənə, səfilənə imrari-vaxt eylədiyi cəhətlə, vəzəifi-mövduəsini bəhəqq ifa edəmməyir [orada-burada səfeh işlərlə və avaraçılıqla vaxt keçirdikləri üçün öhdəsinə tapşırılan vəzifəni layiqli surətdə yerinə yetirə bilməyir]. Ümuri-hökumət tərəkülmlər içində müzəbzəb bir halda qalır [dövlət işləri üst-üstə yığılıb, qəarsız bir halda qalır].

Baxınız, vəzifəyə ədəmi-davam [davam etməmək] üzündən nə qədər fənalıqlar təhəddüs edir [meydana çıxır]. Vəzifəyə ədəmi-davamdan mütəvəllid [doğulan] təəxxürat saiqəsi [yubanmalar səbəbi] ilə həm hökumət iqtidar və nüfuzunu təsir etdirəmməz, müamilati-hö-

kumət [hökumət işləri] hər dürlü tənqid və tərizə [pislənməyə] məruz qalar və həm də ərbabi-məsəlih vaxt və zamanı ilə hökumətə aid işlərini rəyət edəmmədiklərindən [görə bilmədiklərindən, həll edə bilmədiklərindən] dolayı, məşğul olduqları digər ticarət və mənfəətdən məhrum qalar, axirüləmr [axırda] bir fəqrü zərurətə [yoxsulluq və ehtiyaca] düçar olar.

Binaəniyleh [ona görə] maddi şu zərər və fənalıqlardan başqa da mənən Avropaya və sair mütəməddin [mədəni] məmləkətlərə qarşı barbar, qərəzkar namı altında qalaraq, bir çox tənqid və tərizata [pislənmələrə] məruz qalmış olarız.

Şu halda, Avropanın şu məmduh və müqəddəs olan vəzifə haqqındakı müamiləni təqlid etmiş olsaq, nə dərəcələrdə naili-sitayış [hörmətə nail] olacağımızı ərbabi-insaf və həqiqətin nəzəri-təqdirinə tövdi edəriz [insaf və həqiqət sahiblərinin qiymətləndirməsinə buraxırıq].

Vəzifə ifası xüsusunda Avropanı təqlid etməyəcəyiz, ancaq dinimiz və qanunumuzu mühafizə etmiş olacağıız. Çünki Qurani-Kərimimiz bizə ərbabi-müraciətin və hüquqi-ibadın [bəndələrin haqqının] mühafizəsini amirdir [əmr edir]. Əgər vəzifeyi-mövduəmizi müəyyən saatında ifa etmiş olsaq, maddətən nüfuz və təsiri-hökuməti və hüquqi-ibadı mühafizə etdiyimizdən dolayı, həm qanunun verəcəyi cəzadan mübərri [uzaq] bulunacağıız və mənən də üxrəvi əcr və məsubata nailiyyətlə məzhəri-əfv[ü] qüfran olmuş olacağıız [axirətdə mükafat və savab qazanmaqla, bağışlanmağa və mərhəmətə layiq olacağıız]. Şu halda həm dünyəvi və həm də üxrəvi səadətə nailiyyətlə bə-

kam [kam almış] və düşmənlərə qarşı da ibqayı-nam etmiş [ad-sanımızı əbədləşdirmiş] olacağıız.

Şu məruzəti-minsərdimdən [bir-birinin ardınca söylədiyim bu sözlərdən] məqsədim, Cümhuriyyətimiz hənuz tərəqqi və inkişafa başlayacağı bir sırada məmurların və hətta nüzzar və rüəsanın [nazirlər və rəislərin] belə vəzifələrinə vaxt və zamanla davam etmədiklərindən dolayı bir çox fənalıqları mövcib olduğu kimi, beynəl-əhali [əhali arasında] çayxanalarda, soqaqalarda sədəyi-suda və şikayət [narazılıq və şikayət səsləri] məəttəssüf [təəssüf ki], istema edildiyindən [eşildiyindən], bu kimi halata [hallara] meydan verilməyərək, hər məmurun və bəxusus məmləkətin ümran və tərəqqisini badi olacaq [ölkənin rifah və tərəqqisinin əsasını qoyacaq] inzibat məmurlarının və sair əhali ilə sıxı təmasda bulunan məmurini-sairənin müəyyən saat vaxtlarda vəzifələri başlarında bulunmalarını mərcilərindən [aidiyyətli yerlərdən] təmənnə və rica eyləriz.

Z. Ayn.

HÜRUFAT İSLAHI HAQQINDA BİR MƏKTUB

İdarəməiz İstanbulda hürufat [əlifba] islahı haqqında bir heyəti-elmiyyə və mü-təxəssisə tərəfindən edilən bir təşəbbüsdən bahis olaraq [bəhs edən] aşağıdakı məktubu almışdır.

Əgər Bakıya gəlmiş olsaydım, Azərbaycanın möhtərəm Maarif nazirinə İslahi-Hüruf Cəmiyyəti Əncüməni-Elmiyyəsinə [Elmi Şurası tərəfindən] qəbul edil-

miş olan əşkəli-hürufun – ki hürufi-möv-cudəmizin əşkəli-müəddələsidir [mövcud hərflərimizin dəyişdirilmiş şəklidir] – ümum məkatibə [məktəblərə] qəbuluyla təcəddüd [yenilik] və tərəqqiyə doğru mühüm xütvədə [addımda] birinciliyi ehraz etməsi [qazanması] [...]islahi-hüruf haqqında bəzi mütalilələri yaxından sizə ərz edəmmədiyimdən dolayı mütəəssifəm [təəssüf edirəm]. İşbu məktubumla ərizi-məqsəd edirəm.

İstanbulda İslahi-Hüruf Cəmiyyəti 3 şubat [1]327 tarixində Darülfünun əazimi-üdəbə və ricali-elmiyyəyi-mümtəzədən mürəkkəb [ən böyük ədiblər və seçkin elm xadimlərindən ibarət] iniqad edən [yığışan] konqre nəticəsində doktor Nəcməddin Arif və doktor Milaslı İsmayıl Haqqı bəylərlə müştərəkən tərəfindən təsis edilmiş və hökuməti-səniyyəyə [uca hökumət tərəfindən] təsdiq olunaraq, mərhum Qazi Muxtar paşanın rəyasəti təhtində [altında] mərhum Rəcəzadə Əkrəm və Mahmud Əsəd [Bozqurd] bəy əfəndilərlə Maarif Nəzarəti[ndən] İsmayıl Haqqı [Baltacıoğlu], doktor Həmdi Suad [Aknar], doktor Saim [Əli Diləmrə], doktor Nəcməddin Arif və İsparta məbusu Haqqı [Ağlarcazadə] və İstanbul Teleqraf Baş müdiri bəylərdən mürəkkəb [ibarət] bir Əncüməni-Elmi [elmi şura] təşkil qılınmış idi.

Əncüməni-Elmi qəzetələrlə məqsədi-təşəkkülünü elan və izah etdiyindən, hər tərəfdən, hətta Kazandan, Orenburqdan varid [daxil] olan əşkəli-hüruf və mütaliat [əlifba şəkillərini və təklifləri] ərizü əmiq [hər tərəfli və dərinə], aylarca tədqiq edərək, 330 sənəsi bidayətində [1914-cü ilin əvvəllərində] qərarı-qədisini vermiş və

tədilən atidəki əşkəli-hürufu və sədalı hürufu [dəyişikliklə aşağıdakı hərflər şəkillərini və sait hərfləri] qəbul edilməmişdir.*

Bu əşkəli-hürufda sonraları nöqtələrin atılması üçün beynlərində [aralarında] mühüm əsaslı fərqlər ehtas edilmişdir [qoyulmuşdur]. Ərəbcə kəlimə [sözlər] məxsus ziyadə hərflər çıxarıldıqdan sonra, türkcə üçün sədalı-sədasız [sait-samit] 30 hərflər kafi gələcəkdir.

İslahi-Hüruf Cəmiyyətinin məqsədi mövcud hürufumuzu cüzi təbdil [dəyişdirmək] və islah və hürufi-sövtiyyə nöqsanını bilikmə [sait hərflər əskikliyi aradan qaldırmaqla], hərflərimizə latın hürufu məziyyətini iktisab etdirmək [latın hərflərinin xüsusiyyətlərini qazandırmaq], əldə müttəsil [bitişik] yazılammayacaq şəkllə ifrəğ ilə [çevirməklə], təəllüm [öyrənmə] və təlimi təşkil [asanlaşdırmaq] üçün mətbuatda münfəsil olmasını [ayrı olmasını, ayrı yazılmasını] təmin və hər həcəninin mütləqə bir sədalı hərflə yazılması məcburiyyətini vəz edərək [meydana qoyaraq], imlanın birinci əsas qaydasını təsbit və təyin edilməkdir.

Cəmiyyətimiz bu əşkəli-hürufun ana qəliblərini yapıdemiş, bir qəzetə təb [çap] edəcək qədər hürufat [şriftlər] tökdürmüşdür. Qəliblər [və] hürufat əlyövm [hal-hazırda] Cəmiyyət mərkəzində mövcuddur.

* Göstərilən hürufatın şəklləri mətbəədə bittəb [təbii olaraq] mövcud olmadığından, dərc edilmədi. Fəqət bu şəkllər, bizcə, olduqca məqul [ağlabatan] və mötəbər ədd [hesab] oluna bilər.

İdarə

Bu əşkəli-hürufda on nüsxə qədər “Yeni yazı” namı ilə bir qəzetə nəşr edilmişsə də, səfərbərliyin zühuru ilə nəşri tərkl edilmişdir. Mükəmməl bir əlifbə risaləsi ilə hürufi-münfəsilənin qəvaidini [ayrı yazılan hərflərin qaydalarını] uzun-uzadıya izahən, mərhum Qazi Muxtar paşa tərəfindən yazılan raport təb və nəşr olunmuşdur [dərc edilərək yayılmışdır].

Məəttəəssüf [təəssüf ki], hərbl sənələri fəaliyyətsiz keçmiş, təkrar fəaliyyət üçün xitami-hərbə intizar edilməkdədir [müharibənin başa çatması gözlənməkdədir].

İstanbuldan qəzetəniz namına əlifbə və risalədən göndərirəm. Baqi hörmət.

*İstanbul Övqaf Nəzarətində
müdir müavini:
Əli Nüsrət*

DAĞISTANDA

Tiflisdən bizə verilən xəbərlərə nəzərən, bu günlərdə Dağıstan məsul xadim və fəallarından iki zat [şəxs] Tiflisdə olan İngiltərə komissarı Vordropu ziyarət edərək dağıstanlıların Denikin ilə olan mübarizəsində Könüllü ordu tərəfindən və onun mənafeyinə çalışan İngiltərə zabitinin yersiz müdaxilə etməsinə dair müzakirədə bulunmuşdurlar.

Vordrop cənabları polkovnik Roulendsonun böylə nabəməhəl hərəkətindən [yersiz hərəkətlərindən] dolayı öz təəssüfünü izhar edərək, İngiltərə zabitlərinin İngiltərə dövləti namından danışmağa haqq və ixtiyarları olmadığını təmin et-

miş və demişdir ki, ona məlum olduğu üzrə, Denikin nəzdində olan İngiltərə heyəti başında polkovnik Roulendson deyil, general Holman durur. Polkovnik Roulendson isə bu heyət əzasından [üzvlərindən] biridir.

Sonra Vordrop cənabları üz verən vəqə haqqında öz hökumətinə məlumat verəcəyini və bununla bərabər, rəsmi surətdə Gürcüstan Xariciyyə İşlər Nəzarəti təvəssütü [vasitəçiliyi] ilə məhəlli [yerli] mətbuatda bu məsələ xüsusunda öz nöqtəyi-nəzərini bildirəcəyini dağıstanlılar nümayəndəsinə xəbər vermişdir.

Şimali Qafqaziyada olan Dağıstan xalqı qiyamının yatırıldığı haqqında “Qolos Rossii” qəzetəsinin hər gün nəşr etməkdə olduğu xəbərlərə rəğmən, dağıstanlılar qiyamı nəinki yatırılmışdır, bəlkə gündən-günə daha da kəsbi-şiddət edib intişar tapmaqdadır [şiddətlənərək yayılmaqdadır].

Dağıstanlılar nəinki sülh təklifinə general [Sergey İvanoviç] Rudnev və ya Kolesnikov nəzdinə mürəxxəslər [nümayəndələr] göndərilər, bərkəs [əksinə], onların mürəxxəslərini qəbul belə etmək istəməyirlər.

Dağıstan, Çeçenistan, Kumik dairəsi əhalisi və inqışlar general Denikin hakimiyyətini heç bir növlə tanımaq istəməyib qəbul etməyirlər. Dağıstanlılar həmişə yürüşlərində davam etməkdədirlər. Üsyan edən Dağıstan xalqına qeyri Dağıstan əhalisi də mülhəq olmağa amadədirlər [qoşulmağa hazırdirlər].

General Denikin əlində göstərilən dairələr də ancaq şəhərlərdir. Dəmiryol xətləri isə müharibə meydanı dairəsindədir. Qudermes ilə Petrovsk və Dərbənd ara-

sında olan dəmiryol hərəkəti bilmərrə kəsilməmişdir.

Dağıstanlıların partizan dəstələri Terek nəhrinə və Kizlyara qədər gəlib çatırlar.

Bu yaxınlarda “Qolos Rossii” qəzetəsində general Rudnev tərəfindən Dağıstan əhalisinə xitabən nəşr edilən müraciətnamə, aullarda əhaliyə paylamaq üçün adam bulunmadığından intişar edilməyir [yayılmır]. Çünki kimsədə böylə müraciətnamələrin bir nüsxəsi bulunarsa, həman saat güllələnir.

Bu günlərdə Zaqafqaziyaya övdət edən [qayıdan] və bütün Dağıstan və Çeçenistanı dönüb dolaşmış olan Dağıstan xadimləri orada olan hərəkətin milli bir rəngdə olduğunu təsvir edirlər. Bolşevik hərəkətinə dair heç bir söz belə söylənə bilməz. Bolşeviklərdən təşviqat və təbliğat etmək fikrində olmuşlarsa da, sonralardan Dağıstanı buraxıb getməyə məcbur olmuşlardır. Yerdə qalanları isə camaat arasına belə çıxma bilməyirlər.

* * *

Şimali Qafqaziya əhvalı haqqında ən mövsuq mənbədən [etibarlı mənbələrdən] aldığımız məlumata məbni [əsasən], əhval üsyançıların nəfinə [xeyrinə] çevrilməkdədir. Xasavvurd ilə Petrovsk arasındakı dəmiryol xətti çeçen qitəatı [hərbi hissələri] tərəfindən əsasına qədər təxrib edilmişdir. Qroznıdakı yeni mədən dairəsinin qismi-əzəmi [böyük hissəsi] çeçenlər tərəfindən işğal edilmişdir. Kumik və çeçen hissələri gecə ilə Tereki keçərək, Aleksandrovsk mövqifini [stansiyasını] dağıtdıqdan sonra Kizlyara qədər getmişlər və yenə geri qayıtmışlardır. Hərəkət gündən-günə genişlənməkdədir.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Türlük və Məabir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinin vəfat etmiş mühəndis Foxtanın ailəsinə maaş təyini haqqındakı təqriri isteməsi [rəsmi müraciətinin dinlənməsi] nəticəsində Türlük və Məabir nazirinə birdəfəlik məzkur [deyilən] ailəyə üç ayın məvacibi 9900 manat verilməsi və mü-təvvəffanın [vəfat edən şəxsin] cənazə dəf-ni məsarifatı 4700 manat olmaq üzrə xəzinə hesabına qəbulu tapşırılması qə-rara alınmışdır.

- Ticarət nazirinin Kürdəxanı duzda-ğının icarə vaxtının artırılması haqqın-dakı təqriri isteməsi nəticəsində işbu sə-nə də vaxtı artırmaqla, icarə məbləğinin üç dəfə artırılması qərara alınmışdır.

- Maarif nazirinin İkinci Zükur [oğlan-lar] gimnaziyası mülkü yerinin Şəhər İda-rəsindən alınması üçün 18.000 manat təxsis [ayrılması] haqqındakı təqriri iste-məsi nəticəsində, istənilən məbləğin 70 milyonluq fondan verilməsi qərara alın-mışdır.

- Ədyan [Dini Etiqad] nazirinin Təzəpir camesinin təmiri üçün 106.770 manat buraxılması haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində, qanun layihəsinin təsviblə [bəyənilməklə], təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxalı tapşırılmaqla, istənilən məbləğin 70 milyonluq fondan buraxıl-ması qərara alınmışdır.

- Maarif nazirinin teatro vergilərinin ləğvi haqqındakı təqriri isteməsi nəticə-sində, qanun layihəsinin Məclisi-Məbu-sana idxalı tapşırılmışdır.

- Ədyan nazirinin sabiq Şamaxı qazısı Axund Abbasqulu əfəndinin ailəsinə mə-

aş verilmək haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində, 70 milyonluq fondan məz-kur [deyilən] axundun ailəsinə birdəfəlik verilmək üçün 8 min manat buraxılması qərara alınmışdır.

- Hərbiyyə nazirinin türküstanlı Turda İsmayıl oğluna müavinət etmək haqqın-dakı təqriri isteməsi nəticəsində, 70 mil-yonluq fondan 2.500 manat buraxıl-ması qərara alınmışdır.

- Ədliyyə nazirinin, Qazax qəzasının 2-ci dairəsi müstəntiqi Kostatstonun Gən-cə nahiyyə məhkəməsi tərəfindən müt-təhim edilərək baxılan işinin qət edilmə-si haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində, qət edilməsi qərara alınmışdır.

- Ədliyyə nazirinin, sabiq Şuşa mü-saliyə həkəmi [sülh arbitri] Kubinevin işi-nin qət edilməsi haqqındakı təqriri iste-məsi nəticəsində işin qət edilməsi qərara alınmışdır.

- Ədliyyə nazirinin, Zaqatal həbsxa-nası üçün 2.000 arşın bez buraxılması haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində istənilən bezin buraxılması Ticarət Nə-zarətinə tapşırılması qərara alınmışdır.

- Ədliyyə nazirinin, Bakı və qəzaları həbsxanaları üçün bez buraxılması haq-qındakı təqriri isteməsi nəticəsində Ti-carət Nəzarətinə 59.000 arşın bez bu-raxılması qərara alınmışdır.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Avropa ilə posta və teleqraf əlaqəsi
İngilis komissarı Vordrop cənabları
Posta və Teleqraf Nəzarətinə müraciətlə,

Tiflisdəki Azərbaycan siyasi nümayən-dəsi vasitəsilə Avropa ilə posta və teleq-raf əlaqəsi peyda etməyi təklif etmişdir. Nəzarət komissarın təklifini təsviblə [bə-yənməklə], xəbər vermişdir ki, Gürcüstan ilə hüddud olan Batum ingilislər tərəfin-dən işğal olunduğu və Gürcüstan ilə də əlaqə tənzim edildikdən sonra məntə-qələr təsis edilərək posta və teleqraf əlaqəsinə başlanacaqdır.

- Daxiliyyə Nəzarəti tərəfindən Bələ-diyyə İdarəsini polis evləri məsarifatın-dan azad etmək haqqında bir qanun la-yihəsi tərtib edilib, təsvibdən ötrü Vü-kələ Şurasına təqdim edilmişdir.

- Daxiliyyə Nəzarəti tərəfindən Gəncə qəzasının iki qəzaya təqsim edilməsi [bö-lünməsi] haqqında vaxtilə tərtib edilmiş qanun layihəsi Vükələ Şurasında təsvib edilərək, təsdiqi üçün Məclisi-Məbusana təqdim edilmişdir.

- Daxiliyyə Nəzarəti cənbində [nəz-dində] məhəlli [yerli] şəhər idarəsi və mə-həlli qəza zemstvoları şöbəsi təsis edi-[li]b fəaliyyətə başlamışdır.

- Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti Bakı gömrükxanasına xəbər vermişdir ki, Azərbaycan daxilindən məmaliki-əcnə-biyyəyə [xarici ölkələrə] aparılacaq dəmir 11 düymədən artıq olmamalıdır.

- Bakı qubernatoru Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Na-zirliyinə] müraciətlə məlum etmişdir ki, Dağıstandan gəlmiş qaçqınlar Quba qə-zasında yerləşdirilmişdirlər. Nəzarət on-lara ərzaq və mühimmat vermək haqqın-da lazımı tədabiri itxaz etməlidir [təd-birlər görməlidir].

- Maliyyə Nəzarəti bütün xüsusi ban-klara hesabatı-cariyyə açması nağd pul

deyil, çek veriləcək gəlirli fəaliyyətdən kəndilərini saxlamağı təklif etmişdir. Əla-və, Nəzarət [təklif etmişdir ki], işbu təşri-ni-əvvəlin [oktyabrın] 27-dən etibarən Za-kaspidən hesabatı-cariyyə qəbulu və ir-salat [göndərilməsi] işlərindən də çəkil-sinlər. İşbu vəsaitlə laj və Zakaspi bonları ilə ehtikarın [möhtəkiriyyə] qarşısını al-maq istənilir. Maliyyə Nəzarətinin İsti-qraz Şöbəsi köhnə hesabatı-cariyyə üzrə bankların pul verməsi üçün lazımı təda-bir itxaz edilməkdədir.

- Vükələ Şurası Maliyyə nazirinin Ba-tumda Maliyyə Nəzarəti nümayəndəliyi təsisini təsdiq etmişdir. Layihə üzrə nü-mayəndəlik Bakı, Tiflis, Batum arasında irsalat məsələsi [ilə] işiğal edəcəkdir [məş-ğul olacaqdır].

- Hal-hazırda Maliyyə Nəzarətinin İs-tiqraz Şöbəsi Bakı İqtisad Cəmiyyəti və Dövləti Xidmətçilər İttifaqına borc ver-mək şəraitini hazırlamaqdadır.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Bələdiyyə İdarəsində

- Bələdiyyə İdarəsi Ticarət və Sənaye və Ərzaq Nəzarətinə müraciətlə, Bakı qəssabxana xidmətçiləri üçün ərzaq və ayaqqabı buraxılmasını rica etmişdir.

- Türlük və Məabir Nəzarəti [Nəqliyyat və Rabitə Nazirliyi] Bələdiyyə İdarəsindən yanvar ayından oktyabr ayınadək Bakıda olmuş fayton fiyatları haqqında məlu-mat istəmişdir.

- Gürcü Nəşri-maarif Cəmiyyətinin Bakı şöbəsi, Bələdiyyə İdarəsinə müraciətlə [rica etmişdir ki], digər cəmiyyətlər

kimi məzkur [deyilən] cəmiyyət məktəbi üçün lazımi miqdarda odun buraxılmaq haqqında lazımi tədabir ittixaz edilsin.

Bakıda hüddud qarovulu

Bakıda təsis edilmiş hüddud qarovulu işbu təşirini-əvvəlin [oktyabrın] 18-dən etibarən fəaliyyətə başlamışdır.

Muğanda qızdırma

Muğan camaatı nümayəndələri Bakı qubernatoruna teleqrafla xəbər vermişlər ki, Muğanda çox şiddətli qızdırma olub, həkim və dava olmadığı üçün onlara müavinət göstərsin. Binaənileyh [ona görə], Bakı qubernatoru Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə işbu teleqrafın surətini göndərərək xahiş etmiş ki, lazımi tədabir ittixaz edilsin və nəticəsi qubernatora məlumat verilsin.

Dövləti Bankın şöbələri

Daxiliyyə Nəzarəti Maliyyə Nəzarətinin təklifinə görə Bakı qubernatoruna xəbər vermişdir, 1920-ci ilin zərfində Azərbaycan hökumətinin başqa şəhərlərində də tədricən Dövləti Bank şöbələri açılacaqdır. Bu cəhətdəndir ki, Nəzarət qubernatordan xahiş etmiş ki, təhtidarəsində [tabeçiliyində] bulunan müəssisə və ictimai müəssisələrdən mükəmməl məlumatlar toplansın ki, məlumatlar vasitəsilə hansı şəhərdə əvvəllərdə şöbə açılması lazım gəlmişdi anlaşılsın.

Hər puddan vergi

Quba şəhər idarəsi Bakı qubernatorundan rica etmişdi ki, onlara şəhərə daxil və ixrac edilən əmtəənin hər pudundan müəyyən vergi alınsın. Bakı quber-

natoru kəndi təsvibi [razılığı] ilə işbu it-ticaatı [xahişi] Daxiliyyə Nəzarətinə təqdim etmişdir.

Salyanda

Salyan Bələdiyyə İdarəsi Bakı qubernatoruna müraciətlə rica etmişdir ki, onlara şəhərə idxal və şəhərdən ixrac edilən əmtəənin hər pudundan müəyyən vergi alınmasına icazə verilsin.

Birjada

Kerenski minlik 900-1.050 manata qədər, 250-lik kəndi qiymətindən 10 faiz və xırda 20 faiz əskikdir. Nikolay 5 yüzüyü 850-1.700 manata qədər, yüzüyü 230-350 manata qədər və xırda isə 50-80 faizə qədərdir. Türkiyə kağız lirası 200 manat, Zaqafqaz bonu min manata 17 manatdır. Türkiyə altun lirası 1.000 manat, altun onluq 1.150 manat, imperial 850 manat və Avstriya altunu 2.250 manatdır. Gümüş manat 85 manat və xırda gümüş para 35 manatdır. Susinin topu 1050 manata gedir.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə ianələr

Keçən nömrədən - 5.415 manat.

Hacı Möhsün Məhəmmədəlizadə - 500 manat; Məşhədi Əbdül Şirvani - 140 manat; 6 nəfər - 410; Hacı Məhəmmədəli Əmirəliyev - 150 manat; Məhəmmədəli Qasımov - 500 manat; Qulaməli - 600 manat; Məsum bəy Məlikov - 300 manat; Ağakərim Hacıməlikov - 200 manat; Məşhədi İsmayıl Hüseynov - 500 manat; Mənsur Xəlilzadə - 300

manat; Muxtar Kərimzadə - 300 manat; Əhməd Hacıyev - 200 manat; Mirzağa Babayev - 500 manat; Səftər Ələkbər oğlu - 200 manat; Əbülhəsən Ələkbərov - 200 manat; İsa bəy - 400 manat; İsrail - 200 manat; Əkbər - 200 manat; Arin - 200 manat; Hacı Mirismayıl Şirvani, İsmayıl Qaryağdızadə, Əmiraslan Əliəsgərov, Əhməd Xəlilov, Əbdüləziz Rüstəməzadə, Əlişəraf Xeyrullazadə, Ağa Abdulla Dadaş oğlu, Əliəkbər Murad oğlu, Əbdülxalıq Əliyev, Məşhədi Teymur Abbasquluzadə, Əsədulla Məhəmmədov, Həsən Balaqədirov, Əbülqasım Hüseynzadə, İmran, Məhəmmədəli Cavad oğlu, Paşa Əliyev, Əziz, Əhəd, Fətaht, Teymur, Şirin Hacı oğlu, Yusif, Baba, Əliabbas, Məşhədi Şirin, Hüseyn Əziz oğlu, Həsən Mirzə Həsən oğlu, Məmi, Hacı, Məşhədiqulu, Hüseynxan, Abutalıb, İman, Məhəmməd, Məşhədi Gülməhəmməd, Məmiş, Qasım, Atabəy, Teymur, Mirzağa, Təhmətəxan, Dostəli, Məşhədi Əbdülhüseyn və Baba – hər biri 100 manatdan Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə ianə vermişlərdir.

Cümlətanı 15.715 manat (on beş min yeddi yüz on beş manat).

Yarım milyon manat

Ağababa Quliyev qəbiristanda şühəda [şəhidlər] şərəfinə və qaçqınlar üçün 500.000 manat Cəmiyyəti-Xeyriyyəyə ianə etmişdir. Bu məbləğin 300.000 manatı Cəmiyyətin sandığına varid [daxil] olub və 200.000 manatı isə bu günlərdə yetişəcəkdir.

Bülbüldən ianə

Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Mü-

savat”ın Bülbülə şöbəsi Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə qaçqınların nəfinə [xeyrinə] olaraq 1.057 manat ianə toplayıb “Müsavat”ın Bakı Komitəsinə göndərmişlərdir. Komitə bu paranı Cəmiyyətə verib, 3712 nömrəli bir qəbz almışdır.

AZƏRBAYCANDA

Salyan edadi məktəbi

Elmin nasıl əlzm [lazımlı] və vacib olmağı gün kimi aşkar bir məsələ olduğu üçün heç bir bəyanata ehtiyacı yoxdur.

İştə bizim ziyalılarımız bu məsələni eyicə düşündükləri üçün nə qədər zəhmətlər, nə qədər məşəqqətlər çəkib Salyanda birinci dəfə olaraq edadi məktəbi açmaq fikrinə düşdülər və bu fikirlərini də yürütdülər.

Şimdi tam qaç sənə olar ki, həman edadi məktəbi güşad olunub [açılıb], küçələrdə səfil və sərgərdan dolaşan, ibtidai məktəbini qurtarıb daha qeyri şəhərlərə gedib təhsil etməyə qüvvəsi olmayan islam balalarını kəndi qanadları altına alaraq tərbiyə verməkdədir. Fəqət bir çox şeylər həman məktəbə mümaniet [manecilik] göstərməkdədir.

Məsələn, necə ki bir evi bina etmək istədikdə ən əvvəl usta çağırır nə qədər kərpic, taxta və qeyrə lazım olduğunu sorarız, habelə məktəbin də kərpici olan kitablar, ximik və fizik ülumuna [elmlərinə] lazım olan növ-növ maşınalar, mikroskoplər bizim Salyan edadisində yoxdurlar. Pəs kərpicsiz, taxtasız ev bina etmək olarmı sualına qətiyyəən “yox”dan qeyri bir cavab ola bilməz. Şimdi isbat olu-

nur ki, məzkur [deyilən] şeylərsiz məktəbdə təhsil etmək nə qədər müşkül olar...

Pəs lazım gəlir ki, həman şeyləri ələ gətirib onlarla dərsə şüru edilsin. Fəqət, təəssüflər olsun ki, bizlərdə o şeyləri qayırmağa bir ədəd olsun belə fabrikamız yoxdur. Bunu demək lazım ki, məzkur ləvazimat xaric vilayətlərdən gətirilməlidir. Şimdi bu zamanədə həman şeyləri almaq, ələlxusus tapmaq heç bir vəchlə mümkün deyildir.

Bir neçə gün bundan əqdəm [qabaq] aşağı siniflərdən tutmuş yuxarı siniflərədək hər mütəəllim [şagird], qüvvəsi çatdığı qədər para verib bir məbləğ düzəldilər və müəllimlərdən birini Bakıya göndərüb oradan fizikaya və ximiyaya lazım olan şeylərdən bir cüzünü alıb gətirdilər. Fəqət genə bununla düzəlməz bir işdir. Şimdi buna nə əlac olsun?

İştə, bunun əlacı. Sabiqdə Salyanda ibtidai məktəbdən [başqa] ali məktəb olmadığı hamıya məlumdur. Odur ki, qabaqda şagirdlərə bir azca fizikadan, elmi-nəbatatdan [botanikadan] məlumat vermək üçün həman ibtidai məktəbinin müdiri fizikaya, elmi-nəbatata, heyvanata dair o ləvazimatı mövcud etməyə çox çalışıb, onları mühəyya [hazır] etmişdi. Şimdi isə birinci ibtidai məktəbdə nə fizikadan, nə elmi-nəbatatdan tədris olunur. Amma o şeylərə isə toz qopmadadır...

Əcəba, nə olardı, həman ləvazimatı-tədrisiyyə edadi məktəbinə tapşırılaydı ki, onunla bizlər mənfəətbərdar olaydıq və bir də daha o şeylər üçün xərclər olunmaya idi. Keçən il nəbatat dərsimizdə bir mikroskop lazım oldu. Biz isə müəllimə-

yə söylədik ki, gedib ibtidai məktəbdən alıb gətirək. Müəllimə isə heç bir şey vermək istəməyirlər, söylədi.

Əlavə, söylədiyimiz birinci ibtidai məktəbində nə qədər tədrisə və qiraətə lazımlar kitablar (əlbəttə, rus dilində) vardır. Pək eyi olardı ki, həman ləvazimatı-tədrisiyyə və kitablar edadi məktəbə verilyədi.

İsmayıl Zərgərli

GÜRCÜSTANDA

General Bref

İngiltərə heyətinin Dəmiryol şöbəsi rəisi general Bref srağagün Tiflisdən Batuma hərəkət etmişdir. Bu günlərdə müşarünileyh [adı çəkilən şəxs] Batumdan Parisə əzimət edəcəkdir [gedəcəkdir].

Bolşeviklərin həbsi

Tkibuli mahal komissarı tərəfindən Tkibulidə olan daş kömür mədəninə əmələlər arasında təşviqat və təbliğatda bulunan 7 nəfər bolşevik həbs edilmişlərdir.

“Mşak” qəzetəsi

Bir dəstə erməni sərvətdarları “Mşak” qəzetəsinin yenidən davam edilməsi və başqa nəşriyyatda bulunmaq üçün Tiflisdə bir nəşriyyat şirkəti təsis etməkdə dirlər.

İngiltərə bankının müdiri vürudu

İngiltərənin Batumdakı “Sibuan” adındakı bankının müdiri kapitan Smit Batumdan Tiflisə vürud etmişdir [gəlmişdir].

Körpü yanması

Srağagün Tiflisdə naməlum səbəbdən Kür çayı üstündən keçən əvvəlinci meydana körpüsü yanmışdır. Yangın itfaiyyə [yanğınsöndürən] dəstəsi tərəfindən söndürülmüşdür.

Mühəndis Qasımbəyovun mərasimidəfni

Yekşənbə [bazar] günü Puşkin caddəsində qətl edilmiş olan mühəndis Xəlil bəy Qasımbəyovun mərasimidəfni icra edildi.

Saat 10-dan şəhərin bütün müsəlman hissəsində olan mağazalar bağlanıb, Şah Abbas məscidi tərəfə gəlməyə başlamışlardı. Saat 11-də Şah Abbas məscidinə Azərbaycan Cümhuriyyəti siyasi nümayəndəsi [Faris bəy] Vəkilov başda olmaq üzrə heyət əzası [üzvləri] ilə Gürcüstan Xariciyyə İşlər naziri müavini [Nikolay İotamoviç] Kartsivadze başda olaraq Gürcüstan hökuməti nümayəndələri, Ermənistan nümayəndəsi Yevanqulov və qeyriləri gəlmişlərdir.

Cənazə izdihamla Şah Abbas məscidindən qaldırılaraq müsəlman qəbiristanına aparılmış və orada dəfn edilmişdir. Cənazəni qəbiristanlığa qədər əl üstündə aparmışlardır. Məsciddə Mollazadə cənabları tərəfindən və qəbiristanlıqda mərhumun rüfəqası [dostları] tərəfindən nitqlər söylənmişdir. Gecə bir çox əhali ilə məsciddə fatihəxanlıq olmuşdur.

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşəhər (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çəharşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çəharşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Maşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çəharşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Hasənqulı-Bəndər Gaz-Maşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Xüsusi müsəlman təvəllüdxanası Gövhər xanım Qazizadə

Vəzi-həml edənələr hər bir vaxt, gələn xəstələr isə hər gün səhər saat 10-dan 2-yə kimi qəbul edilirilər. Təvəllüdxanada əməliyyatı-cərrahiyyə (operasiya) icra edilib, doktor Tsentner konsultasiya yapır. Feldşeritsamama Vasserman çiçək döyür, yara bağlayır və iynə vurur. Adres: Armysanski küçə nömrə 13. Telefon nömrə 58-39.

T-321

Berlin Darülfünunu doktoru S. İ. Kopeliyov

Daxiliyyə və əsəbiyyə naxoşluqları. Qəbul edir səhər saat 10-dan 1-ədək, axşam saat 5-dən 7-yədək. Elektrik müalicəsi, 606 və 914 müalicəsi və qeyriləri.

Adres: Vorontsovski küçə nömrə 17, 2-ci mərtəbə. Telefon nömrə 50-28 və 93.

4051

Doktor M. İ. Lurye

Əmrəzi-zöhrəviyyə və daxili naxoşluqları qəbul edir. 914 və 606 müalicəsi. Qəbul edir hər gün səhər saat 8-1-ədək; axşam saat 4-7-yədək. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 45, Bandarnının küncündə, yolu Bandarnıdan, nömrə 8, 3-cü mərtəbə. Telefon: 17-06 və 52-36.

7406

Arvad diş həkimləri

Z. A. Şextər və xanım

Dişlər ağrısız çıxarılır. Qızıl qapaq, qazma və hər növ qayırma dişlər. Dişlərin yaxşı qayırılması təmin olunur. Kənardan gələnələr üçün tezliklə görülür. Qiymətlər münasibdir. Qəbul olunur səhər saat 9-dan 2-yədək, axşam saat 4-dən 7-yədək.

Voronsovski küçə 17 nömrəli evdə, paradnı qapıdan.

10218

Diş həkimi B. L. Levin

Gəlib naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Dişləri ağrısız çəkir. Kabinədə diş çıxığı laboratoriyası vardır. Qızıl ənglər, qızıl köklər, kauçuk işləri. Qəbul edir səhər saat 9-dan 1-ədək, axşam saat 4-dən 8-ədək. Adres: Sisyanovski, nömrə 7, Qubernskinin küncündə.

9090

İstanbul doktor və bakterioloqu

Nazim bəy Hüseynzadə

Sifilis, terbiyə, şankr və daxiliyyə naxoşluqları, 914 və 606 müalicələri tətbiq edilir.

Qəbul olunur səhər saat 9-dan 10-ədək, axşam saat 6-dan 7-yədək.

Ünvan: Voronsovski küçə, nömrə 17, doktor Qarabəyovun müalicəxanası. Telefon nömrə: 49-87.

1470

Diş həkimi S. M. Hamburq

Təzə işlər, qızıl, kauçuk, platina üzərində dişlər qayırılır. Qəbul olunur saat 9-dan 2-

yədək, 4-dən 6-yədək. Nikolayevski caddə 21, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96.

9056

Diş həkimi A. A. Mirkin

Dişlərə müalicə olunub və doldurulur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırılır. Dişlərin ağrısız çəkilməsi. Qəbul olunur: gündüzlər 9-dan 2-yədək; axşamlar 4-dən 7-yədək. Ünvan: Gimnaziçeski küçə, nömrə 164.

11426

Təbib Əmir bəy Aslanov

Qəbul edir naxoşları (daxiliyyə və cildiyə) axşam saat 4-dən 6-yədək. Adres: Ofiserski küçədə (Nikolayevski küçənin küncündə) nömrə 6. Telefon 41-14.

11430

Müdir:

Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh.606. “Heyəti-Vükəla rəisi ilə”: qəzetdə belə getmişdir: “Rəisi-Vükəla rəisi ilə”.

Revel: İndiki Estoniyanın paytaxtı Tallin şəhərinin köhnə adı.

“Bolşevik qoşunları son dərəcə gözəl təlbis edildikləri kimi, yaxşı mişlərdir.”: arada bir-iki söz silinmiş, oxunmur.

Qəzetələrdən

səh. 608. OSVAQ (Osvedomitelnoye Aqentstvo: Məlumat Agentliyi): Rusiyada Vətəndaş müharibəsi illərində Könüllü ordunun və Cənubi Rusiya Silahlı Qüvvələrinin məlumat və propaqanda orqanı olmuşdur.

səh. 609. “Qızıl-Arvad”: Türkmənistanda, indiki Sərdar şəhəri.

səh. 610. “Fort-Aleksandrovsk”: İndiki Qazaxıstanın Mangistau (Manqışlaq) vilayətində yerləşən Fort-Şevçenko şəhəri 1857-1924-cü illərdə Aleksandrovsk (Fort-Aleksandrovsk) adlanmışdır.

“Qoben” [Goeben]: Almaniya məxsus hərbi gəmi. 1914-cü ildə başqa bir hərbi gəmi (“Breslau”) ilə birgə Türkiyəyə verilmişdi. Türkiyə donanmasında “Yavuz” (“Yavuz Sultan Səlim”) adıyla xidmət etmişdir. “Qoben” və “Breslau” Türkiyənin Birinci Dünya müharibəsinə girməsində xüsusi rola malik olmuşdur. Qəzetdə “Hoben” kimi yazılmışdır.

Türkiyədə

səh. 612. “Əyan”: Osmanlı Parlamentinin yuxarı palatası olan Əyan Məclisi (Senat) nəzərdə tutulur.

“qövlədən feilə çıxmadı”: qəzetdə “qövlədən” yerinə “qüvvədən” getmişdir.

Vəzifə

səh. 612. “sünnəti-səniyyə”: Məhəmməd peyğəmbərin sünnəti, bəyəndiyi və şəxsən özünün etdiyi hərəkət, əməl.

səh. 613. “bir məmur ... saatda vəzifəyə gələcək və ... saatda istirahət edəcək, ... saatda tətillə edəcəkdir”: qəzetdə belədir.

“cümlə haqqında”: qəzetdə “haqqında cümlə” getmişdir.

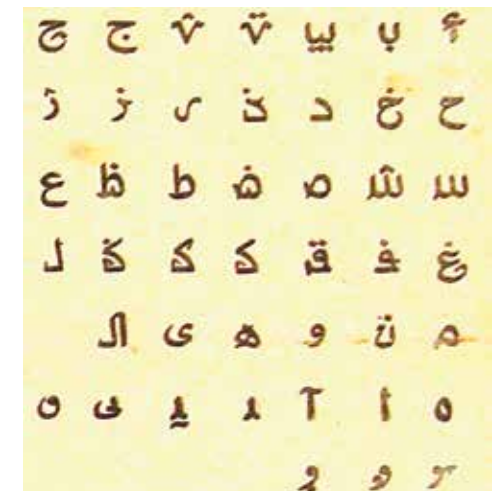
Hürufat islahı

haqqında bir məktub

səh. 615. “birinciliyi ehraz eyləməsi”: güman ki, arada bəzi sözlər düşmüşdür.

“3 şubat [1]327”: burada tarix rumi təqvimlə göstərilmişdir; miladi təqvimlə 16 fevral 1912-ci ilə uyğundur. Qəzetdə səhvən “27 şubat 337” kimi getmişdir.

səh. 616. “Göstərilən hürufatın şəkilləri mətbəədə bittəb mövcud olmadığından, dərc edilmədi. Fəqət bu şəkillər, bizcə, olduqca məqul və mötəbər ədd oluna bilər.”: İslahi-Hüruf Cəmiyyəti Əncüməni-Elmisi tərəfindən qəbul edilən samit və sait hərflər bunlar idi:

“Övqaf Nəzarəti”: Osmanlı dövlətində vəqflərin idarəsi ilə məşğul olan nazirlik. Sonradan nazirlik ləğv edilərək, Vəqflər Baş Müdürlüyü təsis edilmişdir.

Nəzarətlərdə

səh. 619. “düymə” (yaxud “düym”): 2,54 santimetrə bərabər uzunluq ölçüsü.

“Dağıstandan gəlmiş qaçqınlar”: qəzetdə belə getmişdir: “Dağıstana gəlmiş qaçqınlar”.

“laj”: ajio; pulun yaxud qiymətli kağızların nominal dəyərində nisbətən kursunun artması.

Bakı xəbərləri

səh. 620. “susinin”: bu sözə mənə vermək mümkün olmadı.

Azərbaycanda

səh. 621. “edadi məktəbi”: tədrisdə ali təhsildən əvvəlki mərhələ; lisey.

Cümə, 31 oktyabr 1919-cu il, nömrə 310

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Cümə, 6 səfərül-müzəffər sənə 1338. 31 təşrin-i-əvvəl 1919 sənə.

Türk və islamlığa müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalatın mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 2 manat 50 q.

Abunə şəraiti: Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 70 rublə, 2 aylığı 130 rublə, 3 aylığı 180 rublə. Bakı üçün 1 aylığı 60 rublə, 2 aylığı 110 rublə, 3 aylığı 150 rublə. Abunə şəraiti ancaq həmin sənə yanvar ayının 1-nədək heasb olunur. Elan fiati: birinci səhifədə sətri 8 rublə, axırncı səhifədə sətri 6 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 4 rublə axırncı səhifədə, 6 rublə birinci səhifədə.

ELAN

Kompaniya “Azərbaycan” Komissioner həmlü nəqli-İran [İran yükdaşıma komissioneri]

Batımda yeni güşad edilən [açılan] kompaniyamız əmvali-ticariyyə [ticarət malları] alır və satır; hər növ əşyanın idxal və ixrac müamilatını dəröhdə edir [əməliyyatlarını öhdəsinə götürür]. Müraciət edəcək müştərilərə böyük təşilat [köməklik] göstərir.

Adres: Batı, Naberejni, nömrə 12.
Telefon 109.

Kompaniya “Azərbaycan”.

11489

DÖVLƏT TEATROSU Azərbaycan Dövləti Teatrosu heyəti

Cümə günü təşrin-i-əvvəl
(oktyabrın) 31-ndə axşam

Dövlət Teatrosunda

mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır
“Əbülülə”

Həsən Bədrəddin və Rifatın əsəri
faciə, 5 pərdədə

Tamaşa başlanacaq axşam
saat 8 tamamda.

Biletler teatrın kassasında
satılmaqdadır.

Rejissor: A. A. İvanov.

Müavini-rejissor: Hacıbaba Şərifov.

Gələcək tamaşa səşənbə günü
təşrin-i-saninin (noyabrın) 4-ndə
“Yezin ibn Müaviyə”.

Mövqeyi-tamaşaya
qoyulmaq üçün hazırlanır:
“Trablis müharibəsi”, “Dövləti-
bisəmə” və “Qəzavat”.

Dövlət Teatrosu heyəti vəkili:
M[əhəmməd] Ə[li] Sidiq.

T-310

* * *

Aşağıda zikr olunan qəzetələrin nəşriyyatı həmin noyabr ayının 1-dən qəzetə nüsxəsinin 3 rubləyə qədər artırılmasına məcbur olmuşlar: “Azərbaycan”, “Qolos Rossii”, “Bakinet”, “Bakinskoye slovo” və “Russki den”.

* * *

BAKİ OBŞESTVENNİ SOBRANİYANIN BÖYÜKLƏR ŞURASI

Dəvət edir üzvləri və namizədləri öz üzvlük qəbzələrini 1919-1920-ci il üçün təzələşdirməyə. Ustavın 9 və 19-cu maddələrinə görə, qəbzələrin təzə olunması həmin noyabr ayının 3-nədək olacaqdır.

T-291

SİRK “MODERN”

Cümə günü oktyabrın 31-ndə 1919-cu ildə məşhur sportsmen Pyotr Nikolayeviç Yelizarov tərəfindən mükəmməl surətdə təşkil edilmiş Fransa güləş mübarizəsinin məbədi.

Bu gün 3 cift pəhləvan mübarizə edir.

1-nci: Qara Maska – Karl Muznik.

2-nci: Staroşvili – Boqatırov.

3-ncü: Gənc Əli – Yemelyanov.

Pəhləvanların çıxışı və mübarizənin başlanması saat 11-in yarısında. Tamaşa başlanacaq 8-də, qurtaracaq 12-də. Mübarizə Yelizarovun təhti-nəzarətində [nəzarəti altında] olacaqdır.

Məşhur akrobat dəstəsinin benefisi hazırlanır.

11497

ELAN

Bakı Şəhər Bələdiyyə İdarəsinin Su nəqliyyat şöbəsinə mütəəhhidlər (podratçılar) lazımdır. Arzu edənlər, qiymətini ərizə ilə bərabər Su nəqliyyat şöbəsinin idarəsinə saat 12-dən 2-yədək verməlidirlər. Şərtləri bilmək istəyənlər Su nəqliyyat şöbəsinin nazirinə saat 12-dən müraciət etməlidirlər. (Şəhər Bələdiyyə İdarəsi, 3-ncü mərtəbə.)

T-313

GÜC BİRLİKDƏDİR!

Xalq maliyyəsi lazımlı yerdə saxlanılsa, xalq təsərrüfatı da intişar tapacaqdır [inkışaf edəcəkdir].

Azərbaycan Etibar, İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqı idarəsi Bakı şəhərində (Karantinni küçədə, 84 nömrəli evdə) 15 təşrini-əvvəl [oktyabr] 1919 sənəsi tarixindən fəaliyyətə başlamışdır.

Qanunnamənin 27, 28 və 29-cu maddələrinə məbni [əsasən], İttifaqın sərmayəsi id-xal olmaq haqqından (500 rublə), pay sərmayəsi və mənfəətdən saldırılmış məbləğdən hasil olur. Hər pay haqqı 2000 rublə təyin edilmişdir. Hamı etibar, istiqraz və əmanət cəmiyyətləri və Müəssisələr İctimasının [Təsisçilər Yığıncağının] qəti [qərarı] ilə özgə kooperativlər də ittifaqa üzv yazıla bilərlər.

Cari hesaba vaxtla xüsusi əşxasdan [şəxslərdən] və müəssisələrdən məbləğlər qəbul edilir. Verilmiş məbləğlər qeyri-məhdud surətdə və hər bir vaxtda nağd olaraq qaytarılır.

İttifaqın kontoru açıqdır səhərlər 10-dan 12-yə kimi, axşamlar 5-dən 7-yə kimi.

İttifaqın İdarəsi

T-298

QİSMİ-RƏSMİ [RƏSMİ HİSSƏ]

Bakı qubernatorundan

Əmrnamə nömrə 701

29 təşrini-əvvəl [oktyabr] 1919 Muğan uçastok pristavı müavini Ağabəyov Mədrəsə uçastokuna və Biləsuvar uçastok pristavı müavini Allahverdiyev Muğan uçastokuna dəyişilirlər. Əvəzində Biləsuvara Allahverdiyevin yerinə Ağabəy Səfəralibəyov təyin edilir.

700

Cavad pristavı Hüseynbəyov Cavad qəza rəisinin ikinci müavini və Bakı qubernatoru idarəsinin Maliyyə şöbəsi naziri Fəzləlibəyov Cavad qəzası pristavı təyin edilir.

702

Göyçay şəhərinin pristavı Axundov Qəbristan qəza pristavlığına təyin edilərək, məzkurun [adı çəkilən şəxsin] yerinə Göyçay pristavı müavini Əlibala Əliyev təyin edilir.

703

Cavad qəzası Vətəgələr polis naziri Əbdülkərim bəy Kərimbəyov Qoşun qəzası pristavı təyin edilir.

704

Daxiliyyə nazirinin əmrnaməsi ilə Cavad qəza qaimməqamının [qəza rəisinin] birinci müavini Rüstəm bəy Kərimbəyov Lənkəran qəza qaimməqamı təyin edilmişdir.

705

Qəbristan qəzasının pristav müavini Cəbbarov kəndi xidmətinə layiq görülməmədiyindən ixrac edilib, yerinə Qoşun qəzası pristavı müavini Bəbirov təyin edilir.

706

Qəbristan qəzasının irəliki pristav müavini Abdullayev Qoşun pristavı müaviniyə təyin edilir.

AZƏRBAYCAN-ERMƏNİSTAN KONFRANSI

Ermənistan Xariciyyə naziri tərəfindən Azərbaycan Xariciyyə nazirinə göndərilən teleqraftan məlum olduğu üzrə Ermənistan Azərbaycana bir sülh konfransı təklif edir.

Qafqaziya millətlərinin əlaqə və mənafeini dərinədən və incədən düşünən hər fərd üçün aydın və qəti bir həqiqətdir ki, aralarında müəyyən bir hüsn-münasibət və təsanüd (solidarite) olmazsa,

bu millətlərin dünya üzündə mədəni, siyasi bir həqqi-mövcudiyyət qazanmaları çətinləşər.

Münasibət gəldikcə, müvəqqəti bir zaman üçün də olsa, ixtilafli məsələləri unudub da böylə bir birləşmək və anlaşımağı istənilər. Hər qafqaziyalı milləti bu əmələ [məqsədə] dəvət etməkdən sərf-nəzər etməyirlər.

İlanla da olsa, anlaşıacaq bir dil tapmaq qədər hünərli bir iş ola bilməyəcəyi kimi, anlaşımmamazlıq qədər də zərərli bir hal təsəvvür ediləmməz.

Qafqaziyada yaşayan millətlər[i] Amerika, İngiltərə, Fransa, İtaliya və iştə Versal Konfransı hələ pək az tanıyıb bilməkdədir.

Halbuki Qafqaziyada yaşayan millətlər mədəniyyət, ürfan və iqtisadi həyatları etibarilə tanınmağa əhliyyət [ləyaqət] qazanmış bir mövcudiyyəti təmsil edirlər. Aradakı sui-təfəhhümlər [yanlış anlaşılmalar] həman cahanın hər tərəfində baş verən siyasi və milli mənafeyin çarpışmasından doğmuş şeylərdir ki, müvəqqəti bir mahiyyət və keyfiyyəti haizdir [daşımaqdadır].

Əlbəttə, arzu olunur ki, Qafqaziya millətləri xarici bir mövcudiyyətə əsaslı bir surətdə nail ola bilmələri üçün uzun bir zaman sülh və müsəlimətlə [əmin-amanlıqla] yaşasınlar.

İştə, biz böylə ali mənfəətlər xatirinə daima anlaşılaacaq bir dil tapılmasını arzu etdiyimiz halda, Ermənistanın qeyri-məsul siyasəti bu qayəyə doğru şimdüyə qədər bir xütvə də [addım da] atmamışdır. Fəqət şimdi etilaf və müvafiqətin [razılaşma və həmrəyliyin] mənfəətini təqdir etmişdir ki, anlaşılaacaq bir dil tapılması üçün bizə müraciət edir.

Məlumdur ki, əvvəlcə Gürcüstanın təklifi üzrə ümumi bir Zaqafqaziya Konfransı dəvət edilmiş və konfrans bir müddət ibrazi-fəaliyyət etdikdən [fəaliyyət göstərirdikdən] sonra yenidən əqdi-ictima etməyə [toplaşmaq] şərti ilə müvəqqətdən tətili-məşğuliyyət etmişdi [işinə ara vermişdi].

Məzkur [deyilən] konfrans ixtilafı ərazi məsələləri haqqında bir qərara gələnməmiş, fəqət Zaqafqaziya cümhuriyyətləri üçün ixtilafı məsələləri qismən tənvir etmişdir [ışıqlandırmışdır].

Zaqafqaziya Konfransının məbədi [ardı] avqust ayında dəvət edilib davam edəcək ikən, afaqi-siyasiyyənin təhəvvülü [siyasət üfqünün dəyişməsi] buna mane olmuşdur. Şimdi isə Ermənistan Azərbaycan ilə ayrı bir konfrans inqadını [təşkilini] tələb edir. Xariciyyə nazirimiz bu təklifə iştirak edərək hökumətə mənimə bəyani-müvafiqət edir [razılıq verir]. Məsələləri təsbit və müəyyən bir qərara rəbt etmək [bağlamaq] üçün

Konfransın ayrı-ayrı (separasiyon) bir surətdə olması, yəni Azərbaycan-Ermənistan, Azərbaycan-Gürcüstan beynlərində vüqusu [aralarında baş tutması] daha da şayani-diqqət və əhəmiyyətdir.

Xariciyyə naziri verdiyi cavabi notada müvəqqəti bir təhdidi-hüddud [sərhədlərin müəyyənləşdirilməsi] deyil, daimi bir etilafın hüsulunu [razılaşmanın meydana gəlməsini] arzu etməkdədir ki, Azərbaycanın Ermənistanla anlaşması üçün nə qədər hüsn-niyyət sahibi olduğunu göstərir.

Ermənistan artıq qane olmalıdır ki, biz düşmənlərimizə qarşı aldanacaq və müqabilədən aciz qalacaq bir millət deyil. Dostlarımıza qarşı da dostluğumuzu

ədadən [yerinə yetirməkdən] çəkinəcək vəfasızlardan olmadığımıza bütün siyasəti-xariciyyəimiz dəlildir.

Əleyhimizdə həman hər tərəfə yayılan propaqandalara aldanıb da bizim haqqımızda bir hökm verə biləcək yarım-gözlü Avropa siyasiləri də yoxdur. Həqiqət meydandır. İngilislər, amerikalılar gəlib gördülər ki, əleyhimizdəki gurultu və patırıtların yeri yoxdur.

İştə bu nöqtəyi-nəzərlə sırf həqiqətə mənimə bir səmimiyyət göstərilər də, konfrans da bu qayə ilə inqad edərsə, bittəb [əlbəttə], hər iki tərəf üçün mövcibi-mənfəət [mənfəətə səbəb] olar.

Konfransın Bakıda inqad etməsini təklif edən Xariciyyə nazirimiz isabat [yerində, doğru hərəkət] etmişdir. Çünki paytaxtımız bu məsələ ilə daha ətraflı və səmimi bir surətdə əlaqədar olub, müş-tərəf bir anlaşmağa da təsir edər.

Hər halda, hər iki cümhuriyyətin ixtilafı məsələlərdə davamlı bir etilaf hüsulə gətirmələri üçün konfransın xülusiyyətə [səmimiyyətlə] inqadını dilərik.

Ə[hməd] H[əmdi]

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

Mətbuat Qanunu haqqında

23 təşrini-əvvəl iclası

Mabəd [ardı]

Nəsim bəy Yusifbəyli (Rəisi-Vükəla) - Möhtərəm məbuslar!

Səməd ağa doğru dedi ki, bu qanun ciddi qanundur. Buna diqqət etmək gərəkdir. Məttəəssüf [təəssüf ki], o, kəndisi dediyinə əməl edib bu qanunu ciddi oxumamışdır. Əgər ciddi bir qanun kimi qəbul edib ciddi oxusaydı, o bilərdi ki, bu hüriyyəti-mətbuata [mətbuat azadlığına] dair deyildir. Burada hüriyyəti-mətbuatdan danışdılar. Mətbənin hüriyyəti-mətbuata nə daxili var? Mən kamali-iftixarla ərz edə bilərəm ki, Parlamanımızda bir firqə yoxdur ki, hüriyyəti-mətbuata zidd olsun. Özümüz də hüriyyəti-mətbuat tərəfdarıyıq. Bunu isbat da etmişik. Səməd ağa yalnız bunu deyə bilərdi ki, qanun olmasın. Əlbəttə, ola bilər ki, heç Mətbuat Qanunu olmasın. Mən hər nə qədər hüriyyəti-mətbuat tərəfdarıyam, buna tərəfdar deyiləm. Siz bilərsiniz ki, mətbuat içində bir pornoqrafiya [bəyagılıq] da var. Bu pornoqrafiyadan başqa, mətbuatda dövlətin əsasına toxunan bəzi şeylər də olur. Bugünkü qanunda bunlar mövzuyi-bəhs [mübahisə mövzusu] deyildir. Burada ancaq mətbəələr böylə olsun, qəzetələr şöylə nəşr edilsin deyilir.

Səməd ağanın böylə bir qanuna bə-rəks [zidd, qarşı] çıxıb hüriyyəti-mətbuat tərəfdarı olduğuna çox da inanmayınız. Çünki bizzat [şəxsən] məndən bəzi mətbuatın qapanmasını tələb edən Səməd ağa özü olmamışsa da, yoldaşları olmuşdur. Onlar ki, tələb edirlər ki, burada heç bir mümaniat [manecilik] olmasın, hər kim olursa-olsun istədikdə yazıb nəşr etsin – bu, heç bir məmləkətdə yoxdur. Siz öylə bir məmləkət təsəvvür edə bilməzsiniz ki, orada böylə şeylər olsun. İngiltərədə, İsveçrədə və hər bir yerdə bir qanun var. Əbilov məsələyə daha dürüst yanaşdı və

dedi ki, bu ustavdır [nizamnamədir]. Fəqət bunun üstündə dura bilmədi.

Məsələn, dedi ki, pristav baxacaq ki, sən siyasi mücrimsən [müqəssirsən], 1907-ci ildə sənə bu xüsusda müttəhim etmişlər, ona görə də sənə izin verməyəcək. Həmçinin deyə bilər ki, bu bir növ müşkülətdir. Niyə mən gərək qabaqca məlumat verim? Nə vaxt keyfim istəyir qəzetə çıxarıram.

Böylə şey mədəni məmləkətdə ola bilməz. Mədəni dövlət – nəradə, nə kimi şeylər çıxır və nəşr olunursa, onu bilməlidir. Biz hamımız mətbuat yolunda çalışmışıq, hamımız onun ağırlığını çəkmişik. Mən əvvəllərin əhvali-ruhiyyəsini yaxşı bilərəm, fəqət bir şey var ki, mətbuat sözü danışanda Səməd ağanın fikrinə “Zarya” qəzetəsi gəlir. Onun özü yaxşı bilir ki, dövlət əsasına zidd, insanların əlaqını pozan məqalələr dərcinə müsaidə etmək olmaz.

Və bir də deyirlər, nə üçün qəzetəni nəşr edən 21 yaşında olsun, 18 yaşında olmasın? Bu, Parlamanın işidir.

İstərsə, 21 yaşı 18 eyləyə bilər. Bunu islah və təshih etmək mümkündür. Fəqət üç yaşında uşağı redaktor etmək olmaz. Hər məqalə yazan məsuliyyəti öhdəsinə alıb öz adı ilə işləməlidir. Burada gün kimi aşkardır ki, savadsız adamlardan qəzetəçi ola bilməz.

Əlbəttə, biz istədik ki, qəzetə başında duran savadlı olsun. Bu nöqtəyi-nəzər ilə nizamnamə tərtib edilmişdir.

Hökumətin məqsədi budur ki, mətbuatı nizama salsın. Nizamnamənin bir maddəsi də budur ki, hər bir qəzetə və kitabça nəşr edildikdə, onun 5-10 nüsxəsi hökumətə gəlsin. Siz bilərsiniz ki,

bunun böyük tarixi əhəmiyyəti var. O zaman biz bilərik ki, bir il içində məmləkətimizdə nə qədər kitabça çap olunubdur. İndi isə heç bir məlumatımız yoxdur və heç kəs də özünə borc bilməyir ki, nəşr etdiyi əsərdən bir neçə nüsxə hökumətə göndərsin. Halbuki bizim tərtib etdiyimiz nizamnamə ilə nə qədər kitab və qəzetənin nəşr olunduğu məlum olar və ilin axırında bir vıstavka [sərgi] qayırib statistika tutarız. Mən öylə güman edirəm burada ustavın əsasını düşünəmməməkdən savayı bir şey yoxdur.

Bu qanun deyil, ustavdır, nizamnamədir. Mətbuat qanunu daxil olduqda, popravka [düzəliş] verə bilərsiniz. O zaman deyərsiniz ki, hər şey üçün cəza vermək olmaz. Müddəyi-ümumi [prokuror] heç kəsi pornoqrafiya üçün cəzalandırmasın və ya cəzalandırsın. Mən sizi təmin edirəm ki, dünyada mövcud olan qanunların hamısından hürr [azad] bizim qanunumuzdur. Bundan da hürr olan bir şey varsa, o da qanunsuzluqdur. Hökumət mətbuatı boğur deyə söylənən sözlər səhvdir, böhtandır. Buna görə rica edərdim ki, bu qanunu qəbul edəsiniz.

Qarayev (sol Hümmət) - Təkrar qanunun qəbul edilməsinə israr edir.

Əhməd Cövdət (Hümmət) - O dəxi Nəsisib bəyə cavab verərək uzun nitqində qanunun rəddini tələb edir.

Vaxt gec olduğundan, layihənin müzakirəsi gələcək iclasa təxir edilərək iclas qapanır.

İclas qapanmadan əvvəl “Bitərəflər” fraksiyasından 7 nəfərin “Müsavət” fraksiyasına keçdikləri xüsusundakı Divanirəyasətə verdikləri bəyannamələri oxunur.

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Azərbaycan simsiz mövqifi tərəfindən alınmışdır)

(Bolşevik xəbərləri)

28 təşrini-əvvəl

Hərbi əməliyyat

Qatçina dairəsində vuruşmalar davam edir. Polotsk dairəsində bizim qoşunlarımız Zybki mövqifini [stansiyasını] işğal edərək Svyadovo-Dolqoye gölünün xəttinə çıxmışlardır.

Jitomir dairəsində tərəfimizdən Berdiçev işğal edilmişdir.

Kiyev və Çerniqov dairələrində təbəddülsizdir [dəyişiklik yoxdur].

Dmitrov dairəsində vuruşma ilə biz Dmitrov şəhərini işğal etdik.

Kursk cəbhəsində biz Krom[ı] şəhərini əldə etdik.

Oryoldan cənuba və şərqə tərəf olan dəmiryol boyunca Qırmızı qoşunlarımız üçün müvəffəqiyyətli olan ciddi vuruşmalar davam edir.

Yels dairəsində bizim qoşunlarımız vuruşmalarla Yelsin cənub-şərq tərəfinə hərəkət etməkdədirlər.

Voronej dairəsində bizim hissələrimiz düşmənin şiddətli müqavimətinə baxmayaraq, Liskiye yürüşlərində davam edirlər.

Novoxopyorsk dairəsində Novoxopyorskun şimal-şərqində şiddətli vuruşmalar gedir. Ust-Medveditski cəbhəsində düşmənin müqavimətini sındıraraq Roqojino mövqifini işğal etdik. Üç yüzdən yuxarı əsir, 22 zabıt, 600 mitralyoz və qeyri qənaim [başqa qənimətlər] alınmışdır.

Tsarev dairəsində xırda vuruşmalar olur.

Ural dairəsində Uraldan 30 fərsəx şərqə tərəf bizim hissələrimiz Ural nəhrinin sağ kənarına keçməkdədirlər.

Petropavlovsk dairəsində biz vuruşma ilə Dubrovna təpələri xəttinə və Petropavlovskun 60-70 fərsəxliyində olan Petuxov mövqifinə çatdıq. İki yüz əsir və mitralyoz qənimət almışız.

Yalutorov[sk] dairəsində İşim dəmiryol xəttinin hər iki tərəfi ilə müvəffəqiyyətli yürüşümüz davam edir.

29 təşrini-əvvəl

Arxangelsk dairəsində bütün cəbhədə hər iki tərəfdə kəşfiyyatçıların ciddi toqquşmaları vəqə olmaqdadır. Bir para yerlərdə top atəşi dəxi olur.

Fin boğazı səvahlində [sahillərində] - Qatçina cəbhəsində müvəffəqiyyətli vuruşmalar davam edir. Buqaya yürüşümüz davam edir.

Sevsk dairəsində şiddətli vuruşmalar davam edir.

Dmitrov və Krom[ı] dairələrində yürüşümüz müvəffəqiyyətli surətdə davam edir.

Orlov dairəsində Qırmızı qoşunlarımız Kursk dəmiryolundan şərqə olan düşmən müqavimətini sındıraraq cənuba tərəf sıxışdırmaqdadır. Düşmən qoşunlarından bizim tərəfə bir çox fərar edənlər vardır.

Novoselsk və Yelsk dairələrində bizim hissələrimiz müvəffəqiyyətlə yürüşlərində davam edərək əsir və qənimət almışdır.

Bobrovsk dairəsində Leski müvəffə-

qiyyətli vuruşma ilə əldə etdikdən sonra düşməni Donun cənub tərəfinə atdıq.

Kalaç cəbhəsində bizim hissələrimiz yürüşə keçərək Talov mövqifininin 20 fərsəx şimal tərəfində 200 əsir və mitralyoz, araba və qeyri qənaim almışlar.

Novoxopyorsk dairəsində Borisoglebskdən cənub-qərb və cənub-şərqdə ciddi vuruşmalar davam edir.

Ust Buzuluk dairəsində düşməni geri ataraq Filonovsk[aya] mövqifinə yaxınlaşmaqdayız.

Tsaritsin cəbhəsində - Qırmızı qoşunlarımız vuruşma ilə İlolin xəttinə qədər hərəkət etmişdir.

Ural cəbhəsində - Kəşfiyyat əməliyyatı.

Petropavlovsk cəbhəsində - Petropavlovskdan 43 fərsəx qərbdə olan xəttə qədər çıxmışız, 400-dən yuxarı əsir və 5 mitralyoz qənimət alınmışdır.

Yalutor[ovsk] dairəsində - İşim dəmiryolundan cənuba göllükdə göllər arasında biz irəli hərəkətimizdə davam edirik. Burada düşməndən iki batalyon, komandası və arabaları ilə əsir almışız. İşim dəmiryolunun hər iki tərəfi ilə yürüşümüz müvəffəqiyyətli surətdə davam edir.

Tobol[sk] dairəsində öylə bir təbəddülat olmamışdır.

Lehistan ilə etilaf

Cənubi Rusiya qüvayi-müsəlləhəsi [silahlı qüvvələri] komandanı ilə Lehistan [Polşa] Cümhuriyyəti hökuməti arasında müvəqqəti etilafnamə əqd edilmişdir. Əqd edilmiş müvəqqəti etilafnamə mövcubincə [imzalanan müvəqqəti razılaşmaya əsasən], hər iki tərəfdən mal mübadiləsi şəraitinə ilə hər kim olursa-olsun, mal götür-

rüb aparmağa icazə verilir. Ancaq mal ixrac və idxal edildiyi təqdirdə xüsusi icazənamələr olmalıdır. Lehistan fabriklərində istemal [istifadə] edilən mallarla, Cənubi Rusiya isə əmtəə və silah ilə mal mübadilə edəcəkdirlər.

Müsadimələr

Bolşeviklər ilə səfərbərliyə dəvət edilənlər arasında Hacı-Tərxanda müəlləh müsadimələr [silahlı toqquşmalar] olmuşdur. Müsadiməyə səfərbərliyə dəvət edilənlərin cəbhəyə getməyə imtinaları səbəb olmuşdur.

Amerikalıların təklifi

Smolensk - Fransa qəzetələrinin aldığı məlumatla nəzərən, Sibiryani iqtisad cəhətdən ələ götürmək üçün Kolçak Vükəla Şurası [Nazirlər Kabineti] Amerikadakı böyük səhmdaran [səhmdarlar] şirkətlərindən axırıncı texnika üsulu ilə Sibiryada bir neçə şəhər və dəmiryol xətlərinin inşasına dair təklif almışdır. Milyonlarla sərmayəsi olan səhmdaran şirkətləri təşkil edilməkdədir.

Denikin əleyhinə

Beloostrov - “Tayms” qəzetəsinin Varşava müxbiri yazır ki, Denikin ordusunun Odessa dairəsinə hərəkətindən sonra qalan bolşevik qoşunları Denikinə lehlər [polyaklar] ilə birləşməyə əngəl törədirlər. Lehlər dəxi isti əlbisə olmadığından, Denikin ilə birləşməyi öz istehkamatlarında qalmağa tərcih edirlər.

Amerikada tətıl hərəkəti

Moskva - Fransa qəzetələri Amerikada olan əmələlər [fəhlələr] narazılıqlarına

bir çox yer verirlər. Qəzetələrin bir çox hissəsi bədbinə bir vəziyyətdə olub, əhvalı son dərəcə məğşuş [qarışıq, iğtişəşli] təsvir edirlər. Rəisi-cümhurun tətili yatırmaq təşəbbüsündən bir nəticə hasil olmadığını toqquşmaya bərabər hesab edirlər.

Qafqaziyada Müttəfiqlər heyətinin radio xəbərləri

Cəmahiri-Müttəfiqə politikası

Rəis Vilsonun naxoşluğu və həmçinin Amerikada olan iqtisadi-ticarət böhranı münasibətilə Məclisi-Əyanda [Senatda] Cəmahiri-Müttəfiqənin [Birləşmiş Ştatların] büsbütün Avropa işlərinə müdaxilə edilməməsi tərəfdaranı [tərəfdarları] firqəsi artmaqdadır.

Cənub slovaklar və Macarıstan

Budapeştədən Belqrada Cənub Slovakiya nümayəndələri ilə Macarıstan arasında siyasi və iqtisadi bir ittifaq əqdinin [imzalanmasının] müzakirəsindən ötrü xüsusi Macarıstan diplomasi heyəti rəvan olmuşdur.

Qara və ağlar

Arkanzasda (Amerika) ağları ümumiyyətlə qırmaq üçün zəncilər arasında bir sui-niyyət kəşf edilmişdir. 50 min fişəng və bir çox silah tapılmışdır.

Fransa və Denikin

Məhəllində [yerində] Rusiya əhvalından geniş məlumat almaq və Rusiya əhvalından xəbərdar olmaq üçün Parisdən general Denikin qərargahına 38 nəfərdən ibarət general Mazen başda olaraq bir heyət rəvan olmuşdur.

İtaliyada...

Bütün tələbələrə Məclisi-Məbusan intixabatında [seçkilərində] iştirak etməyə imkan verilməsi üçün İtaliyada darülfünunlarda [universitetlərində] olacaq imtahanlar təşrinə-saninin [noyabrın] əvvəlinə təxir edilmişdir.

QƏZETƏLƏRDƏN

Anadoluda kağız fabrikanı

Bir qrup Kırım milyonçuları Türkiyə səvahlində [səhillərində] kağız fabrikanı açmaq üçün proje hazır edirlər. Bu niyyətlə təşkil edilmiş kompaniya nümayəndələri Anadolu səvahlinə əzimet etmişlərdir [yola düşmüşlər].

“Q. V.”

Fransa Cümhuriyyətinə prezident intixabı

1920-ci sənə 17 şubatta Puankare prezidentliyinin yeddi sənəsi tamam olur. O, yeni yeddi sənəyə intixab olunmadan [seçilməkdən] büsbütün imtina edir. Lakin vətənə xidmət edəcəyindən isə imtina etməyir. Prezident namizədi Klemansonu zənn edirlər.

Müttəfiqlərin Lenin ilə müzakirətinə dair

Cəmahiri-Müttəfiqənin [Birləşmiş Ştatların] Sülh Konfransındakı nümayəndələrindən biri olan Bullitin Amerika Məclisi-Əyanı [Senatı] Komissiyasında vermiş olduğu bəyanat bir sansasiyon icad etmiş və Sülh Konfransının birinci dövreyyəfəliyyətində Rusiyaya olan əlaqəsi üzərində pərdəni qal[dır]mışdır.

Bullitin bəyanatına görə, İngiltərə və Amerika konfransının Prins adalarında düzəldilməsi məsələsini qaldırmışlarmış. Klemanso bir azacıq müarizədən [etirazdan] sonra projeyə iltihaq [qoşulmuş] və məazal [bununla birgə] söyləmiş imiş ki, hərəqah Denikin və onun müttəfiqini [müttəfiqləri] işbu təklifi qəbul etməsələr, Fransa onları müdafiə edəcəkdir.

Lloyd Corc və polkovnik Hauz şubatin [fevralın] 24-nə bir müşavirə təyin edirlər. Lakin ayın 19-da Klemanso yaralanar və Lloyd Corc Klemanso əleyhinə getmədən imtina edir. Fəqət Lloyd Corc Rusiya Şura hökuməti ilə müzakirəyə başlamaq fikrini buraxmayaraq, Fransanın xəbəri olmadan prezident Vilsonun riza və müvafiqəti [həmrəyliyi] ilə Rusiyaya bir siyasi nümayəndə göndərməyi qərara alar. Ezam ediləcək nümayəndə Leninin sülh şəraitini öyrənəcəkdə. Və o vəzifə üçün də Bullitin kəndisini intixab edirlər.

Lloyd Corc bir az daha irəli vararaq katibi Filip Kerrin əli ilə yazılmış bir qeyri-rəsmi vəsiqə də Bullitə verir. Vəsiqədə Lenin ilə müzakirəyə girişilə biləcək şəraitin başlıcaları səbt [qeyd] edilmiş imiş.

İştə Lloyd Corcun təklif etdiyi şərait:

1) Düşmənanə hərəkət bilatəxir qət edilməlidir [dərhal kəsilməlidir] və hər hökumət də işğal etdiyi ərazi üzərində hakimiyyətini mühafizə edəcəkdir.

2) Dəmiryolları və iskələr açılmalıdırlar. Dövləti-Müttəfiqə [Antanta dövlətləri] təbəələrinə bütün Rusiya daxilində sərbəst hərəkət verilməlidir.

3) Hər iki tərəf siyasi bir əfvi-ümumi elan edəcəkdir.

4) Rusiya ilə başqa məmləkətlər arasında ticarəti əlaqə başlanmalıdır.

5) Rusiya ordusu tərxis edilərkən, Müt-təfiqin əsakiri [Antanta əsgərləri] də Rusi-yanı tərk edəcəklərdir.

Bullit Rusiyaya əzimet etmiş [yola düş-müş] və mart ayında oradan övdət edib [qayıdıb], fövrən [dərhal] Lloyd Corca Le-ninin göstərdiyi şəraiti təqdim etmişdir.

Lenin 11 maddədən ibarət bir sülh şəraiti təklif etmiş imiş:

1) Rusiya ərazisi daxilində olan hö-kumətlər işğal etmədə olduqları liva [ra-yon] və nahiylərdə kəndi hakimiyyətini mühafizə etməlidirlər. Şu livaların əhalisi hansı üsuli-idarəni arzu edərlərsə, intixa-bında [seçimində] muxtar olmalıdır.

2) İşbu hökumətlərin heç birisi di-gərinin əğlalı [azadlığının məhdudlaşdırıl-ması] üçün təcavüzkarənə bir hərəkətdə bulunmamalıdır.

3) Rusiya üzərindən abluka [blokada] qaldırılmalıdır.

4) Əlaqeyi-ticariyyə bərpa və iqamə edilməlidir [yaradılmalıdır].

5) İdxal və ixrac olunan əşya sinif ayır-maqsızın bilümm [ümumiyyətlə] həpsi üçün əlverişli olmalıdır.

6) Əsgərlərə dəxi şamil olmaq üzrə hər iki tərəf əfvi-ümumi elan etməlidir.

7) Qüvayi-Müttəfiqə [Müttəfiq qüvvə-lər] çəkilməlidir.

8) Eyni zamanda Şura ordusu ilə Şura əleyhinə əməliyyatda bulunan ordular ixtisar edilməlidir.

9) Rusiya hökumətləri mütəlifən [ra-zılığa gələrək] sabiq Rusiya dövlətinin borc-larını öhdələrinə götürməlidirlər.

10) Rusiya vətəndaşlarının Rusiyanın hər qitəsinə [bölgəsinə] mühacirət və ya iqamət etmələri [köçmələri yaxud yaşama-ları] sərbəst buraxılmalıdır.

11) Əsirlər qaytarılmalıdır.

Lloyd Corc bəyan etmiş imiş ki, Şura hökumətinin şəraiti onu razı salır. Lloyd Corc kimi polkovnik Hauz, Orlando və [Yan Xristian] Smets şu şəraitin nəşr və təmim edilməsinə [yayılmasına] razı ol-muşlarmış. Fəqət Vilson buna mümaniet [maneçilik] göstərmiş və çabuqca kəndi-sinə dünkü əleyhdarı üzərində bir müt-təfiq də bulmuşdur. Lloyd Corc da kəndi nəzəriyyəsini dəyişməyə məcbur olmuşdur. Qəhvəaltıda Bullit, general Smets, lord Robert Sesil və [Filip] Kerr hazır bu-lunduqları halda Lloyd Corc “Deyli meyl” qəzetəsində dərc edilən bir məqalədən dolayı müztərib [iztirablı] və rahatsız ol-duğunu söyləmişdir.

Lloyd Corc kəndi Kabinəsi əleyhinə Rusiya sülhü üstündə Lord Nortkliff və Çörçill tərəfindən irticapərvəranə bir sui-qəsd hazırlandığını bildirdi. Bir həftə son-ra Lloyd Corc Avamlar Kameronunda bə-yan etmişdir ki, Rusiyanın yalanpac sülh təklifini heç nəzəri-etibara belə almaq is-təməyir.

Bullit istefa verir. Vilsona yazmış ol-duğu bir məktubunda Bullit töhmətlər ataraq deyir ki, o kəndisinə etimad və eti-bar etmiş demokratiyaya xəyanət edir.

Məclisi-Əyan Komisionunda Bullit kəndi ittihamatını xüsusiləşdirmiş və həm-çinin göstərmişdir ki, Lansinq və general Bliss və hətta polkovnik Hauz dəxi xoş-nudsuzluqlarını izhar etmişlərdir [məmnuniyyətsizliklərini bildirmişlər]. Lansinq bə-yan etmişdir ki, Dövəli-Müttəfiqə [Antan-ta] tərəfindən kəndi xüsusi mənfəətlə-r[i] üçün yaradılmış Cəmiyyəti-Əqvamın heç bir qiyməti yoxdur.

* * *

Lloyd Corcun bu xüsusda yazdığı tək-zibindən “Yumanite” atidəki [aşağıdakı] parçaları iqtibas ilə dərc etmişdir:

“Bullitin Lloyd Corc ilə olan müzaki-rəsi inkar edilməyərək, nəşr və təmim-dən [yayılmaqdan] ötrü tərtib edilən bir layihə fəqərəsi [faktı] qəti surətdə təkzib edilir. Ümumiyyətlə, Bullitin bəyanatın-da büsbütün dəyişikliklər olduğundan əlavə, bir az daha gülüncdür də.”

* * *

Bullitin kəşfi-əsrar [sirləri faş] etməsi münasibətilə Marsel Kaşen “Yumanite”-də yazır:

“Bullit əvvəlinci gündən vilsonçu idi. O şimdi də öyləcə qalmışdır. Prezidentin güzəştçi olması onu əmiq [dərin] hüznə daldırırdı. O, gizli siyasətə qarşı etiraz et-mədən dayanammamışdır. Bu şəxs Cə-miyyəti-Əqvam məfkurəsinin mütəəssib [təəssübkeş] bir tərəfdarı olduğu üçün Vil-sonun Klemanso və Lloyd Corca təslim olmasını heç bir dürlü əfv edəmməyir. Bundan əlavə, o neçə aylardır ki, Rusiya ilə sülh edilməsi təkidatında bulunur. Lloyd Corc və onun katibi Kerr, Bullitin onlara isnad verdiyi: «Onlara Rusiya xalq komissarları ilə müzakirəyə başlamaq üçün Prins adalarını təklif etmişlarmış» kimi bəzi sözləri rəsmən təkzib edirlər.”

Marsel Kaşen yazır ki:

“Mən Bullitlə yaxından tanış olmağa müvəffəq olmuşdum. Bu möhtərəm adam hümmətli və qeyrətli olduğu kimi, söy-ləmiş olduğu sözlər də doğru və səhəhdir.

Mən ona inanıram və mən təəssüf edi-rəm ki, İngiltərə Raisi-Vükəlası kəndisinə hörmət qazandıracaq diplomasi təkzib-lərə təvəssüt [müraciət] etməyə məcbur olmuşdur.”

Arxangelskdə

Kuban qəzetələri yazırlar ki, “B.” qə-zetəsi ingilislərin Arxangelsk dairəsindən getməsi xəbərini təkzib edir. Qəzetələrin əxbəratına [xəbərlərinə] nəzərən, Arxan-gelsk cəbhəsində olan İngiltərə əsakiri [əsgərləri] komandanı general Qroqan əha-liyə atidəki [aşağıdakı] xitabnamə ilə mü-raciətdə bulunmuşdur:

“Biz – yeni vürud etmiş [gəlmiş] İngil-tərə müntəzəm əsakiri rus xalqı ilə mü-haribə etməyə gəlməmişik. Biz Rusiyaya gəlmədən məqsədimiz odur ki, Rusiyanın müvəqqəti qanuni hökumətinə müavinət-də bulunaq.”

Bolşeviklərə müraciət edərək general Qroqan yazır:

“Biz sizin üzərinizə müharibənin bü-tün dəhşətlərini yağdırırıq. Siz tankları görmüsünüzmü? Siz atəşfəşanları gör-müsünüzmü? Siz sipərlərdə yatan adam-ları qaplayan tüstülü buludları görmüsü-nüzümü? Siz daşları və suyu yaxan çini bombaları görmüsünüzmü?”

Qroqanın elanları əhali və Qırmızı or-du içinə təyyarələr vasitəsilə müntəşir edilir [yayılır].

Fiume haqqında

İtaliya hökuməti rəisi Nitti, D’Annun-sionun Fiume üzərinə saldırməsi haqqın-da aşağıdakı sözləri söyləmişdir:

“Həyatın bütün füyuzatı ilə zövqəyab

olan [həyatın bütün zövqlərini dadan] adamlar, kübara mənsub olub böyük hərəkət qəhrəmanı olanlar, mənim İtaliyanı ətmək və kömürlə təmin etməsi işlərimə mümaniat [maneçilik] yaratdıqları zaman söyləməyə haqqım vardır ki, bu adamlar dəli olmuşlardır. Onlar anlamayırlar və o xüsusda heç fikir etməyirlər ki, düvəli-əcnəbiyyənin [əcnəbi dövlətlərin] üzərimizdən etimadını qaldıra biləcək bir siyasət yürütməklə İtaliya üç həftədən ziyadə yaşayammaz.”

Tarixi vəsiqələrin tələf olması

Petroqrad komissarı bir qaç arxivdə saxlanılan tarixi vəsiqələrin tələf olduğunu kəşf etmişdir. Vəsiqələr çəki ilə satıldığı üçün onları aramaq mümkün olmamışdır. Şey bükmək üçün dükançılara satılan arxiv kağızları içində atıdiki [aşagıdakı] vəsiqələr də vardır: İkinci Yekaterinanın Potyomkinə məktubu, 60-cı sənə məşrutəsi vəsiqələri, Kerenskinin səfirləri ilə mürasilatı [məktublaşmaları] şifrələri, Kornilov işinin vəsiqələri, Daxili [işlər] nazirinin gizli şöbəsində saxlanılan Veliki knyaz [Böyük knyaz] Konstantin Nikola-yeviçin kağızları.

Bunlardan əlavə, Vladıqafqazda olan Qafqaziya ordusunun 19-cu əsr ibtidiasından [əvvəlindən] başlanan arxivinin kağızları da satılmış və o kağızlar içində məşhur rus şairi Lermontova aid işlər də tələf olmuşdur. Və həmçinin Dekabristlərin işləri və Yelizaveta [Petrovna] zamanında olan sui-qəsd vəsiqələri də qeyb və tələf olmuşlardır.

Qeyb və tələf olan vəsiqələrin ümumi miqdarını təyin etmək mümkün olmamışdır.

KÜTÜBİ-MÜQƏDDƏSƏNİN DİLLƏRƏ TƏSİRİ

Bir zamanlar xristian aləmi təəssübi-cahilanəyə tutularaq kütübi-müqəddəsənin [müqəddəs kitabların] yəhudi, yunan və latın dillərindən başqa sair dillərə tərcüməsinə razı olmayırdılar. Odur ki, mü-təfərriq [ayrı-ayrı] millətlər arasında xristian etiqadı əvvəllərcə böyük bir hörmət və nüfuz qazanammayırdı. Fəqət bunu düşündükdən sonra papazlar həman kitabların sair dillərə də tərcüməsinin izin və hökmünü verdilər. Bunun icrası üçün yer üzündəki müxtəlif dillərə dara olmaq [bilmək, vaqif olmaq] lazım gəlirdi. Odur ki, xristian mücahidləri ətrafa yayılıb bir çox dilləri öyrəndilər. Hətta o vaxtadək lisan qəvaidindən [qaydalarından] məhrum qalmış dillər üçün mükəmməl sərf və nəhv [qrammatika] kitabları da tərtib verdilər ki, görülmə biləcək tərcümələri dil sahibləri asan və düzgüncə anlaya bilsinlər.

Hələ az vaxtadək əlifbaya malik olmayan millətlərin təbii tələffüzlərinə uyğun xüsusi əlifbalar da tərtib verdilər ki, rus, bolqar, çex, leh [polyak]... əlifbaları həman xristian rahibləri əli ilə düzələnmiş hürufatın [hərflərin, əlifbaların] cümləsindəndir.

Rahiblər buna kifayət etməyərək, dilini öyrəndiyi millətin dəb və adətlərini bilmək üçün həman millətin tarix və ədəbiyyatını da ətrafıca öyrəndilər. Az bir zamanda məzkur [deyilən] məsələlərə dair Yevropa mətbuatında faydalı əsərlər görünməyə başladı. Yevropalıların özgə dillərinə bu dərəcədə maraq və əhəmiyyəti dil sahiblərini də həvəsləndirdi. Odur

ki, dillərinin saflığına, milliləşməsinə, tarix və ədəbiyyat ənənətinə [ənənələrinə] çalışdılar. Dil, əlifba və imla kimi məsələlərin həllinə çoxdan müvəffəq oldular.

Bu gün xristian aləmində öylə bir millət qalmamışdır ki, onun milli lisanı, ədəbiyyatı, tarixi, müəyyən qəvaidə tətbiq edilmiş imlası olmasın. Bunların hamısı din və məzhəb nöqtəyi-nəzəri ilə başlanmış bir cərəyanın səmərəsidir ki, xristian aləmində bu şüara: “Hər dil Allahı etiraf etməlidir” deyirlər.

Əhdi-qədim və Əhdi-cədidin tərcümələri sayəsində gürcü və erməni kimi xırdaca millətlərin də bu gün özlərinə məxsus əlifbaları, dilləri, milli ədəbiyyatları, dillərinə tərcümə edilmiş əməlləri və sairələri vardır.

Doğrudur, bu kitabları xristianlar türk və fars kimi Məşriq [Şərq] dillərinə də tərcümə etdirmişlər. Hətta türkün ənvai [müxtəlif] şivələrində də bu tərcümələr mövcuddur. Lakin bu məsələ Qərb ölkələrində göstərdiyi səmərələri Şərq tərəflərində göstərə bilməzdi. Çünki yevropalılar büt-pərəstliyi tərklə xristianlığı qəbul etdikləri halda, şərqililər də nəsturi xristianlığı tərək edib islamı qəbul edirdilər. Məlumdur ki, rədd edilmiş etiqadın kitabları da istər əslə olsun, istər tərcüməsi əhali arasında rəğbət və ehtiram qazana bilməzdi. Odur ki, Tövrat və İncilin tərcümələri yüz minlərlə Şərq ölkələrinə aparıldı, əhaliyə paylandı, lakin əhali bunların nəfis cildlərini alıb, mündəricatını tozlu rəflərə, dolablara tulladı. Burada onların yerini tuta biləcək bir kitab varsa, o da yalnız Qurani-şərifdən ibarətdir ki, bunun da təbidi [əbədiləşdirilməsi] bir bu qədər Şərq millətləri arasında ancaq ərəblərə qismət olmuşdur.

Məlum olduğu üzrə, dini-mübini-islam Ərəbistanda zühur edərək, Şərq cəhətlərində kamali-sürətlə intişara [yayımağa] başladı. Əhalinin şəri [şəriətlə əlaqədar] ehtiyaclarını rəf etmək [aradan qaldırmaq] üçün Misir, İran, Türkünstan kimi böyük qitələrin [ərazilərin] sərkərdələrinə Qurani-şərifin birer yazı nüsxələrini göndərdilər. Sərkərdələr bu nüsxələri özlərinə düsturül-əməl ittixaz edərək [rəhbər tutaraq], əhalinin ənvai [müxtəlif] ehtiyaclarını bununla rəf və həll edərdilər.

Ərəb dili bilməyən fars və türk ölkələrində Qurani-şərifin tərcümələrinə ehtiyac görüldü. Lakin xəlifə tərəfindən buna müsaidə verilmədi. Binaənileyh [ona görə], o vaxtın yüz min müşkülətinə qatlaşıaraq türklər, farslar ərəb lisanını öyrənməyə başladılar. Dini, siyasi və ictimai ehtiyaclarını ərəb lisanına vabəstə [bağlı] görüb, ikiəlli bundan yapışdılar.

Müruri-zamanla [vaxt keçdikcə] ana dilləri unuduldu. Ərəb lisanı isə gün-gündən şöhrətini artırdı. Lakin bu dilin qəvaidinə [qaydalarına] aşına olmayan əcnəbilər bunu təbii məxrəcindən [tələffüzündən], təcvidindən [ahəngindən] azdırıb, vaxtilə çirkin və qaba bir hala saldılar. Dilin pozğunluğu gündən-günə şiddət edib ərkani-xilafəti [xilafətin idarəçilərini] böyük bir təşvişə saldı. Odur ki, darülxilafədə [xilafət mərkəzində] lisanıyyun uləmasından [dil alimlərinin] ən məşhurları ərəb lisanının sərf və nəhvini yazmağa məşğul oldular. Yunan uləmasının ən məşhuru Ərəstunun əsərlərini özlərinə rəhbər qərar verərək lisanın mükəmməl sərf və nəhvini yazdılar. 7-ci əsrdən 12-ci əsrə qədər, yəni tamam 500 il ərəblər bu yolda çalışdılar və dillərini öylə bir hala gətirdilər

ki, bu gün ərəb dili dünya dillərinin ən mükəmməli ədd [hesab] edilə bilər.

Sair islam dilləri, ələlxüsus türkcəmiz yuxarıda zikr olunduğu vəchlə unuduldu, sarmasapıq hallara düşdü.

Hərgah Quranımızın sair dillərə tərcüməsi hökmünü xəlifələr vaxtında vermiş olsaydılar, yəqin ki, bugünkü əlifba və dil mübahisələrinə imkan buraxılmazdı. Bu min ilin ərzində türkcəmiz ən gözəl və zəngin bir hal kəsb etmiş [qazanmış] olardı.

Osmanlılar arasında Quranın türkcəyə tərcüməsi çox da qədim vaxtlarda baş vermiş məsələlərdən deyil. Azərbaycan da isə 15 ildən bəri üç tərcümə hüsula gəlmişdir. Bunlardan ikisi təb [çap] edilmişdir. Üçüncüsü isə hələ yazı halında qalır. Arzu edərdik ki, bunun təbinə şüru etməmiş [başlamamış], tərcümənin düzgünlüyü ilə bərabər türkcəmizin ahənginə, tələffüzünə, sərf və nəhvünə artıq dərəcədə diqqət edilsin ki, kütübi-müqəddəsələrin düzgün tərcümələri bir çox dillərin tarixində ən əhəmiyyətli və maraqlı rollar oynaya bilmişdir. Yəqin ki, bu təsir bizim dildə də müşahidə ediləcəkdir.

Fərhad Ağazadə

VÜKƏLA-ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

- Ədliyyə nazirinin Xüsusi Təftiş və İstintaq Komissiyasına üzv təyini haqqındakı təqririn isteməsi [rəsmi məktubunun dinlənməsi] nəticəsində, Ticarət və Sənaye Nəzarətinin sabiq xüsusi əmr məmuru İvanovun təyin edilməsi qərara alınmışdır.

- Ticarət, Sənaye və Ərzaq nazirinin Tağıyev Teatrosu antreprenoru [icarədarı] Polonskinin səhnələr üçün səkkiz min arşın bez buraxılması haqqındakı təşəbbüsə dair təqriri isteməsi nəticəsində, təşəbbüsə rədd edilməsi qərara alınmışdır.

- Ticarət və Sənaye və Ərzaq nazirinin Rusiya dövləti nəzdindəki İsveçrə səfərəti cənbindəki [səfirliyi nəzdindəki] komitə üzvü Qubinin İsveçrəyə aparmaq üçün 22 min qoyun yununun qaydadan xaric olaraq icazə verilməsi haqqındakı təşəbbüslərinə dair təqriri isteməsi nəticəsində, təşəbbüsə rədd edilməsi qərara alınmışdır.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə [Sosial Təminat] nazirinin Batumdakı qaçqınlar haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində, Nəzarət ixtiyarında olan məbləğdən müavinət üçün 20 min manatın Batum general-konsulluğuna buraxılması qərara alınmışdır.

- Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə nazirinin Naxçıvan, Şərur, Dərələgöz qaçqınlarına müavinət etmək qəsdinə təsis edilmiş hökumət heyəti üzvü doktor [Əbdülhəmid bəy] Qənizadəyə maaş təyini haqqındakı təqriri isteməsi nəticəsində, 70 milyonluq fondan mümaileyh [adı çəkilən] doktora verilmək üçün 10 min manat buraxılması qərara alınmışdır.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

- Şəki müfəttişliyinə Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Seyidlər kəndi qaçqınlarının əhvalını mə-

həllində [yerində] təhqiqə lazımi müavinət etməyi tapşırılmışdır.

- Ticarət və Sənaye və Ərzaq Nəzarəti tərəfindən xüsusi bir komissiyaya təşkil edilir ki, Lənkəranda ərzaq və mühimmat almaq işləri ilə iştigal edəcəkdir [məşğul olacaqdır]. Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarəti tərəfindən məzkur [deyilən] komissiyaya Lənkəran müfəttişi [Aslan bəy] Nabatəlibəyov təyin edilmişdir.

- Bakı qradonaçalstvasındakı Kürkənd müvəkkilləri Ağəli Heybətov və Rəzəla Rəzayevə kəndin fəqərə sinfi miyanında [arasında] təqsim edilmək [bölüşdürülmək] üçün Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətindən 73 nəfər üçün 40 pud 38 girvənkə buğda, 5 pud 22 girvənkə arpa buraxılmışdır.

- Bakı xəzinəsi Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] bir təliqə [rəsmi məktub] göndərilib məlum etmişdir ki, 1919-cu sənə smetası hesabına Nəzarət üçün 336.806 manatlıq istiqraz açılmışdır.

- Tağıyev fabrikanı müdiriyyəti Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] sabiq və yeni intixab edilmiş [seçilmiş] zavod komitələri siyahısını göndərərək rica etmişdir ki, hankı komitənin həqiqi hesab edilməsi haqqında müdiriyyətə məlumat verilsin.

İRƏVAN QUBERNİYASINDA MÜSƏLMAN QAÇQINLARININ ƏHVALI

Hal-hazırda İrəvandan alınmış bir məktubda İrəvan quberniyasındakı Şərur, Naxçıvan və Vedibasər müsəlmanlarının əhvalı böylə təsvir edilir:

“İrəvan, Sürməli və Eçmiyadzin qəzalarında ermənilərin son məzalimi [zulümləri] nəticəsi olaraq Vedibasər, Şərur və Naxçıvan qəzalarına külliyyətli surətdə qaçqınlar gəlməkdədir. Əski və yeni gəlmiş qaçqınların əhvalı maddi və tibbi müavinət yoxluğundan naşi [ötrü] dəhşətli bir şəkildə kəsb etmişdir. Fəlakətlərlə aclıq, xəstəlik və müavinətsizlik əməliyyatı bir surətdə tələf etməkdədir. Hər gün yüzlərlə insan vəfat edir. Bədbəxt valideklər kəndi çocuqlarını aclıq zəhəməti [əziyyətləri] qorxusundan nəhivə atıb və yaxud boğurlar. Atalar külfətləri və çocuqlarının ahlalələrini eşitməmək qəsdinə hamını atıb qaib olmaqdadırlar.

Məktub sahibi ermənilər tərəfindən yandırılmış köylərin soqaqlarında gəzən ac və bialac qarısı və ixtiyarların fəna əhvalını, çocuqların aclıq ah və nalələrini təsvirdən acizdir.

Hal-hazırda Vedibasərdən Ordubada bu ərazidə yaşayan qaçqınların miqdarı 70 minə bəliğdir [çatır] ki, müavinət edilməzsə, qışda 99 faizi aclıq və soyuqdan ölməyə məhkum olacaqlardır.

Təcili surətdə ərzaq, pul və dəvə müavinəti lazımdır.”

Məktuba əlavə olaraq təxrib və yandırılmış 39 köyün əsəmisini havi [adlarını ehtiva edən] bir siyahı da göndərilmişdir ki, İrəvan qəzasındakı köylərin adları buraya daxil deyildir, zira onların həpsi dağıdılmışdır.

BAKİ XƏBƏRLƏRİ

Bələdiyyə İdarəsində

Tarqovı, Olqinskaya və Kolyubakin-skaya küçələrdəki meyvəçi və baqqallar

müştərəkən qradonaçalnikə bir istida [əri-zə] verib, məzkur [deyilən] küçələrdəki xırda alış-verişçilərin çıxarılımalarını rica etmişlərdi.

Bələdiyyə İdarəsi qradonaçalnikin bu babbdakı təliqəsinə [rəsmi məktubuna] cavabən məlum etmişdir ki, ümumiyyətlə, tabaqqılar ehtikarçılığın önünü almaq üçün ən əlverişli bir vasitədir. Küçələrin hifzüs-sihhə [gigiyena] nöqtəyi-nəzərindən təmizliyi riayəti üçün Bələdiyyə İdarəsi xüsusi bir komisiyon təşkil etmişdir ki, işbu məsələyə baxıb 1920-ci sənə üçün tabaqqılar üçün xüsusi bir nizamnamə hazırlayacaqdır və məzkur nizamnamə üzrə tabaqqılara alış-veriş etməyə icazə veriləcəkdir.

Bələdiyyə məclis intixabatı ətrafında

Bələdiyyə məclis intixabatından [seçkisindən] ötrü Bələdiyyə İdarəsi bir intixabat komisiyonu təşkil edəcəkdir ki, ictimai müəssisələr nümayəndələrindən ibarət olacaqdır. Məzkur [deyilən] komisiyona Bələdiyyə İdarəsindən üç nəfər nümayəndə, Mərkəzi Ev Komitəsi, rus, erməni, yəhudi milli komitələrindən, Kəsbkarlar İttifaqı, siyasi firqələrdən Müsavat, İttihad, Əhrar, Hümmət, İctimaiyyuni-Amiyyun [Sosial-Demokrat], İctimaiyyuni-İnqilabiyyun [Sosialist İnqilabçılar], Daşnaksutyun, Kadet [Konstitution-Demokratik Partiya], Ticarət və Sənaye İttifaqı, Neftçilər İttifaqından birer nümayəndə iştirak edəcəklərdir. Komisiyonun birinci iclası işbu ayın 31-də vəqə olacaqdır.

Şəhər İdarəsinin iclası

Təşrini-saninin [noyabrın] 1-nə Bələdiyyə İdarəsinin iclası təyin edilmişdir.

İclasda, buraxılacaq istiqraz məsələsi müzakirə ediləcəkdir.

Ümumi iclas

Təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 31-də cümə günü saat 10-da “Müsavat”ın otaqlarında, Haşimovun mülkündə İzçi Təşkilatının ikinci iclası vəqə olacaq, iclasda təşkilatın məramnaməsi oxunub təşkilat həvəskarı olan gənclər qeyd ediləcəklər. *İdarə*

Mühazirə

Cümə günü oktyabr ayının 31-də axşam saat 4-də Persidski küçə ilə Birinci Qanlıtəpə küçəsinin kücündə olan Hacı Sultanəli məscidində “Müstəhlikin [istehlakçılar] nə deməkdir?” məzmununda bir mühazirə olacaqdır. Müstəhlikin cəmiyyətlərinin üzlərindən mühazirədə olmaları rica edilir.

Fəhlə həyatından

Bibiheybət dairəsinin neft işləri fəhlələrinin müştərək ittifaqının işbu təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 28-də ümumi iclası vəqə olmuşdur. İclasda Məsai Nəzarətinin [Əmək Nazirliyinin] məvaciblərin artırılması haqqındakı vədləri müzakirə edilərək qərara alınmışdır ki, üç günədək məsələnin həll edilməsi Məsai Nəzarətindən tələb edilsin.

Şamaxı yolunda kütübxana

Bu yaxınlarda Şamaxı yolunda Mərkəzi Müstəhliklər İttifaqı kütübxanasının şöbəsi açılacaqdır.

Müstəhliklər ittifaqı və odun

Müstəhliklər İttifaqı tərəfindən alın-

mış olan 20 mikab [kub] sajin odun siyahı mövcibi ilə [siyahı əsasında] müstəhlikin dükanları miyanında təqsim edilmişdir [arasında bölüşdürülmüşdür]. 110 mikab sajdından ibarət ikinci partiya odun isə naməlum səbəblərdən dolayı Lənkəran general-qubernatoru tərəfindən saxlanılmışdır. Müstəhlikin İttifaqının dediyinə görə, Ərazi Nəzarəti odunların Lənkəranda bilamümaniat [maneəsiz] gətirilməsi üçün sərəncamda bulunmuşdur.

Qaçqınlar əhvalı

Məhəlli [yerli] müsəlman siyasi firqələri Yalama mövqifindən [stansiyasından] böylə bir teleqram almışdır:

Quba kəndlərində olan minlərlə son dərəcə müşkül bir halda olan qaçqınlara ayda hər bir nəfərə 30 girvənkə taxıl, bəzəziyyə malı, sabun, bez və qeyriləri verməklə müavinət etmək lazımdır. “İttihad” firqəsi tərəfindən buraya göndərilən Nağıbəyova Rüstəm xan Xoyski müzahirətdə bulunmaqdan [köməkdən] imtina etmiş və ancaq məmurlardan Mehrabov ilə yüz min manat göndərmişdir. Beş həftə zərfində qaçqınları əhali özü saxlayırdı, daha saxlamaq iqtidarında deyildir. İnsanlar həlak olurlar.

Müavinət [kömək] etməni rica edirik. Yeddi yüz iyirmi beş min manat təxsis edilməsi [ayrılması] lazımdır. Bu məbləğdən beş yüz iyirmi beş min manatı taxıl və iki yüz min manatı hər ayda adama əlli manat nəqdi olaraq müavinət edilmək üçün lazımdır.

*“Müsavat” firqəsi nümayəndəsi
[Əbülqasım] Rüstəmzadə,
“İttihad” firqəsi nümayəndəsi
Nağıbəyov*

TƏSHİH [DÜZƏLİŞ]

Rusca “Azərbaycan” qəzetəsinin 233-cü nömrəsində Bakı xəbərlərində Bələdiyyə İdarəsinin 28 təşrini-əvvəl iclasında dərc edilmişdir ki, Abbasqulu Kazımzadə növbədən xaric olaraq Bələdiyyə İdarəsindən sual etmiş ki, Nikolayevski soqağın [küçəsinin] adı dəyişilib Parlaman soqağı adı verilməsi ilə bərabər, soqaqlardan ingilislər tərəfindən vəz edilmiş [qoyulmuş] lövhələrin götürülməsi haqqında Bələdiyyə İdarəsi nə binagüzarlıq etmişdir [nə tədbir görmüşdür]?

Fəqət Kazımzadə idarəmizə xəbər verir ki, məzkur [deyilən] iclasda növbədən xaric olaraq bələdiyyənin fəaliyyətsizliyi ilə bərabər, idarənin milliləşdirilməsinə də bir əhəmiyyət verilmədiyini bəyan etmişdir. Böylə ki, Bələdiyyə İdarəsində bir qaç nəfər rus xidmət etdikdə, bütün idarə rusca qonuşur. Və bunun sayəsindəndir ki, Kazımzadə türkcə qonuşduqda, Bələdiyyə İdarəsinin katibi rus olub, məzkurun [adı çəkilən şəxsin] sualını anlamayıb, qəzetəyə yanlış xəbər vermişdir.

Kazımzadə cənabları iclasda demişdir:

28 May tarixli, Bakı şəhərinin qəhrəman əsgərlər tərəfindən istirdadı [geri alınması] münasibətilə Bələdiyyənin təntənəli iclasında qərardad edilmişdir ki, şu günün şərəfinə olaraq Bakının Nikolayevski soqağının adı Parlaman soqağı adına təbdil edilsin [dəyişdirilsin]. Ancaq istibdad hökuməti tərəfindən təsmiyə edilən [adlandırılan] Varansov, Mixail və sairə

adlar indiyə qədər davam etməkdədir. Bələdiyyə İdarəsi hökumətdən milyonlarla para aldığı halda heç bir fəaliyyət göstərməyir və qəraradlara etina etməyir. Məsələn, ingilislər tərəfindən vəz edilmiş [qoyulmuş] bir qaç lövhələr indi də divarlardan götürülməmişdir.

BİRJADA

Kerenski minlik 900-1.070 manata qədər, 250-lik faizsiz və xırda kəndi qiymətindən 10 faiz əskikdir. Nikolay 5 yüzlüyü 900-1.750 manata qədər, yüzlüyü 230-400 manata qədər və xırdası isə 50-80 faizə qədərdir. Türkiyə kağız lirəsi 220 manat və Zaqafqaz bonu min manata 15 manat fəzlədir. Türkiyə altun lirəsi 1.010 manat, altun onluq 1.150 manat, imperial 800 manat və Avstriya altunu 2.250 manatdır. Gümüş manat 88 manat və xırda gümüş para 35 manatdır. Susinin topu 1050 manata gedir.

PARLAMAN KOMİSYONLARINDA

Parlamanın Ləvayehi-Qanuniyyə [Qanun Layihələri] Komissiyonuna aşağıda mündəric [dərc edilən] qanun layihələri varid [daxil] olmuşlardır:

26 təşrini-əvvəldə – Ziraət Nəzarətindən [Əkinçilik Nazirliyindən], Göyçay şəhərini Arvan keçidindən axan sellərdən mühafizə etmək haqqında;

29 təşrini-əvvəldə – Daxiliyyə Nəzarətindən, Gəncə qəzasının iki qəzaya bölünməsi haqqında;

29 təşrini-əvvəldə – Ədliyyə Nəzarətindən, müqavilənin möhtəvi olduğu tədiyatın məhkəməyə tövdisi və mövduunun müzayidə ilə satışa qonulması [müqavilənin əhatə etdiyi ödənişin məhkəməyə tapşırılması və girov qoyulan şeyin hərracda satışa qoyulması] haqqında;

Ziraət Nəzarətindən, məhəlli [yerli] və İrəvan qaçqınlarını Azərbaycan daxilində sakin etmək xüsusda təşrini-əvvəlin 27-də Parlamanın Ləvayehi-Qanuniyyə şöbəsinə varid [daxil] olub, Maliyyə və Büdcə Komissiyonuna göndərilmişdir.

Qəbul olunmuş qanun layihəsi

Məhəlli və İrəvan qaçqınlarının Azərbaycan daxilində sakin edilib və onların təminatı üçün 100 milyon (yüz milyon) manat buraxılması haqqında Ziraət Nəzarətinin qanun layihəsi Parlamanın Maliyyə və Büdcə Komissiyonunda qəbul edilmişdir.

FİRQƏLƏR VƏ CƏMİYYƏTLƏR

Cəmiyyəti-Xeyriyyədə

Qaçqınlar

- Bakı sakini Əmin Manaf oğlu Yetimlər yurdundan Ruqiyyə Bədəl qızı nam [adlı] bir qızı öz evində saxlamaq üçün götürmüşdür.

- Yetimlər yurdundan Səlimə Hüseyn qızı nam bir qızı Şükür Məşhədi Əmin oğlu saxlamaq üçün götürmüşdür.

- Səfa məktəbində olan İrəvan qaçqınlarından Leyla Qasım qızını Məşhədi Paşa Quluzadə evində saxlamaq üçün götürmüşdür.

- İrəvan qaçqınlarından Abdulla Əli oğlunu Tağıxan Həniyəxan zadə saxlamaq üçün götürmüşdür.

İnşaat şöbəsi iclası

Bu gün təşrini-əvvəlin 31-də axşam saat 7-də Bakı Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi binasında şühəda [şəhidlər] şərafinə qəbiristanda inşa olunan binanın Cəmiyyəti-Xeyriyyə, Ünas [Qadınlar] Cəmiyyəti və Ziyalılar Cəmiyyəti nümayəndələrindən ibarət şöbənin iclası təyin edilmişdir.

“Müsavət”da

Novo-Bayəzid hərəzədələri

Novo-Bayəzid hərəzədələrindən [müharibədən zərər çəkənlərindən] iki nəfər Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavət”ın Bakı Komitəsinə müraciət etdikdə, Komitə məzurlara [deyilən şəxslərə] müavinət edilməsi üçün Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsinə göndərmişdir.

Maarif Nəzarətinə

“Müsavət”ın Bakı Komitəsi Firuzə xanım Həsən bəy qızının Bakı Birinci Milli Ünas edadiyyə məktəbinə məccanən [ödənişsiz] qəbul edilməsi haqqında bir məktub göndərmişdir.

Gəncədə İrəvan qaçqınları

İrəvan qaçqınları vəkili Məşhədi Cəlil Kərbəlayı Abbas oğlu “Müsavət”ın Bakı Komitəsinə müraciət etmişdir ki, Gəncədə iqamət edən İrəvan qaçqınlarına heç bir firqə və cəmiyyətlərdən müavinət edilməməsinə cəhət, binagüzarlıq edilsin [tədbir görülsün]. Komitə məzkur [adı çəkilən] Məşhədi Cəlilə bir etimadnamə ve-

rib firqə nümayəndəsi Nasir Əlikərimzadə ilə bərabər, Ümuri-Xeyriyyə və Nəfiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] və başqa cəmiyyətlərə müraciətdə bulunmaq üçün göndərmişdir.

“Müsavət”ın nümayəndəsi

Bakı Bələdiyyə İdarəsinin intixabat [seçki] komitəsində iştirak etmək üçün “Müsavət” firqəsinin Bakı Komitəsi tərəfindən Müseyib Haqqanlı təyin edilmişdir.

İclas

Bu gün təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 31-də axşam saat 6-da Parlaman binasında Türk Ədəmi-Mərkəziyyət “Müsavət” firqəsinin Bakı Komitəsi ilə fraksiyanın iclası təyin edilmişdir.

Müsəlihə və Mürəfiə şöbəsində

Balaxanada Lazarevin firmasında işləyən Ağaməhəmməd İlyas oğlu nam fəhlə ixrac edildiyi üçün “Müsavət”ın Müsəlihə və Mürəfiə [Barışıq və Məhkəmə] şöbəsinə müraciət etmişdir. Şöbənin təşəbbüsəti sayəsində məzkur [deyilən şəxs] əski xidmətinə qəbul edilib və ixrac vaxtı maaşını dəxi almışdır.

Tərəqqi Cəmiyyəti

Bu gün təşrini-əvvəlin 31-də İranlılar Maarif Cəmiyyəti “Tərəqqi”nin nəfinə [xeyrinə] olaraq “Ekspress” sinematoqrafında Olqinski küçədə gündüz saat 12-dən gecə saat 12-yə qədər tamaşa göstəriləcəkdir. Maarifpərvər zəvatin [şəxslərin] maarif naminə təşrif gətirib bilet almaqla müavinət göstərməkləri mətlubdur [arzu olunur].

GÜRCÜSTANDA

Paris heyəti

Bu günlərdə Batuma Fransanın “Sir-kas” vaporu vürud etmişdir [gəlmişdir]. Vapor ilə Bakı-Ənzəli təriqi [yolu] ilə Tehrana xüsusi sifarişlə Paris dəmiryollarının mərkəzi idarəsi tərəfindən getməkdə olan bir heyət dəxi gəlmişdir. Övdəti əsnasında [qayıdarkən] heyət Tiflisi dəxi ziyarət edəcəkdir.

Lehistan və Ukrayna nümayəndələri

Lehistan [Polşa] və Ukrayna nümayəndələri Ostrovski və Kraskovski Gürcüstan Xariciyyə işləri naziri Gegeçkori ilə görüşüb onunla uzun bir müsahibədə bulunmuşdurlar.

Xoni-Kutais dəmiryol xətti

Xonidən Kutaisə çəkilməkdə olan dəmiryol xətti tamam olmaq üzrədir. Bu günlərdə bu yola bir neçə lokomotivlər salınacaqdırlar.

General Baratov

General Baratov aldığı yaralardan sağalmağa üzrə olduğundan, həkimlərin tövsiyəsi üzərinə daha da mükəmməl surətdə səhhət tapmaq üçün Batuma getmişdir.

İngilislərin Gürcüstana borcu

İngiltərə qoşunlarını aparmaq, vaqonların icarə haqqı və qeyri məxaric olaraq eylülün 20-nə qədər verilən paralardan əlavə Gürcüstan Dəmiryol İdarəsinə 15 milyon dəxi ingilislər verməlidirlər.

Dəri ixracatının məni

Dəriyə Tiflisdə böyük ehtiyac hiss edil-

diyindən, Ərazi Nəzarətinin Dəri şöbəsi baş təchizat idarəsindən xaricəyə dəri ixracatının məni [qadağan] edilməsi xüsusda təşəbbüsatda bulunmuşdur.

Təbliğati-rəsmiyyə

Tiflis, 27 təşrini-əvvəl

Mayıs ayının ibtidalarında [əvvəllərinə] Xariciyyə Nəzarəti, Şura hökumətinin Moskvadan Gürcüstana külli məbləğlə təchiz edilmiş bir neçə nüfuzlu acentələrini Gürcüstan ilə Azərbaycan hökumətlərini Denikin ilə müharibəyə sövq etmək üçün göndərmiş olduğu xüsusda məlumat almışdı.

Həqiqətdə bu vaxtdan etibarən Gürcüstan Cümhuriyyətinin bolşeviklər hiyləsinə uyub xarici dövlətlərin daxili işlərinə və Rusiyada olan millətdaş müharibəsinə iştirak etdiyi anlaşıldıqdan sonra, bolşeviklərin şəhər və kəndlərdə təşviqat və təbliğatları ziyadələşməyə başladı. Moskvadan alınmış olan düsturüləməllərlə [təlimatnamələrlə] Rusiya Kommunist firqəsinin Qafqaziya mahalı komitəsi Məclisi-Müəssisəni düşürməyə zəmin hazırlamaq və iğtişaş salmaqla özlərinin hakimiyyətlərini bərqərar etməyə başladı.

Bunlar cümhuriyyət daxilində Rusiya hakimiyyətini bərqərar etməyə çalışan və həm general Denikin heysiyyəti ilə bolşeviklərin qüvvəsini təqviyə edən yabançı ünsürlərin olmasından istifadə etməkdə idilər.

Kommunistlər məmləkət içərisində olan quldurlar və əsgərlikdən qaçanlar ilə münasibata girişdilər. İngiltərə həkimini qətl edən məşhur quldur Payçadzeni öz tərəflərinə dəvət etmələri dəxi

bunu qəti surətdə təsdiq edir. Bu dəxi Tievent qəryəsində [kəndində] həbs edilən bolşevik Dmitriu Jorbenadze[də] bir hissəsi Duşeti həbsxanasından fərar edən, bir hissəsi quldurlardan ibarət olan bolşevik tərəfdarlarının siyahısının tapılması ilə isbat edilir.

Cümhuriyyət əleyhinə cinayət və xəyanətkaranə olan böylə hərəkata rəng vermək üçün bolşeviklərin mahal komitəsi iqtisadi vəziyyətin gərginləşməsini bəhanə edərək, fəhlələr arasında və ələlxüsüs ordu içində öz nüfuzunun intişar etməsinə [yayılmasına] cidd-cəhd edirlər. Bu məqsədlə də cümhuriyyət paytaxtında Tiflis quberniyası konfransı, sentyabrda isə Kutais qəryəsi Raçində konfrans dəvət etmişlərdir.

Bu konfranslarda bunlar hərbi və texniki bir heyət təşkil edib, müəyyən vaxtda bütün məmləkət daxilində demokratiya üsulu ilə bərpa edilmiş hökuməti yıxmaq üçün həman heyətə iğtişaş salmağı tapşırırmışlardır.

Böylə bir cinayətkaranə hərəkətin qarşısını almaqdan ötrü lazım gələn tədabir ittixaz edilmişdi [tədbirlər görülmüşdü].

Təşrini-əvvəlin [oktyabrın] 1-də Tiflisdə Georgi Kalantadze həbs edilib, məhəlli təşkilatın bəratülqövlü [protokolu] məzkurda [adı çəkilən şəxsə] tapılmışdı. Bu bəratülqövləndən anlaşıldığına görə, bu yaxınlarda onlar ümumi iğtişaş törətməyə hazırlaşırırmışlar. Bu da 4 təşrini-əvvəldə Xidistavidə Quriya hərbi və texniki heyətinin həbsi ilə dəxi təsdiq edilir. Çıxış təşrini-əvvəlin 4-nə təyin edilmişdi. Bu vaxtadək iğtişaş başçılarından olan Şaşa Gegeçkori (Duşeti və Leçxumi iğtişaşlarının başçısı), Aqinyanaşvili, Qaxuniya və Şota Kalantadze həbs edilmişlərdir.

Cəm edilən məlumata nəzərən, general Baratova edilən sui-qəsdə qətl edilmiş Elbakidze ilə bərabər iştirak etdikləri anlaşılmışdır. Böylə bir tədhişi və-qə [terror hadisəsi] Moskva Şura hökumətinin planlarının qövldən feilə [sözdən əmələ] gəlməsinə müavinətdən və bu növ ilə Gürcüstan üzərinə Denikin hücumuna yol verməkdən başqa bir məqsəd deyildir.

Bolşeviklərin komitə xəzinədarı, Saqteri mahalının komissarı İlerdaşvili dəxi həbs edilmişdi.

Bunlardan sonra bolşeviklər iğtişaş vədəsini qeyri bir vaxta keçirməyə məcbur edilmişlərdir. 14 təşrini-əvvəldə saat 9-da bolşeviklər Suxumda müsəlləh [silahlı] bir çıxış tərtib vermişlərdir. Bir neçə nəfər saldat libasında geyinmiş əşxas [şəxslər] içində Zuqdidi kəndindən sökdürülmüş və bir çox fərari olan məhəlli alayın 7-ci bölüyünün içərisinə daxil olurlar.

İğtişaşçılar silah anbarını sındırmaq istəmişlərdir. Lakin topçu firqəsi [diviziyası] və xalq qvardiyası hissələri tərəfindən ittixaz edilən tədabir [görülən tədbirlər] sayəsində bunlar arzularına nail olmamış və məmurinə [məmurlara] təslim edilmişlərdir.

İğtişaşda iştirak edənlər buradaca öz yoldaşlarını bildirmişlərdir. Bunların arasında bir neçə bolşevik dəxi vardır. Bir neçəsi həbs edilmişdir. Bir saatdan sonra intizam və asayiş bərpa edilmişdir.

Suxum çıxışının məğlubiyyətindən sonra bolşeviklərin mahal komitəsi ümumi bir vaxtda iğtişaş yapmağı təhti-qərara alar. Nəzarətə daxil olan məlumata nəzərən, təşkil edilən iğtişaş başçıları Tif-

lisdə “Avrora” mehmanxanasında 15-ci odada cəm olduqları anlaşılar. Təşrini-əvvəl 21-də iğtişaş başçılarından olan Aliko Mikeladze (səbiqdə Koroğlu) həbs edilir. Burada da zabidlərdən Suxutaşvili, Şahnazarov, səbiqdə saldat Piçixaya və qeyriləri həbs dəxi edilmişlərdir. Bunlar həbs edildikləri zaman yanlarında Tiflis şəhərinin xəritəsi dəxi tapılmışdır. Anlaşıldığına görə, şəhərin bir neçə hissəsində çıxış bir vaxtda olmalı imiş. Bunlardan əlavə, səbiq zabit Talakadze və iğtişaş başçılarından birisi həbs edilmişlərdir.

Təşrini-əvvəl 21-də Duşetdə Terek mahalı əhlindən olan Takvifa həbs edilmiş və ümumi çıxış planı ilə bolşeviklər konfransının məsaili-yövmiyyəsi [gündəlik məsələləri] dəxi tapılmışdır. Tövqif edilənlərin [saxlanılanların] miqdarı 100-ə (yüzə) qədərdir.

Bu üsyanın təşkilində indi hökumət binagüzarlığı [sərəncamı] ilə qapanmış olan Bəhriyyun [Matros] Həmkarlar İttifaqı böyük bir vəzifə ifa etmişdir.

Təşrini-əvvəl 24-də Samtredidə, Kulaşidə və Kuxs qəzasının Qubi kəndində bolşevik dəstələrinin müsəlləh çıxışları olmuşdur. Samtredidə canilər tövqif edilmişlərdir. Kulaşidə dəstə Marani kəndindən çıxıb bir qaç müəssisələri işğal etmişdir. İttixaz edilmiş tədbirlər sayəsində yarım saatdan sonra nizam və asayiş bərpa edildi. Quldurlardan 24 nəfəri tövqif və həbs edilib, qalan 24 nəfəri isə Tsxenistsqali çayına tərəf qaçmışlardır. Quldurlardan on beş dənə üçaçılan tüfəng və bir qutu da patron zəbt edilmişdir.

Qubi kəndində asilər kommunist bayrağı altında xüruç [çixış] edərək, milisiya nəfəratı ilə bir neçə nəfərdən ibarət kənd-

liləri tərksilah etmişlərdir. Burada dəxi itixaz edilmiş tədbirlər nəticəsində asayiş hökmfərma [hakim] olmuş və asilərdən on nəfəri tövqif edilmişdir. Qalan 40 nəfər asilər qaçıb gizlənmişlərdir.

Bolşeviklər tərəfindən Saçilano kəndinə hücum edildiyi vaxt bir nəfər komissar yaralanmışdır. Abaşa və Xoni dairələrinin qvardiyasının köməyi ilə üsyan yatırılmışdır. Canilər tövqif edilmişdir.

Sinati uyezdi Maran kəndində otuz nəfərdən ibarət bolşeviklərin çıxışı vüqu bulmuşdur. Onlar oradakı hökumət işləri müdiri olan Korozeyanı yaralayıb, posta və teleqraf idarəsini işğal etmişlərdir. Asilərdən altı nəfəri tövqif edilmişdir. Ciddi tədbirlər sayəsində tezliklə asayiş bərpa edilmişdir.

Kulaşi kəndində Raspatiya kəlisəsi [kilisəsi] yanında altmış nəfərdən ibarət olan bir quldur dəstəsi zühur etmişdir. Onlardan qırx nəfəri müsəlləh imişlər. Bunların arasında xitalılar [çinililər] və ruslar dəxi var imişlər və xitalılar pozğun rus dilində: “Pul verirsəniz, atəş açmarız” söyləmişlərdir.

Həbs edilənlərdən birisinin arvadında bir məktub tapılmışdır ki, onda yazılır: “Potidəki bütün əşyanı sat da, Kutaisə gəl. Mən sənə göstərdiyim yerə gəl. Hər ay oradan min rublə alacaqsan.”

Camaatın arasında şayiələr dövrən etməyə başlamışdır ki, guya Tiflisdə siyasi təbəddülat [çaxnaşma] vüqua gəlmiş, Potini bolşeviklər işğal etmiş və bolşeviklərin qoşunları [tərəfindən] tövqif edilmişlərin sırasına Aluşturov, Motsonelidze, Bakuradze və başqaları da daxildirlər.

Bundan sonra Tiflis bolşevikləri orada bir müəssisə də təşkil etmişlərdir və bu

müəssisə də təşrini-əvvəl 23-də tövqif edilmişdir.

Axırncı konfransda üsyançılıq planı tərtib edilmişdir. Bu plan üzrə ordunun və xalq qvardiyasının pişrovları [qabaqcılları] tövqif edilərək, posta və teleqraf və başqa dövləti müəssisələr işğal edilirlər.

Hökumət tərəfindən edilən binagüzarlıqlara baxmayaraq bəzi yerlərdə, ələlxüsus ətraflarda bolşeviklər çox az bir qüvvə ilə olsa da, bəzi nümayişlər vermişlərdir.

Təşrini-əvvəl 24-də səhər saat 4-də Laqodexdə 30 nəfərə qədər bolşeviklərin bir dəstəsi kəndə daxil olub posta və teleqrafı və şəhər idarəsini işğal edərək, yerli hökuməti təhti-təsərrüfünə [əlinə] almışdır. İşbu dəstə bolşeviklərlə, aşkar Denikin tərəfdarı olub onun ordu-suna yardım edən, cümhuriyyətə müzirr [zərərli] ünsürlərdən ibarət idi. Kiçik bir dəstədən ibarət olan sərhəd mühafizi ilə vüqu bulan müsədimədə [toqquşmada] mühacimlərdən [hücum edənlərdən] bir nəfər və silah anbarının bir qaraqolu ölmüşdür və Qamkrelidze nam zabit ilə bir nəfər milis ağır surətdə yaralanmışlardır. Dəstə silah anbarını aldıqda 150 dənə tüfəng və bir qaç yeşik fişəng götürmüşdür.

Hücum edənlər o gecə Tiflis hökumətinin düşməsinə və bütün cümhuriyyətin hər bir nöqtəsində hökumət bolşeviklər əlinə keçirilməsinə əmin imişlər. Fəqət Tiflisdə əmniyyət olması və xalq qoşununun göndərilməsi haqqında şayiələrin intişarı [yayıldığı] məlum olduqda dəstə dağılmışdır. Hal-hazırda Laqodex mahalı sakitdir.

Təşrini-əvvəl 23-də axşam saat 8-də Poti şəhərində yerli bolşeviklərin məxfi bir iclasları olmuşdur və bu iclasda qətd edilmişdi ki, sübh tezdən çıxış yapıb yerli hökuməti dərdəst etsinlər [ələ keçirsinlər]. Bu çıxışa bəhriyyun [matroslar] ilə Nabad kəndi camaatı iştirak edəcəkmışlər. Bu üsyanın pişrovları və bunlarla bərabər hərbi gəminin rəisi Makalutiya və bir nəfər səbiq zabidlərdən tövqif etmişlərdir. Kvaluni mövqifinə yaxınlaşmışlardır. Çıxışda iştirak etmiş olan quldurların çox hissəsini camaat tanıyır ki, onların sənəti bu vaxta qədər oğurluq və qarətgərlik olmuşdur. Üsyanın başında duran fəal bolşeviklərdən dəxi bir neçəsi tövqif edilmişdir. Asilər çıxışa onların səbəb olduqlarını göstərir və deyirlər ki, həman adamlar onlara pul verib hökumətin əleyhinə üsyan qalxızmağı onlara təklif edirlərdi. Bolşeviklər tərəfindən çağırılmış olan iclas üsyançılara lazımi təlimat verirləmiş.

Oktyabrın 24-də səhər saat 4-də Duşeti yaxınlığında Bazaleti komissarına hücum edilmiş və dörd nəfər də milisioner tərksilah edilmişdir. Milisiya nəfəratı ilə asilər arasında vüqu bulmuş atəş 15 dəqiqə davam etmiş və axırda quldurlar pərakəndə edilmişlərdir. Hücum edənlərdən altı nəfəri və altı nəfər də onların yoldaşları həbs edilmişlərdir.

Başqa yerlərdə bolşeviklərin ciddi surətdə davam etmiş olan təbliğət və təşviqatına baxmayaraq, heç bir hərəkət və çıxış müşahidə edilməmişdir. Hal-hazırda cümhuriyyətin bütün hissələrində asayiş və nizam hökmfərmadır [hökm sürməkdədir].

Üsyan haqqında ciddi və ətraflı surətdə olaraq təhqiqat və təqibat davam etməkdədir. Asilərin çox hissəsi və onların başçıları tövqif və həbs edilməklə bərabər, gizlənmiş olanlar dəxi təcili surətdə axtarılmaqdadırlar. Üsyanda iştirak edənlərin hamısı hərbi məhkəməyə verilərək lazımı cəzaya düçar olacaqlardır.

Həmin bolşevik çıxışı əsnasında bir daha isbat edilib və müəyyən surətdə göstərildi ki, gürcü xalqı demokratik üsuli-idarəsinə sədaqətlə itaət edəcək və əcnəbi dövlətlər tərəfindən para ilə alınmış olan acəntələr əli ilə hazırlanmış quyuya yıxılmayacaqdır.

Gürcüstan Daxiliyyə naziri:
N[oy] Ramişvili

TEATRO VƏ MUSIQI

“Əbülülə”

Bu gün cümə günü təşrini-əvvəlin (oktyabr) 31-də axşam Dövlət Teatrosunda beş məclisdən ibarət, Həsən Bədrəddin və Məhməd Rifatın əsəri olan “Əmir Əbülülə” faciəsi mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır. Həmin faciə Q. R. Şərifzadə cənabları tərəfindən təbdil edilmişdir.

Gələcək tamaşa – təşrini-saninin (noyabr) 4-də “Yezid ibn Müaviyə”.

Mövqeyi-tamaşaya qoyulmaq üçün hazırlanır – “Nadir şah”, “Qəzəvat” və “Ul-duz”.

Tamaşa axşam saat 8 tamamda başlanacaqdır. Biletlər teatrın kassasında satılmaqdadır.

* * *

Tariximizə və həyatımıza müvafiq palatlar və dekorasiyalar hazırlamaq üçün rəssam Ə. Əzimzadə Dövləti Teatro həyatına dəvət edilmişdir. Bundan belə hər bir tamaşa üçün yeni dekorasiyalar hazırlanacaqdır.

* * *

Bu günlərdə şəhərimizdə İdil-Ural türk-tatarları arasında məqamət [havaları, muğamatı] ilə məşhur olan Əziz əfəndi Əlmahmudov müsafirdir. Mümaileyh başqırd səhrələrində öyrənmiş təsir[li] və başqırd hissiyyatının ən nazik nöqtələrini açan məqamlarla əvvəlinci olaraq Daşkənddə tatar səhnəsinə çıxmışdı. Sonra Kazan, Orenburq, Ufa, Moskva və qeyri Rusiya şəhərlərində konsert verib, İdil-Ural türk-tatarları arasında məşhur və mötəbər olmuşdu. Onun qüvvətli səsinin və cərlərinin [boğazlarının] daha eyilənməsindən ötrü həziranın [iyunun] əvvəllərində Orenburq Müsəlman Drama Cəmiyyəti İstanbula göndərmişdi. Lakin eyni zamanda siyasi əhvaldan dolayı Əziz əfəndi Bakıda qalib burada təhsilə sürü edəcək [başlayacaq] və tatar səhnəsinə və sənayeyi-nəfisəsinə [incəsənətinə] xidmət etməyə hazırlanacaqdır. Bu niyyət ilə də bu yaxın vaxtda şəhərimizdə Raboçi klub [Fəhlə klubu] binasında bir konsert verəcəkdir.

Bu konsertlə bərabər, məhəlli [yerli] İdil-Ural tatar gəncləri tərəfindən Ayn. Kamalın əsəri “Tanış” səhnəyə qoyulmağa hazırlanır.

Xəzər dənizində posta, sərnəşin və yük gəmilərinin hərəkəti

Bakı-Ənzəli

15-ci körpüdən səşənbə [çərşənbə axşamı], cümə və bazar günləri saat 4-də.

Bakı-Tazaşahar (Krasnovodsk)

15-ci körpüdən düşənbə [bazar ertəsi], çarşənbə və cümə günləri saat 5-də.

Bakı-Salyan

19-cu körpüdən bazar, səşənbə, çarşənbə və cümə günləri saat 4-də.

Bakı-Ənzəli-Şahsavar-Məşhədsər-Bəndər Gaz və geri

17-ci körpüdən çarşənbə günü saat 4-də.

Bakı-Həsənqulı-Bəndər Gaz-Məşhədsər və geri

17-ci körpüdən səşənbə günü saat 4-də.

Petrovsk-Fort-Aleksandrovsk-Quryev və geri

Paroxodlar Petrovskdan pəncşənbə [cümə axşamı] günləri saat 4-də çıxırlar.

Bakı-Lənkəran-Astara

17-ci körpüdən düşənbə, səşənbə və şənbə günü saat 4-də.

Bakı-Petrovsk

15, 24 və 25-ci körpülərdən səşənbə, pəncşənbə və şənbə günləri saat 4-də.

T-178

Təcrübəli müəllimə

Sabiq Tiflis gimnaziya müəlliməsi. Fransa, nemsə və İngiltərə lisanlarını bilir və edadi məktəblərin məramnaməsi üzrə dərs verir.

Ünvan: Torqovaya küçə, nömrə 8, oda 7, saat 5-dən 7-yədək.

11498

Xiromant

Kitablar müəllifi: “Gizlini bilmək” və “Xiromantiya təcrübəsinin əsasları” A. K. Xodunov ancaq əllərin xəttləri ilə insanın xasiyyətini, keçmişini, hal-hazırını və gələcəyini söyləyir. Qəbul edir hər gün saat 10-dan 4-ədək. Katibdən xəbər almaq və yazılmaq olar.

Ünvan: Mariinski küçə nömrə 18, Gimnazieçeskinin küncündə.

9093

Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarəti [Sosial Təminat Nazirliyi] Gəncə quberniyasında kənd təbiblik vəzifəsi üçün təbibləri dəvət edir bu şərtlə: məvacib ayda 2900 rublə, təyin olana yol və qeyri xərclər, subaylara aylıq məvacibin ¼ hissəsi və külfətlilərə məvacibin yarısı təyin olunan yerəcən yol xərci də verilir. Arzu edənlər Kənd Tibb şöbəsinə müraciət etməlidirlər. (Naberejnaya küçə, nömrə 33).

T-309

Elan

Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarətləri tərəfindən verilən icazənamələrlə ixrac olunan neft və qeyri şeylərin əvəzində cürbəcür malların gətirilməsi üçün Nəzarətlərlə müqavilənamələr bağlayıb və bu müqavilənamələrə əməl etməyən zəvata [şəxslərə] Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nəzarəti məlum edir:

1) Zəmanəti və girovu olan müqavilənamələrin əmələ gətirilməsi üçün möhlət almaqdan ötrü sahibləri həmin noyabr ayının 14-dən gec olmayaraq Nəzarət indində [nəzdində] istidada [xahişdə] bulunub və müqavilənamələrdə zikr olunan malların dəyişilməsi barəsində Nəzarətlə etilafa [razılığa] girməlidirlər.

2) Şərti cəriməli müqavilənamələrdən ötrü yuxarıda zikr olunan möhləti almaq və müqavilənamələrdə zikr olunan malların dəyişilməsi üçün sahibləri həmin noyabr ayının 14-dən gec olmayaraq müqavilənamələrdə göstərilən şərti cərimə qədəri girov və yəinki zəmanət verməlidirlər.

Yuxarıda zikr olunanlara əməl etməyən zəvata müqavilənamələr mövcubincə [əsasında] iqameyi-dava (isk) veriləcəkdir [məhkəmə iddiası qaldırılacaqdır].

İmza etdi nazir: [Ağa] Əminov, müdir: [Abbasəli] Makinski

T-312

Elan

Ümuri-Xeyriyyə Nəzarətinin [Sosial Təminat Nazirliyinin] idarəsi bununla elan edir ki, həmin oktyabr ayının 31-də, gündüz saat 12-də, Nəzarətin binasında (Sadovaya küçə, Ləyləyin evi nömrə 3) atıdakı şeylərin torqu [aşağıdakı şeylərin hərracı] olacaqdır:

Siyahı

- 1) Bir xalça, İran 3-4 - 3500 rublə;
- 2) Bir xalça, Qafqaz işlərindən - 2-3 - 2000 rublə;
- 3) 114 ədəd xalça, yaxşı toxunmuş, cürbəcür boylarda - biri 700-dən 1000 rubləyədək;
- 4) 50 ədəd miyanə xalçalar - biri 350 rublədən 700 rubləyədək;
- 5) 5 ədəd orta boylu palazlar - biri 400 rublədən 600 rubləyədək;
- 6) 7 ədəd pol [döşəmə] xalçaları (fərs) - biri 250 rublədən 400 rubləyədək;
- 7) 2 ədəd döşəküzü - hər biri 250 rublədən;
- 8) 4 ədəd Asiya pərdələri - hər biri 100 rublədən;
- 9) 3 ədəd qırmızı çit dəstmallar - biri 100 rublədən;
- 10) 1 ədəd adi Asiya pərdəsi - 50 rublə;
- 11) 1 palto, jilet və pidjak - hamısı 2000 rublə;
- 12) İşlədilməmiş ipək sap 11 pud 10 girvənkə - pudu 10 min rublədən;
- 13) İşlədilmiş ipək sap 11 pud 12 girvənkə - yarım pudu 13000 rublədən;
- 14) 3 ədəd ufacıq ipək yorğan - biri 200 rublədən;
- 15) 2 ədəd yun döşək - biri 200 rublədən;
- 16) 98 ədəd ipək kəlağayı - biri 150 rublədən;
- 17) 36 ədəd qurtarmamış kəlağayı - biri 80 rublədən;
- 18) 1 ədəd böyük tük balış - 250 rublə.

T-303

Müdir:

Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Azərbaycan-Ermənistan konfransı

səh. 629. “bu əmələ dəvət etməkdən”: qəzetdə belə getmişdir: “əmələ bu dəvət etməkdən”.

“etilaf və müvafiqətin”: “müvafiqətin” yerinə qəzetdə “məvaqenin” [mövqelərin] getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 633. “xəttə qədər çıxışmışız, 400-dən yuxarı əsir və 5 mitralyoz qənimət alınmışdır”: qəzetdə belə getmişdir: “xəttə qədər çıxışımız 400-dən yuxarı əsir və 5 mitralyoz əsir alınmışdır”.

səh. 634. “Lehistan fabrikalarında istemal [istifadə] edilən”: güman ki, “istemal” yerinə “istehsal” olmalıdır.

Qəzetələrdən

səh. 635. “Prins adaları”: Mərmərə dənizində, İstanbul sahilinə yaxın 9 adadan ibarət arxipelaq.

səh. 636. “Lord Nortkliff”: qəzetdə təhrif edilmişdir.

“Avamlar Kamerası”: Britaniya Parlamentinin aşağı palatası olan İcmalar Palatası.

səh. 637. “çini bombalar”: güman ki, “fosfor bombası”nın “farfor bombası” kimi anlaşılib tərcümə edilməsindən qaynaqlanan səhvdir.

səh. 638. “Kornilov işi”: Lavr Kornilovun 1917-ci ildə Rusiyada hakimiyyəti ələ keçirmə və hərbi diktatura qurma təşəbbüsü.

“Dekabristlər”: Rusiyada 1810-1820-ci illərdə hökumət əleyhdarı gizli təşkilatların üzvləri. 1825-ci ilin dekabr ayında Peterburqda Senat meydanında qiyam etmişdilər.

Kütübi-müqəddəsənin dillərə təsiri

səh. 639. “Əhdi-qədim”: yəhudilərin müqəddəs kitabına xristianların verdiyi ad.

“Əhdi-cədid”: xristianların müqəddəs kitabı.

“dini-mübini-islam”: yaxşı ilə pisi bir-birindən ayıran; aydınlaşdıran, meydana çıxaran islam dini.

Vükəla Şurasında

səh. 640. “Ticarət və Sənaye və Ərzaq nazirinin Rusiya dövləti nəzdindəki...”: qəzetdə belə getmişdir: “Ticarət və Sənaye və Ərzaq nazirinin Tağıyev Rusiya dövləti nəzdindəki...”

Bakı xəbərləri

səh. 641. “Tarqovı, Olqinskaya və Kolyubakinskaya”: Bakıda, indiki Nizami, Məhəmməd Əmin Rəsulzadə və Nigar Rəfibəyli küçələri.

səh. 642. “tabaqçı”: tabaqda şey gəzdirib satan şəxs.

“1920-ci sənə”: qəzetdə səhvən “1120-ci sənə” getmişdir.

“Persidski”: Bakıda, indiki Murtuza Muxtarov küçəsi.

“Birinci Qanlıtəpə”: Bakıda, indiki Salatın Əsgərova küçəsi.

Təshih

səh. 643. “Nikolayevski”: Bakıda, indiki İstiqlaliyyət küçəsi.

“Varansov, Mixail”: Bakıdakı Vorontsovski (indiki İslam Səfərlisi) və Mixaylovski (indiki Əziz Əliyev) küçələri nəzərdə tutulur.

Birjada

səh. 644. “susinin”: bu sözə məna vermək mümkün olmadı.

Parlaman komissiyalarında

səh. 644. “Arvan keçidi (yaxud Ağvan,

Əlvan keçidi): Qəbələnin cənub-şərq ilə Göyçayın şimalı arasında, Türyançay və Göyçay dərələri arasında keçid. Qəzetdə “Arval” kimi getmişdir.”

ADLAR GÖSTƏRİCİSİ

Abaşidze, Məhəmməd bəy (yaxud Məmməd Abaşidze; Sancaqbəyzadə; 1873-1937): Gürcüstanın ictimai-siyasi xadimi, publisist və yazıçı. Müsəlman gürcülər icmasının lideri, “İslam Gürcüstanı” qəzetinin redaktoru olmuşdur. 1937-ci ildə güllələnmişdir. 403

Abbasqulu əfəndi (Axund Abbasqulu əfəndi): Şamaxılı axund. 618

Abbasqulu Məmi oğlu: Zərdabın Gəlməli kəndinin sakini. 238

Abbasquluzadə, Teymur (Məşhədi Teymur Abbasquluzadə). 621

Abbasov, Mirzə Əli (1874-1943): Azərbaycan aktyoru. Tiflisdə anadan olmuşdur. Tiflis Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 563, 568

Abbaszadə, Abbas (Mizə Abbas; yaxud A. Mollazadə; 1870-1920): Azərbaycanlı pedaqoq və folklorşünas. Azərbaycan məktəbləri üçün dərsliklər qələmə almışdır. Bəzi əsərlərində “A. Mollazadə” imzasından istifadə etmişdir. Gəncə Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin və Gəncə Türk Müəllimləri İttifaqının üzvü olmuşdur. 15, 65, 263, 501

Abbaszadə, Məhəmmədbağır: İranlıların Maarif Cəmiyyətinin üzvü. 348

Abbaszadə, Mirzə Abbas: bax. Abbaszadə, Abbas.

Abbaszadə, Şirəli: Tabaqçılar İttifaqının üzvü. 182

Abdulla Dadaş oğlu (Ağa Abdulla Dadaş oğlu). 621

Abdulla Əli oğlu: İrəvan qaçqını. 645

Abdulla Əsədulla oğlu: Rotşild mədənin-də fəhlə olmuşdur. 480

Abdulla paşa (Köləməni; 1846-1937): Türkiyənin siyasi xadimi. 11 noyabr 1918-ci ildə iş başına gələn Əhməd Tofiq paşa hökumətində Hərbi nazir olmuşdur. 173

Abdulla Şaiq: bax. Talıbzadə, Abdulla Şaiq.

Abdullah Cövdət (Karlıdağ; 1869-1932): Türk həkim, şair və siyasətçisi. 144, 231

Abdullayev: Qoşun qəzası pristavının müavini. 629

Abdullayev, Ələsgər (yaxud Şəkili Ələsgər; 1866-1929): Azərbaycan xanəndəsi. 326, 327

Abdullazadə, Həsən Səbri: Azərbaycan aktyoru. 409

Abdullazadə, Mahmud: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyətinin üzvü. 432

Abdullazadə, Nemətulla: Bakıda səyyar satıcı (tabaqçı); Tabaqçılar İttifaqının üzvü. 182

Abdullazadə, Səttar: Bakıda səyyar satıcı (tabaqçı); Tabaqçılar İttifaqının üzvü. 182

Abdullazadə, Tahir: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyətinin üzvü. 432

Abdullazadə, Təvəkkül İrani: Tağıyev fabrikində Zavod Komitəsinin üzvü. 452

Abidinov, İbrahim bəy: Bakı Mərkəzi Həbsxanasının müdiri; Bakı qubernatorluğu dəftərxanasının mütercimi; kapitan. 450

Abutalıb. 621

Ada paşa: Hicaz ordusu zabiti. 198

Adil bəy (1865-1932): Osmanlı dövlətinin siyasi xadimi. İki dəfə (1909, 1919) Daxili işlər naziri olmuşdur. 89, 367

Adil əfəndi: bax. Adil bəy.

Ağa Şeyx Cavad: bax. Şeyx Cavad.

Ağabəyov: Muğan pristavının müavini olmuşdur. 628

Ağabəyov, Rza bəy (1894-1961): Göyçayda anadan olmuş, Moskvada hüquq təhsili almışdır. Göyçaydan Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə seçilmiş, “Müsavat” fraksiyasının üzvü olmuşdur. 163, 222, 246, 360, 436

Ağabəyov, Sadiq bəy (yaxud Məhəmməd Sadiq Ağabəyzadə; 1865-1944): Azərbaycanın general-mayoru. Sankt-Peterburqda hərbi məktəbi, eyni zamanda Şərq Dilləri İnstitutunu bitirmişdir. Azərbaycan Parlamentinin üzvü, Daxili İşlər nazirinin müavini olmuşdur. Cümhuriyyətin süqutunda sonra mühacirətdə yaşamışdır. 402, 403, 420

Ağacəbrayıl: Bakı sakini. 589

Ağaəlizadə, Axund Ağa (1871-1954): Azərbaycanın dini xadimi. 1918-1920-ci illərdə Azərbaycan Cümhuriyyətinin, 1944-1954-cü illərdə Qafqaz müsəlmanlarının şeyxülislamı olmuşdur. 45, 79, 80, 81, 110, 302, 487, 570

Ağaəlizadə, Hacı Fətulla Hacı Məhəmmədçavad oğlu (1878 - ?): Azərbaycanlı həkim. Kazan Universitetinin Tibb fakültəsini bitirmişdir. Bakı Şəhər Dumasının üzvü olmuşdur. 24, 49, 76, 104

Ağakərim Mehdi oğlu (Kərbəlayı Ağakərim Məshədi Mehdi oğlu): Bakı sakini. 589

Ağakişi Baxış oğlu: Zəngəzur qaçqını. 534

Ağaqulu Hüseynqulu oğlu: Xırda İstiqlal və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının idarə üzvlüyünə namizəd. 319

Ağamalioğlu, Səməd ağa (yaxud Ağamalızadə; Ağamaliyev; Ağamalıov 1867-1930): Azərbaycanın və Sovet İttifaqının dövlət xadimi. Zaqafqaziya Seyminin və Azərbaycan Milli Şurasının üzvü olmuş, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentində Sosialistlər fraksiyasını təmsil etmişdir. Sovet dövründə Azərbaycanın Kənd Təsərrüfatı xalq komissarı vəzifəsini tutmuş, Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikası Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin sədri, Zaqafqaziya Sovet Federativ Sosialist Respublikası Mərkəzi İcraiyyə Komitəsinin sədrilərindən biri olmuşdur. 30, 139, 163, 164, 165, 220, 266, 306, 360, 413, 436, 438, 516, 603, 631

Ağaməhəmməd İlyas oğlu: fəhlə. 645

Ağamirzə: Bakı sakini. 589

Ağanəsirov, Əli bəy: Gəncə poçt-teleqraf idarəsinin müdiri olmuşdur. 302

Ağaseyidhüseynzadə, Ağamirəliəsger. 240

Ağayev, Baxış: “Müsavat”ın Şura üzvü. 73

Ağayev, Əlinağı (Mirzə Əlinağı): Dərbənd Müsəlman Tələbələri Komitəsinin üzvü olmuşdur. 378

Ağayev, Həsən bəy (1875-1920): Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi. Moskva Universitetinin Tibb fakültəsini bitirmişdir. Azərbaycan Milli Şurasının 28 may 1918-ci il tarixli iclası (Azərbaycanın müstəqilliyinin elan edildiyi iclas) Həsən bəy Ağayevin sədrliyi ilə keçirilmişdir. Azərbaycan Parlamentin sədrinin birinci müavini olmuş və Parlamentin sədri Topçubaşov Bakıda olmadığından, Həsən bəy faktiki olaraq Parlamentə rəhbərlik etmişdir. Tiflisdə erməni terrorisi tərəfindən qətlə yetirilmişdir. 1, 45, 138, 161, 220, 305, 357, 358, 383, 412, 601

Ağayev, Novruz: bax. Ağazadə, Novruz.

Ağayev, Səməd bəy: Şuşa Realnı məktəbinin müfəttişi olmuşdur. 482

Ağayi-Bəyanülmülk: bax. Bəyanülmülk (Ağayi-Bəyanülmülk).

Ağayi-Mirzə Tahir: bax. Mirzə Tahir.

Ağayi-Seyid Məhəmməd: bax. Seyid Məhəmməd.

Ağazadə: Baş nazirin xüsusi katibi olmuşdur. 72

Ağazadə, Əlinağı: bax. Ağayev, Əlinağı.

Ağazadə, Fərhad Məshədi Rəhim oğlu (1880-1931): Azərbaycanın görkəmli pedaqoqu və publisisti. Şuşada anadan olmuş, Qori Seminariyasını bitirmiş, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllim işləmişdir. Məktəblilər üçün “İkinci il” dərslisinin müəlliflərindəndir. Dövri mətbuatda çıxış etmiş, həmçinin “Azərbaycan” qəzetinin ən fəal müəlliflərindən olmuşdur. 204, 260, 271, 426, 499, 555, 640

Ağazadə, Novruz: “Müsavat”ın Şura üzvü. 73, 155

Ağlarcazadə, Mustafa Haqqı (1867-1923): Türk yazıçısı və siyasətçisi. Türkiyə

Böyük Millət Məclisinin üzvü olmuşdur. 615

Axıcanov, Müseyib bəy (1892-1920): Azərbaycanın dövlət xadimi. Kiyevdə Müqəddəs Vladimir Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Bakı qubernatorunun müavini, Bakı qubernatoru, Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuşdur. Bolşeviklər tərəfindən güllələnmişdir. 603, 645

Axıskalı: “Azərbaycan” qəzetində imza; çox güman ki, Əhməd Cövdət Pepinova məxsusdur.

Axund Mirmahmud ağa: Göyçay qazısı. 403

Axund Nəsir oğlu: bax. Axundzadə, Mirzə Hüseyn Axund Nəsir oğlu.

Axundov: Göyçay şəhərinin pristavı, sonra Qəbristan qəza pristavı olmuşdur. 629

Axundov: Tiflisdə Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 564

Axundov, Bəhram bəy Məshədi Mirzə Cəfərqulu bəy oğlu (1872-1932): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi; həkim. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 130

Axundov, Əsədulla: bax. Axundzadə, Əsədulla.

Axundzadə, Böyükağa: Bakıda, “Müsavat” tərəfindən çağırılan müsəlman şagirdləri iclasının sədri olmuşdur. 534

Axundzadə, Əsədulla: Xırda İstiqlal və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının idarə üzvü. 318, 319

Axundzadə, Hacı Mirzə Səlim Mirzə İsmayıl Qasir oğlu (1872-1930): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. Aprel işğalından sonra İrana mühacirətə getmişdir. 128, 240

Axundzadə, İbrahim: müəllim. 373

Axundzadə, İsmayıl Məhəmmədhəsən oğlu (Axund Hacı Molla İsmayıl). 406

Axundzadə, Məhəmmədcəfər (Hacı Məhəmmədcəfər): Şeyxülislamıq idarəsinin üzvü olmuşdur. 79, 80

Axundzadə, Məhəmmədəli (Məshədi Məhəmmədəli): Qazaxda müəllimlər kursunun müdavimi. 349

Axundzadə, Məhəmməd Sadiq: bax. Aran, Məhəmməd Sadiq.

Axundzadə, Mirzə Hüseyn Axund Nəsir oğlu: müəllim; Müsəlman Müəllimlər İttifaqının üzvü olmuşdur. 528

Axundzadə, Mirzə Sadiq: bax. Aran, Məhəmməd Sadiq.

Axundzadə, Sadiq: bax. Aran, Məhəmməd Sadiq.

Axundzadə, Səlim: bax. Axundzadə, Hacı Mirzə Səlim.

Axvelediyani (? - 1919): Gürcü cinayətkar. 351

Akif paşa (1787-1845): Osmanlı müəllifi və dövlət xadimi. Şeirləri ilə birgə, nəsr əsərləri ilə də tanınmışdır. 203

Aknar, Həmdi Suad (1873-1936): Türk doktoru və ictimai xadimi. 615

Akuşinski, Əli Hacı (1847-1930): XX əsrin əvvəllərində Dağıstanın ictimai-siyasi xadimi və dini lideri olmuşdur. 394

Aqayev, Aram: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 237

Aqayev, Tiqran: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 237

Aqil Muxtar: bax. Özdən, Məhməd Aqil Muxtar.

Aqinyanaşvili: Gürcü bolşeviki. 647

Alberqoyev, Rauf: Dağıstanlılar Müttəfiq Məclisinin üzvü. 6

Albrando, Nikolay: fəhlə hərəkatı xadimi. 322

Alfonso XIII [Alfonso XIII; 1886-1941]: İspaniya kralı. Özündən əvvəlki İspaniya kralı, atası XII Alfonsounun vəfatından sonra doğulduğundan, anadan olan kimi tac geymişdir. 1931-ci ildə hakimiyyətdən devrilmiş, həyatının son illərini mühacirətdə keçirmişdir. 490

Allahverdi Ələsgər oğlu: Qarsın Qızıldaş kəndinin sakini. 472

Allahverdiyev: Biləsuvar pristavının müavini olmuşdur. 628

Allahverdiyev, Əliheydər (1888-1972): Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim; Bakı və Ətrafının Zəhmətkeş Ziyalılar İttifaqının üzvü olmuşdur. 24, 49, 76, 103, 134, 184, 213, 241, 268, 297, 351, 376, 405

Allenby, Edmund [Edmund Allenby; 1861-1936]: İngilis feldmarşalı. Birinci Dünya müharibəsindən sonra İngiltərənin Yaxın Şərqdə ali komissarı [High Commissioner] olmuşdur. 86, 198, 444

Alşibaya, Qriqol: Gürcüstanın Azərbaycanıdakı siyasi nümayəndəsi olmuşdur. 420

Altman, R. M.: Bakıda diş həkimi olmuşdur. 50, 104, 185, 242, 297, 352, 405, 458, 510, 538, 593

Aluşturov: Gürcüstanın siyasi xadimi. 648

Anaxanım Hacıdadaş qızı. 103

Anaksimandros (yaxud Miletli Anaksimandros; e. ə. 611-546): Qədim yunan filosofu. 260, 261, 271

Anatoli: mitropolit. 519

Andranik: bax. Ozanyan, Andranik.

Annunsio: bax. D'Annunsio, Qabriele.

Apresov, Baqrat: Rusiyanın və Ermənistanın hərbi xadimi; polkovnik. 457

Apresyan: bax. Apresov, Baqrat.

Aran, Məhəmməd Sadiq (Axundzadə; 1895-1976): Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü, jurnalist. Cümhuriyyətin süqutundan sonra fəaliyyətini mühacirətdə davam etdirmişdir. 161, 248, 323, 360, 482, 507, 590

Araratyan, Sarkis (1886-1943): Ermənistanın siyasi xadimi. Ermənistanın Tehrandakı səfiri olmuş, habelə müxtəlif vaxtlarda Maliyyə, Sosial Yardım, Daxili İşlər naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. Mühacirətə getmişdir. 350, 404

Arin. 621

Aristidi: Qədim yunan filosofu. 260, 261

Aristotel (yaxud Ərəstu; e. ə. 384-322): qədim yunan filosofu. 639

Arqunov, Andrey Aleksandroviç (1866-1939): Rusiyanın siyasi xadimi. Socialist-inqilabçılar partiyasının liderlərindən biri olmuşdur. Rusiya Müvəqqəti Hökumətinin (Direktoriyanın) tərkibində N. D. Avksentyevin müavini idi. 85

Arnold: pəhləvan. 27

Arşak Akop oğlu: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 237

Arutyunov, Balabek: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 237

Arutyunov, Qazo: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 237

Arutyunov, Murat: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 237

Arvis, İ.: Batumda hərbi qubernator əvəzi olmuşdur. 56

Asəfölməmalik, Məhəmməd Əli: İranın siyasi xadimi. 446

Aslan: Bakı sakini. 589

Aslan (Hacı Aslan): kababçı. 240

Aslan Əsgər oğlu (Kərbəlayı Əsgər oğlu): Gəncədə Kəndçi-Əkinçi İttifaqı Mərkəzi Komitəsinin üzvü. 296, 483

Aslan Məhəmməd oğlu (Hacı Aslan Kərbəlayı Məhəmməd oğlu): Bakı sakini. 589

Aslanov, Əmir bəy (1892-1942): Azərbaycanlı həkim. 105, 157, 243, 298, 352, 405, 459, 511, 539, 624

Aşurbəyli, İsa bəy (1878-1938): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi və xeyriyyəçisi. Bakı Şəhər Dumasının və “Nicat” cəmiyyətinin üzvü olmuşdur. Birinci Dünya müharibəsində əsir düşən türk əsgərlərinə yardım edən komitənin işində fəal iştirak etmişdir. Mətbuatda “Həqqi” təxəllüsü ilə çıxış etmişdir. 1938-ci ildə güllələnmişdir. 410, 457, 462, 537

Aşurov, Ağə (1880-1936): Azərbaycanın dövlət xadimi. Bakıda anadan olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti dövründə Parlamentin üzvü olmuş, Ticarət və Sənaye naziri, Ərzaq naziri, Poçt və Teleqraf naziri kimi vəzifələrdə işləmişdir. Cümhuriyyətin süqu-

tundan sonra Rostova köçmüş, orada vəfat etmişdir. 31, 247, 306, 307, 308, 384, 385, 414, 438

Aşurov, Ələsgər Hacıbaba oğlu (? - 1919). 515

Aşurov, Əliiskəndər. 515

Aşurov, Səftər Əliiskəndər oğlu. 515

Aşurov, Səttar Əliiskəndər oğlu. 515

Atabəy. 621

Atabəyov: Bibiheybətdə “Kaspiyski” şirkətinin mədən müdiri olmuşdur. 505

Atamalıbəyov, Abbas bəy Seyfulla bəy oğlu (1896-1971): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Milli Şuranın və Parlamentin üzvü olmuşdur. Mühacirətdə yaşamışdır. 161

Atatürk, Mustafa Kamal (1881-1938): Türkiyənin dövlət xadimi. Türk Qurtuluş Savaşı'nın Baş komandanı. Türkiyə Cümhuriyyətinin banisi və ilk prezidenti. 339, 340, 365, 490, 523, 524, 543, 544, 545

Atayans, İshak Avetisoviç: Bakıda həkim olmuşdur. 49, 104, 184, 213, 269, 325, 377, 434, 511, 539, 593

Atkin, Edvar: İngilis jurnalisti. 171

Atmanaki: Şuşa Realnı məktəbinin müfəttişi olmuşdur. 482

Averyanov, Pyotr İvanoviç (1867-1937): Rusiyanın hərbi xadimi; general. 1917-ci ildə Rusiyanın müharibədə ələ keçirdiyi türk vilayətlərinin baş komissarı təyin edilmişdi. 473

Avksentyev, Nikolay Dmitriyeviç (1878-1943): Rusiyanın siyasi xadimi. Sosialist İnqilabçılar Partiyasının üzvü idi. Ümumrusiya Müvəqqəti Hökumətinin (Ufa Direktoriyasının) sədri olmuşdur. 85

Ayn. əfəndi: “Azərbaycan” qəzetinə Gəncədən yazmışdır. 296

Ayn. H.: bax. Hacıbəyli, Üzeyir.

Ayn. Kamal: bax. Kamal, Qəliəsgər.

Ayn. Məhzun: bax. Rəhimov, Əli Zeynalabdin oğlu.

Ayn. R.: “Azərbaycan” qəzetində imza. 582

Ayn.zadə: “Azərbaycan” qəzetində imza; Bakıdan yazmışdır. 345

B. Mürşüd: bax. Səttaroğlu, Balaqədəş Mürşüd.

Baba. 621

Baba. 621

Babacanova, Vartanuş: aktrisa; Tiflisdə Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 563

Babanzadə, İsmayıl Haqqı (1876-1913): Türkiyənin siyasi xadimi, jurnalisti və yazıçısı. 195

Babayev, Əliheydər: fabrik müfəttişi. 217

Babayev, Əliheydər Ağadadaş oğlu (Məshədi Ağadadaş oğlu; 1890 - ?): mühəndis-texnoloq. Xarkov Texnologiya İnstitutunu bitirmişdir. Müxtəlif dövlət qulluqlarında işləmiş, Bakı Politeknik Məktəbinin müəllimi olmuşdur. 236

Babayev, Mirzağa. 621

Badolyo, Pyetro [Pietro Badoglio; 1871-1956]: İtaliyanın hərbi xadimi, marşal. 1943-1944-cü illərdə Baş nazir olmuşdur. 36

Bağırov, Hilal (Məshədi Hilal): Göyçaydakı Şamaxı qaçqınlarından. 591

Bağırov, Məhəmmədağa: bax. Bağırzadə, Məhəmmədağa.

Bağırzadə, Hilal: “Müsavat”ın Şura üzvü. 73

Bağırzadə, Məhəmmədağa: aktyor. 409

Baxış Abbas oğlu: Səbzman kəndi sakini. 40

Bakard. 205

Bakuradze: Gürcüstanın siyasi xadimi. 648

Balakərim Cəmşid oğlu: Balaxana kəndinin sakini. 212

Balaqədirov, Həsən. 621

Balasanov. 34

Balfur, Artur [Arthur Balfour; 1848-1930]: Britaniyanın dövlət xadimi. 1902-1905-ci illərdə Baş Nazir, 1916-1919-cu illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. 417, 549

Baltacıoğlu, İsmayıl Haqqı (1886-1978):

Türk maarif xadimi və yazıçısı. İstanbul Universiteti Ədəbiyyat Fakültəsinin dekanı (1920-1923), İstanbul Universitetinin rektoru (1923-1925), Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü (1943-1950) olmuşdur. 615

Bammatov, Heydər (yaxud Heydər Bamat; 1889-1965): Dağıstanın siyasi xadimi. Sankt-Peterburq Universitetinin Hüquq fakültəsində oxumuşdur. Dağıllar Respublikasının Xarici İşlər naziri olmuş, 1921-ci ildə mühacirətə getmişdir. 130, 449

Baratov, Nikolay Nikolayeviç (1865-1932): Rusiyanın hərbi xadimi; general. Birinci Dünya müharibəsi dövründə İranda xidmət edən Birinci Qafqaz süvari korpusunun komandiri olmuşdur. Oktyabr inqilabından sonra ağqvardiyaçılar hərəkətinə qoşulmuş, Gürcüstan hökuməti yanında Denikin nüməyəndəsi olmuşdur. 1920-ci ildə mühacirətə getmişdir. 5, 169, 646, 647

Barrett, Artur [Arthur Barrett; 1857-1926]: Britaniyanın hərbi xadimi; feldmarşal. Hindistanda xidmət etmiş, Üçüncü ingilis-əfqan müharibəsində (1919) ingilis qoşunlarının komandanı idi. 1921-ci ildə feldmarşal rütbəsi almışdır. 174

Barton, Ceyms Levi [James Levi Barton; 1855-1936]: Amerika missioneri; Yaxın Şərqə yardım üzrə Amerika Komitəsinin sədri olmuşdur. 86

Basqali: bax. Hüseynov, Abdulla.

Bauer, Otto [Otto Bauer; 1881-1938]: Avstriyanın siyasi xadimi; sosial-demokrat. 1918-ci ilin noyabrından 1919-cu ilin iyuluna qədər Xarici İşlər naziri olmuşdur. 443

Baydaman: Rusiyanın hərbi xadimi; qvardiya polkovniki. 364

Bayram Əbdülhüseyn oğlu: Üngütlü kəndi sakini. 238

Bayram Qiyas oğlu: Zəngəzur qaçqınlarından. 561

Bayram Məhəmməd oğlu: Qaçqın Axisxa türklərindən. 481

Bayrambəyov, Əziz bəy: Göyçay qəza

rəisinin müavini, Bakı polismeysterinin müavini kimi vəzifələrdə işləmişdir. 398

Bayramov, Əli: Tiflisdə Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 564

Beqlov: Şimali Osetiyada bolşevik dəstəsi başçısı. 313

Bendeberi: Cəbubi Rusiya Silahlı Qüvvələri Dəniz İdarəsi İşlər müdiri; ştabs-rotmistr. 585

Bendeberya: Bakıdakı Denikin nümayəndəsi. 4

Berxtold, Leopold fon [Leopold von Berchtold; 1863-1942]: Avstriya-Macaristanın siyasi xadimi və diplomatı. 1912-1915-ci illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. 337

Bermond-Avalov, Pavel Rafailoviç (1877-1973): Rusiyanın hərbi xadimi; general-mayor. Ağqvardiyaçılar hərəkətinin Pribaltikadakı nümayəndəsi idi. 338, 606

Bermont (polkovnik Bermont): bax. Bermond-Avalov, Pavel Rafailoviç.

Bəbirov: Qoşun qəzası pristavının müavini. 629

Bədəlbəyov, B.: Qarabağ general-qubernatorluğunun məmuru. 237

Bəhlul Behcət (Bəhlul Behcət əfəndi; 1869-1938): Zəngəzur qazısı; ədəbiyyatşünas. Dondarlı kəndində (Qubadlı) anadan olmuşdur. Xalq ədəbiyyatı və folklor nümunələrinin toplanmasında xidmətləri olmuşdur. Repressiyaya məruz qalmışdır. 432, 475, 476, 507

Bəhmən bəy: Ərəş qəzası ikinci sahə pristavı. 532

Bəxtiyari, Nəcəfqulu xan (Səmsamüssəltənə; 1851-1931): İranın siyasi xadimi. 1911-1913 və 1918-ci illərdə iki dəfə İranın Baş naziri olmuşdur. “Səmsamüssəltənə” (səltənətin kəskin qılıncı) ləqəbi ilə məşhur olmuşdur. 445, 446

Bəkir ağa (yaxud Binbaşı Bəkir ağa; 1817-1887): Türkiyənin hərbi xadimi; binbaşı (mayor). Hərbi Nazirliyin həbsxanasının

müdiri olmuşdur. Xalq arasında bu həbsxanaya “Bəkirağa bölüyü” adı verilmişdir. 270

Bəkir Sami bəy: bax. Kunduh, Bəkir Sami. Bəşir Paşa oğlu: Zəngəzur qaçqını yetim uşaq. 505

Bəyanülmülk: İranın siyasi xadimi. 446 Bəylərov: Tiflisdə Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 564

Bıç, Luka Lavrentyeviç (1870-1945): Kuban kazaklarının siyasi və ictimai xadimi. Hüquq təhsili almışdır. Bakıda işləyərkən Bakı Şəhər Dumasına üzv seçilmiş, 1912-1917-ci illər arasında Bakı Şəhər İdarəsinin rəisi olmuşdur. 1917-ci ilin Fevral inqilabından sonra Kubana qayıtmış, Kuban Hökumətinin sədri seçilmişdir. Kuban heyətinin başçısı olaraq Paris Sülh Konfransında iştirak etmiş, Kuban Xalq Respublikası süqut etdikdən sonra mühacirətdə qalmışdır. 449

Binadər İbrahim oğlu: Məhəmməd-qasımlı kənd sakini. 238

Bir nəfər əmələ: “Azərbaycan” qəzetində imza. 584

Bir nəfər fəhlə: “Azərbaycan” qəzetində imza. 454

Biren, Məhməd Tofiq (1867-1956): Türkiyənin siyasi xadimi. Müxtəlif dövlət vəzifələri tutmuş, 1919-cu ilin martından 1920-ci ilin martına qədər, eləcə də 1922-ci ilin aprel-noyabr aylarında Maliyyə naziri olmuşdur. 366

Bitti, Devid [David Beatty; 1871-1936]: Britaniyalı dənizçi. Birinci Dünya müharibəsində Britaniya donanmasının komandirlərindən biri. 1916-cı ildə admiral rütbəsi almışdır. 417

Blajevski, V. F.: Azərbaycan Cümhuriyyəti Poçt və Teleqraf Nazirliyi dəftərxanasının müdiri olmuşdur. 105, 110, 138, 302

Bliss, Tasker [Tasker Bliss; 1853-1930]: Amerikanın hərbi xadimi; general. Amerika Baş qərargahının sədri olmuş, eyni zamanda Versal Sülh müqaviləsinin müzakirələrində

iştirak etmişdir. 466, 636

Bobrov, İvan: Biləsuvar pristavı müavini. 429, 561

Boqadır: Hind rəcası. 196

Boqatıryov: pəhləvan. 1, 53, 137, 189, 273, 301, 628

Borason, Abon. 98, 106

Bozqurd, Mahmud Əsəd (1892-1943): Türkiyənin ictimai və siyasi xadimi, hüquqşünas. Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü, Ədalət naziri olmuşdur. 615

Böyük Petro: bax. Pyotr I.

Bratianu, İonel [İonel Brătianu; 1864-1927]: Rumıniyanın dövlət xadimi. Rumıniya Milli-Liberal Partiyasının lideri olmuşdur. Daxili İşlər, Müdafiə, Xarici İşlər naziri vəzifələrini tutmuş, müxtəlif vaxtlarda beş dəfə (o cümlədən 1914-cü ilin yanvarından 1918-ci ilin fevralına və 1918-ci ilin dekabrından 1919-cu ilin dekabrına qədər) Rumıniyanın Baş naziri olmuşdur. 280, 336, 494

Bredov, Nikolay Emilyeviç (1873 - ?): Rusiyanın hərbi xadimi; general-leytenant. Ağqvardiyaçılar hərəkətinin iştirakçısı. Könüllü ordunun Tsaritsın, Poltava, Kiyev və Çerniqovu işğalında iştirak etmişdir. Mühacirətə getmişdir. 521

Bref: Tiflisdəki ingilis generalı. 403, 469, 622

Brinton, Jasper Y.: Birinci Dünya müharibəsindən sonra ABŞ prezidenti Vilson tərəfindən Yaxın Şərqə göndərilən General Harbord Missiyasının üzvü olmuşdur. 100

Bristol, Mark Lambert [Mark Lambert Bristol; 1868-1939]: Amerikanın hərbi xadimi; admiral. 1919-1927-ci illərdə ABŞ-Türkiyə münasibətlərində Ali Komissar kimi öz ölkəsini təmsil etmişdir. 196

Bryançaninov: Londondakı Rus Milli Komitəsinin sədri olmuşdur. 549

Budentsov: Qırmızı ordu komandanı. 465

Budyonni, Semyon Mixayloviç (1883-1973): Rusiyanın hərbi xadimi, marşal. 546, 567, 574

Bulkanov, Mustafa bəy: Dağıstanlı qaçqınlardan, tələbə. 401

Bullit, Vilyam [William Bullitt; 1891-1967]: Amerikanın siyasi xadimi və diplomatı. Paris Sülh Konfransında iştirak edən Amerika heyətinin tərkibində yer almışdır. 1919-cu ildə Sovet Rusiyasına gedən ABŞ heyətinin başçısı olmuşdur. 1933-1936-cı illərdə SSRİ-də, 1936-1940-cı illərdə Fransada səfir olmuşdur. 635, 636, 637

Buyneviç, Kazimir-Adam Albinoviç (1872-1953): Rus həkimi; Moskva Universitetinin professoru. 185, 242, 298, 352, 406, 459, 511, 539, 593

Buyvolov: pəhləvan; “Sibiryə ayısı” ləqəbi ilə tanınmışdır. 53, 109, 217, 329, 355, 409, 515, 542

Bünyadzadə, Dadaş (1888-1938): “Hümmət” üzvü. Sovet dövründə Xalq Komissarları Sovetinin sədri, Maarif komissarı, Torpaq komissarı, Ərzaq komissarı, Dövlət Plan Komissiyasının sədri və s. vəzifələrdə işləmişdir. 266, 267

Byukenen, Corc [George Buchanan; 1854-1924]: İngilis diplomatı. Britaniyanın Rusiyada (1910-1918) və İtaliyada (1919-1921) səfiri olmuşdur. 491, 608

Cabbar Həsən oğlu (Molla Cabbar Kərbəlayı Həsən oğlu): İrəvan qəzasının Axaracıq kəndinin sakini. 237

Cabbarov: Qəbristan qəzası pristavının müavini. 629

Cabbarov, Bağır: bax. Cabbarzadə, Bağır.

Cabbarzadə, Bağır (1894-1951): Azərbaycan aktyoru. 409

Cabbarzadə, Cəfər (yaxud Cəfər Cabbarlı; 1899-1934): Azərbaycanın məşhur dramaturqu, şairi və teatr rejissoru. Cümhuriyyət dövründə Qafqaz Türk Tələbələri Mərkəzi Komitəsinin üzvü, Parlamentin türkçə stenoqrafı olmuşdur. 73, 567

Calalyans: Eçmiyadzin qəzasının komissarı. 132

Camalbəyov, Qasım bəy (1881-1938):

Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllimlik etmişdir. “Hümmət” partiyasının üzvü idi. Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuşdur. 2, 139

Cankarova, Liza (yaxud Cankorova): bax. Nağıyeva, Yelizaveta Qriqoryevna.

Cavanşir, Behbud xan (1886-1921): Azərbaycanın dövlət xadimi. Almaniyada Frayberq Dağ-Mədən Akademiyasını bitirmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində Daxili İşlər naziri, Ticarət və Sənaye naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. İstanbulda erməni terrorçusu Torlakyan tərəfindən odlu silahla vurularaq öldürülmüşdür. 385

Cəbəsoy, Əli Fuad (1882-1968): Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi. Osmanlı və Türkiyə ordusunun müxtəlif hərbi hissələrinin komandiri, Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü (1920-1927-ci və 1931-1960-cı illərdə) və Sədri (1948-ci ildə), İctimai İşlər (1939-1943) və Nəqliyyat (1943-1946) naziri olmuşdur. 91, 490

Cəbibəy Məhəbbə oğlu: Novo-Bayəzid sancağının Başkənd kəndinin sakini. 237

Cəbrayıl Mollaqlu oğlu: Xırda İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının Şura üzvlüyünə namizəd. 319

Cəbrayıl Saleh oğlu: Maştağalı uşaq. 44

Cəfərov, Ağabala (Kərbəlayı Ağabala): gəmi kapitanı. 102

Cəfərov, Hadi (Hacı Hadi): Bakı sakini; İçərişəhərdə yaşamışdır. 79

Cəfərov, Mehdi: tacir. 356

Cəfərov, Məmməd (yaxud Məhəmməd) Yusif (1885-1938): Azərbaycanın dövlət xadimi. Ali hüquq təhsili almışdır. Rusiya Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti dövründə müxtəlif tarixlərdə Sənaye və Ticarət naziri, Azərbaycanın Gürcüstandakı diplomatik nümayəndəsi və Xarici İşlər naziri olmuşdur. 147, 178, 254, 263

Cəfərov, Möhsün (Möhsün Sənani; 1900-1981): Azərbaycan aktyoru. Azərbaycan SSR-

in xalq artisti. Tiflisdə anadan olmuşdur. 410, 563

Cəlal oğlu: Aleksandropol qəzasının (Qərbi Azərbaycan) sakini. 253

Cəlalyans, Asan: Qars vilayətində məmur olmuşdur. 472

Cəlil Abbas oğlu (Məşhədi Cəlil Kərbəlayı Abbas oğlu): Gəncədəki İrəvan qaçqınlarının vəkili. 645

Cəmil əl-Midfai (1890-1958): Osmanlı ordusunda xidmət etmiş, sonra türklərə qarşı üsyan edən ərəb millətçilərinin tərəfinə keçmişdir. 1930-cu illərdən sonra dəfələrlə İraq Baş naziri olmuşdur. 444

Ciovani: pəhləvan. 109, 159, 245, 409, 462

Cizim Kamil qızı: Gəncədəki Ərzurum qaçqınlarından. 347

Cövdət: Osmanlı dövləti ordusunun 13-cü korpusunun komandiri; miralay (polkovnik). 91

Cövdətzadə, Hikmət (1893-1945): Türkiyəli türkoloq; bir müddət Batumda və Peterburqda yaşamış və işləmişdir. 595

Cüneyd xan (Məhəmməd-Qurban Sərdar; 1857-1938): Xarəzm və Türkmənistan Basmaçılar hərəkatının başçılarından olmuşdur. 1918-1920-ci illərdə Xarəzm dövlətini idarə etmişdir. 341

Çariinski: Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nazirliyində, Əmək Nazirliyində işləmiş; Baş Fabrik müfəttişi dəftərxanasının kargüzarı olmuşdur. 217

Çaykovski, Nikolay Vasilyeviç (1851-1926): Rus inqilabçı. Sankt-Peterburq Universitetini bitirmişdir. Sosialist İnqilabçılar Partiyasına qoşulmuşdur. 1874-1907-ci illərdə Amerika və Avropada yaşamışdır. Bolşeviklərin hakimiyyəti ələ keçirməsinə etiraz etmiş, Ümumrusiya Müvəqqəti Hökumətinin üzvü, Şimal Vilayəti Müvəqqəti Hökumətinin sədri olmuşdur. 85

Çexovski, Nikolay Moiseyeviç (1884-1938): Ukraynanın hərbi xadimi. 1918-ci ildə

Kiyevin komendantı, 1919-1921-ci illərdə Ukraynanın Qafqazda (Tiflisdə) hərbi nümayəndəsi olmuşdur. 179, 263

Çeloqaya (Knyaz Çeloqaya): Xırda İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının Şura üzvü. 319

Çerbaşyan: Ermənistan Xarici İşlər Nazirliyi kargüzarı. 286, 287

Çermoyev, Əbdülməcid Tapa (1882-1936): Şimali Qafqaz dağlılarının siyasi xadimi, azadlıq hərəkatı liderlərindən biri, milliyətçə çeçendir. Birinci Dünya müharibəsi illərində “Vəhşi diviziya”nın çeçen alayında xidmət etmişdir. Şimali Qafqaz Dağlı Xalqları İttifaqının qurucularından biri və Dağlılar Respublikasının başçısı olmuşdur. 449

Çernyavski, Andrey Qavriloviç (1867-1937): Rusiyanın dövlət xadimi. Bir neçə quberniyada, o cümlədən Tiflis quberniyasında (1911-1914) qubernator olmuşdur. 521

Çernyayevski, Aleksey Osipoviç (1840-1894): maarifçi, pedaqoq. Şamaxıda doğulmuş, Azərbaycanda və Azərbaycandan kənarda təhsil sistemində çalışmış, Qori Seminarıyının Azərbaycan şöbəsinin müfəttişi olmuşdur. “Vətən dili” dərsliyinin (II hissəsi Səfərlə bəy Vəlibəyovla birgə) müəllifidir. 13

Çxeidze, Nikolay Semyonoviç (1864-1926): Rusiyanın və Gürcüstanın siyasi xadimi. Rusiya Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. Zaqafqaziya Seyminin və Gürcüstan Müəssislər Məclisinin sədri olmuşdur. Gürcüstan tərəfindən Paris Sülh Konfransında iştirak edən nümayəndə heyətinin sədri olmuşdur. Gürcüstanın sovetləşməsindən sonra mühacirətə getmişdir. 224

Çiçerin, Georgi Vasilyeviç (1872-1936): Rusiyanın siyasi xadimi və diplomatı. 1918-1923-cü illərdə Rusiyanın, 1923-1930-cu illərdə SSRİ-nin Xarici İşlər xalq komissarı olmuşdur. 226, 341

Çingiz: Xalinsk (Sürməli qəzası) müvəkili. 557

Çingiz xan (1162-1227): Monqol sərkərdəsi və Monqol imperiyasının banisi. Tarixin yetişdirdiyi ən böyük sərkərdələrdən biri olmuşdur. 22

Çokayev, Mustafa (yaxud Mustafa Çokay; 1890-1941): Qazax ictimai-siyasi xadimi. Türkünün birliyi və müstəqilliyi uğrunda mübarizə aparmışdır. 341, 342, 609, 610

Çörçill, Uinston [Winston Churchill; 1874-1965]: Britaniyanın görkəmli dövlət xadimi. 417, 636

D’Annunsio, Qabriele [Gabriele D’Annunzio; 1863-1938]: İtaliyanın siyasi və hərbi xadimi; eyni zamanda şair, yazıçı və dramaturq. 1919-1920-ci illərdə, tanınmayan Fiume Respublikasının diktatoru olmuşdur. 36, 337, 637

Dadaşov, Əliislam: Azərbaycan aktyoru. 409

Dadaşov, Yusif Hacıağa oğlu (1870-1918): Azərbaycanlı milyonçu və xeyriyyəçi; gəmiçi. Avropada təhsil almışdır. Mart soyqırımı əsnasında erməni daşnakları tərəfindən qətl edilmişdir. 285, 299

Dallolio, Alfredo [Alfredo Dallolio; 1853-1952]: İtalyan generalı. 556

Damad Fərid paşa (1853-1923): Türkiyənin siyasi xadimi. 4 mart – 30 sentyabr 1919-cu il və 5 aprel – 17 oktyabr 1920-ci il tarixlərində Baş nazir olmuşdur. 117, 169, 365, 366, 544

Damad Şərif paşa (1873-1958): Osmanlı dövlət xadimi. Daxili işlər naziri olmuşdur. 366, 367

Darablı, Rza (yaxud Rza Darablinski, Rza Hüseynov; 1883-1942): Azərbaycanın teatr aktyoru. “Nicat”, “Səfa”, “Hacıbəyov qardaşları müdiriyyəti” truppalarında çıxış etmişdir. Moskvada teatr texnikumunu bitirmişdir. 409

Darvazi, Məhəmməd Vəli xan (1888-1933): Əfqanıstan diplomatı. 1919-1933-cü illərdə, Əfqanıstanın xarici dövlətlərlə diplomatik əlaqələr təsis etmək məqsədi ilə

Rusiya, Fransa, Amerika, İngiltərə və başqa ölkələrə göndərilən səlahiyyətli heyətinin rəhbəri olmuşdur. 1922-1924-cü illərdə Əfqanıstanın Xarici İşlər naziri vəzifəsini tutmuşdur. 249, 391

Daşqula: “Müsavat”ın Boradigah şöbəsinin sədri. 240

Davud Peyğəmbər. 215

De Robek, Con [John de Robeck; 1862-1928]: Britaniya admiralı. 268, 576, 595

Delli: kapitan; ingilis hərbi heyəti rəisi. 532

Delli, Edmund L.: ABŞ hərbiçisi; polkovnik, mühəndis. 455, 456

Delviq, Sergey Nikolayeviç (1866-1944): Rusiya və Ukraynanın hərbi xadimi; general-leytenant. Sülh müzakirələri üçün Polşaya göndərilən Ukrayna nümayəndə heyətinin rəhbəri (1919), Ukraynanın Rumıniyadakı səlahiyyətli nümayəndəsi (1919-1921) olmuşdur. Mühacirətə getmişdir. 251

Denikin, Anton İvanoviç (1872-1947): Rusiyanın hərbi xadimi, general-leytenant. Ağ qvardiyanın rəhbərlərindən olmuşdur. Birinci Dünya müharibəsində Qərb cəbhəsinin (may-iyul 1917) və Cənub-qərb cəbhəsinin (avqust 1917), Rusiyada Vətəndaş müharibəsi illərində Könüllü ordunun (aprel 1918 – yanvar 1919) və Cənubi Rusiya Silahlı Qüvvələrinin (yanvar 1919 – aprel 1920) komandiri olmuşdur. 1920-ci ildə mühacirətə getmişdir. 4, 5, 18, 34, 55, 60, 61, 85, 86, 87, 110, 111, 112, 113, 114, 142, 166, 191, 192, 210, 211, 224, 225, 226, 227, 251, 267, 279, 280, 281, 296, 313, 315, 316, 330, 331, 337, 338, 343, 345, 390, 393, 395, 440, 444, 448, 465, 467, 490, 494, 495, 519, 521, 522, 524, 547, 574, 575, 576, 598, 599, 606, 607, 611, 616, 617, 634, 635, 646, 647, 649

D’Esperi, Franşe [Franchet d’Espèrey; 1856-1942]: Fransanın siyasi və hərbi xadimi, marşal. Cənubi Rusiyada Fransanın Ali komissarı olmuşdur. 86, 196, 234, 314

Dilbazi, Səyalı xanım: Qazax ali-ibtidai

məktəbinin şagirdi, Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyətinin kassiri. 432

Diləmrə, Saim Əli (1880-1954): Türk doktoru, liqvisiti və siyasətçisi. 615

Dirmin, İvan: Tağıyev fabrikində Emalatxana Komissiyasının üzvü. 322

Dofrans: Fransız diplomatı. 231

Dostəli. 621

Dro: bax. Kanayan, Drastamat.

Duasan, Vrayer. 198

Dudarov, Səfər (1888-1920): Dağıstan inqilabçısı; milliyətcə osetin. Vladıqafqazda milis komissarı olmuş, bir müddət Azərbaycanda işləmiş, Dağıstanda Denikin əleyhinə qiyam başlayanda oraya qayıtmış, Şimali Qafqaz və Dağıstan Müdafiə Şurasının üzvü olmuşdur. 1920-ci ilin sentyabrında Dağıstanda Sovet hökuməti əleyhinə başlayan üsyanı yatırmağa çalışanlar arasında olan Dudarov üsyançılar tərəfindən əsir götürülmüş və 30 oktyabrda öldürülmüşdür. 6, 25

Dursun Osman oğlu: Türk əsiri. 533

Dutov, Aleksandr İliç (1879-1921): Rusiyanın hərbi xadimi; general-leytenant. Ağ-qvardiyaçılar hərəkətinin iştirakçısı, Orenburq kazaklarının atamanı olmuşdur. 191, 550

Eberhardt, Valter fon [Walter von Eberhardt; 1862-1944]: Almanıyanın hərbi xadimi; general-leytenant. Pribaltikada Rüdiger fon der Qoltsu əvəz etmişdir. 336, 364, 520

Ebert, Fridrix [Friedrich Ebert; 1871-1925]: Almanıyanın siyasi xadimi; sosial demokrat. 1918-ci ilin noyabrından 1919-cu ilin fevralına qədər Almanıyanın Baş naziri, 1919-cu ilin fevralından 1925-ci ilin fevralına qədər Almaniya Prezidenti olmuşdur. 229, 520

Edison, Tomas [Thomas Edison; 1847-1931]: Amerikalı mühəndis və ixtiraçı. 9

Elbakidze, Arkadi (1879-1919): Gürcü bolşeviki; general Baratova sui-qəsd etmişdir. 647

Erdeli, İvan Georgiyeviç (1870-1939): Rusiyanın hərbi xadimi, general. Könüllü ordunun qurucularından olmuşdur. 1919-cu ilin yanvarından Zaqafqaziya və Şimali Qafqazda fəaliyyət göstərmişdir. 37, 55, 61, 210, 252

Eristov, Əli bəy: Bakı Nahiyyə Məhkəməsinin prokuroru olmuşdur. 374

Erzberqer, Mattias [Matthias Erzberger; 1875-1921]: Alman yazıçısı və siyasətçisi. Birinci Dünya müharibəsi sonunda atəşkəs müqaviləsinin imzalanması üçün Almaniya tərəfindən yaradılan komissiyanın başçısı təyin olunmuşdu. Daha sonra Veymar Təsisçilər Məclisinin üzvü olmuş və Maliyyə naziri vəzifəsini tutmuşdur. Sui-qəsd nəticəsində öldürülmüşdür. 97

Eynullazadə, Qulaməli: Tağıyev fabrikində Emalatxana Komissiyasının üzvü. 322, 452

Eysir: Amerika hökumətinə Ermənistan haqqında raport hazırlamışdır. 341

Ə. H.: bax. Qaraağazadə, Əhməd Həmdi.

Əbdülbaqi: Bakıda, qaçqınları mənzillə təmin edən heyətin üzvü olmuşdur. 560

Əbdülcəmil: bax. Cəmil əl-Midfai.

Əbdüləhəd xan: Buxara əmiri. 568

Əbdülhaq Hamid: bax. Tarhan, Əbdülhaq Hamid.

Əbdülhəmid II [1842, 1918]: Osmanlı sultanı; 1876-1909-cu illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 176, 203, 516, 517, 526, 540

Əbdülhəsən (Kərbəlayı Əbdülhəsən): Bakı sakini. 589

Əbdülhüseyn (Məşhədi Əbdülhüseyn). 621

Əbdülhüseyn: Bakılı uşaq. 71

Əbdülməhəmməd Əli oğlu (Hacı Əli oğlu): Xırda İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının Şura üzvü. 319

Əbdültalıb (Mir Əbdültalıb): Bakı sakini. 589

Əbdürrəhim Yusif oğlu: Sabunçu-Bala-xanı fəhlələri iclasının katibi olmuşdur. 295

Əbdürrəhiməfəndizadə, Əhməd əfəndi: Quba şəhərinin əfəndisi (dini xadimi) olmuşdur. 71

Əbdürrəhman Mustafa oğlu: Qaçqın Axısxa türklərindən. 481

Əbdürrəhman Şərəf (1853-1925): Osmanlı tarixçisi, mütəfəkkiri və dövlət xadimi. “Tarixi-Osmani əncüməni məcmuəsi”ndə müxtəlif məqalələri dərc edilmişdir. Türk və islam tarixi haqqında əsərlər yazmışdır. 366

Əbdürrəhmanzadə, İslam: “Müsavət”ın Qalabazarı (Masallı) şöbəsinin katibi. 240

Əbilov, İbrahim (1881-1923): Azərbaycanın siyasi xadimi, inqilabçı və diplomat. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Türkiyədə fəvqəladə və səlahiyyətli səfiri vəzifəsini tutmuşdur. 266, 307, 308, 360, 414, 437, 452, 516, 603, 631

Əbiş Namaz oğlu: Yirvanlı kəndi sakini. 238

Ədlüssəltənə: İranın siyasi xadimi. 446

Əfəndiyev, Ağabəy: Bakıda Balaxanı-Sabunçu bölgəsinin komendantı olmuşdur. 99

Əfəndizadə: Məşixət (Şeyxülislamıq) İdarəsinin katibi olmuşdur. 80

Əfəndizadə, Abdulla bəy İsmayıl əfəndi oğlu (yaxud Əfəndiyev; 1875-1928): Tiflisdə Aleksandr Müəllimlər İnstitutunu bitirmiş, Azərbaycanın bir sıra şəhərlərində müəllimlik etmiş, Şəkidə müəllim kursları və məktəblər açdırmışdır. Şəki Şəhər Bankının və Şəki Şəhər Dumasının sədri olmuşdur. Şəkidən Azərbaycan Parlamentinə üzv seçilmişdir. 21, 307, 308

Əfəndizadə, Asiya xanım: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyəti idarə heyətinin üzvü. 432

Əfəndizadə, Əbdülxalıq əfəndi: Şeyxülislamıq İdarəsinin üzvü olmuşdur. 79, 80, 487, 570, 571

Əfəndizadə, Əhmədəğa: Göyçay Müəllimlər İttifaqı idarə heyətinin üzvü. 402

Əfəndizadə, H.: Şəkidən “Azərbaycan”

qəzetinə yazmışdır: bax. Əfəndizadə, Həsən.

Əfəndizadə, Həsən: Şəki-Ağdaş Müəllimlər İttifaqının mühasibi olmuşdur. 23, 25

Əfəndizadə, Məbud: Şəki-Ağdaş Müəllimlər İttifaqının sədri olmuşdur. 22

Əfəndizadə, Məhəmməd bəy: Göyçay Müəllimlər İttifaqının sədri. 402

Əfəndizadə, Məhəmməd (Molla Məhəmməd): Qazaxda müəllimlər kursunun müdavimi. 349

Əfəndizadə, Məhəmməd Əmin Ağəli oğlu (1897-1968): Şamaxıda anada olmuşdur. Petroqrad Texnologiya İnstitutunda təhsil almışdır. Bakı və Salyan məktəblərində dərs demiş, Şəki Darülmüəlliminin direktoru olmuşdur. Cümhuriyyətdən sonra təhsilini davam etdirmiş, mühəndis və idarəçi kimi mədəniyyət və inşaat sahələrində işləmiş, eləcə də Azərbaycan Dövlət Universitetində və Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasında fəaliyyət göstərmişdir. 483, 484

Əfəndizadə, Muxtar (1880-1975): Azərbaycanın elm xadimi, şərqşünas. Maarif sahəsində böyük xidmətləri olmuşdur. Ərəş qəzasından Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. “Əhrar” partiyasının üzvü idi. 161, 164, 220, 221, 243, 322

Əfəndizadə, Mustafa: Qafqazın müftüsü. 45, 46, 79, 80, 81, 110, 302, 487, 570

Əfəndizadə, Mustafa: Göyçay Müəllimlər İttifaqının xəzinədarı. 402

Əfəndizadə, Rəşid bəy (yaxud Əbdürrəşid bəy; 1863-1942): Azərbaycanın görkəmli maarifçisi. Nuxada anadan olmuş, Qori Seminariyasını və Tiflisdə Aleksandr Müəllimlər İnstitutunu bitirmişdir. Zaqafqaziya Sünni Ruhani İdarəsində işləmiş, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllimlik etmişdir. “Uşaq bağçası”, “Bəsirətül-ətfal” dərsliklərinin müəllifidir. Şeir və hekayə də yazmışdır. Müsəlman Müəllimlər İttifaqının üzvü olmuşdur. 22, 398

Əfəndizadə, Şəfiqə (1882-1959): Azərbaycan pedaqoqu və publisisti. 398, 428, 450

Əfraşim Alman oğlu: Maştağa kəndi sakini. 212

Əhəd. 621

Əhməd Abuq paşa (1859-1923): Osmanlı dövlət xadimi. Hərbi nazir, Abadlıq naziri olmuşdur. 365, 366

Əhməd Camal paşa (1872-1922): Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi; İttihad və Tərəqqi partiyasının liderləri olan üç paşadan biri (digərləri Tələt paşa və Ənvər paşa). Birinci Dünya müharibəsində Suriya-Fələstin cəbhəsinin baş komandanı olmuşdur. Erməni sui-qəsdçi tərəfindən Tiflisdə şəhid edilmişdir. 167

Əhməd Cövdət: bax. Pepinov, Əhməd bəy.

Əhməd Əsəd oğlu: Xırda İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının İdarə üzvü. 319

Əhməd Həmd: bax. Qaraağzadə, Əhməd Həmd.

Əhməd Məhəmməd oğlu (Mirzə Əhməd Mirzə Məhəmməd oğlu): Xaçmazın Məcdəni kəndinin sakini. 71

Əhməd Rza bəy (1858-1930): Osmanlının siyasi xadimi. İttihad və Tərəqqi cəmiyyətinin liderlərindən biri olmuşdur. Vəhdəti-Milliyə cəmiyyətinin qurucusu idi. 1908-1912-ci illərdə Osmanlı Məclisi-Məbusanının sədri vəzifəsini tutmuşdur. Bir müddət Avropada (Fransada, İsveçrədə, Belçikada) yaşamışdır. 58, 169, 252

Əhmədov, Əsədulla Əhməd oğlu (1867-1941): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, xeyriyyəçi. Nəşri-Maarif Cəmiyyətinin təsisçilərindən biri idi. Bakı Bələdiyyə Məclisinin, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin və “Müsavət” partiyasının üzvü olmuşdur. 265, 307, 320

Əhmədov, Mustafa: pəhləvan. 1, 53, 137

Əhmədov, Sarif: Tiflisdə Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 564

Əkbər. 621

Əkrəm Xeyri: bax. Üstündağ, Əkrəm Xeyri.

Ələkbər əfəndi: Şəkidə müəllim olmuşdur. 22

Ələkbər İbrahim oğlu (Məşhədi Ələkbər): Aralıq dairəsi müvəkkili. 558

Ələkbərov, Əbülhəsən. 621

Ələkbərzadə, Ələsgər: Tabaqqılar İttifaqının üzvü. 182

Əli: dənizçi, kapitan; “Azərbaycan” qəzetində yazısı nəşr olunmuşdur. 427

Əli Ağacan oğlu: Bibiheybətə fəhlə olmuşdur. 505

Əli bəy: həbsxana müdiri. 281

Əli İbrahim oğlu: İrəvan quberniyası Novo-Bayezid qəzası Başkənd kəndinin nümayəndəsi. 237

Əli Qalib bəy (1871-1932): Osmanlı dövlətinin siyasi xadimi. 1912-ci ildə Məclisi-Məbusan (Parlament) üzvü olmuşdur. 1919-cu ildə Ələzığ valise təyin edilmişdir. Türkiyədən sürgün edilmişdir. 89

Əli Manaf oğlu: milis. 182

Əli Nüsrət bəy: bax. Lordkipanidze, Əli Nüsrət bəy.

Əli Rəşad bəy (1877-1929): Türk alimi və maarif xadimi. Məktəb müdiri, İstanbul Vilayəti Maarif müdiri və Maarif Nazirliyi müstəşarı olmuşdur. 144

Əli Rza paşa (1860-1932): Osmanlı dövlət xadimi. “Düzdaban Əli Rza paşa” adıyla tanınmışdır. 1908-ci ildə Hərbi nazir, 1909 və 1918-ci illərdə Bəhriyyə naziri, 1919-1920-ci illərdə Baş nazir, 1922-ci ildə Daxili İşlər naziri olmuşdur. 168, 186, 365, 366, 367

Əli Şəmi oğlu: Binəqədidə fəhlə olmuşdur. 20

Əli Yusif: bax. Yusifzadə, Əli.

Əliabbas. 621

Əliabbaszadə, Abbasqulu: “Azərbaycan” qəzetinə Salyandan yazmışdır. 562

Əliağa. 322

Əlibəy Abbas oğlu: Binəqədidə mədəndə işləmişdir. 347

Əlibəyov: Tiflisdə Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 564

Əlibəyov, Mustafa bəy (1872-1945): Azərbaycan ziyalı, ictimai xadim. “Əhrar” partiyasının üzvü idi. 183, 264, 319, 322, 431, 470, 475, 506, 559
Əlibəyov, Şıxəli: Şamaxı sakini. 72
Əliəkbər Murad oğlu. 621
Əliəsgərov, Əmiraslan. 621
Əlif. C.: “Azərbaycan” qəzetinə Gəncədən yazmışdır. 48
Əlif. Əlif.zadə: “Azərbaycan” qəzetində imza; Kürdəmirdən, Şamaxıdan yazmışdır. 324, 563
Əliheydər Məhəmmədyar oğlu: milis. 182
Əlihəsənov, Ağamirzə: “İttihad” Cəmiyyətinin sədri. 476
Əlixan Talış: “Müsəvat”ın Boradigah şöbəsinin katibi. 240
Əliisgəndərzadə, Səməd bəy: mühəndis; “Müsəvat” üzvü. Balaxanı-Sabunçu polis-meysteri olmuşdur. 404
Əlikərimov, Nasir: “Müsəvat” üzvü. 645
Əlikərimzadə, Nasir: bax. Əlikərimov, Nasir.
Əliqulu Göyçə oğlu (Kərbəlayı Göyçə oğlu): Bakıda, saxta pul kəsməkdə şübhəli bilinərək tutulmuşdur. 100
Əliquluzadə, Həşim: Tağıyev fabrikində Emalatxana Komissiyasının üzvü. 322, 452
Əlimərdan: Bakı sakini. 589
Əlirza Mirzə oğlu: Bakılı uşaq. 103
Əlişbəyov, Mustafa bəy: “Müsəvat”ın Şuşadakı nümayəndəsi olmuşdur. 127
Əliteymur Kərim oğlu: Şamaxı sakini. 510
Əliverdibəyov, Qara bəy (1879-1929): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 71
Əliverdili, Qara bəy: bax. Əliverdibəyov, Qara bəy.
Əliyev, Abbasəli. 137
Əliyev, Əbdülxalıq. 621
Əliyev, Əhməd (Hacı Əhməd): Gəncədə Kəndçi-Əkinçi İttifaqı Mərkəzi Komitəsinin üzvü. 296, 483

Əliyev, Əlibala: Göyçay pristavının müavini, sonra Göyçay pristavı olmuşdur. 629
Əliyev, Həşim Bədəl oğlu (1892-1919): bolşevik, “Hümmət” üzvü. Bakıda Mərkəzi Fəhlə Konfransı sədrinin müavini olmuşdur. 4, 348
Əliyev, Mirzəağa: “Azərbaycan” qəzetinə Lənkərandan yazmışdır. 129
Əliyev, Paşa. 621
Əlizadə, Ağ: İranın siyasi xadimi. 446
Əlizadə, Əjdər: İran Maarif Cəmiyyətinin üzvü olmuşdur. 348
Əlizadə, Qəzənfər: Bakıda Dəlillər İttifaqı idarə heyətinin sədri olmuşdur. 375
Əlizadə, Soltanmurad: Bakı Birinci Oğlan edadi məktəbinin müəllimi. 505
Əlmahmudov, Əziz: Türk-tatar ifaçısı. 650
Əlməhəmmədov, Əziz: Tatar xanəndəsi. 291
Əmənulla xan Həbibulla xan oğlu (1892-1960): 1919-cu ilin fevralından 1926-cı ilə qədər Əfqanıstan əmiri, 1926-1929-cu illərdə Əfqanıstan şahı olmuşdur. 174, 175
Əmidülmülk: İranın siyasi xadimi. 446
Əmin Manaf oğlu: Bakı sakini. 644
Əmin Sultan oğlu: Tağıyev fabrikinin işçisi. 47
Əminov, Ağ Məşhədi Kərim oğlu (yaxud Əminzadə; 1888-1921): “Müsəvat” partiyasının, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 1919-cu ildə Ticarət və Sənaye naziri vəzifəsini tutmuşdur. 24, 50, 53, 76, 218, 243, 270, 274, 298, 353, 434, 651
Əminulla Eynulla oğlu: İran təbəəsi; Xaçmazın Qaradağlı kəndində yaşamışdır. 71
Əminüşşəriə (Ağa Əminüşşəriə): İranın siyasi xadimi. 446
Əmir Gül: İranın siyasi xadimi. 446
Əmir xan Sərdar: İranın siyasi xadimi. 446
Əmir Müqtədir: İranda hökumət qoşunu başçılarından. 395
Əmiraslanzadə, İsa: Bakıda səyyar satıcı (tabaqçı); Tabaqçılar İttifaqının üzvü. 182

Əmircanov, Əbdüləli bəy (1870-1948): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Tiflisdə Müəllimlər İnstitutunu bitirmiş, Azərbaycanın bir sıra yerlərində müəllim işləmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində Maliyyə naziri, Dövlət Nəzarəti naziri vəzifələrini tutmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra Türkiyəyə mühacirətə getmişdir. 412, 413, 430, 438, 559
Əmircanov, Musa bəy: bax. Əmircanzadə, Musa bəy.
Əmircanzadə, Musa bəy: Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin idarə heyətinin üzvü olmuşdur. 356
Əmirəliyev, Məhəmmədəli (Hacı Məhəmmədəli). 620
Əmirqulu Əhməd oğlu: Azərbaycan hərbiçisi; əsgər. 318
Əmirov, Rüstəm Məhəmmədzadə: Bakı sakini. 534
Əmirüssəltənə: Ərdəbil hakimi. 395
Ənvər paşa (1881-1922): Osmanlı dövlətinin hərbi və siyasi xadimi. İttihad və Tərəqqi cəmiyyətinin liderlərindən idi. 1914-1918-ci illərdə Osmanlı dövlətinin Hərbi naziri, Baş Qərargah rəisi olmuşdur. Türk xalqlarını birləşdirmək uğrunda mübarizə aparmışdır. 167, 252, 388
Ərdəbili, Hacı Baba xan (1877-1922): İran Məşrutə hərəkatının üzvü. 395, 396
Ərəstu: bax. Aristotel.
Əsədullazadə, Məhəmmədəli (yaxud Məhəmmədəli Tabaqçı): Bakıda səyyar satıcı (tabaqçı); Tabaqçılar İttifaqının üzvü. 182
Əsgərov, Murad: Gəncə sakini, borçalılı. 347
Əyyub: “Quran”da adı çəkilən peyğəmbərlərdən biri. Şərq folklorunda və ədəbiyyatında səbir rəmzi kimi işlənir. 424
Əzimzadə, Əzim Aslan oğlu (1880-1943): Azərbaycanlı rəssam. 650
Əziz. 621
Əzizbəyli, Xudadad bəy: İran maarif cəmiyyəti “Tərəqqi”nin idarə heyətinin sədri. 506

F. T.: “Azərbaycan” qəzetinə Tiflisdən yazmışdır. 508
Fətəh: Urmiyə sərdarı (komandanı). 205
Fətimə Məhəmmədbağır qızı: Bakıya gələn İrəvan qaçqınlarından. 560
Fəysal I (1885-1933): Hicaz kralı Şərif Hüseynin oğlu idi. 1920-ci ildə Suriya kralı, 1921-1933-cü illərdə İraq kralı olmuşdur. 141, 197, 198, 233, 282, 283, 284, 340, 444
Feyzullah: Məkkə şəfisi. 235
Fəxrəddin bəy: Mütərikə Komissiyonu rəisi. 142
Fərabə, Əbunəsr (872-950): İslam filosofu və alimi. 202
Fəridun Əhməd bəy (? - 1583): Osmanlı müəllifi və dövlət xadimi. Xüsusiə Osmanlı sultanlarının məktublarının surətlərini ehtiva edən “Münşəatüs-səlatin” (Sultanların məktubları) adlı əsəri ilə tanınmaqdadır. 215
Fərrux bəy: Şəki üçüncü sahə pristavı. 532
Fəthəlixanov, Fəthəli: Fərican kənd sakini. 375
Fəthəliyev, Ağəli: Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nazirliyi Dəftərxanasının Sənaye şöbəsinin kargüzarı olmuşdur. 53
Fəttah. 621
Fəttah Məhəmməd oğlu (Molla Fəttah Hacı Məhəmməd əfəndi oğlu): Qubanın Aşağı Talabı kəndinin sakini; İbrahimhaput kəndinin mollası olmuşdur. 110
Fəzləlibəyov: Cavad qəzasının pristavı olmuşdur. 628
Firuz: bax. Nüsrəttüddövlə, Firuz Mirzə.
Firuzə Həsən qızı (Firuzə xanım Həsən bəy qızı): Bakı Birinci Milli Qız edadi məktəbinin şagirdi. 645
Fisaqoros: bax. Pifaqor.
Fişer, fon: Azərbaycan Hərbi Məhkəməsi müstəntiqi. 531
Foxta: mühəndis. 618
Ford: Amerika Komitəsinin müvəkkili. 132
Foş, Ferdinand [Ferdinand Foch, 1851-

1929]: Fransanın hərbi xadimi, marşal. 61, 338, 365, 466, 467, 610, 611

Frans İosif I [Franz Joseph I; 1830-1916]: 1848-1916-cı illərdə Avstriya imperatoru olmuşdur. 553

Fridrix, Stefan (yaxud İştvan Fridrix) [István Friedrich; 1883-1951]: Macarıstanın siyasi xadimi. 116, 165, 364

Fridrix Vilhelm [Friedrich Wilhelm; 1882-1951]: Almaniya və Prussiyanın vəliəhd şahzadəsi; Almaniya imperatoru II Vilhelmin oğlu. Birinci Dünya müharibəsində əvvəlcə Beşinci ordunun komandiri, sonra Kronprins Vilhelm Orduları Qrupunun baş komandanı olmuşdur. 434

Gedevanişvili: bax. Gedevanov, Aleksandr Konstantinoviç.

Gedevanov, Aleksandr Konstantinoviç (yaxud Gedevanişvili; 1870 - ?): knyaz; general-mayor. Qafqazdakı Rusiya hərbi hissələrində, Gürcüstan müstəqil olduğdan sonra bu ölkənin ordusunda xidmət etmişdir. Gürcüstan Hərbi nazirinin müavini olmuşdur. 268

Gegeçkori, Saşa: Gürcü bolşeviki. 647

Gegeçkori, Yevgeni Petroviç (1881-1954): Gürcüstanın dövlət xadimi. Menşevik. Hüquq təhsili almışdır. Zaqafqaziya Komissarlığının sədri seçilmişdi. Gürcüstan müstəqilliyini elan etdikdən sonra Xarici İşlər naziri, 1921-ci ildə isə Ədliyyə naziri oldu. Gürcüstanın sovetləşməsinin ardından mühacirət etdi. 179, 404, 509, 646

Gelovani-Ekkel, David Aleksandroviç (? - 1919): əmək müfəttişi. 541

Georq V [George V; 1865-1936]: Böyük Britaniya kralı; 1910-1936-cı illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 491

Gerasimov, Aleksandr Mixayloviç (1861-1931): Rusiyanın hərbi xadimi; vitse-admiral. Cənubi Rusiya Silahlı Qüvvələri Dəniz İdarəsinin rəisi olmuşdur. 585

Gənc Əli İbad oğlu: pəhləvan. 1, 27, 79, 109, 137, 245, 273, 301, 355, 381, 409, 436,

462, 542, 569, 597, 628

Gəncəli: “Azərbaycan” qəzetində imza. 455

Gəraybəyli, Ağasadiq (1897-1988): Azərbaycanın teatr və kino aktyoru. 410

Gəraybəyov, Sadıq: bax. Gəraybəyli, Ağasadiq.

Gökəlp, Ziya (1876-1924): Türk sosioloqu, şairi və siyasətçisi. Türkiyədə milliyətçiliyin ən böyük ideoloqu olaraq qəbul edilir. 41

Güləndam Heybət qızı. 402

Gülxanım Mövlud qızı: Gəncədəki Ərzurum qaçqınlarından. 347

Güllü Əlimirzə qızı: Zəngəzur qaçqınlarından yetim qız. 480

Güllü Məhəmməd qızı: Qars qaçqını. 534
Gülməhəmməd (Məşhədi Gülməhəmməd). 621

Gülməhəmməd Ağaməhəmməd oğlu (Molla Gülməhəmməd): Cəmcəmli kəndinin sakini; Ərəbuşağı kəndinin mollası olmuşdur. 110

Gülməhəmməd Salman oğlu: Küçəkənd sakini. 237

Gülmirzəzadə, Abbasqulu (Kərbəlayı Abbasqulu): Zabrat kəndinin camaat vəkili. 451

Haaze, Hüqo [Hugo Haaze; 1863-1919]: Almaniyanın siyasi xadimi, sosial-demokrat. 191

Hacı. 621

Hacı Baba xan: bax. Ərdəbili, Hacı Baba xan.

Hacı müəllim: “İttihad” məktəbinin müəllimi olmuşdur. 182, 476

Hacıağa: Bakılı yetim uşaq. 155

Hacıbababəyov, Hüseynağa (1898-1972): Azərbaycanın opera müğənnisi. Azərbaycan SSR Xalq artisti. Şamaxıda anadan olmuşdur. 409

Hacıbababəyov, Mehdi bəy (1871-1925): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Zaqafqaziya Seyminin, Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. 385

Hacıbəyli, Üzeyir (1885-1948): Azərbaycanlı bəstəkar, musiqişünas, publisist, peşəkar və ictimai xadim. Azərbaycanın müasir peşəkar musiqi sənətinin və milli operanın banisi. Dövrünün bir sıra qəzet və jurnallarında, o cümlədən “Azərbaycan” qəzetində məqalə, felyeton, hekayə və miniatürlərlə çıxış etmişdir. “Azərbaycan” qəzetinin redaktorlarından biri olmuşdur. Sovet dövründə Azərbaycan Bəstəkarlar İttifaqının sədri, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasının rektoru, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü olmuşdur. Azərbaycan SSR-in və Azərbaycan Respublikasının Dövlət himnlərinin musiqisinin müəllifidir. 24, 30, 50, 77, 105, 113, 134, 157, 161, 186, 191, 214, 220, 243, 268, 270, 276, 298, 305, 326, 332, 353, 378, 383, 406, 407, 412, 434, 459, 485, 489, 512, 540, 567, 595, 599, 624, 652

Hacıbəyov, Ağalar bəy: Zəngəzur “Nəşri-maarif” cəmiyyəti idarə heyətinin üzvü. 507

Hacıələkbərzadə, Camal: Aralıq dairəsi müvəkkili. 558

Hacikişi Babakişi oğlu: Binəqədidə fəhlə olmuşdur. 20

Hacıqasımov, Mustafa bəy Mahmud ağa oğlu (1883-1969): Qazaxın Poylu kəndində anadan olmuşdur. Xarkov Universitetinin Tibb fakültəsini bitirmişdir. Almaniyada təcrübə keçmişdir. Azərbaycanda ginekoloq kimi uzun müddət fəaliyyət göstərmişdir. 49, 104, 185

HacıqədİRəfəndizadə, Məhəmməd (Molla Məhəmməd): Göyçayın İkinci Ləkçilpaq kəndinin sakini və mollası. 81

Hacıməlikov, Ağakərim. 620

Hacınskaya, Fatma xanım: müəllimə; Poçt və Teleqraf Nazirliyi dəftərxanasında kargüzər və mütərcim olmuşdur. 109

Hacınski, Camo bəy (1888-1942): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuş, Poçt və Teleqraf naziri vəzifəsini

tutmuşdur. Bakı və Ətrafının Zəhmətkeş Ziyalıları İttifaqının üzvü olmuşdur. 1938-ci ildə sürgün edilmiş, həbs düşərgəsində ölmüşdür. 110, 138, 302, 373

Hacınski, Fatma xanım: bax. Hacınskaya, Fatma xanım.

Hacınski, Mehdi bəy Süleyman bəy oğlu (yaxud Hacızadə; 1879-1941): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Bakı Şəhər Dumasının, “Nicat” və “Səfa” cəmiyyətlərinin üzvü, Daxili İşlər nazirinin müavini, Azərbaycan Parlamentinin üzvü idi. Parlamentin katibi vəzifəsini tutmuşdur. 1, 31, 222, 305, 308, 362, 385

Hacıseyidəlizadə, Mirnəsrulla: Gəncənin Şahsevən məhəlləsinin sakini və mollası. 81

Hacıyev, Əhməd. 621

Hacıyev, Məhəmməd bəy Hacı Məhəmməd ağa oğlu (1893-1956): Əmək nazirinin müavini olmuşdur. 452

Hacızadə, Hacıbala: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyətinin xəzinədarı. 432

Hacızadə, Məhəmməd: Göyçay Müəllimlər İttifaqının katibi. 402

Hadi paşa: Osmanlı dövlət xadimi; Əkinçilik və Ticarət naziri olmuşdur. 366

Hafiz Şirazi: XIV əsr İran şairi. 596

Haqcanlı, Müseyib: bax. Axıcanov, Müseyib bəy.

Haqq-gu: “Azərbaycan” qəzetində imza. 454

Haqverdili: bax. Haqverdiyev, Əbdürrəhim bəy.

Haqverdiyev, Əbdürrəhim bəy (1870-1933): Azərbaycanın yazıçısı və dramaturqu, ədəbiyyatşünası və teatr xadimi. Azərbaycan Cümhuriyyətinin Dağıstanda və Ermənistan-da siyasi nümayəndəsi olmuşdur. 30, 286

Halim Sabit bəy (1883-1946): Tatar əsilli türk ziyalı. Kazanda doğulmuşdur. 1901-ci ildə təhsil məqsədi ilə İstanbulla getmişdir. Daha sonra İstanbulda müxtəlif dərəcəli təhsil ocaqlarında dərs demişdir. 1919-1939-cu illərdə ticarətlə məşğul olmuş, bir çox

Avropa ölkəsini gəzmişdir. İkinci Dünya müharibəsi başladıqdan sonra Türkiyəyə qayıdaraq “İslam Ensiklopediyası”nın nəşr bürosunda və Din İşləri Qurumunda işləmişdir. Ziya Gökalp, Əhməd Ağaoğlu kimi türkçülərlə yaxın dostluq əlaqələri var idi. 503, 504

Hambro: İngilis generalı. 117

Hamburq, S. M.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi olmuşdur. 50, 185, 242, 298, 352, 377, 459, 511, 539, 624

Hamlet: şair; “Azərbaycan” qəzetində şeiri dərc olunmuşdur. 345

Harbord, Ceyms [James Harbord; 1866-1947]: Amerikanın hərbi xadimi; general-leytenant. Birinci Dünya müharibəsindən sonra vəziyyəti yerində öyrənmək məqsədi ilə Yaxın Şərqə, Anadoluya və Qafqaza göndərilən Amerika missiyasının rəhbəri olmuşdur. 56, 100, 107, 131, 169, 178, 192, 196, 227, 253, 281, 324, 545, 547

Harmsvort, Alfred [Alfred Harmsworth; 1865-1922]: İngilis nəşiri, ictimai xadimi. “Deyli meyl” [Daily Mail] qəzetinin təsisçisi. 636, 652

Haskell, Vilyam Nefyu [William Nafew Haskell; 1878-1952]: Amerikanın hərbi və ictimai xadimi; general-leytenant. Amerika Yardım Administrasiyasının [American Relief Administration] heyətində Rusiyada xidmət etmiş, 1921-1923-cü illərdə bu qurumun Rusiya direktoru olmuşdur. 91, 93, 94, 96, 169, 178, 254, 419, 455, 548, 586

Haşım (Məşhədi Haşım): Şahnalar kəndi sakini. 474

Hauz, Edvard [Edward House, 1858-1938]: Amerika siyasi xadimi və diplomatı. Hərbçi olmasa da “polkovnik Hauz” kimi tanınmışdır. Amerika prezidenti Vilson, Hauzun təsiri altında qalmışdır. 391, 635, 636

Hayze: Alman siyasətçisi. 230

Helferix: Almanıyanın siyasi xadimi. 230

Henderson, Artur [Arthur Henderson;

1863-1935]: Britaniyalı siyasətçi; Leyboristlər Partiyasının lideri olmuşdur. 56

Heybətov, Ağəli: Kürkənd müvəkkili. 641

Heybətəzadə, Novruz: Müsəlman dəmiryol xidmətçiləri yığıncağının katibi. 19

Heydərbəyov, Məhəmmədəli bəy: Xaçmazın pristavı olmuşdur. 71

Heydərbəyov, Səlim bəy: Kürdəmir məntəqəsinin pristavı olmuşdur. 126

Heydərizadə İbrahim əfəndi (1863-1933): Osmanlı ruhani alimi; şeyxülislam. 365, 366

Heydərov, İbrahim bəy (1879-1949): Azərbaycanın və Dağıstanın ictimai-siyasi xadimi. Sankt-Peterburq Rabitə İnstitutunu qurtarmışdır. Rusiya Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. Bakı Bələdiyyə İdarəsi Təsərrüfat şöbəsinin rəisi olmuşdur. Bakıda neft şirkətlərinin və bəzi maarif-xeyriyyə cəmiyyətlərinin idarə heyətində təmsil olunmuşdur. 1918-1919-cu illərdə Dağlılar Respublikasının birinci hökumətində Daxili İşlər naziri, ikinci hökumətində isə Rabitə, Poçt və Teleqraf naziri vəzifəsini tutmuşdur. 1920-ci ildən etibarən mühacirətdə yaşamış, Türkiyədə vəfat etmişdir. 6, 449

Heydərov, Ömər bəy İsa bəy oğlu (1884-1973): Dərbənddə anadan olmuş, Cümhuriyyət dövründə Bakıda işləmişdir. 1920-ci ildə Türkiyəyə mühacirətə getmişdir. 192

Heydərzadə, Ələkbər: Xırda İstiqlal və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının İdarə üzvü. 318, 319

Həbibulla xan (1872-1919): Əfqanıstan əmiri. 1 oktyabr 1901 – 20 fevral 1919-cu il tarixlərində hakimiyyətdə olmuşdur. Suiqəsd nəticəsində öldürülmüşdür. 174

Həbibullazadə, Təvəkkül: Tağıyev fabrikində Emalatxana Komissiyasının üzvü. 322

Həbibzadə, Mirzəcan: “Müsavat”ın Boladı şöbəsinin sədri. 240

Həkimülmülk: İranın siyasi xadimi. 446

Həmdullah Sübhü (Soyadı qanunundan

sonra “Tanrıövr” soyadını qəbul etmişdir; 1885-1966): Türk yazıçısı və siyasi xadimi. Osmanlı Məclisi-Məbusanının və Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü, Maarfi naziri və səfir olmuşdur. 97, 106

Həmid Xərif oğlu: Qaçqın Axısxa türklərindən. 481

Hənifə Ağabala oğlu. 73

Hənifəxanzadə, Tağıxan: Bakı sakini. 645
Həsən Bədrəddin (yaxud Kütahyalı Bədri paşa; 1851-1912): Türk şair, yazıçı və hərbi xadimi. 567, 598, 627, 650

Həsən Fəthəli oğlu: Balaxanada fəhlə. 451

Həsən Fulad oğlu: Bibiheybətdə mədəndə işləmişdir. 73

Həsən Həsən oğlu (Mirzə Həsən oğlu). 621

Həsən Yusif oğlu: Türk əsiri. 533

Həsən Ziya: şagird. 348

Həsənbəyov, Həsən bəy: Yalamada pristav müavini olmuşdur. 182

Həsənəli Sadıq oğlu (Hacı Sadıq oğlu): Aralıq dairəsi müvəkkili. 558

Həsənov, Əliağa (1871-1933): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi; Cümhuriyyət dövründə Maliyyə naziri, Dövlət Müfəttişi, Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuşdur. “Nəşri-maarif” cəmiyyətinin yaradılmasında və fəaliyyətində yaxından iştirak etmiş, Bakı Şəhər Dumasının üzvü olduğu dövrdə Şollar su kəmərinin çəkilişi və şəhərdəki digər quruculuq-abadlıq işlərində xüsusilə böyük xidməti olmuşdur. 45

Həsənov, Nuri: Xıllı pristavı müavini. 429

Həsənov, Zülqarneyn: Dağıstan sakini. 44

Həsənzadə, Əbdüləli (Mirzə Əbdüləli): İran maarif cəmiyyəti “Tərəqqi”nin katibi. 506

Həsənzadə, İsməli: Tabaqqılar İttifaqının üzvü. 182

Hikmət: Batum İslam məktəbinin müdiri olmuşdur. 580, 595

Hill: leytenant; ABŞ missiyasının üzvü. 7

Hirş, Paul [Paul Hirsch; 1868-1940]: Alman siyasi xadimi. 1918-1920-ci illərdə Prussianın Baş naziri olmuşdur. 550

Hodkinson, Fred. 198

Holman, Herbert [Herbert Holman; 1869-1949]: Britaniyanın hərbi xadimi; general-leytenant. 1919-cu ildə Britaniyanın Cənubi Rusiyada, Denikin nəzdindəki hərbi missiyasının başçısı təyin edilmişdi. 617

Huyek, İlyas Betres [Elias Peter Hoayek; 1843-1931]: Maruni kilsəsi patriarxi. 197

Hüq, Klovis [Clovis Hugues; 1851-1907]: Fransız şairi, yazıçısı və jurnalisti; sosialist. 77

Hüneyn bin İshaq (Hüneyn ibn İshaq; ? - 873): xristian ərəb qəbiləsinə mənsub tərcüməçi və həkim. 255

Hüseyn: imam, Məhəmməd Peyğəmbərin nəvəsi, həzrəti-Əlinin oğlu. 183, 596

Hüseyn Abbasəli oğlu (Hüseyn bəy Abbasəli bəy oğlu): Azərbaycan Dəmiryolunun Heybət (Abşeron) stansiyasında jandarm olmuşdur. 292

Hüseyn Əziz oğlu. 621

Hüseyn Həsən bəy oğlu: Zəngəzur qaçqını yetim uşaq. 505

Hüseyn ibn Əli əl-Hasimi (1854-1931): Məkkə şərifli, Hicaz kralı. 340, 444

Hüseyn İsmayıl oğlu (Məşhədi Hüseyn): İrəvan quberniyası Novo-Bayəzid qəzası Başkənd kəndinin nümayəndəsi. 237

Hüseyn Qasım: “Azərbaycan” qəzetinə Salyandan yazmışdır. 536

Hüseyn Məhəmməd oğlu (Mirzə Hüseyn): Təbrizli; Bakıda “Qafqaz” aşpazxanasını işlətməmişdir. 355

Hüseyn Musa oğlu (Kərbəlayı Musa oğlu): Aleksandropol qəzasının (Qərbi Azərbaycan) sakini. 253

Hüseyn Rauf (Orbay; 1881-1964): Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi. 1911-1912-ci illər Osmanlı-İtaliya müharibəsində və Balkan müharibələrində qəhrəmanlıq göstərmişdir. 1918-ci ilin oktyabr ayında Bəhriyyə naziri olmuş, Mudros sazişini

Osmanlı dövləti adından imzalamışdır. 543, 544
 Hüseynbala (Məşhədi Hüseynbala): Bakı sakini. 589
 Hüseynbəyov: Cavad pristavı olmuşdur. 628
 Hüseynbəyov, Ağabəy: Şubanıda mədəndə işləmişdir. 73
 Hüseynxan. 621
 Hüseynqulu Eyvaz oğlu (Kərbəlayı Eyvaz oğlu): Zəngəzur qəzasının Dulus kəndinin sakini. 239
 Hüseynqulu xan: Talış xanlarının nəslindən. 396
 Hüseynov, Abdulla (Molla Abdulla Basqalı): “Azərbaycan” qəzetinə Göyçaydan yazmışdır. 403
 Hüseynov, Xəlil: bax. Hüseynzadə, Xəlil.
 Hüseynov, İsmayıl (Məşhədi İsmayıl Hüseynov). 620
 Hüseynov, Mirəlinə. 505
 Hüseynov, Paşa: Bakı sakini. 589
 Hüseynov, Şıxəli: Bakı quberniyası 3-cü sahə fabrik müfəttişi. 217
 Hüseynzadə, Əbülqasım. 621
 Hüseynzadə, Ələkbər (1887-1967): teatr və kino aktyoru. Azərbaycan SSR Əməkdar artisti idi. 409
 Hüseynzadə, Əliməhəmməd: Qazax seminarıyının şagirdi; Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyətinin sədri olmuşdur. 432
 Hüseynzadə, Hilal: Şeyxülislamıq İdarəsinin katibi. 302
 Hüseynzadə, Xəlil Hacı Mahmud oğlu (1890-1943): Azərbaycan aktyoru və rejissoru. 409
 Hüseynzadə, Məzahir: “Müsəvat” partiyasının Zabrat şöbəsinin sədri olmuşdur. 451
 Hüseynzadə, Nazim bəy: Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 433, 511, 539, 565, 624
 Hüseynzadə, Salman: Tiflisdə Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 564
 Xadzaraqov, Xasan: Osetin; Dağlılar Respublikasının Paris Sülh Konfransına göndər-

diyi nümayəndə heyətinin üzvü. 449
 Xaqani Şirvani (Əfzələddin Xaqani): XII əsrdə yaşamış Azərbaycan şairi. Fars dilində yazmışdır. 202
 Xanım Lizina: bax. Lizina, Nataliya.
 Xanlarov, İsmayıl: Bakı Birinci Realnı məktəbinin şagirdi; məktəbin şagirdlər ittifaqının xəzinədarı. 430
 Xanoğlu Atamoğlu oğlu: Bakı sakini. 505
 Xanzadyan: Xırda İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri ittifaqının Şura üzvü. 319
 Xatsoy, Aleksandr İvanoviç (1874-1945): Erməni ictimai-siyasi xadim, “Daşnaksutyun” partiyasının üzvü idi. Müxtəlif dövrlərdə Ermənistanın Baş Naziri, Səhiyyə, Daxili İşlər və Xarici İşlər naziri olmuşdur. Ermənistanın sovetləşməsindən sonra Fransa və Portuqaliyada mühacirətdə yaşamışdır. 131, 286, 287, 456, 547
 Xeyrəmanov, Zəkəriyyə. 402
 Xeyrov, Abdulla: Balaxana sakini. 538
 Xeyrullazadə, Əliəşrəf. 621
 Xədicə Oruc qızı: Zəngəzur qaçqınlarından yetim qız. 480
 Xəlifəzadə, Məhəmmədəli: Şəki ziyalılarından, müəllim. 21, 22
 Xəlil İbrahim: bax. İbrahimov, Xəlil.
 Xəlil İsa oğlu: Küçəkənd sakini. 237
 Xəlil paşa: Xəlil Qut (1882-1957). Osmanlı İmperiyasının hərbi xadimi. İttihad və Tərəqqi cəmiyyətinin üzvü olmuşdur. Ənvər paşanın əmisi (Ənvər paşadan 1 yaş kiçik idi), eyni zamanda Hərbi Akademiyada Mustafa Kamalın (Atatürk) sinif yoldaşı olmuşdur. Birinci Dünya müharibəsində İraq cəbhəsində böyük müvəffəqiyyət qazanmış, Qafqaz İslam Ordusu ilə birgə Bakıya daxil olmuş, Türk Qurtuluş Savaşında iştirak etmişdir. 252, 281, 589
 Xəlilov: Azərbaycan hərbcisi; leytenant. 317
 Xəlilov, Əhməd. 621
 Xəlilzadə, Mənsur. 620

Xodayev: Bakıda sabunbişirən. 268
 Xodunov, A. K.: fəal. 76, 157, 651
 Xoşev: poruçik; Muğanda müsəlman dəstəsinin komandiri olmuşdur. 561
 Xoyski, Əmir xan (1888-1954): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, milli istiqlal hərəkatının iştirakçısı. Bakı qubernatorunun müavini, eləcə də bir sıra yerlərdə qəza rəisi olmuşdur. 263, 289
 Xoyski, Rüstəm xan (1888-1939): Azərbaycan Cümhuriyyətinin dövlət xadimi. Fətəli xan Xoyskinin qardaşı. Hökumətin İşlər İdarəsinin müdiri, daha sonra Sosial Təminat naziri olmuşdur. 265, 361, 643
 Xudaverdi Salman oğlu: Zəngəzur qaçqını uşaq. 239
 Xumaradze. 374
 Xumrili, N. K.: Gürcistan Təchizat Şurasının sədri. 36
 Xundadze: Gürcüstanın Rusiyadakı siyasi nümayəndəsi olmuşdur. 36
 Xuramoviç, Sara xanım: bax. Talışinskaya-Xuramoviç, Sara xanım.
 İbn Sina (980-1037): orta əsrlər dövrünün böyük həkim və filosofu. 202
 İbrahim (Hacı İbrahim). 240
 İbrahim Haqqı paşa (1863-1918): Osmanlı müəllifi və dövlət xadimi. Daxili İşlər naziri və Sədrəzam (Baş nazir) olmuşdur. Böyük bir xitabət və yazı qabiliyyətinə malik olan İbrahim Haqqı paşa əsasən hüquq və tarixə dair olmaqla bir sıra əsərlər yazmışdır. 203
 İbrahimli, Ağaməhəmməd: bax. İbrahimzadə, Ağaməhəmməd.
 İbrahimli, Yusif (Məşhədi Yusif): Azərbaycan Dəmiryolu İdarəsində işləmişdir; “Müsəvat” üzvü olmuşdur. 322, 452
 İbrahimov, Xəlil (Xəlil İbrahim; Xəlil İbrahimzadə; 1892-1938): Azərbaycanlı müəllim, publisist və tənqidçi. Şuşada anadan olmuşdur. Bakıda müəllim işləmiş, müxtəlif qəzet və jurnallarda, o cümlədən “Azərbaycan” qəzetində yazılar dərc etdir-

miş, bir müddət “Azərbaycan” qəzetinin “müvəqqəti müdiri” olmuşdur. 1938-ci ildə həbs edilərək güllələnmişdir. 289
 İbrahimzadə, Ağaməhəmməd: “Müsəvat”ın Şura üzvü; Bakı şəhər Dumasının və Cəmiyyəti-Xeyriyyənin (Bakı) üzvü və kargüzəri. 73, 265
 İbrahimzadə, Bayram bəy: Tağıyev fabrikində Emalatxana Komissiyasının üzvü. 323, 452
 İqnateviç: Azərbaycan hərbcisi; polkovnik. 318
 İmadüssəltənə: İranın siyasi xadimi. 446
 İmamquliyev, Cəmişid: Lənkəran poçt-teleqraf idarəsi müdiri. 302
 İman. 621
 İmran. 621
 İnkoyno: pəhləvan. 137
 İrani, Rəsul Tağıyev: bax. Tağıyev, Rəsul İrani.
 İrani, Təvəkkül Abdullazadə: bax. Abdullazadə, Təvəkkül İrani.
 İsa bəy. 621
 İsbət Məqsədəli oğlu (Məşhədi İsbət): Suraxanı kəndi sakini. 292
 İsfahanlı, İbrahim (Hüseynzadə; 1897-1967): Azərbaycan aktyoru. Tiflisdə anadan olmuşdur. Tiflis Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 563
 İskəndərbəyzadə, Əsədulla: Qars Müsəlman Milli Şurası vəkili. 473
 İskəndəri, Süleyman Mirzə (1877-1944): Qacar şahzadəsi, İranın siyasi xadimi. 445, 446
 İskəndərov, Cəfər. 452
 İslam (Hacı İslam): Bakı sakini. 240, 589
 İslam Abdulla oğlu: Zəngəzur qaçqını yetim uşaq. 505
 İslam Mustafa oğlu: Bakı sakini. 589
 İslamov, Əbdürrəhim: Bakı sakini; Bazar küçəsində (indiki Azərbaycan prospektində) dükkanı olmuşdur. 103
 İsmayıl bəy: Ərəş qəzası üçüncü sahə pristavı. 532

İsmayıl Əli Nəbi oğlu: Kalış kəndinin sakini. 253
İsmayıl Mirzə: Qacar şahzadəsi; İranın siyasi xadimi. 446
İsmayilov: Azərbaycan hərbiçisi; 1-ci Cavanşir piyada alayında zabıt vəkil. 371
İsmayilov, Əbdülbaqi: Ticarət və Sənaye Nazirliyində işləmişdir. 101
İsmayilzadə, Sədrəddin: Şamaxı sakini. 592
İsrafil. 621
İsrafil Fərəc oğlu: Quba qəzası sakini. 564
İsrail Əhəd oğlu: Zərdabın Qoruqbağı kəndinin sakini. 238
İşxanyan: Xırda İstiqlal və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının İdarə üzvü. 318, 319
İvanov: Ticarət və Sənaye Nazirliyinin xüsusi əməllər məmuru. 640
İvanov, A. A.: teatr rejissoru. 410, 457, 598, 627
İzzət bəy. 589
İzzətulla Hüseyn oğlu: Balaxanada Lianozovun mədəninə fəhlə olmuşdur. 505
Jan-de-Kolon: pəhləvan. 27, 53, 79, 217, 381, 597
Jirarden, Emil de [Émile de Girardin; 1806-1884]: Fransız yazıçısı, jurnalisti və siyasi xadimi. 576
Jorbenadze, Dmitriy: Gürcü bolşeviki. 647
Jordaniya, Noy Nikolayeviç (1868-1953): Gürcüstanın dövlət xadimi. Menşevik. Varşavada veterinarlıq təhsili almışdır. Tiflisdən Dövlət Dumasına üzv seçilmişdi. 1918-1921-ci illərdə Gürcüstan Demokratik Respublikasının Baş Naziri olmuşdur. Gürcüstanın sovetləşməsindən sonra mühacirət etmişdir. 324
Jorj-Piko, Fransua [François Georges-Picot; 1870-1951]: Fransız diplomatı; əsasən Yaxın Şərq ölkələrində işləmişdir. 215
Kalantadze, Georgi: Gürcü bolşeviki. 647
Kalantadze, Şota: Gürcü bolşeviki. 647
Kalişeviç, Aleksandr: pəhləvan. 409, 436,

462, 487, 515, 569, 597
Kaltorp, Artur [Arthur Calthorpe; 1864-1937]: Britaniya donanmasının admiralı. Birinci Dünya müharibəsindən sonra Müttəfiqlərin Aralıq dənizindəki donanmasının komandiri olmuşdur. 234
Kamal, Qəliəsgər (Kamaləddin; 1879-1933): tatar yazıçısı, dramaturqu və ictimai xadimi. 650
Kambon, Pol [Paul Cambon; 1843-1924]: Fransız diplomatı. İspaniyada (1886-1891), Türkiyədə (1891-1898), Britaniyada (1898-1920) səfir olmuşdur. 98
Kanayan, Drastamat (Dro; 1883-1956): Erməni terrorçu və hərbi cinayətkar; Daşnaksutyun üzvü. Şərqi Anadolu və Qafqazda dinc müsəlman-türk əhaliyə divan tutulmasında xüsusi rolu olmuşdur. 96
Kant, İmmanuel [Immanuel Kant; 1724-1804]: Alman filosofu. 577
Karabanov: Qaryagin qəzasında teleqraf xətti nəzarətçisi olmuşdur. 237, 244
Karç-Murat: Şorəyeldə erməni quldur dəstəsi başçısı. 472
Karibyan: Şorəyel dairəsi rəisi. 472
Karqanov (yaxud Korqanov): İngilislərin Qarsda təşkil etdikləri idarə heyətinin sədri olmuşdur. 471
Karşteynbaum, E. S.: diş həkimi. 214, 243, 269, 298, 325, 352, 377, 406, 433, 458, 565, 593
Kartsivadze, Nikolay İotamoviç (1884-1937). Gürcüstanın ictimai xadimi və diplomatı. Ali hüquq təhsili almışdır. Menşeviklərin Gürcüstandakı rəhbərlərindən biri idi. Gürcüstanın Azərbaycan Cümhuriyyətindəki siyasi nümayəndəsi, Gürcüstan Xarici İşlər nazirinin müavini olmuşdur. 1937-ci ildə Sovet rejimi tərəfindən həbs edilərək güllələnmişdir. 268, 623
Kaşani, Ağ Mirseyid Həsən Mücahid: İranın siyasi xadimi. 446
Kaşani, Seyid Fazil (? - 1962): İranın siyasi xadimi. 446

Kaşen, Marsel [Marcel Cachin; 1869-1958]: Fransız kommunisti. Fransa Kommunist Partiyasının yaradılmasında müstəsna xidmətləri olmuşdur. 637
Kazimov, Cəfər: Əmək Nazirliyində işləmişdir. 452
Kazımzadə, Abbasqulu (1882-1947): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. 155, 643
Kedrov, Mixail Sergeyeviç (1878-1941): Rus bolşeviki. Rusiyada Vətəndaş müharibəsi illərində Əksinqilab və Sabotajla Mübarizə Fövqəladə Komissiyasının məsul işçisi olmuşdur. 519
Kerenski, Aleksandr Fyodoroviç (1881-1970): Rusiya Müvəqqəti Hökumətinin (iyul-noyabr 1917) başçısı. 1918-ci ildə müharibəyə getmişdir. 85, 226, 229, 638
Kerr, Filip [Philip Kerr; 1882-1940]: Britaniyanın siyasi xadimi və diplomatı. 1939-1940-cı illərdə ABŞ-da şəfir olmuşdur. 635, 636, 637
Kerzon, Corc Nataniel [George Nathaniel Curzon; 1859-1925]: İngiltərənin dövlət xadimi. 1916-1925-ci illərdə Lordlar Palatasının başçısı, 1919-1924-cü illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. 92, 231, 235, 335, 417, 491
Keyxosrov, Ərəb: İranın siyasi xadimi. 446
Kərbəlayı İmamqulu oğlu: Dağıstanlı qaçqınlardan. 401
Kərimbəyov, Əbdülkərim bəy: Cavad qəzasında polis müfəttişi, sonra pristav olmuşdur. 629
Kərimbəyov, Rüstəm bəy: Cavad qəza rəisinin birinci müavini, sonra Lənkəran qəzasının rəisi olmuşdur. 629
Kərimli Dadaş: “Müsavət”ın Qalabazarı (Masallı) şöbəsinin sədri. 240
Kərimov, Əşrəf (Məşhədi Əşrəf): Xırda İstiqlal və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının Şura üzvü. 319
Kərimov, Muxtar: Bakı sakini. 71

Kərimzadə, Kərim: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyəti idarə heyətinin üzvü. 432
Kərimzadə, Muxtar. 621
Kiçik xan: bax. Mirzə Kiçik xan.
Kiril Vladimiroviç (Knyaz Kiril Vladimiroviç; 1876-1938): Rusiya imperatoru II Nikolayın nəvəsi. 490
Kirmani, Məhəmməd Şəriətmədar: İranın siyasi xadimi. 446
Klark, Corc (Sidenhem lordu) [George Clarke, 1st Baron Sydenham of Combe; 1848-1933]: Britaniya ordusu zabiti; 1907-1913-cü illərdə Bombay qubernatoru olmuşdur. 313
Klemanso, Jorj [Georges Clemenceau; 1841-1929]: Fransanın dövlət xadimi. 1906-1909 və 1917-1920-ci illərdə Baş nazir olmuşdur. 35, 61, 84, 86, 118, 135, 173, 223, 363, 391, 416, 467, 491, 492, 553, 554, 607, 610, 635, 637
Klenevski, Viktor Viktoroviç (1883 - ?): milliyyətə polyak olan Klenevski Slavyan-Rus Cəmiyyətindən Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə seçilmiş, 1919-cu ilin mart-dekabr aylarında Sosial Təminat naziri olmuşdur. 359
Klots, Lui Lüsyan [Louis Lucien Klotz; 1868-1930]: Fransanın siyasi xadimi. 1910-1911, 1911-1913, 1917-1920-ci illərdə Maliyyə naziri, 1913-cü ildə Daxili İşlər naziri olmuşdur. 85, 113
Kobilnitskaya, S. İ.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 49
Kolçak, Aleksandr Vasilyeviç (1874-1920): Rusiyanın hərbi və siyasi xadimi; admiral. Ağqvardiyaçılar hərəkatının başçısı, Rusiyanın Ali rəhbəri (noyabr 1918 – fevral 1920) və Rus ordusunun Ali Baş komandanı (noyabr 1918 – yanvar 1920) olmuşdur. 34, 55, 85, 88, 110, 111, 142, 169, 191, 226, 227, 251, 279, 315, 331, 337, 390, 467, 494, 549, 550, 607, 611, 634
Kolesnikov, İvan Nikiforoviç (1860-1920): Rusiyanın hərbi xadimi; general-mayor. Bi-

rinci Dünya müharibəsində iştirak etmiş, 1918-ci ildə Könüllü orduya daxil olmuş, Terrek kazaklarının komandiri təyin edilmişdir. 225, 617

Konstantin Nikolayeviç (1827-1892): Böyük knyaz; general-admiral. Rusiya imperatoru I Nikolayın oğlu, imperator II Aleksandrın kiçik qardaşı. 638

Kopeliov, Samuil İzrailoviç: Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 50, 76, 104, 134, 185, 213, 242, 269, 297, 352, 377, 405, 433, 458, 511, 539, 564, 592, 623

Kopper: Alman fəhlə. 85

Kornilov, Lavr Georgiyeviç (1870-1918): Rusiyanın hərbi xadimi; general. 1917-ci ilin iyul-avqust aylarında rus ordusunun Ali baş komandanı olmuşdur. 638, 652

Korozaya: Gürcü məmuru. 648

Kostandi (yaxud Madmazel Kostandi): sirk aktrisası. 1

Kostatsto: Qazax qəzasının 2-ci dairə müstəntiqi. 618

Köçərli, Badisəbə xanım (Mustafa ağa qızı Vəkilova; 1881-1954): Azərbaycanın maarifçi və xeyriyyəçi qadını; Fəridun bəy Köçərlinin həyat yoldaşı. 350

Köçərli, Fəridun bəy (1863-1920): Azərbaycanın görkəmli maarif xadimi, ədəbiyyatşünası və yazıçısı. Qori Müəllimlər Seminariyasını bitirmişdir. 1918-ci ildə Qori Müəllimlər Seminariyasının Azərbaycan şöbəsini Qazaxa köçürərək müstəqil bir seminariyaya çevirmiş və bu seminariyanın direktoru olmuşdur. Azərbaycan Milli Şurasının üzvü kimi İstiqlal Bəyannaməsini imzalayanlar arasında yer alan Fəridun bəy Köçərlinin Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə dair əsərləri xüsusilə dəyərlidir. Bolşeviklər tərəfindən güllələnmişdir. 236, 349

Köçərli, Nemət: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyətinin katibi. 432

Köçərlinski, Fəridun bəy: bax. Köçərli, Fəridun bəy.

Kösəoğlu, Hüseyn Səlahəddin (1882-

1949): Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi. Osmanlı dövləti ordusunun 2-ci Qafqaz Korpusunun, 4-cü Korpusunun və 3-cü Korpusunun komandiri, Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü olmuşdur. 91

Kraskovski, İvan İqnatyeviç (1880-1955): Belarusun və Ukraynanın ictimai-siyasi xadimi və diplomatı. Ukrayna Direktoriyası Xarici İşlər nazirinin müavini, Ukraynanın Tiflisdəki səfiri və Qafqazdakı diplomatik heyətinin rəhbəri olmuşdur. 179, 263, 271, 646

Kreçitov: pəhləvan. 189

Krestinski, Nikolay Nikolayeviç (1883-1938): Rusiyanın siyasi xadimi. 1918-1922-ci illərdə RSFSR-in Maliyyə komissarı olmuşdur. 1938-ci ildə güllələnmişdir. 467

Krupinski: Rusiya Xarici İşlər Nazirliyinin məmuru. 252

Kubinev: Şuşada sülh məhkəməsi hakimi olmuşdur. 618

Kulabuxov, Aleksey İvanoviç (1880-1919): Kuban hökumətinin, Kuban Radasının və Paris Sülh Konfransına göndərilən Kuban heyətinin üzvü. 449

Kultepin, V. A.: Bakı quberniyasının baş fabrik müdiri olmuşdur. 53

Kunduh, Bəkir Sami (1867-1933): Türkiyənin siyasi xadimi. Osetiyada anadan olmuşdur. 1920-1927-ci illərdə Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü, 1920-1921-ci illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. 611

Kyunin: “İttihad” məktəbində alman və fransız dilləri müəllimi olmuşdur. 476

Qabba, Melçiade [Melchiade Qabba; 1874-1952]: İtaliyanın hərbi xadimi, general. Birinci Dünya müharibəsindən sonra Zaqafqaziyadakı İtaliya hərbi heyətinin rəhbəri olmuşdur. 91, 586

Qadaseviç, Vladimir İliç: Azərbaycan Cümhuriyyəti Daxili İşlər Nazirliyinin hüquq məsləhətçisi. 531

Qafarov, Xankiş bəy: Göyçay qəzasının rəisi, Bakı qubernatorunun ikinci müavini,

sonra vitse-qubernator olmuşdur. 289, 403

Qaxuniya: Gürcü bolşeviki. 647

Qalabəyov, Kərim bəy. 481

Qambaşidze: Gürcüstanın Amerikadakı siyasi nümayəndəsi. 403

Qambaşidze, David (? - 1946): Gürcüstanın siyasi xadimi və diplomatı. 1918-ci ilin noyabrından 1921-ci ilin fevralına qədər Gürcüstanın İngiltərədə diplomatik nümayəndəsi olmuşdur. 324

Qambaşidze, Vaxtanq (1872-1951): Gürcüstanın ictimai xadimi, həkim. Gürcüstanın bolşeviklər tərəfindən işğalından sonra mühacirətə getmişdir. 420

Qamkrelidze: Gürcü zabiti. 649

Qaplanov, Rəşid xan (1883-1937): Azərbaycanın və Dağıstanın siyasi xadimi. Kumik əsillidir. Sorbon Universitetinin (Paris) Hüquq fakültəsini bitirmişdir. İstanbulda müxtəlif təhsil qurumlarında, o cümlədən İstanbul Universitetində dərs demişdir. 1918-ci ilin dekabrından 1919-cu ilin martına qədər Dağıllar Respublikasının Daxili İşlər naziri olmuşdur. Dağıstan Denikin qoşunları tərəfindən işğal edildikdən sonra Azərbaycana gəlmiş, əvvəlcə Maarif və Dini Etihad (aprel-dekabr 1919), sonra Maliyyə (dekabr 1919 – aprel 1920) naziri olmuşdur. 1937-ci ildə güllələnmişdir. 397

Qara Maska: pəhləvan. 109, 137, 159, 189, 217, 245, 273, 301, 329, 355, 381, 436, 462, 487, 515, 542, 569, 597, 628

Qaraağazadə, Əhməd Həmdi (1893-1928): Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 55, 527, 573, 601, 630

Qarabəkir, Kazım (1882-1948): Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi. Osmanlı və Türkiyə ordusunun müxtəlif hərbi hissələrinin, o cümlədən 1-ci Qafqaz Korpusunun, 2-ci Korpusun, 14-cü Korpusun, 15-ci Korpusun, 1-ci Ordunun və Şərq Cəbhəsinin komandiri, Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü (1920-1927-ci və 1939-1946-cı illərdə) və Sədri (1946-1948) olmuşdur. 91, 589

Qarabəyli, Qara bəy (1873-1953): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, eyni zamanda həkim və jurnalist; Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü. “Difai” partiyasının rəhbərlərindən, “İttihad” partiyasının sədri olmuşdur. “Həyat”, “İrşad”, “Kaspi” kimi bir sıra nəşrlərlə əməkdaşlıq etmişdir. 34, 81, 82, 139, 207, 215, 462, 517, 526

Qarabəyov: Bakı Bələdiyyə İdarəsinin üzvü. 346

Qarabəyov, Qara bəy: bax. Qarabəyli, Qara bəy.

Qaraqoyunlu, Mustafa Şeyxzadə: “Azərbaycan” qəzetinə Şamaxıdan yazmışdır. 121

Qaraşarov, Rza bəy (yaxud Qaraşarlı; 1891-?): Azərbaycanın siyasi xadimi. Bir sıra məktəblərdə, o cümlədən Gəncə Ruhani Mədrəsəsində müəllimlik etmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. Qazax qəzasına xüsusi müvəkkil təyin edilmişdir. Sovet dövründə repres-siyaya məruz qalmışdır. 237, 254

Qarayev, Əliheydər (1896-1938): Azərbaycanın siyasi xadimi. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonar Bakı Sovetinin sədri, Azərbaycan Sovet Sosialist Respublikasının Hərbi Dəniz İşləri xalq komissarı, Əmək xalq komissarı və Ədliyyə xalq komissarı olmuş, bir sıra digər vəzifələrdə işləmişdir. 1937-ci ildə həbs edilmiş, 1938-ci ildə güllələnmişdir. 2, 139, 223, 266, 267, 308, 362, 413, 516, 517, 632

Qaryağdızadə, İsmayıl. 621

Qasim. 621

Qasimbəyov Xəlil bəy (? - 1919): İrəvan ziyalılarının. Tiflisdə öldürülmüşdür. 503, 623

Qasimbəyov, Məhəmməd bəy: Bakı Mərkəzi Teleqrafxanası müdirinin müavini olmuşdur. 109

Qasimov, Ağəli: bax. Qasimzadə, Ağəli. Qasimov, Əliağa Məşhədi oğlu. 137

Qasimov, Güştasb. 137
 Qasimov, Hacı: bax. Qasimzadə, Hacı.
 Qasimov, Qasim: Ağdaşda Qaçqınlara Yardım Komitəsinin sədri olmuşdur. 264, 265, 356, 402
 Qasimov, Məhəmmədbağır. 620
 Qasimov, Məşhədi (? - 1919): neft mədənləri sahibi. 137, 154
 Qasimov, Mirzəağa Məşhədi oğlu. 137
 Qasimov, Yusif: Qazax Müəllimlər Seminariyası müəllimlərindən. 350
 Qasimova, Ruxtər. 137
 Qasimova, Səlimə xanım: Məşhədi Qasimovun (? - 1919) arvadı. 137
 Qasimzadə, Ağəli: Müsəlman Müəllimlər İttifaqının üzvü olmuşdur. 41, 42
 Qasimzadə, Hacı (yaxud Qasimov): Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin idarə heyətinin üzvü olmuşdur. 430
 Qasimzadə, Xeyrulla. 375
 Qasprinski, Şəfiqə xanım (1886-1975): İsmayıl Qasprinskiyin qızı, Nəsim bəy Yusifbəylinin arvadı. Kırım Müsəlman Qadınları İcraiyyə Komitəsinin sədri. 530
 Qazizadə, A.: Qars Müsəlman Milli Şurası vəkili. 473
 Qazizadə, Gövhər xanım. 24, 49, 76, 103, 133, 184, 213, 241, 269, 297, 325, 351, 376, 405, 433, 458, 510, 538, 564, 592, 623
 Qazi Əhməd Muxtar paşa (1839-1919): Osmanlının hərbi və siyasi xadimi; marşal. 1912-ci ildə Sədrəzəm (Baş nazir) olmuşdur. 615, 616
 Qazi Muxtar paşa: bax. Qazi Əhməd Muxtar paşa.
 Qeydkeş: “Azərbaycan” qəzetinə Şəkidən yazmışdır. 397
 Qədir: Quba qəzasının Zixur kəndinin sakini. 182
 Qədir (Məşhədi Qədir): Gəncənin Qızılhacılı məhəlləsinin sakini. 47, 48
 Qəmərxanım: aktrisa. 409
 Qəni (Şeyx Qəni): Bakıda axund olmuşdur. 560

Qəniyev, Sultanməcid: bax. Qənizadə, Sultanməcid.
 Qənizadə, Əbdülhəmid bəy (yaxud Həmid bəy Qənizadə): Azərbaycanlı həkim. Ağdamda işləmişdir. Azərbaycan Hökuməti tərəfindən Naxçıvan və Şərur-Dərələyəz qəzalarındakı qaçqınlara yardım etmək üçün göndərilmişdir. 640
 Qənizadə, Sultanməcid Murtuzəli oğlu (1866-1938): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi; yazıçı, pedaqoq və publisisti. Tiflis Aleksandr Müəllimlər İnstitutunu bitirmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 2, 33, 46, 322, 360, 452
 Qəvəmüddövlə: İranın siyasi xadimi. 446
 Qəzənfər xan: İranın siyasi xadimi. 446
 Qırmızı Maska: pəhləvan. 245, 273, 301, 381, 409
 Qiyasbəyli, Şahnabat xanım: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyətinin üzvü. 432
 Qiyasbəyli, Şirin xanım (yaxud Qiyasbəyzadə; 1889-1943): Azərbaycan pedaqoqu və jurnalisti. 350
 Qiyasbəyov, Nəsim ağa: Qazaxda maarif müfəttişi olmuşdur. 349
 Qiyasbəyova, Şirin xanım: bax. Qiyasbəyli, Şirin xanım.
 Qladston, Vilyam Yuart [William Ewart Gladstone; 1809-1898]: İngiltərənin siyasi xadimi. Dəfələrlə Baş nazir olmuşdur. 98
 Qoçi bəy: XVII əsr Osmanlı müəllifi. Osmanlı sultanları IV Murad və İbrahimə dövlət idarəçiliyi haqqında məsləhətlər verdiyi risalələri ilə məşhur olmuşdur. 203
 Qoqoberidze, Levan Davidoviç (1896-1937): inqilabçı; 1918-ci ilin əvvəllərində Bakıya gəlmiş, burada fəhlə hərəkatının rəhbərlərindən birinə çevrilmişdi. 4
 Qoladze: Gürcüstan Müəllimlər Qurultayının sədri. 536
 Qolts, Rüdiger fon der [Rüdiger von der Goltz; 1865-1946]: Alman generalı, qraf. Birinci Dünya müharibəsində Finlandiyada, 1919-cu ilin əvvəlindən etibarən də Pri-

baltikada fəaliyyət göstərmiş və Latviyada hərbi çevriliş etmişdir. 34, 35, 87, 140, 166, 280, 314, 331, 336, 343, 364, 490
 Qrant, Hamilton [Hamilton Grant; 1872-1937]: Britaniyalı diplomat. Əsasən Hindistanda xidmət etmişdir. 175
 Qrebzer: Ukraynanın Qafqazdakı diplomatik missiyasının tərkibində olmuşdur. 179, 263
 Qrenvil, Leveson-Qouer [Leveson-Gower Granville; 1815-1891]: İngiltərənin siyasi xadimi; Lordlar Palatasının sədri, Müstəmləkə İşləri üzrə Dövlət Katibi, Xarici İşlər naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. 171
 Qreşem, Tomas [Thomas Gresham; 1519-1579]: İngilis taciri və maliyyəçisi. 55
 Qrey, Eduard [Edward Grey; 1862-1933]: İngiltərənin dövlət xadimi. 1905-1916-cı illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. 235, 553
 Qroqan, Corc [George Grogan; 1875-1962]: İngilis generalı; Şimalı Rusiyadakı (Arxangelskdəki) ingilis qoşunlarının komandirlərindən olmuşdur. 637
 Qubin. 640
 Qud: İngiltərə Mədən Fəhlələri İttifaqının katibi. 364
 Qudiyev, Quda (1880-1920): 1919-1920-ci illərdə Bakının komendantı (polis rəisi) olmuşdur. Milliyyətə inqış idi. 4
 Qudvin: Amerika generalı. 336
 Qulam xan: Cənubi Azərbaycanda tayfa başçısı. 395
 Qulaməli. 620
 Quliyev, Ağababa. 621
 Quliyev, Hüseyinqulu: Binəqədidə mədəni sahibi. 347
 Quliyev, Mirzəxan: Azərbaycan aktyoru. Tiflisdə Müsəlman Teatr Cəmiyyətinin təsisçilərindən biri. 563
 Quluzadə, Paşa (Məşhədi Paşa): Bakı sakini. 644
 Qumi, Ağa Mirzə İbrahim: İranın siyasi xadimi. 446
 Qurbanov, Əli (1898-1962): Azərbaycan

aktyoru; Tiflisdə anadan olmuşdur. Tiflis Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 563, 568
 Qurin: Bakıda, saxta pul kəsməkdə şübhəli bilinərək tutulmuşdur. 100
 Quro, Henri Cozef [Henri Joseph Gouraud; 1867-1946]: Fransız generalı. 1919-cu ildə Fransanın Suriyada Ali Komissarı təyin edilmişdir. 280
 Qurov: Bakıda, saxta pul kəsməkdə şübhəli bilinərək tutulmuşdur. 100
 Quryeviç: Bakıda ticarətlə məşğul olmuşdur. 584
 Qvaramadze: Ordu İstehkam Müfəttişliyi müvəkkili. 429
 Lansinq, Robert [Robert Lansing; 1864-1928]: ABŞ-ın dövlət xadimi; 1915-1920-ci illərdə Dövlət katibi vəzifəsini tutmuşdur. 636
 Laurens, Tomas Edvard [Thomas Edward Lawrence; 1888-1935]: Britaniyalı arxeoloq, cəsus və diplomat. 197, 198, 214
 Lefevr, Andre [André Lefèvre; 1869-1929]: Fransanın siyasi xadimi. 1910-cu ildə Parlamentə seçilmiş, 1914 və 1919-cu il seçkilərində də Parlamentdəki yerini qoruyub saxlamışdır. 1920-ci ildə Fransanın Hərbi naziri olmuşdur. 553, 554
 Leje, Marsel [Marcel Léger; 1888-1953]: Fransanın siyasi xadimi. Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmişdir. 1919-1924-cü illərdə deputat olmuşdur. 442
 Lenin, Vladimir İliç (1870-1924): Rus inqilabçı və marksist. Əsl soyadı Ulyanov idi. Rusiyada 1917-ci il Oktyabr inqilabının təşkilatçısı və rəhbəri, Sovet Sosialist Respublikaları İttifaqının (SSRİ) qurucusu və SSRİ Nazirlər Sovetinin ilk sədri olmuşdur. 86, 124, 168, 391, 467, 550, 608, 635, 636
 Lepexin: Xırda İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının idarə üzvlüyünə namizəd. 319
 Lermontov: Rus şairi. 638
 Lesnyak: Ukraynanın Qafqazdakı general-konsulu. 179, 263

Levin, Aleksandr Mixayloviç (1861-1932): həkim; Sankt-Peterburqda anadan olmuş, bir sıra yerlərdə (o cümlədən Almaniyada, Hindistanda) işləmişdir. 1916-cı ildən Bakı Şəhər Xəstəxanasının həkimi olmuşdur. 326, 327, 353, 378

Levin, B. L.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 50, 104, 185, 242, 297, 352, 405, 459, 624

Leyla xanım: Azərbaycan aktrisası. 409

Leyla Qasım qızı: İrəvan qaçqınlarından yetim qız. 644

Lətifbəyov, Rza (Rza Zaki): Azərbaycanlı pedaqoq və yazıçı. Bakı, Gəncə, Şəki, Göyçay və Batumda müxtəlif təhsil ocaqlarında ana dili və şəriətdən dərs demişdir. Bədii yaradıcılıqla da məşğul olmuş, xüsusilə tarixi mövzularda əsərlər yazmışdır. 537

Lianozov, Stepan Georgiyevici (1872-1949): Erməni əsilli neft sənayeçisi. 1907-ci ildə “G. M. Lianozov və oğulları” adlı neft şirkətini qurmuşdu. 1919-cu ildə Şimal-Qərb Hökumətinin (Rusiya) tərkibində Baş nazir, Xarici İşlər naziri və Maliyyə naziri olmuşdur. 168

Liddell, Skotland [Scotland Liddell; 1885-1972]: İngilis hərbi jurnalisti. Birinci Dünya müharibəsi dövründə Bakıdan və Tiflisdən reportajlar hazırlamışdır. Tiflisdə ingilis dilində nəşr edilən “Corcian meyl” [The Georgian mail] qəzetinin baş redaktoru olmuşdur. 386, 439, 440

Livbien: Münhen bolşeviklərinin lideri. 166

Liven, Anatoli Pavloviç (1872-1937): Ağqvardiyaçılar hərəkatının və Latviyanın müstəqilliyi uğrunda hərəkatın iştirakçısı, knyaz, polkovnik. 35

Lizina, Nataliya: aktrisa. 409

Lloyd Corc, Devid [David Lloyd George; 1863-1945]: Britaniyalı siyasətçi. 1905-1908-ci illərdə Ticarət naziri, 1908-1915-ci illərdə Maliyyə naziri, 1915-1916-cı illərdə Hərbi nazir olmuşdur. 6 dekabr 1916 – 19 oktyabr

1922 tarixləri arasında Britaniyanın Baş Naziri vəzifəsini tutmuşdur. 4, 35, 58, 59, 84, 86, 141, 173, 228, 231, 232, 416, 417, 467, 468, 492, 635, 636, 637

Lodj, Henri Kebot [Henry Cabot Lodge, 1850-1924]: Amerikanın siyasi xadimi; 1895-1924-cü illərdə senator. Daha çox xarici siyasət məsələləri ilə məşğul olmuşdur. 36, 84

Lonq, Volter [Walter Long; 1854-1924]: Britaniyanın siyasi xadimi. 1919-1921-ci illərdə Britaniya Admirallığının (Hərbi-Dənizçilik İdarəsinin) rəhbəri idi. 417

Lonqe, Jan [Jean Longuet; 1876-1938]: Fransız sosialisti. 84

Lordkipanidze: Gürcüstan Xarici İşlər Nazirliyi idarəsinin direktoru. 268

Lordkipanidze, Əhməd Avni paşa (1878-1934): Türkiyənin dövlət xadimi. 1919-cu ildə Bəhriyyə (Donanma) naziri olmuşdur. 403, 407

Lordkipanidze, Əli Nüsrət bəy: Türkiyə Vəqflər Nazirliyinin vitse-direktoru. 403, 616

Lordkipanidze, İvan Nestoroviç (1889-1937): Gürcüstanın siyasi xadimi. Tibb təhsili almışdır. Gürcüstan Demokratik Respublikası Hökumətində Ədliyyə naziri vəzifəsini icra etmiş, daha sonra Nəqliyyat naziri olmuşdur. 485, 486

Lordkipanidze, Qriqori Spiridonoviç (1881-1937): Gürcüstanın siyasi xadimi; yazıçı. Müxtəlif vaxtlarda Gürcüstan Demokratik Respublikasının Təhsil naziri və Hərbi naziri olmuşdur. 486

Lukomski, Aleksandr Sergeyevici (1868-1939): Rusiyanın hərbi xadimi, general. Ağqvardiyaçılar hərəkatının liderlərindən və Könüllü ordunun qurucularından biri olmuşdur. Ağqvardiyaçıların Vətəndaş müharibəsində məğlubiyyətindən sonra mühacirətə getmişdir. 521

Lurye, Maksim İsayevici (1890-1983): Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 24, 49, 76, 104, 133, 184, 213, 241, 297, 325, 351, 377, 405, 433, 458, 565, 592, 624

Lvov, Georgi Yevgenyevici (1861-1925): Rusiyanın siyasi xadimi; knyaz. 1917-ci ilin mart-iyul aylarında Müvəqqəti Hökumətin başçısı olmuşdur. Paris Sülh Konfransına göndərilən Rusiya heyətinin tərbində olmuşdur. 84

M. B.: “Azərbaycan” qəzetində imza; bax. Mirbağırzadə, Mirabbas.

M. N.: Çadrovı (Mirzəağa Əliyev) küçəsində ev satan Bakı sakini. 564

M. Y. V.: Bakıda mürəbbiyyət qulluğu ax-taran xanım. 564, 592

Mahmud II (1785-1839): Osmanlı sultanı; 1808-1839-cu illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 261, 271

Mahmud bəy: Şəki dördüncü saha pristavı. 532

Mahmud Xudaverdi oğlu. 564

Mahmudbəyov: Cəbrayıl qəzasının rəisi (qaimməqamı) olmuşdur. 507

Mahmudbəyov, Mahmud bəy (1863-1923): Azərbaycanın görkəmli pedaqoqu. Qori Seminariyasını bitirmişdir. Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllim və məktəb müdiri işləmişdir. “Rəhbər” jurnalının redaktoru olmuşdur. “Yeni əlifba kitabçası”, “Birinci il: müsəvvər türk əlifbası və ilk qıraət” (1918-ci ilə qədər 14 çap); “Yeni məktəb” (Abbas Səhhətlə birgə; 1918-ci ilə qədər 8 çap); “Türk ədəbiyyatına ilk qədəm” (Abbas Səhhətlə birgə); “Müntəxəbat: türk ədəblərindən nümunələr” (Abdulla Şaiqlə birgə); “Üçüncü il” kimi dərsliklərin müəllifidir. 13, 500, 513

Mahmudov, Əsədulla: Xeyriyyə Cəmiyyətinin üzvü. 430

Mahmudov, Həmid: Azərbaycan teatrında suflyor olmuşdur. 410

Mahmudov, İsmayıl: Bakıda, Qubernski küçədə (indiki Nizami küçəsi) yerləşən “İslamiyyə” restoranını işletmişdir. 326

Mahmudzadə, İbrahim: Tabaqçılar İttifaqının üzvü. 182

Mahmudzadə, Kərim: Müsəlman dəmir-

yol xidmətçiləri yığıncağının sədri. 19

Maxno, Nestor İvanoviç (1888-1934): Ukraynalı anarxist-kommunist. 490, 522, 606

Makalutiya. 649

Makarov: pəhləvan. 189, 217, 273, 381, 436, 515, 569

Makferson, Yan [Ian Macpherson; 1880-1937]: Britaniyanın siyasi xadimi. 1919-1920-ci illərdə İrlandiya Baş katibi idi. 417

Makinski, Abbasəli bəy (1888-1938): Azərbaycanlı hüquqşünas. Kiyev Universitetinin Hüquq fakültəsində təhsil almışdır. Cümhuriyyət dövründə müxtəlif dövlət qurumlarında hüquq məsləhətçisi və xüsusi tapşırıqlar üzrə məmur kimi fəaliyyət göstərmiş, həmçinin Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nazirliyi Dəftərxanasının müdiri olmuşdur. 1938-ci ildə güllələnmişdir. 21, 46, 243, 270, 298, 353, 434, 651

Makinski, Əli xan: zabit. 15

Makinski, Teymur bəy (1874-?): Azərbaycanın dövlət xadimi. Zaqafqaziya Seyminin Müsəlman fraksiyasının, Azərbaycan Milli Şurasının və Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. Bir müddət Ədliyyə naziri vəzifəsini tutmuş, daha sonra Ermənistan Hökuməti yanında Azərbaycanın diplomatik nümayəndəsi təyin edilmişdir. Cümhuriyyətin süqutundan sonra mühacirətə getmişdir. 211

Maklavov, Vasili Alekseyevici (1869-1957): Rusiyanın siyasi xadimi. Dövlət Dumasının üzvü olmuşdur. Müvəqqəti Hökumət tərəfindən Parisə səfir təyin edilmiş, fəqət vəzifəsini ifa etməyə başlaya bilməmişdir. Mühacirətə getmişdir. 84, 281

Maksimov, Nikolay Lavrentyevici (1880-1961): Rusiya və Ukraynanın hərbi xadimi. Rusiya-Yaponiya müharibəsində və Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmişdir. 1918-ci ildə Ukrayna dövlətinin Hərbi Donanma Nazirliyində xidmətə başlamış, nazir müavini olmuş, 1918-ci ilin may-noyabr aylarında nazirin səlahiyyətlərini icra etmişdir. 225

Malxazov: bax. Malxazyan.
 Malxazyan, Arşak İoanesoviç (yaxud Malxazov, İvanoviç): “Daşnaksutyun” partiyasının, Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü olmuşdur. 3, 31, 32, 139
 Maliyev: Cavad qəzasında sərhəd bölüyü komandanı olmuşdur. 44, 561
 Mallaçı-xan, Bahadır bəy: Azərbaycanın və Dağıstanın ictimai-siyasi xadimi. 1913-cü ildə Bakıda Qafqaz Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin sədri olmuşdur. Dağıllar Respublikası Hökumətində Ticarət və Sənaye naziri vəzifəsini tutmuşdur. 192
 Mamontov, Konstantin Konstantinoviç (1869-1920): Rusiyanın hərbi xadimi; general-leytenant. Don ordusunun komandirlərindən olmuşdur. 114, 225, 465, 552, 574
 Manafov: Tiflisdə Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 564
 Manço, Aleksandr İvanoviç (1868 - ?): mühəndis-mexanik. Bakıda neft şirkətlərində, Azərbaycan Cümhuriyyəti Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nazirliyində işləmişdir. Birja Komitəsinin, Bakı Dumasının üzvü olmuş, həmçinin bir sıra başqa sahələrdə də ictimai fəaliyyətlə məşğul olmuşdur. 274
 Maniu, Yuliu [Iuliu Maniu; 1873-1953]: Rumıniyanın siyasi xadimi. Baş nazir (1928-1930; 1932-1933; 1944); Müdafiə naziri (1930); Maliyyə naziri (1929) olmuşdur. 280, 336
 Manvelov, Aram: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 237
 Manvelov, Tiqrən: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 237
 Manvelov, Vasik: İrəvan qəzası ermənilərinin rəhbərlərindən olmuşdur. 237
 Marşall, Tomas Rayli [Thomas Riley Marshall; 1854-1925]: 1913-1921-ci illərdə ABŞ-in vitse-prezidenti olmuşdur. 141
 Matsieviç, Konstantin Andrianoviç (1873-1942): Ukraynanın dövlət xadimi, diplomat. Rusiya və Antanta nümayəndələri ilə danışıqlarda (1918-1919) Ukrayna

heyətinin rəhbəri, Ukrayna Xalq Direktoriyasının Xarici İşlər naziri (1919) olmuşdur. 251
 Matsui, Keyşiro [Matsui Keishirō; 1868-1946]: Yaponiyanın dövlət xadimi və diplomatı. Birinci Dünya müharibəsi illərində Yaponiyanın Parisdəki səfiri və Paris Sülh konfransında ölkəsinin səlahiyyətli nümayəndəsi olmuşdur. 443
 Mayevski, Vladimir Feofiloviç: Türkiyənin Şərqi Anadoludakı ərazilərində Rusiyanın konsulu olmuşdur. 99
 Mazen: general; Denikin qərargahına gələn Fransa heyətinin başçısı. 634
 Mdivani, Nikolay Mixayloviç: Bakıda fəaliyyət göstərmiş doktor. 50
 Mehdi: gömrük xidmətçisi. 101, 102
 Mehdiyev, Hüsü (Hacı Hüsü). 560
 Mehmandarov, Səməd bəy (1856-1931): Azərbaycanın hərbi xadimi. Peterburqda hərbi məktəb bitirmiş, Çar Rusiyası ordusunda xidmət etmiş, Rusiya-Yaponiya müharibəsində göstərdiyi şücaətlərə görə mükafatlandırılmış, Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmişdir. 1917-ci ilin fevral inqilabından sonra Rusiya ordusundan istefa vermişdir. Cümhuriyyət dövründə Azərbaycanın Hərbi naziri olmuş, ordu quruculuğu sahəsində böyük işlər görmüşdür. Cümhuriyyətin süqutundan sonra bolşeviklər tərəfindən həbs edilmiş, azadlığa çıxdıqdan sonra müxtəlif vəzifələrdə işləmişdir. 291, 399
 Mehrabov: Qubada məmur olmuşdur. 643
 Mehrbanu Ağaməli qızı. 402
 Meici (1852-1912): Yapon imperatoru; əsl adı Mutsihito idi. 1867-1912-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 579
 Melkumyans, N. A.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş dəri-zöhrəvi həkimi. 50, 104, 134, 185, 242, 269, 297, 351, 405
 Mender: Latviyanın siyasi xadimi; sosialist. 607
 Mensdorf: bax. Mensdorf-Pulix-Ditrixşteyn.

Mensdorf-Pulix-Ditrixşteyn, Albert [Albert Graf von Mensdorff-Pouilly-Dietrichstein; 1861-1945]: Avstriya-Macaristanın diplomatı. 1904-1914-cü illərdə Böyük Britaniyada səfir olmuşdur. 553
 Meriks: Bakı Mərkəzi Həbsxanası rəisinin müavini. 263
 Məcnunbəyov, Hüseyn: Dövlət Müfəttişliyi Nazirliyində xüsusi əmrlər məmuru olmuşdur. 301, 329, 355, 381, 409, 435
 Mədədzadə, Salamulla: İran maarif cəmiyyəti “Tərəqqi”nin xəzinədarının müavini. 506
 Məğfurə xanım (yaxud Mariya Frolovna Yermakova; 1901-1982): Azərbaycan teatr səhnəsinin ilk aktrisalarından biri olmuşdur. Əsl adı “Mariya” olsa da, səhnədə “Məğfurə” adıyla çıxış etmişdir. 409
 Məhəmməd. 621
 Məhəmməd Ağakərim oğlu: Cırqurd kəndinin sakini. 238
 Məhəmməd bəy: Şəkidə müəllim olmuşdur. 22
 Məhəmməd əfəndi: Azərbaycan ordusunun Şəkidəki zabitlərindən olmuşdur. 22
 Məhəmməd Haşım Mirzə: Qacar şahzadəsi; İranın siyasi xadimi. 446
 Məhəmməd İsmayıl xan: Cənubi Azərbaycanda tayfa başçısı. 395
 Məhəmməd Məhəmməd oğlu: Bakı sakini. 480
 Məhəmməd Peyğəmbər. 207, 208, 625
 Məhəmməd Şükür oğlu: Küçəkənd sakini. 237
 Məhəmmədbağır Cavad oğlu. 621
 Məhəmmədbəyov, Əliş: Gəncədə Kəndçi-Əkinçi İttifaqı Mərkəzi Komitəsinin sədri. 483
 Məhəmmədbəyov, Heybətqulu (yaxud Heybətqulu Məhəmmədbəyli; Məmmədbəyov; 1888-1937): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. 1919-cu ilin dekabrından 1920-ci ilin aprel ayına

qədər Dövlət Nəzarəti naziri vəzifəsini tutmuşdur. Sovet rejimi tərəfindən həbs edilmiş və güllələnmişdir. 308
 Məhəmmədəli Atabala oğlu. 402
 Məhəmmədəli Malandar oğlu: İrəvan quberniyası Ecmiyədzin qəzası Tıxt kəndinin sakini. 237
 Məhəmmədəli Mütəllib oğlu: Bala-xanada fəhlə. 451
 Məhəmmədəlizadə, Möhsün (Hacı Möhsün). 620
 Məhəmmədi-Sadis: bax. Məhməd VI.
 Məhəmmədhüseyn: Bakı sakini. 71
 Məhəmmədhüseyn Nəsir oğlu (Hacı Məhəmmədhüseyn Kərbəlayı Nəsir oğlu): kababçı. 240
 Məhəmmədov: gəmi komandanı. 531
 Məhəmmədov: Tiflisdə Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 564
 Məhəmmədov, Abış: Gəncədə Kəndçi-Əkinçi İttifaqının Mərkəzi Komitəsinin sədri. 295
 Məhəmmədov, Ağabala (Məşhədi Ağabala): Bakı sakini; fabrik işçisi. 73
 Məhəmmədov, Ağaqəni. 265
 Məhəmmədov, Əbucafər: Dağıstanlı qaçqınlardan; Dərbəndli müəllim. 402
 Məhəmmədov, Əsədulla. 621
 Məhəmmədov, Qəni: tacir. 356, 379
 Məhəmmədyarov, S.: Azərbaycan Cümhuriyyəti Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nazirliyində kargüzar müavini, sonra kargüzar olmuşdur. 53
 Məhəmmədzadə, Cəmaləddin: Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamenti İdarəsində kargüzar olmuşdur. 461
 Məhəmmədzadə, Əbdüləli: “Müsavət” partiyasının Suraxanı şöbəsinin sədri olmuşdur. 20
 Məhəmmədzadə, Əbdülvahab: bax. Yurdsevər, Əbdülvahab Məmmədzadə.
 Məhəmmədzadə, Əsədulla: “Müsavət”ın Şura üzvü. 73, 375
 Məhəmmədzadə, Feyzulla: Qazax Semi-

nariyasında təhsil almışdır. 68, 432

Məhəmmədzadə, Haşım: Şəki-Ağdaş Müəllimlər İttifaqının katibi olmuşdur. 22

Məhəmmədzadə, Hüseyn: “Müsavat”ın Sabunçu şöbəsinin üzvü. 47

Məhəmmədzadə, Qurban: Tabaqçılar İttifaqının üzvü. 182

Məhəmmədzadə, Mahmud (Mirzə Mahmud): İran maarif cəmiyyəti “Tərəqqi”nin idarə heyəti sədrinin müavini. 506

Məhəmmədzadə, Mirzəağa (Hacı Mirzəağa): Bakı sakini. 589

Məhəmmədzadə, Mirzəbala (1898-1959): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, publisist və dramaturq. 1924-cü ildən mühacirətdə yaşamışdır. 41, 43, 155, 321, 348, 375

Məhəmmədzadə, Mustafa: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyəti idarə heyətinin üzvü. 432

Məhməd VI (1861-1926): Osmanlı İmperiyasının sonuncu sultanı Məhməd Vəhidəddin. Sultan Əbdülməciddin oğlu idi. 3 iyul 1918-ci ildə Osmanlı sultanı olmuş, Türkiyə Böyük Millət Məclisinin monarxiyanı ləğv etdiyi 1 noyabr 1922-ci il tarixinə qədər hakimiyyətdə qalmışdır. Mühacirətdə ölmüşdür. 36, 171, 366

Məhməd Əmin (Soyadı qanunundan sonra “Yurdaqlı” soyadını qəbul etmişdir; 1869-1944): Türk şairi. Osmanlı Məclisi-Məbusanının və Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü olmuşdur. 425, 426, 543, 567

Məhməd Rifat (Manastırlı; 1851-1907): Türk şair, yazıçı, ədəbiyyatşünası və hərbi xadimi. 567, 598, 627, 650

Məhməd Tələt bəy: bax. Tələt paşa.

Məhməd Tofiq: bax. Biren, Məhməd Tofiq.

Məhməd Vəhib paşa (Kaçı; 1877-1940): Türkiyənin hərbi xadimi; general. Qafqaz İslam Ordusunun da tabe olduğu Şərq Ordular Qrupunun komandanı idi. Türkiyədə soyadı qanunu çıxdıqdan sonra “Kaçı” soyadını almışdır. 253

Məhməd (Məhəmməd) Vəhidəddin: bax. Məhməd VI.

Mələkarayi, Mirzə İbrahim xan: İranın siyasi xadimi. 446

Məlik oğlu: Yırvanlı kəndi sakini. 238

Məlik-Şahnazaryan, Sokrat-bəy: Qarabağda, Vərəndə mahalında silahlı erməni quldur dəstələrinin başçısı olmuşdur. 70

Məlik-Yeqanov, Cavad bəy (1878-1937): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. 1919-cu ilin avqustundan 1920-ci ilin aprel ayına qədər Lənkəranın general-qubernatoru olmuşdur. 1930-cu ildə Sovet rejimi tərəfindən həbs edilmiş, 1937-ci ildə güllələnmişdir. 294, 322, 452, 460

Məlikaslanov, Xudadad bəy (1879-1935): Azərbaycanın dövlət xadimi. Peterburqda mühəndislik təhsili almışdır. Zaqafqaziya Seyminin, Azərbaycan Milli Şurasının üzvü olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti hökumətində Nəqliyyat və Rabitə naziri, Poçt və Teleqraf naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra da bir sıra vəzifələrdə işləmişdir. Repressiyaya məruz qalmış və həbs düşərgəsində vəfat etmişdir. 10, 437

Məlikaslanov, Teymur bəy Ağə bəy oğlu (1889-1920): Azərbaycan Dəmiryolu İdarəsinin rəisi olmuşdur. 28, 110

Məlikov, Hənifə xanım: bax. Məlikzadə, Hənifə xanım.

Məlikov, Məsum bəy. 620

Məlikzadə, Hənifə xanım (1856-1929): Azərbaycanın maarif xadimi. Həsən bəy Zərdabinin həyat yoldaşı. Təhsil sistemində bir sıra vəzifələrdə işləmişdir. 530

Məmi. 621

Məmiş. 621

Mərdanov, Mustafa (1894-1968): Azərbaycan aktyoru. Mərənddə anadan olmuş, uşaq yaşda ailəsiylə birgə Tiflisə köçmüşdür. Tiflis Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 563, 564

Mərsinli, Məhməd Camal (Kiçik Camal paşa; 1875-1941): Türkiyənin hərbi və siyasi xadimi. 1919-cu ilin oktyabrında Hərbi nazir olmuş, 1920-ci ildə ingilislər tərəfindən Malta adasına sürgün edilmişdir. 366

Məsumov, Məcid: İranlı tacir. 43

Məşhədiağa: Bakı sakini. 589

Məşhədixanım Məlik qızı. 402

Məşhədiqulu. 621

Mixail Aleksandroviç (1878-1918): Rusiya imperatoru III Aleksandrın oğlu, II Nikolayın kiçik qardaşı. 494

Mixaylov: tibb professoru. 49, 104, 184, 213, 269, 325, 377, 434, 511, 539, 593

Mikadze, Vissarion: Bakı qubernatorunun xüsusi işlər məmuru. 289

Mikayılov, Vəli (Kərbəlayı Vəli; 1877-1941): şair, jurnalist, ictimai-siyasi xadim. Milli Şuranın və “Müsavat” partiyasının üzvü. Cümhuriyyət dövründə Hökumət mətbəəsinin müdiri olmuşdur. İrana mühacirətə getmişdir. 73

Mikayılzadə, Vəli (Kərbəlayı Vəli): bax. Mikayılov, Vəli (Kərbəlayı Vəli).

Mikeladze, Aliko (Koroğlu): Gürcü bolşeviki. 648

Milaslı, İsmayıl Haqqı (1869-1948): Türk doktor və ictimai xadim. 615

Miln, Corc [George Milne; 1866-1948]: Britaniyanın hərbi xadimi; feldmarşal. Birinci Dünya müharibəsindən dərhal sonra Balkanlarda və Qara dəniz regionunda Britaniya ordularının baş komandanı olmuşdur. 234, 351, 394

Milner, Alfred [Alfred Milner; 1854-1925]: Britaniyanın dövlət xadimi. Britaniyanın xarici və daxili siyasətinin formalaşmasında böyük rola malik olmuşdur. 495

Milyukov, Pavel Nikolayeviç (1859-1943): Rusiya siyasi xadimi, eyni zamanda tarixçi və publisist. Konstitusion-Demokratik Partiyasının (Kadetlər partiyası) liderlərindən biri idi. Müvəqqəti Hökumətdə (Rusiya) Xarici İşlər naziri olmuşdur. 85

Minorski, Vladimir Fyodoroviç (1877-1966): Rus şərqşünası, tarixçisi və diplomatı. 1903-cü ildə Rusiya Xarici İşlər Nazirliyinin Asiya şöbəsinə daxil olmuş, diplomat kimi İran və Türkiyədə xidmət etmişdir. 168, 186

Mirağa Mirbaba oğlu (Məşhədi Mirbaba). 402

Mirağababa Mirağa oğlu: “Müsavat”ın Boladı şöbəsinin katibi. 240

Mirbabayev, Mirbağır Mirabbas oğlu: Ermənistan Parlamentinin üzvü olmuşdur. 15, 94

Mirbabayev, Miribrahim (Hacı Miribrahim). 240

Mirbabayev, Miryusif Mirabbas oğlu (1889-1951): Azərbaycanın Ermənistandakı diplomatik nümayəndəliyinin katibi. Sovet dövründə Ermənistanda və Azərbaycanda müxtəlif vəzifələrdə işləmiş, o cümlədən, pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuşdur. Elmlər Akademiyasının Dil İnstitutunda işləmiş, bir sıra lüğətlərin tərtibçiləri sırasında olmuş, eyni zamanda “Azərbaycan dilinin erməni dilinə təsiri” mövzusunda dissertasiya müdafiə etmişdir. 95, 286

Mirbağırzadə, Mirabbas: Azərbaycanın publisisti və ictimai xadimi; eyni zamanda İrəvanda və Bakıda kitab ticarəti ilə məşğul olmuşdur. Dövrünün mətbuatında çoxsaylı yazılarla çıxış etmişdir. Əsasən, tarix mövzusunda olmaqla bir neçə kitabın müəllifidir. Başçılıq etdiyi heyət Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətinin Naxçıvanın problemləri ilə tanış olması və bu problemləri aradan qaldırmaq istiqamətində adımlar atılması baxımından çox önəmli rol oynamışdır. 18, 25, 97, 106

Mircəfərzadə, Axund Mirməhəmməd-kərim (1855-1938): Bakı qazısı. 567

Mirələkbər Mirağa oğlu: Ərdəbil sakini. 378

Mirfəttah Musəvi: bax. Musəvi, Mirfəttah. Miriyev, Abdulla: Azərbaycan aktyoru. 410

Mirkin, A. A.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 105, 185, 242, 298, 352, 405, 459, 511, 539, 624

Mirməsum Mirməhəmməd oğlu: milis. 182

Mironov: Dabrovol ordusu generalı. 88

Mironov, Filipp Kuzmiç (1872-1921): Rusiyanın hərbi xadimi; kazak qoşunları komandiri. Oktyabr inqilabından sonra bolşeviklərə qoşulmuşdur. 1919-cu ilin avqustunda ordu içində qiyam qaldırmış, sonra bağışlanmış və İkinci Süvari ordusunun komandiri olmuşdur. 114

Mirveys İmamverdi oğlu (Məşhədi Mirveys): Gəncədə Kəndçi-Əkinçi İttifaqı Mərkəzi Komitəsinin üzvü. 296

Mirzəğa. 621

Mirzə Kiçik xan (1880-1921): İranlı inqilabçı və hərbi xadim; Cəngəllilər hərəkatının lideri olmuşdur. 37, 263, 445

Mirzə Murtuza (Hacı Mirzə Murtuza): İranın siyasi xadimi. 446

Mirzə Tahir (Ağay-Mirzə Tahir): İranın siyasi xadimi. 446

Mirzəağa (Hacı Mirzəağa). 240

Mirzəağa: Bakılı yetim uşaq. 155

Mirzəbəyov: Qaryagində poçtalyon. 237

Mirzəbəyov, Osman: Azərbaycan Dəmiryolları idarəsində mühafizə rəisinin 2-ci müavini olmuşdur. 28, 110

Mirzəcamal, Hüseyn: bax. Mirzəcamalov, Hüseyn.

Mirzəcamalov, Hüseyn bəy Məhəmmədrəfi bəy oğlu (1890-1974): Azərbaycan Cümhuriyyəti Ziraət nazirinin katibi, Parlamentdə Qanun Layihələri şöbəsinin müdiri olmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra maarif sahəsində çalışmış, 1921-1922-ci illərdə Türkiyəyə mühacirətə getmişdir. Türkiyədə “Yanar” soyadını qəbul etmişdir. 153, 238

Mirzəəli İbrahim oğlu: Kalış kəndinin sakini. 253

Mirzəəliyev: Cavad qəzası rəisinin müa-

vinlərindən olmuşdur. 43

Mirzəyev, Rüstəm bəy (1840-1920): Cümhuriyyət dövründə Bakı şəhərinin polis-meysteri olmuşdur. 571

Mistiye: Gürcü sirk artisti; kinto. 542, 569

Molla Cavad oğlu: Yirvanlı kəndi sakini. 238

Molla Əhməd Piri oğlu (Hacı Molla Əhməd Hacı Piri oğlu). 483

Mollasadıqzadə, Həsən (Hacı Şeyx Həsən axund): Şeyxülislamıq İdarəsinin üzvü olmuşdur. 79, 80, 487, 570, 571

Mollazadə: Tiflisdəki azərbaycanlılardan. 623

Monteqyo, Edvin Semuel [Edwin Samuel Montagu, 1879-1924]: Britaniyalı siyasətçi. 1917-1922-ci illərdə Hindistan İşləri naziri olmuşdur. 491

Motsonelidze: Gürcüstanın siyasi xadimi. 648

Möhsün (Hacı Möhsün). 240

Möhsün Adıgözəl oğlu (Məşhədi Möhsün): Bakı sakini. 589

Möhsünov, Məcid: İran vətəndaşı. 531

Mötəmənlümülk: İranın siyasi xadimi. 445, 446

Mötəzəduddövlə: İranın siyasi xadimi. 446

Muxtar İldırım oğlu: Zəngəzurun Tarovı kəndinin sakini. 39

Muradxanov: Qaradonlu pristavı. 429

Muradov, Sultan bəy Əlipaşa bəy oğlu (1871-1955): Zəngəzurdə milli milis dəstəsinin rəisi olmuşdur. 295

Muradzadə, Məhəmməd: Qazax Seminariyasının şagirdi, Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyətinin kassiri. 432

Murtuza Yəhya oğlu: Qaradonlu sakini. 291

Musa Kazım əfəndi (1858-1920): İttihad və Tərəqqi Cəmiyyətinin üzvü; 1910-1911 və 1916-1918-ci illərdə Osmanlı şeyxülislamı olmuşdur. 252

Musa Məhəmməd oğlu: Gəncədə Kəndçi-Əkinçi İttifaqı Mərkəzi Komitəsinin üzvü. 296

Musaelyans, Qriqori Aslanoviç (1881-?): Bakıda fəaliyyət göstərmiş həkim. 185, 242, 298, 352, 406, 459, 511, 539, 593

Musazadə, Abdulla: Bakıda, Nikolayevski (indiki İstiqlaliyyət) küçəsində yerləşən “Abarot” çəkməçisinin sahibi. 381

Musazadə, Əziz: Qazaxda müəllimlər kursunda türk dili mühazirəçisi. 349, 350

Musazadə, Qurban. 447

Musazadə, Qurban: Bakıda, “Müsəvat” tərəfindən çağırılan müsəlman şagirdləri iclasının katibi olmuşdur. 534

Musəvi, Mirfəttah (1891-1919): Milli Şura İdarəsinin və Məclisi-Məbusan İdarəsinin dəftərdarı (qeydiyyat məmuru) olmuşdur. 4, 273, 348

Mustafa: İzmirdə şəhid edilən türk. 556

Mustafa əfəndi: Osmanlı Parlamentinin yuxarı palatası olan Əyan Məclisinin üzvü; Ədliyyə naziri olmuşdur. 366

Mustafa Kamal: bax. Atatürk.

Mustafa Nuri oğlu: Türk əsiri. 533

Mustafa Rəşid paşa (1858-1924): Osmanlı dövlət xadimi; 1918-1919 və 1919-1920-ci illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. 168, 366

Mustafayev, Həsən. 374, 463, 464

Mustafayev, Həsən: Bakı taciri, neftçi. 99, 264

Mustafayev, Həsən: Xaçmaz sakini. 21

Mustafazadə, Veysəl: Şəki-Ağdaş Mütəəllimlər İttifaqının sədrinin müavini olmuşdur. 22

Mutsihito: bax. Meici.

Mutuşev: vəkili. 346

Muznik, Karl: pəhləvan. 109, 273, 355, 462, 487, 628

Müctəhidzadə, Əbdürrəhim (Ağa Əbdürrəhim): Şuşa ruhanilərindən. 130

Mühəqqiq, Seyid Cavad: İranın siyasi xadimi. 446

Mühəqqiqüddövlə: İranın siyasi xadimi. 446

Müxbirüssəltənə, Mehdiqulu xan Hidayət (1864-1955): İranın siyasi xadimi; Baş nazir. 445, 446

Müller: Vyanadakı Alman hərbi bürosunun başçısı. 339

Münasib İbrahim oğlu (Molla İbrahim oğlu): Qaçqın Axısxa türklərindən. 481

Müntəsərülmülk, Mirzə Məhəmmədəli xan: İranın siyasi xadimi. 446

Mürsəlzadə, Piri: “Müsəvat” üzvü. 155, 480, 559

Müsəvat, Ağa Seyid Məhəmmədrza: İranın siyasi xadimi və jurnalisti; “Müsəvat” qəzetinin redaktoru. 445, 446

Müstövfi əl-Məmalik, Mirzə Həsən xan (1874-1932): İranın siyasi xadimi; Baş nazir. 445, 446

Müşavirülmülk: İranın siyasi xadimi. 446

Müşir Fuad paşa (yaxud Dəli Fuad paşa; 1835-1931): Osmanlının hərbi xadimi; marşal. 611

Müşirüddövlə, Həsən Pirniya (1872-1935): İranın siyasi xadimi; Baş nazir. 445, 446

Müzəffərov, Hüseyn: “Müsəvat”ın Müsəliyə və Müdafiə şöbəsinin sədri olmuşdur; fəhlələrin təşkilatlandırılması işində fəal iştirak etmişdir. 294, 348, 452

Müzəffərov, Yusif Həsənoviç: Cənubi Rusiyada Müsəlman Milli Mərkəzi Komitəsinin sədri. 141

N.: “Azərbaycan” qəzetində imza. 82, 209, 358, 518

Nabatəlibəyov, Aslan bəy: Sosial Təminat Nazirliyinin Lənkəran müfəttişi. 641

Nağıbəyov: İttihad partiyası üzvü. 643

Nağıyev, Qasım. 323

Nağıyev, Musa (1842-1919): Azərbaycanın neft sənayeçisi və xeyriyyəçi. 346, 347

Nağıyeva, Yelizaveta Qriqoryevna: neft sənayeçisi Musa Nağıyevin həyat yoldaşı. 347

Naməlum: pəhləvan. 27, 79, 137, 159, 329, 436, 462, 487, 542

Namitokov, A.: Kuban hökumətinin Paris Sülh Konfransına göndərdiyi nümayəndə heyətinin üzvü olmuşdur. 449

Napoleon I (1769-1821): 18 may 1804 - 6 aprel 1814 və 20 mart - 22 iyun 1815 tarixlərində Fransa imperatoru. 45, 46, 96, 124, 135, 243

Nasirəddin Əbdülxəlil oğlu: Göyçaylı əsgər. 181

Nazim paşa: 1919-cu ildə Osmanlı dövlətinin Hərbi naziri olmuşdur. 173

Nazimülüləma, Mirzə Məhəmməd: İranın siyasi xadimi. 446

Nəmanzadə, Ömər Faiq (1872-1937): Azərbaycanın publisist və pedaqoqu; ictimai-siyasi xadimi. Milliyyətçə Axıska türküdür. 72

Nəbi Qəhrəman oğlu: Kalış kəndinin sakini. 253

Nəcəf Ələkbər oğlu: Sabunçuda xəfiyyə polisi nəfəri olmuşdur. 47

Nəcəfqulu (Qoçu Nəcəfqulu): bax. Rza-yev, Nəcəfqulu.

Nəcəfov, Rzaqulu (1884-1937): Naxçı-vanda anadan olmuş, bir müddət Tiflisdə yaşamış, burada İrəvan Həmtorpaqlıları Cəmiyyətinin müvəkkili olmuşdur. Şair Əliqulu Qəmküsərin kiçik qardaşıdır. 503

Nəcib Asim (Yazıqsız, 1861-1935): Türk alimi və siyasətçisi. Hərbi təhsil almış, müxtəlif dərəcəli hərbi məktəblərdə dərs demişdir. Türkiyə Böyük Millət Məclisinin üzvü olmuşdur. Xüsusilə dil və tarix sahə-sindəki əsərləri ilə tanınan Nəcib Asim Türkiyədə türkologiyanın banilərindən və eyni zamanda ilk türkçülərdən biridir. 258

Nəcməddin Arif: Türk doktor və ictimai xadim. 615

Nərimanov, Əlimirzə bəy: Azərbaycanın maarif xadimi; Tiflis Müsəlman Milli Şurasının sədri. 127, 150

Nərimanov, Nəriman (1870-1925): Azər-baycanın ictimai-siyasi xadimi və dövlət adamı; eyni zamanda yazıçı, publisist və həkim. 112, 249

Nərimanov, Yunis: bax. Nərimanzadə, Yunis.

Nərimanzadə, Yunis (yaxud Nərimanov; 1895-1964): aktyor; rəqqas. 410

Nəsir Divan: İranın siyasi xadimi. 446

Nəsirzadə, Məhəmmədhüseyn: bax. Məhəmmədhüseyn Nəsir oğlu.

Nəvvab: İranın siyasi xadimi. 445, 446

Nikolay II (1868-1918): Rusiya impera-toru; 1894-1917-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 129, 225, 266, 267, 344, 362, 477, 526, 570, 604

Nikolay Nikolayeviç (Böyük knyaz; 1856-1929): Rus çarı I Nikolayın nəvəsi. 1915-1917-ci illərdə Qafqaz canişini; 1914-1915-ci illərdə və 1917-ci ilin mart ayında Rusiya imperiyasının bütün quru və dəniz qüvvə-lərinin Baş komandanı olmuşdur. 1919-cu ildə etibarən İtaliya və Fransada müha-cirətdə yaşamışdır. Fransada ölmüşdür. 168

Nikolayeva: aktrisa; Tiflis Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 563

Nisbət Heydər qızı (Məşhədi Heydər qızı): Şamaxı sakini. 478

Nitti, Françesko [Francesco Nitti; 1868-1953]: İtaliyanın siyasi xadimi. Kənd Təsərrüfatı, Ticarət və Sənaye naziri (1911-1914), Maliyyə naziri (1917-1919), Baş nazir və Daxili İşlər naziri (1919-1920) olmuşdur. 336, 608, 637

Niyazov: Zəngəzurdə üçüncü sahənin pristavı. 375

Niyyət Balababa oğlu: Bakı sakini. 589

Nizami Gəncəvi (1141-1209): dahi Azərbaycan şairi. 202

Noks, Filander Çeyz [Philander Chase Knox; 1853-1921]: Amerikanın siyasi xadimi, senator (1904-1909; 1917-1921). 5, 84

Nonne, Nikolay Avqustoviç fon der (1836-1906): Alman əsilli mühəndis; 1898-1902-ci illərdə Bakı Şəhər Dumasının sədri olmuşdur. 376

Nortkliff (Lord Nortkliff): bax. Harmsvort, Alfred.

Noske, Qustav [Gustav Noske; 1868-1946]: Almanıyanın siyasi xadimi; sosial-demokrat. 1919-1920-ci illərdə Müdafiə naziri olmuşdur. 140, 229, 343

Nuri əs-Səid (1887-1958): Osmanlı or-dusunda xidmət etmiş, sonra ərəblərin türklər əleyhinə üsyanına qoşulmuşdur. Əmir Faysalın ordusunda yüksək vəzifələr tutmuşdur. 1930-cu ildən etibarən dəfələrlə İraqın Baş naziri olmuşdur. İraq üsyanı əsnasında öldürülmüşdür. 444

Nuri Mustafa oğlu: Qaçqın Axisxa türklərindən. 481

Nuri paşa (Killigil; 1889-1949): Osmanlı ordusunun general-leytenantı. Qafqaz İslam Ordusunun komandanı olmuşdur. 252, 304

Nurizadə, Hacıağa (yaxud Hacıağa Nuri; 1894-1930): Almaniyada təhsil almışdır. Par-lament İdarəsində kvestorun (təsərrüfat müdirinin) müavini işləmişdir. “Müsavət”ın Şura üzvü olmuşdur. Cümhuriyyətin süqu-tundan sonra Türkiyədə yaşamışdır. 73

Nurulla Məhəmməd oğlu: fəhlə, Ağ şəhərdə mədəndə işləmişdir. 347

Nüsrətüddövlə, Firuz Mirzə (1889-1937): 1919-cu ildə İranın Xarici İşlər naziri olmuşdur. 92, 106, 279, 445, 491

Nüsrətüddövlə, Sərdar: İranın siyasi xadimi. 446

Odişelidze: Gürcü generalı; Gürcüstanın Kubandakı nümayəndəsi. 403

Odişelidze, İlya Zuraboviç (1865-1925): Gürcüstanın hərbi xadimi; general-ley-tenant. Gürcüstan ordularının Baş koman-danı olmuşdur. 5, 25

Olenskaya, A. N.: aktrisa. 409

Olenskaya, Yeva Nikitiçna (1900-1959): Azərbaycan aktrisası. Qubada doğulmuş, kiçik yaşda ailəsiylə birgə Bakıya köçmüşdür. “Nicat” və “Səfa” truppalarının, “Hacıbəyov qardaşları müdiriyyəti” truppasının üzvü olmuşdur. Uzun müddət Milli Dram Teatrının səhnəsində çıxış etmişdir. 1949-cu ildə Azərbaycan SSR Xalq artisti adına layiq

görülmüşdür. 409

Oleynikov, Vladimir: Rus pəhləvan. 1, 79, 137, 245, 301, 329, 355, 436, 487, 515

Orbay: bax. Hüseyn Rauf.

Oriol, Vinsent [Vincent Auriol; 1884-1966]: Fransanın siyasi xadimi. Fransa Parlamentində xüsusilə maliyyə məsələləri ilə məşğul olmuşdur. Nazir, Parlamentin sədri, daha sonra Fransa prezidenti (1947-1954) olmuşdur. 167

Orlando, Vittorio Emanuele [Vittorio Emanuele Orlando; 1860-1952]: İtaliyanın siyasi xadimi; 1917-1919-cu illərdə Baş nazir olmuşdur. 636

Oruczadə, Məhəmmədəli: Şuşa sakini, Şuşa qazılıq idarəsinin kargüzarı. 81

Osipov, Nikolay: Zəngəzurdə yerli azərbaycanlı əhaliyə qarşı soyqırım törədən erməni dəstə başçılarından. 475

Osipyan: Qarsda yerli türk əhaliyə zülüm edən erməni quldur dəstələri başçılarından. 471

Osipyans: Qars vilayətində yerli türk əhaliyə zülüm edən erməni dəstələrinin komandirlərindən olmuşdur. 473

Ostrovski: Polşa diplomati. 646

Ozanyan, Andranik (1865-1927): Erməni hərbi. Daşnaksutyun partiya-sının üzvü idi. Başçılıq etdiyi silahlı dəstələr Qarabağda, Zəngəzurdə və Türkiyənin şərqində dinc əhaliyə qarşı törədilən qırğınlarda xüsusilə fəal iştirak etmişdir. 70, 281, 474, 475, 590

Ömər (Qaçaq Ömər): Dağıstanda Denikin hakimiyyətinə qarşı üsyan edən dəstələrin başçılarından olmuşdur. 193

Özdən, Məhməd Aqil Muxtar (1878-1949): Türk həkimi və siyasi xadimi. Avropada təhsil almışdır. Türkiyə Parlamen-tinin üzvü olmuşdur. 144

Palavandov, Murtuza bəy: hüquqşünas, vəkil. Bakı və Ətrafının Zəhmətkeş Ziyalılar İttifaqının üzvü olmuşdur. 346

Palen, Aleksey Petroviç (1874-1938): Rusiyanın hərbi xadimi; general-leytenant;

qraf. Ağqvardiyaçılar hərəkətinin iştirakçısı. 467

Palitsin: Könüllü ordunun Bakıdakı İngiltərə Komandanlığı nəzdindəki nümayəndəsi; polkovnik. 19, 585

Papon: Zəngəzurda yerli azərbaycanlı əhaliyə qarşı soyqırım törədən erməni dəstə başçılarından. 475

Paronyan, Arşak Arutyunoviç: Erməni Milli Şurasından Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə üzv seçilmişdir. 161

Paşa Nəsir oğlu: Bakı sakini. 589

Paşazadə, Həmid (Məşhədi Həmid): Bakıda yaşayan İranlılardan, “Müsəvat” üzvü. 295

Payçadze: Gürcü quldur. 646

Pekarski, Lüdviq Mixayloviç: Bakıda işləmiş polyak əsilli mühəndis. 274

Pepinov, Əhməd bəy (yaxud Əhməd Cövdət Pepinov; 1893-1937): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi; Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuş, Əmək və Əkinçilik naziri vəzifəsini tutmuşdur. Sovet rejimi tərəfindən güllələnmişdir. (ayrıca bax: Axsıkalı) 1, 2, 30, 31, 138, 161, 162, 163, 164, 220, 221, 223, 243, 266, 358, 383, 385, 412, 516, 632

Perçinin: Bakı Bələdiyyə İdarəsinin üzvü. 346

Perşinq, Con [John Pershing; 1860-1948]: Amerikanın hərbi xadimi; general. 227, 243

Peterson: Müttəfiqlər Təhqiqat Komissiya-sının İngiltərədən olan üzvü. 117

Petlyura, Simon Vasilyeviç (1879-1926): Ukraynanın siyasi və hərbi xadimi. Ukrayna Xalq Respublikası Direktoriyasının rəhbərlərindən olmuşdur. 113, 227, 251, 262, 316, 393, 418, 490, 494, 521, 522, 523, 547, 575, 576

Petrov: Şuşa Realnı məktəbinin direktoru olmuşdur. 482

Petruşeviç, Yevgeni Yemelyanov (1863-1940): Qalisiya Seyminin üzvü, Qərbi Ukrayna Xalq Respublikasının Milli Şura sədri (1918), Prezidenti (1918-1919) və Baş naziri (1919-1920). 87

Pənah xan (yaxud Pənahəli xan; 1693-1763): Qarabağ xanı. 1747-ci ildə Qarabağ xanlığının əsasını qoymuşdur. 303

Piçixaya: Gürcü bolşeviki. 648

Piçikyan: Xırda İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının İdarə üzvü. 318, 319

Pifaqor (e. ə. 570 – e. ə. 490): qədim yunan filosofu, riyaziyyatçısı və musiqi nəzəriyyatçısı. 260, 261

Pilyam, T.: Bakıda müəllim olmuşdur. 157

Pirməhəmməd Qədir oğlu (Hacı Qədir oğlu): milis. 182

Pişon, Stefan [Stéphen Pichon; 1857-1933]: Fransanın siyasi xadimi. 1906-1911-ci illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. Birinci Dünya müharibəsinin sonlarında və Paris Sülh Konfransı dövründə aktiv fəaliyyəti ilə diqqəti cəlb etmişdir. 84, 489

Podşibyakin, Mixail Floroviç (1883-1963): Litvada anadan olmuş, Peterburq Universitetinin Tarix-Filoloji və Hüquq fakültələrini bitirmişdir. Bakı məktəblərində işləmiş, mətbuatda çıxış etmişdir. Kadetlər partiyasının üzvü olmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra Azərbaycanı tərk etmişdir. 112, 221

Poklevski-Kozell, Stanislav Alfonsoviç (1863-1937): Rus diplomatı. 1909-1913-cü illərdə İranda, 1913-1917-ci illərdə Rumıniyada səfir olmuşdur. Oktyabr inqilabından sonra Rusiyaya qayıtmamışdır. 251

Politis, Nikolaos (1872-1942): Yunanıstan diplomatı. 1917-1918, 1919-1920 və 1922-ci illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. 608

Polk, Frenk Lion [Frank Lyon Polk; 1871-1943]: ABŞ hüquqşünası və diplomatı. 1919-1920-ci illərdə ABŞ Dövlət katibinin 1-ci müavini və Dövlət katibi olmuşdur. Paris Sülh Konfransında Amerika heyətinin rəhbəri idi. 36, 227, 466, 547

Polonski: Tağıyev Teatrının icarədarı. 640

Potyomkin, Qriqori Aleksandroviç (1739-1791): Rusiyanın dövlət xadimi; general-feldmarşal. Qara dəniz hərbi donanmasının təsisçisi və ilk komandanı. 638

Prussor: Qarsdakı ingilis nümayəndələrindən; kapitan. 472

Puankare, Raymon [Raymond Poincaré; 1860-1934]: Fransanın dövlət xadimi. 1912-1913-cü illərdə Baş nazir və Xarici İşlər naziri, 1913-1920-ci illərdə Prezident, 1922-1924-cü illərdə yenidən Baş nazir və Xarici İşlər naziri olmuşdur. 61, 365, 465, 607, 635

Purişkeviç, Vladimir Mitrofanoviç (1870-1920): Rusiyanın siyasi xadimi; monarxist və qaragüruhçu. Rus Xalqının İttifaqı (Soyuz ruskoqo naroda) adlı qaragüruhçu monarxist təşkilatın liderlərindən biri olmuşdur. 86, 225

Püstəxanım. 402

Pyer Loti [Pierre Loti; 1850-1923]: Fransız zabiti və yazıçısı. Həqiqi adı Lui Mari-Jülyen Vio [Louis Marie-Julien Viaud] idi. Ekzotik ölkələrin həyatından bəhs edən romanları ilə məşhur olmuşdur. 231, 232

Pyotr I (1672-1725): Rusiya hökmdarı; 1682-1725-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 498

Rai: bax. Yusifzadə, Əli.

Raqenbaum: pəhləvan. 1, 273, 409, 515, 542, 597

Ramazan Təyyar: Biləsuvar quldur dəstəsi başçısı olmuşdur. 561

Ramazanov (? - 1919): Dağıstanlı zabiti. 284

Ramişvili, Noy Vissarionoviç (1881-1930): Gürcüstanın dövlət xadimi. Menşevik. Ruhani seminarıyasını bitirmiş, yarımçıq hüquq təhsili almışdır. Zaqafqaziya Demokratik Federativ Respublikasının Daxili İşlər naziri, Gürcüstan Demokratik Respublikasının Baş naziri, eyni zamanda Daxili İşlər naziri, daha sonra Xarici İşlər naziri olmuşdur. 486, 650

Rapolski: Rostov sakini. 313

Raysuli, Əhməd (yaxud Əhməd Raysuni; 1871-1925): Mərakeşin hərbi və siyasi xadimi. Ölkəsindəki işğalçı ispan güclərinə qarşı mübarizə aparmışdır. 244, 339, 390

Renner, Karl [Karl Renner; 1870-1950]: Avstriyanın siyasi xadimi. 1918-1920-ci illərdə Avstriya hökumətinin sədri, həmçinin 1919-1920-ci illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. 443, 491, 547

Reynhardt, Valter [Walther Reinhardt; 1872-1930]: Almaniyanın hərbi xadimi; general. Polkovnik rütbəsi ilə Prussianın Hərbi naziri olmuşdur. 228

Rəcaizadə Əkrəm (Rəcaizadə Mahmud Əkrəm; 1847-1914): Türk şair və yazıçısı. 615

Rəcəbov, Əbdülhəad: Biləsuvar polis müdiri olmuşdur. 561

Rəfibəyli, Səməd bəy (1892-1980): Azərbaycanın və Türkiyənin hərbi xadimi; general. 129

Rəfibəyov Gəncəli, Səməd bəy: bax. Rəfibəyli, Səməd bəy.

Rəfiyev, Musa bəy (1888-1938): Azərbaycanın dövlət xadimi. Xarkov Universitetinin Tibb fakültəsini bitirmiş, həkim işləmişdir. Azərbaycan Milli Şurasının üzvü olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində portfelsiz nazir, Səhiyyə və Sosial Təminat naziri kimi vəzifələr tutmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra mühacirətə getmişdir. 249, 359, 362, 436

Rəhim. 101, 102

Rəhimli, Rəsul: Azərbaycan Cümhuriyyəti Poçt və Teleqraf Nazirliyində kargüzar işləmişdir. 110

Rəhimov, Əli Zeynalabdin oğlu (yaxud Əli Məhzun, Yetim cüca; 1886-1934): İrəvanlı şair və publisist. “Məhzun”, “Yetim cüca” və s. təxəllüslər işlətmişdir. “Molla Nəsrəddin”, “Babayi-Əmir”, “Ləklək”, “Yeni irşad”, “Sədayi-həqq”, “Məlumat” və digər qəzet və jurnallarda yazmışdır. 94, 106

Rəhimzadə: Məsəlman Mütəəllimləri Təşkilatının üzvü. 534

Rəhimzadə, Əbdülhəsən: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyəti sədrinin müavini. 432

Rəisülvüzəra: İranın siyasi xadimi. 446

Rəsulzadə, Damənəli: “Müsavat”ın Suraxanı şöbəsinin üzvü olmuşdur. 47

Rəsulzadə, Həsən: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyəti idarə heyətinin üzvü. 432

Rəsulzadə, Məhəmməd Əli (1884-1982): Azərbaycan Cümhuriyyətinin ictimai-siyasi xadimi, Parlamentin üzvü. Məhəmməd Əmin Rəsulzadənin əmisi oğlu idi. 1922-ci ildə mühacirətə getmişdir. 155, 263

Rəsulzadə, Məhəmməd Əmin (1884-1955): Azərbaycanın görkəmli dövlət xadimi, Cümhuriyyətin qurucularından biri. Azərbaycan Milli Şurasının və “Müsavat” partiyasının sədri; eyni zamanda jurnalist və publisist. 46, 73, 139, 163, 164, 533, 545, 581

Rəşid xan: Talış xanlarının nəslindən. 396

Ria: general. 456

Ria, Ceyms: polkovnik. 419, 455

Riççi: Müttəfiqlər Təhqiqat Komissiyasının İtaliyadan olan üzvü. 117

Rodzyanko, Aleksandr Pavloviç (1879-1970): Rusiyanın hərbi xadimi; general-leytenant. Şimal-qərb cəbhəsində Ağqvardiyaçılar hərəkətinin liderlərindən olmuşdur. 168, 467

Roulendson [Rowlandson]: Britaniya ordusunun Qafqazdakı zabitlərindən; polkovnik. 616, 617

Rozenbaum: pəhləvan. 159

Rudinovski: Rusiya Zemski İttifaqının nümayəndəsi. 470

Rudnev, Sergey İvanoviç (1873-1920): Rusiyanın hərbi xadimi; general-mayor. 1919-cu ildən Könüllü ordu sıralarında Dağıstanda xidmət etmişdir. 617

Ruqiyyə Bədəl qızı: yetim qız. 644

Rustamaşvili: Sibir və Uzaq Şərq gürcülərinin nümayəndəsi. 404

Rüfətüddövlə, Rüstəm xan: İranın siyasi xadimi. 446

Rüstəmbəyli, Şəfi bəy (1893-1960): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Kiyev Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Azərbaycan Milli Şurasının və Azərbaycan

Cümhuriyyəti Parlamentinin üzvü, “Azərbaycan” qəzetinin redaktorlarından biri olmuşdur. 32, 33, 163, 221, 222, 383, 384, 385, 601, 603

Rüstənzadə, Əbdüləziz. 621

Rüstənzadə, Əbülqasım: “Müsavat” partiyasının Quba şöbəsinin sədri olmuşdur. 643

Ryabinin, Nikolay Aleksandroviç (1885-1938): Rusiya hərbi dəniz qüvvələrinin zabiti, kapitan. Xəzər dənizi və Qara dəniz donanmalarında qərargah rəisi olmuşdur. 38

Rza Dadaş oğlu: Balaxanada fəhlə. 451

Rza İman oğlu (Molla Rza Molla İman oğlu): Gəncədə Kəndçi-Əkinçi İttifaqı Mərkəzi Komitəsinin üzvü. 296

Rza Məşhədi Hüseyn oğlu. 402

Rza Zaki: bax. Lətifbəyov, Rza.

Rzayev, Abuzər bəy Əliəsgər bəy oğlu (1876-1920): Azərbaycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Moskva Ali Texniki Məktəbini bitirmiş, Azərbaycanda neft mədənlərində mühəndis kimi işləmişdir. Gəncədən Azərbaycan Parlamentinə üzv seçilmişdir. Cümhuriyyətin süqutundan sonra bolşeviklər tərəfindən güllələnmişdir. 305, 308

Rzayev, Mahmud: Bakıda, Olqinski (indiki Məhəmməd Əmin Rəsulzadə) küçəsində meyvə dükanı olmuşdur. 555

Rzayev, Nəcəfqulu (yaxud Qoçu Nəcəfqulu, ? - 1920): Bakı qoçularından olmuşdur. 1918-ci ilin Mart qırğınlarında daşnak-bolşevik qoşunlarına qarşı vuruşmuşdur. Sovet hökuməti tərəfindən güllələnmişdir. 211

Rzayev, Rzabala: Kürkənd müvəkkili. 641

Rzayeva, Bixəxanım Tağı qızı [Hacı Tağı qızı]. 24

Rzazadə, Məhəmməd (Hacı Məhəmməd): Zəbrat kəndinin camaat vəkili. 451

Sabaxtəraşvili, Konstantin Bejanoviç (1884-1937): Gürcü sosial-demokratlarından, Gürcüstan Təsisçilər Məclisinin üzvü, Daxili İşlər nazirinin müavini, Xarici İşlər

nazirinin müavini olmuşdur. 1921-ci ildən etibarən mühacirətdə yaşamışdır. 130, 391

Sabir, Mirzə Ələkbər (1862-1911): Azərbaycanlı şair, məşhur satira ustası. 241

Sabunçuoğlu: Müttəfiqlər Təhqiqat Komissiyasının Fransadan olan üzvü. 117

Sad.: “Azərbaycan” qəzetinə Lənkərandan yazmışdır. 240, 296

Sadiq Sadiq oğlu. 103

Sadiqov, Abutalıb: Bakı limanının pristavı olmuşdur. 101

Sadiqov, Mirpaşa (? - 1921): Azərbaycan aktyoru; yazıçı Seyid Hüseynin qardaşı. Qarabağda ermənilər tərəfindən xaincəsinə qətl edilmişdir. 410

Saidülmülk: İranın Türkünstanda baş konsulu olmuşdur. 446

Sadiqzadə, Hüseyn: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyətinin üzvü. 432

Salah Xanpirəli oğlu: Zəngəzurun Saldaş kəndinin sakini. 39

Saleh Xülusi paşa (1864-1939): Osmanlı dövlət xadimi. Bəhriyyə (Dənizçilik) naziri (1919), Baş nazir (1920) olmuşdur. 366

Salehov, Məhəmmədəli: bax. Salehzadə, Məhəmmədəli.

Salehzadə, Məhəmmədəli (Kərbəlayı Məhəmmədəli): Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin idarə heyətinin üzvü olmuşdur. 265, 356

Salimə Zeynal qızı: Zəngəzur qaçqını yetim qız. 505

Saltinski, Uzun Hacı (1848-1920): Şimali Qafqazın dini, hərbi və siyasi xadimi. Dağıllar Respublikası Parlamentinin üzvü, Dağıstan və Çeçenistanın imamı olmuşdur. 177, 193

Salukvadze (? - 1919): Gürcü cinayətkar. 351

Sanders, Otto Liman fon [Otto Liman von Sanders; 1855-1929]: Almaniyanın hərbi xadimi; general-leytenant. Birinci Dünya müharibəsi dövründə Osmanlı imperiyasında hərbi məsləhətçi olmuşdur. 606

Sanılı, Hacı Kərim (yaxud Sanıyev; 1878-

1937): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi, şair. Qori Seminariyasında təhsil almış, Azərbaycanın müxtəlif yerlərində müəllim işləmişdir. Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuşdur. Repressiyaya məruz qalmışdır. 246, 266, 267, 350

Sanıyev: bax. Sanılı, Hacı Kərim.

Santros: İtalyan mühəndisi. 253

Sarablı, Hüseynqulu (yaxud Hüseynqulu Rzayev; 1879-1945): Azərbaycan aktyoru. Azərbaycan Cümhuriyyətinin mədəni həyatında fəal iştirak edən Sarablının, Azərbaycan teatrının, eləcə də musiqisinin inkişafında misilsiz xidmətləri olmuşdur. 409

Sarabski: bax. Sarablı, Hüseynqulu.

Saturov: Bakıda mədən sahibi erməni. 537

Savenko, Anatoli İvanoviç (1874-1922): Rusiyanın ictimai-siyasi xadimi, jurnalist. 280, 299

Savitski, V.: Kuban hökumətinin Paris Sülh Konfransına göndərdiyi nümayəndə heyətinin üzvü olmuşdur. 449

Sayks, Mark [Mark Sykes; 1879-1919]: İngilis diplomatı; Yaxın Şərq ölkələri barədə ixtisaslaşmışdır. 215

Sazonov, Sergey Dmitriyeviç (1860-1927): Rusiyanın diplomatı. Bir sıra ölkələrdə səfir kimi işləmiş, 1910-1916-cı illərdə Xarici İşlər naziri olmuşdur. Rusiyanın cənubunda Xüsusi Şura Hökumətinin tərkibində yer almışdır. Mühacirətdə ölmüşdür. 5, 168, 465, 549

Semyonov, Qriqori Mixayloviç (1890-1946): Rusiyanın hərbi xadimi, general-leytenant. Kazak atamanlarından olan Semyonov, Ağqvardiyaçılar hərəkətinin iştirakçısı idi. Uzun müddət Kolçakı Rusiyanın Ali rəhbəri kimi qəbul etməmiş və Zabaykalsk diyarında müstəqil hərəkət etmişdir. 116

Servantes, Migel de [Miguel de Cervantes; 1547-1616]: ispan yazıçısı; məşhur “Don Kixot” romanının müəllifi. 517

Sesil, Robert [Robert Cecil; 1864-1958]:

Britaniyanın ictimai-siyasi xadimi. Millətlər İttifaqının ideoloqlarından biri olmuşdur. Millətlər İttifaqının həyata keçirilməsindəki xidmətlərinə görə 1937-ci ildə Nobel Sülh mükafatına layiq görülmüşdür. 636

Sestrinski, Yakov Ye.: Pribiş poçt-teleqraf idarəsi müdiri. 302

Seyfurrəhman: Əfqanıstan ordusunun ali nümayəndəsi. 391

Seyid Hüseyn Mirqafar oğlu (Hacı Seyid Hüseyn). 478

Seyid Hüseyn Sadiq (1887-1938): Azərbaycan yazıçısı, müəllimi, jurnalisti və nəşiri. Sovet rejimi tərəfindən güllələnmişdir. 73, 155

Seyid Məhəmməd (Ağay-Seyid Məhəmməd): İranın siyasi xadimi. 446

Seyid Mirim: Xoçamsaxlı kəndi sakini. 40

Seyid Zərgər: “Müsavat” partiyasının baş katibi olmuşdur. 155

Seyidbəyov, Hacıbəy: mühəndis; Azərbaycan Dəmiryol İdarəsi Teleqraf şöbəsinin rəisi olmuşdur. 4

Seyidhüseynzadə, Mirhəsım: İran maarif cəmiyyəti “Tərəqqi”nin katibinin müavini. 506

Seyidməhəmmədzadə, Mirabbas: Bakı sakini. 560

Seyidov, Əbutalib: Dağıstanlı qaçqınlardan; Dərbəndli müəllim. 401

Seymur [Seymour]: İngiltərə donanması komandanı. 419

Seyyidülmülk: İranın siyasi xadimi. 446

Səfəralibəyov, Ağabəy: Biləsuvar pristanının müavini olmuşdur. 628

Səfəralibəyov, İsmayıl bəy: bax. Səfəraliyev, İsmayıl bəy.

Səfəraliyev, İsmayıl bəy (yaxud Səfəralizadə; Səfəralibəyov): Azərbaycanlı xeyriyyəçi; Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyətinin üzvü olmuşdur. 265

Səfəralizadə, İbrahim: Göyçay Müəllimlər İttifaqı sədrinin müavini. 402

Səfərov: Azərbaycanın Ermənistandakı

siyasi nümayəndəliyinin müstəşarı (müşaviri) olmuşdur. 286

Səfərov, Əşrəf. 241

Səfərov, Məhəmməd Əli Sidqi (1888-1956): Azərbaycan publisisti, yazıçısı və jurnalisti; Məhəmməd Tağı Sidqi Səfərovun oğlu. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin katibi (stenoqrafisti) olmuş, eyni zamanda teatrda müxtəlif rollarda çıxış etmişdir. 217, 245, 516, 541, 598, 627

Səfikürdlü, Aslan bəy: bax. Səfikürdski, Aslan bəy.

Səfikürdski, Aslan bəy (yaxud Səfikürdlü, 1881-1937): Azərbaycanın dövlət xadimi. Zaqafqaziya Seyminin, Azərbaycan Milli Şurasının və Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuş, 3-cü hökumət kabinəsində Poçt-Teleqraf və Əmək naziri, 4-cü kabinədə Ədliyyə və Əmək naziri vəzifələrini tutmuşdur. 164, 374, 463

Səfiyyə Davud qızı (Hacı Səfiyə). 44

Səftər Ələkbər oğlu. 621

Səhhət, Abbas (Abbas Əliabbas oğlu Mehdişadə; 1874-1918): Azərbaycan şairi, dramaturqu, tərcüməçisi və dərslik müəllifi. 238

Səid bəy: Osmanlı dövlət xadimi; Maarif naziri olmuşdur. 366

Səlim Bədəl oğlu: Bibiheybətdə mədəndə işləmişdir. 73

Səlimə Hüseyn qızı: yetim qız. 644

Səlimov, Həbib bəy (1881-1920): Azərbaycanın hərbi xadimi; general-mayor. 561

Səlimzadə: Bakıdakı Osmanlı təbəələrindən; şofer. 459

Səməd Məhəmmədhasən oğlu (Məşhədi Səməd Kərbəlayi Məhəmmədhasən oğlu): Gəncədə Kəndçi-Əkinçi İttifaqı Mərkəzi Komitəsinin üzvü. 296

Səmədov, Əbdüssalam: “Müsavat” partiyasının Salyan komitəsinin üzvü. 127

Səmədzadə, Hüseyn Kərim oğlu (Məşhədi Hüseyn Məşhədi Kərim oğlu). 157

Səmsamüssəltənə: bax. Bəxtiyari, Nəcəf-qulu xan.

Sərdari-Müfəxxəm: Qacar şahzadəsi; İranın siyasi xadimi. 446

Sərxan Məhəmmədqulu oğlu: Biğırlı Müskürlü kəndinin sakini. 238

Səttaroğlu, Balaqədəş Mürşüd: Azərbaycan şairi. 125

Sıpkın: sirk aktyoru. 1

Sibəveyh: VII əsrdə yaşamış ərəb qrammatika alimi. 257, 271

Siddiqüssəltənə: Ərdəbil hakimi. 395

Sidqi, Məhəmmədəli: bax. Səfərov, Məhəmməd Əli Sidqi.

Sidqi Ruhulla, Molla oğlu (1886-1959): Azərbaycan aktyoru və teatr xadimi. 409, 410, 516, 541

Sihamüssəltənə: İranın siyasi xadimi. 446

Simko (yaxud Simko Şikaki, İsmayıl ağa Şikaki; 1887-1930): İrandakı kürdlərin liderlərindən, tayfa başçısı. 205, 396

Sinan paşa: XV əsrdə yaşamış türk alimi və dövlət xadimi. Türk ədəbiyyatında bədii nəsrin banisi kimi qəbul edilir. 203

Sipol, Alfred Davidoviç: Bakıda riyaziyyat müəllimi, Bakı Birinci gimnaziyasının direktoru, “İttihad” məktəbinin rus dili müəllimi. 476

Skoropadski, Pavel Petroviç (1873-1945): Rusiya və Ukraynanın hərbi-siyasi xadimi, general-leytenant. Rus ordusunun zabiti kimi Rus-yapon müharibəsində və Birinci Dünya müharibəsində iştirak etmişdir. 1917-ci il inqilabından sonra Ukrayna Mərkəzi Radasının hakimiyyətini qəbul etmiş, 27 aprel 1918-ci ildə bütün Ukraynanın getmanı, yəni Ukrayna Dövlətinin (İkinci Getmanlıq) başçısı seçilmiş və 14 dekabr 1918-ci il tarixinə qədər bu vəzifəni tutmuşdur. Getmanlıq rejiminin aradan qaldırılmasından sonra Almaniyaya mühacirətə getmişdir. 168

Smets, Yan Xristian [Jan Christiaan Smuts; 1870-1950]: Cənubi Afrikanın hərbi və siyasi xadimi, feldmarşal. Millətlər Cəmiyyətinin nizamnaməsinin hazırlanması prosesində iştirak etmişdir. 636

Smit: Batumdakı ingilis bankının müdiri. 622

Sokolovski, Dmitri Timofeyeviç (1894-1919): Ukraynalı ataman, 1919-cu ildə bolşeviklər əleyhinə üsyanın liderlərindən olmuşdur. 522

Sokrat: bax. Məlik-Şahnazaryan, Sokratbəy.

Solovyov: Şamaxı sakini. 72

Sona: Zəngəzur qaçqını yetim qız. 505

Staroşvili, Apollon Vladimiroviç: Gürcüstan pəhləvanı. 79, 109, 189, 301, 329, 355, 381, 487, 569, 597, 628

Student: pəhləvan. 27

Suxutaşvili: Gürcü bolşeviki. 648

Sulkeviç, Süleyman bəy (Məmməd bəy Sulkeviç; Matvey Aleksandroviç Sulkeviç; 1865-1920): Rusiyanın, Krımın və Azərbaycanın hərbi xadimi. Mənşəcə tatardır. Rus ordusunda xidmət etmiş, Krımda yaradılan Krım-Tatar Hökumətinin sədri olmuş, bu hökumətin Denikin tərəfindən aradan qaldırılmasından sonra Azərbaycana gəlmişdir. Azərbaycan Cümhuriyyəti Ordusunun Baş qərargah rəisi olmuş, milli ordu quruculuğuna böyük töhfə vermişdir. Cümhuriyyətin süqutundan sonra güllələnmişdir. 420

Sultan Əhməd qızı (Molla Əhməd): Dağıstanlı qaçqınlardan. 401

Sultanməlik Mürsəl oğlu: Küçəkənd sakini. 237

Sultanov. 34

Sultanov: Cavad qəzası rəisinin müavini; qəza rəisini əvəz etmişdir. 43

Sultanov, Abbas bəy: Zəngəzur “Nəşri-maarif” cəmiyyətinin xəzinədarı. 507

Sultanov, Cəlil bəy Əsgər bəy oğlu (1880-?): Zəngəzur qəzasından Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinə üzv seçilmişdir. 161

Sultanov, Əziz bəy. 270, 353, 434

Sultanov, Harun bəy: Şəki Sosial təminat dairə müfəttişi. 591

Sultanov, Xosrov bəy Əlipaşa bəy oğlu (1879-1943): Azərbaycan Cümhuriyyətinin

siyasi və hərbi xadimi. Azərbaycanın İstiqlal Bəyannaməsini imzalayanlardan biri olan Xosrov bəy Sultanov Cümhuriyyət dövründə Hərbiyyə naziri, Kənd Təsərrüfatı naziri, Qarabağ general-qubernatoru kimi vəzifələr daşımışdır. Sovet işğalından sonra mühacirət etmişdir. 39, 43, 130

Sultanov, Xosrov Paşa bəy: bax. Sultanov, Xosrov bəy.

Sultanov, Xudabəxş bəy: Zəngəzur “Nəşri-maarif” cəmiyyətinin sədri. 507

Sultanov, Rüstəm bəy Əlipaşa bəy oğlu (1873 - ?): mühəndis-texnoloq. Xosrov bəy Sultanovun qardaşı idi. Cümhuriyyət dövründə Hökumət zavodları müdiri, Müttəfiqlər Komissiyası (Odessa) nəzdində Azərbaycan Cümhuriyyətinin nümayəndəsi kimi vəzifələrdə işləmişdir. Sürgündə ölmüşdür. 274

Sultanova, Sürəyya xanım: Poçt və Teleqraf Nazirliyi Dəftərxanasında kargüzər müavini olmuşdur. 302

Sultanzadə, Cahanbəxş: Qazax Mütəəllimlər Cəmiyyəti idarə heyətinin üzvü. 432

Suviç: Daxili İşlər İdarəsi rəisi. 609

Sübhanquliyev, Ələddin (yaxud Ələddin Sübhanquluzadə): Qafqaz Şeyxülislamıq İdarəsinin üzvü olmuşdur. 79, 80

Sübhanquluzadə, Ələddin: bax. Sübhanquliyev, Ələddin.

Süleyman Mənsur oğlu: Gəncə sakini. 347

Süleyman Mustafa oğlu: Balaxanada mədəndə işləmişdir. 537

Süleyman Şakir oğlu: türk əsiri. 533

Süleyman Şəfiq paşa (1860-1946): Türkiyənin hərbi xadimi; 1919-cu ilin avqust-oktyabr aylarında Hərbi nazir olmuşdur. 89, 172, 367

Süleymanbəyov, Məhəmməd bəy: Balaxanıda müstəntiq, Cavad qəzası rəisi olmuşdur. 126

Süleymanzadə, Əhməd: “Azərbaycan” qəzetinə Zaqataladan yazmışdır. 591

Şabanov, Mikayıl Baxış oğlu (Kərbəlayı Mikayıl Hacı Baxış oğlu): Bakı sakini. 480

Şahnazarov: Gürcü bolşeviki. 648

Şahnazaryan: Şuşa Realnı məktəbinin direktoru olmuşdur. 482

Şahnəzərov, Əhməd. 402

Şahsüvarov, Əliəkbər Kərim oğlu (1877-1920): Odessadakı Novorossiya Universitetinin Tibb fakültəsində bir müddət təhsil almış, sonra təhsilini Moskva Universitetinin Hüquq fakültəsində davam etdirmişdir. İran təbəəsi olan Şahsüvarov Petrovskda (Mahaçqalada) İranın vitskonsulu vəzifəsini tutmuşdur. Cümhuriyyət dövründə Azərbaycana gələrək dövlət qurumlarında müxtəlif vəzifələr tutmuş, o cümlədən 1919-cu ilin martından 1920-ci ilin əvvəllərinə qədər Qarabağ general-qubernatoru Xosrov bəy Sultanovun köməkçilərindən biri olmuşdur. 34

Şahsüvarov, Nurməhəmməd bəy Adilxan bəy oğlu (1883-1958): Azərbaycanın və Dağıstanın maarif və dövlət xadimi. Azərbaycanın Zəngəzur qəzasında anadan olmuş, Kiyev Universitetinin Hüquq fakültəsində təhsil almışdır. Azərbaycan və Dağıstanda maarif sahəsində işləmişdir. 1918-ci ilin mayından 1919-cu ilin mayına qədər Dağıllar Respublikasının Maarif naziri olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyətinin Maarif və Dini Etiqad nazirinin müavini, həmçinin nazir (qısa müddət) olmuşdur. Sovet dövründə yenə maarif sahəsində fəaliyyət göstərmiş, repressiyaya məruz qalmış, 1943-cü ildə sürgündən qayıtmışdır. 6

Şahtaxtılı, Məhəmməd (1846-1931): Azərbaycan alimi və publisisti; Bakı Dövlət Universitetinin professoru. 40, 41, 42

Şahverdiyev, Mirəli: Astara gömrükxanasının müdiri olmuşdur. 101

Şaqubatov: Qarsda nahiyyə milis rəisi olmuşdur; polkovnik. 472

Şamxali-Tarkovski, Yuri: rus zabiti, islam dinini qəbul edərək Yunisxan Qəhrəmanxan oğlu Şamxalzadə (Şamxalski) adını almışdır. 44

Şanter: səyyah, səyahətnamə müəllifi. 98, 107

Şarpi: Antanta qoşunlarının Türkiyədəki komandiri; general. 548

Şattlvort, Diqbi [Digby Shuttleworth; 1876-1948]: Britaniya Hindistanı Ordusu'nun zabiti; general. 1917-1919-cu illərdə Britaniyanın Qafqazdakı 39-cu piyada briqadasının və Qara dənizdəki 83-cü piyada briqadasının komandiri olmuşdur. 388

Şebeko, Nikolay Nikolayeviç (1863-1953): Rusiyanın diplomati. Rumıniyada (1912-1913) və Avstriya-Macaristanda (1913-1914) səfir olmuşdur. Rusiyada Vətəndaş müharibəsi dövründə Könüllü orduya qoşulmuşdur. 1920-ci ildə mühacirətə getmişdir. 494

Şexter, Z. A.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 185, 213, 242, 298, 352, 377, 405, 433, 458, 565, 593, 624

Şekspir. 354, 567

Şeludyakov, Aleksandr: Bibheybət poçt-teleqraf idarəsinin müdiri. 302

Şervəşidze, Vladimir Konstantinoviç (yaxud Vladimir Konstantinoviç Çaçba): Azərbaycan Cümhuriyyəti Daxili İşlər Nazirliyində Zemstvo şöbəsinin müdiri. 531

Şevçenko, Taras Qriqoryeviç (1814-1861): Ukrayna şairi, yazıçısı və mütəfəkkiri. 224

Şeybani, Cəlilülmülk: İranın siyasi xadimi. 446

Şeydeman, Filipp [Philipp Heinrich Scheidemann; 1865-1939]: alman sosial-demokrat, 1919-cu ilin fevral-iyun aylarında Veymar Respublikasının Baş naziri olmuşdur. 229

Şeyx Cavad (Ağa Şeyx Cavad): İranın siyasi xadimi. 446

Şeyx Əbdülcəni: axund. 264

Şeyxov, Nəsrulla (Məşhədi Nəsrulla): Tiflisdə, İrəvan Həmtorpaqlıları Cəmiyyətinin sədri olmuşdur. 97

Şəfi Ağabala oğlu. 73

Şəhil Mahmud oğlu: Küçəkənd sakini. 237

Şəmsəddin Sami (1850-1904): Türk yazıçısı, publisisti və dil alimi. “Təəşşüqi-Tələt və

Fitnat” adlı əsəri türk ədəbiyyatında ilk roman olaraq qəbul edilir. Müxtəlif qəzetlərdə baş redaktor olmuş, eləcə də məqalələr yazmışdır. Fransızca və ərəbcə lüğətlər, türk dilinin izahlı lüğətini (“Qamus-i-türki”) hazırlamışdır. “Qamusül-ə’lam” adlı bioqrafiya, tarix və coğrafiya ensiklopediyasını nəşrə hazırlamışdır. Dram əsərləri, fransız ədəbiyyatından tərcümələri, türk mədəniyyəti və ədəbiyyatı tarixinə dair əsərləri var. 200, 202, 256, 257, 258, 271, 422, 516, 541, 563

Şəriətmədar: bax. Kirmani, Məhəmməd Şəriətmədar.

Şərif Hüseyn: bax. Hüseyn ibn Əli əl-Həşimi.

Şərifov, Abbas: bax. Şərifzadə, Abbas Mirzə.

Şərifov, Ağakərim: Azərbaycan süvari alayının zabiti. 346

Şərifov, Ağasəlim: Azərbaycan süvari alayının zabiti. 346

Şərifov, Hacıbaba: bax. Şərifzadə, Hacıbaba.

Şərifov, Qulamrza: bax. Şərifzadə, Qulamrza.

Şərifov, Mustafa Ağa İsmayıl oğlu (1875 - ?): Azərbaycanlı həkim. Xarkov Universitetinin Tibb fakültəsini bitirmişdir. Cümhuriyyət dövründə Bakı şəhər Bələdiyyə İdarəsinin Səhiyyə şöbəsinin müfəttişi, Tibbi-sənitar şöbəsinin müdiri olmuşdur. 560

Şərifzadə: Bakı Bələdiyyə İdarəsinin üzvü. 346

Şərifzadə, Abbas Mirzə (1893-1938): Azərbaycan aktyoru. “Səfa” və “Nicat” cəmiyyətlərinin truppalarında çıxış etmiş, “Hacıbəyli qardaşları müdirliyyəti”nə rejissor kimi dəvət edilmişdir. Azərbaycan teatr sənətinin inkişafında böyük xidmətləri olmuşdur. Sovet rejimi tərəfindən repressiyaya məruz qalmış, güllələnmişdir. 409, 410

Şərifzadə, Hacıbaba (yaxud Hacıbaba Şərifov; 1895-1920): Azərbaycanın teatr aktyoru və rejissoru. 410, 516, 541, 598, 627

Şərifzadə, Q. R.: bax. Şərifzadə, Qulam-rza.

Şərifzadə, Qulamrza (yaxud Şərifov; 1884-1942): Azərbaycan aktyoru; Azərbaycan Dövlət Teatrının müdürü olmuşdur. Mühacirətə getmişdir. 109, 126, 138, 516, 537, 541, 650

Şıxəlibəyov, Asəf bəy Nurəli bəy oğlu (1886-1920): Azərbaycan Parlamentinin üzvü olmuşdur. Şamaxıdan seçilmişdir. “Müsavat” faksiyasına daxil idi. 248

Şıxəliyev, Əbdülqasım Əbdülsəttar oğlu (Hacı Əbdülsəttar oğlu). 406

Şıxlinski, Əliağa (1863-1943): Azərbaycanın hərbi xadimi. Rusiya imperiyası ordusunda general-leytenant rütbəsinə yüksəlmişdi. Azərbaycan Cümhuriyyəti ordusunun qurulmasında böyük xidmətləri olmuşdur. Azərbaycan Hərbi nazirinin müavini vəzifəsini tutmuşdur. 45

Şibayev, Q. İ.: Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nazirliyində, Əmək Nazirliyində işləmiş, Bakı quberniyasında fabrik müfəttişi olmuşdur. 217, 452

Şilius: Litvanın Ticarət və Sənaye naziri olmuşdur. 338

Şirazi, Hacı Ağa: İranın siyasi xadimi. 446

Şirazi, Seyid Yaqub Ənvər: İranın siyasi xadimi. 446

Şirazi, Ziyaülüdəbə: İranın siyasi xadimi. 446

Şirin (Məşhədi Şirin). 621

Şirin Hacı oğlu. 621

Şirinyans: Zəngəzurda yerli azərbaycanlı əhaliyə qarşı soyqırım törədən erməni dəstə başçılarından. 475

Şirvani, Əbdül (Məşhədi Əbdül). 620

Şirvani, Mirismayıl (Hacı Mirismayıl Şirvani). 621

Şkuro, Andrey Qriqoryeviç (1887-1947): Rusiyanın hərbi xadimi, general-leytenant. Kuban kazaklarındandır. Birinci Dünya müharibəsində və Rusiyada Vətəndaş müharibəsində iştirak etmişdir. 1920-ci ildə müha-

cirətə getmişdir. İkinci Dünya müharibəsində Hitler Almaniyası ilə əməkdaşlıq etmişdir. İngilislər tərəfindən tutularaq SSRİ-yə təhvil verilmiş və Moskvada edam edilmişdir. 38, 91, 168, 225, 546, 574

Şteqervald, Adam [Adam Stegerwald; 1874-1945]: Alman siyasi xadimi. Prussiyada Əmək naziri, Nəqliyyat naziri, Baş nazir kimi vəzifələr tutmuşdur. 442

Şternin, Boris Moiseyeviç: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 24, 76, 104, 156, 214

Şulgin, Vasili Vitalyeviç (1878-1976): Rusiyanın siyasi və ictimai xadimi. Ağqvardiyaçılar hərəkatının ideoloqlarından biri olmuşdur. 225, 280, 299, 522, 540

Şulgin, Vitali Yakovleviç (1822-1878): rus tarixçisi. 299, 540

Şuşinski, Musa (1893-1971): Azərbaycan xanəndəsi və aktyoru. Şuşada anadan olmuşdur. 1912-ci ildə Gəncəyə, 1916-cı ildə Tiflisə köçmüş, 1920-ci ilə qədər Tiflisdə yaşamış və orada Azərbaycan teatr truppasının üzvü olmuşdur. 564

Şücaəddinzadə: Müsəlman Mütəəllimləri Təşkilatının üzvü. 534

Şükür Əmin oğlu (Məşhədi Əmin oğlu): Bakı sakini. 644

Şükür Hacı oğlu: Bakıdakı Şamaxı qaç-qınlarından. 183

Şükürbəyli, Məhəmmədəli: Salyan Müləlimlər İttifaqı idarə heyətinin üzvü. 484

Tağıyev, Nəsir bəy Hacı Məhəmməd oğlu (1879-1953): Şamaxıda anadan olmuşdur. Dövlət Əmanət Kassaları və Kiçik Kredit İdarəsi müdiri. Sovet dövründə Azərbaycanın Maliyyə komissarı olmuşdur. Bakıda və Moskvada bir sıra yüksək vəzifələrdə işləmişdir. Moskvada vəfat etmişdir. 480

Tağıyev, Rəsul İrani: Bakıda, Naberejnaya küçədə kontoru olmuşdur. 539

Tağıyev, Zeynalabdin (1838-1924): Azərbaycanlı milyonçu və xeyriyyəçi. 33, 264, 265, 347, 355, 420

Tağızadə: Müsəlman Mütəəllimləri Təşkilatının üzvü. 534

Tağızadə, Seyid Həsən (1878-1970): İranın siyasi xadimi; diplomat. 445, 446

Takvifa: Terek mahalı bolşeviklərindən. 648

Talakadze: Gürcü bolşeviki; zabit. 648

Talib Cəfər oğlu (Məşhədi Cəfər oğlu): Gəncədə Kəndçi-Əkinçi İttifaqı Mərkəzi Komitəsinin katibi. 296, 483

Talıbzadə, Abdulla Şaiq (1881-1959): Azərbaycan şairi, yazıçısı və pedaqoqu. 513

Talışinskaya-Xuramoviç, Sara xanım (yaxud Sarabəyim; 1890-1976): Mirkazım xan Talışskinin qızı, İsmayıl bəy Xuramoviçin arvadı. Qafqaz Müsəlman Qadın Xeyriyyə Cəmiyyətinin qurucularından, Azərbaycan Ali Pedaqoji Qadın İnstitutunun direktoru. 530

Talışinskaya, Tuğra xanım (yaxud Tuğrabəyim xanım; 1876-1949): Mir Əsgər xan Talışinskayanın qızı. 401

Talışinski: general-mayor. 431, 475

Talu Cəlil oğlu: Aleksandropol qəzasının (Qərbi Azərbaycan) sakini. 253

Tanailidi, Panfiliya (yaxud Sürəyya Zəngəzurskaya; 1891-1937): aktrisa. Zəngəzur mahalında doğulmuşdur. Milliyyətçə yunan olmuşdur. Tiflisdə Azərbaycan teatrının yaradıcılarından biri olmuş, Tiflis teatrlarında “Sürəyya” təxəllüsü ilə çıxış etmişdir. Sovet rejimi tərəfindən güllələnmişdir. 409, 563

Taprov: Azərbaycan Cümhuriyyəti Daxili İşlər Nazirliyi Dəftərxanasının müdiri. 531

Tarhan, Əbdülhaq Hamid (1852-1937): Türk şair və yazıçısı. 77, 350

Tatarinov: mühəndis. 609

Ter-Gevorkov: Qars oblasti Ağbaba dairəsi rəisi. 474

Terpilo, Daniil İliç (Ataman Zelyoni; 1886-1919): Ukrayna inqilabçısı. Təşkil etdiyi silahlı dəstə ilə birgə əvvəlcə getmanlıq tərəfdarlarına və alman işğalçılara qarşı döyüşmüş, Ukrayna Direktoriyasının hakimiyyətini qə-

bul etmiş, sonra Direktoriyaya qarşı çıxaraq Ukrayna bolşevikləri ilə əməkdaşlıq etmiş, nəhayət, bolşeviklərə də qarşı çıxmış və Qırmızı ordu dəstələri tərəfindən məhv edilmişdir. 522

Teterin: Könüllü ordu generalı. 225

Teymur. 621

Teymur. 621

Teymur: XIV əsrdə yaşamış görkəmli türk sərkədəsi; Teymurilər dövlətinin banisi. 22

Təkinski, Məhəmməd xan (1880-1938): Azərbaycanın siyasi xadimi və diplomati. Azərbaycan Cümhuriyyətinin Ermənistandakı siyasi nümayəndəsi (səfiri), həmçinin Azərbaycan Xarici İşlər nazirinin müavini olmuşdur. 7, 147, 186, 318

Tələt paşa (Məhməd Talat paşa; 1874-1921): Osmanlı dövlət xadimi. İttihad və Tərəqqi cəmiyyətinin liderlərindən biri idi. Daxili İşlər naziri, Poçt və Teleqraf naziri, Baş nazir vəzifələrini tutmuşdur. Berlində erməni terrorçusu Teyliryan tərəfindən odlu silahla vurularaq öldürülmüşdür. 167, 281

Tişkeviç: Ukraynanın Qafqazdakı diplomatik missiyasının katibi olmuşdur. 179, 263

Tirokova, V. A.: rus yazıçısı. 84

Tisa, İştvan [Istvan Tisza] (1861-1918): Macarıstanın dövlət xadimi. 1903-1905 və 1913-1917-ci illərdə Baş Nazir olmuşdur. Sui-qəsd nəticəsində öldürülmüşdür. 553

Tittoni, Tommazo [Tommaso Tittoni; 1855-1931]: İtaliyanın siyasi xadimi və diplomati. İngiltərə və Fransada səfir, Xarici İşlər naziri (1903-1905, 1906-1909, 1919), Daxili İşlər naziri (1905), Baş nazir (1905), Senatın Sədri (1919-1929) olmuşdur. 5, 88, 608

Tlexas, Murad Gəray bəy (1873-1920): Azərbaycan Cümhuriyyəti ordusunun general-mayoru. Bakı qarnizonunun rəisi olmuşdur. 28, 189, 420

Tofiq Fikrət (1867-1915): məşhur türk şairi. Türkiyənin ədəbiyyat və incəsənətinə böyük təsiri olan “Sərvəti-fünun” (“Fənnlərin

sərvəti”) jurnalının baş redaktoru olmuşdur. 238

Tokumbet, Osman Hidayətulla oğlu (yaxud Tokumbetov; 1888-1950): Rusiya müsəlmanlarının ictimai xadimi; başqırd. Ümumrusiya Müsəlmanları Hərbi Şurası sədrinin müavini olmuşdur. Mühacirətə getmişdir. Berlində vəfat etmişdir. 472

Topçubaşov, Əlimərdan bəy (1863-1934): Azərbaycanın siyasi xadimi; Azərbaycan Cümhuriyyətinin banilərindən biri. Tiflisdə anadan olmuş, Peterburq Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Rusiya müsəlmanlarının təşkilatlanmasında və siyasi həyatında müstəsna xidmətləri olmuşdur. Rusiya Dövlət Dumasının üzvü, Dumada Müsəlman fraksiyasının sədri, “Kaspi” qəzetinin redaktoru olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti Parlamentinin sədri, Azərbaycan Hökumətində portfelsiz nazir və Xarici İşlər naziri vəzifələrini tutmuş, Azərbaycan Cümhuriyyətinin Fövqəladə elçisi və səlahiyyətli naziri kimi İstanbula ezam edilmişdir. Paris Sülh konfransına göndərilən Azərbaycan nümayəndə heyətinin sədri idi. Cümhuriyyətin süqutundan sonra mühacirətdə qalmış, siyasi fəaliyyətini davam etdirmişdir. Parisdə vəfat etmişdir. 224

Topçubaşova, Pəri xanım (yaxud Topçu-başzadə; 1873-1947): Həsən bəy Zərdabının qızı, Əlimərdan bəy Topçubaşovun həyat yoldaşı. 560

Topuridze, Diomid (1871-1937): Gürcü inqilabçısı, menşevik. Gürcüstan Parla-mentinin üzvü olmuşdur. 403

Toradze: Gürcüstan Müəllimlər Qurulta-yına Kutaisidən nümayəndə seçilmişdir. 537

Töhmətxan. 621

Trotsky, Lev Davidoviç (1879-1930): Rus inqilabçı, dövlət xadimi. Petroqrad Fəhlə və Əsgər Deputatları Soveti icraiyyə komitəsinin sədri, Sovet Rusiyasının Xarici İşlər naziri, Rusiya və SSRİ-nin Hərbi İnqilab Sovetinin sədri və Hərbi Komissarı olmuşdur. 168, 552

Trubetskoy, Yevgeni Nikolayeviç (1863-1920): knyaz; filosof, ictimai xadim; Cənubi Rusiyada kilsə yığıncağının üzvü. 141

Tsentner: Bakıda qadın həkimi olmuşdur. 24, 49, 76, 103, 133, 184, 213, 241, 269, 297, 325, 351, 376, 405, 433, 458, 510, 538, 564, 592, 623

Tuğraxanım Atamoğlu qızı: Bakı sakini; Məşhədi Ağabala Məhəmmədovun arvadı. 73

Tumanov: knyaz; Ermənistanın Gürcüs-tandakı diplomatik nümayəndəsinin müa-vini. 509

Tumanyan: Ermənistan Parlamentinin üzvü; Sosialist İnqilabçılar partiyasına mənsub olmuşdur. 132

Tumanyans, Merton xan: İran şahı Əhməd şah Qacarın yavəri. 92

Turda İsmayıl oğlu: Türkünstanlı. 618

Türbət Yunis qızı: Bakı sakini. 534

Türkoğlu: “Azərbaycan” qəzetinə Quba-dan yazmışdır. 156

Ulmanis, Karlis [Kārlis Ulmanis; 1887-1942]: Latviyanın siyasi xadimi. 1918-1921, 1925-1926, 1931 və 1934-1940-cı illərdə dörd dəfə Baş nazir, 1936-1940-cı illərdə həmçinin Prezident olmuşdur. 607

Ummert: Almaniyanın siyasi xadimi; demokrat. Saarbükkendən Prussiya Milli Məclisinə seçilmişdi. 250

Urabski: Könüllü ordu polkovniki. 225

Urusov, Cior: doktor; Şimali Qafqaz və Dağıstan Müdafiə Şurasının üzvü. 6

Uzun Hacı: bax. Saltınski, Uzun Hacı.

Ümidov: Tiflisdə Azərbaycan teatr trup-pasının üzvü olmuşdur. 564

Üstündağ, Əkrəm Xeyri (1886-1956): Türk həkimi və siyasi xadimi. Millət vəkili, nazir olmuşdur. 144

Vaçnadze, Asiya: Poçt və Teleqraf Nazir-liyi Dəftərxanasında qeydiyyatçı olmuşdur. 302

Vaqner: Alman müəllifi; “Berliner taqe-blatt” qəzetində yazmışdır. 97, 98

Vartapetov. 34

Vasilyev, Pyotr: Biləsuvar poçt-teleqraf idarəsi müdiri. 302

Vasserman: Bakıda mama-feldşer olmuşdur. 24, 49, 76, 103, 133, 184, 213, 241, 269, 297, 325, 351, 376, 405, 433, 458, 510, 538, 564, 592, 623

Vasserman, Avqust Paul fon [August Paul von Wasserman; 1866-1925]: Alman mikro-bioloqu. 230

Vatson: Qarsdakı ingilis nümayəndələ-rindən, leytenant. 472

Vexavtasi: Sibir və Uzaq Şərq gürcülərinin nümayəndəsi. 404

Venizelos, Elefterios (1864-1936): Yuna-nistanın siyasi xadimi. 1910-cu ildən 1933-cü ilə qədər dəfələrlə (o cümlədən 1917-1920-ci illərdə) Baş nazir vəzifəsini tutmuşdur. 195, 608

Vennola, Yuho [Juho Vennola; 1872-1938]: Finlandiyanın siyasi xadimi; 1919-1920, 1921-1922-ci illərdə Baş nazir olmuşdur. 116

Veysi (1561-1628): klassik türk ədəbiy-yatı müəlliflərindən; şeirlərindən çox nəsr əsərləri ilə məşhurdur. 202

Veysman, Haim (1874-1952): Kimya alimi və siyasətçi. Ümumdünya Sionist Təşkilatının prezidenti (1921-1931, 1935-1946), İsrail dövlətinin ilk prezidenti (1948-1952) olmuşdur. 549

Vəkilov: Azərbaycanın Gürcüstandakı siyasi nümayəndəsinin müavini. 179, 420

Vəkilov: Sosial Təminat Nazirliyinin katibi olmuşdur. 207

Vəkilov, Fəris bəy İbrahim ağa oğlu (1886-1978): mühəndis, diplomat. Azər-baycan Cümhuriyyətinin Gürcüstanda siyasi nümayəndəsi olmuşdur. 623

Vəkilov, Məhəmməd ağa Mustafa ağa oğlu (1862-1941): Azərbaycanın ictimai-siyasi xadimi. Azərbaycan Cümhuriyyəti Par-lamenti İdarəsinin müdiri olmuşdur. 461

Vəkilov, Mustafa bəy Nadir ağa oğlu (1896-1965): Azərbaycan Cümhuriyyətinin

siyasi xadimi. Parlamentin üzvü olmuş, 1920-ci ildə Daxili İşlər naziri vəzifəsini tutmuşdur. 245

Vəkilov, Rəhim bəy (1898-1934): Azər-baycan Cümhuriyyətinin siyasi xadimi. Azərbaycan Milli Şurasının və Parlamentin üzvü olmuşdur. Sovet rejiminin təqibləri üzündən intihar etmişdir. 247

Vəqarülmülk: İranın siyasi xadimi. 446

Vəli xan: bax. Darvazi, Məhəmməd Vəli xan.

Vəlibəyov, Adil bəy: Gəncə sakini. 595

Vəlibəyov, Cahangir bəy: Gəncədə post və teleqraf məmuru olmuşdur. 595

Vəlizadə, Mirzəağa: “İttihad” məktəbində türk dili müəllimi olmuşdur. 477, 583

Vəziri-Müşavir: İranın siyasi xadimi. 446

Vəzirov, Bəhlul bəy: Azərbaycan Poçt İdarəsinin baş müdiri olmuşdur. 94

Vilhelm II (Wilhelm II, 1859-1941): Al-maniya imperatoru, 1888-1918-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 124, 135, 434

Vilson, Vudro (Woodrow Wilson; 1856-1924): ABŞ-ın 28-ci prezidenti (1913-1921). Birinci Dünya müharibəsinə son qoymaq üçün sülh müqaviləsi layihəsini (Vilson prinsiplərini) işləyib hazırlamışdır. 59, 85, 107, 115, 117, 141, 167, 168, 173, 194, 227, 316, 317, 330, 339, 340, 365, 390, 442, 497, 542, 543, 547, 549, 634, 635, 636

Vimer, Otto [Otto Wiemer; 1868-1931]: Alman hüquqşünası və jurnalisti; Almaniya Parlamentinin üzvü. 169

Viraxobskaya, S. Y.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 50

Vordrop, Oliver [Oliver Wardrop; 1864-1948]: Britaniyalı diplomat və tədqiqatçı. Hələ 1887-ci ildə Qafqaza (əsasən Gürcüs-tana) gəlmişdi. Britaniyanın müstəqil Gür-cüstanda siyasi nümayəndəsi təyin edilmiş, daha sonra səlahiyyətləri bütün Zaqafqa-ziyaya şamil edilmişdi. Gürcüstanın sovetləş-məsindən sonra öz ölkəsinə qayıtmışdır. 6, 19, 91, 268, 295, 586, 616, 617, 618

Voronkov, İ. V.: Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nazirliyində, Əmək Nazirliyində işləmiş, Bakı quberniyasında fabrik müfəttişi olmuşdur. 217

Voskresenski, Vasili Qriqoryeviç (1888-1951): Rusiyanın hərbi xadimi, Rusiya-Yaponiya və Birinci Dünya müharibələrinin iştirakçısı. Qafqaz cəbhəsində döyüşmüş, Rusiyanın İrana göndərdiyi korpusun tərkibinə daxil olmuşdur. 1918-ci ildə Bakıda Hərbi Dəniz Qüvvələri baş komissarı idi. Daha sonra Fransaya köçmüş, Rus balet truppasına rəhbərlik etmişdir. 20, 99, 169

Vrangel, Pyotr Nikolayeviç (1878-1928): Rusiyanın hərbi xadimi; general-mayor. Rusiyada Vətəndaş müharibəsi illərində Ağqvardiyaçılar hərəkatının rəhbərlərindən olmuşdur. 225, 547

Vüsuqüddövlə, Mirzə Həsən xan Mirzə İbrahim xan oğlu (1868-1951): İran dövlət xadimi. 1916-1917 və 1918-1920-ci illərdə Baş nazir olmuşdur. 118, 445

Y.: “Azərbaycan” qəzetinə Qazaxdan yazmışdır. 268

Yablonko: Ticarət, Sənaye və Ərzaq Nazirliyində, Əmək Nazirliyində işləmiş; Baş Fabrik müfəttişi dəftərxanasında makine yazıçısı olmuşdur. 217

Yakobson, B. N.: Bəhri-Xəzər İstehlak Kooperasiya Cəmiyyətinin sədri. 318, 319

Yakovlev: Ermənistan Xarici İşlər Nazirliyi Siyasi şöbəsinin müdiri. 286, 287

Yaqubzadə, Mirqasım (Məşhədi Mirqasım): Bakı sakini. 480

Yaramışev: erməni doktor. 34

Yeghans: Qars vilayətində müstəntiq olmuşdur. 472

Yekaterina II (1729-1796): Rusiya imperatriçası; 1762-1796-cı illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 638

Yelizarov, Pyotr Nikolayeviç: idmançı. 1, 27, 53, 79, 109, 137, 138, 159, 189, 217, 245, 273, 301, 329, 330, 355, 381, 409, 436, 462, 487, 515, 542, 569, 597, 628

Yelizaveta Petrovna (1709-1762): Rusiya imperatriçası. 1741-1762-ci illərdə hakimiyyətdə olmuşdur. 638

Yemelyanov: pəhləvan. 27, 53, 159, 409, 628

Yeni müəllim: “Azərbaycan” qəzetində imza; Şuşadan yazmışdır. 130

Yeramışov: doktor; Qarabağ ermənilərinin ictimai xadimi. 481

Yermak: pəhləvan. 1, 79, 217, 245, 381

Yevanqulov: Ermənistanın Gürcüstandakı siyasi nümayəndəsi təyin edilmişdir. 623

Yudeniç, Nikolay Nikolayeviç (1862-1933): Rusiyanın hərbi xadimi; general. Birinci Dünya müharibəsində Qafqaz ordusunun qərargah rəisi, Rusiyada Vətəndaş müharibəsində Şimal-Qərb ordusunun komandiri olmuşdur. 142, 168, 226, 227, 465, 466, 467, 519, 548, 605, 606, 607

Yurdsevar, Əbdülvahab Məmmədzadə (yaxud Məhəmmədzadə; 1898-1976): publisist və siyasi xadim; Azərbaycan milli istiqlal hərəkatının fəal iştirakçısı. Siyasi və ədəbi fəaliyyətini mühacirətdə davam etdirmişdir. 534

Yusif. 621

Yusif: Bakılı yetim uşaq. 155

Yusif (Məşhədi Yusif): İran maarif cəmiyyəti “Tərəqqi”nin xəzinədarı. 506

Yusif Allahkərim oğlu: Küçəkənd sakini. 238

Yusifbəyli, Eynülhəyat (1887-1955): müəllimə. Penzadə anadan olmuşdur, Kazan tatarlarındandır. Qızlıq soyadı Baişeva idi. Nəsim bəy Yusifbəylinin həyat yoldaşı olmuşdur. 587

Yusifbəyli, Nəsim bəy (1881-1920): Azərbaycanın dövlət xadimi, Azərbaycan Cümhuriyyətinin qurucularından biri. Odessa Universitetinin Hüquq fakültəsində təhsil almışdır. 1917-ci ildə Gəncədə Türk Ədəmi-Mərkəziyyət Partiyasını qurmuşdur. Zaqafqaziya Seyminin yaradılmasında yaxından iştirak etmiş, Zaqafqaziya Demokratik Fede-

rativ Respublikası Hökumətində Maarif naziri olmuşdur. Azərbaycan Cümhuriyyəti Hökumətində Maliyyə və Xalq Maarifi naziri, Xalq Maarifi və Dini Etiqad naziri, Daxili İşlər naziri və Baş Nazir vəzifələrini tutmuşdur. Cümhuriyyətin süqutundan sonra qətlə yetirilmişdir. 18, 19, 21, 45, 48, 69, 82, 102, 121, 127, 135, 162, 294, 357, 489, 630

Yusifbəyov, Nəsim bəy: bax. Yusifbəyli, Nəsim bəy.

Yusifzadə, Ağababa (1886-1937): müəllim, jurnalist. “Hümmət” partiyasının və Bakı Fəhlə Konfransının üzvü idi. Sovet dövründə Bakı qəza İnqilab Komitəsinin sədri, “Komunist” qəzetinin redaktoru olmuşdur. 266

Yusifzadə, Cəlal (Mirzə Cəlal; 1862-1931): Azərbaycanın siyasi xadimi; şair, yazıçı, pedaqoq. Azərbaycan Cümhuriyyəti Milli Şurasının üzvü olmuşdur. 129

Yusifzadə, Əli (1900-1937): Azərbaycanlı şair, publisist və mütəfəkkir. Şuşada doğulmuşdur. Yazılarında “Rai” təxəllüsündən istifadə etmişdir. Cümhuriyyət Hökuməti tərəfindən xaricə təhsilə göndərilmişdir. 1937-ci ildə Sovet rejimi tərəfindən güllələnmişdir. 73, 181

Yusifzadə, Gövhər xanım: Qazax Mütəəlimlər Cəmiyyəti katibinin müavini. 432

Yusifzadə, Rəşid: Hacıbəyli Qardaşları Müdiriyyətinin Qarabağ şöbəsinin müdiri. 130

Z. Ayn.: “Azərbaycan” qəzetində imza. 262, 530, 615

Zakir Bağır oğlu: Yirvanlı kəndi sakini. 238

Zakoroyko, Pavel: pəhləvan. 53, 159, 189, 217, 301, 329, 355, 542, 569

Zaqorski: Azərbaycan hərbcisi; kapitan. 318

Zavertalni: dövlət malını qanunsuz sərif etməkdən həbs edilmişdir. 318

Zavriyev, Akop (yaxud Yakov; 1875-1920): Erməni siyasi xadimi. Petroqradda Hərbi Tibb Akademiyasını bitirmişdir. Xüsusi Zaqafqaziya Komitəsinin heyətinə daxil idi.

Daşnaksutyun partiyasının fəal üzvlərindən idi. Rusiyadakı Erməni Milli Komitəsi adından Avropaya, oradakı erməni komitələri ilə əlaqə yaratmaq məqsədi ilə göndərilmişdi. 473

Zeits, Karl [Karl Seitz; 1869-1950]: Avstriyanın siyasi xadimi. Avstriya Sosial-Demokrat Partiyasının sədri (1919-1934) və Avstriyanın Birinci Federal Prezidenti (1919-1920) olmuşdur. 491

Zelenkoviç: vəkil. 346

Zelyonı (Ataman Zelyonı): bax. Terpilo, Daniil İliç.

Zeydan, Corci (1861-1914): ərəb yazıçısı və publisisti. 567

Zeylidzon, D. İ.: Bakıda fəaliyyət göstərmiş diş həkimi. 186, 242, 298, 353, 406, 459, 511, 539, 593

Zeynallı, Hənəfi (1896-1937): Azərbaycanlı müəllim, yazıçı, tənqidçi və ədəbiyyatşünas. Bakıda anadan olmuşdur. İlk qələm təcrübələri Cümhuriyyətdən əvvəl çap edilmişdir. “Azərbaycan” qəzetində “M. Hənəfi”, “M. H.” imzaları Hənəfi Zeynallıya məxsusdur. Bolşevik işğalından sonra ədəbiyyatşünas kimi fəaliyyətini davam etdirmiş, xüsusilə Azərbaycan şifahi xalq ədəbiyyatını tədqiq etmişdir. Eyni zamanda ictimai həyatda yaxından iştirak edən Zeynallı, represiya qurbanı olmuş, 1937-ci ildə Bakıda güllələnmişdir. 1957-ci ildə bəraət almışdır. 238

Zeynalov, Ələkbər Əbdüləli oğlu (Hacı Əbdüləli oğlu): Bakı sakini. 186

Zeynalov, Mirhüseyn (Hacı Mirhüseyn): Xırda İstiqraz və Əmanət Cəmiyyətləri İttifaqının Şura üzvlüyünə namizəd. 319

Zeynalzadə, Mirzəağa (Molla Mirzəağa). 268

Zəhra: Bakı sakini. 71

Zəngəzurskaya Sürəyya: bax. Tanailidi, Panfiliya.

Zərdüşt (Zoroastr). 200

Zərgərli, İsmayıl: Salyan Realını məktə-

bində oxumuşdur; “Azərbaycan” qəzetinə Salyandan yazmışdır. 622

Zifer, Marya. 245

Zılqaçov, Kiril: Tabaqçılar İttifaqının üzvü. 182

Zimin: Könüllü ordu polkovniki. 225

Zinkeviç: Rusiyanın hərbi xadimi; Könüllü ordu polkovniki. 456

Zinovyev, Qriqori Yevseyeviç (1883-1936): Rus inqilabçı, SSRİ-nin dövlət xadimi. Rusiya Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi Siyasi Bürosunun üzvü olmuşdur. 1934-cü ildə həbs edilmiş və 1936-cı ildə güllələnmişdir. 168, 338, 574

Zinyeviç, Pyotr: Astara poçt-teleqraf idarəsinin müdiri. 302

Ziya bəy: Türkiyənin hərbi xadimi. 172

Ziya paşa (Əbdülhəmid Ziyaəddin; 1829-1880): Osmanlı imperiyasının dövlət xadimi, mütəfəkkir, şair və yazıçı. 202

Ziyadxanov, Adil xan (yaxud Ədil xan; 1877-1957): Azərbaycanın dövlət xadimi. Moskva Universitetinin Hüquq fakültəsini bitirmişdir. Cümhuriyyət dövründə Xarici İşlər nazirliyində işləmiş, Azərbaycanın İranda diplomatik nümayəndəsi təyin edilmişdir. Cümhuriyyətin süqutundan sonra bir müddət İranda, daha sonra Türkiyədə yaşamışdır. 125, 147

Zülfüqarov, Həbib: milis. 182

Zülfüqarov, Məhəmməd həsən Xocahanlı. 375

Zülqədərli, Lütfəli bəy Mehralı bəy oğlu (1881-1920): Gəncədə iri mülkədar ailəsində anadan olmuşdur. Cəbrayıl, Gəncə və Ərəşdə pristav, Şamaxı, Göyçay və Cavad qəzalarında qəza rəisi olmuşdur. 403

Zülqədərov: Şamaxı qəzası Qoşun sahəsinin pristavı olmuşdur. 398

Zülqədərov, Lütfəli bəy: bax. Zülqədərli, Lütfəli bəy.

Korrektor: Azad Ağaoğlu
Kitab üzlüyü və tərtib: Fikrət Məlikov

Nəşriyyat direktoru: Rəhilə Soltanqızı
Mətbəənin direktoru: Zöhrab Vəlibəyli
Texniki redaktor: Ruslan Mahmudov

Çapa imzalanmışdır: 22.05.2025
Formatı 70x100 $\frac{1}{16}$ F.ç.v 30.5
Ofset kağızı, Ofset çapı. Səhifə sayı: 720
Tiraj: 300, Bakı-2025

Hazır materiallar əsasında
GALAXY PRINTING MMC
mətbəəsində çap edilmişdir.

ISBN 978-9952-8425-6-2

9 789952 842562